Taroha Goro mana Usuusu Maea

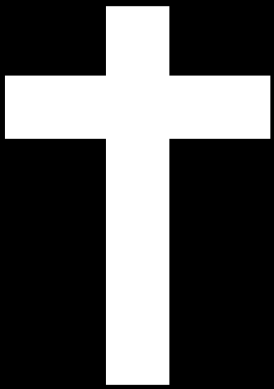

The New Testament in the Arosi language of the Solomon Islands

Taroha Goro mana Usuusu Maea
The New Testament in the Arosi language of the Solomon Islands
Niu Testament long langguis Arosi

copyright © 2005 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Arosi

Translation by: SITAG

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-11-09

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 13 Jun 2025 from source files dated 13 Dec 2023
444a3934-0a25-5ce9-b53e-5049851eb3b5

Contents

St. Matiu 1
St. Mak 86
St. Luk 140
St. Jon 233
Buka Tatau'aro 297
Rom 374
1 Korin 413
2 Korin 449
Galesia 473
Efesas 486
Pilipae 498
Kolosae 507
1 Tesalonaeka 516
2 Tesalonaeka 525
1 Timoti 530
2 Timoti 541
Taetas 548
Pilimon 554
Hibru 557
Jems 585
1 Pita 595
2 Pita 605
1 Jon 611
2 Jon 621
3 Jon 623
Jiud 625
Buka Ha'ata'i 629

Na Taroha Goro 'Onaai Usua Ana St. Matiu

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A 'ua? Tara'i 'oha 'o arungana do'ia God 'a agoheta'i hadahada tarai'o? 'A he'ua i 'iraraa amuai taha na 'ia God 'a rabasia do'oi haua 'anai ha'a-wa'ewa'ea?

Naasi ta'i mareho na 'iraaui saeni Jiu na'i madoraana Jisas rau 'adoma'inia do'a to'iraau. Na'i 'ohasi, 'e hai 'arangi harisi murinai hadahada ana God tanaraau beiai rarabea Malakae. Rau to'oraai Usu-usu Maea ana God beiraau, ma 'e ta'i mareho nagu taritari'a 'inia, rau ai'a raba araisuria. Tabu'a na 'ia God naagu ai'a ha-hadahada tarairaau'a 'inia.

Na'i madoraasi, ni gaumani na'i Rom 'a marungiraaui Jiu mana ano na 'ia God na duruduru tanaraau 'inia. Rau 'adoma'inia do 'iia 'ai ha'ataaria mai ta mwaeraha hehei'oi 'anai ha'a-hura'ahiraau baaniai heimarungi 'anai gaumani anai Rom.

Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a boi na'i marewana 'a ha'a-arotaha'i taha na 'iraaui rarabea ra 'unu'i 'abaiai Ha'atahi. Ma'ata rei'uaa na o'asi, 'a rago i saeni Jiu narau ai'a hinihinia do 'iia naasi nai ha'atahiraau. Rau ai'a raba hinihini'i ma'ua araisuri'i taha na 'ia Jisas na maani'i tanaraau.

Tara'i 'oha 'ia God 'a mamarota'i hadahada tanagia na'i 'oha na 'iia 'a bwane 'unu'i tanagiai taha 'anai haa'i ma mamasigaau do gai araisuria. Naasi na'i 'oha na 'oi 'oha'iniai Taroha Goro ana St. Matiu, 'oi rongorongo 'iniai taha na 'ia God nai 'unua tana'o.

Mamaani 'Iniai Burungana Jisas Kraest
(Luk 3:23-38)

1 Naani mamaani 'iniai burungana Jisas Kraest na huta mai baaniai burungana Deved mea Ebraham.

2 'Ia Ebraham naasi amana Aisak,
'ia Aisak amana Jekop,
'ia Jekop amana Jiuda miraaui do'orana'i,
3 'ia Jiuda amana Peres mia Sira (inadarua 'ia Tama).
'Ia Peres amana Hesron,
'ia Hesron amana Ram,
4 'ia Ram amana Aminadab,
'ia Aminadab amana Nason,
'ia Nason amana Salmon,
5 'ia Salmon amana Boas ('ia Rehab naasi inana).
'Ia Boas amana Obed (inana 'ia Rut),
'ia Obed amana Jesi,

6 'ia Jesi amana Mwaeraha Deved.
'Ia Deved amana Solomon (inana 'ia Batsiba, nararu ha'iwai ga'u a Uraea).
7 'Ia Solomon amana Rehobom,
'ia Rehobom amana Abaeja,
'ia Abaeja amana 'Asa,
8 'ia 'Asa amana Jehosofat,
'ia Jehosofat amana Joram,
'ia Joram amana Usaea,
9 'ia Usaea amana Jotam,
'ia Jotam amana Ehas,
'ia Ehas amana Hesikaea,
10 'ia Hesikaea amana Manase,
'ia Manase amana Amon,
'ia Amon amana Josaea,
11 'ia Josaea amana Jekonaea miraaui do'orana'i. Rau huta gaarangiai madoraa ra wairaaui Israel 'ari na'i Babilon 'anai ha'i slev 'iniraau.
12 Na'i murinai wairaau ada i Israel 'ari Babilon
'ia Jekonaea amana Saltiel,
'ia Saltiel amana Serababel,
13 'ia Serababel amana Abiud,
'ia Abiud amana Elaeakim,
'ia Elaeakim amana Aso,
14 'ia Aso amana Sadok,
'ia Sadok amana Akim,
'ia Akim amana Eliud,
15 'ia Eliud amana Eleasa,
'ia Eleasa amana Matan,
'ia Matan amana Jekop,
16 'ia Jekop amana Josep, mwane ana Meri. 'Ia Meri inana Jisas nara 'unua 'iniai Ha'atahi.

17 'E ta'i tangahuru mana hai ugui inoni tahamora beia Ebraham tari beia Deved, ma'e ta'i tangahuru mana hai ro'u tahamora beia Deved tari madoraa ra wairaaui Israel 'ari Babilon. Mana tahamora na'i 'ohasi tari 'oha na huta i Ha'atahi 'e ta'i tangahuru mana hai ugui inoni ro'u.

Huta Ana Mai a Jisas Kraest
(Luk 2:1-7)

18 Naani mamaani 'iniai huta ana mai a Jisas Kraest. 'Ia Meri inana Jisas, ra durua tanaa i mwane na atana 'ia Josep. Na'i na'o ma rarugu ha'iwai, ra sadoia do'a to'ora 'iniai mena anai Hi'ona Maea.
19 'Ia Josep nara duruduru tanaa 'anai waina Meri, 'e sae odo-odo. 'A 'adoma'inia do'ai horosiai duruduru ana ma ai'a

raba haua beiai rongo raha, 'inia 'a ai'a raba ha'animaia
Meri na'i maadaaui noni.
20 Na'i 'oha na wai'ado'ado mau suriai mahosi, 'e enjel
ana God 'a ha'ata'i tanaa na'i mauru'aa. 'A o'ani 'inia, “Josep
baaniai burungana Deved, 'oi abui ha'ata'aiai 'adoma'imu
'anai waina Meri. 'Inia ni rurua na haua 'iniai gare, 'a to'o
'iniai mena anai Hi'ona Maea.
21 Mana'i 'oha nai huta mai garesi, 'oi ha'a-atana 'inia
Jisas,* 'inia 'iia 'ai ruhasiraaui sae ana'i baani'i ora-ora'a
adaa'i.”
22 Naasi duruduru ana God 'a to'o ha'a-momori'a 'onaai
taha na ha'ateenga'inia Araha God na'i ngoonai rarabea
o'ani,
23 “'E gere urao na ai'a mauru goni mau beia ta mwane
nai rurua, ma'ai ha'ahutaa ta gare mwane marai 'unua 'inia
Imanuel. Ni 'ado'ado 'anai ata naasi, 'ia God 'a awa beigia.”†
24 'Oha 'ia Josep 'a rarai baaniai mauru, 'a haua 'onaai
'unua anai enjel ana Araha God. 'A waina Meri,
25 ma'ata 'a ai'a mauru goni beia tari 'oha na ha'ahutaa i
gare mwane ana. Mia Josep 'a ha'a-atana 'inia Jisas.

2

'Iraau Sae Madoma Baaniai Dora

Na Ara'a Iei Sina

1 'Ia Jisas 'a huta na'i Betlehem, 'e 'omaa na'i Provensi
Jiudea 'oha na mwaeraha Herod. Ai'a orea mau ma ra'i sae
madoma ra boi baaniai dora na ara'a iei sina ra ada na'i
Jerusalem
2 mara heisonga'i o'ani, “Na'i hei na huta iei mwaeraha
adaaui Jiu? Meu re'iai hee'u na'i dora na ara'a iei sina na
ha'ata'iniai huta ana, mameu boi 'anai ha'arahesia.”
3 Na'i 'oha 'ia Herod 'a rongoa o'asi, 'a ta'aa di'u i
'adoma'ina, beiraau ro'u hakoi sae na'i Jerusalem.
4 Ma 'unu goniraau mai Na'ohadaa'i Piriisi mana Ha'ausuri
'anai Ringe ana'ia Moses maagu songa'iniraau o'ani, “Na'i
hei nai huta iei Ha'atahi?”
5 Miraau o'ani, “Na'i Betlehem na'i Provensi Jiudea. 'Inia
naasi maho na 'ia God na 'unua na'i ngoonai Rarabea o'ani,
6 ‘Betlehem, 'o ororiu di'u na'i Jiudea,
'inia baani'o nai hura'a mai mwaeraha
nai marungiraaui noni agu'i, 'iraau Israel.’ ”*
7 Mia Herod 'a 'unuraau girugiru moi sae madoma magu
songa'iniraau 'iniai 'oha he'ua narau tahamora re'iai hee'u.

---

* **1:21** ***Jisas:*** Ni 'ado'ado 'anai Jisas naasi “'Ia God 'ai ruhasigia.” † **1:23** 1:23 Aisaea 7:14; 8:8; 8:10 * **2:6** 2:6 Maeka 5:2

8 'A o'ani 'iniraau maagu ha'a-taariraau wou, “Moi 'ari
Betlehem mamoi sibaniai garesi. 'Oha moi sadoia, moi aho'i
mai 'ini 'anai ha'arangasia tanaau mawaigu 'ari ro'u wou
'anai ha'arahesia.”
9 Marau 'ari, rau re'ia ro'u mau ta'i hee'u narau re'ia ga'u
ani, 'a na'otaradaau. 'Agu papaku na'i ahoranai dora na awa
iei gare.
10 Rau wa'ewa'e raha di'u 'oha rau re'iai hee'u.
11 Rau siri ruma marau re'iai gare beia inana 'ia Meri. Rau
topira'i ruru marau ha'arahesia. Rau rahi'i hura'a i bane
adaa'i marau banea tanaa i gol mana rua mareho si'ini goro
nara 'unua 'inia franginsens mana myrrh.
12 Na'i muri, 'ia God 'a ha'abasuraau na'i mauru do rai abu
aho'i 'ari beia Herod. Miraau aho'i wou na'i 'omaa adaau
na'i tara he'ete'i.

'Ia Josep Mia Meri Raru Hora

Beiai Gare 'Ari Ijip

13 Murinai aho'i adaaui sae madoma, 'e enjel ana Araha
God 'a ha'amaranga tanaa Josep na'i mauru. 'A o'ani 'inia,
“Josep, 'oi rarai ma'oi waiai gare mia inana mamoi hora 'ari
Ijip, 'inia Herod 'ai sibaniai gare 'anai ha'amaesia. Moi awa
'isi tari 'oha wai 'unua tana'o do moi aho'i mai 'ini.”
14 Mia Josep 'a rarai ma waiai gare mia inana na'i rodosi
marau hano 'anai Ijip.
15 Rau awa 'isi tari 'oha na mae a Herod. Rau haua o'asi
'anai ha'ato'oa ha'a-momori taha na 'unua Araha God na'i
ngoonai Rarabea o'ani, “'Au 'unua hura'a i gare agua baaniai
Ijip.”†

Ra Ngahu Ha'amaesiraaui

Mwani Garemwane

16 'Oha 'ia Herod 'a sadoia do 'iraaui sae madoma rau
pwari'ia'a, 'a taesu'a di'u i ahuna, ma atenga'inia dorai
ngahu ha'amaesi'i hako mwane garemwane na'i Betlehem,
taraawa'a na'i rua harisi ma dio, mana garemwane suri'i
ro'u i 'omaa gaarangiai Betlehem. 'Ia Herod 'a haua o'asi
suria 'iraaui sae madoma rau 'unua do 'e rua harisi na
bwane hako murinai ha'ata'i na haa i hee'usi.
17 Na'i 'oha na haua o'asi a Herod, 'a to'o ha'a-momori'a i
taha na 'unua Rarabea Jeremaea na o'ani,
18 “'E angi uru-uru ra rongoa na'i 'omaai Ramaa. 'Ia Resel
'a angisiraaui gare ana'i ma ai'a 'irisia dorai ha'a-aroahuna,
'inia 'iraaui gare ana'i ra mae'a.”‡

Ra Waia Aho'i a Jisas Baaniai Ijip

---

† **2:15** 2:15 Hosea 11:1 ‡ **2:18** 2:18 Jeremaea 31:15

'Ari Nasaret

19 Murinai mae ana Herod, 'e enjel ana Araha God 'a
ha'ata'i tanaa Josep na'i mauru na'i Ijip.
20 'A o'ani 'inia, "'Oi rarai ma'oi waiai gare mia inana
mamoi aho'i 'ari Israel. 'Inia 'iraaui nei ra sibania 'anai
ha'amaesia ra mae'a."
21 Mia Josep 'a rarai ma waiai gare mia inana marau aho'i
'ari Israel.
22 Na'i 'oha na 'ia Josep 'a rongoa do 'ia Akeleas 'a
mwaeraha orisia amana 'ia Herod na'i Provensi Jiudea, 'a
mamaa'uta'i aho'i 'ari Jiudea. Mana nata maho na 'omesia
ro'u na'i nata mauru, ra 'unua wetewete tanaa do'ai 'ari
Provensi Galili.
23 Naasi rau 'ari marau awa na'i Nasaret ma ha'a-
momori'a i taha nara 'unua i Rarabea o'ani, "Rai 'unua 'iniai
ai Nasaret."

3

Heitaroha'i Ana Jon Bwareomaea
(Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

1 Muridi tara'i harisi ra hako, 'ia Jon Bwareomaea 'a
taraawa'a taroha'inia hura'ai ha'atee ana God na'i dora
mangasara na'i Provensi Jiudea.
2 'A o'ani, "Moi rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i, 'inia
ni madoraa na 'ia God 'ai marungiraaui noni ana'i 'a
gaarangi'a."
3 'Ia Jon naasia mo'o na 'ia rarabea Aisaea 'a
ha'ateenga'inia mau mai o'ani na'i 'oha bwani,
"'E nei nai totoro hura'a na'i dora mangasara. 'Ai ha'atee
o'ani,
'Moi ha'aagau! 'Ia Araha 'a gaarangi boi'a. Moi ha'a-
odoodoai tara tanaa.' "*
4 'Ia Jon 'a awa 'onaai huunai rarabea. 'A ho'owa'a 'ini'i
bwana ra tau'arodi 'ini'i warihui kamel, ma rorowa'a 'iniai
rorowa'a nara tau'arona 'iniai uri-uri mwamwaa mana
mahoingau ana'i naasi ngabo mana modi'o ni hasimou.
5 'Iraau saenai Jerusalem, ma ra'i sae baaniai Provensi
Jiudea mana 'omaa gaarangiai wai rahai Jodan rau boi beia
Jon
6 'anai ha'arangasi'i ora-ora'a adaa'i ma bwareomaearaau
na'i wai Jodan.
7 Na'i 'oha 'ia Jon 'a re'iraaui Farisei miraaui Sadiusi rau
boi beia 'anai bwareomaearaau, 'a o'ani 'iniraau, "'I'amou
mwane mwaa ta'a'i! 'A 'ua? Mou 'adoma'inia doni
bwareomaea moi nai 'a'auhi'amou 'anai bainihu baaniai
ha'a-mama'ai na 'ia God 'ai ha'ataaria mai?

---

* **3:3** 3:3 Aisaea 40:3

8 'Onaa namou raba bwareomaea mamoi nugasi'i barong-
amoo'i nara ta'a'i, mamoi hau'i mareho goro nai ha'ata'inia
domou rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i.
9 Mou gasigu 'adoma'inia do'ia God 'a bwa'i ha'a-
mama'ai'amou do 'iniai huta amoou mai 'onaai
warowarona'i a Ebraham. 'Inau wai 'unua tana'amou,
'ia God 'a matai ha'a-aho'ita'ini'i hau 'ini, marai ha'i
warowarona'i a Ebraham.
10 'Ia God 'a ha'aagau'a 'anai ha'a-mama'airaaui nei nara
ai'a 'adoma'i orisi. 'A 'onaai nei na ha'aagau 'anai arai'i dioi
mwane hasi'ei. 'Onaa nara bwa'i hungu 'ini'i hua goro, 'ai
ara dio suri'i raridi mai gaasi'i ara'ai 'eu 'anai suu gata'ini'i.
11 "'Inau 'au bwareomaea'amou 'inia moi wai 'anai
ha'ata'inia domou orisi. 'Ia mo'o nai boi murigu 'ai
bwareomaea'amou 'iniai Hi'ona Maea mana 'eu. 'Iia 'a
ororiu di'uau. 'Inau ai'a arari 'anai daa'i tanaa i sandol ana'i
'onaai sae tatau'aro ana.
12 'Iia 'a ha'aagau 'anai hoairaaui noni goro baaniraaui nei
ta'a'i, 'onaai nei na hoai'i koradi wiit ana'i baani'i kahoka-
hodi. 'Iia 'ai nugaraaui noni goro na'i dora goro, ma'ai ha'a-
mama'airaaui noni ta'a'i, 'onaai nei na nuga ha'agorohi'i
koradi wiit ana'i na'i dora 'ada'i mana kahokahodi 'a suu
gata'ini'i na'i 'eu na bwarai kuru."

'Ia Jon 'A Bwareomaea Jisas
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

13 Mia Jisas 'a hano baaniai Galili ma 'ari wai Jodan do'ia
Jon 'ai bwareomaeaa na'iei.
14 'Ia Jon 'a ai'a 'irisia o'asi ma o'ani, "Ni 'uaana na'ogu boi
beiau 'inia 'anai bwareomaea? I'oe na'o ga'i bwareomaeau!"
15 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "Nugaa mai 'onaai 'unua agua.
'Igaraa garai haua ma'ata i hei'irisina God." Naasi mia Jon
'agu bwareomaeaa Jisas.
16 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a ara'a baaniai wai, i aro 'a heihoa
ma 'omesiai Hi'ona Maea ana God 'a dio na'i hungana 'onaai
waibora.
17 Ma'e ringe na ao mai baaniai aro 'a o'ani, "Naani gare
agua nau ta'ahia ororiu mau ahugoro 'inia."

4

'Ia Saetan 'A Ohongia Jisas
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

1 Mana Hi'ona Maea 'a waia Jisas 'ari dora mangasara
do'ia Saetan 'ai ohongia.
2 'Ia Jisas 'a ai'a ngau suriai hai tangahurui dangi mana
hai tangahurui rodo magu hioro.
3 Mia Saetan 'a boi beia ma o'ani 'inia, "'Onaa i'oe garena
God, 'oi ha'atee tana'i hau 'ini marai aho'ita'i bredi."

4 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Na'i Usu-usu Maea ra usu o'ani,
‘I sae 'a bwa'i tahi moi 'iniai huai bredi, ma'ata 'inia ro'u i
ha'atee ana God.’ ”*
5 Mia Saetan 'a waia Jisas 'ari Jerusalem, 'i 'omaa nara
'unua ro'u 'iniai 'omaa maea. 'A ha'a-urasia na'i dora ahaaha
na'i hunganai Ruma Maea ana God
6 ma o'ani 'inia, “'Onaa i'oe garena God 'oi rege auru, 'inia
ra usua na'i Usu-usu Maea o'ani, ‘'Ia God 'ai ha'a-taariraaui
enjel ana'i 'anai 'a'auhi'o. Rai dau bwarasi'o 'ini'i rimadaa'i
mana uwamu'i ra bwa'i maara 'ini'i hau.’ ”†
7 Mia Jisas 'a aramia o'ani, “Mana Usu-usu Maea 'a 'unua
ro'u o'ani, ‘Moi abui ha'imaania Araha God amoou.’ ”‡
8 Mia Saetan 'a waia Jisas ara'a na'i hunganai hungahunga
ahaaha ma ha'ata'ini'i tanaai mwani kantri hako na'i
marewana mana toto'ora adaa'i,
9 ma o'ani 'inia, “Wai haa'i hako tana'o i mwane mareho
'ini 'onaa 'oi topira'i ruru tanaau ma'oi ha'arahesiau.”
10 Mia Jisas 'a o'ani, “'Ariwou baaniau Saetan! Ra usua
na'i Usu-usu Maea o'ani, ‘Moi ha'arahesia moi Araha God
amoou, me 'iia moi namoi tau'aro tanaa.’ ”§
11 Mia Saetan 'a 'arita'inia Jisas miraaui enjel rau boi
marau 'a'auhia.

'Ia Jisas 'A Taraawa'a Hauai Tau'aro Ana
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

12 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a rongoa do'ia Jon 'a awa na'i
rumaniho'o, 'a aho'i 'ari Provensi Galili.
13 Ma'ata 'a ai'a awa na'i Nasaret, 'a 'ari na awa na'i
Kapaniam na'i bobonai kae bwera i Galili, na'i dorai ano
anai burungana Sebiulan mea Naftali.
14 'A haua o'asi ma to'o ha'a-momori'a i taha na 'unua
Rarabea Aisaea o'ani,
15 “'A ragoi nei nara ai'a Jiu narau awa na'i Galili,
na'i dora nara 'unua ro'u 'iniai ano ana Sebiulan mea
Naftali
na'i gaarangiai kae bwera i Galili mana'i nata batarau
'iniai wai Jodan.
16 'Iraaui sae 'isi rau awa na'i kuhi,
ma'ata ra re'ia'a i bewaa.
Rau awa na'i mamaru ni mae,
ma'ata i bewaa 'ai bewaasiraau.”*
17 Mia Jisas 'a taraawa'a ha'ausuriraaui sae. 'A o'ani,
“Moi rihosi, na heimarungi ana God na awa na'i aro, 'a
gaarangi'a!”

---

* **4:4** 4:4 Diutronomi 8:3 † **4:6** 4:6 Psalm 91:11-12 ‡ **4:7** 4:7 Diutronomi 6:16
§ **4:10** 4:10 Diutronomi 6:13 * **4:16** 4:15-16 Aisaea 9:1-2

'Ia Jisas 'A Soiai Hai Sae Ahuahuasi
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

18 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a hahano na'i bobonai kae bwera i
Galili, 'a 'omesiai rua ha'ido'orada, 'ia Saemon, nata ata 'ia
Pita, mia Andru. Na'i 'ohasi, raru ahuasi 'iniai hu'o, suria
'iraruasi ra'i sae ahu-ahuasi.
19 Mia Jisas 'a o'ani, "Murui suriau! 'Onaai rau'i amuru'i
ii'a na'i wai, 'a o'asi ro'u, wai ha'ausuri'amurua 'anai wai'i
mai sae beiau."
20 Na'i mau 'ohasi, raru nugasi'i hu'o adaru'i ma raru
suria.
21 Mia Jisas 'a 'ariwou ma re'ia Jems mia Jon na'i ora beia
amadarua 'ia Sebedi. Rau orima'ini'i hu'o adaa'i ma o'ani
'inirarua, "Murui suriau."
22 Mararu 'arita'iniai amadarua beiai ora mararu hano
beia Jisas.

Ni Tau'aro Ana Jisas Na'i Galili
(Luk 6:17-19)

23 'Ia Jisas 'a 'ari suri'i 'omaa na'i Galili ma ha'ausurirai sae
suri'i rumani ha'arahesi adaa'i Jiu. 'A taroha'inia tanaraaui
taroha goro 'iniai heimarungi ana God na awa na'i aro, ma
ha'agorohiraau aho'i nei na to'iraau i mwane daoha he'ete'i
hairiu.
24 I tarohana 'a 'adarara 'ari suriai mwane dora na'i Galili,
tari 'ari na'i Provensi Siria. 'Iraaui sae na to'iraau i mwane
daoha he'ete'i hairiu ma'ua ra rongomaata'i di'u, ra wairaau
mai tanaa. Tara'i sae ra bwaunira i adaro, ma tara'i sae ra
manumanu'a, ma tara'i sae ra mae hakoi uwadi. Ma'ata 'ia
Jisas 'a ha'agorohiraau hako aho'i.
25 'E kae ruruha narau hano suria Jisas baani'i mwane
dora he'ete'i hairiu. Tara'i nei baaniai Galili, mana'i
Dekapolis, na'i Jerusalem mei Jiudea mana'i nata bataraui
wai rahai Jodan.

5

'Ia Jisas 'A Ha'ausuriraaui Rongoiusuri

Na'i Hungahunga
(Luk 6:20-23)

1 'Oha 'ia Jisas 'a re'iai rago di'u adaaui sae nara hano
suria, 'a hane ara'a na'i gere hungahunga ma heinagu auru.
'Iraaui rongoiusuri ana'i rau heinagu garigaria
2 ma ha'ausuriraau o'ani,
3 "'Ia God 'ai ha'agorohiraaui nei ra 'u'uria suri'i mwani
maho 'onaai sae na pohara.
'Iraau rai awa na'i bahainai heimarungi ana God na awa
na'i aro.
4 'Ia God 'ai ha'agorohiraaui nei ra ahutotou.

'Ia God 'ai ha'a-aro'i ahudaa'i.
5 'Ia God 'ai ha'agorohiraaui nei ra awa manego.
Rai daa'i mwani mareho goro na duruduru 'inia God.
6 'Ia God 'ai ha'agorohiraaui nei nara huunai raba awa odo-odo na'i maana,
'inia 'ia God 'ai haua tanaraau i taha nara 'irisiasi.
7 'Ia God 'ai ha'agorohiraaui nei rau ahu ta'ahira i nei nara awa ha-ha'aroha'a,
'inia 'ia God 'ai ahu ta'ahiraau ro'u.
8 'Ia God 'ai ha'agorohiraaui nei na tahingadaa'i ra odo-odo,
'inia rai re'ia God.
9 'Ia God 'ai ha'agorohiraaui nei nara ha'a-hagugoniraau goro i noni.
'Ia God 'ai 'unuraau 'ini'i gare ana'i.
10 'Ia God 'ai ha'agorohiraaui nei ra nora ta'airaau 'iniai haua adaaui taha na 'irisia God.
'Iraau rai awa na'i bahainai heimarungi ana God na awa na'i aro.
11 “'Ia God 'ai ha'agorohi'amou na'i 'oha ra ha'atee ha'a-ta'ai'amou, mara nora ta'ai'amou mara 'unu'i mwane maho pwari'i 'ini'amou, suria 'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i.
12 'Oha na o'asi, moi abui ahutotou, ma'ata moi wa'ewa'e, 'inia 'e heitahari na raha na 'ia God 'a ha'aagau ma-masi'amou 'inia na'i aro. Mamoi abui kaku'aa do ra bwane nora ta'airaau o'asi'a ro'u i rarabea na'i 'ohabwani.”

Solt Mana Marewa
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 “'I'amou mou 'onaai solt tanaraaui inoni nai marewana. 'Onaa i solt 'agu bwa'i ngau asi'a'a, 'agu bwa'i here'a ro'u naraigui haua 'anai ha'a-asi'aa aho'i ro'u! 'A goro dorai rasaha'inia hura'a i 'omaa marai buu hunia.
14 “'I'amou mou 'onaai raita na bewaasiraaui inoni nai marewana na 'iraau hako i sae ra re'ia 'onaai 'omaa nara tau'arona na'i hunganai hungahunga.
15 Bwa'i sae nai suungiai raita maigui nugaa na'i bahainai rabo'o. 'Ai nugaa ma'ata na'i dora 'ana mai marewasiraau hakoi sae na'i raronai ruma.
16 'A o'asi ro'u, moi abui giru'i baaniraaui noni here goro namou haa'i. Ma'ata moi ha'ata'ini'i hura'a 'onaai marewa marai re'i'i marai ha'a-aneanea Amamoou ara'ai aro 'inia.”

Ringe Ana'ia Moses

17 “Moi abui 'adoma'inia do 'inau 'au boi 'anai ha'a-ai'a'i Ringe ana'ia Moses mana ha'ausuringa'i adaa'i Rarabea. 'Au boi 'anai ha'ato'o'i huunai 'ado'ado 'ada'i.
18 Aro mana ano 'ai anoro ma bwa'i ta gere dora na'i Ringe ana'ia Moses nai ai'aa. Mwane maho nara usu'i na'iei rai to'o hako.

19 'Onaa 'oi raesia ta gere dora na'i Ringe ana'ia Moses
ma'oi ha'ausuriraau ro'u tara'i nei 'anai haua 'onaai haua
amua, 'o bwa'i ororiu moe'a na'i hourana ni aro. Ma 'onaa
'oi ha'isuri'i hako ma'oi ha'ausuriraaui sae 'anai haua 'onaai
haua amua, 'ia God 'ai ha'a-ororiu'o na'i hourana ni aro.
20 'Iraaui Farisei miraaui Ha'ausuri 'anai Ringe rau
'adoma'inia dorau odo-odo na'i maana God 'iniai suri'i
adaa'i Ringe ana'ia Moses. Me 'onaa mou bwa'i odo-odo di'u
baaniraau, mou bwa'i siri mwada'u na'i hourana ni aro."

Ha'ausuringa'i 'Abaiai Taesu'a

21 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, "'I'amou mou bwane 'iraraai
Ringe ana Moses na o'ani, 'Abui heingahu,* 'inia 'ia mo'o
nai heingahu 'ai siri na'i hihiiri.'
22 Ma'ata, 'inau wai 'unua tana'amou, 'iatei nai taesu'a 'ana
ta sae 'ai siri na'i hihiiri. Ma 'onaa 'iatei nai 'unu bweu 'inia
ta sae, rai waia na'i Kansol† 'anai 'i'ia. Ma 'iatei nai 'unu
bwau kuhi 'inia ta sae 'a ta'isada dorai gaasia siri na'i 'eu
na'i dora ni rongomaata'i.
23 "Naasi 'onaa 'o waai bane amua 'anai nugaa na'i
hunganai dorani ho'asi na'i Ruma Maea ana God ma'ogu
aidangisia do'e sae na taesu'a mumua,
24 'oi nugaa ga'u i bane amua, ma'oi aho'i 'anai hagu aho'i
beia mo'o na taesu'a mumua ma'oigui aho'i ro'u 'anai hauai
bane amua tanaa God.
25 Ma 'onaa na sae na taesu'a mumua 'a raba wai'o
na'i kooti, 'oi bonasia ha'a-arataraa raurau beia. 'A
gasi taranga'ini'o tanaai sae hihiiri, mana sae hihiiri 'ai
taranga'ini'o tanaai sae hehei'oi mai gaasi'o na'i rumaniho'o.
26 Wai 'unua ha'a-momori tana'o, 'oi awa 'isi tari 'oha 'oi
horia hakoi siha ha'a narai 'unua tana'o do'oi horia."

Ha'ausuringa'i 'Abaiai Ha'iwai

27 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, "'I'amou mou bwane 'iraraa i
Ringe ana Moses na o'ani, ''Oi abui taritari'a baaniai urao
amua ma'ua mwane amua.'‡
28 Ma'ata 'inau wai 'unua tana'amou, 'iatei na re'iai urao
ma 'adoma'i sisiwa 'inia, 'iia 'a bwane taritari'a beia na'i
'adoma'ina.
29 Naasi 'onaa na maa odomu nai haai maho na'o ora-ora'a
'inia, 'oi suki gaasia hura'a moi. 'A goro do'oi ha'a-ai'aa ta
ta'i dorai abe moi, baaniai abemu hako nai siri na'i 'eu na'i
dora ni rongomaata'i.
30 Ma 'onaa na rima odomu nai haai maho na'o ora-ora'a
'inia, 'oi horosia ma'oi gaasia. 'A goro do'oi ha'a-ai'aa ta ta'i
dorai abe moi, baaniai abemu hako nai siri na'i 'eu na'i dora
ni rongomaata'i."

---

* **5:21** 5:21 Eksodas 20:13; Diutronomi 5:17 † **5:22** ***Kansol:*** Wanasia na'i Diksonari ‡ **5:27** 5:27 Eksodas 20:14; Diutronomi 5:18

Ha'ausuringa'i 'Abaiai Haigaasi
(Matiu 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

31 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “'I'amou bwane 'iraraai Ringe
ana Moses na o'ani, ‘'Iatei nai gaasiai urao ana 'ai haua moi
ta usu-usu ni haigaasi tanaa ma nugasia'a.’§
32 Ma'ata 'inau wai 'unua tana'amou, 'oi abui gaasiai urao
amua 'onaa na ai'a taritari'a baani'o. 'Onaa 'oi gaasia ma'ai
waina ta saemwane he'ete'i, naia na gaasia amua nagu
taritari'a 'inia beiai sae nagu waina ro'u. I sae nagu waina
ro'u 'a taritari'a beiai urao anai sae he'ete'i.”

Ha'ausuringa'i 'Abaiai Herehere

'Anai Hauai Duruduru

33 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “'I'amou mou 'iraraa do ra ha'a-
aburaaui wauwa agaa'i 'anai horosi'i duruduru narau haa'i
tanaa Araha God narau tohe 'ini'i na'i atana 'anai haa'i. Ra
'unua tanaraau do 'oha rai duruduru, rai araisuri'i ma'ata!*
34 Mawai 'unua tana'amou, 'oha moi hauai duruduru, moi
abui tohe 'inia ta maho. Moi abui tohe 'iniai aro, 'inia naasi
dora ni heimarungi ana God,
35 ma'ua tohe 'iniai marewana, 'inia marewana 'iia ana
God, ma'ua tohe 'iniai Jerusalem 'inia naasi 'omaa ana God,
i mwaeraha hauasa.
36 Abu tohe o'ani ro'u, ‘'Onaa wai horosiai duruduru agua,
ni warihugu 'ai mamaahui.’ 'Inia i'oe ai'a to'o mena 'anai
ha'amamahuia ma'ua ha'a-buruburu'aai warihumu.
37 Naasi 'onaa 'oi hauai duruduru, 'oi 'unua odo-odo moi
'io ma'ua bwa'i ma hako'a. 'Onaa 'oigui tohe 'inia ta maho
ro'u, ma naasi neisi 'a boi'a baania Saetan.”

Ha'ausuringa'i 'Iniai Heisu'usu'u

'Iniai Ta'aa

38 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “'I'amou mou bwane 'iraraai
Ringe ana Moses na o'ani, ‘'Iatei nai kaaniai maana ta sae,
rai kaania ro'u i maana. Mia tei nai rubu husiai rihona ta
sae, rai rubu husia ro'u i rihona.’†
39 Ma'ata, 'inau wai 'unua tana'amou, moi abui heisu'usu'u
'iniai ta'aa. 'Onaa ta sae na hidariai baba odomu, 'oi rihota'i
mai hida ro'u na'i nata baba.
40 'Onaa ta sae nai raba wai'o na'i kooti 'anai rahia i to'oni
abe amua 'anai su'uai mareho na'o ha'atari'aa tanaa, 'oi
haua ro'u wou tanaa i to'oni tewa amua.
41 'Onaa ta sae hehei'oi nai ha'a-'usu'usu'o 'anai suru'ia
tanaa i anga ana suria ta ta'i kilomita, 'oi waia suria ta rua
kilomita.

---

§ **5:31** 5:31 Diutronomi 24:1 * **5:33** 5:33 Levitikas 19:12; Nambas 30:2; Diutronomi 23:21 † **5:38** 5:38 Eksodas 21:24; Levitikas 24:20; Diutronomi 19:21

42 Na'i 'oha na sae ra ha'angoni mareho, 'oi hisu. 'Oha ra
raba waia ga'u ta mareho amua suria moi ta gere madoraa,
'oi abui ruia.”

Ha'ausuringa'i 'Abaiai Heita'ahi
(Luk 6:27-28, 32-36)

43 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “'I'amou mou bwane 'iraraai
Ringe ana Moses na o'ani, ‘Moi ta'ahirai sae amoo'i, mamoi
'utairaaui maerongamoo'i.’‡
44 Ma'ata, 'inau wai 'unua tana'amou, moi ta'ahiraaui
maerongamoo'i mamoi ha'arahesi taradaaui nei ra nora
ta'ai'amou.
45 'Onaa moi haua o'asi, naasi 'a ha'ata'inia do 'i'amou ra'i
gare ana'ia Amamoou ara'ai aro. 'Inia 'iia 'a hauai sina
tanaraau hakoi sae goro mana sae ta'a'i, ma haa'i rangi
tanaraau hakoi sae odo-odo mana sae ora-ora'a.
46 'A 'ua? 'Onaa mou ta'ahiraau moi nei ra ta'ahi'amou,
mou 'adoma'inia do'ia God 'ai tahari'amou goro 'inia?
Rei'uaa 'iraau sae ha-ha'atakisi namou wana bodio 'ini-
raausi, marau haa moi ro'u o'asi.
47 Ma 'onaa mou goro moi 'iniraaui nei ra goro 'ini'amou,
naa 'i'amou mou ai'a he'ete'ita baania namoiwou ta sae.
'Inia 'iraaui sae ahurodo ra goro moi ro'u 'iniraaui nei ra
goro 'iniraau.
48 Naasi 'i'amou moi goro tatarasi 'onaaia Amamoou na
goro tatarasi.”

6

Ha'ausuringa'i 'Iniai Hisu

1 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Moi wai'ado'ado goro na'i 'oha
moi haa'i here goro. Mou gasi haa'i beiai ha'a-ta'eta'e na'i
maadi noni rago. 'Onaa moi haua o'asi, mamou bwa'i dau
heitahari beia Amamoou ara'ai aro.
2 'Oha 'oi hisungiraaui pohara 'oi abu haua beiai rongoo
raha, 'inia naasi here rau haa'i sae pwapwaari'i suri'i
rumani ha'arahesi mei suri'i tara raha, 'inia rau 'irisia
do rai ha'atee ha'a-ta'eta'eraau. Wai 'unua ha'a-momori
tana'amou, na'i 'oha nara ha'atee ha'a-ta'eta'eraau, naasi'a
i heitahari adaau.
3 'Oha 'oi hisungiraaui sae pohara 'oi abui ha'ata'inia
hura'a tanaraaui sae taha na'o haa,
4 ma'ata 'oi haua na'i dora bainihu. Taha na'o haua na'i
dora bainihu, 'ia Amamu ara'ai aro 'a 'iraraa. 'Iia naigui
tahari'o 'iniai taha na'o haua.”

Ha'ausuringa'i 'Iniai Ha'arahesi
(Luk 11:2-4)

‡ **5:43** 5:43 Levitikas 19:18

5 “'Oha moi ha'arahesi moi abui 'onaairaaui sae nara here
'onaa dora odo-odo narau raba ura na'i rumani ha'arahesi
mana'i tara raha 'anai ha'arahesi dorai re'iraau. Wai
'unua ha'a-momori tana'amou, na'i 'oha nara ha'atee ha'a-
ta'eta'eraau, naasi'a i heitahari adaau.
6 Naasi 'oha 'oi ha'arahesi 'oi siri ahii amua ma'oi honosiai
maraaruma ma'oigui ha'arahesi tanaa Amamu na'o bwa'i
re'ia. 'Iia na 'iraraai taha na'o haua na'i dora bainihu, 'iia
naigu tahari'o.
7 “Mana'i 'oha moi ha'arahesi, moi abui 'onaairaaui
sae ahurodo nara 'unu ori-ori'i ha'atee nara ai'a rongo
ha'amadomaahu. Ra 'adoma'inia doni hi'ona adaau 'ai
arami'i ha'arahesi adaa'i 'ini'i mwane ha'atee nara haa'i.
8 'I'amou moi abui 'onaairaaui sae o'asi. 'Ia Amamoou 'a
bwani 'iraraai taha mou 'irisia mamougu ha'angoni.
9 Naasi 'oha moi ha'arahesi, moi ha'arahesi o'ani:
Amameeu na'i aro,
na atamu 'ai maea.
10 Na houramu 'ai boi.
Na hei'irisimu rai haua na'i anoi bahai
'onaai haua ada na'i aro.
11 Haua tana'ameu i mahoingau 'anai dangini.
12 'Oi 'adoma'i nugasi'ameu 'ini'i ora-ora'a amee'i
'onaai 'adoma'i nugasi'i amee'i nei ra haa'i 'ino
bwarasi'ameu.
13 Ma'oi 'a'auhi'ameu 'anai ura bwarasi'i heiohongi
ma'oi taatahi bwarasi'ameu baania Saetan.
14 “'Onaa moi 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a adaa'i nei ra haa'i
here ra ai'a goro tana'amou, 'ia Amamoou ara'ai aro 'ai
'adoma'i nugasi'i ora-ora'a amoo'i ro'u.
15 Ma 'onaa mou bwa'i, 'ia Amamoou 'a bwa'i 'adoma'i
nugasi'i ro'u i ora-ora'a amoo'i.”

Ha'ausuringa'i 'Iniai Ha'ariri

16 “'Oha moi ha'aririta'i ngau, moi abui 'ome ahutotou
beia 'onaai haua adaaui sae ra here 'onaa dora odo-odo.
Rau 'ome ha'ata'ata'ahi beia do nei narai re'iraau. Wai
'unua ha'a-momori tana'amou, na'i 'oha nara ha'atee ha'a-
ta'eta'eraau, naasi'a i heitahari adaau.
17 Naasi 'oha 'oi ha'ariri, 'oi aromaa ma'oi 'aha'aha goro
18 neina bwa'i sae nai 'ome 'iraraa do'o ha'ariri. Ma'ata
'ia Amamu na 'iraraai taha na'o haua na'i dora bainihu, 'iia
naigui tahari'o.”

Ha'ausuringa'i 'Iniai Toto'ora Na'i Aro

19 “Moi abui boribori'i toto'ora 'anai marewanani, 'inia
he'a mana 'adi ra mata'i ha'ata'ai'i, mana sae beriberi ra
matai siri na'i ruma 'anai beri'i.
20 Ma'ata moi haa'i mwani mareho goro neina 'a 'onaa
domou nuga'i toto'ora amoo'i na'i aro, dora i he'a mana 'adi

ra bwa'i matai ha'ata'ai'i na'iei mana sae beriberi ra bwa'i
matai beri'i.
21 Moi haua o'asi, 'inia na 'adoma'imu 'ai awa tarau na'i
dora na toto'ora amu'i ra awa na'iei."

Ha'ausuringa'i 'Iniraaui Nei Nara Naga

'Ini'i Mwani Maho
(Luk 11:34-36)
22 "I maa 'a 'onaai raita anai abemu. Na'i 'oha na maamu'i
ra goro hako, na abemu 'a honura'i marewa.
23 Ma 'onaa na maamu'i ra ta'a'i, na abemu hako 'a
honura'i kuhi. 'Onaa 'o 'adoma'inia do 'o awa na'i marewa
ma'ogu awa na'i kuhi, i'oe 'o huunai awa na'i kuhi."

Ha'ausuringa'i 'Iniai Ha'a
(Luk 16:13; 12:22-31)
24 "'A bwa'i sae nai tau'aro goro tanaai rua bwauodo.
'Onaa nai o'asi, me 'iia 'ai 'itaa ta nei mai ta'ahiai nata nei.
Ma'ua 'ai 'adoma'i ha'ahoua tanei mana nata nei 'a bwa'i.
Naasi 'a bwara 'anai tau'aro tanaa God ma do'oigui ta'ahia
ro'u i ha'a.
25 "Naasi, wai 'unua tana'amou, 'ai abui ta'aabemu 'iniai
tahingamu 'ado dangi, 'iniai taha 'anai ngaua mana gono
mana bwana na'oi ho'osia. 'Inia na tahingamu, ai'a moi
'anai ngaa'i mahoingau, mana abemu ai'a moi 'anai ho'osiai
bwana.
26 Moisui 'omesiraaui manu na'i ahoasara, rau ai'a hasi
mahoingau mana 'e'eri ma'ua nuga taguma'ini'i mahoingau
na'i hare. Mia Amamoou ara'ai aro 'a hanganiraaui manu
'isi. Mi'amou tanaa God, mou ororiu di'u baani'i manu 'isi.
27 Ma rei'uaa na towa'i ta'aabemoou, me mareho nara
ta'aabemoou 'ini'isi, ra bwa'i 'a'auhi'amou 'anai ha'atewaa
'ari tahi namou haa na'i marewana.
28 "'A 'ua na ta'aabemoou 'iniai bwana 'anai abemoo'i?
Moisu 'adoma'i suri'i tagai raraaua ni hasimou. Rau ai'a
haua ta tau'aro ma'ua tata nadaau bwana.
29 Mawai 'unua tana'amou, rei'uaa 'ia Mwaeraha Solomon
'a toto'ora, ma'ata ai'a ta ta'i bwana ana nai 'ome goro
ta'isada beia ta ta'i tagai raraaua.
30 Hinihinimoou 'a kekerei di'u! 'Onaa 'ia God na ha'a-
'omegoro'i tagai raraaua nara ahurara moi gere madoraa
maraigui suungi'i, ni 'ua ana na bwa'i haa'i bwana 'inia
tana'amou?
31 "Naasi, moi abui o'ani, ''E taha gaigui ngaua, ma'ua 'e
taha gaigu gonohia, ma'ua ho'osia?'
32 Na'isi mareho na 'iraaui sae narau ai'a aidangisia God
rau 'adoma'i raha 'ini'i. Naasi 'ai abui ta'aabemoou, 'inia 'ia
Amamoou ara'ai aro 'a 'iraraa domou 'irisi'i mareho 'isi.
33 Maho na ororiu di'u domoi haua, naasi 'anai awa
tarau na'i bahainai heimarungi ana God mana awa suriai

hei'irisina. 'Onaa moi haua o'asi, mia God 'ai haua
tana'amoui mwani mareho 'isi.
34 Naasi 'ai abui ta'aabemu 'iniai ho'oa. Dangini 'a to'oraai
mareho 'ana haaria 'anai ta'aabemu 'inia."

7

Abui Hiiriai Nata Sae
(Luk 6:37-38, 41-42)

1 "'Oi abui hiiriai nata sae, ma naasi nara bwa'i hiiri'o ro'u.
2 'Inia rai hiiri'o 'iniai ta'i hihiiri na'o haua tanaai nata sae.
Mana ta'i herehere na'o haua 'anai hiiriai nata sae, naia ro'u
narai haua tana'o.
3 "Ni 'uaana na'o bonasiai rahia 'inia i gere mamamo na'i
maanai nata sae, ma'ogu ai'a aidangisiai kae mamamo na'i
maamu haari'o?
4 'A he'ua na'ogu matai 'unua 'inia tanaai nata sae do'oi
'a'auhia 'anai rahiai gere mamamo baaniai maana, mi'oe 'e
kae mamamo na awa na'i maamu!
5 Pwari'i ta'aa! Na'i na'o 'oi rahia ga'u i kae mamamo
baaniai maamu haari'o neina 'oi matai wana goro 'anai
rahiai mamamo baaniai maanai nata sae."
6 Mia Jisas 'a hauai heiha'auu 'iniraaui nei nara 'itaai
ha'atee ana God. 'A o'ani, "Moi abui haua tanaai misu i
maho na maea, 'inia 'ai rihota'i aho'i mumua 'anai here
ha'ata'ai'o. 'A o'asi ro'u, moi abui gaasi'i maho ra ororiu
tanaai boo, 'inia 'ai buu huni'i moi mai rihota'i mumua 'anai
here ha'ata'ai'o."

Ha'ausuringa'i 'Ini Ha'arahesi
(Luk 11:9-13)

7 "Naasi, wai 'unua tana'amou, moi abui agoheta'i
ha'angoni. Ma naasi na mareho namoi ha'angonia, 'ia
God 'aigui watea tana'amou. Moi abui agoheta'i siba. Ma
naasi na mareho namou sibania, moigui sadoia. Moi abui
agoheta'i pwepwee. Ma naasi 'ia God 'aigui tahangiai
maraaruma tana'amou.
8 'Inia 'iatei nai ha'angonia God 'ini'i taha na 'irisi'i, 'ai
hau'i tanaa. Mia tei nai siba, 'ia God 'ai haua tanaai taha
na sibania. Mia tei nai pwepwee, 'ia God 'ai tahangia tanaai
maraaruma.
9 "'Iatei 'ini'amou nai matai haua tanaai gare ana ta hau
'onaa 'ai ha'angoni bredi?
10 Ma'ua 'ai haua tanaa ta mwaa 'onaa 'ai ha'angoni ii'a?
11 Rei'uaa na'o ta'aa he'ua, ma'ata 'o 'irara'i maho goro
'anai haa'i tana'i gare amu'i. 'Onaa na o'asi, mamoi 'iraraa
ha'agorohia doni Amamoou ara'ai aro 'ai haa'i mwani
mareho goro tanaraaui nei narau ha'angonia.

12 “Ni here na'oi haua tanaai nata nei, 'ai suriai here na'o
'irisia dorai haua tana'o. Naasi 'ado'ado 'anai Ringe ana'ia
Moses mana ha'ausuringa'i adaa'i Rarabea.”

Maraaruma Na 'Ogo
(Luk 13:24)

13-14 “Na maraaruma anai dora ni mae 'a bwabwahora
mana tara 'ana 'a mwada'u 'anai suria. Ma ragoi nei ra
suriai tarasi. Na maraaruma anai tahi tarau 'a 'ogo mana
tara 'ana 'a bwara 'anai suria, magu ai'a ragoi nei ra suria.
Naasi, moi siri na'i maraaruma na 'ogo.”

Ha'atee Ha'abasu

'Iniraaui Rarabea Pwapwaari'i
(Luk 6:43-44)

15 “Moi 'ome'ome goro 'iniraaui rarabea pwapwaari'i. Ra
'ome mamahu 'onaai siip mana'i raromada ra 'onaai misu
hahaingau.
16 Moi 'ome 'irara'i moi na'i herengada 'onaai 'ome 'irara'i
amoo'i hasi'ei suri'i huadi. 'O bwa'i matai husia ta huai
memeapu ma'ua ta huai 'aai baaniai waroraraki.
17 Hasi'ei goro ra hungu 'ini'i hua goro, mana hasi'ei ta'a'i
ra hungu 'ini'i hua ta'aa.
18 Hasi'ei goro 'a bwa'i haa'i hua ta'aa mana hasi'ei ta'aa
'a bwa'i haa'i hua goro.
19 'Adonai hasi'ei nara hungu 'ini'i hua ta'a'i, 'ia mo'o na
to'ora'i 'ai ara gata'ini'i marai gaasi'i ara'a na'i 'eu.
20 Naasi, moi matai 'ome 'irara'i rarabea pwapwaari'i na'i
taha na ha'ata'inia hura'a na'i barongana.
21 “Ai'a do 'iraau hakoi nei rau 'unuau 'iniai Araha adaau
narai siri na'i heimarungi ana God ara'ai aro. 'Iraau moi nei
rau ha'isuri'i hei'irisina Amagu na'i aro narai siri na'iei.
22 Na'i dangi ni hihiiri 'ai ragoi nei narai o'ani, ‘Araha,
'i'ameu meu taroha'ini'i ha'atee amu'i, ma 'iniai atamu meu
taari'i adaro mameu hau'i 'ini'i mwane ha'abu'oahu.’
23 Minau wai o'ani 'iniraau, ‘Arai sae ora-ora'a, moi
'ariwou! 'Inau ai'a matai'amou.’ ”

Rua Sae Tatau'aro Ruma
(Luk 6:47-49)

24 Mia Jisas 'agu o'ani ro'u, “Hoita naasi, 'iatei na rongo'i
ha'ausuringa'i agu'i ma ha'isuri'i 'a 'onaai sae madoma na
tau'aronai ruma na'i hunganai hau.
25 'A dio i rangi raha mana wai ra ahe. I ro'a 'a uuhira'i
wetewete mana ruma 'a ai'a arobo 'inia 'a ura baabau na'i
hunganai hau.
26 'Iatei na rongo'i ha'ausuringa'i agu'i ma ai'a ha'isuri'i 'a
'onaai sae bweu na tau'aronai ruma na'i hunganai nu'unu'u.

27 'Oha na dio i rangi raha mana wai ra ahe, i ro'a 'a
uuhira'i wetewete mana ruma 'a arobo auru na maguru na'i
ano.”
28 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a haa'i hako i mamaani 'ini, 'iraaui
sae rago rau heimwaota'i di'u 'ini'i ha'ausuringa'i ana'i.
29 'Inia 'a huunai 'irara'i mareho na maani'i, 'a ai'a
'onaairaaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses.

8

'Ia Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i Sae Lepa
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

1 'Oha na 'ia Jisas 'a dio aho'i baaniai hungahunga, 'iraaui
sae rago rau suria.
2 Raugu 'ome ma'e sae lepa na boi ma topira'i ruru auru
tanaa Jisas ma o'ani, “Araha, 'onaa 'o mwa'emwa'e, ma'o ga'i
ha'agorohiau aho'i baaniai daoha na to'iauni.”
3 'Ia Jisas 'a taranga'inia hura'ai rimana, 'a dau wou beia
ma o'ani, “'Io, 'au mwa'emwa'e moi, 'oi goro'a aho'i.” Na'i
mau 'ohasi mana abena 'agu goro aho'i.
4 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'Oi abu maania ga'u tanaa ta sae
i maho na to'o bei'o. 'Oi 'ari odo-odo beiai Piriisi mai 'iraraa
haaria do i'oe 'o goro aho'i. Naasi ma'oi hauai bane amua
tanaai Piriisi mai ho'asi 'inia 'onaai 'unua ana Moses, 'anai
ha'ata'inia tanaraaui noni do'o goro'a.”

Hinihininai Ta'i Na'ohadaaui Hehei'oi
(Luk 7:1-10)

5 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a ada na'i 'omaai Kapaniam, 'e ai Rom,
'e na'ohadaaui hehei'oi, 'a boi beia ma o'ani 'inia,
6 “Araha, i sae tatau'aro agua 'a daoha raha. 'Iia 'ari ruma
agua. 'A rongomaata'i di'u maagu ai'a ririhota'i'a.”
7 Mia Jisas 'a o'ani, “'Io. Wai 'ari ha'agorohia aho'i baaniai
daohasi.”
8 Mana saemauasi 'a o'ani, “Araha, 'oi abui 'ari, 'inia 'inau
'au ai'a arari do'oi boi na'i ruma agua. 'Oi ha'atee moi mana
sae tatau'aro agua 'ai goro'a aho'i.
9 'Au 'iraraa o'asi, suria 'inau 'au to'oraai nei na marungiau
nawai ha'isuri'i heiatenga'i ana'i, minau ro'u 'au to'ora'i sae
hehei'oi na 'iraau rai ha'isuri'i ro'u i heiatenga'i agu'i. Na'i
'oha nawai o'ani 'inia ta ta'i 'iniraau, ‘'Oi 'ariwou 'isi,’ 'iia 'ai
ha'isuria'a ma'ata. Ma 'onaa nawai o'ani 'inia ta nei 'iniraau,
‘'Oi boi 'ini,’ 'iia 'ai boi'a ro'u ma'ata. Ma 'onaa wai o'ani
'iniai sae tatau'aro agua, ‘'Oi hauai tau'aroni,’ 'iia 'ai haua'a
ma'ata.”
10 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a rongoai ha'atee o'asi anai
saemauasi, 'a heimwaota'i di'u, ma o'ani 'iniraaui nei rau
hano suria, “Nau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, ai'a

ta ta'i saeni Israel nawai 'omesia do'ai hinihini tari 'onaaia mo'oni.
11 Wai 'unua tana'amou, 'ai ragoi nei ra ai'a Jiu rai boi baaniai mwane dora hako na'i marewana 'anai ngaugoni beia Ebraham, Aisak, mia Jekop na'i hourana ana God ara'ai aro.
12 Ma'ai ragoi saeni Israel nara ga'i awa na'i hourana God na'i aro naragu bwa'i'a! Rai gaasiraau hura'ai dora kuhi, dora rai angi marai 'ara ha'angingita'i rihodaa'i na'iei."
13 Mia Jisas 'a o'ani 'iniai na'ohadaaui hehei'oi, "'Oi aho'i 'ari ruma amua, i sae tatau'aro amua 'ai goro'a 'onaai hinihinia amua." Mau na'i 'ohasi, mana sae tatau'aro anasi 'a goro'a aho'i.

Jisas 'A Ha'agorohiraau Aho'i

Mwane Sae Daoha
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)
14 'Ia Jisas 'a 'ari ruma ana Pita ma re'ia do na hungona Pita 'a awa moi na'i be'ana, 'inia 'a mata'i ma raorao i abena.
15 'A dau wou na'i rimanai uraosi mana mata'i 'a rigisia. Ma suruta'e ma ha'aagau mahoingau 'ana Jisas.
16 Na'i moi su'urahi mara wairaau'a mai tanaa Jisas nei ra bwaunira i adaro. 'Agu ha'atee moia Jisas mana adaro ra hura'a baaniraau, ma ha'agorohiraau hako aho'i nei ra daoha.
17 Ni haua ana o'asi 'a to'o ha'a-momori'a i taha na 'unua Rarabea Aisaea o'ani, "'A ha'a-ai'a'i daoha ra to'igia."*

Rua Sae Nararu Raba Suria Jisas

Magu Bwara
(Luk 9:57-62)
18 Mia Jisas 'a re'iraaui sae rago i ruru adaau mai ma 'unua tanaraaui rongoiusuri ana'i do rai ta'e 'ari nata batarau 'iniai kae bwera i Galili.
19 Ma'e Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses 'a boi beia Jisas ma o'ani 'inia, "Ha'ausuri, 'inau wai suri'o rei'uaa ta dora na'oi 'ari iei."
20 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "Na mwane mwamwaa wasi ra to'o dora ni mauru, mana manu ra to'ora'i nu'i. Minau na Garei Inoni, 'au ai'a to'o dora ni mono."
21 Ma'e ta'i nei 'iniraaui nei rau suria Jisas 'a o'ani, "Araha, wai 'ari ga'u mawai toringia amagu."
22 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "'Oi suriau'a! 'Oi nugasiraaui nei ra suriai tara 'anai mae tarau marai toringiraaui nei nara mae."

---

* **8:17** 8:17 Aisaea 53:4

'Ia Jisas 'A Ha'apapakuai Ro'a Raha
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

23 Mia Jisas 'a ta'e ara'a na'i ora beiraaui rongoiusuri ana'i
marau 'ari nata batarau 'iniai kae bwera i Galili.
24 Raugu 'asu'a na'i 'oha rau 'a'ari mau ma'e kae ro'a na
to'iraau'a. I tabaosi ra abwao ta'eha na'i raronai ora. 'Ia
Jisas 'a mauru na'i 'ohasi.
25 Miraaui rongoiusuri rau 'ariwou ha'araia Jisas, marau
ha'atee o'ani, "Araha, 'oi ha'atahigaau! Gai dodo'a naani!"
26 Mia Jisas 'a o'ani, "'A 'ua mou mamaa'u 'inia? Hini-
hinimoou 'a kekerei di'u!" 'Ia Jisas 'a ura ara'a ma ha'atee
wetewete tanaai ro'a mana tabaosi do rarui papaku. Mau
na'i 'ohasi ma biowaa'a.
27 'Iraau rongoiusuri rau heimwaota'i, rau o'ani, "'E sae
he'ua naani? Rei'uaa ro'a mana tabaosi ra araisuria."

'Ia Jisas 'A Taari Adaro

Baaniraruai Rua Sae
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

28 Na'i 'oha 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau tarau 'ari
nata batarau na'i kae bwera i Galili, rau 'oto na'i dora ra
'unua 'iniai Gadara.† Rau 'ari wou marau haisuara'i beiai
rua saemwane na bwaunirarua i adaro. Raru hura'a mai
baani'i wabwa ra toringi'i ei sae mae. 'A ha'amagugu abe
do ta sae nai taha wou na'i dorasi 'inia raru here 'onaai
adaro wawauru.
29 'Oha raru re'ia Jisas raru awara o'ani, "Jisas, garena
God, 'o raba 'uamiria? 'A 'ua? Ai'a madoraa mau 'anai
hihiiri, ma'o bwane boi'a 'anai ha'a-mama'ai'amiria?"
30 Gere ha'atau wou baaniai dorasi 'e kae wareai boo nara
suasua 'isi.
31 Mana adaro ra bonga'inia wetewete Jisas o'ani, "'Onaa
'oi taari'ameu hura'a ma'o watea mei siri suri'i boo."
32 Mia Jisas 'a o'ani, "Moi 'ari!" Mana adaro ra hura'a
baaniraruai rua saesi mara siri suri'i boo. Mana mwani boo
'isi ra 'eba dio suriai ahana mara rege dio na'i wai mara mae
hako.
33 'Iraaui nei ra 'omesuri'i boo 'isi rau 'eba 'ari 'omaa
narau maaniai taha na to'o beiraaui boo mana rua sae na
bwaunirarui adaro.
34 Mana sae na'i 'omaasi rau hura'a mai 'anai heisadoi
beia Jisas marau bonga'inia do'ai hano daara'i baaniai dora
adaau.

9

'Ia Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i Sae

† **8:28** ***Gadara:*** Tara'i Baebol bwani ra 'unua Garasa.

Na Nugu i Abena
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

1 'Ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau ta'e ara'a na'i ora
marau aho'i 'ari na'i 'omaa na awa-awa iei.*
2 'Oha rau ada, ra'i sae rau suru'ia mai sae na abena
'a nugu tanaa Jisas na'i be'ana. 'Oha 'ia Jisas 'a 'ome
'iraraai hinihinidaau, 'a o'ani 'iniai saesi, "Garegu, 'ai abui
ta'aabemu. Na ora-ora'a amu'i 'au 'adoma'i nugasi'i hako."
3 Tara'i nei 'iniraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ra
'ado'ado o'ani, "'Ia mo'oni 'a 'adoma'inia gasi do 'a ta'isada
beia God. 'Iia 'a ha'atee ha'ata'aia God!"
4 Ma'ata 'ia Jisas 'a 'iraraai 'adoma'idaau ma o'ani 'iniraau,
"'A 'ua namou to'oraa 'iniai 'ado'ado ta'aasi?
5 Taha na mwada'u? 'Anai 'unua tanaai saesi do'au
'adoma'i nugasi'i ora-ora'a ana'i, ma'ua 'anai 'unua tanaa
do'ai ura maai hahano? 'Anai 'unua tanaa mo'osi do'au
'adoma'i nugasi'i ora-ora'a ana'i 'a mwada'u, 'inia 'a bwarai
'iraraa 'onaa ra 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a ana'i ma'ua ai'a.
6 Naasi, 'inau i Garei Inoni, wai hauai maho namou
'adoma'i ha'abwaraa ma moigu'i 'iraraa do 'au to'oraa ro'u
i mena 'anai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a na'i marewanani."
Naasi maagu o'ani 'iniai sae na abe nugusi, "'Oi ura ara'a
ma'oi suru'iai be'amu ma'oi 'ari ruma amua!"
7 Mana saesi 'a ura ara'a ma 'ari ruma ana.
8 'Oha 'iraaui inoni hunga rau re'iai maho na to'osi rau
mamaa'u marau ha'a-aneanea God 'iniai haua ana i mena
o'asi tanaai noni.

'Ia Jisas 'A Soia Matiu
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

9 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a hano baaniai 'omaasi 'a re'iai
sae ha-ha'atakisi, atana 'ia Matiu, 'a heinagu na'i dorani
tatau'aro ana. Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "'Oi boi suriau 'onaai
rongoiusuri agua." 'Ia Matiu 'a ura ara'a ma suria'a.
10 Mia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau ngau na'i ruma
ana Matiu. 'A ragoi sae ha'atakisi mana sae ta'a'i narau ngau
beiraau.
11 Ma tara'i Farisei rau re'iai haua o'asi ana Jisas marau
songa'iniraau'a i rongoiusuri ana'ia Jisas o'ani, "Ni 'uaana
na Ha'ausuri amoou 'a ngau 'inia beiraaui sae ha-ha'atakisi
mana sae ta'a'isi?"
12 Mia Jisas 'a rongoa ma o'ani 'iniraau, "Na sae nara
goro moi abedi ra bwa'i rabasiai hei'a'auhi baaniai sae na
matai ha'agorohi'i daoha, me 'iraau moi nei nara daoha
nara rabasiai hei'a'auhi.
13 'A o'asi ro'u, 'inau boi na'i marewana, ai'a do 'anai
'a'auhiraaui noni odo-odo, ma'ata 'au boi 'anai 'a'auhiraaui

---

* **9:1** ***'Omaa na awa-awa iei:*** Kapaniam (Wanasia 4:13)

noni ora-ora'a. Moi 'ari mamoi sibaniai 'ado'ado anai usu-usu na'i Usu-usu Maea na o'ani, ‘'E ta'i maho na ororiu domoi haua, naasi goro 'iniraaui nata sae. Ni mahosi 'a ororiu di'u'i ho'asi namou haa'i tanaau.’ ”†

Ha'ausuringa'i Bwani 'A Bwa'i 'Ari Goni

Beia Mwada'u i Ha'ausuringa'i Haoru
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

14 'Iraaui rongoiusuri ana'ia Jon Bwareomaea rau boi beia Jisas marau songa'inia o'ani, “'I'ameu miraaui Farisei meu matai ha'aririta'i ngau. Ni 'uaana na rongoiusuri amu'i rau ai'a haua o'asi 'inia?”

15 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “'A 'ua? Mou 'adoma'inia do 'iraaui nei ra awa na'i rongo-ni-ha'iwai rai ahutotou na'i 'oha na awa beiraau a mo'o ra ha'aha'iwaia? 'Abwa'i! Ma'ata na'i 'oha rai waiai nei nara ha'aha'iwaia baaniraau, ma raigui matai nuga ngau aho'ita.‡

16 “'Abwa'i nei nai haa ta maakari bwana haoru 'anai tai bwarasiai dora na maakari na'i bwana bwani. 'Onaa 'ai haua o'asi, na'i 'oha raigui wasiai bwanasi, na maakari bwana haorusi 'ai niniro, mai haua'a ta kae maakari nai raha di'u ro'u wou na'i bwana bwanisi. 'Inia na maakari bwana haoru ai'a ta'isada beiai bwana bwani.

17 “Nata mareho ro'u, 'abwa'i nei nai matai nuga waen haoru suri'i bei uri-uri mwamwaa bwani, 'inia na bei bwani ra bwane 'a'asi. Na'i 'oha na waen haoru 'ai su'u, na bei bwani rai pusu. Naasi mana waen rai ahe gata'ini'i, mana bei rai maakari ta'a'i. Na waen haoru rai niga'i ma'ata na'i bei haoru mararui awa goro hako.”

Gare Urao Na Mae

Mana Urao Na To'iai Abu Raha
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

18 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a mamaani mau, 'e saemaua adaaui Jiu na boi ma topira'i ruru bwarasia Jisas ma o'ani 'inia, “Gare urao agua 'a bura'i mae moi. 'Oi boi karohia maai tahi aho'i.”

19 Mia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau ura ara'a marau suriai saesi.

20 Ma'e urao na to'iai 'abu raha suriai ta'i tangahurui harisi mana rua na awa ro'u na'i 'ohasi. 'A 'ariwou na'i murina Jisas ma karohia wou na'i gaonai to'oni tewa ana Jisas.

21 'A 'iraraa haaria do 'onaa 'ai karohia moi na'i to'oni ana Jisas ma 'a ga'i goro aho'i baaniai daoha na to'iasi.

---

† **9:13** 9:13 Hosea 6:6 ‡ **9:15** 9:15 Ni 'ado'ado 'anai heiha'auuni 'a o'ani: Ai'a ta'isada do'iraaui rongoiusuri ana'i Jisas rai nuga ngau 'oha 'ia Jisas 'a awa mau beiraau. Na'i 'oha 'ia God 'ai waia Jisas baaniraau, naasi madoraa goro 'anai nuga ngau.

22 Mia Jisas 'a rihota'i ma o'ani 'inia, “Ina, 'oi wa'ewa'e. Na
hinihinimu na ha'agorohi'o aho'i.” Na'i mau i 'ohasi mana
uraosi 'a goro'a.
23 Na'i 'oha nagu siri a Jisas na'i ruma anai saemaua
adaaui Jiu ani, 'a re'iraaui sae ra ada'imae ra ago-ago
mara rongo raha ma ra'i nei nara uuhi'i gana suri'i 'au 'ini
ahutotou.
24 Ma o'ani 'iniraau, “Moi hura'a baaniai ruma! I gare
uraosi 'a ai'a mae, 'iia 'a mauru moi.” Miraau da'ata'inia.
25 'Oha rau ha'a-taariraau hako hura'a, 'ia Jisas 'a siri wou
na'i ahii anai garesi ma dau na'i rimana ma ha'a-urata'ea
ara'a.
26 Na'i muri na taroha 'a 'adarara 'ari suriai dorasi.

'Ia Jisas 'A Ha'a-wanawanaa Rua Sae Kuru

27 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a hano baaniai dorasi 'e rua sae
kuru raru suria, raru awaawara o'ani, “Pwirana Deved, 'oi
arunga ta'ahimiria ma'oi 'a'auhimiria.”
28 Na'i 'oha na siri ruma, raru siri suria ma songa'inirarua
o'ani, “'A 'ua? Muru hinihini do 'inau 'au matai ha'a-
wanawana'amurua?”
Ma raru ha'atee o'ani, “Araha, miri hinihini.”
29 Ma dau wou suri'i maadaru'i ma o'ani, “Suriai hinihini
amurua, murui goro'a.”
30 Ma raru taraawa'a wanawana'a. Mia Jisas 'a
ha'abasurarua wetewete o'ani, “Murui abui maaniai mahosi
tanaa ta sae.”
31 Me raru 'ari nararu taroha'inia Jisas 'ari suria hakoi
dorasi.

'Ia Jisas 'A Ha'agorohiai Sae Baanguu

32 Ai'a orea mau hura'a adarua i rua sae kurusi mara waia
ro'u mai tanaa Jisas sae na baanguu, 'inia 'a sirihia i adaro.
33 Mia Jisas 'a taaria i adaro hura'a baania mana saesi
'a taraawa'a ha-hadahada aho'i ro'u. 'Iraaui noni hunga rau
heimwaota'i marau o'ani, “Taraawa'a mau mai, ai'a ta maho
o'ani nai to'o na'i Israel.”
34 Miraaui Farisei rau o'ani, “I mwaeraha adaaui adaro
na haua tanaa i mena 'anai taariraau hura'ai adaro.”

'Ia Jisas 'A Ahu Ta'ahiraaui Inoni

35 'Ia Jisas 'a 'ari suri'i 'omaa raha mana gere 'omaa na'i
dorasi 'anai ha'ausuriraaui sae suri'i rumani ha'arahesi,
ma taroha'inia tanaraaui Taroha Goro 'iniai heimarungi
ana God, mana ha'agorohi'i aho'i sae nara to'iraaui mwani
taraani daoha mana riunga he'ete'i hairiu.
36 'Oha na re'iraaui inoni hunga 'a ahu ta'ahiraau, 'inia rau
awa ha'aroha'a marau 'ome ha'ata'ata'ahi 'onaai siip nara
ai'a to'o sae 'anai 'omesuri'i.

37 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “Na nei
nara ha'aagau 'anai hinihiniau ra rago di'u'a 'onaai mwane
hua nara maua'a suri'i hasi'ei. Mara ai'a rago i nei 'anai
husi'i.
38 Naasi, moi ha'arahesi tanaa God maai ha'ataari'i hura'a
tara'i mwane sae tatau'aro 'anai 'a'au na'i mou hasi'eisi.”

10

'Ia Jisas 'A Ha'ataariraau Hura'a

i Tangahuru Mana Rua Ha'ataari
(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

1 'Ia Jisas 'a soi goniraaui ta'i tangahuru mana rua
rongoiusuri ma haua tanaraaui mena 'anai taari adaro
mana ha'agorohi'i aho'i nei na sadoira i mwani daoha mana
riunga he'ete'i hairiu.
2 Nara 'ini atadaa'i ta'i tangahuru mana rua ha'ataari:
'Ia Saemon, nata atana 'ia Pita,
mea do'orana 'ia Andru,
'ia Jems mea Jon, rua gare ana'ia Sebedi.
3 'Ia Pilip,
'ia Batolomiu,
'ia Tomas,
'ia Matiu i sae na ha-ha'atakisi,
'ia Jems garena Alfias,
'ia Tadias,
4 'ia Saemon baaniai ruruha narau raba taaria hura'ai
heimarungi adaaui Rom,
mea Jiudas Iskariot, 'ia mo'o na usuha'inia Jisas
tanaraaui maerongana'i.
5 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a ha'aagau 'anai ha'a-taariraau hura'ai
ta'i tangahuru mana rua ha'ataari, 'a heiatenga'i o'ani
tanaraau, “'Oha moi hura'a 'anai 'ari 'anai tau'aro, moi abui
taha suri'i 'omaa adaa'i Samaria mei beiraaui nei ra ai'a Jiu.
6 Moi 'ari moi beiraaui saenai Israel narau 'onaai siip ra
teha baaniai 'omesuri siip.
7 'Oha moi hura'a, moi maania doni heimarungi ana God
na awa na'i aro 'a gaarangi'a.
8 Moi ha'agorohi'i aho'i nei ra daoha ma'ua nei ra lepa.
Moi taari adaro baanirai sae mamoi ha'atahi'i aho'i nei ra
mae. 'Inau 'au hisu dadara'a tana'amou 'ini'i mareho 'isi,
naasi moi hisu aho'i dadara'a ro'u tanaraaui noni.
9-10 “I sae ra tau'aro 'a arari dorai taguma'iniraau 'iniai
tau'aro adaau. Naasi 'oha moi hano, moi abu waiwai ha'a
ma'ua anga ni 'aariha ma'ua sandol ma'ua 'a'abi ma'ua do
ta bwana ro'u.

11 'Oha moi ada ta 'omaa moi siba 'inia ta sae goro nai
ha'a-awahi'amou na'i ruma ana. Moi awa beia tari 'oha moi
hano baaniai 'omaasi.
12 'Oha moi 'ari ta ruma, moi ha'atee o'ani, ‘Gooroha ana
God 'ai awa bei'amou.’
13 'Onaa 'iraaui rumasi rai ha'amaoto'amou, 'ia God
'ai ha'agorohiraau, ma 'onaa rai 'itamou ma bwa'i
ha'agorohiraau'a.
14 'Onaa 'e 'omaa na ai'a raba ha'amaoto'amou, ma'ua ai'a
raba rongo'i heitaroha'i amoou, moi tarohi'i kahua baani'i
uwamoo'i mamoi hano baaniai 'omaasi. Naasi 'e ha'abasu
tanaraau do'ia God 'ai ha'a-mama'airaau.
15 Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, na'i madoraa ni
hihiiri, ha'a-mama'ai nai haua God tanaai 'omaasi 'ai ta'aa
di'u baaniai ha'a-mama'ai nai haua tanaraaui Sodom mana
Gomora.”

Ha'atee Ha'abasu

'Iniai Madoraa Ni Rongomaata'i
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

16 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “Moi 'ome'ome goro, suria
'i'amou mou 'onaai'i siip nau ha'ataari'i hura'a na'i 'uruhadi
misu hahairete. Naasi moi hihinano'a 'onaai mwaa mamoi
manego 'onaai waibora.
17 Moi 'ome'ome goro, 'inia tara'i nei rai wai'amou 'anai
'i'i'amou marai rohoroho'amou suri'i rumani ha'arahesi
adaa'i.
18 Suria 'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i, rai wai'amou
tanaraaui Primia mana Mwaeraha 'anai hiiri'amou. Naasi
'oha goro amoou 'anai taroha'inia hura'a i Taroha Goro
tanaraau mei tanarai nei ra ai'a Jiu.
19 Na'i 'oha rai wai'amou 'anai hiiri'amou, moi abui
'adoma'i raha 'iniai taha moi maani'i, 'inia moi 'iraraai taha
moi maani'i na'i madoraasi.
20 Na maho na moi maani'i, ai'a 'ado'adomoo'i haarimoou
mei baaniai Hi'ona Maea nai ha'ataaria mai a Amamoou.
21 “Na'i 'ohasi, sae rai usuha'ini'i do'oradaa'i mana
gare adaa'i nara hinihiniau tanaraaui nei nara raba
ha'amaesiraau. Mana gare rai ha'imae bei'i amadaa'i
mana inadaa'i marai usuha'iniraau ro'u tanaraaui nei rai
ha'amaesiraau.
22 'Iraaui noni rai 'utai'amou, suria 'i'amou ra'i ron-
goiusuri agu'i. Ma 'onaa moi ura baabau tari ha'ahakonai
madoraa ta'aasi, moigu daua namooui tahi tarau.
23 'Onaa rai nora ta'ai'amou ta 'omaa, moi 'eba 'ari na'i
nata 'omaa. Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, mou bwa'i
ada hako mau suri'i 'omaani Israel minau Garei Inoni wai
aho'i'a mai.
24 “Ni rongoiusuri 'a bwa'i ahaaha di'uai ha'ausuri ana,
mana sae tatau'aro 'abwa'i ahaaha di'uai bwauodo ana.

25 'A arari do ni rongoiusuri 'ai awa 'onaaia moi ha'ausuri
ana, mana sae tatau'aro 'ai awa 'onaaia moia mo'o na
bwauodo 'inia. 'Inau 'au 'onaai bwauodonai ruma mi'amou
moi 'onaai nei nara awa na'i ruma agua. Naasi 'onaa rai
'unuau 'iniai Mwaeraha adaaui adaro,* rai matai 'unu'i
maho nara ta'aa di'u ro'u wou 'ini'amou."

Moi Abui Mamaa'usiraaui Sae,

Me Moi Mamaa'usia God
(Luk 12:2-7)

26 "Moi abui mamaa'usiraaui nei narau raba ha'a-
mama'ai'amou. 'Inia mwane maho hako narau awa bainihu
suri'i tahingadaa'i mana taha narau giru'i, rai ha'ata'ini'i
hura'a.
27 Na tarana naasi, maho nau maani'i tana'amou
haari'amou, moi maani'i hura'a tanaraau hakoi mwani sae.
28 Moi abui mamaa'usiraaui sae, 'inia 'iraaui sae ra matai
ha'amaesia moi abemu, mara bwa'i matai ha'amaesiai
aungamu. Moi mamaa'usia moia God na matai ha'a-
mama'aiai abemu mana aungamu na'i dora ni ha'a-
mama'ai.
29 'A 'ua? Mou 'iraraai rua gere manu nara raonga'i ta'i
sereni moi 'ini'i na'i maketi? Rei'uaa nara hori mwada'u
o'asi, ma 'abwa'i ta nei 'ai mae 'onaa Amamoou 'a bwa'i
'irisia o'asi.
30-31 Naasi moi abui mamaa'u, 'inia 'i'amou namou ororiu
di'u'i mwani manu rago. Na rei'uaa warihu suri'i bwau-
moo'i, 'ia God 'a uduma'ini'i hako."

Ha'arangasia Hura'ai Hinihinia Amua Jisas
(Luk 12:8-9)

32 "'Ia tei nai ha'arangasia tanaraaui sae do 'iia 'e ron-
goiusuri agua, 'inau ro'u wai ha'arangasia tanaa Amagu
ara'ai aro do'iia 'e rongoiusuri agua.
33 Ma 'onaa 'iatei nai gagata'iniau, 'inau wai gagata'inia
o'asi ro'u na'i maana Amagu na'i aro."

Na Ha'ausuringa'i Ana'ia Jisas

'A Ha'a-haihoaraaui Noni
(Luk 12:51-53; 14:26-27)

34 "Moi abui 'adoma'inia do 'inau 'au boi 'anai ha'a-
awagorohiraau goni inoni na'i marewana. Ai'a! Nau waa
mai heihoa.
35 'Au boi 'anai ha'ahaihoai gare mwane beia amana,
mana gare urao beia inana, mana urao ha'iwai beiai
hungona.

---

* **10:25** ***Mwaeraha adaaui adaro:*** Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua Bielsebul. 'Ado'ado 'ana, 'ia Saetan ma'ua Mwaeraha adaaui adaro.

36 Ha'amomori, huunai maerongamu 'e sae moi na'i ruma amua.
37 'Onaa 'o ta'ahia amamu ma'ua inamu, ma'ua gare mwane amua ma'ua gare urao amua di'uau, 'o ai'a arari 'anai ha'i rongoiusuri agua.
38 'Onaa 'o bwa'i suru'iai dadaahoro amua,† ma'oi suriau, 'o ai'a arari 'anai ha'i rongoiusuri agua.
39 'Onaa 'o raba dau baabau na'i tahingamu na'i mare-wanani, 'o bwa'i dauai huunai tahi. Ma 'onaa 'oi mwa'emwa'e 'anai ha'a-ai'aai tahingamu 'iniau, 'oi sadoiai huunai tahi.”

Heitahari
(Mak 9:41)

40 “'Iatei na ha'amaoto'amou, 'a 'onaa do'a ha'amaotoau ro'u. Mia tei na ha'amaotoau, 'a 'onaa do'a ha'amaotoa ro'u a mo'o na ha'ataariau mai.
41 'Iatei na ha'amaotoai rarabea 'inia 'a 'iraraa do'e rarabea, 'ai daua nana i ta'i heitahari na 'ia God 'ai haua tanarai rarabea. Mia tei na ha'amaotoai sae odo-odo 'inia 'a 'iraraa do'e sae odo-odo, 'ai daua nana i ta'i heitahari na 'ia God 'ai haua tanarai sae odo-odo.
42 'Ia tei nai haua moi ta panikeni wai wauni tanaa ta nei 'iniraaui nei narau suriau nara 'adoma'i heiheiraau, 'ia God 'ai taharia.”

11

'Ia Jon Bwareomaea
(Luk 7:18-35)

1 'Oha 'ia Jisas 'a heiatenga'i hako tanaraaui ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri ana, 'a hano ma ha'ausuri ma heitaroha'i suri'i 'omaa gaarangiai dorasi.
2 Na'i 'ohasi, 'ia Jon Bwareomaea 'a awa na'i rumaniho'o ma rongo tarohanai Ha'atahi. Ma ha'a-taariraau 'ari tara'i rongoiusuri ana'i beia Jisas
3 marau songa'inia Jisas o'ani, “I'oe naasi nei nara 'unua do'ai boi 'anai ha'atahi'ameu, ma'uasi 'e nei he'ete'i namei mamasia ro'u mau?”
4 Mia Jisas 'a o'ani, “Moi aho'i 'ari mamoi 'unu'i tanaa Jon i mareho namou rongo'i mana mareho namou 'omesi'i nau haa'i.
5 Nei ra kuru ra wanawana'a, nei ra pwaki ra hahano'a, nei nara lepa ra goro aho'i, nei ra pwarongo ra ron-gorongo'a, na nei ra mae ra suruta'e aho'i baaniai mae, miraaui pohara ra bahurongoai Taroha Goro.

---

† **10:38** ***Suru'iai dadaahoro amua:*** Ni 'ado'ado 'ana 'a o'ani. Gai mwa'emwa'e 'anai rongomaata'i ma'ua mae 'onaa gau raba suria Jisas.

6 'Ia God 'ai ha'agorohiai nei na 'omesi'i mareho nau haa'i,
ma ai'a 'adoma'i heiruarua'a 'iniau.”
7 'Oha 'iraaui rongoiusuri ana'ia Jon rau hano'a, 'ia Jisas 'a
taraawa'ai maania Jon tanaraaui sae rago. 'A o'ani, “'A 'ua?
Na'i 'oha namou 'ari na'i dora mangasara 'anai bahurongoa
Jon, 'e taha namou 'adoma'inia domoi 'omesia? 'E sae na
orisia tarau i 'adoma'ina 'onaai ade na gegewao?
8 'A 'ua? 'E sae he'ua namou hura'a 'anai re'ia? 'E sae
na siri suri'i bwana 'ome goro? Na sae ra siri suri'i bwana
o'asi, ra awa suri'i ruma adaa'i mwaeraha, ai'a suri'i dora
mangasara.
9 Ma'e tahata namou hura'a 'anai 'omesia na'i dora
mangasara? 'E rarabea? Ha'amomori, 'e rarabea, ma'ata
'iia ai'a do'e rarabea moi.
10 'Ia Jon naasi nei na 'ia God na taroha'i 'abaia o'ani na'i
Usu-usu Maea,
‘Nau wai ha'ataaria wou i noni heitaroha'i agua na'i na'o
'ini'o,
'iia nai ha'aagauraaui noni 'anai boi amua.’*
11 “Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'ia Jon naasi
na ororiu di'u'i hakoi mwane inoni nara huta mai na'i
marewanani. Ma'ata, namoiwou ta sae na ai'a taraa ororiu
na awa na'i heimarungi ana God ara'ai aro, 'a ororiu di'ua
Jon Bwareomaea.
12 Taraawa'a na'i madoraa na heitaroha'i a Jon tari 'ohani
ra rago i nei ra bonasia di'u dorai siri na'i heimarungi ana
God.
13 I buka ra usu'i Rarabea mana Ringe ana'ia Moses ra
mamaani nga'iniai taha ra to'o tari na'i madoraa ana Jon.
14 Ma 'onaa mou hinihini'i mamaani 'isi, 'ia Jon naasia
Elaija, i rarabea namou mamasia 'anai boi aho'i ta'oha.
15 Tei na to'o karinga 'anai rongo, 'ai bahurongoa mai
aidangi tarihana.
16 “'E taha nawai heiha'auu 'inia nai ta'isada beiraaui
noni nai 'ohani? 'Iraau rau 'onaai'i gare haha'ariaria nara
hainonora na'i dorani maketi. 'E ta'i ruruha nara awara
o'ani 'ari tanaai nata ruruha,
17 ‘'Ei, meu uuhi'i gana ni hainonora mamou ai'a raba
mao, mameu ganari'i gana ni heitori mamou ai'a raba angi.’
18 'I'amou mou ha-ha'ariaria o'asi ro'u! 'Oha na boia Jon 'a
ai'a gonohi'i waen ma matai ha'aririta'i ngau mamou 'unua
do 'e adaro na bwaunia.
19 Ma na'i 'oha nau boi, Garei Inoni, mou re'ia do 'au
matai gono waen mau matai ngaungau, mamou 'unua
do'au ngangaura'a mau bweu 'ini gonohiai waen, ma do
'inau 'e saegoro adaaui inoni ha-ha'atakisi miraaui inoni

* **11:10** 11:10 Malakae 3:1

ta'a'i. Ma'ata, na awaha odo-odo adaa'i nei narau hinihini'i
ha'ausuringa'i amiria Jon 'ai ha'ata'inia hura'ai madoma
nara haa'i ha'ausuringa'i 'isi.”

Oru 'Omaa Narau Ai'a Hinihini
(Luk 10:13-15)

20 Suri'i 'omaa na 'ia Jisas 'a haa'i ei mwani ha'abu'oahu
rago, 'iraaui sae ra ai'a rihosi baani'i herengadaa'i nara ai'a
goro. 'Oha 'ia Jisas 'a aidangisia o'asi, 'a taesu'a i ahuna ma
ha'atee o'ani,
21 “'I'amoui Koresin mi'amoui Betsaeda, 'ai ta'aa di'u
tana'amou! 'Onaa ha'abu'oahu nau haa'i tana'amou ra ga'i
haa'i tanaraaui sae ta'a'i na'i 'omaai Taea mei Saedon, rau
ga'i bwane rihosi orea mau tanaa God. Ra ga'i bwane ho'osi'i
bwana do'odo'o'a mana nuga dohu 'ada'i bwaudaa'i 'anai
ha'ata'inia do rau ahutotou 'ini'i ora-ora'a adaa'i.
22 Wai 'unua tana'amou, na'i 'oha na 'ia God 'ai hiiriraaui
noni hako, na ha'a-mama'ai nai haua tana'amou 'ai di'ua
ro'u wou i ha'a-mama'ai nai haua tanaraaui Taea mei
Saedon.
23 “Mi'amoui Kapaniam, mou 'adoma'inia do'ia God 'ai
wai'amou ara'ai aro 'anai ha'a-ahaaha'amou? 'A bwa'i! 'Iia
'ai gaasi'amou auru na'i 'eu na'i dora ni rongomaata'i. 'Onaa
ha'abu'oahu nau haa'i tana'amou ra ga'i haa'i tanaraaui sae
ta'a'i na'i Sodom, i 'omaasi 'a ga'i ura mau tari na'i dangini.
24 Naasi wai 'unua tana'amou, na'i dangi ni hihiiri, 'i ha'a-
mama'ai God nai haua tana'amou 'ai di'ua ro'u wou i ha'a-
mama'ai nai haua tanaraaui saenai Sodom.”

Moi Boi Beia Jisas Mamoi Mamaro
(Luk 10:21-22)

25 Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a ha'atee o'ani, “Ama, i'oe na'o
marungiai aro mana ano. 'Au ha'atee ha'agorohi'o suria 'o
giru'i mareho 'isi ta'iniraaui nei nara madoma mara aidangi,
ma'o ha'ata'ini'i tanaraaui nei 'ini nara 'onaai gare.
26 'Io Ama, 'a o'asi 'inia naasi huunai hei'irisimu.”
27 Ma o'ani ro'u, “Na mwane mareho hako 'ia amagu
'a hau'i hako tanaau. Ai'a tanei nai huunai aidangisiai
garena God, me 'iia moia Amagu. Ma ai'a tanei nai huunai
aidangisiai Ama, ma'ata 'iia moi garena, miraaui nei na
'inau 'au sigihiraau 'anai ha'a-aidangisiraau 'inia.
28 “'I'amoui nei namou wai'ate'a mamou magare 'iniai
suri'i amoo'i mareho nara ha'ahihi'amou 'ini'i, moi boi beiau
mawai ha'a-mamaro'amou.
29 Moi araisuri'i Ha'atora agu'i minau wai ha'ausuri'amou,
'inia 'inau 'au manego mawai 'abenga'i bei'amou. Moi matai
mamaro,
30 'inia ni Ha'atora agu'i rai 'a'auhi'amou mara ai'a hihi'a.”

12

'Iraaui Sae Rau Ororiu

Di'ua i Dangi ni Mamaro
(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

1 Na'i dangi ni mamaro 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i
rau tahahoro na'i 'ubutadi mou wiit. 'Iraaui rongoiusuri
rau rahi'i tara'i kora marau ngaa'i 'inia rau hioro.
2 Tara'i nei 'iniraaui Farisei rau re'iraau marau o'ani 'inia
Jisas, "'Ei! 'Iraau rongoiusuri amu'i rau ga'i bwa'i husi'i wiit
'isi. Na Ringe ana'ia Moses 'a ha'aabuai tau'aro na'i dangi ni
mamaro!"
3 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, "'A 'ua? Mou ai'a 'oha'iniai
mamaani 'inia Mwaeraha Deved mana nei rau ta'i hano na'i
'oha narau hioro?
4 'Ia Deved 'a siri na'i Ruma Maea Saira ana God marau
ngaai bredi nara ha'amaeaa. Na bredi 'isi 'iraau moi Piriisi
narau ga'i matai ngaa'i. Naasi rau horosia ro'u i Ringe mia
God 'a ai'a taesu'a 'adaau.
5 'A 'ua? 'I'amou mou ai'a 'oha'inia na'i Ringe ana'ia Moses
do 'iraaui Piriisi ra matai tau'aro moi na'i dangi ni mamaro?
Rei'uaa narau haua o'asi, ma ai'a ta sae nai 'unua dorau
taritari'a.
6 Mawai 'unua tana'amou, 'e ta'i maho na ororiu di'uai
Ruma Maea na awa'a.
7 'I'amou mou ai'a 'iraraai huunai 'ado'ado 'anai maho ra
maaniai na'i Usu-usu Maea 'oha ra o'ani, 'Rei'uaa namou
bwa'i suu ho'asi tanaau ma goro moi. Maho moi nau
rabasia domoi haua, naasi goro 'iniraaui sae.'* 'Onaa moi
'iraraai 'ado'ado 'anai mahosi, mou ga'i bwa'i ha'ahuniraaui
rongoiusuri agu'i 'iniai maho narau haua na ai'a taritari'a.
8 Hoita naasi, 'inau na Garei Inoni, nau matai 'unu'i maho
'iraaui sae ra matai haa'i na'i dangi ni mamaro, 'inia 'inau
naasi Araha 'anai dangi ni mamaro."

Sae Na Mae i Rimana
(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

9 'Ia Jisas 'a hano baaniai dorasi ma siri na'i rumani
ha'arahesi adaaui Jiu.
10 'A sadoia ei sae na rima mae. Tara'i Farisei rau
raba sadoia ta maho 'anai subunia Jisas 'inia. Naasi rau
songa'inia o'ani, "'A 'ua? 'A odo-odo moi na'i Ringe ana'ia
Moses 'anai ha'agorohi'i aho'i sae daoha na'i dangi ni
mamaro?"
11 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, "'Onaa 'oi to'oraa ta ta'i siip,
mana siipisi 'ai ahoda na'i waumu na'i dangi ni mamaro. 'A
'ua? 'O bwa'i rahia ta'eha?

---

* **12:7** 12:7 Hosea 6:6

12 I sae 'a ororiu di'uai siip. Naasi 'a ha'ata'inia doni Ringe
ana'ia Moses 'a ha'awategaau 'anai hauai maho na goro
tanaai sae na'i dangi ni mamaro."
13 Mia Jisas 'a o'ani 'iniai sae na rima mae, "'Oi taranga'inia
hura'ai rimamu." Ma taranga'inia hura'a mana rimana 'a
goro aho'i 'onaai nata rima.
14 Miraaui Farisei rau hura'a marau haai ha'aradorado
'anai ngahu ha'amaesia Jisas.

Sae Tatau'aro Na 'Ia God Na 'Ome Sigihia

15 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'agu 'iraraai taha na 'iraaui Farisei
rau 'adoma'inia 'inia, ma hano'a baaniai dorasi. 'Iraaui sae
rago rau hano suria, ma ha'agorohiraau hako aho'i nei ra
daoha.
16 Ma'ata 'a ha'a-aburaau dorai abui maania tanaa ta sae
do 'iia 'iatei.
17 'A haua o'asi ma ha'a-momori'a i taha na 'unua Rarabea
Aisaea o'ani,
18 "Naani sae tatau'aro agua nau 'ome sigihia,
'au ta'ahia mau wa'ewa'e 'inia.
Wai haua tanaai Hi'ona Maea agua,
ma'ai taroha'inia tanaraaui sae suri'i 'ado marau i
hihiiri odo-odo nawai haua.
19 'Iia 'a bwa'i heitohetohe ma bwa'i awaawara,
ma bwa'i ha'atee raha suri'i tara.
20 'A bwa'i raesiai ade na mwa'o'o
ma bwa'i kuruiai raita na gaarangi kuru.†
'Ai haua o'asi tari 'oha 'ai ha'ahehoa hako i ta'aa.
21 'Iraau hakoi saenai marewana rai wana tanaa 'anai
ha'atahiraau."

Jisas 'A Mena Di'ua Saetan
(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23)

22 Tara'i sae ra waa mai tanaa Jisas sae na kuru ma
baanguu 'inia 'e adaro na bwaunia. 'Ia Jisas 'a ha'agorohia
aho'i saesi mana saesi 'a taraawa'a ha-ha'atee ma 'ome'ome
aho'i ro'u.
23 'Iraaui sae rago rau heimwaota'i 'inia, marau
heisosonga'i o'ani, "Romwane, 'iia'a gasi naani Ha'atahi nai
hura'a mai baaniai burungana Mwaeraha Deved?"
24 'Oha 'iraaui Farisei rau rongoa, rau ha'atee o'ani, "'Iia
'a taari'i hura'ai adaro 'iniai mena ana Saetan,‡ i mwaeraha
adaaui adaro."
25 'Ia Jisas 'a 'iraraai 'adoma'idaau ma o'ani 'iniraau,
"'Onaa 'e kantri na 'iraaui inoni rai hei'oi hairiu, na kantrisi
'ai ai'aa. Ma 'onaa 'e 'omaa ma'ua 'e ruruha na'i ruma narai
awa heheihoa'a moi, i 'omaasi ma'ua ruruhasi 'a bwa'i ura.

---

† **12:20** ***Bwa'i kuruiai raita na gaarangi kuru:*** 'Ia Jisas 'ai 'abenga'iniraaui sae ha-ha'aroha'a. 'Ai wa'ewa'e 'anai awa beiraau ma bwa'i 'itaraau. ‡ **12:24** ***Saetan:*** Na'i ha'atee ni Grik ra 'unua Saetan 'inia Belsabul.

26 Naasi 'onaa 'ia Saetan na haua tanaaui mena 'anai taari
adaro ma 'anai ha'ata'aiai ruruha ana haaria, ni ruruha ana
'ai hako raurau moi.
27 Hoita, ma 'onaa na ga'i ha'a-momori do 'inau taari adaro
hura'a 'iniai mena ana Saetan, mana mena ana tei na 'iraaui
rongoiusuri amoo'i narau taari adaro 'inia? Ni mena ro'u
ana Saetan? Ai'a! 'Iraaui rongoiusuri amoo'i rau haua
'onaai haua agua, ma ha'ata'inia do 'i'amou mou taritari'a.
28 Ma 'onaa nau taari adaro 'iniai mena ana Hi'ona Maea
na boi baania God 'a ha'ata'inia doni heimarungi ana God
'a taha'a bei'amou."
29 Mia Jisas 'a haua ro'u i ha'atee heiha'auu. 'A ha'atee
o'ani, "'Onaa 'e nei na raba taari'i hura'ai adaro, i mena ana
'ai wetewete ma'ata'a di'ua Saetan. 'A 'onaai sae na raba
sirihiai ruma anai sae wetewete 'anai haa'i mareho ana'i, 'ai
wetewete ma'ata'a di'ua ro'u i sae wetewetesi. Naasi 'aigu
mwada'u tanaa 'anai siri tosiai saesi, maigui haa'i bori ana'i.
30 "'Iatei na ai'a aba beiau, 'a ha'imae beiau. Mia tei na
ai'a 'a'auhiau 'anai wai'i inoni tanaa God, 'a adara'iniraau
inoni baania God.
31-32 "Mawai 'unua tana'amou, mwane maho ta'a'i na'o
haa'i ma'ua 'unu'i 'ia God 'a matai 'adoma'i nugasi'o moi
'ini'i. Rei'uaa na 'oi ha'atee ha'ata'aiau i Garei Inoni 'a matai
'adoma'i nugasi'o ro'u. Ma'ata 'onaa 'oi ha'atee ha'ata'aiai
Hi'ona Maea, 'a bwa'i matai 'adoma'i nugasi'o mwada'u, na'i
'ohani mana'i ta 'oha ro'u."

Hasi'ei Mana Huana'i
(Luk 6:43-45)

33 "Mou ga'i 'iraraa doni hasi'ei goro 'a ha'i hua goro, mana
hasi'ei ta'aa 'a ha'i hua ta'aa. 'O matai 'ome 'iraraai hasi'ei
'iniai huana.
34 'I'amoui mwane mwaa ta'a'i! 'Iniai ta'aa di'u amoou, 'a
bwara he'ete'i domoi 'unu'i tara'i maho goro. Ni ngoo naasi
na ha'arangasia hura'ai taha na honu 'inia i raromanai noni.
35 Ni sae goro ra hura'a mai mareho goro baaniai ngoona,
suria ni raromana 'a honu 'iniai goro. Mana sae ta'aa, ra
hura'a mai mareho ta'a'i baaniai ngoona, suria ni raromana
'a honu 'iniai ta'aa.
36 Wai 'unua tana'amou, na'i dangi ni hihiiri 'ia God 'ai
hiiriraau hakoi sae 'ini'i hadahadangadaa'i nara ai'a goro
narau ai'a 'adoma'inia do 'ai matai ha'a arungata'aiai nata
sae.
37 'Onaa ni hadahadangamu 'a goro, 'ia God 'ai 'unua do
i'oe 'e sae odo-odo. Ma 'onaa na ta'aa, 'iia 'ai 'unua do i'oe 'e
sae ta'aa."

Ra Raba 'Omesia Ta Ha'abu'oahu 'Anai

Ha'ata'inia Do 'Ia Jisas Naasi Ha'atahi
(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

38 Tara'i Farisei mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses
rau o'ani 'inia Jisas, “Ha'ausuri, 'i'ameu meu rabasia do'oi
haua tana'ameu ta ha'abu'oahu.”
39 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'Iraaui inoni na'i 'ohani
rau ta'aa di'u marau ai'a bonasia suria tarau a God.
Rau raba 'omesiai ha'abu'oahu magu 'a bwa'i nei nawai
haua tanaraau. 'E ta'i ha'abu'oahu moi narai re'ia, naasi
ha'abu'oahu 'onaaiai nei na to'o tanaa Rarabea Jona.
40 'Iia 'a awa na'i ahunai kae ii'a suriai oru dangi mana
oru rodo. 'Inau, i Garei Inoni, wai o'asi ro'u. Wai awa na'i
hera suria ta oru dangi ma ta oru rodo ro'u.
41 Na'i dangi ni hihiiri, 'iraaui saeni Ninive rai ura ara'a
'anai 'unua hura'a do 'i'amoui inoni 'ohani mou taritari'a
mora. 'Inia na'i 'oha na 'ia Jona 'a heitaroha'i tanaraau,
'iraau rau rihosi baani'i ora-ora'a adaa'i. Mawai 'unua
tana'amou, 'e nei na ororiu di'ua ro'ua Jona na ataha'a
bei'amou, mi'amou ai'a raba rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i.
42 Na'i dangi ni hihiiri, ni urao mwaeraha baaniai Shiba
'ai ura ara'a mai 'unua do 'i'amoui inoni 'ohani mou
taritari'a mora. 'Inia rei'uaa na awa ha'atau 'ari nata aba
'iniai marewana, me 'iia 'a boi 'anai bahurongo'i mwane
ha'ausuringa'i ana'ia Mwaeraha Solomon. Minau wai 'unua
tana'amou, 'e nei na ororiu di'ua ro'ua Solomon na ataha'a
bei'amou mamou ai'a raba bahurongoa.”

Heiha'auu 'Iniai Herenganai Adaro
(Luk 11:24-26)

43 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Na'i 'oha na adaro 'a hura'a
baaniai noni, 'iia 'a hano 'ari suriai dora mangasara 'anai
siba dorani mono. Ma 'onaa na bwa'i sadoia ta dora,
44 'iia 'aigui o'ani 'inia haaria, ‘Wai aho'i 'ari mawai siri
aho'i na'i sae nau hano baania ani.’ Na'i 'oha na aho'i wou
'a re'ia dona tahinganai saesi 'a 'onaai ruma na bwaranga
nara tatara 'orima'inia goro mara nuga ha'a-odoodo'i goroi
mwane mareho na'i rarona.
45 Na'i 'oha na 'omesia o'asi, 'agu 'ari 'anai waia ro'u mai
beia i biu adaro narau ta'aa di'u ro'u wou baania. Na'i 'oha
narau siri 'anai mono na'i raronai saesi, ni saesi 'a ta'aa di'u
ro'u wou baaniai na'o. 'I'amou moi o'asi ro'u, 'i'amoui sae
ta'aa na'i madoraani.”§

Inana Jisas Mana Do'orana'i
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

---

§ **12:45** 12:43-45 'Onaa 'iraaui sae ta'a'i rau bwa'i ha'ahonu'i tahingadaa'i 'ini'i mareho goro na maani'i a Jisas, rai ta'aa di'u baaniai na'o. Rai 'onaaiai sae na'i mamaanini. Ni saesi 'a ai'a ha'ahonuai tahingana 'ini'i tara'i mareho goro ma ai'a orea mana mwani adaro rago ra boi aho'i 'anai sirihia.

46 'Oha 'ia Jisas 'a mamaani mau tanaraaui sae rago, 'ia
inana miraaui do'orana'i rau boi marau ura na'i abau 'omaa,
'inia rau raba hadahada beia Jisas.
47 Ma'e ta'i sae na o'ani 'inia Jisas, “'Ia inamu miraaui
do'oramu'i neiraau hura'asi, rau raba hadahada bei'o.”
48 Mia Jisas 'a o'ani, “'Iatei inagu miraaua tei do'oragu'i?”
49 Ma usuraaui rongoiusuri ana'i ma o'ani, “Niraauni
inagu mana do'oragu'i.
50 'Iatei na hauai taha Amagu na'i aro na 'irisia do 'ai haa,
naasi huunai do'oragu mana asigu mana inagu.”

13

Mamaani 'Iniai Sae Na Rarasa
(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

1 Mana'i maui dangisi 'ia Jisas 'a hura'a baaniai ruma
ma hura'ai bobonai bwera i Galili. 'A heinagu auru 'anai
ha'ausuriraaui noni.
2 Miraaui sae rago rau ruru mai garigaria. Ma ta'e ara'a
na'i ora ma heinagu na'iei miraau sae rago rau ura na'i one
'anai bahurongoa.
3 Ma haa'i ha'atee heiha'auu 'anai ha'ausuriraau. 'A o'ani,
“'E 'oha na 'e ta'i sae na hura'a 'anai hasi korai wiit na'i mou
ana.
4 Ma na'i 'oha na rarasanga'ini'i kora, ra'i nei nara to'o na'i
tara mana gere manu ra dio mara ngaa'i.
5 Tara'i nei ra to'o na'i dora hauhau'a, dora na ano 'a ai'a
raha mara tahi. Mana 'oha ra tahi, ra tahi goro ga'u moi.
6 Mana 'oha na sina 'a raorao di'u, ra nugu mara mae aho'i
moi, 'inia raridi ra ai'a ganu dio.
7 Ma tara'i kora ra to'o na'i dora ra tahi bei'i waroraraki.
Ma na'i 'oha ra tahi ara'a, na waroraraki 'a agu ha'amaesi'i.
8 Mana kora ra to'o na'i ano goro, ra tahi goro mara hungu.
Tara'i nei ra'i 'arangi hua, tara'i nei ra'i ono tangahuru, ma
tara'i nei ra'i oru tangahuru.”
9 Maagu o'ani ro'u, “Tei na to'o karinga 'anai rongo 'ai
bahurongoa mai aidangi tarihana.”

Taranai Taha Jisas Na Haa'i 'Ini'i

Ha'atee Heiha'auu
(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

10 'Iraaui rongoiusuri ana'ia Jisas rau boi beia marau o'ani,
“Ni 'uaana na'ogu haa'i 'ini'i ha'atee heiha'auu na'i 'oha na'o
ha'ausuriraaui sae?”
11 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “Na'i na'o, 'ia God ara'ai aro
ai'a ha'arangasia he'uai marungiraau nai haa i noni ana'i.
Me na'i 'ohani 'a ha'ata'inia tana'amou. Mei tanaraaui nei
nara ai'a hinihinia God, 'a ai'a haua o'asi tanaraau.

12 'Iatei na raba aidangisia God, 'ia God 'ai a'oia tanaai
aidangi na bwane to'oraa mai aidangisia goro. Mia mo'o na
ai'a raba aidangisia God, na gere aidangi na to'oraa, 'ia God
'ai rahia baania.
13 'Inau 'au haa'i ha'atee heiha'auu tanaraaui sae 'isi neina
rei'uaa narai towa'i 'ome'ome, marau bwa'i matai 'ome
'iraraa, ma'uasi rai towa'i bahurongo, marau bwa'i rongo
'iraraa ma'ua aidangisia.
14 'Au haua o'asi ma ha'a-momori'a i maho na 'unua
Rarabea Aisaea o'ani,
‘'Iraaui sae rai bahurongo marai bahurongo
marau bwa'i aidangisia ta maho,
rai 'ome marai 'ome
marau bwa'i 'ome 'iraraa ta maho.
15 Rau ha'ababau'i 'adoma'idaa'i,
marau ai'a rongorongo goro 'ini'i karingadaa'i,
marau kuruha'ini'i maadaa'i.
'Onaa 'a ga'i bwa'i o'asi, rau ga'i 'ome 'irara'i mareho 'ini'i
maadaa'i,
marau ga'i rongo 'irara'i mareho 'ini'i karingadaa'i,
marau ga'i aidangisi'i mareho 'ini'i 'adoma'idaa'i,
marau ga'i rihota'i tanaau,
mawai ha'agorohiraau baaniai taha na sadoiraau.’ ”*
16 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “'Ia God
'a ha'agorohi'amou 'inia mou aidangisi'i taha namou re'i'i
'ini'i maamoo'i mamou aidangisi'i taha mou rongo'i 'ini'i
karingamoo'i.
17 Ha'amomori! Wai 'unua tana'amou, 'a ragoi rarabea
mana sae odo-odo nara mae hako'a narau raba 'omesi'i taha
namou re'i'i, maraugu ai'a 'omesi'i. Marau raba rongo'i
mareho namou rongo'i, maraugu ai'a rongo'i.”

'Ia Jisas 'A Maani Ruhasiai 'Ado'ado

'Anai Sae Na Rarasa
(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

18 “'Ohani moi bahurongo mamoi rongoai taha naasi
'ado'ado 'anai mamaani 'iniai sae na rarasanga'ini'i kora.
19 I kora ra to'o na'i tara ra ura 'iniraaui nei ra rongoai
taroha 'abaiai heimarungi ana God maraugu ai'a aidangisia.
'Agu boi moia Saetan ma ha'a-ai'aa'a baani'i 'adoma'idaa'i.
20 I kora ra to'o na'i ano na hauhau'a 'a ura 'iniraaui nei ra
rongoai ha'atee ana God marau daua raurau ha'i wa'ewa'e.
21 Marau ai'a daua orea 'inia na ha'atee 'a ai'a ganu dio na'i
tahingadaa'i 'onaai hasi'ei nara ai'a ganu auru i raridi. 'Oha
na mwani maho ra bwara mara ha'a-mama'airaau 'iniai
suria adaau i ha'atee ana God, raugu rihota'i aho'i.

---

* **13:15** 13:14-15 Aisaea 6:9-10

22 I kora ra to'o na'i 'uruhanai wororaraki 'a ura 'iniraaui
nei ra rongoai ha'atee ana God maagu tahingadaau 'a
ta'aabedaau 'ini'i maho rai tahi 'ini'i na'i marewanani,
marau bweu suriai toto'ora ni marewana. Tarana naasi, ni
ha'atee ana God 'a ai'a tahi na'i tahingada ma ai'a ha'i hua.
23 I kora ra to'o na'i ano goro 'a ura 'iniraaui nei ra rongoai
ha'atee ana God marau aidangisia goro. Mana mwane maho
goro ra hura'a baani'i tahingadaa'i 'onaai hungu goro ra
hahaa'i hasi'ei. Tara'i nei ra'i 'arangi hua, tara'i nei ra'i ono
tangahuru, ma tara'i nei ra'i oru tangahuru.”

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai Hahaarisi Ta'aa

24 Mia Jisas 'a haua ro'u i mamaani heiha'auu o'ani, “Ni
heimarungi ana God na awa na'i aro 'a 'onaai taha na to'o
tanaai sae na rarasanga'ini'i kora goro na'i mou.
25 Na'i rodo, 'oha ra mauru hakoi sae, 'e maeronga na boi
ma rarasanga'ini'i ro'u i korai hahaarisi ta'aa ma hano'a.
26 Na'i 'oha na korai wiit ra tahi ara'a mara hungu, ra'i
hahaarisi ta'a'i ra tahi ro'u ara'a bei'i.
27 'Iraaui sae tatau'aro ana'i rau boi marau o'ani, ‘Sae-
maua, i'oe 'o rarasanga'ini'i moi korai wiit na'i mou amua.
Na'i hei naragu boi ro'u ei hahaarisi he'ete'i 'isi?’
28 “Mia aramiraau o'ani, ‘'E maeronga nagu boi
rarasanga'ini'i ro'u i hahaarisi ta'aa 'isi.’
“Miraau o'ani 'inia, ‘'O 'irisia domei rangu gata'ini'i
hahaarisi ta'a'i 'isi?’
29 “Mia o'ani 'iniraau, ‘Moi abu, mou gasi rangu goni'i wiit.
30 Nugaa moi marai tahi goni. Na'i 'oha 'anai ha'igoni'i
nawaigui 'unua tanaraaui sae tatau'aro agu'i marai rangu'i'i
ga'u i hahaarisi ta'a'i. Rai ha'abobo'i marai suungi'i maraigui
ha'igoni'i ro'u i wiit 'anai nuga taguma'ini'i na'i ruma.’ ”

Rago Anai Sae Narai Awa Bahainai

Heimarungi Ana God
(Mak 4:30-32; Luk 13:18-21)

31 Mia Jisas 'a haua ro'u i nata ha'atee heiha'auu. 'A o'ani,
“Na heimarungi ana God na awa na'i aro 'a 'onaai koranai
hasi'ei nara 'unua 'iniai mastad nara hasia na'i mou.
32 Rei'uaa na kekerei baani'i hakoi mwani taraani kora,
'oha na tahi ara'a 'a kae raha di'u'i hakoi mwane mareho
nara hasi'i na'i mou. 'A aho'ita'i hasi'ei mana raraana ra
raha 'ohadi manu 'anai nu'i suri'i.”
33 'Ia Jisas 'a haua ro'u i ha'atee heiha'auuni, “Na
heimarungi ana God na awa na'i aro 'a 'onaai urao na
dorariai gere dorai draebam beiai ta'i baegi flaoa bubu.
Na'i muri, na gere dorai draebamusi 'a ha'asu'uai flaoa ma
ha'arahaa'a.”

34 'Ado mamaani na haa'ia Jisas tanaraaui noni hunga, 'a
hau'i 'ini'i ha'atee heiha'auu. Ai'a ta mamaani nai haua do'a
bwa'i haua 'iniai ha'atee heiha'auu.
35 Naasi ma to'o'a i ha'atee rarabea na o'ani, "Wai
mamaani tana'amou 'iniai ha'atee heiha'auu mawai maani
ruhasi'i taha ra awa bainihu mau mai taraawa'anai
ha'apwa'araa adai marewana."†

'Ia Jisas 'A Maani Ruhasiai 'Ado'ado

'Anai Hahaarisi Ta'aa

36 Mia Jisas 'a hano baaniraaui noni hunga ma siri ruma.
Miraaui rongoiusuri ana'i rau boi beia marau o'ani 'inia, "'Oi
mamaani ha'a-aidangisi'ameu 'iniai 'ado'ado 'anai hahaarisi
ta'aa nara tahi na'i moui wiit."
37 'Ia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "'Ia mo'o na rarasanga'ini'i kora
goro, naasi 'inau na Garei Inoni.
38 I mou naasi marewana. Kora goro naasi 'iraaui nei
narau awa bahainai heimarungi ana God. Hahaarisi ta'aa
neiraausi nei ana'ia Saetan.
39 I maeronga na rarasanga'ini'i korai hahaarisi ta'a'i
na'i moui wiit, naasia Saetan. Madoraa ni ha'igoni naasi
ha'ahakonai dangi. 'Iraaui nei 'anai ha'igoni neiraausi enjel.
40 "'Onaai rahi'i adaa'i hahaarisi ta'a'i mara suu gata'ini'i,
'ai o'asi ro'u na'i ha'ahakonai dangi.
41 'Inau na Garei Inoni, wai ha'ataari'i hura'ai enjel agu'i
marai rahi'i hura'a baaniai heimarungi agua 'i sae ora-ora'a
mana nei narau ha'atehaai nata nei.
42 Marai gaasiraau siri na'i 'eu ngarungaru na raorao.
Na'isi naraigu angiangi na'i ei marai 'ara-ngingita'i rihodaa'i
'iniai maata'i.
43 Miraaui sae odo-odo rai rara 'onaai sina na'i hourana
ana Amadaau. 'Ia tei na'o to'o karinga 'oi bahurongo ma'oi
aidangi tarihana."

Ra'i Ha'atee Heiha'auu

'Iniai Heimarungi Ana God

44 'Ia Jisas 'a o'ani, "I heimarungi ana God na awa na'i aro
'a 'onaai mareho ororiu na awa na'i ano. I sae na sadoia,
'a wa'ewa'e di'u ma ahunia aho'i ma 'ari raonga'ini'i hakoi
mwane mareho ana'i do'ai to'ora ha'a arari, ma'ai horiai
dorai ano na awai mareho ororiusi ma do'ai to'oraa nana.
45 "I heimarungi ana God 'a 'onaa ro'u i sae raoraonga'i
buri magu sibasiba 'ini'i nei goro 'anai hori'i.
46 'Oha na sadoiai nei na goro di'u na bwara di'ui
horihorina, 'a aho'i ma raonga'ini'i hakoi bori ana'i ma 'ari
'anai horiai burisi.

† **13:35** 13:35 Psalm 78:2

47 “Ma ro'u i heimarungi ana God 'a 'onaai hu'o na 'iraaui
sae ahu-ahuasi rau arasia na'i asi, na namoiwou ta taraani
ii'a he'ete'i hairiu nara to'o na'i ei.
48 Mana 'oha na honu, ra ogea tarau na'i one, mara
heinagu 'anai hoai'i nei goro baani'i nei ta'a'i. Na nei goro
ra nuga taguma'ini'i suri'i abira, mana nei ta'a'i ra gaasi'i.
49 'Ai o'asi ro'u i here rai hauai enjel na'i ha'ahakonai
dangi. Rai hoairaaui sae odo-odo baani'i sae ta'a'i.
50 'Iraaui sae ta'a'i rai gaasiraau siri na'i 'eu ngarungaru na
raorao. Na'i 'isi rai angiangi marai 'ara ngingita'i rihodaa'i
'iniai maata'i.”
51 'Ia Jisas 'agu songa'iniraaui rongoiusuri ana'i o'ani,
“Mou 'irara'i 'ado'ado 'ada'i ha'atee heiha'auu 'ini?” Miraau
o'ani, “Meu 'irara'i.”
52 Maagu o'ani 'iniraau, “Hoita, 'iatei sae na aidangisi'i
Ringe ana'ia Moses ma aidangisia ro'u i ha'ausuringa'i haoru
'iniai heimarungi ana God na awa na'i aro, 'a 'onaai sae na
matai rahi'i hura'a baaniai ruma ana i mwane mareho goro
he'ete'i hairiu. I mareho haoru mana nei bwani.”

'Iraaui Saeni Nasaret

Rau Ai'a Hinihinia Jisas
(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

53 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a haa'i hakoi mwani ha'atee heiha'auu
'ini, 'a hano baaniai dorasi
54 ma aho'i 'ari 'omaa ana na'i Nasaret. 'A siri na'i rumani
ha'arahesi 'anai ha'ausuriraaui noni hunga, mana 'oha rau
rongoai ha'ausuringa'i ana rau heimwaota'i di'u. Miraau
o'ani, “'A 'ua na madoma di'u 'inia mo'oni? 'Iatei na haua
tanaa i mena na haa'i 'ini'i mwani ha'abu'oahu 'isi?
55 Gau 'iraraa do'ia mo'osi 'e gare ana moi kapentaa.
'Ia Meri naasi inana, mana do'orana'i 'iraaua Jems, Josep,
Saemon mia Jiudas.
56 Mana asina'i ra awa ro'u na'i 'omaani. 'A he'ua na 'irara'i
'ini'i maho 'isi a mo'osi?”
57 Naasi rau 'itaa Jisas marau ai'a raba hinihinia. Mia
Jisas 'a o'ani 'iniraau, “I rarabea ra ha'ahoua suri'i mwani
'omaa hako. Ta'i moi, na'i 'omaa ana miraau huudi sae ana'i
naraugu ai'a.”
58 Na'i 'omaa anasi ai'a ha'abu'oahu rago naigui haua, 'inia
rau ai'a hinihinia.

14

'Ia Herod 'A Ngahu Ha'amaesia

Jon Bwareomaea
(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

1 Na'i 'oha 'ia Herod Antipas, 'i Mwaeraha 'anai Galili, 'a
rongo tarohana Jisas,
2 'a o'ani 'iniraaui sae tatau'aro ana'i, “'Iia gasi a Jon
Bwareomaea na tahi aho'isi baaniai mae. Naia na haa'i 'ini'i
mwane ha'abu'oahu rago 'isi.”
3-4 Na'i na'o wou, 'oha na tahi mau a Jon, 'ia Herod 'a waina
Herodias, urao ana ga'u a Pilip, mia Pilip 'e do'orana Herod.
'Oha 'ia Jon 'a 'unua tanaa Herod do 'a ai'a odo-odo do'ai
wainai urao na waina ga'u i do'orana, 'ia Herod 'a taesu'a
ma 'unua tanaraaui sae hehei'oi dorai daua Jon. Rau ho'osia
'iniai arihau marau nugaa na'i rumaniho'o.
5 'Ia Herod 'a raba ha'amaesia Jon magu magugu 'iniraaui
noni hunga, rau gasi ha'ato'oa ta ha'agogoru 'inia rau
aidangisia do 'ia Jon 'e rarabea.
6 Hoita, na'i dangi ra ngaugoni 'anai 'adoma'i aho'isiai
dangi na huta Herod, 'e gare urao ana Herodias 'a siri mai
mao 'anai ha'a-reirei'araau, mia Herod 'a wa'ewa'e di'u 'anai
reireia.
7 'A hauai duruduru na wetewete tanaa do'ai haua tanaa
namoiwou ta mareho nai 'irisia.
8 Me suriai hei'irisinai inana, i gare uraosi 'a o'ani, “'Au
'irisia dorai haua tanaau i bwauna Jon Bwareomaea na'i ta
rabo'o papaheta'a.”
9 'Ia Herod 'a ahutotou ma 'adoma'i aho'i, ma bwara'a
'inia 'a bwane haua'a i duruduru ma bwara'a ro'u do'aigui
horosia na'i maadaaui sae na ari'ahuraausi. Mia Herod 'a
ha'atoraraaui sae hehei'oi dorai ha'a-'osia'a.
10 Naasi rau 'ari rumaniho'o marau o'iai 'u'una Jon
Bwareomaea.
11 Rau waia mai bwauna na'i rabo'o tanaai gare urao ana
Herodias maagu waia 'ari tanaa inana.
12 'I abena Jon 'iraaui rongoiusuri ana'i naraugu boi waia
narau 'ari toringia. Na'i muri naraugu taroha'inia tanaa
Jisas 'i mareho na to'osi.

Jisas 'A Hanganiai Rima Merui Mwane
(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

13 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a rongoai mae ana Jon Bwareo-
maea, 'a ta'e haaria na'i ora ma 'ari na'i dora bwaranga na
ai'a ta sae nai awa iei. 'Oha na 'iraaui sae rago raugu 'iraraai
dora na 'ari iei a Jisas, rau hano baani'i 'omaa adaa'i marau
hatare haisuri.
14 'Oha nagu 'oto wou na'i one ma re'iraaui sae rago rau
heimamasi, 'a ta'ahiraau ma ha'agorohiraau aho'i nei ra
daoha.
15 'Oha na gaarangi suu'a i sina, 'iraaui rongoiusuri rau
boi beia Jisas marau o'ani 'inia, “'A gaarangi rodo'a naani!

'Oi ha'ahanoriraau aho'i sae 'ini marai 'ari suri'i 'omaa 'anai
hori 'adaau mahoingau. 'Inia dorani 'a ai'a ruma'a."
16 Mia Jisas 'a o'ani, "'A ai'a goro dowai ha'ahanoriraau,
'i'amou namoi ha'i 'adaau mahoingau."
17 Miraaui rongoiusuri rau o'ani, "'E rima gere huai bredi
mana rua ii'a moi na bei'ameuni."
18 Mia Jisas 'a o'ani, "Moi haa'i mai tanaau."
19 'A ha'a-heinagusiraaui sae 'isi na'i mwane hahaarisi
maagu dauai rima huai bredi mana rua ii'a. 'A wana ara'ai
aro ma ha'atee ha'agorohia God 'inia. Ma uubi'i bredi 'isi
maagu haa'i tanaraaui rongoiusuri naraugu ha'atora'ini'i
tanaraaui sae rago.
20 'Iraau hako rau ngau masu mana mahoingau narau
ngau tahi'i rau si'o ha'ahonua 'iniai ta'i tangahuru mana rua
abira.
21 'A 'onaai rima merui saemwane narau ngau masu
hako ha'atai na'i dangisi. Ni urao mana gare ra ai'a
uduma'iniraau.
22 Na'i muri 'ia Jisas 'a o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i,
"Moi ta'e na'i ora ma moi gagaau 'ari nata batarau. 'Inau
wai awa ga'u." Naasi mia Jisas 'a awa moi beiraaui kae
ruruhai saesi tari 'oha na ha'ahanoriraau aho'i 'ari suri'i
'omaa adaa'i.
23 'Oha na ha'ahanoriraau hakoi sae, 'a ta'eha haaria na'i
hungahunga 'anai ha'arahesi. Ma su'urahi'a. Mia Jisas 'a
awa mau haaria na'isi.

'Ia Jisas 'A Hahano Na'i Hunganai Wai
(Mak 6:45-52; Jon 6:15-21)

24 Na'i 'ohasi 'iraaui rongoiusuri rau hano ha'atau'a na'i
ora baaniai one. Na tabaosi ra raha di'u mara abwao ta'eha
huniraau na'i ora 'inia rau hano suaai ro'a raha.
25 Na'i wa'aria 'ia Jisas 'a boi beiraaui rongoiusuri ana'i, 'a
hahano na'i hunganai wai.
26 'Oha rau 'omesia rau 'adoma'inia do'e anoa. Rau
mamaa'u di'u marau awaawara.
27 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "'Ai abui ta'aabemoou! 'Inau
moia Jisas na! Moi abui mamaa'u."
28 Mia Pita 'a o'ani, "Araha, 'onaa i'oe ha'a-momori ma'oi
'unuau mawai 'ariwou bei'o na'i hunganai wai."
29 Mia Jisas 'a o'ani, "'Oi boi."
Mia Pita 'a dio baaniai ora ma hahano 'ari beia Jisas na'i
hunganai wai.
30 'Oha 'ia Pita 'agu 'omesi'i tabaosi, naasi ma mamaa'u ma
taraawa'a dodo'a. Mia Pita 'a awara, "Araha, 'oi 'a'auhiau!"
31 Na'i mau 'ohasi mia Jisas 'a ta'ara wou ma daua ara'a
Pita, 'a o'ani 'inia, "Hinihinimu 'a kekerei! 'A 'ua na'o
'adoma'i heiruarua'a 'inia?"

32 Na'i 'oha 'ia Pita mia Jisas rarugu ta'e ara'a na'i ora,
mana ro'a 'a papaku'a.
33 'Iraaui rongoiusuri narau awa na'i ora raugu re'ia o'asi
marau ha'arahesia Jisas, rau o'ani, “Ha'amomori, i'oe garena
God.”

'Ia Jisas 'A Ha'agorohiraau Aho'i

Sae Daoha Na'i Genesaret
(Mak 6:53-56)

34 Jisas mana rongoiusuri ana'i rau haruta 'ari nata
batarau ma rau 'oto na'i dora ra 'unua 'iniai Genesaret.
35 Na'i 'oha na 'iraaui sae rau 'ome 'iraraa Jisas, 'a ai'a
orea mana taroha 'iniai ada rau haa 'a 'adarara'a 'ari suriai
dorasi. Miraaui sae ra wairaau'a mai sae daoha tanaa Jisas
'anai ha'agorohi'i aho'i.
36 'Iraaui sae daoha rau bonga'inia Jisas dorai karohia moi
gaonai to'oni tewa ana. 'Iraaui nei rau haua o'asi rau goro
aho'i baani'i daoha nara to'iraau.

15

Ha'ausuringa'i Baaniraaui Jiu 'Ohai Na'o
(Mak 7:1-13)

1 Tara'i Farisei mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses
rau boi baaniai Jerusalem 'anai songa'inia Jisas.
2 Rau o'ani 'inia, “Ni 'uaana na 'iraaui rongoiusuri amu'i
rau horosia 'inia i ha'ausuringa'i narau ha'adiohi'i mai
tanagaau i wauwa agaa'i na'i 'ohai na'o? Rau ai'a suriai
huunai herehere 'anai dorima maraigu ngau.”
3 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “Mi'amou, ni 'uaana namou
horosia 'iniai Ha'atora ana'ia God mamougu suri'i moi 'inia
i ha'ausuringa'i amoo'i haari'amou?
4 Mou 'iraraa do 'ia God 'a bwane 'unua o'ani, ‘'Oi ha'ahoua
amamu mea inamu’ ma o'ani ro'u, ‘Tei na 'unu ha'ata'aia
amana mea inana rai ha'amaesia.’
5-6 Me'imoou mou 'unua dona 'a odo-odo moi 'onaa tanei
'ai o'ani 'inia inana mia amana, ‘Ha'a-arohai'amurua, 'au
ga'i 'a'auhimurua 'ini'i maho nau to'ora'i. Me 'au bwa'i
'a'auhimurua'a. Suria maho nau to'ora'i ra maea'a. 'Inia
'au bwane wate'i tanaa God.’ Ma naasi mou here 'onaa do
ha'ausuringa'i amoo'i ra ororiu di'uai Ha'atee ana God.
7 “Mou here 'onaa domou goro, ma'ata ai'a! Maho
na 'ia Aisaea 'a ha'atee rarabeanga'inia, 'a to'i'amou ha'a-
momori'a.
8 'A 'unua o'ani,
‘'Iraau sae 'ini rau ha'ahouau 'ini'i ngoodaa'i,
magu 'adoma'idaa'i ra awa ha'atau di'u baaniau.
9 I ha'arahesi adaa'i ra 'ari pwaranga,

'inia rau orisi'i Ha'atora ana'ia God 'ini'i ha'ausuringa'i adaa'i
haraariraau na inoni moi na haa'i.' "*

Ha'ausuringa'i 'Iniai Maho Na Matai

Ha'ado'o'aai Sae Na'i Maana God
(Mak 7:14-23)

10 Mia Jisas 'a 'unuraaui noni hunga magu o'ani 'iniraau,
"Moi bahurongo goro mamoi aidangisiai taha nawai 'unua
tana'amou.
11 I mahoingau na'oi ngaua 'a bwa'i matai ha'ado'o'a'o na'i
maana God. Naia na maho na'o 'unu'i nara hura'a baaniai
ngoomu na matai ha'ado'o'a'o."
12 'Iraaui rongoiusuri ana'ia Jisas rau boi beia marau o'ani,
"'Iraaui Farisei rau arunga ta'aa 'iniai maho na'o 'unua ani."
13 Mia aramiraau o'ani, "'Adonai hasi'ei na ai'a hasi'i a
Amagu, 'ia Amagu 'ai rangu gata'ini'i.
14 Naasi 'ai abui ta'aabemoou 'iniraaui Farisei. 'Iraausi rau
'onaai sae kuru na uruai nata sae kuru, 'irarua hako rarui
ahoda dio na'i giru."
15 'Ia Pita 'a 'unua tanaa Jisas o'ani, "'Oi maania
tana'ameui 'ado'ado 'anai maho na'o 'unua ani, do sae 'a
bwa'i matai do'o'a na'i maana God 'inia moi mahoingau na
ngaua."
16 Mia Jisas 'a o'ani 'inia Pita, "'A 'ua? 'O ai'a aidangisia
mau?
17 'O ai'a 'iraraa do maho na'o ngaua 'a dio na'i bwahurimu
ma hura'a aho'i baaniai abemu?
18 'I maho ta'aa na 'unua i sae 'a hura'a baaniai raromana,
ma naia na matai ha'ado'o'aa na'i maana God.
19 Baaniai raromana na hura'a mai ei 'ado'ado ta'aa, 'onaai
heingahu, taritari'a baaniai urao amua ma'ua mwane amua,
wawaasua'a, beri, pwapwaari'i, mana 'unu ha'ata'aiai nata
sae.
20 Nara 'isi mareho na matai ha'ado'o'aai sae na'i maana
God, ai'a do 'iniai ngau ha'i ai'a dorima."

'E Urao Na Ai'a Jiu Na Hinihinia Jisas
(Mak 7:24-30)

21 'Ia Jisas 'a hano baaniai dorasi, 'a 'ari suriai dora
gaarangiai kae 'omaai Taea mana Saedon.
22 Ma 'e urao na ai'a Jiu na awa 'isi. 'Iia baaniai burungana
Kenan. 'A boi beia Jisas ma o'ani, "Araha, pwirana Deved.
'Oi arunga ta'ahiau ma'oi 'a'auhiau! Gare urao agua, 'i adaro
'a bwaunia. 'A here ha'ata'aia di'u ma rongomaata'i raha."
23 'Ia Jisas 'a ai'a aramia 'inia ta ta'i ha'atee. Miraaui
rongoiusuri rau ha'ata'u'ua Jisas o'ani, "'Oi ha'ataaria aho'i

* **15:9** 15:8-9 Aisaea 29:13

mai hano'a wou. 'Inia 'iia 'a surigaau moe'a magu wamoi
ta'i awara."
24 Mia Jisas 'a o'ani 'iniai uraosi, "'Ia God 'a ha'ataariau mai
'anai 'a'auhiraau moi Jiu narau 'onaai siip nara tari baaniai
'omesuri siip. 'Au ai'a boi 'iniraaui nei narau ai'a ha'i saeni
Jiu."
25 Mana uraosi 'a boi ma topira'i ruru na'i maana Jisas ma
o'ani 'inia, "'Oi boi ma'oi 'a'auhiau Araha."
26 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "'A ai'a arari dorai haa'i
mahoingau adaa'i gare ma do raigui gaasi'i 'ada'i misu."†
27 Mana uraosi 'a ha'atee o'ani, "'O ha'atee ha'a-momori.
Ma'ata 'iraaui misu rau matai ngaa'i ro'u moi mamamo i
mahoingau nara ahoda baaniai hunganai dora ngaungau
adaa'i sae nara to'oraraau."
28 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "Urao, 'i hinihinimu 'a wetewete
di'u! 'I mareho na'o 'irisiasi wai haua tana'o." Na'i mau na'i
'ohasi mana gare anai uraosi 'a goro'a aho'i.

Jisas 'A Ha'agorohi'i Aho'i

Mwani Sae Daoha

29 'Ia Jisas 'a hano baaniai dorasi ma aho'i 'ari suriai
bobonai kae bwera i Galili. 'A ta'eha na'i hungahunga ma
heinagu na'iei.
30 Kae ruruhai sae rau boi beia, rau waa'i mai tanaa i
sae pwaki, 'iraaui sae kuru, 'iraaui sae ta'ata'a'i, 'iraaui sae
baanguu mana nei haru daoha hehe'ete'i ro'u na to'iraau.
Rau ha'adaohiraau na'i gaarangiai uwana'i a Jisas mia Jisas
'a ha'agorohiraau aho'i hako.
31 'Iraaui sae rago rau 'omesiai haua ana o'asi a Jisas
marau heimwaota'i di'u. 'Iraaui nei ra baanguu ga'u rau
ha-hadahada'a, 'iraaui sae ta'ata'a'i ra goro'a, 'iraaui nei
ra pwaki ra hahano hairiu, miraaui nei ra kuru ga'u rau
wanawana'a. 'Iraaui sae rago rau ha'a-aneanea God adaau
Israel.

'Ia Jisas 'A Hanganiai Hai Merui Saemwane
(Mak 8:1-10)

32 'Ia Jisas 'a 'unuraaui rongoiusuri ana'i ma o'ani 'iniraau,
"'Au ta'ahiraaui sae 'ini, 'inia 'e oru dangi narau awa'a 'ini
beigaau ma na'i 'ohanisi raugu ai'a to'o mahoingau'a 'anai
ngau. Maugu ai'a raba ha'a-taariraau ha'i hioro 'ari suri'i
'omaa adaa'i. Rau gasi dionga'i suri tara."

---

† **15:26** 15:26 Ni 'ado'ado 'anai tatarani 'a o'ani: 'Iraaui gare ra ura 'iniraaui Jiu. Mana misu 'a ura 'iniraaui nei ra ai'a Jiu. 'Ia Jisas 'a 'unua do 'a raba 'a'auhiraau moi Jiu. 'A ai'a arari do 'ai nugasiraaui Jiu mai 'a'auhiraaui nei ra ai'a Jiu.

33 'Iraaui rongoiusuri rau o'ani 'inia Jisas, “Na'i hei na'i
dora mangasarani nagau ga'i ha'i mahoingau arari 'ada'i
mwane sae 'ini?”
34 Mia Jisas 'a songa'iniraau o'ani, “'E siha huai bredi na
bei'amou?” Ma rau aramia o'ani, “'E biu hua moi ma ra'i
gere ii'a.”
35 'Ia Jisas 'agu 'unua tanaraaui sae 'anai heinagu dio na'i
ano
36 ma dauai biu hua bredi mana ii'a 'isi. Mana 'oha na
ha'atee ha'agorohia hako a God 'ini'i, 'a uubi'i ma haa'i
tanaraaui rongoiusuri ana'i naraugu ha'atora'ini'i tanaraaui
sae.
37 'Iraau hako rau ngau masu. Rau si'ohi'i dora i
mahoingau narau ngau tahi'i, rau ha'ahonuai biu abira.
38 'Iraaui sae narau ngau na'i 'ohasi 'e hai merui
saemwane. Ra ai'a uduma'ini'i urao mana gare.
39 'Ia Jisas 'a ha'ahanoriraau aho'i sae 'isi, maagu ta'e na'i
ora beiraaui rongoiusuri ana'i. Rau 'ari na'i dora ra 'unua
'iniai Magadan.

16

'Iraaui Saemaua Adaa'i Jiu

Rau Raba 'Omesia Ta Ha'abu'oahu
(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

1 Tara'i Farisei mana Sadiusi rau boi beia Jisas do rai
ha'imaania. Rau ha'angonia do 'ai haua ta ha'abu'oahu
ma'uasi ta ha'ara ma dorai 'iraraa do'ia God na ha'ataaria
mai.
2 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'I'amou mou 'iraraai ha'ara
na'i aro. Na'i su'urahi 'oha na aro 'a wangawanga, mou
ha'arangasia do ho'oa 'ai dangi goro.
3 Mana'i haho'oa, 'oha na aro 'a wangawanga ma
waikuhi'a, mamou ha'arangasia do'ai dangi ta'aa. Mou
aidangisi'i moi ha'ara ni aro mamougu ai'a aidangisiai
'ado'ado 'ada'i mareho nau haa'i na'i madoraa 'ini!
4 'Iraaui inoni na'i 'ohani rau ta'aa di'u marau ai'a bonasia
suria tarau a God. Rau raba 'omesiai ha'abu'oahu magu
'a bwa'i nei nawai haua tanaraau. 'E ta'i ha'abu'oahu moi
narai re'ia, naasi ha'abu'oahu 'onaaiai nei na to'o tanaa
Jona.” 'Ia Jisas 'agu 'unua o'asi moi tanaraau ma hano'a
baaniraau.

Ni Ha'ausuringa'i Adaa'i Farisei

Mana Sadiusi 'A 'Onaai Draebam
(Mak 8:14-21)

5 'Oha narau 'a'ari mau 'anai nata bataraui kae bwera i
Galili miraau rongoiusuri raugu aidangisia dorau kaku'aai
waa'i tadaa'i bredi.

6 'Ia Jisas 'a ha'atee ha'abasuraau o'ani, “Moi 'ome'ome
goro mamoi 'omesuri'amou baaniai draebam adaaui Farisei
mana Sadiusi.”
7 'Iraaui rongoiusuri rau hasi hadanga'i haraariraau, rau
o'ani, “Gau ai'a to'o bredi na 'unua o'asi 'iniasi.”
8 'Ia Jisas 'a 'iraraai taha rau maania ma o'ani 'iniraau,
“Hinihinimoo'i ra kekerei di'u. 'A 'ua namou hadanga'inia
'inia i ai'a to'o bredi amoou?
9 Mou ai'a aidangisia mau? 'A 'ua? Mou kaku'aai rima
merui sae nau ha'angaua 'inia moi rima huai bredi, mana
abira namou ha'ahonu'i 'ini'i mahoingau nara ngau tahi'i?
10 Mamou kaku'aa ro'u i hai merui sae nau ha'angaua 'inia
moi biu huai bredi mana siha abira namou ha'ahonu'i 'ini'i
mahoingau nara ngau tahi'i?
11 'A 'ua namou 'adoma'inia 'inia do'au hadanga'iniai
ai'a to'o bredi amoou? Wai 'unua aho'i ro'u tana'amou.
Moi 'omesuri'amou baaniai draebam adaaui Farisei mana
Sadiusi.”
12 Na'i 'ohasi raugu aidangisia do'ia Jisas 'a ai'a
hadanga'iniai draebam anai bredi, ma'ata 'a rabasia dorai
'omesuriraau baaniai ha'ausuringa'i adaaui Farisei mana
Sadiusi.

'Ia Pita 'A Ha'arangasia

Do 'Ia Jisas Naasi Ha'atahi
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

13 'Oha 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau ada wou
gaarangiai 'omaai Sisaria Pilipae, 'ia Jisas 'a songa'iniraaui
rongoiusuri ana'i o'ani, “'Iraaui sae rau 'unuau i Garei Inoni
'inia tei?”
14 Miraau o'ani, “Tara'i sae ra 'unua do i'oe a Jon
Bwareomaea, tara'i nei ra 'unua do i'oe a Elaija, ma tara'i nei
do i'oe a Jeremaea, ma tara'i nei ro'u do i'oe 'e ta'i 'iniraaui
haru rarabea ni 'oha bwani.”
15 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Mi'amou, mou 'adoma'inia
do 'inau atei?”
16 Mia Saemon Pita 'a o'ani 'inia, “I'oe naasi Ha'atahi na
'ia God na duruduru 'inia 'anai ha'ataaria mai. I'oe garena
God tahitahi.”
17 'Ia Jisas 'a o'ani 'inia Pita, “Ha'amwani'o Saemon garena
Jona, 'iniai taha na'o ha'arangasiani, 'ia Amagu ara'ai aro na
ha'ata'inia tana'o, ai'a inoni.
18 Ni 'ado'ado 'anai atamusi 'e hau, mana'i hunganai hauni
wai tau'aronai heisoi agua. I mena anai mae 'a bwa'i
ha'ahehoa mwada'u i heisoi.
19 Ma wai haua tana'o i kii anai hourana ana God na'i aro.
Taha na'oi ha'aabua na'i ano, 'ia God 'ai 'adoma'i aratara

bei'o 'inia na'i aro. Mana taha na'oi ha'awatea na'i ano, 'ai
'adoma'i aratara ro'u bei'o 'inia na'i aro."
20 Ma ha'atee ha'abasuraaui rongoiusuri dorai abu taraa
to'o maania do'iia naasi Ha'atahi.

'Ia Jisas 'A Maaniai Mae Nai Haua
(Mak 8:31-33; Luk 9:22)

21 Taraawa'a na'i 'ohasi ma 'ari'a, 'ia Jisas 'a taraawa'a
maani ha'arangasia tanaraaui rongoiusuri ana'i 'ari nai
haua na'i Jerusalem mana taha nai to'o tanaa na'i 'isi.
'A 'unua tanaraau do 'iraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraaui
Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ma tara'i na'otara ro'u
rai ha'a-rongomaata'ia marai ha'amaesia. Ma'ata 'e rua
dangi nai hako mana'i oruna 'aigui suruta'e aho'i.
22 Mia Pita 'a waia beira'i a Jisas 'anai ha'atee ha'abwarasia
magu o'ani 'inia, "Araha, 'abwa'i! 'Ia God 'a bwa'i ha'awatea
do'ai to'o tana'o i maho na'o maaniasi."
23 Mia Jisas 'a rihota'i tanaa Pita ma o'ani 'inia, "Sae-
tan, hora wou baaniau! 'O bonasiai ha'atehaau baaniai
hei'irisina God. Na maho na 'o 'unu'i 'isi ai'a 'ado'adona
God, ma'ata ra'i 'ado'ado ni noni moi!"

'Iatei Nai Suria Jisas 'Ai Mwa'emwa'e

'Anai Rongomaata'i Mana Mae
(Mak 8:34—9:1; Luk 9:23-27)

24 'Ia Jisas 'a o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, "'Iatei na
raba ha'i rongoiusuri agua, 'ai nugasiai hei'irisina haaria,
'ai mwa'emwa'e 'anai suru'iai dadaahoro ana, maai suriau.
25 'Iatei na raba dau baabau na'i tahingana na'i mare-
wanani, 'a bwa'i to'oraai huunai tahi. Me 'iatei na
mwa'emwa'e 'anai ha'a-ai'aai tahingana 'iniai suriau ana, 'ai
sadoia nana i tahi.
26 'A 'ua? 'Onaa tanei 'ai daa'i hako nana i marehoni
marewana, ma ai'a daua nana i huunai tahi, mareho 'isi
rai 'a'auhia? 'A bwa'i! 'Onaa 'ai mae, 'a bwa'i maho naigu
haa 'anai horia aho'i tahingana.
27 'Inaui Garei Inoni wai aho'i ro'u mau mai bei'i enjel
ana'i Amagu ma beiai mena mana raraha na ta'isada beia
'anai tahariai 'adonai nei suriai taha na haua.
28 Tara'i nei 'ini'amoui sae 'ini mou bwa'i mae mau minau i
Garei Inoni wai aho'i'a mai 'anai marungiraau hako i mwani
noni."

17

'Ia Jisas 'A Orisi 'Omeha
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

1 'E ono dangi na hako, 'ia Jisas 'a waia Pita, Jems mea
Jon, i rua ha'ido'orada, 'anai ta'eha haariraau na'i hunganai
hungahunga ahaaha.
2 Raugu 'ome mana 'omehana Jisas 'a orisi'a. I hauraena
tari auru na'i 'u'una 'a wadora'i 'onaai sina mana bwana
ana'i ra mamaahui 'onaai marewa.
3 Raugu 'asu'a mia Moses mia Elaija raru ha'amaranga
mararu mamaani beia Jisas.
4 Mia Pita 'a o'ani 'inia Jisas, “Araha, 'a goro nagau awa
'ini. 'Onaa 'o 'irisia, 'inau wai tau'arona ta oru hare, tanei
tana'o, tanei tanaa Moses, ma tanei tanaa Elaija.”
5 Na'i 'oha na ha'atee o'asi mau a Pita, 'e rorodo na
wadora'i na dio huniraau ma marumarusiraau. Ma'e ringe
na ao mai baaniai rorodosi, 'a o'ani, “Naani gare agua nau
ta'ahia mau huunai wa'ewa'e 'inia. Moi rongosuria.”
6 'Oha 'iraau oru rongoiusurisi rau rongoa o'asi, rau kae
mamaa'u di'u marau abwa dioi ano.
7 Mia Jisas 'a boi ma dau wou beiraau ma o'ani, “Moi abui
mamaa'u, moi ura ara'a.”
8 Raugu wana wou mia moi haaria Jisas nagu awa beiraau.
9 'Oha 'ia Jisas mana oru rongoiusuri ana rau didio mau
na'i hungahunga, 'ia Jisas 'a ha'atoraraau o'ani, “Moi abui
maania tanaa ta sae i taha namou re'ia, tari 'oha 'inau i
Garei Inoni wai suruta'e aho'i baaniai mae.”
10 'Iraaui rongoiusuri rau songa'inia o'ani a Jisas, “'A 'ua
na 'iraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau 'unua 'inia
do'ia Elaija 'ai boi ga'u na'i na'o maigu boi Ha'atahi?”
11 Mia aramiraau o'ani, “'A ha'a-momori. 'Ia Elaija 'ai boi
na'i na'o 'anai ha'a-agauhiraaui mwani noni 'anai boi anai
Ha'atahi.
12 Ma'ata wai 'unua tana'amou, 'ia Elaija 'a bwane ada'a
magu 'iraaui sae rau ai'a 'ome 'iraraa. Rau haa'i moi mwane
here nara ai'a goro tanaa suriai 'adoma'ida. 'Inaui Garei
Inoni rai haua o'asi ro'u tanaau.”
13 Na'i 'ohasi 'iraaui rongoiusuri raugu aidangisia do'ia
Jisas 'a hadanga'inia Jon Bwareomaea.

'Ia Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i

Gare Na Bwauniai Adaro
(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43a)

14 'Oha 'ia Jisas mana oru rongoiusuri ana rau ataha dioi
gaonai hungahunga, 'iraaui sae rago rau bwane mamasi 'isi.
'E sae na boi ma topira'i ruru auru tanaa Jisas ma o'ani 'inia,
15 “Araha, 'oi ta'ahiai gare mwane agua ma'oi 'a'auhia. 'A
manumanu'a, daohasi 'a here ha'ata'aia di'u. 'A rago'a i 'oha
na ahuge'a ara'ai 'eu mana'i wai ro'u.

16 'Au waia tanaraaui rongoiusuri amu'i dorai ha'agorohia
aho'i magu bwara tanaraau.”
17 Mia Jisas 'a o'ani, “'I'amou inoni na'i 'ohani mou ha'i sae
ta'a'i mamou bwarai hinihini! 'Ai orea he'uai maratanoa
nawai haua bei'amou, ma'ua wai awa orea tari he'ua
bei'amou mamoigu hinihini? Waia mai garesi.”
18 Mia Jisas 'a taaria hura'ai adaro mana garesi 'a goro
aho'i mau na'i 'ohasi.
19 Na'i muri 'iraaui rongoiusuri raugu boi haariraau beia
Jisas marau o'ani 'inia, “'A 'ua na bwara 'inia tana'ameu
'anai taaria hura'ai adaro ani?”
20 Mia Jisas 'a o'ani, “Hinihinimoo'i ra ai'a wetewete arari.
Wai 'unua ha'a-momori tana'amou: 'Onaa namoi to'oraai
gere hinihini na kekerei moi 'onaai korai mastad, mou ga'i
ha'atee o'ani moi 'iniai hungahunga wouni, ‘'Oi sara wou,’
mai matai sara ha'atau moi. 'A bwa'i maho nai bwara
tana'amou 'onaa namoi hinihini.
21 Ma'ata adaro 'onaai neini 'a bwarai hura'a, naia moi
ha'ariri mana ha'arahesi na matai hura'a 'inia.”*

Jisas 'A Hadanga'inia Ro'u i Mae Nai Haua
(Mak 9:30-32; Luk 9:43b-45)

22 'E ta'i dangi, 'oha rau awa na'i Galili, 'iraau rongoiusuri
ana'ia Jisas rau rurugoni mai beia. Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau,
“'E nei nai usuha'iniau i Garei Inoni tanaraaui nei narau
ha'imae beiau
23 marai ha'amaesiau. Ma'ata 'e rua dangi nai hako
mana'i oruna, wai suruta'e aho'i baaniai mae.” Miraaui
rongoiusuri rau arunga ta'aa di'u 'iniai mareho na maaniasi.

Jisas 'A Hori Takisi Tanaai Ruma Maea

24 'Oha 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau ada na'i
Kapaniam, 'iraaui sae ha'atakisi 'anai Ruma Maea rau boi
beia Pita marau songa'inia 'inia, “'I ha'ausuri amoou 'a
matai hori takisi ro'u tanaai Ruma Maea, ma'ua ai'a?”
25 Mia Pita 'a o'ani, “'Io, 'a matai hori takisi ro'u.” Mia
Pita 'a siri ruma narau awa iei. Ai'a ta maho mau nai
'unua Pita mia Jisas 'a o'ani'a 'inia, “Saemon Pita, 'e taha
na'o 'adoma'inia? 'O 'adoma'inia do 'iraaui mwaeraha nai
marewanani rau matai ha'atakisi'i ro'u i gare adaa'i ma'ua
'iraau moi sae he'ete'i?”
26 Mia Pita 'a o'ani, “'Iraau moi sae he'ete'i.”
Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'A o'asi'a. 'Iraaui gare adaa'i
mwaeraha rau ga'i bwa'i hori takisi.
27 Ma'ata rei'uaa na o'asi, gai abu ha'a-taesu'araaui sae
ha-ha'atakisi. Naasi 'oi hura'ai one ma'oi gaasia hura'ai
'aro amua. Ii'a tahamora na'oi raua, 'oi tetesiri na'i ngoona

* **17:21** 17:21 Tara'i Baebol bwani ra ai'a to'oraai tatara 'e 21.

ma'oi rahia hura'ai sereni na awa na'iei ma'oi 'ari hori takisi taragaraa.”

18

Nei Nai Ororiu Di'u Na'i Hourana Ni Aro
(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

1 Na'i maui 'ohasi 'iraaui rongoiusuri rau boi beia Jisas
marau o'ani, “'Iatei nai ororiu di'u na'i hourana ni aro?”
2 Mia Jisas 'a 'unua mai gare kekerei ma ha'a-urasia na'i
maadaau magu o'ani,
3 “'Onaa 'o bwa'i orisi ma'oi ha'a-anoano'o 'onaai gare, 'o
ai'a arari 'anai siri na'i hourana ni aro.
4 Ma'ata 'onaa na'oi ha'a-anoano'o 'onaai gareni, 'oi ororiu
di'u na'i hourana ni aro.
5 'Onaa 'o ha'amaotoa ta nei 'onaai gareni suria 'o ta'ahiau,
'o ha'amaotoau ro'u.”

Abui Ha'atehaai Nata Sae
(Mak 9:42-48; Luk 17:1-2)

6 “'Onaa 'ia tei sae nai raba ha'atehaa tanei 'iniraaui nei
kekerei 'ini narau hinihiniau, 'a goro do ra ga'i ho'osia ta
kae hau na'i 'u'una. Ma rai waia hura'ai asi su'u ma rai
ha'adodohia dio. 'Inia na ha'a-mama'ai na 'ia God nai haua
tanaai nei nai ha'atehaa tanei 'iniraau, 'ai ta'aa di'u ro'u
wou.
7 Ha'arohairaau di'u i noni nai marewanani. 'Inia ra rago
i mareho nara matai ha'ateharaau 'anai hauai ora-ora'a.
Ha'amomori, i mareho narai hauai ora-ora'a tanaai inoni rai
to'o. Ma'ata 'ai ta'aa di'u ro'u wou tanaa mo'o nai ha'atehaai
nata sae 'anai hauai ora-ora'a.
8 “'Onaa na rimamu ma'ua uwamu nai haai maho na'o
ora-ora'a 'inia, 'oi horo gaasinga'inia moi. 'A goro do'oi dauai
tahi tarau beia moi ta'i rima mana ta'i uwa, baaniai siri na'i
'eu na bwarai kuru beiai rua uwamu mana rua rimamu
hako.
9 Ma 'onaa ta maamu nai haai maho na'o ora-ora'a 'inia,
'oi kaania ma'oi gaasia. Ai'a goro dorarui awa hakoi rua
maamu maraigui gaasi'o na'i 'eu na'i dorani rongomaata'i.
'A goro baania do'oi dauai tahi tarau beia moi ta'i maa.”

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai Garei Siip

Na Teha Baaniai Tara
(Luk 15:3-7)

10 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Moi 'ome'ome goro. Mou gasi
'adoma'i ha'a-auruhia moi ta nei 'ini'i gare kekerei 'ini. Wai
'unua tana'amou, ni enjel adaa'i ra awa tarau beia Amagu
na'i aro.

11 'Inaui Garei Inoni, 'au boi 'anai ha'atahiraaui nei nara
teha.”*
12 “'A 'ua? 'Onaa ta sae nai to'oraa ta ta'i 'arangi siip ma
ta nei 'ini'i 'ai teha baaniai tara ma ai'aa'a, 'e taha nai haua?
'Ai nugasiraaui siwa tangahuru mana siwa na'i hungahunga
nara ngaungau iei ma'ai sibaniai nei na ai'aasi.
13 Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, na'i 'oha nai sadoia
'ai wa'ewa'e di'u 'inia. Mana wa'ewa'e ana 'ai di'uai wa'ewa'e
nai haua 'iniraaui siwa tangahuru mana siwa na ai'a
ai'araau.
14 'A o'asi ro'ua Amamoou ara'ai aro. 'A ai'a 'irisia do ta
ta'i nei 'iniraaui gare kekerei 'ini nai teha mai ai'aa.”

Herehere 'Anai Ha'a-odoodoai Heihoa

Na'i Ahoaanai Rua Sae Hinihini

15 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “'Onaa ta do'oramu 'ai haua ta
hereta'aa tana'o, 'oi 'ari haari'o beia ma'oi ha'a-aidangisia
'iniai taritari'a ana. 'Onaa 'a 'adoma'i aratara bei'o 'iniai
maho na'o 'unua tanaa, ma kae goro 'inia naasi mamurui
awa goro'a aho'i.
16 Ma 'onaa 'a ai'a 'adoma'i aratara bei'o, 'oi aho'i 'ari beia
ro'u ta 'oha he'ete'i, ma'ata 'oi 'unua ta ta'i ma'ua rua sae
hinihini ma rarui hano bei'o. 'Inia ni Usu-usu Maea 'a 'unua
o'ani, ‘'Onaa 'oi rangasia ta abe, ta rua ma'ua oru sae narai
awa 'anai bahurongoai taha na'oi maania. 'O gasi pwari'i.’
17 Hoita, 'onaa mo'osi 'a ai'a 'adoma'i aratara ro'u
mau bei'amou 'ini'i taha mou maani'i, naasi 'oigui
ha'arongoraaui sae maua na'i heisoi na'i 'omaa amua. Ma
'onaa 'a bwa'i 'adoma'i aratara ro'u mau beiraau, ma 'oi
here mara sae ahurodo 'inia ma'ua 'onaai sae ta'a'i nara
ha-ha'atakisi.
18 “Mawai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'e taha namoi
ha'aabua na'i ano, 'ia God 'ai 'adoma'i aratara bei'amou 'inia
na'i aro. Mana taha namoi ha'awatea na'i ano, 'ai 'adoma'i
aratara ro'u bei'amou 'inia na'i aro.
19 “Wai 'unua tana'amou ro'u, 'onaa ta rua sae hinihini
na'i marewanani rarui 'adoma'i aratara 'anai ha'angonia
Amagu 'anai haua ta maho, 'ia Amagu ara'ai aro 'ai hauai
taha nararui ha'angonia.
20 'Ai haua, 'inia namoiwou ta dora ta rua ma'ua ta oru
sae rai awagoni na'iei suria 'iraau ra'i sae agu'i, 'inau wai
awa beiraau.”

Mamaani 'Iniai Sae Na Ai'a Raba

'Adoma'i Nugasiai Do'orana

---

* **18:11** 18:11 Tara'i Baebol bwani ra ai'a to'oraai tatarani.

21 Mia Pita 'a boi beia Jisas ma o'ani 'inia, “Araha, wai
'adoma'i nugasia ha'asiha i do'oragu na awa moi 'anai here
ha'ata'aiau? Ha'abiu?”
22 Mia Jisas 'a o'ani, “'A bwa'i ha'abiu, 'ai biu tangahuru
ha'abiu.
23 'Au ha'atee o'asi suria na heimarungi ana God na awa
na'i aro 'a 'onaai mwaeraha na siba suri'i kaoni nara haa'i
sae tatau'aro ana'i beia.
24 Na'i 'oha na taraawa'a siba suri'i kaoni, ra waia mai ta'i
sae tatau'aro ana na kaoni beia 'ini'i tara'i milion
25 na bwara'a tanaa 'anai su'ua. Naasi mwaeraha 'a
'unua dorai waia beiai urao ana mana gare ana'i marai
raonga'iniraau bei'i ro'u i bori adaa'i 'anai su'ua aho'i kaoni
ana.
26 “Mana saesi 'a topira'i ruru auru tanaai mwaeraha
ma ha'angonia wetewete o'ani, ‘'Oi nugaa ta gere madoraa
tanaau mawai su'u'i hako aho'i tana'o i ha'a nau kaoni 'ini'i.’
27 Mana mwaeraha 'a ta'ahia ma 'adoma'i nugasia tanaai
kaoni ana ma ha'ahura'ahia dadara'a.
28 “'Oha na saesi 'agu hura'a, ma heisadoi beiai sae na
kaoni beia 'ini'i tara'i 'arangi. 'A 'ariwou ma here baabau
na'i konokonona ma 'unua tanaa do'ai su'ua'a i kaoni ana.
29 Mia mo'osi 'a topira'i ruru auru tanaa ma ha'angonia
wetewete do'ai nugaa tanaa ta gere madoraa 'anai su'ua
aho'i tanaa i kaoni ana.
30 Mia 'a ai'a 'irisia o'asi ma 'unua dorai gaasia siri na'i
rumaniho'o. 'Ai awa 'isi tari 'oha nai su'ua aho'i kaoni ana.
31 “Na'i 'oha na 'iraau tara'i sae tatau'aro ro'u rau re'iai
here na haua mo'osi, rau arunga ta'aa 'iniai here na haua
mo'osi marau rangasia'a tanaai mwaeraha.
32 Mana mwaeraha 'a 'unua mai saesi ma o'ani 'inia, ‘I'oe
'o ha'i sae tatau'aro ta'aa! 'Iniai ha'angoniau wetewete na'o
haua, 'inau 'au 'adoma'i nugasia tana'o i kae kaoni na'o haa
beiau.
33 'A 'ua na'o ai'a ta'ahia ro'ua mo'o na kaoni bei'o 'onaai
haua agua tana'o?’
34 I mwaeraha 'a taesu'a raha 'ana mo'osi, ma 'unua dorai
gaasia siri na'i rumaniho'o marai ha'a-rongomaata'ia. 'Ai
awa 'isi tari 'oha nai su'ua hako aho'i ha'a na kaoni 'inia.”
35 Mia Jisas 'agu 'unua o'ani, “'Ai o'asi ro'u i here nai
haua Amagu na'i aro tana'o 'onaa 'o bwa'i huunai 'adoma'i
nugasiai do'oramu beiai tahingamu hako.”

19

Ha'ausuringa'i 'Abaiai Haigaasi
(Mak 10:1-12)

1 Na'i murinai mamaani hako ana Jisas, 'a hano baaniai
Provensi Galili ma tarau 'ari nata bataraui wai rahai Jodan
ma ada na'i Provensi Jiudea.

2 'A rago i sae narau hano suria ma ha'agorohiraau aho'i
nei ra daoha.
3 Tara'i Farisei rau boi beia Jisas 'inia rau raba ha'imaania
'onaa na heiarami ana 'ai odo-odo beiai Ringe ana'ia Moses.
Ma rau songa'inia o'ani, “'A 'ua? Na Ringe ana'ia Moses ra
wateai sae 'ai matai gaasia moi urao ana 'inia namoiwou ta
maho?”
4 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Mou ai'a 'oha'inia gasi taha
na 'unua i Usu-usu Maea. 'A 'unua do mau mai taraawa'anai
marewana, 'ia God 'a ha'apwa'araa i saemwane mana urao.
5 Ma o'ani ro'u, ‘Na tarana naasi, na saemwane 'ai nugasia
amana mea inana maai hasi beiai urao ana mararui ha'i ta'i
abe.’
6 Naasi, 'irarua rarugu ai'a 'onaaia'a i rua abe, ma'ata 'e
ta'i abe moi. Tarana naasi, na noni 'ai abui hoaiai taha na
'ia God na ho'ogonia.”

7 Miraau Farisei raugu songa'inia Jisas o'ani, “'Onaa na
o'asi, ma 'ua na 'ia Moses 'agu 'unua 'inia do 'ia tei sae nai
raba gaasiai urao ana 'ai haua ga'u ta usu-usuni haigaasi
tanaai urao ana maigu gaasia?”

8 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “'Ia Moses 'a ha'awateai
haigaasi suria 'imoou saemwane mou rongoasa mamou ai'a
raba araisuriai Ha'atora ana God, me na'i taraawa'a ai'a o'asi
hei'irisina God.
9 Ma wai 'unua tana'amou, 'iatei nai gaasiai urao ana ma'ai
waina ro'u ta urao he'ete'i, 'a taritari'a baaniai urao ana.
Ma'ata 'onaa ni urao ana 'a bwane taritari'a baania, naasi 'a
matai gaasia moi uraosi.”

10 Miraaui rongoiusuri rau o'ani, “'Onaa namoisi ta'i maho
nara matai haigaasi 'inia, ma 'a goro do ra ga'i bwa'i
ha'iwai.”
11 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Ai'a do 'iraau hakoi mwane
sae rai wa'ewa'e 'anai suriai mareho namou 'unuasi. 'Iraau
moi nei na 'ia God na 'irisia dorai awa o'asi narai wa'ewa'e
'anai suria.
12 Tara'i mwane ra ai'a ha'iwai suria ra 'amara, ma tara'i
mwane ra ai'a ha'iwai ro'u 'iniai here na tara'i sae nara haa
tanaraau 'ada'i abedaa'i.* Ma tara'i sae ra ai'a ha'iwai suria
ra 'adoma'i ororiu 'iniai heimarungi ana God. 'Ia tei nai
matai suriai ha'ausuringa'isi, ma'ai suria.”

'Ia Jisas 'A Ha'arahesi Huniraaui Gare
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

---

* **19:12** 19:12 I here nara haa tanaraau 'ada'i abedaa'i naasi hoe. 'Iraau sae nara hoeraausi, ra'i sae narau tau'aro tanaai mwaeraha maraugu raba awa maea do nei narai abui 'adoma'i ta'a'i 'ini'i urao.

13 Tara'i sae ra waa'i mai gare tanaa Jisas mia Jisas 'ai dau
hungadi bwaudaa'i mai ha'arahesi huniraau. Maagu 'iraaui
rongoiusuri raugu ha'a-aburaau.
14 Naasi mia Jisas 'a o'ani, “Moi abui ha'a-bwarasiraau.
Moi wateraaui gare marai boi beiau. 'Inia 'iraaui nei
ra 'onaairaausi, naasi nei nara arari 'anai awa bahainai
heimarungi ana God na awa na'i aro.”
15 Ma dau na'i bwaudaa'i ma ha'agorohiraau. Na'i muri
'agu hano baaniai dorasi.

Sae Toto'ora
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

16 'E sae na boi beia Jisas ma songa'inia o'ani, “Ha'ausuri,
'e mareho goro taha nawai haua mawaigui daua 'inia i tahi
tarau?”
17 Mia Jisas 'a aramia o'ani, “'Iniai 'uaana na'o songa'iniau
'iniai mareho na goro? I'oe 'o bwane 'iraraa, 'ia moia God na
goro. Ma'ata 'onaa 'o raba dauai tahi tarau ma'oi araisuri'i
Ha'atora.”
18 Mana saesi 'a songa'inia ro'ua Jisas o'ani, “Ra'i Ha'atora
he'ua na'o 'unu'isi?”
Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Abui heingahu, abui taritari'a
baaniai urao amua ma'ua mwane amua, abu beri, abui
pwari'i na'i kooti,
19 ha'ahoua amamu mia inamu, ma'oi ta'ahiai sae 'etea
'onaai ta'ahi'o amua haari'o.”
20 Mana saesi 'agu o'ani 'inia Jisas, “'Au ha'isuri'i hako'a i
Ha'atora 'isi, 'e taha ro'u nawai haa mau?”
21 Mia Jisas 'a o'ani, “'Onaa 'o raba odo-odo na'i maana
God, 'oi 'ari ma'oi raonga'ini'i hakoi toto'ora amu'i ma'oi
hauai ha'a tanaraaui pohara. 'Onaa 'oi haua o'asi, 'oi
toto'ora na'i aro. Na'i muri 'oigui boi suriau.”
22 'Oha nagu rongoa o'asi, ma hano'a ha'i ahutotou 'inia
'iia 'e sae na toto'ora di'u.
23 Naasi mia Jisas 'agu o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i,
“Wai 'unua ha'a-momori tana'amou. 'A 'ome bwara do sae
toto'ora 'ai siri na'i heimarungi ana God na awa na'i aro.
24 Wai 'unua ro'u o'ani. 'A 'ua? I mwamwaa nara 'unua
'iniai kamel 'a matai siri daara'i na'i maanai nila? 'A bwara!
Ma bwara di'u ro'u wou tanaai nei na toto'ora 'anai siri na'i
heimarungi ana God.”
25 'Oha 'iraau rongoiusuri rau rongoai ha'atee o'asi ana
Jisas, rau heimwaota'i di'u marau o'ani, “Romwane! 'Onaa
na o'asi, ma 'ome 'onaa do 'a bwa'i ta sae nai dauai tahi
tarau!”
26 Mia Jisas 'a wanasiraau ma o'ani, “Beiai noni 'a bwarai
daua haariraaui tahi tarau, mei tanaa God mwane maho ra
mwada'u moi.”

27 Naasi mia Pita 'a o'ani 'inia Jisas, “'Ome! 'I'ameu meu
nugasi'i hakoi mwane mareho amee'i mameu suri'o. 'E
heitahari he'ua na 'ia God 'ai haua tana'ameu?”
28 Mia Jisas 'a o'ani, “'Oha 'inau i Garei Inoni wai heinagu
na'i dorani mwaeraha agua 'anai heimarungi beiai mena
mana raraha na'i marewana haoru, 'i'amoui rongoiusuri
agu'i moi heinagu ro'u na'i ta'i tangahuru mana rua dorani
mwaeraha 'anai marungiraaui ta'i tangahuru mana rua
burungai noni nai Israel.
29 'Iatei na nugasiai ruma ana, ma'ua do'orana'i, ma'ua
asina'i, ma'ua amana mea inana, ma'ua gare ana'i, ma'ua
dorai ano ana 'inia 'a suriau, 'ia God 'ai ha'arago'i tanaai
mareho na nugasi'i 'isi. Ma'ai daua ro'u i tahi tarau.
30 Na'i madoraasi, 'a ragoi nei nara ororiu na'i 'ohani, rai
ha'i sae haari'i moi. Ma ragoi nei nara ai'a ororiu na'i 'ohani,
'ia God 'ai ha'a-ororiuraau.”

20

Ha'atee Heiha'auu 'Iniraaui Sae

Rau Tau'aro Na'i Mou

1 Naasi 'ia Jisas 'agu o'ani ro'u, “Ni heimarungi ana God
na awa na'i aro 'a 'onaai sae na hura'a na'i haho'oa ta'aa ma
siba sae 'anai tau'aro na'i moui grep ana.
2 'Oha na sadoi'i tara'i nei, rau 'adoma'i aratara beia 'anai
dauai ta'i korai ha'a 'anai ta'i dangi, ma ha'a-taariraau hura'a
'anai tau'aro.
3 “Na'i angi siwa haho'oa 'a hura'a ma re'iraau ro'u i sae
ra awa pwaranga moi na'i dorani maketi.
4 Ma o'ani 'iniraau, ‘'Onaa moi 'ari mamoi tau'aro na'i
moui grep agua, wai hori'amou 'iniai taha na arariai tau'aro
namoi haua.’
5 Marau 'ari narau tagora.
“Na'i atoaa mana'i angi oru na'i abai dangi 'a hura'a ro'u
'anai siba sae.
6 Na'i angi rima su'urahi 'a hura'a ma re'i'i ro'u tara'i sae
ra poru agohe ro'u moi ma o'ani 'iniraau, ‘'A 'ua namou poru
agohe moi 'inia na'i dangi bubuni?’
7 “Miraau o'ani 'inia, ‘Ai'a ta sae nai ha'atagoraameu.’
“Mia o'ani 'iniraau, ‘Moi 'ari mamoi tagora beiraaui sae
rau tagora na'i mou agua.’
8 “Na'i ha'ahakonai dangisi 'a 'unua tanaa mo'o na
'omesuriraaui sae ra tagora do'ai 'unuraau mai, mai hori-
raau. 'Ai taraawa'a beiraaui ruruha rau tagora ha'ahako
maigui hako beiraaui ruruha rau tagora tahamora.
9 “'Oha ra horiraaui ruruha ra taraawa'a tagora moi na'i
angi rima su'urahi ra ha'a 'ado ta'i korai ha'araau.

10 Mana 'oha ra horiraaui ruruha rau taraawa'a tau'aro
na'i haho'oa ta'aa, rau 'adoma'inia do 'iraau rai dau ha'a
raha magu ai'a, 'iraau ro'u rau 'ado ta'i korai ha'a moi.
11 'Agu haa marau taesu'a'a, rau o'ani,
12 ‘'Iraaui ruruha narau tagora ta'i 'aoa moi 'o horiraau
'iniai ta'i korai ha'a. Mi'ameu i ruruha nameu tagora raha
tanaai sina suriai dangi bubu, 'o hori ha'a-ta'isada'ameu ro'u
moi 'onaairaau.’
13 “'Ia mo'o na to'oraai mou 'a o'ani 'iniai ta'i abe 'iniraau,
‘Gere sae agua, 'inau ai'a ha'a-bweubweu'a'o. I'oe na'o
'adoma'i aratara 'anai tau'aro maenai ta'i korai ha'a ta'i
dangi.
14 'Oi dauai horihorimu ma'oi hano. Na'i 'adoma'igu
haariau, 'au 'adoma'inia do 'inau wai hori ha'a-
ta'isada'amou hako.
15 'A 'ua? 'A taritari'a 'onaa wai raba hisu 'ini'i ha'a agu'i
suriai 'adoma'igu? 'O ga'i bwa'i taesu'a 'iniai haua aguai
mareho na goro 'oha nau here ha'agorohiraau.’ ”
16 Mia Jisas 'agu 'unua o'ani ro'u, “Naasi, na'i heimarungi
ana God 'iraaui nei ra muri na'i 'ohani, rai na'o. Miraaui nei
ra na'o na'i 'ohani, rai muri.”

Orunai 'Oha 'Ia Jisas

'A Maaniai Mae Nai Haua
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

17 'Oha 'ia Jisas 'a hano 'anai Jerusalem, 'a wairaau beira'i
ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri ana maagu mamaani
tanaraau. 'A o'ani,
18 “Moi bahurongo goro. Na'i 'ohanisi gau hahano'a 'anai
Jerusalem. Maagu na'i 'isi 'e nei nai usuha'iniau i Garei
Inoni tanaraaui Na'ohadaa'i Piriisi mana Ha'ausuri 'anai
Ringe ana'ia Moses marai hiiriau 'anai ha'amaesiau.
19 Rai usuha'iniau ro'u tanaraaui nei ra ai'a Jiu. Rai
haikou 'iniau, rai rorohoau marai rabuau na'i dadaahoro
'anai ha'amaesiau. Ma'ata 'e rua dangi nai hako mana'i
oruna wai suruta'e aho'i baaniai mae.”

Ha'ausuringa'i 'Iniai Na'otara Goro
(Mak 10:35-45)

20 Na'i muri, urao ana Sebedi mana rua gare ana, 'ia Jems
mia Jon, rau boi beia Jisas. Mana urao ana Sebedi 'a topira'i
ruru tanaa Jisas 'anai ha'angoni beia 'iniai ta'i maho.
21 Mia Jisas 'a o'ani, “'E taha na'o rabasia?”
Mia o'ani, “'Oha 'oi heimarungi na'i hourana amua,
'au 'irisia do 'oi ha'awaterarua i rua gare aguani 'anai
heimarungi bei'o. Tanei nai heinagu na'i dora ni mwaeraha
na'i aba odomu ma tanei na'i maha.”

22 Mia Jisas 'a o'ani, “'I'amurua muru ai'a aidangisiai
maho na muru ha'angoniasi! 'A 'ua? Muru ga'i siri moi
na'i rongomaata'i na 'inau wai siri iei?”

Miraru aramia o'ani, “Miri ga'i haa moi!”

Mia Jisas 'a o'ani, “Ha'amomori di'u. Murui rongomaata'i
ha'a-momori 'onaai rongomaata'i na 'inau wai haa.
23 Ma'ata 'inau 'au bwa'i sigihia 'iatei nai heinagu na'i
odogu ma'ua na'i mahagu. 'Iia moi Amagu nai 'unua 'iatei
nai heinagu beiau. 'Inia 'iia 'a bwani 'ome sigihiraau.”
24 'Oha 'iraaui ta'i tangahurui rongoiusuri rau rongoai
taha nararu ha'angonia Jems mea Jon, rau taesu'a 'adarua.
25 'Ia Jisas 'a 'unu goniraau mai rongoiusuri ana'i ma
o'ani 'iniraau, “'I'amou bwani 'iraraa do 'iraaui mwaeraha
mana na'otara adaa'i sae ra ai'a Jiu, rau ha'aba'o 'iniai
heimarungi narau haua ma goro adaau i haa'i mwani
heiatenga'i tanaraaui noni.
26 Ma'ata 'i'amou moi abui haua o'asi tana'amou hairiu.
'Iatei nai raba na'otara tana'amou 'ai ha'i sae tatau'aro
tana'amou.
27 Mia tei na raba bwauodo, 'ai ha'i slev tana'amou.
28 Moi ha'isuriai herehere agua. 'Inaui Garei Inoni 'au
ai'a boi do 'irai sae rai tau'aro tanaau. Me 'inau 'au boi do
'inau wai tau'aro tanaraau, ma 'anai wateai tahingagu 'anai
ha'atahiraau baaniai ora-ora'a.”

'Ia Jisas 'A Ha'a-wanawana i Rua Sae Kuru
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

29 'Oha 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau hano baaniai
'omaai Jeriko, ragoi sae rau haisuri.
30 'E rua sae kuru raru heinagu na'i bobonai tara,
raru rongoa do'ia Jisas 'a boi suriai tara. Raru awara
o'ani, “Araha, pwirana Deved, 'oi arunga ta'ahimiria ma'oi
'a'auhimiria!”
31 'Iraau sae rago rau 'unua do rarui papaku. Mirarua
rarugu awaawara raha baaniai na'o. Raru o'ani, “Araha,
pwirana Deved, 'oi arunga ta'ahimiria ma'oi 'a'auhimiria!”
32 Jisas 'a ura papaku ma 'unurarua mai ma
songa'inirarua, “'E taha na muru 'irisia dowai haua
tana'amurua?”
33 Miraru o'ani, “Araha, miri raba wanawana.”
34 Mia Jisas 'a ta'ahirarua, ma dau wou suri'i maadaru'i.
Na'i maui 'ohasi mararu wanawana'a mararu hano'a suria
Jisas.

21

'Ia Jisas 'A Ta'e Na'i Dongki

Siri Na'i Jerusalem
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

1 'Oha 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau gaarangia
wou i Jerusalem, rau 'omesia 'ari 'omaai Betfeis gaarangiai
hungahungai 'Oliv. Mia Jisas 'a ha'a-taarirarua i rua
rongoiusuri 'anai 'ari na'o na'i 'omaasi.
2 'A o'ani, "Murui hano mamurui 'ari nai 'omaa 'ariani
ma murui re'iai dongki nara ho'osia na'i 'isi beiai gare ana.
Murui wagasirarua mamurui wairarua mai.
3 'Onaa ta sae nai songa'inimurua ma murui o'ani, ''Ia
Araha na rabasirarua.' Maagu bwa'i maho'a ro'u nai 'unua."
4 Marehonisi 'a to'o o'asi ma to'o ha'a-momori'a taha na 'ia
God 'a ha'atee rarabeanga'inia beiai Rarabea. 'A 'unua o'ani,
5 "Naani mareho na'oi 'unua tanaraaui noni nai Jerusalem
na awa na'i hungahungai Saeon.
'Ome, na mai mwaeraha amoou.
'Iia 'a manego, 'a ta'e mai na'i hunganai dongki.
Ha'amomori, 'a ta'e na'i hunganai gare dongki."*
6 Hoita, mana rua rongoiusuri raru haua 'onaai 'unua ana
Jisas.
7 Raru waa mai dongki mana gare ana mararu haari'i
to'oni bo hura'a adaru'i na'i hungana mia Jisas 'a heinagu
ara'a na'i iei.
8 Ma ragoi sae rau 'ari na'o marau haari'i bwana adaa'i
suriai tara, ma tara'i sae ra tabari'i hasi'ei nara hahaa'a
mara haari'i hahaadi na'i tara.
9 Mana sae ra na'o mana nei na'i murina Jisas rau
awaawara. Rau o'ani,
"Ha'a-aneaneai pwirana Deved.
Araha God, 'oi ha'agorohia mo'o na'o ha'ataaria mai!
Ha'a-aneanea God na'i aro."
10 'Oha na siri a Jisas na'i Jerusalem, 'iraaui saenai 'omaa
rau wa'ewa'e di'u ma tara'i nei rau o'ani, "'Ia tei naasi!"
11 Miraau sae rago rau o'ani, "'Ia Jisas, i rarabea baaniai
Nasaret na'i Provensi Galili."

'Ia Jisas 'A Taariraau Hura'a i Sae

Baaniai Ruma Maea
(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

12 Mia Jisas 'a siriwou na'i dora a'ora na'i maanai Ruma
Maea ana God ma taraawa'a taariraau hura'ai sae ra
horihori mara raoraonga'i na'iei. Ma rihota'ini'i tebol 'anai
ori-orisi ha'a mana baba heheinagu adaa'i nei ra raoraonga'i
waibora.

---

* **21:5** 21:5 Sakaraea 9:9

13 Ma o'ani 'iniraau, “I Usu-usu Maea 'a 'unua o'ani, ‘Na
ruma agua 'e ruma 'anai ha'arahesi.’ Mi'amou mou ha'i
dorani bainihu 'inia nadaaui sae beriberi.”†
14 Na'i muri tara'i sae kuru mana sae pwaki ra boi beia
na'i 'isi ma ha'agorohiraau aho'i.
15 'Iraaui na'ohadaaui Piriisi miraaui Ha'ausuri 'anai
Ringe ana'ia Moses rau taesu'a 'oha rau re'i'i ha'abu'oahu na
haa'i marau rongoraaui gare rago narau totoro o'ani, “Ha'a-
aneaneai pwirana Deved!”
16 Marau o'ani 'inia Jisas, “'O rongoai taha narau 'unua i
gare 'isi? 'O ga'i ha'atee ha'a-bwarasiraau!”
Mia Jisas 'a o'ani, “'Au rongoa. Ma 'ua? Mou ai'a 'oha'iniai
dorai Usu-usu Maea na 'unua do 'ia God 'ai 'a'auhiraaui
gare kekerei miraaui gare ra bura'i huta marai huunai ha'a-
aneanea?”‡
17 Mia Jisas 'a hura'a baaniai Jerusalem ma 'ari na'i Betani
nagu mauru na'iei.

'Ia Jisas 'A Ha'atee Murisiai Hasi'ei

Nara 'Unua 'Iniai Fig
(Mak 11:12-14, 20-24)

18 Na'i haho'oa, 'oha 'ia Jisas 'a aho'i mai 'anai Jerusalem,
'a hioro.
19 Ma re'iai hasi'ei nara 'unua 'iniai fig na ura na'i bobonai
tara ma 'ariwou do'ai re'ia 'onaa 'a hungu. Magu ai'a, nai'i
moi na rawa nara awa. Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “'A bwa'i
ta 'oha'a ro'u na'oigui hungu.” Mau 'ohasi mana hasi'eisi 'a
nugu'a.
20 'Iraau rongoiusuri rau heimwaota'i di'u, rau o'ani, “'A
he'ua na nugu raurau moi 'inia i hasi'eini.”
21 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Wai 'unua ha'a-momori
tana'amou. 'Onaa moi hinihini mamou bwa'i 'adoma'i
heiruarua'a, mou ga'i matai ha'atee murisia ro'u i hasi'eisi.
Mamou ga'i matai haa'i tara'i ha'abu'oahu ro'u nara raha
baaniai nei nau hauasi. 'O ga'i 'unua moi tanaai hungahun-
gani o'ani, ‘'Oi sara baaniai dorani ma'oi hura'ai asi!’ Ma'ai
matai 'onaaia moi 'unua amua.
22 'Oha 'oi ha'arahesi tanaa God 'anai ha'angonia ta maho,
'ai matai haua moi tana'o, 'onaa 'oi hinihini.”

Heisonga'i 'Inia Tei Na Hauai Mena

Tanaa Jisas
(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

23 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a ada na'i Jerusalem, 'a siri na'i Ruma
Maea ana God ma ha'ausuriraaui sae. 'Iraaui Na'ohadaa'i
Piriisi ma tara'i saemaua adaa'i Jiu rau boi beia marau o'ani,

† **21:13** 21:13 Aisaea 56:7, Jeremaea 7:11 ‡ **21:16** 21:16 Psalm 8:2

“'Oi 'unua tana'ameu, 'iatei na 'unua tana'o do'oi matai haa'i
mareho 'isi?”
24 Mia Jisas 'a 'unua o'ani, “Wai matai aramiai heisonga'i
amoou 'onaa moi aramia ro'u i heisonga'i nawai haua
tana'amou.
25 'Iatei na 'unua tanaa Jon 'anai bwareomaearaaui noni?
'Ia God ma'ua inoni?”
Rau hadahada haariraau hairiu o'ani, “'Onaa nagai 'unua
do 'ia God, me 'iia 'ai o'ani, ‘Ma 'ua namou ai'a hinihinia
'inia Jon?’
26 Ma 'onaa nagai 'unua do 'iraau moi inoni nara 'unua
tanaa, miraaui sae rago rai taesu'a marai haua ta here
gagaau. 'Inia rau hinihinia do'ia Jon 'e rarabea.”
27 Ma rau o'ani 'inia Jisas, “Meu ai'a 'iraraa.”
Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraau, “Nau bwa'i rangasia ro'u
tana'amou 'iatei na 'unua tanaau do wai matai haa'i mareho
'isi.”

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai Rua Gare Mwane

28 Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraau, “Moisu rongoa ga'u i
heiha'auu nawai hauani mawaigui rongoai 'adoma'imoo'i
'inia. 'E ta'i sae na to'oraai rua gare mwane, ma o'ani 'iniai
gare na hutai na'o, ‘Mama, na'i dangini 'oi 'ari ma'oi tagora
na'i moui grep.’
29 Mia o'ani, ‘'Inau 'au 'age.’ Na'i muri 'a orisiai 'adoma'ina
ma hano na tagora.
30 Mia amadarua 'a 'ariwou beiai nata abe na hutai muri
ma 'unua ro'u tanaa. Mia o'ani, ‘'Io, 'a goro moi.’ Ma'ata
na'i muri magu ai'a hano'a.”
31 Mia Jisas 'agu songa'iniraau o'ani, “Mou 'adoma'inia
do'ia tei 'iniraruai rua garesi na araisuriai amadarua?”
Miraau o'ani, “I gare tahamora.” Mia Jisas 'agu o'ani
'iniraau, “Wai 'unua ha'a-momori tana'amou. 'Iraaui sae
ha-ha'atakisi nara beriraaui noni miraaui urao horihori raai
siri na'i na'o 'ini'amou na'i heimarungi ana God.
32 'Inia 'oha na 'ia Jon Bwareomaea 'a boi 'anai ha'ata'inia
tana'amoui awaha odo-odo namou ga'i awasuria, 'iraau
narau hinihinia, 'i'amou mou ai'a. Rei'uaa namou 'omesia
dorau rihosi, me 'a bwara mau ro'u tana'amou i rihosi ma'ua
'anai hinihinia Jon.”

Ha'atee Heiha'auu 'Iniraaui Sae Ta'a'i

Narau 'Omesuriai Moui Grep
(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

33 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Moi rongoa ro'u i nata ha'atee
heiha'auuni. 'E ta'i sae na hasiai moui grep. 'A bara
garia ma tagoraai dora 'anai rosirosi grep na'iei 'anai tagora
waen. Ma ha'a-urasia ro'u i ruma ahaaha 'anai 'ome'ome

'ini'i maeronga. Na'i muri 'agu sadoi'i sae 'anai tau'aro
maedi hua 'anai 'omesuriai mou ma hano na awa na'i kantri
he'ete'i.
34 Na'i madoraa 'anai husi'i grep 'a ha'ataari'i wou sae
tatau'aro ana'i 'anai waa aho'i tanaai wadui grep ana.
35 Miraaui sae narau 'omesuriai mousi, rau dauraau
marau ngahu ngahuai ta'i abe, rau ngahu ha'amaesiai nata
nei marau buta ha'amaesiai nata abe ro'u 'iniai hau.
36 Na'i muri 'agu ha'ataari'i ro'u tara'i sae tatau'aro ana'i.
Na'i 'ohani rau rago di'uai ruruha na'i na'o. Miraau sae
narau 'omesuriai mou, rau haua ro'u mau i ta'i herehere
nara haua 'adaaui ruruha na'i na'o.
37 "Ha'ahakona 'a ha'ataaria 'ari huunai gare ana. 'Iia 'a
'adoma'inia dorai ha'ahoua.
38 Na'i 'oha rau re'ia rau o'ani, 'Naasia mo'o naigu
to'oraai mousi na'i 'oha nai mae amana. Gau magai ngahu
ha'amaesia magai to'oraa nagaau i mou.'
39 Rau 'ariwou marau daua. Rau waia hura'a na'i murinai
mou naraugu ngahu ha'amaesia na'iei."
40 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraaui Na'ohadaaui Piriisi miraaui
saemaua adaa'i Jiu, "Mou 'adoma'inia do'e taha nai haua
mo'o na to'oraai moui grep naasi 'adaaui sae 'isi na'i 'oha 'ai
aho'i mai?"
41 Miraau o'ani, "'Ai ngahu ha'amaesiraaui sae ta'a'i 'isi,
mai nuga'i tara'i sae he'ete'i ro'u 'anai 'omesuriai mou nei
narai matai haa'i tanaai hua na ga'i to'ora'i na'i 'oha narai
mauai grep."
42 Naasi mia Jisas 'agu o'ani ro'u 'iniraau, "Mou ai'a
'oha'inia gasi taha na 'unuai Usu-usu Maea na o'ani,
'Na hau na 'iraaui sae tatau'aro ruma rau 'itaa,
naia naagu ha'i hau na ororiu di'u na'i bani anai ruma.
'Ia Araha God na haua do'ai o'asi,
magau wa'ewa'e di'u 'inia.'§
43 "Na tarana naasi nawai 'unua tana'amou. Na'i na'o
'ia God 'a 'ome sigihi'amoui ai Jiu 'anai awa bahainai
heimarungi ana. Ma na'i 'ohani 'ai orisi'amou mai
ha'awateraaui noni he'ete'i narai matai hungu 'ini'i huudi
hua goro 'anai awa na'i bahainai heimarungi ana.
44 'Ia tei nai agusu na'i hausi, 'ai maara ta'aa. Mia tei na
hausi 'ai ahoda hunia, 'ai meme'a."
45 Na'i 'oha 'iraau Na'ohadaa'i Piriisi miraau saemaua
adaa'i Jiu rau bahurongoa Jisas, rau aidangisia do ni ha'atee
heiha'auu na haa'i ra to'iraau.
46 Marau raba daua'a Jisas dorai ha'a-mama'aia, maraugu
magugu do ra gasigu ha'agogoru i sae rago. 'Inia ra
hinihinia do 'ia Jisas 'e rarabea.

---

§ **21:42** 21:42 Psalm 118:22-23

22

Ha'atee Heiha'auu 'Abaiai Ngaugoni

Na'i Ha'aha'iwai
(Luk 14:15-24)

1 'Ia Jisas 'a haa'i ro'u tara'i mamaani heiha'auu tanaraaui
sae rago.
2 'A o'ani, “I heimarungi ana God na awa na'i aro 'a 'onaai
mwaeraha na hauai ngaugoni 'oha na ha'iwai gare mwane
ana.
3 'A ragoi sae na ari'ahuraau. Ma na'i 'oha na agau hakoi
mwane maho, 'a ha'a-taariraau hura'a hakoi sae tatau'aro
ana'i 'anai 'unuraau mai sae na ari'ahuraau, maagu 'iraaui
sae 'isi, ra kakawata'i boi 'anai ngaugonisi.
4 Na'i muri 'a ha'ahanori'i tara'i sae tatau'aro he'ete'i ro'u
ma o'ani 'iniraau, ‘Moi 'ari mamoi 'unuraau mai sae nagau
ari'ahuraau marai boi raurau. 'Inia na mwani maho ra
agau'a, na mwani kau pwapwanato'a agu'i nara ngahui'i ra
ha'amatota'i hako'a!’
5 “Mana'i 'oha narau 'ariwou, ni sae ra ari'ahuraausi
raugu da'ata'inia moi mwaeraha marau poru agohe moi
'ini'i taha rau haa'i. Tara'i abe rau 'ari moi suri'i mou adaa'i,
ma tara'i abe rau 'ari dora narau tau'aro suri'i.
6 Ma tara'i abe rau dau'i sae tatau'aro ana'i mwaerahasi
marau here ha'ata'airaau mara ngahu ha'amaesiraau.
7 “Mana mwaeraha 'a taesu'a di'u ma ha'ataariai ruruha
hehei'oi ana narau ngahu gata'iniraaui sae hahaingahu 'isi
mara suungiai 'omaa adaau.
8 Naasi mwaeraha 'agu o'ani 'iniraau tara'i sae tatau'aro
ana'i ro'u, ‘I sae nau ari'ahuraau, rau ai'a arari 'anai boi,
maagu mwane maho 'anai ngaugoni ra agau hako'a.
9 Naasi moi 'ari suri'i tara raha suriai 'omaa mamoi
ari'ahua namoiwou ta sae namoi sadoia marai boi 'anai
ngaungauni.’
10 “Miraau sae tatau'aro ana'i mwaeraha rau 'ari marau
waa'i mai mwane sae. Tara'i nei ra'i sae hehere ta'aa ma
tara'i nei ra'i sae goro. I ruma 'anai ngaungau na'iei 'a honu
ha'atai 'iniai sae.
11 'Oha na mwaeraha 'a boi 'anai re'iraaui sae narau boi,
'a re'ia'a i ta'i sae na ho'osiai bwana he'ete'i na ai'a arari
'anai ho'osia na'i ha'aha'iwai.
12 Ma o'ani'a 'inia, ‘Gere sae agua, 'a he'uai siri mai amua
na'i 'ini? 'Inia i'oe 'o ai'a ho'osiai bwana na 'ome marasinai
ha'aha'iwai.’ Mia mo'osi 'a ai'a aramia 'inia ta mareho.
13 Mana mwaeraha 'a o'ani 'iniraaui sae tatau'aro ana'i,
‘Moi daua mamoi ho'osi'i uwana'i mana rimana'i mamoi
gaasia hura'ai dora kuhi. Na'i 'isi rai angi marai 'ara
ha'angingita'i rihodaa'i na'iei.’ ”
14 Mia Jisas 'agu o'ani, “'A ragoi nei na 'ia God 'a
ari'ahuraau ma'e taringai nei moi na 'ome sigihiraau.”

Heisonga'i 'Abaiai Hori Takisi
(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 'Iraau Farisei narau awa 'isi rau hano baaniai do-
rasi marau ha'aradorado 'anai sadoia ta here narai ha'a-
bweubweu'aa Jisas 'inia, neina 'ai 'unua ta maho taritari'a
narai ha'a-mama'aia 'inia.
16 Na'i muri, rau soigoniraau mai tara'i rongoiusuri adaa'i
bei'i tara'i ai Jiu nara wa'ewa'e 'iniai heimarungi ana
Herod.* Rau ha'a-taariraau 'anai taha beia Jisas marau
songa'inia o'ani, "Ha'ausuri, meu 'iraraa dona mwane maho
na'o 'unu'i ra ha'a-momori hako ma'o ha'ausuriraaui noni
'ini'i taha 'ia God na 'irisiai noni 'anai haa. Ma na'i 'oha na'o
ha'ausuriraau, rei'uaa na 'e sae he'ua na bahurongo'o, mana
ha'ausuringa'i amu'i ra ta'isada moi.
17 Naasi, meu raba rongoai 'ado'adomu. 'A 'ua? Na'i
ringeringe agaau, 'a odo-odo dogai hori takisi tanaai mwaer-
aha raha na'i Rom ma'ua ai'a?"
18 'Ia Jisas 'a bwani 'iraraai 'ado'ado ta'aa na awa na'i
'adoma'idaau na'i 'oha narau hauai heisonga'isi ma o'ani
'iniraau, "'I'amou ra'i sae pwapwapwaari'i! 'A 'ua namou
raba ha'a-bweubweu'aau 'anai 'unuai maho na taritari'a?
19 Moisu waa mai ta korai ha'a nara matai haa 'anai hori
takisi." Miraau haua tanaa.
20 Mia o'ani 'iniraau, "Na atana tei mana nununa tei na
awa na'i korai ha'ani?"
21 Miraau o'ani, "Na atana Mwaeraha adaaui Rom mana
nununa."
Maagu o'ani 'iniraau, "'Onaa na o'asi, mamoi haua tanaai
Mwaeraha i taha 'iia na to'oraa, mamoi haua tanaa God taha
'ia God na to'oraa."
22 'Oha rau rongoai ha'atee ana o'asi, rau heimwaota'i di'u
marau hano'a baania.

Heisonga'i 'Abaiai Suruta'e Aho'i
(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 Na'i maui dangisi tara'i Sadiusi ra boi beia Jisas. 'Iraausi
rau ai'a hinihinia do 'irai noni rai suruta'e aho'i baaniai mae,
miraau songa'inia Jisas o'ani,
24 "Ha'ausuri, 'Ia Moses 'a 'unua do 'onaa ta sae nai waina
ta urao maigu mae baania ha'i ai'a to'o gare, 'i do'orana
mo'osi 'ai waina ro'u i uraosi. Mana gare na rarui to'ora'i, rai
'unu'i 'ini'i gare ana'i do'orana na maesi, neina burungana
'a bwa'i hako.
25 "Hoita, na'i na'o, 'e biu ha'ido'orada nara awa na'i 'omaa
ameeuni. Nei tahamora 'a ha'iwai ma mae ha'i ai'a to'o gare,

---

* **22:16** ***Herod:*** 'Ia Herod 'e ai Rom. 'Iraau Farisei rau 'itaa di'u i heimarungi adaaui Rom. Naasi, 'oha rau mwa'emwa'e 'anai tau'aro goni beiraaui Jiu nara aba beia Herod, 'a ha'ata'inia dorau huunai 'itaa Jisas.

mana do'orana na hutai muri 'a waina ro'u i urao na mae
baania do'orana na hutai na'o.
26 Ma mae ro'u ha'i ai'a to'oraa ta gare, mana uraosi 'a
waina ro'u i nata do'oradarua i rua ha'ido'orada nararu
maesi. Ma o'asi moe'a tari 'oha na biu ha'ido'oradasi raugu
buna waina hako i ta'i uraosi.
27 Ha'ahakona mana uraosi 'a mae ro'u.
28 “Hoita, na'i 'oha ni suruta'e aho'i, 'iatei 'iniraaui
ha'ido'orada 'isi naigui to'oraai uraosi? 'Inia 'iia 'a waidaau
hako i biu ha'ido'oradasi.”
29 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “Mou taritari'a ha'atai!
'I'amou ai'a aidangisiai Usu-usu Maea mamou ai'a aidan-
gisia ro'u i taha na mena ana God 'ai matai haua. Naia
namou to'oraa 'inia 'ado'ado bweubweu'asi.
30 Na'i 'oha 'iraaui sae rai suruta'e aho'i, 'a bwa'i sae
nai ha'iwai. 'Iraau rai 'onaairaaui enjel na'i aro nara ai'a
ha'iwai.
31 'Io, ma wai ha'a-aidangisi'amou ro'u 'iniai suruta'e aho'i.
'A 'ua? Mou ai'a 'oha'iniai taha na 'ia God 'a 'unua tana'amou
na'i Usu-usu Maea 'abaiai suruta'e aho'i? 'A 'unua o'ani,
32 ‘'Inau naasi God ana Ebraham, mia Aisak mia Jekop.’†
Mana God naasi, ai'a God adaaui nei ra mae, me 'e God
adaaui nei ra tahi. Naasi 'a ha'ata'inia doni waira orusi rau
tahi mau, rei'uaa narau bwane mae.”
33 'Oha na mwani sae rago 'isi ra rongoai taha na 'unua
Jisas, rau heimwaota'i di'u 'ini'i ha'ausuringa'i ana'i.

Heisonga'i 'Abaia Ha'atora Na Ororiu Di'u
(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

34 'Oha 'iraau Farisei rau rongoa do'ia Jisas 'a ha'a-
papakuraau Sadiusi, rau ruru goni 'anai ha'aradorado
maraugu 'ariwou beia Jisas.
35 'E ta'i 'iniraau 'e Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses, 'a
hauai ta'i heisonga'i 'anai ha'imaania Jisas.
36 'A o'ani, “Ha'ausuri. I Ha'atora he'ua na ororiu di'u
baani'i hako i mwane Ha'atora.”
37 Mia Jisas 'a o'ani, “'Oi ta'ahiai Araha God amua 'iniai
tahingamu hako mana ahumu hako mana 'adoma'imu
hako.‡
38 Naasi Ha'atora na ororiu baani'i hakoi mwane Ha'atora.
39 Nata nei na ororiu ro'u, ‘'Oi ta'ahiai nata sae 'onaai
ta'ahi'o amua haari'o.’§
40 I Ringe hako ana'ia Moses mana ha'ausuringa'i adaa'i
Rarabea ra awa hako na'i bahainai rua Ha'atorasi.”

Heisonga'i 'Inia Mo'o Nai Ha'atahiraaui Jiu
(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

---

† **22:32** 22:32 Eksodas 3:6 ‡ **22:37** 22:37 Diutronomi 6:5 § **22:39** 22:39 Lev 19:18

41 Na'i 'oha na 'iraaui Farisei rau awa mau beia Jisas, 'ia
Jisas 'a songa'iniraau o'ani,
42 “Mou 'adoma'inia do Ha'atahi 'e pwirana tei?”
Miraau o'ani, “'E pwirana Mwaeraha Deved.”
43 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Ma 'ua na Hi'ona Maea 'agu haua
'inia tanaa Deved i 'ado'ado nagu 'unua 'inia do 'i Ha'atahi
naasi 'ia Araha ana? 'Ia Deved 'a 'unua o'ani,
44 ‘'Ia Araha God 'a ha'atee o'ani 'inia Araha agua,
'Oi heinagu na'i aba odogu
'anai heimarungi beiau,
tari 'oha wai nugaraau i maerongamu
na'i bahainai heimarungi amua.’*
45 Na'i 'oha na 'ia Deved 'a 'unua do 'ia Ha'atahi 'e Araha ana,
'a ha'ata'inia do 'ia Araha ai'a do'e pwirana moi, ma'ata 'iia
Araha ro'u ana.”
46 Na'i 'ohasi ai'a ta ta'i nei 'iniraau Farisei nai aramia.
Taraawa'a mau na'i 'ohasi ai'a ta ta'i nei 'iniraau'a ro'u
naigui raba haua ro'u ta ta'i heisonga'i.

23

Ha'abasu 'Iniai Barongadi

Saemaua adaa'i Jiu
(Mak 12:38-40; Luk 11:37-52; 20:45-47)

1 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui noni hunga mana rongoiusuri
ana'i,
2 “I tau'aro adaaui Ha'ausuri 'anai Ringe miraau Farisei
naasi 'anai mamaani ruhasi'i 'ado'ado 'ada'i taha ra awa na'i
Ringe ana'ia Moses.
3 Mareho rai maani'i, moi araisuri'i mamoi ha'isuri'i.
Ma'ata moi abu 'onaairaau. 'Inia rau ai'a ha'isuri'i taha
narau ha'ausuri'amou 'ini'i!
4 Rau ha'ahihi'amou 'ini'i mwani ringeringe nara bwara
'anai ha'isuri'i maraugu ai'a gere 'a'auhi'amou 'anai
araisuri'i.
5 “Mwani maho rau haa'i rau haa'i do 'iraaui sae rai
wanasiraau marai ha'a-ta'eta'eraau 'ini'i. Rau ha'araha'i
gere anga narau ho'osi'i na'i rimadaa'i ma na'i hauraedaa'i
nara awaiei tara'i tatara i Usu-usu Maea. Mana'i gaodi to'oni
tewa adaa'i rau ha'atewa'i ro'u aurui gere hasiwaro* nara
kurukuru suri'i.
6 Na'i suri'i ngaugoni mei suri'i rumani ha'arahesi rau
raba heinagu moe'a suri'i dora ororiu.

---

* **22:44** 22:44 Psalm 110:1 * **23:5** ***Gere hasiwaro:*** I hasiwaro 'isi ra ha'ata'inia do ra ha'ahoua God. Rau suriai ringe na 'ia God na 'unua na'i Nambas 15:37-41. Ma'ata, 'iraau Farisei ra raba ha'atewa'i 'anai ha'ata'inia do 'iraau rau ha'ahoua di'u a God baaniraaui mwani sae hako.

7 'Oha rau 'ari suri'i dorani maketi, rau 'irisia di'u dorai
ha'a-ta'eta'eraau mana 'unuraau 'inia ha'ausuri.
8 “'I'amou moi abui 'irisia dorai 'unu ha'ausuri 'ini'amou,
'inia 'e ta'i sae moi na ha'ausuri'amou, 'inau. 'I'amou hako
ra'i ha'ido'orada.
9 Moi abui 'unu Ama ro'u 'inia ta sae ni marewanani. 'Ia
moia God naasi Amamoou na awa na'i aro.
10 Moi abui 'irisia dorai 'unu bwauodo 'ini'amou 'inia 'e
ta'i bwauodo moi, 'iia naasi Ha'atahi.
11 'Iatei nai bwauodo 'ini'amou, 'iia naasi nai ha'i sae
tatau'aro namoou.
12 'Iatei nai ha'a-ara'ahia haaria, 'ia God 'ai ha'a-auruhia.
Mia tei nai ha'a-auruhia haaria, 'ia God 'ai ha'a-ara'ahia.
13 “'Ai ta'aa di'u tana'amoui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia
Moses mi'amou Farisei! Mou here 'onaa domou goro, ma'ata
ai'a! Mou ai'a raba siri na'i heimarungi ana God mamougu
ha'a-bwarasiraau ro'u i nei nara bonasiai siri na'iei.
14 “'Ai ta'aa di'u tana'amoui Ha'ausuri 'anai Ringe mi'amou
Farisei! Mou here 'onaa domou goro, ma'ata ai'a! Mou
ha'a-bweubweu'araaui nao 'ini'i ruma adaa'i mana mareho
narau to'ora'i. Mana 'oha mou ha'arahesi, mou pwari'i
ha'amaesiraaui noni 'anai haa'i rihunga'i tewa. Moi aidan-
gisia do na ha'a-mama'ai, 'ia God 'ai ha'arahaa ro'u wou
tana'amou.
15 “'Ai ta'aa di'u tana'amoui Ha'ausuri 'anai Ringe mi'amou
Farisei! Mou here 'onaa domou goro, ma'ata ai'a! Mou
tau'aro raha 'iniai 'ari suriai mwane dora, na'i asi mana'i
toro 'anai sadoia ta sae 'anai rihosia ma do'ai awasuri'i
ha'ausuringa'i amoo'i. 'Oha nagu suri'amou, na barongana'i
ra ta'aa di'u ro'u wou mana ha'a-mama'ai na 'ia God 'ai haua
tanaa na'i dora ni rongomaata'i, 'ai raha di'ua i ha'a-mama'ai
nai haua tana'amou.
16 “'Ai ta'aa di'u tana'amou, 'inia mou 'onaai sae kuru na
na'otaradaaui noni. Mou ha'ausuriraaui sae do 'onaa rai
tohe na'i atanai Ruma Maea ana God beiai duruduru nara
haua, 'a ai'a 'ua 'anai horoosiai durudurusi. Me 'onaa rai
tohe na'i gol na awa na'i Ruma Maea, 'a ororiu di'u dorai
abu horosia.
17 “'I'amou kuru mora mamou bweu! Ni Ruma Maea
ana God 'a ororiu di'u baani'i gol, suria naasi maho na
ha'amaea'i gol 'isi
18 Mou 'unua ro'u do 'onaa rai tohe na'i dora ni suu
ho'asi beiai duruduru nara haua, ai'a 'ua 'anai horoosiai
durudurusi. Me 'onaa rai tohe na'i ho'asi na awa na'i
hunganai dora ni suu ho'asi, 'a ororiu di'u dorai abu horosia.
19 Mou kuru! Ni dora ni suu ho'asi 'a ororiu di'u baaniai
ho'asi, suria naasi maho na ha'amaeaa i ho'asi.
20 Naasi, 'iatei na tohe na'i dora ni suu ho'asi beiai
duruduru na haua, 'a tohe ro'u na'i ho'asi na awa na'i
hungana.

21 Mia tei na tohe na'i atanai Ruma Maea beiai duruduru
na haua, 'a tohe'a ro'u na'i atana God, 'inia 'iia 'a awa na'i
Ruma Maea.
22 'Iatei na tohe na'i aro beiai duruduru na haua, 'a tohe
ro'u na'i dora ni mwaeraha ana God ma tohe ro'u na'i atana
God, 'inia 'ia God 'a heinagu na'i dora ni mwaerahasi.

23 "'Ai ta'aa di'u tana'amoui Ha'ausuri 'anai Ringe mi'amou
Farisei. Mou here 'onaa domou goro, ma'ata ai'a! 'Inia
rei'uaa namou wate'i tanaa God tangahurudi gere mareho
rawa kekerei ta'a'i nara ha'angaugoro i mahoingau, ma'ua
tara'i mareho ro'u suri'i mou amoo'i, mi'amou mou ai'a
araisuri'i mareho raha nara awa na'i ha'ausuringa'i anai
Ringe ana Moses. Mareho 'onaai haa'i here ra odo-odo
tanaraaui sae, 'a'auhiraaui sae ha-ha'aroha'a ma 'anai ha'a-
momori suri'i mwani maho namou haa'i. 'A goro i wate'i
moi mareho kekerei o'asi tanaa God, ma'ata 'a ta'i kaeni
goro di'u 'onaa mou ga'i haa'i ro'u i mareho raha.
24 'I'amou naasi sae 'anai na'otara mamougu 'onaai sae
kuru. 'Oha mou bonasiai suri'i mwani gere ringe nara ai'a
taraa ororiu, mamougu kaku'a'i mwani nei nara ororiu,
mou here 'onaai sae na tau'aro raha 'anai rahiai gere abei
nono baaniai panikeni wai, magu ai'a aidangisia do 'a
gonohiai abei kamel.

25 "'Ai ta'aa di'u tana'amoui Ha'ausuri 'anai Ringe mi'amou
Farisei. Mou here 'onaa domou goro, ma'ata ai'a! Mou
'onaai sae na wasi ha'a-wadiwadi'i abedi panikeni mana
abedi rabo'o, mana rarodi ra do'o'a moi. 'Inia 'omehamoou
'a kae goro na'i maadaaui sae, ma na'i raromamoo'i, naia
haariai hairaurau mana 'ado'ado 'anai ha'a-wa'ewa'e'amou
haarimoou.
26 'I'amou Farisei mou 'onaai sae kuru. Moi wasi ha'a-
wadiwadia ga'u i raronai panikeni mana raronai rabo'o,
maigu wadiwadi ro'u i abena.

27 "'Ai ta'aa di'u tana'amoui Ha'ausuri 'anai Ringe mi'amou
Farisei. Mou here 'onaa domou goro, ma'ata ai'a! Mou
'onaai hera nara here ha'a-'omegoroa. 'A 'ome goro moi na'i
abau 'omaa, mana'i rarona 'a honu 'ini'i surisuri mana sae
mae ra ngabo.
28 Marehosi 'a to'i'amou, 'inia 'omehamoou 'a kae goro na'i
maadaaui sae, ma na'i raromamoo'i, 'a honu 'iniai pwari'i
mana ora-ora'a.

29 "'Ai ta'aa di'u tana'amoui Ha'ausuri 'anai Ringe mi'amou
Farisei. Mou here 'onaa domou goro, ma'ata ai'a!
Mou tau'aro ha'agorohi'i barabaradaa'i rarabea na 'iraaui
wauwa amoo'i rau ngahu ha'amaesi'i 'oha bwani mamou
here ha'a-'omegoro'i barabaradaa'i sae odo-odo na 'iraau
ro'u narau ha'amaesi'i.

30 Mamou 'unua do 'onaa moi awa na'i madoraasi
mou ga'i bwa'i 'a'auhiraaui wauwa amoo'i 'anai ngahu
ha'amaesiraaui rarabea 'isi.
31 'Oha namou 'unua do 'iraau ra'i wauwa amoo'i, mou
rangasia ha'a-momori'a do 'i'amou ra'i pwiradaa'i sae narau
ngahu ha'amaesiraaui rarabea.
32 Naasi, moi ha'a-arosia wou i here ta'aa rau hauai
wauwa amoo'i 'oha bwani.
33 'I'amou mwani mwaa ta'a'i! 'Ai he'ua namoigu hora 'inia
baaniai ha'a-mama'ai na 'ia God 'a nuga mamasi'amou 'inia
na'i dora ni rongomaata'i?
34 “Naasi, wai 'unua tana'amou. Wai ha'ataari'i rarabea
mana sae madoma mana ha'ausuri tana'amou. Moi taritari-
raau suri'i mwani 'omaa 'anai here ha'ata'airaau. Tara'i nei
'iniraau moi ngahu ha'amaesi'i, tara'i nei moi rabu ahita'ini'i
na'i dadaahoro, ma tara'i nei moi rorohoraau suri'i ruma ni
ha'arahesi.
35 Suriai haua amoou o'asi, 'i'amou namoigui dau ha'a-
mama'ai 'ini'i sae odo-odo ana'ia God nara bwani ngahu
ha'amaesiraau mau mai, taraawa'a mau na'i 'oha 'ia Kein
'a ngahu ha'amaesia Ebol tari beia Sakaraea, gare ana
Barakaea na 'i'amou ai Jiu mou ngahu ha'amaesia na'i
ahoaanai dora ni ho'asi mana Ruma Maea ana God.
36 Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'i'amou inoni na'i
'ohani naigu auru hunimoou i ha'a-mama'ai nai haua God
'ini'i mae nara haa'i sae 'isi.”

'Ia Jisas 'A Angisiai Jerusalem
(Luk 13:34-35)

37 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “'Ei Jerusalem, Jerusalem.
'I'amou namou ngahu ha'amaesi'i rarabea mamou buta
ha'amaesi'i sae heitaroha'i ana'ia God 'ini'i hau. 'A rago
i 'oha nau rabasia domoi boi beiau 'anai 'omesuri'amou
'onaai bi'a i kua na abwa bwarasi'i gare ana'i. Mi'amou ai'a
rabasia.
38 Naasi moi rongoa! 'Ia God 'a hano'a baaniai 'omaa
mana Ruma Maea amoou.
39 Mawai 'unua tana'amou, 'a bwa'i ta 'oha namoigu
'omesiau tari 'oha namoi ha'atee o'ani, ‘Araha God, 'oi
ha'agorohia mo'o na'o ha'ataaria mai.’ ”

24

'Ia Jisas 'A Ha'arangasia Hura'a

Do Ruma Maea Rai Kaia
(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

1 'Oha 'ia Jisas 'a hano baaniai Ruma Maea ana God, 'iraau
rongoiusuri ana'i rau 'ariwou beia marau maania tanaa i

'ome goro na haa i Ruma Maea mana mwani gere ruma
garigaria.
2 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Mou re'i'i mwani ruma
'isi? 'E 'oha nai boi mau na bwa'i ta ta'i hau 'ini'i hau 'isi
naraigui awa suri'i dora nara heinagu suri'isi. Na mwane
hau 'isi rai gaasi'i dio. 'E mareho ha'a-momori nau maania
tana'amounisi.”

Ha'abasu 'Ini'i Maho Ta'a'i Narai Siri Mai
(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

3 Na'i muri 'ia Jisas 'a heinagu na'i hungahungai 'Oliv.
Miraaui rongoiusuri ana'i rau boi haariraau beia marau
o'ani 'inia, “'Oi maania tana'ameu i 'oha he'ua nai to'o i
mareho na'o maania ani? Ma 'e ha'ara he'ua na mei re'ia
na meigu 'iraraa 'inia do 'a gaarangi'a i ha'ahakonai dangi
mana madoraa na'oi aho'i mai?”
4 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “Moi 'ome'ome goro. Ra
gasi ha'ateha'amou tara'i sae.
5 'Inia 'ai ragoi nei narai boi heitaroha'i na'i atagu
narai o'ani, ‘'Inau naasi Ha'atahi.’ Ma'ai ragoi nei narai
ha'ateharaau 'ini'i ha'ausuringa'i adaa'i nara ai'a ha'a-
momori.
6 Moi rongo'i rongo raha suri'i hei'oi nara to'o gaarangi
mana taroha 'ini'i nei ra to'o ha'atau. Ma'ai abui
ta'aabemoou. 'Inia mareho 'isi rai to'o o'asi'a, ma ai'a do
naasi'a i ha'ahakona dangi.
7 'Iraaui sae na'i ta'i kantri rai 'ari marai heingahui
beiraaui sae na'i nata kantri. I hioro raha 'ai to'iraaui sae
suri'i tara'i dora mana nunu raha rai 'ihara'ini'i tara'i dora
na'i marewana.
8 Maho 'isi 'e taraawa'adi moi rongomaata'i, 'onaai urao
nagu taraawa'a maesi ahu 'anai ha'ahutaai gare.
9 “Na'i madoraasi, sae suri'i mwani dora hako na'i
marewana rai 'utai'amou suria 'i'amou ra'i rongoiusuri
agu'i. Rai dau'amou 'anai nora ta'ai'amou marai ngahu
ha'amaesi'amou.
10 'Ai ragoi sae hinihini naraugu bwa'i raba hinihiniau'a.
'Iraau rai 'itaraau hairiu marai usuha'iniraau tanaraaui
maerongadaa'i.
11 Na'i 'ohasi 'ai ragoi rarabea pwapwaari'i rai ta'eha mai,
ma'ai ragoi sae narai ha'ateharaau 'ini'i ha'ausuringa'i adaa'i
nara ai'a ha'a-momori.
12 Suriai haa'i moe'a adaa'i here ra ta'a'i, gaarangi 'iraau
hakoi sae ra bwa'i to'oraa'a i heita'ahi.
13 Ma 'onaa moi ura baabau tari ha'ahakonai madoraa
ta'aasi, moigu daua namooui tahi tarau.
14 Mana Taroha Goro 'abaiai heimarungi ana God rai
taroha'inia hura'a 'ari suriai marewana hako neina mwani
noni hako rai rongoa, maigui boi ha'ahakonai dangi.”

'Ia Jisas 'A Ha'arangasiai Taha

Nai To'o Na'i Jiudea
(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

15 Mia Jisas 'agu o'ani ro'u, “Ta 'oha, 'i'amou moi re'iai
mareho na ta'aa di'u na 'ia God na 'itaa. Naia naasi mareho
na 'ia Rarabea Daniel 'a ha'atee rarabeanga'inia na'i 'oha
bwani. 'Ai ura na'i Ruma Maea mai ha'ata'aiai dorasi na'i
maana God. 'Iatei na'oi 'oha'iniai ha'ateeni, 'oi ha'imaania
aidangisia ma'ata'a i 'ado'ado 'ana.
16 Hoita, 'onaa 'oi awa na'i Provensi Jiudea na'i madoraasi,
'oi hora ta'eha suri'i hungahunga 'anai bainihu.
17 'Onaa 'oi awa hura'a i buriinai ruma amua, 'oi hora'a!
'Oi abui siri aho'i na'i ruma 'anai rahi'i tara'i mareho amu'i.
18 'Onaa 'oi awa na'i mou amua, 'oi abu aho'i 'ari ruma
'anai hauai bwana amua.
19 Ha'a-arohai'araau di'u i urao ra pote mana hasuuri'i,
'inia 'ai bwara tanaraaui hora.
20 Moi ha'arahesi mana madoraasi 'ai abui to'o na'i 'oha
na rangi ro'aro'a ma'ua na'i dangi ni mamaro.
21 'Inia ni rongomaata'i na'i madoraasi, 'ai ta'aa di'u baani'i
mwane rongomaata'i nara taraawa'a mau na'i madoraa na
ha'apwa'araa God i marewana tari dangini. Ma na'i muri,
'a bwa'i ta madoraa ta'aa o'asi'a ro'u naigu to'o.
22 'Onaa 'ia God 'ai abui ha'apwakuai madoraasi, 'a bwa'i
sae nai tahi. Me suriai ta'ahiraau ana i sae na bwani 'ome
sigihiraau, naia naigui ha'apwakua 'inia i madoraasi.
23 “Na'i 'ohasi 'onaa ta sae nai o'ani, ‘Moisu wana mai.
Naani Ha'atahi,’ ma'uasi 'ai o'ani, ‘Na 'ariani.’ Moi abui
hinihinia.
24 Ra'i sae pwapwaari'i rai boi ma rai o'ani, ‘'Inau naasi
huunai Ha'atahi,’ ma'uasi rai o'ani, ‘'Inau naasi huunai
Rarabea ana God.’ Rai haa'i ha'ara raha mana ha'abu'oahu
'anai ha'ateharaaui sae. Rau raba ha'ateharaau ro'u i nei na
'ia God 'a bwani 'ome sigihiraau maagu bwara.
25 Naasi moi mamataihere goro 'iniraau. Naia nau
ha'abasu'amou 'inia na'i na'o 'ini'i mareho 'ini.
26 “'Onaa ta sae 'ai o'ani, ‘Moi bahurongoau! 'I Ha'atahi
na 'ari dora mangasarasi,’ moi abui 'ari. Ma 'onaa 'ai o'ani,
‘'Iia na moi siriwou rumani,’ mamoi abu hinihiniai taha na
'unuasi.
27 'Inia na'i 'oha na 'inau i Gare i Noni wai aho'i mai, wai
ha'ata'i goro hura'a 'onaai mararea na marewa raha na'i
ahoaa na marewasiai rua aba hairiu.
28 Ma gau 'iraraa, na'i dora na awaiei maho na mae, rai
ruru wou iei manu nara matai ngaa'i maho mae.”*

---

* **24:28** 24:28 Ta'i 'ado'ado 'anai tatarani 'a o'ani: Na'i 'oha na 'ia Jisas 'ai aho'i mai, na mwani inoni hako rai 'omesia 'onaai 'omesi'i adaa'i manu narau roho garigariai dora na awa iei maho na mae.

'Ia Jisas 'A Ha'arangasia

i Aho'i Mai Mau Nai Haa
(Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)

29 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Na'i moi murinai madoraa ta'aasi,
‘I sina 'a bwa'i marewa,
mana hura 'ai o'asi ro'u.
I hee'u rai ahoda
mana taraani maho na'i ahoasara rai 'iha'iha.’†
30 “Na'i muri 'iraau hakoi saenai marewanani rai re'ia na'i ahoasara i ha'ara na ha'ata'iniai aho'i mai agua, i Garei Inoni. Na'i 'ohasi rai awara tau ta'aa 'iniai mamaa'u. Maraigui 'omesiai boi aho'i agua suri'i rorodo beiai mena mana raraha na wetewete.
31 'E enjel nai uuhia wetewete i ahuri mawai ha'a-taariraau hura'ai enjel agu'i suriai mwani dora na'i mare-wana 'anai wairaau goni mai nei nau bwani 'ome sigihi'i. Rai taraawa'a na'i nata aba i marewana marai tari 'ari na'i nata aba.”

Ha'ausuringa'i Baaniai Hasi'ei

Nara 'Unua 'Iniai Fig
(Mak 13:28-31; Luk 21:29-33)

32 Mia Jisas 'agu o'ani ro'u, “Moisu 'adoma'iniai fig mai ha'ausuri'amou. Na'i 'oha na'o re'iai raraanai fig ra taraawa'ai asuru mana rawa ra pwira, ma'o 'iraraa do madoraa raorao 'a gaarangi'a.
33 'A o'asi ro'u. 'Oha na maho ta'a'i 'isi rai to'o, mamou 'iraraa do 'inau gaarangi aho'i mai'a.
34 Mawai 'unua ha'a-momori tana'amou, mareho 'isi rai to'o, miraaui sae nara awa na'i madoraani ra bwa'i mae mau.
35 I ahoasara mana ano rarui anoro mana ha'atee agu'i rai awa tarau.”
36 Mia Jisas 'a o'ani, “Na dangi mana madoraa he'ua nawai aho'i mai, ai'a ta sae nai 'iraraa. Rei'uaa 'inau i Garei Inoni miraaui enjel na'i aro mameu ai'a 'iraraa ro'u. 'Ia moia Amagu na 'iraraa.
37 Ni mareho na 'iraaui sae ra hahaa'i na'i madoraa ana Noa rai to'o ro'u na'i 'oha 'inau i Gare Inoni wai aho'i maisi.
38 'Oha na ai'a boi mau i ruarua, 'iraaui sae rau poru moi 'iniai ngaungau mana gonogono mana ha'aha'iwai tari na'i 'oha na 'ia Noa 'agu buna siri na'i haka.
39 Rau ai'a 'adoma'inia do ta maho nai to'o. Raugu 'asu'a mana ruarua 'a to'o'a ma taresiraau'a. 'Ai o'asi taha nai to'o na'i madoraa na 'inau i Garei Inoni wai aho'i mai.

---

† **24:29** 24:29 Aisaea 13:10; 34:4

40 “Na'i 'ohasi ta rua sae rarui tau'aro goni na'i mou. 'Iraau
enjel agu'i rai waia ta nei mana nata nei 'ai awa mau.
41 'E rua urao rarui tagora mahoingau goni, 'e ta'i rai waia
mana nata nei 'ai awa mau.
42 Naasi moi 'ome'ome goro, 'inia mou ai'a 'iraraai
madoraa he'ua 'inau Araha amoou wai aho'i mai.
43 “Moisu 'adoma'iniai taha nau maaniani. 'Onaa sae na
to'oraai ruma 'ai 'iraraai 'oha na sae beriberi 'ai siri na'i
ruma ana, 'a bwa'i mauru. 'Ai 'ome'ome goro ma bwa'i
ha'awatea doni saesi 'ai siri 'anai beri na'i ruma ana.
44 Naasi 'i'amou ro'u moi ha'aagau tarau, 'inia 'inau i Garei
Inoni wai aho'i mai na'i madoraa namou bwa'i 'iraraa ro'u.”

Sae Tatau'aro Na Ha'aagau Tarau

'Iniai Boi Aho'i Ana Araha
(Luk 12:41-48)

45 Naasi mia Jisas 'agu o'ani ro'u, “Sae tatau'aro he'ua ni
saemaua 'ai ha'a-'omesuria 'ini'i mwane mareho na'i ruma
ana, ma 'anai ha'atora'ini'i hura'ai mahoingau tanaraaui
sae tatau'aro na'i madoraa 'ana? Naia i sae tatau'aro na
madoma ma here goro suri'i mwane mareho nara ha'a-
'u'uria 'ini'i.
46 Ha'amwaniai sae tatau'arosi na'i 'oha na saemaua ana
'ai boi sadoia do 'iia 'a here ha'agorohiai tatau'aro ana.
47 Ma wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'i saemauasi 'ai
ha'a-'u'uria mo'osi 'ini'i mwane mareho na to'ora'i.
48 “Ma 'onaa 'ia mo'osi 'e sae tatau'aro ta'aa, 'iia 'ai matai
haua moi 'ado'ado o'ani, ‘I saemaua agua 'a bwa'i aho'i
raurau.’
49 Naasi ma taraawa'a ngahu ngahuraaui sae tatau'aro na
'omesuri'i, ma awa moi 'anai ngau mana gonogono raha 'ini
waini bweu beiraaui sae nara gono raha.
50 'Aigu 'asu'a mana saemaua ana 'ai ataha na'i madoraa
na saesi 'a bwa'i 'adoma'inia do 'a ga'i ataha.
51 Na'i 'oha nai ataha, 'ai ha'a-mama'aia di'u i sae
tatau'arosi, mai nugaa 'anai mamaa'a beiraaui sae narau
here 'onaa dorau goro maraugu ai'a. Na'i 'isi naraigui
angiangi na'i ei marai 'ara ngingita'i rihodaa'i 'iniai rongo-
maata'i.”

25

Ha'atee Heiha'auu

'Iniai Ta'i Tangahurui Gere Urao

1 Mia Jisas 'agu o'ani ro'u, “Ni heimarungi ana God na awa
na'i aro 'a 'onaai mamaani 'inia tangahuru gere urao narau
waa'i raita adaa'i 'anai 'ari ruma anai gere urao na ha'aagau
'anai heisadoi beiai sae na dorarui ha'iwai.

2 Mana ta'i tangahurui uraosi, 'e waira rima 'iniraau narau
madoma mana nata waira rima rau ai'a.
3 'Iraau waira rima narau ai'a madomasi, raugu
ha'ahonu'i moi raita adaa'i 'iniai rumu maraugu ai'a waiwai
rumu ha'araroa'a ro'u.
4 Miraau waira rima narau madoma rau ha'ahonu'i raita
adaa'i 'iniai rumu marau waiwai rumu ha'araroa.
5 'Ohasi na mwane na dorarui ha'iwai uraosi 'a gere boi
poruporu'a. Rau mamasi wou miraaui ta'i tangahurui gere
uraosi rau mamauru'a marau mauru'a.
6 Raugu 'asu'a na'i 'ubutanai rodo marau rongo'i'a i sae ra
awaawara. Ra o'ani, ‘'Ia mo'o nai ha'iwai 'a gaarangi ada'a.
Moi hura'a mai 'anai ha'amaotoa.’
7 “'Iraaui ta'i tangahurui uraosi rau rarai marau ha'aagau'i
raita adaa'i.
8 Mana rima urao narau ai'a waiwai rumu rau ha'angoni
rumu beiraaui nata rima urao, 'inia raita adaa'i ra gaarangi
mamata'a.
9 Mana rima urao narau madoma rau o'ani 'iniraau,
‘Rumu nameu to'oraa 'a araria moi raita amee'i. Moi 'ari
dora 'anai hori rumu mamoi hori namoou rumu.’
10 “'Oha raugu hano 'anai hori rumu, mana sae narau
mamasia 'a ada'a. Mana rima urao narau ha'aagau rau
hano'a beia. 'Oha naraugu siri na'i dora ni ngaugoni mara
honosia'a i maraaruma.
11 Na'i muri, 'oha naraugu boi nata rima urao, mana
maraaruma 'a bwani honohono'a. Miraau awara o'ani, ‘Sae-
maua, 'oi tahangiai maraaruma tana'ameu mamei siriwou.’
12 Mia mo'o nara ha'aha'iwaia 'agu o'ani moi, ‘Wai 'unua
tana'amou ha'a-momori. 'Inau ai'a 'irara'amou.’ ”
13 Na'i ha'ahakonai mamaani ana Jisas 'agu o'ani ro'u,
“Moi awa ha'aagau tarau, 'inia mou ai'a 'iraraai dangi mana
madoraa nawai aho'i mai.”

Mamaani Heiha'auu

'Iniai Oru Sae Tatau'aro
(Luk 19:11-27)

14 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Wai haua ta heiha'auu ro'u 'iniai
madoraa naigui boi i heimarungi ana God. 'Io, 'e ta'i 'oha 'e
saemaua na ha'aagau 'anai hano ha'atau. 'A 'unuraau mai
sae tatau'aro ana'i ma ha'a-'u'uriraau 'ini'i toto'ora ana'i.
15 'A haa'i ha'a tanaraau, mana ha'i ha'a na haua 'a suriai
mataihere narau ha'ata'inia hura'a suri'i tatau'aro adaa'i. 'E
ta'i abe na haua tanaai rima meru, nata abe 'e rua meru,
mana nata abe 'e ta'i meru. Na'i muri maagu hano.
16 “'Ia mo'o nara haua tanaai rima meru 'a hano ma
ha'atau'aroai ha'a ma sadoia ro'u i nata rima meru 'anai
a'oia ara'a i ha'asi.
17 'Ia mo'o ra haua tanaai rua meru 'a haua o'asi ro'u. 'A
sadoiai nata rua meru ma nuga a'oia ara'a ro'u 'inia.

18 Mia mo'o nara haua tanaai ta'i meru, 'a hano ma dehiai
giru ma ahunia'a na'iei.
19 “'A orea'a magu aho'i mai saemaua adaau ma 'unuraau
mai 'anai re'i'i ha'a na haa'i tanaraau.
20 Na sae tatau'aro nara haua tanaai rima meru 'a waa
mai ha'a ana ma o'ani 'iniai saemaua ana, ‘Saemaua, 'inau
'o haua tanaaui rima meru, ma naani ro'u i nata rima meru
nau to'oana 'inia.’
21 “Mia mo'osi 'a o'ani 'inia, ‘Goro di'u! I'oe 'e sae tatau'aro
goro na 'o here goro suri'i mwani mareho nau ha'a-'u'uri'o
'ini'i. Suriai here goro amua na'i gere tagora nau haua
tana'o, naasi na'i 'ohani wai ha'a-'u'uri'o 'ini'i mareho raha.
'Oi boi ma'oi wa'ewa'e tarau beiau.’
22 “Mia mo'o nara haua tanaai rua meru 'a boi ma o'ani
'inia, ‘Saemaua, 'e rua meru na'o haua tanaau. Ma naani
ro'u i nata rua meru nau to'oana 'inia.’
23 Mana saemauasi 'a o'ani, ‘Goro di'u! I'oe 'e sae tatau'aro
goro na 'o here goro suri'i mwani mareho nau ha'a-'u'uri'o
'ini'i. Suriai here ha'agorohia amua i gere tagora nau haua
tana'o, na'i 'ohani wai ha'a-'u'uri'o 'ini'i mareho raha. Naasi
'oi boi ma'oi wa'ewa'e tarau beiau.’
24 “Na'i muri, na sae tatau'aro nara haua tanaai ta'i meru
'a boi ma o'ani 'inia, ‘Saemaua, nau 'iraraa do i'oe 'e sae here
bwara. 'Au 'iraraa do rei'uaa na i'oe 'o ai'a tau'aro suri'i mou
amu'i, ma'o 'adoma'iniai dau ha'a 'ini'i mahoingau na 'iraau
sae tatau'aro amu'i ra hasi'i.
25 Suriai o'asi ana, 'inau mamaa'usi'o mau giru'i'a i ha'a
amu'i na'i ano. 'Ome! Nara mau 'ini ha'a amu'i.’
26 “Mana saemauasi 'a o'ani 'inia mo'osi, ‘I'oe 'e sae
tatau'aro ta'aa! 'O 'age'age! 'O bwane 'iraraa do 'inau
'au 'adoma'iniai dau ha'a 'ini'i mahoingau na 'iraau sae
tatau'aro agu'i ra hasi'i.
27 Naasi, 'o ga'i ha'atagoraai ha'a agua na'i rumani niga
ha'a! Neina na'i 'oha nawai aho'i mai, wai matai daa goni
beia ta gere ha'a narai a'oia ara'a ro'u na'i hungana.’
28 “Mana saemauasi 'a o'ani 'iniraaui sae tatau'aro ana'i,
‘Moi rahia baania mo'osi ha'asi mamoi haua tanaa mo'o na
to'oraai tangahurui meru.
29 'Ia mo'o na here ha'agorohiai taha nau haua tanaa, 'inau
wai ha'arago'a ro'u wou tanaa mai to'o nei rago. Mia tei na
ai'a here ha'agorohiai mareho nau haua tanaa, rei'uaa gere
mareho na to'oraa, wai rahia aho'i baania.
30 Hoita, moi daua mo'osi mamoi gaasia siri na'i dora kuhi.
Na'i 'isi naigui angiangi na'iei mai 'ara ngingitai rihona.’ ”

Garei Inoni 'Ai Hiiriraaui Sae

31 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Na'i 'oha 'inau i Garei Inoni
wai aho'i mai 'onaai mwaeraha, wai boi beiai raraha ma

beiraaui enjel agu'i mawai heinagu na'i dorani mwaeraha
agua.
32 'Iraau hakoi sae na'i mwane marau rai goni mai na'i
maagu mawai hoairaau 'onaai sae 'omesuri siip na hoai'i
siip baaniraaui gout.
33 Wai nugaraaui siip na'i aba odo, miraaui gout na'i aba
maha.
34 “Minau mwaeraha waigu o'ani 'iniraaui nei na'i aba
odo, ‘Moi boi, 'i'amoui nei na ha'agorohi'amou a Amagu.
Moi boi 'anai awa wa'ewa'e na'i heimarungi ana God na
bwani ha'aagaua tana'amou mau mai na'i taraawa'anai
marewana.
35 Mou matai siri, 'inia na'i 'oha nau hioro mou hanganiau.
'Oha nau raba gono mou ha'agonoau. 'Au mahuara mamou
ha'amaotoau suri'i ruma amoo'i.
36 Na'i 'oha nau ai'a to'o bwana, mou ha'aho'owa'aau. 'Oha
nau daoha mou 'omesuriau. 'Oha nau awa na'i rumaniho'o
mou garihiau.’

37 “Miraaui sae nara odo-odo na'i maana God rai o'ani,
‘Araha, na'i 'oha he'ua na'o hioro mameu hangani'o, ma'ua
'oha he'ua na'o raba gono mameu ha'agono'o?
38 'Oha he'ua na'o mahuara mameu ha'amaoto'o, ma'ua
'oha he'ua 'o ai'a ho'owa'a mameu ha'aho'owa'a'o?
39 'Oha he'ua na'o daoha ma'ua awa na'i rumaniho'o
mameu garihi'o?’

40 “Minau mwaeraha waigu o'ani, ‘Wai 'unua ha'a-
momori tana'amou. Na'i 'oha 'o 'a'auhia tanei 'iniraaui
do'oragu'i ma'ua asigu'i nara ai'a ororiu na'i marewanani,
'a 'onaa do'o 'a'auhiau ro'u.’

41 “Na'i muri waigu rihota'i tanaraaui nei na'i aba maha,
mawai o'ani 'iniraau, ‘'I'amou nei nai ha'a-mama'ai'amou
a God, moi 'ariwou baaniau. Dora amoou na'i 'ari 'eu na
bwa'i kuru'a ro'u ta'oha na 'ia God 'a bwani ha'aagaua tanaa
Saetan mana enjel ana'i.
42 'Inia 'inau 'au hioro mamou ai'a hanganiau. 'Au maesiai
gono mamou ai'a ha'agonoau.
43 'Au mahuara mamou ai'a 'unuau siri suri'i ruma amoo'i,
'au ai'a to'o bwana mamou ai'a ha'aho'owa'aau. 'Au daoha
mau awa na'i rumaniho'o mamou ai'a garihiau.’

44 “Ma rai o'ani, ‘Araha, na'i 'oha he'ua nameu re'i'o na'o
hioro, ma'ua 'o raba gono, ma'ua 'o mahuara, ma'ua 'o ai'a
to'o bwana, ma'ua 'o daoha, ma'ua 'o awa na'i rumaniho'o
mameu ai'a 'a'auhi'o?’
45 “Mawai o'ani, ‘Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, na'i
'oha na'o ai'a raba 'a'auhia tanei 'iniraaui do'oragu'i ma'ua
asigu'i nara ai'a ororiu na'i marewanani, 'a 'onaa do'o ai'a
raba 'a'auhiau ro'u.’

46 “'Iraaui sae 'isi rai siri na'i ha'a-mama'ai na bwa'i hako'a
ta 'oha. Miraaui nei ra odo-odo na'i maana God rai dauai
tahi tarau.”

26

I Ha'aradorado 'Anai Ha'amaesia Jisas
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

1 Na'i murinai mamaani hako ana Jisas tanaraaui ron-
goiusuri, 'a o'ani 'iniraau,
2 “Mou 'iraraa do na'i ho'oa wou 'ai taraawa'a i rongo 'anai
'adoma'i aho'isiai Roho Aharau. 'Inau i Garei Inoni, 'e nei
nai usuha'iniau tanaraaui nei rai ha'amaesiau na'i hunganai
dadaahoro.”
3 Hoita, na'i maui 'ohasi 'iraaui Na'ohadaaui Piriisi ma
'iraau tara'i saemaua adaa'i Jiu ro'u rau rurugoni na'i
ruma ana Kaeafas. 'Iia naasi bwauodo nadaaui Piriisi na'i
madoraasi.
4 Rau hadanga'iniai here narai haua narau bwa'i rongo
raha 'inia na'i 'oha rai daua Jisas 'anai ha'amaesia.
5 Rau 'adoma'i aratara dorai abui daua suri'i dangi narau
haa i rongo, 'a gasi to'o ta ha'agogoru.

'E Urao Na Ringisiai Rumu

Na'i Bwauna Jisas Na'i Betani
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

6 'Ia Jisas 'a awa na'i Betani na'i ruma ana Saemon, 'e sae
na lepa ga'u.
7 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a ngau, 'e urao na sirimai beiai gere
bei 'ome goro na awa iei rumu na hori bwara ma si'ini goro.
'A boi ma ringisia na'i bwauna Jisas.
8 Na'i 'oha 'iraaui rongoiusuri rau re'iai haua o'asi anai
uraosi, rau taesu'a 'ana marau o'ani, “'A 'ua na ha'agata'inia
'iniai rumu na hori bwarasi?
9 'Onaa 'a ga'i raonga'inia, 'e kae ha'a nara ga'i horia 'inia,
mana ha'a 'a ga'i hisungiraau 'ini'i sae pohara.”
10 'Ia Jisas 'a 'iraraa moi taha rau 'unua ma o'ani 'iniraau,
“'A 'ua namou ha'atee ha'ata'aia 'inia? 'Iia 'a haua tanaau i
here na goro.
11 'Iraaui sae pohara rai awa tarau bei'amou. 'Inau na
bwa'i.
12 Ni mareho na haua tanaausi 'a ha'aagauai abegu 'anai
'oha rai toringiau.
13 Mawai 'unua ha'a-momori tana'amou. Suri'i mwane
dora na'i marewana narai taroha'inia ei Taroha Goro, rai
maaniai taha na haua i uraosi, marai 'adoma'i aho'isia
'inia.”

'Ia Jiudas 'A Raba Usuha'inia Jisas

Tanaraaui Na'ohadaaui Piriisi
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

14 Mia Jiudas Iskariot, 'e ta'i 'iniraau i ta'i tangahuru mana
rua rongoiusuri, 'a 'ari beiraaui Na'ohadaa'i Piriisi.
15 Ma o'ani, "'E siha ha'a namoi haua tanaau 'onaa nawai
haua tana'amou ta ha'a-aratara namoi matai daua 'inia
Jisas?" Miraau haua tanaa i oru tangahuru korai silva.
16 Na'i 'ohasi 'a taraawa'a sibasiba madoraa goro 'anai
usuha'inia Jisas tanaraau.

Ha'aagau 'Anai Ha'ato'oai Roho Aharau
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13; Jon 13:21-30)

17 Na'i dangi tahamora 'ini'i dangi nara ha'ato'oai Rongo
'ini Bredi nara ai'a dorari'i beiai draebam, 'iraaui ron-
goiusuri rau boi beia Jisas marau songa'inia o'ani, "Na'i
hei na'o 'irisia domei ha'aagaua iei ngaugoni 'anai 'adoma'i
aho'isiai Roho Aharau?"
18 Mia Jisas 'a o'ani, "Moi siri na'i 'omaai Jerusalem mamoi
taha beiai sae nau 'unua tana'amou ani. Moi o'ani 'inia, 'I
ha'ausuri ameeu 'a 'unua doni madoraa ana 'a gaarangi'a.
'Ai ngau beiraaui rongoiusuri ana'i na'i ruma amua 'anai
'adoma'i aho'isiai Roho Aharau.' "
19 Na'i 'ohasi 'iraaui rongoiusuri rau haa 'onaai 'unua ana
Jisas tanaraau marau ha'aagauai ngaugoni 'anai 'adoma'i
aho'isiai Roho Aharau na'i rumasi.
20 Na'i su'urahi, 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau
heinagu 'anai ngau.
21 Na'i 'oha rau ngau, 'ia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "Wai
'unua ha'a-momori tana'amou. 'E ta'i abe 'ini'amou nai
usuha'iniau tanaraaui maerongagu."
22 Na'i 'oha rau rongoa o'asi, 'iraaui rongoiusuri rau
arunga ta'aa di'u. 'E nei ma o'ani 'inia Jisas, "'A 'ua Araha?
'O 'adoma'inia do 'inau gasi?"
23 Mia o'ani, "'Ia mo'o miri ta'i toha'iniai dorai bredi na'i
ta'i rabo'oni nai usuha'iniau tanaraaui maerongagu.
24 'Inau i Garei Inoni wai mae 'onaai ha'arangasia ada
na'i Usu-usu Maea. Ma'ata ha'arohaia di'u a mo'o nai
usuha'iniau tanaraaui maerongagu. 'A ga'i goro tanaa 'onaa
'a ga'i bwa'i huta."
25 Na'i 'ohasi 'ia Jiudas, sae na duruduru 'inia do'ai
usuha'inia Jisas tanaraaui maerongana 'a o'ani, "Ha'ausuri,
'o 'adoma'inia do 'inau gasi?" Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "I'oe
haari'o na'o 'unua o'asi."

'Ia Jisas

'A Ha'a-ngaumaearaaui Rongoiusuri
(Mak 14:22-26; Luk 22:14-23; 1 Korin 11:23-25)

26 Na'i 'oha rau ngau, 'ia Jisas 'a dauai huai bredi. 'A
ha'atee ha'agorohia God 'inia ma uubia. 'A haua tanaraaui
rongoiusuri ma o'ani, “Naani abegu. Moi daua mamoi
ngaua.”
27 Ma dauai panikeni waen. 'A ha'atee ha'agorohia
God 'inia ma haua tanaraau ma o'ani, “'I'amou hako moi
gonohia.
28 Naani 'abugu 'anai ha'a-'o'oriai duruduru haoru ana
God. 'Ai ahe 'iniraaui mwani noni rago neina 'ia God 'ai
'adoma'i nugasi'i 'inodaa'i.
29 Wai 'unua tana'amou. 'Augu bwa'i gonohia'a ro'u ta
waen tari 'oha wai gonohiai waen haoru bei'amou na'i dora
ni heimarungi ana Amagu.”
30 Rau suru'iai gana marau hura'a 'anai hungahungai
'Oliv.

Jisas 'A 'Unua Do 'Ia Pita 'Ai Tohea
(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

31 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “Na'i
rodoni, 'e mareho nai to'o tanaau. Mi'amou hako moi
nugasiau mamoi hora hako baaniau 'iniai marehosi. 'Ai
'onaai 'unua ada na'i Usu-usu Maea o'ani,
‘'Ia God 'ai ha'amaesiai 'omesuri siip
miraaui siip ana'i rai 'adarara.’*
32 Ma'ata na'i 'oha wai suruta'e aho'i, wai 'ari na'i na'o
'ini'amou na'i Galili. Na'i 'isi nagaigui heito'oi ei.”
33 Na'i 'ohasi 'ia Pita 'a o'ani 'inia Jisas, “Rei'uaa na 'iraau
rongoiusuri amu'isi rai nugasi'o, minau 'au bwa'i moe'a!”
34 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Pita, wai 'unua tana'o ha'a-
momori. Na'i de'eni rodo, i kua 'a bwa'i tataraoke mau mi'oe
'oi bwani tohe ha'a-oru do i'oe 'o ai'a mataiau.”
35 Mia Pita 'a o'ani, “Rei'uaa nawai mae bei'o, mau bwa'i
'unua moe'a do 'au ai'a matai'o!” Miraau hakoi rongoiusuri
rau ha'atee o'asi ro'u.

'Ia Jisas 'A Ha'arahesi Na'i Getsemanii
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

36 Mia Jisas 'a wairaaui rongoiusuri 'ari na'i dora ra 'unua
'iniai Getsemanii. Ma o'ani 'iniraau, “Moi heinagu mamasi
'ini. 'Inau wai 'ari 'ani 'anai ha'arahesi.”
37 Ma waia Pita mana rua gare ana Sebedi, 'ia Jems mia
Jon. Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a ahutotou di'u mana 'adoma'ina 'a
kuhi.
38 Ma o'ani 'iniraau i waira orusi, “Na ahutotou nau haa
'a raha di'u, mau gaarangi maesia. Moi awa na'i 'ini mamoi
rarai beiau.”

---

* **26:31** 26:31 Sakaraea 13:7

39 Ma gere sara 'ari wou baaniraau. 'A topira'i ruru ma
abwa auru dioi ano ma ha'arahesi o'ani, “Amagu, 'onaa 'ai
mwada'u 'oi abu ha'awateau 'anai siri na'i rongomaata'ini.
Ma'ata 'ai abu suriai hei'irisigu, ma 'ai suriai hei'irisimu.”
40 'A aho'i mai ma re'iraaui waira oru, rau poru mauru
moi. Mia Jisas 'a o'ani 'inia Pita, “'A 'ua namou mauru moi
'inia? Mou bwa'i matai rarai beiau suria moi ta ta'i 'aoa?
41 Moi rarai mamoi ha'arahesi neina moi abui ahoda na'i
'oha moi siri na'i heiohongi. Ra wetewete i 'adoma'imoo'i
'anai ha'isuri'i maho ra odo-odo, mana abemoo'i naragu
maemae'a.”
42 'A aho'i ma ha'arahesi ro'u. Naasi ruanai 'oha. 'A
o'ani, “Ama, 'onaa 'a bwara do'oi ha'abwarasiau baaniai
rongomaata'ini, ma 'ai o'asi'a 'onaai 'irisia amua.”
43 'Oha na aho'i ro'u ma re'iraaui waira oru rau poru
mauru moi. Ni maadaa'i ra hihi'a di'u 'iniai mamauru'a.
44 Ma aho'i 'anai ha'arahesi ro'u. Naasi orunai 'oha. 'A
'unua ro'u mau ta'i mareho ani.
45 'Oha nagu aho'i ro'u mai ma o'ani'a 'iniraau, “'A 'ua?
Mou mauru mamou mamaro mau? 'A tari'a i madoraa narai
usuha'iniau i Garei Inoni tanaraaui noni ta'a'i.
46 'Ome, 'ia mo'o nai usuha'iniau tanaraaui maerongagu
'a boi'a. Moi ura ara'a magai 'ari beiraau.”

Ra Boi 'Anai Daua Jisas
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

47 Na'i madoraa na hadahada mau a Jisas, mia Jiudas 'e
ta'i 'iniraaui rongoiusuri, 'a ada'a beiai ruruha raha narau
ha'ataaria 'i Na'ohadaa'i Piriisi mana saemaua adaa'i Jiu.
Rau boi bei'i naihi mana hasi'ei 'anai heingahu.
48 'Ia Jiudas 'a bwani hauai ha'a-aratara tanaraau o'ani,
“'Ia mo'o nawai ngoonia, naasi na moi daua.”
49 Ma 'ari odo-odo beia Jisas ma o'ani 'inia, “Maia
Ha'ausuri” ma ngoonia.
50 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Gere sae agua, 'oi hauai mareho
na'o boi 'ana.” Na'i mau 'ohasi mara daua'a Jisas 'anai waia.
51 Ma'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri ana'ia Jisas 'a dau wou
na'i naihi ana. 'A rahia ma taba taahiai karinganai sae
tatau'aro anai Na'ohadaaui Piriisi.
52 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'Oi nugaa aho'i naihi amua na'i
dora 'ana. 'Iatei nai heingahui 'iniai naihi, 'ai mae ro'u 'iniai
naihi.
53 'A 'ua? 'O ai'a 'iraraa do 'onaa wai ha'angonia Amagu
'anai 'a'auhiau, 'a ga'i bwa'i hasi ha'ataari'i mai ta taringai
merui enjel 'anai boi taatahi bwarasigaau?
54 Me 'onaa nawai haua o'asi, me 'agu bwa'i to'o'a i taha
na Usu-usu Maea na 'unua 'iniai mareho naagu to'o na'i
'ohanisi.”

55 Ma o'ani 'iniraaui mwani sae 'isi, “'A 'ua? Mou
'adoma'inia do 'inau 'e sae hehere ta'aa namou boi 'inia
bei'i naihi mana hasi'ei 'anai heingahu 'anai dauau? 'A 'ua
namou ai'a bwani dauau 'inia na'i Ruma Maea ana God?
'Ado dangi na'i 'isi'a nau ha'ausuri na'iei.
56 Ma'ata mareho namougu hauanisi, 'e ha'ato'oa moi
mareho narau bwani usua 'i rarabea na'i Usu-usu Maea.”
Na'i 'ohasi miraaui rongoiusuri rau nugasia Jisas marau
hora hako baania.

Ra Waia Jisas 'Ari Tanaraaui Kansol
(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24)

57 'Iraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses miraau tara'i
saemaua ro'u rau bwane goni mai hako na'i ruma ana
Kaeafas, i Na'ohadaaui Piriisi. Miraaui nei rau daua Jisas
rau waia 'ari na'i dorasi.
58 Mia Pita 'a haisuri ha'atau moi. 'A siri na'i raronai
dora a'ora na'i maanai ruma anai Na'ohadaaui Piriisi. Ma
heinagu beiraaui sae hehei'oi ra 'omesuriai Ruma Maea ana
God 'anai re'iai taha nai to'o tanaa Jisas.
59 Hoita, na'i raronai ruma, 'iraau Na'ohadaa'i Piriisi
miraaui haru saemaua narau awa ro'u na'i Kansol rau
bonasia do rai sadoia ta mamaani pwari'i 'anai subunia 'inia
Jisas marai hiiri ha'amaesia 'inia.
60 'A rago i sae ra ura ara'a mara haa'i mamaani pwari'i
'ana Jisas. Ma rei'uaa na o'asi, rau ai'a sadoia ta maho 'anai
ha'ahunia 'inia. 'Ari wou ma 'e rua sae ro'u nararugu boi
61 mararu o'ani, “'Ia mo'oni 'a 'unua do 'ai kaiai Ruma
Maea ana God ma 'ai matai ha'a-urasia aho'i ro'u moi na'i
raronai oru dangi.”
62 'I Na'ohadaaui Piriisi 'a ura ara'a ma o'ani 'inia Jisas, “'A
'ua? 'O bwa'i haua ta heiarami 'ini'i mareho ra ha'ahuni'o
'ini'isi?”
63 Mia Jisas 'a ai'a aramia. Mana Na'ohadaaui Piriisi
'a o'ani ro'u, “'Oi tohe na'i atana God tahitahi ma'oi
ha'arangasia tana'ameu, i'oe naasi Ha'atahi, i garena God?”
64 Mia Jisas 'a o'ani, “'A 'onaai 'unua amuasi. Mawai 'unua
tana'amou. Na'i 'oha nai boi mau, moi re'iaui Garei Inoni,
wai heinagu na'i dora ororiu na'i aba odona God huunai
mena. Wai aho'i mai hungadi rorodo na'i aro.”
65 'Oha naagu rongo o'asi Na'ohadaaui Piriisi, 'a karia
haaria i to'oni tewa ana 'anai ha'ata'iniai 'ado'adona doni
mareho na haua Jisas 'a ta'aa di'u. Ma o'ani, “'Iia 'a
ha'atee ha'ata'aia God! Gaugu bwa'i sibania'a ro'u ta sae
'anai ha'ahunia 'inia ta maho ro'u. Naia mou rongoa'a
haarimoousi, 'a ha'atee ha'ata'aia God!
66 Naasi 'e taha namou 'adoma'inia?”
Miraau o'ani, “'A arari 'anai mae.”

67 Naasi raugu ngisuhiai bwauna marau hidaria ma tara'i
nei ra rubu'ia 'ini'i rimadaa'i.
68 Rau o'ani, “'Onaa i'oe naasi Ha'atahi, ma 'oi 'unua 'ia tei
na ngahui'o. 'Inia i'oe 'e rarabea, nita?”

'Ia Pita 'A Tohe Do 'A Ai'a 'Iraraa Jisas
(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)

69 Na'i mau 'oha ra hiiria Jisas, 'ia Pita 'a heinagu na'i dora
a'ora na'i maanai ruma anai Na'ohadaaui Piriisi. Ma'e gere
urao na tau'aro na'i rumasi 'a boi ma o'ani 'inia, “I'oe ro'u
'o awa beia Jisas, 'i ai Galilisi.”
70 Mia Pita 'a tohe na'i maadaau hako, 'a o'ani, “'Inau ai'a
'iraraai taha na'o 'unuasi.”
71 Ma hura'a na heinagu na'i maanai bara. Mana nata
gere urao ro'u 'a boi ma o'ani 'iniraaui sae narau awa na'i
'isi, “'Ia mo'oni 'a awa ro'u beia Jisas ni Nasaret.”
72 Mia Pita 'a tohe ro'u o'ani, “Ha'amomori ara'ai aro, 'inau
ai'a 'iraraa mo'osi.”
73 'A ai'a orea miraaui sae rau ura na'isi rau boi marau
o'ani 'inia Pita, “Ha'amori, i'oe 'e ta'i ro'u 'iniraau. Meu
rongo 'iraraai hadahadangamu do i'oe 'e sae ni Galili.”
74 Mia o'ani, “Ha'amori beia God, 'inau ai'a 'iraraa mo'osi.
'Onaa wai pwari'i 'ia God 'ai ha'a-mama'aiau.” Na'i mau
madoraasi mana kua 'a tataraoke'a.
75 Mia Pita 'agu 'adoma'i aho'isiai taha na 'unua Jisas. Na
o'ani, “I kua 'a bwa'i tataraoke mau mi'oe 'oi bwane tohe
ha'a-oru do'o ai'a 'iraraau.” Maagu hura'a na'i maanai bara
'anai rumasi ma ru'uhiai angi.

27

Ra Waia Jisas Tanaa Paelat
(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)

1 Na'i mau haho'oa ta'aa, 'iraau Na'ohadaa'i Piriisi miraaui
saemaua adaa'i Jiu rau ruru goni aho'i 'anai ha'aradorado
'iniai mamaani he'ua narai haua tanaai Primia neina 'ai
mwa'emwa'e 'anai ha'amaesia tanaraau a Jisas. 'Oha narau
mamaani hako
2 rau ho'osi'i rimana marau waia 'ari tanaa Paelat. 'Iia
naasi ai Rom na Primia na'i 'ohasi.

Mae Na Haua Jiudas
(Buka Tatau'aro 1:18-19)

3 'Oha na'ia Jiudas, mo'o ma ha'awatea Jisas tanaraaui
maerongana'i, 'a rongoa do rau hiiria Jisas 'anai mae, 'a
ahutotou di'u. Ma 'ari ma ha'a-aho'isia aho'i oru tangahurui
korai silva ani tanaraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraaui sae-
maua adaa'i Jiu.

4 'A o'ani, “'Ia mo'o nau usuha'inia tana'amou ani, 'a ai'a
haua ta maho taritari'a. Mareho nau haua ani, naasi na
taritari'a na'i maana God.”
Miraau o'ani 'inia, “'I'ameu 'a ai'a ta'aabemeeu 'iniai
mareho na'o 'unuasi. Aba amua na.”
5 Mia Jiudas 'a rasaha'ini'i moi wou ha'a na'i Ruma Maea
ana God ma hura'a na 'ari ri'o haaria.
6 'Iraaui Na'ohadaa'i Piriisi rau si'ohi'i ha'a 'isi marau
o'ani, “Ha'ani 'a ai'a arari dorai nugaa goni beiai ha'a anai
Ruma Maea, 'inia 'e ha'a ra horia 'anai ha'amaesiai sae.
'Onaa gai nugaa goni beiai ha'a anai Ruma Maea magai
horosiai ringe.”
7 Rau hadanga'inia wou maraugu 'adoma'i aratara 'anai
hauai ha'asi 'anai horiai dorai ano baaniai sae na tatagora
rabo'o 'iniai mwago. Mana anosi rai haua 'inia ta hera
nadaaui sae boboi.
8 Tari dangini, anosi ra 'unua mau 'iniai ano ni 'abu.
9 Ma to'o'a i taha na 'unua Rarabea Jeremaea na'i 'oha
bwani na o'ani,
“'Iraaui saeni Israel rau dauai oru tangahurui korai silva.
Naasi horihori nara nugaa 'anai ta'i sae.
10 Mana ha'asi rau horia 'iniai dorai ano baaniai sae tatagora
rabo'o,
'onaai 'unua ana Araha God tanaau.”*

'Ia Paelat 'A Songa'inia Jisas
(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38)

11 Hoita, 'ia Jisas 'a ura na'i maanai Primia, 'ia Paelat,
mia Paelat 'a songa'inia o'ani, “'A 'ua? I'oe naasi mwaeraha
adaaui Jiu?”
Mia Jisas 'a aramia o'ani, “Naia na'o 'unuasi.”
12 'Iraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraaui saemaua rau
taraawa'ai subunia Jisas, mia Jisas 'a ai'a 'unua ta maho.
13 Mia Paelat 'a o'ani 'inia, “'A 'ua? 'O rongo'i mwani maho
rau ha'ahuni'o 'ini'isi?”
14 Mia Jisas 'a ai'a haua ta ta'i heiarami. 'Ia Paelat 'a
heimwaota'i 'iniai haua o'asi ana Jisas.

'Ia Paelat 'A Hiiria Jisas
(Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39—19:16)

15 'Ado harisi, 'oha 'iraaui Jiu rai ha'ato'oai rongo 'anai
'adoma'i aho'isiai Roho Aharau, 'ia Paelat 'a matai ha'awatea
tanaraau ta ta'i nei 'iniraaui sae na'i rumaniho'o narau
rabasia 'anai ha'ahura'ahia baaniai rumaniho'o.
16 Mana'i 'ohasi, 'e sae na atana 'ia Barabas 'a awa ro'u
na'i rumaniho'o na 'iraaui sae rau 'iraraa goro.

---

* **27:10** 27:9-10 Sakaraea 11:12-13; Jeremaea 19:32-69

17 Na'i 'oha 'iraau sae rago rau ruru wou na'i maanai ruma
ana Paelat, 'a songa'iniraau o'ani, “'Iatei namou 'irisia dowai
ruhasia tana'amou mai hano dadara'a? 'Ia Barabas ma'ua
Jisas ra 'unua 'iniai Ha'atahi?”
18 'Ia Paelat 'a ha'atee o'asi suria 'a bwane 'iraraa do 'iraaui
saemaua adaa'i Jiu rau waia maia Jisas suria rau kakawa
'omesia 'iniai rago anai sae nara ta'ahia.
19 Na'i 'oha 'ia Paelat 'a heinagu mau na'i dorani hihiiri
'anai hiiria Jisas, mana urao ana 'a ha'ataari hadahada'a
mai. 'A o'ani, “'Oi abu haua ta here tanaai sae odoodosi.
'Inia nabongi 'au mauru'aa i mareho 'abaia nau arunga ta'aa
di'u 'inia.”
20 Miraaui Na'ohadaa'i Piriisi beiraaui saemaua adaa'i Jiu
rau bonasiraaui sae rago. Miraau 'adoma'i aratara beiraau
dorai ha'abonga'inia Paelat mai ruhasia Barabas tanaraau
mai ha'amaesia Jisas.
21 Mia Paelat 'a songa'iniraau o'ani, “'Iatei 'inirarua i rua
mwaneni namou 'irisia dowai ruhasia tana'amou?” Miraau
awara o'ani, “'Ia Barabas!”
22 Mia Paelat 'a o'ani ro'u, “'Onaa wai ruhasia Barabas
tana'amou, ma wai ha'ahe'uaa Jisas nara 'unua 'iniai
Ha'atahi?”
Miraau awara o'ani, “Rabua na'i dadaahoro!”
23 Mia Paelat 'a o'ani, “'Ini 'uaana? 'E 'ino he'ua na haua?”
Miraau awara raha ro'u o'ani, “Rabu ahita'inia na'i
dadaahoro!”
24 Na'i 'ohasi 'ia Paelat 'a 'omesia do 'ai bwarai ha'a-
auruhi'i 'ado'adodaa'i ma 'omesia do 'a ga'i bwa'i orea mai
to'o'a i ha'agogoru. Naasi ma 'unua dorai waa mai rabo'oi
wai ma dorima na'i maadaau. 'A o'ani, “I mae nai haua
mo'oni, 'a auru na'i hungamoou. 'Inau 'au dadara'a.”
25 Miraau o'ani, “'A goro moi. Nugaa mai auru na'i
hungameeu mana'i hungadi pwira amee'i.”
26 Mia Paelat 'a ruhasia Barabas, ma 'unua tanaraaui sae
hehei'oi ana'i dorai rohoa Jisas 'iniai hasiwaro baabau marai
waia hura'a 'anai rabua na'i dadaahoro.

'Iraau Sae Hehei'oi

Rau Ha'i Maho Ha'ada'ada'a 'Inia Jisas
(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

27 'Iraaui sae hehei'oi ana'ia Paelat rau waia Jisas siri na'i
kae ruma ana Paelat. Miraaui mwani sae hehei'oi hako na'i
ruruha adaau rau goni wou beiraau marau ura garigaria
Jisas.
28 Rau rahi'i bwana ana'i marau ha'ato'onia 'onaai mwaer-
aha 'iniai to'oni tewa wangawanga.
29 Rau tagoraai hihiiri bwau waroraraki marau nugaa na'i
bwauna. Rau ha'adaua 'iniai 'a'abi ni mwaeraha na'i rima

odona. Rau topira'i ruru tanaa, rau ha'ada'ada'a 'inia marau
o'ani, “Ha'aasaai mwaeraha adaaui Jiu.”
30 Rau ngisuhia marau rahiai 'a'abi baania marau rubu-
rubuai bwauna 'inia.
31 Na'i 'oha rau ha'ada'ada'a hako 'inia rau rahia
aho'i to'oni wangawanga narau ha'ato'onia 'inia marau
ha'ato'onia aho'i 'iniai to'oni ana maraugu waia 'ari 'anai
rabua na'i dadaahoro.

Ra Rabu Ahita'inia Jisas Na'i Dadaahoro
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

32 Na'i 'oha 'iraau hehei'oi rau waia Jisas hura'a, rau
'ariwou marau heisadoi beiai sae ni Saerin na atana 'ia
Saemon. Miraaui sae hehei'oi rau ha'a-'usu'usua do 'ai
suru'iai dadaahoro ana Jisas.
33 Rau 'ariwou ro'u marau ada na'i dora ra 'unua 'iniai
Golgota. 'Ado'ado 'ana naasi “Dora ni Korai Bwau Sae.”
34 Mara haua tanaa Jisas i waen ra doraria 'iniai maho
mahai. 'Oha na gono maania 'a 'ageta'i gonohia.
35 'Iraau sae hehei'oi rau rabua'a Jisas na'i dadaahoro. Na'i
muri, rau gaasi ha'ara 'anai sadoia tei nai to'ora'i to'oni ana'i.
36 Na'i muri rau heinagu marau boresuria Jisas, ra gasi
'a'auhia tara'i sae.
37 Marau usuai usu-usu na'i baba marau rabua na'i
bwaunai dadaahoro 'anai ha'ata'iniai taha na ta'aa narau
'adoma'inia do 'a haua. Rau usua o'ani,

NAANI A JISAS, MWAERAHA ADAAUI JIU

38 Mara rabua ro'u i rua sae beriberi beia Jisas. 'E ta'i na'i
aba odo mana nata nei na'i aba maha.
39 Miraaui sae ra taha horo 'isi rau ha'atee ha'ata'aia Jisas.
Rau arabwau 'ini ha'atotooa.
40 Rau o'ani, “Mmm naasi, i'oe na'o 'unua ani do'oi kaiai
Ruma Maea ana God ma'oi matai ha'a-urasia aho'i ro'u moi
na'i raronai oru dangi? 'Onaa i'oe garena God ha'a-momori,
'oi ha'atahi'o haari'o ma'oi dio mai baaniai dadaahoro.”
41 'Iraau Na'ohadaa'i Piriisi mana Ha'ausuri 'anai Ringe
ana'ia Moses miraau tara'i saemaua ro'u rau ha'ada'ada'a
ro'u 'inia Jisas.
42 Rau o'ani, “'Ome, sae he'ete'i 'a matai ha'atahi'i ma bwa'i
ha'atahia haaria. 'A 'ua? 'Iia naasi mwaeraha adaau Israel?
'Onaa 'ai dio baaniai dadaahoro, naasi gai hinihinia.
43 'A 'unua tarau do'a 'u'uria God ma 'unua do 'iia 'e
Garena. Naasi, 'onaa 'ia God 'a 'adoma'inia magai re'ia God
'ai ha'atahia na'i 'ohani.”
44 Mana rua sae beriberi nara rabua beia Jisas raru ha'atee
ha'ata'aia ro'u o'asi.

Jisas 'A Mae
(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

45 Ma na'i angi ta'i tangahuru mana rua na'i dangisi, 'a
kuhi bwarasiai kantri hako tari na'i angi oru.
46 Mana'i angi oru abaidangi 'ia Jisas 'a totoro o'ani, “'Elai,
'Elai, lama sabaktani.” 'Ado'ado 'ana, “God agua, God agua,
'ini 'uaana na'o gagata'iniau 'inia?”
47 Tara'i sae narau ura gaarangi rau rongoai awara o'asi
ana marau o'ani, “'Ei, 'a kukua Elaija.”
48 'E ta'i abe 'iniraau na 'eba wou ma rahiai mareho na
matai omi'i wai. 'A ha'abunia 'iniai waen mahai ma nugaa
na'i hasi'ei ma taranga'inia ara'a na'i ngoona Jisas do 'ai
gono.
49 Ma tara'i sae rau o'ani, “Gai 'ome'ome ga'u magai re'ia
'onaa 'ia Elaija 'ai boi 'anai ha'atahia.”
50 Mia Jisas 'a totoro raha ro'u maagu nuga manawa.
51 Mana bwana ubu-ubu'a ra rohe bwarasia 'iniai dora
maea na'i Ruma Maea ana God, 'a maakari heihoa taraawa'a
bo ta'eha ma dio. Mana nunu 'a 'ihara'iniai ano. I hau ra
makasa
52 mana wabwa suri'i hera ra wawaa'a. Ragoi sae nara
odo-odo na'i maana God nara bwani mae ra suruta'e aho'i.
53 'Oha na suruta'e a Jisas baaniai mae, rau hura'a baani'i
hera marau 'ari na'i 'omaa maea i Jerusalem. 'A rago i sae
narau re'iraau.
54 Hoita, na na'otara adaaui hehei'oi mana sae hehei'oi
narau 'omesuriai abena Jisas, rau mamaa'u di'u 'oha rau
arunganai nunu raha marau re'i'i mwani mareho nara to'o
'isi. Rau o'ani, “Ha'amomori. 'Ia mo'oni huunai garena
God.”
55 'A ragoi urao narau ta'i boi a Jisas baaniai Galili narau
'a'auhia na'i 'aariha na haasi. 'Iraausi rau gere ura ha'atau
moi maraugu wanawana 'ari 'inia Jisas.
56 Tara'i nei 'iniraau naasia Meri ni Magdala, Meri inana
Jems mia Josep, mana inana Jems mia Jon, gare ana'ia
Sebedi.

Ra Rahia Dio i Abena Jisas

Baaniai Dadaahoro
(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

57 'E sae toto'ora ni 'Arimatea na awa na'i Jerusalem, atana
'ia Josep. 'Iia 'e ta'i sae na suria ro'u a Jisas. Na'i 'oha na
gaarangi suu'a i sina
58 'a 'ari beia Paelat ma ha'angoniai abena Jisas. 'Ia Paelat
'a ha'awatea dorai rahia dio i abena Jisas tanaa Josep.
59 Mia Josep 'a 'ari ma hauai abena. 'A ho'ua 'iniai bwana
mamaahui haoru
60 ma aoraa na'i wabwa ana haaria nara 'eria na'i abenai
kae hau. Ai'a ta sae ga'u narai toringia na'i wabwasi. Ma
hugesiai kae hau 'anai honosiai maanai wabwa ma hano'a.

61 'Ia Meri ni Magdala mia nata Meri raru heinagu
gaarangiai maanai wabwa na'i 'ohasi.

'Iraau Sae Hehei'oi Rau 'Omesuriai Wabwa

62 Dangi ahora naasi dangi ni mamaro adaaui Jiu. 'Iraau
Na'ohadaa'i Piriisi miraau Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia
Moses rau 'ari beia Paelat
63 marau o'ani, "Saemaua, meu 'adoma'i aho'isiai mareho
na 'unua i sae pwapwaari'isi. Na'i 'oha na tahi mau 'a 'unua
do 'e rua dangi nai hako mana'i oruna 'ai tahi aho'i.
64 Naasi meu rabasia do'oi 'unua tanaraaui sae hehei'oi
amu'i marai 'omesuri na'i wabwa tari oru dangi. 'Iraaui ron-
goiusuri ana'i rau gasi beriai abena maraigu pwari'iraaui
noni do 'a tahi aho'i. 'Onaa rai haua o'asi, mai ta'aa di'u
baaniai pwari'i na haua ga'u na'i na'o."
65 Mia Paelat 'a o'ani 'iniraau, "Moi waa'i tara'i sae hehei'oi
agu'i mamoi 'ari 'omesuri na'i wabwa suriai here namou
'adoma'inia do 'a ga'i goro."
66 Marau 'ari narau pono ha'ababauai maanai wabwa
marau nuga'i sae hehei'oi 'anai 'omesuria. Marau nugaai
maho na'iei 'anai 'iraraa do 'onaa ta sae nai raba tahangia.

28

Jisas 'A Tahi Aho'i
(Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

1 Murinai dangi ni mamaro, na'i wa'aria i dangi sade,
'ia Meri ni Magdala mia nata Meri, raru 'ari 'anai 'omesiai
wabwa.
2 Rarugu 'asu'a ma to'o'a i kae nunu raha, 'inia 'e enjel ana
Araha God 'a dio mai baaniai aro ma hugesiai hau baaniai
maanai wabwa ma heinagu na'i hungana.
3 Ni hauraena tari auru na'i 'u'una 'a wadora'i 'onaai
mararea mana bwana ana 'a mamaahui di'u 'onaai tagai
'abe.
4 'Iraau sae hehei'oi narau 'omesuri na'i wabwa rau
mamaa'u marau 'idi'idi marau dionga'i narau dadao 'onaai
sae na mae.
5 Mana enjel 'a o'ani 'inirarua rua urao, "Murui abu
mamaa'u. 'Au 'iraraa muru boi siba 'inia Jisas nara rabua
na'i dadaahoro.
6 'Iia 'a ai'a awa 'ini, 'a bwani suruta'e aho'i 'onaai 'unua
ana mau na'i na'o. Murui boi mamurui re'iai dora na dadao
ga'u iei.
7 Hoita, murui aho'i raurau mamurui maania tanaraaui
rongoiusuri ana'i o'ani, 'Ia Jisas 'a tahi'a aho'i. 'Iia 'ai na'o
'ari Galili 'ini'amou. Na'i 'isi namoigu sadoia na'iei.' Naasi
maho nau boi 'inia 'anai 'unua tana'amurua."

8 Mararu 'eba aho'i raurau ha'i mamaa'u. Ma'ata raru
wa'ewa'e di'u ro'u. Raru 'eba 'ari 'anai maaniai tarohasi
tanaraaui rongoiusuri.
9 Rarugu 'asu'a mararu heito'oi beia Jisas mia o'ani
'inirarua, “Maia.” Raru 'ari wou mararu topira'i ruru auru
mararu dau na'i uwana mararu ha'arahesia.
10 Mia Jisas 'a o'ani, “Murui abu mamaa'u. Murui 'ari
mamurui maania tanaraaui do'oragu'i, rai 'ari Galili. Na'i
'isi naraigu sadoiau na'iei.”

Saemaua Adaa'i Jiu Rau Haa i Pwari'i

11 Na'i 'oha na rua uraosi raru 'ari 'anai 'omaa, tara'i nei
'iniraaui sae hehei'oi narau 'omesuri na'i wabwa rau 'ari
beiraaui Na'ohadaa'i Piriisi marau maania tanaraau i taha
na to'o.
12 Miraau Na'ohadaa'i Piriisi ma tara'i saemaua ro'u, rau
rurugoni. Rau 'adoma'i aratara 'anai ha'a-karekareraaui sae
hehei'oi narau 'omesuriai wabwa 'iniai kae ha'a.
13 Rau 'unuraau mai sae hehei'oi 'isi 'anai horiraau marau
o'ani, “Moi ha'arangasia do 'iraau rongoiusuri ana'ia Jisas
rau boi waa i abena na'i rodo 'oha mou mauru.
14 'Ai abui ta'aabemoou. 'Onaa 'ia Paelat 'ai rongoa domou
mauru na'i 'ohasi, 'i'ameu nameigu mamaani ha'a-odoodoa
tanaa neina bwa'i taesu'a momoou.”
15 Miraaui sae hehei'oi rau daa i ha'a marau 'ari na-
rau maaniai mamaanisi 'onaai 'unua ada tanaraau. I
mamaanisi 'a 'adarara 'ari beiraaui Jiu. Tari dangini ra
mamaania mau.

'Ia Jisas 'A Ha'a-'u'uriraaui

Rongoiusuri 'Iniai Kae Tagora

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Buka Tatau'aro 1:6-8)

16 'Iraaui ta'i tangahuru mana ta'i rongoiusuri rau hano
'anai Galili. Rau 'ari na'i hungahunga na 'ia Jisas 'a 'unua
dorai 'ari na'iei.
17 Na'i 'oha rau re'ia Jisas, rau ha'arahesia. Ma'ata tara'i
nei 'iniraau rau ai'a taraa hinihini do 'ia Jisas naasi.
18 Mia Jisas 'a boi beiraau ma o'ani, “'Ia God 'a 'unua do
'inau wai marungi'i mwani mareho hako na'i aro mana ano.
19 Naasi moi hura'a suria hako i marewana mamoi
taroha'iniau tanaraaui sae marai ha'i rongoiusuri agu'i. Moi
bwareomaearaau na'i atana Ama mana Gare mana Hi'ona
Maea.
20 Moi ha'ausuriraau marai araisuri'i hako i Ha'atora nau
haa'i tana'amou. Mamoi 'iraraa do 'inau wai awa tarau
bei'amou tari 'oha nai hakoi marewana.”

Na Taroha Goro 'Onaai Usua Ana St. Mak

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'O 'adoma'inia do 'e taha na goro di'u 'inia Jisas? 'Onaa 'o ga'i usua ta mamaani 'inia, 'e taha na'o ga'i maania 'inia?

'Ia Matiu, Mak, Luk mea Jon rau sigihi'i mwane mamaani he'ete'i hairiu 'inia Jisas 'oha rau usu'i Taroha Goro adaa'i. 'Ia Mak 'a goro ana di'u 'anai maani'i ha'abu'oahu na haa'i mana 'a'auhiraaui na haa i noni. 'Ai ragoi dora na'i bukani na'oi sadoia do 'ia Mak 'a mamaani wetewete tarau 'ini'i mareho 'isi. 'Ia Mak 'a rabasia do 'iraaui noni rai aidangisia do 'ia Jisas 'a ha'ata'inia hura'a i heita'ahi ana suri'i mareho na haa'i.

'Ia Mak 'a ha'ata'inia goro tanagaau do 'ia Jisas 'a boi 'onaai sae tatau'aro. 'Inia 'ia Jisas naasi na Ha'atahi, 'iia 'a matai haua namoiwou ta maho nai 'adoma'inia. Mana mareho na 'adoma'inia 'anai haua, naasi 'anai 'a'auhiraaui noni na'i tahitahi adaa'i. 'Iia ai'a do 'ai ura ha'atau ma do 'aigui hadahada tanaraau, ma'ata 'a 'ariwou gaarangiraau ma heinagu beiraau na'i dora na 'iraau rai matai hataria, nei narai hei'irara'i beia.

'E taha na'o 'adoma'inia do'o ga'i usua 'abaia Jisas? Na'i 'oha na 'oi 'oha'iniai bukani, 'oi 'ome'ome 'ini'i herengana'i a Jisas na'o 'adoma'ini'i dora goro di'u.

Na Heitaroha'i Ana Jon Bwareomaea
(Matiu 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

1 Naani Taroha Goro 'inia Jisas Kraest, Garena God.
2 Na'i buka ana Rarabea Aisaea, 'ia God 'a o'ani,
"'Inau wai ha'ataariai sae heitaroha'i agua na'i na'o 'ini'o,
'iia nai ha'aagauraaui noni 'anai boi amua.*
3 'Ai totoro hura'a na'i dora mangasara.
'Ai ha'atee o'ani,
'Moi ha'aagau! 'Ia Araha 'a gaarangi boi'a. Moi ha'a-
odoodoai tara tanaa.' "†
4-6 Hoita, 'ia Jon Bwareomaea naasi sae heitaroha'isi. 'A boi ma awa na'i dora mangasara. Bwana ana ra tau'arona 'iniai warihui kamel mana rorowa'a ana, 'e uri-uri mwamwaa. Na mahoingau ana, naasi ngabo mana modi'o ni hasimou.

'A bwareomaearai sae ma 'unua tanaraau o'ani, "Moi rihosi baani'i mwani baronga ta'a'i amoo'i mamoi bwareomaea, mia God 'ai 'adoma'i nugasi'i 'inomoo'i."

---

* **1:2** 1:2 Malakae 3:1 † **1:3** 1:3 Aisaea 40:3

Ma na'i 'ohasi, ragoi sae na'i Jerusalem mana tara'i 'omaa
na'i Provensi Jiudea nara boi 'anai bahurongoa Jon. Marau
ha'arangasi'i ora-ora'a-daa'i ma bwareomaearaau na'i wai
Jodan.
7 Ma naani maho na maania tanaraaui sae, “Na nei nai boi
na'i murigu, 'a ororiu di'uau. 'Inau ai'a arari 'anai mwaoro
auru 'anai wagasi'i sandol ana'i.
8 'Inau 'au bwareomaea'amou 'inia moi wai, me 'iia 'ai
bwareomaea'amou 'iniai Hi'ona Maea.”

Na Bwareomaea Mana Heiohongi Ana Jisas
(Matiu 3:13-17; 4:1-11; Luk 3:21-22; 4:1-13)

9 Na'i muri 'ia Jisas 'a hano baaniai Nasaret, 'e 'omaa ni
Provensi Galili, ma 'ari na 'ia Jon 'agu bwareomaeaa Jisas
na'i wai Jodan.
10 Ma na'i 'oha 'ia Jisas 'a ara'a baaniai wai, 'a 'omesiai
aro 'a heihoa mana Hi'ona Maea 'a dio na'i hungana 'onaai
waibora.
11 Mana aohanai ringe na ao dio mai baaniai aro 'a o'ani,
“I'oe na garegu nau ta'ahi'o ororiu, mau ahugoro 'ini'o.”
12 Na'i mau 'ohasi, mana Hi'ona Maea 'a ha'ataaria Jisas
'ari na'i dora mangasara.
13 Ma na'i ro'u 'isi, 'iraaui mwamwaa wasi rau awa na'iei.
'A awa 'isi suriai hai tangahurui dangi, mia Saetan 'a
ohongia iei a Jisas. 'Iraaui enjel rau boi marau taguma'inia.

Jisas 'A Soiraaui Hai Sae Ahuahuasi
(Matiu 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11)

14 'Ia Jisas 'a 'ari na'i Provensi Galili na'i 'oha 'ia Herod
'a bwane nugaa'a Jon Bwareomaea na'i rumaniho'o. 'A 'ari
'anai taroha'iniai Taroha Goro na boi baania God.
15 'A ha'atee o'ani, “Na heimarungi ana God 'a gaarangi'a.
Moi rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i mamoi hinihiniai Taroha
Goro!”
16 Ma na'i 'oha 'ia Jisas 'a hatare na'i one i Galili, 'a re'ia
Saemon mana do'orana 'ia Andru. Na'i 'ohasi, raru ahuasi
'iniai hu'o, 'inia 'iraruasi ra'i sae ahu-ahuasi.
17 Mia Jisas 'a o'ani 'ini'ararua, “Murui suriau! 'Onaai
rau'i amuru'i ii'a na'i wai, 'a o'asi ro'u, wai ha'ausuri'amurua
'anai wairaau mai sae beiau.”
18 Na'i mau 'ohasi, raru nugasi'i hu'o adaru'i ma raru
suria.
19 Ma gere 'ari ro'u wou baaniai dorasi ma re'irarua Jems
mea Jon, rua garena Sebedi. Raru awa na'i ora adaau, rau
orima'ini'i hu'o adaa'i.
20 Ma na'i 'oha 'ia Jisas 'a re'irarua, 'a soirarua. Me'irarua
raru hano baania amadarua miraaui sae tatau'aro narau
awa na'i ora. Ma raru hano beia Jisas.

'E Sae Na Adaro 'A Bwaunia
(Luk 4:31-37)

21 Mia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau taha na'i 'omaai
Kapaniam. Ma na'i dangi ni mamaro adaaui Jiu, 'ia Jisas 'a
siri na'i ruma ni ha'arahesi ma ha'ausuriraaui sae.
22 Miraaui nei narau rongo'i mareho na maani'i rau
heimwaota'i di'u 'ini'i ha'ausuringa'i ana'i, 'inia rau 'iraraa
do 'a aidangisi'i goro i mareho na maani'i. 'Iia 'a ai'a
'onaairaaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses.
23 Ma na'i 'ohasi 'e sae na adaro 'a bwaunia 'a awara raha
o'ani,
24 "Jisas, saeni Nasaret, 'o raba 'uameuni? 'O boi 'anai
ha'a-ta'ai'ameu? 'Inau 'au 'iraraa ha'agorohi'o! I'oe nei na
maea na'o boi baania God."
25 Mia Jisas 'a ha'atee hurasi o'ani, "'Oi papaku, ma'oi
hura'a mai baania mo'osi!"
26 Mana adarosi 'a 'ihara'iniai saesi ma awara raha ro'u
maagu hura'a baania.
27 Miraau mwane sae rau heimwaota'i ro'u marau ha'atee
hairiu o'ani, "Romwane! 'E tahasi? 'E ha'ausuringa'i haoru
naasi, 'inia na ha'atee ana'i ra wetewete 'onaai sae na to'o
mena! Rei'uaa adaro ma ra araisuria ro'u."
28 Mana taroha 'inia Jisas 'a 'adarara 'ari suri'i 'omaa hako
na'i Galili.

Jisas 'A Ha'agorohira Aho'i

Mwani Sae Ra Daoha
(Matiu 8:14-17; Luk 4:38-44)

29 Ma na'i 'ohasi 'ia Jisas beia Jems mea Jon, rau hano
baaniai ruma ni ha'arahesi marau 'ari na'i ruma ana
Saemon mea Andru.
30 Ma na'i 'oha rau siri wou i ruma, 'ia Jisas 'a rongoa do
na hungona Saemon 'a awa moi na'i be'ana, 'inia 'a mata'i
ma raorao i abena.
31 Mia Jisas 'a 'ari wou beia, 'a dau na'i rimana ma ha'a-
suruta'ea ara'a. Na'i 'ohasi mana mata'i 'a rigisia'a. Naasi
mana uraosi 'a ha'aagau mahoingau 'adaau.
32 Mana'i su'urahisi 'oha na sina 'a bura'i suu, mana dangi
ni mamaro 'a hako'a, ra waa'i mai inoni nara daoha tanaa
Jisas mana nei na ra bwaunira i adaro.
33 Miraau hakoi inoni na'i 'omaasi narau rurugoni mai na'i
rumasi.
34 Mia Jisas 'a ha'agorohi'i mwane daoha he'ete'i hairiu,
ma taari'i hura'ai mwane adaro baani'i sae. Ma'ata 'a ai'a
waterai adaro do rai 'unua hura'a do 'iia naasi garena God,
'inia 'a ai'a rabasia do rai taroha'inia tanaraaui inoni.‡

‡ **1:34** 1:34 'Ia Jisas 'a ha'aabu'i adaro 'inia rau gasi rangasia do 'iia naasi, garena God, me 'iraaui sae ririhunga'i rai taesu'a marai ha'abwarasiai tau'aro ana.

35 Ma na'i mau i wa'aria, 'ia Jisas 'a rarai mai ma 'ari dora
'etea 'anai ha'arahesi.
36 Ma na'i 'oha na rarai a Saemon miraaui nei narau ta'i
awa, maraugu ai'a re'ia'a Jisas, raugu sibania.
37 Ma na'i 'oha rau sadoia, rau o'ani 'inia, "'Iraau hakoi
sae rau sibani'o!"
38 Mia Jisas 'a ha'atee tanaraau o'ani, "'Au 'iraraa. Ma'ata
'au raba taroha'iniai Taroha Goro tanaraaui sae suri'i ro'u i
'omaa 'isi. 'Inia naasi taranai taha nau boi 'inia."
39 Mia Jisas 'a 'ari suri'i ruma ni ha'arahesi suri'i mwani
'omaa na'i Galili ma taroha'iniai Taroha Goro ma taari'i
hura'ai adaro baaniraaui sae.

Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i Sae Lepa
(Matiu 8:1-4; Luk 5:12-16)

40 Hoita, 'e sae lepa 'a boi ma topira'i ruru dio tanaa
Jisas ma ha'angonia o'ani, "'Onaa 'o mwa'emwa'e, ma'o ga'i
ha'agorohiau baaniai daoha na to'iauni."
41 'Ia Jisas 'a ta'ahia. 'A taranga'inia hura'ai rimana, 'a
dau wou beia ma o'ani, "'Io, 'au mwa'emwa'e moi, 'oi goro'a
aho'i!"
42 Na'i mau 'ohasi mana abena 'agu goro aho'i.
43-44 Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a ha'aabua wetewete a mo'osi, 'a
o'ani 'inia, "'Oi abu maania ga'u tanaa ta sae i maho na to'o
bei'o. 'Oi 'ari odo-odo beiai Piriisi mai 'iraraa haaria do i'oe
'o goro aho'i. Naasi ma'oi hauai bane amua tanaai Piriisi
mai ho'asi 'inia 'onaai 'unua ana Moses, 'anai ha'ata'inia
tanaraaui noni do'o goro'a." Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a ha'ataaria
'ari.
45 Mia mo'osi 'a ai'a araisuria Jisas ma taroha'inia moe'a
'ari tanarai mwani sae, tarana naia na 'ia Jisas 'a ai'a 'ari
ha'ata'i 'inia suri'i 'omaa. Ma awa moi hura'a suri'i dora na
ai'a ta sae nai awa iei. Rei'uaa na o'asi, sae suri'i 'omaa rago
rau sadoia marau rurugoni mai beia.

2

Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i

Sae Na Nugu i Abena
(Matiu 9:1-8; Luk 5:17-26)

1 Ma hako i taringai dangi, 'ia Jisas 'a aho'i 'ari na'i
Kapaniam. Miraaui inoni rau 'iraraa do'a awa na'i ruma
na bwani awa-awa iei ga'u ani.
2 Ma ragoi nei ra boi beia Jisas ma ai'a dora taradaau na'i
ruma ma'ua na'i abau 'omaa. Mia Jisas 'a ha-ha'ausuri 'ini'i
ha'atee ana'ia God.
3 Ma'e waira hai rau suru'ia mai sae na nugui abena mana
saesi 'a dadao na'i be'ana.

4 Me 'iniai rago di'u anai sae, 'a bwara tanaraaui suru'ia
siri saesi tanaa Jisas. Naasi marau suru'ia ta'eha suriai tara
hanehane 'anai ta'eha na'i hunganai rumasi. Na hunganai
rumasi 'a sada moi. 'Oha narau taha ta'eha, rau tahangiai
dora na'i goroi odohana Jisas, marau toto'oa dio a mo'osi
na'i 'ubutadaa'i sae nara awa na'i rumasi.
5 Mia Jisas 'a 'ome 'iraraai hinihinidaau magu ha'atee o'ani
'inia mo'o narau toto'oa diosi, “Gare agua, na ora-ora'a amu'i
'au 'adoma'i nugasi'i hako.”
6 Na'i 'ohasi ra'i Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau
awa ro'u 'isi. Miraau 'ado'ado o'ani,
7 “Ni 'uaana nagu 'unua 'iniai marehosi? 'A ga'i bwa'i o'asi!
'A 'adoma'inia do 'iia naasia God? 'Ia moia God na matai
'adoma'i nugasi'i ora-ora'a! 'Iia 'a ha'atee ha'ata'aia God!”
8 'Ia Jisas 'a 'iraraai 'adoma'idaau ma ha'atee o'ani 'iniraau,
“'A 'ua namou to'oraa 'iniai 'adoma'isi bei'amou?
9 Taha na mwada'u? 'Anai 'unua tanaai saesi do'au
'adoma'i nugasi'i ora-ora'a ana'i, ma'ua 'anai 'unua tanaa
do'ai ura maai suru'iai be'ana maai hahano? 'Anai 'unua
tanaa mo'osi do'au 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a ana'i 'a
mwada'u, 'inia 'a bwarai 'iraraa 'onaa ra 'adoma'i nugasi'i
ora-ora'a ana'i ma'ua ai'a.
10 Naasi, 'inau i Garei Inoni, wai hauai maho namou
'adoma'i ha'abwaraa mamoigu'i 'iraraa do 'au to'oraa ro'u
i mena 'anai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a na'i marewanani.”
Naasi magu o'ani 'iniai sae na abe nugusi,
11 “Nau wai 'unua tana'o, 'oi ura ara'a, 'oi suru'iai be'amu,
ma'oi 'ari ruma amua!”
12 Na saesi 'a ura odo-odo ara'a, 'a suru'iai be'ana ma
hura'a. Miraaui inoni hako rau wanasia marau heimwaota'i
di'u. Rau ha'aasaa God 'inia marau ha'atee o'ani, “'I'ameu
meu ai'a 'omesia ga'u ta mareho o'ani!”

Jisas 'A 'Ome Sigihia Livae
(Matiu 9:9-13; Luk 5:27-32)

13 'E ta'i 'oha ro'u, 'ia Jisas 'a 'ari bobonai kae bwera i
Galili. Mana ruruhai sae rago rau rurugoni mai beia magu
ha'ausuriraau.
14 Ma na'i 'oha na gere hahano sara wou, 'a re'ia Livae,
'e sae ha-ha'atakisi. 'Iia 'e garena Alfias. 'A heinagu na'i
dora-ni-horihori takisi mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'inia, “'Oi
boi suriau 'onaai rongoiusuri agua!” 'Ia Livae 'a ura ara'a
ma suria'a.
15 'Ari wou mia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau ngau na'i
ruma ana Livae. 'A ragoi sae ha'atakisi ta'aa mana sae ta'aa
rau suria Jisas marau ngau beiraau.
16 Tara'i Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses nara aba
beiraaui Farisei rau re'i'i sae 'isi 'oha rau ngau beia Jisas.

Marau songa'iniraaui rongoiusuri ana'i o'ani, “Ni 'uaana na
ngau 'inia beiraaui sae ha-ha'atakisi miraaui sae ta'a'isi?”
17 'Ia Jisas 'a rongoraau ma aramiraau o'ani, “Na sae
nara goro moi abedi ra bwa'i rabasiai 'a'au baaniai sae na
matai ha'agorohi'i daoha, me 'iraau moi nei nara daoha
nara rabasiai 'a'au. 'A o'asi ro'u, 'inau boi na'i marewanani,
ai'a do 'anai 'a'auhiraau inoni odo-odo, ma'ata 'au boi 'anai
'a'auhiraaui inoni ora-ora'a.”

Ha'ausuringa'i Bwani 'A Bwa'i 'Ari Goni

Beiai Ha'ausuringa'i Haoru Ana Jisas
(Matiu 9:14-17; Luk 5:33-39)

18 Ma tara'i 'oha na rongoiusuri ana'ia Jon Bwareomaea
miraau na Farisei rau ha'ariri 'ini ngau 'anai ha'arahesi.
Ma'e ta'i 'oha ra'i sae ra boi beia Jisas 'anai songa'inia, rau
ha'atee o'ani, “'Iraaui rongoiusuri ana'ia Jon Bwareomaea
miraaui rongoiusuri adaa'i Farisei ra suriai ringe 'ini nuga
ngau. Ni 'uaana na 'iraaui rongoiusuri amu'i rau ai'a?”
19 Mia Jisas 'a aramiraau, 'a ha'atee o'ani, “'A 'ua?
'I'amou mou 'adoma'inia do 'iraaui nei ra awa na'i rongo-
ni-ha'iwai rai ha'aririta'i ngau 'oha na awa beiraau a mo'o
ra ha'aha'iwaia? 'Abwa'i! 'Oha na nei na ha'iwai 'a awa
beiraaui sae 'isi, raugu bwa'i 'asu'ani awa ha'i hioro moi.
20 Ma'ata tari 'oha na nei na ha'iwai rai waia baaniraau,
ma raigui matai ha'aririta'i ngau 'iniai ahutotou adaau.*
21 “Mana nata maho ro'u, 'a bwa'i nei nai haa ta maakari
bwana haoru 'anai tai bwarasiai dora na maakari na'i
bwana bwani. 'Onaa nai haua o'asi, na'i 'oha raigui wasiai
bwanasi, na maakari bwana haorusi 'ai niniro. Mai haa ta
kae maakari nai raha di'u ro'u na'i bwana bwanisi. 'Inia na
maakari bwana haoru ai'a ta'isada beiai bwana bwani.
22 “Nata mareho ro'u, 'abwa'i nei nai matai nuga waen
haoru suri'i bei bwani nara tagora'i 'ini'i uri-uri mwamwaa,
'inia na bei bwani ra bwane 'a'asi. Na'i 'oha na waen haoru
'ai su'u, na bei bwani rai pusu. Naasi mana waen rai ahe
gata'ini'i, mana bei rai maakari ta'a'i. Na waen haoru rai
niga'i ma'ata na'i bei haoru ro'u. 'Inia ni waen haoru ai'a
ta'isada beiai bei bwani.”

Sae Ra Ororiu Di'uai Dangi ni Mamaro
(Matiu 12:1-8; Luk 6:1-5)

23 Ma'e ta'i dangi ni mamaro adaaui Jiu, 'ia Jisas miraaui
rongoiusuri ana'i rau tahahoro na'i 'ubutadi mou wiit. Me
'iraaui rongoiusuri raugu rahi'i tara'i kora.

---

* **2:20** 2:19-20 Ni 'ado'ado 'anai heiha'auuni 'a o'ani. 'A ai'a ta'isada do'iraaui rongoiusuri agu'i rai nuga ngau 'oha na 'ia Jisas 'a awa mau beiraau. Na'i 'oha na 'ia God 'ai waia Jisas ara'ai aro, 'a arari dorai ha'aririta'i ngau 'iniai ahutotou adaau.

24 'Oha 'iraau na Farisei rau re'iraau, raugu ha'atee o'ani
'inia Jisas, “'Ei! Rau ga'i bwa'i husi'i wiit 'isi. Na Ringe ana'ia
Moses 'a ha'aabuai tau'aro na'i dangi ni mamaro!”
25-26 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “'A 'ua? Mou ai'a 'oha'iniai
mamaani 'inia Mwaeraha Deved mana nei rau ta'i hano
na'i 'oha narau hioro? 'A to'o na'i madoraa ana 'Abaeata,
i Na'ohadaaui Piriisi. 'Ia Deved 'a siri na'i Ruma Maea
Saira ana God ma ngaai bredi maea ra haa tanaa God, ma
ha'angauraau ro'u 'ini'i sae ana'i. Na'i Ringe ana'ia Moses
'a 'unua do'iraau moi na Piriisi na rau matai ngaai bredisi.
'Omena, 'ia Deved 'a horosia ro'u i ringeringe!”
27 Mia Jisas 'a 'unua tanaraau o'ani, “Na dangi ni mamaro,
'ia God 'a haua 'anai 'a'auhiraau moi sae, ma ai'a 'anai
ha'abwara'i maho tanaraau.
28 Me 'inau, na Garei Inoni, 'inau 'au matai 'unu'i maho
'iraaui sae ra matai haa'i na'i dangi ni mamaro. 'Inia 'inau
naasi Araha 'anai dangi ni mamaro.”

3

Sae Na Mae i Rimana
(Matiu 12:9-14; Luk 6:6-11)

1 'E ta'i 'oha ro'u, 'ia Jisas 'a siri na'i ruma ni ha'arahesi.
Ma'e sae na mae i rimana, 'a awa na'isi.
2 Miraau na Farisei rau 'ome'ome 'onaa 'ia Jisas 'ai
ha'agorohia aho'i sae na mae i rimanasi, do nei narai
subunia do'a hauai tau'aro na'i dangi ni mamaro.
3 'Ia Jisas 'a 'unua tanaai saesi do 'ai ara'a urai na'o.
4 Ma songa'iniraau o'ani, “'A 'ua? 'E taha na Ringe ana'ia
Moses 'a ha'awategaau 'anai haua na'i dangi ni mamaro?
'Anai haa'i mareho goro, ma'uasi 'anai haa'i mareho ta'a'i?
'Anai ha'atahiai noni ma'ua 'anai ha'amaesia?” Ai'a ta ta'i
'iniraau nai aramia 'inia ta ta'i ha'atee.
5 'Ia Jisas 'a wanasiraau ma taesu'a di'u 'adaau suria rau
ai'a ta'ahiai mwaeta'aasi. Rei'uaa na o'asi, 'a ahutotou ro'u
suria na tahingadaau 'a baabau. Ma 'unua tanaai saesi, “'Oi
taranga'inia hura'ai rimamu.” Mana 'oha na taranga'inia
hura'a, na rimanai saesi 'agu goro aho'i.
6 Ma na'i 'ohasi 'iraau na Farisei raugu hura'a baaniai
ruma ni ha'arahesi, rau 'ari beiraaui sae ana'ia Herod
marau 'adoma'i sibasiba 'iniai here he'ua na rai ngahuia
'inia Jisas.

Kae Ruruhai Sae Na'i Kae Bwerai Galili

7 'Ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau dioi bobonai kae
bwera i Galili. 'A ragoi sae ra suriraau baani'i 'omaa na'i
Provensi Galili mana Jiudea mana 'Idumea,

8 mana kae 'omaai Jerusalem ma tara'i 'omaa na'i aba bo
ara'a 'iniai wai Jodan ma ra'i 'omaa gaarangiai 'omaai Taea
mana Saedon. 'Iraau mwani sae 'isi ra boi beia Jisas 'iniai
rongo'i adaa'i taha 'iia na haa'i.
9 Ma 'iniai rago di'u anai sae, 'ia Jisas 'a o'ani 'iniraaui
rongoiusuri ana'i, “Moi ha'aagau 'inia ta ora tanaau. 'A gasi
'idi marai ragoi sae maragu haisu'isu'i di'u.”
10 'A ragoi nei ra daoha nara heisu'usu'u 'ari wou beia Jisas
'anai hatariai abena, 'inia ra re'i'i mwani sae na 'ia Jisas 'a
bwane ha'agorohi'i'a aho'i.
11 Ma ra'i nei na adaro 'a bwaunira ra boi beia Jisas. Ra
topira'i ruru dioi ano tanaa Jisas ma ra awara, “I'oe na
garena God!”
12 Mia Jisas 'a ha'atee wetewete, 'a ha'abasuraaui adaro
'isi ma o'ani, “'Abu ha'a-'irararaaui sae do 'inau atei!”

Jisas 'A 'Ome Sigihiai Waira Ta'i

Tangahuru Mana Rua Ha'ataari
(Matiu 10:1-4; Luk 6:12-16)

13 Mia Jisas 'a ta'eha na'i hungahunga ma 'unuraaui nei
na 'irisiraau 'anai tau'aro beia. Mana 'oha rau boi beia,
14 'a sigihiai waira ta'i tangahuru mana rua ma ha'a-
atadaau 'iniai Ha'ataari. Mia Jisas 'a ha'atee tanaraau
o'ani, “'Au 'ome sigihi'amou 'anai awa beiau ma wai
ha'ataari'amou hura'a 'anai hadanga'ini'i ha'atee ana'ia God,
15 ma moigui to'oraai mena 'anai taari'i adaro.”
16 Nara 'ini atadaa'i waira ta'i tangahuru mana rua 'ia Jisas
na 'ome sigihiraau:
Saemon, mo'o na 'ia Jisas 'a ha'a-atania ro'u 'inia Pita;
17 mea Jems mea Jon rua garena Sebedi, waira rua na
'ia Jisas 'a 'unurarua 'iniai Boanejis ma'ua Sae ni Hita,
'inia raru matai taesu'a mwada'u;
18 mea Andru,
Pilip,
Batolomiu,
Matiu,
Tomas,
mea Jems garena Alfias,
mea Tadias,
mea Saemon, baaniai ruruha ra raba taaria hura'ai
gaumani ni Rom,
19 mea Jiudas Iskariot, 'ia mo'o na usuha'inia Jisas
tanaraaui maerongana'i.

Jisas 'A To'oraai Mena

Na Wetewete Di'ua Saetan
(Matiu 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

20 Mia Jisas 'a aho'i 'ari ruma ana. Ma na'i ro'u i 'ohasi, 'a
ragoi sae ra rurugoni mai beia. Mana rago di'u 'anai sae, 'ia
Jisas mana rongoiusuri ana'i rau bwarabwara'a di'u marau
ai'a to'o madoraa 'anai ngau ma'ua haa'i tara'i maho he'ete'i
ro'u.
21 'Oha 'iraaui do'orana'i mana inana Jisas rau rongo'i
maho 'isi, rau 'ari wou 'anai waia 'ari ruma adaau. 'Inia
tara'i sae rau 'unua do ai'a odo-odo i 'adoma'ina.
22 Hoita, ma tara'i Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses
narau boi baaniai Jerusalem, rau awa ro'u marau ha'atee
o'ani, "Na mwaeraha adaaui adaro, 'ia Saetan,* 'a bwaunia
Jisas. 'Iia na haa tanaai mena 'anai taari'i hura'ai adaro
baaniraaui sae."
23 Mia Jisas 'a soiraau mai sae 'anai boi gaarangia, ma haa'i
ha'atee heiha'auu 'anai ha'ausuriraau, 'a o'ani, "'A 'ua? Mou
'adoma'inia do'ia Saetan 'ai matai taaria hura'a haaria? 'A
bwara!
24 'Onaa 'e kantri na 'iraaui sae ra hei'oi hairiu, na kantrisi
'a bwa'i ura.
25 Ma 'onaa 'e ta'i ruruha na'i ruma ra awa heheihoa'a moi,
na ruruhasi 'a bwa'i ura ro'u.
26 Hoita, 'onaa ruruha ana Saetan rai awa heheihoa'a, 'a
o'asi ro'u. 'A bwa'i ura mwada'u, ma'ai ahoda mai ai'aa."
27 Mia Jisas 'a haa ro'u i ha'atee heiha'auu. 'A ha'atee o'ani,
"'Onaa 'e nei na raba taari'i hura'ai adaro, 'ai wetewete
ma'ata di'ua Saetan. 'A 'onaai sae na raba sirihiai ruma anai
sae wetewete 'anai haa'i maho ana'i, 'ai wetewete ma'ata
di'ua ro'u i sae wetewetesi. Naasi 'aigu mwada'u tanaa 'anai
siri tosiai saesi, maigui haa'i bori ana'i.
28 "'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou. 'Ia God 'a
matai 'adoma'i nugasi'i moi mwane ora-ora'a na sae 'a haa'i
mana mwane maho ta'a'i na 'unu'i 'inia God.
29 Ma'ata 'ia tei nai ha'atee ha'ata'aiai Hi'ona Maea, 'ia God
'a bwa'i 'adoma'i nugasia 'inia. Ni ora-ora'asi 'ai awa tarau
beia."
30 'Ia Jisas 'a 'unua o'asi tanaraau 'inia tara'i nei 'iniraaui
Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ra 'unua do'e adaro na
bwaunia, naia na to'o mena 'inia 'anai taari'i hura'ai adaro.
Ai'a do 'iniai mena ana Hi'ona Maea.

Huunai Inana Mana Do'orana Jisas
(Matiu 12:46-50; Luk 8:19-21)

31 Mana inana Jisas miraau do'orana'i rau ataha mai na'i
ruma na 'ia Jisas 'a awa iei. Marau ura moi hura'ai abau
'omaa. Maraugu ha'ataaria siri taroha tanaa Jisas do'ai
hura'a.

---

* **3:22** ***Saetan:*** Na'i ha'atee ni Grik ra 'unua Saetan 'inia Belsabul.

32 Me na'i 'ohasi, 'a ragoi sae na rau heinagu garigaria
Jisas marau o'ani 'inia, “'Ei, 'ia inamu miraaui do'oramu'i,
neiraau hura'asi. Rau raba re'i'o.”
33 'Ia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraau, “'Iatei inagu miraaua
tei do'oragu'i?”
34 Mia Jisas 'a wanasiraau hairiui sae ra heinagu gari-
garia. Maagu ha'atee o'ani, “'Ome! Neiraauni inagu mana
do'oragu'i!
35 'Ia tei na hauai taha God na 'irisia do 'ai haa, naasi
huunai do'oragu mana asigu mana inagu.”

4

Mamaani 'iniai Sae Na Rarasa
(Matiu 13:1-9; Luk 8:4-8)

1 Mia Jisas 'a taraawa'a ha'ausuriraau ro'u i sae na'i
bobonai kae bwera i Galili. Me suriai rago 'anai sae nara
goni na'i dorasi, 'ia Jisas 'a heinagu ara'a na'i ora ma ta'e
hura'a baaniai one. Me 'iraaui sae ra ura moi one 'anai
bahurongoa.
2 Ma haa'i ha'atee heiha'auu 'anai ha'ausuriraau. 'Agu
ha'atee o'ani 'iniraau,
3 “Moi bahurongo goro. 'E 'oha na 'e ta'i sae na hura'a
'anai hasi korai wiit na'i mou ana.
4 Ma na'i 'oha na rarasanga'ini'i kora, ra'i nei nara to'o na'i
tara mana gere manu ra dio mara ngaa'i.
5 Tara'i nei ra to'o na'i dora hauhau'a, dora na ano 'a ai'a
raha mara tahi'a. Mana 'oha ra tahi, ra tahi goro ga'u moi.
6 Mana 'oha na sina 'a raorao di'u, ra nugu mara mae aho'i
moi, 'inia raridi ra ai'a ganu dio.
7 Ma tara'i kora ra to'o na'i dora ra tahi bei'i waroraraki.
Ma na'i 'oha ra tahi ara'a, na waroraraki 'a agu ha'amaesi'i
maragu ai'a hungu'a.
8 Mana kora ra to'o na'i ano goro, ra tahi goro mara hungu.
Tara'i nei ra'i ta'i oru tangahuru hua, tara'i nei ra'i ono
tangahuru, ma tara'i nei ra'i 'arangi.
9 Tei na to'o karinga 'anai rongo 'ai bahurongoa mai
aidangi tarihana.”

'Ado'adona Jisas 'Anai Ha'ausuri

'Ini'i Ha'atee Heiha'auu
(Matiu 13:10-17; Luk 8:9-10)

10 'Oha na awa haaria Jisas, 'iraau na ta'i tangahuru mana
rua rongoiusuri ana ma tara'i sae ro'u beiraau, rau boi
marau songa'inia 'ini'i 'ado'ado 'ada'i mamaani 'isi.
11 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraau, “Na'i na'o, 'ia God
ai'a ha'arangasia he'uai marungiraau nai haa i noni ana'i.

Me na'i 'ohani 'a ha'ata'inia tana'amou. Mei tanaraaui nei
nara ai'a hinihinia God, wai ha'ausuriraau moi suri'i ha'atee
heiha'auu.
12 'Au haua o'asi do,
‘Rei'uaa rai 'ome marai 'ome
marau bwa'i 'ome 'iraraa ta maho,
ma'ua rai bahurongo marai bahurongo
marau bwa'i aidangisia ta maho.
Ma 'onaa rai 'ome 'iraraa marai aidangisia,
rau ga'i rihosi,
mea God 'ai 'adoma'i nugasi'araau.’ ”*

'Ado'ado 'Anai Nei Na Rarasa
(Matiu 13:18-23; Luk 8:11-15)

13 Mia Jisas 'a songa'iniraau ro'u o'ani, “'A 'ua? Mou ai'a
aidangisiai ha'atee heiha'auusi? 'Onaa mou ai'a, 'ai he'ua
namoigu aidangisi'i ro'u 'ini'i tara'i heiha'auu na wai maani'i
ro'u?
14 Hoita, 'i nei na rarasa kora 'a 'onaai sae na taroha'ini'i
ha'atee ana'ia God tanaraaui sae.
15 Na kora ra to'o suriai tara nara ngaa'i manu, 'a ura
'iniraaui sae ra rongo'i moi ha'atee. Mia Saetan 'a boi ma
ha'akaku'araau aho'i 'ini'i.
16 Na kora ra to'o na'i ano hauhau'a 'a ura 'iniraaui sae ra
rongo'i mara daa'i raurau i ha'atee ha'i wa'ewa'e.
17 Mara ai'a daa'i orea 'inia na ha'atee ra ai'a ganu dio
na'i tahingadaa'i 'onaai hasi'ei ra ai'a ganu i raridi. 'Oha
na mwani maho ra bwara mara ha'a-mama'airaau 'ini suri'i
adaa'i ha'atee ana'ia God, raugu rihota'i aho'i.
18 Na kora ra to'o na'i dora ra awa iei waro raraki 'a ura
'iniraaui sae ra rongo'i ha'atee ana'ia God.
19 Ma 'ari wou maraugu 'adoma'i raha moi 'ini'i taraani
maho. Mara ta'ahi'i ro'u i toto'ora ni marewana, mana
taraani maho ni marewana moi. Tarana naasi, na ha'atee
'a bwa'i matai tahi ma ai'a ha'i hua.
20 Mana kora ra to'o na'i ano goro, 'a ura 'iniraaui sae ra
rongo'i ha'atee ana'ia God marau huunai hinihini'i. Mana
mwane maho goro ra hura'a baani'i tahingadaa'i 'onaai
hungu goro ra hahaa'i hasi'ei. Tara'i nei ra'i oru tangahuru
hua, tara'i nei ra'i ono tangahuru, ma tara'i nei ra'i ta'i
'arangi.”

Maho Nara Bainihu Ga'u,

Rai Ha'ata'i Hura'a
(Luk 8:16-18)

21 'Ia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u 'iniraau, “'A 'ua? Ta sae 'a
ga'i suungia ta raita 'anai nugaa moi na'i bahainai rabo'o

* **4:12** 4:12 Aisaea 6:9-10

ma'ua na'i bahainai bwea? 'A bwa'i! 'Iia 'ai tokia ma'ata'a
na'i dora 'ana.
22 Taha na awa bainihu 'ai ha'ata'i hura'a.
23 Tei na to'o karinga 'anai rongo 'ai bahurongoa mai
aidangi tarihana."
24 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u 'iniraau, "Moi wai'ado'ado
goro suri'i maho nau maani'i tana'amou. 'Ia God 'ai haua
tana'amoui aidangi suriai araisuri'i amoo'i taha nau 'unu'i.
25 'Ia tei na raba aidangisia God, 'ia God 'ai a'oia tanaai
aidangi na to'oraa. Mia mo'o na ai'a raba aidangisia God,
na gere aidangi na to'oraa, 'ia God 'ai rahia baania."

God Moi Na Matai Ha'a-urasiai

Heimarungi Ana

26 Mia Jisas 'a haa ro'u i ha'atee heiha'auu, "Na heimarungi
ana God 'a 'onaai kora na sae 'a rarasa-nga'ini'i na'i moou
ana nara tahi haari'i.
27 Saesi 'a mauru na'i rodo, 'a rarai na'i dangi ma poru
haa'i tagora ana'i. 'Ado dangi 'a haua o'asi moe'a. Ma na'i
'ohasi, na kora ra raboa mara tahi ara'a. Mia mo'osi 'a ai'a
'iraraai taha na ha'atahi'i kora 'isi.
28 Hoita, naia na ano na ha'atahi'i 'isi na ragu hungu
'ini'isi. Na maho tahamora na re'ia, naasi rawadi, ruana
tagadi mana oruna nai'i huadi.
29 Mana 'oha na hua ra maua, 'a hauai naihi ana ma
tabari'i, 'inia 'a tari'ai madoraa 'anai haa'i."

Raha Nai Hauai Heimarungi Ana God
(Matiu 13:31-32; Luk 13:18-19)

30 Mia Jisas 'a songa'iniraau ro'u o'ani, "'A he'uai
'adoma'imoou 'iniai heimarungi ana God? 'E taha wai
heiha'auu 'inia na moi aidangisia 'inia?
31 'Io, 'a 'onaai koranai hasi'ei ra 'unua 'iniai mastad nara
hasia na'i mou. Na koranai hasi'eisi 'a kekerei di'u'i koradi
mwane hasi'ei.
32 Ma na'i 'oha na tahi ara'a, 'e kae hasi'ei na raha di'u'i
hakoi maho ra hasi'i na'i mousi, mana raraana ra raha
'ohadi manu 'anai nu'i suri'i."

'Ado'adona Jisas 'Anai Ha'ausuri

'Ini'i Ha'atee Heiha'auu
(Matiu 13:34)

33 'Ia Jisas 'a haa'i tanaraaui inoni ha'ausuringa'i na rau
matai aidangisi'i.
34 'A haa'i moi suri'i ha'atee heiha'auu. Ma na'i 'oha nai
awa haaria beiraaui rongoiusuri ana'i 'aigui ha'atee wagasi'i
tanaraau.

Jisas 'A Ha'apapakuai Ro'a Mana Tabaosi
(Matiu 8:23-27; Luk 8:22-25)

35 Na'i dangisi, 'oha na gaarangi su'urahi, 'ia Jisas 'a
ha'atee o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “Gau magai 'ari
nata batarau i bwera.”
36 Miraaui rongoiusuri ana'i rau hano baaniraaui inoni
'isi. Rau ta'e ara'a na'i ora na 'ia Jisas na heinagu iei marau
ta'i 'ari nata batarau. Ma tara'i ora ro'u narau ta'i 'ari goni.
37 Raugu 'asu'a marau hano suaai kae ro'a beiai tabaosi.
Mana ora narau ta'e iei 'a gaarangi mai dodo 'inia ni tabaosi
ra abwao aharau siri na'i raronai ora.
38 Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a borunga na'i pilo auru na'i muri, 'a
poru mauru. Miraaui rongoiusuri ana'i rau ha'araia marau
o'ani 'inia, “Ha'ausuri, 'a ai'a ta'aabemu 'iniai gaarangi
dodo'a agaauni?”
39 'Ia Jisas 'a ura ara'a ma ha'atee wetewete o'ani tanaai
ro'a mana wai, “Papaku!” Ma na'i mau 'ohasi na ro'a 'a
papaku mana wai 'agu biowaa.
40 'Ia Jisas 'agu songa'iniraaui rongoiusuri ana'i, “Ni
'uaana mou mamaa'u 'inia? 'A 'ua? Mou ai'a hinihiniau
mau?”
41 Na'i 'ohasi rau mamaa'u ro'u wou baaniai na'o marau
ha'atee hairiu o'ani, “'E sae he'ua naani? Rei'uaa ro'a mana
tabaosi mara araisuria moi!”

5

Ra'i Adaro Nara Bwauniai Sae
(Matiu 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 'Ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau taha wou na'i nata
bataraui bwera i Galili marau 'oto na'i dora ra 'unua 'iniai
Gerasa.
2-3 Ma na'i 'oha rau dio baaniai ora, 'e sae na adaro 'a
bwaunia 'a boi 'anai heisadoi beia Jisas. Saesi 'agu hura'a
mai baaniai dora na awa iei, suri'i wabwa nara toringi'i ei
sae mae. Me 'iniai wetewete di'u ana, rei'uaa ra ho'osia 'ini'i
arihau mara ai'a bwara tanaai mosi'i.
4 'A ragoi 'oha ra ho'osiai uwana mana rimana 'ini'i arihau
ma momosi'i moi. Ma ai'a ta sae ro'u 'ai wetewete 'anai
ha'amanataa.
5 Dangi mana rodo 'a hano hairiu suri'i wabwa mana
hungahunga. 'A awaawara ma ha'amaaraai abena 'ini'i hau.
6 Hoita, saesi 'a bwane re'ia mau hura'a Jisas sisiri mai
adaau ma bwane 'eba 'anai heisadoi beia. 'A taha wou beia
ma topira'i ruru tanaa.
7-8 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “Adaro, 'oi hura'a baaniai
saeni!” Mana saesi 'agu awara raha o'ani, “'Ei Jisas, garena
God ororiu ara'a! 'O raba 'uaauni? Na'i atana God 'au
ha'angoni'o, 'oi abui ha'a-mama'aiau!”
9 Mia Jisas 'a songa'iniai saesi, “'Iatei atamu?”

Mia aramia, 'a o'ani, “Atagu 'ia Kae Ruruha, 'inia meu rago di'u.”
10 Mia ha'angonia wetewete a Jisas do 'ai abui taariraau hura'a baaniai dorasi.
11 Ma na'i bobonai abaaba gaarangiraau, ra'i mwane boo nara suasua 'isi.
12 Miraaui adaro 'isi ra bonga'inia Jisas o'ani, “'Oi ha'ataari'ameu siri suri'i boo 'isi 'anai awa suri'i.”
13 Mia Jisas 'a ha'awateraau mana adaro 'isi ra hura'a baaniai saesi mara siri'a suri'i mwani boo 'isi. Mana boo 'isi ra 'eba dio suriai ahana mara rege dio na'i wai mara dodo hako.
14 Miraaui nei ra 'omesuri'i boo 'isi rau 'eba 'ari na'i 'omaa ma na'i suri'i mwani dora ro'u 'anai taroha'iniai tarohasi. Mana mwani sae hako ra boi 'anai 'omesiai maho na to'o.
15 Mana 'oha ra boi beia Jisas, ra re'iai sae na adaro ra bwaunia ga'u. 'A goro'a mana aidangina 'a odo-odo aho'i ma ho'o bwana'a, 'a heinagu papaku moi. Miraaui sae ra mamaa'u hako.
16 Miraaui nei rau re'i'i maho 'isi, rau maania 'ari taha na to'o tanaai saesi mana boo 'isi.
17 Miraaui saenai dorasi rau bonga'inia Jisas do'ai hura'a baaniai dora adaau.
18 'Oha 'ia Jisas 'a ta'e aho'i na'i ora, na sae na adaro ra bwaunia ga'u ani 'a ha'angonia wetewete do rarui ta'i hano.
19 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniai saesi, “'Au ai'a rabasia do'oi hano beiau, ma'ata 'oi 'ari 'omaa amua beiraaui sae amu'i. Ma'oi 'unua tanaraau taha 'ia Araha God na haua tana'o mana heita'ahi ana tana'o.”
20 Naasi mana saesi 'a hura'a ma 'ari na'i Provensi Dekapolis. 'A maania tanaraau hakoi mwani sae taha na 'ia Jisas 'a haua tanaa mana mwani sae 'isi ra heimwaota'i di'u 'inia.

'E Gare Urao Ana Jaeras

Mana Urao Na Adoiai 'Abu Raha
(Matiu 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 'Ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau ta'e aho'i 'ari nata aba 'iniai bwera i Galili. 'Oha na siri wou na'i one, 'a ragoi sae ra rurugoni mai beia.
22 Ma'e sae na boi 'anai re'ia Jisas na atana 'ia Jaeras. 'Iiasi 'e na'otara na'i ruma ni ha'arahesi 'anai 'omaasi. 'A boi ma topiruru auru tanaa Jisas.
23 'A ha'angonia wetewete, 'a ha'atee o'ani, “Jisas, ni gare urao agua 'a gaarangi mae'a. 'Oi boi karohia maai goro aho'i.”
24 Mia Jisas 'agu hano beia Jaeras 'anai 'ari ruma ana. Ma'e kae ruruhai sae ra hano haisuri mara ha'asu'isu'ia.

25 Ma na'i ruruhasi, 'e urao na awa iei na adoiai 'abu raha,
ma'e ta'i tangahuru mana rua harisi na hako'a.
26 'A rongomaata'i di'u suri'i 'oha 'iraaui dokita ra bonasiai
ha'ahakoa baania i daohasi. Mana uraosi ai'a gere goro
moe'a, 'agu daoha raha di'u wou. Mana gere ha'a ana'i ra
hako mamata 'iniai tahariraau.
27 Na uraosi 'a bwane rongoai taroha 'inia Jisas. Naasi ma
'ariwou na'i murina na'i 'uruhanai kae ruruhasi ma karohiai
to'oni ana.
28 'A 'iraraa haaria do 'onaa 'ai karohia moi to'oni ana Jisas
ma 'a ga'i goro aho'i baaniai daoha na adoiasi.
29 Ma na'i 'oha na karohia na 'abu 'a papaku ma arunga
'iraraa do 'iia 'a goro'a.
30 Ma na'i ro'u 'ohasi, 'ia Jisas 'a 'iraraa do ni mena ni
ha'atahi 'a hura'a baania. Ma rihota'i ma songa'iniraaui
mwane sae 'isi o'ani, "'Ia tei 'ini'amou na karohiai to'oni
agua?"
31 Miraaui rongoiusuri ana'i rau ha'atee o'ani 'inia, "'A
'ua na'o songa'inia 'inia mo'o na karohiai to'oni amuasi? 'A
bwarai 'iraraa tei na karohi'o! 'O ai'a 'iraraai rago anai sae
na ra ha'a-su'isu'i'osi?"
32 Mia Jisas 'a wanawana hairiu 'anai re'ia tei na karohiai
to'oni ana.
33 Mana uraosi 'a 'iraraai maho na to'o tanaa. 'A boi ha'i-
'idi'idi 'inia 'a mamaa'u, 'a topira'i ruru auru tanaa Jisas ma
maania hako tanaai daoha na sadoia ma 'inia ro'u i karohia
anai to'oni ana.
34 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniai uraosi, "Ina, i hinihinimu
na ha'agorohi'o aho'i! 'O bwa'i rongomaata'i'a. 'Oi 'ariwou
dadara'a!"
35 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a ha-hadahada mau, ra'i sae ra boi
baaniai ruma ana Jaeras marau o'ani 'inia Jaeras, "Ni gare
amua 'a hako'a. 'Oigu abu 'unua'ai ha'ausurisi 'anai 'ari!"
36 'Ia Jisas 'a rongo'i mareho narau maani'isi ma o'ani 'inia
Jaeras, "'Oi abui mamaa'u, 'oi hinihini moi!"
37 'Ia Jisas 'a ai'a rabasia do tanei ro'u 'anai hano beia,
ma'ata 'ia moia Pita, 'ia Jems, mea Jon do'orana Jems.
38 Rau 'ari wou ruma ana Jaeras marau rongoraaui sae
nara boi 'anai ada'imae 'iniai garesi.
39 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a siriwou na'i ruma 'a ha'atee o'ani
'iniraau, "Ni 'uaana namou angi 'inia? Na garesi ai'a mae,
'iia 'a mauru moi."
40 Mana mwane sae hako ra da'ata'inia Jisas. 'Ia Jisas 'a
'unua tanaraaui mwane sae 'isi do rai hura'a baaniai ruma.
Maagu wairaruai amana mana inanai garesi, beiraaui oru
rongoiusuri anasi marau 'ari na'i ahii na awa iei garesi.
41-42 Mia Jisas 'a dau na'i rimanai garesi ma ha'atee o'ani
na'i ha'atee ana, "Talitha, koum!" I 'ado'ado 'anai ha'ateesi

'a o'ani, “Gere urao, suruta'e!” Ma na'i moi 'ohasi, na garesi
'a suruta'e magu hahano. Miraau hako rau heimwaota'i di'u.
43 'Ia Jisas 'a ha'atee wetewete tanaraau do rai abui
taroha'inia ro'u tanaa ta nei 'iniai mahosi. Ma ha'atee o'ani,
“Moi haua tanaa ta mahoingau.” Mana gare uraosi, ni
harisina 'e ta'i tangahuru mana rua.

6

Ra 'Utaia Jisas Na'i 'Omaai Nasaret
(Matiu 13:53-58; Luk 4:16-30)

1 'Ia Jisas 'a hura'a baaniai 'omaasi bei'i rongoiusuri ana'i
marau 'ari Nasaret, 'omaa na raha ara'a iei.
2 Ma na'i dangi ni mamaro 'a siri na'i ruma ni ha'arahesi
ma ha'ausurirai noni. Ma ragoi noni ra goni mai
'anai bahurongoa. Ma na'i 'oha ra rongo'i ha'ausuringa'i
ana'i, rau heimwaota'i di'u maraugu ha'atee heiheia o'ani,
“Romwane! 'A he'ua na 'irara'i 'ini'i maho 'inia mo'osi?
'E sae haaria moi na'i 'omaani naasi, ma 'a he'ua na
aidangi di'u 'iniasi? Ma to'oraa he'uai mena na haa'i 'ini'i
ha'abu'oahu 'isi?
3 'Iia 'e kapentaa moi, gare ana Meri, do'oradaau a Jems,
Josep, Jiudas mea Saemon. Me 'iraaui asina'i rau awa ro'u
moi 'ini.”
Naasi rau 'itaa Jisas marau ai'a raba hinihinia.
4 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraau, “I rarabea ra ha'ahoua
suri'i mwani dora hako. Na'i moi 'omaa ana miraaui sae
ana'i naraugu ai'a.”
5 Ma 'ini ai'a hinihinia adaau a Jisas, ai'a ragoi ha'abu'oahu
na haa'i na'i 'omaasi. Mia nugaai rimana moi hungadaau
taringai nei ra daoha mara goro aho'i baani'i daoha nara
sadoira.
6 'Ia Jisas 'agu heimwaota'i di'u 'iniraaui sae na'i 'omaa
ana, 'inia rau ai'a hinihinia.

Jisas 'A Ha'ataariraau Hura'a Ta'i Tangahuru

Mana Rua Ha'ataari Ana
(Matiu 10:5-15; Luk 9:1-6)

Ma na'i muri, 'ia Jisas 'a hano hairiu suri'i 'omaa 'anai
ha'ausurirai noni.
7 Ma'e ta'i 'oha, 'a soiraau goni ta'i tangahuru mana rua
rongoiusuri ana. Ma ha'atee o'ani 'iniraau, “'E waira rua
ma wai ha'ataaria hura'a 'ari suri'i 'omaa. Ma wai haa
tana'amoui mena 'anai taari'i hura'ai adaro baanirai sae.
8 Na'i 'oha moi hura'a, abu tanei 'ini'amou 'ai waa ta huai
bredi ma'ua anga ni 'aariha, ma'ua ha'a. Moi matai waa'i
'a'abi amoo'i
9 mamoi siri suri'i sandol amoo'i. Ma'ata mou abui waa'a
ro'u ta to'oni.

10 'Oha moi siri wou na'i ruma nara ha'a-maoto'amou
na'iei, moi awa hatara'i na'iei tari 'oha moi hura'a baaniai
dorasi.
11 Mana 'oha moi taha wou ta dora na rau bwa'i
raba ha'amaoto'amou mana rongo'i taha mou hadanga'ini'i,
moi hura'a baaniai 'omaasi. Ma moi tarohi'i kahua
baani'i uwamoo'i, 'e ha'abasu tanaraau do'ia God 'ai ha'a-
mama'airaau."
12 Me 'iraaui rongoiusuri rau hura'a marau taroha'iniai
ha'atee ana God tanaraaui mwane sae, rau o'ani, "Mou
rihosi baani'i ora-ora'amoo'i."
13 Marau taari'i hura'a mwani adaro marau tarohiraau
mwani nei ra daoha 'iniai rumu mara goro aho'i baani'i
daoha nara sadoira.

Na Mae Na Haa Jon Bwareomaea
(Matiu 4:1-12; Luk 9:7-9)

14 Na'i 'ohasi, 'ia Herod Antipas na Mwaeraha na'i Galili, 'a
rongo'i mwani taroha 'ini'i taha 'ia Jisas mana rongoiusuri
ana'i rau haa'i. 'Inia na taroha 'a 'adarara hako 'ari suriai
mwane dora. Tara'i sae ra 'unua do 'ia Jisas naasi 'ia Jon
Bwareomaea na tahi aho'i baaniai mae. 'Inia do naia na
to'o mena 'inia 'anai haa'i ha'abu'oahu.
15 Ma tara'i nei ro'u ra 'adoma'inia do 'ia Elaija ma'ua 'e
ta'i 'iniraaui Rarabea ni 'ohaani mau.
16 Ma na'i 'oha 'ia Herod 'a rongo'i maho ra 'unu'i 'inia
Jisas, 'a o'ani, "'Ia Jon Bwareomaea nara horosia'ai 'u'una
ani, na suruta'e aho'i baaniai maesi."
17-20 'Inia na'i na'o, 'ia Herodias raru ha'iwai a Pilip,
do'orana Herod. 'A 'ari wou mia Herod 'agu asihura moi
ma waina'a Herodias. Naasi 'ia Jon Bwareomaea 'a taringai
'unua tanaa Herod do 'a ai'a odo-odo do'ai wainai urao ana
do'orana!
Hoita, mia Herodias 'a taesu'a di'u 'ana Jon ma raba
ngahuia maagu bwara tanaa. 'Inia 'ia Herod 'a maguguta'i
ngahuia 'inia 'a 'iraraa do 'ia Jon 'e sae na maea ma odo-
odo na'i maana God. Naasi 'ia Herod 'a 'unua tanaraaui sae
hehei'oi do rai waia Jon marai nugaa na'i rumaniho'o, 'inia
'a raba ha'atahia baania Herodias. 'Ia Herod 'a wa'ewa'e
'oha na bahurongo'i mamaani na haa'i a Jon, rei'uaa na ha'a-
heingahui'i maho 'isi na'i 'adoma'ina.
21 'E ta'i 'oha, 'ia Herod 'a hauai kae ngaungau 'anai
'adoma'i aho'isiai 'oha na huta. Ma ari'ahuraau hako mai
saemaua ana'i, 'iraaui na'otara na'i ruruhai hehei'oi, miraau
hakoi na'otara na'i Galili. Na'i 'ohasi, 'ia Herodias 'agu
sadoiai 'oha goro 'anai ngahuia Jon.
22 Na'i 'oha na to'o i ngaungau, 'e gere urao, garena
Herodias, 'a siri mai mao 'anai ha'a-reirei'araau. Mia Herod
miraau hakoi sae na'i rumasi rau wa'ewa'e 'anai reireia.

Mia Herod 'agu o'ani 'iniai gere uraosi, “Wai haua tana'o
namoiwou ta mareho 'oi 'irisia.
23 Wai duruduru tana'o 'inia ta aba 'iniai dora nau
marungia 'onaa 'o 'irisia.”
24 Mana gere uraosi 'a hura'a, ma 'ari songa'inia inana, 'a
o'ani, “Nanae, 'e taha wai ha'angonia?”
Mana inana 'a o'ani, “Ni bwauna Jon Bwareomaea!”
25 Mana gere urao 'a hasi hura'a ma 'ari aho'i beia Herod
ma ha'atee o'ani, “'Inau 'au rabasia do'oi haua'a mai tanaaui
bwauna Jon Bwareomaea na'i ta rabo'o papaheta'a.”
26 Na Mwaeraha 'a ahutotou di'u. Ma ha'a-heingahuia na'i
'ado'adona, 'inia 'a ai'a raba horosiai 'u'una Jon. Ma bwara'a
ro'u tanaai ura bwarasiai taha na gere uraosi 'a ha'angonia
na'i maadi sae rago.
27 Naasi 'ia Herod 'a ha'ataariai sae hehei'oi moi 'ohasi 'ari
rumaniho'o 'anai horosiai 'u'una Jon.
28 Mana sae hehei'oi 'a horosiai 'u'una, 'a nugaai bwauna
na'i rabo'o papaheta'a ma haua tanaai gere urao, mana gere
uraosi 'a waa 'ari tanaa inana.
29 'Oha 'iraaui rongoiusuri ana'ia Jon ra rongoa, raugu boi
waai abena marau nugaa na'i wabwa.

Jisas 'A Hanganiai Rima Merui Mwane
(Matiu 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

30 'Oha 'iraaui Ha'ataari rau aho'i mai baaniai 'aariha
adaau, rau maani'i tanaa Jisas mwani maho rau haa'i mana
mwani maho rau ha'ausuriraaui sae 'ini'i.
31 Me 'iniai rago anai sae nara boi beia Jisas ma ra aho'i,
'ia Jisas mana ha'ataari ana'i rau bwarabwara'a di'u marau
ai'a to'o madoraa 'anai ngau mana haa'i tara'i maho he'ete'i
ro'u. Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraau, “Gau ma gai 'ari ta
dora na bwa'i ta sae nai awa na'iei ma gai gere mamaro
ga'u.”
32 Naasi, marau ta'e na'i ora, rau 'ari na'i dora na ai'a sae
awa iei.
33 Miraaui sae rau 'irararaau'ai hano adaausi, marau hano
baani'i 'omaa adaa'i. Rau 'eba hatare 'anai dora na 'ia Jisas
mana rongoiusuri ana'i narau hano 'ana, marau ataha na'i
na'o 'iniraau.
34 'Oha 'ia Jisas 'a dio baaniai ora, 'a re'iai kae ruruhai
saesi ma ta'ahiraau di'u, 'inia rau 'ome ha'a-ta'ata'ahi 'onaai'i
siip nara ai'a to'o sae 'anai 'omesuri'i. Ma ragoi maho na
ha'ausuriraau 'ini'i.
35 Ma su'urahi'a 'iraaui rongoiusuri ana'i rau boi beia
marau o'ani 'inia, “'A orea di'u'a naani, mana dorani, 'a ai'a
ruma'a.
36 Ni 'uaana na'o ai'a ha'a-taariraaui sae 'ini marai hura'a
suri'i 'omaa 'isi 'anai hori 'adaau mahoingau?”

37 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “'I'amou namoi ha'i
'adaau mahoingau!” Marau o'ani 'inia, “'E taha na mei
hanganiraau 'inia? Horihorinai ta'i sae na'i ta'i harisi
maigui arari 'anai hori bredi 'ada'i mwani sae 'ini!”
38 'Ia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraau, “Moi sadoiai siha huai
bredi na beiraaui sae 'isi.”
Mana 'oha rau 'iraraa, rau 'unua tanaa o'ani, “'E rima gere
huai bredi ma'e rua ii'a.”
39 Mia Jisas 'a 'unua tanaraaui rongoiusuri 'anai ha'a-
heinaguraaui sae na'i mwani hahaarisi marai hoairaau
suri'i ruruha.
40 Miraaui sae ra heinagu suri'i ruruha, tara'i ruruha ra'i
ta'i 'arangi sae, ma tara'i nei rima tangahuru.
41 Mia Jisas 'a dauai rima huai bredi mana rua ii'asi. 'A
wana ara'ai aro ma ha'atee ha'agorohia God 'inia. Ma uubi'i
bredi 'isi mana ii'a ma haa'i tanaraaui rongoiusuri ana'i
'anai ha'atora'ini'i tanaraaui sae.
42 'Iraau hako rau ngau masu
43 mana mahoingau narau ngau tahi'i rau si'o ha'ahonua
'iniai ta'i tangahuru mana rua abira.
44 'A 'onaai rima merui saemwane narau ngau masu hako
na'i dangisi.

Jisas 'A Hahano Na'i Hunganai Wai
(Matiu 14:22-33; Jon 6:15-21)

45 Na'i moi muri 'ia Jisas 'a o'ani 'iniraaui rongoiusuri
ana'i, “Moi ta'e na'i ora mamoi gaau na'i na'o 'ari nata
batarau, mamoi siri na'i 'omaai Betsaeda. 'Inau wai awa
ga'u.” Naasi mia Jisas 'a awa moi beiraaui sae 'isi tari 'oha
na ha'ahanoriraau aho'i hako 'ari suri'i 'omaa adaa'i.
46 'Oha na ha'a-taariraau hakoi sae, 'a ta'eha na'i hun-
gahunga 'anai ha'arahesi.
47 Ma su'urahi'a mia Jisas 'a awa mau na'i hungahunga
mana rongoiusuri ana'i rau 'ari wou taha na'i 'ubutanai wai.
48 'Ia Jisas 'a re'iraaui rongoiusuri ana'i do rau tau'aro
raha di'u 'anai haruta suaai ro'a raha. 'Ari wou me 'iia 'a
'ari beiraau na'i wa'aria, 'a hahano na'i hunganai wai ma
gaarangi hano di'uraau'a.
49 Ma na'i 'oha 'iraaui rongoiusuri ana'i rau re'iai hahano
ana Jisas na'i hunganai wai rau 'adoma'inia do 'e anoa
marau awaawara.
50 Rau kae mamaa'u di'u 'oha rau re'ia, mia Jisas 'a o'ani
'iniraau, “'Ai abui ta'aabemoou! 'Inau moia Jisas na! Moi
abui mamaa'u.”
51 Ma ta'e ara'a beiraau na'i ora mana ro'a 'a papaku'a.
Miraau na rongoiusuri ra kakuta'aai ahudaa'i.

52 Ra pwapwakui 'adoma'idaa'i 'inia rau ai'a raroma-
tarihana do'a to'o mena 'anai haa'i ha'abu'oahu, 'onaai 'oha
na hanganiraau ani rima merui mwane.

Jisas 'A Ha'agorohira Aho'i Sae

Ra Daoha Na'i Genesaret
(Matiu 14:34-36)

53 'Ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau haruta 'ari nata
batarau marau 'oto na'i dora ra 'unua 'iniai Genesaret
marau ha'ahunaai ora adaau na'i 'isi.
54 'Oha rau dio baaniai ora, 'iraaui sae ra 'ome 'iraraa Jisas.
55 Naasi, marau 'eba 'ari suri'i mwani 'omaa na'i dorasi
marau taroha'iniai boi ana Jisas. Marau suru'i'i sae ra daoha
suri'i bwea marau waa'i 'ari na'i dora na 'ia Jisas 'ai taha
suri'i.
56 Ta 'omaa he'ua nai 'ari ei, 'iraaui sae ra waa'i mai moe'a
i sae adaa'i nara daoha mara nuga goni'i na'i ta'i dora a'ora.
'Iraaui sae daoha rau bonga'inia Jisas dorai karohia moi
gaonai to'oni tewa ana. 'Iraaui nei rau haua o'asi rau goro
aho'i baani'i daoha ra to'iraau.

7

Ha'ausuringa'i Ni 'Oha Bwani
(Matiu 15:1-9)

1 Tara'i Farisei mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses
nara boi baaniai Jerusalem, ra goni mai beia Jisas.
2 Rau re'ia do tara'i rongoiusuri ana'ia Jisas rau ngau
maraugu ai'a dorima suriai herehere 'iraaui Farisei rau
'unua.
3 'Iraaui Jiu, ororiu 'iraaui Farisei, ra suri'i mau i
ringe adaa'i na'i 'oha bwani, 'onaai herehere 'anai dori
ha'agorohi'i rimadaa'i maraigu ngau.
4 Ma na'i 'oha rai 'ari suri'i dora-ni-horihori mahoingau,
ra bwa'i ngaa'i mahoingau rai hori'i tari 'oha rai hauai
herehere 'anai dori ha'agorohi'i rimadaa'i. Marau suri'i ro'u
tara'i ringe adaa'i, 'onaai here 'anai dori panikeni mana kuki
mana rabo'o.
5 Hoita, miraaui Farisei mana Ha'ausuri rau songa'inia
o'ani a Jisas, “Ni 'uaana na'iraaui rongoiusuri amu'i ra ai'a
ha'isuri'i 'ini'i ha'ausuringa'i narau ha'adiohi'i mai tanagaau
i wauwa agaa'i na'i 'oha bwani? 'I'ameu meu re'ia do rau
ai'a suriai huunai herehere 'anai dorima, marau ngau moi!”
6 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraau, “Mou pwapwaari'i!
Maho na 'unu'ia God tanaa Aisaea 'anai usu'i 'iniraaui
wauwa amoo'i ra to'i'amou ro'u. 'Ia Aisaea 'a usu 'oniaa,
“'Iraaui noni 'ini ra ha'ahouau moi 'ini'i ngoodaa'i,
magu tahingadaa'i ra awa ha'atau di'u baaniau.

7 I ha'arahesi adaa'i ra 'ari pwaranga,
'inia rau orisi'i Ha'atora ana'ia God
'ini'i ha'ausuringa'i adaa'i haariraau na inoni moi na
haa'i.' "*
8 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, "'I'amou mou gagata'ini'i Ha'atora
ana God, ma mou suri'i moi ha'ausuringa'i adaa'i noni.
9 Mou mataihere di'u 'anai gagata'iniai Ha'atora ana God
'anai suri'i moi ha'ausuringa'i amoo'i haarimoou.
10 Mou 'iraraa do 'ia Moses 'a bwane 'unua o'ani, ''Oi
ha'ahoua amamu mea inamu' ma o'ani ro'u, ''Iatei na 'unu
ha'ata'aia amana mea inana rai ha'amaesia.'†
11 Me'imoou mou 'unua dona 'a odo-odo moi 'onaa ta
sae 'ai o'ani 'inia inana mea amana, 'Ha'a-arohai'amurua,
'au ga'i 'a'auhimurua 'ini'i maho nau to'ora'i. Me 'au bwa'i
'a'auhimurua'a. Suria maho nau to'ora'i ra maea'a. 'Inia 'au
bwane wate'i tanaa God.'
12 'I'amou mou 'adoma'i ha'agorohia moi heresi!
13 Na'i 'oha mou ha'ausurirai noni 'anai haua o'asi, mou
here 'onaa do ha'ausuringa'i amoo'i ra ororiu di'uai Ha'atee
ana God. Mara rago ro'u i maho na mou here hiosi'i o'asi."

Taha Na Matai Ha'ado'o'aai Sae
(Matiu 15:10-20)

14 'Ia Jisas 'a soi goniraau ro'u mai kae ruruhai sae ma
o'ani 'iniraau, "Moi bahurongo goro mamoi aidangisiai taha
na wai 'unu'i.
15 Maho na siri na'i ngoonai sae, 'a ai'a ha'ado'o'aai sae
na'i maana God. Naia na taha na hura'a baaniai ngoona na
ha'ado'o'aa.
16 Tei na to'o karinga 'anai rongo 'ai bahurongoa mai
aidangi tarihana."
17 'Ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau hano baani-
raaui sae marau siri na'i ruma. Miraaui rongoiusuri
rau ha'angonia 'anai ha'a-aidangisiraau 'iniai ha'atee
heiha'auusi.
18 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "Mwane! Mou ai'a aidangisia
mau? Na 'adoma'imoo'i ra kuhi 'inia? Mou ai'a 'iraraa dona
mahoingau na siri na'i ngoonai sae 'a ai'a ha'ado'o'aai sae
na'i maana God?
19 Suria na mareho naasi 'a ai'a siri na'i raromana, 'a siri
moi na'i ngoona, ma dio na'i ahuna ma hura'a aho'i moi
baaniai abena." 'Ia Jisas 'a ha'atee o'asi 'iniraau ma dorai
'iraraa dona mwane mahoingau ra goro na'i maana God.
20 Ma ha'atee o'ani ro'u 'iniraau, "Ni taha na hura'a
baaniai raromanai sae, naasi na ha'ado'o'aa na'i maana God.

---

* **7:7** 7:6-7 Aisaea 29:13 † **7:10** 7:10 Eksodas 20:12; 21:17; Levitikas 20:9; Diutronomi 5:16

21 'Inia na'i raromanai sae nara hura'a i 'adoma'i ta'a'i,
'onaai wawaasua'a, taritari'a beiai nata nei, heingahu mana
beri,
22 hairaurau, haa'i maho ta'a'i mana pwapwaari'i, 'adoma'i
sisiwa 'iniai nata nei, hai'ubwani, 'unu ha'ata'aia nata nei,
ha'a-ta'eta'e mana here to'o bweubweu'a.
23 Nara 'isi mareho nara ha'ado'o'aai noni na'i maana God.
'Inia ni mareho 'isi ra hura'a mai baaniai raromanai inoni."

'E Urao Na Ai'a Jiu Na Hinihinia Jisas
(Matiu 15:21-28)

24 Mia Jisas 'a hano baaniai dorasi, 'a 'ari suri'i 'omaa
gaarangiai kae 'omaai Taea. Ma 'ari wou na'i 'omaa ma siri
na'i ruma 'inia 'a ai'a rabasia do 'iraaui sae rai 'iraraa. Ma
rei'uaa na o'asi, 'iraaui sae rau 'iraraa moi do'a awa 'isi.
25-26 Ma'e urao na rongoai dora na awa iei a Jisas. Uraosi
ai'a urao ni Israel, 'iia 'a huta na'i Ponisia, 'e aba 'iniai
kantri ra 'unua 'iniai Siria. 'A 'ari beia Jisas 'inia na adaro 'a
bwauniai gare urao ana. 'A 'ari wou beia ma topiruru ma
mwaoro dio na'i ano. Ma ha'angonia wetewetea Jisas 'anai
taaria hura'ai adaro baaniai gare ana.
27 Mia Jisas 'a ha'atee heiha'auu o'ani, "Ni gare narai
hangani'i na'i na'o. 'A ai'a goro dorai hau'i mahoingau adaa'i
gare ma do raigui gaasi'i 'ada'i misu."‡
28 Mana uraosi 'a o'ani 'inia, "Ha'amomori di'u Araha!
Ma'ata na misu ra matai ngaa'i ro'u moi mamamo i ma-
hoingau adaa'i gare na rau ahoda baaniai dora ngaungau."
29 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "'Iniai heiarami odo-odo amua,
na adaro 'a nugasia'ai gare amua. 'Oi aho'i 'ari 'omaa."
30 Mana 'oha na uraosi 'a aho'i 'ari ruma ana, 'a re'ia dona
gare ana 'a goro'a aho'i ma dadao hatara'i moi na'i be'a. 'Inia
na adaro 'a nugasia'a.

Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i Sae

Na Pwarongo Ma Ai'a Hadahada Goro

31 'Ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau hano baani'i
'omaa gaarangiai 'omaai Taea. Rau 'ari wou rau riutaha
na'i 'omaai Saedon mana Provensi Dekapolis maraugu taha
aho'i mai na'i kae bwera i Galili.
32 Ma ra'i sae rau waa mai sae na pwarongo ma ai'a
hadahada goro. Marau ha'angonia wetewete a Jisas do 'ai
karohia maai goro aho'i.

‡ **7:27** 7:27 Ni 'ado'ado 'anai tatarani 'a o'ani: 'Iraaui gare ra ura 'iniraaui Jiu. Mana misu 'a ura 'iniraaui nei ra ai'a Jiu. 'Ia Jisas 'a 'unua do 'a raba 'a'auhiraau moi Jiu. 'A ai'a arari do 'ai nugasiraaui Jiu mai 'a'auhiraaui nei ra ai'a Jiu.

33 Mia Jisas 'a waia beira'i saesi baaniraaui mwani sae
maagu siwi siri suri'i karingana'i saesi. Ma ngisuhiai
kaka'una maagu karohiai meameanai saesi 'iniai kaka'una.
34 'A wana ara'ai aro ma osimaro ma o'ani, “Efata!” Mana
'ana 'ado'ado i ha'ateesi, “Ai'a pono'a!”
35 Na'i 'ohasi saesi 'a rongorongo ma ha-ha'atee goro'a
aho'i.
36 'Ia Jisas 'a ha'a-aburaau wetewetei sae do rai abui
maaniai ha'agorohia anai saesi. Rei'uaa na towa'i ha'a-
aburaau, miraugu here raorao 'anai taroha'inia hura'a.
37 'Ira hakoi nei rau rongoa, rau heimwaota'i di'u marau
o'ani, “Romwane, maho na haa'i a mo'osi ra goro di'u! 'A
ha'agorohiraau aho'i ro'u i pwarongo mana baanguu.”

8

Jisas 'A Hanganiai Hai Merui Sae
(Matiu 15:32-39)

1 Tara'i dangi ahora, ra ragoi sae narau goni ro'u mai beia
Jisas. 'Ari wou ma na'i 'oha na rau ai'a to'o mahoingau'a, 'ia
Jisas 'agu soiraau mai rongoiusuri ana'i ma o'ani 'iniraau,
2 “'Au ta'ahiraaui sae 'ini, 'inia 'e oru dangi'a narau awa
be'inigaau ma na'i 'ohanisi raugu ai'a to'o mahoingau 'anai
ngau.
3 Ma'au gasi ha'a-taariraau 'ari suri'i 'omaa adaa'i ha'i
hioro, maraugu dionga'i moi suri tara. 'Inia tara'i nei
'iniraau rau boi ha'atau di'u.”
4 Me 'iraaui rongoiusuri ana'i rau o'ani, “'Igaau gau awa
na'i dora mangasara. 'A bwa'i dora na gaigui sadoia ta
mahoingau nai arariraaui mwane sae 'ini.”
5 'Ia Jisas 'a songa'iniraau o'ani, “'E siha huai bredi na
bei'amou?” Marau aramia o'ani, “'E biu.”
6 'Ia Jisas 'agu 'unua tanaraaui sae 'anai heinagu dio
na'i ano ma dauai biu hua bredisi. Mana 'oha na ha'atee
ha'agorohia hako a God 'ini'i, 'a uubi'i ma haa'i tanaraaui
rongoiusuri ana'i 'anai hatora'ini'i tanaraaui sae.
7 Ma ra'i gere ii'a ro'u narau to'ora'i. Mia Jisas 'a ha'atee
ha'agorohia God 'ini'i ma haa'i tanaraaui rongoiusuri 'anai
hatora'ini'i ro'u tanaraaui sae.
8-9 Mana nei ra ngau 'a 'onaai hai merui sae. Rau ngau
marau masu goro. Na'i muri raugu ha'ahonuai biu abira
raha 'ini'i dorai mahoingau ra ngau tahi'i. Naasi mia Jisas
'agu ha'a-taariraau aho'i sae.
10 Ma ta'e ara'a na'i ora beiraaui rongoiusuri ana'i marau
'ari na'i distrik ra 'unua 'iniai Dalmanuta.

'Iraaui Farisei Ra Ha'angoniai Ha'abu'oahu
(Matiu 16:1-4)

11 Ra'i Farisei ra boi beia Jisas marau taraawa'a heiraer-
aesi beia 'inia rau raba ha'imaania. Rau 'unua tanaa Jisas
'anai haa ta ha'abu'oahu 'anai ha'ata'inia tanaraau 'onaa 'ia
God ha'a-momori na haa tanaai mena.
12 'Ia Jisas 'a osimaro ma o'ani, "'Ini 'uaana na 'imoou mou
raba re'ia ta ha'abu'oahu 'anai ha'ata'inia do'inau 'au boi
baania God? Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'a bwa'i
ha'abu'oahu na wai haa tana'amou!"
13 Ma hano baaniraau, 'a ta'e ara'a aho'i na'i ora marau
tahamora aho'i 'ari nata bataraui kae bwera i Galili.

Jisas 'A Ha'abasuraaui Rongoiusuri Ana'i

Do Rai Abui Heitohe 'Onaairaaui Farisei
(Matiu 16:5-12)

14 'Oha rau 'ari wou mau suriai wai, 'iraaui rongoiusuri
raugu 'iraraa do rau kaku'aai waa'i tadaa'i bredi. 'E ta'i huai
bredi moi na rau to'oraa.
15 'Ia Jisas 'a ha'abasuraau o'ani, "Moi 'ome'ome goro
mamoi 'omesuri'amou baaniai draebam adaaui Farisei mea
Mwaeraha Herod."
16 'Iraaui rongoiusuri rau maania haariraaui mahosi
marau o'ani, "Gau ai'a to'o bredi na 'unua o'asi 'iniasi."
17 'Ia Jisas 'a 'iraraai taha na rau maania ma ha'atee
o'ani 'iniraau, "'A 'ua mou hadanga'inia 'iniai ai'a to'o bredi
amoou? Mou ai'a aidangisia mau? Mou ai'a aidangisia 'inia
ra baabaui tahingamoo'i!
18-19 Mou to'o maa, ma 'ua namou ai'a 'ome 'iraraa 'inia?
Ma mou to'o karinga, ma 'ua namou ai'a rongo 'iraraa 'inia?
'A 'ua? Mou kaku'aa'a i 'oha nau uubiai rima huai bredi
tanaai rima merui sae ani? 'E siha abira na mou ha'ahonua
'ini'i dora na rau ngau tahi'i?"
Marau aramia o'ani, "'E ta'i tangahuru mana rua."
20 Maagu songa'iniraau ro'u o'ani, "Ma na'i 'oha nau
uubiai biu huai bredi tanaai hai merui sae ani, 'e siha abira
na mou ha'ahonua 'ini'i dora na rau ngau tahi'i?"
Marau aramia o'ani, "'E biu abira."
21 Ma o'ani 'iniraau, "'A 'ua? Mou ai'a aidangisia ro'u mau?
Hoita, moi wai'ado'ado goro 'ini'i maho nau 'unu'i 'isi!"

Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i Sae

Na Kuru Na'i Betsaeda

22 Rau ataha mai na'i Betsaeda, ma ra'i sae rau waia mai
sae na kuru. Marau bonga'inia Jisas do'ai karohiai saesi mai
'ome'ome aho'i.
23 'Ia Jisas 'a dau na'i rimana ma urua hura'a baaniai
'omaasi. Ma ngisuhi'i maanai saesi, 'a karohi'i ma o'ani 'inia,
"'A 'ua? Ra'i maho na'o re'i'i?"
24 Mana saesi 'a wana ara'a ma o'ani, "'Au re'i'i sae maragu
'ome 'onaai'i hasi'ei nara hahano hairiu."

25 'Ia Jisas 'a karohi'i ro'u i maanai saesi. Mana saesi 'a
wanawana wetewete. Ma na'i 'ohasi, 'agu 'ome'ome aho'i
ma matai 'ome 'irara'i goro hako aho'i mwani maho.
26 Mia Jisas 'a ha'atee wetewete tanaa o'ani, "'Oi 'ari odo-
odo aho'i ruma amua. 'Oigu abui siri aho'i'a i 'omaa 'anai
to'o taroha'inia 'ari taha na to'o tana'o."

Pita 'A Ha'arangasia Hura'a

Do 'Ia Jisas Na Ha'atahi
(Matiu 16:13-20; Luk 9:18-21)

27 Mia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau 'ari suri'i gere
'omaa gaarangiai 'omaa raha i Sisaria Pilipae. 'Oha rau 'ari
wou mau suriai tara, 'ia Jisas 'agu songa'iniraau o'ani, "'A
'ua? 'Iraaui sae, rau 'unua do 'inau 'iatei?"
28 Marau ha'atee o'ani, "Rau 'unua do i'oe 'e nei na mae na
suruta'e aho'i. Tara'i nei ra 'unua do i'oe a Jon Bwareomaea.
Ma tara'i nei ra 'unua do i'oe naasi a Rarabea Elaija ma tara'i
nei ro'u ra 'unua do i'oe 'e Rarabea mau mai na'i na'o."
29 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "Mi'amou mou 'adoma'inia
do 'inau 'iatei?"
Mia Pita 'a o'ani, "I'oe naasi Ha'atahi na 'ia God na
duruduru 'inia 'anai ha'ataaria mai."
30 Mia Jisas 'a o'ani, "Moi abui 'unua'a ro'u tanaa ta sae do
'inau a tei!"

Jisas 'A Maania Hura'ai Rongomaata'i

Mana Mae Nai Haa
(Matiu 16:21-28; Luk 9:22-27)

31 Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a taraawa'a ha'ausuriraau ro'u i
rongoiusuri ana'i. 'A o'ani, "'Inau, i Garei Inoni, rai ha'a-
rongomaata'iau di'u. 'Iraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraaui
Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ma tara'i saemaua ro'u
rai 'utaiau marai ha'amaesiau. Ma 'e rua dangi nai hako
mana'i oruna, waigu suruta'e aho'i."
32 'Oha 'ia Jisas 'a mamaani tanaraau, ai'a girua ta ta'i
maho baaniraau.
Mia Pita 'a waia beira'i a Jisas ma ha'atee ha'abwarasia.
33 Mia Jisas 'a rihota'i ma wanasiraaui rongoiusuri ana'i
magu ha'atee wetewete o'ani tanaa Pita, "Saetan, hora wou
baaniau! Maho na'o 'unu'i 'isi, ai'a 'ado'adona God, ma'ata
ra'i 'ado'ado ni noni moi!"
34 'Ia Jisas 'a 'unuraau mai sae rago miraaui ron-
goiusuri ana'i ma ha'atee o'ani 'iniraau, "'Iatei na raba

ha'i rongoiusuri agua, 'ai nugasiai hei'irisina haaria, 'ai
mwa'emwa'e 'anai suru'iai dadaahoro ana,* maai suriau.
35 'Ia tei na raba dau baabau na'i tahingana na'i mare-
wanani, 'a bwa'i to'oraai huunai tahi. Me 'ia tei na
mwa'emwa'e 'anai ha'a-ai'aai tahingana 'iniai suriau ana
mana Taroha Goro, 'ai to'oraa nana i tahi.
36 'A 'ua? 'Onaa tanei 'ai to'ora'i hako nana i mwani maho
na'i marewana, ma bwa'i daua nana i huunai tahi, mareho
'isi rai 'a'auhia? 'A bwa'i!
37 'Onaa 'ai mae, 'a bwa'i maho 'isi naigu haua 'anai horia
aho'i tahingana.
38 "'Inau na Garei Inoni, wai boi aho'i mau ta 'oha beiraaui
enjel ana'ia God beiai mena mana raraha na ta'isada beia
amagu. Mana 'oha wai boi, waigui 'utairaaui nei ra ora-
ora'a nara ninimata'iniau na'i 'ohani. Ma wai 'utairaau ro'u
i nei ra ninimata'i taroha'ini'i ha'atee agu'i."

9

1 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u 'iniraau, "Wai 'unua ha'a-
momori tana'amou: Tara'i nei 'ini'amou 'ini moi awa tari
mau 'anai 'omesia God 'oha nai marungiraaui noni beiai
mena."

Jisas 'A Aho'ita'i Raraha
(Matiu 17:1-13; Luk 9:28-36)

2 'E ono dangi na hako, 'ia Jisas 'a waia Pita, Jems,
mea Jon, 'anai ta'eha haariraau na'i hunganai hungahunga
ahaaha. 'Oha narau awa 'isi, raugu 'asu'a i waira orusi mana
'omehana Jisas 'a orisi'a,
3 mana to'oni ana 'a mamaahui wadowado.
4 Na'i 'ohasi, rau 'omesiai ha'amaranga ana Moses mea
Elaija, mararu mamaani beia Jisas.
5 Mia Pita 'a ha'atee o'ani 'inia Jisas, "Saemaua, 'a goro
nagau awa 'ini! Mei ha'a-urasia ta oru hare, 'e ta'i tana'o, 'e
ta'i tanaa Moses, ma ta ta'i tanaa Elaija."
6 'Ia Pita 'agu to'o ha'atee o'asi moi, suria rau kae mamaa'u
di'u.
7 Raugu 'ome ma'e rorodo na dio huniraau ma maru-
marusiraau. Na'i 'ohasi rau rongoai ringe na ao mai
baaniai rorodosi, 'a o'ani, "Naani garegu nau ta'ahia. Moi
rongosuria!"
8 Raugu 'ome'ome hairiu, mia Moses mea Elaija raugu ai'a
'omesirarua'a, 'iia moia Jisas naraugu re'ia.

---

* **8:34** ***Mwa'emwa'e 'anai suru'iai dadaahoro:*** Ni 'ado'ado 'ana 'a o'ani. 'Onaa 'o mwa'emwa'e 'anai suru'iai dadaahoro amua, 'a minimua do 'o mwa'emwa'e 'anai rongomaata'i ma'ua mae 'onaai rongoiusuri ana Kraest. 'Inia na'i madoraa ana Jisas, 'iraaui sae nara suru'iai dadaahoro, ra hano 'anai mae.

9 'Oha 'ia Jisas mana oru rongoiusuri ana rau dio mau na'i
hungahunga, 'ia Jisas 'a ha'atee wetewete tanaraau. 'A o'ani,
"Moi abu maani'i tanaa ta sae i mareho na mou re'i'i, tari
'oha 'inau, na Garei Inoni, wai suruta'e aho'i baaniai mae."
10 Miraau araisuriai taha na 'unu'i tanaraau. Ma'ata ra
kakui ahudaa'i 'iniai 'ado'ado 'anai suruta'e aho'i. Maraugu
taraawa'a heisonga'i hairiu 'inia.
11 Rau songa'inia o'ani a Jisas, "'A 'ua na 'iraaui Ha'ausuri
'anai Ringe ana'ia Moses rau 'unua 'inia do'ia Elaija 'ai boi
na'i na'o, maigui boi Ha'atahi?"
12-13 Ma aramiraau o'ani, "'A ha'a-momori. 'Ia Elaija 'ai
boi na'i na'o 'anai ha'aagauraaui mwani noni 'anai boi anai
Ha'atahi. Ma'ata 'inau wai 'unua tana'amou. 'Ia Elaija
'a bwane boi'a, miraaui sae rau haa'i here nara ai'a goro
tanaa 'onaai 'unua ada na'i Usu-usu Maea. 'Onaa na Usu-
usu Maea 'a 'unua o'asi, moi wai'ado'ado goro 'ini'i maho
na wai 'unu'ini. 'A 'unua ro'u do 'inau, na Garei Inoni, wai
rongomaata'i di'u marai 'utaiau."

Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i Garemwane

Na Adaro 'A Bwaunia
(Matiu 17:14-21; Luk 9:37-43a)

14 'Oha 'ia Jisas mana oru rongoiusuri rau taha dio mai
baaniai hungahunga, rau 'omesiai kae ruruhai noni ra gari-
gariraaui rongoiusuri. Ma tara'i nei 'iniraaui Ha'ausuri 'anai
Ringe ana'ia Moses ra heitohetohe be'iniraaui rongoiusuri.
15 'Oha 'iraaui sae 'isi rau re'ia Jisas, rau heimwaota'i di'u
marau 'eba 'anai heito'oi beia.
16 'Ia Jisas 'agu songa'iniraaui rongoiusuri ana'i o'ani, "'E
taha mou heitohetohe-nga'inia?"
17 Ma'e ta'i nei 'iniraau na'i ruruhasi 'a aramia o'ani,
"Ha'ausuri, 'au waia mai tana'o i garemwane agua na adaro
'a bwaunia maagu ai'a ha-ha'atee'a.
18 'Oha na adaro 'a bwaunia, 'a 'onaai sae na manumanu'a.
'A ha'a-ngadingadi'i rihona ma ngadia hakoi abena. 'Au
'unua tanaraaui rongoiusuri amu'i dorai taariai adaro
baania maraugu bwarai taaria hura'a."
19 Naasi mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "'I'amou inoni 'ohani,
mou bwarai hinihini! 'Ai orea he'uai maratanoa nawai haua
bei'amou, ma'ua wai awa orea tari he'ua bei'amou mamoigu
hinihini? Mou waia mai garesi!"
20 Marau waia 'ari tanaa Jisas.
Ma na'i 'oha na adaro 'a re'ia Jisas 'a 'idira'iniai garesi, ma
ahoda dioi ano. Ma buriburi 'ari na'i ano mana hutohuto ra
hura'a na'i ngoona.
21 Mia Jisas 'a songa'iniai amanai garesi, "'A orea he'ua'a i
bwaunia na haua i adaro?"

Mia amanai garesi 'a aramia o'ani, “Taraawa'a mau mai
'oha na kekerei'a.
22 Rago'a i 'oha na adarosi 'a gaasia ara'a na'i 'eu mana
ha'adodohia na'i wai 'anai ha'amaesia. 'Onaa 'ai mwada'u,
Araha, 'oi 'a'auhi'ameu.”
23 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Ni 'uaana na'o 'unua 'inia dona
‘'Onaa 'ai mwada'u?’ Mwane maho rai mwada'u tanaai nei
na hinihinia God!”
24 Ma na'i mau 'ohasi, na amanai garesi 'a ha'atee raha ma
o'ani, “'Inau 'au hinihini moi, maagu ai'a raha i hinihinigu.
'Oi 'a'auhiau mai wetewete i hinihinigu!”
25 'Ia Jisas 'a 'ome 'irararaaui sae ra taraawa'a ruru mai
beia, maagu ha'atee hurasi o'ani tanaai adaro, “Adaro na'o
ha'apwarongo'i mo'o ha'abanguu'i sae, 'oi hura'a baaniai
gareni ma'oi abui siri'a ro'u beia ta'oha!”
26 Mana adaro 'a awara raha ma 'idira'inia ha'atai garesi
maagu hura'a baania. 'Iraaui sae ra 'unua'a dona garesi 'a
mae'a 'inia 'a dadao hatara'i moi.
27 Mia Jisas 'a dau wou na'i rimana ma ha'a-suruta'ea
maagu ura ara'a.
28 Na'i murina, 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau
'ari aho'i ruma. Ma na'i 'oha rau awa haariraau raugu
songa'inia Jisas o'ani, “'A 'ua na bwara 'inia tana'ameu 'anai
taaria hura'a i adaro ani?”
29 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Ha'arahesi moi na matai
taari'i hura'a i adaro ta'a'i o'asi.”

Jisas 'A Maania Ro'u i Mae Nai Haa
(Matiu 17:22-23; Luk 9:43b-45)

30 'Ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau hano baaniai
dorasi marau 'ari daara'i suri'i 'omaa na'i Galili. 'Ia Jisas
'a ai'a rabasia tanei nai 'iraraai dora na awa iei,
31 'inia 'a ha'ausuriraaui rongoiusuri ana'i 'iniai taha na
rai to'o tanaa. 'A ha'ausuriraau o'ani, “'E nei nai usuha'iniau
i Garei Inoni tanaraaui nei narau ha'imae beiau marai
ha'amaesiau. Ma 'e rua dangi nai hako mana'i oruna, wai
suruta'e aho'i baaniai mae.”
32 Miraau ai'a 'adoma'i tarihanai 'ado'ado 'anai ma-
maani ana, marau maguguta'i songa'inia ro'u 'anai ha'a-
aidangisiraau 'inia.

'Iatei Nai Ororiu?
(Matiu 18:1-5; Luk 9:46-48)

33 Rau taha mai 'omaai Kapaniam ma na'i 'oha rau siri na'i
ruma, 'ia Jisas 'a songa'iniraaui rongoiusuri ana'i o'ani, “'E
taha mou hadanga'inia ani, 'oha gau boi suriai tara?”
34 Miraau ai'a aramia, 'inia na'i 'oha rau boi suriai tara,
rau hadanga'inia tei 'iniraau na ororiu di'u.

35 'Ia Jisas 'a heinagu auru ma 'unuraau mai gaarangi
rongoiusuri ana'i ma ha'atee o'ani 'iniraau, “'Ia tei na raba
ha'i sae ororiu 'ini'amou, 'ai ha'a-anoanoa mai mwa'emwa'e
'anai 'a'auhia namoiwou tanei 'ini'amou.”
36 Mia Jisas 'a waia mai gare kekerei, 'a ha'a-urasia na'i
maadaau hako ma abea maagu ha'atee o'ani,
37 “'Onaa 'o ha'amaotoa ta nei 'onaai gareni suria 'o
ta'ahiau, i'oe 'o ha'amaotoau ro'u. Ma 'onaa 'o ha'amaotoau,
'o ai'a ha'amaotoau moi, mia ro'ua God na ha'ataariau mai.”

'Iatei Na Aba Beia Jisas?
(Luk 9:49-50)

38 Mia Jon 'a ha'atee o'ani 'inia, “Ha'ausuri. Meu re'iai
sae na taari'i adaro hura'a baani'i sae 'iniai atamu mameu
ha'aabua, 'inia 'iia ai'a ta'i 'iniai ruruha agaau.”
39 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Moi abui ha'aabua. 'Onaa
'e nei nai haa'i ha'abu'oahu 'iniai atagu, 'agu bwa'i 'asu'ani
ha'atee ha'ata'aiau moi.
40 'Inia 'ia tei na ai'a ura bwarasigaau, 'iiasi 'e aba 'iniai
ruruha agaau.
41 Ha'amomori! Wai 'unua tana'amou: 'Ia tei na
'a'auhi'amou 'inia ta gere maho, 'onaai ha'a-gonohi'amou,
'inia 'a 'iraraa do 'imoou mou ta'ahiau, 'ai daua nana i
heitahari.”

'A Ororiu Di'u Do Gai Dauai Tahi Tarau
(Matiu 18:6-9; Luk 17:1-2)

42 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u, “'Onaa 'ia tei sae nai raba
ha'atehaa ta nei 'iniraaui nei kekerei 'ini narau hinihiniau,
'a goro do ra ga'i ho'osia ta kae hau na'i 'u'una marai hura'a
ha'adodohia na'i asi rodo. 'Inia na ha'a-mama'ai na 'ia God
nai haua tanaai nei nai ha'atehaa tanei 'iniraau, 'ai ta'aa di'u
ro'u wou.
43-44 Hoita, 'onaa na rimamu nai haai maho na'o ora-ora'a
'inia, 'oi horo gaasinga'inia. 'O gasi to'oraai rua rimamu
ma'ogui siri na'i dora-ni-rongomaata'i. Na'i dorasi na uro ra
bwarai mae mana 'eu 'a bwarai kuru. 'A goro baania do'oi
dauai tahi tarau beia moi ta'i rima.
45-46 Ma 'onaa na uwamu nai haai maho na'o ora-ora'a
'inia, 'oi horo gaasinga'inia. 'O gasi to'oraai rua uwamu
maraigui gaasi'o na'i dora-ni-rongomaata'i. Na'i dorasi na
uro ra bwarai mae mana 'eu 'a bwarai kuru. 'A goro baania
do'oi dauai tahi tarau beia moi ta'i uwa.
47-48 Ma 'onaa na maamu nai haai maho na'o ora-ora'a
'inia, 'oi suki gaasia hura'a. 'O gasi to'oraai rua maamu ma
ragui gaasi'o na'i dora-ni-rongomaata'i. Na'i dorasi na uro
ra bwarai mae mana 'eu 'a bwarai kuru. 'A goro i awa tarau
na'i heimarungi ana God beia moi ta'i maa baaniai siri na'i
dora-ni-rongomaata'i beiai rua maa hako.

49 “Naasi, 'ia God 'ai ha'ausuriraaui sae ana'i 'ini'i rongo-
maata'i nara siri suri'i na'i marewana. Mia God 'ai ha'a-
mama'airaaui nei nara ai'a suria na'i 'eu na bwa'i kuru'a
ro'u ta 'oha.
50 “'Io, solt 'a goro 'anai ha'angaugoroai mahoingau. Me
'onaa 'aigu ai'aa i asi'ahana, ma naasi 'agu bwa'i here'a
ro'u naraigui haua 'anai ha'a-asi'aa ro'u. 'A o'asi ro'u, 'onaa
mou awa heihoa na'i tahingamoo'i 'a 'onaai solt na ai'aai
gorohana. Naasi moi awa hagu goni goro!”

10

Haigaasi Na'i Ha'iwai
(Matiu 19:1-12; Luk 16:18)

1 Mia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau hano baaniai
Kapaniam. Rau ataha wou na'i Provensi Jiudea marau 'ari
'anai nata bataraui wai Jodan. Ma ra rago ro'u i sae nara boi
beia Jisas, maagu ha'ausuriraau ro'u 'onaai bwane hahaua
ana.
2 Tara'i Farisei ra boi beia Jisas, 'inia rau raba ha'imaania
'onaa na heiarami ana 'a ta'isada beiai Ringe ana'ia Moses.
Marau songa'inia o'ani, “'Oi 'unua tana'ameu. 'A 'ua? Na
Ringe ana'ia Moses ra ha'awatea moi dona sae 'ai matai
gaasiai urao ana?”
3 Mia Jisas 'a aramiraau ro'u 'iniai heisonga'i. 'A o'ani, “'E
taha na ringeringe ana Moses 'a 'unua 'iniai haigaasi?”
4 Miraau o'ani 'inia, “'Ia Moses 'a ha'awatea moi sae
ha'iwai 'anai gaasiai urao ana, 'onaa 'ai haua ga'u na'i na'o
ta usu-usu ni haigaasi.”*
5 Mia Jisas 'a o'ani, “'Ia Moses 'a haua tana'amoui
ringeringesi suria mou rongoasa mamou ai'a raba araisuriai
Ha'atora ana God.
6 Na Usu-usu Maea 'a o'ani, “'Oha 'ia God 'a ha'apwa'araai
marewana, 'a ha'apwa'araai mwane mana urao.†
7 Na tarana naasi, na mwane 'ai nugasia amana mea inana
maai hasi beiai urao ana,
8 mararui ha'i ta'i abe. Naasi, 'irarua rarugu ai'a 'onaaia'a
i rua abe, ma'ata 'e ta'i abe moi.’‡
9 Na tarana naasi, na noni 'ai abui hoaiai taha na 'ia God
na ho'ogonia.”
10 'Ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau aho'i 'ari ruma.
Miraaui rongoiusuri rau songa'inia ro'ua Jisas 'ini'i 'ado'ado
'ada'i maho 'isi.
11 Mia o'ani 'iniraau, “'Onaa ta mwane nai gaasiai urao
ana ma waina ro'u i urao he'ete'i, 'iia 'a taritari'a baaniai
urao ana.

---

* **10:4** 10:4 Diutronomi 24:1 † **10:6** 10:6 Jenesis 1:27; 5:2 ‡ **10:8** 10:7-8 Jenesis 2:24

12 Ma ro'u, 'onaa 'e urao na gaasiai mwane ana ma waina
ro'u i mwane he'ete'i, 'iia 'a taritari'a ro'u baaniai mwane
ana."

Jisas 'A Ha'agorohirai Gare Kekerei
(Matiu 19:13-15; Luk 18:15-17)

13 Ra'i sae ra waa'i mai gare tanaa Jisas do'ai karohiraau
maai ha'atee ha'agorohiraau. Me 'iraaui rongoiusuri ana'i
rau ha'a-aburaaui sae 'isi.
14 'Oha 'ia Jisas 'a 'iraraa o'asi, 'a taesu'a 'adaaui
rongoiusuri ana'i ma o'ani 'iniraau, "Moi abui ha'a-
bwarasiraau. Moi wateraaui gare marai boi beiau. 'Inia
'iraaui nei ra 'onaairaausi, naasi nei nara arari 'anai siri
na'i heimarungi ana God.
15 'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou: 'Ia tei na bwa'i
'u'uria God 'onaai gare, 'a bwa'i awa bahainai heimarungi
ana God."
16 Mia Jisas 'a wairaau mai gare beia ma aberaau. 'A
nugaai rimana na'i hungadaau ma ha'atee ha'agorohiraau.

'E Sae Na Toto'ora
(Matiu 19:16-30; Luk 18:18-30)

17 'Oha na taraawa'a hano ro'ua Jisas mana rongoiusuri
ana'i, 'e sae na 'eba mai ma topira'i ruru tanaa Jisas ma o'ani,
"Ha'ausuri! I'oe 'e sae goro! 'E taha nawai haua nawai daua
'inia i tahi tarau?"
18 'Ia Jisas 'a aramia o'ani, "Ni 'uaana na'o 'unua 'inia do
'inau 'au goro? Ai'a tanei do 'ai goro, me 'iia moi a God.
19 I'oe 'o bwane aidangisi'i'a i Ha'atora: Abui ngahu
ha'amaesiai sae; abui taritari'a baaniai urao amua ma'ua
mwane amua; abui beri; abui pwari'i na'i kooti; abui ha'a-
bweubweu'aai sae 'iniai maho na to'oraa; ma'oi ha'ahoua
amamu mea inamu."§
20 Mana saesi 'a o'ani, "Ha'ausuri, na mwane mareho 'isi
'au bwane ha'isuri'i mau mai na'i 'oha nau kekerei."
21 Mia Jisas 'a wana to'obuu 'inia ma ta'ahia maagu o'ani,
"'E ta'i mareho na i'oe 'o ai'a haua mau. 'Oi 'ari ma'oi
raonga'ini'i hakoi mareho na'o to'ora'i ma'oi hauai ha'a
tanaraaui sae pohara. 'Onaa 'oi haua o'asi, 'oi toto'ora na'i
aro. Na'i muri 'oigui boi suriau."
22 'Oha na rongoa, maagu 'ome ahutotou'a. Ma hano'a ha'i
ahutotou, 'inia 'iia 'e sae na toto'ora di'u.
23 'Ia Jisas 'a wanasiraau hairiu i sae ma o'ani 'iniraaui
rongoiusuri ana'i, "'Ai bwara di'u tanaraaui sae ra toto'ora
'anai siri na'i heimarungi ana God."

---

§ **10:19** 10:19 Eksodas 20:12-16; Diutronomi 5:16-20

24 'Iraaui rongoiusuri ana'i rau heimwaota'i di'u 'ini'i
maho na 'unu'isi. Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraau, “Mwani
sae agu'i, 'a bwara di'u 'anai siri na'i heimarungi ana God!
25 'A 'ua? I mwamwaa nara 'unua 'iniai kamel 'a matai siri
daara'i na'i maanai nira? 'A bwara! Ma bwara di'u ro'u wou
tanaai nei na toto'ora 'anai siri na'i heimarungi ana God.”
26 Na'i 'oha rau rongoa o'asi rongoiusuri, raugu
heimwaota'i di'u marau ha'atee o'ani, “Romwane, 'onaa na
o'asi, 'a 'ome 'onaa do 'a bwa'i ta sae nai dauai tahi tarau!”
27 Mia Jisas 'a wanasiraau ma o'ani, “Beiai noni 'a bwarai
daua haariraaui tahi tarau, mei beia God 'a ai'a maho i
bwara tanaa, 'inia tanaa God mwane maho ra mwada'u
moi.”
28 Mia Pita 'a o'ani 'inia, “'Ome! 'I'ameu meu nugasi'i hakoi
mwane maho amee'i mameu suri'o!”
29-30 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'Au 'iraraana. 'Inau wai
'unua ha'a-momori tana'amou: 'Ia tei na nugasi'i mwane
mareho ana'i 'inia 'a suriau mana Taroha Goro, 'iia 'ai
dau'i mwani mareho di'u'i mareho na nugasi'i 'isi. 'Onaa
'ai nugasiai ruma ana ma'ua do'orana'i, asina'i, amana,
inana, gare ana'i ma'uai dorai ano ana, 'ia God 'ai huunai
ha'agorohia. Ma na'i marewana 'ai ha'arago'i tanaai mwani
maho 'isi. Me 'iraaui sae rai ha'a-mama'aia ro'u! Ma'ata na'i
madoraa nai boi mau, 'aigui daua nana i tahi tarau.
31 Ma naasi, 'a ragoi nei nara ororiu na'i 'ohani, rai ha'i
sae haari'i moi. Ma ragoi nei ra ai'a ororiu na'i 'ohani, 'ia
God 'ai ha'a-ororiu'araau.”

Orunai 'Oha Na 'Ia Jisas

'A Hadanga'iniai Mae Nai Haua
(Matiu 20:17-19; Luk 18:31-34)

32 'Oha rau suriai tara na ta'eha 'anai Jerusalem, 'ia
Jisas 'a hano na'i na'o 'iniraaui rongoiusuri ana'i. 'Iraaui
rongoiusuri ana'i rau heimwaota'i di'u 'inia, miraaui sae
ra haisuri ra mamaa'u. Jisas 'a wairaau haariraau ro'u i
rongoiusuri ana'i ma maani'i tanaraaui taha na rai to'o mau
tanaa.
33 'A o'ani 'iniraau, “Moi bahurongo goro. Na'i 'ohanisi
gau hahano'a 'anai Jerusalem. Maagu na'i 'isi, 'e nei
nai usuha'iniau i Garei Inoni tanaraaui Na'ohadaa'i Piriisi
mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses. Rai hiiriau 'anai
ha'amaesiau marai usuha'iniau ro'u tanaraaui nei ra ai'a
Jiu.
34 Rai haikou 'iniau marai ngisuai abegu marai rorohoau
maraigu ngahu ha'amaesiau. Ma'ata 'e rua dangi nai hako
mana'i oruna, wai suruta'e aho'i baaniai mae.”

Na Hei'irisina Jems Mea Jon
(Matiu 20:20-28)

35 'Ia Jems mea Jon rua garena Sebedi, raru boi beia Jisas
ma raru ha'atee o'ani 'inia, “Ha'ausuri, 'e ta'i maho na miri
'irisia do'oi haua tana'amiria.”
36 Mia Jisas 'a songa'inirarua o'ani, “'E taha muru raba-
sia?”
37 Ma rarugu aramia o'ani, “Na'i madoraa na'oi mwaeraha
ma'oi marungiraaui noni, miri raba heimarungi bei'o. Tanei
nai heinagu na'i dora ni mwaeraha na'i aba odomu ma tanei
na'i maha.”
38 Mia Jisas 'a o'ani 'ini'ararua, “'I'amurua muru ai'a
aidangisiai maho na muru ha'angoniasi. 'A 'ua? Muru ga'i
siri moi na'i rongomaata'i na 'inau wai siri iei? Ma muru
ga'i matai mae moi 'onaai mae na wai haua?”
39 Miraru aramia Jisas o'ani, “Miri ga'i haa moi!”
Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Ha'amomori di'u. Murui rongo-
maata'i ha'a-momori 'onaai rongomaata'i na 'inau wai haa
ma murui mae moi 'onaai mae na wai haua.
40 Ma'ata 'inau 'au bwa'i sigihia 'iatei nai heinagu na'i
odogu ma'ua na'i mahagu. 'Iia moi a God nai 'unua 'iatei
nai heinagu beiau. 'Inia 'iia 'a bwane 'ome sigihiraau.”
41 'Oha 'iraaui nata tangahurui rongoiusuri ana'ia Jisas
rau rongoai mahosi, rau taesu'a di'u 'ana Jems mea Jon.
42 Mia Jisas 'a 'unuraau hako mai beia, ma o'ani 'iniraau,
“Mou bwani 'iraraa doni mwaeraha mana na'otara adaa'i
sae ra ai'a Jiu, rau ha'aba'o 'iniai heimarungi narau haua
ma goro adaau i haa'i mwani heiatenga'i tanaraaui noni.
43 Ma'ata 'ai abui o'asi bei'amou. 'Ia tei nai raba na'otara
tana'amou, 'iia 'ai ha'i sae tatau'aro tana'amou.
44 Mia tei na raba bwauodo, 'ai ha'i slev tana'amou hako.
45 Moi ha'isuriai herehere agua. 'Inaui Garei Inoni 'au
ai'a boi do 'irai sae rai tau'aro tanaau. Me 'inau 'au boi do
'inau wai tau'aro tanaraau, ma 'anai wateai tahingagu 'anai
ha'atahiraau baaniai ora-ora'a.”

Jisas 'A Ha'a-wanawanaa Aho'i a Batimeas
(Matiu 20:29-34; Luk 18:35-43)

46 Jisas mana rongoiusuri ana'i rau tahai 'omaai Jeriko.
Ma na'i muri, 'oha rau hura'a baaniai 'omaasi, 'a ragoi sae
ra suriraau. Ma'e sae na kuru na atana 'ia Batimeas 'a
heheinagu na'i bobonai tara, 'iiasi 'e garena Timias. 'Iia
'a heinagu 'isi'a 'anai ha'angoni ha'a beiraaui noni rau
tatahahoro na'i tarasi.
47 Na'i 'oha na 'iraraa do 'ia Jisas, 'e sae ni Nasaret na
boi na'i tarasi, 'agu taraawa'a awara raha o'ani, “Jisas,
warowarona Deved. 'Oi arunga ta'ahiau ma'oi 'a'auhiau!”

48 Ragoi sae ra 'unua do 'ai papaku, mia awara raha ro'u
baaniai na'o, “Jisas, warowarona Deved, 'oi arunga ta'ahiau
ma'oi 'a'auhiau!”
49 Jisas 'a ura papaku ma o'ani 'iniraau, “Moi 'unua mai.”
Maraugu o'ani 'inia Batimeas, “'Ai abui ta'aabemu. 'Ia
Jisas 'a 'unu'o, 'oi ura ara'a!”
50 'Ia Batimeas 'a rege ara'a ma gaasiai to'oni bo-hura'a
ana, ma 'ari beia Jisas.
51 Jisas 'a songa'inia o'ani, “'E taha na'o 'irisia do wai haua
tana'o?”
Mia aramia Jisas o'ani, “Ha'ausuri, 'au raba wanawana
aho'i!”
52 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani tanaa, “'Io, na hinihinimu na
ha'agorohi'o. 'Oi 'ari'a.”
Na'i mau 'ohasi na sae kurusi 'agu wana. Ma hano beia
Jisas suriai tara.

11

Jisas 'A Taha Siri Na'i Jerusalem
(Matiu 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

1 'Oha 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau gaarangia wou
i Jerusalem, rau 'omesia 'ari 'omaai Betfeis mana Betani
gaarangiai hungahungai 'Oliv. Mia Jisas 'a ha'a-taarirarua
i rua rongoiusuri 'anai 'ari na'o.
2 'A o'ani 'inirarua, “Murui hano mamurui 'ari nai 'omaa
'ariani. Ma na'i 'oha murui taha siri wou, murui re'iai garei
dongki nara ho'osia. Na garei dongkisi ai'a ta sae mau nai
ta'e na'i hungana. Naasi murui wagasia ma murui waia mai
tanaau.
3 Ma 'onaa ta sae nai songa'ini'amurua 'inia tei na 'unua
tana'amurua do murui waiai mwamwaasi, murui o'ani
'inia, ‘'Ia Araha na rabasia ma'ai ha'ataaria aho'i raurau moi
mai.’ ”
4 'Oha raru ataha wou, raru re'iai dongki ra ho'osia na'i
bobonai maraaruma. Raru 'ariwou ma raru tahamora
wagasia,
5 ma ra'i sae nara ura 'isi ra o'ani 'ini'ararua, “Eei! 'A 'ua
na muru wagasia 'inia i mwamwaasi?”
6 Mararu 'unu'i maho 'ia Jisas 'a 'unu'i tanararua, maraugu
watea tanararuai dongki ma raru hano beia.
7 'Oha raru ataha aho'i beia Jisas, raru rahi'i tara'i to'oni
bo hura'a adaru'i ma raru nuga'i na'i hunganai mwamwaasi.
Mia Jisas 'a heinagu ara'a na'i hungana.
8 Ragoi sae ra haa'i bwana bo hura'a adaa'i mara haari'i
'ari suriai tara. Ma tara'i sae ra 'ari mara tabari'i hasi'ei nara
hahaa'a mara haari'i hahaadi na'i tara.

9 Mana sae ra na'o mana nei na'i murina Jisas raugu
awaawara, rau o'ani,
“Ha'a-aneanea God!
Araha God, 'oi ha'agorohia mo'o na'o ha'ataaria mai!
10 God 'oi ha'agorohia mo'oni na boi 'anai mwaeraha agaau
'onaai wauwa ameeu a Deved!
Ha'a-aneanea God na'i aro!”*
11 'Ia Jisas 'a taha wou i Jerusalem ma siri na'i Ruma Maea
ana God ma wanasi'i hako 'ari mwane maho na'i rarona. 'Iia
ai'a awa orea, ma 'ari'a i Betani beiraaui rongoiusuri ana'i,
'inia 'a su'urahi'a.

Jisas 'A Ha'atee Orohuniai Hasi'ei

Nara 'Unua 'Iniai Fig
(Matiu 21:18-19)

12 'Oha rau aho'i mai baaniai Betani na'i nata dangi, 'ia
Jisas 'a hioro.
13 Ma re'ia 'ari urunai hasi'ei ra 'unua 'iniai fig. Rei'uaa na
'iraraa do'a ai'a tari mau i madoraa 'adaaui fig 'anai hungu,
'a 'ariwou 'anai 'ome'ome hua na'iei. 'Inia 'a 'iraraa do na
fig 'ai hungu ma'ata'a 'onaa na to'o rawa. Ma na'i 'oha na
'ariwou gaarangi, 'a 'omesia do nai'i moi rawa na re'i'i.
14 Naasi mia Jisas 'a ha'atee orohuniai hasi'eisi, 'a o'ani,
“'Ogu bwa'i hungu'a ro'u ta 'oha!” Miraaui rongoiusuri ana'i
rau rongo'i hakoi maho na 'unu'isi.

Jisas 'A Taariraaui Sae

Baaniai Ruma Maea Ana God
(Matiu 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

15 'Oha rau ataha wou i Jerusalem, 'ia Jisas 'a siriwou
na'i dora a'ora na'i maanai Ruma Maea ma taraawa'a
taariraau hura'a i sae ra horihori mara raoraonga'i na'iei. 'A
rihota'ini'i tebol 'anai ori-orisi ha'a mana baba ni heheinagu
adaa'i nei ra raoraonga'i waibora.
16 Mia Jisas 'a ha'a-abu'i sae nara raba tahahoro bei'i maho
na'i kae dora a'ora na'i maanai Ruma Maea.
17 Maagu ha'ausuriraaui sae o'ani, “Ra usua o'ani na'i
Usu-usu Maea, 'ia God 'a o'ani, ‘Na ruma agua 'e ruma
ni ha'arahesi adaau hakoi mwane noni suriai mare-
wana.’ Mi'amou mou ha'i dorani bainihu 'inia nadaaui sae
beriberi!”†
18 Miraau na Na'ohadaaui Piriisi mana Ha'ausuri 'anai
Ringe ana'ia Moses, rau rongo to'oana marau taraawa'a siba
herehere 'anai ngahuia Jisas. Ma'ata rau magugu ro'u, 'inia
ra ragoi sae ra heimwaota'i di'u 'iniai ha'ausuringa'i ana'i.

---

* **11:10** 11:9-10 Psalm 118:25-26; 148:1 † **11:17** 11:17 Aisaea 56:7; Jeremaea 7:11

19 Ma na'i su'urahi, 'ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i
raugu hura'a aho'i baaniai Jerusalem.

Hinihini Mana Ha'arahesi
(Matiu 21:20-22)

20 'Oha rau 'ari wou suriai tara na'i haho'oanai nata dangi,
rau re'iai hasi'ei na ha'atee orohunia ania Jisas 'a nugu'a.
21 Mia Pita 'a hasi 'adoma'i aho'isia ma o'ani 'inia Jisas,
“Ha'ausuri, 'ome! Na hasi'ei na'o ha'atee orohunia 'ani 'a
nugu'a!”
22 Mia Jisas 'a o'ani, “Moi hinihinia God!
23 'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou: 'Ia tei nai
hinihini ma bwa'i 'adoma'i heiruarua'a, 'ai matai o'ani 'iniai
hungahungani, “'Oi sara baaniai dorani ma'oi hura'ai asi!’
Na maho nai 'unuasi 'ai to'o'a 'onaai 'irisia anasi.
24 Tarana naasi nau 'unua 'inia tana'amou, do 'oha moi
ha'angonia ta maho na'i ha'arahesi, moi hinihini do 'ia God
'a bwane haua'a tana'amou. Maigu haua tana'amoui taha
mou 'irisia.
25 Ma na'i 'oha moi ha'arahesi, 'onaa mou taesu'a 'ana
tanei, moi 'adoma'i nugasia ga'u, neina Amamoou na'i aro
'ai 'adoma'i nugasi'amou ro'u 'ini'i maho ta'a'i na mou haa'i.
26 Ma 'onaa mou bwa'i 'adoma'i nugasia, 'ia God na awai
aro 'a bwa'i 'adoma'i nugasi'i ro'u i ora-ora'a amoo'i.”

'Iraaui Saemaua Adaa'i Jiu Ra Ai'a

Hinihinia Do 'Ia Jisas 'A Boi Baania God
(Matiu 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Mana 'oha rau ataha ro'u mai na'i Jerusalem, 'ia Jisas 'a
taha ro'u siri na'i Ruma Maea ana God. 'Iraaui Na'ohadaa'i
Piriisi miraau Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ma tara'i
saemaua ro'u rau boi beia,
28 marau songa'inia, “'Oi 'unua tana'ameu, 'iatei na 'unua
tana'o do'oi matai haa'i mareho 'isi?”
29 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “Wai matai aramiai
heisonga'i amoou 'onaa moi aramia ro'u i heisonga'i nawai
haua tana'amou.
30 'Ia tei na 'unua tanaa Jon 'anai bwareomaearaaui noni?
'Ia God ma'ua inoni?”
31 Miraau hadahada haariraau hairiu o'ani, “'E taha nagai
'unua? 'Inia 'onaa nagai 'unua do'ia God, 'iia 'ai 'unua o'ani,
‘Ma 'ua namou ai'a hinihinia 'inia Jon?’
32 Ma 'onaa nagai 'unua do 'iraau moi inoni nara 'unua
tanaa, ra gasi taesu'a inoni.” Rau 'unua o'asi, 'inia rau
mamaa'usiraaui sae na rau hinihinia do'ia Jon 'e huunai
rarabea.
33 Miraau aramia o'ani, “Meu ai'a 'iraraa.”

Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Nau bwa'i rangasia ro'u tana'amou 'iatei na 'unua tanaau do wai matai haa'i mareho 'isi.”

12

Ha'atee Heiha'auu 'Iniraaui Sae Ta'a'i

Nara 'Omesuriai Moui Grep
(Matiu 21:33-46; Luk 20:9-19)

1 Na'i 'ohasi, 'ia Jisas 'a maania ro'u tanaraaui saemaua
adaa'i Jiu i ha'atee heiha'auuni. 'A o'ani 'iniraau, “'E sae
na hasiai moui grep. 'A bara garia ma tagoraai dora 'anai
rosirosi grep na'iei 'anai tagora waen. Ma ha'a-urasia ro'u i
ruma ahaaha 'anai 'ome'ome 'ini'i maeronga. Na'i muri 'agu
sadoi'i sae 'anai tau'aro maedi hua 'anai 'omesuriai mou ma
hano na awa na'i kantri he'ete'i.
2 “Ma na'i 'oha na tari madoraa 'anai husi'i hua, na saesi
'agu ha'ataaria 'ari noni tatau'aro ana 'anai waa mai hua
narau ga'i haa'i tanaa baaniai moui grep anasi.
3 Na'i 'oha na ataha wou, 'iraaui mwane narau 'omesuriai
mousi rau daua marau ngahu ngahua moi, marau ha'ataaria
aho'i 'ari ha'i pwaranga.
4 'Ari wou mana nei na to'oraai mou 'a ha'ataaria ro'u i ta'i
sae tatau'aro ana 'anai waa mai tanaai hua ana'i. Miraaui
sae 'isi rau ngahuia ro'u. Rau ha'amaaraai bwauna mara
here ha'ata'aia di'u ro'u.
5 'Ari wou mana nei na to'oraai mou, 'a ha'ataaria ro'u 'ari
ta'i sae tatau'aro ana. Miraau sae 'isi rau ngahu ha'amaesia
moi. Mwane sae tatau'aro ana'i na ha'ataari'i ra here osia'i
hako. Ra'i nei ra ngahu ha'ata'ai'i ma ra'i nei ra ngahu
ha'amaesi'i.
6 “Na nei nagu awa mau 'anai ha'ataaria, naasi huunai
gare ana'a na ta'ahia di'u. Naasi'a i sae ha'ahako 'anai
ha'ataaria 'ari. Ma 'adoma'inia do 'iia rai ha'ahoua. Naasi,
maagu ha'ataaria 'ari.
7 “'Oha narau re'ia, rau ha'atee hairiu o'ani, ‘Naasia mo'o
naigu to'oraai mousi na'i 'oha nai mae amana. Gau magai
ngahu ha'amaesia magai to'oraa nagaau i moui grepisi.’
8 Marau daua, rau ngahu ha'amaesia marau gaasia hura'a
baaniai mou.”
9 'Ia Jisas 'agu songa'iniraau o'ani, “Mou 'adoma'inia do'e
taha naigu haa i sae na to'oraai mousi. 'Iia 'ai boi, mai ngahu
ha'amaesiraau hakoi sae 'isi mai wateai mousi tanaraau
tara'i nei ro'u.
10 Mou ai'a 'oha'inia gasi taha nara usua na'i Usu-usu Maea
na o'ani,
‘Na hau na 'iraaui sae tatau'aro ruma rau 'itaa,
naia naagu ha'i hau na ororiu di'u na'i bani anai ruma.
11 'Ia Araha God na haua do 'ai o'asi,

magau wa'ewa'e di'u 'inia!' "*
12 Na ha'atee heiha'auu ana Jisas 'a to'iraaui saemaua
adaa'i Jiu. Rau raba daua Jisas dorai ha'a-mama'aia. Ma-
raugu ai'a haua, suria rau magugu do ra gasigu ha'agogoru
i noni. Naasi raugu hano'a baania.

Ra Hauai Heisonga'i 'Iniai Hori Takisi
(Matiu 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 Na'i muri, 'iraaui Farisei mana sae ana'ia Herod ra ha'a-
taariraau wou tara'i sae 'anai songa'inia Jisas do neina 'ai
ha'atee ha'ata'aiai mwaeraha raha adaaui Rom.
14 Rau 'ari wou beia marau o'ani 'inia, "Ha'ausuri, meu
'iraraa dona mwane maho na'o 'unu'i ra odo-odo mara
ha'a-momori hako. Ma'o ha'ausuriraaui noni 'ini'i taha
'ia God na 'irisiai noni 'anai haa. Ma na'i 'oha na'o
ha'ausuriraau, rei'uaa na 'e sae he'ua nara bahurongo'o,
mana ha'ausuringa'i amu'i ra ta'isada moi. Hoita, 'oi 'unua
tana'ameu, 'A 'ua? Na'i ringeringe agaau, 'a odo-odo dogai
hori takisi tanaai mwaeraha raha na'i Rom ma'ua ai'a?"
15 'Ia Jisas 'a bwane 'iraraa do rau raba ha'imaania, maagu
o'ani, "Ni 'uaana na mou raba ha'a-bweubweu'aau 'anai
'unuai maho na taritari'a? Moisu waa mai ta korai ha'a ma
wai re'ia!"
16 Marau waa wou tanaai korai ha'a, maagu songa'iniraau
o'ani, "I atana tei mana nununa tei na awa na'i korai
ha'ani?" Miraau aramia o'ani, "Na atanai Mwaeraha adaaui
Rom mana nununa."
17 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "'Onaa na o'asi mamoi haua
tanaai Mwaeraha i taha 'iia na to'oraa, mamoi haua tanaa
God taha 'ia God na to'oraa." Miraaugu heimwaota'i di'u
'inia Jisas.

Heisonga'i 'Iniai Suruta'e Aho'i

'Anai Ohongia Jisas
(Matiu 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 Ma na'i muri, ra'i Sadiusi ra boi beia Jisas. 'Iraausi rau
ai'a hinihinia do 'iraaui noni rai suruta'e aho'i baaniai mae,
miraau songa'inia Jisas o'ani,
19 "Ha'ausuri, 'ia Moses 'a nugaai Ha'atora tanagaau do
'onaa 'e sae ha'iwai nai mae baaniai urao ana mararu
ai'a to'o gare, na do'orana 'ai orisia, maai waina ro'u i
uraosi. Mana gare na rarui to'ora'i, rai 'unu'i 'ini'i gare ana'i
do'orana na maesi, neina burungana 'a bwa'i matai hako."†
20 "'E heiha'auu naani. 'E ta'i 'oha 'e biu ha'ido'orada narau
awa wou, mana gare na hutai na'o 'a ha'iwai. Raru ai'a to'o
gare mau i urao anasi ma mae'a baania.

---

* **12:11** 12:10-11 Psalm 118:22-23 † **12:19** 12:19 Diutronomi 25:5-6

21 Na'i muri, do'orana na huta haisuri, 'a waina ro'u i
naosi. Ma raru ai'a to'o gare mau ro'u, ma mae'a ro'u i saesi.
Mana ta'i maho mausi, 'a to'o ro'u tanaai orunai do'oradaau.
22 'Ari wou, 'iraaui biu ha'ido'oradasi, rau waina hakoi
uraosi. Ma ai'a ta ta'i 'iniraau naigu to'oraa ta gare beia,
marau mae hako'a. Na'i muri mana uraosi 'a mae ro'u.
23 Hoita, na'i 'oha na 'iraaui biu ha'ido'oradasi rau waina
hako o'asi uraosi, 'iatei 'iniraau nararugui ha'iwai uraosi na'i
'oha na 'ia God 'aigui ha'a-suruta'eraau aho'i baaniai mae?"
24 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, "Mou taritari'a ha'atai!
'I'amou ai'a aidangisiai Usu-usu Maea mamou ai'a aidan-
gisia ro'u i taha na mena ana God 'ai matai haua. Naia
namou to'oraa 'inia 'ado'ado bweubweu'asi.
25 'Oha 'ia God 'ai ha'a-suruta'erai noni baaniai mae, 'a
bwa'i sae nai ha'iwai. 'Iraau rai 'onaairaaui enjel na'i aro
nara ai'a ha'iwai.
26 'Io, ma wai ha'a-aidangisi'amou ro'u 'iniai suruta'e aho'i.
Mou bwani 'iraraa do na'i mamaani 'inia Moses mana gere
hasi'ei na noroi uruna ani, 'ia God 'a ha'atee o'ani 'inia
Moses, ''Inau God ana Ebraham, mia Aisak, mia Jekop.'‡
27 Mana God naasi, ai'a God adaaui nei ra mae, me 'e God
adaaui nei ra tahi. Naasi 'a ha'ata'inia doni waira orusi rau
tahi mau, rei'uaa narau bwane mae. 'I'amoui Sadiusi mou
taritari'a di'u 'oha mou 'unua do gau bwa'i suruta'e aho'i."

Ha'atora Na Ororiu Di'u
(Matiu 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 'Oha 'iraaui Sadiusi rau heitohetohe mau beia Jisas,
'e nei 'iniraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses, 'a boi
ma rongoa dona heiarami ana Jisas 'a odo-odo. Maagu
songa'inia ro'u o'ani, "Ha'atora he'ua na ororiu di'u?"
29 Mia Jisas 'agu aramia o'ani, "'Ia Moses 'a 'unua o'ani,
''I'amou sae ni Israel, moi bahu-bahurongo goro! 'Ia God
naasi Araha agaau, me 'iia moi naasi ta'i God.
30 Moi ta'ahiai Araha God amoou 'ini'i tahingamoo'i hako
mana ahumoo'i hako me 'ini'i 'adoma'imoo'i hako mana
wetewete amoo'i hako.' Naasi nei na ororiu di'u.
31 Mana ruanai Ha'atora na ororiu 'a o'ani, ''Oi ta'ahiai
nata sae 'onaai ta'ahi'o amua haari'o.'§ 'Agu ai'a Ha'atora'a
ro'u naigu ororiu di'uai rua Ha'atorasi."
32 Mana saesi 'a o'ani, "Ha'ausuri, 'O ha'a-momori di'u 'oha
na i'oe 'o 'unua do'e ta'i God moi.
33 Ma'o ha'a-momori ro'u do gai ta'ahia God 'ini'i tahin-
gagaa'i hako mana ahugaa'i hako me 'ini'i 'adoma'igaa'i
hako mana wetewete agaa'i hako. Ma mei ta'ahiraau ro'u i
mwane sae hako 'onaai ta'ahigaau haarigaau nagau haua.
Na rua Ha'atorasi, raru ororiu di'u'i tara'i Ha'atora nagau

‡ **12:26** 12:26 Eksodas 3:6 § **12:31** 12:31 Levitikas 19:18

suri'i, 'onaai'i ho'asi nagau hahaa'i na'i Ruma Maea ana
God.”
34 'Oha 'ia Jisas 'a rongoa dona saesi 'a heiarami odo-
odo, 'agu o'ani 'inia, “Wai 'unua tana'o: I'oe 'o gaarangi
ha'awatea God 'anai marungiai tahingamu.” Na'i muri, 'agu
ai'a ta sae'a ro'u naigu raba haa ta heisonga'i.

Heisonga'i 'Iniai Ha'atahi
(Matiu 22:41-46; Luk 20:41-44)

35 Na'i muri, 'oha 'ia Jisas 'a ha'ausuriraaui noni na'i
Ruma Maea ana God, 'a o'ani 'iniraau, “'A he'ua na 'iraaui
Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau 'unua dona Ha'atahi
'e warowarona Mwaeraha Deved?
36 'Inia 'e ta'i 'oha, na Hi'ona Maea 'a haua tanaa Deved i
'ado'ado, mia Deved 'a o'ani,
‘'Ia Araha God 'a ha'atee tanaai Araha agua o'ani:
'Oi heinagu na'i aba odogu
'anai heimarungi beiau,
tari 'oha wai nugaraaui maerongamu
na'i bahainai heimarungi amua.’*
37 Na'i 'oha na 'ia Deved 'a 'unua do 'ia Ha'atahi 'e Araha ana,
'a ha'ata'inia do 'ia Araha ai'a do'e warowarona moi, ma'ata
'iia Araha ro'u ana.”
Miraaui nei na ha'ausuriraau, rau wa'ewa'e di'u 'anai
bahurongo'i maho na maani'i.

Jisas 'A 'Unu Ha'ata'airaaui Farisei

Miraaui Ha'ausuri 'Anai Ringe
(Matiu 23:1-36; Luk 20:45-47)

38 Mana 'oha na ha'ausuriraaui noni 'a o'ani, “Moi
'ome'ome goro 'iniraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses!
'A goro adaau hano hairiu na'i maketi bei'i to'oni ororiu
adaa'i do neina 'iraaui inoni rai 'ome 'irararaau marai
ha'ahouraau.
39 Na'i 'oha narau siri suri'i ruma ni ha'arahesi, mei suri'i
ngau goni nara haa'i, rau 'irisia dorai heinagu moe'a suri'i
dora ororiu.
40 Marau matai ha'a-bweubweu'araaui nao 'ini'i ruma
adaa'i mana maho na rau to'ora'i. Mana 'oha rai rihunga'i,
rau pwari'iraaui sae 'anai haa'i rihunga'i tewa. Moi 'iraraa
dona ha'a-mama'ai 'ia God 'ai ha'arahaa ro'u wou tanaraau.”

Jisas 'A Ha'ata'eta'eai

Wawate Anai Nao Na Pohara
(Luk 21:1-4)

41 Mia Jisas 'a heinagu gaarangiai bakosi 'anai wawate na'i
Ruma Maea ana God. 'A wana suriraaui sae nara sisiri mai

* **12:36** 12:36 Psalm 110:1

'anai nuga'i bane adaa'i. 'A 'omesia do'a ragoi sae toto'ora
na rau nuga'i mwane ha'a.
42 'Agu 'ome, ma 'e ta'i nao pohara na boi ma nugaa dioi
rua gere korai ha'a. 'Onaa rai ha'igoni'i 'a ga'i arariai ta'i
sereni.
43 Mia Jisas 'agu 'unuraau mai rongoiusuri ana'i ma o'ani,
"'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou: Na naosi 'a nuga
ha'a di'uraau hako i mwane sae 'isi.
44 'Inia 'iraaui mwane sae 'isi rau hisu 'ini'i taha nara
madara suri'i toto'ora adaa'i. Mana uraosi, 'oha na wateai
ha'a na to'oraa, 'agu ai'a to'oraa'a ro'u tanei."

13

Jisas 'A 'Unua Dona Ruma Maea Ana God Rai Ha'ata'aia
(Matiu 24:1-2; Luk 21:5-6)

1 'Oha Jisas 'a hura'a baaniai Ruma Maea ana God, 'e
ta'i 'iniraaui rongoiusuri ana'i 'a boi beia ma o'ani 'inia,
"Ha'ausuri, 'osui re'i'i kae hau suri'i bani 'anai kae Ruma
Maea 'omegorosi."
2 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "'O 'iraraa? 'E 'oha nai boi mau na
bwa'i ta ta'i hau 'ini'i hau 'isi naraigui awa suri'i dora nara
heinagu suri'isi. Na mwane hau 'isi rai gaasi'i dio."

Ha'abasu 'ini'i Maho Ta'a'i Narai Siri Mai
(Matiu 24:3-14; Luk 21:7-19)

3 Na'i muri, 'ia Jisas 'a heinagu na'i hungahungai 'Oliv. Na'i
dorasi ra matai wanasia moi 'ari Ruma Maea ana God. Mia
Pita, Jems, Jon, mea Andru rau boi haariraau beia, marau
songa'inia o'ani,
4 "Na'i 'oha he'ua na rai kaiai Ruma Maeasi? 'E ha'ara
he'ua na mei re'ia na meigu 'iraraa 'inia do 'a tari'a i
madoraa 'ana?"
5 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, "Moi 'ome'ome goro, ra
gasigu ha'ateha'amou tara'i sae!
6 'Inia 'ai ragoi sae rai boi heitaroha'i na'i atagu narai
o'ani, "'Iia'a ninauni,' ma 'ai ragoi nei narai ha'ateharaau
'ini'i ha'ausuringa'i adaa'i nara ai'a ha'a-momori.
7 Moi rongo'i rongo raha suri'i hei'oi nara to'o gaarangi
mana taroha 'ini'i nei ra to'o ha'atau. Ma 'ai abui
ta'aabemoou. 'Inia mareho 'isi rai to'o o'asi'a, ma ai'a do
naasi'a i ha'ahakona dangi.
8 'Iraaui sae na'i ta'i kantri rai 'ari marai heingahui
beiraaui sae na'i nata kantri. Ra'i nunu rai to'o suri'i tara'i
dora, ma tara'i dora na inoni rai mae 'iniai hioro. Maho
'isi 'e taraawa'adi moi rongomaata'i, 'onaai urao naagu
taraawa'a maesi ahu 'anai ha'ahutaai gare.
9 "Moi 'ome'ome goro! 'Inia rai boi wai'amou 'anai
'i'i'amou marai rohoroho'amou suri'i ruma ni ha'arahesi

adaa'i. Suria 'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i, rai wai'amou
'anai ha'a-urasi'amou na'i maadi Primia mana Mwaeraha.
Naasi madoraa amoou 'anai taroha'inia hura'a i Taroha
Goro tanaraau.
10 Na Taroha Goro rai 'adara'inia hako 'ari suriai mare-
wana, maigu tari ha'ahakonai dangi.
11 Hoita, 'oha rai wai'amou 'anai 'i'i'amou, moi abui
'adoma'i raha 'ini'i taha na moi maani'i. 'Inia na maho
namoi 'unu'i rai ha'ata'ini'i tana'amou suri'i 'adoma'imoo'i
na'i madoraa na moi ha'atee. Na maho na moi maani'i, ai'a
'ado'adomoo'i haarimoou mei baaniai Hi'ona Maea.
12 "Na'i 'ohasi, sae rai usuha'ini'i do'oradaa'i mana
gare adaa'i nara hinihiniau tanaraaui nei nara raba
ha'amaesiraau. Mana gare rai ha'imae bei'i amadaa'i
mana inadaa'i marai usuha'iniraau ro'u tanaraaui nei rai
ha'amaesiraau.
13 'Iraaui noni rai 'utai'amou, suria 'i'amou ra'i ron-
goiusuri agu'i. Ma 'onaa moi ura baabau tari ha'ahakonai
madoraa ta'aasi, moigu daua namooui tahi tarau."

Jisas 'A Maaniai Taha Nai To'o

Na'i Jerusalem
(Matiu 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraau, "'I'amou moi re'iai maho
ta'aa di'u na 'ia God 'a 'itaa. 'Ai ha'ata'aiai Ruma Maea
ana God, 'inia 'a ga'i bwa'i awa iei. 'Ia tei na'oi 'oha'iniai
ha'ateeni, 'oi ha'imaania aidangisia ma'ata'a i 'ado'ado 'ana!
Hoita, 'onaa 'oi awa na'i Provensi Jiudea na'i madoraasi, 'oi
hora ta'eha suri'i hungahunga 'anai bainihu.
15 'Onaa 'oi awa hura'ai buriinai ruma amua, 'oi hora'a.
'Ogui abu siri ro'u i ruma 'anai waa'i tara'i maho amu'i.
16 'Onaa 'oi awa na'i mou amua, 'oi abui aho'i 'ari ruma
'anai hauai bwana amua.
17 Ha'a-arohai'araau di'u i urao ra pote mana hasuuri'i,
'inia 'ai bwara tanaraaui hora.
18 Moi ha'arahesi mana mahosi 'ai abui to'o na'i 'oha na
rangi ro'aro'a.
19 'Inia ni rongomaata'i na'i madoraasi, 'ai ta'aa di'u baani'i
mwane rongomaata'i nara taraawa'a mau na'i madoraa na
ha'apwa'araa God i marewana tari dangini. Ma na'i muri,
'a bwa'i ta madoraa ta'aa o'asi'a ro'u naigu to'o.
20 'Onaa 'ia Araha God 'ai abui ha'apwapwakuai madoraa
'anai rongomaata'i 'isi, 'a bwa'i nei 'aigu tahi. Me 'iniai
ta'ahiraau ana 'i sae ana'i na bwane 'ome sigihiraau, naia
naigui ha'apwakua 'inia i madoraasi.
21 'Onaa ta sae nai o'ani, 'Moisu wana mai. Naani
Ha'atahi!' Ma'uasi 'ai o'ani, 'Na 'ariani!' Moi abui hinihinia.

22 Ra'i sae pwapwaari'i rai boi marai o'ani, ‘'Inau naasi
huunai Ha'atahi,’ ma'uasi rai o'ani, ‘'Inau naasi huunai
Rarabea.’ Rai haa'i mwani ha'abu'oahu 'anai ha'ateharaaui
sae. Rau raba ha'ateharaau ro'u i nei na 'ia God 'a bwane
'ome sigihira maagu bwara.
23 Moi 'ome'ome goro 'iniraau! Naia nau 'unu'i'a 'ini'i
maho 'isi tana'amousi.”

Jisas 'A Maaniai Boi Aho'i Nai Haa
(Matiu 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 'Ia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u, “Na'i murinai madoraa
ta'aasi,
‘I sina 'a bwa'i marewa,
mana hura 'ai o'asi ro'u.
25 I hee'u rai ahoda,
mana taraani maho na'i ahoasara rai 'iha'iha.’*
26 Miraaui noni raigu re'iau i Garei Inoni. Wai boi aho'i suri'i
rorodo beiai raraha mana mena na wetewete.
27 Me 'inau waigu ha'a-taariraaui enjel agu'i 'ari suri'i mwani
dora hako na'i marewana 'anai taragoniraau mai nei na 'ia
God 'a bwane 'ome sigihiraau.”

Ha'ausuringa'i Baaniai Hasi'ei

Nara 'Unua 'Iniai Fig
(Matiu 24:32-44; Luk 21:29-33)

28 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Moisu 'adoma'iniai fig mai
ha'ausuri'amou. Na'i 'oha na'o re'iai raraanai fig ra
taraawa'ai asuru mana rawa ra pwira, ma'o 'iraraa do
madoraa raorao 'a gaarangi'a.
29 'A o'asi ro'u. 'Oha na maho ta'a'i 'isi rai to'o, mamou
'iraraa do 'inau gaarangi aho'i mai'a.
30 'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, mareho 'isi rai
to'o, miraaui sae nara awa na'i madoraani ra bwa'i mae
mau.
31 I ahoasara mana ano rarui anoro mana ha'atee agu'i rai
awa tarau.
32 “Na dangi mana madoraa he'ua nawai aho'i mai ai'a ta
sae nai 'iraraa. Rei'uaa 'inau i Garei Inoni miraaui enjel na'i
aro mameu ai'a 'iraraa ro'u. 'Ia moia Amagu na 'iraraa.
33 Naasi, moi 'ome'ome mamoi ha'aagau goro, 'inia mou
ai'a 'iraraai madoraa na wai aho'i mai.
34 Na boi aho'i na wai haua, 'a 'onaai sae na ha'aagau 'anai
'aariha ana. Na saesi 'a ha'a-'u'uriraaui sae tatau'aro ana'i
'ini 'omesuriai ruma ana. 'A 'unu'i tanaraaui tau'aro narai
haa'i ma nugaai sae na'i maraaruma 'anai 'ome'ome goro
'iniai madoraa nai aho'i mai.
35-36 Naasi moi 'ome'ome goro! 'Inia mou ai'a 'iraraai
madoraa wai boi aho'i 'onaai ai'a 'iraraa adaaui 'oha nai

* **13:25** 13:24-25 Aisaea 13:10; 34:4; Joel 2:10

boi aho'i anai sae na to'oraai ruma. Mou gasi mauru ma moigu 'asu'a 'oha wai boi aho'i. Na'i gasi su'urahi, ma'ua na'i 'ubutanai rodo, ma'ua na'i gasi wa'aria ma'ua haho'oa.
37 Taha nau 'unua tana'amou 'au 'unua ro'u tanaraau hakoi mwani noni. Moi 'ome'ome goro!”

14

'E Ha'aradorado 'Anai Ngahuia Jisas
(Matiu 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

1 Ma'e rua dangi na mau maraigu ha'ato'oa 'e rua rongo. 'Etana 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau mana ruanai rongo ra 'unua 'iniai Rongo 'ini Bredi nara ai'a dorari'i beiai draebam.
Hoita, 'iraau na Na'ohadaa'i Piriisi miraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses, rau siba herehere do neina 'iraaui sae rai abui 'iraraai madoraa rai daua Jisas 'anai ha'amaesia.
2 Rau o'ani, “Gai abui daua suri'i dangi nagau haai rongo, 'inia 'iraau sae ra gasi ha'ato'oa ta ha'agogoru.”

'E Urao Na Ringisiai Rumu

Na'i Bwauna Jisas Na'i Betani
(Matiu 26:6-16; Luk 22:3-6; Jon 12:1-8)

3 'Ia Jisas 'a awa na'i 'omaai Betani na'i ruma ana Saemon. 'Ia Saemon 'e sae na adoia ga'ui daoha ra 'unua 'iniai lepa. Na'i 'oha rau ngau, 'e urao na siri mai beiai gere huai wai 'ome goro na honu 'ini rumu na hori bwara ma si'ini goro. 'A tahangia ma ringisia na'i bwauna Jisas.
4 Mana haru tara'i sae na'i rumasi rau taesu'a 'anai uraosi marau ha'atee hairiu o'ani, “'Ei, 'a 'ua na ha'agata'inia 'inia i rumusi?
5 'A ga'i raonga'inia, mana ha'a 'ana 'a ga'i 'a'auhiraau 'inia i pohara. Na rumusi ra ga'i horia 'iniai oru 'arangi korai ha'a madara!” Maraugu taraawa'a ha'atee ha'ata'aiai uraosi.
6 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraau, “Nigaa! 'A 'ua na mou ha'atee ha'ata'aia 'inia? 'Iia 'a haua tanaau i here na goro.
7 'Iraaui pohara rai awa tarau moi bei'amou, mamoi matai 'a'auhiraau na moi wou ta madoraa. Me 'inau 'au bwa'i awa tarau bei'amou.
8 Na uraoni 'a hauai here na goro tanaau. 'A ha'aagauai abegu 'anai 'oha rai toringiau.
9 Wai 'unua ha'a-momori tana'amou: Suri'i mwane dora na'i marewana narai taroha'inia ei Taroha Goro, rai maaniai taha na haua i uraoni, marai 'adoma'inia aho'i.”
10 Mia Jiudas Iskariot, 'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri ana'ia Jisas, 'a 'ari beiraaui Na'ohadaa'i Piriisi ma 'unua do 'iia 'ai 'a'auhiraau 'anai sadoia ta here narai matai daua 'inia Jisas.

11 Na'i 'oha narau rongoa do'ai 'a'auhiraau, rau wa'ewa'e
di'u. Marau duruduru tanaa dorai taharia. Ma na'i 'ohasi, 'ia
Jiudas 'a taraawa'a sibasiba madoraa goro 'anai usuha'inia
Jisas tanaraau.

Jisas 'A Ngau Beiraaui Rongoiusuri Ana'i
(Matiu 26:17-30; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30)

12 Na'i dangi tahamora 'ini'i dangi nara ha'ato'oai Rongo
'ini Bredi nara ai'a dorari'i beiai draebam, ra ngahui'i tara'i
garei siip 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau. Ma na'i
dangisi, 'iraaui rongoiusuri ana'ia Jisas rau boi songa'inia
o'ani, “Na'i hei na'o rabasia do mei ha'aagaua iei ngaugoni
'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau?”
13 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniai waira rua 'ini'i rongoiusuri
ana'i, “Murui hano ma murui 'ari na'i kae 'omaai Jerusalem.
Ma na'i 'oha na murui ataha wou, murugui heisadoi beia ta
sae nai suru'iai bei wai. Ma na'i 'oha murui re'ia, murui
suria na'i dora nai 'ari iei.
14 Na'i 'oha nai siri na'i ruma, murui songa'iniai sae na
to'oraai rumasi. Murui o'ani, ‘I Ha'ausuri ameeu 'a raba
'iraraa, na hei ahii nai matai ngau iei beiraaui rongoiusuri
ana'i 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau?’
15 Na sae na to'oraai rumasi, 'aigu wai'amurua ta'eha 'anai
'omesiai ahii nara bwane ha'a-arataraa mana mwani maho
ra bwane agau. Na'isi na murui ha'aagauhi'i ei mwane
mareho.”
16 Miraruai rua rongoiusuri raru 'ari ma raru 'omesia
dona mwani maho ra to'o 'onaai bwane 'unua ana Jisas
tanararua. Mararu ha'aagauai ngaugoni 'anai 'adoma'i
aho'isiai Roho Aharau na'i rumasi.
17-18 'Oha 'ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau ngau goni
na'i su'urahisi, 'ia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'Inau wai 'unua
ha'a-momori tana'amou: 'E ta'i abe 'ini'amou namou ngau
beiau 'ini, nai usuha'iniau tanaraaui maerongagu.”
19 'Oha na 'ia Jisas 'a 'unua o'asi, 'iraaui rongoiusuri
rau arunga ta'aa. 'E nei ma o'ani 'inia Jisas, “'A 'ua? 'O
'adoma'inia do 'inau gasi?”
20 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “'E abe 'ini'amou moi, 'ia
mo'o miri ta'i toha'iniai dorai bredi na'i ta'i rabo'oni.
21 Ha'amomori. 'Inau i Garei Inoni, wai mae 'onaai
ha'arangasia ada na'i Usu-usu Maea. Ma'ata, ha'arohaia di'u
a mo'o nai usuha'iniau tanaraaui maerongagu! 'A ga'i goro
tanaa 'onaa 'a ga'i bwa'i huta!”
22 Na'i 'oha na rau ngau, 'ia Jisas 'a dauai huai bredi. 'A
ha'atee ha'agorohia God 'inia ma uubia. 'A haua tanaraaui
rongoiusuri ana'i ma o'ani, “Naani abegu. Moi daua mamoi
ngaua.”

23 Mia Jisas 'a dauai panikeni waen. 'A ha'atee ha'agorohia
God 'inia ma haua tanaraaui rongoiusuri ana'i ma o'ani,
“Moi gonohia.” Miraau hako rau gono.
24 Maagu o'ani ro'u 'iniraau, “Naani 'abugu 'anai ha'a-
'o'oriai duruduru haoru ana God. 'Ai ahe 'iniraaui mwani
noni rago.
25 Nau wai 'unua ha'a-momori tana'amou: 'Augu bwa'i
gonohia'a ro'u ta waen tari 'oha wai gonohiai waen haoru
na'i dora ni heimarungi ana God.”
26 Miraau suru'iai gana marau hura'a 'anai hungahungai
'Oliv.

Pita 'A Duruduru Tanaa Jisas
(Matiu 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

27 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “'I'amou
hako moi nugasiau mamoi hora baaniau. 'Ai 'onaai 'unua
ada na'i Usu-usu Maea o'ani,
‘'Ia God 'ai ha'amaesiai 'omesuri siip,
miraaui siip rai 'adarara!’*
28 Ma'ata na'i 'oha wai suruta'e aho'i, wai 'ari na'i na'o
'ini'amou na'i Galili. Na'i 'isi nagaigui heito'oi ei.”
29 'Ia Pita 'agu ha'atee raha o'ani, “Rei'uaa na 'iraau
rongoiusuri amu'isi rai nugasi'o, me 'inau 'au bwa'i moe'a!”
30 Mia Jisas 'a aramia o'ani, “Pita, wai 'unua tana'o ha'a-
momori: De'eni rodo i kua 'a bwa'i tataraoke ha'arua mau,
mi'oe 'oi bwani tohe ha'a-oru do'o ai'a mataiau.”
31 Mia Pita 'a tohe baabau ma o'ani, “'Inau, rei'uaa nawai
mae bei'o, mau bwa'i 'unua moe'a do'au ai'a matai'o!”
Miraau hakoi rongoiusuri rau ha'atee o'asi ro'u.

Jisas 'A Ha'arahesi Na'i Getsemanii
(Matiu 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 'Ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau taha na'i dora nara
'unua 'iniai Getsemanii, maagu o'ani 'iniraau, “Moi heinagu
mamasi 'ini 'oha wai ha'arahesi.”
33 Ma waia Pita, Jems mea Jon. Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a
arunga ta'aa mana 'adoma'ina 'a kuhi,
34 maagu o'ani 'iniraaui waira orusi, “Na ahutotou nau
haa 'a raha di'u, mau gaarangi maesia. Moi awa na'i 'ini
mamoi rarai beiau.”
35-36 Ma gere sara wou baaniraau ma topira'i ruru aurui
ano ma ha'arahesi, “Ama, 'onaa 'ai mwada'u, ma'ai abui to'o
o'asi tanaau! Mama, bei'o ai'a maho nai bwara tana'o, 'oi
abui wateau 'anai siri na'i rongomaata'ini. Ma'ata 'ai abui
suriai hei'irisigu, me 'ai suriai hei'irisimu.”

---

* **14:27** 14:27 Sakaraea 13:7

37 'A aho'i mai ma re'iraaui waira oru, rau poru mauru
moi. Mia Jisas 'a o'ani 'inia Pita, “Saemon, i'oe 'o mauru
moi? 'O bwa'i gere matai rarai beiau suria ta ta'i 'aoa moi?
38 Moi rarai mamoi ha'arahesi neina moi abui ahoda na'i
'oha moi siri na'i heiohongi. Ra wetewete i 'adoma'imoo'i
'anai ha'isuri'i maho ra odo-odo, mana abemoo'i naragu
maemae'a.”
39 Mia Jisas 'a aho'i 'ari ma haa ro'u mau i ta'i ha'arahesi.
40 'Oha na aho'i ro'u ma re'iraaui waira oru rau poru
mauru moi. Ni maadaa'i ra hihi'a di'u 'iniai mamauru'a. 'A
ha'arairaau ma kakui ahudaau 'iniai taha rai 'unua tanaa.
41 'Ia Jisas 'a aho'i 'ari ro'u 'ini ha'arahesi ma na'i 'oha
na boi aho'i beiraau, 'a o'ani 'iniraau, “Mou mauru mamou
mamaro mau? 'A goro'a ga'u! Na madoraa na rai
usuha'iniau i Garei Inoni tanaraaui noni ta'a'i, naani'a!
42 'Ome, 'ia mo'o nai usuha'iniau tanaraaui maerongagu
'a boi'a. Moi ura ara'a magai 'ari beiraau.”

Ra Boi 'Anai Daua Jisas
(Matiu 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

43 'Oha na 'ia Jisas 'a ha-hadahada mau, 'ia Jiudas, 'e ta'i
'iniraaui rongoiusuri ana'ia Jisas, 'a taha mai beiai ruruhai
sae. Ra waa'i mai naihi mana hasi'ei 'anai heingahu. 'Iraaui
Na'ohadaa'i Piriisi mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses
ma tara'i saemaua ro'u ra ha'a-taariraau mai.
44 Mia Jiudas 'a bwane hauai ha'a-aratara tanaraau o'ani,
“'Ia mo'o nawai ngoonia, naasi na moi dau ha'agorohia
mamoi waia.”
45 Naasi, mia Jiudas 'a 'ari odo-odo beia Jisas ma ha'atee
o'ani tanaa, “Ha'ausuri” ma ngoonia.
46 Miraaugu daua 'anai waia.
47 Ma na'i 'ohasi, 'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri na awa
gaarangiraau, 'a rahiai naihi ana ma taba taahiai karinganai
sae tatau'aro anai Na'ohadaaui Piriisi.
48 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani tanaraau, “'A 'ua? Mou
'adoma'inia do 'inau 'e sae hehere ta'aa na mou boi 'inia
bei'i naihi mana hasi'ei 'anai heingahu 'anai dauau?
49 'A 'ua namou ai'a bwani dauau 'inia na'i Ruma Maea
ana God? 'Ado dangi na'i 'isi'a nau ha'ausuri na'iei. Ma'ata,
mareho namougu hauanisi, 'e ha'ato'oa moi mareho nara
bwane usua 'iniau na'i Usu-usu Maea! Naia na mou boi
dauau o'ani 'iniani.”
50 Miraaui rongoiusuri rau nugasia'a Jisas marau hora
hako baania.
51 Ma'e sae haoru, na suria Jisas. 'Iia 'a ho'owa'a 'iniai
tahangai bwana mamae. Mana 'oha rau bonasiai daua,
52 'a ahodai bwana ana ma hora ha'i wa'aroko.

Jisas Ra Waia Tanaai Na'ohadaaui Piriisi
(Matiu 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24)

53 Marau waia Jisas 'ari na'i ruma anai Na'ohadaaui Piriisi.
Miraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraaui Ha'ausuri 'anai Ringe
ana'ia Moses ma tara'i saemaua ro'u na rau awa na'i Kansol,
rau goni mai hako na'i dorasi.
54 Mia Pita 'a haisuri ha'atau moi. 'A siri na'i raronai dora
a'ora na'i maanai rumasi ma heinagu na'i bobonai 'eu. 'A
waari'u beiraaui sae hehei'oi nara 'omesuriai Ruma Maea
ana God.
55 Hoita, na'i raronai ruma, 'iraaui Na'ohadaa'i Piriisi
miraaui haru saemaua narau awa ro'u na'i Kansol ra
bonasia do rai sadoia ta mamaani 'anai subunia 'inia Jisas
marai hiiri ha'amaesia 'inia. Miraau ai'a sadoia ta maho
'anai ha'ahunia 'inia.
56 'Inia, rei'uaa nara ragoi nei ra haa'i mamaani pwari'i
'ana Jisas, me ni mamaani adaa'i ra ai'a ta'isada.
57 Ra ura ara'a ro'u tara'i nei ma ra haua ro'u i pwari'i.
Rau o'ani,
58 “'I'ameu meu rongoa do 'ai kaiai Ruma Maea ana God
'iraaui sae rau tau'aronasi. Ma 'unua do 'ai ha'a-urasia aho'i
ta nei haoru na'i moi oru dangi, 'e nei na bwa'i sae nai matai
tau'arona!”
59 Ma'ata na mamaani adaa'i ra he'ete'i hairiu mau.
60 Mana Na'ohadaaui Piriisi 'a ura ara'a na'i maadaaui sae
'isi, ma ha'atee o'ani tanaa Jisas, “'A 'ua? 'O bwa'i haua ta
heiarami 'ini'i mareho ra ha'ahuni'o 'ini'isi?”
61 'Ia Jisas 'a papaku ma ai'a 'unua ta ta'i ha'atee. Mana
Na'ohadaa'i Piriisi 'a songa'inia o'ani ro'u, “'A 'ua? I'oe naasi
Ha'atahi, garena God?”
62 Jisas 'a aramia o'ani, “'Io. 'Inau! 'Inau, na Garei Inoni,
moi re'iau mau, 'oha wai heinagu na'i dora ororiu na'i aba
odona God† huunai mena. Wai aho'i mai hungadi rorodo
na'i aro!”
63 Mana Na'ohadaaui Piriisi 'a karia i to'oni ana haaria
'anai ha'ata'iniai 'ado'adona doni mareho na haua Jisas 'a
ta'aa di'u. Ma o'ani, “Gaugu bwa'i sibania'a ro'u ta sae 'anai
ha'ahunia 'inia ta maho ro'u.
64 Naia mou rongoa'a haarimoousi, 'a ha'atee ha'ata'aia
God! Mou 'adoma'i he'ua?”
Marau aramia o'ani, “'A arari do rai ha'amaesia!”
65 Maraugu ngisuai abena, ma tara'i nei rau bibii
bwarasiai maana marau rubu'ia 'ini'i rimadaa'i marau
ha'atee o'ani, “'Oi 'unua tana'ameu mo'o na rubu'i'osi! 'Inia
i'oe 'e rarabea, nita?” Ma na'i 'ohasi na sae hehei'oi nara

† **14:62** ***Aba odona God:*** Dorasi 'a ha'ata'inia do 'ia Jisas 'ai heimarungi goni beia God. Beiraaui sae ni Jiu “aba odo” 'e dora hauasa ma ra ha'ahouai sae na awa ei.

'omesuriai Ruma Maea ana God rau waia marau hidaria ro'u.

Pita 'A Tohea Jisas
(Matiu 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)

66 Na'i mau 'oha ra hiiria Jisas, 'ia Pita 'a heinagu mau
na'i dora a'ora na'i maanai ruma. Na'i 'ohasi 'e gere urao na
tau'aro tanaai Na'ohadaaui Piriisi 'a boi.
67 'Oha na 'omesiai wawaari'u ana Pita na'i 'eu, 'a wana
wetewete 'inia ma o'ani, "I'oe ro'usi beia Jisas ni Nasaret!"
68 Me 'iia 'a o'ani 'inia, "'O pwari'i na! Nau ai'a 'iraraai
maho na'o 'unuasi!" Mia Pita 'a suruta'e ma gere hura'a
wou na'i maanai bara, mana kua 'a tataraoke.
69 Mana gere uraosi 'a 'omesia ro'ua Pita, ma ha'atee o'ani
tanaraaui sae rau awa 'isi, 'a o'ani, "'E ta'i abe 'iniraau ro'u
naasi!"
70 Mia Pita 'a o'ani ro'u, "Ai'a, 'inau ai'a!"
'A ai'a orea miraaui sae rau ura na'isi rau o'ani ro'u 'inia
Pita, "Ha'amomori, i'oe 'e ta'i ro'u 'iniraau. Meu 'iraraa do
i'oe 'e sae ni Galili ro'u."
71 'Ia Pita 'a tohe baabau 'a o'ani, "Ha'amomori beia God!
'Inau ai'a 'iraraa mora a mo'o namou 'unuasi! 'Onaa wai
pwari'i 'ia God 'ai ha'a-mama'aiau!"
72 Na'i mau madoraasi mana kua 'a ruana'ai tataraoke.
Mia Pita 'agu 'adoma'i aho'isi'i ha'atee na 'unu'i a Jisas tanaa,
'a o'ani, "Na kua 'a bwa'i tataraoke ha'arua mau, ma'oi 'unua
ha'a-oru'a do 'o ai'a 'iraraau." 'A 'adoma'i aho'isia magu angi.

15

Ra Waia Jisas Tanaa Paelat
(Matiu 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

1 Na'i mau haho'oa ta'aa, 'iraaui saemaua na'i Kansol rau
goni aho'i hako marau hauai ta'i 'ado'ado 'iniai here rai haa
'ana Jisas. Naasi marau ho'osi'i rimana Jisas marau waia
'ari tanaa Paelat, na Primia 'anai Provens.
2 Mia Paelat 'a songa'inia Jisas o'ani, "'A 'ua? I'oe naasi
mwaeraha adaaui Jiu?"
Jisas 'a aramia o'ani, "Naia na'o 'unuasi."
3 Miraaui Na'ohadaa'i Piriisi rau subunia 'ini'i mwani
maho ta'a'i.
4 Naasi mia Paelat 'a songa'inia aho'i ro'ua Jisas, 'a o'ani
"'O rongo'i maho rau subuni'o 'ini'isi? 'A 'ua? 'A bwa'i maho
na'oi 'unua?"
5 Mia Jisas 'agu ai'a 'unua'a ta ta'i ha'atee mia Paelat 'a
heimwaota'i di'u.

Paelat 'A Hiiria Jisas
(Matiu 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39—19:16)

6 'Ado harisi, 'oha 'iraaui Jiu ra ha'ato'oai rongo 'anai
'adoma'i aho'isiai Roho Aharau, 'ia Paelat 'a matai ha'awatea
tanaraau ta sae narai 'irisia ma'ai ha'ahura'ahia baaniai
rumaniho'o.
7 Hoita, na'i madoraa narau hiiria Jisas, ra'i sae nara
awa na'i rumaniho'o, 'inia rau ngahu ha'amaesi'i sae na'i
madoraa na rau bonasia ha'ahakoai heimarungi adaaui
Rom. Ma'e ta'i 'iniraau naasia Barabas.
8 Miraaui Jiu rau boi 'anai ha'angonia Paelat do'ai ruhasia
ta sae 'onaai bwane hahaua ana.
9 Mia Paelat 'a o'ani 'iniraau, "'A 'ua? Mou 'irisia dowai
ruhasiai mwaeraha amooui Jiu?"
10 'Ia Paelat 'a ha'atee o'asi suria 'a bwane 'iraraa do 'iraaui
Na'ohadaa'i Piriisi rau waia maia Jisas suria rau kakawa
'omesia 'iniai rago anai sae nara ta'ahia.
11 Miraaui Na'ohadaa'i Piriisi rau ha'angoniraau wetewete
inoni dorai 'unua tanaa Paelat 'anai ruhasia Barabas, 'ia
Jisas 'ai abu.
12 Mia Paelat 'a songa'iniraau hakoi noni o'ani, "Mawai
ha'ahe'uaa mo'o na mou 'unuasi do 'iia 'e mwaeraha amooui
Jiu?"
13 Marau awara o'ani, "Rabu ahita'inia na'i dadaahoro!"
14 Mia Paelat 'a songa'iniraau o'ani, "'Iniai 'uaana? 'E 'ino
he'ua na haa?"
Marau awara raha ro'u o'ani, "Rabu ahita'inia na'i dadaa-
horo!"
15 Mia Paelat 'a ruhasia Barabas, suria 'a rabasia do 'ai
aroi ahudaa'i. Ma 'unua tanaraaui sae hehei'oi ana'i dorai
rohoa Jisas 'iniai hasiwaro baabau marai waia hura'a 'anai
rabua na'i dadaahoro.

'Iraaui Hehei'oi Ra Haikou 'Inia Jisas
(Matiu 27:27-31; Jon 19:2-3)

16 Miraaui hehei'oi rau waia Jisas siri na'i kae ruma raha
ana Paelat. Marau 'unuraau ro'u hako mai sae hehei'oi na'i
ruruha adaau.
17 Marau ha'ato'onia Jisas 'onaai mwaeraha 'iniai to'oni
tewa wangawanga. Marau nugaa na'i bwauna i hihiiri
bwau nara haa 'iniai wororaraki.
18 Marau ha'atotooa, rau o'ani, "Ha'aasaai mwaeraha
adaaui Jiu!"
19 Rau rubu'iai bwauna 'iniai hasi'ei, rau ngisuai abena
marau topira'i ruru tanaa do rau ha'ahoua.
20 Na'i 'oha rau ha'ada'ada'a hako 'inia rau rahia
aho'i to'oni wangawanga narau ha'ato'onia 'inia marau
ha'ato'onia aho'i 'iniai to'oni ana maraugu waia 'ari 'anai
rabua na'i dadaahoro.

Ra Rabu Ahita'inia Jisas Na'i Dadaahoro
(Matiu 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

21 'Oha rau 'ari wou suriai tara na'i Jerusalem, rau
heisadoi beiai sae na atana 'ia Saemon. 'Iia 'e sae ni 'omaai
Saerin me 'iiasi 'e amana Aleksanda mea Rufas. 'Agu boi
baaniai dora na gere ha'atau baaniai 'omaasi ma riutaha
mai ro'u na'i tarasi. 'Iraau hehei'oi rau ha'a-'usu'usua do 'ai
suru'iai dadaahoro baania Jisas.
22 Rau waia Jisas 'ari na'i dora ra 'unua 'iniai Golgota mana
'ado'ado 'ana, "'E Dora ni Korai Bwau Sae."
23 Marau haua tanaai waen ra doraria 'iniai merisini na
ra 'unua 'inia "myrrh" 'anai ha'amaadidi'i dora ra maata'i.
Mia Jisas 'a ai'a raba gonohia.
24 Miraaui sae hehei'oi rau rabu ahita'inia Jisas na'i
dadaahoro. Rau gaasi ha'ara 'anai sadoia tei 'iniraau nai
to'ora'i to'oni ana'i.
25 Mana'i madoraa 'onaai angi siwa na'i haho'oa na rau
rabu ahita'inia Jisas na'i dadaahoro.
26 Mara usuai usu-usu na'i baba mara nugaa na'i bwaunai
dadaahoro 'anai ha'ata'iniai taha na ha'atari'aa. Rau usua
o'ani,

MWAERAHA ADAAUI JIU

27 Ma'e waira rua sae beriberi narau rabu ahita'inirarua
ro'u suri'i dadaahoro. Ta nei na'i aba odo 'inia Jisas ma ta
nei na'i aba maha.
28 'A to'o o'asi do 'ai to'o ha'a-momori taha na ra usua na'i
Usu-usu Maea, "'Iraaui sae ra 'unua do 'iia 'e ta'i abe 'iniraaui
sae hehere ta'aa."*
29 Miraaui sae ra taha horo 'isi rau ha'atee ha'ata'aia, rau
arabwau 'ini ha'atotooa marau o'ani, "Mmm naasi, i'oe na'o
'unua ani do'oi kaiai Ruma Maea ana God ma'oi matai ha'a-
urasia aho'i na'i raronai oru dangi.
30 'Onaa 'o to'o mena o'asi, 'o ga'i ha'atahi'o haari'o ma 'oi
dio mai baaniai dadaahorosi."
31 'Iraau ro'u na Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses
miraau Na'ohadaa'i Piriisi rau haikou 'inia. Rau ha'atee
hairiu o'ani, "Sae he'ete'i 'a matai ha'atahi'i, me 'iia 'a bwa'i
matai ha'atahia haaria.
32 'A 'ua? Naia naasi Ha'atahi, mwaeraha adaaui Jiu?
'Onaa gai 'omesiai dio mai ana baaniai dadaahoro ma gaigu
hinihini'i ha'atee ana'i."
Mana waira rua ra rabu ahita'ini'ararua beia Jisas, raru
ha'atee ha'ata'aia ro'u.

Na Mae Ana Jisas
(Matiu 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

33 Ma na'i angi ta'i tangahuru mana rua na'i dangisi, 'a
kuhi bwarasiai kantri hako tari na'i angi oru.

---

* **15:28** 15:28 Tara'i Baebol bwani ra'a ai'a to'oraai tatara 'e 28.

34 Na'i angi oru abaidangi 'ia Jisas 'a totoro o'ani na'i
ha'atee ana, “'Elai, 'Elai, lama sabaktani?” Na 'ado'ado 'anai
ha'ateesi, 'a o'ani, “God agua! God agua! 'Ini 'uaana na'o
gagata'iniau 'inia?”
35 Ma tara'i nei nara ura gaarangi, rau rongoai awara o'asi
ana marau o'ani, “'Ei, 'a kukua Elaija.”
36 Ma 'eba i ta'i sae ma dauai mareho na matai omi'i wai,
ma ha'ahonua 'iniai waen mahai. 'A nugaa na'i hasi'ei ma
taranga'inia ara'a tanaa Jisas do 'ai gonohia. Mana saesi
'a o'ani, “Gai 'ome'ome ga'u 'onaa na 'ia Elaija 'ai boi 'anai
ha'adiohia baaniai dadaahoro.”
37 Mia Jisas 'a totoro magu mae.
38 Mana bwana ubu-ubu'a nara rohe bwarasia 'iniai
dora maea na'i Ruma Maea ana God, 'a maakari heihoa,
taraawa'a bo ta'eha ma dio.†
39 Na'i 'ohasi 'e na'otara adaaui sae hehei'oi na ura na'i
maanai dadaahoro ana Jisas. Mana 'oha na re'iai mae na
haua, 'agu ha'atee o'ani, “Ha'amomori, 'ia mo'oni huunai
garena God!”
40-41 Ma tara'i urao ra suria Jisas ara'a mai na'i Jerusalem.
Rau awa gere ha'atau moi baaniai dadaahoro maraugu
wanawana 'ari. Tara'i nei beiraau, 'ira a Meri ni Magdala, 'ia
Salome, mea Meri inana gere Jems mea Joses. Waira orusi
rau bwane suria mau mai a Jisas 'anai 'a'auhia na'i madoraa
na tatariori na'i Galili.

Josep Ni 'Arimatea 'A Aoraa Jisas

Na'i Wabwa
(Matiu 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

42 Ma 'ari wou 'anai su'urahi'a mana dangi ni mamaro 'a
gaarangi. Miraau na Jiu rau ha'aagau 'anai dangi hauasa
adaausi.
43 Naasi ma'e sae na atana 'ia Josep ni 'Arimatea, 'a taha
beia Paelat. 'Iiasi 'e ta'i sae na'i Kansol na rau hiiriasi a
Jisas. Me 'iia 'e sae nara ha'ahoua. 'Iia 'a to'oraai 'adoma'i
heitotori 'iniai madoraa na 'ia God 'ai marungiraaui inoni
ana'i. Ma rei'uaa na mamaa'u, me 'iia 'a taha beia Paelat ma
o'ani 'inia, “Mwaeraha, 'inau 'au raba rahia dioi abena Jisas
baaniai dadaahoro. 'A 'ua? 'A goro moi?”
44 Mia Paelat 'a o'ani, “'A 'ua? 'Ia Jisas 'a mae'a?” Ma
soiai bwauodo adaaui sae hehei'oi na re'iai mae ana Jisas
ma songa'inia.
45 Na'i 'oha na sae hehei'oisi 'a 'unua tanaa do'ia Jisas 'a
mae'a, 'ia Paelat 'agu ha'awatea Josep 'anai rahia dioi abena
Jisas baaniai dadaahoro.

---

† **15:38** 15:38 Bwanasi ra rohea bwarasiraaui sae baaniai ahii na maea di'u. Ta'i 'iraau Piriisi moi nara matai siri na'iei.

46 Mia Josep 'a horiai bwana mamaahui, ma rahia dioi
abena Jisas. Naasi 'a ho'ua 'iniai bwana, magu aoraa na'i
wabwa ra 'eria na'i abenai kae hau. Naasi mara hugesia
ro'u wou i kae hau bwarasiai maanai wabwasi.
47 Ma na'i 'ohasi, 'ia Meri ni Magdala mea Meri inana Joses
raru awa ro'u 'isi ma raru re'iai dora na ra aoraa na'iei
abena Jisas.

16

Jisas 'A Tahi Aho'i
(Matiu 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

1 Murinai dangi ni mamarosi, 'ia Meri ni Magdala, 'ia
Salome mea Meri inana Jems rau 'ari hori'i waiwai nara
dorari'i 'iniai hasi'ei sisi'ini 'anai nuga'i na'i abena Jisas.
2 Mana'i wa'aria na'i dangi sade, na'i 'oha na sina 'agu
taraawa'a ara'a, rau 'ari na'i wabwa nara aoraa ieia Jisas.
3 Na'i 'oha narau 'a'ari wou mau, rau heisosonga'i hairiu
o'ani, “'Ia tei nai 'a'auhigaau 'anai hugesiai hau baaniai
maanai wabwa?”
4 Na'i 'oha naraugu ataha wou na'i dorasi, rau 'omesia doni
kae hau raha di'usi ra bwane hugesia'a.
5 Na'i 'oha naraugu siri wou na'i wabwa, rau re'iai sae na
heinagu na'i aba odo. Mana saesi 'e sae haoru na to'oni 'iniai
to'oni mamaahui. Miraau kae mamaa'u di'u.
6 Mana saesi 'a o'ani 'iniraau, “Moi abu mamaa'u! 'Au
'iraraa mou 'ome 'inia Jisas ni Nasaret nara rabua na'i
dadaahoro. 'Agu ai'a awa'a 'ini, 'inia 'ia God 'a ha'a-suruta'ea
aho'i baaniai mae. 'Ome! Naani dora ra aoraa iei abena.
7 Moi aho'i 'ari mamoi maania tanaa Pita miraaui haru
tara'i rongoiusuri ro'u o'ani, ‘'Ia Jisas 'ai na'o 'ari Galili
'ini'amou ma moigui sadoia na'iei 'onaai bwane 'unua ana
tana'amou.’ ”
8 'Oha rau hura'a baaniai wabwa, rau hora ha'i 'idi'idi
'iniai mamaa'u. Rau ai'a maania ro'u tanaa ta nei, 'inia rau
mamaa'u di'u.*

Jisas 'A Ha'ata'i Tanaraaui Nei Ra Suria
(Matiu 28:9-10, 16-20; Luk 24:13-49; Jon 20:11-23; Buka Tatau'aro 1:6-8)

9 Na'i haho'oa na'i dangi sadesi, 'oha 'ia Jisas 'a suruta'e
aho'i baaniai mae, 'a ha'ata'i tanaa Meri ni Magdala na'i na'o,
i urao na 'ia Jisas 'a taariai biu adaro baania ani.
10 'Ia Meri 'a 'ari beiraaui sae haguhagu goro ana'ia Jisas,
na rau ahutotou marau angi. 'A maania tanaraaui ha'ata'i
ana Jisas tanaa.

---

* **16:8** 16:8 Tara'i kopi bwani 'iniai bukani ra hako moi na'i tatara 'e waru. Na'i muri ra a'oia wou tatara 'e siwa 'ari tari tatara 'e 20.

11 Ma na'i 'oha rau rongoa do 'ia Meri 'a re'ia Jisas, do 'a
suruta'e aho'i baaniai mae, rau ai'a hinihinia.
12 'E ta'i 'oha ro'u 'ia Jisas 'a ha'ata'i tanaai rua rongoiusuri
'oha raru bwabwahe ha'atau baaniai 'omaa. Na'i 'ohasi raru
ai'a 'ome 'iraraa Jisas 'inia na 'omehana 'a orisi.
13 'Oha raru aho'i mai, raru maania tanaraaui tara'i
rongoiusuri ro'u, me 'iraau ai'a hinihinirarua ro'u.
14 Ma ha'ata'i ha'ahako tanaraaui ta'i tangahuru mana
waira ta'i rongoiusuri ana na'i 'oha rau ngau goni. Ma
ha'atee wetewete tanaraau 'inia ra baabaui tahingadaa'i.
'Inia rau ai'a hinihini'i mamaani adaa'i sae na ra re'ia Jisas
do 'a tahi aho'i.
15 Miagu o'ani ro'u 'iniraau, "Moi hura'a suri'i mwane
dora na'i marewana, mamoi taroha'inia hura'ai Taroha
Goro tanarai mwani noni hako.
16 'Iatei nai hinihiniai Taroha Goro maai bwareomaea, 'ai
to'oraai tahi tarau beia God. Mana nei na bwa'i hinihini,
'ia God 'ai hiiri ha'a-mama'aia marai gaasia na'i dora ni
rongomaata'i.
17 'Irai sae ra hinihini, 'ia God 'ai haua tanaraaui mena
'anai hau'i mwani ha'abu'oahu. Ma rai taari'i adaro 'iniai
atagu, marai matai ha'atee 'ini'i mwani ha'atee he'ete'i
hairiu na ra ai'a 'irara'i mau.
18 Rei'uaa rai daa'i mwaa ta'a'i ma'ua gonohi'i maho
mamaesi'i ma ra bwa'i maesi'i. Ma rai nuga'i rimadaa'i na'i
hungadi sae daoha marai goro aho'i."

Jisas 'A Ara'ai Aro
(Luk 24:50-53; Buka Tatau'aro 1:9-11)

19 'Oha 'ia Jisas 'a maani'i hako tanaraaui rongoiusuri
mareho 'isi, mia God 'a waia'a ara'ai aro ma heinagu na'i
aba odona God.
20 Miraaui rongoiusuri ana'i rau hura'a suri'i mwani
'omaa 'anai taroha'iniai Taroha Goro. Mia Araha 'a awa
beiraau 'anai 'a'auhiraau. Rau hau'i mwani ha'abu'oahu
'iniai mena ana, ma naasi 'a ha'ata'inia doni mareho narau
taroha'ini'i ra ha'a-momori.

Na Taroha Goro 'Onaai Usua Ana St. Luk

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Tara'i 'oha gai wai'ado'ado suria gasi 'onaa na Taroha Goro 'a maani'i mora i mareho ha'a-momori 'inia Jisas ma'ua ai'a. Na Taroha Goro ana Luk naasi nai maani ha'agorohia tanagaau neina gai aidangisia do mareho 'isi ra ha'a-momori.

'I sae nara 'unu Luk 'iniasi 'e dokita ma'e sae na matai usu-usu 'abai'i taha nara to'o na'i 'oha bwani. 'Iiasi 'e geresae goro ana Pol mea Mak ma tara'i abe ro'u 'iniraau na'i madoraa ana Jisas. Na'i 'oha na 'ia Luk 'a ha'aagau 'anai usuai Taroha Goro ana, 'a hura'a ma siba suri'i taha nara ha'a-momori 'inia Jisas. Taha na 'irisia naasi do 'ai maani'i goro hura'a tanaai gere sae ana, 'ia Tiofilas, i huudi mamaani 'inia Jisas. Na taha na maani'i ma nuga'i dio 'a ha'ata'inia hura'a do'a mamaani ga'u beiraau i nei narau aidangisia goro a Jisas maagu usu'i. 'Ia Luk 'a mamaani ruhasi'i ro'u i ringeringe adaa'i Jiu na 'igaau mana geresae ana nai bwara 'anai aidangisi'i.

'Ia Luk 'a rabasia do 'ia Tiofilas 'ai aidangisia goro 'iatei naasia Jisas ma'e taha na boi 'ana. Mia Luk haraaria 'a aidangisia ma hinihinia ha'a-momori taha na usu-usu 'abaia.

Gasi 'a rago i mareho na 'o bwani aidangisia 'abaia Jisas. Rei'uaa na o'asi, 'oha na 'oi 'oha'iniai bukani, 'oi 'ome'ome 'ini'i taha na'o ai'a aidangisi'i mau nara haoru tana'o na'i tahingamu.

1 Tana'o Tiofilas:
'A ragoi nei ra bwane usu'i mamaani 'ini'i mwane maho
na hau'ia Jisas na'i madoraa na awa bei'ameu.
2 Mana mareho narau usu-usu 'abai'i, ra'i mareho nameu
bwane rongo'i beiraaui nei narau wanara'i maa 'ini'i. 'Iraau
naasi inoni tatau'aro ana'ia God narau maania hura'a i
tarohasi tanaraaui inoni.
3 Hoita, suria 'inau ro'u naasi ta'i abe nau bonasiai
siba ha'agorohia ro'u i mamaani 'inia Jisas mau mai na'i
taraawa'ana, 'inau nau raba usua ro'u ta buka tana'o.
Mwanemaua Tiofilas, 'au haua o'asi
4 do neina 'oi 'irara ha'agorohia doni mareho nara
ha'ausuri'o 'ini'i ra'i mareho ha'a-momori.

Enjel Gebrel 'A 'Unua Hura'a

Do 'Ia Jon Bwareomaea 'Ai Huta

5 Na'i 'oha 'ia Herod 'a mwaeraha na'i Jiudea, 'e Piriisi na
atana 'ia Sakaraea na awa ro'u na'i madoraasi. 'Iia 'e ta'i
'iniraaui ruruhai Piriisi nara 'unuraau 'iniai Abaeja. Mana
urao ana Sakaraea 'ia Elisabet. 'Ia Elisabet 'e urao baaniai
burungana Eron. Mia Eron 'e 'etanai Na'ohadaaui Piriisi na'i
'oha bwani.
6 'Ia Sakaraea mea Elisabet ra'i inoni odo-odo na'i maana
God nararu awa suri'i tarau i Ha'atora mana heiatenga'i
ana'ia God.
7 Ma'ata, raru ai'a to'o gare, suria 'ia Elisabet 'a 'amara,
mirarua raru wari hako'a ro'u.

8 Hoita, ta'i 'oha, 'ia Sakaraea 'a tau'aro na'i Ruma Maea
ana God, 'inia 'a tari mai 'oha anai ruruha ana 'anai hauai
tatau'aro adaau.
9 Ma suriai ringeringe adaaui Piriisi na'i 'ohasi. 'Iraau
rau gaasi ha'ara 'anai sadoia tei naasi nai siri na'i Ruma
Maea 'anai suungiai insens. Naasi ni ha'ara 'a auru hunia
Sakaraea magu siri 'anai suungiai insens.

10 Na'i madoraasi, 'a ragoi noni nara goni mai na'i maanai
Ruma Maeasi 'anai ha'arahesi.

11 Ma na'i 'oha na 'ia Sakaraea 'a suungiai insens, 'e enjel
ana Araha God 'a ha'amaranga tanaa. 'A ura na'i aba odo
'iniai dora maea nara susuungiai insens.

12 Na'i 'oha na 'ia Sakaraea 'a 'omesia, 'a kaku ta'aa i ahuna,
ma mamaa'u di'u.
13 Mana enjel 'a ha'atee o'ani 'inia, “'Oi abui mamaa'u
Sakaraea! 'Ia God 'a rongoai ha'arahesi amua mana urao
amua 'ai ha'ahutaai gare mwane ma'oi ha'a-atana 'inia Jon.

14 'I'amurua murui wa'ewa'e di'u 'inia, mai rago ro'u i nei
narai wa'ewa'e 'iniai huta ana,
15 suria 'iia 'ai ha'i inoni hauasa na'i 'ado'adona Araha
God. 'Iia 'ai abui gonohia ta waen, ma'ua gonohia ta wai
ni bweu he'ete'i ro'u moi wou. Na Hi'ona Maea 'ai awa beia
taraawa'a mau na'i ahuna inana.
16 'Ai rago inoni ni Israel nai wairaau aho'i mai 'anai
aho'isia Araha God adaau.
17 'Iia 'ai to'o mena nai wetewete 'onaaia rarabea Elaija.
'Ai boi na'i na'o 'inia Araha 'anai ha'aagauraaui inoni 'anai
boi ana. 'Ai ha'ahaguraau aho'i ama bei'i gare adaa'i ma'ai
rihosi'i 'adoma'idi nei ra hairaesi beia God marai awa 'onaai
nei nara awa odo-odo.”

18 Mia Sakaraea 'agu songa'i o'ani, “'Ai he'uai 'iraraa agua
doni marehosi 'a ha'a-momori? 'Inia 'inau 'au wari'a, mana
urao agua 'a wari'a ro'u.”

19 Mana enjel 'a aramia o'ani, “'Inaua Gebrel, minau 'au
ura na'i maana God 'ado dangi. 'Ia God na ha'ataariau mai
'anai ha'atee bei'o 'anai maania tana'o i taroha gorosi.

20 Ma'ata suriai ai'a hinihini'i amu'i ha'atee agu'i, i'oe 'oi
baanguu tari dangi nai huta i gare amua. Ni ha'atee agu'i
rai to'o ha'a-momori na'i huunai madoraa 'ana.”
21 Na'i 'ohasi 'iraaui mwane inoni ani narau awa 'anai
ha'arahesi na'i abau 'omaa rau mamasia Sakaraea do'ai
hura'a mai. Rau wai'ado'ado 'iniai orea na haa siri raronai
Ruma Maea.
22 Ma na'i 'oha nagu hura'a mai, 'a ai'a ha'atee tarairaau
ma haa'i moi ha'ara tanaraau 'iniai rimana'i. Na'i 'ohasi rau
'iraraa do'e mareho na ha'amaranga tanaa na'i Ruma Maea.
23 Ma na'i 'oha na hako i sade ana 'anai tagora, 'ia Sakaraea
'agu aho'i 'ari ruma ana.
24 Na'i gere muri moi mai, 'ia Elisabet 'a to'ora 'iniai gare,
ma'e rima hura na awa hatara'i moi na'i ruma.
25 Mia Elisabet 'a ha'atee o'ani, “Naasi 'ia Araha God 'agu
goro 'iniau ma rahia baaniaui ninima na awa beiau 'iniai
ai'a to'ora gare.”

Enjel 'A 'Unua Hura'a Do 'Ia Jisas 'Ai Huta

26 Na'i ononai hura ana Elisabet na to'ora 'iniai gare, 'ia
God 'a ha'ataaria enjel Gebrel 'ari na'i 'omaai Nasaret na'i
Provensi Galili.
27 I enjel 'a taha beiai gere urao haoru ta'aa na ai'a 'ari
mau beia ta mwane. Na atanai gere uraosi 'ia Meri. Mia
Meri 'a haguhagu beiai sae na atana 'ia Josep. 'Ia Josep 'a
huta mai baaniai burungana Deved i mwaeraha.
28 Mana enjel 'a 'ariwou ma ha'atee o'ani, “Wa'ewa'e raha
di'u tana'o Meri! 'Ia God 'a awa bei'o ma ha'agorohi'o.”
29 'Ia Meri 'a torakoke i 'adoma'ina ma kakui ahuna 'ini'i
'ado'ado 'ada'i ha'atee 'isi.
30 Mana enjel 'a ha'atee o'ani, “Abui mamaa'u Meri! 'Ia
God 'a 'ome taeni'o.
31 I'oe 'oi to'ora 'inia ta gare mwane, ma na'i 'oha nai huta
'oi ha'a-atana 'inia Jisas.
32 'Iia 'ai ha'i inoni hauasa marai 'unua 'iniai garena God
na ororiu ara'a. 'Ia Araha God 'ai ha'amwaerahaa 'onaai
wauwa ana, 'ia Deved.
33 Mana garesi 'ai marungiraau tarau i saeni Israel mana
heimarungi ana 'a bwa'i 'oha nai hako.”
34 Mia Meri 'a ha'atee o'ani, “Ma'ai to'o he'ua i marehosi,
na'i 'oha nau ai'a awa mau beia ta mwane?”
35 Mana enjel 'a aramia o'ani, “Na Hi'ona Maea 'ai boi na'i
hungamu, mana mena ana God na ororiu ara'a 'ai awa bei'o.
Tarana naasi na garesi 'ai maea, marai 'unua 'iniai garena
God.
36 'O 'iraraai gere inamu a Elisabet? Ra 'adoma'inia do'iia
'agu bwa'i to'o gare'a. Ma na'i 'ohani 'iia 'a to'ora 'iniai gare,
rei'uaa na wari, me naani'a i ononai hura ana.
37 'Ia God 'a bwa'i mareho nai bwara tanaa.”

38 Mia Meri 'a o'ani, “'Inau 'e inoni tatau'aro ana Araha
God. 'A goro do'ai to'o o'asi tanaau 'onaai 'unua amua.”
Naasi mana enjel 'agu hano baania.

Meri 'A Garihia Elisabet

39 Na'i murina moi 'ohasi, 'ia Meri 'a ha'ataura'i ma raurau
'ari 'anai 'omaa na'i toroi Jiudea.
40 Na'i 'oha na ataha wou na'i 'omaasi, 'a siri na'i ruma
ana Sakaraea ma ha'atee wa'ewa'e tanaa Elisabet.
41 Na'i 'oha 'ia Elisabet 'a rongoai ha'atee wa'ewa'e na
haua Meri tanaa, na gare na'i ahuna Elisabet 'a 'ihara'i, mia
Elisabet 'a rabe beiai Hi'ona Maea.
42 Ma na'i ringe raha 'a ha'atee hurasi o'ani, “'Ia God
'a ha'agorohi'o di'u'i mwane urao hako, mai ha'agorohiai
kakae na'oi ha'ahutaa.
43 'A 'ua gasi na 'ia God 'a ha'agorohiau o'asi 'inia, 'oha i'oe,
inana Araha agua 'o boi 'anai garihiau?
44 I'oe 'e inana Araha, 'au 'iraraa o'asi, 'inia na'i moi 'oha
nau rongoai ha'atee wa'ewa'e amua tanaau, na gare na'i
raronai ahuguni 'a 'ihara'i 'iniai wa'ewa'e.
45 'Ia God 'ai ha'agorohi'o 'iniai hinihinia amua do'ai to'o
ha'a-momori tana'o i taha na duruduru 'inia.”

Gana ni Ha'aasa Ana Meri

46 Mia Meri 'a o'ani,
“Ni tahingagu 'a ha'aasaa Araha God.
47 Mau wa'ewa'e,
'inia 'iia na ha'atahiau.
48 'Iia 'a 'adoma'iniau i inoni tatau'aro ana,
rei'uaa nau ai'a ororiu.
Na'i 'ohani ma 'ari'a, na mwane ugui inoni
rai ha'arangasia hura'a i ha'agorohiau na haua God,
49 'iniai mareho hauasa na haua tanaau 'iniai mena ana.
Na atana na maea.
50 'Iia 'a ahu ta'ahirai nei nara ginagina 'inia,
suri'i mwane ugui inoni he'ete'i hairiu.
51 'Iia 'a hau'i mwane tatau'aro hauasa 'iniai mena ana.
'Iia 'a taari 'adara'iniraaui nei nara 'adoma'i ha'ata'eraau
haariraau.
52 'A ha'a-hura'ahiraaui mwaeraha baani'i dora ni
heimarungi adaa'i,
ma ha'a-ororiuraaui nei rau heiheiraau aho'i.
53 'Iia 'a hanganiraau 'ini'i mwane mareho goro 'i nei ra
hioro,
ma ha'a-taariraau beira'i kongari nei ra toto'ora.
54-55 'Iia 'a 'a'auhigaaui Israel, i inoni tatau'aro ana'i,
ma ahu ta'ahia tarau a Ebraham mana warowarona'i,
'onaai durua ana tanaraaui wauwa agaa'i.”
56 Mia Meri 'a ga'i 'onaai oru hura na awa beia Elisabet,
maagu aho'i 'ari 'omaa ana na'i Nasaret.

Na Huta Ana Jon Bwareomaea

57 Na'i 'oha nagu tari mai madoraa ana Elisabet 'anai
ha'ahuta, 'a ha'ahutaai gare mwane.
58 'Iraaui noni ana'ia Elisabet, miraaui nei narau mono
goni ta'i 'omaa rau rongoai heita'ahi 'ia Araha God na haua
tanaa, marau wa'ewa'e beia 'inia.
59 Ma na'i warunai dangi, rau goni mai 'anai hauai ringei
aha ha'ara tanaai kakae, ma 'anai ha'a-atana 'inia Sakaraea,
'e ha'amarahu suriai amana.
60 Mana inanai garesi 'a ha'atee wetewete tanaraau o'ani,
“Ai'a. Na atana 'ia Jon!”
61 Miraau inoni rau o'ani 'inia, “Mi'oe ai'a tanei na'i
burungamu nai to'oraai atasi.”
62 Naasi marau haai ha'ara tanaai amanai garesi 'anai
'unua ta ata nai 'irisia nana.
63 Mia Sakaraea 'a hauai ha'ara tanaraau dorai haua tanaa
ta mareho 'anai usu-usu na'iei. Ma na'i 'oha narau haua
tanaa, 'a usua o'ani, “Na atana 'ia Jon.” Na'i 'ohasi na mwane
inoni hako ra heimwaota'i di'u.
64 Ma na'i mau 'ohasi 'a matai hadahada aho'i ma
taraawa'a ha'aasaa God.
65 Na mwane inoni na'i 'omaasi 'a kakui ahudaau hako,
mana marehosi ra hadanga'inia suri'i mwani 'omaa na'i
toroi Jiudea.
66 Miraau hakoi nei rau rongoa rau wai'ado'ado surisuria,
rau o'ani, “Romwane, 'ai ha'i sae he'ua na'i 'oha nai raha
ara'a?” Rau ha'atee o'asi, suria rau aidangisia doni mena
ana God 'a awa beiai garesi.

'Ia Sakaraea 'A Gana Ha'aasaa God

67 Mia Sakaraea, amana Jon, 'a rabe beiai Hi'ona Maea ma
ha'atee rarabeanga'ini'i taha 'ia God na 'unu'i tanaa.
68 “Gau magai ha'atee ha'agorohia Arahaga, i God agaaui
Israel,
'inia 'iia 'a boi 'anai ruhasiraaui inoni ana'i.
69 'A haua tanagiai Ha'atahi na wetewete
na hura'a baaniai burunganai inoni tatau'aro ana, 'ia
Mwaeraha Deved.
70 Naasi taha na duruduru 'inia na'i ngoodaa'i rarabea ana'i
'oha bwani.
71 'A durua do 'ai ha'atahigia baani'i maerongaga,
mei baani'i hakoi mena adaa'i nei ra 'utaigia.
72 'Iia 'a ha'ata'iniai ahu heita'ahi ana tanaraaui wauwa
agaa'i,
suria 'a ai'a kaku'aai duruduru ana tanaraau na
wetewete ma maea.
73 Na durudurusi 'a haua tanaa Ebraham, i wauwa agaau.
74 'A 'unua do 'ai ha'atahigia baaniraaui maerongaga,
magai abui mamaa'u na'i 'oha gai tau'aro tanaa God,

75 beiai awaha na maea mana odo-odo na'i maana suri'i
mwane dangiga.
76 Mi'oe gare agua, rai 'unu'o 'e rarabea ana God ororiu ara'a,
suria i'oe 'oi na'otara tanaai Araha 'anai ha'aagauraaui
noni 'anai boi ana.
77 'Oi taroha'inia tanaraaui inoni i tahi tarau na 'ia God 'ai
matai haua tanaraau
'oha nai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a adaa'i.
78 Ma'ai o'asi 'iniai ahu heita'ahi ana God tanagaau.
'Onaai sina na ara'a, i Ha'atahi aga 'ai boi baaniai aro
79 'anai bewaasiraaui nei narau awa na'i kuhi,
mara awa na'i bahainai heimarungi anai mae.
'Iia 'ai na'otaragia 'anai hagu goro aho'i beia God.”
80 Mia Jon 'a raha ara'a ma ha'i sae raroma goro. 'A 'ari ma
awa na'i dora mangasara, tari 'oha na taraawa'a heitaroha'i
tanaraaui inoni nai Israel.

2

Na Huta Ana Jisas
(Matiu 1:18-25)

1 Na'i madoraa na kekerei maua Jon, 'ia Ogastas na
mwaeraha adaaui Rom, 'a ha'a-urasiai ringe 'anai usu ata
tanaraau hakoi mwane inoni suri'i 'ado dora narau awa na'i
bahainai heimarungi ana.
2 (Naasi 'etanai usu ata naigui to'o na'i madoraa na 'ia
Kuirinias na Primia 'anai Provensi Siria.)
3 Na mwane inoni hako ra hano baani'i 'omaa nara awa
suri'i mara 'ari 'anai usu ata suri'i huudi 'omaa adaa'i.
4 Naasi 'ia Josep 'a hano baaniai 'omaai Nasaret na'i
Provensi Galili, ma 'ari na'i Betlehem, 'omaa ana Deved,
na'i Provensi Jiudea. 'Ia Josep 'a 'ari Betlehem, suria 'iiasi 'e
burungana Deved.
5 Mia Meri nara durua tanaa Josep 'anai waina, raru ta'i
hano ro'u 'anai usu ata. Mia Meri 'a bwane to'ora 'iniai gare.
6 Ma na'i 'oha narau awa na'i Betlehem, 'a tari mai
madoraa anai gare 'anai huta.
7 Mia Meri 'a ha'ahutaai 'etanai gare ana, 'e gare mwane.
'A ho'ua 'ini'i bwana, ma ha'adadaoa na'i dora ni hangani
mwamwaa, suria na'i ruma ni mahuara 'a ai'a taradarua.

Enjel 'A Taroha'inia Hura'a

Do 'Ia Jisas 'A Huta

8 Ma na'i rodosi, ra'i sae nara awa hura'a baaniai 'omaasi
narau 'omesuri'i siip adaa'i.
9 Raugu 'asu'a mana enjel ana Araha God 'a ha'ata'i
tanaraau, mana rarahana Araha God 'a bewaasiraau. Mi-
raau mamaa'u di'u.

10 Mana enjel 'a ha'atee o'ani tanaraau, “Mou abui
mamaa'u! 'Inau 'au boi beiai taroha na goro tana'amou
'anai ha'a-wa'ewa'eraaui mwane inoni hako.
11 Na de'eni, i nei 'anai ha'atahi'amou na huta mai na'i
'omaa ana Deved. 'Iia naasi Kraest i Araha.
12 Ma naani ha'ara 'inia tana'amou. Moi 'omesiai gare
nara ho'ua 'ini bwana nara ha'adadaoa na'i dora ni hangani
mwamwaa.”
13 Raugu 'asu'a ma'e kae ruruhai enjel rau rurugoni mai
beiai nata enjel ani marau ha'atee ha'agorohia God o'ani,
14 “Ha'ahauasaa God na'i aro,
mana gooroha ana 'ai awa beiraaui nei na'i marewana
na 'ia God 'a ahugoro 'iniraau.”
15 'Iraaui enjel rau aho'i ara'ai aro, miraaui 'omesuri siip
raugu o'ani 'iniraau hairiu, “Gaau magai 'ari 'omesiai taha
na to'o na'i Betlehem, na 'ia Araha God na ha'arangasia
tanagaau.”
16 Marau raurau 'ari Betlehem, rau sadoia Josep mea
Meri mana kakae na dadao na'i raronai dora ni hangani
mwamwaa.
17 Na'i 'oha narau 'omesiai kakae, rau maani'i mwane
mareho na enjel 'a maani'i tanaraau 'iniai kakaesi.
18 Miraaui nei narau rongo'i, rau heimwaota'i di'u 'ini'i
mareho narau maani'i.
19 Mia Meri 'a nuga'i mareho 'isi na'i 'adoma'ina ma
wai'ado'ado suri'i tarau.
20 Miraau na 'omesuri siip rau aho'i. Rau ha'aasaa marau
ha'atee ha'agorohia God 'ini'i mwane mareho narau rongo'i
marau 'omesi'i. Ra to'o 'onaaiai taha i enjel na maani'i
tanaraau.

Jisas Ra Ha'a-atana

21 Na'i 'oha na gare 'a tari warunai dangi, ra haua tanaai
ringei aha ha'ara marau ha'a-atana 'inia Jisas. Naasi ata na
enjel 'a bwane 'unua mau na'i 'oha na ai'a toto mau na'i
ahuna inana.

Josep Mea Meri Raru Waia Jisas

'Ari Ruma Maea Na'i Jerusalem

22 'Agu tari mai madoraa ana Josep mea Meri 'anai ha'a-
wariwarirarua aho'i na'i maana God 'onaai Ringe ana'ia
Moses na 'unua 'anai haua murinai huta anai gare.* Raru
waiai kakae 'ari Ruma Maea ana God na'i Jerusalem 'anai
wateai gare tanaa Araha God,

---

* **2:22** 2:22 Levitikas 12:1-8 Na'i murinai huta nai hauai gare, na urao 'a do'o'a na'i maana God ma na'i 'ohasi 'ai awa hatara'i na'i ruma. Murinai oru tangahuru mana oru dangi, ni uraosi 'ai hauai ho'asi tanaa God 'anai ha'a-wariwaria aho'i.

23 'inia na Ringe ana'ia Moses 'a o'ani, “Na 'adodi 'etadi
gare mwane rai wate'i tanaa Araha God.”†
24 Miraru haua ro'u i ho'asi tanaa God suriai ringe na 'ia
Moses na 'unua dorai ho'asi 'inia ta rua abei 'ao ma'ua ta
rua garei waibora.
25 Na'i 'ohasi 'e sae atana 'ia Simion 'a awa na'i Jerusalem.
'Iia 'e sae odo-odo na awa suriai hei'irisina God. 'Ia Simion
'a mamasiai 'oha na 'ia God 'ai ha'ataaria mai ta nei 'anai
ruhasiraaui inoni nai Israel. Mana Hi'ona Maea 'a rabe beia,
26 ma bwane 'unua tanaa do 'iia 'a bwa'i mae tari 'oha 'ai
'omesiai Ha'atahi na 'ia Araha God 'a duruduru 'inia 'anai
ha'ataaria mai.
27 Mana Hi'ona Maea 'a tau'aro na'i raromana Simion, ma
'ari na'i Ruma Maea. Ma na'i muri, 'ia Josep mea Meri raru
ataha mai 'anai watea Jisas tanaa Araha God 'onaai Ringe
ana'ia Moses na 'unua.
28 Mia Simion 'a suru'iai kakae ma ha'atee ha'agorohia
'inia God. 'A o'ani,
29 “Araha God, na duruduru amua 'a to'o ha'a-momori'a.
Naasi, 'au wa'ewa'e'a mau ha'aagau 'anai mamaro
baaniai marewanani.
30-31 'Inia 'inau wanara'i maa 'iniai nei na'o ha'aagaua
'anai ha'atahiraaui mwane inoni hako.
32 Na kakaeni 'ai 'onaai raita nai ha'ata'iniai huunai tara
tanaraaui nei narau ai'a Jiu,
ma'ai ha'a-ororiu'ameu inoni amu'i nai Israel.”
33 Mia Josep mea Meri raru heimwaota'i 'ini'i mareho na
'ia Simion na 'unu'i 'iniai gare adarua.
34 Ma na'i 'oha 'ia Simion 'a ha'agorohiraau hako, magu
ha'atee o'ani 'inia Meri, “Ni gareni, 'ai ragoi noni nai Israel
nai ha'a-auruhiraau, ma'ata 'ai rago ro'u i nei nai ha'a-
ara'ahiraau. 'Inia naasi maho na 'ia God 'a 'ome sigihia 'anai
haua. 'Iia 'e ha'ara 'anai ha'ata'inia God tanaraaui noni.
Ma'ata 'ai ragoi nei narai ura bwarasia,
35 mana mwane mareho nara bainihu suri'i 'adoma'idaa'i
rai ha'ata'i hura'a. Mei tana'o Meri, na ahutotou 'ai maata'i
'onaai naihi na ganu tahuraga na'i to'ohunumu.”
36 Na'i ro'u i 'ohasi 'e urao rarabea nara 'unua 'inia 'Aana
na awa beiraau na'i Ruma Maea ana God. 'Iia 'e gare ana
Panuel baaniai burungana 'Asa. 'Ia 'Aana 'a wari di'u'a, me
'iia 'e nao. 'E biu harisi nararu ha'iwai mwane ana, mana
mwane ana 'a mae baania.
37 'Iia 'a awa 'ari, mana harisina 'agu buna tari na'i waru
tangahuru mana hai. 'Ado dangi mana rodo 'a siri Ruma
Maea ana God 'anai ririhunga'i. 'A ha'aririta'i ngau ma awa
moi 'anai ha'arahesi.
38 Na'i 'oha na hadahada maua Simion beia Josep mea
Meri, 'ia 'Aana 'a 'ariwou beiraau ma ha'atee ha'agorohia

† **2:23** 2:23 Eksodas 13:2

God 'iniai gare adarua. Ma na'i muri, 'a maania Jisas
tanaraaui nei narau mamasiai boi anai Ha'atahi 'anai
ha'atahiraaui inoni nai Israel.
39 Na'i 'oha 'ia Josep mea Meri raru hau'i hako i taha na
Ringeringe ana God na 'irisia, rarugu aho'i 'ari 'omaa adarua
i Nasaret na'i Provensi Galili.
40 Mia Jisas 'a raha ara'a beiai wetewete mana madoma,
mia God 'a ha'agorohia di'u.

Jisas 'A Awa Na'i Ruma Maea Ana God

41 Ha'atai na'i 'ado harisi i amana mana inana Jisas raru
'ari Jerusalem 'anai ha'ato'oai rongo 'anai 'adoma'i aho'isiai
Roho Aharau.
42 Ma'e ta'i 'oha, na taha mai madoraa 'anai 'ari ro'u 'anai
rongosi, 'ia Jisas harisina 'a tari ta'i tangahuru mana rua.
'Ia amana mia inana raru waia ro'u 'ari 'anai dangi hauasa
naasi.
43 Na'i 'oha na ngaugoni 'a hako, 'ia amana mia inana Jisas
raru hano 'anai aho'i 'ari 'omaa adaau, mia Jisas 'a awa mau
na'i Jerusalem. Mirarua raru ai'a 'iraraa o'asi,
44 'inia raru 'adoma'inia do'a ga'i awa ta dora beiraau na'i
kae ruruha narau ta'i hanosi. Ma naasi raru hano'a suriai
dangi bubu. Ma na'i su'urahi, rarugu taraawa'a siba suria
beiraaui nei ana'i, mei beiraaui sae narau hei'irara'i.
45 Na'i 'oha nararu ai'a sadoia, rarugu aho'i 'ari Jerusalem
'anai 'ome 'inia.
46 'E rua dangi na hako'a ma rarugu to'oanai heinagu ana
beiraaui Ha'ausuri adaa'i Jiu na'i dora a'ora na'i maanai
Ruma Maea ana God. 'A bahurongo suri'i taha narau
maani'i ma sosonga'iniraau.
47 Miraaui nei narau rongoa rau heimwaota'i di'u 'iniai
aidangi ana mana heiarami ana'i.
48 Na'i 'oha 'ia inana mia amana raru 'omesia, raru kae
heimwaota'i di'u ro'u 'inia. Mia inana 'a ha'atee o'ani
'inia, “Garegu, ni 'uaana na'o haua o'asi 'inia tana'amiria?
'I'amiria amamu 'a kae ta'aabemiria di'u 'ini'o, 'ini bonasiai
sadoi'o.”
49 Mia Jisas 'a o'ani 'inirarua, “Ni 'uaana muru sibaniau
'inia suri'i mwani dora? Muru ga'i 'iraraa do 'inau wai awa
na'i ruma ana Amagu!”
50 Mia Josep mea Meri raru ai'a aidangisiai taha 'ia Jisas
na 'unua tanararua.
51 Naasi 'ia Jisas 'a aho'i beirarua 'ari Nasaret ma awa
bahainai heimarungi adarua. Mia inana 'a nuga'i mareho
nara to'o 'isi na'i 'adoma'ina ma wai'ado'ado tarau suri'i.
52 Naasi mia Jisas 'a raha ara'a beiai madoma mia God
miraaui inoni rau wa'ewa'e 'inia.

3

Na Heitaroha'i Ana Jon Bwareomaea
(Matiu 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28)

1 Na'i ta'i tangahuru mana rimanai harisi na 'ia Tae-
birias na mwaeraha 'anai Rom, 'ia Pontias Paelat naasi
na Primia 'anai Provensi Jiudea, mia Herod Antipas naasi
na heimarungi na'i Provensi Galili. 'Ia Pilip, do'orana
Herod naasi na heimarungi na'i Provensi 'Ituria mana'i
Trakonaetis mia Lisanias na heimarungi na'i Abilin.
2 Ma na'i ro'u i 'ohasi, 'ia 'Anas mea Kaeafas nararu
Na'ohadaaui Piriisi adaa'i Jiu. Hoita, na'i 'ohasi 'ia God 'a
haa'i ha'atee ana'i tanaa Jon, garena Sakaraea, na'i 'oha na
'ia Jon 'a awa na'i 'omaa mangasara.
3 Mia Jon 'a 'ari suri'i 'omaa gaarangiai wai Jodan
'anai taroha'ini'i ha'atee ana'ia God tanaraaui inoni. 'A
o'ani 'iniraau, “Moi rihosi baani'i mwane baronga ta'a'i
amoo'i mamoi bwareomaea, mia God 'ai 'adoma'i nugasi'i
'inomoo'i.”
4 Na'i 'oha bwani 'ia rarabea Aisaea 'a usu taroha'iniai boi
ana Jon. 'A o'ani,
“'E nei nai totoro hura'a na'i dora mangasara. 'Ai ha'atee
o'ani,
‘Moi ha'aagau! 'Ia Araha 'a gaarangi boi'a.
Moi ha'a-odoodoai tara tanaa.
5 Moi anoi'i mwane marawai,
mana mwane bo'obo'o, mana hungahunga moi ha'a-
auruhi'i.
Na tara mwakirukiru'a moi ha'a-odoodo'i,
mana tara nara kokekoke'a moi ha'a-aratara'i.
6 Mana mwane inoni hako raigui 'omesia
do 'ia God 'ai ha'atahiraau.’ ”*
7 Hoita, 'a ragoi inoni nara boi do'ia Jon 'ai bwareo-
maearaau. Me tara'i nei 'iniraau ra ai'a boi beiai huunai
'ado'ado 'anai rihosi. Mia Jon 'a ha'atee o'ani 'iniraau,
“'I'amou mwane mwaa ta'a'i! 'A 'ua? Mou 'adoma'inia doni
bwareomaea moi nai 'a'auhi'amou 'anai bainihu baaniai
ha'a-mama'ai na 'ia God 'ai ha'ataaria mai?
8 'Onaa namou 'irisiai bwareomaea mamoi nugasi'i
barongamoo'i nara ta'a'i, mamoi hau'i mareho goro nai
ha'ata'inia domou rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i. Mou
gasigu 'adoma'inia do'ia God 'a bwa'i ha'a-mama'ai'amou
do 'iniai huta amoou mai 'onaai warowarona'i a Ebraham.
'Inau wai 'unua tana'amou, 'ia God 'a matai ha'a-aho'ita'ini'i
hau 'ini, marai ha'i warowarona'i a Ebraham.
9 'Ia God 'a ha'aagau'a 'anai ha'a-mama'airaaui nei nara
ai'a 'adoma'i orisi. 'A 'onaai nei na ha'aagau 'anai arai'i dioi

---

* **3:6** 3:4-6 Aisaea 40:3-5

mwane hasi'ei. 'Onaa nara bwa'i hungu 'ini'i hua goro, 'ai
ara dio suri'i raridi mai gaasi'i ara'ai 'eu 'anai suu gata'ini'i.”
10 Miraau inoni rau songa'inia Jon o'ani, “'Onaa na o'asi,
ma'e taha namei haua 'anai ha'ata'inia domeu rihosi baani'i
ora-ora'a amee'i?”
11 Mia aramiraau o'ani, “'Iatei 'ini'amou na to'o rua to'oni
abe, 'ai hisungia mo'o na pohara 'inia ta ta'i nei, mia mo'o na
to'o mahoingau 'ai hisungia mo'o na ai'a to'ora mahoingau.”
12 Ma ra'i sae haha'a takisi nara boi do'ai bwareomaear-
aau, rau o'ani 'inia, “Ha'ausuri, me 'imeeu 'e taha namei
haa?”
13 Mia Jon 'a aramiraau o'ani, “Moi abui ha'angoni di'uai
siha ha'a na gaumani na soia baaniraaui inoni 'anai takisi
'inia.”
14 Ma tara'i hehei'oi ra boi beia mara o'ani 'inia, “Me
'imeeu 'a 'ua? 'E taha namei haa?”
Mia aramiraau o'ani, “Moi abui ha'a-mamaa'usiraaui
inoni 'anai ha'i ha'a tana'amou, ma'ua to'o haisubuni 'anai
rahi ha'a baaniraau. Moi wa'ewa'e 'iniai siha ra horimou
'inia.”
15 Na 'ado'adodaaui inoni hako ra wetewete 'anai 'omesiai
Ha'atahi, marau 'adoma'inia do 'ia Jon naasi gasi na 'ia God
na 'ome sigihia.
16 Mia Jon 'a aramiraau o'ani, “'Inau 'au bwareo-
maea'amou 'iniai wai, mia mo'o nai boi na'i murigu, 'ai
bwareomaea'amou 'iniai Hi'ona Maea mana 'eu. 'Iia 'a
ororiu di'uau minau ai'a arari 'anai mwaoro auru 'anai
wagasi'i sandol ana'i.
17 'Iia 'a ha'aagau 'anai hoairaaui noni goro baaniraaui
nei ta'a'i, 'onaai nei na hoai'i koradi wiit ana'i baani'i
kahokahodi. 'Iia 'ai nugaraaui noni goro na'i dora goro,
ma'ai ha'a-mama'airaaui noni ta'a'i, 'onaai nei na nuga
ha'agorohi'i koradi wiit na'i dora 'ana mana kahokahodi 'a
suu gata'ini'i na'i 'eu na bwarai kuru.”
18 Ma ra'i mwane mamaani he'ete'i hairiu o'asi na 'ia Jon
na hau'i 'anai taroha'iniai Taroha Goro tanaraaui inoni. Ma
ha'ata'u'uraau wetewete 'anai orisi'i barongadaa'i nara ta'a'i.
19 Ma'e ta'i 'oha, 'ia Jon 'a raongia Herod Antipas 'iniai
waina ana Herodias, 'e urao ana ga'u a do'orana, ma 'ini'i
ro'u i mwane mareho ta'a'i na haa'i.
20 Mana ta'i mareho na ta'aa di'u ro'u wou na haua,
naasi i 'unua ana tanaraaui sae hehei'oi 'anai gaasia Jon
Bwareomaea na'i rumaniho'o.

'Ia Jon 'A Bwareomaeaa Jisas
(Matiu 3:13-17; Mak 1:9-11)

21 Na'i 'oha na 'ia Jon 'a bwareomaearaaui inoni, 'oha
narau ai'a nugaa mau na'i rumaniho'o, 'iia 'a bwareomaeaa

ro'ua Jisas. Ma na'i 'oha 'ia Jisas 'a ha'arahesi, na aro 'a heihoa,
22 mana Hi'ona Maea 'a dio na'i hungana na'i 'omehanai waibora. Ma'e ringe na ao diomai baaniai aro 'a o'ani, “I'oe naasi garegu nau ta'ahi'o ororiu, mau ahugoro 'ini'o.”

Burungana Jisas
(Matiu 1:1-17)

23 'Oha na 'ia Jisas 'a tari oru tangahurui harisi, nagu taraawa'a hura'a 'anai hauai tatau'aro ana 'anai ha'ausuriraaui inoni. Na'i 'ado'adodaaui inoni, rau 'adoma'inia do'ia Jisas 'e gare ana Josep.
Mia Josep 'e garena Hilae,
24 mia Hilae 'e garena Matat,
'ia Matat 'e garena Livae,
mia Livae 'e garena Melkae.
'Ia Melkae 'e garena Janai,
mia Janai 'e garena Josep.
25 'Ia Josep 'e garena Matataeas,
'ia Matataeas 'e garena 'Emos.
'Ia 'Emos 'e garena Neham,
mia Neham 'e garena 'Eslae.
'Ia 'Eslae 'e garena Nagai,
26 mia Nagai 'e garena Maat.
'Ia Maat 'e garena Matataeas,
mia Matataeas 'e garena Semein.
'Ia Semein 'e garena Josek,
mia Josek 'e garena Joda.
27 'Ia Joda 'e garena Joanan,
mia Joanan 'e garena Risa.
'Ia Risa 'e garena Serababel,
mia Serababel 'e garena Saltiel.
'Ia Saltiel 'e garena Nerae,
28 mia Nerae 'e garena Melkae.
'Ia Melkae 'e garena Adae,
mia Adae 'e garena Kosam.
'Ia Kosam 'e garena Elmadam,
mia Elmadam 'e garena 'Eri.
29 'Ia 'Eri 'e garena Josua,
mia Josua 'e garena 'Eliesa.
'Ia 'Eliesa 'e garena Jorim,
mia Jorim 'e garena Matat.
'Ia Matat 'e garena Livae,
30 mia Livae 'e garena Simion.
'Ia Simion 'e garena Jiuda,
mia Jiuda 'e garena Josep.

'Ia Josep 'e garena Jonam,
mia Jonam 'e garena Elaeakim.
31 'Ia Elaeakim 'e garena Milia,
mia Milia 'e garena Mena.
'Ia Mena 'e garena Matata,
mia Matata 'e garena Netan.
'Ia Netan 'e garena Deved,
32 mia Deved 'e garena Jesi.
'Ia Jesi 'e garena Obed,
mia Obed 'e garena Boas.
'Ia Boas 'e garena Salmon,
mia Salmon 'e garena Nason.
33 'Ia Nason 'e garena Aminadab,
mia Aminadab 'e garena Admin.
'Ia Admin 'e garena Anae,
mia Anae 'e garena Hesron.
'Ia Hesron 'e garena Peres,
mia Peres 'e garena Jiuda.
34 'Ia Jiuda 'e garena Jekop,
mia Jekop 'e garena Aisak.
'Ia Aisak 'e garena Ebraham,
mia Ebraham 'e garena Tera.
'Ia Tera 'e garena Neho,
35 mia Neho 'e garena Sirag.
'Ia Sirag 'e garena Riu,
mia Riu 'e garena Peleg.
'Ia Peleg 'e garena Eba,
mia Eba 'e garena Sila.
36 'Ia Sila 'e garena Keinan,
mia Keinan 'e garena Afaksad.
'Ia Afaksad 'e garena Siem,
mia Siem 'e garena Noa.
'Ia Noa 'e garena Lamek,
37 mia Lamek 'e garena Metusala.
'Ia Metusala 'e garena Inok,
mia Inok 'e garena Jered.
'Ia Jered 'e garena Mahelalel,
mia Mahelalel 'e garena Kenan.
38 'Ia Kenan 'e garena Enos,
mia Enos 'e garena Set.
'Ia Set 'e garena Adam,
mia Adam 'e garena God.

4

Saetan 'A Ohongia Jisas
(Matiu 4:1-11; Mak 1:12-13)

1 'Ia Jisas 'a bwareomaea hako, magu hano baaniai wai
Jodan. Na'i 'ohasi na Hi'ona Maea 'a rabe beia. Mana Hi'ona
Maea 'a waia 'ari na'i dora mangasara.
2 Ma'e hai tangahurui dangi na awa na'i dorasi na 'ia
Saetan 'a ohongia na'iei. Na'i madoraasi 'a ai'a ngau, ma
na'i ha'ahakona 'ia Jisas 'agu hioro.
3 Mia Saetan 'a ha'atee o'ani 'inia, "'Onaa i'oe garena God,
'oi ha'atee tanaai hauni mai aho'ita'i bredi."
4 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, "Na'i Usu-usu Maea ra
usu o'ani, 'I sae 'a bwa'i tahi moi 'iniai huai bredi.' "*
5 Mia Saetan 'agu waia ara'a na'i dora ahaaha. Ma na'i
moi gere madoraa, 'a ha'ata'ini'i hako tanaai mwane kantri
na'i marewana hako,
6-7 magu ha'atee o'ani 'inia, "'Onaa na'oi topira'i ruru ma'oi
ha'arahesiau, 'oi marungi'i mwane kantri 'isi mana toto'ora
adaa'i wai hau'i hako tana'o. 'Inia na mwane mareho 'isi
ra hau'i hako tanaau, ma 'inau wai matai hau'i tanaa mo'o
nawai raba hau'i tanaa."
8 Mia Jisas 'agu aramia o'ani, "Ra usua na'i Usu-usu Maea
o'ani, 'Moi ha'arahesia moi Araha God amoou, me 'iia moi
namoi tau'aro tanaa.' "†
9 Mia Saetan 'a waia 'ari Jerusalem ma ha'a-urasia na'i
dora ahaaha na'i hunganai Ruma Maea ana God, magu o'ani
'inia, "'Onaa i'oe garena God, 'oi rege auru.
10 'Inia ra usua na'i Usu-usu Maea o'ani, "'Ia God 'ai ha'a-
taariraaui enjel ana'i 'anai 'a'auhi'o.
11 Rai dau bwarasi'o 'ini'i rimadaa'i mana uwamu'i ra
bwa'i maara 'ini'i hau.' "
12 Mia Jisas 'a aramia o'ani, "Na Usu-usu Maea 'a o'ani,
'Moi abui ha'imaania Araha God amoou.' "‡
13 'Oha 'ia Saetan 'a ohongia hakoa Jisas 'ini'i heiohongi
'isi, 'iia 'agu nugasia 'ana ta 'oha goro naigui sadoia 'anai
ohongia ro'u.

Taraawa'anai Tatau'aro Ana Jisas
(Matiu 4:12-17; Mak 1:14-15)

14 Mia Jisas 'a aho'i 'ari Provensi Galili, mana mena ana
Hi'ona Maea 'a awa beia. Na tarohana 'a 'adarara hako 'ari
suriai mwane 'omaa na'i Provens naasi, mei suri'i tara'i dora
he'ete'i ro'u wou.
15 Ma na'i 'oha na ha'ausuri suri'i ruma ni ha'arahesi adaa'i
Jiu, na mwane inoni hako ra ha'a-aneanea.

---

* **4:4** 4:4 Diutronomi 8:3 † **4:8** 4:8 Diutronomi 6:13 ‡ **4:12** 4:12 Diutronomi 6:16

Jisas Ra 'Itaa Na'i 'Omaai Nasaret
(Matiu 13:53-58; Mak 6:1-6)

16 Mia Jisas 'a aho'i 'ari Nasaret, i 'omaa na raha ara'a
iei. Ma na'i dangi ni mamaro adaaui Jiu 'a siri na'i ruma ni
ha'arahesi 'onaai bwane hahaua ana. Mia Jisas 'a ura ara'a
ma 'oha'i baaniai Usu-usu Maea.
17 Mana usu-usu nara haua tanaa 'anai 'oha'iniasi, 'e dorai
usu-usu na 'ia rarabea Aisaea na usua. 'A kehasiai bukasi,
ma sadoiai dora 'anai 'oha'i ma 'oha'inia hura'a o'ani,
18 "Na Hi'ona Maea ana Araha God 'a awa beiau,
suria 'iia na 'ome sigihiau
'anai taroha'iniai Taroha Goro tanaraaui pohara.
'Iia 'a ha'ataariau 'anai taroha'inia hura'a
do 'iraaui nei nara hunasiraau na'i rumaniho'o rai ha'a-
hura'ahiraau dadara'a,
mana nei ra kuru rai 'ome'ome aho'i,
mana nei nara awa ha'ata'airaau rai dadara'a.
19 Mia Araha God 'a ha'ataariau mai 'anai taroha'inia hura'a
do 'a bwa'i orea mai ha'ata'iniai heita'ahi ana tanaraaui
inoni ana'i."§
20 Mia Jisas 'a honosiai buka ma haua aho'i tanaai nei na
na'otaranai rihunga'i ma heinagu auru 'anai ha'ausuriraaui
inoni. Na mwane inoni na'i rumasi rau wana to'obuu 'inia.
21 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'iniraau, "Na dorai Usu-usu
Maea namou rongoa nau 'oha'inia ani, 'a to'o ha'a-momori
na'i 'ohani."
22 Miraau hakoi nei narau awa 'isi, ra ha'atee wa'ewa'e
'inia Jisas marau heimwaota'i 'ini'i mwane mareho rongo
goro na maani'i. Miraaugu ha'atee o'ani, "'E gare moi ana
Josep naasi."
23 Jisas 'a o'ani 'iniraau, "'Au 'iraraa domou raba 'unuai
dora i ha'atee na o'ani 'iniau, 'Na nei na matai ha'agorohi'i
inoni baani'i daoha, 'ai ha'agorohia ga'u haaria 'anai
ha'ata'iniai mena ana.' 'Ado'ado 'ana, '"Onaa i'oe naasi
Ha'atahi, 'oi haa'i na'i 'omaa amua haari'o i ha'abu'oahu
nameu rongoa na'o hau'i na'i Kapaniam.' "
24 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, "Wai 'unua ha'a-momori
tana'amou, ai'a rarabea'a do 'iraaui inoni na'i 'omaa ana
rai ha'ahoua.
25 Na'i madoraa ana rarabea Elaija na'i 'oha bwani, 'a ragoi
nao na'i Israel narau rongomaata'i. Na'i madoraasi, 'e oru
harisi mana aba na ai'a rangi ma 'e hioro raha na to'o 'ari
hako suri'i 'omaa hako na'i dorasi.
26 Rei'uaa na towa'i o'asi, 'ia God 'a ai'a ha'ataaria Elaija
'anai 'a'auhia ta ta'i nao na'i kantri ana haaria, ma'ata 'e nao
na'i 'omaai Sarefat na'i dora ra 'unua 'iniai Saedon na 'ia God
na ha'ataaria Elaija do'ai 'a'auhia.

---

§ **4:19** 4:18-19 Aisaea 61:1-2

27 Ma na'i madoraa ana rarabea Elaesa, 'a ragoi inoni na'i
Israel na sadoiraau i daoha nara 'unua 'iniai lepa. Ma ai'a
ta ta'i nei 'iniraau 'ia God 'ai ha'agorohia, ma'ata 'e inoni ni
Siria moi na atana 'ia Neman, na 'ia God nagu ha'agorohia."
28 Na'i 'oha na 'iraaui inoni na'i ruma ni ha'arahesi rau
rongo'i mareho 'isi, rau taesu'a di'u 'ana Jisas.
29 Naasi rau suruta'e 'anai tariha'inia hura'a Jisas baaniai
'omaasi. Ni 'omaasi 'a awa ta'eha na'i hungahunga. Naasi
rau waia 'ari na'i bwaunai rihua na awa gaarangiai 'omaa
dorai gaasia dio.
30 Mia Jisas 'a siri hokahoka na'i 'uruhadaau ma hano
baaniraau.

Mamaani 'Iniai Sae Na Bwaunia i Adaro
(Mak 1:21-28)

31 Mia Jisas 'a 'ari Kapaniam, 'e 'omaa na'i Provensi Galili.
Ma na'i dangi ni mamaro adaaui Jiu, 'a ha-ha'ausuriraaui
inoni na'i ruma ni ha'arahesi.
32 Mana inoni hako rau heimwaota'i di'u 'ini'i
ha'ausuringa'i ana'i, 'inia rau 'ome 'iraraa do'iia 'a huunai
'irara'i mareho na maani'i.
33 Ma na'i ruma ni ha'arahesi na'i madoraasi, 'e sae na
bwauniai adaro na awa 'isi, mana saesi 'a awara raha ara'a
o'ani,
34 "'Eii! Jisas, saeni Nasaret! 'O raba 'uaameuni? 'O boi
'anai ha'a-ta'ai'ameu? 'Inau 'au 'iraraa ha'agorohi'o! I'oe nei
na maea na'o boi baania God."
35 Mia Jisas 'a ha'atee hurasi tanaai adarosi. 'A o'ani, "'Oi
papaku, ma'oi hura'a mai baania mo'osi!" Mana adarosi 'a
'idira'inia mo'osi dio na'i ano huniraau, magu hura'a baania,
ma'ata 'a ai'a ha'amaaraai saesi.
36 Na mwane inoni hako ra heimwaota'i di'u mara
heisosonga'i hairiu o'ani, "Romwane! 'E tahasi? Ni ha'atee
ana'i ra to'o mena mara wetewete di'u! 'A ha'atee moi
tanaraaui adaro 'anai hura'a mara hura'a'a."
37 Mana tarohana Jisas 'a 'adarara hako 'ari suri'i mwane
'omaa he'ete'i ro'u wou gariai Kapaniam.

Jisas 'A Ha'agorohi'i Mwani Daoha

He'ete'i Hairiu
(Matiu 8:14-17; Mak 1:29-34)

38 Mia Jisas 'a hura'a baaniai ruma ni ha'arahesi ma 'ari
ruma ana Saemon. Ma na'i rumasi 'e urao na mata'i raha
di'u na awa iei ma raorao di'u i abena. Mana uraosi 'e
hungona Saemon. Miraaugu ha'angonia Jisas 'anai 'a'auhia.
39 Jisas 'a 'ariwou na'i bobonai be'anai uraosi, ma ha'atee
wetewete tanaai mata'isi do'ai hura'a baania. Na'i mau
'ohasi, mana mata'i 'a rigisia'a, ma suruta'e ma ha'aagau
mahoingau 'adaau.

40 Na'i 'oha na aurui sina, ra ragoi nei nara waa'i mai inoni
nara sadoi'i mwane daoha he'ete'i hairiu. Mia Jisas 'a dau
wou na'i hungadi, mara goro aho'i.
41 Mia Jisas 'a taari'i hura'a i adaro baaniraau tara'i sae,
mana adaro ra ha'atee hurasi o'ani, “I'oesi garena God.”
Mia Jisas 'a ha'a-aburaau wetewete dorai abui ha'atee'a
ro'u, suria 'a 'iraraa dorau aidangisia do'iia naasi Ha'atahi.

Jisas 'A Taroha'iniai Ha'atee Ana God

Suri'i Mwane Ruma ni Ha'arahesi
(Mak 1:35-39)
42 Ma na'i mau i haho'oa ta'aa na'i nata dangi, 'ia Jisas 'a
'ari haaria na'i dora bwaranga. Miraaui inoni rau siba suria
naraugu buna sadoia. Na'i 'oha narau sadoia, raugu ha'atee
ha'abwarasia, marau 'unua tanaa do'ai awa ga'u beiraau na'i
Kapaniam.
43 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Nau wai taroha'inia ma'ata
i Taroha Goro 'iniai heimarungi ana God 'ari suri'i tara'i
'omaa ro'u wou, 'inia naasi tarana na 'ia God 'a ha'ataariau
mai 'inia.”
44 Naasi, mia Jisas 'a 'aariha hairiu 'anai taroha'iniai
Taroha Goro suri'i ruma ni ha'arahesi na'i Provensi Jiudea.

5

Jisas 'A 'Ome Sigihiraaui

Rongoiusuri Tahamora Ana'i
(Matiu 4:18-22; Mak 1:16-20)
1 'E ta'i 'oha 'ia Jisas 'a ura na'i one na'i bobonai kae bwera
i Galili,* mana inoni rau goni mai hunia 'anai bahurongo'i
ha'atee ana'ia God, rau ha'asu'isu'ia di'u.
2 Ma 'omesiai rua ora na'i wai, gaarangiai one. Mi-
raaui sae ahu-ahuasi narau nuga'i ora 'isi, rau poru wasi
orima'ini'i hu'o adaa'i.
3 Miagu ta'e ara'a na'i ora ana Saemon, ma 'unua tanaa
do'ai gere usuha'inia hura'a baaniai bobonai one, mia Jisas
'agu heinagu na'i ora 'anai ha'ausuriraaui inoni narau goni
wou beia.
4 Ma na'i 'oha na mamaani hako tanaraaui inoni, 'agu
o'ani 'inia Saemon, “'Oi saraa hura'a i ora amua na'i dora
su'u mamoi gaasia dioi hu'o, mamoi to'oi'i tara'i mwane
ii'a.”

---

* **5:1** 5:1 Suri'i mwani Baebol ra ai'a 'unua “kae bwera i Galili,” ra 'unua moi “kae bwera i Geneserat.” Ma'ata raru ta'isada moi. Geneserat 'e dora na'i bobonai kae bwera i Galili.

5 Mia Saemon 'a o'ani 'inia, “Saemaua, meu bona matoo
suriai rodo bubu nabongi ani, ma ai'a ta ta'i ii'a namei to'oia.
Ma'ata mei haua ro'u suriai 'unua amua.”
6 'Oha naraugu haua 'onaai 'unua ana Jisas tanaraau,
mana hu'o 'a honu'a 'iniai ii'a, 'a gaarangi moi maai ohogao.
7 Miraau booriraau tara'i abe adaa'i na'i nata ora 'anai boi
'a'au. 'Oha narau ataha mai beiraau, raugu buna ha'ahonua
ro'u i rua ora 'ini'i ii'a, mana ora ra gaarangi marai dodo.
8 Na'i 'oha 'ia Pita 'a 'omesia o'asi, 'a topiruru auru tanaa
Jisas ma o'ani, “'Oi 'ari wou baaniau Araha, 'inau 'e inoni
ora-ora'a!”
9 'Ia Pita 'a ha'atee o'asi suria 'a bu'o i ahudaa'i 'ini'i mwane
ii'a narau ngahui'i.
10 Mirarua rua garena Sebedi, 'ia Jems mea Jon nararu
'a'auhia Pita, raru heimwaota'i di'u ro'u.
Mia Jisas 'a o'ani 'inia Pita, “'Oi abui mamaa'u! Taraawa'a
na'i 'ohani ma 'ari'a, 'oi wairaau mai sae beiau 'onaai rau'i
amu'i ii'a na'i wai.”
11 Miraaugu usu'i ora ara'ai dora mamata. Rau nugasi'i
mwane mareho marau suria Jisas.

Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i Sae Lepa
(Matiu 8:1-4; Mak 1:40-45)

12 Mia Jisas 'a 'ariwou ma taha na'i 'omaa na awa iei sae
na to'ia i daoha nara 'unua 'iniai lepa. Ni abena 'a 'ome ta'aa
hako 'iniai lepa. Mana 'oha na saesi 'a 'omesia Jisas, 'a boi
beia ma topiruru ma mwaoro auru na'i ano. Ma ha'angonia
wetewetea Jisas o'ani, “Araha, 'onaa 'o mwa'emwa'e, ma'o
ga'i ha'agorohiau aho'i baaniai daoha na to'iauni.”
13 Mia Jisas 'a taranga'inia hura'a i rimana, 'a dau wou
beia ma o'ani, “'Io, 'au mwa'emwa'e moi, 'oi goro'a aho'i!”
Na'i mau 'ohasi, na abena 'agu goro aho'i.
14 Mia Jisas 'a ha'aabua wetewete o'ani, “'Oi abu maania
ga'u tanaa ta sae i maho na to'o bei'o. 'Oi 'ari odo-odo beiai
Piriisi mai 'iraraa haaria do i'oe 'o goro aho'i. Naasi ma'oi
hauai bane amua tanaai Piriisi maai ho'asi 'inia 'onaai 'unua
ana Moses, 'anai ha'ata'inia tanaraaui noni do'o goro'a.”
15 Ma rei'uaa na ha'aabua mo'osi, na taroha 'inia Jisas 'agu
'adarara ro'u wou baaniai na'o. Ma ragoi nei ra boi 'anai
bahurongo'i ha'ausuringa'i ana'i, ma 'anai ha'agorohiraau
baani'i daoha adaa'i.
16 Ma'ata 'a ragoi 'oha 'ia Jisas 'a nugasiraaui inoni 'anai
'ari haaria na'i dora bwaranga 'anai ha'arahesi.

Jisas 'A Ha'agorohiai Nei Na Nugui Abena
(Matiu 9:1-8; Mak 2:1-12)

17 Ma'e ta'i dangi na 'ia Jisas 'a ha-ha'ausuri, ra'i Farisei ma
tara'i Ha'ausuri ro'u 'anai Ringe ana'ia Moses narau heinagu

na'i dorasi. Rau boi baani'i 'omaa na'i Provensi Galili mei
Jiudea mei baaniai 'omaa raha i Jerusalem. Mana mena ana
Araha God 'a awa beia Jisas 'anai ha'agorohirai nei ra daoha.
18 Ma na'i 'ohasi, ra'i inoni ra suru'ia mai sae na sadoiai
abe nugu mana saesi 'a dadao na'i be'ana. Rau ha'imaania
dorai waia siri tanaa Jisas,
19 magu bwara 'iniai rago di'u anai inoni. Mei suriai
bwara ana tanaraau, rau suru'ia ta'eha suriai tara hanehane
'anai ta'ehai hunganai rumasi. Hunganai rumasi 'a sada
moi. Rau tahangiai dora na'i hunganai ruma, marau toto'oa
dioi saesi na'i 'uruhadaaui inoni na'i gaarangiai dora na 'ia
Jisas na ura iei.
20 'Oha 'ia Jisas 'a 'ome 'iraraai hinihinidaau, 'agu o'ani
'inia, “Geresae agua, na ora-ora'a amu'i 'au 'adoma'i nugasi'i
hako tana'o.”
21 Miraau na Farisei mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia
Moses narau awa 'isi raugu 'adoma'i o'ani haariraau, “I sae
he'ua naasi? 'A 'adoma'inia do 'iia naasia God? 'Ia moia God
nagau 'iraraa na matai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a! 'Iia 'a
ha'atee ha'ata'aia God!”
22 Jisas 'a aidangisiai taha na awa suri'i 'adoma'idaa'i,
magu o'ani 'iniraau, “'A 'ua namou to'oraa 'iniai 'adoma'isi?
23 Taha na mwada'u? 'Anai 'unua tanaai saesi do'au
'adoma'i nugasi'i ora-ora'a ana'i, ma'ua 'anai 'unua tanaa
do'ai ura maai hahano? 'Anai 'unua tanaa mo'osi do'au
'adoma'i nugasi'i ora-ora'a ana'i 'a mwada'u, 'inia 'a bwarai
'iraraa 'onaa ra 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a ana'i ma'ua ai'a.
24 Naasi, 'inau i Garei Inoni wai hauai maho namou
'adoma'i ha'abwaraa ma moigu'i 'iraraa do 'au to'oraa ro'u
i mena 'anai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a na'i marewanani.”

Naasi magu o'ani 'iniai sae na abe nugusi, “Nau wai 'unua
tana'o, 'oi ura ara'a, 'oi suru'iai be'amu, ma'oi 'ari ruma
amua!”
25 Na'i mau 'ohasi na saesi 'a ura ara'a na'i maadaau hakoi
inoni. 'A rahiai be'ana na dadao iei ma aho'i 'ari 'omaa ana,
'a ha'aasaa God.
26 Miraaui mwane inoni narau 'omesiai marehosi ra bu'o
hakoi ahudaa'i, marau ha'aasaa God. Rau honu 'iniai
mamaa'u marau ha'atee o'ani, “'E kae mareho raha di'u
nagau 'omesia na'i dangini.”

Jisas 'A Soia Livae
(Matiu 9:9-13; Mak 2:13-17)

27 Na'i muri 'ia Jisas 'agu hura'a wou ma 'omesiai sae
na heinagu na'i dora ni horihori takisi. Na atanai saesi
'ia Livae. 'Iiasi 'e sae na tatau'aro tanaai gaumani 'anai
si'ogoni'i takisi. Jisas 'agu o'ani 'inia, “Livae, 'oi boi suriau
'onaai rongoiusuri agua.”

28 Na'i mau 'ohasi, mia Livae 'a ura ara'a ma nugasi'i
mwane mareho ana'i ma suria'a Jisas.
29 Naasi 'ia Livae 'agu hauai kae ngaugoni tanaa Jisas na'i
ruma ana. Ma ragoi inoni ha-ha'atakisi mana taraani inoni
moi nara boi na'i ngaugonisi.
30 Miraau na Farisei, ma tara'i Ha'ausuri 'anai Ringe
ana'ia Moses nara aba beiraaui Farisei raugu ha'atee ha'a-
ta'airaaui rongoiusuri ana'ia Jisas o'ani, “Ni 'uaana namou
ngau 'inia beiraaui sae ha-ha'atakisi miraaui sae ta'a'isi?”
31 Mia Jisas 'agu aramiraau o'ani, “Na sae nara goro
moi abedi ra bwa'i rabasiai 'a'au baaniai sae na matai
ha'agorohi'i daoha, me 'iraau moi nei nara daoha nara
rabasiai 'a'au.
32 'A o'asi ro'u, 'inau boi na'i marewanani, ai'a do 'anai
'a'auhiraau inoni odo-odo, ma'ata 'au boi 'anai 'a'auhiraaui
inoni ora-ora'a dorai rihosi baani'i ora-ora'a adaa'i.”

Ha'ausuringa'i Bwani 'A Bwa'i 'Ari Goni

Beiai Ha'ausuringa'i Haoru
(Matiu 9:14-17; Mak 2:18-22)

33 Ma tara'i inoni ra ha'atee o'ani 'inia Jisas, “'Ado
'oha 'iraaui rongoiusuri ana'ia Jon Bwareomaea mana ron-
goiusuri adaa'i Farisei ra ha'aririta'i ngau 'anai ha'arahesi.
Mi'oe na rongoiusuri amu'i rau ai'a ha'aririta'i ngau moe'a,
rau ngau mara gono moi.”
34 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “'A 'ua? 'I'amou mou
'adoma'inia do 'iraaui nei ra awa na'i rongo ni ha'iwai
rai ha'aririta'i ngau 'oha na awa beiraau a mo'o ra
ha'aha'iwaia? 'Abwa'i!
35 Ma'ata tari 'oha na nei na ha'iwai rai waia baaniraau
maraigui matai ha'aririta'i ngau 'iniai ahutotou adaau.”†
36 Mia Jisas 'agu ha'ausuriraau ro'u o'ani, “'Abwa'i nei 'ai
karia mwada'u ta maakari na'i to'oni haoru ana 'anai tata
ponosia 'iniai dora na maakari na'i to'oni bwani. 'Onaa
nai haua o'asi, 'ai here ha'ata'aiai to'oni haoru ana, mana
maakari to'oni haorusi, 'a bwa'i 'ome ta'isada beiai to'oni
bwanisi.
37 “Nata mareho ro'u, 'abwa'i nei nai matai nuga waen
haoru suri'i bei bwani nara tagora'i 'ini'i uri-uri mwamwaa,
'inia na bei bwani ra bwane 'a'asi. Na'i 'oha na waen haoru
'ai su'u, na bei bwani rai pusu. Naasi mana waen rai ahe
gata'ini'i, mana bei rai maakari ta'a'i.
38 Na waen haoru rai niga'i ma'ata na'i bei haoru ro'u.

---

† **5:35** 5:34-35 Ni 'ado'ado 'anai heiha'auuni 'a o'ani: Ai'a ta'isada do 'iraaui rongoiusuri ana'ia Jisas rai ha'aririta'i ngau 'oha 'ia Jisas 'a awa mau beiraau. Na'i 'oha 'ia God 'ai waia Jisas baaniraau, naasi madoraa goro 'anai ha'aririta'i ngau 'iniai ahutotou adaau.

39 Na nei na gonohiai waen bwani na'i na'o, 'agu ai'a
rabasia'a ro'u i waen haoru. 'Ai 'unua doni waen bwani
na goro di'uai waen haoru."

6

'Iraaui Sae Rau Ororiu Di'uai

Dangi ni Mamaro
(Matiu 12:1-14; Mak 2:23—3:6)

1 Ma'e ta'i dangi ni mamaro adaaui Jiu, na'i 'oha 'ia
Jisas mana rongoiusuri ana'i rau tahahoro na'i 'ubutadi
moui wiit, 'iraaui rongoiusuri raugu rahi'i tara'i nei marau
rogaroga'i baani'i kahokahodi marau ngaa'i dora ngaungau.
2 Ma tara'i Farisei rau o'ani 'iniraau, "Mou ga'i bwa'i husi'i
wiit 'isi. Na'i dangi ni mamaro, i Ringe ana'ia Moses 'a
ha'aabuai tau'aro na'i dangisi!"
3 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, "'A 'ua? Mou ai'a 'oha'iniai
mamaani 'inia Mwaeraha Deved mana nei narau ta'i hano
na'i 'oha narau hioro?
4 'Ia Deved 'a siri na'i Ruma Maea Saira ana God ma ngaai
bredi nara ha'amaeaa ma hanganiraau ro'u i nei rau ta'i
hano. Na bredisi 'iraau moi na Piriisi narau matai ngaa.
Naasi 'ia Deved 'a horosia ro'u i Ringe mia God 'a ai'a taesu'a
'ana."
5 Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraau, "'Inau Garei Inoni, 'inau
'au matai 'unu'i maho 'iraaui sae ra matai haa'i na'i dangi ni
mamaro. 'Inia 'inau naasi Araha 'anai dangi ni mamaro."

Sae Na Mae i Rimana
(Mak 3:1-6; Matiu 12:9-14)

6 Ma'e ta'i dangi ni mamaro ro'u, 'ia Jisas 'a siri na'i ruma
ni ha'arahesi adaaui Jiu ma ha'ausuriraaui inoni. Ma na'i
'ohasi 'e sae na mae i rima odona na awa ro'u 'isi.
7 Miraau na Farisei mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia
Moses rau 'ome'ome 'onaa 'ia Jisas 'ai ha'agorohia aho'i sae
na mae i rimanasi, do nei narai subunia do'a hauai tau'aro
na'i dangi ni mamaro.
8 'Ia Jisas 'a 'iraraai 'adoma'idaa'i ma o'ani 'iniai sae na
mae i rimanasi, "'Oi suruta'e ma'oi ara'a mai na'i na'o."
Mana saesi 'a ura ara'a ma ara'a ura na'i dora na mwane
inoni rai matai 'omesia.
9 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraau, "Wai songa'ini'amou. 'E
taha na Ringe ana'ia Moses 'a ha'awategaau 'anai haua
na'i dangi ni mamaro? 'Anai haa'i mareho goro, ma'uasi
'anai haa'i mareho ta'a'i? 'Anai ha'atahiai noni ma'ua 'anai
ha'amaesia?"
10 Mia Jisas 'a wanasiraau hakoi inoni magu o'ani
'iniai saesi, "'Oi taranga'inia hura'a i rimamu." 'Oha na
taranga'inia hura'a i rimana, na rima na ta'aasi 'a goro aho'i.

11 Na'i 'oha na 'iraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses
miraau na Farisei rau 'omesia o'asi, rau kaeni taesu'a di'u
marau ha'aradorado 'inia ta here narai haua 'ana Jisas.

Jisas 'A 'Ome Sigihiai Waira Ta'i Tangahuru

Mana Rua Ha'ataari
(Matiu 10:1-4; Mak 3:13-19)

12 'E ta'i dangi ro'u, 'ia Jisas 'agu ta'eha ara'a na'i
hungahunga 'anai ha'arahesi. Ma'e rodo bubu na ha'arahesi
suria tanaa God.
13 Na'i haho'oa 'a 'unuraau mai rongoiusuri ana'i beia, ma
'ome sigihiai waira ta'i tangahuru mana rua, na 'unuraau
'iniai Ha'ataari.
14 'Ia Saemon (na 'ia Jisas na 'unua 'inia Pita),
'ia Andru, do'orana Saemon,
'ia Jems,
'ia Jon,
'ia Pilip
'ia Batolomiu,
15 'ia Matiu,
'ia Tomas,
mana nata Jems gare ana Alfias,
'ia Saemon baaniai ruruha ra raba taaria hura'a i
gaumani adaaui Rom baania Israel,
16 'ia Jiudas gare ana Jems,
mea Jiudas Iskariot, 'ia mo'o na usuha'inia Jisas
tanaraaui maerongana'i.

Ni Tatau'aro Ana Jisas Na'i Galili
(Matiu 4:23-25)

17 'Ia Jisas 'a dio wou baaniai hungahunga beiraaui
Ha'ataari ana'i marau ura na'i dora sada. Ma na'i 'ohasi 'a
ragoi rongoiusuri ana'i ma tara'i inoni na'i Jerusalem mei
suria hako 'ari i Provensi Jiudea nara rurugoni mai na'i
dorasi. Ma ra'i nei ra boi ro'u baaniai rua kae 'omaai Taea
mana Saedon nararu awa na'i bobonai asi.
18 Rau boi goni 'anai rongo'i ha'ausuringa'i ana'ia Jisas,
ma 'anai ha'agorohiraau baani'i daoha nara sadoiraau.
Miraaui nei na adaro 'a bwauniraau, 'ia Jisas 'a taari'i hura'a
baaniraau.
19 Na mwane inoni hako rau bonasia dorai hataria, suria
na mena ana God na awa beia 'a ha'agorohiraaui nei rau
daoha.

Wa'ewa'e Mana Ahutotou
(Matiu 5:1-12)

20 Mia Jisas 'a wanasiraaui rongoiusuri ana'i ma o'ani,
"'Ia God 'ai ha'agorohi'amou i nei namou pohara,

'inia 'i'amou moi awa na'i bahainai heimarungi ana God.
21 'Ia God 'ai ha'agorohi'amou i nei namou hioro,
'inia 'i'amou moi dauai taha namou 'irisiasi.
'Ia God 'ai ha'agorohi'amou i nei namou angi,
'e madoraa nai boi mau namoi da'a ha'i wa'ewa'e.
22 'Ia God 'ai ha'agorohi'amou i nei ra 'utai'amou
mara dingai'amou mara 'isi'isi'amou mara ha'atee ha'a-ta'ai'amou,
suria 'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i, 'inau i Garei Inoni.
23 "'Oha na o'asi, moi honu 'iniai wa'ewa'e mamoi mao-mao. 'Inia 'e heitahari na raha na 'ia God 'a ha'aagau mamasi'amou 'inia na'i aro. Mamoi abui kaku'aa doni wauwa adaa'i ra here ha'ata'airaau o'asi ro'u i rarabea na'i 'oha bwani.
24 Ma'ata 'ai ta'aa di'u tana'amoui nei namou toto'ora,
suria mou bwane awa na'i tahitahi na mwada'u
mana madoraa ni pohara tana'amou 'ai boi mau.
25 'Ai ta'aa di'u tana'amoui nei namou ngaungau goro 'ohani,
'inia ni madoraa ni hioro tana'amou 'ai boi mau.
'Ai ta'aa di'u tana'amoui nei namou da'a 'ege'ege'amou,
'inia ni madoraa ni angi mana ahutotou tana'amou 'ai boi mau.
26 'Ai ta'aa di'u tana'amoui nei na 'iraaui noni rau ha'atee ha'agorohi'amou do 'i'amou ra'i sae goro.
'Inia na wauwa adaa'i ra ha'atee o'asi ro'u
'iniraaui rarabea pwapwaari'i na'i 'oha bwani.
Ma rei'uaa na o'asi, mia God 'a ha'a-mama'airaau moi."

Ha'ausuringa'i 'Anai Ta'ahiraaui

Maerongamu'i
(Matiu 5:38-48; 7:12a)

27 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, "Nau wai 'unua tana'amoui nei namou bahurongoau! Moi ta'ahiraaui maerongamoo'i mamoi goro tanaraaui nei ra 'itamou.
28 Moi ha'angonia God maai ha'agorohiraaui nei ra 'uaasi'amou, mamoi ha'arahesi 'iniraaui nei ra here ha'a-ta'ai'amou.
29 'Onaa 'ia tei nai hidariai babamu, 'oi rihota'i maai hida ro'u na'i nata aba, ma 'onaa 'iatei nai rahia baani'o i to'oni bohura'a amua, nugasia mai rahia ro'u i to'oni bo siri.
30 'Iatei nai ha'angoni'o 'inia ta mareho, 'oi haua tanaa. Ma 'onaa ra'i mareho amu'i nara rahi'i baani'o, 'oi abu bonasiai rahi'i aho'i.
31 Ni here na'oi haua tanaai nata sae, 'ai suriai here na'o 'irisia dorai haua tana'o.
32 "'Onaa na'oi ta'ahiraau moi nei narau ta'ahi'o, 'a bwa'i heitahari na'oi daua 'inia. Rei'uaa inoni ta'a'i, mara heita'ahi ro'u moi o'asi.

33 Ma 'onaa 'o goro moi 'iniraaui nei nara goro 'ini'o, 'a
bwa'i heitahari na'oi daua 'inia. 'Iraaui inoni ta'a'i mara
matai haua ro'u moi o'asi.
34 Ma 'onaa na'oi hisuhisu moi tanaraaui nei na'o 'iraraa
dorai hisu aho'i tana'o, 'a bwa'i heitahari na'oi daua 'inia.
Rei'uaa 'iraaui sae ta'a'i mara matai hisuhisu ro'u moi o'asi,
'iniai 'irisia adaau dorai su'u'i hako tanaraau aho'i taha
narau hisu 'ini'i.
35 "Mi'amou moi ta'ahiraaui maerongamoo'i mamoi goro
'iniraau. Moi hisu tanaraau, mamoi abui 'adoma'inia dorai
su'u'i aho'i tana'amou i taha namoi hisu 'ini'i. Naasi na
heitahari amoou 'ai raha, marai 'ome 'iraraa do 'i'amou ra'i
garena God na ororiu ara'a. 'Inia 'ia God 'a goro 'iniraaui
inoni, rei'uaa na 'iraaui inoni rau ai'a ha'atee ha'agorohia
ma'ua rau haa'i mwane here ta'a'i.
36 Moi ta'ahiraaui inoni 'onaa God na ta'ahiraau hako
mwane inoni."

Ha'ausuringa'i 'Iniai Hiiriai Nata Nei
(Matiu 7:1-5)

37 'Ia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraau, "'Oi abui hiiriai nata nei,
mara bwa'i hiiri'o ro'u. 'Oi abui hiiri ha'a-mama'aiai nata
nei, maragu bwa'i hiiri ha'a-mama'ai'o ro'u. 'Oi 'adoma'i
nugasiai 'inonai nata nei maraigui 'adoma'i nugasi'i ro'u i
'inomu'i.
38 Moi hisuhisu maraigui hisu ro'u tana'amou. 'Inia 'onaa
moi hi-hisuhisu, na hisu narai haua tana'amou 'ai di'u
ro'u wou, mai honu aharau 'onaai baegi nara ha'aburu
ha'agorohia mara ha'ahonua ro'u mau. Na hisu narai haa
tana'amou, 'ai suriai hisu namou haua tanaai nata nei."
39 Mia Jisas 'a haa'i ro'u tara'i ha'atee heiha'auu tanaraau
o'ani, "Na nei na kuru 'a bwa'i matai uruai nata sae kuru.
'Onaa 'ai urua, 'irarua rarui ahoda hako dio na'i giru.
40 Mana rongoiusuri 'a ai'a ahaaha di'uai ha'ausuri ana.
Ma'ata na'i 'oha nai daa'i hakoi mwane ha'ausuringa'i ana'i,
naasi 'aigui ta'isada beiai ha'ausuri ana.
41 "Ni 'uaana na'o bonasiai rahia 'iniai gere mamamo na'i
maanai nata nei, ma'ogu ai'a aidangisiai kae mamamo na'i
maamu haari'o?
42 'A he'uai 'unua amua tanaai nata nei do'oi 'a'auhia 'anai
rahiai gere mamamo baaniai maana, na'i 'oha na i'oe 'o
ai'a wana goro 'iniai kae mamamo na'i maamu haari'o? 'O
pwari'i ta'aa! 'Oi rahia ga'u na'i na'o i kae mamamo baaniai
maamu neina 'oi matai wana goro 'anai rahiai mamamo
baaniai maanai nata nei."

Na Hasi'ei Mana Huana'i
(Matiu 7:16-20, 24-27; 12:33-35)

43 Mia Jisas 'a ha'atee ro'u o'ani, “Na hasi'ei goro 'a bwa'i
matai hungu 'ini'i hua ta'a'i, mana hasi'ei ta'aa 'a bwa'i matai
hungu 'ini'i hua goro.
44 Na hasi'ei goro mana hasi'ei ta'aa 'oi matai 'iraraa
'iniai huadi. 'A bwa'i nei nai matai husiai huai 'aai mana
memeapu suri'i warorarakі, ma'ua suri'i taraani hasi'ei ta'a'i
moi.
45 'A o'asi ro'u, ni sae goro ra hura'a mai mareho goro
baaniai ngoona, suria ni raromana 'a honu 'iniai maho
goro. Mana sae ta'aa, ra hura'a mai mareho ta'a'i baaniai
ngoona, suria ni raromana 'a honu 'iniai maho ta'aa. 'Inia
ni ngoo, naasi na ha'arangasia hura'a i taha na honu 'inia 'i
raromanai noni.
46 “Ni 'uaana namou 'unu Araha 'iniau mamougu ai'a
ha'isuri'i taha nau 'unu'i tana'amou?
47 'Iatei na boi na bahurongo ma ha'isuri'i mareho nau
'unu'i, wai ha'ata'inia tana'amou i 'omehana.
48 'Iia 'a 'onaai sae na tagoraai ruma. 'A 'e'eri ganu dio
tarana na'i hunganai hau. Na'i 'oha na to'o i rangi raha
mana ahe 'a to'iai rumasi, ni rumasi 'a ai'a 'iha'iha, suria 'ia
mo'o na tagoraa 'a tagora ha'ababaua goro.
49 Mia mo'o na rongo'i ha'atee agu'i magu ai'a ha'isuri'i
taha nau 'unu'i, 'a 'onaai sae na tagoraai ruma ana moi na'i
ano na ai'a 'e'eri ganu dio tarana. Na'i 'oha na rangi mana
wai 'a ahe to'iai rumasi, mana rumasi 'a arobo ma 'adarara!”

7

Hinihininai Ta'i Sae Mwanemaua

Adaaui Hehei'oi
(Matiu 8:5-13)

1 'Ia Jisas 'a ha'ausuriraau hako inoni na'i dorasi, maagu
aho'i 'ari Kapaniam.
2 Ma na'i 'omaasi 'e sae na daoha iei 'a gaarangi mae,
'ia mo'osi 'e sae tatau'aro anai ta'i saemaua na'i ruruhani
hehei'oi adaaui Rom. Mana sae tatau'arosi 'e sae na ta'ahia
di'u.
3 Ma na'i 'oha na saemauasi 'a rongo tarohana Jisas, 'agu
ha'a-taariraau tara'i saemaua adaa'i Jiu 'anai 'unua tanaa
do'ai boi 'anai ha'agorohia aho'i sae tatau'aro ana.
4 Miraau 'ariwou beia Jisas marau ha'abonga'inia
wetewete o'ani, “'Ia mo'o na ha'ataari'ameu maini, 'a arari
do'oi 'a'auhia, suria 'iia 'e sae goro.
5 'A ta'ahigaau i Jiu ma 'a'au 'anai ha'a-urasiai ruma ni
ha'arahesi tana'ameu.”
6 Mia Jisas 'agu hano beiraau 'anai 'ari na'i ruma anai
saemauasi. Na'i 'oha na gaarangia wou i ruma, ni saemauasi
'a ha'ataari'i ro'u wou tara'i sae 'anai heisadoi beia Jisas

'anai o'ani 'inia, “Araha, 'oi abui tau'aro raha 'anai hano
ha'atau, 'inia 'inau 'au ai'a arari do'oi boi na'i ruma agua.
7 Minau ai'a ta'isada ro'u 'anai heisadoi bei'o. Ma'ata 'au
'iraraa do 'onaa na'oi ha'atee moi mana sae tatau'aro agua
'ai matai goro'a aho'i.
8 'Au 'iraraa o'asi, suria 'inau 'au to'oraai nei na marungiau
na 'inau wai ha'isuri'i heiatenga'i ana'i, minau ro'u 'au
to'ora'i ro'u i sae hehei'oi na 'iraau rai ha'isuri'i ro'u i
heiatenga'i agu'i. Na'i 'oha nawai o'ani 'inia ta ta'i 'iniraau,
‘'Oi 'ariwou 'isi,’ 'iia 'ai ha'isuria'a ma'ata. Ma 'onaa nawai
o'ani 'inia ta nei 'iniraau, ‘'Oi boi 'ini,’ 'iia 'ai boi'a ro'u
ma'ata. Ma 'onaa wai o'ani 'iniai sae tatau'aro agua, ‘'Oi
hauai tau'aroni,’ 'iia 'ai haua'a ma'ata.”
9 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a rongo'i mareho na 'unu'ia mo'osi,
'a heimwaota'i di'u ma rihota'i ma o'ani 'iniraaui noni hunga
rau surisuria, “Romwane! Nau wai 'unua tana'amou, ai'a
ta ta'i saeni Israel nawai 'omesia do'ai hinihini tari 'onaaia
mo'osi.”
10 Na'i 'oha narau aho'i wou na'i ruma, i mwane nara
ha'a-taariraau wou beia Jisas ani, rau 'omesia doni sae na
daohasi 'a goro'a aho'i.

Jisas 'A Ha'atahia Aho'i

Gare Mwane Anai Nao
11 Na'i muri, 'ia Jisas 'a 'ari 'omaa ra 'unua 'iniai Nein,
'iraaui rongoiusuri mana mwane inoni rago rau ta'i hano
beia.
12 Na'i 'oha na gaarangia wou i maanai bara 'anai 'omaasi,
'a 'omesiai suru'ia ada hura'a mai bwea na awa iei sae na
mae na'i 'omaasi, mana sae na maesi 'e gare mwane ana 'e
nao. Mana garesi, na'asi'a i ta'i gare ana. Ma ragoi inoni
na'i 'omaasi narau awa beiai naosi.
13 Na'i 'oha na 'ia Araha 'a 'omesiai naosi, 'a kae ahutotou
di'u ma o'ani 'inia, “'Oi abui angi.”
14 Naasi 'a 'ariwou ma dau na'i bwea. Miraaui nei narau
suru'iai bweasi rau ura papaku. Mia Jisas 'a o'ani 'iniai gare
na maesi, “Geresae, 'oi suruta'e!”
15 Na'i 'oha nagu ha'atee o'asi moia Jisas, na gare na maesi
'a heinagu ara'a ma ha'atee. Mia Jisas 'a waia aho'i wou
tanaa inana.
16 Mana mwane inoni hako rau mamaa'u, rau ginata'inia
God marau ha'aasaa. Rau ha'atee o'ani, “'E rarabea hauasa
na ha'ata'i mai beigaau na'i 'ohani. 'Ia God 'a ha'ataaria mai
'anai 'a'auhiraaui inoni ana'i.”
17 Mana taroha 'inia Jisas 'a 'adarara hako 'ari suri'i
mwane dora na'i Provensi Jiudea, mei suri'i mwane dora
hura'a wou gariai Provensisi.

Na Tatau'aro Ana Jisas

Mea Jon Bwareomaea
(Matiu 11:1-19)

18 Miraaui rongoiusuri ana'ia Jon rau mamaani tanaa 'ini'i
mareho na 'ia Jisas na haa'i. Mia Jon 'a soirarua mai waira
rua 'ini'i rongoiusuri ana'i
19 'anai ha'a-taarirarua 'ari beia Araha 'anai songa'inia
o'ani, “I'oe naasi nei nara 'unua do'ai boi 'anai
ha'atahi'ameu, ma'uasi 'e nei he'ete'i namei mamasia
ro'u mau?”
20 Na'i 'oha nararu ataha wou beia Jisas raru o'ani 'inia,
“'Ia Jon na ha'ataarimiria mai do 'anai songa'ini'o o'ani, ‘'A
'ua? I'oe naasi nei nara 'unua do'ai boi 'anai ha'atahi'ameu,
ma'uasi 'e nei he'ete'i namei mamasia ro'u mau?’ ”
21 Na'i ro'u mau madoraa nararu 'ari wousi, na 'ia Jisas 'a
ha'agorohi'i mwane inoni nara sadoi'i mwane daoha he'ete'i
hairiu, ma taari'i hura'a i adaro baani'i tara'i nei, ma ragoi
nei ra kuru na ha'a-'ome'omeraau ro'u.
22 'Ia Jisas 'agu o'ani 'iniraruai rua rongoiusuri ana Jon,
“Murui aho'i 'ari ma murui 'unu'i tanaa Jon i mareho
namuru rongo'i mana mareho na muru 'omesi'i nau haa'i.
Nei ra kuru ra wanawana'a, nei ra pwaki ra hahano'a, nei
nara lepa ra goro aho'i, nei ra pwarongo ra rongorongo'a,
nei ra mae ra suruta'e aho'i baaniai mae, miraaui pohara ra
bahurongoai Taroha Goro.
23 'Ia God 'ai ha'agorohiai nei na 'omesi'i mareho nau haa'i,
ma ai'a 'adoma'i heiruarua'a 'iniau.”
24 Na rua rongoiusuri ana'ia Jon raru aho'i 'ari, mia Jisas
'agu mamaani tanaraaui inoni 'inia Jon. 'A o'ani, “'A 'ua?
Na'i 'oha namou 'ari na'i dora mangasara 'anai bahurongoa
Jon, 'e taha namou 'adoma'inia domoi 'omesia? 'E sae na
orisia tarau i 'adoma'ina 'onaai ade na gegewao?
25 'E sae he'ua namou hura'a 'anai re'ia? 'E sae na siri suri'i
to'oni goro nara 'ome goro di'u? Ai'a! 'Iraaui nei ra siri suri'i
bwana goro miraaui sae toto'ora ra awa suri'i ruma adaa'i
mwaeraha, ai'a suri'i dora mangasara.
26 Ma'e tahata namou hura'a 'anai 'omesia na'i dora
mangasara? 'E rarabea? Ha'amomori, 'e rarabea, ma'ata
'iia ai'a do'e rarabea moi.
27 'Ia Jon naasi nei na 'ia God na taroha'i 'abaia o'ani na'i
Usu-usu Maea,
‘Nau wai ha'ataaria wou i noni heitaroha'i agua na'i na'o
'ini'o.
'Iia nai ha'aagauraaui noni 'anai boi amua.’*
28 Nau wai 'unua tana'amou, 'ia Jon naasi na ororiu
di'u'i hakoi mwane inoni nara huta mai na'i marewanani.

* **7:27** 7:27 Malakae 3:1

Ma'ata, namoiwou ta sae na ai'a taraa ororiu na awa na'i
heimarungi ana God, 'a ororiu di'ua Jon.”
29 Na'i 'oha na 'iraaui mwane inoni, goni beiraaui nei 'anai
si'ogoni takisi, rau rongo'i ha'atee ana'ia Jisas, rau 'adoma'i
aratara doni ha'a-aratara ana God 'a odo-odo. 'Iraausi na 'ia
Jon na bwareomaearaau ani.
30 Miraaui Farisei mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia
Moses rau 'itaa i taha God na 'irisia tanaraau, suria rau ai'a
raba rihosi marau ai'a 'irisia do'ia Jon 'ai bwareomaearaau.
31 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “'E taha nawai heiha'auu 'inia nai
ta'isada beiraaui inoni na'i 'ohani? 'Iraau rau 'ome he'ua?
32 'Iraau rau 'onaai'i gare na matai ha'ariaria nara
hainonora na'i dora ni maketi nara awara o'ani 'ari tanaai
nata ruruha, ‘'Ei, meu uuhi'i gana ni hainonora mamou ai'a
raba mao, mameu ganari'i gana ni heitori mamou ai'a raba
angi.’
33 'I'amou mou haha'ariaria o'asi ro'u! Na'i 'oha na 'ia Jon
'a boi na ha'aririta'i ngau bredi mana gono waen, mou 'unua
do 'e adaro na bwaunia.
34 Ma na'i 'oha nau boi, Garei Inoni, mou re'ia do 'au
matai gono waen mau matai ngaungau, mamou 'unua do'au
ngangaura'a mau bweu 'ini gonohiai waen, ma do 'inau 'e
sae goro adaaui inoni ha-ha'atakisi miraaui inoni ta'a'i.
35 Ma'ata, na awaha odo-odo adaa'i nei narau hinihini'i
ha'ausuringa'i amiria Jon 'ai ha'ata'inia hura'a i madoma
nara haa'i ha'ausuringa'i 'isi.”

Jisas 'A 'Adoma'i Nugasiai

'Inonai Urao Ora-ora'a

36 Ma'e ta'i 'iniraaui Farisei na ari'ahua Jisas 'anai ngau
beia na'i ruma ana. Mia Jisas 'a siri wou na'i rumasi ma
heinagu auru 'anai ngau.
37 Ma na'i 'omaasi 'e urao na ora-ora'a di'u na awaiei. Na'i
'oha na uraosi 'a 'iraraa do'ia Jisas 'a awa na'i rumasi, 'a siri
mai beiai gere bei 'ome goro na honu 'iniai rumu na si'ini
goro di'u.
38 'A siriwou ma ura na'i odohanai uwana Jisas ma angi.
Na'i 'oha na angi, 'a ha'abunibuniai uwana'ia Jisas 'iniai
wainai maana, ma ha'amaahaa 'iniai warihuna. 'A ngooniai
uwana'i, ma ringisiai rumusi na'i uwana'i.
39 Ma na'i 'oha na Fariseisi 'a 'omesiai mareho na haua i
uraosi, 'agu 'adoma'i o'ani haaria, “'Onaa 'e rarabea naasi, 'a
ga'i 'iraraa moia mo'o na daai uwanasi, ma ga'i 'iraraa doni
uraosi 'e urao ta'aa.”
40 'Ia Jisas 'a o'ani 'iniai Farisei, “Saemon, 'e mareho nau
raba 'unua tana'o.”
Mia Saemon 'a o'ani, “'E taha ha'ausuri?”

41 Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, “'E waira rua nararu kaoni ha'a
beiai noni toto'ora na matai wate'i ha'a tanaraaui nei narau
raba kaoni 'iniai siha ha'a narau 'irisi'i. 'E ta'i na kaoni 'iniai
rima merui korai silva, ma'e ta'i 'e rima 'arangi.
42 'Iraruai waira ruasi, ai'a ta ta'i 'inirarua naigui su'ua
aho'i kaoni ana, suria raru ai'a to'o ha'a arari. Mana
mareho na hauai noni toto'orasi, 'a kaku'a'i kaoni adaru'i
ma 'adoma'i nugasirarua. Hoita, 'o 'adoma'inia do 'iatei
'iniraruai waira ruasi nai ta'ahia di'ua mo'o nararu kaoni
beiasi?”
43 Mia Saemon 'a o'ani, “'Inau 'au 'adoma'inia do'ia mo'o
na kaoni raha.”
Mia Jisas 'agu o'ani 'inia Saemon, “'O odo ha'atai.”
44 Mia Jisas 'a rihota'i wou, 'a wanasiai uraosi ma o'ani
'inia Saemon, “'O 'iraraai uraoni? I'oe 'o ai'a haa ta wai
tanaau 'anai wasi'i uwagu na'i 'oha nau sirimai na'i ruma
amua, me'iia 'a ha'abunibuni'i uwagu 'iniai wainai maana,
ma ha'amaha'i 'iniai warihuna.
45 Mi'oe 'o ai'a ha'amaotoau 'inia ta haingoni. Me'iia 'a ai'a
mamarota'i ngoonia moe'a mau i uwagu'i, taraawa'a mau
na'i 'oha nau sirimai.
46 Ma ai'a rumu na'oi haua 'anai bwaugu, me uraoni 'a
hauai rumu na si'ini goro di'u 'anai uwagu'i.
47 Mawai 'unua tana'o, na mwane ora-ora'a ana'i ra
'adoma'i nugasi'i hako tanaa. Naia na ta'ahiau di'u 'iniasi.
Mana nei na ai'a to'ora'i mwane ora-ora'a rago 'anai
'adoma'i nugasi'i, na heita'ahi ana 'ai kekerei moi.”
48 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniai uraosi, “Na ora-ora'a amu'i ra
'adoma'i nugasi'i hako tana'o.”
49 Miraaui nei narau heinagu na'i dora ngaungau raugu
o'ani haariraau, “'E sae he'ua naani na matai 'adoma'i
nugasi'i 'ini'i ora-ora'a adaa'i inoni?”
50 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniai uraosi, “I hinihinimu na 'ia
God na ha'atahi'o 'inia. 'Oi 'ariwou dadara'a.”

8

Urao Narau Matai Hano Beia Jisas

'Anai 'A'auhia

1 Na'i muri, 'ia Jisas 'agu 'aariha ro'u 'ari suri'i 'omaa raha
mei gere 'omaa na'i Provensi Galili 'anai taroha'iniai Taroha
Goro 'iniai heimarungi ana God. Mana waira ta'i tangahuru
mana rua Ha'ataari ana'i rau ro'u beia.
2 Ma ro'u ra'i urao na 'ia Jisas 'a taari'i adaro baaniraau,
ma ra'i nei na ha'agorohiraau ro'u baani'i daoha. Tara'i nei
'iniraau naasia Meri ni Magdala na 'ia Jisas 'a taariai biu
adaro baania,

3 mia Susana, mia Joana, i urao anai sae ra 'unua 'inia
Kusa. 'Ia Kusa 'e sae na tatau'aro tanaa Herod 'anai
'omesuri'i mwane toto'ora ana'i. 'Iraaui urao 'isi beiraau
tara'i urao ro'u narau wate'i ha'a adaa'i 'anai 'a'auhia Jisas
mana rongoiusuri ana'i 'ini'i taha narau 'irisi'i.

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai Sae

Na Rarasanga'ini'i Korai Wiit
(Matiu 13:1-9; Mak 4:1-9)

4 'E ta'i dangi, 'e kae ruruhai inoni baani'i mwane 'omaa
he'ete'i hairiu rau boi 'anai bahurongoa Jisas. Mia Jisas 'agu
haua tanaraaui ha'atee heiha'auu na o'ani,
5 "'E ta'i 'oha na 'e ta'i sae na hura'a 'anai hasi korai wiit
na'i mou ana. Ma na'i 'oha na rarasanga'ini'i kora, ra'i nei
nara to'o na'i tara na sae ra buuri'i, mana gere manu ra dio
mara ngaa'i.
6 Ra'i kora ra to'o na'i ano hunganai hau. Ma na'i 'oha
nara tahi ara'a nagu raongi'i sina, mana kora nara tahi ra
mae moi aho'i, suria 'a maamaha i dora ra tahi ei.
7 Ra'i kora ra to'o suri'i dora nara tahi suri'i wororaraki.
Naasi na'i 'oha nara tahi ara'a, ra mae aho'i moi suria ni
wororaraki ra agu ha'amaesi'i.
8 Ma ra'i nei ra to'o na'i ano goro, mara tahi goro ara'a
mara hungu. Mana hungu nara haa'i ra rago di'u'i ro'u wou
i siha korai wiit na hasi'i." Jisas 'agu ha'ahakoai hadahada
ana o'ani, "Tei na to'o karinga 'anai rongo 'ai bahurongoa,
mai aidangi tarihana."

Taranai Taha Jisas Na Haa'i

'Ini'i Ha'atee Heiha'auu
(Matiu 13:10-17; Mak 4:10-12)

9 Miraau na rongoiusuri ana'ia Jisas rau songa'inia 'iniai
'ado'ado 'anai ha'atee heiha'auu na hauasi.
10 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraau, "Na'i na'o, 'ia God ai'a
ha'arangasia he'ua i marungiraau nai haai noni ana'i. Me
na'i 'ohani 'a ha'ata'inia tana'amou. Mei tanaraaui nei narau
ai'a hinihini mau, wai hau'i ha'atee heiha'auu tanaraau.
Wai haua o'asi neina rei'uaa narai towa'i 'ome'ome marau
bwa'i matai 'ome 'iraraa, ma'uasi rai towa'i bahurongo
marau bwa'i aidangisia."*

Jisas 'A Ha'atee Ruhasiai Heiha'auu

'Iniai Sae Na Hasi Korai Wiit
(Matiu 13:18-23; Mak 4:13-20)

11 "Naani 'ana 'ado'ado i ha'atee heiha'auu 'iniai sae na
hasi korai wiit: Ni korai wiit, naasi ha'atee ana'ia God.

---

* **8:10** 8:10 Aisaea 6:9

12 Mana kora na'i tara, naasi 'iraaui nei ra rongo'i ha'atee
ana'ia God, mia Saetan 'a boi ma ha'akaku'araau aho'i 'ini'i,
dorau gasi hinihini marau tahi.
13 Ni kora na'i hunganai hau, naasi 'iraaui nei ra dau'i
ha'i wa'ewa'e i ha'atee ana'ia God. Mara ai'a daa'i orea
'inia na ha'atee ra ai'a ganu dio na'i tahingadaa'i 'onaai
hasi'ei ra ai'a ganu i raridi. Tari 'oha raugu siri sadoi'i moi
mareho bwara suri'i tahingadaa'i, marau gagata'ini'i hako
aho'i mwane ha'atee.
14 Ni kora nara awa suri'i warorarakі, naasi 'iraaui nei rau
rongo'i ha'atee ana'ia God ma ai'a orea mana 'adoma'idaa'i
ra torakoke 'ini taraani mareho marau 'adoma'i riu 'iniai
toto'ora mana mwane hei'irisi anai abe. Tarana naasi, 'a ai'a
ta mareho nai goro do'ai hura'a mai baani'i tahingadaa'i.
15 Mana kora na'i ano goro, 'a ura 'iniraaui nei ra
rongo'i ha'atee ana'ia God mara nuga ha'agorohi'i suri'i
tahingadaa'i nara goro mara odo-odo. Rau dau baabau
tarau suri'i ha'atee ana'ia God mana mwane mareho goro
ra hura'a mai baani'i tahingadaa'i.”

Marewa 'Ai Rara Hura'a
(Mak 4:21-25)

16 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “'A bwa'i nei nai suu raita moi
'anai nugaa na'i bahainai rabo'o ma'ua bahainai bwea, 'ai
nugaa ma'ata na'i dora ni toki raita 'anai bewaasiraaui inoni
nara sirimai na'i ruma.
17 'A o'asi ro'u. Na mwane mareho nara awa bainihu suri'i
ha'atee agu'i, raigui ha'ata'i hura'a mau.
18 Naasi moi bahubahu rongo goro suri'i taha namou
rongo'i. Suria 'iatei na aidangisi'i mareho nau maani'i ma
araisuri'i, 'ia God 'ai a'oia tanaai aidangi na bwane to'oraa.
Mia mo'o na 'adoma'inia do 'a aidangisi'i mareho nau
maani'i magu ai'a araisuri'i, na gere aidangi na to'oraasi,
'ia God 'ai rahia baania.”

Huudi Nei Ana'ia Jisas
(Matiu 12:46-50; Mak 3:31-35)

19 'Ia inana Jisas miraaui do'orana'i rau 'ariwou 'anai
'omesia, mei suriai rago anai inoni, 'a bwara tanaraaui taha
beia na'i ruma na awa iei.
20 Ma'e ta'i sae na o'ani 'inia Jisas, “Inamu miraaui
do'oramu'i neiraau hura'asi, maraugu raba re'i'o.”
21 'Ia Jisas 'agu ha'atee o'ani, “Na huunai inagu mana
do'oragu'i naasi 'iraaui nei nara bahurongo'i ha'atee ana'ia
God marau ha'isuri'i.”

Jisas 'A Ha'apapaku'i Tabaosi
(Matiu 8:23-27; Mak 4:35-41)

22 Ma'e ta'i dangi 'ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau
ta'e ara'a na'i ora ma ha'atee o'ani 'iniraau, “Gaau magai 'ari
nata batarau 'iniai bwera.” Miraaugu tahamora ha'aro'asi
'ari.
23 Na'i 'oha narau 'a'ari mau, 'ia Jisas 'a dadao moi auru
ma mauru'a. Raugu 'asu'a ma'e ro'a mana tabaosi raha na
to'iraau'a na'i bwerasi, mana ora 'a gaarangi moi maai dodo
suria 'a honu 'iniai wai.
24 Miraaui rongoiusuri rau 'ariwou ha'araia Jisas, rau
ha'atee o'ani, “Saemaua, Saemaua! Gai dodo'a naani.”
'Ia Jisas 'a suruta'e ara'a ma ha'atee wetewete tanaai ro'a
mana tabaosi do rarui papaku. Na'i 'ohasi, na ro'a mana
tabaosi raru araisuria, ma biowaa goro aho'i.
25 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i,
“'A 'ua? Nahei hinihinimoo'i?”
Miraaugu mamaa'u marau kae heimwaota'i di'u, rau
heisonga'i hairiu o'ani, “Romwane, 'e sae he'ua naasi? Na'i
'oha na ha'atee tanaai ro'a mana tabaosi, raru araisuria.”

Sae Na Ragoi Adaro Ra Bwaunia
(Matiu 8:28-34; Mak 5:1-20)

26 'Ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i raugu taha wou na'i
dora ra 'unua 'iniai Gerasa, na'i nata batarau 'iniai kae
bwera i Galili.
27 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a siriwou na'i one, 'a heisadoi beiai
sae ni dorasi na ragoi adaro na bwaunia. 'Iia 'a awa ha'i
wa'aroko mai orea'a, ma ai'a awa na'i ruma, 'a awa moi
suri'i wabwa nara toringi'i ei sae mae.
28-29 'A ragoi 'oha na adaro 'isi ra ha'a-bweubweu'aa. Ma
rei'uaa narai ho'osi'i uwana'i mana rimana'i 'ini'i arihau
marai nuga'i sae 'anai 'omesuria, 'iia 'ai 'idira'i mosi'i moi
arihau, mana adaro 'isi rai ha'a-'usu'usua 'anai 'ari 'anai awa
na'i dora mangasara. Hoita, na'i 'oha na 'ome to'oana Jisas,
'a boi ma topiruru auru tanaa. Mia Jisas 'a o'ani, “Adaro,
'oi hura'a baaniai saeni!” Mana saesi 'a awara raha ma
o'ani, “Jisas garena God ororiu ara'a, 'o raba 'uaauni? Nau
ha'angoni'o, 'oi abui ha'a-mama'aiau!”
30 Mia Jisas 'a songa'iniai saesi o'ani, “'Iatei atamu?”
Mia aramia Jisas o'ani, “Ni atagu 'ia Kae Ruruha.” 'A 'unua
o'asi suria 'e kae ruruhai adaro narau bwaunia.
31 Marau ha'anongia wetewetea Jisas do'ai abui ha'a-
taariraau 'ari na'i dora ni rongomaata'i 'anai ha'a-
mama'airaau.
32 Ma na'i bobonai abaaba gaarangiraau, ra'i mwane
boo nara suasua 'isi. Mana adaro 'isi rau bonga'inia Jisas
'anai ha'a-taariraau 'anai siri suri'i boo 'isi. Mia Jisas 'agu
ha'awateraau.

33 Na'i 'oha na adaro 'isi ra hura'a baaniai saesi, rau siri
suri'i boo 'isi. Mana mwani boo 'isi ra 'eba dio suriai ahana
mara rege dio na'i wai mara dodo hako.
34 Na'i 'oha 'iraaui nei nara 'omesuri'i boo 'isi rau 'omesia
o'asi, rau 'eba 'ari 'anai taroha'inia tanaraaui inoni na'i
'omaa, mei tanaraaui nei narau awa hura'a wou baaniai
'omaa.
35 Na mwane inoni ra 'ari 'anai 'omesiai taha na to'o. Na'i
'oha narau ataha wou beia Jisas, rau 'omesiai sae na taari'i
hura'a baania i adaro 'isi, 'a heheinagu gaarangia Jisas. 'A
ho'o bwana aho'i mana aidangina 'a odo-odo aho'i. Na'i
'ohasi na inoni rau mamaa'u hako.
36 Miraaui nei narau 'omesiai maho na hauasi a Jisas, rau
taroha'inia hura'a hako tanaraaui noni i he'ua nagu goro
aho'i 'inia i saesi.
37 Miraaui saenai dorasi rau 'unua tanaa Jisas do 'ai hura'a
baaniai dorasi, 'inia rau mamaa'u raha di'u. Mia Jisas 'a ta'e
ara'a na'i ora ma ha'aagau 'anai hano baaniai dorasi.
38 Mana nei na 'ia Jisas 'a taari'i adaro baania, 'a
ha'angonia wetewete 'anai hano beia, mia Jisas 'a o'ani 'inia,
39 “Abu, ma'ata 'oi 'ari 'omaa ma'oi taroha'inia tanaraau
inoni taha na 'ia God na haua tana'o.”
Naasi 'ia mo'osi 'agu aho'i 'ari 'omaa ma taroha'inia
tanaraaui mwane inoni hako i mareho na 'ia Jisas 'a haa'i
tanaa.

'E Gare Urao Na Mae

Mana Urao Na Adoiai 'Abu Raha
(Matiu 9:18-26; Mak 5:21-43)

40 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a ta'e ataha aho'i mai, 'e kae ruruhai
inoni narau ha'amaotoa, suria rau 'iraraa do'iia 'ai aho'i
mau mai.
41 Ma'e ta'i 'iniraaui na'otara na'i ruma ni ha'arahesi na'i
'omaasi 'a boi ma topiruru auru tanaa ma bonga'inia do
rarui ta'i 'ari na'i ruma ana. Atanai saesi 'ia Jaeras.
42 'Iia 'a bonga'inia Jisas, suria na gare urao ana na
harisina 'e ta'i tangahuru mana rua, 'a gaarangi mae maagu
naasi'a i ta'i gare urao'a ana.
Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a hano 'anai 'ari na'i ruma ana Jaeras,
rau ha'asu'isu'ia di'u 'iniai rago anai inoni.
43 Ma'e urao na to'ia i 'abu raha suriai ta'i tangahurui
harisi mana rua na awa ro'u na'i 'ohasi. Mana daohasi 'a
bwara dona ta sae 'ai ha'agorohia baania.†
44 Na uraosi 'a 'ariwou na'i murina Jisas ma karohiai
gaonai to'oni tewa ana. Ma na'i 'oha na karohia mau wou,
na'i mau i 'ohasi na 'abu 'a papaku.

---

† **8:43** 8:43 Tara'i kopi bwani 'iniai Baebol ra 'unua doni uraosi 'a gaasi'i hakoi ha'a ana'i 'anai horiraaui sae nara bonasiai ha'agorohia.

45 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “'Ia tei 'ini'amou na karo-
hiau?”
Miraaui noni rau tohe hako, mia Pita 'a ha'atee o'ani,
“Araha, 'a bwarai 'iraraa, 'inia na inoni ra rago mara
ha'asu'isu'i di'u!”
46 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “Magu 'e sae na karohiau 'inia
'au arungana do mena agua, 'e sae na goro aho'i 'inia baaniai
daoha.”
47 Na'i 'oha na uraosi 'a 'iraraa do 'a bwa'i matai bainihu
mwada'u, 'a 'idi'idi 'iniai mamaa'u. 'A boi ma topira'i
ruru auru tanaa Jisas. Ma na'i maadaau hako inoni 'a
ha'arangasia hura'a i taranai taha nagu karohia 'inia i to'oni
ana Jisas, ma taroha'inia tanaraau i hasi goro aho'i ana moi
na'i 'ohasi baaniai daoha.
48 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Ina, na hinihinimu na
ha'agorohi'o aho'i. 'Oi 'ariwou dadara'a.”
49 Mau na'i 'oha na 'ia Jisas 'a ha-hadahada mau, 'e sae na
ataha mai baaniai ruma ana Jaeras na o'ani, “Jaeras, ni gare
amua 'a hako'a. 'Oigu abu 'unua'a i ha'ausurisi 'anai 'ari!”
50 'Oha na 'ia Jisas 'a rongoa o'asi, 'a ha'atee o'ani 'inia
Jaeras, “'Oi abui mamaa'u, 'oi hinihini moi mana gare amua
'ai goro aho'i.”
51 Na'i 'oha na ataha wou na'i ruma ana Jaeras, 'agu ai'a
'irisia'a do mwane sae rago rai siri ruma. Naasi 'a waia moia
Pita, 'ia Jems mea Jon, mirarua'a i amana mana inanai gare
uraosi.
52 Na'i 'ohasi na inoni ra angi mara ago-ago. Mia Jisas 'a
ha'atee o'ani 'iniraau, “Moi abui angi, na garesi 'a ai'a mae,
'iia 'a mauru moi.”
53 Na'i 'ohasi na inoni ra da'ata'inia, suria rau 'iraraa doni
garesi 'a bwane mae.
54 Mia Jisas 'a siriwou, 'a dau na'i rimana ma ha'atee o'ani,
“Garegu, 'oi suruta'e!”
55 Na'i mau 'ohasi mana garesi 'a manawa aho'i ma ura
ara'a. Mia Jisas 'a 'unua tanaa amana mia inana do rarui
haua tanaa ta mahoingau.
56 Na'i 'ohasi, 'ia amana mana inanai garesi raru kae
heimwaota'i di'u. Mia Jisas 'a ha'atee wetewete tanararua
do rarui abui taroha'inia'a ro'u tanaa ta sae i marehosi.

9

Jisas 'A Ha'ataariraau Hura'a

i Ha'ataari Ana'i
(Matiu 10:5-15; Mak 6:7-13)

1 Mia Jisas 'a soi goniraau mai Ha'ataari ana'i ma haua
tanaraaui tatau'aro mana mena 'anai taari'i hura'a i adaro
ma 'anai ha'agorohi'i mwani daoha.

2 Ma ha'a-taariraau hura'a 'anai taroha'iniai heimarungi
ana God ma 'anai ha'agorohiraau aho'i nei ra daoha.
3 'A o'ani 'iniraau, “Na'i hano namoi haua, abu tanei
'ini'amou nai waia ta mareho. Abu ta 'a'abi, ma'ua ta anga
ni 'aariha, ta huai bredi, ta ha'a, ma'ua do ta to'oni madara
ro'u.
4 'E ruma rai ha'amaoto'amou na'iei 'oha moi ataha wou
ta 'omaa, moi mauru iei tari 'oha moi hano baaniai 'omaasi.
5 Me 'onaa 'iraaui inoni rau bwa'i ha'amaoto'amou
'anai rongo'i taha namoi hadanga'ini'i, moi hura'a baaniai
'omaasi. Ma na'i 'oha moi hura'a, moi tarohi'i kahua baani'i
uwamoo'i. Naasi 'e ha'abasu tanaraau do'ia God 'ai ha'a-
mama'airaau.”
6 Miraau na Ha'ataari raugu hura'a marau 'ari suri'i 'omaa
'anai taroha'iniai Taroha Goro, ma 'anai ha'agorohiraau
aho'i nei ra daoha.

Herod 'A Rongo Tarohana Jisas
(Matiu 14:1-12; Mak 6:14-29)

7 Ma na'i 'ohasi 'ia Herod Antipas 'a rongo'i mwane
mareho na 'ia Jisas 'a haa'i. Ma kae kakui ahuna, 'inia tara'i
nei ra 'unua do'ia Jon Bwareomaea 'a suruta'e aho'i baaniai
mae,
8 ma tara'i nei ra 'unua do'ia rarabea Elaija na
ha'amaranga, ma tara'i nei ro'u rau 'adoma'inia do'e nei
'iniraaui rarabea nara mae mau na'i 'oha bwani na tahi
aho'i.
9 Mia Herod 'a o'ani, “'Ia Jon Bwareomaea 'a mae'a, 'inia
'inau bwane 'unua dorai horosiai 'u'una! Naasi 'iatei ro'u
nagu hau'i mareho nara rongo o'asi ro'u 'isi?” Na'i 'ohasi 'ia
Herod 'a bonasiai heisadoi beia Jisas.

Jisas 'A Hanganiai Rima Merui Mwane
(Matiu 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14)

10 Na'i 'oha na 'iraaui Ha'ataari rau aho'i mai, rau maani'i
tanaa Jisas mwane mareho narau haa'i. Mia Jisas 'agu
wairaau marau 'ari na'i dora na gaarangiai 'omaa nara
'unua 'iniai Betsaeda, dora rai matai awa haariraau na'iei.
11 Miraaui inoni rau 'iraraa moi marau 'ari haisuri. Mia
Jisas 'a ha'amaotoraau ma taroha'inia tanaraaui heimarungi
ana God, ma ha'agorohiraaui nei nara daoha.
12 Na'i 'oha na sina 'a abari'i'a, i Ha'ataari ana'ia Jisas rau
boi beia marau o'ani, “'Oi ha'a-taariraau hako inoni hura'a,
marai 'ari suri'i 'omaa 'isi mana ruma suriai dorasi, marai
siba 'adaau mahoingau mana dora ni mauru, 'inia 'igaau
gau awa na'i dora na bwarai mwane mareho naani.”
13 Mia Jisas 'agu aramiraau o'ani, “'I'amou namoi ha'i
'adaau mahoingau.”

Miraaugu ha'atee o'ani 'inia Jisas, “'E rima huai bredi ma'e
rua ii'a moi na bei'ameu. 'O 'irisia domei 'ari 'anai hori
mahoingau 'anai kae ruruhasi?”
14 Ma 'onaai rima merui mwane nara goni na'i dorasi.

Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “Moi 'unua
tanaraaui inoni marai heinagu suri'i ruruha, 'a ga'i rima
tangahuru ta'i ruruha.”

15 Naasi miraaui rongoiusuri rau haua 'onaai 'unua ana
tanaraau. Ma na'i 'oha 'iraaui inoni rau heinagu hako auru,
16 'ia Jisas 'a dauai rima huai bredi mana rua ii'a. 'A wana
ara'ai aro ma ha'atee ha'agorohia God 'inia. Naasi ma uubi'i
magu hau'i tanaraaui rongoiusuri ana'i 'anai ha'atora'ini'i
tanaraaui inoni.
17 Rau ngau hako, marau masu. Miraaui rongoiusuri ana'i
rau ha'ahonuai ta'i tangahuru mana rua abira 'ini'i taha
narau ngau tahi'i.

'Ia Pita 'A 'Unu Ha'arangasia Hura'a

Do'ia Jisas Na Ha'atahi
(Matiu 16:13-20; Mak 8:27-30)

18 Ma'e ta'i dangi 'oha 'ia Jisas 'a ha'arahesi haaria, 'iraaui
rongoiusuri ana'i rau boi beia. Miagu songa'iniraau o'ani,
“'Iraaui inoni rau 'unua do 'inau atei?”
19 Miraau aramia o'ani, “Tara'i nei ra 'unua do i'oe a Jon
Bwareomaea, ma tara'i nei ra 'unua do i'oe a rarabea Elaija,
na ha'amaranga. Tara'i nei ra 'unua do'e rarabea ni 'oha
bwani na suruta'e aho'i baaniai mae.”
20 Mia Jisas 'agu songa'iniraau ro'u o'ani, “Mi'amou, mou
'adoma'inia do 'inau atei?”
Mia Pita 'a aramia o'ani, “I'oe naasi Ha'atahi na 'ia God na
duruduru 'inia 'anai ha'ataaria mai.”
21 Mia Jisas 'agu ha'abasuraau wetewete dorai abui
maania ro'u tanaa tanei marehosi.

Jisas 'A Maania Hura'a i Rongomaata'i

Mana Mae Ana
(Matiu 16:21-28; Mak 8:31—9:1)

22 Mia Jisas 'a 'unua ro'u o'ani, “'Inau, Garei Inoni, rai
ha'a-rongomaata'iau di'u. 'Iraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraaui
Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ma tara'i saemaua ro'u
rai 'utaiau marai ha'amaesiau. Ma 'e rua dangi nai hako
mana'i oruna, waigu suruta'e aho'i.”

23 Mia Jisas 'a ha'atee tanaraau ro'u o'ani, “'Iatei na raba
ha'i rongoiusuri agua, 'ai nugasiai hei'irisina haaria, 'ai

mwa'emwa'e 'ado dangi 'anai suru'iai dadaahoro ana,* maai
suriau.
24 'Iatei na raba dau baabau na'i tahingana na'i mare-
wanani, 'a bwa'i to'oraai huunai tahi. Me 'iatei na
mwa'emwa'e 'anai ha'a-ai'aai tahingana 'iniai suriau ana, 'ai
to'oraa nana i tahi.
25 'A 'ua? 'Onaa ta sae 'ai daa'i hako nana i mwani mareho
na'i marewana, mana saesi 'ai mae ma'ai siri na'i dora ni
rongomaata'i, ni mareho 'isi rai 'a'auhia? 'A bwa'i!
26 'Inau na Garei Inoni, wai boi aho'i mau ta 'oha ha'i
raraha beiraaui enjel ana'ia God beiai mena na ta'isada
beia amagu. Mana 'oha wai boi, waigui 'utairaaui nei nara
ninimata'iniau na'i 'ohani. Ma wai 'utairaau ro'u i nei ra
ninimata'i taroha'ini'i ha'atee agu'i.
27 Nau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, ra'i nei
'ini'amou 'ini moi awa tari mau 'anai 'omesiai heimarungi
ana God."

Jisas 'A Aho'ita'i Raraha
(Matiu 17:1-8; Mak 9:2-8)

28 'A ga'i 'onaai ta'i sade na hako, 'ia Jisas 'a waia Pita,
'ia Jon, mia Jems marau ta'eha ara'a na'i hungahunga 'anai
ha'arahesi.
29 Na'i madoraa na ha'arahesi, ni 'omeha na'i hauraena
tari auru na'i 'u'una 'a orisi, mana bwana ana'i ra mamaahui
wadora'i.
30 Na'i 'ohasi 'e waira rua sae nararu mamaani beia, na
rua saesi 'ia Moses mia Elaija.
31 'Irarua raru ha'amaranga 'iniai raraha nara to'oraa i
enjel na'i aro, mararu maania tanaa Jisas i mae nai haa
na'i Jerusalem 'anai ha'ato'oai i ha'a-aratara na haua God
na bwani awa.
32 Na'i madoraasi 'ia Pita mana nata rua rongoiusurisi,
rau mauru. Na'i 'oha narau rarai, rau 'omesiai rarahana
Jisas mana rua sae nararu ura beia.
33 Na'i 'oha na rua saesi raru taraawa'a hano baania Jisas,
'ia Pita 'a ha'atee o'ani 'inia Jisas, "Saemaua, 'a goro nagau
awa 'ini! Mei ha'a-urasia ta oru hare, 'e ta'i tana'o, 'e ta'i
tanaa Moses, ma ta ta'i tanaa Elaija." 'Ia Pita 'agu to'o ha'atee
o'asi moi.
34 Na'i 'oha 'ia Pita 'a ha-hadahada mau, 'e rorodo na dio
huniraau ma marumarusiraau. Na oru rongoiusurisi rau
mamaa'u raha di'u na'i 'oha na rorodosi 'a dio huniraau.
35 Na'i 'ohasi rau rongoai ringe na ao mai baaniai rorodosi,
'a o'ani, "Naani garegu nau 'ome sigihia, moi rongosuria."

---

* **9:23** ***Mwa'emwa'e 'anai suru'iai dadaahoro:*** Ni 'ado'ado 'ana 'a o'ani. Gai mwa'emwa'e 'anai rongomaata'i mana mae. 'Inia ni sae na suru'iai dadaahoro 'a hano 'anai mae.

36 Na'i 'oha narau rongoa hakoi ringesi, raugu 'ome mia
moia Jisas nagu ura 'isi. Na'i 'ohasi rau papakunga'inia
moi haariraaui marehosi. 'Ariwou na orea'a maraugu tano
maani'i mareho rau 'omesi'i tanaraau tara'i nei.

Jisas 'A Taariai Adaro

Baaniai Gare Mwane
(Matiu 17:14-18; Mak 9:14-27)

37 Na'i nata dangi, 'oha narau aho'i dio baaniai hun-
gahunga, rau heisadoi beiai kae ruruhai inoni nara goni
mai 'anai mamasia Jisas.
38 Ma'e ta'i 'iniraau na ha'atee hura'a o'ani, “Ha'ausuri, 'au
'irisia do'oi 'a'auhiai gare agua, naasi'a i ta'i gare agua.
39 'E adaro ta'aa na bwaunia. Na'i 'oha 'ai hurasia, na
gare agua 'ai awara raha mana abena 'ai 'idi'idi. 'Ai rahuta'i
dio na'i ano, mana hutohuto ra hura'a mai na'i ngoona. Ni
marehosi 'a bwarai hako baania, ma here ha'ata'aia di'ui
abena.
40 'Au bonga'iniraaui rongoiusuri amu'i dorai taaria
hura'a, magu bwara.”
41 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'iniraau, “'T'amou inoni na'i
'ohani mou ha'i sae ta'a'i, mamou bwarai hinihini! 'Ai orea
he'uai maratanoa nawai haua bei'amou, ma'ua wai awa
orea tari he'ua bei'amou mamoigu hinihini?”
Mia Jisas 'a o'ani 'iniai amanai garesi, “'Oi waia mai gare
amua.”
42 Na'i 'oha na garesi 'agu boboi mau beia Jisas, mana
adarosi 'a ha'a-ahugea dio na'i ano ma 'idi'idi na'iei. Mia
Jisas 'a ha'atee wetewete tanaai adarosi do'ai hura'a, magu
hura'a baaniai garesi. Mia Jisas 'agu haua aho'i garesi tanaa
amana.
43 Na'i 'oha na 'iraaui inoni rau 'omesiai ha'abu'oahu na 'ia
Jisas na hauasi, rau ta'i kaeni heimwaota'i di'u 'iniai mena
ana God na ha'agorohiai garesi.

Ruanai 'Oha Na 'Ia Jisas

'A Hadanga'iniai Mae Nai Haua
(Matiu 17:22-23; Mak 9:30-32)

Na'i 'oha 'iraaui inoni rau heimwaota'i mau 'ini'i mareho
na haa'ia Jisas, 'ia Jisas 'a o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i,
44 “Moi bahurongoai taha nawai maania tana'amou.
'Inaui Garei Inoni, ta nei nai usuha'iniau tanaraaui nei
narau ha'imae beiau.”
45 Miraaui rongoiusuri ana'i rau ai'a aidangisiai 'ado'ado
'anai maho na maania tanaraausi. 'Ia God 'a girua
baaniraau neina rai abui 'irara'i taha narai to'o, miraau ro'u
i rongoiusuri rau maguguta'i songa'inia Jisas 'inia.

'Iatei Nai Ororiu?
(Matiu 18:1-5; Mak 9:33-37)

46 'E heitohetohe na to'o beiraaui rongoiusuri 'inia tei
'iniraau nai ororiu di'u.
47 'Ia Jisas 'a 'irara'i 'ado'adodaa'i ma soia mai gare kekerei,
'a ha'a-urasia na'i bobona
48 magu o'ani 'iniraau, "'Onaa 'o ha'amaotoa ta nei
'onaai gareni suria 'o ta'ahiau, 'a damana ro'u moi do'o
ha'amaotoau. Ma 'onaa 'o ha'amaotoau, 'o ai'a ha'amaotoau
moi, mia ro'ua God na ha'ataariau mai. Naasi, 'iatei na ha'a-
anoanoa haaria, naasia mo'o na ororiu di'u 'ini'amou."

Tei Na Ai'a Ura Bwarasi'amou,

'Ia Mo'osi 'Iaamoou
(Mak 9:38-40)

49 Mia Jon 'a ha'atee o'ani 'inia Jisas, "Saemaua, 'i'ameu
meu 'omesiai sae na taari'i adaro baaniraaui inoni 'iniai
atamu mameu ha'aabua, suria 'iia 'a ai'a awa na'i ruruha
agaau."
50 Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, "Moi abui ha'aabua, 'inia 'iatei
na ai'a ura bwarasigaau, 'iiasi 'e nei 'iniai ruruha agaau."

Ra'i Sae ni Samaria Rau Ai'a Raba

Ha'amaotoa Jisas

51 Na madoraa na 'ia God 'ai waia Jisas ara'a aho'i aro 'a
raumwadu. Mia Jisas 'a 'irisia wetewete 'anai 'ari taha na'i
Jerusalem.
52 Naasi 'ia Jisas 'a ha'ataari'i 'ari na'i na'o tara'i sae na'i
'omaa adaaui sae ni Samaria 'anai ha'aagau tarana Jisas.
53 Miraaui sae na'i 'omaasi rau ai'a 'irisia Jisas 'anai
awa na'i 'omaa adaau, suria rau 'iraraa dorau hano 'anai
ha'arahesi na'i Jerusalem, ai'a na'i Samaria.
54 Na'i 'oha na 'ia Jems mea Jon raru rongoa do'iraaui inoni
nai 'omaasi rau kakawata'inia Jisas, rarugu o'ani 'inia Jisas,
"'A 'ua Araha? Mirii ha'angonia God 'anai ha'adiohiai 'eu
'anai suu gaasinga'iniraau?"
55 Mia Jisas 'a rihota'i ma ha'a-aburarua wetewete,
56 maraugu hano daara'i baaniai 'omaasi 'anai 'ari nata
'omaa.

Ra'i Sae Narau Raba Suria Jisas

Magu Bwara
(Matiu 8:19-22)

57 Na'i 'oha 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau 'ariwou
suriai tara, 'e sae na o'ani 'inia Jisas, "'Inau wai suri'o rei'uaa
ta dora na'oi 'ari iei."

58 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, “Na mwane mwamwaa
wasi ra to'o dora ni mauru, mana manu ra to'ora'i nu'i.
Minau, na Garei Inoni, 'au ai'a to'o dora ni mono.”
59 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani ro'u 'iniai nata sae, “'Oi
suriau 'onaai rongoiusuri agua.”
Mana saesi 'agu o'ani, “Araha, wai 'ari ga'u mawai
toringia amagu.”
60 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, “Nugasiraaui nei ra
suriai tara 'anai mae tarau marai toringiraaui nei nara mae.
Mi'oe 'oi hura'a ma'oi taroha'iniai heimarungi ana God.”
61 Ma'e ta'i sae na o'ani 'inia Jisas, “'Inau nawai suri'o
Araha, ma'ata wai 'ari gau mawai haiha'ari beiraaui sae
agu'i.”
62 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani, “'Iatei na taraawa'a suriau,
ma na'i muri 'a 'adoma'ini'i aho'i moi mareho na bwani
nugasi'i, 'a ai'a arari 'anai awa na'i bahainai heimarungi
ana God.”

10

Jisas 'A Ha'ataariraau Hura'a

i Biu Tangahuru Mana Rua Rongoiusuri

1 Na'i muri 'ia Araha 'agu 'ome sigihia ro'u i biu tangahuru
mana waira rua 'anai tatau'aro suri'i 'omaa nai ataha suri'i.
'E waira rua ma ha'a-taarirarua hura'a 'ari na'i ta'i 'omaa.
2 Na'i na'o magu ha'a-taariraau hura'a, 'a ha'atee o'ani
'iniraau, “Na nei nara ha'aagau 'anai hinihiniau ra rago
di'u'a 'onaai mwane hua nara maua'a suri'i hasi'ei. Ma ai'a
rago i nei 'anai husi'i. Naasi, moi ha'arahesi tanaa God maai
ha'ataari'i hura'a tara'i mwane sae tatau'aro 'anai 'a'au na'i
mou hasi'eisi.
3 Moi 'ari'a, ma'ata moi mamataihere, suria 'i'amou mou
'onaai'i garei siip nau ha'ataari'i hura'a na'i 'uruhadi misu
hahairete.
4 'A bwa'i tanei 'ini'amou nai waa ta pwaosi, ma'uasi ta
anga ni 'aariha, ma'ua ta sandol. Na'i 'oha namoi 'ariwou,
moi abui mamaani orea bei'i sae namoi heito'oi bei'i suriai
tara.
5 “Na'i 'oha namoi siriwou ta ruma moi ha'atee o'ani,
‘Gooroha ana God 'ai awa bei'amou na'i rumani.’ Naasi
mareho namoi 'unua tahamora.
6 'Onaa 'ia mo'o na to'oraai rumasi 'ai ha'amaoto'amou
goro, na ha'agorohi ana God 'ai awa tarau na'i rumasi, ma
'onaa 'a bwa'i, mana ha'agorohisi 'a bwa'i awa ro'u.
7 Suri'i mwane 'omaa namoi taha suri'i, moi mauru
na'i ruma tahamora narai ha'amaoto'amou na'iei. Moi
abui mauru ta ruma he'ete'i ro'u. Mana taha narai hau'i
tana'amou 'anai ngaa'i mana gonohi'i, moi ngaa'i mamoi

gonohi'i. Suria na inoni tatau'aro 'a arari dorai taharia 'iniai
tau'aro na haua.
8 “'Onaa namoi 'ariwou ta 'omaa marai ha'amaoto'amou,
taha narai ha'aagauhia tana'amou 'anai ngaua, moi ngaua.
9 Moi ha'agorohirai nei ra daoha, mamoi taroha'inia
tanaraaui inoni dona heimarungi ana God 'a raumwadu.
10 Ma 'onaa namoi ataha wou ta 'omaa mana inoni na'i
'omaasi rau bwa'i ha'amaoto'amou, moi hura'a suri'i tara
raha na'i 'omaasi mamoi o'ani,
11 ‘Rei'uaa na kahuanai 'omaa amoouni nara awa suri'i
uwamee'i, meu tarohi'i hunimoou. 'E ha'ara ni ha'abasu
tana'amou. Ma'ata, moi aidangisia do na heimarungi ana
God 'a raumwadu'a.’
12 Wai 'unua tana'amou, na'i dangi ni hihiiri na ha'a-
mama'ai na 'ia God 'ai haua tanaai 'omaasi 'ai di'u ro'u wou
baaniai ha'a-mama'ai nai haua tanaraaui sae ni Sodom.”*

Oru 'Omaa Narau Ai'a Hinihini
(Matiu 11:20-24)

13 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani ro'u, “'I'amoui Koresin
mi'amoui Betsaeda, 'ai ta'aa di'u tana'amou! 'Onaa
ha'abu'oahu nau haa'i tana'amou 'au ga'i haa'i tanaraaui
sae ta'a'i na'i 'omaai Taea mei Saedon, rau ga'i bwane
rihosi orea mau tanaa God. Ra ga'i bwane ho'osi'i bwana
do'odo'o'a mana nuga dohu 'ada'i bwaudaa'i 'anai ha'ata'inia
do rau ahutotou 'ini'i ora-ora'a adaa'i.
14 Ma na'i 'oha na 'ia God 'ai hiiriraaui inoni hako, na
ha'a-mama'ai nai haua tana'amou 'ai di'ua ro'u wou i ha'a-
mama'ai nai haua tanaraaui Taea mei Saedon.
15 'A 'ua? 'I'amoui Kapaniam, mou 'adoma'inia do'ia God
'ai wai'amou ara'ai aro 'anai ha'a-ahaaha'amou? 'A bwa'i!
'Iia 'ai gaasi'amou auru na'i 'eu na'i dora ni rongomaata'i.”
16 Mia Jisas 'agu o'ani ro'u 'iniraaui rongoiusuri ana'i,
“'Iatei na bahurongo'amou ma daa'i ha'atee amoo'i, 'iia
'a bahurongoau ma daa'i ro'u ha'atee agu'i. Mia tei na
gagata'ini'amou, 'iia 'a gagata'iniau beia mo'o na ha'ataariau
mai.”

Aho'i Wa'ewa'e Narau Haua

i Biu Tangahuru Mana Rua Rongoiusuri

17 'Ia Jisas 'agu ha'a-taariraau hura'a i biu tangahuru
mana rua rongoiusuri ani. Ma na'i muri, rau aho'i mai
ha'i wa'ewa'e marau ha'atee o'ani, “Araha, ni adaro mara
araisuri'ameu ro'u na'i 'oha nameu taari'i hura'a 'iniai
atamu.”
18 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “Ha'amomori. 'Inau 'au
'omesiai ahoda ana Saetan 'onaai mararea na dio baaniai
aro.

---

* **10:12** 10:12 'Oi 'ome na'i Jenesis 19 'anai 'oha'iniai mamaani 'inia Sodom.

19 'Inau 'au haa tana'amoui mena 'anai ha'ahehoai mena
ana Saetan, ma rei'uaa namoi buu hungadi mwaa mamaesi'i
ma'ua suhari, mara bwa'i ha'amaesi'amou. 'A bwa'i mareho
nai ha'a-ta'ai'amou.
20 Naasi moi abui wa'ewa'e 'inia moi do 'iraaui adaro rau
araisuri'amou, ma'ata moi wa'ewa'e ro'u 'iniai usu'i ana God
atamoo'i na'i aro."

Jisas 'A Honu 'Iniai Wa'ewa'e
(Matiu 11:25-27; 13:16-17)

21 Na'i madoraasi 'ia Jisas 'a honura'i wa'ewa'e na boi
baaniai Hi'ona Maea ma ha'atee o'ani, "Ama, i'oe na'o
marungiai aro mana ano. 'Au ha'atee ha'agorohi'o suria 'o
giru'i mareho 'isi ta'iniraaui nei nara madoma mara aidangi,
ma'o ha'ata'ini'i tanaraaui nei 'ini nara 'onaai gare. 'Io Ama,
'a o'asi 'inia naasi huunai hei'irisimu."
22 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a ha'arahesi hako tanaa God,
magu ha'atee o'ani 'iniraaui inoni, "Na mwane mareho hako
'ia Amagu 'a hau'i hako tanaau. Ai'a tanei nai huunai
aidangisiai garena God, me 'iia moia Amagu. Ma ai'a tanei
nai huunai aidangisiai Ama, ma'ata 'iia moi garena, miraaui
nei na 'inau 'au sigihiraau 'anai ha'a-aidangisiraau 'inia."
23 'Ia Jisas 'agu rihota'i ma ha'atee o'ani 'iniraaui
rongoiusuri ana'i haariraau, "Ha'amwaniraaui nei narau
'omesi'i taha namou re'i'i.
24 Mawai 'unua tana'amou, 'a ragoi rarabea mana mwaer-
aha nara mae hako'a narau raba 'omesi'i taha namou re'i'i,
maraugu ai'a 'omesi'i. Marau raba rongo'i taha namou
rongo'i, maraugu ai'a rongo'i."

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai

Sae Raroma Goro ni Samaria

25 Ma'e ta'i 'oha 'e Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses na
ura ara'a 'anai raba ha'imaania Jisas. 'A o'ani, "Ha'ausuri, 'e
taha nawai haua nawai to'oraa 'inia i tahi tarau?"
26 Mia Jisas 'a songa'inia aho'i o'ani, "'E taha nara usua
na'i Ringe ana'ia Moses? 'A he'ua i aidangisia amua?"
27 Mana ha'ausurisi 'a aramia o'ani, "'Oi ta'ahia Araha
God 'iniai tahingamu hako mana ahumu hako, me 'iniai
'adoma'imu hako mana wetewete amua hako. Ma'oi
ta'ahiraaui noni amu'i 'onaai ta'ahi'o amua haari'o."
28 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "'A goro i heiarami na'o haua.
'Onaa na'oi haua o'asi, 'oi to'oraa 'inia namua i tahi tarau."
29 Mana saesi 'a rabasia dorai 'unua do 'iia 'e inoni odo-
odo. Naasi ma o'ani, "'Ira tei inoni agu'i?"
30 Mia Jisas 'a aramia 'iniai ta'i mamaani. "'E ta'i ai Jiu
na hano baaniai Jerusalem 'anai aurui Jeriko. Na'i 'oha na
auru wou suriai tara, 'iraaui sae heingahu beri rau daua
marau rahi'i hakoi bwana mana mwane mareho ana'i. Rau

ha'amaara ha'ata'aia marau hano baania o'asi moi ha'i mae
horo na'i bobonai tara.
31 “Ma na'i 'ohasi, 'e Piriisi na hano ro'u suriai tarasi, 'iia
ro'u 'e ai Jiu. Na'i 'oha na ataha wou na'i dorasi, 'a re'iai sae
nara ngahuiasi ma tariri baania 'ari nata abai tara.
32 Ma na'i ro'u moi muri, 'e sae tatau'aro na'i Ruma Maea
ana God na auru mai ro'u suriai tarasi. Ma na'i 'oha na ataha
na'i dorasi, 'a re'iai sae nara ngahuiasi, ma taha beira'i ro'u
moi baania 'ari nata abai tara.
33 Ma na'i muri, 'e ta'i sae ro'u na auru ro'u wou suriai
tarasi. 'Iia 'e sae ni Samaria, 'e sae ni dora nara wana bodio
'iniraau. Ma na'i 'oha na ataha wou na'i dorasi, 'a 'omesiai
sae ni Jiu nara ngahuiasi, ma kae ahutotou di'u suria.
34 Naasi 'a 'ariwou ma ringi rumu mana waen 'ada'i dora
ra maara 'anai hunu'i, ma bibii bwarasi'i 'iniai bwana. 'A
suru'ia ara'a na'i dongki ana ma waia 'ari na'i ruma ni
mahuara nagu taguma'inia iei.
35 Na'i nata dangi 'a rahia hura'a i rua korai ha'a na arari
'anai tahariai ruma 'anai rua dangi. 'A haua tanaa mo'o
na 'omesuriai rumasi, ma o'ani 'inia, ‘'Oi 'omesuria mo'oni.
'Onaa 'oi gaasi ha'a di'uai siha nau haua tana'osi, mawaigui
orisia aho'i tana'o i siha ha'a na'i 'oha nawaigui aho'i mai.’ ”
36 Mia Jisas 'agu songa'iniai ha'ausurisi o'ani, “'A 'ua? 'O
'adoma'inia do 'iatei 'iniraaui waira orusi na here 'onaa do
na to'oraa mo'o nara ngahuiasi?”
37 Mia aramia Jisas o'ani, “'Ia mo'o na 'a'auhia.”
Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, “'Oi 'ariwou ma'oi haua
o'asi ro'u.”

Jisas 'A Garihia Maata Mea Meri

38 Na'i 'oha naraugu hano ro'u a Jisas mana rongoiusuri
ana'i, rau taha na'i 'omaa na awaiei urao ra 'unua 'inia
Maata. Mia Maata 'a ha'amaotoa siri na'i ruma ana.
39 Ma'e do'orana Maata na awa na'i rumasi, atana 'ia Meri.
'Ia Meri 'a heinagu auru na'i gaarangiai uwana Jisas ma
bahurongo'i mareho na 'ia Jisas 'a maani'i.
40 Mia Maata 'a torakoke i 'adoma'ina 'ini'i mareho 'anai
ha'aagau'i. Naasi 'a boi beia Jisas ma ha'atee o'ani 'inia,
“Araha, 'a ai'a 'ua tana'o i nugasiau ana do'oragu 'anai haa'i
mwane tagora 'ini haariau? 'Oi 'unua mai, maai 'a'auhiau.”
41 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, “Maata, Maata. I'oe 'a
torakoke i 'adoma'imu, ma ta'aabemu 'ini'i mwane mareho
rago.
42 Ma'ata 'e ta'i maho moi na ororiu, mia Meri na sigihia
nana. Mana marehosi ra bwa'i rahia mwada'u baania.”†

† **10:42** 10:42 Ni mareho na 'ia Meri na sigihia, naasi 'anai bahurongo'i ha'atee ana'ia Jisas.

11

Jisas 'A Ha'ausuriraaui Rongoiusuri Ana'i

'Iniai Ha'arahesi
(Matiu 6:9-13; 7:7-11)

1 'E ta'i dangi 'ia Jisas 'a 'ari ha'arahesi na'i ta'i dora. Na'i 'oha na ha'arahesi hako, 'e rongoiusuri ana na boi ma o'ani 'inia, “Araha, 'oi ha'ausuri'ameu 'anai ha'arahesi 'onaai ha'ausuriraau ana Jon i rongoiusuri ana'i.”

2 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Na'i 'oha moi ha'arahesi moi ha'atee o'ani:
Amameeu,
na atamu 'ai maea.
Na houramu 'ai boi.
3 Haa tana'ameu i mahoingau 'anai 'ado dangi.
4 'Oi 'adoma'i nugasi'ameu 'ini'i ora-ora'a amee'i,
'onaai 'adoma'i nugasi'i amee'i nei ra haa'i 'ino bwarasi'ameu.
Ma'oi 'a'auhi'ameu 'anai ura bwarasi'i heiohongi.”

5 Mia Jisas 'agu hauai mamaani 'anai ha'ausuriraau ro'u 'iniai ha'arahesi. 'A o'ani, “'Onaa tanei 'ini'amou nai 'ari ataha beiai geresae goro amua na'i 'ubutanai rodo 'anai ha'angoni mahoingau. Gasi 'oi o'ani 'inia, ‘Geresae, 'oi hasi waa mai ga'u ta oru huai bredi.

6 'E geresae agua na boi ha'atau na ataha beiau 'anai mauru na'i ruma agua, magu ai'a mahoingau nai agau 'anai hangania 'inia.’

7 'Ariwou mia mo'o na awa siri raronai rumasi 'ai ha'atee hurasi o'ani, ‘'Oi abui ha'ata'aabe, 'au bwane ha'abababauai honohono, minau bei'i gare agu'i meu dadao hako'a 'anai mauru. 'Au bwa'i suruta'e 'anai haua tana'o ta mareho.’

8 “Wai 'unua tana'amou, rei'uaa na 'iia 'e geresae goro amua, 'iia 'ai 'ageta'i suruta'e 'anai haua tana'o ta mahoingau. Ma'ata 'onaa 'o bwa'i agoheta'i ha'angoni, 'aigui buna suruta'e 'anai hau'i hako tana'o i mareho na'o 'irisi'i.

9 “Naasi, wai 'unua tana'amou, moi abui agoheta'i ha'angoni. Ma naasi na mareho namoi ha'angonia, 'ia God 'aigui watea tana'amou. Moi abui agoheta'i siba. Ma naasi na mareho namou sibania, moigui sadoia. Moi abui agoheta'i pwepwee. Ma naasi 'ia God 'aigui tahangiai maraaruma tana'amou.

10 'Inia 'iatei nai ha'angonia God 'ini'i taha na 'irisi'i, 'ai hau'i tanaa. Mia tei nai siba, 'ia God 'ai haua tanaai taha na sibania. Mia tei nai pwepwee, 'ia God 'ai tahangia tanaai maraaruma.

11 “'Iatei 'ini'amoui ama, na'i 'oha na gare amua 'ai ha'angoni'o 'inia ta ii'a, 'oi haua tanaa ta mwaa.

12 Ma'ua 'ai ha'angoni popoui kua ma'oi haua tanaa ta
suhari.
13 Rei'uaa na'o ta'aa he'ua, me ma'ata 'o 'irara'i taha
na goro 'anai haua tana'i gare amu'i. 'Onaa na o'asi, 'a
ha'ata'inia goro'a hura'a doni Amamoou ara'ai aro 'ai hauai
Hi'ona Maea tanaraaui nei narau ha'angonia.”

Jisas 'A Mena Di'ua Saetan
(Matiu 12:22-30; Mak 3:20-27)

14 'E ta'i 'oha 'ia Jisas 'a taaria hura'a i adaro baaniai sae
na baanguu. Na'i 'oha na adarosi 'a hura'a, na saesi 'agu ha-
hadahada aho'i. Na'i 'oha na 'iraaui inoni rau 'omesia o'asi,
rau kae heimwaota'i di'u.
15 Ma tara'i nei 'iniraau rau 'unua doni mwaeraha adaaui
adaro 'ia Saetan,* na hauai menasi tanaa Jisas 'anai taari'i
hura'a i adaro.
16 Ma tara'i nei ra raba ha'imaania Jisas. Ra ha'angonia
'anai haua ta ha'abu'oahu ma dorai 'iraraa do'ia God na
hauai mena tanaa.
17 Jisas 'a 'iraraai 'adoma'idaa'i inoni ma o'ani 'iniraau,
“'Onaa 'e kantri na 'iraaui inoni rai hei'oi haariraau, na
kantrisi 'ai ai'aa. Ma 'onaa na 'e ta'i ruruha na'i ruma ra
awa heheihoa'a moi, ni ruruhasi 'ai 'adarara.
18 'I'amou mou 'unua do 'inau 'au taari'i hura'a i adaro
'iniai mena ana Saetan. Me 'onaa 'ia Saetan na haua tanaaui
mena 'anai ha'ata'aiai ruruha ana haaria, ni ruruha ana 'ai
hako raurau moi.
19 Hoita, ma 'onaa na ga'i ha'a-momori do 'inau taari'i
adaro hura'a 'iniai mena ana Saetan, naasi mena ana tei
na 'iraaui rongoiusuri amoo'i narau taari'i adaro 'inia? Ni
mena ro'u ana Saetan? Ai'a! 'Iraaui rongoiusuri amoo'i
rau haua 'onaai haua agua, ma ha'ata'inia do 'i'amou mou
taritari'a.
20 Ma 'onaa nau taari'i adaro hura'a 'iniai mena ana
God, ma 'a ha'ata'inia doni heimarungi ana God 'a taha'a
bei'amou.”
21 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “'Ia Saetan 'a 'onaai sae
wetewete nai ha'aagau 'ini'i mwane mareho hehei'oi ana'i
'anai 'omesuriai ruma ana mana mwane toto'ora ana'i, ma
'adoma'inia doni toto'ora ana'i ra awa goro.
22 Ma'ata 'onaa tanei nai wetewete di'ua nai hei'oi beia
maai ha'ahehoa, 'iia 'ai waa'i mwane mareho hehei'oi na 'ia
mo'osi 'a 'u'uri'i, mai hoai'i bori ana'i beiraaui geresae ana'i.
23 “'Iatei na ai'a aba beiau, 'a ha'imae beiau. Mia tei na
ai'a 'a'auhiau 'anai wai'i inoni tanaa God, 'a adara'iniraau
inoni baania God.”

---

* **11:15** ***Saetan:*** Na'i ha'atee ni Grik ra 'unua Saetan 'inia Belsabul.

Ni Awanganai Adaro
(Matiu 12:43-45)

24 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u, “Na'i 'oha na adaro 'a
hura'a baaniai inoni, 'iia 'a hano 'ari suriai dora mangasara
'anai siba dora ni mono. Ma 'onaa na bwa'i sadoia ta dora,
'iia 'aigui o'ani 'inia haaria, ‘Wai aho'i 'ari mawai siri aho'i
na'i sae nau hano baania ani.’
25 Na'i 'oha na aho'i wou 'a re'ia doni tahinganai saesi 'a
'onaai ruma nara tatara 'orima'inia goro mara nuga ha'a-
odoodo'i goro i mareho na'i rarona.
26 Na'i 'oha na 'omesia o'asi, 'agu 'ari 'anai waia ro'u mai
beia i biu adaro narau ta'aa di'u ro'u wou baania. Na'i 'oha
narau siri 'anai mono na'i raronai saesi, ni saesi 'a ta'aa di'u
ro'u wou baaniai na'o.”
27 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a maani'i mareho 'isi, 'e urao
na'i raronai kae ruruha narau bahurongoa Jisas 'a ha'atee
raha ara'a o'ani, “Ha'amwania di'u i urao na ha'ahuta'o, ma
ha'asuuhi'o.”
28 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani, “Ha'amomori, ma'ata 'a
ha'amwania di'u ro'u woua mo'o na bahurongo'i ha'atee
ana'ia God ma ha'isuri'i.”

Ra Raba 'Omesia Ta Ha'abu'oahu 'Anai

Ha'ata'inia Do 'Ia Jisas Naasi Ha'atahi
(Matiu 12:38-42)

29 'Ia Jisas 'a ha'atee o'ani 'oha nara goni moe'a mai
inoni beia, “'I'amou inoni nai 'ohani mou ta'aa di'u. Mou
raba 'omesia ta ha'abu'oahu magu 'a bwa'i nei nawai haua
tana'amou. 'E ta'i ha'abu'oahu moi namoi re'ia, naasi
ha'abu'oahu 'onaaiai nei na to'o tanaa Jona.
30 Ni taha na to'o tanaa Jona 'e ha'ara tanaraaui inoni na'i
Ninive do'ia God na ha'ataaria mai. Ma o'asi ro'u, ni taha
nai to'o tanaau, i Garei Inoni, 'e ha'ara tana'amou do 'inau
'au boi baania God.
31 Na'i dangi ni hihiiri, ni urao mwaeraha baania Shiba
'ai ura ara'a mai 'unua do 'i'amoui noni na'i 'ohani mou
taritari'a mora. 'Inia rei'uaa na awa ha'atau 'ari nata aba
'iniai marewana, me 'iia 'a boi 'anai bahurongo'i mwane
ha'ausuringa'i ana'ia Mwaeraha Solomon. Minau wai 'unua
tana'amou, 'e nei na ororiu di'ua ro'ua Solomon na ataha'a
bei'amou mamou ai'a raba bahurongoa.
32 Na'i dangi ni hihiiri, 'iraaui saeni Ninive rai ura ara'a
'anai 'unua hura'a do 'i'amoui noni 'ohani mou taritari'a
mora. 'Inia na'i 'oha na 'ia Jona 'a heitaroha'i tanaraau,
'iraau rau rihosi baani'i ora-ora'a adaa'i. Mawai 'unua
tana'amou, 'e nei na ororiu di'ua ro'ua Jona na ataha'a
bei'amou, mi'amou ai'a raba rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i.”

Ni Ha'ausuringa'i Ana Jisas 'A 'Onaai Raita
(Matiu 5:15; 6:22-23)

33 “'A bwa'i tanei nai suungia ta raita 'anai girua, ma'ua 'ai
nugaa na'i bahaina ta rabo'o. Ma'ata 'ai nugaa na'i dora ni
toki raita 'anai bewaasiraaui inoni nara sirimai na'i ruma.
34 Ni maamu ra 'onaai raita tanaai abemu. Na'i 'oha na
maamu ra goro, na abemu 'a honura'i marewa. Ma 'onaa
na maamu ra ta'a'i, na abemu hako 'a honura'i kuhi.
35 'Oi herehere goro, 'o gasi 'adoma'inia do'o awa na'i
marewa, me ni kuhita na awa bei'o.
36 'Onaa na tahingamu 'a honu 'iniai marewa ma ai'a kuhi
na'iei, i'oe 'oi 'onaai nei na awa na'i dora na bewaasia i
raita.”

Jisas 'A Ha'atee Ha'ata'airaaui

Saemaua Adaa'i Jiu
(Matiu 23:1-36; Mak 12:38-40)

37 Na'i 'oha na hadahada hakoa Jisas tanaraaui inoni, 'e
Farisei na 'unua do rarui 'ari ngau na'i ruma ana. Na'i 'oha
nararu siriwou 'anai heinagu auru 'anai ngau'a,
38 na Farisei 'a heimwaota'i di'u na'i 'oha na 'omesia do'ia
Jisas 'a ai'a dorima suriai ringe adaau.
39 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'inia, “'I'amou Farisei, mou
'onaai sae na wasi ha'a-wadiwadi'i abedi panikeni mana
abedi rabo'o, mana rarodi ra do'o'a moi. 'Inia 'omehamoou
'a kae goro na'i maadaaui sae, ma na'i raromamoo'i, naia
haaria moi hairaurau mana 'ado'ado ta'a'i.
40 Oru bweu! Mou ai'a 'iraraa do'ia God na hauai abega,
ma haua ro'u i raromaga? 'A rabasia do 'irarua hako rarui
'ome goro.
41 Naasi, moi 'adoma'i ororiu 'iniraaui pohara baani'i
mwane ringe namou suri'isi, mamoigui wadiwadi hako na'i
maana God.
42 “'Ai ta'aa di'u tana'amoui Farisei. 'Inia rei'uaa namou
wate'i tanaa God tangahurudi gere mareho rawa kekerei
ta'a'i nara ha'angaugoroi mahoingau, ma'ua tara'i mareho
ro'u suri'i mou amoo'i, mi'amou mou ai'a ta'ahia God
mamou ai'a hauai here na odo-odo tanaraaui inoni. 'A
goro domou wate'i mareho kekerei 'isi tanaa God, me mou
ga'i ta'ahia ro'ua God mamou ga'i hauai here na odo-odo
tanaraaui noni.
43 “'Ai ta'aa di'u tana'amoui Farisei! 'Inia 'i'amou domoi
heinagu moe'a suri'i dora ororiu na'i 'oha mou siri suri'i
ruma ni ha'arahesi. Ma na'i 'oha namou 'ari suri'i dora ni
maketi, mou 'irisia moe'a dorai ha'atee ha'a-ahaaha'amou.
44 “'Ai ta'aa di'u tana'amou! 'I'amou mou 'onaai hera nara
ai'a ha'ara'i, na 'iraaui inoni rau buu suri'i mareho ta'a'i ha'i
ai'a 'iraraa.”

45 Ma'e ta'i 'iniraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses
na ha'atee o'ani 'inia, “Ha'ausuri, i'oe 'o ha'a-ta'ai'ameu ro'u
'oha na'o 'unu'i mareho 'isi.”
46 Mia Jisas 'agu aramia o'ani, “'Ai ta'aa di'u ro'u
tana'amoui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses! 'Inia 'i'amou
mou ha'ausuriraaui inoni 'ini'i taha nara bwara tanaraau
'anai ha'isuri'i, mamougu bwa'i gere 'a'auhiraau moe'a.
47 “'Ai ta'aa di'u tana'amou! Suria 'i'amou mou tau'aro
ha'agorohi'i barabaradaa'i rarabea na 'iraaui wauwa amoo'i
rau ngahu ha'amaesi'i na'i 'oha bwani. Mou haua o'asi
domou ha'ahouraau mamougu ai'a awasuri'i mareho ra
'unu'i.
48 Naasi 'a ha'ata'inia do 'i'amou mou ahu aratara 'iniai
heingahu narau haasi. 'Iraau narau ngahu ha'amaesiraau,
mi'amou namougu tau'aro ha'agorohi'i barabaradaa'i.
49 Tarana naasi, 'ia God na madoma 'a ha'atee o'ani, ‘'Inau
wai ha'a-taariraau 'ari rarabea mana Ha'ataari tanaraaui
noni. Ra'i nei rai ngahu ha'amaesiraau, ma ra'i nei rai
norata'airaau.’
50 'Iniai o'asi ana, 'i'amoui inoni na'i 'ohani namoigui dau
ha'a-mama'ai 'ini'i rarabea nara ngahu ha'amaesiraau mau
mai na'i taraawa'anai marewana,
51 taraawa'a mau na'i 'oha 'ia Kein 'a ngahu ha'amaesia
Ebol, tari mai na'i 'oha nara ngahu ha'amaesia Sakaraea
na'i ahoaanai dora ni ho'asi mana Ruma Maea ana God.
Ha'amomori! Wai 'unua tana'amou, 'i'amoui inoni na'i
'ohani namoigui dau ha'a-mama'ai 'ini'i heingahu nara to'o
'isi.
52 “'Ai ta'aa di'u tana'amoui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia
Moses! 'I'amou mou girua baaniraaui noni i tara 'anai
aidangisia God. 'I'amou mou ai'a hano ro'u na'iei, mamougu
ha'a-bwarasiraaui nei narau bonasiai hano na'iei.”
53 Mia Jisas 'a hano baaniai dorasi. Ma taraawa'a na'i
'ohasi, 'iraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses mana
Farisei rau taraawa'a ura bwarasia Jisas marau songa'inia
'ini'i mwane heisonga'i bwara.
54 Rau bonasia do'ai 'unua ta mareho taritari'a nei narai
here ha'ata'aia 'inia.

12

Ha'abasu 'Iniai Ringei Pwari'i
(Matiu 10:26-27)

1 Na'i mau 'ohasi, 'e taringai merui inoni narau goni
mai 'anai bahurongoa Jisas. Me 'iniai rago di'u adaau,
rau haisu'isu'i di'u. Mia Jisas 'a ha'atee o'ani tahamora
tanaraaui rongoiusuri ana'i, “Moi 'omesuri'amou haari-
moou baaniai herehere adaa'i Farisei narau ai'a awa suriai
taha ra ha'ausuriraaui noni 'inia.

2 Mwane maho hako nara awa bainihu suri'i tahingamoo'i
mana taha namou giru'i, rai ha'ata'ini'i hura'a.
3 Taha namou maani'i na'i dora kuhi, rai rongo'i na'i dora
marewa, mana taha namou ha'a-natanga'ini'i na'i ahii rai
totoronga'ini'i hura'a tanaraaui inoni 'anai rongo'i.”

Gai Mamaa'usia God, Ai'a Inoni
(Matiu 10:28-31)

4 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u, “'Inau wai 'unua
tana'amou mwani sae goro agu'i, moi abui mamaa'usiraaui
nei narai ngahu ha'amaesia moi abe mara bwa'i matai haua
ta mareho 'anai ha'ata'ai'o na'i muri.
5 'Inau wai ha'ata'inia tana'amou a mo'o namoi ma-
maa'usia. 'Ia God namoi mamaa'usia, 'inia 'iia 'a to'o mena
'anai ha'amaesiai abe, mai matai gaasi'o ro'u na'i dora ni
ha'a-mama'ai. Ma wai 'unua aho'i tana'amou, 'ia God namoi
mamaa'usia.”
6 “Mou 'iraraai rima gere manu nara raonga'i rua sereni
moi 'ini'i na'i maketi? Rei'uaa nara hori mwada'u o'asi, 'ia
God 'a ai'a tanei 'ini'i garei manu 'isi nai kaku'aa.
7 Naasi moi abui mamaa'u, 'inia 'i'amou namou ororiu
di'u'i mwani manu rago. Na rei'uaa warihu suri'i bwau-
moo'i, 'ia God 'a uduma'ini'i hako.”

Taroha'inia Kraest
(Matiu 10:32-33; 12:32)

8 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “'Iatei nai ha'arangasia tanaraaui
inoni do'iia 'e rongoiusuri agua, 'inau na Garei Inoni wai
ha'arangasia ro'u na'i maadi enjel ana'ia God do'iia 'e
rongoiusuri agua.
9 Ma 'onaa 'iatei nai gagata'iniau, 'inau wai gagata'inia
o'asi ro'u na'i maadi enjel ana'ia God.
10 “'Onaa 'iatei nai ha'atee ha'ata'aiau i Garei Inoni, 'ia God
'a matai 'adoma'i nugasia. Ma 'onaa na ha'atee ha'ata'aiai
Hi'ona Maea, 'iia ra bwa'i 'adoma'i nugasia mwada'u.
11 “Ta 'oha rai wai'amou suri'i ruma ni gonigoniha agaa'i
Jiu 'anai 'i'i'amou mamoi ura na'i maadi na'otara miraaui
Primia. Na'i 'ohasi moi abui 'adoma'i raha 'ini'i taha namoi
'unu'i 'anai arami'i taha rai subuni'amou 'ini'i.
12 'Inia na'i 'ohasi na Hi'ona Maea nai 'unu'i tana'amoui
mareho 'anai 'unu'i.”

'E Sae Toto'ora Bweu

13 Ma'e ta'i 'iniraaui sae narau ura 'anai bahurongoa Jisas
na o'ani 'inia, “Ha'ausuri, 'oi 'unua tanaai do'oragu mai
hoai'i na'i ahoaamiria i toto'ora na maeta'ini'i amamiria.”
14 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, “'Ei, ai'a aba agua 'anai
ha'a-arataraai mahosi na'i ahoaamurua i do'oramu.”
15 Magu o'ani 'iniraaui inoni, “Moi 'ome'ome goro! Mou
gasi naga 'ini'i mwani toto'ora ni marewana. 'Inia na huunai

tahitahi anai inoni ra ai'a awa suri'i mareho na to'ora'i,
rei'uaa na towa'i toto'ora he'ua."
16 Magu hauai ha'atee heiha'auu tanaraau, "'E sae toto'ora
na to'oraai ano nara hungu goro hakoi mwane mareho na
hasi'i na'iei.
17 'Ariwou ma o'asi 'inia haaria, ''E taha gasi nawai haua?
'Inau 'au ai'a to'o dora arari'i mahoingau nau to'ora'i.'
18 Naasi ma o'ani, 'Oo, 'augu 'iraraa, wai kaiai ruma ni niga
mahoingau agua mawai torai'i ara'a tara'i kae ruma narai
arari 'anai nuga'i hako siri mwane mareho nau to'ora'i.
19 Naasi ma waigui o'ani, 'Mwaniau! 'Au to'o mwane
mareho goro 'ada'i harisi narai boi mau. Wai mamarota'i
tau'aro'a! Wai heinagu moi 'anai gono mana ngau, ma 'anai
hauai taha nawai wa'ewa'e 'ini'i.'
20 Mia God 'a o'ani 'inia, 'Bweubweu'a! Na'i rodoni 'oi
mae, mia tei naigui to'ora'i mwane mareho na'o ha'aagau
'ini'isi?' "
21 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, "Naasi taha nai to'o tanaraaui
mwane narau nuga goni'i toto'ora nadaa'i haariraau ma-
raugu ai'a toto'ora beia God."

'U'uria God
(Matiu 6:25-34)

22 'Ia Jisas 'agu o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, "Naasi
taranai taha nau 'unua 'inia do 'ai abui ta'aabemoou 'iniai
tahingamu 'ado dangi, 'iniai taha 'anai ngaa mana bwana
na'oi ho'osia.
23 'Inia na tahingamu, ai'a moi 'anai ngaa'i mahoingau,
mana abemu, ai'a moi 'anai ho'osiai bwana.
24 Moisu 'adoma'i suri'i manu. Raau ai'a hasi mahoingau
ma'ua ai'a 'e'eri, marau ai'a to'o ruma 'anai nuga mahoingau
na'iei, me 'ia God 'a hanganiraau. Mi'amou tanaa God, mou
ororiu di'u baani'i manu 'isi.
25 Ma rei'uaa na towa'i ta'aabemoou, me mareho nara
ta'aabemoou 'ini'isi, ra bwa'i 'a'auhi'amou 'anai ha'atewaa
'ari tahi namou haa na'i marewana.
26 Ma 'onaa na bwara tana'amou 'anai ha'atewaa 'ari
tahitahi amoou, ma'ua na ta'aabemoou 'ini'i mwani mareho
he'ete'i hairiu 'isi?
27 "Moisu 'adoma'i suri'i raraaua ni hasimou nara 'ome
goro di'usi. Rau ai'a haua ta tau'aro ma'ua tata nadaau
bwana. Mawai 'unua tana'amou, rei'uaa 'ia Mwaeraha
Solomon 'a toto'ora, ma'ata ai'a ta ta'i bwana ana nai 'ome
goro ta'isada beia ta ta'i tagai raraaua.
28 Na hinihinimoo'i ra kekerei! 'Onaa 'ia God na ha'a-
'omegoro'i tagai raraaua nara ahurara moi gere madoraa
maraigui suungi'i, ni 'ua ana na bwa'i haa'i bwana 'inia
tana'amou?

29 “Naasi moi abui 'adoma'i raha 'iniai taha namoi gonohia
mana taha namoi ngaa. 'Ai abui ta'aabemoou 'ini'i mareho
'isi.
30 Na'isi mareho na 'iraaui inoni nara ai'a hinihini
na'i marewanani rau 'adoma'i raha 'ini'i. Naasi 'ai abui
ta'aabemoou, 'inia 'ia Amamoou 'a 'iraraa do 'i'amou mou
'irisi'i mareho 'isi.
31 Maho na ororiu di'u domoi haua, naasi 'anai awa
tarau bahainai heimarungi ana God mia God 'aigui haua
tana'amoui mwane mareho 'isi.”

Ha'ausuringa'i 'Iniai Toto'ora Na'i Aro
(Matiu 6:19-21)

32 'Ia Jisas 'agu o'ani ro'u 'iniraau, “Moi abui mamaa'u,
rei'uaa mou gere ruruha moi, me 'ia Amamoou 'a 'ome
sigihi'amou 'anai heimarungi beia na'i hourana ana.
33 Moi raonga'ini'i mareho namou to'ora'i, mamoi haa'i
ha'a 'ada'i tanaraaui pohara. 'Onaa moi haua o'asi, 'ai 'onaa
domoi nuga'i toto'ora amoo'i ara'ai aro na'i anga na bwa'i
'oha nai ta'aa. Na toto'ora amoo'i rai awa na'i dora na bwa'i
'oha rai hako, 'inia 'a bwa'i sae nai beri'i, mana 'adi ra bwa'i
here ha'ata'ai'i.
34 Moi haua o'asi, 'inia na 'adoma'imu 'ai awa tarau na'i
dora na toto'ora amu'i ra awa na'iei.”

Sae Tatau'aro Na Ha'aagau Tarau

'Iniai Boi Aho'i Ana Araha

35-36 “Moi ha'aagau tarau. Moi 'onaai'i sae tatau'aro nara
totoriai saemaua adaau 'anai aho'i mai baaniai ha'aha'iwai.
Rau suungiai raita marau ho'osi'i agaaui bwana adaa'i. Ma
na'i 'oha na ataha aho'i mai, 'a pwepwee na'i maraaruma
marau tahangia raurau tanaa.
37 Ha'amwaniraau di'ui sae tatau'aro narau rarai marau
ha'aagau na'i 'oha ni saemaua adaau 'a aho'i mai. Wai
'unua tana'amou, na saemaua adaau 'ai siri suri'i bwana
ni tagora, maai 'unua tanaraau 'anai heinagu, maai waa'i
mai mahoingau tanaraau.
38 Ha'amwaniraau di'ui sae tatau'aro narai ha'aagau
rei'uaa na saemaua 'aigui boi na'i 'ubutanai rodo ma'ua
gaarangiai wa'aria.
39 “Moisu 'adoma'iniai taha nau maaniani. 'Onaa sae na
to'oraai ruma 'ai 'iraraai 'oha na sae beriberi 'ai siri na'i
ruma ana, 'a bwa'i mauru. 'Ai awa ha'aagau ma bwa'i
ha'awatea doni saesi 'ai siri 'anai beri na'i ruma ana.
40 Naasi 'i'amou ro'u moi ha'aagau tarau, 'inia 'inau na
Garei Inoni wai aho'i mai na'i madoraa namou bwa'i 'iraraa
ro'u.”

Sae Tatau'aro Goro
(Matiu 24:45-51)

41 Mia Pita 'a songa'inia Jisas o'ani, “Araha, ni ha'atee
heiha'auusi 'o haua tana'ameu moi rongoiusuri, ma'ua
tanaraau ro'u hakoi inoni?”
42 Mia Jisas 'a aramia o'ani, “Sae tatau'aro he'ua ni
saemaua 'ai ha'a-'omesuria 'ini'i mwane mareho na'i ruma
ana, ma 'anai ha'atora'ini'i hura'a i mahoingau tanaraaui
sae tatau'aro na'i madoraa 'ana? Naia i sae tatau'aro na
madoma ma here goro suri'i mwane mareho nara ha'a-
'u'uria 'ini'i.
43 Ha'amwaniai sae tatau'arosi na'i 'oha na saemaua ana
'ai boi sadoia do'iia 'a here ha'agorohiai tatau'aro ana.
44 Mawai 'unua ha'a-momori tana'amou, ni saemauasi 'ai
ha'a-'u'uria mo'osi 'ini'i mwane mareho na to'ora'i.
45 Ma 'onaa ni sae tatau'arosi 'ai 'adoma'i o'ani, ‘Ni
saemaua agua 'a bwa'i aho'i raurau.’ Naasi ma taraawa'a
ngahu ngahuraaui urao mana saemwane narau ta'i tau'aro,
ma awa moi 'anai ngau mana gonogono raha 'ini wai ni
bweu.
46 'Aigui 'asu'a mana saemaua ana 'ai ataha na'i madoraa
na saesi 'a bwa'i 'adoma'inia do 'a ga'i ataha. Na'i 'oha
nai ataha, 'ai ha'a-mama'aia di'ui sae tatau'arosi, mai nugaa
'anai mamaa'a beiraaui inoni hahairaesi.
47 “Ni sae tatau'aro na 'iraraa moi taha na saemaua ana
'a 'irisia do'ai haa magu ai'a ha'aagau ma'ua hauai taha na
ga'i haa, 'iia rai ha'a-mama'aia di'u.
48 Mana sae tatau'aro na ai'a 'iraraai taha na saemaua
ana 'a 'irisia magu hauai maho na taritari'a, 'iia 'a bwa'i
raha tanaai ha'a-mama'ai. Mana nei nara ha'aragoa tanaa,
ni saemaua 'a 'irisia do'ai ha'aragoa ro'u wou, mana nei nara
ha'a-'u'uria 'ini'i mwane mareho rago, ni saemaua 'a 'irisia
do'ai haa'i mwane mareho goro 'ini'i.”

Na Ha'ausuringa'i Ana'ia Jisas

'A Hoahoa'ai'araaui Inoni
(Matiu 10:34-36)

49 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u, “'Inau 'au waa mai tanaai
marewana i hihiiri ana God na 'onaai 'eu, mau 'irisia doni
'eusi 'a ga'i taraawa'a noro'a.
50 Ma'ata na'i na'o wai siri ga'u na'i rongomaata'i. 'Ado 'oha
moi na ta'aa 'inia i 'adoma'igu, tari 'oha nai di'uai madoraa
nai to'o i marehosi.
51 'A 'ua? 'I'amou mou 'adoma'inia do 'inau 'au boi 'anai
ha'a-awagorohiraau goni inoni na'i marewana? Ai'a! Nau
waa mai heihoa.
52 Taraawa'a na'i 'ohani ma 'ari'a, na heihoa 'ai ta'eha mai
suri'i ruruha 'ado ruma. 'Onaa na'i ta'i ruma 'e waira rima,
'e waira rua nararui ta'ahiau ma'e waira oru narau bwa'i,
ma'ua waira oru narai ta'ahiau ma'e waira rua nararu bwa'i.

53 Ni ama 'ai heihoa beiai gare mwane ana, mana ina 'ai
heihoa beiai gare urao ana, mana ha'ihungo adai urao rai
o'asi ro'u.”

Ra Ga'i Aidangisia Do'ia Jisas

Naasi Ha'atahi
(Matiu 16:2-3)

54 Ma o'ani ro'u 'iniraaui inoni, “Na'i 'oha mou re'iai
rorodo na ara'a na'i dora na susuu iei sina, mou o'ani, ‘'Oo,
'a bwa'i orea mai rangi'a.’ Naasi 'a bwa'i hasi orea maai
rangi'a.
55 Ma na'i 'oha na ro'a siri mai, mou 'iraraa do'ai raorao.
Ma o'asi mora.
56 Oru pwari'i ta'aa! 'I'amou mou matai aidangisiai 'ari na
haai dangi. Ni 'uaana namou ai'a aidangisiai 'ado'ado 'ada'i
mareho nau haa'i na'i madoraa 'ini?”

Ha'a-odoodoai Taha Na'o Ha'atari'aa
(Matiu 5:25-26)

57 'Ia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraau, “Ni 'uaana namou ai'a
raba hiiria ro'u moi 'inia haarimoou i taha na odo-odo 'anai
haua?
58 'Onaa 'e nei na raba wai'o na'i kooti, 'oi bonasiai ha'a-
odoodoa beia i taha na'o ha'atari'aa na'i 'oha na'o ai'a taha
mau na'i dora ni hihiiri. 'Onaa 'o bwa'i, mea mo'o na hihiiri
'ai wate'o tanaai pulis 'anai gaasi'o na'i rumaniho'o.
59 'Inau wai 'unua tana'amou, 'oi awa 'isi tari 'oha 'oi horia
hakoi siha ha'a narai 'unua tana'o do'oi horia.”

13

Rihota'i Baaniai Ora-ora'a

1 Ma ra'i nei 'iniraaui inoni narau awa 'isi rau maania
tanaa Jisas 'iraaui ai Galili na 'ia Paelat 'a ha'amaesiraau
na'i 'oha narau hau'i ho'asi adaa'i tanaa God.
2 'Ia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'A 'ua? Mou 'adoma'inia doni
mae ta'aa narau haasi, 'a ha'ata'inia do 'iraau rau ta'aa di'u
baaniraau tara'i sae ni Galili?
3 Ai'a! Mou ai'a 'iraraa do 'i'amou moi mae ro'u 'onaa
namou bwa'i rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i?
4 Ma 'ua i waira ta'i tangahuru mana warui sae narau
mae na'i 'oha na kokohu huniraaui kae ruma ahaaha na'i
Saeloam? Mou 'adoma'inia do 'iraau rau ta'aa di'u'i tara'i
nei ro'u narau ta'i awa ro'u na'i Jerusalem na'i madoraasi?
5 Ai'a! Wai 'unua tana'amou. 'I'amou moi mae ro'u mau
'onaa namou bwa'i rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i!”

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai Fig

Na Bwarai Hungu

6 Mia Jisas 'agu haua ro'u i ha'atee heiha'auuni, “'E sae na
hasiai hasi'ei nara 'unua 'iniai fig na'i mou ana. 'Ado 'oha 'a
'ari 'anai garihia, ma bwa'i hua nai sadoia na'iei.
7 Naasi ma o'ani 'inia mo'o na 'omesuriai mousi, ‘'E oru
harisi na hako'a ma ai'a hua mau nai haua i hasi'eisi. 'Oi ara
gata'inia baaniai dorasi, 'ai abui ura 'isi 'anai ha'agata'iniai
gorohanai ano.’
8 Mana nei na 'omesuriai mou 'a o'ani, ‘Abu ga'u saemaua.
Gai gere ha'atoria ga'u suria ta ta'i harisi ro'u mawai
ha'imaaniai taguma'inia. Wai 'e'eri garigaria mawai nuga
'ana ano goro i wa'ana.
9 'Onaa 'ai hungu na'i harisi haoru, ma goro! Ma 'onaa 'a
bwa'i, ma naasi waigui ara gata'inia.’ ”

Jisas 'A Ha'agorohiai Urao

Na'i Dangi ni Mamaro

10 Ma'e ta'i dangi ni mamaro, 'ia Jisas 'a ha'ausuriraaui
inoni na'i ruma ni ha'arahesi.
11 Ma'e ta'i urao na awa 'isi, 'e adaro na ha'adaohaa suriai
ta'i tangahurui harisi mana waru. Ni uraosi 'a rorosu, ma
bwarai ura arasi.
12 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a 'omesia 'a 'unua do'ai ara'a mai
beia ma o'ani 'inia, “Urao, 'o dadara'a baaniai daoha na here
ha'ata'ai'o.”
13 Ma dau wou beia. Na'i mau 'ohasi mana uraosi 'a goro'a
aho'i. 'A ura arasi ara'a ma ha'aasaa God.
14 Mana na'otara 'anai ruma ni ha'arahesi na'i 'omaasi 'a
taesu'a di'u na'i 'oha na 'omesia do'ia Jisas 'a ha'agorohiai
uraosi na'i dangi ni mamaro, ma ha'atee tanaraaui inoni
o'ani, “'E ono dangi tatau'aro na'i ta'i sade. Na'isi dangi
namoi boi bei'i daoha amoo'i neina rai ha'agorohi'i, ma 'ai
abu na'i dangi ni mamaro.”
15 Mia Araha 'agu ha'atee o'ani, “Oru pwari'i ta'aa! Rei'uaa
na'i dangi ni mamaro mi'amou matai ruhasi'i kau mana
dongki amoo'i baani'i dora namou hunasi'i suri'i, 'anai waa'i
'anai ha'agonohi'i.
16 Naasi 'a ga'i goro ro'u 'anai ruhasiai uraoni na'i dangi
ni mamaro baaniai daoha na ha'ata'aia! 'Inia 'iiani 'e
warowarona ro'u a Ebraham, mia Saetan 'a ha'adaohaa
orea'a mai suriai ta'i tangahurui harisi mana waru.”
17 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a ha'atee o'asi, 'a ha'a-ninimairaaui
nei narau ha'imae beia, ma'ata 'iraaui noni hunga rau
wa'ewa'e 'ini'i mwane mareho goro na hau'i.

Raha Nai Hauai Heimarungi Ana God
(Matiu 13:31-33; Mak 4:30-32)

18 Mia Jisas 'a songa'iniraau ro'u o'ani, “'A he'uai
'adoma'imoou 'iniai heimarungi ana God? 'E taha nawai
heiha'auu 'inia namoi aidangisia 'inia?
19 'Io, na heimarungi ana God 'a 'onaai koranai hasi'ei
nara 'unua 'iniai mastad nara hasia na'i mou. Rei'uaa na
korasi 'a kekerei ta'aa na'i na'o, ma na'i 'oha na tahi ara'a, 'a
ha'i hasi'ei mana manu ra matai boi 'anai tagora nu'i suri'i
raraana.”
20 'Ariwou ma heisonga'i ro'u, “'E taha nawai heiha'auu
'inia namoi aidangisia 'inia i heimarungi ana God?
21 Na heimarungi ana God 'a 'onaai urao na dorariai gere
dorai draebam beiai ta'i baegi flaoa bubu. Na'i muri, na gere
dorai draebamusi 'a ha'asu'uai flaoa ma ha'arahaa'a.”

Maraaruma Na 'Ogo
(Matiu 7:13-14, 21-23)

22 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a hano mau 'anai Jerusalem, 'a
ha-ha'ausuriraaui inoni suri'i 'omaa na taha horo suri'i.
23 Naasi ma'e ta'i sae na songa'inia o'ani, “Araha, 'e
taringai sae moi nai dauai tahi tarau?”

Mia Jisas 'a aramia o'ani,

24 “Moi bonasiai siri na'i heimarungi ana God 'inia na
maraaruma ana 'a 'ogo. Wai 'unua tana'amou, 'ai ragoi nei
narai bonasiai siri maraugu bwa'i mwada'u.
25 Na'i 'oha na nei na to'oraai ruma 'ai ura 'anai honosiai
maraaruma, 'i'amou moi ura hura'a i abau 'omaa 'anai
pwepwee mamoi o'ani siri, ‘Araha, 'oi tahangiai maraaruma
tana'ameu mamei siriwou!’ Mia mo'o na to'oraai ruma 'ai
ha'atee o'ani hura'a mai, ‘'Inau ai'a matai'amou, mau ai'a
'iraraai dora namou boi eisi.’
26 Mi'amou moigui o'ani, ‘'I'ameu meu ngau mameu gono
bei'o, ma'o ha-ha'ausuri suri'i 'omaa amee'i.’
27 Me'iia 'aigui arami'amou o'ani, ‘'Inau ai'a matai'amou,
moi su'a wou baaniau, oru hehere ta'aa.’
28 “Moi angiangi mana rihomoo'i rai ngadingadi 'iniai
taesu'a na'i 'oha moi 'omesia Ebraham, 'ia Aisak, mea Jekop,
miraaui mwane rarabea na'i heimarungi ana God. Mi'amou
'ia God 'ai gaasi'amou hura'a.
29 Na inoni rai boi baani'i mwani dora hako na'i mare-
wana 'anai hauai ngaugoni na'i heimarungi ana God.
30 Mawai 'unua tana'amou, 'iraaui nei nara ai'a 'adoma'i
ororiu 'iniraau na'i marewanani, 'ia God 'ai ha'a-ororiuraau,
miraaui nei nara 'adoma'i ororiu 'iniraau, 'ia God 'ai ha'a-
auruhiraau.”

Heita'ahi Ana Jisas Tanaai Jerusalem
(Matiu 23:37-39)

31 Na'i 'ohasi ra'i Farisei ra boi mara o'ani 'inia Jisas,
“'Onaa na'o raba tahi ma'oi hano baaniai dorani, 'inia 'ia
Herod Antipas 'a siba suri'o 'anai ngahu ha'amaesi'o.”
32 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “Mou 'ari mamoi
'unua tanaa mo'o na 'onaai misu tarisi, do 'inau wai
tau'aro mau 'anai taari'i adaro baaniraaui inoni, ma 'anai
ha'agorohiraau baani'i daoha. Ma bwa'i orea mawaigui
ha'ahakoa goro i tau'aro agua.
33 Na'i dangini mana'i ho'oa ma tara'i dangi ro'u, wai haua
mau i 'aariha agua tari 'oha waigui ataha na'i Jerusalem.
Suria 'a ai'a ta'isada dorai ha'amaesiai rarabea ta dora
he'ete'i, ma'ata na'i Jerusalem.”
34 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “'Ei, Jerusalem, Jerusalem!
'I'amou namou ngahu ha'amaesi'i rarabea mamou buta
ha'amaesi'i sae heitaroha'i ana'ia God 'ini'i hau. 'A ragoi 'oha
nau rabasia domoi boi beiau 'anai 'omesuri'amou 'onaai
bi'ai kua na abwa bwarasi'i gare ana'i. Mi'amou ai'a rabasia.
35 Naasi moi rongoa! 'Ia God 'a hano'a baaniai 'omaa
mana Ruma Maea amoou. Ma wai 'unua tana'amou, 'a bwa'i
ta 'oha namoigui 'omesiau tari 'oha namoi ha'atee o'ani,
‘Araha God, 'oi ha'agorohia mo'o na'o ha'ataaria mai!’ ”

14

Jisas 'A Ha'agorohiai Sae Daoha

Na'i Dangi ni Mamaro

1 Ma'e ta'i dangi ni mamaro adaaui Jiu na 'ia Jisas 'a 'ari
ngau na'i ruma anai ta'i bwauodo adaa'i Farisei. Miraaui
inoni rau wanawana surisuria goro,
2 'inia na'i 'ohasi 'e sae na uwana mana rimana ra su'u na
boi beia Jisas.
3 Mia Jisas 'agu songa'iniraaui Farisei miraaui Ha'ausuri
'anai Ringe ana'ia Moses o'ani, “'A 'ua? Na Ringe ana'ia
Moses 'a ha'awategaau 'anai ha'agorohiai sae na daoha na'i
dangi ni mamaro?”
4 Ai'a ta ta'i nei 'iniraau nai 'unua ta ta'i maho. Mia Jisas 'a
dau wou beiai saesi ma ha'agorohia baaniai daoha na to'ia
magu ha'ahanoria.
5 Mia Jisas 'agu songa'iniraau ro'u o'ani, “'A 'ua? 'O ga'i
rahia moi hura'a i gare amua, ma'ua ta kau amua nai ahoda
dio ta girui wai na'i dangi ni mamaro?”
6 Na'i 'ohasi rau nuga nguu hako, ma ai'a ta nei 'iniraau
nai 'unua ta ta'i maho tanaa Jisas.

Ha'atee Ha'ausuringa'i 'Iniai Ha'a-anoano

7 Mia Jisas 'a 'omesia do 'iraaui sae nara boi 'anai ngau rau
rabasia dorai heinagu moe'a suri'i dora ni heheinagu adaa'i
saemaua. Ma haua tanaraaui ha'atee heiha'auu na o'ani,
8 “'Onaa tanei nai ari'ahu'o 'inia ta rongo ni ha'iwai,
'oi abui bonasiai heinagu suri'i dora heheinagu adaa'i
saemaua, 'inia 'a gasi 'idi ma'e sae nai ororiu di'u'o nara
bwane ari'ahua ro'u mai.
9 'Inia 'onaa nai o'asi, ni sae na hauai rongosi 'ai matai
o'ani 'ini'o, ‘'Oi su'a baaniai dorasi maai heinagu 'isi a
mo'oni.’ Na'i 'ohasi i'oe 'oi kae arunga ta'aa di'u na'i 'oha
na'oi su'a auru 'anai heinagu na'i dora ha'ahako.
10 “Ma'ata naani taha na'o ga'i haua na'i 'oha narai
ari'ahu'o. 'Oi heinagu na'i dora heheinagu ha'ahako, neina
'oha nai boi sae na hauai rongosi, 'iia 'ai o'ani 'ini'o, ‘'Ei
geresae agua, 'oi ara'a mai heinagu na'i na'o, na'i dora goro.’
Na'i 'ohasi 'ai ha'a-ara'ahi'o na'i maadi inoni.
11 'Au ha'atee o'asi 'anai ha'a-aidangisi'amou do 'iatei nai
ha'a-ara'ahia haaria, 'ia God 'ai ha'a-auruhia, mia tei nai
ha'a-anoanoa haaria, 'ia God 'ai ha'a-ara'ahia.”
12 'Ia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'iniai Farisei na ngau beiasi,
“Na'i 'oha na'oi haua ta ngaugoni, 'oi abui ari'ahuraaui
geresae goro amu'i, ma'ua 'iraaui do'oramu'i mana sae
amu'i, ma'ua sae toto'ora namou awa heigaarangi'i. 'Inia
'iraau rai matai ari'ahu'o aho'i 'anai orisia aho'i tana'o.
13 Ma'ata na'i 'oha na'oi haua ta ngaugoni, 'oi ari'ahuraaui
pohara, miraaui sae ta'ata'a'i, 'iraau na pwaki, miraau na
kuru.
14 Naasi 'ia God 'aigui ha'agorohi'o, 'inia 'a bwa'i tanei
'iniraau nai matai orisia aho'i tana'o. Ma'ata 'ia God naigui
orisia tana'o na'i 'oha 'iraaui inoni odo-odo rai suruta'e aho'i
baaniai mae.”

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai Kae Rongo
(Matiu 22:1-10)

15 Ma'e ta'i beiraaui nei narau heinagu 'isi na ha'atee o'ani,
“Ha'amwania di'ua mo'o nai heinagu 'anai ngauai rongo na'i
heimarungi ana God.”
16 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “'E sae na hauai rongo, ma
ari'ahuraau mai inoni 'anai boi na'i rongosi.
17 Na'i 'oha na mwane mareho ra agau, 'a ha'ataaria hura'a
i inoni tatau'aro ana 'anai 'unuraau mai sae na ari'ahuraau.
'A hura'a wou ma o'ani, ‘Moi boi! Na mwane mareho ra
agau'a.’
18 Na'i 'ohasi 'e nei ma 'unua ta mareho. Ma 'etanai sae
na o'ani, ‘'Inau 'e dorai ano nau bura'i horia moi, naasi wai
'ari 'anai 'omesia ga'u. Ha'arohaia di'u! 'Inau 'au bwa'i boi,
'oigui 'unua moi tanaa.’

19 Mana nata sae 'a o'ani, ‘'Inau 'au bura'i horia moi ta'i
tangahurui kau 'anai tagora. Naasi wai 'ari 'anai ha'atagora'i
mawai 'omesia 'onaa narai tagora goro ma'ua 'a bwa'i. Naasi
'oigui 'unua moi tanaa, ha'arohaia di'u, 'inau 'au bwa'i boi.’
20 Mana nata sae na o'ani, ‘'Inau 'au bura'i ha'iwai moi,
tarana naasi nau bwa'i boi 'inia.’
21 “Na'i 'oha na aho'i wou i sae tatau'arosi, 'a maani'i
mareho 'isi tanaai saemaua ana. Na'i 'oha na rongoa o'asi,
'a kaeni taesu'a di'u, ma o'ani 'iniai sae tatau'aro ana, ‘'Oi
raurau 'ari suriai tara raha mei suri'i gere tara suriai 'omaa,
ma'oi wairaau mai pohara, miraaui sae ta'ata'a'i, miraaui
nei nara kuru mara pwaki.’ Mana sae tatau'aro 'a hura'a
ma haua 'onaai 'unua ana tanaa. Ma na'i 'oha na aho'i mai
'a o'ani,
22 ‘Saemaua, ni mareho na'o 'unua 'au bwane ha'ahakoa,
magu na ruma 'a ai'a honu mau.’
23 Mana saemaua 'agu o'ani ro'u 'inia, ‘'Oi 'ari ma'oi
'unuraau mai nei nara awa beira'i baaniai 'omaa, ma'oi 'ari
suri'i mwane gere tara suriai hasimou, ma'oi 'unu'i hako
mai inoni, neina 'ai honu i ruma agua.
24 'Inau wai 'unua tana'o, 'a bwa'i tanei 'iniraaui nei
nau ari'ahuraau ga'u na'i na'o ani naigui ngau mania ta
mahoingau 'ini'i mahoingau nau ha'aagau'i tanaraau.’ ”

Wai'ado'ado Goro Ma'oigui

Ha'i Rongoiusuri Ana Jisas
(Matiu 10:37-38)

25 'E ta'i 'oha na 'e kae ruruhai inoni narau surisuria Jisas.
Mia Jisas 'a rihota'i ma ha'atee o'ani 'iniraau,
26 “'Iatei na suriau ma raba ha'i rongoiusuri agua, 'ai
ta'ahiau di'uai inana mana amana. 'Ai ta'ahiau di'uai
urao ana mana gare ana'i, ma'ua koana'i mana do'orana'i,
ma'uasi tahingana haaria.
27 Ma 'onaa 'iatei na bwa'i suru'iai dadaahoro ana maai
suriau, ai'a arari ro'u 'anai ha'i rongoiusuri agua.
28 “'Onaa tanei nai raba tagoraa ta ruma. Ni mareho
tahamora nai haua, naasi 'ai heinagu mai wai'ado'ado suriai
siha ha'a na matai arariai rumasi mana siha na bwane
to'oraa.
29 Ma 'onaa na bwa'i haua o'asi, rei'uaa na ha'a-urasi'i
mwane auu, ma 'a bwa'i ha'aagaua mwada'u i rumasi, suria
'a pwapwaku 'iniai ha'a. Me'iraaui nei narai 'omesia rai
da'ata'inia, marai o'ani,
30 ‘'Ome, 'ia mo'osi 'a taraawa'ana moi ruma, ma bwara'ai
ha'ahakoa.’
31 “Ma 'onaa 'e mwaeraha na ha'aagau 'anai hura'a
beiai ta'i tangahuru merui sae hehei'oi ana, 'anai hei'oi
beiai nata mwaeraha na to'oraai rua tangahuru merui sae

hehei'oi. Ni mareho tahamora nai haua ga'u, 'ai heinagu
mai wai'ado'ado goro suria, 'onaa ni ruruha ana 'a matai
ha'ahehoai nata ruruha anai nata mwaerahasi ma'ua 'a
bwa'i.
32 'Onaa nai 'iraraa do'a bwara, ma'ai ha'ataari'i 'ari tara'i
inoni heheitaroha'i ana'i na'i na'o 'oha narau awa ha'atau
mau 'anai ha'a-aratarai taha na taritari'a na'i ahoaadaau
marai abui hei'oi.
33 'A o'asi ro'u, moi wai'ado'ado goro suria mamoigui ha'i
rongoiusuri agua. 'Inia 'a bwa'i nei nai ha'i rongoiusuri agua
'onaa na bwa'i nugasi'i mwani mareho na to'ora'i.”

Ni Rongoiusuri Na Murisia Jisas

'A 'Onaai Solt Ta'aa
34 “Solt 'a goro 'anai ha'angaugoroai mahoingau. Me
ma'ata 'onaa nagu ai'aai asi'ahana, ma naasi 'agu bwa'i
here'a ro'u naraigui haua 'anai ha'a-asi'aa ro'u.
35 'A bwa'i goro'a 'anai haa 'inia ta mareho'a ro'u, rei'uaa
'anai doraria beiai ano na'i mou ma'ua bei'i ha'aro'a 'anai
ha'agorohiai ano ma bwa'i goro'a ro'u. 'A ta'isada dorai
rasaha'inia moi. 'Iatei na to'o karinga 'anai rongo 'ai
bahurongo, maai aidangi tarihana.”

15

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai Siip Na Ai'aa
(Matiu 18:12-14)
1 Miraaui inoni si'ogoni takisi, ma tara'i inoni ta'a'i ro'u rau
goni mai beia Jisas 'anai bahurongo'i mareho na maani'i.
2 Miraau na Farisei miraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia
Moses rau ha'atee ha'ata'aia Jisas, rau o'ani, “'Ia mo'osi
'a wa'ewa'e 'anai awa beiraaui inoni ta'a'i ma ngau ro'u
beiraau.”
3 Mia Jisas 'a hauai ha'atee heiha'auu tanaraau o'ani,
4 “'Onaa ta ta'i 'ini'amou nai to'oraa ta ta'i 'arangi siip,
ma'e ta'i nai ai'aa, 'e taha nai haua? 'Ai nugasiraaui
siwa tangahuru mana siwa na awa mausi na'i dora narau
ngaungau ei, ma'ai hano 'anai sibaniai ta'i na ai'aasi tari
'oha nai sadoia.
5 Ma na'i 'oha nai to'oana, 'ai wa'ewa'e di'u 'inia. 'Ai suru'ia
ara'a na'i 'aba'abana,
6 maai waia aho'i 'ari na'i 'omaa. Na'i 'oha nai ataha aho'i
wou na'i 'omaa, 'ai 'unuraau mai geresae ana'i miraaui inoni
narau mono goni na'i ta'i dora mai o'ani 'iniraau, ‘Naani 'au
kaeni wa'ewa'e di'u suria 'au sadoia aho'i siip agua na ai'aa.
Gaau magai wa'ewa'e goni 'inia.’
7 “'Inau wai 'unua tana'amou, 'a o'asi ro'u na'i 'oha na'e
ta'i inoni ta'aa nai rihosi baani'i ora-ora'a ana'i. 'Iraaui nei
ara'ai aro rai wa'ewa'e raha di'u 'inia mo'osi. Na wa'ewa'e

narai haua 'ai raha di'uai wa'ewa'e narau haua 'iniai siwa tangahuru mana siwa sae narau odo-odo na ai'a ororiu dorai rihosi.”

Ha'atee Heiha'auu

'Iniai Korai Ha'a Na Ai'aa

8 “Ma 'onaa 'e urao nai to'oraa ta ta'i tangahurui korai ha'a, maigui ha'a-ai'aa ta ta'i, 'e taha nai haua? 'Iia 'ai suungiai raita maai tatara 'orima'inia goro hako ha'atai ruma ana maigu sibania tari 'oha nai to'oana.

9 Ma na'i 'oha nai to'oana, 'ai soi goniraau hako mai gere urao ana'i miraaui nei narau mono goni na'i ta'i dora mai o'ani 'iniraau, ‘Naani 'au kaeni wa'ewa'e di'u suria 'au sadoia aho'i korai ha'a agua na ai'aa. Gaau magai wa'ewa'e goni 'inia.’

10 “Mawai 'unua ro'u tana'amou. Na'i beiraaui enjel ana'ia God na'i aro, 'e wa'ewa'e na raha di'u ro'u wou 'iniai ta'i inoni ta'aa na rihosi baani'i ora-ora'a ana'i.”

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai Geresae Na Ai'aa

11 'Ia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u, “'E ta'i sae na to'oraai rua gare.

12 'A 'ariwou mana gare na hutai muri 'a o'ani 'iniai amadarua, ‘Ama, 'au 'irisia do'oi haua tanaaui aba 'ohagu 'ini'i toto'ora amu'i na'o ga'i hoai'i tana'amiria i do'oragu.’ Mana amadarua 'a hoai'i toto'ora ana'i tanararua i rua gare anasi.

13 “Na'i muri, na gare na hutai murisi 'a raonga'ini'i mwane mareho na to'ora'i ma waa'i ha'a ana'i ma hano 'anai awa na'i dora ha'atau. Na'i 'oha na awa 'isi, 'a ha'agata'ini'i ha'a ana'i suri'i mwane here to'o bweubweu'a nara ai'a goro.

14 Na'i 'oha na ha'agata'ini'i hakoi ha'a ana'i, 'e kae hioro raha na to'o hako 'ari suriai dorasi, maagu taraawa'a toho 'iniai ha'a 'anai hori nana mahoingau.

15 Naasi 'a 'ari ma ha'angoni tagora beiai ta'i sae toto'ora na'i dorasi. Mana saesi 'a ha'ataaria 'ari 'anai 'omesuri'i boo ana'i.

16 I geresaesi 'a naga di'u 'anai ngaa'i mareho na hangani boo 'ini'i, 'inia ai'a tanei nai haua tanaa ta mahoingau.

17 “Na'i muri 'agu boi aho'i 'adoma'ina magu o'ani, ‘Mwane! 'Iraaui sae tatau'aro ana'ia amagu rau to'ora mahoingau di'u maugu awa moi 'anai hioroni.

18 Wai suruta'e mawai 'ari aho'i beia amagu mawai o'ani 'inia, “Ama, 'inau 'au here ta'aa. 'Au hairaesi beia God, mau hairaesi bei'o ro'u!

19 Ai'a arari do'oigui 'unuau ro'u 'iniai garemu. 'Oi here mara sae tatau'aro moi 'iniau.” ’

20 “Naasi na geresaesi 'a suruta'e ma hano 'anai 'ari aho'i beia amana. Ma na'i 'oha na amana 'a 'omesia ha'atau mau,

'a kae ahutotou di'u suria, 'inia 'a 'ome ha'ata'ata'ahi. Naasi
ma 'eba 'anai heisadoi beia, 'a 'agoia ma ngoonia.
21 Mana gare anasi 'agu o'ani 'inia amana, ‘Ama, 'inau 'au
here ta'aa. 'Au hairaesi beia God, mau hairaesi bei'o ro'u. 'A
ai'a ta'isada do'oigui 'unuau 'iniai gare amua.’
22 “Mana amanai garesi 'a o'ani 'iniraaui sae tatau'aro
ana'i, ‘Moi 'ari raurau na'i ruma mamoi waa mai ta to'oni
nai 'omeegoro di'u mamoi ha'asirihia 'inia. Moi haua ta
ringi mamoi daraha'inia na'i kaka'una mana sandol 'anai
uwana.
23 Naasi moi 'ari mamoi sigihia ta garei kau nagau
hangani ha'arahaa ani magai ngahuia 'anai ngau goni,
magai wa'ewa'e beiai gare agua.
24 'Inia na gare aguani 'a 'onaa do'a mae ga'u, magu tahi
aho'i ro'u. 'A 'onaa do'a ai'aa ma na'i 'ohani 'au adoia aho'i.’
Na'i 'oha ra agau hakoi mwane maho, mana ngaugoni 'agu
taraawa'a.
25 “Ma na'i 'ohasi na gare na hutai na'o 'a awa mau 'ari
na'i mou. Na'i 'oha na gaarangiai ruma 'iniai aho'i'a ana mai
baaniai mou, 'a rongo'i mareho nara ha'a-angiangi'i mana
sae ra mao.
26 Naasi ma soia mai ta'i 'iniraaui sae tatau'aro ma
songa'inia 'iniai taha na to'o na'i ruma.
27 Mana sae tatau'arosi 'a o'ani 'inia, ‘I do'oramu na hano
ani 'a ataha aho'i mai, mia amamu 'a 'unua dorai ngahuiai
garei kau nara hangani ha'arahaa ani 'anai ngaugoni beia
'inia, suria 'iia 'a hano ma ataha aho'i mai dadara'a.’
28 “Na'i 'ohasi ni gare na hutai na'osi 'a kaeni taesu'a di'u,
ma kakawata'i siri ruma. Mana amana 'a hura'a wou ma
bonga'inia do rarui siri.
29 Miagu o'ani 'inia amana, ‘'O 'iraraa, 'ado harisi 'inau 'au
tau'aro raha di'u tana'o, ma ai'a do ta ta'i 'oha nawai hairaesi
bei'o. Ma ai'a do ta gere garei gout ro'u moi na do'oi haua
tanaau 'anai ngau wa'ewa'e bei'i geresae agu'i!
30 Ma na'i 'oha na ataha i gare amua na ha'agata'ini'i
toto'ora amu'i 'ini'i urao horihori, 'o ngahuia tanaa i garei
kau nara hangani ha'agorohia 'anai ngaugoni beia.’
31 “Mana amana 'a o'ani, ‘Mama, 'o 'iraraa, i'oe 'o awa
tarau beiau mana mwane mareho nau to'ora'i 'iaamu'i.
32 Ma'ata 'a goro dogai ngau wa'ewa'e beiai do'oramu.
'Inia 'a 'onaa do'a mae ga'u magu tahi aho'i ro'u, ma 'onaa
do'a ai'aa ma na'i 'ohani 'au sadoia aho'i.’ ”

16

Ha'atee Heiha'auu

'Iniai Sae Tatau'aro Na Aidangi

1 'Ia Jisas 'a hauai mamaani tanaraaui rongoiusuri ana'i
o'ani, “'E ta'i sae toto'ora na rongoa doni sae na 'omesuri'i
tanaa i toto'ora ana'i 'a here ha'ata'ai'i ha'a ana'i.
2 'Ariwou mana sae toto'orasi 'a 'unua mai sae tatau'aro
anasi ma o'ani 'inia, ‘'A ha'a-momori gasi mareho nau
rongoa 'ini'o? 'Oi usu'i dio i 'omesuri na'o haa mai 'ada'i
ha'a mana toto'ora agu'i. 'Inia na'i 'ohani 'oi hako baaniai
tau'aro amua.’
3 “Mana sae tatau'arosi 'a wai'ado'ado ma o'ani 'inia
haaria, ‘'E taha gasi nawai haua? 'Inia ni bwauodo agua 'a
'unua do'ai ha'ahakoau baaniai tau'aro agua, minau 'au ai'a
wetewete arari 'anai 'e'eri tarea suri'i mou, mau ninimata'i
ha'angoni ha'a ro'u.
4 'Oo, 'au 'iraraai mareho nawai haa neina rei'uaa
nawai hako baaniai tau'aro agua me 'iraaui noni rai matai
ha'amaotoau siri moi suri'i ruma adaa'i.’
5 “Naasi ma 'unuraau mai mwane narau kaoni ha'a beiai
bwauodo ana ma o'ani 'iniai sae tahamora, ‘'E siha na'o
kaoni 'inia beiai bwauodo agua?’ Mia aramia o'ani,
6 ‘'E waru 'arangi galon rumui 'oliv.’ Mana sae tatau'arosi
'a o'ani 'inia, ‘Naani pepa na ha'ata'iniai kaoni amua. 'Oi
kaia ma'oi hasi usua auru do'e hai 'arangi moi.’
7 “Naasi ma songa'inia ro'u i nata abe, ‘Mi'oe 'e siha na'o
kaoni 'inia?’ Mia aramia o'ani, ‘'Inau 'au kaoni 'iniai ta'i
'arangi baegi wiit.’ Mana sae tatau'arosi 'a o'ani 'inia, ‘Naani
pepa na ha'ata'iniai kaoni amua. 'Oi kaia ma'oi hasi usua dio
do'e waru tangahuru moi.’
8 “'Agu 'ariwou mana bwauodo 'agu 'iraraai mareho
ta'aa na haua i sae tatau'aro anasi. Me ma'ata 'a ha'atee
ha'agorohia mo'osi, 'inia 'a madoma di'u 'anai hau'i mwane
here o'asi 'anai 'a'auhia haaria. 'A ha'a-momori do 'iraaui
inoni ahurodo rau aidangisi'i mwane here o'asi di'uraaui
inoni nara awa na'i bewaa.”
9 Mia Jisas 'agu o'ani, “Naasi, 'inau wai 'unua tana'amou.
Moi 'a'auhiai nata nei 'ini'i toto'ora amoo'i, neina na'i 'oha
narai hako, raigui ha'amaoto'amou na'i dora ni tahi tarau.
10 'Onaa ra matai 'u'uri'amou suri'i gere mareho, ra matai
'u'uri'amou ro'u suri'i kae mareho. Me 'onaa ra bwa'i
'u'uri'amou suri'i gere mareho, 'ai bwara ro'u tanaraau 'anai
'u'uri'amou suri'i kae mareho.
11 Naasi 'onaa ra bwa'i 'u'uri'amou 'anai 'omesuri'i toto'ora
na'i marewanani, 'ai he'ua igui 'u'uri'amou ada suri'i huudi
toto'ora ana'ia God?
12 Ma 'onaa ra bwa'i 'u'uri'amou 'anai 'omesuri'i toto'ora
adaa'i sae he'ete'i na'i marewanani, ra bwa'i haua tana'amou
i toto'ora namou ga'i to'oraa na'i aro.
13 “'A bwara doni sae tatau'aro 'ai tau'aro goro tanaai rua
bwauodo. 'Onaa nai o'asi, me 'iia 'ai 'itaa ta nei maai ta'ahiai
nata nei. Ma'ua 'ai 'adoma'i ha'ahoua tanei mana nata nei

'a bwa'i. Naasi 'a bwara 'anai tau'aro tanaa God ma do'oigui
ta'ahia ro'u i ha'a."
14 Miraau na Farisei narau rongoa Jisas rau haikou 'inia,
suria rau ta'ahia di'u i ha'a.
15 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraau, "'I'amou mou here
'onaa domou goro na'i maadaaui inoni, mia God 'a aidan-
gisi'i hakoi taha nara awa suri'i tahingamoo'i. Moi 'ome'ome
goro! 'Inia 'a ragoi mareho na 'iraaui inoni ra 'adoma'i
ha'agorohi'i, me tanaa God ra'i mareho ta'a'i moi."

Ha'ausuringa'i 'Iniai Ringe Ana'ia Moses
(Matiu 11:12-13; 5:31-32; Mak 10:11-12)

16 Mia Jisas 'agu o'ani ro'u, "Na'i na'o, gau suri'i Ringe
ana'ia Moses bei'i ha'ausuringa'i adaa'i Rarabea. Me
taraawa'a beia Jon Bwareomaea nara taraawa'a 'anai
taroha'inia ro'u i heimarungi ana God, mana mwane inoni
rau bonasia di'u dona rai siri na'iei.
17 Ma'ata ai'a do ta gere dora 'iniai Ringe ana'ia Moses
do'ai ai'aa. Ni aro mana ano rarui hako, ma'ata na
Ringeringe 'isi ra bwa'i hako ta'oha.
18 "'Iatei na gaasiai urao ana ma wainai urao he'ete'i, 'iia
'a ora-ora'a 'inia 'a taritari'a baaniai urao ana. Ma 'onaa 'e
sae na wainai urao ha'iwai na mwane ana 'a gaasia, na sae
na wainai uraosi 'a ora-ora'a, 'inia 'a taritari'a beiai urao
ha'iwai."

Ha'atee Heiha'auu 'Inia Lasarus

Mana Sae Toto'ora

19 'Ia Jisas 'a o'ani ro'u, "'E sae toto'ora na ho'o bwana
'ome goro tarau, ma ngaungau goro, mana mwane mareho
ra mwada'u tanaa na'i awa na haa na'i marewanani.
20 Ma'e mwaeta'aa keokeo'a na atana 'ia Lasarus, ra waia
wou 'ado 'oha 'anai ha'adaohia na'i maanai baraaruma anai
saesi.
21 'Ia Lasarus 'a maesia ngaa'i dorai mahoingau nara
ahoda baaniai dora ngaungau anai sae toto'orasi. I misu
ra boi ro'u 'anai namiri'i keona Lasarus.
22 "Na'i 'oha na mwaeta'aasi 'a mae, 'iraaui enjel rau waia
'anai awa beia Ebraham. 'Ariwou mana sae toto'orasi 'a mae
ro'u mara toringia.
23 'Iia 'a awa 'anai rongomaata'i na'i dora nara awaiei
inoni ta'a'i nara mae. Na'i 'oha na wana ara'a 'a 'omesia
Ebraham ha'atau ma re'ia Lasarus na'i bobona.
24 Mana sae toto'orasi 'a totoro tanaa Ebraham o'ani,
"'Ei, Ama Ebraham, 'oi ta'ahiau. 'Oi ha'ataaria maia
Lasarus maai ha'abuniai kaka'una mai boi ha'abunibuniai
meameagu, 'inia 'au kaeni rongomaata'i di'u 'iniai 'euni.'
25 "Mia Ebraham 'a aramiai sae toto'orasi o'ani, "'O 'iraraa
garegu, I'oe 'o to'ora mwane mareho goro na'i 'oha na'o awa

na'i marewana. Na'i 'ohasi 'ia Lasarus 'a to'ora'i mwane
mareho ta'a'i. Ma na'i 'ohani 'iia 'a wa'ewa'e di'u mi'oe 'ogu
rongomaata'i moe'a.
26 Mana nata mareho ro'u, 'e kaeni marawai ganu na awa
hoaigaau, ma bwara do tanei 'ai tarau wou ma'ua tarau mai
bei'amiria.'
27 "Mana sae toto'orasi 'agu o'ani 'inia Ebraham, 'Na o'asi
ana Ebraham, 'au ha'angoni'o, 'oi ha'ataaria 'aria Lasarus
'ari na'i ruma ana amagu.
28 'Ai 'ariwou maai ha'abasuraaui rima do'oragu neina rai
abui boi na'i dora ni rongomaata'ini.'
29 "Mia Ebraham 'a o'ani, 'Ni usu-usu na haa'ia Moses
miraaui Rarabea ra bwani awa 'anai ha'abasuraau. 'Iraau
rau ga'i rongo'i marai ha'isuri'i.' "
30 "Mana sae toto'orasi 'a aramia Ebraham o'ani, 'Ai'a Ama
Ebraham, rau bwa'i orisi 'onaa 'a bwa'i sae nai tahi aho'i
baaniai mae nai 'ari 'anai mamaani tanaraau.'
31 "Mia Ebraham 'a o'ani, ''Onaa narau bwa'i ha'isuri'i
taha na 'ia Moses miraaui Rarabea narau 'unu'i, ma'ai
bwara tanaraau ro'u i orisi rei'uaa nai 'ari mamaani
tanaraau ta sae nai suruta'e aho'i baaniai mae.' "

17

Ora-ora'a
(Matiu 18:6-7, 21-22; Mak 9:42)

1 Mia Jisas 'agu ha'atee ro'u o'ani 'iniraaui rongoiusuri
ana'i, "Ni mareho narai hauai ora-ora'a tanaai inoni rai to'o.
Ma'ata ha'arohaia di'ua mo'o nai ha'a-ahodariai sae na'i ora-
ora'a.
2 'Onaa 'iatei nai raba ha'atehaa tanei 'iniraaui nei kekerei
'ini, 'a goro do ra ga'i ho'osia ta kae hau na'i 'u'una marai
hura'a ha'adodohia dio na'i asi rodo. 'Inia na ha'a-mama'ai
na 'ia God nai haua tanaai nei nai ha'atehaa tanei 'iniraau,
'ai ta'aa di'u ro'u wou.
3 Naasi, moi 'ome tarihadi mareho namoi haa'i!
"'Onaa 'e nei muru hei'irara'i na hauai maho na ta'aa
tana'o, 'oi ha'a-aidangisia 'iniai taritari'asi. Ma 'onaa 'a
'adoma'i orisi, ma'oi 'adoma'i nugasia.
4 'Onaa na here ha'ata'ai'o ha'abiu na'i rarona moi ta'i
dangi, ma na'i 'ado 'oha, 'a 'ariwou bei'o 'anai o'ani 'ini'o,
''Au aidangisia do 'inau 'au taritari'a, 'ohani 'au orisi.' I'oe
'oi 'adoma'i nugasiai taritari'a ana."

Hinihini

5 Miraau na Ha'ataari rau o'ani 'inia Araha, "'Oi ha'araha'i
hinihinimee'i."
6 'Ia Jisas 'agu aramiraau o'ani, "'Onaa na hinihinimoo'i
'ai kekerei ta'aa 'onaai gere korai hasi'ei nara 'unua 'iniai
mastad, na kae hasi'ei 'ariani 'a ga'i araisuri'o moi 'onaa

na'oi 'unua tanaa 'anai rangu'ia ara'a haaria maai hasia
haaria hura'a i asi."
7 Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraau, "'Onaa tanei 'ini'amou
nai to'oraa ta sae tatau'aro na tau'aro na'i mou ana, ma'ua
'omesuri'i mwamwaa ana'i. 'A 'ua? Na'i 'oha na bura'i
aho'i mai baaniai tagora 'o 'adoma'inia do'oi o'ani 'inia? 'Oi
heinagu auru ma'oi ngau.'
8 'A bwa'i! Na mareho na'oi 'unua tahamora tanaa 'ai o'ani,
'Oi ha'aagaua ga'u i mahoingau agua. 'Oha nai agau, 'oi
ha'a-orisi goro ma'oi waa mai tanaau. Na'i 'oha nawai ngau
hako ma 'oigui ngau ro'uta.'
9 Mana sae tatau'arosi 'a bwa'i 'adoma'inia do'oi tagio
tanaa, 'inia 'iia 'a suri'i moi heiatenga'i amu'i.
10 'Ai o'asi ro'u tana'amou. Na'i 'oha namou araisuri'i
taha nau 'unua tana'amou 'anai haa'i, moi o'ani, 'I'ameu
ra'i inoni tatau'aro moi. 'A ai'a ta'isada do'oi ha'atee
ha'agorohi'ameu, suria 'i'ameu meu uranga'ini'i moi taha
na'o ha'atora'ameu 'ini'i.' "

Jisas 'A Ha'agorohiraau Aho'i

Ta'i Tangahurui Sae Lepa

11 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a hano mau 'anai Jerusalem, 'a
ataha wou na'i tarihanai Provensi Samaria mei Galili.
12 Ma na'i 'oha na siri wou na'i ta'i 'omaa na'i raronai
dorasi, 'a heisadoi beiai ta'i tangahurui sae lepa. Rau gere
ura ha'atau
13 marau totoro o'ani tanaa Jisas, "Jisas, saemaua, 'oi ahu
ta'ahi'ameu ma'oi 'a'auhi'ameu!"
14 Mia Jisas 'a 'omesiraau ma o'ani 'iniraau, "Moi 'ari
beiraaui Piriisi marai 'iraraa domou goro'a aho'i." Na'i 'oha
naraugu hano 'anai 'ari, rau 'omesia dona abedaa'i ra goro'a.
15 Ma'e ta'i 'iniraau 'a hasi aho'i mai 'oha na 'ome 'iraraa
do'a goro aho'i. 'A ha'atee ha'agorohia God beiai ringe raha.
16 'A topira'i ruru auru tanaa Jisas, ma tagio tanaa. Mana
sae na aho'i maisi 'e sae ni Samaria.
17 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani, "'E waira ta'i tangahurui
sae nau ha'agorohia ani, neiraau hei nata waira siwa?
18 Ni 'uaana na 'ia mo'o na ha'i sae mahuara moi nagu boi
'anai ha'aasaa God?"
19 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, "'Oi suruta'e ara'a ma'oi
'ari, na hinihinimu 'a ha'agorohi'o baaniai daoha."

Heimarungi Ana God
(Matiu 24:23-28, 37-41)

20 Ma ra'i Farisei rau songa'inia Jisas 'iniai 'oha he'ua na
'ia God 'ai taraawa'ai marungiraaui noni ana'i. Mia Jisas 'a
aramiraau o'ani, "Na heimarungi ana God gau bwa'i 'omesia
'ini'i maagaa'i.

21 Ma bwa'i sae do'ai o'ani, ‘Naani'a’ ma'uasi ‘'Ome, na 'ari
ani!’ Suria na heimarungi ana God na bei'amou.”

22 Magu o'ani ro'u 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “'E 'oha nai
boi mau na 'i'amou moi raba 'omesiau i Garei Inoni rei'uaa
ta ta'i dangi moi. Ma'ata na'i 'ohasi mou bwa'i 'omesiau mau.
23 Ra'i nei rai o'ani, ‘'Ome, na 'ari ani!’ Ma'ua rai o'ani, ‘Na
maini!’ Rei'uaa na o'asi ma'oi abui suriraau 'anai wanasia.
24 'Inia na'i 'oha na 'inau i Garei Inoni wai aho'i mai, wai
ha'ata'i goro hura'a tanaraau hako inoni 'onaai mararea na
'ora ma marewasia hakoi ahoasara.
25 Ma'ata na'i na'o na Garei Inoni 'ai siri na'i rongomaata'i
na raha, miraaui inoni na'i 'ohani rai gagata'inia.

26 “Ni mareho na 'iraaui inoni ra hahaa'i na'i madoraa ana
Noa rai to'o ro'u na'i 'oha 'inau i Garei Inoni wai aho'i mai.
27 Mou 'iraraai 'oha ana Noa, 'iraaui sae rau poru ahuare
moi 'iniai ngaungau mana gonogono mana ha'aha'iwai tari
na'i 'oha na 'ia Noa 'agu buna siri na'i raronai haka. 'Agu
haa mana rangi raha 'a dio, mana ahe 'a ngahuiraau hako.

28 “Ma 'ai 'onaa ro'u i madoraa ana Lot. Na'i 'ohasi, na
inoni ra ngau mara gono, ra horihori, mara raoraonga'i, ra
hasihasi mahoingau, mara tatagora ruma.
29 Ma na'i 'oha na 'ia Lot 'a hora hura'a baaniai Sodom,
ni 'eu mana memei hau ngarungaru ra rasaha'i dio baaniai
aro mara suungia hakoi 'omaasi goni bei'i inoni.
30 'Ai o'asi ro'u na'i 'oha 'inau i Garei Inoni nawai aho'i
mai. 'Iraaui noni nara bwa'i ha'aagau rai 'asu'a 'inia.”

31 “Na'i 'ohasi 'ia mo'o nai awa hura'a na'i abau 'omaa
baani'i mareho ana'i na'i raronai ruma, 'ai abui siri aho'i'a
ro'u 'anai waa'i bori ana'i. Ma'ua 'ia mo'o nai awa na'i mou
ana, 'aigu abui 'ari'a ro'u aho'i ruma do'aigui waa'i bori ana'i
'anai hora bei'i.
32 Moi wai'ado'ado suriai urao ana Lot. 'Iia 'a poruporu'a
ma wana aho'i, mia God 'a ha'a-ai'aa.

33 “'Iatei na raba dau baabau na'i tahingana na'i mare-
wanani, 'a bwa'i to'oraai huunai tahi. Mia tei na
mwa'emwa'e 'anai ha'a-ai'aai tahingana 'iniau, 'iia 'ai to'oraa
nana i huunai tahi.
34 Mawai 'unua tana'amou, na'i madoraa nawai aho'i mai,
'onaa 'e waira rua nararui mauru na'i rodo na'i ta'i be'a,
'iraau enjel agu'i rai waia ta nei mana nata nei 'ai awa mau.
35 'E rua urao nararui tau'aro mahoingau goni, 'e ta'i narai
waia ma'e ta'i nai awa mau.
36 'E waira rua nararui tau'aro goni na'i mou, 'e ta'i narai
waia ma'e ta'i nai awa mau.”

37 Miraaui rongoiusuri ana'i raugu songa'inia o'ani,
“Araha, na'i hei narai to'o i mareho 'isi?”

Mia Jisas 'a aramiraau o'ani 'iniai heiha'auu, “Na'i dora
na awaiei mareho mae, rai ruru wou ei manu nara matai
ngaa'i mareho mae.”*

18

Mamaani 'Iniai Nao Na Taha

Beiai Sae Haha'akooti

1 Mia Jisas 'a hauai ha'atee heiha'auu tanaraaui ron-
goiusuri ana'i do nei narai abui maemae'a 'anai ha'arahesi.
2 'A o'ani, “'E sae haha'akooti na awa na'i 'omaa. 'Ia mo'osi
'a ai'a 'adoma'i ha'ahoua God ma ai'a rongo suriraaui noni.
3 Ma'e ta'i nao na'i dorasi na boi tarau beia ma ha'angonia
wetewete do'ai 'a'auhia na'i kooti mai ha'ahehoai sae na
here ha'ata'aia.
4 Na'i na'o 'a kakawa ga'u, 'agu towa'i 'a'ariwou mana
sae haha'akootisi 'a o'ani'a 'inia haaria, ‘Rei'uaa nau ai'a
ha'ahoua God, mau ai'a rongo suriraaui noni,
5 me ma'ata wai hauai taha na 'unua tanaaui naosi
'inia 'a ha'ata'aabegu di'u'a. 'Inia 'onaa nau bwa'i ha'a-
odoodoa tanaa, me 'aigui buna ha'abweuau 'iniai here na
haa guguasi.’ ”
6 Mia Araha 'agu ha'atee o'ani, “Moisu 'adoma'i suriai
mahosi. 'Onaa na sae haha'akooti ta'aasi
7 'agu buna 'a'auhiai naosi, 'ia God 'ai 'a'auhiraau ma'ata
i nei na bwane 'ome sigihiraau mau mai narau ha'angonia
tarau i hei'a'auhi baania. Mou 'adoma'inia do 'ai poruporu'a
'anai 'a'auhiraau?
8 'Inau wai 'unua tana'amou, 'iia 'ai raurau 'anai
'a'auhiraau. Ma 'ua? Na'i 'oha nawai aho'i mai, 'inau i Garei
Inoni, 'e waira siha nawai sadoiraau narai hinihiniau?”

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai Farisei

Mana Sae Haha'atakisi

9 Mia Jisas 'a haua ro'u i ha'atee heiha'auu tanaraaui nei
narau 'adoma'inia dorau odo-odo na'i maana God, maraugu
'adoma'i ha'a-auruhiraaui inoni. Magu o'ani 'iniraau,
10 “'E waira rua nararu 'ari 'anai ha'arahesi na'i Ruma
Maea ana God. 'E ta'i 'inirarua 'e Farisei, ma'e ta'i, 'e sae
ha-ha'atakisi.
11 Na Farisei 'a ura haaria na'i na'o ma ha'arahesi o'ani,
‘God 'au ha'atee ha'agorohi'o, 'inia 'inau 'au ai'a 'onaai'i tara'i
sae nara beriberi mara taritari'a baaniai urao adaa'i, ma'ua
haa'i tara'i here ta'a'i ro'u. Mau ha'atee ha'agorohi'o di'u do
'inau 'au ai'a 'onaaiai sae ha-ha'atakisi 'ariani.

---

* **17:37** 17:37 Ta'i 'ado'ado 'anai tatarani 'a o'ani: Na'i 'oha na 'ia Jisas 'ai aho'i mai, na mwani inoni hako rai 'omesia 'onaai 'omesi'i adaa'i manu narau roho garigariai dora na awa iei maho na mae.

12 'Inau 'au ha'aririta'i ngau rua dangi na'i ta'i sade, mau
matai wate'i tana'o i tangahurudi ha'a 'iniai horihorigu.'
13 "Mana sae ha-ha'atakisi 'a ura gere ha'atau moi baaniai
Farisei ma totopwau auru, suria 'a 'iraraa haaria do'a ai'a
ta'isada 'anai wana ara'ai aro. 'A hidai waiburuna 'inia 'a
ahutotou 'ini'i taritari'a ana'i, ma ha'arahesi o'ani, 'God 'oi
ahu ta'ahiau! 'Inau 'e inoni ora-ora'a.' "
14 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani, "'Inau wai 'unua tana'amou,
na'i 'oha nararu ha'arahesi hako, ai'a Farisei, ma'ata na sae
ha-ha'atakisi ani na 'ia God na ahugoro 'inia. 'Onaa na'oi
ha'a-ororiu'o di'uraaui inoni, 'ia God 'ai ha'a-auruhi'o, ma
'onaa na'oi ha'a-anoano'o haari'o, 'ia God 'ai ha'a-ororiu'o."

Jisas 'A Ha'agorohiraaui Gare Kekerei
(Matiu 19:13-15; Mak 10:13-16)

15 Ma ra'i sae ra waa'i mai kakae adaa'i do'ia Jisas
'ai karohiraau maai ha'agorohiraau. Na'i 'oha na 'iraaui
rongoiusuri rau 'omesia o'asi, rau ha'a-aburaaui sae.
16 Mia Jisas 'a 'unuraaui gare mai beia ma o'ani 'iniraaui
rongoiusuri, "Moi abui ha'a-bwarasiraau. Moi wateraaui
gare marai boi beiau. 'Inia 'iraaui nei ra 'onaairaausi, naasi
nei nara arari 'anai awa bahainai heimarungi ana God.
17 'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou: 'Iatei na bwa'i
'u'uria God 'onaai gare, 'a bwa'i siri na'i heimarungi ana
God."

'E Sae Na Toto'ora
(Matiu 19:16-30; Mak 10:17-31)

18 'E saemaua na boi ma songa'inia Jisas o'ani, "Ha'ausuri.
I'oe 'e sae goro. 'E taha nawai haua nawai daua 'iniai tahi
tarau?"
19 Mia Jisas 'a aramia o'ani, "Ni 'uaana na'o 'unua 'inia do
'inau 'au goro? Ai'a tanei do 'ai goro, me 'iia moia God.
20 I'oe 'o bwani aidangisiai Ha'atora: Abui taritari'a
baaniai urao amua ma'ua mwane amua, abui ngahu
ha'amaesiai sae, abui beri, abui pwari'i na'i kooti, ma'oi
ha'ahoua amamu mea inamu."
21 Mana saemauasi 'a o'ani, "Na mwane mareho 'isi 'au
bwane ha'isuri'i mau mai na'i 'oha nau kekerei."
22 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a rongoa o'asi, 'agu o'ani 'inia, "'E
ta'i mareho na i'oe 'o ai'a haua mau. 'Oi raonga'ini'i hakoi
mareho na'o to'ora'i. Mana ha'a 'ada'i, 'oi hisungiraau 'ini'i
pohara. 'Onaa 'oi haua o'asi, 'oi toto'ora na'i aro. Na'i muri
'oigui boi suriau."
23 Na'i 'oha na saesi 'a rongoa o'asi, 'a kaeni ahutotou raha
di'u, 'inia 'iia 'a toto'ora di'u.
24 Mia Jisas 'a wanasia ma ha'atee o'ani, "'Ai bwara di'u
tanaraaui sae ra toto'ora 'anai siri na'i heimarungi ana God.

25 'A 'ua? I mwamwaa nara 'unua 'iniai kamel 'a matai siri
daara'i na'i maanai nira? 'A bwara! Ma bwara di'u ro'u wou
tanaai nei na toto'ora 'anai siri na'i heimarungi ana God.”
26 Miraaui inoni narau rongoai marehosi rau ha'atee o'ani,
“Romwane, 'onaa na o'asi, ma 'ome 'onaa do 'a bwa'i ta sae
nai dauai tahi tarau!”
27 Mia Jisas 'agu aramiraau o'ani, “I taha na bwara tanaai
inoni 'anai haua, 'a mwada'u moi tanaa God.”
28 Mia Pita 'a o'ani 'inia, “'Ome Araha, 'i'ameu meu nugasi'i
hakoi mareho nameu to'ora'i mameu suri'o.”
29 Jisas 'agu o'ani 'iniraau, “Wai 'unua ha'a-momori
tana'amou, 'iatei na 'adoma'i ororiu 'iniai heimarungi
ana God ma nugasiai ruma ana, mana urao ana, mana
do'orana'i, inana mana amana, ma'ua gare ana'i,
30 'ai dau'i mwane mareho na'i marewanani di'u'i mareho
na nugasi'i. Ma na'i marewana nai boi ta'oha, 'ai daua nana
i tahi tarau.”

Orunai 'Oha Na 'Ia Jisas 'A Mamaani

Suriai Mae Nai Haua
(Matiu 20:17-19; Mak 10:32-34)

31 'Ia Jisas 'a wairaaui ta'i tangahuru mana rua ron-
goiusuri ana beia ma o'ani 'iniraau, “Moi bahurongo goro.
Na'i 'ohanisi gau hahano'a 'anai Jerusalem. Ma na'i 'oha
nagai ataha wou, na mwane ha'atee duruduru narau haa'i
rarabea na'i 'oha bwani, rai to'o ha'a-momori tanaau i Garei
Inoni.
32 Rai usuha'iniau tanaraaui nei narau ai'a Jiu 'anai haikou
'iniau. Rai 'isi'isiau, marai ngisuai abegu.
33 Rai rorohoau marai ha'amaesiau. Ma'ata 'e rua dangi
nai hako mana'i oruna wai suruta'e aho'i baaniai mae.”
34 Miraaui rongoiusuri ana'i rau ai'a aidangisi'i moe'a i
mareho 'isi. Na 'ado'ado 'ada'i ha'atee na haa'isi ra bainihu,
marau ai'a aidangisi'i taha na 'ia Jisas 'a hadanga'ini'i.

Jisas 'A Ha'a-wanawanaai Sae Na Kuru
(Matiu 20:29-34; Mak 10:46-52)

35 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a 'ariwou gaarangiai 'omaai Jeriko, 'e
sae na kuru na heinagu na'i bobonai tara 'anai haha'angoni
ha'a.
36 Na'i 'oha na rongoai tahahoro adaaui inoni, 'agu
heisonga'i o'ani, “'E taha na to'o?”
37 Rau 'unua tanaa do'ia Jisas ni Nasaret 'a tahahoro.
38 Miagu totoro ara'a o'ani, “Jisas, warowarona Deved, 'oi
arunga ta'ahiau ma'oi 'a'auhiau!”
39 Miraaui nei narau na'o 'inia Jisas rau 'unua tanaai
sae na kurusi do'ai papaku, miagu awaawara raha baaniai

na'o. “I'oe warowarona Deved, 'oi arunga ta'ahiau ma'oi
'a'auhiau!”
40 Mia Jisas 'a ura papaku, ma 'unua dorai urua maia mo'o
na kurusi tanaa. Na'i 'oha na boi gaarangia, 'ia Jisas 'agu
o'ani 'inia,
41 “'E taha na'o 'irisia dowai haua tana'o?”
Mana sae na kurusi 'a o'ani, “Araha, 'au raba 'ome'ome.”
42 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'Oi wana, na hinihinimu na
ha'agorohi'o.”
43 Na'i mau 'ohasi mana sae kurusi 'a wana'a. 'A suria
Jisas ma 'unu ha'aasaa God. Ma na'i 'oha na 'iraaui inoni
rau 'omesia o'asi, rau 'unu ha'aasaa ro'ua God 'inia.

19

Sakias 'A 'Omesia Jisas

1 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a tahahoro wou na'i 'omaai Jeriko,
2 'e sae na atana 'ia Sakias na awa 'isi. 'Ia Sakias 'e
bwauodo adaaui ruruha narau si'ogoni takisi, me 'iiasi 'e
sae to'ora ha'a.
3 'Ia Sakias 'e sae pwapwaku, magu raba 'omesia di'u a
Jisas. Me suriai pwapwaku di'u ana 'a bwara tanaa do 'ai
'omesia, 'inia 'a rago di'ui sae narau surisuria Jisas.
4 Hoita, mia Sakias 'a 'eba na'i na'o ma hane ara'a na'i
hasi'ei nara 'unua 'iniai Sikamo, do neina 'ai 'omesia goro a
Jisas 'oha nai taha wou.
5 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a ataha wou na'i marunai hasi'eisi, 'a
wana ara'a ma o'ani 'inia Sakias, “Sakias, 'oi dio mai'a, 'inia
na'i dangini wai awa'a ma'ata'a na'i ruma amua.”
6 Mia Sakias 'a dio raurau baaniai hasi'eisi, ma waia Jisas
'ari ruma ana ha'i wa'ewa'e.
7 Miraaui nei narau 'omesia o'asi rau taesu'a marau o'ani,
“'Ome! 'Ia Jisas 'ai siri awa na'i ruma anai sae ora-ora'a na!”
8 Hoita, 'ia Sakias 'a ura ma ha'atee o'ani, “'Ome Araha.
Naani 'au duruduru doni aba 'ini'i mareho hako nau to'ora'i
wai haa'i tanaraaui pohara, ma 'onaa 'e sae nau ha'a-
bweubweu'aa, 'inau wai su'ua ha'ahai aho'i tanaai siha ha'a
nau ha'a-bweubweu'aa 'inia.”
9 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Dangini 'ia God 'a ha'atahi'o
beiraau hakoi nei na'i ruruha amua, suria i'oe 'o to'oraai
hinihini na 'onaai hinihinina Ebraham.
10 'Inau Garei Inoni, 'au boi 'anai sibaniraaui nei nara teha
ma 'anai ha'atahiraau.”

Na Ha'atee Heiha'auu 'Iniraaui

Sae Tatau'aro Mana Ha'a Adaa'i
(Matiu 25:14-30)

11 'Iraaui inoni rau bahurongo'i mau i ha'atee
ha'ausuringa'i ana'ia Jisas. Me 'iniai gaarangi ataha wou

adaau na'i Jerusalem, 'ia Jisas 'a haua ro'u tanaraaui
ha'atee heiha'auu 'anai ha'a-odoodoai 'ado'adodaau. 'Inia
'iraaui inoni rau 'adoma'inia dona heimarungi ana God 'ai
taraawa'a na'i 'oha 'ia Jisas 'ai ada na'i 'omaasi.
12 Naasi ma o'ani, “'E saemaua na ha'aagau 'anai hano
ha'atau 'ari na'i marau raha dorai ha'amwaerahaa, maigui
aho'i mai.
13 Ma na'i na'o magu hano, 'a soiraau mai waira ta'i
tangahurui sae tatau'aro ana, ma ha'a-'u'uriraau 'ini'i kae
ha'a* ma o'ani 'iniraau, ‘Moi ha'atagora'i ha'a 'isi mamoi
ha'arago'i tari 'oha wai aho'i mai.’
14 Miraaui noni na'i dora ana rau 'itaai saemauasi. Naasi
marau ha'ataari'i 'ari haisuri tara'i sae 'anai 'unua tanaai
mwaeraha do'ai abui ha'amwaerahaai saemauasi, 'inia rau
'itaa do 'ai mwaeraha tanaraau.
15 “Ma'ata rei'uaa na o'asi, ni mwaeraha 'a
ha'amwaerahaai saemauasi do'ai heimarungi na'i dora
na ha'a-'omesuria 'inia. Na'i 'oha na aho'i mai na'i 'omaa,
'a soiraau mai sae tatau'aro ana'i 'anai sadoiai siha ha'a
narau sadoi'i 'ini'i ha'a na haa'i tanaraau 'anai ha'atagora'i.
16 Mana sae tahamora 'a boi ma o'ani, ‘Saemaua, ni ha'a
amua nau ha'atau'aroa, 'au a'oia ara'a ha'atangahuru.’
17 Mana mwaeraha 'agu o'ani, ‘'A goro ha'atai sae
tatau'aro agua. Suria 'o mangudisi'i gere mareho, 'inau wai
ha'a-'omesuri'o 'inia ta ta'i tangahurui kae 'omaa.’
18 “Na ruanai sae 'a boi ma o'ani, ‘Saemaua, na ha'a amua
nau ha'atau'aroa, 'au a'oia ara'a ha'arima.’
19 Mana mwaeraha 'agu aramia o'ani, ‘I'oe 'o kae here
goro di'u ro'u. I'oe wai ha'a-'omesuri'o 'inia ta rima kae
'omaa.’
20-21 “Mana nata sae 'a boi ma o'ani, ‘Saemaua, naani ha'a
amua. 'Au mamaa'usi'o, mau giru ha'agorohia na'i hangete,
suria i'oe 'e sae hahaungarimu. 'Au 'iraraa do 'oi rahi'i
ha'a na 'iraaui sae tatau'aro amu'i nara a'oi'i ara'a 'ini'i ha'a
na'o ha'a-'u'uriraau 'ini'i, ma'o 'adoma'iniai dau ha'a baani'i
mahoingau na 'iraau sae tatau'aro amu'i ra hasi'i.’
22 “Mana mwaeraha 'a o'ani, ‘I'oe 'e sae tatau'aro ta'aa!
Na ha'atee na'o haa'i wai hiiri'o aho'i 'ini'i! Ni 'iraraa amua
do 'inau 'e sae o'asi,
23 'o ga'i ha'atagoraai ha'a agua na'i ruma ni niga ha'a!
Neina na'i 'oha nawai aho'i mai, wai matai daa goni beia ta
gere ha'a narai a'oia ara'a ro'u na'i hungana.’
24 Naasi magu o'asi 'iniraaui nei narau ura 'isi, ‘Moi rahiai
ha'asi baania mamoi haua tanaai sae tatau'aro nara rago
di'u i ha'a ana'isi.’

---

* **19:13** ***Kae ha'a:*** Na ha'a nara haua tanaraau 'a ta'isada 'onaa ra ga'i tagora maena suria ta oru hura.

25 “Miraau aramia o'ani, ‘Saemaua, 'iia ha'a ana'i ra bwani
rago'a.’
26 “Mana saemauasi 'a o'ani 'iniraau, ‘'Inau wai 'unua
tana'amou, tanaa mo'o na here ha'agorohiai taha nau haua
tanaa, 'inau wai ha'arago'a ro'u wou tanaa. Mei tanaa mo'o
na ai'a here ha'agorohiai mareho nau haua tanaa, rei'uaa
mareho kekerei he'ua na to'oraa, wai rahia aho'i baania.
27 Mei tanaraaui nei narau ha'imae beiau ani narau ai'a
'irisia dowai mwaeraha 'anai marungiraau, moi wairaau
mai, mamoi ngahu ha'amaesiraau 'ini na'i maagu.’ ”

Jisas 'A Ha'ata'inia Haaria

Do 'Iia Na Mwaeraha
(Matiu 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)

28 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a maani'i hakoi mareho 'isi, 'agu
hano 'anai na'o 'ari 'anai Jerusalem.
29 Ma na'i 'oha na 'ia Jisas 'a gaarangia wou i 'omaai Betfeis
mei Betani gaarangiai hungahungai 'Oliv, 'a ha'a-taarirarua
'ari na'i na'o i rua rongoiusuri ana. 'A o'ani 'inirarua,
30 “Murui hano mamurui 'ari nai 'omaa nagau 'ari wou
'ana. Na'i 'oha namurui tahawou na'i 'omaa, murui 'omesiai
garei dongki nara ho'osia. Na dongkisi 'a ai'a ta sae mau nai
ta'e na'iei. Naasi murui wagasia mamurui waia mai tanaau.
31 Ma 'onaa ta sae nai songa'inimurua 'iniai taranai taha
namuru wagasia 'inia i mwamwaasi, murui 'unua tanaa
do'ia Araha na 'irisia.”
32 Hoita, na'i 'oha na raru 'ariwou na'i 'omaasi, raru
'omesiai dongki 'onaai 'unua ana Jisas tanararua.
33 Na'i 'oha nararu wagasiai mwamwaasi, ni sae narau
to'oraa rau o'ani 'inirarua, “'E taha na muru wagasia 'ana i
mwamwaasi?”
34 Miraru o'ani, “'Ia Araha na 'irisia.”
35 Naasi ma rarugu waa mai dongkisi tanaa Jisas,
raru nuga'i to'oni bo hura'a adaru'i na'i hungana, marau
ha'ata'ehahia Jisas 'anai heinagu na'i hungana.
36 Na'i 'oha na ta'e 'anai 'ari Jerusalem, 'iraaui inoni rau
haari'i to'oni adaa'i na'i tara.
37 Na'i 'oha narau gaarangia wou i Jerusalem narau
taraawa'ai dio suriai hungahungai 'Oliv, na kae ruruhai
sae narau rongosuria Jisas rau ha'atee ha'agorohia ha'i
wa'ewa'e marau ha'aasaa God beiai ringe raha 'ini'i mwane
ha'abu'oahu na 'ia Jisas 'a haa'i narau 'omesi'i.
38 Rau o'ani,
“Araha God, 'oi ha'agorohia mo'o na'o ha'ataaria mai 'anai
mwaeraha!
Goroha 'ai awa na'i aro.
Gau magai ha'aasaa God na awa ara'ai aro!”

39 Ma tara'i Farisei narau awa na'i 'ohasi, rau ha'atee
o'ani 'inia Jisas, “Ha'ausuri, 'oi ha'a-papakuraaui sae narau
suri'osi.”
40 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Wai 'unua tana'amou, 'onaa
'iraaui rongoiusuri agu'i rai papaku, na mwane hau hako
suriai tarasi naraigu ha'atee ha'aasaa God.”

Jisas 'A Angisiai Jerusalem

41 Na'i 'oha na gaarangia wou i Jerusalem, 'a wanasia 'ari
'omaa ma angi, 'inia 'a ahutotou di'u suria.
42 Ma ha'atee ha'i angiangi o'ani, “'Onaa namou ga'i
aidangisiai taha na matai ha'ahagumou aho'i beia God, 'a
ga'i goro, me na'i 'ohani ra girua baani'amou.
43 'E 'oha nai boi mau na 'iraaui maerongamoo'i rai hei'oi
bei'amou. Rai haa'i ariari ara'a na'i bara 'anai 'omaa amoou
'anai ta'eha suri'i marai siri wou na'i raronai 'omaa. Rai
raroi'amou na bwa'i nei 'ini'amou nai matai hora.
44 Rai ngahu ha'a-ai'a'amou goni bei'i mwane mareho
na'i raronai 'omaa amoousi mana mwane ruma amoo'i rai
kokohu ro'u. 'Ai o'asi suria mou ai'a 'ome 'iraraa do 'ia God
'a boi 'anai ha'atahi'amou!”

Jisas 'A Taariraau Hura'a i Sae

Baaniai Ruma Maea Ana God
(Matiu 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

45 Ma na'i 'oha 'ia Jisas 'a ataha wou, 'a siri wou na'i dora
a'ora na'i maanai Ruma Maea ana God ma taariraau hura'a
i noni nara raoraonga'i na'i rarona.
46 Ma o'ani 'iniraau, “Na'i Usu-usu Maea 'ia God 'a o'ani,
‘Na ruma agua 'e ruma 'anai ha'arahesi.’ Mi'amou mou ha'i
dora ni bainihu 'inia nadaaui sae beriberi.”
47 'Ado dangi 'ia Jisas 'a ha-ha'ausuri na'i Ruma Maea.
Miraaui Na'ohadaa'i Piriisi, miraaui Ha'ausuri 'anai Ringe
ana'ia Moses, ma tara'i saemaua adaa'i Jiu rau bonasia dorai
sadoia ta here narai ngahu ha'amaesia 'inia.
48 Magu 'a bwara tanaraau, suria ra ragoi inoni narau
goni wou 'anai bahurongo'i ha'ausuringa'i ana'i, 'inia rau
ai'a rabasia dorai adarahia ta ta'i ha'atee.

20

Heisonga'i 'Iniai Mena Na To'oraa Jisas
(Matiu 21:23-27; Mak 11:27-33)

1 Ma'e ta'i dangi na 'ia Jisas 'a ha-ha'ausuri raaui noni na'i
Ruma Maea ana God, ma taroha'iniai Taroha Goro tanaraau.
Miraau na Na'ohadaa'i Piriisi, miraaui Ha'ausuri 'anai Ringe
ana'ia Moses ma tara'i saemaua'a ro'u, rau boi beia marau
o'ani 'inia,

2 “'Oi 'unua tana'ameu, 'iatei na 'unua tana'o do'oi matai
haa'i mareho 'isi?”
3 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'Inau wai songa'ini'amou ga'u.
Moi 'unua tanaau,
4 'ia tei na 'unua tanaa Jon 'anai bwareomaearaaui inoni?
'Ia God ma'ua inoni?”
5 Miraaugu hadahada haariraau hairiu o'ani, “'Onaa nagai
'unua do'ia God, me'iia 'ai o'ani, ‘Ma 'ua namou ai'a
hinihinia 'inia Jon?’
6 Ma 'onaa nagai 'unua do 'iraau moi inoni nara 'unua
tanaa, ma 'iraaui inoni rai buta ha'amaesigaau 'iniai hau,
'inia 'iraau hakoi inoni rau hinihini wetewete do'ia Jon 'e
rarabea.”
7 Miraaugu o'ani 'inia, “Meu ai'a 'iraraa mo'o na 'unua
tanaa.”
8 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraau, “Nau bwa'i rangasia ro'u
tana'amou 'iatei na 'unua tanaau do wai matai haa'i mareho
'isi.”

Ha'atee Heiha'auu 'Ini'i Sae Ta'a'i

Nara 'Omesuriai Moui Grep
(Matiu 21:33-46; Mak 12:1-12)

9 Mia Jisas 'a haa ro'u i ha'atee heiha'auu o'ani tanaraaui
inoni, “'E ta'i sae na hasiai moui grep. Na'i 'oha na hasia
hako, 'agu raonga'inia hura'a tanaraau tara'i sae narau
raba 'omesuria 'anai haa'i nadaa'i hua. Na'i 'oha na ha'a-
'omesuriraau 'inia, 'iia 'a hano ma 'ari awa orea na'i kantri
he'ete'i.
10 Na'i 'oha na tari mai madoraa 'anai husi, ni sae na
to'oraai mousi 'a ha'ataaria 'ari ta'i 'iniraaui inoni tatau'aro
ana'i 'anai 'ari waa'i mai hua narau ga'i haa'i tanaa baaniai
moui grep anasi. Na'i 'oha na ataha wou, 'iraaui mwane
narau 'omesuriai mousi rau ngahu ngahua moi, marau
ha'ataaria aho'i 'ari ha'i pwaranga.
11 “Naasi 'a 'ariwou ma ha'ataaria ro'u 'ari ta'i inoni
tatau'aro ana. Na'i 'oha na 'ariwou, 'iraaui sae 'isi rau ngahu
ngahua ro'u marau here ha'ata'aia marau ha'ataaria aho'i
ro'u 'ari ha'i pwaranga.
12 Naasi ma ha'ataaria ro'u 'ari orunai sae tatau'aro ana,
mana sae 'isi rau ha'amaaraa marau gaasia hura'a baaniai
dorasi.
13 “Hahakona mia mo'o na to'oraai mousi 'a o'ani, ‘'E taha
gasi nawai haua? Wai ha'ataaria 'ari gare agua nau huunai
ta'ahia ororiu, 'iia gasi narai ha'ahoua.’
14 “Na'i 'oha na 'ariwou i gare ana, 'iraau sae ta'a'i 'isi
rau hadanga'inia hairiu o'ani na'i ahoaadaau, ‘Naasia mo'o
naigu to'oraai mousi na'i 'oha nai mae amana. Gau magai
ngahu ha'amaesia magai to'oraa nagaau i moui grepisi.’

15 Rau 'ariwou marau daua. Rau waia hura'a na'i murinai
mou naraugu ngahu ha'amaesia na'iei.
“Hoita, 'e taha nai haua mo'o na to'oraai mou 'adaaui
mwane narau 'omesuriasi?
16 'Iia 'ai boi, maai ngahu ha'amaesiraau hako maai wateai
mou tanaraau tara'i nei he'ete'i ro'u.”
Na'i 'oha na 'iraaui inoni rau rongoai ha'atee o'asi ana,
raugu ha'atee o'ani, “'Ai abui to'o o'asi!”
17 Mia Jisas 'a wana wetewete 'iniraau ma ha'atee o'ani,
“'Onaa 'a bwa'i o'asi, ma 'e taha naasi 'ado'ado 'anai dorai
Usu-usu Maea na o'ani,
‘Na hau na 'iraaui sae tatau'aro ruma rau 'itaa,
naia naagu ha'i hau na ororiu di'u na'i bani anai ruma.’*
18 Mia tei nai agusu na'i hausi, 'ai maara ta'aa. Mia tei na
hausi 'ai ahoda hunia, 'ai meme'a.”†
19 Na'i 'ohasi 'iraaui Na'ohadaa'i Piriisi, miraaui Ha'ausuri
'anai Ringe ana'ia Moses, rau siba herehere 'anai daua dorai
ha'a-mama'aia, 'inia rau 'iraraa do na ha'atee heiha'auu na
haua 'a to'iraau. Maraugu ai'a buna daua suria rau magugu
do ra gasigu ha'agogoru i noni.

Heisonga'i 'Iniai Hori Takisi
(Matiu 22:15-22; Mak 12:13-17)

20 'Iraau na saemaua adaa'i Jiu rau bonasia moe'a mau
'anai sadoia ta here narai matai daua 'inia Jisas. Naasi rau
ha'ataari'i sae tanaa Jisas dorai here 'onaai sae goro marai
ha'imaania Jisas 'ini'i heisonga'i adaa'i. Rau bonasia do'ia
Jisas 'ai 'unua ta mareho narai taarai waia 'inia 'ari tanaai
sae ni Rom na Primia na'i 'ohasi, maai ha'a-mama'aia.
21 Miraaui nei nara raba ha'imaania Jisas rau 'ari-
wou beia marau o'ani, “Ha'ausuri, meu 'iraraa dona
mwane ha'ausuringa'i amu'i ra ha'a-momori hako ma'o
ha'ausuriraaui noni 'ini'i taha 'ia God na 'irisiai noni 'anai
haa. Ma na'i 'oha na'o ha'ausuriraau, rei'uaa na 'e sae he'ua
nara bahurongo'o, mana ha'ausuringa'i amu'i ra ta'isada
moi.
22 Naasi, 'oi 'unua tana'ameu. 'A 'ua? Na'i ringeringe
agaau, 'a odo-odo dogai hori takisi tanaai mwaeraha raha
na'i Rom ma'ua ai'a?”
23 'Ia Jisas 'a 'iraraa dorau raba pwari'ia, ma o'ani 'iniraau,
24 “Moisu waa mai ta korai ha'a.” Rau haua tanaa, magu
o'ani 'iniraau, “Na atana mana nununa tei na awa na'i korai
ha'ani?”

---

* **20:17** 20:17 Psalm 118:22 † **20:18** 20:17-18 Ni hau na ororiu di'usi, 'a ura 'inia Jisas. 'Iraaui Jiu rau 'itaa Jisas marau ai'a raba hinihinia. Ma rei'uaa na o'asi, 'ia Jisas naasi nei na ororiu di'u. 'Iraaui Jiu 'a 'onaa dorau agusu na'i hausi, 'inia 'a bwara tanaraau 'anai hinihinia do 'ia Jisas naasi Ha'atahi 'inia 'iia 'e noni moi 'onaairaau.

25 Miraaugu aramia o'ani, “I atana mana nununai Mwaer-
aha adaaui Rom.”
Miagu o'ani 'iniraau, “'Onaa na o'asi, mamoi haua tanaai
Mwaeraha i taha 'iia na to'oraa, mamoi haua tanaa God taha
'ia God na to'oraa.”
26 Naasi, 'a bwara tanaraau dorai ha'aagauhia Jisas,
rei'uaa narau bonasia do'ai 'unua ta maho taritari'a na'i
maadaa'i noni. Raugu bahu moi 'iniai heimwaosi hako
adaau 'iniai heiarami na haua.

Heisonga'i 'Iniai Suruta'e Aho'i
(Matiu 22:23-33; Mak 12:18-27)

27 Ma na'i muri, ra'i Sadiusi ra boi beia Jisas. 'Iraausi rau
ai'a hinihinia do 'irai noni rai suruta'e aho'i baaniai mae,
miraau songa'inia Jisas o'ani,
28 “Ha'ausuri, 'ia Moses 'a nugaai Ha'atora tanagaau do
'onaa 'e sae ha'iwai nai mae baaniai urao ana mararu
ai'a to'o gare, na do'orana 'ai orisia, mai waina ro'u i
uraosi. Mana gare na rarui to'ora'i, rai 'unu'i 'ini'i gare ana'i
do'orana na maesi, neina burungana 'a bwa'i hako.
29 Hoita, 'e heiha'auu naani. 'E ta'i 'oha 'e biu ha'ido'orada
narau awa wou, mana gare na hutai na'o 'a ha'iwai. Raru
ai'a to'o gare mau i urao anasi ma mae'a baania.
30 'Ariwou mana gare na hutai muri 'a waina ro'u i naosi.
Raru ai'a to'o gare mau ma mae'a ro'u baaniai uraosi.
31 'Ariwou mana orunai do'oradaau 'a waina ro'u. Raru
ai'a to'o gare ro'u mau ma mae'a ro'u baaniai uraosi. 'A
o'asi moe'a naraugu buna mae hakoi biu ha'ido'oradasi ha'i
ai'a to'o gare beiai uraosi.
32 Na'i muri mana uraosi 'a mae ro'u.
33 Hoita, na'i 'oha na 'iraaui biu ha'ido'oradasi rau waina
hako o'asi uraosi, 'iatei 'iniraau nararugui ha'iwai uraosi na'i
'oha na 'ia God 'aigui ha'a-suruta'eraau aho'i baaniai mae?”
34 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “Na'i marewanani na
mwane mana urao ra matai ha'iwai.
35 Mei tanaraaui nei nara arari 'anai suruta'e aho'i baaniai
mae 'anai awa na'i marewana nai boi ta'oha, ra bwa'i
ha'iwai
36 mara bwa'i mae'a ro'u. 'Inia 'iraau rai 'onaairaaui enjel
nara bwa'i mae. 'Iraau ra'i garena God, 'inia 'ia God a ha'a-
suruta'eraau baaniai mae.
37 'Ia Moses 'a ha'ata'inia goro moi hura'a tanagaau dona
sae 'ai suruta'e aho'i baaniai mae. Na'i dora nara maaniai
gere hasi'ei na ngarungaru ani, 'ia Moses 'a 'unua do 'ia
Araha God 'e God ana Ebraham, Aisak, mea Jekop.‡
38 Mana God naasi, ai'a God adaaui nei ra mae, me 'e God
adaaui nei ra tahi. Naasi 'a ha'ata'inia doni waira orusi rau

‡ **20:37** 20:37 Eksodas 3:6

tahi mau, rei'uaa narau bwane mae. 'Inia na'i beia God, na
mwane inoni ra tahi.”
39 Ma tara'i Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses raugu o'ani,
“Ha'ausuri, 'o heiarami goro ha'atai!”
40 Ma ai'a ta ta'i nei 'iniraau'a ro'u naigui raba haua ro'u
ta ta'i heisonga'i.

Heisonga'i 'Iniai Ha'atahi
(Matiu 22:41-46; Mak 12:35-37)

41 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'Iniai 'uaana naragu 'unua
'inia do ni Ha'atahi 'e warowarona moia Deved?
42 Na'i buka Psalm 'ia Deved 'a 'unu ha'arangasia hura'a
o'ani,
‘'Ia Araha God a ha'atee tanaai Araha agua o'ani:
'Oi heinagu na'i aba odogu
'anai heimarungi beiau,
43 tari 'oha wai nugaraaui maerongamu
na'i bahainai heimarungi amua.’§
44 Na'i 'oha na 'ia Deved 'a 'unua do 'ia Ha'atahi 'e Araha ana,
'a ha'ata'inia do 'ia Araha ai'a do'e warowarona moi, ma'ata
'iia Araha ro'u ana.”

Ha'abasu 'Iniai Barongadi

Saemaua Adaa'i Jiu
(Matiu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

45 Na'i 'oha na 'iraaui inoni rau bahurongo, 'ia Jisas 'a o'ani
'iniraaui rongoiusuri ana'i,
46 “Moi hehere goro 'iniraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia
Moses. 'A goro adaau hano hairiu na'i maketi bei'i to'oni
ororiu adaa'i do neina 'iraaui inoni rai 'ome 'irararaau marai
ha'ahouraau. Na'i 'oha narau siri suri'i ruma ni ha'arahesi,
mei suri'i ngau goni nara haa'i, rau 'irisia dorai heinagu
moe'a suri'i dora ororiu.
47 Rau matai ha'a-bweubweu'araaui nao 'ini'i ruma adaa'i
mana mareho narau to'ora'i. Mana 'oha rai ha'arahesi, rau
pwari'i ha'amaesiraaui inoni 'anai haa'i rihunga'i tewa. Moi
'iraraa do na ha'a-mama'ai, 'ia God 'ai ha'arahaa ro'u wou
tanaraau.”

21

Jisas 'A Ha'atee Ha'ata'eta'eai

Nao Na Pohara
(Mak 12:41-44)

1 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a awa mau na'i Ruma Maea ana God,
'a wana ara'a ma 'omesi'i sae toto'ora nara 'ariwou nuga ha'a
na'i bakosi ni wawate.

§ **20:43** 20:42-43 Psalm 110:1

2 Naasi ma 'omesia ro'u i nao pohara na 'ariwou gaasia
dioi rua gere korai ha'a.
3 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani, “'Inau wai 'unua ha'a-
momori tana'amou, na naosi 'a nuga ha'a di'uraau hakoi
mwane sae 'isi.
4 'Iraaui mwane sae 'isi rau hisu moi 'ini'i taha nara
madara suri'i toto'ora adaa'i. Mana uraosi, 'oha na wateai
ha'a ana, 'agu ai'a to'oraa'a ro'u tanei.”

Jisas 'A 'Unua Hura'a

Do Na Ruma Maea Ana God Rai Kaia
(Matiu 24:1-2; Mak 13:1-2)

5 Miraau tara'i rongoiusuri rau hadanga'iniai 'ome goro
na haai Ruma Maea, mana hau 'ome goro ra tagorahia 'ini'i
ma 'ini'i mwane mareho 'ome goro na 'iraaui noni ra wate'i
'anai ha'araunia 'ini'i.
6 Mia Jisas 'a o'ani, “Mou 'omesi'i mwane mareho 'isi? 'E
'oha nai boi mau na bwa'i ta ta'i hau 'ini'i hau 'isi naraigui
awa suri'i dora nara heinagu suri'i. Na mwane hau 'isi rai
gaasi'i dio.”

Ha'abasu 'Ini'i Maho Ta'a'i Narai Siri Mai
(Matiu 24:3-21; Mak 13:3-19)

7 Miraau ha'atee o'ani 'inia, “Araha, na'i 'oha he'ua narai
to'o i mareho 'isi? 'E ha'ara he'ua namei re'ia nameigu
'iraraa 'inia do 'a tari'a i madoraa 'ana?”
8 Mia Jisas 'agu aramiraau o'ani, “Moi 'ome'ome goro,
ra gasigu ha'ateha'amou tara'i sae. 'Ai ragoi nei narai
boi heitaroha'i na'i atagu narai o'ani, ‘'Iia'a ninauni. Ni
ha'ahakonai dangi naani'a.’ 'Oha nai o'asi, moi abui
araisuriraau.
9 Moi abui mamaa'u na'i 'oha namoi rongo'i tarohani
hei'oi ma'ua taroha 'iniai marau nara hei'oi haariraau.
Rei'uaa narai to'o i mareho o'asi, ma'ata ai'a do na
ha'ahakonai dangi naasi'a.”
10 Ma o'ani 'iniraau, “'Iraaui sae na'i ta'i kantri rai 'ari 'anai
heingahui bei'i sae na'i nata kantri.
11 Ra'i nunu raha mana mwane riunga ta'a'i rai to'o
suri'i tara'i dora, ma tara'i dora na inoni rai mae 'iniai
hioro. Mwane mareho ha'amamaa'u mana mwane mareho
ha'abu'oahu rai to'o na'i ahoasara.
12 “Ma'ata na'i na'o maraigui to'o i mareho 'isi, rai
dau'amou 'anai nora ta'ai'amou. Rai 'i'i'amou suri'i ruma
ni ha'arahesi marai gaasi'amou siri na'i rumaniho'o. 'Iniai
hinihiniau amoou, rai wai'amou tanaraaui Primia mana
Mwaeraha 'anai hiiri'amou.
13 Ma naasi madoraa goro 'anai taroha'inia hura'a i Taroha
Goro tanaraau.

14 Na'i na'o maraigui hiiri'amou, 'ai abui ta'aabemoou
'iniai taha moi 'unua 'anai taatahi bwarasi'amou.
15 'Inia 'inau nawai haa'i tana'amoui heiarami nara
madoma na 'a bwa'i ta ta'i nei 'iniraaui maerongamoo'i
naigu ura bwarasi'i ma'ua tohe'i.
16 Ai'a do 'iraau moi narai here ha'a-ta'ai'amou, me ni
ama mana ina mana do'oramoo'i, miraaui sae amoo'i,
ma'ua geresae amoo'i moi, narai usuha'ini'amou tanaraaui
maerongamoou. Miraaui na'otara rai ngahu ha'amaesi'i
tara'i nei 'ini'amou.
17 Na mwane inoni rai 'utai'amou, suria 'i'amou ra'i
rongoiusuri agu'i.
18 Ma'ata 'a bwa'i do ta ta'i warihu suri'i bwaumoo'i nai
ai'aa ha'atai.
19 'Onaa namoi ura baabau, moi daua namooui huunai
tahi.
20 “Na'i 'oha namoi 'omesia do'iraaui sae hehei'oi rai ura
garigariai Jerusalem, 'a ha'ata'inia do naasi'a i 'oha narai
here ha'ata'aiai 'omaasi.
21 Na'i 'ohasi, 'i'amou inoni namou awa na'i Provensi
Jiudea moi hora ta'eha suri'i hungahunga 'anai bainihu.
'I'amoui nei namou awa na'i Jerusalem moi hora hura'a
baania, mi'amoui nei namou awa hura'a baaniai 'omaasi,
moi abui siriwou.
22 'Inia naasi madoraa na 'ia God 'ai ha'a-mama'airaaui
inoni na'i dorasi, mana mareho na 'iraaui rarabea rau usu'i
rai to'o ha'a-momori.
23 Ha'a-arohai'araau di'ui urao ra pote mana hasuuri'i,
'inia 'ai bwara tanaraaui hora. 'E kae rongomaata'i nai raha
di'u nai boi hungadaaui inoni nai Israel, mana taesu'a ana
God 'ai boi hungadaau.
24 Tara'i nei rai ngahui'i 'ini'i naihi, tara'i nei rai dau-
raau 'anai wairaau 'ari suri'i marau he'ete'i 'anai ha'a-
tau'aroraau. 'Iraaui nei nara ai'a Jiu rai here ha'ata'aiai
Jerusalem 'aigui tari na'i ha'ahakonai madoraa adaau.”

Jisas 'A 'Unua Hura'a Do'ai Aho'i Mai
(Matiu 24:29-31; Mak 13:24-27)

25 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Mwane mareho ha'amamaa'u
rai to'o na'i sina, ma na'i hura, mana'i bei'i hee'u. Mana
mwane inoni hako na'i marewana rai mamaa'usiai aohanai
asi mana mwane tabaosi raha ma'ai kakui ahudaa'i 'inia.
26 Na inoni 'ai sadoi'i 'oi'oimae 'ini mamaa'usia adaa'i
mareho narai boi 'anai ha'ata'aiai marewana. 'Inia na
mwane mareho na'i ahoasara rai 'iha'iha.
27 Miraaui inoni raigui 'omesiau i Garei Inoni na'i 'oha
nawai aho'i mai na'i rorodo beiai mena mana raraha na
wetewete.
28 Na'i 'oha narai taraawa'a to'o i mareho 'isi, moi ura arasi
mamoi wana ara'a! 'Inia na Ha'atahi amoou 'a gaarangi'a.”

Ha'ausuringa'i Baaniai Hasi'ei

Nara 'Unua 'Iniai Fig
(Matiu 24:32-35; Mak 13:28-31)

29 Mia Jisas 'agu hauai ha'atee heiha'auu tanaraau o'ani,
"Moisu 'adoma'i surisuriai hasi'ei nara 'unua 'iniai fig, ma'ua
taraani hasi'ei moi.
30 Na'i 'oha namou 'omesia dora asuru, mou 'iraraa do
madoraa raorao 'a gaarangi'a.
31 'A o'asi ro'u, na'i 'oha namoi 'omesi'i mareho
ha'amamaa'u o'asi, 'a ha'ata'inia do na madoraa na 'ia God
'ai marungiraaui inoni 'a gaarangi.
32 'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, maho 'isi rai
to'o, miraaui sae nara awa na'i madoraani ra bwa'i mae
mau.
33 I ahoasara mana ano rarui anoro mana ha'atee agu'i rai
awa tarau."

Jisas 'A Ha'abasuraaui Rongoiusuri Ana'i

'Anai Ha'aagau

34 "Moi herehere goro. Moi abui gono raha 'iniai wai
ni bweu namoi here 'ome to'obweubweu'a 'inia. Mamoi
abui 'ado'ado raha 'ini'i mareho namou 'irisi'i 'anai tahitahi
amoou na'i marewanani. 'Onaa moi o'asi, moi 'asu'a 'iniai
boi aho'i agua. 'Ai 'onaai mwamwaa na 'asu'a 'iniai huna
na to'o na'iei.
35 'Inia na boi nawai haa, 'ai ha'a-'asu'araau hakoi mwane
inoni nai marewanani.
36 Moi 'ome'ome goro mamoi ha'arahesi tarau neina moi
matai tahi dadara'a suri'i mareho ha'amamaa'u abe narai
to'o, ma ro'u do na'i 'oha namoi ura gaarangiau na'i maagu,
'inau i Garei Inoni, wai wa'ewa'e 'ini'o."
37 Suri'i dangi 'ia Jisas 'a ha-ha'ausuriraaui noni na'i Ruma
Maea ana God, ma su'urahi mai ma ta'eha 'anai mauru na'i
hungahungai 'Oliv.
38 'Ado dangi na'i haho'oa ta'aa, 'irai inoni ra goni wou na'i
Ruma Maea 'anai bahurongo'i taha na 'ia Jisas 'a maani'i.

22

Jiudas 'A 'Adoma'i Aratara 'Anai Watea

Jisas Tanaraaui Na'ohadaa'i Piriisi
(Matiu 26:1-5; Mak 14:1-2; Jon 11:45-53)

1 Mana Rongo 'iniai Bredi nara ai'a doraria 'iniai draebam
nara 'unua ro'u 'iniai Rongo ni Roho Aharau 'a raumwadu.
2 Miraaui Na'ohadaa'i Piriisi mana Ha'ausuri 'anai Ringe
ana'ia Moses, rau bonasia siba 'inia ta here na bwa'i sae rago
nai 'iraraa narai ha'amaesia 'inia Jisas. Rau 'irisia o'asi, suria

rau magugu do 'a gasigu to'o ta ha'agogoru na'i 'oha narai daua.
3 Naasi mia Saetan 'a tau'aro na'i 'adoma'ina Jiudas Iskariot, 'e ta'i 'iniraaui ta'i tangahuru mana rua Ha'ataari ana'ia Jisas.
4 'Ia Jiudas 'a taha beiraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraaui na'ohadaaui hehei'oi narau 'omesuriai Ruma Maea ana God 'anai ha'aradorado beiraau 'iniai here nai haua narai daua 'inia Jisas.
5 Miraau wa'ewa'e di'u na'i 'oha narau rongoa do'ia Jiudas 'ai 'a'auhiraau, marau 'adoma'i aratara 'anai horia.
6 Mia 'a 'adoma'i aratara beiraau, magu sibasiba madoraa goro 'anai usuha'inia Jisas tanaraau, na'i 'oha na 'iraaui inoni ra bwa'i awa.

Ha'aagau 'Anai Ha'ato'oai Roho Aharau
(Matiu 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30)

7 Na'i 'ohasi, 'a tari mai madoraa 'anai ha'ato'oai Rongo 'ini'i Bredi nara ai'a dorari'i 'ini'i draebam. Ma na'i dangisi ra ngahui'i tara'i garei siip 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau.
8 Mia Jisas 'a 'unua mai Pita mia Jon ma o'ani 'inirarua, “Muru 'ari mamurui ha'aagau tanagaau 'anai ngauai Rongo ni Roho Aharau.”
9 Miraru songa'inia o'ani, “Na'i hei na'o 'irisia do miri ha'aagauhia iei?”
10 Mia o'ani 'inirarua, “Na'i 'oha namurui siriwou na'i Jerusalem, 'e sae na suru'iai bei wai nai heisadoi bei'amurua. Murui suria, ma murui siri suria na'i ruma nai siri na'iei.
11 Na'i 'oha namurui siriwou, murui songa'iniai sae na to'oraai rumasi. Murui o'ani, ‘I Ha'ausuri ameeu 'a raba 'iraraa, na hei ahii nai matai ngau iei beiraaui rongoiusuri ana'i 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau?’
12 'Ia mo'osi 'aigui wai'amurua ta'eha 'anai ha'ata'inia tana'amuruai kae ahii nara bwane ha'a-aratara ha'agorohia. Na'i 'isi namurui ha'aagauhi'i ei mwane mareho.”
13 Na'i 'oha raru 'ariwou, raru 'omesia do na mwane mareho ra to'o 'onaai bwane 'unua ana Jisas tanararua. Mararu ha'aagauai ngaugoni 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau na'i rumasi.

Ngau 'Anai 'Adoma'i Aho'isiai

Roho Aharau
(Matiu 26:26-30; Mak 14:22-26; 1 Korin 11:23-25)

14 Na'i 'oha na tari mai madoraa 'anai ngau, 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau heinagu auru ha'aagau 'anai ngau.

15 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'iniraau, “'A orea'a mai
'adoma'i raorao agua dowai ngau bei'amou 'anai ha'ato'oai
Roho Aharau mawaigu rongomaata'i.
16 'Inia wai 'unua tana'amou, 'a bwa'i ta'oha ro'u na waigui
awa 'anai ngaa i Roho Aharausi bei'amou, tari 'oha na
huunai 'ado'ado 'ana 'ai to'o ha'a-momori na'i hourana ana
God.”
17 Mia Jisas 'a dauai panikeni waen. Na'i 'oha na ha'atee
ha'agorohia God 'inia 'a o'ani, “Moi daua mamoi gono
hasura'i 'inia.
18 Wai 'unua tana'amou, 'a bwa'i ta'oha ro'u nawai
gonohiai waen, 'ai tari 'oha nai boi heimarungi ana God.”
19 Naasi ma dauai huai bredi, ma ha'atee ha'agorohia God
'inia. 'A uubia ma haua tanaraaui rongoiusuri ana'i, 'a o'ani,
“Naani abegu nawai watea 'ini'amou, moi haua o'ani 'anai
'adoma'i aho'isiau.”
20 Ma o'asi ro'u na'i murinai ngau. 'A dauai panikeni waen
ma o'ani, “Ni waen naani 'e duruduru haoru ana God nawai
ha'a-'o'oria 'iniai 'abugu nai ahe 'anai ha'atahi'amou.
21 Ma moisui 'ome, 'e ta'i abe na ngau goni beigaau 'ini nai
usuha'iniau tanaraaui maerongagu.
22 'Inau i Garei Inoni wai mae 'onaai 'irisia ana God,
ma'ata 'a ha'arohaia di'u a mo'osi nai usuha'iniau!”
23 Miraau na rongoiusuri raugu heisosonga'i hairiu 'inia
tei 'iniraau nai hauai heresi.

Tei Nai Ororiu

24 Ma'e heitohetohe na to'o ro'u na'i ahoaadaaui ron-
goiusuri 'inia tei nai ororiu 'iniraau.
25 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraau, “'Iraaui mwaeraha
'anai marewanani, ni heimarungi nara haa 'a bwara
tanaraaui inoni. Ma rei'uaa na towa'i o'asi, miraau rau
'unua do rau 'a'auhiraaui inoni.
26 Mei bei'amou 'a ga'i bwa'i o'asi. 'Iatei na ororiu
'ini'amou, naasi nai ha'i sae haraaria, mia tei na na'otara
'ini'amou 'ai ha'i sae tatau'aro tana'amou.
27 Na'i 'ado'adomoou, 'ia tei na ororiu di'u? 'Ia mo'o
na heinagu 'anai ngau moi, ma'ua 'ia mo'o na ha'aagau
mahoingau tanaa? Mou 'adoma'inia do'ia mo'o na heinagu
moi 'anai ngau, nita? Me 'inau 'au awa bei'amou 'onaai
inoni tatau'aro.
28 “'I'amou bwane ura wetewete beiau suri'i madoraa
bwara nau siri suri'i.
29 'Ia Amagu 'a haua tanaaui mena 'anai heimarungi, ma
naasi 'inau wai haua ro'u o'asi tana'amou.
30 Neina 'i'amou moi heinagu 'anai ngau mana gono
na'i dora ngaungau na'i dora ni heimarungi agua, mamoi
heinagu suri'i dora ni mwaeraha 'anai marungiraaui ta'i
tangahuru mana rua burungai inoni nai Israel.”

Jisas 'A 'Unua Do 'Ia Pita 'Ai Tohea
(Matiu 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38)

31 Mia Jisas 'a o'ani 'inia Saemon Pita, “Saemon, Saemon,
'oisui rongo! 'Ia Saetan 'a ha'angonia God 'anai ohongi'amou
'anai 'iraraa tei 'ini'amou na wetewete i hinihinina.
32 Ma'ata Saemon, 'au bwane ha'arahesi doni hinihinimu
'a bwa'i ai'aa ha'atai. Ma na'i 'oha na'oi rihota'i aho'i mai
tanaau, 'oi ha'a-'o'oriraaui do'oramu'i 'ini marai wetewete
ro'u suri'i hinihinidaa'i.”
33 Mia Pita 'a ha'atee o'ani, “Araha, 'inau 'au ha'aagau 'anai
'ari bei'o na'i rumaniho'o, ma 'anai mae bei'o.”
34 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Wai 'unua tana'o Pita, na kua
'a bwa'i tataraoke mau na'i wa'aria, mi'oe 'oi bwane tohe
ha'a-oru do'o ai'a 'iraraau.”

Jisas 'A 'Unua Tanaraau 'Anai Ha'aagau

35 Mia Jisas 'a songa'iniraaui rongoiusuri o'ani, “'A 'ua?
Na'i 'oha nau ha'ataari'amou hura'a ani nau 'unua domoi
abui waiwai anga mana pwaosi mana sandol, ra'i mareho
he'ua namou toho 'ini'i?”
Miraau o'ani, “Ai'a ta mareho namei toho 'inia.”
36 Magu o'ani 'iniraau, “Me na'i 'ohani 'iatei na to'o pwaosi
'ai waa, ma 'onaa 'o to'o anga ma'oi waa ro'u, 'onaa 'iatei na
ai'a to'o naihi ni hei'oi, 'ai raonga'iniai to'oni ana mai horia
tana naihi.
37 'Inia wai 'unua tana'amou: 'Ai to'o ha'a-momori mareho
nara usua 'iniau na'i Usu-usu Maea na o'ani, ‘'Iia ra
'unugonia beiraaui inoni hehereta'a'i.’* Ha'amomori, ni
mwane mareho na Usu-usu Maea na 'unu'i 'iniau, rai to'o
ha'a-momori.”
38 Miraaui rongoiusuri rau o'ani 'inia, “'Ome Araha, 'e rua
naihi ni hei'oi naani.”
Mia Jisas 'a o'ani, “'Io, 'a goro'a!”

Jisas 'A Ha'arahesi Na'i Hungahungai 'Oliv
(Matiu 26:36-46; Mak 14:32-42)

39 Mia Jisas 'a hura'a baaniai 'omaa ma ta'eha i hungahun-
gai 'Oliv 'onaai bwane hahaa ana. Mana rongoiusuri ana'i
'iraau ro'u beia.
40 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “Moi
ha'arahesi neina moi abui ahoda na'i 'oha moi siri na'i
heiohongi.”
41 Ma gere hano beira'i baaniraau. 'A topiruru auru ma
ha'arahesi o'ani,
42 “Ama, 'onaa 'ai suriai hei'irisimu, ma'oi abui wateau
'anai siri na'i rongomaata'ini. Me 'ai abu 'onaai 'irisia agua,
ma'ata 'ai suriai hei'irisimu.”

---

* **22:37** 22:37 Aisaea 53:12

43 Ma'e enjel na diomai baaniai aro na ha'amaranga tanaa
'anai ha'a-wetewetea.
44 Beiai ahutotou raha na'i tahingana, 'a ha'arahesi
wetewete ro'u wou, mana mada'a na haua 'a 'onaai 'abu
na udu dio na'i ano.
45 'A suruta'e ara'a 'oha na ha'arahesi hako, ma 'ari aho'i
wou beiraaui rongoiusuri ana'i. Ma sadoia dorau mauru
hako, suria rau rahe 'ini ahutotou raha adaau.
46 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "'A 'ua namou mauru 'inia?
Moi suruta'e mamoi ha'arahesi, neina moi abui ahoda na'i
'oha moi siri na'i heiohongi."

Ra Boi 'Anai Daua Jisas
(Matiu 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-11)

47 Na'i 'oha na ha-hadahada mau, ma ataha'a mai kae
ruruhai inoni. 'Ia Jiudas 'e ta'i 'iniraaui Ha'ataari ana'ia
Jisas na na'otaradaau. Mia Jiudas 'a 'ariwou odo-odo beia
Jisas 'anai ngoonia.
48 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "Jiudas, naia naasi here na'oi haa
'anai ha'ahaingahu 'iniau, 'inau i Garei Inoni?"
49 Na'i 'oha na 'iraaui rongoiusuri nara awa 'isi rau 'ome
'iraraai taha nai to'o, rau o'ani 'inia Jisas, "'A 'ua Araha, mei
haa'i naihi?"
50 Ma'e ta'i 'iniraau na rahiai naihi ana ma taba taahiai
karinga odonai sae tatau'aro anai Na'ohadaaui Piriisi.
51 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, "Abu'a!" Ma dau wou na'i
karinganai inoni tatau'arosi ma ha'agorohia aho'i.
52 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraaui
sae hehei'oi nara 'omesuriai Ruma Maea ana God, mi-
raaui hakoi saemaua narau boi 'ana Jisas, "'A 'ua? Mou
'adoma'inia do 'inau 'e sae hehere ta'aa namou boi 'inia bei'i
naihi mana hasi'ei 'anai heingahu 'anai dauau?
53 'Ado dangi 'au awa bei'amou na'i Ruma Maea ana
God mamou ai'a raba dauau. Ma'ata naani 'oha na mena
anai adaro 'a marungi'amou. Moi hauai taha namou
'adoma'inia."

Pita 'A Tohe Ha'a-oru Do Ai'a 'Iraraa Jisas
(Matiu 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Jon 18:12-18, 25-27)

54 Miraau na hehei'oi rau daua Jisas mara waia 'ari na'i
ruma anai Na'ohadaaui Piriisi. Mia Pita 'a susuriraau
ha'atau moi.
55 Na'i 'oha narau taha wou, 'e 'eu ni waari'u nara togaa
na'i 'ubutanai dora a'ora hura'a i abau 'omaa anai rumasi.
Miraau heinagu totoa 'anai waari'u, mia Pita ro'u beiraau.
56 Ma'e gere urao na tatau'aro na'isi 'a 'ome 'iraraa Pita
ma wana wetewete 'inia. 'A o'ani, "'Ia mo'oni 'au re'ia ro'u
beia Jisas."

57 Mia Pita 'a tohea, 'a o'ani, “Gere urao, 'inau ai'a 'iraraa
mo'osi.”
58 Ai'a orea mau ma'e ta'i abe 'iniraau na 'ome 'iraraa ro'u,
'a o'ani 'inia, “I'oe 'e ta'i 'iniraau ro'u i rongoiusuri ana'i.”
Mia Pita 'a o'ani 'inia, “'Ei mwane, 'inau 'au ai'a.”
59 'A ga'i 'onaai ta'i 'aoa ro'u moi na'i muri ma'e ta'i nei
'iniraau na ha'atee wetewete o'ani ro'u 'inia, “Ha'amomori
di'u, 'ia mo'oni 'e ta'i ro'u 'iniraau, 'inia 'iaani 'e ai Galili.”
60 Mia Pita 'a ha'atee o'ani, “Ai'a ha'a-momori moe'a i
maho na 'o 'unuasi.” Na'i 'oha na ha-hadahada mau, na
kua 'a tataraoke.
61 Mia Jisas 'a rihota'i ma wana wetewete 'inia Pita. Mia
Pita 'agu 'adoma'i aho'isiai maho na 'ia Jisas 'a 'unua tanaa
na o'ani, “'A bwa'i tataraoke mau i kua na'i wa'aria, mi'oe
'oi bwane tohe ha'a-oru do'o ai'a 'iraraau.”
62 Maagu hura'a na'i maanai bara anai rumasi ma ru'uhiai
angi.

Jisas Ra Haikou 'Inia

63 Miraaui nei narau awa beia Jisas 'anai 'omesuria, ra
haikou 'inia. Ra hidaria mara rubu'ia 'ini'i rimadaa'i.
64 Rau hiri ha'abwarasiai maana 'iniai bwana marau
hidaria maragu o'ani 'inia, “'Oi 'unua 'iatei na ngahui'o!
'Inia i'oe 'e rarabea, nita?”
65 Miraau 'unu'i ro'u i mwane mareho ta'a'i 'ana Jisas 'anai
here ha'ata'aia.

Jisas Ra Waia 'Ari Tanaraaui Kansol
(Matiu 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

66 Na'i haho'oa ta'aa, 'iraaui saemaua beiraaui Ha'ausuri
'anai Ringe ana'ia Moses mana Na'ohadaa'i Piriisi rau goni
na'i ta'i dora. Naasi ruruha nara 'unuraau 'iniai Kansol.
Maragu waia Jisas mai tanaraau.
67 Miraaugu o'ani 'inia, “'Oi 'unua tana'ameu: 'A 'ua? I'oe
naasi Ha'atahi?”
Magu aramiraau o'ani, “Rei'uaa nawai 'unua tana'amou,
mamou bwa'i hinihini,
68 ma 'onaa nawai songa'ini'amou, mamou bwa'i matai
aramiau ro'u.
69 Ma na'i 'ohani ma 'ari'a, na Garei Inoni 'ai heinagu na'i
dora ororiu na'i odona God huunai mena.”
70 Miraaugu songa'inia ro'u o'ani, “'A 'ua? I'oe naasi
garena God?”
Miagu aramiraau o'ani, “Naia namou 'unua'asi.”
71 Naasi maraugu o'ani 'iniraau haariraau, “'A goro'a!
Gaugu bwa'i bonasiai sibania'a ro'u tanei 'anai 'unua ta
mareho 'anai subunia 'inia. 'Inia 'igaau haarigaau gau
rongoa'a i 'unua ana do'iia naasi garena God!”

23

Jisas Ra Waia 'Ari Tanaa Paelat
(Matiu 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

1 Miraau hakoi ruruha rau suruta'e ara'a marau waia Jisas
'ari tanaai Primia, 'ia Paelat, do'ai hiiria.
2 Miraaugu taraawa'a ha'ahunia 'ini'i mareho, rau o'ani,
"'Ia mo'osi meu sadoia do'a na'otaradaaui inoni 'anai ura
bwarasiai Gaumani anai Rom. Ma 'unua ro'u tanaraau dorai
abui hori takisi tanaai Mwaeraha, ma 'unua do'iia naasi
mwaeraha mana Ha'atahi."
3 Mia Paelat 'agu songa'inia Jisas o'ani, "'A 'ua? I'oe naasi
Mwaeraha adaaui Jiu?"
Mia Jisas 'a aramia o'ani, "Naia na'o 'unuasi."
4 Mia Paelat 'a rihota'i ma o'ani 'iniraaui Na'ohadaa'i Piriisi
mana ruruha nara boi 'anai bahurongo, "Ai'a ta mareho wai
to'oana beia mo'oni na do'ai horosia 'inia ta ringe."
5 Miraaugu ha'atee wetewete ro'u ara'a o'ani, "'Ia mo'osi 'a
ha'a awata'airaaui inoni suri'i mwane dora hako na'i Jiudea
'ini'i ha'ausuringa'i ana'isi. 'A taraawa'a na'i Provensi Galili,
nagu buna boi tari 'ini beigaau."

Jisas Ra Waia 'Ari Tanaa Herod

6 Na'i 'oha na 'ia Paelat 'a rongoa do 'a taraawa'a na'i Galili,
'agu songa'iniraau ro'u o'ani, "'A 'ua? 'Ia mo'osi 'e ai Galili?"
7 Miraau aramia do'ia Jisas baaniai Galili. Na'i 'oha na
'iraraa o'asi do'ia Jisas 'a boi baaniai aba na heimarungi ieia
Herod, 'agu ha'ataaria 'ari tanaa Herod. Na'i madoraasi 'ia
Herod 'a awa ro'u 'isi na'i Jerusalem.
8 'Ia Herod 'a rongo tarohana Jisas mau mai orea magu
kaeni raba 'omesia. Ma raba 'omesia ro'u 'oha na 'ia Jisas
'ai hau'i tara'i ha'abu'oahu. Naasi na'i 'oha na 'ia Paelat 'a
ha'ataaria woua Jisas tanaa, 'a kaeni wa'ewa'e di'u.
9 'A hau'i mwane heisonga'i tanaa Jisas, mia Jisas 'a ai'a
raba arami'i.
10 Miraaui Na'ohadaa'i Piriisi mana Ha'ausuri 'anai Ringe
ana'ia Moses, rau ura gaarangi marau ha'ahunia wetewete
a Jisas 'ini'i mwane mareho ta'a'i.
11 Mia Herod miraaui sae hehei'oi ana'i rau heiheia marau
haikou 'inia. Rau ha'ato'onia Jisas 'onaai mwaeraha 'iniai
to'oni tewa 'ome goro, maraugu ha'ataaria aho'i 'ari tanaa
Paelat.
12 Taraawa'a mau mai, 'ia Paelat mia Herod raru ha'imae
hairiu, tari mai na'i madoraa nagu to'o i marehosi, ma
rarugu haguhagu goro'a.

Jisas Ra Hiiria 'Anai Mae
(Matiu 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39—19:16)

13 Mia Paelat 'a 'unuraau goni Na'ohadaa'i Piriisi, 'iraaui
saemaua adaa'i Jiu miraaui inoni,
14 ma o'ani 'iniraau, "'I'amou mou waia mai a mo'oni
mamou 'unua do'a na'otaradaaui inoni 'anai ura bwarasiai
Gaumani anai Rom. Hoita, minau 'au songa'i hegahegaa na'i
maamoou hako ma ai'a ta ta'i maho 'ini'i mareho namou
subunia 'ini'i nawai to'oana beia.
15 'Ia Herod ma 'unua ro'u do 'a ai'a to'oana ta mareho
taritari'a beia, tarana naasi na ha'ataaria aho'i 'inia mai.
Ai'a ta mareho na 'ia mo'oni nai haua na ta'isada do'ai mae
'inia.
16 Tarana naasi wai 'unua tanaraaui sae hehei'oi marai
rohoa, mawai ha'ahura'ahia dadara'a."
17 'E ringe na awa do na'i 'ado 'oha nara ha'ato'oai Rongo
ni Roho Aharau, 'iraaui inoni rau matai ha'angonia Paelat
anai ha'ahura'ahia baaniai rumaniho'o tanei na 'iraau rai
rabasia.*
18 Miraau hakoi inoni raugu totoro aratara o'ani, "Ngahu
ha'amaesia mo'osi! 'Ia Barabas nameu 'irisia do'oi
ha'ahura'ahia baaniai rumaniho'o!"
19 'Ia Barabas 'e sae ra gaasia na'i rumaniho'o 'iniai
taraawa'ana ana i ha'agogoru na'i Jerusalem, ma 'ini ngahu
ha'amaesiai sae.
20 'Ia Paelat 'a 'unua ro'u tanaraau do'ai ha'ahura'ahia
Jisas.
21 Miraau hako rau totoro aho'i tanaa Paelat o'ani, "Rabu
ahita'inia na'i dadaahoro! Rabu ahita'inia na'i dadaahoro!"
22 Mia Paelat 'a o'ani 'iniraau, "'Iniai 'uaana? 'E 'ino he'ua
na haa? 'Inau ai'a to'oana ta mareho nai haua na ta'isada
do'ai mae 'inia! Wai 'unua tanaraaui sae hehei'oi marai
rohoa, mawai ha'ahura'ahia dadara'a." Naasi orunai 'oha
na 'ia Paelat 'a ha'atee o'asi.
23 Miraaugu totoro raha ara'a ro'u baaniai na'o dorai rabu
ahita'inia ma'ata Jisas na'i dadaahoro. 'Ariwou naraugu
buna ha'ahehoa Paelat.
24 Naasi 'ia Paelat 'agu 'adoma'i aratara beiraau.
25 'A ha'ahura'ahia Barabas 'onaai 'irisia adaau, 'ia mo'o
nara gaasia ani na'i rumaniho'o 'iniai heingahu ma 'iniai
ha'ato'oa na haa i ha'agogoru na'i Jerusalem. Ma watea Jisas
tanaraau 'anai haua tanaa i maho narau 'irisiasi.

Jisas Ra Rabu Ahita'inia Na'i Dadaahoro
(Matiu 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

26 Na'i 'oha na 'iraau hehei'oi rau waia Jisas, rau 'ariwou
marau heisadoi beiai ai Saerin na atana 'ia Saemon. 'Agu
boi baaniai dora na gere ha'atau baaniai 'omaasi ma riutaha
mai ro'u na'i tarasi. 'Iraau hehei'oi rau ha'a-'usu'usua do'ai
suru'iai dadaahoro, mai suria Jisas.

---

* **23:17** 23:17 Tara'i Baebol bwani ra ai'a to'oraai tatarani.

27 'E kae ruruha raha narau surisuria Jisas. Ma na'i
ruruhasi tara'i urao nara ahutotou 'inia Jisas. Rau ago-ago
marau angi hahano.
28 Mia Jisas 'a rihota'i, ma ha'atee o'ani 'iniraau, “Mwane
urao ni Jerusalem, mou abui angisiau. Moi angisi'amou
haari'amou miraaui gare amoo'i.
29 'Inia 'e madoraa nai boi mau narai o'ani,
‘Ha'amwaniraau di'u i urao nara 'amara, mana nei nara
ai'a to'ora gare mara ai'a matai ha'asusu gare.’
30 Na'i 'ohasi na inoni hako rai totoro, marai o'ani 'ini'i
hungahunga mana bo'obo'o, ‘Moi ahoda auru hunimeeu,
mamoi anoiameu!’
31 Hoita, 'onaa narau here 'oniau, 'aigui he'ua tana'amou?
'Inia 'onaa ni 'eu 'ai noro ha'ata'aiai hasi'ei mamarewa'a, 'ai
noro ha'ata'aia ro'u wou i hasi'ei na maria!”
32 Ma'e rua inoni hehere ta'aa nara wairarua ro'u 'anai
ha'amaesirarua beia Jisas.
33 Na'i 'oha narau ataha wou na'i dora ra 'unua 'iniai Korai
Bwau Sae raugu rabu ahita'inia ieia Jisas na'i dadaahoro,
beiraruai rua inoni hehere ta'aasi. 'E ta'i na'i dadaahoro
na'i odona, mana nata abe na'i dadaahoro na'i mahana.
34 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “Ama, 'oi 'adoma'i nugasiai
maho ra haua tanaauni, 'inia rau ai'a aidangisiai taha narau
haua.”
Miraaui sae hehei'oi rau gaasi ha'ara 'anai sadoia tei nai
to'ora'i to'oni ana'i.
35 'Iraau inoni rau ura maraugu boresuria, miraaui
saemaua adaa'i Jiu rau haikou 'inia. Rau o'ani, “'Iia na
ha'atahi'i tara'i sae he'ete'i ani. Nugaa mai ha'atahia haaria
'onaa 'iia naasi Ha'atahi na 'ia God na 'ome sigihia!”
36 Miraaui hehei'oi rau haikou ro'u 'inia. Rau haua tanaai
waen mahai,
37 marau o'ani 'inia, “'Onaa i'oe naasi Mwaeraha adaaui
Jiu, ma'oi ha'atahi'o haari'o.”
38 Mara usuai usu-usu na'i baba ma rau nugaa na'i
bwaunai dadaahoro. Rau usua o'ani:

NAANI MWAERAHA ADAAUI JIU

39 Ma'e ta'i 'iniraruai rua inoni hehere ta'aasi na ha'atee
ha'ata'aia Jisas 'a o'ani, “'Onaa i'oe naasi Ha'atahi, ma'oi
ha'atahigaau!”
40 Mana nata abe 'a ha'atee wetewete tanaa mo'osi, 'a
o'ani, “'Ei. 'O ga'i ha'ahoua God, 'iniai mae amua ro'u
'onaaia mo'osi!
41 'Igaraa 'a arari do garai mae, suria 'igaraa ra'i sae
hehereta'a'i. Mia mo'oni, ai'a ta ta'i mareho nai ha'atari'aa.”
42 'A ha'atee o'asi hako magu o'ani 'inia Jisas, “Jisas, 'oi
'adoma'iniau na'i 'oha 'oi mwaeraha!”

43 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'inia, “Wai 'unua tana'o, de'eni
'oi awa beiau na'i paradaes.”

Jisas 'A Mae
(Matiu 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

44 Ma na'i angi ta'i tangahuru mana rua na'i dangisi, 'a
kuhi bwarasiai kantri hako tari na'i angi oru.
45 'Inia na sina 'a ai'a rara. Mana kae bwana ubu-ubu'a
nara rohe bwarasia 'iniai dora maea na'i Ruma Maea ana
God, 'a maakari heihoa.
46 Mia Jisas 'a totoro 'ini ringe raha o'ani, “Ama, na'i
rimamu 'au nugaai tahingagu!” 'A ha'atee o'asi hako magu
mae.
47 Na'i 'oha na na'ohadaaui hehei'oi 'a 'omesi'i mareho 'isi,
'a ha'aasaa God ma o'ani, “Ha'amomori, 'ia mo'oni 'e inoni
odo-odo!”
48 Miraaui inoni nara goni wou na'i 'isi narau 'omesi'i taha
nara to'o na'i madoraasi, rau hida suri'i waiburudaa'i 'iniai
ahutotou, marau aho'i 'ari suri'i ruma adaa'i.
49 Me 'iraau hakoi nei narau hei'irara'i goro beia Jisas, goni
bei'i urao narau ta'i boi beia baaniai Galili, rau ura ha'atau
moi marau 'omesi'i 'ari taha nara to'o na'i 'ohasi.

Josep Ni 'Arimatea 'A Toringia Jisas
(Matiu 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

50-51 Ma'e ta'i sae na awa na'i Kansol na atana 'ia Josep.
'Iia 'e saeni 'Arimatea, 'e 'omaa na'i Jiudea. 'Ia Josep 'e sae
goro ma odo-odo, me 'iia 'a totoriai 'oha na 'ia God 'ai boi
na'i marewana 'anai marungiraaui inoni. Mia Josep 'a ai'a
'adoma'i aratara beiraaui Kansol 'iniai mareho narau haua
tanaa Jisas.
52 'Iia 'a ada beia Paelat ma ha'angoniai abena Jisas.
53 'A rahia dioi abena Jisas, ma ho'ua 'iniai bwana
mamaahui. 'A aoraa na'i wabwa nara 'eria na'i abenai kae
hau. Ma na'i wabwasi, 'a ai'a ta sae mau narai toringia iei.
54 Ni dangisi 'e rimanai dangi. Naasi dangi na 'iraaui
Jiu ra ha'aagau 'anai dangi ni mamaro adaau, 'inia 'aigui
taraawa'a na'i su'urahi.
55 Miraaui urao narau ta'i boi beia Jisas baaniai Galili, rau
suria Josep. Rau 'omesiai wabwasi, marau 'omesiai nuga ra
haa 'anai abena Jisas na'iei.
56 Maraugu aho'i 'ari 'omaa 'anai ha'aagau'i tara'i rumu
si'ini goro 'anai roga'i na'i abena Jisas. Ma na'i dangi ni
mamaro rau mamaro 'anai suriai taha na Ha'atora na 'unua.

24

Jisas 'A Suruta'e Baaniai Mae
(Matiu 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

1 Na'i wa'aria i dangi sade, 'iraaui mwani urao 'ani rau
ho'orai 'ari wabwa bei'i rumu si'ini goro narau bwane
ha'aagauhi'i.
2 Na'i 'oha narau ataha wou, rau 'omesia dona hau nara
ha'abwarasia 'iniai maanai wabwa ra bwane burusia beira'i.
3 Na'i 'oha naraugu siri wou, maraugu ai'a 'omesia'ai
abena Araha Jisas.
4 Ma na'i 'oha narau wai'ado'ado mau suriai marehosi,
raugu 'asu'a ma'e rua enjel nararu siri suri'i to'oni ma-
maahui wadowado raru ura na'i bobodaau.
5 Na'i 'ohasi, rau mamaa'u di'u marau topira'i ruru marau
mwaoro dio aurui ano. Mana enjel raru o'ani, "'A 'ua namou
sibania 'inia na'i dora ni mae, 'ia mo'o na tahi'a aho'i?
6 'Iia 'a ai'a awa 'ini. 'Iia 'a suruta'e aho'i baaniai mae.
Moi 'adoma'inia aho'i taha na maania tana'amou na'i 'oha
na awa bei'amou na'i Galili. 'A 'unua do
7 na Garei Inoni rai watea tanaraaui inoni ora-ora'a
'anai rabu ahita'inia na'i dadaahoro, ma na'i orunai dangi
murinai mae na haa, 'ai suruta'e aho'i baaniai mae."
8 Na'i 'ohasi, na urao 'isi raugu 'adoma'ini'i aho'i ha'atee
'isi.
9 Rau aho'i 'ari baaniai wabwa, ma rau maani'i mwane
mareho 'isi tanaraaui ta'i tangahuru mana ta'i Ha'ataari, mei
tanaraau ro'u i haru nei.
10 Mana atadaa'i urao narau 'ari heitaroha'i tanaraaui
Ha'ataari, 'ia Meri ni Magdala, 'ia Joana, mia Meri inana
Jems, ma tara'i urao ro'u.
11 Na'i 'oha na 'iraaui Ha'ataari rau rongo, rau
ai'a hinihiniraau 'inia rau 'adoma'inia dora'i mamaani
to'obweubweu'a moi.
12 Mia Pita 'a suruta'e ma 'eba 'ari wabwa. Na'i 'oha na
mwaoro 'anai wana siri, 'a 'omesia doni bwana moi nara
ho'ua 'iniai abena Jisas naragu awa. 'Oha na 'omesia o'asi,
'a aho'i 'ari 'omaa ma wai'ado'ado suriai mareho na to'osi.

'Ia Jisas 'A Ha'ata'i Tanararuai Wairarua

Nararu 'Ari 'Anai 'Omaai Emeas
(Mak 16:12-13)

13 Mau na'i dangisi 'e rua rongoiusuri ana Jisas nararu
auru 'anai 'omaai Emeas, mana ha'atau na hauai 'omaasi
baaniai Jerusalem 'a ga'i 'onaai ta'i tangahuru mana ta'i
kilomita.
14 'Oha nararu auru wou, raru maani'i hahano i mareho
nara to'o 'isi.
15 Na'i 'oha nararu ma-mamaani mau, 'ia Jisas 'a 'ariwou
gaarangirarua ma hano beirarua.
16 Ma'ata 'ia God 'a ha'abwaraa tanararua 'anai 'ome
'iraraa Jisas.

17 Mia songa'inirarua o'ani, “'E taha namuru maania mai
suriai tarasi?” Miraru ura sua ha'i 'ome ahutotou'a.
18 Ma'e ta'i 'inirarua na atana 'ia Kleopas na o'ani, “Gasi
i'oe moi naasi ta'i sae na boi na'i Jerusalem na'o ai'a 'irara'i
kae mareho nara to'o suri'i dangi nara hako'a 'ani.”
19 Mia Jisas 'a o'ani, “Mareho he'ua?”
Miraru aramia o'ani, “Here nara haua 'ana Jisas ni
Nasaret! 'Iia 'e Rarabea, mana ha'atee ana'i mana mwane
mareho na hau'i ra mena di'u na'i maadaaui inoni ma na'i
maana God.
20 Me 'iraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraaui saemaua agaa'i
rau daua marau haua tanaai Gaumani 'anai Rom dorai
hiiria 'anai ha'amaesia. Ma rau rabu ahita'inia na'i dadaa-
horo.
21 'I'ameu meu 'adoma'inia do 'iia naasi Ha'atahi na ga'i
boi 'anai ha'atahiraaui Israel baaniraaui maeronga. Mana
nata mareho ro'u na ai'a goro, naani'a i orunai dangi
murinai to'o na hauai marehosi.
22 Mameu ta'i kaeni heimwaota'i 'iniai mareho narau
maania i urao narau awa na'i ruruha ameeu. Nade'eni
wa'aria rau 'ari wabwa nara nugaa iei a Jisas.
23 Ma na'i 'oha narau ataha wou na'i wabwasi, rau sadoia
do ni abena Jisas 'a bwane ai'aa baaniai dora nara nugaa iei.
Marau 'unua dora'i enjel narau re'i'i, nara 'unua tanaraau
do'ia Jisas 'a tahi aho'i!
24 'Ariwou ma tara'i abe ro'u na'i ruruha ameeu, rau 'ari
ro'u na'i muri marau 'omesia do ni abena Jisas 'a bwane
ai'aa 'onaai 'unua nara haa i urao 'isi.”
25 Mia Jisas 'agu o'ani 'inirarua, “Muru bweu, ma muru
ai'a raurau 'anai hinihini'i taha na 'iraaui rarabea ra 'unu'i!
26 'A 'ua? Muru ai'a aidangisia do na Ha'atahi 'ai mamaa'a
ga'u, maigui heimarungi ara'ai aro beiai mena na raha?”
27 Mia Jisas 'a hadanga'i ha'agorohi'i tanararuai taha nara
usu'i 'abaia na'i Usu-usu Maea. 'A taraawa'a bei'i buka na
usu'ia Moses tari bei'i buka adaa'i Rarabea.
28 Na'i 'oha narau 'ariwou ada na'i 'omaa na 'iraruai rua
mwanesi raru hano 'ana, 'ia Jisas 'a 'ome 'onaa do'ai hano
daara'i.
29 Miraru bonga'inia wetewete, raru o'ani 'inia, “'Ei, 'a
su'urahi'a, gai mauru ga'u moi.” Miagu surirarua 'anai
mauru beirarua.
30 Na'i 'oha narau ha'aagau 'anai ngau, 'ia Jisas 'a rahiai
bredi, ma ha'atee ha'agorohia God 'inia. 'A uubia ma
ha'atora'inia tanararua.
31 Na'i 'ohasi 'ia God 'agu ha'awatea dorarui aidangisia do
'ia Jisas ma rarugu 'ome 'iraraa'a. Mia Jisas 'a hasi ai'aa
baanirarua moi na'i 'ohasi.
32 Naasi mararu o'asi 'inirarua hairiu, “Na'i 'oha na 'unu
tahanga'ini'i tanagaraai mareho nara usua na'i Usu-usu

Maea 'oha gau boi suri tara ani, 'a 'onaai 'eu na noro suri'i
tahingagara'i.”
33 Raru suruta'e mau 'ohasi, mararu aho'i 'ari Jerusalem.
Raru 'ariwou mararu sadoiraaui ta'i tangahuru mana waira
ta'i rongoiusuri ana Jisas beiraau ro'u tara'i nei nara goni
wou beiraau.
34 Miraau o'ani 'inirarua, “Ha'amomori! 'Ia Araha 'a
suruta'e aho'i baaniai mae ma ha'ata'i tanaa Pita.”
35 Mirarua maania ro'u tanaraaui taha na to'o na'i
tara 'oha nararu hano 'anai Emeas, mararu maania ro'u
tanaraaui 'oha nararugu 'ome 'iraraa do'ia Jisas 'oha na
uubia tanararua i bredi.

Jisas 'A Ha'ata'i

Tanaraaui Rongoiusuri Ana'i
(Matiu 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23; Buka Tatau'aro 1:6-8)

36 Raugu 'asu'a 'oha nararu ma-mamaani mau, mia Jisas 'a
ura beiraau na'i 'ubutadaau ma o'ani 'iniraau, “Na gorohana
God 'ai awa bei'amou.”
37 Na'i 'ohasi rau kaeni 'asu'a marau mamaa'u, suria rau
'adoma'inia do'e anoa.
38 Mia o'ani 'iniraau, “'A 'ua mou mamaa'u mana
'adoma'imoo'i ra heiruarua'a?
39 'Inau moina, moisu 'omesiai rimagu'i mana uwagu'i.
Moi hatariau, mamoi 'iraraa do 'inau ha'a-momori, 'inia na
anoa ra ai'a to'o abe mana surisuri 'onaaiauni.”
40 Maagu ha'ata'ini'i tanaraaui rimana'i mana uwana'i.
41 Miraau kae wa'ewa'e di'u, ma'ata beia mau i 'adoma'i
heiruarua'a. 'Ia Jisas 'a 'iraraa o'asi, magu o'ani, “'E
mahoingau matota na bei'amou?”
42 Marau o'ani, “'Io.” Marau taranga'inia tanaai dorai ii'a
matota.
43 Mia Jisas 'a rahia ma ngaa na'i maadaau hako.
44 Ma o'ani 'iniraau, “Ni mareho na to'o tanaausi, 'au
bwane 'unua mau na'i 'oha nau awa bei'amou doni mwane
mareho nara usu'i 'iniau suri'i buka ana'ia Moses, mei suri'i
buka adaa'i rarabea, ma na'i buka ni Psalm, rai to'o hako
ma'ata.”
45 Miagu tahangi'i 'adoma'idaa'i dorai aidangisi'i goro i
usu-usu na'i Usu-usu Maea.
46 'A o'ani, “Naani mareho na Usu-usu Maea 'a 'unua
'iniau. Ni Ha'atahi 'ai rongomaata'i maai mae. Ma 'e rua
dangi nai hako mana'i oruna 'ai suruta'e aho'i baaniai mae.
47 Ma na'i atagu, rai taroha'inia do'ia God 'ai 'adoma'i
nugasi'i 'inodaa'i nei narau rihosi baani'i ora-ora'a adaa'i.
Rai taraawa'a heitaroha'i na'i Jerusalem marai 'adarara 'ari
suri'i 'ado marau na'i marewana hako.

48 'I'amou namoi hura'a taroha'ini'i mareho 'isi tanaraaui
inoni suria 'i'amou namou re'i'i.
49 “'Inau waigui ha'ataaria mai tana'amoui nei na 'ia
Amagu 'a duruduru 'inia do'ai ha'ataaria tana'amou. Naasi
moi awa hatara'i 'ini na'i Jerusalem, tari 'oha na Hi'ona
Maea 'ai diomai hungamoou mamoi honu 'iniai mena na
boi baaniai aro.”

'Ia Jisas 'A Ara'ai Aro
(Mak 16:19-20; Buka Tatau'aro 1:9-11)

50 'Ia Jisas 'a wairaau hura'a baaniai Jerusalem marau
'ari Betani. Mia Jisas 'a taranga'ini'i ara'ai rimana'i ma
ha'agorohiraau.
51 Na'i 'oha na ha'agorohiraau mau, 'ia God 'a waia
baaniraau ara'ai aro.
52 Na'i 'ohasi, rau taraawa'ai ha'arahesia. Marau aho'i 'ari
Jerusalem beiai wa'ewa'e na raha di'u.
53 'Ado dangi rau siri awa na'i Ruma Maea 'anai ha'a-
aneanea God.

Na Taroha Goro 'Onaai Usua Ana St. Jon

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Ra'i taha nara awa na'i 'adoma'imu na'ogu taarai hinihinia 'inia Jisas? 'A 'ome he'ua i hagu na'o haua beia. 'Ia Jon 'a usuai Taroha Goro ana 'anai 'unu'i hura'a i taha na ororiu na'i hinihinia Jisas. 'Ia Jon naasi ta'i 'iniraaui ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri ma'e ta'i 'ini'i geresae goro ana'i na'i 'oha na 'ia Jisas 'a tahi mau na'i marewanani. 'Ia Jon 'a hinihinia do 'iraaui nei narai 'oha'iniai bukani ra bwane aidangisi'i taha nara ha'a-momori 'inia Jisas. 'Ia Jon 'a ai'a raba 'unu'i hako hura'ai mwane mareho na haa'ia Jisas, ma'ata 'a maania hura'a atei naasia Jisas. Na tarana naasi, 'ia Jon 'a 'adoma'i hihi'a 'anai usu'i dio i taha na 'ia Jisas 'a 'unu'i 'inia haaria ma'e taha na boi 'ana na'i marewanani.

'Ia Jisas 'a haa'i mwane ata he'ete'i 'inia haaria 'anai 'a'auhiraaui noni 'anai aidangisia ma 'anai hinihinia. 'Ia Jon 'a usu'i dio hako i mwane ata 'isi, 'onaai Jisas naasi na bredi ni tahi, 'iia na bewaa 'anai marewana, 'iia na sae 'omesuri siip goro mana maanai bara 'ada'i siip, 'iia naasi na tara, me 'iia naasi ha'a-momori, mana tahi, me 'iia naasi 'i abe odonai hasi'ei.

Tana'o haari'o, 'o 'adoma'inia do'ia tei naasi a Jisas? Na'i 'oha na 'oi 'oha'iniai bukani 'oi 'ome'ome 'ini'i mareho narai ha'ababauai hinihinimu.

'Ia Kraest Naasi Ha'atee

1 Na'i taraawa'ana maragu pwa'ara i mwani mareho, ni Ha'atee 'a bwani awa'a. 'Iia 'a awa beia God, me 'iia naasi God.
2 Na'i na'o maragu pwa'ara i mwani mareho, 'iia 'a bwani awa beia God.
3 'Ia God 'a hauai Ha'atee 'anai ha'apwa'ara'i mwane mareho hako. Ha'amomori, 'ia God 'a ha'apwa'ara'i mwane mareho hako 'iniai Ha'atee naasi.
4 Na huunai tahi 'a hura'a mai na'i Ha'atee naasi, mana tahi naasi 'e bewaa tanaraaui mwani noni.
5 Na bewaasi 'a marewa na'i kuhi, mana kuhi 'a bwa'i matai ha'a-ai'aa mwada'u.
6 'Ia God 'a ha'ataaria maia Jon Bwareomaea 'onaai noni heheitaroha'i ana,
7 'anai taroha'iniai bewaasi tanaraaui sae do neina rai rongo marai hinihini.
8 Ai'a do 'iia Jon naasi bewaa, ma'ata 'iia 'a boi 'anai ha'arangasia hura'ai bewaa naasi.

9 Na bewaasi, naasi huunai bewaa na boi na'i marewana
anai bewaasiraau hakoi noni nai marewanani.
10 Ni Ha'ateesi 'a awa na'i marewana, ma rei'uaa na 'ia
God na ha'apwa'araai marewana 'iniai Ha'ateesi, ma'ata
'iraaui noni nai marewana rau ai'a 'ome 'iraraa do 'iia naasi
Ha'atahi.
11 'A boi beiraaui noni ana'i, 'iraaui ai Jiu, miraau inoni
ana'i rau ai'a ha'amaotoa.
12 Mei tanaraaui nei narau ha'amaotoa marau hinihinia,
'iraau rau ha'i arai gare ana'ia God.
13 Ai'a dorau huta 'onaai hutahuta adai noni, ma'ua suriai
'adoma'inai noni. Ma'ata rau huta haoru 'onaai gare ana'ia
God suriai 'adoma'ina.
14 Na Ha'ateesi 'a ha'i noni, ma awa na'i 'uruhagaau na'i
marewanani. 'Iia 'a honu 'iniai heita'ahi mana mwane
mareho na 'unu'i ra ha'a-momori hako. Meu 'omesiai mena
ana mana gorohana, 'inia 'iia naasi ta'i gare otohuu ana God.
15 'Ia Jon 'a ha'arangasia hura'a tanaraaui noni na'i 'oha na
totoro o'ani, “Naani'a a mo'o nau bwane 'unua tana'amou
ga'u na'i 'oha nau o'ani ani, ‘'Iia 'ai boi na'i murigu, ma'ata
'iia 'a ororiu di'uau, 'inia 'iia 'a bwani awa maugu huta.’ ”
16 Ni Ha'ateesi 'a ha'agorohigia ma bane waiori tanagia,
'inia 'iia 'a honu 'iniai heita'ahi.
17 'Ia Moses 'a waa'i mai ringe ana'ia God tanaraaui noni,
ma'ata ni heita'ahi mana ha'a-momori 'a boi baania Jisas
Kraest.
18 Ai'a tanei nai 'omesia God. Ma'ata na garena otohuu
na awa beia ma 'iia haaria 'e God, na ha'ata'inia tanagia 'a
he'uai barongana God.

Jon Bwareomaea 'A Taroha'inia

Hura'a Jisas Tanaraaui Noni
(Matiu 3:1-12; Mak 1:1-8; Luk 3:1-18)

19 'E ta'i 'oha 'iraaui saemaua adaa'i Jiu na'i Jerusalem rau
ha'a-taariraaui Piriisi ma tara'i sae ro'u nara 'a'auhiraaui
Piriisi 'anai songa'inia Jon 'onaa 'iia naasi Ha'atahi.
20 Mia Jon 'a tohe ma o'ani, “'Inau ai'a Ha'atahi.”
21 Miraaugu o'ani 'inia, “Me i'oe atei, 'ia Elaija?”
Mia aramiraau o'ani, “'Inau ai'a.”
Miraaugu o'ani ro'u 'inia, “Mi'oea teita? I'oe naasi
Rarabea nameu mamasia?”
Mia o'ani 'iniraau, “'Inau ai'a.”
22 Miraaugu ha'atee o'ani 'inia, “'Oi 'unua tana'ameu, i'oe
'iatei? Mamei 'unua tanaraaui mwane narau ha'ataari'ameu
maini. 'E taha na'oi 'unu'o 'ini'o haari'o?”
23 Mia Jon 'a aramiraau 'ini'i ha'atee ana'ia rarabea Aisaea.
'A o'ani, “'Inau nei na totoro na'i dora mangasara o'ani. Moi

ha'aagau! 'Ia Araha 'a gaarangi boi'a. Moi ha'a-odoodoai
tara tanaa!”
24-25 Miraaui nei na 'iraau Farisei rau ha'a-taariraau
mai raugu songa'inia ro'u a Jon o'ani, “'Onaa i'oe ai'a
naasi Ha'atahi, ma'ua ai'a Elaija, ma'ua ni Rarabea nameu
mamasia, ma 'iatei na 'unua tana'o 'anai bwareomaearaaui
noni?”
26 Mia Jon 'a aramiraau o'ani, “'Inau 'au bwareomaearaaui
noni 'iniai wai. Ma'ata 'e nei namou ai'a 'iraraa na awa
beigaau 'ini na'i 'ohani.
27 'Iia 'a boi na'i murigu, ma'ata 'inau 'au ai'a arari ro'u do
'anai mwaoro auru 'anai wagasi'i sandol ana'i.”
28 Na marehosi 'a to'o na'i dora nara 'unua 'iniai Betani,
na'i nata batarau 'iniai wai raha Jodan, dora na 'ia Jon 'a
bwa-bwareomaearaau iei sae.

Jisas 'A 'Onaai Garei Siip Ana God

29 Na'i dangi ahora 'ia Jon 'a 'omesiai boi ana Jisas ma
ha'atee o'ani, “'Ome, naasi garei siip ana God na wai'i beira'i
'inodai noni nai marewana.
30 Naasia mo'o nau 'unua na'i 'oha nau ha'atee o'ani, ‘'E
nei nai boi mau na'i muri, 'a ororiu di'uau, 'inia 'iia 'a bwani
awa, maugu huta mai.’
31 Na'i na'o, nau ai'a 'iraraa 'iatei, ma'ata 'inau 'au
bwareomaearaaui saenai Israel 'iniai wai 'anai ha'ata'inia
hura'a mo'osi tanaraau.”
32 Mia Jon 'a taroha'i ha'arangasia hura'a o'ani, “'Inau 'au
'omesiai Hi'ona Maea na dio mai baaniai aro 'onaai waibora,
ma awa na'i hungana Jisas.
33 Na'i na'o magu to'o i marehosi, 'inau 'au ai'a aidangisia
mau do 'iia naasi Ha'atahi. Ma na'i 'oha na 'ia God na
ha'ataariau mai 'anai bwareomaea 'iniai wai, nagu 'unua
tanaau o'ani, ‘Na'i 'oha na 'oi re'iai Hi'ona Maea 'ai dio mai
nai awa na'i hungana tanei, 'iia naasia mo'o na boi 'anai
bwareomaea'amou 'iniai Hi'ona Maea.’
34 'Inau 'au 'omesia, ma wai 'unua tana'amou, 'iia naasi
Garena God.”

Rongoiusuri Tahamora Ana'ia Jisas

35 Mana'i nata dangi ro'u murinai dangisi, 'ia Jon 'a ura
beiai waira rua 'ini'i rongoiusuri ana'i.
36 'Oha na 'omesiai taha horo ana Jisas, 'a o'ani, “'Ome,
naasi garei siip ana God.”
37 Na'i 'oha na 'iraruai rua rongoiusuri anasia Jon rarugu
rongo o'asi moi, mararu suria'a Jisas.
38 'Ia Jisas 'a rihota'i ma 'omesirarua, raru suria, ma o'ani
'inirarua, “'E taha muru rabasia?”
Miraru aramia o'ani, “Rabae, na'i hei na'o awaiei?” (Ni
'ado'ado 'anai Rabae naasi Ha'ausuri.)

39 Mia o'ani 'inirarua, “Murui boi ma murui 'omesia.” Na'i
'ohasi 'a ga'i 'onaai angi hai na'i dangisi. Naasi raru hano
beia 'anai 'omesiai dora na awaiei, mararu awa beia na'i
dangisi.
40 Ma'e ta'i 'inirarua naasia Andru, do'orana Saemon Pita.
41 Mana mareho tahamora na 'ia Andru 'a haua, 'a sibaniai
do'orana, 'ia Saemon ma o'ani 'inia, “'I'ameu meu 'omesiai
Ha'atahi.” (Ni 'ado'ado 'anai Ha'atahi naasi Kraest.)
42 Magu waia 'aria Saemon tanaa Jisas.
'Ia Jisas 'a wanasia Saemon ma o'ani, “Atamu 'ia Saemon,
garena Jon. Mana'i 'ohani rai 'unu'o 'inia Keifas.” ('Ado'ado
'ana, naasi hau. Ai'a he'ete'i baania Pita.)

Jisas 'A Soia Pilip Mea Nataniel

43 Mana'i ro'u i nata dangi, 'ia Jisas 'a 'adoma'inia do'a raba
'ari Provens i Galili. Ma to'oana Pilip ma o'ani 'inia, “Pilip,
'oi suriau.”
44 'Ia Pilip 'e saeni Betsaeda, 'onaaia Andru mea Pita.
45 Na'i 'ohasi 'ia Pilip 'a sibania Nataniel ma o'ani 'inia,
“Na nei na 'ia Moses miraaui Rarabea rau usu-usu 'abaia
na'i 'ohabwani, meu to'oana'a. 'Ia Jisas naasi atana, 'iia 'e
garena Josep ni Nasaret.”
46 Mia Nataniel 'agu ha'atee o'ani, “Na'i Nasaret! 'A bwa'i
mareho goro nai hura'a mai baaniai 'omaasi!”
Mia Pilip 'a aramia o'ani, “'Oi boi ma'oi 'omesia.”
47 Na'i 'oha na 'ia Nataniel 'a boboi gaarangia Jisas, 'ia Jisas
'a o'ani, “'Ia mo'osi 'e huunai saeni Israel, me 'iia 'e sae na
ha'a-momori tarau.”
48 Mia Nataniel 'a o'ani 'inia Jisas, “'A he'uai 'iraraa amua
i barongagu?”
Mia Jisas 'a aramia o'ani, “'Inau 'au bwane 'omesi'o na'i
marunai fig, 'oha na 'ia Pilip 'a ai'a soi'o mau.”
49 'Ia Nataniel 'agu o'ani 'inia, “Ha'ausuri, i'oe naasi garena
God! Mi'oe naasi mwaeraha 'anai Israel!”
50 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'A 'ua? 'O hinihini 'iniai 'unua
agua do'au 'omesi'o na'i marunai fig ani? 'Ai ragoi mareho
ha'abu'oahu na'oi 'omesi'i narai di'u ro'u mau wou.”
51 Magu ha'atee o'ani ro'u 'iniraaui noni, “'I'amou moi
'omesiai aro 'ai heihoa ro'u, mana enjel ana'ia God rai
tataa'eha marai didio mai na'i ahoranai Garei Inoni.”*

2

Ha'aha'iwai Na To'o Na'i Kena

1 Murinai rua dangi, 'ia inana Jisas 'a 'ari 'anai ngau goni
'iniai ha'iwai na to'o na'i Provens i Galili na'i 'omaa ra 'unua
'iniai Kena.

---

* **1:51** 1:51 Jenesis 28:12

2 'Ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i ra ari'ahuraau ro'u
wou 'anai ngaugonisi.
3 'A 'ariwou mana waen 'a hakota'iniraau 'oha na ai'a hako
mau i ngaugonisi. Mia inana Jisas 'a ha'atee o'ani 'inia, "'Ei,
na waen 'a hako'a."
4 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, "Ina, ai'a aba amua,
'iaagua. 'A ai'a tari mau i madoraa agua."
5 Mana inana Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraaui nei nara
tau'aro na'i ngaugonisi, "Moi ha'isuriai taha nai 'unua
tana'amou."
6 Suri'i ringe adaa'i Jiu rau to'ora'i herehere 'anai dorima.
Tarana naasi nara nugaa 'iniai ono kae bei tataruwai na'i
'isi, ma na'i ta'i bei 'a matai awaiei rua tangahuru ma'ua
oru tangahurui galon. Na bei 'isi ra tagoradi 'ini'i hau.
7 Naasi 'ia Jisas 'a o'ani 'iniraaui nei narau tau'aro na'i
ngaugonisi, "Moi ha'ahonu'i bei 'isi 'ini'i wai." Na'i 'oha
narau ha'ahonu ha'agorohi'i hako,
8 'ia Jisas 'agu o'ani 'iniraau, "Moi waa 'ari ta gere dora
'iniai waisi tanaa mo'o na bwauodo 'iniai ha'aha'iwaisi."
Naasi maraugu haua 'onaai 'unua ana tanaraau.
9 Na'i 'oha na bwauodo 'anai ha'aha'iwai 'a gono maaniai
wai ani, ma bwani aho'ita'i waeni'a. 'Iia 'a ai'a aidangisia
na'i hei na boi waenisi, ma'ata 'iraaui nei narau waa mai
waisi rau aidangisia moi. Miagu soia maia mo'o nara
ha'aha'iwaiasi magu o'ani 'inia,
10 "'Ado 'oha, ni waen na goro nara ha'agonohiraau ga'u
'iniai noni. Na'i 'oha nara gono ha'ahakoa wou, maragu
haua tanaraau i waen na ai'a taraa goro na'i muri. Mi'oe,
na waen na goro di'u na'ogu nugaa 'anai muri!"
11 Hoita, na'i 'omaai Kena na'i Provens i Galili'a na 'ia Jisas
'agu hauai 'etanai ha'abu'oahu ana, ma ha'ata'iniai mena
ana na hauasa, miraaui rongoiusuri ana'i raugu hinihinia.
12 Na'i murinai ha'aha'iwaisi, 'ia Jisas mea inana miraaui
do'orana'i mana rongoiusuri ana'i rau 'ari 'omaai Kapaniam
marau awa 'isi suriai taringai dangi.

'Ia Jisas 'A Taariraau Hura'ai Sae

Baaniai Ruma Maea Ana God
(Matiu 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

13 Ma gaarangi mai madoraa 'anai ha'ato'oai rongo
'ini 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau, mia Jisas 'a ta'ehai
Jerusalem.
14 Mana'i 'oha na siriwou na'i dora a'ora na'i maanai Ruma
Maea ana God, 'a re'iraaui noni narau raoraonga'i kau mana
siip mana waibora, miraaui sae 'anai orisi ha'a rau heinagu
suri'i dora ni ori-orisi ha'a adaa'i.

15 Naasi mia Jisas 'a hau'i hasiwaro ma tagorahiai roroho
ma taariraau hako hura'ai mwamwaa baaniai dorasi. 'A
rihota'ini'i tebol 'anai ori-orisi ha'a mana ha'a ra asira'i 'ari
suriai dorasi.
16 Ma ha'atee wetewete o'ani 'iniraaui nei narau rao-
raonga'i waibora, “Moi waa'i hura'a baaniai dorani. Moi
abui ha'i dora ni raoraonga'i 'iniai ruma ana Amagu!”
17 Na'i 'oha na 'iraaui rongoiusuri ana'i rau 'omesia o'asi,
raugu 'adoma'i aho'isiai dorai Usu-usu Maea na o'ani, “Ni
ta'ahia nau haua i ruma amua God, 'a 'onaai 'eu na noro
na'i tahingagu.”*
18 Miraaui saemaua adaa'i Jiu rau songa'inia Jisas o'ani,
“'E ha'abu'oahu he'ua na'oi haua namei 'omesia, mameigui
'iraraa do'ia God na 'unua tana'o 'anai hauai heresi?”
19 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraau, “'Onaa namoi kaiai Ruma
Maeani, 'e oru dangi moi mau ha'a-urasia'a aho'i.”
20 Na'i 'oha narau rongoa o'asi, rau o'ani 'inia, “'O ga'i ha'a-
urasia moi na'i raronai oru dangi? 'E hai tangahuru mana
ono harisi ha'atai nara tagoraa suriai rumanisi!”
21 Mana taha na 'ia Jisas na hadahada 'abaiasi, 'a
hadanga'inia haariai abena.
22 Hoita, na'i murinai 'oha na 'ia Jisas 'agu suruta'e aho'i
baaniai mae na 'iraaui rongoiusuri ana'i raugu 'adoma'ini'i
aho'i taha na 'unu'i. Na'i 'ohasi raugu hinihini'i ha'atee
ana'ia Jisas mana taha na Usu-usu Maea ra 'unu'i 'abaia
Jisas.

Jisas 'A Aidangisiai 'Ado'adonai Noni

23 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a awa mau na'i Jerusalem na'i
'oha nara ha'ato'oai Roho Aharau, 'a ragoi nei nara hinihinia
'iniai 'omesi'i adaa'i ha'abu'oahu na haa'i.
24 Ma'ata 'ia Jisas 'a ai'a taraa 'u'uriraau goro suria 'iia 'a
aidangisi'i goroi 'adoma'idaa'i.
25 'A ai'a ta'isada do tanei nai ha'a-aidangisia Jisas 'ini'i
barongadi noni, 'inia 'a bwane 'iraraa ha'agorohi'i.

3

Jisas Mea Nikodimas

1 Ma'e ta'i na'otara adaaui Jiu na atana 'ia Nikodimas, 'iia
'e ta'i 'iniraaui ruruha nara 'unuraau 'iniai Farisei.
2 'E ta'i rodo 'a boi beia Jisas ma o'ani, “Ha'ausuri, meu
'iraraa do'ia God na ha'ataari'o do 'anai ha'ausuri'ameu. Na
mwani ha'abu'oahu na'o haa'i 'a ha'ata'inia do'ia God 'a awa
bei'o.”

---

* **2:17** 2:17 Psalm 69:9

3 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'inia, “'Inau wai 'unua tana'o
ha'a-momori, na inoni 'a bwa'i siri na'i heimarungi ana God
'onaa 'a bwa'i huta haoru.”
4 Mia Nikodimas 'agu o'ani 'inia Jisas, “'A bwara do 'oha na
mwanemaua i noni do'aigu siri aho'i ro'u na'i ahuna inana
ma do'aigu huta haoru aho'i ro'u.”
5 Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'inia, “'Inau wai 'unua tana'o ha'a-
momori, na inoni 'a bwa'i siri na'i heimarungi ana God 'onaa
na bwa'i huta 'iniai wai mana mena ana Hi'ona Maea.
6 I nei na huta beiai urao 'a huta 'onaai noni, ma'ata i
nei na huta haoru 'iniai mena anai Hi'ona Maea, 'iia 'a huta
'onaai garena God.
7 Abui heimwaota'i 'iniai 'unua agua tana'o do'oi huta
haoru.
8 Na'i 'oha na ro'a 'a uhi 'ari na'i dora na 'adoma'iniai
uhi 'ariei, 'o matai rongoai aohana. Ma'ata 'o bwa'i matai
'iraraai dora na boi iei mana dora na hano 'ana. Naasi 'a
o'asi ro'u beiraaui nei nara huta haoru 'iniai mena anai
Hi'ona Maea.”
9 Mia Nikodimas 'a o'ani, “'A he'ua naasi?”
10 Mia Jisas 'a aramia o'ani, “I'oe 'e kae ha'ausuri bwarab-
wara na'i Israel. Ma 'ua na 'o ai'a aidangisi'i 'ini'i mareho
'isi?
11 'Inau wai 'unua tana'o ha'a-momori, 'i'ameu meu
hadanga'ini'i taha nameu aidangisi'i mameu 'omesi'i, magu
ai'a tanei 'ini'amou nai mwa'emwa'e 'anai hinihini'i.
12 Ma 'onaa mou ai'a hinihiniau 'oha nau maani'i mareho
nara to'oto'o na'i marewanani, 'aigui he'uai hinihini'i amoo'i
mareho ni aro nawai maani'i?
13 'Inaui Garei Inoni, nau aidangisi'i mareho ni aro, 'inia
'inau nau dio mai baaniai aro. Ai'a tanei'a ro'u naigui dio
mai baaniai aro.
14 “Na'i 'oha na 'ia Moses miraaui Jiu rau awa na'i dora
mangasara, 'ia Moses 'a ha'a-urasia ara'ai hasi'ei na awa iei
mwaa nara tagorahia 'iniai bras.* 'A o'asi ro'u, 'inau na
Garei Inoni rai ha'a-urasiau ro'u ara'a,
15 neina 'irai nei narai hinihiniau rai daua nadaaui tahi
tarau.
16 Suria 'ia God 'a ta'ahiraau hakoi noni nai marewana,
'a hisu 'iniai ta'i garena otohuu, neina 'iraaui nei narai
hinihinia rau bwa'i siri na'i mae tarau, ma'ata rai daua
nadaaui tahi tarau.
17 'Ia God 'a ai'a ha'ataaria mai garena 'anai hi-
iri ha'a-mama'airaau inoni nai marewana, ma'ata 'anai
ha'atahiraau baaniai ha'a-mama'ai.
18 “'Iatei nai hinihiniai garena God, 'ia God 'a bwa'i hiiri
ha'a-mama'aia. Ma 'onaa 'iatei na bwa'i hinihinia, 'ia God

* **3:14** 3:14 Nambas 21:4-9

'a bwane hiiria, suria 'iia 'a ai'a hinihiniai ta'i gare otohuu ana.
19 Mana taranai maho na 'ia God 'ai hiiriraaui noni 'inia 'a
o'ani. Na marewa 'a boi na'i marewana, maagu 'iraaui noni
nai marewanani ra ta'ahia di'u i kuhi baaniai marewa, suria
na barongadaa'i ra ta'a'i.
20 Na sae hehere ta'aa 'a 'itaai marewa ma bwa'i gaarangia
wou, suria 'a ai'a 'irisia doni ta'aa ana'i rai ha'ata'i.
21 Me 'ia mo'o na hau'i mareho nara odo-odo 'a wa'ewa'e
'anai gaarangia woui marewa, do neina 'ai ha'ata'inia hura'a
do na mwane mareho na haa'i ra suriai taha na 'ia God na
'irisia.”

Jisas Mea Jon Bwareomaea

22 Ma na'i moi muri, 'ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau
'ari Provens i Jiudea. Rau awa 'isi ga'u marau bwareomaea'i
tara'i sae.
23 Mia Jon 'a bwa-bwareomaearaaui sae ro'u na'i 'omaai
Aenon, gaarangiai Salim, suria na'i 'isi 'a ragoi hurahurai
wai ma ragoi noni nara boboi 'anai bwareomaea.
24 Ma na'i 'ohasi 'ia Herod 'a ai'a nugaa maua Jon na'i
rumaniho'o.
25 Hoita, 'ohasi 'e ai Jiu na heita'ia beiraaui rongoiusuri
ana'ia Jon. Rau heita'ia suriai ringe adaaui Jiu 'iniai
mwa'anu narau haua 'anai ha'a-arariraau na'i maana God.
26 Naasi miraaui rongoiusuri ana'ia Jon rau 'ariwou beia
marau o'ani 'inia, “Ha'ausuri, 'o 'iraraa mo'o namuru
heisadoi ani na'i nata batarau 'iniai wai rahai Jodan na'o
hadanga'inia ani? Na'i 'ohanisi 'a bwa-bwareomaea'a ro'u,
mana mwane inoni ra 'ari hako beia!”
27 Mia Jon 'agu aramiraau o'ani, “'A bwa'i nei nai matai
haua o'asi 'onaa na 'ia God 'a bwa'i 'ome sigihia.
28 'I'amou mou rongoa hakoi 'unua agua tana'amou do
'inau ai'a i Ha'atahi, ma'ata 'inau ra ha'ataariau mai 'anai
ha'aagauraaui noni tanaa.
29 Na'i ha'aha'iwai, ni urao na ha'aagau 'anai ha'iwai,
'iia anai mwane na ha'aagau 'anai waina. Ma rei'uaa na
o'asi, na geresae anai mwane na ha'aagau 'anai ha'iwaisi, 'a
wa'ewa'e moi 'anai 'a'auhia ma 'anai bahurongo'i ha'atee
ana'i. Minau 'au wa'ewa'e o'asi ro'u 'anai bahurongo'i
ha'atee ana'i Ha'atahi.
30 'Au 'irisia do'iia rai ha'a-ororiua, minau wai ano-ano
moi.”

Na Nei Na Dio Mai Ara'ai Aro

31 “Na nei na boi baaniai marewana, 'iia anai marewana
me 'iia 'a hadanga'ini'i taha nara to'oto'o na'i marewana.
Ma'ata 'ia mo'o na dio mai baaniai aro naasi na ororiu di'u.

32 'Iia 'a maani'i taha na rongo'i ma 'omesi'i, magu ai'a rago
i nei narai mwa'emwa'e 'anai hinihini'i taha na maani'i.
33 Miraaui nei narau hinihini, rau ha'ata'inia doni mareho
na 'ia God na 'unu'i ra ha'a-momori.
34 Na nei na 'ia God 'a ha'ataaria 'a ha'arangasi'i ha'atee
ana'ia God, suria 'iia 'a honu 'iniai Hi'ona Maea ana God.
35 'Ia Ama 'a ta'ahiai garena, ma hauai mena tanaa 'anai
marungi'i mwane mareho hako.
36 'Iraaui nei narau hinihiniai garena God rau daua'a i
tahi tarau. Mei tanaraaui nei nara bwa'i hinihinia, ra bwa'i
dauai tahi tarau mia God 'ai hiiri ha'a-mama'airaau.”

4

Jisas Mana Urao Ni Samaria

1-3 'Ia Jisas 'a 'iraraa do 'iraaui Farisei rau rongoa do 'iia 'a
bwareomaearaaui sae, ma waiwai rongoiusuri di'ua ro'ua
Jon. Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a rongoai mareho narau 'unua
'inia, 'a hano baaniai Jiudea ma aho'i 'ari Galili. Ma'ata 'ia
Jisas 'a ai'a bwareomaeaa tanei, 'iraau moi rongoiusuri ana'i
narau bwa-bwareomaearaaui sae.
4 'Oha na aho'i 'anai Galili, 'a taha horo na'i Provensi
Samaria.
5 Mana'i Samaria 'a taha na'i 'omaa nara 'unua 'iniai
Saeka, gaarangiai dorai ano na 'ia Jekop na haua nanai gare
ana 'ia Josep.
6 Mana giruiwai ana Jekop 'a awa mau 'isi. Mia Jisas 'a
'ariwou heinagu na'i bobonai giruiwaisi 'iniai rahe ana 'iniai
hahano, mana madoraa i dangi 'a 'onaai atoaa.
7-8 'Ariwou ma'e uraoni Samaria na boi do'ai taru wai na'i
giruiwaisi. Na'i 'ohasi 'iraaui rongoiusuri ana'ia Jisas rau
'ari 'omaa 'anai hori nadaau mahoingau. Mia Jisas 'a o'ani
'iniai uraosi, “'A 'ua? 'O ga'i taru gugua wai mawai gono?”
9 Na'i 'ohasi, na uraosi 'a kaeni heimwaota'i di'u, suria
'iraaui Jiu rau ai'a matai hagu goro beiraaui Samaria. Mana
uraosi 'agu o'ani 'inia Jisas, “I'oe 'e ai Jiu me 'inau 'e ai
Samaria. Ni 'uaana na'ogu 'unua 'iniasi dowai taru mumua
waini gono?”
10 Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, “I'oe 'o ai'a 'ome 'iraraai bane
ana God tana'o, ma'o ai'a aidangisia tei na ha'atora'o 'anai
taru 'ana wai. 'Onaa na'oi aidangisia, 'o ga'i ha'angoniau
mawai haua tana'o i wai nai hauai tahi tana'o.”
11 Mana uraosi 'a o'ani 'inia Jisas, “Saemaua, na wai 'a awa
ha'atau dio magu i'oe 'o ai'a to'oraa ta mareho 'anai taru wai
hunia. Na'i hei na'oi taruhiai waini tahi naasi?
12 Ma ro'u, i'oe 'o 'adoma'inia do i'oe 'o ororiu di'uai
wauwa agaaua Jekop na haua tanagaaui girui wainisi?

Naani'a 'i wai na 'ia Jekop mana gare ana'i, mana mwamwaa
adaa'i narau gogonohiasi.”
13 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'Iatei nai gono na'i waisi 'ai
matai maesiai gono ro'u mau aho'i.
14 Ma'ata 'iatei nai gonohiai wai na 'inau wai haua tanaa,
'agu bwa'i maesiai gono'a ro'u ta'oha. 'Inia na wai nawai
haua tanaa 'ai 'onaai hurahura nai haua tarau tanaa i waini
tahi, mana waisi 'ai haua tanaai tahi tarau.”
15 Mana uraosi 'a o'ani 'inia Jisas, “Ha'ausuri, 'oi haua
tanaaui waisi nei nawai abui maesi gono'a ro'u ta'oha,
ma'ua boi'a ro'u na'i 'ini 'anai taru wai.”
16 Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, “'Oi 'ari ma'oi waa mai mwane
amua.”
17 Mana uraosi 'a ha'atee o'ani, “'Inau ai'a ha'iwai.”
'Ia Jisas 'agu o'ani 'inia, “Ha'amomori, i'oe 'o ai'a ha'iwai
'ohani,
18 ma'ata 'e rima mwane na'o bwane waina'a ga'u, mana
mwane na'o awa beia 'ohanisi ai'a mwane amua.”
19 Mana uraosi 'a ha'atee o'ani, “Ha'ausuri, nau 'iraraa'a
do i'oe 'e rarabea.
20 Hoita, 'i'ameui Samaria meu ha'arahesi na'i hungahun-
gai Gerisim 'onaairaaui wauwa amee'i, mi'amoui Jiu mou
'unua do na'i Jerusalem, naasi huunai dora 'anai ha'arahesi.
'Oi 'unua tanaau, nei he'ua na ha'a-momori?”
21-24 Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, “'Oi hinihiniai mareho
nawai 'unuani! Na madoraa 'ai boi ma naani'a i madoraasi
na 'iraaui noni ra bwa'i ha'arahesia God na'i hungahungani
ma'ua na'i Jerusalem. 'Inia 'ia God 'e hi'ona. Tarana naasi
'iraaui huudi noni ana'i rai ha'arahesia beiai hei'a'auhi anai
Hi'ona Maea ma beiai ha'a-momori. Neiraausi nei na 'ia
Amagu 'a 'irisia dorai ha'arahesia. 'I'amou sae ni Samaria
mou haha'arahesi, mamou ai'a aidangisia goro atei namou
ha'arahesia. Me 'i'ameui Jiu meu aidangisia goro, suria na'i
bei'ameui Jiu na hura'a mai nei 'anai ruhasiraaui noni.”
25 Mana uraosi 'a o'ani, “'Inau 'iraraa doni Ha'atahi 'ai
boi, ni nei nara 'unua 'inia Kraest. Mana'i 'oha nai boi
'ai mamaani ruharuhasi'i hako hura'ai mwane mareho
tana'ameu.”
26 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'Ia mo'o na ha-hadahada bei'o
'ohanisi naasi Ha'atahi!”
27 Na'i moi 'ohasi miraaui rongoiusuri rau ataha aho'i mai.
Rau kaeni heimwaota'i di'u na'i 'oha narau 'omesia do'ia
Jisas 'a mamaani beiai urao ni Samariasi. Ma ai'a do tanei
'iniraau na do'ai songa'inia 'iniai taranai taha, ma'ua taha
nararu maani'i.
28 Mana uraosi 'a hanota'iniai bei tataruwai ana ma 'ari
'omaa 'anai soiraaui noni. 'A o'ani,
29 “Moi boi mamoi 'omesiai sae na 'unu'i hako hura'ai
mwane mareho na 'inau 'au haa'i. 'Iia gasi naasi Ha'atahi?”

30 Na'i 'ohasi 'iraaui noni rau hura'a baaniai 'omaa, marau
'ari 'anai heisadoi beia Jisas.
31 Na'i 'oha na uraosi 'a hano 'anai 'ari 'unua tanaraaui
noni nai 'omaasi, 'iraaui rongoiusuri ana'ia Jisas rau o'ani
'inia, “Araha, 'oi ngau'a!”
32 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Ai'a tanei 'ini'amou nai
'iraraa gugua mahoingau.”
33 Miraaui rongoiusuri ana'i raugu heisosonga'i hairiu
o'ani, “Nii? 'Iatei na ha'i nana mahoingau?”
34 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Gugua mahoingau, naasi
'anai hauai hei'irisina God, ma 'anai ha'ahakoai tau'aro na
ha'ataariau mai 'ana.
35 'I'amou 'iraraai ha'atee nara hahaa na o'ani, ‘'E hai
hura namau maraigui mauai wiit 'anai ha'igoni'i.’ 'Inau wai
'unua tana'amou, moi 'ome'ome goro na'i mou, 'inia na mou
'a bwane maua 'anai ha'igoni'i hua.
36 'Iraaui nei nara tagora 'anai ha'igoni'i hua na'i mousi rai
dauai heitahari, mana hua narau ha'igoni'i 'isi, naasi 'iraaui
noni nara wai'i mai 'anai dauai tahi tarau. Naasi 'ia mo'o
na hasiai mou, mea mo'o na ha'igoni'i hua na'i mousi rarui
wa'ewa'e goni!
37 Mana ha'atee na o'ani, 'a ha'a-momori 'ohani, ‘'E nei na
hasi mana nata nei nagu ha'igoni'i hua.’
38 'Inau 'au 'onaai nei na ha'ataari'amou 'ari 'anai
ha'igoni'i hua na'i mou na 'i'amou mou ai'a hasia. Ra'i sae
he'ete'i nara hasiai mou, mi'amou namoigui dau maenai
tau'aro raha adaau.”
39 Ma ragoi noni Samaria na'i 'omaasi nara hinihini 'iniai
'unua anai uraosi do'ia Jisas 'a 'unu'i hako hura'a mwane
mareho na haa'i.
40 Na'i 'oha narau hura'a 'anai 'omesia Jisas, rau
ha'angonia wetewete do'ai awa beiraau na'i 'omaa adaau.
Mia Jisas 'a awa beiraau suriai rua dangi.
41 Ma rago ro'u i nei nara hinihini na'i 'oha ra rongo'i
mamaani ana'i.
42 Miraaugu o'ani 'iniai uraosi, “Naasi meugu hinihini,
suria meu rongorongo'a haarimeeu, ai'a do 'ini'i moi
mareho na'o 'unu'i tana'ameu. Ha'amomori, 'iia'a naasi nei
na boi 'anai ha'atahiraaui noni nai marewana.”

Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i Baaniai Daoha

i Gare Anai Sae Mwanemaua

43 Na'i muri, na'i 'oha na 'ia Jisas 'a ha'ahakoai rua dangi
na'i 'omaasi, 'iia 'a hano ma 'ari Galili.
44 'Ia Jisas 'a bwane 'unua mau do na rarabea ra ai'a
ha'ahoua na'i huunai kantri ana.
45 Na'i 'oha na ataha wou na'i Provensi Galili, 'iraaui noni
rau ha'amaotoa, suria rau bwane 'omesi'i ha'abu'oahu na

haa'i na'i Jerusalem na'i 'oha narau 'ari 'isi 'iniai ngaugoni
'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau.
46 Mana 'ariwou na haa na'i Provensi Galili, 'ia Jisas 'a
taha na'i 'omaai Kena, i 'omaa na ha'a-aho'ita'iniai wai ani
'iniai waen. Hoita, na'i 'omaa raha na'i Kapaniam, 'e sae
mwanemaua na'i gaumani na awa iei. Mana gare anai
saemauasi 'a daoha.
47 Na'i 'oha na saemauasi 'a rongoa do'ia Jisas 'a hano
baaniai Jiudea ma bwane ada aho'i na'i Galili, 'iia 'a 'ari na'i
Kena. Na'i 'oha na ada beia Jisas, 'a bonga'inia dorai ta'i 'ari
Kapaniam mai ha'agorohia aho'i gare ana na gaarangi mae.
48 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'A 'ua? Domoi 'omesia moe'a ta
ha'abu'oahu mamoigui hinihini?”
49 Mana saemauasi 'a ha'a-osaosaa di'u, 'a o'ani, “'Oi boi,
na gare agua 'ai mae'a!”
50 Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, “'Oi aho'i 'ari 'omaa, na gare
amua 'ai tahi moi!” Mana saesi 'a hinihinia Jisas ma aho'i
'ari 'omaa.
51 Na'i 'oha na 'a'ariwou mau suriai tara, ra'i sae tatau'aro
ana'i rau boi 'anai heisadoi beia, marau 'unua tanaa doni
gare ana 'a bwane 'awaa, ma awa goro'a aho'i.
52 Mia songa'iniraau 'iniai madoraa he'ua na taraawa'a
'awaa, miraau o'ani 'inia, “'A taraawa'a 'awaa mau na'i angi
ta'i na'i atoaa nanora.”
53 Mana amanai garesi 'agu 'iraraa do naasi madoraa na
'ia Jisas 'a o'ani 'inia, “Na gare amua 'ai tahi moi.” Na'i
'ohasi, ni sae mwanemauasi mana ruruha ana hako rau
hinihinia'a Jisas.
54 Naasi ruanai ha'abu'oahu na 'ia Jisas 'agu haua na'i
Galili. Mana rua ha'abu'oahusi 'a haua na'i 'oha na hano
baaniai Jiudea magu taha aho'i na'i Galili.

5

Jisas 'A Ha'agorohiai Nei Na Pwaki

1 Na'i muri 'ia Jisas 'a 'ari Jerusalem 'anai ta'i dangi ororiu
adaaui Jiu.
2 Hoita, mana'i raronai 'omaa rahasi 'e oboi wai na awa
iei nara 'unua 'iniai Betsata na'i ha'ateeni Jiu. Mana obosi
'a awa na'i dora ra 'unua 'iniai “Maanai barai Siip.” Na'i
bobonai obosi, 'e rima ruma ni bwebwero na awa na'iei.
3 'A ragoi sae nara to'iraau i mwani daoha he'ete'i hairiu
narau dadao suri'i ruma 'isi. Tara'i nei ra kuru, tara'i nei ra
pwaki, ma tara'i nei abedaa'i hako ra nugu. Ra mamasiai
'oha na 'iha'iha i wai.

4 'Inia tara'i 'oha 'e enjel ana Araha 'ai boi 'anai ha'a-
'iha'ihaa. Mana 'etanai sae 'anai buu dio na'i raronai wai
'ai goro aho'i baaniai daoha na to'ia.*
5 Ma'e ta'i 'iniraaui sae nara dadao 'isi, 'a daoha suriai oru
tangahuru mana waru harisi.
6 'Oha na 'ia Jisas 'a re'ia, 'a bwane aidangisia do'a bwane
daoha orea'a mai. Mia Jisas 'a songa'inia o'ani, "'O 'irisia do
'ai goro aho'i i abemu?"
7 Mia aramia Jisas o'ani, "Saemaua, 'a bwara di'u, 'inia ai'a
sae 'anai waiau dio na'i obo na'i madoraa na 'iha'iha i wai.
Na'i 'oha nawaigui bonasia dio, ma'e sae nai bwane dio'a
na'i na'o baaniau."
8 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "'Oi ura ara'a ma'oi suru'iai
be'amu ma'oi hahano!"
9 Na saesi 'a goro mau na'i 'ohasi! 'A suru'iai be'ana ma
hahano'a!
Mana dangi na to'o i ha'abu'oahusi, 'e dangi ni mamaro
adaaui Jiu.
10 Miraaui saemaua adaa'i Jiu rau haungaridaau, marau
o'ani 'inia mo'o na goro baaniai daohasi, "Ra ha'aabua 'anai
waiwai hi'o na'i dangini, 'inia dangini 'e dangi ni mamaro!"
11 Mia mo'osi 'a o'ani, "'Ia mo'o na ha'agorohiau baaniai
daoha na 'unua tanaausi dowai rahiai hi'o agua mawai
hahano."
12 Miraau ha'atee haungaridaau o'ani, "'Iatei na 'unua
tana'o 'i marehosi?"
13 Mia mo'osi 'a ai'a 'iraraai atana mo'o na ha'agorohia
baaniai daoha, suria 'a ragoi sae, mia Jisas 'a bwane hano'a.
14 Na'i muri, na 'ia Jisas 'agu to'oana ro'u na'i Ruma Maea
ana God ma o'ani 'inia, "'Ome, i'oe 'o goro'a. Naasi 'oigui
abui haua'a ro'u ta ora-ora'a. 'A gasigu to'i'o ta mareho nai
ta'aa di'u ro'u wou."
15 Mia mo'osi 'a 'ari ma maania tanaraaui saemaua adaa'i
Jiu do'ia Jisas na ha'agorohia aho'i baaniai daoha.
16 Na'i 'ohasi, 'iraaui saemaua adaa'i Jiu raugu taraawa'a
here ha'ata'aia Jisas, 'iniai hahaa'i ana'i mareho o'asi na'i
dangi ni mamaro.
17 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "I Amagu ai'a dangi do'ai
agoheta'i tagora. Tarana naasi 'inau 'au o'asi ro'u."
18 Na'i 'oha naraugu rongoa o'asi, raugu 'adoma'i
wetewete ro'u wou 'anai ha'amaesia, ai'a do 'inia moi
horosia ana i ringe anai dangi ni mamaro, me 'inia ro'u i
'unua anasi do'ia God naasi amana, mana'i 'oha na 'unua
o'asi, 'a here 'onaa do 'iia 'a ta'isada beia God.

Ni Mena Anai Garena God

---

* **5:4** 5:4 Tara'i kopi bwani 'iniai Baebol ra ai'a to'oraai tatarani.

19 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “'Inau wai 'unua tana'amou
ha'a-momori, na Gare 'abwa'i haua mwada'u ta mareho
suria moi 'adoma'ina haaria, ma'ata 'a ha'isuriai taha na
Amana 'a haua. Ni taha na Ama 'ai haa, ni Gare 'ai haua
ro'u.
20 'Ia Ama 'a ta'ahiai Gare, ma ha'ata'ini'i hako tanaa i
mwane mareho na 'iia 'a haa'i. Mana Ama 'ai ha'ata'inia
tanaai Gare tara'i kae mareho raha 'anai haua narai di'u
ro'u wou baaniai ha'agorohia na haa i saeni baaniai daoha.
Mana mareho nai haa'i, moi heimwaota'i hako 'ini'i.
21 'Ia Ama 'a matai ha'a-suruta'eraau aho'i nei nara mae
maai haua tanaraaui tahi. I Gare 'ai o'asi ro'u. 'Iia 'ai hauai
tahi tanaraaui nei na 'ome sigihiraau.
22 Mana Ama 'a ai'a hiiria tanei, suria 'iia 'a bwane haua'a
tanaai Gare 'i mena 'anai hiiriraau inoni.
23 'A haua o'asi do neina 'iraaui noni rai ha'ahouai Gare,
'onaai ha'ahoua adaaui Ama. 'Iatei na ai'a ha'ahouai Gare,
'a ai'a ha'ahouai Ama na ha'ataaria mai.
24 “Wai 'unua tana'amou ha'a-momori, 'iatei nai hinihini'i
ha'atee agu'i mai hinihinia ro'ua God na ha'ataariau mai, 'ai
dauai tahi tarau. 'Iia 'au bwa'i hiiria 'ini'i ora-ora'a ana'i,
suria 'iia 'a 'onaai nei na hano baaniai mae na 'ari na'i tahi.
25 Ha'amomori. 'Inau wai 'unua tana'amou, ni madoraa
'ai boi ma naani'a i madoraasi na 'iraaui nei ra hano 'anai
mae tarau rai rongoai ringenai garena God. 'Iraaui nei narai
bahurongoa rai dauai tahi tarau.
26 'Inia i Ama naasi na to'o mena 'anai hauai tahi
tanaraaui noni. Me 'iia 'a watea ro'u i menasi tanaai garena
neina garena 'ai haua ro'u i tahi tanaraaui noni.
27 Ma haua ro'u tanaai garena 'i mena 'anai hiirirai noni,
'inia 'iia naasi Garei Inoni.
28 Moi abui heimwaota'i. 'E madoraa nai boi mau, 'iraaui
nei nara mae nara awa na'i hera rai rongoai ringenai garena
God.
29 Na'i 'ohasi raigu suruta'e baani'i hera. 'Iraaui nei narau
haa'i mwani mareho goro rai siri na'i tahi tarau, miraaui
nei ra haa'i mwani mareho ta'a'i rai siri na'i mae tarau.”
30 'Ia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u 'iniraau, “'Inau 'au bwa'i
matai haua mwada'u ta maho suriai 'adoma'igu haariau.
'Inau 'au hihiiri suriai 'unua ana God tanaau. Naasi
na hihiiri nau haa 'a odo-odo, suria 'inau ai'a ha'isuriai
'adoma'igu haariau, ma'ata 'au hihiiri suriai 'adoma'ina God
na ha'ataariau mai.”

Nei Na Ha'arangasia Hura'a Jisas

31 “'Onaa na 'inau moi wai ha'arangasiau haariau hura'a,
na mareho nawai 'unu'i hura'a 'iniau haariau 'ai gere bwara
tana'amou 'anai hinihini'i.

32 Ma'ata 'e sae he'ete'i ro'u na ha'arangasiau hura'a
tana'amou, ma wai 'unua tana'amou, na mwane mareho na
maani'i hura'a 'iniau ra ha'a-momori.
33 'I'amou mou bwani ha'ataari'i 'ari tara'i sae 'anai
bahurongoa Jon Bwareomaea, mana mareho na maani'i
hura'a 'iniau ra ha'a-momori.
34 Ai'a do 'a ororiu tanaau dorai ha'arangasiau hura'a,
ma'ata 'au ha'a-'adoma'i aho'isi'amou moi 'iniai heitaroha'i
ana Jon nei namoi 'iraraai here namoi daua 'inia i tahi tarau.
35 'Ia Jon 'a 'onaai raita na ha'amarewa'i 'adoma'imoo'i.
Mi'amou mou wa'ewa'e moi 'inia, suriai gere 'oha.
36 Minau, 'e mareho na ha'ata'inia hura'a ha'a-momori
do'ia God na ha'ataariau mai. Naia naasi tatau'aro nau
haua na 'ia Amagu 'a 'irisia dowai haua. Marehosi 'a
ha'arangasiau goro hura'a di'u'i ro'u i taha na 'ia Jon 'a
maani'i 'iniau.
37 Mia Amagu na ha'ataariau mai 'a bwane 'unu'i hako
hura'ai mwane mareho 'iniau. 'I'amou mou ai'a rongoai
ringena, mamou ai'a wanara'i maa 'inia,
38 mamou ai'a hinihini'i ha'atee ana'i. 'Au 'iraraa o'asi
suria mou ai'a hinihiniau, i nei na 'ia God na ha'ataariau
mai.
39 Mou siba suri'i usu-usu na'i Usu-usu Maea, 'inia mou
hinihinia do na'i suri'i namoi sadoiai tahi tarau. Na'i 'isi
nara ha'arangasiau hura'a suri'i!
40 Mia mougu ai'a raba boi beiau mawai haua tana'amoui
tahi tarau.
41 “'Au ai'a bonasia domoi ha'a-ta'eta'eau,
42 'inia 'au aidangisia do 'i'amou mou ai'a ta'ahia God suri'i
tahingamoo'i.
43 'Inau 'au boi bei'i ha'atee ana'ia Amagu, mi'amou ai'a
ha'amaotoau. Ma 'onaa tanei he'ete'i nai boi hadanga'ini'i
mareho 'inia moi haaria, 'i'amou ga'i mwa'emwa'e goro 'anai
ha'amaotoa.
44 To'oana moi mou bwarai hinihini! Mou 'irisia do'iraaui
noni rai ha'a-ta'eta'e'amou, mamougu ai'a 'irisiai ha'a-ta'eta'e
baania God.
45 Moi abui 'adoma'inia do 'inau nawai ha'ahuni'amou na'i
maana Amagu. 'A bwa'i! 'Ia Moses namou 'u'uria gorosi do
'iia nai 'a'auhi'amou, 'iia nai ha'a-huni'amousi.
46 Ma 'onaa namou hinihinia mora Moses, 'i'amou ga'i
hinihiniau ro'u, 'inia na mareho na usu'i, 'a usu'i 'iniau.
47 Ma 'onaa namou ai'a hinihini'i mareho na usu'i, moigui
hinihini'i he'uai mareho nau maani'i?”

6

Jisas 'A Hanganiai Rima Merui Mwane
(Matiu 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

1 Mana'i muri, 'ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau ta'e
horo 'ari na'i nata batarau 'iniai kae bwera i Galili, na tara'i
'oha ra 'unua 'iniai bwera i Taebirias.
2 Ma'e kae ruruhai noni narau susuria tarau 'inia rau
'omesi'i ha'abu'oahu na haa'i na'i 'oha na ha'agorohiraau
aho'i nei nara daoha.
3 Mana'i 'oha narau ataha 'ari nata batarau, 'ia Jisas mana
rongoiusuri ana'i rau ta'eha ara'a na'i gere hungahunga
marau heinagu.
4 Mana'i 'ohasi na dangi hauasa adaaui Jiu 'anai ha'ato'oai
Roho Aharau 'a gaarangi.
5 'Ia Jisas 'a wana 'ari ma 'omesia 'ari goni adaau mai
mwane noni beia, ma rihota'i tanaa Pilip ma o'ani 'inia,
“Na'i hei nagai matai hori bredi arari'i mwane sae 'ini?”
6 'A 'unuai marehosi, do 'a raba ha'imaania moia Pilip, me
'ia Jisas 'a bwane 'iraraai taha nai haua 'anai hanganiraaui
noni.
7 Mia Pilip 'a o'ani 'inia, “'Ei! Rei'uaa nagai to'oraa ta kae
ha'a* ma bwa'i arari mau ro'u.”
8 Ma'e ta'i rongoiusuri ro'u na atana 'ia Andru, 'e do'orana
Saemon Pita, na o'ani,
9 “'Ei! Ni gere gare mwaneni 'e rima huai bredi ma'e rua
ii'a na beia. Magu 'a bwa'i arariraau hakoi mwane inoni
'ini.”
10 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraaui rongoiusuri, “Moi 'unua
tanaraau inoni marai heinagu.” Mana hahaarisi 'a rago na'i
dorasi, miraaui noni raugu heinagu auru hako. Mana goni
nara haasi 'a gaarangi 'onaai rima merui mwane.
11 Mia Jisas 'a dauai rima huai bredisi ma ha'atee
ha'agorohia God 'ini'i ma haa'i tanaraaui noni. Ma haa o'asi
ro'u 'ini'i ii'a. Na'i 'ohasi rau ngau, marau masu hako.
12 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “Moi si'o
goni'i mareho na 'iraaui noni rau ngau tahi'i neina abu ta
mahoingau nagai ha'agata'inia.”
13 Na'i 'oha narau si'o goni'i dora narau ngau tahi'i baaniai
rima huai bredi moi na 'ia Jisas na ha'atora'ini'i ani, rau
ha'ahonuai ta'i tangahuru mana rua abira.
14 Na'i 'oha na 'iraaui noni rau 'omesiai ha'abu'oahusi,
raugu ha'atee o'ani, “Ha'amomori, naia'a naasi rarabea
nagau mamasiasi!”
15 'Ia Jisas 'a 'omesia do 'iraaui noni rai waia 'anai ha'a-
'usu'usua do'ai mwaeraha tanaraau. Naasi ma hano ma
ta'eha bo ta'eha ro'u na'i hungahunga haaria.

---

* **6:7** ***Kae ha'a:*** Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua “200 denari.” Mana ta'i denari 'a 'onaai horihorinai ta'i sae 'anai ta'i dangi.

Jisas 'A Hahano Na'i Hunganai Wai
(Matiu 14:22-33; Mak 6:45-52)

16 Na'i su'urahi 'iraaui rongoiusuri ana'i rau dio mamasia
dioi bobonai bwera.
17 Ma hanoria woui kuhi 'ohasi mia Jisas ai'a ataha mau
beiraau. Naasi marau ta'e baania ara'a na'i ora, marau
haruta 'ari 'anai 'omaai Kapaniam.
18 Raugu 'asu'a ma diohiraaui ro'a raha mana wai 'a
taraawa'a abwao.
19 Na'i 'oha na 'iraaui rongoiusuri rau bwane su'ara'i
ha'atau hura'a 'onaai rima ma'ua ono kilomita, maraugu
'omesia Jisas hahano ana mai gaarangiraau na'i hunganai
wai. Na'i 'ohasi rau kae mamaa'u di'u.
20 Mia Jisas 'a ha'atee 'ari tanaraau o'ani, "'Inau moi! Mou
abui mamaa'u."
21 Na'i 'ohasi ragu wa'ewa'e do'ai ta'e ara'a beiraau na'i
ora. Raugu 'asu'a marau 'oto siriwou na'i dora narau hano
'ana.

'Iraaui Noni Rau Siba Surisuria Jisas

22-23 Na'i haho'oa, 'iraaui noni 'ari nata batarau 'iniai
bwerasi rau goni na'i one 'anai totoria Jisas, 'inia rau
'adoma'inia do 'a awa mau na'i 'isi. Dorasi 'a awa gaarangiai
dora narau ngau iei na'i 'oha na 'ia Araha 'a ha'atee
ha'agorohia God 'ini'i huai bredi mana ii'a 'ani. Rau 'iraraa
do'ia Jisas 'a ai'a hano beiraaui rongoiusuri ana'i, 'inia ta'i
ora'a na awa 'isi na 'iraaui rongoiusuri rau bwane ta'e na'iei
'anai 'ari nata batarau. Hoita, na'i 'ohasi, tara'i ora ni
Taebirias nara 'oto gaarangiraau.
24 Na'i 'oha na 'iraaui noni hunga rau 'ome 'iraraa do'ia
Jisas mana rongoiusuri ana'i raugu ai'a awa'a 'isi, rau ta'e
suri'i ora marau 'ari Kapaniam 'anai sibania Jisas.

Jisas Na Bredi Ni Tahi

25 Na'i 'oha narau ataha wou nata batarau, rau sadoia Jisas
marau songa'inia o'ani, "Ha'ausuri, 'oha he'ua na'o boi 'ini?"
26 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, "Ai'a! Wai 'unua
ha'a-momori tana'amou, 'i'amou mou raba suriau 'inia
'au hangani'amou mamou masu, ai'a domou aidangisi'i
ha'abu'oahu nau haa'i.
27 Moi abui bona 'iniai mareho na bwa'i matai awa orea
'onaai mahoingau, ma'ata moi bonasiai mareho nai matai
awa tarau na 'inau i Garei Inoni nau matai haua tana'amou.
'Inia 'ia Amagu na haua tanaaui mena 'anai haua o'asi."
28 Miraau ha'atee o'ani 'inia, "Ra'i taha na 'ia God 'a 'irisia
domei haa'i?"
29 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, "Naani taha na 'ia God 'a
'irisia domoi haua. Moi hinihiniai nei na 'iia na ha'ataaria
mai."

30-31 Miraau ha'atee o'ani ro'u 'inia, “'Onaa na'o 'irisia
domei hinihini'o, ma'oi haua ta ha'ara mamei 'omesia
ta. 'Ia Moses 'a hauai ha'abu'oahu tanaraaui wauwa
agaa'i 'ohabwani na'i madoraa narau hano 'ari suriai dora
mangasara. 'A hanganiraau 'iniai mahoingau nara 'unua
'iniai Mana na dio mai baaniai aro! 'Onaai usua ada na'i
Usu-usu Maea o'ani, ‘Ni mahoingau na dio mai baaniai
aro, naasi mahoingau na haua tanaraau 'anai ngaa.’† 'E
ha'abu'oahu he'ua na'oi haua tana'ameu?”
32 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'Inau wai 'unua ha'a-momori
tana'amou, 'ia Moses 'a ai'a hauai mahoingau tanaraaui
wauwa agaa'i dio mai baaniai aro. I Amagu naasi na haua
tanaraau. Mana'i 'ohani 'a haua tana'amoui huunai bredi
na dio mai ara'ai aro.
33 Mana huunai bredi ana God naasi 'ia mo'o na dio mai
ara'ai aro 'anai hauai huunai tahi tanaraau hakoi noni nai
marewana.”
34 Miraau o'ani 'inia Jisas, “Saemaua, 'oi haua tarau
tana'ameu i bredisi.”
35 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'Inau naasi bredi ni tahi.
'Iatei nai boi beiau, 'agu bwa'i hioro'a ro'u ta'oha. Mia tei
na hinihiniau 'agu bwa'i raba gono'a ro'u.
36 'Onaai bwane 'unua agua tana'amou, rei'uaa namou
'omesiau, me mou ai'a hinihini mau ro'u.
37 Ma'ata 'iraaui nei na 'ia Amagu na hau'i tanaau, rai boi
beiau, mau bwa'i 'itaraau.
38 'Inia 'inau 'au dio mai 'anai hauai taha na Amagu
'a ha'ataariau mai 'ana, ai'a 'anai suria moi 'adoma'igu
haariau.
39 Ma naani hei'irisina God, do abu ta ta'i nei 'iniraaui
nei na haa'i mai tanaau nawai ha'a-ai'aa, ma'ata na'i
ha'ahakonai dangi wai ha'a-suruta'eraau hako baaniai mae.
40 I Amagu 'a 'irisia do 'iraaui nei ra 'ome 'iraraai garena
marau hinihinia, rai to'oraai tahi tarau. Mana'i hahakonai
dangi wai ha'a-suruta'eraau baaniai mae.”
41 Na'i 'ohasi 'iraaui Jiu raugu taraawa'a mangurunguru
'iniai 'unua ana do'iia naasi bredi na dio mai baaniai aro.
42 Marau o'ani ro'u, “'Iia moia Jisas garena Josep naasi!
'Igaau mataia amana mia inana. 'A he'ua na 'unua 'inia do
'iia 'a dio mai baaniai aro?”
43 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'Ei! Mou abui mangurun-
guru 'iniai marehosi!
44 'A bwa'i nei nai boi beiau 'onaa na 'ia Amagu na
ha'ataariau mai 'a bwa'i waia mai tanaau. Mia mo'o nai
boi beiau, wai ha'a-suruta'ea baaniai mae na'i ha'ahakonai
dangi.

---

† **6:30-31** 6:31 Eksodas 16:4

45 Na'i buka adaa'i rarabea ra usua o'ani, ‘'Ia God 'ai
ha'ausuriraau hako.’‡ Naasi 'iraaui nei narau bahurongo
marau ha'isuri'i taha na Ama na ha'ausuriraau 'ini'i, naasi
narau boi beiau.
46 Ai'a do ta nei nai re'iai Ama. Ta'i, 'inau moi na 'ia Ama
na ha'ataariau mai nau re'ia.
47 Ma wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'iatei na hini-
hiniau 'a daua'a i tahi tarau.
48 'Inau naasi bredi ni tahi!
49 'Iraau na wauwa agaa'i na'i 'oha bwani, rau ngau Mana
na'i dora mangasara maraugu buna mae mau.
50 Ma'ata 'iraaui nei narai ngauai bredi na dio mai baaniai
aro, rai daua nadaaui tahi tarau.
51 'Inau naasi bredi ni tahi nau dio mai baaniai aro. 'Iatei
nai ngauai bredisi 'ai awa tarau, mana bredisi naasi abegu
nau haua tanaraaui mwane inoni nai marewana hako do
'iraau rai tahi 'inia.”
52 Miraaui noni raugu heitohetohe hairiu 'iniai 'ado'ado
'anai mareho na 'unuasi. Marau o'ani, “'Ai he'ua nai haa
'inia tanagaaui abena 'anai ngaua?”
53 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraau, “'Inau wai 'unua ha'a-
momori tana'amou, 'onaa namou bwa'i ngauai abena mana
gonohiai 'abunai Garei Inoni, mou bwa'i dauai tahi tarau.
54 'Irai nei ra ngauai abegu mara gonohiai 'abugu,
rau daua'a i tahi tarau, minau wai ha'a-suruta'eraau na'i
ha'ahakonai dangi.
55 Suria na abegu naasi huunai mahoingau, mana 'abugu
naasi huunai waini gono.
56 'Iraaui nei nara ngauai abegu mara gonohiai 'abugu rau
ha'i ta'i beiau minau 'e ta'i beiraau.
57 'Ia Ama na tahitahi na ha'ataariau mai, me'iia na haua
tanaaui tahi. 'A o'asi ro'u, 'iraaui nei narau ngauai abegu
wai hauai tahi tanaraau.
58 'Inau naasi bredi na dio mai baaniai aro. 'Iatei nai
ngauai bredi naasi, 'ai dauai tahi tarau. 'A bwa'i 'onaairaaui
wauwa agaa'i narau ngauai Mana na'i dora mangasara
maraugu mae ro'u mau.”
59 Ni mareho 'isi 'ia Jisas 'a maani'i na'i 'oha na
ha'ausuriraaui noni na'i ruma ni ha'arahesi na'i Kapaniam.

I Ha'ausuringa'i 'Iniai Tahi Tarau

'A Bwara 'Anai Aidangisia

60 'A ragoi nei 'iniraaui nei rau araisuria Jisas narau o'ani,
“Araha, ni ha'ausuringa'i 'isi ra bwara di'u 'anai aidangisi'i.
Bwa'i ta sae naigui mwa'emwa'e 'anai araisuri'i!”

‡ **6:45** 6:45 Aisaea 54:13

61 'Ia Jisas 'a aidangisia do 'iraaui rongoiusuri rau mangu-
runguru hairiu 'iniai marehosi, ma o'ani 'iniraau, “'A 'ua?
Na mamaani nau hau'isi ra ha'awauni'i tahingamoo'i?
62 'Onaa na o'asi, ma'ai he'ua 'onaa namoi 'omesiau 'i Garei
Inoni wai aho'i ara'ai dora na 'inau 'au boi baania?
63 Na Hi'ona Maea moi na matai hauai tahi tarau, inoni 'a
bwa'i matai haua. Mana mwane mareho nau hadanga'ini'i
tana'amou 'isi, ra boi baaniai Hi'ona Maea mara matai hauai
tahi tarau tana'amou.
64 Ma'ata rei'uaa na o'asi, me tara'i nei 'ini'amou mou ai'a
hinihiniau ro'u mau.” 'Ia Jisas 'a bwane aidangisiraau mau
na'i na'o i nei narau bwa'i hinihinia mia tei nai usuha'inia
tanaraaui maerongana.
65 Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraau, “Namoisi mareho nau
bwane 'unua 'inia do 'a bwa'i nei nai matai boi beiau 'onaa
na 'ia Amagu 'a bwa'i waia mai tanaau.”
66 Na'i 'ohasi 'a ragoi nei rau suria ga'u a Jisas narau
rihota'i aho'i maraugu ai'a raba suria'a ro'u.
67 Mia Jisas 'a rihota'i wou tanaraaui ta'i tangahuru mana
rua rongoiusuri ana ma o'ani 'iniraau, “'A 'ua? 'I'amou moi
nugasiau o'asi ro'u?”
68 Mia Saemon Pita 'a aramia o'ani, “Araha, 'iatei ro'u
nameigui suria, 'inia suri'i ha'atee amu'i'a naasi namei
matai sadoiai tahi tarau.
69 Meu hinihini mameu 'iraraa do i'oe naasi noni maea
na'o boi baania God.”
70 Naasi mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'A ha'a-momori,
'e waira ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri nau 'ome
sigihi'amou. Magu 'e ta'i 'ini'amou 'e adaro.”
71 Na'i 'oha na ha'atee o'asi, 'a hadanga'inia Jiudas garena
Saemon Iskariot. 'Iia 'e ta'i 'iniraaui ta'i tangahuru mana rua
rongoiusuri nai usuha'inia Jisas tanaraaui maerongana.

7

Jisas Mana Do'orana'i

1 Ma na'i muri 'ia Jisas 'a awa na'i Provensi Galili, ma
'a'aariha 'ari suri'i 'omaa. 'Iia 'a ai'a raba 'ari na'i Provensi
Jiudea suria 'iraaui saemaua adaa'i Jiu rau bonasiai ngahu
ha'amaesia.
2 Mana rongo 'anai 'adoma'i aho'isiai 'oha na 'iraaui
wauwa adaa'i rau awa suri'i ruma saira na'i dora man-
gasara 'a gaarangi.
3 Miraaui do'orana'i a Jisas rau ha'ata'u'ua 'anai 'ari
na'i Jiudea 'anai ha'ato'oai rongosi. Rau o'ani, “'Oi hano
ma'oi 'ari Jiudea miraaui rongoiusuri amu'i rai 'omesi'i
ha'abu'oahu na'oi haa'i!
4 'Onaa 'oi awa hatara'i moi 'ini, ma 'a bwa'i taro i atamu.
'Iniai to'oraa amua i mena 'anai hau'i mareho ha'abu'oahu

o'asi, ma'oi ha'ata'ini'i tanaraaui mwani noni hako marai
'iraraa!”
5 Rau ha'atee o'asi, 'inia rei'uaa na 'iraau ra'i huunai
do'orana'i, me 'iraau rau ai'a hinihinia.
6 Mia Jisas 'agu aramiraau o'ani, “Na'i 'ohani ai'a huunai
madoraa goro tanaau 'anai 'ari Jiudea. 'I'amou rei'uaa
namoi 'ari namoiwou ta madoraa, ma bwa'i 'ua tana'amou.
7 'Iraaui noni nai marewanani ra bwa'i 'itamou, me 'inau
rai 'itaau suria 'au 'unua tanaraau doni barongadaa'i ra
ta'a'i.
8 Moi 'ari mamoi ha'ato'oai rongosi. 'Inau 'au bwa'i
'ariwou mau 'inia 'a ai'a tari mau i madoraa agua.”
9 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a 'unu'i hakoi mareho 'isi, 'agu awa
suriai taringai dangi na'i Provens i Galili.

Jisas 'A Ha'ausuriraaui Noni

Na'i Ruma Maea Ana God

10 Mana'i murinai 'oha na 'iraaui do'orana'ia Jisas rau 'ari
'anai ha'ato'oai rongosi, 'ia Jisas 'a 'ari ro'u, ma'ata 'iia 'a
hano haaria do 'iraau sae rau gasi 'omesia.
11 Miraau na saemaua adaa'i Jiu rau 'ome sibasiba 'inia
marau heisosonga'i 'inia.
12 Mei beiraaui noni hunga, ra ragoi nei nara hadanga'inia
Jisas. Tara'i nei rau o'ani, “'E sae goro naasi.” Ma tara'i nei
rau o'ani, “Ai'a na! 'Ia mo'osi 'a pwari'iraaui noni.”
13 Ma bwara do tanei nai ramoramo 'anai ha'atee ha'a-
aneanea Jisas na'i maadaau hakoi noni, suria rau ma-
maa'usiraaui saemaua adaa'i Jiu.
14 Murina tara'i dangi, 'oha narau gaarangi tari wou na'i
'ubutanai rongo narau hauasi, 'ia Jisas 'a 'ari na'i Ruma
Maea ana God ma ha'ausuriraaui noni.
15 Mana'i 'oha na 'iraaui saemaua adaa'i Jiu rau rongo'i
ha'ausuringa'i na haa'i, rau kaeni heimwaota'i di'u ma-
rau ha'atee o'ani, “'A he'ua na aidangi di'u 'inia, 'inia
'iia ai'a ha'ausuringa'ini'i beigaaui mareho na 'igaau gau
ha'ausuringa'ini'i?”
16 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Ni taha nau maani'i ai'a
mareho na dowai 'adoma'ini'i moi haariau, ma'ata ra'i
'adoma'ina'i a God na ha'ataariau mai.
17 'Iatei na mwa'emwa'e 'anai ha'isuriai hei'irisina God nai
matai aidangisia 'onaa ha'ausuringa'i nau haa'i 'isi ra boi
baania God, ma'uasi ra'i mareho na 'inau 'au 'adoma'ini'i
moi haariau.
18 'Iatei na hadanga'ini'i taha na 'adoma'ini'i moi haaria,
'a 'irisia moi do 'iraaui noni rai ha'a-aneanea. Ma'ata 'iatei
na haa'i mareho 'anai ha'a-aneanea mo'o na ha'ataaria mai,
ni ha'atee ana'i ra ha'a-momori, ma ai'a ta pwari'i na'i beia.

19 'Ia Moses 'a haa'i ringeringe tana'amou, magu ai'a ta
ta'i nei 'ini'amou na do'ai araisuri'i hako. Naasi, ni 'uaana
namou raba ngahu ha'amaesiau 'inia!”
20 Miraaui noni raugu o'ani 'inia, “I'oe 'e adaro na
bwauni'o gasi! Ai'a ta nei nai 'unua do'a raba ngahu
ha'amaesi'o!”
21 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'E ta'i ha'abu'oahu moi nau
haua na'i dangi ni mamaro namou 'omesia ani, mamou
heimwaota'i di'u'a 'iniai tau'aro nau hauasi.
22 Me 'i'amou mou haua ro'u i tau'aro na'i dangi ni
mamaro na'i 'oha namou suriai ringei aha ha'ara 'onaai
'unua ana Moses. (Na ringesi 'a ai'a huunai boi baania
Moses. 'A taraawa'a mau mai na'i madoraa ana Ebraham.)
23 'Onaa na taha mai madoraa 'anai hauai ringei aha
ha'ara tanaai gare ma to'o na'i dangi ni mamaro, moi haua'a
'onaai ringe ana Moses na 'unua. Hoita, 'onaa namou
hauai ringei aha ha'ara na'i dangi ni mamaro, ma'ua mou
haungarimoou 'inia na'i 'oha nau ha'agorohia aho'i noni na'i
dangi ni mamaro?
24 'A ai'a goro 'anai hiiria raurau i noni na'i 'oha namou
ai'a aidangisia goroi taha na haua, ma'ata 'a goro domoi
sadoia ha'agorohia, neina 'ai odo-odo i hihiiri namoi haua.”

Jisas i Nei Na 'Ia God Na 'Ome Sigihia

25 Miraau tara'i saeni Jerusalem rau o'ani, “Naasia mo'o
nara raba ngahu ha'amaesiasi?
26 'Ome, 'iia 'a ha-hadahada hurasi tanaraaui noni magu
ai'a ta nei 'iniraaui na'otara agaa'i naigui heitohetohe beia.
Gasi raugu 'iraraa do 'iia naasi Ha'atahi?
27 'A ga'i bwa'i o'asi, 'inia 'igaau hako gau 'iraraai dora na
'ia mo'osi 'a boi baania. 'Inia na Ha'atahi 'ai ha'amaranga
moi, ma 'abwa'i tanei nai 'iraraai dora na boi iei.”
28 Mia Jisas 'a ha'atee raha ara'a na'i 'oha na ha-ha'ausuri
raaui noni na'i Ruma Maea ana God, 'a o'ani, “Ha'amomori!
Mou 'adoma'inia domou 'iraraau mamou 'iraraai dora nau
boi iei. Ma'ata, 'inau 'au ai'a boi suriai 'adoma'igu haariau, 'e
nei na ha'ataariau mai me 'iia naasi na ha'a-momori tarau.
29 'Inau 'au aidangisia mo'osi suria 'inau 'au boi baania,
me 'iia na ha'ataariau mai tana'amou.”
30 Miraau tara'i sae rau bonasiai daua 'anai ha'a-mama'aia
magu bwara tanaraau suria 'a ai'a tari mau i madoraa.
31 Me 'a ragoi noni nara goni na'i 'isi narau hinihinia'a na'i
'ohasi marau ha'atee o'ani, “'Iia gasi Ha'atahi! 'Inia 'abwa'i ta
sae'a ro'u naigui haa'i tara'i mwani ha'abu'oahu di'ua ro'ua
mo'osi!”

Ra Bonasiai Daua Jisas

'Anai Ha'amama'aia

32 Na'i 'oha na 'iraaui Farisei rau rongoa do 'e mareho
o'asi na 'iraaui noni rau hahaanata nga'inia 'inia Jisas,
'iraau Farisei beiraaui Na'ohadaa'i Piriisi rau ha'a-taariraaui
hehei'oi narau 'omesuriai Ruma Maea 'anai daua Jisas.
33 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'Inau wai awa gere madoraa
moi bei'amou mawai 'ari aho'i'a beia mo'o na ha'ataariau
maini.
34 Moi towa'i sibaniau mamou bwa'i to'oagu, mana dora
nawai awa iei, mou bwa'i matai taha iei.”
35 Miraaui saemaua adaa'i Jiu ra kakui ahudaau hako
marau o'ani, “Na'i hei gasi naigui 'arieisi nai bwara 'inia
tanagaau 'anai sadoia? Gasi 'ai 'ari beiraau tara'i ai Jiu ta
marau he'ete'i? 'Onaa 'abwa'i, ma'ai hanoriai awa beiraaui
nei narau ai'a Jiu 'anai ha'ausuriraau!
36 'E taha gasi 'ado'ado 'anai mareho na 'unuasi, do gai
towa'i sibania magau bwa'i matai to'oana, mana dora nai
awa iei, gau bwa'i matai taha na'iei?”

Waini Tahi

37 Na'i ha'ahakonai dangi anai rongosi, ma naasi dangi na
ororiu di'u, 'ia Jisas 'a ura ara'a ma totoro tanaraaui noni
o'ani, “'Onaa namou raba gono mamoi boi beiau!
38 'Inia i Usu-usu Maea 'a o'ani, ‘'Iatei nai hinihiniau, na
hurahurai waini tahi 'ai hurahura hura'a baania.’ ”
39 (Na'i 'oha na hadanga'iniai waini tahi, 'iia 'a
hadanga'iniai Hi'ona Maea narai haua tanaraaui nei narau
hinihinia. Na Hi'ona Maeasi ra ai'a haua mau tanaraau,
suria 'ia Jisas ai'a mae mau ma ai'a suruta'e 'anai ara'a mau
i aro.)

Mwane Inoni Ra Ai'a To'oraai

Ta'i 'Ado'ado 'Inia Jisas

40 Na'i 'oha na 'iraaui noni rau rongoa o'asi, raugu
ha'atee o'ani, “Ha'amomori, 'ia mo'osi naasi rarabea nagau
mamasia.”*
41 Tara'i nei rau o'ani, “'Iia naasi Ha'atahi.” Ma tara'i
nei 'iniraau rau heitohe ro'u mau, marau o'ani, “Mou
'adoma'inia do ni Ha'atahi 'ai hura'a mai baaniai Galili?
42 'Inia na'i Usu-usu Maea ra 'unu ha'agorohia do ni
Ha'atahi 'ai huta mai baaniai burungana Deved i mwaeraha.
Mana'i Betlehem naasi 'omaa na 'ia Deved na huta iei.”
43 Mana mwane inoni ra ai'a to'oraai ta'i 'ado'ado 'inia
Jisas.
44 Ra'i nei rau raba daua 'anai ha'a-mama'aia maraugu ai'a
ha'aagauhia.

'Iraau Na'otara Ra 'Utaia Jisas

---

* **7:40** 7:40 'Oha'inia Diutronomi 18:15-19

45 Na'i 'oha narau aho'i mai sae hehei'oi na 'iraaui Piriisi
mana Farisei ra ha'a-taariraau 'ari 'anai daua maia Jisas,
ra songa'iniraaui sae hehei'oi o'ani, “Ni 'uaana namou ai'a
waia mai 'inia?”
46 Miraau aramiraau o'ani, “'Ei, ai'a ta sae namei rongoa
mau do'ai mamaani tari o'asi.”
47 Miraau haikou o'ani 'iniraaui sae hehei'oi, “'A 'ua? 'A
rihota'ini'i ro'u 'adoma'imoo'i mamou hinihinia'a?
48 'A 'ua? 'E nei 'ini'ameu i na'otara ma'ua Farisei na
hinihinia mo'osi? Ai'a na!
49 Na kaeni ruruha hako rau hinihinia 'inia rau ai'a
huunai aidangisiai ringe ana'ia Moses. Nigaraau mia God
'ai ha'a-mama'airaau!”
50 Ma'e ta'i 'iniraaui saemaua adaa'i Jiu, naasi 'ia Nikodi-
mas, 'ia mo'o na boi ga'u haaria ani beia Jisas. 'Iia 'a ha'atee
o'ani 'iniraau,
51 “Na ringe agaau 'a 'unua do gau bwa'i matai hiiriai noni
na'i 'oha nagau ai'a rongo ha'agorohia mau ta mamaani
beia.”
52 Miraaugu ha'atee o'ani 'inia, “I'oe 'e ai Galili ro'u? 'Onaa
'oi 'ome riariaa goroi Usu-usu Maea, 'o ga'i 'omesia do ai'a
do ta rarabea nai boi baaniai Galili.”
53 Miraaugu hano 'anai aho'i 'ari suri'i ruma adaa'i.†

8

Urao Na Horosiai Ringei Ha'iwai

1 Mia Jisas 'a 'ari aho'i hungahungai 'Oliv,
2 mana'i haho'oa ta'aa na'i nata dangi 'a aho'i 'ari Ruma
Maea. Miraau mwane inoni rau goni hako mai. Mia Jisas 'a
heinagu auru ma ha'ausuriraau.
3 Na'i 'oha na ha-hadahada mau, 'iraaui Ha'ausuri 'anai
Ringe ana'ia Moses, miraaui Farisei rau waia mai urao
ha'iwai narau sadoia na'i 'oha na taritari'a beiai sae he'ete'i,
marau ha'a-urasia na'i maadaau hako inoni.
4 Naasi marau o'ani 'inia Jisas, “Ha'ausuri, na uraoni ra
sadoia na'i 'oha na taritari'a beiai sae he'ete'i.
5 Na'i ringe ana Moses, 'a 'unua do ra ga'i buta ha'amaesia
mo'o nai haua o'asi. I'oe 'o 'adoma'i he'ua?”
6 Rau hauai heisonga'isi suria rau raba sadoia ta maho
dorai subunia Jisas 'inia. Mia Jisas 'a mwaoro auru ma usu-
usu na'i ano 'iniai kaka'una.
7 Na'i 'ohasi rau songa'inia wetewete moe'a, mia Jisas 'a
ura arasi ara'a ma o'ani, “Hoita, moi buta'ia, ma'ata 'iatei na
'iraraa do 'a ai'a haua ta ta'i ora-ora'a, nai buta'ia 'iniai hau
tahamora.”
8 Mia Jisas 'a mwaoro aho'i auru ma usu-usu ro'u 'iniai
kaka'una na'i ano.

† **7:53** 7:53-8:11 Tara'i Baebol bwani ra ai'a to'ora'i mwani tatara 'ini.

9 Na'i 'oha na 'iraaui mwane 'ani raugu rongoa o'asi,
marau haihanori hako baaniai dorasi, taraawa'a beiraaui
sae wari. 'Iia moia Jisas mana uraosi nararugu awa 'isi.
10 'Ia Jisas 'a ura arasi aho'i ara'a ma o'ani 'iniai uraosi,
“Neiraau hei mwane 'ani? 'A 'ua? Ai'a tanei 'iniraau naigui
ha'a-mama'ai'o?”
11 Mana uraosi 'a o'ani, “'Agu ai'aa'a Araha.” Mia Jisas
'a o'ani 'inia, “'Inau bwa'i ha'a-mama'ai'o ro'u. 'Oi 'ariwou
ma'oigu abui ora-ora'a'a ro'u.”

Jisas Na Bewaa 'Anai Marewana

12 'Ia Jisas 'a o'ani 'iniraaui noni, “'Inau naasi bewaa
tanaraaui saenai marewana. 'Onaa namoi suriau, mou
bwa'i matai awa na'i kuhi, suria moi hano na'i bewaa nai
wai'amou 'ari 'anai tahi tarau.”
13 Miraaui Farisei rau ha'atee o'ani, “Na mwane mareho
na'o 'unu'i 'ini'o 'o 'unu'i moi haari'o, naasi meu bwa'i
hinihini'o!”
14 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Rei'uaa na mareho nau 'unu'i
'isi 'au 'unu'i 'iniau haariau, ma'ata na mareho 'isi ra ha'a-
momori. 'Inia 'inau 'au aidangisia na'i hei nau boi iei mana'i
hei nau hano 'ana. 'I'amou ai'a 'iraraai dora nau boi iei,
mana dora nawai 'ariei.
15 'I'amou mou hiiriai noni na'i wanawana 'onaai noni ni
marewana moi. 'Inau ai'a hihiiri o'asi.
16 Ma 'onaa 'inau wai hihiiri, na hihiiri agua 'a ga'i ha'a-
momori, 'inia 'inau ai'a hiiriai noni haariau, ma'ata 'ia
Amagu na ha'ataariau mai 'a awa beiau.
17 Ni ringeringe amoou 'a o'ani, ‘'Onaa 'e waira rua rarui
maaniai ta'i mamaani na'i kooti, ni marehosi 'a mena ma
ha'a-momori.’
18 'Inau 'au 'unu'i mareho 'iniau haariau, mana ruana
naasi 'i Amagu na ha'ataariau mai.”
19 Miraaugu songa'inia o'ani, “Nahei'a amamu?”
Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “Mou ai'a aidangisiau,
me mou ai'a aidangisia ro'ua Amagu, 'inia 'onaa namoi
aidangisiau, ma naasi moigui aidangisia ro'ua Amagu.”
20 'Ia Jisas 'a 'unu'i mareho 'isi na'i 'oha na ha-ha'ausuri
na'i raronai Ruma Maea ana God, gaarangiai dora ra nuga
iei bakosi ni nuga ha'a. Ma ai'a tanei nai daua Jisas 'anai
ha'amaesia, suria 'a ai'a tari mau i madoraa 'ana.

Jisas 'A Ha'atee Ha'abasuraau

i Saemaua Adaa'i Jiu

21 Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraau, “'Inau wai hano. 'I'amou
moi sibaniau mamou bwa'i sadoiau mamoigui buna mae
bei'i ora-ora'a amoo'i. Na dora na 'inau wai 'ariei mou bwa'i
matai ataha na'iei.”

22 Miraau na saemaua adaa'i Jiu raugu o'ani 'iniraau
haariraau, “'A 'ua gasi? 'Ai ngahuia haaria? 'E taha gasi
na 'adoma'inia na'i 'oha na 'unua do gau bwa'i matai ataha
na'i dora na 'iia 'ai 'ariei.”
23 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'I'amou baaniai ano, 'inau
baaniai aro. 'I'amou anai marewana, 'inau ai'a anai
marewana.
24 Naasi tarana nau 'unua 'inia do 'i'amou moi mae bei'i
ora-ora'a amoo'i. 'Onaa namou bwa'i hinihinia do 'inau
'iatei nau 'unua 'iniau, moi mae bei'i ora-ora'a amoo'i.”
25 Miraau ha'atee o'ani 'inia, “'Oi 'unua tana'ameu, i'oe
atei?”
Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “'Inaua mo'o nau bwane
'unua tana'amou ani.
26 'A ragoi mareho na 'inau 'au ga'i 'unu'i 'ini'amou, ma
'anai hiiri'amou 'ini'i, ma'ata 'au bwa'i. 'Inia 'inau wai
'unu'i moi tanaraaui noni i taha nau rongo'i beia mo'o na
ha'ataariau mai. Mana taha na 'iia na 'unu'i ra ha'a-momori
hako.”
27 Miraau ai'a aidangisia do'ia Jisas 'a mamaani 'abaiai
Amana tanaraau.
28 Mia Jisas 'a o'ani, “Na'i madoraa namoi nugaau ara'a i
Gare Inoni na'i dadaahoro mamoigui aidangisia do 'inau i
nei nau 'unua do 'inau, mamoigui aidangisia ro'u do 'inau
ai'a ha'isuri'i 'adoma'igu haariau 'ini'i mareho nau haa'i.
Mana mareho nau maani'i ra'i mareho na 'ia Amagu na
'unu'i tanaau.
29 Mana nei na ha'ataariau mai 'a awa tarau beiau, 'iia 'a
ai'a nugasiau. 'Inia 'inau 'au haa'i tarau i taha na rabasia
dowai haa'i.”
30 Mara ragoi nei narau hinihini na'i 'oha narau rongo'i
mareho na 'ia Jisas 'a maani'i.
31 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui Jiu narau hinihinia, “'Onaa
namoi ha'isuri'i tarau i ha'ausuringa'i agu'i, 'i'amou ra'i
rongoiusuri ha'a-momori agu'i.
32 Moi aidangisiai taha na ha'a-momori, mana taha na
ha'a-momori 'ai ha'a-dadara'amou.”
33 Miraaugu o'ani 'inia Jisas, “'I'ameu ra'i warowarona'i a
Ebraham, ma ai'a ta nei na'i marewanani namei ha'i slev
tanaa. 'E taha na'o 'adoma'inia na'i 'oha na'o 'unua do'ai
ha'a-dadara'ameu?”
34 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “'Inau wai 'unua ha'a-
momori tana'amou, 'iatei na hauai ta'aa, 'iia 'e slev tanaai
ora-ora'a.
35 Ni slev ra ai'a 'unua do 'iia 'e huunai gare anai bwauodo,
ma'ata ni gare anai sae na bwauodo ra 'unua 'iniai huunai
gare ana tarau'a.
36 Naasi 'onaa ni Garena God 'ai ha'a-dadara'amou, 'i'amou
moi dadara'a tarau'a.

37 Ha'amomori! 'Au 'iraraa do rei'uaa na 'i'amou ra'i
warowarona'i a Ebraham, me tara'i abe 'ini'amou mou
raba ngahu ha'amaesiau, suria mou ai'a dau'i ha'ausuringa'i
agu'i.
38 'Inau 'au maani'i tana'amou i mareho nau 'omesi'i
na'i 'oha nau awa beia Amagu. Mi'amou mou suri'i
ha'ausuringa'i ana amamoou."
39 Miraaugu 'unu ha'arangasia hura'a o'ani, "'Ia Ebraham
naasi amameeu."
Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraau, "'Onaa 'ia Ebraham naasi
amamoou, mou ga'i ha'isuri'i herehere goro ana'i.
40 'Inau 'au 'unu'i tana'amoui mareho nara ha'a-
momori nau rongo'i beia Amagu, mamougu raba ngahu
ha'amaesiau. 'Ia Ebraham 'a bwa'i haa'i here o'asi.
41 Naasi 'a ha'ata'inia domou suria amamoou na'i 'oha
namou hau'i here 'isi."
Miraau ha'atee o'ani 'inia, "'Ia God moi naasi huunai
amameeu, mi'ameu ra'i huudi gare ana'i."
42 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "'Onaa 'ia God naasi
Amamoou, 'i'amou mou ga'i ta'ahiau, suria na dio mai nau
haa bei'amou, 'au boi baania God. 'Inau ai'a boi suriai
'adoma'igu haariau, ma'ata 'ia Ama na ha'ataariau mai.
43 Ni 'uaana namou ai'a aidangisi'i 'ini'i mareho nau
hadanga'ini'i? 'A o'asi suria mou ai'a raba ha'isuri'i
ha'ausuringa'i agu'i!
44 'I'amou amamoou 'ia Saetan. Na mareho ta'a'i na haa'i,
na'isi mareho namou raba haa'i. Taraawa'ana mau mai, 'iia
'e inoni hahaingahu ma 'itaai taha na ha'a-momori suria 'iia
'a honu 'iniai pwari'i. Mana'i 'oha nai pwari'i, 'e mareho
goro moi tanaa, suria 'iia 'e sae 'anai pwari'i, me 'iia 'e
amadaaui mwane pwari'i hako.
45 Naasi na'i 'oha nau hadanga'ini'i taha nara ha'a-
momori, 'i'amou ai'a hinihiniau, suria 'i'amou ra'i gare
ana'i!
46 'Iatei 'ini'amou nai matai ha'ata'inia hura'a do 'inau 'au
ora-ora'a? Ma 'onaa nau ha'a-momori, ma 'ua namou ai'a
hinihiniau 'inia?
47 'Iatei na ha'i garena God, 'a wa'ewa'e 'anai bahurongo'i
ha'atee ana'ia God, mana'i 'oha namou ai'a, 'a ha'ata'inia do
'i'amou ai'a gare ana'ia God."

Jisas Mea Ebraham

48 Miraaui saemaua adaa'i Jiu raugu o'ani 'inia, "'Agu
ai'a 'ome bwara'a! I'oe 'e sae ni Samaria ma'e adaro na
bwauni'o!"
49 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "'Inau ai'a adaro nai
bwauniau. 'Inau 'au ha'ahoua Amagu me 'i'amou mou ai'a
ha'ahouau.

50 'Inau ai'a bonasia dorai ha'ahauasaau, ma'ata 'e nei na
raba ha'ahauasaau, mia mo'osi naasia mo'o na hihiiri odo-
odo.
51 'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'iatei nai
ha'isuri'i ha'ausuringa'i agu'i, 'a bwa'i mae!"
52 Miraaui noni raugu o'ani, "Naasi meugu 'iraraa goro
do'e adaro mora na bwauni'o. 'Ia Ebraham miraaui rarabea
rau mae, mi'oe 'o 'unua do tanei nai ha'isuri'i ha'ausuringa'i
amu'i, 'a bwa'i mae!
53 'O 'adoma'inia do i'oe 'o ororiu di'uai wauwa agaaua
Ebraham, miraaui rarabea narau bwane mae'a? I'oe 'o
'adoma'inia do i'oe atei?"
54 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "'Onaa na 'inau haariau moi
nau ha'ahauasaau haariau, ma ni mareho nau hauasi 'e
mareho haaria moi. Me 'ia mo'o na ha'ahauasaau naasi
Amagu, 'ia mo'o namou 'unua do 'iia naasi God amoou.
55 Ma rei'uaa namou 'unua do 'iia naasi God amoou, me
'i'amou ai'a gere aidangisia moe'a. 'Inau nau aidangisia
goro. Ma 'onaa nawai 'unua do 'inau ai'a aidangisia, ma
naasi 'inau wai pwari'i 'onaaiamou'a na. Me 'inau 'au
aidangisia Amagu, mau araisuri'i ha'atee ana'i.
56 I amamoou a Ebraham 'a wa'ewa'e 'oha na 'adoma'iniai
'oha do 'inau wai boi. Mana 'oha na 'omesiai boi agua, 'a
wa'ewa'e 'inia."
57 Miraaugu o'ani 'inia, "Na harisimu ai'a gere tari moe'a
i rima tangahuru ma'o 'unua'asi do muru hairee'i!"
58 Mia Jisas 'a o'ani, "Ha'amomori, 'inau wai 'unua
tana'amou, 'oha 'ia Ebraham ai'a awa mau, 'inau bwani
awa!"*
59 Na'i 'ohasi 'iraaui noni raugu si'o hau 'anai buta'ia. Mia
Jisas 'a bainihu ta'iniraau, ma kumusi hura'a baaniai Ruma
Maea ana God.

9

Jisas 'A Ha'a-wanawanaai Sae Kuru

1 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a 'ari wou, 'a 'omesiai sae na huta
ha'i kuru.
2 Miraaui rongoiusuri ana'ia Jisas raugu songa'inia o'ani,
"Ha'ausuri, ni 'uaana nagu huta ha'i kuru 'inia mo'osi? 'E
'inona haaria nagu o'asi 'iniasi, ma'ua 'e 'inona amana mea
inana?"
3 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, "Ni kuru na to'iasi, ai'a do
'a kuru 'iniai 'inona, ma'ua 'inona amana mia inana. 'Iia 'a

---

* **8:58** ***'Inau bwani awa:*** 'Oha na 'ia Jisas 'a 'unua do "'inau bwani awa," 'iraaui Jiu rau aidangisia do 'iia 'a 'unua haaria do 'iia naasi God. 'Inia na'i ha'ateeni Jiu, ni atana God na maea di'u, naasi "Iawe." Mana 'ado'ado 'anai Iawe, naasi "'Inau awa." Wana na'i Diutronomi 32:39.

kuru do neina 'ia God 'ai ha'ata'iniai mena ana na'i tau'aro
goro nai haua tanaa na'i tahitahi ana.
4 Na'i 'oha na ai'a rodo mau, gai haa'i tatau'aro ana'ia mo'o
na ha'ataariau mai, 'inia na rodo 'a raumwadu na bwa'i sae
naigui haa ta tau'aro.
5 Na'i 'oha na 'inau awa mau na'i marewanani, 'inau naasi
bewaa tanaraaui noni nai marewana."
6 Mana'i 'oha na 'ia Jisas 'a ha'atee o'asi hako, 'a ngisu dioi
ano. 'A dorariai mwagiro beiai ngisungisuna, ma tarohiai
maana'i mo'osi 'iniai mwagirosi.
7 Naasi ma o'ani 'inia, "'Oi 'ari ma'oi aromaa na'i oboi wai
ra 'unua 'inia Saeloam." (Mana 'ado'ado 'anai Saeloam naasi
"ra ha'ataaria 'ari.")
Na'i 'oha na 'ia mo'osi 'a 'ari ma aromaa hako na'i oboi
waisi, 'agu aho'i mai na'i 'omaa ana ma wanawana'a.
8 Miraaui nei rau mono gaarangia mo'osi, ma tara'i nei
narau 'iraraa do 'iia naasi sae kuru na haha'angoni ha'a
ani, raugu heisosonga'i hairiu o'ani, "Naasi sae na kuru na
heheinagu 'anai ha'angoni ha'a ani?"
9 Tara'i nei rau 'unua do 'iia, ma tara'i nei rau o'ani, "Ai'a,
'e sae he'ete'i na, magu 'ome 'onaaia moi!"
Mana nei na haha'angonisi 'agu o'ani, "'Inau na, 'inau
moi!"
10 Maraugu songa'inia o'ani, "Ma 'a he'ua na'ogu
wanawana 'inia? 'Iatei na ha'a-wanawana'o?"
11 Mia o'ani 'iniraau, "'E sae nara 'unua 'inia Jisas na
hauai mwagiro ma tarohia suri'i maagu, ma 'unua tanaau
'anai 'ari arohiai maagu na'i oboi wai na'i Saeloam. Hoita,
na'i 'oha nau 'ari naugu aromaa na'i waisi, naasi mau
wanawana'asi!"
12 Miraaugu songa'inia ro'u o'ani, "Ma naheia mo'osi?"
Miagu aramiraau o'ani, "'Inaugu ai'a 'iraraa'a."

'Iraau Farisei Rau Mamaani Beiai Sae

Na Kuru Ga'u

13 Naasi maraugu waia mo'osi 'ari tanaraaui Farisei.
14 Mana'i dangi na 'ia Jisas 'a ha'agorohiai saesi, 'e dangi
ni mamaro.
15 Miraau na Farisei raugu sosonga'inia 'iniai taha na to'o.
Mia o'ani 'iniraau, "Na'i 'oha na tarohi'i maagu hako 'iniai
mwagiro, 'a 'unua dowai 'ari arohiai maagu na'i oboi wai
na'i Saeloam. Na'i 'oha nau 'ariwou mau aromaa hako, mau
wanawana'asi."
16 Ma tara'i Farisei rau o'ani, "'Ia mo'osi 'a ai'a boi baania
God, suria 'a tau'aro na'i dangi ni mamaro." Ma tara'i nei
ra o'ani, "'Onaa 'e sae ora-ora'a moi, ma'ua na haua 'inia i
ha'abu'oahu o'asi?"
Na'i 'ohasi, 'e kae heihoa na to'o na'i ahoaadaau hairiu.

17 Miraaugu songa'inia ro'ua mo'o na huta ha'i kurusi
o'ani, “I'oe 'o 'unua do 'ia mo'osi na ha'a-wanawana'o. I'oe
'o 'adoma'i he'ua 'inia mo'osi?”
Miagu aramiraau o'ani, “'Inau 'au 'adoma'inia do 'iia 'e
rarabea.”
18 Naasi miraaui saemaua adaa'i Jiu raugu ai'a raba
hinihini'a ro'u do'ia mo'osi 'a kuru ga'u. Naasi marau soia
inana mana amana,
19 rau songa'inirarua o'ani, “'A ha'amori do'e gare amurua
na huta ha'i kuru naanisi? Ma'ua nagu wanawana 'inia?”
20 Mia inana mana amana mo'osi raru o'ani, “Miria miri
'iraraa do'e gare amiria na huta ha'i kuru.
21 Mana 'iraraai taha nagu taarai wanawana 'inia, ma'ua
'iatei nagu ha'agorohia, na miri ai'a mataia. 'Iia 'a mwane-
maua'a, 'a matai hadahada haaria. Moi songa'inia mai
mamaani haaria.”
22 Raru ha'atee o'asi, suria raru mamaa'usiraaui saemaua
adaa'i Jiu, 'inia 'iraau rau bwani 'unua do 'onaa tanei nai
'unua do'ia Jisas naasi Ha'atahi, rai ha'aabua 'anai siri suri'i
ruma ni ha'arahesi 'anai rihunga'i.
23 Tarana naasi nararu 'unua 'inia dorai songa'inia maai
mamaani haraaria.
24 Naasi marau 'unua aho'i ro'u siri maia mo'o na huta
ha'i kurusi marau o'ani 'inia, “'Oi duruduru na'i maana God
doni mareho na'oi 'unu'i rai ha'a-momori, 'inia 'i'ameu meu
'iraraa do 'ia Jisas 'e inoni ora-ora'a.”
25 Mia o'ani 'iniraau, “'Inau ai'a 'iraraa gasi 'e inoni ora-
ora'a ma'ua ai'a. Ni mareho moi nau 'iraraa naasi, 'inau 'au
huta ha'i kuru, mana'i 'ohani 'au matai wanawana'a!”
26 Miraau o'ani 'inia, “'E taha na haua, ma here he'ua 'oha
na ha'agorohi'o?”
27 Mia mo'osi 'a o'ani 'iniraau, “Mou ai'a bwane rongoai
'unua agua ani? Ni 'uaana namougu raba rongoa ro'u 'inia?
'A 'ua? Mou raba ha'i rongoiusuri ana ro'u?”
28 Naasi marau ha'atee ha'ata'aia mo'osi, marau o'ani, “I'oe
naasi rongoiusuri ana, 'i'ameu ai'a! 'I'ameu ra'i rongoiusuri
ana'ia Moses.
29 'I'ameu 'iraraa do'ia Moses naasia mo'o na 'ia God na
hadahada beia, me 'ia mo'osi, ai'a ta ta'i maho namei 'iraraa
'inia. Rei'uaa dora na boi baania, meu ai'a 'iraraa ro'u.”
30 Mana saesi 'a ha'atee o'ani, “'Ini 'uaana? 'Au kaeni
heimwaota'i di'u 'ini'amou! 'Iia na ha'a-wanawanaausi,
mamougu 'unua domou ai'a 'iraraai dora na boi baania!
31 'Igaau gau 'iraraa do'ia God 'a bwa'i matai arami'i
ha'arahesi adaa'i noni ora-ora'a, ma'ata 'a wa'ewa'e 'anai
aramiraaui nei ra ha'ahoua marau ha'isuriai hei'irisina.

32 Na'i taraawa'a na haua mai marewana, ai'a do ta sae
nagai rongoa do'ai ha'a-wanawanaa aho'i tanei nai huta ha'i
kuru.
33 Naasi 'ia mo'osi 'a bwa'i matai haua o'asi 'onaa na ai'a
boi baania God.”
34 Miraaugu o'ani 'inia, “Taraawa'a mau mai 'oha na'o
huta 'o honu 'ini ora-ora'a, ma'ogu raba ha'ausuri'ameu
aho'i!” Naasi rau asihura marau taaria hura'a baaniai ruma
ni ha'arahesi.

Kuru Ha'i Hi'ona

35 'Oha na 'ia Jisas 'a rongoai mareho na to'osi, 'a heisadoi
beia mo'osi ma songa'inia o'ani, “'A 'ua? 'O hinihiniai Garei
Inoni?”
36 Mia mo'osi 'agu o'ani 'inia, “Saemaua, 'oi ha'a-
aidangisiau 'inia mo'osi mawai hinihinia.”
37 Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, “'Iia na'o 'omesia'asi, 'iia
namuru ta'i ha-hadahada na'i 'ohanisi.”
38 Na'i mau 'ohasi mana saesi 'a topira'i ruru auru tanaa
Jisas ma o'ani, “Araha, 'inau hinihini'a!”
39 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'Inau 'au boi 'anai hiiriai
marewana. 'Iraaui nei ra kuru rai 'ome'ome, miraaui nei
narau 'adoma'inia dorau 'ome'ome, raigui aidangisia do
'iraau rau kuru.”
40 Miraaui Farisei narau ura 'isi na'i 'ohasi raugu o'ani
'inia, “'A 'ua? I'oe 'o 'unua do 'i'ameu meu kuru ro'u?”
41 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'Onaa namou ga'i kuru, mou
ga'i bwa'i haai ora-ora'a namou hauasi.* Mana 'unua amoou
domou 'ome'ome nagu ha'ata'inia 'inia doni ora-ora'a amoo'i
ra awa mau bei'amou.”

10

Na 'Omesuri Siip Bei'i Siip Ana'i

1 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “'Inau wai 'unua ha'a-momori
tana'amou, 'iatei nai hane aharau na'i barai siip, ma ai'a siri
na'i maanai bara, 'iia 'e sae beriberi!
2 'Inia na nei na huunai 'omesuri siip, 'ai siri ma'ata'a na'i
maanai bara.
3 Na nei na 'omesuriai bara 'ai tahangiai maanai bara
tanaa, miraaui siip rau rongo 'iraraai ringena marau boi
beia. 'A 'unu'i atadi siip ana'i ma wairaau hura'a.
4 Na'i 'oha na soi goniraau hakoi siip ana'i, 'a na'otaradaau,
miraau suria 'inia rau rongo 'iraraai ringena.
5 Me 'onaa ta sae he'ete'i nai 'unuraau mai, rai horata'inia.
'Inia rau bwa'i taraa to'o suria moi sae he'ete'i narau ai'a
matanga'i rongoai ringena.”

---

* **9:41** ***Ora-ora'a namou haasi:*** Ni ora-ora'a narau haua, naasi 'anai kakawata'i hinihinia Jisas.

6 'Ia Jisas 'a hauai heiha'auusi tanaraau, miraaui noni rau
ai'a aidangisiai taha na bonasiai ha'ausuriraau 'inia.
7 Naasi magu ha'atee o'ani ro'u, “'Inau wai 'unua ha'a-
momori tana'amou, 'inau naasi maanai barai siip.
8 Tara'i nei nara boi na'o 'iniau rau 'onaai sae beriberi,
'inia rau here ha'a-ta'airaaui noni 'ini'i ha'ausuringa'i pwap-
waari'i adaa'i. Me ni siip agu'i rau ai'a araisuriraau.
9 'Inau naasi maanai barai siip. 'Iatei nai boi beiau 'anai
siri na'i raronai bara wai ha'atahia. 'Iia 'ai dadara'a 'onaai
siip na matai hano hairiu 'anai siba 'ana mahoingau.
10 Na sae beriberi 'a boi moi 'anai beri, heingahu, ma 'anai
hereta'aa. 'Inau 'au boi 'anai hauai huunai tahi tanaraaui
noni, tahitahi na honu 'ini'i mwane mareho goro.
11 “'Inau naasi 'omesuri siip goro. 'I nei na 'omesuri siip
goro 'a mwa'emwa'e 'anai mae 'ini'i siip.
12 Na nei nara horia moi 'anai 'omesuri, 'a matai hora moi
na'i 'oha nai 'omesiai misu tari na boi 'anai ngaa'i siip. 'Iia
'a matai hora moi baani'i, suria 'iia ai'a to'ora'i siip 'isi, me
'iia 'a ai'a huunai sae 'omesuri siip. Mana'i 'oha nai hora, na
misu tari 'ai tariha'ini'i siip, mana siip rai 'adarara.
13 Na nei nara horia 'anai 'omesuri 'a hora suria 'iia ra
horia moi 'anai 'omesuri, ai'a do 'a huunai 'adoma'i ororiu
'ini'i siip.
14-15 “'Inau naasi 'omesuri siip goro minau mwa'emwa'e
'anai mae 'ini'i siip agu'i. 'Inau 'au 'irara'i siip agu'i, mana
siip agu'i ra 'iraraau ro'u. 'A 'onaai 'iraraau ana Amagu,
minau 'iraraa ro'u a Ama.
16 Na'i raronai bara, ra'i siip agu'i ra ai'a awa mau na'iei
na 'inau wai wairaau ro'u mau mai. 'Iraau rai rongo
'iraraai ringegu. Rai ha'i ta'i ruruhai siip, marai to'oraai
ta'i 'omesuri.
17 “'Ia Amagu 'a huunai ta'ahiau suria 'au mwa'emwa'e
'anai wateai tahingagu 'anai mae. 'Au wateai tahingagu
neina 'inau wai matai tahi aho'i ro'u.
18 'A bwa'i nei nai matai ha'amaesiau 'onaa 'inau 'au bwa'i
wateau. 'Inau 'au wateai tahingagu dadara'a. 'Inau nau
to'oraai mena 'anai watea, mau to'oraai mena 'anai tahi
aho'i, 'inia naasi taha na 'ia Amagu 'a ha'atoraau 'inia.”
19 Na'i 'oha na 'unu'i mareho 'isi, 'iraaui Jiu 'a heiruarua'a
i 'ado'adodaa'i 'ini'i.
20 Tara'i nei 'iniraau rau o'ani, “'Ia mo'osi 'e adaro na
bwaunia ma bweu'asi. Moi abui bahurongo'i mareho na
maani'i.”
21 Ma tara'i nei 'iniraau rau o'ani, “Ra ai'a rongo o'asi
sae ra bwaunira i adaro. Ni adaro 'a bwa'i matai ha'a-
'ome'omeai sae na huta ha'i kuru!”

'Iraaui Jiu Rau Bonasiai

Ngahu Ha'amaesia Jisas

22 Ma tari mai madoraa ni wanusi. 'Ia Jisas 'a awa na'i
Jerusalem na'i 'oha nara hauai rongo 'anai 'adoma'i aho'isiai
'oha nara tahangiai Ruma Maea ana God.
23 Mana'i raronai Ruma Maea, 'ia Jisas 'a 'ariwou na'i dora
nara 'unua 'iniai Abaihare ana Solomon.
24 Miraaui saemaua adaa'i Jiu rau goni wou hunia
marau o'ani 'inia, “'I'ameu 'a kakui ahumeeu orea'a mai
'ini'o. 'Onaa i'oe naasi Ha'atahi, ma'oi 'unua ha'a-momori
tana'ameu.”
25 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'Inau bwane 'unua
tana'amou memou ai'a hinihiniau. Ni mwane mareho nau
hau'i beiai mena ana Amagu naasi nara ha'ata'inia hura'a
do 'inaua tei.
26 Mou ai'a hinihiniau suria mou ai'a aba 'ini'i siip agu'i.
27 Na siip agu'i ra rongo 'iraraai ringegu. 'Inau 'irararaau,
miraau rau suriau.
28 'Inau 'au hauai tahi tarau tanaraau, miraau rau bwa'i
siri na'i mae tarau. 'A bwa'i nei nai hasuiraau baaniau,
29 'inia 'ia Amagu na wateraau mai tanaau, me 'iia 'a
wetewete ma mena di'u'i mwane mareho hako. Naasi, 'a
bwa'i nei nai matai hasuiraau hura'a baania Amagu.
30 'Inau mea Amagu 'e ta'i.”
31 Na'i 'ohasi, 'iraaui saemaua adaa'i Jiu rau si'o hau ro'u
dorai buta ha'amaesia.
32 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'Inau 'au hau'i mwane
mareho goro na 'ia Amagu na 'unu'i tanaau. 'E nei he'ua
'ini'i tatau'aro goro 'isi namou raba ha'amaesiau 'inia?”
33 Miraau o'ani 'inia, “'I'ameu ai'a raba buta'i'o 'ini'i
mareho goro na'o haa'i, me 'o hadahada ha'ata'aia God. I'oe
'e taraani noni moi ma'ogu 'unua haari'o do i'oe God!”
34 Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraau, “Na'i Usu-usu Maea
agaau ra usua dio do'ia God 'a o'ani 'iniraau tara'i na'otara,
‘I'amou ra'i god.’*
35 Mana mareho na awa dio na'i Usu-usu Maea 'a ha'a-
momori tarau. Naasi, 'onaa 'iraaui nei narau dau'i ha'atee
ana'ia God ra 'unu god 'iniraau,
36 ni 'uaana namou 'unua 'inia do'au ha'atee ha'ata'aia God
na'i 'oha na 'inau 'au 'unua do 'inau 'e gare ana moi? 'Inia
'inau naasi nei na 'ia God na 'ome sigihiau ma ha'ataariau
mai na'i marewana.
37 'Onaa na 'inau ai'a hau'i taha na 'ia Amagu na haa'i,
mamoi abui hinihiniau.
38 Ma 'onaa nau haa'i taha 'ia Amagu na hau'i, rei'uaa
namou ai'a hinihini'i ha'atee agu'i, me moi hinihini'i taha

* **10:34** 10:34 Psalm 82:6

nau haa'i mamoigui tano aidangisia do 'ia Ama 'e ta'i beiau,
me 'inau 'e ta'i beiai Ama.”
39 Na'i 'ohasi rau raba daua ro'u 'anai hiiria magu bwara,
'ia Jisas 'a hano moi baaniraau.
40 Mia Jisas 'a aho'i 'ari nata bataraui wai rahai Jodan, ma
awa na'i dora na 'ia Jon na bwa-bwareomaearaau ga'u i sae.
41 Ma ra ragoi noni ra boi beia. Miraaugu o'ani 'iniraau
hairiu, “'Ia Jon 'a ai'a haa'i tara'i ha'abu'oahu, ma'ata na
mwane mareho na 'unu'i 'inia mo'oni ra ha'a-momori hako.”
42 Mana'i 'ohasi, rau ragoi nei narau hinihinia.

11

Lasarus 'A Mae

1 Ma'e sae na atana 'ia Lasarus 'a daoha. 'Iia 'a awa na'i
Betani beiraruai rua asina, 'ia Meri mea Maata.
2 'Iiasi a Meri, naasi Meri na erisiai bei rumu na si'ini goro
na'i uwana'ia Jisas, ma ha'amaha'i 'iniai warihuna.
3 Mia Meri mea Maata raru ha'ataari hadahada 'ari tanaa
Jisas o'ani, “Araha, na nei na'o ta'ahia di'u 'a daoha.”
4 Na'i 'oha na'ia Jisas 'a rongoa, 'a o'ani, “Ni daoha na to'ia
Lasarus 'a bwa'i maesia. 'Iia 'a daoha neina mena ana God
'ai ha'ata'i marai ha'a-aneaneai Garena 'inia.”
5 Ma rei'uaa na 'ia Jisas 'a ta'ahia Maata mea Meri mea
Lasarus,
6 'iia 'a awa ro'u mau suriai rua dangi na'i dora na awa
'ieisi.
7 Ma o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “Gau magai aho'i
'ari Jiudea.”
8 Miraaui rongoiusuri ana'i rau ha'atee ha'abwarasia
o'ani, “Ha'ausuri, na'i moi dangi ani narau raba buta
ha'amaesi'o i saemaua adaa'i Jiu, ma'o 'unua'a do gai 'ari
aho'i ro'usi?”
9 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Na dangi 'a marewa suriai
ta'i tangahuru mana rua 'aoa. Naasi 'onaa 'iatei nai hahano
na'i dangi, 'a bwa'i tora'i, 'inia na sina 'a bewaasia.
10 Me 'onaa nai hano na'i rodo, 'iia 'a matai tora'i suria 'a
ai'a marewa.”*
11 Naasi ma ha'atee o'ani, “I geresae agaaua Lasarus 'a
mauru'a, ma'ata 'inau wai 'ari mawai ha'araia.”
12 Miraaui rongoiusuri ana'i rau o'ani 'inia, “Araha, 'onaa
na mauru moi, me 'a ha'ata'inia do 'iia 'ai goro moi.”
13 Rau ha'atee o'asi suria rau 'adoma'inia do 'ia Lasarus 'a
mauru mora moi, ma'ata 'ia Jisas 'a 'iraraa do'a mae'a.

---

* **11:10** 11:9-10 Ni 'ado'ado 'anai dorasi, 'iia God 'a sigihiai madoraa na 'ia Jisas 'ai mae. Ma na'i 'oha na ai'a tari mau madoraasi, 'a bwa'i maho nai ha'ata'aia Jisas. 'A 'onaai nei na hahano na'i dangi na bwa'i maara, 'inia 'a bwa'i tora'i.

14 Naasi magu 'unu ha'agorohia o'ani tanaraau, “'Ia
Lasarus 'a mae'a.
15 Me 'ini'amou, 'a goro do'au ai'a awa 'oha na mae, 'inia
naani'a i madoraa goro tana'amou 'anai nugaai hinihini-
moou beiau. Boi, magai 'ari 'omesia.”
16 Mia Tomas, 'ia mo'o nara 'unua 'iniai 'Iu, 'a o'ani 'iniraau
hakoi rongoiusuri, “Gau magai 'ari, magai mae ro'u beia
Jisas.”
17 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a ataha woui Betani, rau 'unua
tanaa do'e hai dangi na hako'a murinai aoraa ada Lasarus
na'i wabwa.
18 I Betani 'a ga'i 'onaai oru kilomita moi baaniai
Jerusalem.
19 Ma naasi ra ragoi Jiu nara boi 'anai ada'imae mara
bonasiai ha'a-aro'i ahudaru'i a Meri mea Maata 'iniai
koadarua na mae.
20 Na'i 'oha na 'ia Maata 'a 'iraraa do'ia Jisas 'a gaarangi
ataha, 'a hura'a 'anai heisadoi beia. Na'i 'ohasi 'ia Meri 'a
awa moi siri na'i ruma.
21 Mia Maata 'a o'ani 'inia Jisas, “Araha, 'onaa na'o ga'i
bwane awa 'ini, ni koagua Lasarus 'a ga'i bwa'i mae.
22 Ma'ata rei'uaa na'i 'ohani, 'au 'iraraa do'ia God 'ai matai
haua tana'o i taha na'oi ha'angonia 'inia.”
23 Mia Jisas 'a o'ani 'inia Maata, “'Ia koamu 'ai suruta'e
aho'i.”
24 Mia Maata 'a o'ani 'inia, “'Io, 'au 'iraraa do'ai suruta'e
aho'i beiraaui nei narai suruta'e aho'i na'i ha'ahakonai
dangi.”
25 Mia Jisas 'a 'unua tanaa, 'a o'ani, “'Inau naasi nei 'anai
ha'a-suruta'eraau aho'i noni ma 'anai haua tanaraau i tahi
tarau. 'Iatei nai hinihiniau, rei'uaa nai mae, 'iia 'ai tahi mau.
26 Mia tei na tahi ma hinihiniau, 'ai dauai tahi tarau. 'O
hinihiniai mareho nau 'unuasi Maata?”
27 Mia Maata 'a o'ani 'inia Jisas, “'Io Araha, 'inau 'au
hinihini do i'oe naasi Ha'atahi, 'i garena God nameu
'adoma'inia do'ai boi marewana.”

Jisas 'A Angi

28 Naasi mia Maata 'a hano baania Jisas, ma aho'i 'ari beia
Meri. 'A siriwou na'i ruma ma waia beira'i a Meri ma o'ani
'inia, “Na ha'ausuri 'a ada'a magu raba re'i'o.”
29-30 Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a awa mau bohura'a 'iniai 'omaa
na'i dora na 'ia Maata 'a heisadoi beia ei. Hoita, 'ia Meri
'a suruta'e raharaha moi ma hura'a 'anai 'ari heisadoi beia
Jisas.
31 Na'i 'oha narau re'ia o'asi, 'iraaui sae narau awa beia
'anai bonasiai ha'a-aroahuna, rau suruta'e ro'u marau suria
hura'a, 'inia rau 'adoma'inia do 'ai 'ari hera 'anai angi na'iei.

32 'Ia Meri 'a hura'a ma 'ari odo-odo na'i dora na 'ia Jisas 'a
awa iei. Mana'i 'oha na 'omesia Jisas, 'a 'ariwou ma topiruru
auru tanaa ma o'ani, “Araha, 'onaa na'o ga'i bwane awa 'ini,
ni koagua Lasarus 'a ga'i bwa'i mae!”
33 Mia Jisas 'a re'iai 'omehana Meri 'oha na angiangi,
miraau ro'u i sae narau suria rau angi ro'u. 'Ia Jisas 'a
ahutotou di'u, ma ta'aai tahingana,
34 ma o'ani, “Na'i hei namou nugaa ieia Lasarus?”
Miraau o'ani 'inia, “Araha, gai 'ari ma'oi 'omesia.”
35 Mia Jisas 'a angi.
36 Miraaui nei narau ura gaarangi rau o'ani, “Moisu
'omesiai ta'ahia na haua.”
37 Ma tara'i nei ra o'ani, “'Ia mo'osi 'a ha'a-'ome'omeai sae
kuru. Ni 'uaana na ai'a boi 'inia 'anai ha'agorohia aho'i a
Lasarus neina 'ai abui mae?”

Jisas 'A Ha'asuruta'ea Lasarus Baaniai Mae

38 Mia Jisas 'a ataha na'i dora nara toringia iei abena
Lasarus ma ahutotou di'u. Mana dorasi, 'e wabwa nara
ha'abwarasiai maana 'iniai hau.
39 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Moi rahia baira'i hausi
baaniai maanai wabwa.”
Mia Maata, asina mo'o na maesi, 'a ha'atee o'ani, “Araha,
'ai si'ini ta'aa di'u'a, 'inia 'e hai dangi na hako'a murinai mae
ana.”
40 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Nau bwane 'unua tana'o do'oi
'omesiai mena ana God, 'onaa na'oi hinihini!”
41 Naasi maraugu rahia baira'i hau baaniai maanai
wabwa. Mia Jisas 'a wana ara'ai aro ma o'ani, “Ama, 'au
ha'atee ha'agorohi'o 'ini rongoau amua.
42 Mau 'iraraa do 'ado 'oha 'o rongoau. Ma'ata 'iniraau
mwane inoni 'ini, nau ha'atee raha 'inia hura'a, marai
hinihini do i'oe na'o ha'ataariau mai.”
43 Mia Jisas 'agu totoro o'ani, “Lasarus, 'oi hura'a mai!”
44 Mia Lasarus 'a hura'a mai bei'i mau i bwana ra ho'ua
'ini'i rima mana uwana'i mana bwana nara kukuhaia 'iniai
bwauna. Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Moi rahi'i baania i
bwana ra ho'ua 'ini'i maai hahano a'ora!”

'E Ha'aradorado 'Anai

Ngahu Ha'amaesia Jisas
(Matiu 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

45 'A ragoi nei 'iniraaui Jiu nara boi beia Meri narau
hinihinia Jisas 'oha narau re'ia do 'a ha'a-suruta'ea Lasarus
baaniai mae.
46 Ma tara'i nei he'ete'i, rau 'ari ataha beiraaui Farisei
marau rangasia tanaraaui taha na 'ia Jisas 'a haua.
47 Miraaui Na'otara adaa'i Piriisi, miraaui Farisei rau
soiraau goni ruruha adaau nara 'unua 'iniai Kansol 'anai

hadanga'iniai marehosi. Rau songa'iniraau hairiu o'ani, “'E
taha nagai haua? Ra'i mwane ha'abu'oahu na bwane haa'i
a mo'osi.
48 Ma 'onaa nagai nugasia moi o'asi, mana mwane inoni
hako rai suria. 'Aigu 'ariwou miraaui bwauodo anai
Gaumani anai Rom rai matai boi 'anai here ha'ata'aiai Ruma
Maea ana God mana inoni agaa'i!”
49-50 Ma'e ta'i 'iniraau na atana 'ia Kaeafas 'a o'ani, “Oru
bweu! Ai'a goro do rai urumota'iniraau hakoi noni. Nigasia
mo'osi mai mae dingadaau hako.” Na'i harisisi, 'ia Kaeafas
na Na'ohadaaui Piriisi.
51 'Ia Kaeafas ai'a do 'a 'unuai marehosi suriai 'adoma'ina
haaria. Na'i tatau'aro ana 'onaai Na'ohadaaui Piriisi, 'ia God
na tau'aro na'i 'adoma'ina 'anai ha'arangasia hura'a do'ia
Jisas 'a ga'i mae dingadaau hakoi noni.
52 Mana ha'atee duruduru naasi, ai'a do'ia Jisas 'ai mae
'iniraau moi garenai Israel. Me 'ai mae ro'u 'iniraaui nei
ana'ia God nara awa 'adarara 'ari suriai marewana marai
boi goni beiraaui Jiu marai awa 'onaai ta'i ruruha.
53 Taraawa'a na'i dangisi 'iraaui saemaua adaa'i Jiu rau
taraawa'a ha'aradorado 'anai ha'amaesia Jisas.
54 Naasi suriai o'asi ana, 'ia Jisas 'a mamaro 'anai haai
tau'aro ana beiraaui Jiu ma hura'a baaniai Jerusalem. 'A
hano beiraaui rongoiusuri ana'i marau 'ari awa na'i Efrem,
'e 'omaa gaarangiai kae dora mangasara.
55 Mana madoraa 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau
'a gaarangi'a. Ra ragoi noni baani'i mwane 'omaa he'ete'i
hairiu nara 'ari Jerusalem 'anai hauai ringe 'anai ha'a-
arariraau na'i maana God maigui taraawa'a i rongosi.
56 'Iraaui noni 'isi rau wanawana sibasiba 'inia Jisas. Ma
na'i 'oha ra goni mai na'i Ruma Maea rau songa'i hairiu
o'ani, “Mou 'adoma'i he'ua? Mou 'adoma'inia do 'a ga'i boi
na'i 'oha nagai ha'ato'oa i Roho Aharau?”
57 Rau 'unua o'asi suria 'iraaui Na'ohadaa'i Piriisi, rau
bwane 'unua tanaraaui noni do 'onaa tanei 'iniraau nai 'ome
sadoia Jisas, 'ai 'unua raurau tanaraau marai daua.

12

Meri 'A Ringisiai Rumu

Na'i Uwana'i a Jisas
(Matiu 26:6-13; Mak 14:3-9)

1 'E ono dangi namau maraigui ha'ato'oai rongo 'anai
'adoma'i aho'isiai Roho Aharau. 'Ia Jisas 'a aho'i 'ari na'i
Betani, i 'omaa na 'ia Lasarus na awaiei, 'ia mo'o na 'ia Jisas
'a ha'a-suruta'ea aho'i baaniai mae.

2 Miraau ha'aagauai mahoingau tanaa Jisas na'isi, 'ia
Maata naasi na 'a'au 'anai ha'atora'iniai mahoingau
tanaraau. Mia Lasarus naasi ta'i 'iniraaui nei narau heinagu
na'i dora ngaungau.
3 Mia Meri 'a siri mai beiai gere bei na honu 'ini rumu
na hori bwara di'u.* 'A ringisia na'i uwana'i a Jisas
'anai ha'ahoua, magu ha'amaha'i 'iniai warihuna. Mana
si'inihanai rumusi 'a adaahusia hako i rumasi.
4 Mia Jiudas Iskariot, 'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri ana'i na
awa ro'u 'isi. 'Ia Jiudas naasia mo'o nai usuha'inia Jisas
tanaraaui maerongana. Mia Jiudas 'a ha'atee o'ani,
5 "'Ei, 'a ga'i raonga'iniai rumusi, mana ha'a 'ana 'a ga'i
'a'auhiraau 'iniai pohara. Na rumusi ra ga'i horia 'iniai oru
'arangi korai ha'a."†
6 Rei'uaa na ha'atee o'asi a Jiudas, ai'a do'a huunai
ta'aabena 'iniraaui pohara, me suria 'iia 'e sae beri. 'Iia
naasi na 'omesuriai ha'a adaaui rongoiusuri, magu tara'i
'oha 'a rahi ha'a moi nana haaria.
7 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani, "Nigaa! 'Ia Meri 'a haua o'asi
'anai ha'aagauau 'anai 'oha narai toringiau.
8 'Iraaui nei pohara rai awa tarau moi bei'amou. 'Inau na
bwa'i."
9 Na'i 'oha na 'iraaui noni rau 'iraraa do'ia Jisas 'a ataha,
rau goni hako mai 'anai 'omesia, ma 'anai 'omesia ro'ua
Lasarus, mo'o na 'ia Jisas 'a ha'a-suruta'ea aho'i baaniai mae.
10-11 Na'i 'ohasi 'a ragoi Jiu naraugu ai'a raba suriraau'a i
Na'ohadaa'i Piriisi marau hinihinia Jisas 'iniai maho na to'o
beia Lasarus. Naasi miraaui Na'ohadaa'i Piriisi rau hauai
ha'aradorado 'anai ha'amaesia ro'ua Lasarus.

Jisas 'A Ha'ata'inia Do 'Ia Na Mwaeraha
(Matiu 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

12 Mana'i nata dangi, 'iraaui noni nara boi 'anai ha'ato'oai
Roho Aharau na'i Jerusalem rau rongoa do'ia Jisas 'a boi'a
'anai Jerusalem.
13 Naasi rau hano marau haa'i hahaai niu, marau 'ari suri
tara 'anai heisadoi beia Jisas. Na'i 'oha narau 'ariwou suri
tara, rau totoro o'ani,
"Ha'aasaa God!
Araha God, 'oi ha'agorohia mo'o na'o ha'ataaria mai!
'Oi ha'agorohiai mwaeraha ameeui Israel!"‡
14 Jisas 'a hauai dongki ma heinagu na'i hungana, 'a 'onaai
taha na Usu-usu Maea na 'unua na o'ani,

---

* **12:3** 12:3 Ni beisi, 'e ta'i abai lita na awai rarona. † **12:5** 12:5 Oru 'arangi korai ha'a 'a ta'isada beiai horihorinai ta'i sae na tagora suriai ta'i harisi. ‡ **12:13** 12:13 Psalm 118:25-26

15 “Mou abui mamaa'u i noni nai Jerusalem.§
'Ome, na mwaeraha amoou 'a ta'e mai
na'i hunganai garei dongki.”*
16 Na'i 'ohasi 'iraaui rongoiusuri ana'i rau ai'a aidangisia
do ni mareho 'isi ra'i mareho na 'iraaui rarabea rau bwane
'unu'i na'i Usu-usu Maea. Mana'i 'oha na 'ia Jisas 'a suruta'e
aho'i ma ara'ai aro, naraugu aidangisia doni mareho nara
usu'i dio na'i Usu-usu Maea ra to'o ha'a-momori.
17 'Iraaui nei narau 'omesia Jisas 'oha na ha'a-suruta'ea
Lasarus baaniai mae, rau taroha'inia ro'u tanaraau tara'i
noni.
18 Ma ragoi noni narau 'ariwou 'anai heisadoi beia Jisas
'iniai rongoa ada i ha'abu'oahu na hauasi.
19 Miraaui Farisei raugu ha'atee o'ani hairiu, “'Ome, gau
heho'a! 'A bwa'i maho na gaigui haua. 'Inia 'a 'ome 'onaa
doni mwane inoni hako rau suria'a!”

Jisas 'A Hadanga'iniai Mae Nai Haa

20 Ma tara'i ai Grik narau boi 'anai ha'ato'oai Roho Aharau
na'i Jerusalem,
21 rau 'ari ataha beia Pilip, 'e rongoiusuri na boi baania
'omaai Betsaeda na'i Galili. Rau o'ani 'inia, “Saemaua, meu
raba 'omesia Jisas.”
22 Mia Pilip 'a 'unua tanaa Andru mararu 'ari 'anai 'unua
tanaa Jisas.
23 Na'i 'oha nararu 'unua tanaa, 'ia Jisas 'a ha'atee o'ani,
“'Ohani 'a tari'a i madoraa 'anai Garei Inoni 'anai mae, neina
'ai ara'ai aro 'anai ha'ahoua.
24 Ha'amomori, wai 'unua ha'a-momori tana'amou, ni
korai wiit 'ai ahoda aurui ano maai mae ma'ata'a, ma ta
wiit haoru nai raboa ara'a maigui haa'i mwane kora haoru.
Ma 'onaa na bwa'i mae, na korai wiitisi 'ai tara tata'isada
moi.
25 'Iatei nai ta'ahia di'u haariai tahingana na'i mare-
wanani, 'ai ha'a-ai'aai huunai tahi. Mia mo'o na ai'a ta'ahia
di'ui tahingana na'i marewanani, 'ai daua nana haariai tahi
na bwa'i hako.
26 'Iatei na raba ha'i noni tatau'aro agua, 'ai boi suriau,
'inia na inoni tatau'aro agua 'ai awa tarau na'i dora na
'inau wai awaiei. Ma 'onaa narai suriau, 'ia Amagu 'ai
ha'ahouraau.”
27 Maagu o'ani ro'u, “Na 'adoma'igu 'a ha'a-arungata'aiau
di'u. Wai 'ua? Wai ha'arahesi o'ani gasi? ‘Ama, 'oi abui
watea dowai rongomaata'i o'asi!’ Ma'ata naasi taranai taha
nau boi 'inia!

---

§ **12:15** 12:15 Na'i ha'ateeni Grik ra usuai Saeon, ai'a Jerusalem. Ma'ata raru ta'isada moi. * **12:15** 12:15 Sakaraea 9:9

28 Wai ha'arahesi o'ani. ‘Ama, 'oi hauai taha narai
ha'aasaa 'inia i atamu.’ ”
Ma'e ringe na ao dio mai baaniai aro, 'a o'ani, “'Au bwane
hauai taha narai ha'aasaa 'inia i atagu, mawai haua ro'u
mau.”
29 Na'i 'oha 'iraaui noni rau rongoai ringe, tara'i nei rau
'adoma'inia do'e hita, ma tara'i nei rau 'unua hura'a do'e
enjel na ha'atee tanaa.
30 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraau, “Na ringe nagau rongoa,
ai'a do 'anai 'a'auhiau, me 'anai 'a'auhi'amou 'anai hini-
hiniau.
31 Na'i 'ohani 'ia God 'ai hiiriraau hakoi noni nai mare-
wana, mai ha'ahehoa Saetan na marungiai marewanani.
32 Mana'i 'oha narai nugaau ara'a, wai taragoni'i mwane
inoni hako tanaau.”
33 'A ha'atee o'asi 'anai ha'a-aidangisiraau 'iniai here narai
ha'amaesia 'inia na'i dadaahoro.
34 Miraaui noni rau o'ani, “'I'ameu meu 'omesia na'i Usu-
usu Maea doni Ha'atahi 'a bwa'i mae. Ni 'uaana na'o 'unua
'inia dorai nugaa ara'ai Garei Inoni? 'Iatei Garei Inoni na'o
hadanga'iniasi?”
35 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Ni bewaa 'ai awa bei'amou
ta gere madoraa moi. Naasi moi hahano na'iei na'i 'oha na
awa mau bei'amou, neina mou bwa'i suapou, mana kuhi 'a
bwa'i kuhisi'amou. 'Inia 'onaa namoi awa na'i kuhi, mou
bwa'i aidangisiai dora namou hahano 'ana.
36 Moi hinihiniai bewaa na'i madoraa na awa mau
bei'amou, naasi mamoigui ha'i gare ni bewaa.” Na'i 'oha na
ha'atee o'asi hako tanaraau, 'ia Jisas 'a hano ma awa baira'i
baaniraau.

'Iraaui Jiu Rau Ai'a Hinihinia Jisas

37 Ma rei'uaa na 'ia Jisas 'a hau'i mwane ha'abu'oahu na'i
maadaaui noni, me 'a ragoi nei narau ai'a hinihinia ro'u
mau.
38 Ma naasi taha na 'ia Rarabea Aisaea 'a bwane 'unua
do'ai to'o. 'A o'ani,
“Araha God, 'e taringai sae moi nara hinihiniai taroha
nameu maania.
Ma ai'a ragoi nei nara 'ome 'iraraai mena amua na'o
ha'ata'inia!”†
39 Mana taranai taha narau ai'a hinihini 'inia, 'ia Aisaea
'a 'unua hura'a o'ani,
40 “'Ia Araha God 'a ha'akuru'i maadaa'i,
ma ha'ababau'i 'adoma'idaa'i.
'Onaa 'a ga'i bwa'i o'asi, rau ga'i 'ome 'irara'i mareho 'ini'i
maadaa'i,
marau ga'i aidangisi'i mareho 'ini'i 'adoma'idaa'i,

† **12:38** 12:38 Aisaea 53:1

marau ga'i rihota'i tanaau
mawai ha'agorohiraau baaniai taha na to'iraau.”‡
41 Na ha'atee duruduru na 'ia Aisaea na hauasi, 'a haua
'abaiai Ha'atahi, 'inia 'ia Aisaea 'a 'omesia na'i na'o i ha'ahou
na 'ia Jisas 'ai daua 'oha nai tahi aho'i baaniai mae.
42 Hoita, rei'uaa rau ragoi nei narau ai'a hinihinia Jisas,
me rau rago ro'u i nei narau hinihinia. Tara'i saemaua
adaa'i Jiu rau hinihinia ro'u, maraugu ai'a ha'arangasia
hura'a 'iniai mamaa'usiraau ada i Farisei, dora gasigu ha'a-
aburaau 'anai siri suri'i rumani ha'arahesi 'anai rihunga'i.
43 Rau ta'ahia di'u i ha'atee ha'a-ta'eta'e baaniraaui noni,
marau ai'a ta'ahiai ha'atee ha'a-ta'eta'e baania God.
44 Mia Jisas 'a totoro o'ani tanaraaui noni, “'Onaa namou
hinihiniau, mou ai'a hinihiniau moi, memou hinihinia ro'ua
God na ha'ataariau mai.
45 Na'i 'oha namou re'iau, 'i'amou re'ia ro'u a mo'o na
ha'ataariau mai.
46 'Inau 'au boi 'onaai raita na marewa na'i marewanani,
neina 'iraaui nei ra hinihiniau rai abui taraa awa-awa na'i
kuhi.
47 'Onaa 'iatei na rongo'i ha'atee agu'i ma bwa'i ha'isuri'i,
'inau 'au bwa'i hiiria. 'Inia 'inau ai'a boi 'anai hiirirai noni
nai marewana me 'au boi 'anai ha'atahiraau.
48 Me 'iraaui nei nara 'itaau bei'i ha'atee agu'i, ni ha'a-
momori nara haa'i ha'atee agu'i naasi narai hiiriraau na'i
ha'ahakonai dangi.
49 Na mareho na 'inau 'au maani'i, ai'a do ra'i 'ado'adogu
haariau, me ra'i ha'ausuringa'i baania mo'o na ha'ataariau
'anai 'unu'i tana'amou.
50 Mau 'iraraa doni ha'ausuringa'i ana'i rai wai'amou 'anai
tahi tarau. Naasi, nau maani'i moi mwane mareho na 'ia
Amagu na 'unu'i tanaau 'anai maani'i.”

13

Jisas 'A Wasi'i Uwadaa'i Rongoiusuri

1 Na'i na'o magu to'o i rongo 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho
Aharau, 'ia Jisas 'a 'iraraa do madoraa ana 'a gaarangi
'anai hano baaniai marewanani 'anai aho'i 'ari beia Amana.
Mana heita'ahi ana tanaraaui nei narau suria na'i mare-
wanani, 'a 'ari tari na'i mae ana.*
2 Ma tari madoraa 'anai ngau su'urahi. Na'i 'ohasi 'ia
Saetan 'a bwane tau'aro na'i 'ado'adona Jiudas, garena
Saemon Iskariot, 'anai ha'ato'oai 'ado'adona 'anai usuha'inia
Jisas tanaraaui maerongana.

---

‡ **12:40** 12:40 Aisaea 6:10 * **13:1** 13:1 'E nata herehere 'anai orisiai tatarani 'a o'ani. “Taraawa'a mau mai, 'ia Jisas 'a ta'ahiraaui nei narau suria na'i marewanani. Ma na'i 'ohani, 'a ha'ata'inia tanaraaui raha na haua i heita'ahi ana tanaraau.”

3 'Ia Jisas 'a 'iraraa do ni Ama 'a hau'i hako tanaai mena
'anai marungi'i mwane mareho hako, ma 'iraraa do'iia 'a
boi baania God, ma'ai aho'i ro'u 'ari beia God.
4 Naasi mia Jisas 'a ura ara'a na'i 'oha narau ngau ma
rahiai to'oni bohura'a ana. 'A daai mamango ma hiri'ia na'i
wa'ana.
5 Naasi ma ringisiai wai auru na'i raronai rabo'o
magu taraawa'a dori'i uwadaa'i rongoiusuri ana'i, ma
ha'amamaha 'iniai mamango na hiri'ia na'i wa'ana.
6 Na'i 'oha na tari mai beia Saemon Pita, 'ia Pita 'a o'ani
'inia, “Araha, ni 'uaana na'oigui dori'i 'iniai uwagu?”
7 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Na'i 'ohani 'o ai'a aidangisia
mau taranai taha naugu haa o'asi 'inia, ma'ata ta 'oha 'oigui
aidangisia mau.”
8 Mia Pita 'agu ha'atee ha'abwarasia o'ani, “Ai'a, 'inau 'o
bwa'i dori'i uwagu!”
Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'Onaa 'au bwa'i dori'i uwamu, i'oe
ai'a ta'i 'iniraaui noni agu'i.”
9 Mia Saemon Pita 'a o'ani, “Araha, na'oi abui dori'i moi
uwagu'i, 'oi dori'i ro'u i rimagu, mana bwaugu ro'u.”
10 Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, “'Ia mo'o na bwane mwa'anu
wadiwadi'a, ai'a ta'isada do'aigui mwa'anu aho'i ro'u, ma'ata
ni uwana'i moi naigu dori'i. 'I'amou mou wadiwadi, ma ai'a
do 'i'amou hako.”
11 'A ha'atee o'asi, suria 'a 'iraraa do'e ta'i 'iniraau nai
usuha'inia tanaraaui maerongana. Naasi taranai taha na
o'ani 'inia, “Ai'a do 'i'amou hako namou wadiwadi.”
12 Na'i 'oha na wasi'i hakoi uwadaa'i, 'a siri aho'i na'i to'oni
ana ma heinagu auru, magu songa'iniraau o'ani, “Mou
aidangisiai mareho nau hauasi?
13-14 'I'amou mou 'unuau 'iniai ha'ausuri mana Araha.
Ma ha'a-momori, 'inia 'inau naasi Araha mana ha'ausuri
amoou. Tarana naasi, 'i'amou moi wasi'i hairiu i uwamoo'i
haari'amou, suria 'inau 'au wasi'i uwamoo'i.
15 'Inau 'au ha'ata'inia tana'amoui heiha'auu 'anai suria.
Moi haua 'onaai haua agua tana'amou.
16 Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'a bwa'i sae
tatau'aro do'ai ororiu di'uai bwauodo ana, ma bwa'i sae
heheitaroha'i nai ororiu di'ua mo'o na ha'ataaria hura'a.
17 Na mareho 'isi mou bwane aidangisi'i hako. Naasi 'ia
God 'ai ha'agorohi'amou 'onaa namoi ha'isuri'i.
18 “Na mareho nau 'unu'i 'isi, ai'a do'au hadanga'ini'amou
hako. 'Inau 'au aidangisi'amoui nei nau 'ome sigihi'amou.
Na Usu-usu Maea 'a ha'arangasia hura'a o'ani, ‘Na nei na
ngau hasura'i beiau, 'iia nagu ha'imae beiau.’†

† **13:18** 13:18 Psalm 41:9

19 'Inau 'au 'unua agau tana'amou do neina 'oha nai to'o,
moigu 'iraraa do 'inau naasi Ha'atahi.
20 'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'iatei na
ha'amaotoraaui noni heheitaroha'i agu'i, 'a ha'amaotoau
ro'u. Ma 'onaa 'iatei na ha'amaotoau, 'iia 'a ha'amaotoa ro'u
a mo'o na ha'ataariau mai."

Jisas 'A Ha'arangasia Hura'a Do 'Ia Jiudas

'Ai Usuha'inia Tanaraaui Maerongana
(Matiu 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

21 'Ia Jisas 'a ha'atee o'asi, mana 'adoma'ina 'a ha'a-
arungata'aia di'u ma ha'atee hura'a o'ani, "'Inau wai 'unua
ha'a-momori tana'amou, 'e ta'i 'ini'amou nai usuha'iniau
tanaraaui maerongagu!"
22 Miraaui rongoiusuri rau wanasiraau hairiu marau
'ado'ado sibasiba 'inia tei 'iniraau gasi na 'ia Jisas na 'unuasi.
23 Ma'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri na 'ia Jisas 'a ta'ahia di'u.‡
Mana rongoiusurisi 'a heinagu na'i bobona Jisas na'i dora
ngaungau.
24 Mia Saemon Pita 'a hauai ha'ara 'iniai rimana tanaai
rongoiusurisi do'ai songa'inia Jisas 'inia tei nai hauai heresi.
25 Mana rongoiusurisi 'a abesua wou beia Jisas ma o'ani
'inia, "Araha, 'iatei nai hauai heresi?"
26 Mia Jisas 'a aramia o'ani, "'Ia mo'o na wai haua tanaai
dorai bredi nawai toha'inia dio na'i rabo'o, naasia mo'o
nai usuha'iniau tanaraaui maerongagu." Mia Jisas 'a dauai
dorai bredi ma toha'inia dio na'i rabo'o, magu haua tanaa
Jiudas garena Saemon Iskariot.
27 Na'i 'oha na 'ia Jiudas 'agu dauai bredisi, 'ia Saetan 'a
rabe'a beia. Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "'Oi raurau beiai taha
na'o 'adoma'iniasi."
28 Na'i 'oha na 'unua o'asi, ai'a ta ta'i 'iniraaui nei narau
awa 'isi nai 'iraraai taranai taha nagu ha'atee o'asi 'inia
tanaa Jiudas.
29 Tara'i nei 'iniraau rau 'adoma'inia do'ia Jisas 'a 'unua
tanaa Jiudas 'anai 'ari hori'i ro'u tara'i mahoingau, ma'ua
'anai ha'i ha'a tanaraaui pohara. 'Inia 'ia Jiudas naasi na
'omesuriai ha'a adaau.
30 Na'i 'oha na ngaua hakoi bredi, 'ia Jiudas 'a hasi suruta'e
ma hura'a baaniraau. 'Ohasi 'a rodo'a.

Ha'atora Haoru

31 Murina moi hura'a na haa Jiudas baaniraau, 'ia Jisas 'a
o'ani 'iniraau, "Naasi 'a tari'a i madoraa narai ha'ahauasaau

‡ **13:23** 13:23 Na'i Jon 21:24 'a 'unua do ni rongoiusuri na 'ia Jisas na ta'ahia di'u, naasi a mo'o na usuai bukani, ma rago i nei ra 'unua do 'iia naasi St. Jon.

'i Garei Inoni, mia God rai ha'ahauasaa 'ini'i mwane mareho
nara to'o tanaau.
32 Ma na'i 'oha narai ha'ahauasaa God 'iniai garena, 'ia God
'a bwa'i mamasi orea 'anai ha'ahauasaa o'asi ro'u i garena."
33 Magu o'ani ro'u 'iniraau, "Arai garegu, 'inau bwa'i awa
orea bei'amou. Moi sibaniau mamou bwa'i to'oagu. 'Onaai
bwane 'unua agua tanaraaui Jiu, mawai 'unua tana'amou
ro'u. Na dora nawai 'ariei, mou bwa'i matai taha na'iei.
34 Naasi 'au haua tana'amou i ha'atora haoru. Moi
ta'ahi'amou hairiu. 'Onaai ta'ahi'amou agua, 'i'amou mou
ga'i ta'ahi'amou hairiu o'asi ro'u.
35 Na heita'ahi namou haua tana'amou hairiu, 'ai
ha'ata'inia tanaraaui mwane inoni nai marewana hako do
'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i."

Jisas 'A 'Unua Tanaa Pita Do 'Ai Tohea
(Matiu 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

36 'Ia Saemon Pita 'a songa'inia Jisas o'ani, "Araha, na'i hei
na'oi 'ariei?"
Mia Jisas 'a aramia o'ani, "Na'i 'ohani 'o bwa'i matai suriau
na'i dora na 'inau wai 'ari na'iei, ma'ata 'oigui haisuri mau
na'i muri."
37 Mia Pita 'a ha'atee o'ani, "Ni 'uaana na'o 'unua 'inia
do'au bwa'i suri'o 'ohani? 'Inau 'au ha'aagau 'ohani 'anai
mae taramu!"
38 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "Nii? 'Oi mae mora taragu? Wai
'unua ha'a-momori tana'o, na kua 'a bwa'i tataraoke mau
na'i de'eni wa'aria mi'oe 'oi bwane tohe ha'a-oru do'o ai'a
'iraraau."

14

Jisas Na Tara 'Anai Ama

1 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, "Mou abui ahutotou mai abui
ta'aabemoou, ma'ata moi 'u'uria God, mamoi 'u'uriau.
2 Na'i raronai ruma ana Amagu ra ragoi ahii, minau wai
'ari 'anai ha'aagau'i dora taramoou. 'Onaa na ga'i bwa'i o'asi,
'au ga'i bwa'i 'unua o'asi tana'amou.
3 Na'i 'oha na mwane mareho rai agau, 'inau wai boi 'anai
wai'amou 'ari neina moi awa tarau beiau na'i dora na 'inau
awaiei.
4 'I'amou 'iraraai dora na 'inau wai 'ari na'iei, mana tara
he'ua namou ga'i ataha 'inia na'iei."
5 Mia Tomas 'a o'ani, "Ai'a Araha, 'i'ameu ai'a aidangisiai
dora na'oi 'ariei! 'Ai he'uaigu 'iraraa ameeui tara?"
6 Mia Jisas 'a o'ani, "'Inau na tara, 'i ha'a-momori, mana
tahi. 'A bwa'i nei nai taha beiai Ama 'onaa na bwa'i suriau.

7 Tari 'ohani, mou ai'a aidangisia Amagu, 'inia mou ai'a
huunai aidangisiau. Me taraawa'a na'i 'ohani ma 'ari'a, mou
aidangisia mamou 'omesia'a.”

8 Mia Pilip 'a o'ani 'inia, “Araha, 'oi ha'ata'inia tana'ameu
i Ama, maigu aro i ahumee'i.”

9 Mia Jisas 'a o'ani, “Pilip, 'inau 'au awa orea'a bei'amou,
ma'o ai'a aidangisiau mau? 'Iatei na 'omesiau, 'iia 'a 'omesiai
Ama! Hoita, ni 'uaana na'o 'unua 'inia do wai ha'ata'inia
tana'amou?
10 Ma 'ua Pilip? 'O ai'a hinihini do 'inau mia Amagu 'e ta'i?
Taha nau maani'i tana'amou, ai'a do ra'i 'ado'adogu haariau,
ma'ata ra'i 'adoma'ina'i a Amagu na awa beiau.
11 Mou ga'i hinihiniau na'i 'oha nau 'unua do 'inau 'e ta'i
be'inia Ama, mia Ama 'e ta'i beiau. 'Onaa bwa'i, mamoi
hinihini 'ini'i mareho nau haa'i.
12 Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, na nei na hini-
hiniau, 'ai matai hau'i mareho na 'inau haa'i, maai matai
haa'i maho raha di'u'i ro'u wou, 'inia 'inau wai 'ari 'anai
awa beia Ama.
13 'Iniai suriau amoou, 'inau wai 'a'auhi'amou 'anai
haua ta mareho namoi ha'anongia, neina 'iraaui noni rai
ha'ahauasaa Ama 'iniai tatau'aro anai garena.
14 Ha'amomori, 'iniai suriau amoou, 'inau wai
'a'auhi'amou 'anai haua ta mareho namoi ha'anongia.”

Jisas 'A Duruduru 'Iniai Hi'ona Maea

15 “'Onaa mou ta'ahiau, mamoi araisuri'i ha'atora agu'i.
16 Minau wai ha'anongia Ama mai haua tana'amou ta
hei'a'auhi nai awa tarau bei'amou.
17 'Iia naasi Hi'ona Maea, 'ia mo'o na ha'ata'ini'i hura'ai
mwane mareho ha'a-momori. 'Iraaui nei nara ai'a hini-
hiniau rau bwa'i dauai Hi'ona Maea, suria rau ai'a 'ome
'iraraa marau ai'a aidangisia. Mi'amou mou aidangisia.
'Ohani, 'iia 'a awa'a bei'amou, ma 'ai mono na'i raromoou
tarau.
18 “'Inau bwa'i nugasi'amou mamoi awa 'onaai gare a'osi,
'inia 'inau wai 'ari mawai aho'i ro'u mau mai bei'amou.
19 'A bwa'i orea miraaui nei narau ai'a hinihiniau ra bwa'i
'omesiau'a, ma'ata 'i'amou moi 'omesiau, suria 'inau wai tahi
aho'i. Mi'amou moi tahi aho'i ro'u.
20 Na'i 'oha nawai suruta'e aho'i baaniai mae, namoigui
'iraraa do 'inau 'e ta'i be'inia Ama. Mamoigui 'iraraa ro'u do
'inau 'e ta'i bei'amou, mi'amou ta'i beiau.

21 “'Iraaui nei narau ha'isuri'i ha'atora agu'i, naasi narau
ta'ahiau, ma suria rau ta'ahiau, 'ia Amagu 'ai ta'ahiraau ro'u.
'Inau wai ta'ahiraau, mawai ha'a-aidangisiraau 'iniau.”

22 Mia Jiudas, ai'a Jiudas Iskariot, ma'ata 'i nata Jiudas
'a o'ani, “Araha, ni 'uaana na 'i'ameu moi na 'oi ha'a-
aidangisi'ameu 'ini'o, ma bwa'i tanaraaui noni nai mare-
wana hako?”
23 Mia Jisas 'a o'ani, “'Iatei na ta'ahiau, 'ai araisuri'i ha'atee
agu'i. Mia Amagu 'ai ta'ahia, me 'imiria miri boi 'anai awa
beia.
24 Miraaui nei narau ai'a ta'ahiau, rau bwa'i raba araisuri'i
ha'atee agu'i. Mamoi 'iraraa do ni mareho nau 'unu'i ai'a
ha'atee agu'i haariau. Ni mareho nau maani'i ra boi baania
Ama na ha'ataariau mai.
25 “Nau 'unu'i tana'amoui mareho 'isi na'i 'oha nau awa
mau bei'amou.
26 Ma'ata na'i 'oha nawai hano baani'amou, ni Hei'a'auhi
'ai boi 'anai ha'a-aidangisi'amou 'ini'i mwane maho, mai
ha'a 'adoma'i aho'isi'amou tarau 'ini'i taha nau 'unu'i
tana'amou. Mana Hei'a'auhisi naasi 'i Hi'ona Maea na 'ia
Amagu 'ai ha'ataaria mai 'anai ura 'iniau.
27 'Ai abui ta'aabemoou ma'ua moi abu mamaa'u. 'Inia
'inau wai ha'apapaku'i 'adoma'imoo'i nara torakoke. 'Iraaui
noni nai marewana ra bwa'i matai ha'apapaku'i o'asi
'adoma'imoo'i.
28 Moi 'adoma'i aho'isiai taha nau 'unua tana'amou do
'inau wai 'ari baani'amou, ma'ata wai aho'i ro'u mau mai
bei'amou. 'Onaa namou huunai ta'ahiau mou ga'i wa'ewa'e
'iniai hano nawai haua 'ari beia Ama, 'inia 'iia 'a ororiu di'u
ro'u baaniau.
29 'Inau 'unu'i agau tana'amou i mareho 'isi, do nei namoi
hinihini na'i 'oha narai to'o.
30 'Augu ai'a to'oraa'a ro'u ta madoraa tewa 'anai 'unu'i
tara'i mareho ro'u tana'amou, 'inia na mwaeraha ta'aa
anai marewanani 'a gaarangi'a. 'Iia ai'a to'o mena 'anai
marungiau,
31 ma'ata 'inau wai hauai mareho na 'ia Amagu 'a 'irisia
dowai haua, miraaui noni rai aidangisia do 'inau 'au ta'ahia.
Hoita, moi suruta'e magai hano.”

15

Jisas Na Huunai Abe Odonai Hasi'ei

1 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u tanaraaui rongoiusuri
ana'i, “'Inau naasi huunai abe odonai hasi'ei nara 'unua
'iniai grep, me 'ia Amagu naasi na odora'iniai mou.
2 'Iia 'a ruhuusi'i raraa nara ai'a hungu ma taapuru
orima'ini'i raraa nara matai hungu marai hungu goro ro'u
wou.
3 'I'amou, ni tahingamoo'i ra wadiwadi hako'a 'iniai dau'i
amoou i ha'atee agu'i.

4 Moi hasi tarau beiau, minau wai hasi tarau bei'amou.
'Inia na raraai hasi'ei 'a bwa'i matai hungu haaria 'onaa na
bwa'i hasi wou na'i abe odo. 'A matai hungu moi 'oha na
hasi wou na'i abena. Hoita, 'i'amou bwa'i matai hungu ro'u
'onaa namou bwa'i hasi mai beiau.
5 “'Io, 'inau naasi abe odonai hasi'ei, me 'i'amou naasi
raraa. 'Iatei na hasi beiau minau hasi beia, 'ai hungu rago
goro. 'Inia 'a bwa'i maho namoi matai haua ta'iniau.
6 'Onaa 'iatei na ai'a hasi beiau, 'iia 'a 'onaai raraa nara
taba gata'inia ma maria'a. 'Inia na raraa o'asi, rai gaasi
goni'i na'i robo 'anai suu gata'ini'i.
7 Ma 'onaa na'oi hasi tarau beiau, mana ha'atee agu'i rai
awa tarau bei'o, 'ia God 'a matai haua tana'o ta maho na i'oe
'oi ha'anongia.
8 'Onaa moi hungu goro, rai ha'ahauasaa i Amagu marai
aidangisia do 'i'amou ra'i huudi rongoiusuri agu'i.
9 “'Inau 'au ta'ahi'amou 'onaai ta'ahiau na haa Amagu.
Naasi moi hasi tarau beiau neina moi awa tarau na'i
heita'ahi agua.
10 'Inau 'au araisuri'i ha'atora ana'ia Amagu, mana
heita'ahi ana 'a awa tarau beiau. 'A o'asi ro'u, 'onaa namoi
araisuri'i ha'atora agu'i, na heita'ahi agua 'ai awa tarau ro'u
bei'amou.
11 “'Inau 'au 'unua o'asi tana'amou, do neina moi honu
'iniai wa'ewa'e 'onaaiau, mana wa'ewa'e amoou 'ai honu
aharau.
12 Naani ha'atora agua tana'amou—moi ta'ahi'amou
hairiu 'onaai ta'ahi'amou agua.
13 'Oha na 'e sae na mae dingadi geresae ana'i, ai'a
ta here'a ro'u naigui goro di'uai heresi 'anai ha'ata'iniai
heita'ahi ana tanaraau!
14 'I'amou ra'i geresae agu'i 'onaa namoi araisuri'i ha'atora
agu'i.
15 'Ohani 'au bwa'i 'unu noni tatau'aro agu'i 'ini'amou.
'Inia na bwauodo 'a bwa'i ha'a-aidangisiraaui noni tatau'aro
ana'i 'ini'i mwani mareho na haa'i. Naasi 'inau wai
'unu'amou 'ini'i geresae agu'i, 'inia ni mareho na 'ia Amagu
'a 'unu'i tanaau, 'au ha'a-aidangisi'amou hako 'ini'i.
16 'I'amou ai'a 'ome sigihiau. 'Inau nau 'ome sigihi'amou,
mau haua tana'amou i tau'aro domoi hura'a 'anai hungu
'ini'i hua narai awa tarau. Naasi 'ia Amagu 'aigui haua
tana'amoui taha namoi ha'anongia, 'iniai suriau amoou.
17 Naani ha'atora agua tana'amou—moi ta'ahi'amou
hairiu.”

Jisas 'A Ha'abasuraaui Rongoiusuri Ana'i

18 “'Onaa 'iraaui nei narau ai'a hinihiniau ra 'utai'amou,
moi 'iraraa do 'inau naasi nara 'utaiau na'i na'o maragu
'utai'amou ro'u na'i muri.
19 'Onaa namoi awa moi 'onaairaausi, rau ga'i ta'ahi'amou,
magu ai'a. 'Inau 'au sigihi'amou 'anai sigi baaniraau, neina
moi abui awa 'onaairaau. Naasi tarana narau 'utai'amou
'inia.
20 Moi aidangisiai taha nau bwane 'unua tana'amou.
Na inoni tatau'aro 'a ai'a ororiu di'uai bwauodo ana.
Naasi 'onaa namou 'iraraa do ra norata'aiau, 'ai o'asi ro'u
tana'amou. Ma 'onaa nara araisuri'i ha'ausuringa'i agu'i, 'ai
o'asi ro'u tana'amou!
21 'Iraaui nei narau ai'a hinihiniau rai haua o'asi, suria
'i'amou ra'i noni agu'i, miraau ai'a aidangisia God na
ha'ataariau mai.
22 'Onaa nau ga'i bwa'i boi 'anai hadahada tanaraau ani,
'iraau rau ga'i bwa'i arunga 'ino'a na'i maana God 'iniai
'utaiau narau haa. Me na'i 'ohani rau 'utaiau'a, maigu
bwara tanaraau 'anai 'unua do rau ai'a taritari'a.
23 'Iatei na 'utaiau, 'iia 'a 'utaia ro'ua Amagu.
24 'Onaa nau ga'i bwa'i hau'i ha'abu'oahu na ai'a tanei'a
ro'u nai haa'i, rau ga'i bwa'i arunga 'ino'a ro'u. Me na'i
'ohani, rei'uaa narau 'omesi'i ha'abu'oahu nau hau'i, miraau
'utaimiria moe'a mau i Amagu.
25 Ma'ata 'a o'asi do neina 'ai to'o ha'a-momori Usu-usu
Maea na o'ani, ‘Ra to'o 'utaiau moi.’*
26 'Inau wai ha'ataaria mai hei'a'auhi baaniai Ama. 'Iia
naasi Hi'ona Maea, 'ia mo'o na ha'ata'ini'i hura'ai mwane
mareho ha'a-momori. Mana'i 'oha nai boi, 'ai 'unu'i
tana'amou i mwane mareho 'iniau.
27 Mi'amou moigui hura'a 'anai taroha'iniau ro'u
tanaraaui noni, 'inia 'i'amou namou awa mau mai beiau
'oha nau taraawa'a hauai tatau'aro agua tari mau na'i
'ohani.”

16

1 “'Inau 'au 'unu'i mareho 'isi tana'amou, do neina 'i'amou
moi abui 'adoma'i wanusi 'iniau na'i 'oha narai here ha'a-
ta'ai'amou.
2 'Iraaui noni rai ha'a-abu'amou 'anai siri suri'i rumani
ha'arahesi 'anai ha'arahesi, mana'i 'oha nai boi mau, 'iraaui
nei narai ngahu ha'amaesi'amou rai 'adoma'inia do here
narau hauasi rau haa tanaa God.
3 Rai haa o'asi, suria rau ai'a aidangisia Ama, marau ai'a
aidangisiau.
4 'Inau 'au 'unu'i tana'amoui mareho 'isi, do na'i 'oha
naraigui to'o, moigui aidangisia do 'inau 'au bwane

* **15:25** 15:25 Psalm 35:19; 69:4

ha'abasu'amou 'ini'i. Nau ai'a bwane 'unu'i tana'amou mau
na'i na'o, 'iniai awa agua orea mau bei'amou.”

Na Tatau'aro Anai Hi'ona Maea

5 “Mana'i 'ohani, wai 'ari aho'i'a beia mo'o na ha'ataariau
mai, ma ai'a ta ta'i abe 'ini'amou nai songa'iniau 'iniai dora
na 'inau wai 'ariei.
6 'Au 'iraraa do mou ahutotou di'u 'ini'i mareho nau 'unu'i
tana'amousi.
7 Ma'ata 'a goro di'u do 'inau wai hano, 'inia 'onaa nau
bwa'i hano, na Hi'ona Maea 'a bwa'i boi 'anai 'a'auhi'amou.
Me 'onaa nawai hano, naasi nawai ha'ataaria mai.
8 Mana'i 'oha nai boi, 'ai ha'a-'ome 'irararaaui noni nai
marewana 'ini'i ora-ora'a adaa'i, ma he'ua i awaha na odo-
odo ma 'iniai hihiiri nai boi ta'oha.
9 'Ai ha'a-'ome 'irararaau 'ini'i ora-ora'a adaa'i suria rau
ai'a hinihiniau.
10 'Ai ha'a-aidangisiraau 'iniai awaha na odo-odo, 'inia
'inau wai 'ari beia Ama mamougu bwa'i 'omesiau'a ro'u.
11 Ma'ai ha'a-aidangisiraau 'iniai hihiiri, 'inia 'ia God 'a
bwani hiiria Saetan na heimarungi na'i marewanani.
12 “'A rago di'u i mareho 'anai maani'i tana'amou, maigui
bwara tana'amou 'anai aidangisi'i hako.
13 Ma'ata, na'i 'oha na Hi'ona Maea ni ha'a-momori 'ai boi,
'iia 'ai ha'a-aidangisi'amou 'ini'i mwane mareho nara ha'a-
momori. 'Iia 'a bwa'i maani'i mareho moi suriai 'adoma'ina,
ma'ata 'ai maani'i taha na rongo'i beia God. 'Iia 'ai maani'i
tana'amoui taha naraigui to'o mau.
14 'Iia 'ai ha'ahauasaau, 'inia 'iia 'ai maani'i tana'amoui
taha na 'inau 'au maani'i tanaa.
15 Na mwane mareho na 'ia Ama na to'ora'i, 'iia agu'i.
Naasi mareho nau 'unua 'inia do ni Hi'ona Maea 'ai maani'i
tana'amoui taha na 'inau 'au maani'i.”

Ahutotou 'Ai Aho'ita'i Wa'ewa'e

16 Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “'A
bwa'i orea mamou bwa'i 'omesiau ga'u, ma bwa'i orea
mamoi 'omesiau aho'i ro'u.”
17 Ma tara'i nei 'iniraaui rongoiusuri ana'i raugu
heisosonga'i hairiu o'ani, “'Ini 'uaana na 'unua 'inia do ta
gere madoraa gau bwa'i 'omesia ga'u, ma na'i muri gaigui
'omesia aho'i ro'u? Ma'ua na 'unua 'inia do 'iia 'ai 'ari beia
Amana?
18 'Igaau gau ai'a aidangisiai 'ado'ado 'anai gere mado-
raasi.”
19 'Ia Jisas 'a 'iraraa do 'iraau rau raba songa'inia, magu
o'ani 'iniraau, “'A 'ua, 'a kakui ahumoou 'ini 'unua agua do
'a bwa'i orea mamou bwa'i 'omesiau ga'u, ma bwa'i orea
mamoi 'omesiau ro'u aho'i?

20 Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'i'amou moi angi
mamoi ahutotou di'u 'iniai here narai haua gugua, ma'ata
'iraaui noni nara ai'a hinihiniau rai wa'ewa'e 'inia. Moi
ahutotou, ma'ata ni ahutotou namoi haa 'ai aho'ita'i
wa'ewa'e 'ini 'omesia amoou i boi aho'i agua.
21 'Ai 'onaai urao na maesi ahu 'anai ha'ahutaai gare.
Mana'i 'oha na gare ana 'a huta, 'a kaku'aai mata'i, ma
wa'ewa'e, 'inia i gare 'a huta mai na'i marewana.
22 'Ai o'asi ro'uta tana'amou. Na'i 'ohani mou ahutotou.
Ma'ata na'i 'oha nagai hairee'i ro'u, 'i'amou moigui wa'ewa'e
di'u ro'u wou, mana wa'ewa'e namoi to'oraa 'a bwa'i tanei
nai ha'a-ai'aa baani'amou.
23 Na'i 'ohasi, 'a bwa'i mareho namoi ha'anongia beiau.
Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'ia Ama 'ai haua
tana'amou taha namoi ha'angonia, 'inia 'i'amou ra'i ron-
goiusuri agu'i.
24 Tari mai 'ohani, ai'a ta mareho mau namoi ha'anongia
mau 'onaai rongoiusuri agu'i. Moi ha'anongi, naasi
mamoigui dauai taha namoi ha'anongia, mamoigui honu
'iniai wa'ewa'e.”

Jisas 'A Ha'aheho'i Hakoi Mwane Mena

Anai Marewanani

25 Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “'Inau
'au maani'i mareho 'isi tana'amou 'ini'i heiha'auu. Ma 'e 'oha
nai boi mau 'au bwa'i hau'i heiha'auu, ma'ata wai mamaani
odo-odo moi tana'amou 'iniai Ama.
26 Naasi mamoigui ha'anongia haarimoou 'iniai hagu
amoou beiau. 'Inau 'augu bwa'i ha'anongi'a tana'amou,
27 'inia 'ia Ama 'a ta'ahi'amou suria 'i'amou mou ta'ahiau
mamou hinihinia do'inau 'au boi baania God.
28 'Inau 'au boi baania Ama mau boi na'i marewana,
mana'i 'ohani wai hano baaniai marewana mawai aho'i 'ari
beia Ama.”
29 Miraaui rongoiusuri ana'i rau o'ani 'inia, “Na'i 'ohani
meugu aidangisi'i goro i mareho na'o 'unu'i, 'inia 'o ai'a haa'i
ha'atee heiha'auu suri'i mamaani amu'i.
30 Naasi meu 'iraraa do i'oe 'o aidangisi'i mwane mareho
hako, ma rei'uaa nameu ai'a songa'ini'o mau 'inia ta maho,
me i'oe 'o bwane aidangisi'i 'adoma'imee'i. Naasi meugu
hinihini do i'oe 'o boi baania God.”
31 'Ia Jisas 'agu songa'iniraaui o'ani, “Nii? Naasi mougu
hinihiniau ha'a-momori'a?
32 'E madoraa nai boi, mana madoraasi naani'a na 'i'amou
hako moi 'adarara, 'e nei ma hano baaniau 'ari 'omaa ana.
Ma'ata 'inau bwa'i awa haraariau, 'inia 'ia Ama na awa
beiau.
33 'Inau 'au 'unu'i o'asi tana'amou mareho 'isi, neina 'iniai
hagu amoou beiau, rai abui torakoke 'adoma'imoo'i. Na'i

marewanani moi to'oadi mwane mareho bwara. Ma'ata moi ura baabau! Suria 'inau bwane ha'ahehoai mena anai marewanani.”

17

Jisas 'A Ha'arahesi 'Iniraaui Noni Hinihini

1 'Oha 'ia Jisas 'a 'unu'i hakoi mareho 'isi, 'a wana ara'ai Aro ma ha'atee o'ani,

“Ama, ni madoraa naani'a. 'Oi ha'ahauasaai Garemu, neina 'inau, 'i Garemu, waigui ha'ahauasa'o ro'u.

2 I'oe na'o ha'awateau 'anai marungiraau hakoi noni neina wai hauai tahi tarau tanaraaui noni na'o hauraau mai tanaau.

3 Mana tahi tarau naani, do 'iraaui noni rai aidangisi'o, 'i ta'i huunai God ha'a-momori, marai aidangisiau ro'ua Jisas Kraest na'o ha'ataariau mai.

4 'Inau 'au ha'ahauasa'o na'i marewanani, 'inia 'au haa'i'a i tatau'aro na'o ha'ataariau mai 'anai haa'i.

5 Ama, na'i 'oha nawai awa aho'i bei'o, 'au 'irisia do'oi ha'ahauasaau 'onaai ha'ahauasaau ga'u amua na'i 'oha na 'inau awa ga'u bei'o mau mai maagu pwa'ara i marewana.

6 'Inau 'au ha'ata'ini'o tanaraaui mwane 'ini. Rau awa ga'u 'onaairaaui noni nai marewanani, ma'o hauraau mai tanaau. 'Iraau ra'i noni amu'i ma'o hau'i mai tanaau. 'Iraau rau araisuri'i ha'atee amu'i.

7 Naasi rau aidangisia do ni mwane mareho hako nau 'unu'i mau haa'i, ra boi baani'o.

8 Ni mwane ha'ausuringa'i na'o hau'i mai tanaau 'au hau'i hako tanaraau, marau dau'i. Rau aidangisia goro do 'inau 'au boi baani'o, me i'oe na'o ha'ataariau mai.

9 Ni ha'arahesi aguani, 'au ai'a haua 'iniraaui noni nara ai'a hinihiniau. Me 'au ha'arahesi 'iniraaui nei na'o hau'i mai tanaau, suria 'iraau ra'i nei amu'i.

10 Miraaui nei amu'i 'iia agu'i, mana nei agu'i 'iia amu'i. Mei suri'i tahingadaa'i, na mena mana gorohagu ra ha'ata'inia hura'a tanaraaui noni.

11 Naani wai hano'a baaniai marewana maugu bwa'i awa'a ro'u na'iei. Wai aho'i 'ariwou bei'o miraaui nei amu'i rai awa mau. Ama Maea, 'oi taatahi bwarasiraau ma'oi 'omesuriraau 'iniai mena amua, 'i ta'i mena na'o haua mai tanaau. 'Oi haua o'asi neina rai ha'i ta'i 'onaaigaraa.

12 Na'i 'oha na 'inau 'au awa beiraau, 'au taatahi bwarasir-aau 'iniai mena amua. 'Au 'omesuriraau goro ma 'e ta'i nei moi 'iniraau na ai'aa baaniau. Naasia mo'o na ta'aasi* na ta'isada do'ai siri na'i mae tarau, do neina 'i Usu-usu Maea 'ai to'o ha'a-momori.

---

* **17:12** ***Mo'o na ta'aasi:*** 'Ia Jiudas Iskariot

13 Naani wai 'ari'a wou bei'o. 'Inau 'unu'i mwane mareho
'ini tanaraau na'i 'oha nau awa mau beiraau, do neina rai
honu 'iniai wa'ewa'e 'onaai wa'ewa'e nau haa.
14 'Au hau'i tanaraaui ha'ausuringa'i amu'i, miraaui nei
narau ai'a hinihiniau ra 'itaraau suria 'iraau ai'a ha'isuri'i
barongadaa'i, 'onaaiau nau ai'a ha'isuri'i ro'u.
15 Nau ai'a ha'anongia do'oi wairaau baaniai marewana,
ma'ata 'au ha'angoni'o do'oi 'omesuriraau baania mo'o na
ta'aa di'usi, 'ia Saetan.
16 'Iraau ai'a anai marewanani, 'onaaiau nau ai'a anai
marewanani.
17 'Oi ha'amaearaau 'ini'i ha'ausuringa'i amu'i neina rai
hauai tau'aro amua. 'Inia na ha'ausuringa'i amu'i ra
ha'ata'iniai taha na ha'a-momori.
18 'Inau 'au ha'a-taariraau hura'a na'i marewana hako
'onaai ha'ataariau amua mai na'i marewanani.
19 'Inau 'au wateau haariau tana'o 'anai 'a'auhiraau, do
neina 'iraau rai wateraau haraariraau hako tana'o 'anai
hauai tau'aro amua.
20 Hoita. Nau ai'a ha'arahesi 'iniraau moi rongoiusuri 'ini,
me 'iniraau ro'u i nei narai hinihiniau na'i 'oha rai maaniai
tarohagu tanaraau.
21 Ama! 'Au ha'arahesi do 'iraau hakoi nei narai hini-
hiniau rai ta'i, 'onaa 'inau mi'oe gara ta'i, i'oe na'i beiau
minau na'i bei'o. Mau ha'arahesi do'iraau rai ha'i ta'i
beigaraa, neina inoni nai marewana hako raigui hinihinia
do i'oe na'o ha'ataariau.
22 'Au haua tanaraaui mena mana goroha na'o haua
tanaau. 'Au haua tanaraau do neina rai ha'i ta'i, 'onaai ha'i
ta'i agaraa.
23 'Inau na'i beiraau, mi'oe na'i beiau, neina 'iraau rai ha'i
ta'i ha'a-momori. Naasi na mwane inoni nai marewana
hako rai aidangisia do i'oe na'o ha'ataariau mai, ma'o
ta'ahiraaui noni hinihini ta'isada moi 'onaai ta'ahiau na'o
haa.
24 Ama. 'Au 'irisia do 'iraaui nei na'o hau'i mai tanaau
rai awa beiau na'i dora na wai awa iei, neina rai 'omesiai
rarahagu mana hauasa nau haua, ni raraha mana hauasa
na'o haua tanaau 'iniai ta'ahiau mai mau amua maagu
pwa'ara i marewana.
25 Ama! I'oe 'o odo-odo. 'Iraaui noni narau ai'a hinihiniau,
rau ai'a aidangisi'o. Ma'ata 'inau 'au aidangisi'o, miraaui nei
agu'i rau 'iraraa do i'oe na'o ha'ataariau mai.
26 'Inau 'au ha'a-aidangiraau 'ini'o, mau bwa'i agohe 'anai
haua o'asi, neina heita'ahi amua tanaau 'ai awa beiraau,
minau ro'u beiraau.”

18

Jisas Ra Daua
(Matiu 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

1 'Oha na 'ia Jisas 'a ha'arahesi hako, 'a wairaaui ron-
goiusuri ana'i 'ari na'i nata batarau 'iniai marawai Kidron.
Marau 'ariwou awa na'i dora ra hasi 'ana hasi'ei 'oliv.
2 Mia Jiudas, 'ia mo'o na hano ani 'anai usuha'inia Jisas
tanaraaui maerongana, 'a 'iraraai dorasi, suria na'i dorasi
'ia Jisas 'a wairaau tarau 'ariei rongoiusuri ana'i.
3 Hoita, na'i 'ohasi 'ia Jiudas 'a wairaau mai ruruhai
hehei'oi ni Rom beiraau ro'u tara'i sae hehei'oi narau
'omesuriai Ruma Maea na 'iraaui Na'ohadaa'i Piriisi mana
Farisei rau ha'ataari'i. Rau waa'i mareho hehei'oi adaa'i,
mana mareho ni ha'amarewa, marau ataha wou na'i dorasi.
4 Jisas 'a bwane aidangisi'i hakoi taha narai to'o tanaa.
Naasi ma 'ariwou 'anai heisadoi beiraau, ma o'ani, "'Iatei
namou sibania?"
5 Miraau o'ani, "'Ia Jisas ni Nasaret."

Mia Jisas 'a o'ani, "Nei nauni."

Mana'i 'ohasi, 'ia Jiudas 'a ura ro'u moi beiraaui sae
hehei'oi.
6 Hoita, mana'i 'oha na o'ani 'iniraau, "Nei nauni," rau su'a
marau ahurenga hako aurui ano!
7 Magu songa'iniraau ro'u o'ani, "'Iatei namou sibania?"

Miraau o'ani ro'u 'inia, "'Ia Jisas ni Nasaret."

8 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraau, "'Au bwane 'unua
tana'amou niani do neinauni. Ma 'onaa na 'inau namou
sibaniau, mamoi nugasiraaui rongoiusuri agu'i 'ini marai
hano."
9 'A haua o'asi neina 'ai to'o ha'a-momori mareho na 'unua
na'i 'oha na o'ani, "Ai'a ta ta'i 'iniraaui nei na'o hau'i tanaau
nai ai'aa."*
10 Mia Saemon Pita na awa beiai naihi. 'A rahia hura'a ma
taba taahiai karinga odonai sae tatau'aro anai Na'ohadaaui
Piriisi. Na atana 'ia Malkas.
11 Mia Jisas 'a o'ani 'inia Pita, "'Oi nugaa aho'i naihi amua
na'i dora 'ana! 'O ai'a 'iraraa do 'inau wai rongomaata'i
'onaai 'irisia ana Amagu?"

Jisas Ra Waia 'Ari Tanaa 'Anas

12 Naasi miraaui hehei'oi mana bwauodo adaa'i, beiraaui
sae hehei'oi narau 'omesuriai Ruma Maea ana God, rau
daua Jisas marau ho'o goni'i rimana'i.
13 Na'i na'o rau waia ga'u tanaa 'Anas, i amana urao ana
Kaeafas. 'Ia Kaeafas naasi Na'ohadaaui Piriisi 'anai harisi
naasi mia 'Anas na Na'ohadaaui Piriisi ga'u na'i na'o.

---

* **18:9** ***Ai'aa:*** Wanasiai koment na'i Jon 17:12

14 Mia Kaeafas naasia mo'o na bwane 'unua tanaraaui
saemaua adaa'i Jiu do 'a ga'i goro do 'onaa ta ta'i nei 'ai
mae dingadaaui mwane inoni hako.

'Etanai Tohe Na Haua Pita
(Matiu 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

15 'Ia Pita beiai ta'i rongoiusuri ro'u raru hano suria
Jisas. Mana nata rongoiusurisi, raru haimatai'i Na'ohadaaui
Piriisi naasi. Na tarana naasi 'iia ra ha'awatea 'anai siri na'i
dora a'ora na'i maanai ruma anai Na'ohadaaui Piriisi nara
waia siri eia Jisas.
16 Mia Pita 'a ura moi hura'a na'i maanai bara. Mana nata
rongoiusurisi 'a siri ma aho'i hura'a ma hadahada beiai gere
urao na 'omesuriai maanai barasi magu waia siri a Pita.
17 'Oha nararu siri, na uraosi 'a wanasia Pita ma o'ani 'inia,
“Ni'oe ro'usi ta'i rongoiusuri ana Jisas gasi!”
Mia Pita 'a tohe ma o'ani 'inia, “Ai'a, 'inau ai'a.”
18 Miraaui noni tatau'aro na'i rumasi, miraaui sae hehei'oi
narau 'omesuriai Ruma Maea ana God rau ura garigariai 'eu
narau togaa na'isi 'anai waari'u, 'inia na'i 'ohasi 'e madoraa
na rodo 'a wanusi. Mia Pita 'a 'ariwou 'anai waari'u ro'u
beiraau.

'Ia 'Anas 'A Sosonga'inia Jisas
(Matiu 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

19 Mia 'Anas 'agu songa'inia Jisas 'iniraaui rongoiusuri
ana'i, ma 'ini'i ro'u i ha'ausuringa'i ana'i.
20 Mia Jisas 'a aramia o'ani, “Ni mareho nau maani'i
'au maani'i hako hura'a tanaraaui noni. Suria 'ado 'oha
'au mamaani suri'i dora ni rurugoni agaa'i 'onaai ruma ni
ha'arahesi, mana'i Ruma Maea ana God. Ai'a ta ta'i maho
nawai girua ta'iniraau.
21 Ni 'uaana na'ogu hau'i 'iniai heisonga'i 'isi tanaau? 'Oi
songa'iniraaui nei narau rongo'i taha nau maani'i. 'Iraau
narau 'irara'i mareho nau maani'i.”
22 Ma'e ta'i 'iniraaui sae hehei'oi na 'omesuriai Ruma Maea
ana God 'a boi ma hidariai babana Jisas ma o'ani, “I'oe 'o ga'i
bwa'i hadahada o'asi tanaai Na'ohadaaui Piriisi!”
23 Mia Jisas 'a o'ani, “'Onaa 'e maho ta'aa nau 'unua hura'a
ma'oi 'unua hura'a magai rongoa. Ma 'onaa 'a odo-odo i
mareho nau 'unua, ma 'e taranai taha na'o hidariau 'inia?”
24 Mia 'Anas 'a ha'ataaria Jisas 'ari tanaa Kaeafas bei'i mau
i ho'oho'o na'i rimana'i.

Ruana Mana Orunai Tohe Na Haua Pita
(Matiu 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

25 'Oha na 'ia Pita 'a ura mau 'isi 'anai waari'u, 'e ta'i
'iniraaui sae 'isi na o'ani 'inia, “'A 'ua? I'oe ro'u ta'i 'iniraaui
rongoiusuri ana'ia mo'osi?”
Mia Pita 'a tohe, 'a o'ani, “Ai'a, 'inau ai'a.”

26 Ma'e ta'i 'ini'i noni tatau'aro anai Na'ohadaaui Piriisi, 'e
sae na heito'oranga'i beia mo'o na 'ia Pita na taba taahiai
karingana ani, 'a o'ani, “'Inau 'au 'omesi'o ro'u beia mo'osi
na'i 'oha nara daua 'ari moui hasi'ei ani.”
27 Mia Pita 'a tohe ro'u mau. Raugu rongo mana kua 'a
tataraoke'a.

Jisas Ra Waia 'Ari Tanaa Paelat
(Matiu 27:1-2, 11-31; Mak 15:1-20; Luk 23:1-25)

28 Na heisonga'i narau haa'i tanaa Jisas na'i ruma ana
Kaeafas 'a wairaau tari 'ari na'i haho'oa ta'aa. Naasi
maraugu waia 'ari na'i kae ruma raha anai ai Rom na Primia
'anai Provensi naasi. Miraaui ai Jiu 'isi rau ai'a siri na'i
rumasi, 'inia 'onaa narai siri na'i ruma anai nei na ai'a Jiu,
rau 'adoma'inia dorai do'o'a na'i maana God marau bwa'igui
ha'i ta'i'a beiraaui noni 'oha rai ha'ato'oai rongo ni Roho
Aharau.
29 Mana Primia, 'ia Paelat, 'a hura'a wou na'i abau 'omaa
beiraau ma o'ani 'iniraau, “'E taha namou ha'ahunia 'inia
mo'oni?”
30 Naasi marau aramia o'ani, “'I'ameu ga'i bwa'i waia mai
tana'o 'onaa na ga'i bwa'i ha'i sae hehere ta'aa!”
31 Mia Paelat 'agu o'ani 'iniraau, “Namoi waia mamoi
hiiria suriai ringe amoou.”
Miraaugu aramia Paelat o'ani, “'I'amoui Rom mou ai'a
ha'awatea domei ngahu ha'amaesia ta sae.”
32 Naasi 'a to'o ha'a-momori'a 'i mareho 'ia Jisas na 'unua
'iniai he'uai mae nai haa.
33 Mia Paelat 'a siri aho'i ruma ma 'unua dorai waia siri
a Jisas, ma o'ani 'inia, “'A 'ua? I'oe naasi Mwaeraha adaaui
Jiu?”
34 Mia Jisas 'a aramia o'ani, “'A 'ua? I'oe na'o 'adoma'inia
haari'o i heisonga'i na'o haua tanaausi, ma'ua 'e sae moi na
'unua tana'o?”
35 Mia Paelat 'a o'ani, “'Eii, 'inau ai'a ai Jiu! 'Iraau
haariraaui nei amu'i narau wai'o maini nara raba 'iraraai
mahosi. 'E taha na'o ha'atari'aa?”
36 Mia Jisas 'agu aramia o'ani, “'Inau ai'a mwaeraha anai
marewanani. 'Onaa nawai mwaeraha anai marewana,
'iraaui nei agu'i rau ga'i heingahui beiraaui saemaua adaa'i
Jiu narau boi 'anai dauau. Ma'ata ni dora ni heimarungi
agua ai'a na'i marewanani.”
37 'Ia Paelat 'a o'ani 'inia Jisas, “Naasi, i'oe 'e mwaeraha?
Nita?”
Mia Jisas 'agu aramia o'ani, “I'oe na'o 'unua do 'inau 'e
mwaeraha, ma'o ha'a-momori. Naasi tarana nau huta mai
'inia. 'Au boi na'i marewana 'anai taroha'iniai taha na ha'a-
momori, miraaui nei narau ta'ahiai taha na ha'a-momori,
rau araisuriau.”

38 Mia Paelat 'a songa'inia ro'u o'ani, “'E taha naasi ha'a-
momori?”
Magu aho'i ro'u hura'ai abau 'omaa beiraaui Jiu ma o'ani
'iniraau, “'Inau ai'a to'oana ta mareho taritari'a nai haua.
39 Ma'ata 'i'amou mou to'oraai ringe 'anai ha'anongiau
'anai ha'ahura'ahia ta sae baaniai rumaniho'o 'ado harisi
na'i madoraa ni Roho Aharau. Ma 'ua? Mou 'irisia dowai
ruhasiai Mwaeraha amoou i Jiu?”
40 Miraau kae awara aho'i tanaa o'ani, “'Ia mo'osi 'oi abui
ruhasia, ma'ata 'ia Barabas nameu 'irisia!” ('Iiasia Barabas
'e sae hehere ta'aa na awa na'i rumaniho'o).

19

1 Mia Paelat 'a 'unua tanaraaui noni hehei'oi dorai waia
Jisas marai rohoa 'iniai hasiwaro baabau.
2 'Oha narau rohoa hako, rau tau'aronai hihiiri bwau
waroraraki marau darasia na'i bwauna. Naasi marau
ha'asirihia 'iniai bwana ni mwaeraha. Bwanasi 'a tewa
magu raba 'ome wangawanga.
3 Naasi marau boi gaarangia marau haikou 'inia, rau
o'ani, “Ha'aasaai Mwaeraha adaaui Jiu!” Maraugu awanga'i
hidaria.
4 Mia Paelat 'a hura'a ro'u i abau 'omaa ma o'ani
'iniraaui noni, “Na'i 'ohani wai waia hura'a mai tana'amou,
ma'ata moi aidangisia do 'inau ai'a to'oana ta mareho nai
ha'atari'aa.”
5 Mia Jisas a hura'a mai beiai hihiiri bwau waroraraki na'i
bwauna, mei beiai bwana tewa nara ha'asirihia 'inia. Mia
Paelat 'a o'ani, “Naani'a mo'o ani!”
6 Mana'i 'oha na 'iraaui Na'ohadaaui Piriisi miraaui sae
hehei'oi nara 'omesuriai Ruma Maea ana God rau 'omesia,
raugu totoro ara'a o'ani, “Rabu ahita'inia na'i dadaahoro!
Rabu ahita'inia na'i dadaahoro!”
Mia Paelat 'a o'ani, “'I'amou namoi waia mamoi rabu
ahita'inia na'i dadaahoro, 'inia 'inau ai'a to'oana ta maho
nai ha'atari'aa.”
7 Miraaui saemaua adaa'i Jiu raugu ha'atee o'ani, “Na'i
ringeringe ameeu, 'iia 'a ta'isada do'ai mae, suria 'a 'unua
haaria do'iia garena God.”
8 Na'i 'oha nagu rongoa o'asi ro'ua Paelat, 'agu mamaa'u
ro'u di'u wou baaniai na'o.
9 Naasi ma waia Jisas aho'i siri na'i ruma ma o'ani 'inia,
“Na'i dora he'ua na'o boi baania?” Mia Jisas 'a ai'a aramia.
10 Mia Paelat 'a ha'atee wetewete o'ani, “'Oi aramiau! 'A
'ua? 'O ai'a 'iraraa do'inau nau to'o mena 'ini'o 'anai ruhasi'o
ma 'anai rabu ahita'ini'o na'i dadaahoro?”
11 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, “Ni mena moi na'o
to'oraa 'iniau naasi mena na 'ia God na haua tana'o. Naasi

'ia mo'o na waiau mai tana'osi, 'a haai ora-ora'a na raha di'u
baaniai ora-ora'a amua."
12 Na'i 'oha na 'ia Paelat 'a rongoa o'asi, 'a bonasia
do'ai sibania ta here nai ruhasia 'inia Jisas mai hura'a
dadara'a. Miraaui saemaua adaa'i Jiu raugu totoro raha ro'u
o'ani, "'Onaa na'oi ruhasia mo'osi mai hura'a dadara'a, ma
ha'ata'inia do i'oe 'o ai'a aba beiai mwaeraha anai Rom. 'Inia
'iatei na 'unua hura'a haaria do'iia 'e mwaeraha, 'a ha'imae
beiai mwaeraha anai Rom."
13 Na'i 'oha na 'ia Paelat 'a rongoai 'unu o'asi adaau, 'a
waia aho'i hura'a maia Jisas, ma heinagu auru na'i dorani
heihiiri nara 'unua 'iniai dorani hau bubuu. (Na'i ha'atee ni
Jiu ra 'unua 'iniai Gabata.)
14 Ma 'ariwou'a 'anai atoaa na'i dangi 'anai ha'aagau 'anai
rongo ni Roho Aharau. Mia Paelat 'a o'ani 'iniraaui Jiu,
"Naani mwaeraha amoou!"
15 Miraaugu awara aho'i wou tanaa o'ani, "Waia beira'i!
Waia beira'i! Rabu ahita'inia na'i dadaahoro!"
Mia Paelat 'a o'ani, "'A 'ua? Mei rabu ahita'iniai mwaeraha
amoou?"
Miraau na Na'ohadaaui Piriisi raugu totoro aho'i ro'u o'ani
tanaa, "Ai'a ta mwaeraha he'ete'i'a ro'u nameigui to'oraa,
'iia moi 'etea Mwaeraha anai Rom."
16 Mia Paelat 'agu watea Jisas tanaraaui hehei'oi 'anai
rabua na'i dadaahoro.

Jisas Ra Rabu Ahita'inia Na'i Dadaahoro
(Matiu 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

Miraau waia Jisas marau hano beira'i beia.
17 Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a suru'ia haariai dadaahoro ana,
marau ta'eha ara'a na'i gere hungahunga nara 'unua 'iniai
dora ni Korai Bwau Sae. (Na'i ha'ateeni Jiu, ra 'unua 'iniai
Golgota.)
18 Na'i 'isi naraugu rabu ahita'inia iei na'i dadaahoro. Ma'e
wairarua nara raburarua ro'u na'i dadaahoro adaru'i. Raru
'ado bobo 'inia Jisas.
19 Mia Paelat 'a 'unua dorai usuai usu-usu na'i baba 'anai
nugaa ara'a na'i bwaunai dadaahoro ana Jisas. 'A o'ani,

JISAS NI NASARET, MWAERAHA ADAAUI JIU

20 Mana usu-usu naasi 'a usua 'iniai ha'atee ni Jiu, Rom,
mana Grik. Ma ragoi Jiu narau 'oha'iniai usu-ususi, 'inia ni
dorasi 'a gaarangia moi 'omaa rahai Jerusalem.
21 Mana 'oha na Na'ohadaaui Piriisi 'a 'omesia o'asi, 'a o'ani
'inia Paelat, "'Oi orisia ma'oi usu 'oniaa, ''Iia 'a 'unua do 'iiani
'e mwaeraha adaaui Jiu.' "
22 Mia Paelat 'a o'ani, "Ni taha nau usua dio, ragu bwa'i
matai orisia'a."
23 'E waira hai hehei'oi nara rabu ahita'inia Jisas na'i
dadaahoro. 'Oha rau rabua hako, rau 'adodi bwana ana'i.

Marau rahia ro'u i to'oni tewa ana nara tagoraa 'inia ta'i kae
tahangai bwana.
24 Marau o'ani, “Gai abui karia. Ma'ata gai gaasi ha'ara
'ana, magai 'omesia tei nai to'oraa.” Naasi ma to'o ha'a-
momori'a i taha na Usu-usu Maea na 'unu 'oniaa, “Ra
hatora'ini'i bwana agu'i, mana to'oni tewa agua ra gaasi
ha'ara 'ana.”* Naasi taha na 'iraaui noni hehei'oi rau haua.
25 Hoita, neiraauni nei narau ura gaarangiai dadaahoro
ana Jisas. Ni inana, mana do'orana inana, mea Meri urao
ana Klopas, mea Meri ni Magdala.
26 'Oha na 'ia Jisas 'a 'omesia inana mana rongoiusuri ana
na ta'ahia 'a o'ani 'inia inana, “'Iiasi 'a 'onaa do 'e garemu.”
27 Magu o'asi ro'u 'iniai rongoiusurisi, “'Iiasi 'a 'onaa do 'e
inamu.” Ma taraawa'a na'i 'ohasi, na rongoiusuri naasi 'agu
ha'a-awahia inana Jisas na'i ruma ana.

Na Mae Ana Jisas
(Matiu 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

28 'Ia Jisas 'a aidangisia do ni mwane mareho na boi 'anai
haa'i 'a ha'a-arotaha'i goro hako, me ma'ata 'anai ha'a-ha'a-
momoriai taha na Usu-usu Maea na 'unua, 'ia Jisas 'a o'ani,
“'Inau raba gono.”†
29 Ma'e bei wai na honu 'iniai waen mahai na awa na'isi.
Rau hauai mareho na matai omiai wai marau ha'ahonua
'iniai waen. Naasi maraugu ha'ababaua na'i raraai hasi'ei
nara 'unua 'iniai Hisop, marau taranga'inia ara'a tanaai
ngoona Jisas do'ai gono.
30 Na'i 'oha na gono hako, 'a o'ani, “'A agaau'a!” Na'i 'oha
na ha'atee o'asi hako, 'a arabwau auru ma nuga manawa.
31 Miraaui saemaua adaa'i Jiu rau ai'a rabasia doni
abedaa'i waira orusi do raigui awa ro'u mau hunganai
dadaahoro tari nata dangi, 'inia ni nata dangi naasi dangi ni
mamaro. (Na dangi ni mamarosi 'a ororiu di'u suria 'a to'o
na'i sade nara 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau.) Naasi rau
ha'angonia Paelat do'ai 'unua tanaraaui hehei'oi 'anai raesi'i
uwadaa'i marai rahi'i dioi abedaa'i baani'i dadaahoro.
32 Miraaui hehei'oi rau 'ariwou marau raesi'i uwadaru'i
rua mwane nararu 'ado bobo 'iniasi a Jisas.
33 Mana'i 'oha naraugu boi beia Jisas, rau sadoia do'iia 'a
bwani mae, naasi marau ai'a raesi'i uwana'i.
34 Ma'ata 'e ta'i 'iniraaui hehei'oi na 'ariwou ma rubu'iai
rageragena 'iniai oo'o, mana 'abu mana wai ra ahe hura'a.
35 Ni mareho na to'osi 'a ha'a-momori, 'inia 'ia mo'o na
'ome'ome haraaria 'iniai maana na taroha'inia hura'a do
neina moi hinihini.

---

* **19:24** 19:24 Psalm 22:18 † **19:28** 19:28 Psalm 22:15; 69:21

36 Ni mareho 'isi ra to'o neina 'ai ha'a-ha'a-momoriai Usu-
usu Maea na o'ani, "'A bwa'i ta ta'i susuri na'i abena nai
bwaro,"‡
37 "marau bore suria mo'o nara rubu'ia 'iniai oo'o."§

Jisas Ra Toringia
(Matiu 27:56-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

38 Na'i muri 'ia Josep ni 'Arimatea 'a taha beia Paelat ma
songa'inia 'onaa 'a ga'i wateai abena Jisas 'anai rahia dio
baaniai dadaahoro. ('Iiasia Josep 'e ta'i sae na suria Jisas,
magu ai'a raba ha'ata'inia haaria, suria 'a mamaa'usiraaui
saemaua adaa'i Jiu.) 'Ia Paelat 'a watea, mia Josep 'a 'ari ma
rahia dioi abena Jisas ma waia.
39 Mia Nikodimas, 'ia mo'o na ataha ga'u beia ani a Jisas
na'i rodo, 'a hano ro'u beia Josep. Mia 'a waai bibii nara
awaiei merisini nara 'unua 'iniai "Myrrh" mana "Alos"
'anai nuga'i na'i abena Jisas na'i 'oha rai ha'aagauai abena
'anai toringia. Mana hihi'adi mareho 'isi ra ga'i 'onaai oru
tangahurui kilo.
40 Miraruai rua mwanesi raru haa'i tahangai bwana
mamaahui mararu ho'u'i 'iniai abena bei'i merisini 'isi.
Naasi here adaaui Jiu 'anai ha'aagau'i abedi sae adaa'i nara
mae 'anai toringi'i.
41 Ni dora nara rabua eisia Jisas na'i dadaahoro 'a awa
gaarangiai moui hasi'ei. Mana'i moui hasi'eisi, 'e wabwa na
awa 'isi, mana wabwasi ai'a ta sae mau narai aoraa ei.
42 Hoita, me suria ra ha'a-osaosa 'iniai tari'a ana i 'oha
'anai ha'aagau 'anai dangi ni mamaro ma naasi'a i wabwa
na gaarangiai dorasi, rau waiai abena Jisas marau aoraa na'i
wabwasi.

20

Na Suruta'e Aho'i Ana Jisas
(Matiu 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

1 Mana'i 'oha na kuhi mau na'i haho'oai Sade, 'ia Meri
ni Magdala 'a ho'orai 'ari hera, ma 'omesia do ni hau nara
ha'abwarasia 'iniai maanai wabwa ra bwane nigaa baira'i.
2 Naasi ma 'eba aho'i ma sadoia Saemon Pita mana nata
rongoiusuri na 'ia Jisas 'a ta'ahia. Mia Meri 'a o'ani 'inirarua,
"'Ei, ra rahiai abena Araha baaniai wabwa, maugu ai'a
'iraraai dora ra nugaa iei!"
3 Na'i 'oha nararugu rongo o'asi, mararu 'eba moe'a 'anai
'ari 'omesiai wabwa.
4 Na'i 'oha raru 'eba mau wou, mana nata rongoiusurisi 'a
'eba di'ua Pita ma ataha 'ari na'i na'o na'i wabwa.

‡ **19:36** 19:36 Eksodas 12:46; Nambas 9:12; Psalm 34:20 § **19:37** 19:37 Sakaraea 12:10

5 'Oha na 'ariwou na'i maanai wabwa 'a mwaoro dio magu
wana siri na'i dora ra ha'adaohia eia Jisas. 'A 'omesi'i bwana
ra ho'ua 'ini'i, ma'ata 'a ai'a siri.
6 Na'i 'oha na 'ia Saemon Pita 'agu ataha, 'a siri daara'i ma
re'i'i dadao ada'i bwana,
7 ma 'omesia doni bwana ra bibiia 'iniai bwauna 'a awa
sigi haaria, ma 'ome 'onaa dora roku taguma'inia goro.
8 Naasi mana nata rongoiusurisi na ada na'i na'o 'inia Pita
'agu siri ro'u haisuri. Na'i 'ohasi 'a 'ome ma hinihini do 'ia
Jisas 'a suruta'e'a aho'i.
9 Rei'uaa tari mai 'ohasi raru ai'a aidangi tarihanai Usu-
usu Maea na 'unua hura'a do'ia Jisas 'ai suruta'e aho'i
baaniai mae.
10 Naasi ma rarugu aho'i 'ari ruma.

Jisas 'A Ha'ata'i Tanaa Meri Ni Magdala
(Matiu 28:9-10; Mak 16:9-11)

11 Mia Meri 'a awa mau hura'ai maanai wabwa, magu
angiangi. Mana'i mau i 'oha na angiangisi 'a mwaoro auru
do'ai wana siri raronai wabwa.
12 Na'i 'oha nagu wana siriwou na'i dora ra nuga iei abena
Jisas, 'a 'omesiai heheinagu adaruai rua enjel nararu siri
suri'i to'oni mamaahui, 'e ta'i tanaai dora na awai bwauna,
ma'e ta'i tanaai dora ra awaiei uwana.
13 Mana rua enjelisi raru songa'inia Meri o'ani, “'E taha
na'o angi 'inia?”

Mia Meri 'a o'ani, “Ra waiai abena Araha agua, maugu
ai'a 'iraraai dora ra nugaa iei.”

14 Na'i 'oha nagu agario aho'i, ma re'iai sae na ura na'i
murina. Na saesi 'ia Jisas, ma'ata 'a ai'a 'ome 'iraraa do'ia
Jisas.
15 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'inia, “'E taha 'o angi 'inia?
'Iatei na'o sibania?”

'Ia Meri 'a 'adoma'inia do'ia mo'o na 'omesuriai moui
hasi'eisi, magu o'ani 'inia, “Saemaua, 'onaa i'oe na'o waia,
ma'oi 'unua tanaaui dora na'o nugaa iei, mawai 'arihia.”

16 Mia Jisas 'agu o'ani, “Meri!”

Mia Meri 'a rihota'i wou tanaa ma o'ani, “Raboni!” Ni
'ado'ado 'anai ha'ateesi naasi, “Ha'ausuri.”
17 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'Oi abui dau mai beiau, suriai
'inau ai'a ara'a mau beia Amagu. Ma'ata 'oi 'ari beiraaui
rongoiusuri agu'i ma'oi 'unua tanaraau do 'inau wai ara'a
beia Amagu, 'e Amamoou ro'u, i God agua, ma'e God amoou
ro'u.”
18 Mia Meri ni Magdala 'a aho'i 'ari ma o'ani 'iniraaui
rongoiusuri, “'Inau 'omesia Araha!” Ma maani'i hakoi
mwane mareho na 'unu'ia Jisas.

Jisas 'A Ha'ata'i Tanaraaui

Rongoiusuri Ana'i
(Matiu 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

19 Mwane mareho 'isi ra to'o na'i dangi sade. Mana'i
mau su'urahinai dangisi, 'iraaui rongoiusuri rau awa na'i
raronai ruma narau honohono ha'ababaua, suria rau ma-
maa'usiraaui saemaua adaa'i Jiu. Raugu 'asu'a mia Jisas 'a
ura beiraau ma o'ani 'iniraau, “Na gooroha ana God 'ai awa
bei'amou!”
20 'Oha na ha'atee o'asi, 'a taranga'ini'i hura'ai rimana'i
dorai 'omesi'i, ma ha'ata'inia tanaraaui rageragena. 'Oha na
'iraaui rongoiusuri rau 'ome 'iraraai Araha adaau, rau honu
'iniai wa'ewa'e.
21 Magu ha'atee aho'i ro'u o'ani 'iniraau, “Na gooroha ana
God 'ai awa bei'amou. 'Onaai ha'ataariau mai ana Ama,
'inau 'au ha'ataari'amou ro'u.”
22 Ma manawasiraau magu o'ani, “Moi dauai Hi'ona Maea.
23 'Onaa namoi 'unua tanaa tanei domou 'adoma'i nugasi'i
ora-ora'a ana'i, 'ia God 'ai 'adoma'i nugasi'i ma'ata'a. Ma
'onaa namou bwa'i 'unua, 'ia God a bwa'i 'adoma'i nugasi'i.”

Jisas 'A Ha'ata'inia Haaria Tanaa Tomas

24 Ma'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri na atana 'ia Tomas nara
'unua ro'u 'iniai 'Iu, na ai'a awa na'i 'oha na 'ia Jisas 'a ha'ata'i
tanaraau.
25 Na'i 'oha nagu boi aho'i, 'iraaui rongoiusuri rau o'ani
'inia, “'I'ameu meu 'omesia Araha!”
Mia Tomas 'a o'ani 'iniraau, “'Inau ai'a hinihinimoou. Wai
hinihini 'onaa wai re'i'i ma'ua karohi'i dora ra maara na'i
rimana'i, ma 'onaa wai karo siri na'i dora na maara na'i
rageragena.”
26 Mana'i nata sade haisuri, 'iraaui rongoiusuri ana'ia
Jisas rau goni na'i ta'i ruma ro'u mausi, mia Tomas 'a awa
ro'u beiraau na'i 'ohasi, mana maraaruma rau honohono
ha'ababau'i goro. Raugu 'asu'a mia Jisas 'a ura ro'u na'i
beiraau ma o'ani 'iniraau, “Na gooroha ana God 'ai awa
bei'amou.”
27 Naasi ma o'ani 'inia Tomas, “'Oi nugaai kaka'umu
na'i 'ini, ma'oi 'omesi'i rimagu. 'Oi karo siri na'i dora na
maara na'i rageragegu. 'Oi hinihini, ma'oi abui 'adoma'i
heiruarua'a!”
28 Mia Tomas 'a o'ani, “I'oe Araha agua, mana God agua!”
29 Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, “I'oe 'o hinihini suria 'o
re'iau. Ma'ata ha'amwaniraau di'u i nei ra hinihini ha'i ai'a
'omesiau.”

'Ado'adona Jon Nagu Taarai

Usua 'Inia i Bukani

30 Ra rago di'ui ha'abu'oahu na 'ia Jisas na haa'i na 'iraaui
rongoiusuri rau 'omesi'i, maragu ai'a nuga'i dio na'i bukani.
31 Ma'ata ni mareho nara nuga'i dio 'isi, ra nuga'i dio do
neina moi hinihini do'ia Jisas naasi Ha'atahi, me 'iia naasi
Garena God. Ma 'onaa moi hinihini o'asi, moi daua namooui
tahi tarau.

21

Jisas 'A Ha'ata'i Tanaraaui

Biu Rongoiusuri

1 Na'i muri, 'ia Jisas 'a ha'ata'i ro'u tanaraaui rongoiusuri
ana'i na'i bobonai kae bwera i Galili.* Ma to'o o'ani.
2 Ra'i nei 'ini'i rongoiusuri ana'i narau awa 'ohasi. 'Ia
Saemon Pita, 'ia Tomas nara 'unua ro'u 'iniai 'Iu, 'ia Nataniel
baaniai 'omaai Kena na'i Provensi Galili, mana rua garena
Sebedi, beiai nata rua rongoiusuri ro'u.
3 Mia Pita 'a o'ani 'iniraau, "'Inau wai hanoriai ahuasi."
Miraau hako raugu o'ani 'inia, "Gai ta'i hano." Rau hano
marau ta'e hura'a na'i ora. Na'i rodo bubusi ai'a ta ta'i ii'a
narai ngahuia.
4 Mana'i 'oha na dangi 'a hane mai, rau 'omesia Jisas ura-
ura ana na'i one, ma'ata rau ai'a 'ome 'iraraa do'ia Jisas.
5 Mia Jisas 'agu awara hura'a o'ani 'iniraau, "Mwane
geresae, ra'i ii'a namou ngahui'i?"
Miraau o'ani 'inia, "Ai'a."
6 Miagu o'ani ro'u 'iniraau, "Moi gaasia aurui hu'o na'i
aba odo 'iniai ora mamoi to'i'i tara'i nei!" Na'i 'oha
naraugu gaasia auru 'onaai 'unua ana, ma naasi ma bwara'a
tanaraaui raua aho'i 'iniai honu'a ana 'iniai ii'a.
7 Naasi mana rongoiusuri na 'ia Jisas na ta'ahia 'a o'ani
'inia Pita, "'Ia Araha naasi!" 'Oha na rongoa o'asi a Pita, 'a
hasi siri aho'i na'i bwana bo hura'a ana ma rege dioi wai,
ma arasi siri one.
8 Miraaui haru rongoiusuri rau awa moi na'i ora 'anai
ogea siri one 'i hu'o na honu 'iniai ii'a. Mana'i dora narau
awaieisi ai'a taraa ha'atau, 'a ga'i 'onaa moi ta'i 'arangi mita
baaniai one.
9 Na'i 'oha narau ataha siriwou, rau 'omesiai ii'a matota
na awa na'i hunganai mwagaraha na'i 'eu. Ma ra'i bredi ra
awa ro'u.
10 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "Moi waa'i mai tara'i ii'a
namougu bura'i ngahui'i 'isi."
11 Mia Saemon Pita 'a ta'eha na'i ora ma 'a'auhiraau 'anai
ogea siri one 'i hu'o na honu 'iniai ii'a. Rau ngahuiai ta'i

* **21:1** ***Galili:*** Tara'i 'oha ra 'unua Galili 'iniai Taebirias.

'arangi rima tangahuru mana oru kae ii'a, mana hu'o ai'a
do'ai ohogao.
12 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Mou boi mamoi ngau.”
Ma ai'a do ta ta'i 'iniraau naigui songa'inia o'ani, “'Iatei
nei'oesi?” Suria rau bwane aidangisia hako do 'ia Araha.
13 Jisas 'a haua tanaraaui bredi 'anai ngaa, ma haua ro'u
i ii'a tanaraau.
14 Naasi orunai 'oha na 'ia Jisas 'a ha'ata'i tanaraaui
rongoiusuri ana'i murinai suruta'e aho'i ana baaniai mae.

Jisas 'A Ha'atee Wetewete Tanaa Pita

15 Na'i 'oha narau ngau hako, 'ia Jisas 'a ha'atee o'ani 'inia
Pita, “Saemon, garena Jon. 'A 'ua? I heita'ahi amua tanaau
'a raha di'uai heita'ahi narau haua i mwane 'ini tanaau?”
Mia Pita 'a aramia o'ani, “'Io Araha, 'o 'iraraa do'au
ta'ahi'o.”
Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'Oi hangani'i garei siip agu'i.”
16 Mia Jisas 'a songa'inia ro'u aho'i a Pita o'ani, “Saemon,
garena Jon. 'A 'ua? 'O ta'ahiau?”
Mia Pita 'a aramia ro'u o'ani, “'Io Araha, 'o 'iraraa do'au
ta'ahi'o.”
Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'Oi 'omesuri ha'agorohi'i siip
agu'i.”
17 Mia Jisas 'a songa'inia aho'i ro'ua Pita o'ani, “Saemon,
garena Jon. 'A 'ua? 'O ta'ahiau?”
Na'i 'ohasi mia Pita 'a arunga ta'aa'a, suria 'ia Jisas 'a
songa'inia ha'a-oru 'iniai ta'i heisonga'i moi. Mia Pita 'agu
o'ani 'inia, “Araha, ni mwane mareho 'o aidangisi'i hako'a,
'o 'iraraa do 'inau 'au ta'ahi'o.”
Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'Oi hangani'i siip agu'i.
18 Wai 'unua ha'a-momori tana'o, na'i 'oha 'o haoru, 'o
matai ho'osia haari'o i bwana amua, ma'o matai 'ari na'i
dora na'oi raba 'ari na'iei. Ma'ata na'i 'oha 'oi wari, 'oi
taranga'ini'i rimamu'i hura'a ma ra'i sae he'ete'i narai tosi'o
marai wai'o 'ari na'i dora na'o bwa'i raba 'ari na'iei.”
19 'Ia Jisas 'a hadahada o'asi 'inia Pita, do neina 'ia Pita 'ai
aidangisiai mae he'ua nai haua 'anai ha'ahauasaa God. Mia
Jisas 'agu o'ani 'inia, “'Oi suriau tarau.”

Na Rongoiusuri Na 'Ia Jisas

Na Ta'ahia Di'u

20 'Ia Pita 'a rihota'i ma 'omesiai haisuri anai rongoiusuri
na 'ia Jisas na ta'ahia. (Naasi ni rongoiusuri na abesua wou
beia Jisas na'i 'oha narau ngau ani ma songa'inia 'inia mo'o
nai usuha'inia tanaraaui maerongana.)
21 Hoita, mia Pita 'a songa'inia Jisas o'ani, “Mia mo'osi 'ai
'ua Araha?”

22 Mia Jisas 'a aramia o'ani, “'Onaa na wai 'irisia do'ai tahi
tari na'i 'oha nawai aho'i mai, 'e taha na ta'aabemu 'inia?
I'oe 'oi suriau.”
23 Na maho na 'unuasi 'a 'adarara 'ari tanaraaui noni
hinihini marau 'adoma'inia doni rongoiusurisi 'agu bwa'i
mae'a. Ma'ata 'ia Jisas 'a ai'a 'unua o'asi. Ni mareho na
'unua Jisas 'a o'ani, “'Onaa nawai 'irisia do'ai tahi tari na'i
'oha nawai aho'i mai, 'e taha na ta'aabemu 'inia?”

Ha'ahakona

24 'Inau naasi rongoiusuri nau re'i'i mwane mareho nau
usu'i dio 'ini. Mi'ameu hako meu 'iraraa doni mareho nau
usu'isi ra ha'a-momori.
25 'A rago di'u i mareho na haa'ia Jisas nau ai'a usu'i dio
na'i bukani. Ma 'onaa nawai usu'i hako dio, 'au 'adoma'inia
do ni marewana hako 'a bwa'i 'ohadi buka nawai usu'i 'ini'i
mwane mareho 'isi.

Na Tatau'aro Adaa'i Ha'ataari

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'Ira tei nara 'a'auhi'o 'anai aidangisiai ha'atee ana God ma 'anai raha ara'a na'i tahitahi amua beia Jisas Kraest. 'Oi 'adoma'i surisuriai he'ete'i naga'i haa i tahitahi amua 'onaa nara ga'i bwa'i ha'ausuri'o ma'ua 'a'auhi'o.

Na'i Buka Tatau'aro 'a mamaani 'abai'i ha'ausuri 'anai heisoi. 'A hadanga'iniraaui noni hinihini tahamora, miraaui na'otara tahamora, miraaui sae tahamora narau hura'a 'anai taroha'iniai Taroha Goro. 'Iraau rau haa'i hako i madoraa adaa'i mana ha'a adaa'i mana wetewete adaa'i 'anai tau'aro tanaa God, 'anai 'a'auhiraaui nei narau rabasiai hei'a'auhi, ma 'anai maania tanaraaui haru sae i taha na 'ia Jisas 'a hau'i tanaraau.

'Iraaui sae hinihini na'i madoraasi rau wa'ewa'e di'u ana'i taroha'inia Jisas. Tara'i sae 'onaaia Pol mia Banabas raru hano ha'atau 'anai waa i Taroha Goro. 'Iraaui nei narau awa hatara'i moi na'i 'omaa 'onaaia Pita mia Jems raru heitaroha'i suri'i 'omaa bobodaau.

'Igaau ro'u gau to'o madoraa 'anai taroha'inia Jisas tanaraaui haru nei. Na'i 'oha na 'oi 'oha'iniai Buka Tatau'aro adaaui Ha'ataari 'oi 'adoma'i suriraaui mwane narau ha'ausuri'o 'inia Jisas, ma 'oi 'adoma'i suriraaui nei na 'o ga'i taroha'inia Jisas tanaraau.

1 Tana'o Tiofilas:

Na'i buka tahamora agua, 'au usu'i mwani maho na 'ia Jisas 'a haa'i ma ha'ausuringa'ini'i, na'i madoraa na taraawa'a hauai tau'aro ana
2 tari dangi nara waia ara'ai aro. Na'i na'o maragu waia ara'ai aro, 'a heiatenga'i 'iniai mena anai Hi'ona Maea tanaraaui Ha'ataari ana'i na 'ome sigihiraau.
3 Na'i murinai mae ana, 'e hai tangahurui dangi na ha'ata'inia haaria tanaraau na'i 'ado herehere 'anai ha'ata'inia mora do'iia 'a tahi aho'i ha'a-momori. Rau re'ia ma hadanga'inia tanaraaui heimarungi ana God.
4 Na'i 'oha na awa mau beiraau, 'a o'ani, “Moi abu hano baaniai Jerusalem. Moi mamasiai Hi'ona Maea na 'ia Amagu na duruduru 'inia, me'inau ro'u 'au bwane maania tana'amou.
5 'Ia Jon 'a bwareomaea'amou 'iniai wai, ma bwa'i orea mia God 'ai bwareomaea'amou 'iniai Hi'ona Maea.”

'Ia Jisas 'A Ara'ai Aro

6 'Oha 'iraau Ha'ataari rau awa goni beia Jisas, rau
songa'inia o'ani, “Araha. 'A 'ua? I'oe 'oi haua aho'i
heimarungi na'i 'ohani tanagaaui ai Jiu?”
7 Mia Jisas 'a o'ani, “'Iia moi Amagu na to'oraai mena 'anai
ha'a-arataraai madoraa 'ana. Ma ai'a 'iaamoou 'anai 'iraraa
'oha he'ua nai to'o.
8 Ma'ata 'i'amou moi honu 'iniai mena anai Hi'ona Maea
na'i 'oha nai dio maai sirihi'amou. Ma moi taroha'iniau na'i
Jerusalem, ma na'i hakoi Provensi Jiudea ma na'i Provensi
Samaria mana 'ari suria hakoi marewana.”
9 'Agu ha'atee hako mia God 'a waia ara'a 'oha rau wanasia
maua Jisas. Mana rorodo 'a kukuha bwarasia maraugu ai'a
re'ia'a.
10 Miraau rau wana to'o buu mau ara'ai aro. Raugu 'asu'a
ma'e rua sae raru to'oni 'ini to'oni mamaahui raru ura na'i
bobodaau.
11 Raru o'ani, “'A 'ua na 'i'amou saeni Galili mou ura 'inia
na'i 'ini mamougu wana ara'ai aro? 'Ia Jisas nara waia ara'ai
aro ani, 'ai boi aho'i ro'u mau 'onaai herehere namou re'ia
na'i 'oha 'iia 'a aho'i ara'ai aro.”

Sae 'Anai Orisia Jiudas

12 Na'i muri 'iraaui Ha'ataari rau hano baaniai hungahun-
gai 'Oliv marau 'ari aho'i 'omaai Jerusalem. I hungahungai
'Oliv 'a ga'i 'onaa moi ta'i kilomita baaniai Jerusalem.
13 Rau ta'eha na'i ahii na'i ruma ahaaha narau bwane awa-
awa na'iei. 'Iraaui Ha'ataari narau awa 'isi, 'ia Pita, Jon,
Jems, Andru, Pilip, Tomas, Batolomiu, Matiu, Jems garena
Alfias, Saemon—'ia mo'o na raba ha'ahakoai Mwaeraha
adaaui Rom, mea Jiudas garena Jems.
14 'Iraaui Ha'ataari rau boi goni tarau na'i 'isi beiai ta'i
'ado'ado 'anai ha'arahesi. 'Iraau tara'i urao ro'u beia Meri
inana Jisas, miraau do'orana'ia Jisas, rau matai boi goni ro'u
beiraau.
15 'E ta'i 'oha, 'a gaarangi 'onaai ta'i 'arangi mana rua
tangahuru 'iniraaui noni hinihini rau rurugoni ro'u. Mia
Pita 'a ura ara'a ma ha'atee tanaraau.
16-17 'A o'ani, “Arai do'ora, na'i 'oha bwani 'ia Deved 'a
ha'atee 'iniai mena anai Hi'ona Maea 'anai 'unuai maho
'abaia Jiudas. Mana maho na 'unua 'a to'o'a. 'Ia Jiudas 'e ta'i
'inigaau ma tau'aro beigaau miagu waia mai ruruha 'anai
daua Jisas.
18 “Mia Jiudas 'agu horiai dorai ano 'iniai ha'a nara haua
tanaa 'iniai hereta'aa na haua. Ma na'i 'isi nagu ahoda abwa-
abwa na'iei mana ahuna 'a pusu mana mwane maho na'i
rarona ragu teteho hura'a.
19 Ma na'i 'oha 'iraaui sae na'i Jerusalem rau sadoia o'asi,
rau 'unua 'iniai dorasi Akeldama. 'Ado'ado 'ana 'e Ano ni
'Abu.

20 “Na'i buka ni Psalm, 'ia Deved 'a usua o'ani,
‘Ruma ana 'ai awa bwaranga moi mamoi abu watea ta sae
nai mono na'iei.’*
Ma o'ani ro'u,
‘‘A goro 'onaa ta sae he'ete'i naigu tagora orisiai saesi.’†
21-22 “Naasi gau rabasia ta sae he'ete'i nai 'a'auhigaau 'anai taroha'inia do 'ia Jisas 'a suruta'e aho'i baaniai mae. Tarana naasi gai 'ome sigihia ta ta'i 'iniraaui nei narau bwane awa-awa beigaau taraawa'a mau na'i madoraa 'ia Jon 'a bwareomaeaa Jisas tari madoraa 'ia God 'a waia aho'i ara'ai aro.”
23 Hoita, 'e rua sae narau wai'ado'ado 'inia, 'ia Mataeas mia Josep Basabas, nata atana 'ia Jastas.
24 Marau ha'arahesi o'ani, “Araha, i'oe 'o aidangisi'i 'ado'ado adaa'i mwani noni hako. 'Oi ha'ata'inia tana'ameui nei na'o 'ome sigihia
25 'anai ha'i Ha'ataari orisia Jiudas, 'ia mo'o na rihota'i baanigaau ma 'ari na'i huunai dora na araria.”
26 Maraugu gaasi ha'ara ma auru na'i hungana Mataeas. 'Iia ro'u naagu siri beiraaui ta'i tangahuru mana ta'i Ha'ataari.

2

Boi Anai Hi'ona Maea

1 Ma na'i dangi na 'iraaui Jiu ra ha'ato'oai Rongo nara 'unua 'iniai Pentikos,* 'iraau hakoi sae hinihini rau rurugoni na'i ta'i dora.
2 Raugu 'asu'a marau rongoa'ai maho na rongo raha na dio mai baaniai aro. 'A rongo 'onaai kae ro'a raha. Mana aohanai ro'asi 'a rongo raha hako 'ari raronai ruma narau awa 'ieisi.
3 Miraau re'i'i maho ra 'ome 'onaai gere ngarungarui 'eu ra 'adarara na'i raronai rumasi. Ra dio na'i hungadaau hako.
4 Mana Hi'ona Maea 'agu sirihiraau maraugu taraawa'a hadahada 'ini'i mwani hadahada he'ete'i hairiu na Hi'ona Maea na hau'i tanaraau.
5 Ma na'i 'ohasi, 'a ragoi saeni Jiu na'i Jerusalem narau boi baani'i mwani kantri he'ete'i hairiu na'i marewana narau ai'a aidangisia maua Jisas, ma'ata ra 'adoma'i ha'ahihi'aa God.
6 Na'i 'oha rau rongoai maho na rongo 'onaai ro'a rahasi, rau goni ro'u mai beiraaui noni hinihini. Marau heimwaota'i, 'inia 'iraaui noni hinihini rau hadahada 'ini'i hadahada adaa'i.

---

* **1:20** 1:20 Psalm 69:25 † **1:20** 1:20 Psalm 109:8 * **2:1** ***Rongo nara 'unua 'inia Pentikos:*** Wanasia na'i Diksonari.

7 Rau heimwaota'i ma bu'o i ahudaa'i marau o'ani, “Romwane! Sae 'inisi ra'i saeni Galili moi neiraaunisi!
8 'A he'ua naraugu 'irara'i 'ini'i hadahada agaa'isi?
9 Tara'i sae gau boi baaniai Patia, Midia, ma na'i Elam. Tara'i abe baaniai Mesopotemia, Jiudea, Kapadosia, Pontas, Eisia,
10 Frijia, Pamfilia, Ijip, mana'i Libia gaarangiai Saerin. Ma tara'i abe gau boi ro'u baaniai Rom.
11 Tara'i nei ra'i sae ni Jiu ha'a-momori ma tara'i nei ra awa suria moi ringeringe agaaui Jiu. Tara'i sae gau boi baaniai Krit mana'i Araibia. Me'igaau hako gau rongoai hadahada adaau 'ini'i hadahada agaa'i 'abai'i kae maho na hau'ia God.”
12 Rau heimwaota'i ma kakui ahudaau ro'u, marau taraawa'a songa'iniraau hairiu o'ani, “'E taha gasi naasi romwane?”
13 Tara'i abe rau ha'ada'ada'a 'iniraau, rau o'ani, “Rau gonogono gasi marau bweu'a.”

Hadahada Ana Pita

14 Miraau hakoi ta'i tangahuru mana rua Ha'ataari rau ura ara'a mia Pita 'a ha'atee raha tanaraaui sae narau goni mai 'isi o'ani, “'I'amoui sae ni Jiu me 'i'amou ro'u i sae namou awa na'i Jerusalem, moi bahurongo goro mawai ha'a-aidangisi'amou 'iniai maho na to'o na'i 'ohanisi.
15 'I'amou mou 'adoma'inia do 'iraaui sae 'ini rau gono-gono marau bweu'a. Magu ai'a! 'Agu angi siwa moi haho'oa 'ohanisi.
16 Ma'ata maho namou re'ia na to'o na'i 'ohanisi, 'ia Rarabea Joel 'a bwane taroha'inia mai ga'u na'i 'oha bwani.
17 'Ia God 'a o'ani,
‘Na'i 'oha nai raumwadu mai hahakonai dangi,
wai ha'ataaria dio i Hi'ona Maea agua maai sirihiai tahinganai 'ado sae.
Miraau gare amoo'i rai haa'i ha'atee rarabea.
'Iraau sae haoru amoo'i rai re'i'i ha'amaranga,
miraau noni wari amoo'i rai re'i'i ha'amaranga na'i mauru.
18 Ha'amomori! Na'i 'ohasi wai ha'ataaria dio i Hi'ona Maea agua
maai sirihiraaui noni tatau'aro agu'i, rei'uaa sae mwane ma'ua urao,
marai haa'i ha'atee rarabea.
19 Mamoi re'i'i ha'ara mana ha'abu'oahu nawai haa'i na'i ahoasara mana'i ano.
I 'abu, ma 'eu mana kaeni asuasu raha rai ha'ata'i.
20 Na sina 'abwa'i rara, mana hura 'ai wangawanga 'onaai 'abu,
maigu to'o i dangina Araha na ororiu di'u ma hauasa.

21 Miraaui nei rau ha'arahesia God rai tahi.'†
22 "Moi rongo'i ha'atee 'ini noni nai Israel! Mou 'iraraa
goro do 'ia Jisas ni Nasaret 'a haa'i mwani ha'abu'oahu
mana ha'ara, 'inia mareho 'isi ra to'o na'i kantri agaauni.
Ni mwani ha'abu'oahu na haa'isi, ra ha'ata'inia goro hura'a
do'ia God naasi na ha'ataaria mai.
23 Me suriai hei'irisina mau mai, 'ia God 'a ha'awatea do
moi daua Jisas. Mamou ha'amaesia 'oha mou taranga'inia
tanaraaui noni ta'a'i 'anai rabu ahita'inia na'i dadaahoro.
24 Mia God 'a ruhasia baaniai mena anai mae ma ha'atahia
aho'i. 'Iniai mae, 'abwa'i ha'abwarasia baaniai tahi aho'i.
25 Na'i buka ni Psalm, 'ia Deved 'a hadanga'iniai mae ana
Jisas o'ani,
"A bwa'i ta 'oha'a ro'u nawaigu mamaa'usia ta maho,
'inia i'oe a Araha God na'o awa tarau beiau. I'oe 'o
na'otaragu.
26 Naasi, 'au wa'ewa'e raha,
mau hadahada ha'i wa'ewa'e ro'u.
'Inau 'au 'iraraa dowai tahi aho'i,
27 'inia 'o bwa'i wateai abenai noni maea amua 'anai ngabo
na'i ano,
mana aungagu do'ai awa tarau na'i dora adaaui nei
nara mae.
28 I'oe 'o ha'ata'inia tanaau i tara 'anai tahi tarau,
minau wa'ewa'e 'iniai awa amua beiau.'‡
29 "'Inau raba 'unua tana'amou mwani sae agu'i, 'abaiai
wauwa agaau na'i 'oha bwani, 'ia Mwaeraha Deved. 'Iia 'a
bwani mae mara bwani toringia orea mana barabarana 'a
awa mau tari dangini.
30 'Ia Deved 'e Rarabea, ma 'iraraa do 'ia God 'a haua
tanaa i duruduru hihi'a do baaniai burungana haaria nai
ha'amwaeraha iei ta sae 'onaaia haaria.
31 'Ia Deved 'a bwane 'iraraai maho na'ia God nai haua.
Naia na ha'atee rarabeanga'iniai suruta'e nai haa Ha'atahi
ma ro'u do 'iia 'a bwa'i awa tarau na'i dora adaa'i nei nara
mae, mana abena 'a bwa'i ngabo.
32 "'Ia God 'a ha'a-suruta'ea ha'a-momori a Jisas baaniai
mae. 'I'ameu hako meu re'ia 'ini'i maamee'i.
33 'Ia Godi Ama 'a waia ara'a ma ha'aheinagua na'i aba
odona 'anai ha'a-ororiua. Mana Ama 'a ha'awatea Jisas 'anai
ha'ataariai Hi'ona Maea tana'ameu 'onaai bwane durua ana
God. Ma naasi maho namou rongoa mamou re'ia na'i
'ohanisi.
34 Ma'ata 'ia Deved 'a ai'a ara'ai aro 'anai heinagu na'i aba
odona God, me 'iia 'a o'ani,
"Ia Araha God 'a o'ani 'inia Araha agua,
"'Oi heinagu na'i aba odogu,

---

† **2:21** 2:17-21 Joel 2:28-32 ‡ **2:28** 2:25-28 Psalm 16:8-11

35 tari 'oha wai nugaraau dio i maerongamu
na'i bahainai heimarungi amua.” ’§
36 “Ma naasi 'i'amou hakoi sae ni Israel, mou ga'i aidan-
gisia dona 'ia Jisas na mou ngahu ha'amaesia na'i dadaahoro
ani, 'ia God 'a 'ome sigihia na Araha mana Ha'atahi.”
37 Na'i 'oha raugu rongoa o'asi, rau ta'i kaeni arunga ta'aa
di'u marau songa'inia Pita miraau tara'i Ha'ataari ro'u o'ani,
“Romwane! 'E taha meigu haua?”
38 Mia Pita 'a aramiraau, 'a o'ani, “Moi rihosi baani'i ora-
ora'a amoo'i mamoi bwareomaea 'iniai atana Jisas Kraest.
Mia God 'a duruduru 'inia do 'ai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a
amoo'i maai watea mai Hi'ona Maea tana'amou.
39 Na durudurusi, 'a haua tana'amou beiraaui gare amoo'i,
miraau ro'u i nei rau awa ha'atau. Ha'amomori, na
durudurusi 'a haa tanaraau hako ro'u i nei na 'ia God na
'unuraau.”
40 'Ia Pita 'a hadahada orea tanaraau ma ha'ata'u'uraau
wetewete o'ani, “Moi 'ome'ome goro, mou gasigu siri na'i
ha'a-mama'ai na'i dangi ni hihiiri 'onaairaaui sae ta'a'i na'i
'ohanisi.”
41 Naasi 'iraaui nei rau rongo'i ha'atee ana'ia Pita marau
hinihini, ra bwareomaearaau na'i 'ohasi. Na'i madoraasi, 'a
ga'i 'onaai oru merui sae narau aho'ita'i sae hinihini.
42 Miraausi rau mwa'emwa'e goro 'anai bahurongo'i
ha'ausuringa'i adaa'i Ha'ataari marau 'a'auhiraau hairiu.
Marau matai boi goni ro'u 'anai ngau* mana ha'arahesi.

Tahingadaaui Noni Hinihini

43 'Iraaui Ha'ataari rau haa'i mwani ha'ara mana
ha'abu'oahu 'iniai mena na'ia God 'a haua tanaraau. Mi-
raaui noni hunga rau heimwaota'i di'u.
44 Me 'iraaui noni hinihini rau ruru goni tarau marau
taraawa'a hisu hairiu 'ini'i bori adaa'i 'ini'i 'ado maho rau
rabasi'i.
45 Marau raonga'ini'i ro'u i toto'ora adaa'i, ma tara'i maho
ro'u 'anai 'a'auhiraau ro'u i nei rau awa ha-ha'aroha'a.
46 Rau boi goni 'anai ha'arahesi 'ado dangi na'i Ruma Maea
ana God marau mwa'emwa'e goro 'anai 'ari goni ro'u suri'i
ruma adaa'i 'anai ngaugoni beiai ahu wa'ewa'e.
47 'Ado 'oha moi narau 'unu ha'aasaa God, miraaui noni
rau 'adoma'i ha'ahouraau. Mana ruruha adaau 'a rago
hanehane ara'a moe'a 'ado dangi 'iniraaui nei na 'ia God
'a ruhasiraau baani'i ora-ora'a adaa'i.

3

Sae Pwaki

§ **2:35** 2:34-35 Psalm 110:1 * **2:42** ***Ngau:*** Rau boi goni 'anai ngau mana'i muri rau hauai ngau maea.

1 'E ta'i dangi na'i angi oru abaidangi, 'ia Pita mea Jon raru
'ari Ruma Maea ana God, 'inia naasi madoraa nara matai
ririhunga'i.
2 'Ado dangi 'e sae na pwaki mau mai 'oha na huta, ra
suru'ia mai 'anai ha'aheinagua na'i bobonai maraaruma
anai bara na'i Ruma Maeasi 'anai ha'angoni ha'a beiraaui
sae rai siri 'anai ha'arahesi. Na maraarumasi ra 'unua 'iniai
“Maanai Bara 'Ome Goro.”
3 Ma na'i 'oha na re'ia Pita mea Jon raru boi 'anai siri Ruma
Maea, ma ha'angoni ha'a beirarua'a.
4 Mia Pita mea Jon raru wanasia mia Pita 'a o'ani, “'Osu
wana ga'u mai 'ini.”
5 Mia mo'osi 'a wanasirarua ma 'adoma'inia do rarui
hisungia 'inia ta maho.
6 Mia Pita 'agu o'ani moi 'inia, “'Inau ai'a to'o ha'a. Ma'ata
'e maho he'ete'i moi nau to'oraa, ma naia nawai haua tana'o.
Wai 'unua tana'o na'i atana Jisas Kraest ni Nasaret, 'oi ura
ara'a ma'oi hahano!”
7 Ma dau na'i rima odona ma ha'a-suruta'ea. Na'i mau
'ohasi na rua uwana rarugu wetewete aho'i,
8 ma ura ara'a ma taraawa'a hahano. Marau ta'i siri wou
na'i Ruma Maea mia mo'osi 'a regerege ma 'unu ha'aasaa
God.
9 Ma na'i 'oha 'iraaui sae rau re'iai hahano ana ma 'unu
ha'aasaa God,
10 rau 'ome 'iraraa do'ia mo'osi na heinagu tarau na'i
bobonai maraaruma anai bara na'i Ruma Maea 'anai
ha'angoni ha'a ani. Ra bu'o hakoi ahudaa'i 'iniai hahano
aho'i na haa mo'osi.

Hadahada Na Haua Pita

Na'i Ruma Maea ana God

11 'Iraaui sae rau heimwaota'i di'u marau 'eba mai beiraau
na'i Ruma Maea na'i dora ra 'unua 'iniai “Abaihare ana
Solomon.” Na'i 'ohasi, na sae na pwaki ga'u ani, 'a dau mau
wou beia Pita mea Jon.
12 Ma na'i 'oha 'ia Pita 'a re'ia do rau goni mai beia, 'a o'ani
'iniraau, “Mwani noni ni Israel, 'a 'ua namou heimwaota'i
mamou wana wetewete 'ini'amiria? Mou 'adoma'inia do
miri ha'ahahanoa mo'oni 'iniai mena amiria haarimiria
ma'uasi mou 'adoma'iniai do miri odo-odo na'i maana God
na miri ha'ahahanoa 'inia mo'oni? Ai'a!
13 God adaaui wauwagaa'i, 'iraaua Ebraham mea Aisak
mea Jekop, na hauai maho namou re'iani, neina 'igaau gai
ha'aasaai atanai noni tatau'aro ana, 'ia Jisas. Mi'amougu
taranga'inia Jisas tanaraaui saemaua adaa'i Rom 'anai
ha'amaesia. Rei'uaa na'ia Paelat 'a raba ruhasia dadara'a
mi'amou mou ai'a rabasia o'asi.

14 'I'amou mougu ha'angonia do'ai ruhasia dadara'a i sae
hahaingahu. Mamougu 'itaai sae na awa maea ma odo-odo.
15 Mougu ha'amaesia mo'o na matai haua tana'amoui
huunai tahi. Ma'ata 'ia God 'a ha'a-suruta'ea aho'i baaniai
mae. 'I'ameu nameu 'omera'i maa 'iniai mahosi.
16 'I'amou mou re'iai sae pwakini mamou aidangisia ro'u.
'I'amiria miri ha'ahahanoa mo'oni 'iniai mena ana Jisas.
Meu hinihiniai atana Jisas ma naia nagu hahano aho'i 'inia
i sae pwakini.
17 “Mwani sae agu'i, 'au 'iraraa do 'imoou mana na'otara
amoo'i mou hauai maho ta'aa tanaa Jisas 'inia mou ai'a
aidangisia do'ia God na ha'ataaria mai.
18 Ma'ata 'ia God 'a bwane ha'ateenga'inia tanaraaui
Rarabea doni Ha'atahi 'ai rongomaata'i, ma naanigu
ha'ato'oanai maho na bwane ha'atee duruduru 'inia ani.
19 Naasi moi orisi mamoi rihota'i tanaa God mia God 'ai
ha'a-ai'a'i ora-ora'a amoo'i.
20 'Onaa moi haua o'asi, 'ia Araha God 'ai ha'a-'o'ori'i
'adoma'imoo'i maigui ha'ataaria aho'i maia Jisas Kraest
tana'amou. 'Ia naasia mo'o na 'ome sigihia 'anai Ha'atahi
aga.
21 Ma'ata 'ia Jisas 'ai awa ga'u na'i aro tari madoraa na'ia
God 'ai ha'ahaoru'i hakoi mwani maho, 'onaai bwani 'unua
adaaui Rarabea maea na'i 'oha bwani.
22 Ma 'onaai bwani 'unua ana Moses. 'A o'ani, “'Ia God
'ai 'ome sigihia ta Rarabea 'onaaiau baaniraaui sae amoo'i,
'iraaui Jiu. Moi rongosuri'i mwani mareho nai 'unu'i.
23 Mia tei na bwa'i rongosuriai Rarabeasi, 'a bwa'i awa
bei'amou na'i ta'i ruruha mia God 'ai ha'a-ai'aa.’
24 “Maho naragu to'oto'o na'i madoraanisi, 'ia Samiuel
miraau Rarabea naraugu awa ro'u na'i muri, rau bwani
maani'i hako'a.
25 'I'amou ra'i gare adaa'i Rarabea 'isi, ma naasi ni
duruduru na'ia God 'a haua tanaraaui wauwa amoo'i 'ai 'ari
ro'u tana'amou. 'Inia God 'a duruduru tanaa Ebraham do
'iraau hakoi sae ni marewana rai dauai ha'agorohi baaniai
burungana Ebraham.
26 Ma naasi, 'ia God 'a 'ome sigihiai sae tatau'aro ana, 'ia
Jisas, ma ha'ataaria mai neina moi dauai ha'agorohi ana
mamoi rihosi mamoi nugasi'i baronga ta'a'i amoo'i.”

4

'Ia Pita Mea Jon Raru Ura

Na'i Maadaaui Kansol

1 'Ia Pita mea Jon raru hadahada mau tanaraaui noni
hunga, me 'iraau tara'i Piriisi beiai bwauodo adaaui sae

hehei'oi nara 'omesuriai Ruma Maea ana God, miraau ro'u
tara'i Sadiusi rau ada'a.
2 Rau taesu'a di'u 'ana Pita mea Jon 'iniai maania adarua
doni suruta'e aho'i ana Jisas 'a ha'ata'inia do 'iraau sae rai
matai suruta'e aho'i ro'u baaniai mae.
3 Raugu ha marau daurarua'a. Ma 'inia 'a su'urahi'a
marau nugararua na'i rumaniho'o tari haho'oa.
4 Ma ragoi nei rau bahurongorarua rau aho'ita'i sae
hinihini. Ma naasi goni beiraaui nei narau bwani hinihini,
'a 'onaai rima merui sae.
5 Na'i moi nata dangi, me 'iraaui bwauodo miraaui
saemaua adaa'i Jiu, beiraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia
Moses rau goni'a mai na'i Jerusalem.
6 'Ia 'Anas, i Na'ohadaaui Piriisi, mea Kaeafas, mea Jon,
mea Aleksanda miraau ro'u tara'i nei na'i burungana 'Anas
rau boi ro'u.
7 Marau waia maia Pita mea Jon. Rau ha'a-urasirarua
na'i 'ubutadaau maraugu songa'inirarua o'ani, “Mena ana
tei mana mena he'ua namuru haua 'anai ha'agorohia aho'i
a mo'oni?”
8 Mia Pita i Hi'ona Maea 'a rabe beia ma aramiraau o'ani,
“Tana'amou bwauodo adaa'i Jiu, mi'amou tara'i saemaua
ro'u,
9 na'i 'ohani mou raba kootimiria 'iniai haua amiriai maho
na goro tanaai sae na pwaki uwana. Mamou raba aidangisia
ro'u i here miri haua nagu goro aho'i 'inia.
10 Mawai rangasia tana'amou miraau hako ro'u sae ni
Israel do sae na ura na'i maamoou nisi, 'a goro aho'i 'iniai
mena ana Jisas Kraest ni Nasaret namou ngahu ha'amaesia
na'i hunganai dadaahoro ani, mia God 'a ha'atahia aho'i ro'u
moi.
11 Mia Jisas naasi na Usu-usu Maea 'a hadanga'inia o'ani,
‘Na hau 'i'amou sae tatau'aro ruma mou 'itaa,
'agu buna ha'i hau ororiu di'u na'i bani anai ruma.’*
12 'Iia moia Jisas na matai ruhasigia baaniai ora-ora'a. 'A
bwa'i ta sae'a ro'u na'i marewana nagaigui 'u'uria!”
13 'Iraaui sae rau ha'akootia Pita mea Jon, rau heimwaota'i,
'inia raru ai'a mamaa'usiraau, rei'uaa raru ai'a sae ororiu
mararu ai'a skuru goro. Ma'ata 'iraau sae 'isi, raugu 'adoma'i
aho'isia do 'iraruasi raru matai 'aariha beia Jisas.
14 Mana sae na goro aho'isi, rau ta'i ura ro'u. Ma bwara'a
'anai 'unua ro'u ta maho.
15 Raugu bairaau moi wera orusi hura'a, 'iniai dorasi
'iaadaaui Kansol† 'Iraau moi haariraau naraugu tara ma-
maaniai mahosi.

---

* **4:11** 4:11 Psalm 118:22 † **4:15** ***Kansol:*** Wanasia na'i Diksonari.

16 Rau o'ani, “Gaigu ha'ahe'uararua rua mwanesi? 'Inia
'iraau hakoi sae ni Jerusalem rau bwane 'iraraa'ai haua
adaruai ta'i ha'abu'oahu ani, rau bwa'i hinihinigaau 'onaa
gai 'unua do 'a ai'a ha'a-momori.
17 Magu ai'a goro i ha'ausuringa'i 'osi, rau gasi rongoa ro'u
tara'i sae. Gai ha'atee ha'abasurarua wetewete mararui abu
taroha'inia'a a Jisas.”
18 Miraau 'unurarua aho'i mai marau ha'atee wetewete
tanararua do rarui abu maania ma'uasi ha'ausuria ro'u ta
sae 'inia Jisas.
19 Mia Pita mea Jon raru aramiraau o'ani, “Moi
wai'ado'ado goro. Nei he'ua na odo-odo? Mirii
araisuri'amou ma'uasi araisuria God?
20 'I'amiria miri bwa'i agoheta'i maani'i maho namiri re'i'i
mamiri rongo'i.”
21 Miraaui saemaua na'i Kansol rau ha'abasurarua
wetewete di'u ro'u wou. Maraugu nugasirarua. 'Inia 'a
bwara di'u 'anai ha'a-mama'airarua, 'inia rau 'ome 'iraraa
do 'iraaui noni hunga rau ha'aasaa moe'a God 'iniai maho
narau re'ia ani.
22 Mana sae pwaki na to'o tanaa i ha'abu'oahusi, na
harisina 'a di'ua'ai hai tangahuru.

Ha'arahesi Adaaui Sae Hinihini

23 Rau nugasirarua woua Pita mea Jon mararu 'ari aho'i
beiraaui sae hinihini mararu maani'i mwani maho 'iraaui
Na'ohadaa'i Piriisi miraaui saemaua rau 'unu'i tanararua.
24 Ma na'i 'oha rau rongoai maho raru maaniasi, 'iraau
hako rau ha'arahesi goni o'ani, “God, i'oe na'o Mwaeraha,
mi'oe na'o ha'apwa'araai ahoasara mana ano mana asi
mana mwani maho na'i rarodi.
25 Mana Hi'ona Maea amua na ha'atee hura'a na'i ngoonai
wauwa ameeu, i sae tatau'aro amua Deved. 'A ha'atee o'ani,
‘Ni 'uaana 'iraaui sae rau ai'a Jiu rau taesu'a 'inia?
Ni 'uaana narau hau'i 'inia i ha'aradorado nara bwa'i
uranga'ini'i?
26 'Iraau mwaeraha ni marewanani rau ha'aagau 'anai
hei'oi.
Miraau nei rau marungiai marewanani rau hauai ta'i
ruruha
marau ha'aagau 'anai hei'oi beia God
mana nei na 'ome sigihia 'anai Ha'atahi.’‡
27 “Ma naasi taha na to'o na'i 'omaanisi! 'Ia Herod Antipas
mea Pontias Paelat raru hauai ta'i ruruha beiraaui nei rau
ai'a Jiu mei beiraau ro'u i Israel 'anai ura bwarasia Jisas, sae
tatau'aro maea amua na'o 'ome sigihia 'anai Ha'atahi.

‡ **4:26** 4:25-26 Psalm 2:1-2

28 Ni here raugu hauasi, 'a 'ari moi suriai maho na'o
bwane ha'arangasia mau mai 'oha bwani do 'ai o'asi suriai
hei'irisi mana mena amua.
29 God, 'oi 'ome riariaa goro na'i 'ohani hadahada
wetewete adaaui saemaua tana'ameu. 'Oi 'a'auhi'ameu sae
tatau'aro amu'i, mei abui mamaa'u 'anai taroha'iniai ha'atee
amua.
30 'Oi ha'ata'iniai mena amua mamei ha'agorohi'i aho'i nei
ra daoha, mamei haa'i ha'abu'oahu mana ha'ara ro'u 'iniai
atana Jisas, sae tatau'aro maea amua.”
31 Raugu ha'arahesi hako moi wou, mana ruma narau awa
na'ieisi 'a 'ihara'i'a. Mana Hi'ona Maea 'agu sirihiraau hako
ma na'i muri raugu wetewete 'anai taroha'iniai Taroha Goro
'inia Araha.

'Iraau Noni Hinihini Rau Hisu Hairiu

32 Na'i 'ohani, 'iraaui sae hinihini rau to'oraai ta'i 'ado'ado,
ma ai'a ta ta'i nei beiraau nai 'adoma'inia 'anai to'oraa
haaria ta maho. Na maho rau to'ora'i 'iaadaa'i goni hako.
33 'Iraaui Ha'ataari rau wetewete di'u 'anai maaniai
suruta'e aho'i ana Araha Jisas baaniai mae. Mia God 'a
ha'agorohiraau di'u.
34 Ma ai'a ta nei ro'u beiraaui noni hinihini nai pwapwaku
'inia ta maho. 'Inia 'iraaui nei rau to'o dorai ano ma'ua to'o
ruma rau matai raonga'ini'i ro'u mana ha'a ra hori'i 'ini'i
35 raugu haa'i tanaraaui Ha'ataari. 'Iraau naraugu
ha'atora'ini'i tanaraau i nei narau 'irisiai hei'a'auhi.
36 Ma 'e ta'i sae baaniai burungana Livae na huta na'i
maraui Saepras na atana 'ia Josep. Ma'ata 'iraaui Ha'ataari
rau matai 'unua ro'u 'inia Banabas, ni 'ado'ado 'anai atasi
“Sae na ha'a-'o'oriai 'ado'adonai sae.”
37 'Iia ro'u 'a raonga'iniai dorai ano ana mana ha'a 'a haua
tanaraaui Ha'ataari.

5

'Ia Ananaeas Mea Safaera Raru Pwari'iraaui Ha'ataari

1 'E ta'i 'oha, 'e sae na atana 'ia Ananaeas beiai urao ana,
'ia Safaera, raru raonga'inia ro'u ta'i dorai ano adarua.
2 Raru 'adoma'i aratara 'anai pwari'iraaui Ha'ataari
mararu giruai dora 'iniai ha'asi do raruigu to'oraa haari-
rarua. Mana nata dora raru haua tanaraau.
3 Mia Pita 'a o'ani 'inia Ananaeas, “'Iniai 'uaana na'o
ha'awatea 'inia Saetan 'anai tau'aro na'i 'adoma'imu? 'Iniai
'uaana na'o pwari'ia 'iniai Hi'ona Maea, na'ogu girua
'iniai nata aba 'iniai ha'a nara horia 'iniai dorai ano na'o
raonga'iniasi?
4 Na'i 'oha 'o ai'a raonga'inia mau i dorai anosi, dorai anosi
'iaamua haari'o. Ma rei'uaa no'o raonga'inia mana ha'a ra
horia 'inia 'iaamua ro'u mau. Naasi, ni 'uaana no'ogu raba

pwari'i 'inia? I'oe 'o ai'a pwari'iraau moi inoni, ma'ata 'o pwari'ia ro'ua God.”
5 Na'i 'oha 'ia Ananaeas 'agu rongoa moi 'unu o'asi ana Pita, ma rahuta'i dioi ano ma mae'a. Miraaui nei rau rongoai maho na to'osi rau mamaa'u raha di'u.
6 Tara'i gere sae rau siri mai marau hiri ho'uai abena Ananaeas marau waia hura'a wou marau 'ari toringia.
7 'A gaarangi 'onaai oru 'aoa na hako maagu siri mai ro'u urao ana Ananaeas na'i rumasi. 'Iia 'a ai'a 'iraraai maho na to'o beiai mwane ana.
8 'Ia Pita 'a o'ani 'inia, “'A 'ua? Naia hako'ai ha'a nara horia 'iniai dorai ano amurua ani naanisi?”
Mia aramia o'ani, “Naia moi naasi.”
9 'Ia Pita 'agu o'ani 'inia, “Ni 'uaana namuru 'adoma'i aratara 'inia 'anai pwari'iai Hi'ona Maea ana God 'anai sadoia 'onaa 'ai ha'a-mama'ai'amou ma'ua bwa'i? 'Ome, 'iraau gere sae narau toringiai mwane amua neiraau'a hura'a wou maraarumasi. 'Iraau rai suru'i'o hura'a ro'u'ana!”
10 Na'i moi 'ohasi 'a rahuta'i dio na'i maana Pita ma mae'a. Miraaui gere sae rau siri mai marau 'omesia do 'a mae'a ro'u. Rau suru'ia hura'a marau toringia na'i bobonai mwane ana.
11 Miraau sae hinihini beiraaui nei rau rongoai maho na to'osi, rau mamaa'u hako.

Mwani Ha'abu'oahu Mana Ha'ara

12 'Iraau sae hinihini rau matai boboi goni na'i “Abaihare ana Solomon,” 'e ta'i dora na'i Ruma Maea ana God. Miraaui Ha'ataari rau haa'i mwani ha'abu'oahu mana ha'ara na'i maadaaui noni hunga.
13 'Iraaui nei rau ai'a noni hinihini rau mamaa'u 'anai boi goni beiraau. Rei'uaa na o'asi, 'iraau sae 'isi rau 'adoma'i ha'a-hihi'araaui nei hinihini.
14 Ma rago ro'u i sae mwane mana urao rau aho'ita'i sae hinihini marau siri wou 'anai ha'i ta'i ruruha beiraaui sae hinihini.
15 Suriai re'ia adaau mwani ha'abu'oahu narau haa'i Ha'ataari, 'iraau sae rago rau waa'i mai sae daoha marau ha'adaohi'i suri'i hi'o mana be'a na'i bobonai tara. Na'i 'adoma'idaa'i do na'i 'oha 'ia Pita 'ai tahahoro mai mana nununa 'ai marumarusiraaui sae daoha 'isi marai goro'a aho'i.
16 'A rago di'u i sae suri'i gere 'omaa gariai Jerusalem narau goni mai ro'u. Rau waa'i mai sae daoha mana nei ra bwauni'i adaro marau goro hako aho'i.

Ra Kootiraaui Ha'ataari

17 I Na'ohadaaui Piriisi miraau nei rau tau'aro beia na'i ruruha adaaui Sadiusi, rau taesu'a di'u 'iniai rago anai sae nara boi 'ado 'oha beiraaui Ha'ataari.

18 Marau dauraau mara nugaraau na'i rumaniho'o.
19 Ma na'i moi rodo, 'ia God 'a ha'ataariai enjel ana ma
tahangiai maraaruma anai rumaniho'o tanaraaui Ha'ataari.
'A na'otaradaau hura'a ma o'ani,
20 “Moi 'ari Ruma Maea ana God mamoi maani'i mwani
maho hako 'abaiai tahinga haorusi tanaraaui sae.”
21 Na'i mau haho'oa ta'aa miraau Ha'ataari rau 'ari'a
na'i Ruma Maea 'onaai 'unua anai enjel tanaraau marau
ha'ausuriraau'a i noni hunga.

Mana Na'ohadaaui Piriisi miraau nei rau tau'aro beia, rau
'unuraau mai hakoi sae mwanemaua ni Jiu narau awa na'i
ruruha nara 'unua 'iniai Kansol. Marau ha'a-taariraaui sae
hehei'oi nara 'omesuriai Ruma Maea 'ari rumaniho'o 'anai
wairaau aho'i mai Ha'ataari.
22 Raugu 'ari wou marau ai'a sadoiraau'a. Marau aho'i
mai marau heimaani o'ani,
23 “Meu ada wou na'i rumaniho'o mana maraaruma ra
honohono baabau mau, miraau hehei'oi narau 'omesuri'i
maraaruma rau ura-ura mau ro'u. Ma na'i 'oha meugu
tahangi'i maraaruma nameugu siri wou 'ome, ma ai'a ta sae
nameigu re'ia.”

24 Na'i 'oha na bwauodo adaaui sae hehei'oi nara
'omesuriai Ruma Maea miraaui Na'ohadaa'i Piriisi raugu
rongoa o'asi, ma kakui ahudaau marau wai'ado'ado 'iniai
taha naigu to'o ro'u na'i muri.
25 Ma na'i 'ohasi, 'e ta'i sae na boi ma o'ani 'iniraau,
“Romwane! 'Iraau sae namou nugaraau na'i rumaniho'o
ani, na'i 'ohanisi raugu ha'ausuriraau moe'ai sae na'i Ruma
Maea!”
26 Mana bwauodo adaaui sae hehei'oi nara 'omesuriai
Ruma Maea beiraaui sae tatau'aro ana'i rau 'ari marau
'abenga'i wairaau moi hura'a i Ha'ataari, 'inia rau ma-
maa'usiraaui noni hunga. Rau gasigu buta'iraau 'ini'i hau.

27 Mara wairaau mai Ha'ataari mara ha'a-urasiraau na'i
maadaau Kansol. Mana Na'ohadaaui Piriisi 'agu o'ani,
28 “Meu bwane 'unua tana'amou domoi abu ha'ausuri
'iniai ha'ausuringa'i ana Jisas, mana ha'ausuringa'isi 'a garia
hako'ai Jerusalem. Mamou subuni'ameu ro'u 'iniai mae na
haua ani a Jisas.”

29 Mia Pita na heiarami tanaraaui Ha'ataari, 'a o'ani,
“'I'ameu mei araisuriai taha 'ia God na 'irisia, meu bwa'i
araisuriai hei'irisidai inoni.
30 'I'amou namou rabu ahita'inia Jisas na'i dadaahoro
mamou ha'amaesia, mia God adaaui wauwa agaa'i, 'a
ha'atahia aho'i baaniai mae.
31 Ma waia ara'a ma ha'aheinagua na'i aba odona 'anai
marungigaau mana ruhasigaau inoni nai Israel baaniai ora-

ora'a. 'A haua o'asi do 'igaau gai nugasi'i baronga ta'a'i agaa'i
maai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a agaa'i.
32 'I'ameu naasi 'anai ha'arangasi'i maho 'ini tana'amou,
mana Hi'ona Maea 'a ha'arangasia ro'u do ra ha'a-momori.
Mana Hi'ona Maeasi, 'ia God 'a haua tanaraaui nei rau
araisuria.”
33 Na'i 'oha 'iraau Kansol rau rongoai ha'atee o'asi ana Pita,
rau kae taesu'a di'u marau raba ha'amaesiraaui Ha'ataari.
34 Ma'e ta'i beiraaui Kansol na atana 'ia Gamaliel, 'a ura
ara'a ma 'unua dorai ha'a-hura'ahiraau ga'u i Ha'ataari.
'Iiani 'e Farisei ma'e ta'i 'iniraaui Ha'ausuri adaa'i Ringe nara
ha'ahoua.
35 Maagu ha'atee tanaraau o'ani, “'Igaau saeni Jiu, gai
wai'ado'ado goro ga'u suriai maho mou raba hauasi!
36 'E ta'i 'oha, 'e sae nara 'unua 'inia Tiudas 'a 'adoma'inia
do 'iia 'e ta'i sae ro'u, ma gaarangi 'onaai hai 'arangi sae
narau suria. Ma na'i moi murinai ngahuia ada, miraaui sae
ana'i rau 'adarara'a aho'i mana ruruha ana 'a ai'aa moi.
37 Na'i muri, 'oha na to'o i usu ata, 'ia Jiudas saeni Galili,
'a rago ro'u i nei na ogeraau 'anai suria. Ma na'i 'oha ragu
ngahuia, 'iraaui sae ana'i raugu ha marau 'adarara'a aho'i
ro'u moi.
38 “Naasi gai nugasiraau wou. 'Onaa ni maho rau hauasi
'a suria moi 'adoma'idaau haariraau, mana mahosi 'a bwa'i
orea mai ai'aa'a aho'i ro'u.
39 Ma 'onaa rau hauai hei'irisina God, ma mou bwa'i matai
ha'a-bwarasiraau mwada'u. Mou gasi ura bwarasia God.”
40 Miraau hako rau 'adoma'i aratara 'iniai maho na 'unua
Gamaliel. Rau 'unuraau aho'i sirimai Ha'ataari, mara 'unua
tanaraaui sae tatau'aro adaa'i dorai rohoraau'a. Marau
ha'abasuraau wetewete dorai abu maania'a ro'ua Jisas.
Naasi maraugu ha'a-hura'ahiraau.
41 Na'i 'oha rau hura'a rau wa'ewa'e di'u, 'inia 'ia God 'a
ha'ata'inia do'a arari rai here ha'a-ninimairaau o'asi 'iniai
suria adaaua Jisas.
42 'Ado dangi rau ai'a agoheta'i ha'ausuriraaui noni hunga
na'i Ruma Maea ana God ma na'i ro'u suri'i moi ruma adaa'i.
Rau maaniai Taroha Goro 'inia Jisas, 'iia na Ha'atahi.

6

Biu Sae 'Anai 'A'au Na'i Heisoi

1 Rau rago hanehane moe'a ara'a i nei rau hinihinia Jisas.
Miraaui Jiu hinihini narau boi baani'i dora nara mamara-
mara Grik rau taraawa'a 'ubwa tanaraaui Jiu hinihini narau
huta na'i Israel. Rau o'ani, “'Ado 'oha mou 'a'auhiraaui nei
ra pwapwaku 'iniai mahoingau, ma'ata 'i'amou mou ai'a
'a'auhiraau goroi nao amee'i.”

2 Naasi 'iraau ta'i tangahuru mana rua Ha'ataari rau
'unuraau goni mai noni hinihini marau o'ani 'iniraau,
“'A ai'a goro domei mamarota'i ha'ausuriraaui noni 'iniai
ha'atee ana God, mameigu poru moi 'iniai 'omesuriraaui
pohara.
3 Naasi arai do'ora, 'a ga'i goro 'onaa moi 'ome sigihia
ta biu sae madoma namou ha'ahouraau. Me'iraau mwane
'isi na Hi'ona Maea 'ai rabe ro'u beiraau, mamei nugasia
tau'arosi tanaraau.
4 'I'ameu mei matai awa moi 'anai ha'arahesi mana
taroha'iniai Taroha Goro 'inia Araha.”
5 'Iraau hako rau 'adoma'i aratara beiraaui Ha'ataari. Rau
'ome sigihia Stivin, 'ia mo'o na hinihinina 'a wetewete di'u
ma rabe beiai Hi'ona Maea. Marau 'ome sigihia ro'ua Pilip,
mea Prokoras, mea Nikeno, mea Timon, mea Pamenas mea
Nikolas. 'Ia Nikolas 'e saeni Antiok ma awa suriai ringeringe
adaa'i Jiu.
6 Rau ha'a-urasiraau wera biusi na'i maadaaui Ha'ataari,
maragu dau'i bwaudaa'i marau ha'arahesi 'adaau.
7 Mana tarohana Araha 'a 'adarara'a 'ari suri'i mwani
'omaa. Miraaui noni hinihini na'i Jerusalem rau rago
hanehane ro'u moe'a ara'a. Ma rago ro'u i Piriisi narau
taraawa'a hinihiniai ha'ausuringa'i 'inia Jisas.

Ra Daua Stivin

8 Mia God 'a ha'agorohia Stivin mana mena ana God 'a
awa beia. 'Ia Stivin 'a haa'i mwani ha'abu'oahu mana ha'ara
rago na'i maadaaui sae.
9 Ma tara'i sae baaniai ruma ni ha'arahesi nara 'unua
'iniai “Ruma ni ha'arahesi adaaui Slev nara Awa Dadara'a,”
rau taraawa'a ura bwarasia Stivin. 'Iraaui sae 'isi rau boi
baaniai 'omaai Saerin mana Aleksandria, mana'i Provensi
Silisia mana Eisia. Rau heita'ia beia Stivin.
10 Maragu ai'a gere arari moe'a 'anai heiraeraesi beia, 'inia
'iia 'a madoma di'u mana Hi'ona Maea 'a 'a'auhia.
11 Rau 'unuraau girugiru tara'i sae marau bonasiraau
dorai pwari'i 'ana o'ani, “Meu rongoa mo'oni na ha'atee
ha'ata'aia Moses ma ha'atee ha'ata'aia ro'ua God.”
12 Suriai haua adaau o'asi, 'iraau sae rago miraau saemaua
adaa'i Jiu miraau Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses, rau
taesu'a di'u 'ana Stivin. Rau daua marau waia 'ari na'i
rurugoni adaaui Kansol.
13 Rau waa'i mai tara'i abe 'anai pwari'i 'ana o'ani, “'Ia
mo'oni 'ado 'oha'a na ha'atee ha'ata'aiai Ruma Maea agaau
mana ringeringe ana'ia Moses.
14 Meu rongoa ro'u na 'unua do'ia Jisas ni Nasaret 'ai kaiai
Ruma Maea agaau, mai orisi'i ringeringe agaa'i na haa'ia
Moses.”

15 Miraau hakoi ruruhai Kansol, rau wana wetewete 'inia
Stivin marau re'iai hauraena auru tari na'i 'u'una, 'a 'ome
'onaai enjel.

7

Hadahada Ana Stivin

1 Mana Na'ohadaaui Piriisi 'a songa'inia Stivin o'ani, “'A
'ua? Maho rau maani'isi, ra ha'a-momori ma'ua ai'a?”
2 Mia Stivin 'a o'ani, “Mwani sae agu'i mana mwani
sae mwanimaua, moisu rongoai maho wai maaniani. 'Ia
wauwa agaaua Ebraham 'a awa mau na'i Mesopotemia na'i
madoraa 'ia God, na hauasa, 'a ha'ata'inia haaria tanaa. Na'i
muri 'agu sara 'ari 'omaai Haran.
3 'Ia God 'a o'ani, ‘'Oi hano baaniraaui sae amu'i mana
dorani, ma'oi 'ari na'i dora nawaigu ha'ata'inia tana'o.’
4 Naasi, 'ia Ebraham 'a hano baaniai Mesopotemia, dora
adaaui Kaldia, ma hano ma awa ga'u na'i Haran. Ma na'i
murinai mae na haua amana, 'ia God 'agu 'unua tanaa do'ai
sara mai na'i dora nagaugu mono na'iei 'ohanisi.
5 Na'i madoraasi, 'ia God 'a ai'a haua ta dorai ano tanaa
Ebraham, rei'uaa ta gere dora ma ai'a ro'u. Ma'ata 'ia God
'a duruduru tanaa do na'i muri, 'ia Ebraham 'ai to'oraai
dorasi. Rei'uaa na 'iia 'a ai'a to'oraa mau ta gare, mia God
'a bwane duruduru tanaa do 'iraaui warowarona'i narai
to'oraai dorasi.
6 'Ia God 'a ha'atee o'ani ro'u, ‘'Iraau warowaromu'i rai
'ari marai awa na'i dora narau ai'a to'oraa. Miraau sae na'i
dorasi rai ha'i slev 'iniraau. Rai awa ha'ata'airaau suria ta
hai 'arangi harisi.
7 Minau wai ha'a-mama'aiai kantrisi 'iniai ha'i slev adaau
'iniraaui burungamu. Na'i muri raigu hura'a baaniai
kantrisi maraigu boi 'anai ha'arahesiau na'i 'ini.’
8 “Hoita, 'ia God 'a 'unua ro'u tanaa Ebraham 'anai aha
ha'araraaui gare mwane, 'e ha'ara 'iniai duruduru na haua
tanaraaui warowarona'i. Naia na 'ia Ebraham 'a aha ha'araa
'inia Aisak na'i warunai dangi murinai huta ana. Mia Aisak
'a aha ha'araai garena, 'ia Jekop, mia Jekop 'a aha ha'araraau
ro'u i ta'i tangahuru mana rua gare ana. 'Iraau naasi ta'i
tangahuru mana rua wauwa agaau.
9 “Miraau gare ana'ia Jekop rau kakawa 'omesiai
do'oradaau 'ia Josep marau 'ubwania. Marau raonga'inia
tanaraau tara'i sae maraugu waia aurui Ijip 'anai ha'i slev
'inia. Mia God 'a awa beia Josep
10 ma taatahi bwarasia suri'i madoraa bwara na siri suri'i.
'Ia God 'a ha'amadomaa Josep mana mwaeraha na'i Ijip 'a
'ome taenia ma ha'abwauodoa 'anai 'omesuriraaui saeni Ijip
bei'i toto'ora ana'i.

11 Ma'e ta'i kaeni hioro raha na to'o 'ari suria hakoi Ijip tari
Kenan. 'A bwara hako tanaraaui sae rago. 'Iraau wauwa
agaa'i rau ai'a to'o mahoingau ro'u na'i madoraasi.
12 Mia Jekop 'a rongoa do ra'i mahoingau ra awa na'i Ijip
ma ha'a-taariraaui wauwa agaa'i 'ari 'isi.
13 Na'i ruanai boi adaau mia Josep 'a ha'arangasia'a haaria
do'iia naasi do'oradaau ani. Na'i 'ohasi 'ia Mwaeraha adaaui
Ijip 'agu 'irararaaui sae ana'ia Josep.
14 'Ia Josep 'a ha'ataariai taroha tanaa amana miraaui sae
ana'i ma 'unua dorai auru hako na'i Ijip. 'Iraausi 'a tari biu
tangahuru mana rima goni adaau hako.
15 Naasi 'ia Jekop 'a auru ma awa na'i Ijip. 'Iia goni
beiraaui gare ana'i rau awa marau mae na'i 'isi.
16 Mana'i 'oha rau mae, na abedaa'i ra wai'i aho'i 'ari na'i
Sekem naragu aora'i na'i wabwa na'ia Ebraham 'a horia
baaniraaui gare ana'ia Hamo.

17 “'Ari wou mana madoraa na 'ia God 'a duruduru
'inia tanaa Ebraham 'anai ruhasiraaui Jiu baania Ijip 'a
gaarangi'a. Na'i 'ohasi, 'iraau sae agaa'i na'i Ijip rau kaeni
rago hanehane moe'a ara'a.
18 Ma na'i 'ohasi 'e sae he'ete'i na mwaeraha na'i Ijip. Sae
na ai'a 'iraraa Josep.
19 'A ha'a-bweubweu'araaui wauwa agaa'i ma here
ha'ata'airaau di'u 'oha na ha'a-'usu'usuraau dorai nuga'i
gere gare adaa'i hura'ai abau 'omaa marai mae.

20 “Na'i madoraasi na huta maia Moses, 'iia 'e gare na 'ome
goro di'u. 'E oru hura narau 'omesuria moi na'i ruma.
21 Raugu nugaa hura'ai abau 'omaa mana gare urao anai
mwaeraha ni Ijip 'a waia'a ma 'omesuria 'onaai huunai gare
ana.
22 Rau ha'ausuri ha'agorohia 'ini'i maho rau 'irara'i ma
here goro di'u suri'i mwani maho na hadanga'ini'i ma haa'i.

23 “Na'i 'oha na tari hai tangahurui harisi, 'a raba 'ari
garihiraaui saeni Israel, 'iraau sae ana'i.
24 Na'i madoraasi, 'a re'iai saeni Ijip na ngahu ha'ata'aiai
saeni Israel ma 'a'auhiai saeni Israel ma ngahu ha'amaesiai
saeni Ijip.
25 'Ia Moses 'a 'adoma'inia do 'iraau sae ana'i rai 'ome
'iraraa do 'ia God 'a 'ome sigihia 'anai ruhasiraau maraugu
ai'a 'ome 'iraraa moe'a.

26 “Na'i nata dangi ma re'ia ro'u rua saeni Israel nararu
heingahui ma bonasia do rarui abu heingahui. 'A o'ani
'inirarua, “'I'amurua ra'i saeni Israel hako moi neimuruasi.
Ni 'uaana namurugu heingahui 'inia?’

27 Mia mo'o na taraawa'anai heingahuisi 'a burusia beira'i
a Moses ma o'ani 'inia, ‘'Iatei na niga'o 'anai saemaua ma'ua
'anai hiiri'amiria?
28 'A 'ua? 'O raba ngahu ha'amaesiau 'onaai saeni Ijip na'o
ngahu ha'amaesia nanora ani?’
29 Na'i 'oha 'ia Moses 'agu rongoa o'asi, ma hora'a baaniai
Ijip ma 'ari na awa 'onaai mahuara na'i Midia ma ha'iwai
na'iei na to'oraai rua gare mwane.

30 “'E hai tangahurui harisi na hako mana enjel 'a
ha'amaranga tanaa na'i dora mangasara gaarangiai hun-
gahungai Saenai. 'A ha'amaranga na'i urunai gere hasi'ei
na noro.
31 'Oha 'ia Moses 'a re'iai 'eusi, 'a heimwaota'i di'u ma 'ari
wou gaarangi 'anai wana ha'agorohia. Ma rongoai ringena
Araha God na o'ani,
32 ‘'Inau God adaau wauwa amu'i. God ana Ebraham
mea Aisak mea Jekop.’ 'Ia Moses 'a 'idi'idi ma mamaa'uta'i
wanasiai 'eu.

33 “Mia God 'a o'ani 'inia, ‘'Oi rehi'i sandol amu'i baaniai
uwamu, 'iniai dora na'o awa 'ieisi, 'e dora maea.
34 'Inau re'iai rongomaata'i narau haai noni agu'i na'i Ijip
mau rongoai ohooho adaau mau dio mai 'anai ruhasiraau.
Naasi wai ha'ataari'o aho'i 'ari Ijip.’ ”

35 Mia Stivin 'a o'ani ro'u, “'Ia God 'a ha'ataariai enjel ana
'anai hadahada beia Moses baaniai gere hasi'ei na norosi.
Ma 'unua tanaa do'ia God 'ai ha'ataaria 'anai ruhasiraau ma
'anai marungiraaui inoni ana'i. 'Iia mau a Moses narau 'itaa
ani naanisi nararu 'unua do 'iatei na nigaa 'anai saemaua
ma'ua 'anai hiirirarua.
36 Mia Moses 'a aho'i 'ari ma na'otaradaaui sae ana'i hura'a
baaniai Ijip ma haa'i mwani ha'abu'oahu mana ha'ara rago
na'i Ijip ma na'i asi meramera'a ma na'i 'omaa mangasara
suriai hai tangahurui harisi.

37 “'Ia Moses na 'unua tanaraaui Israel do'ia God 'ai 'ome
sigihia ta Rarabea 'onaaia baani'i warowarodaa'i.
38 Ma na'i 'oha 'iraau wauwa agaa'i rau awa na'i 'omaa
mangasara na'i hungahungai Saenai, 'ia Moses 'a awa
beiraau me 'iia naasi i enjel na ha'atee tanaa ma haa'i tanaai
ha'atee ni tahi nagu haa'i mai tanagia.

39 “Me 'iraau wauwa agaa'i rau ai'a raba araisuria Moses.
Rau 'itaa moi marau raba aho'i 'ari Ijip.
40 Na'i 'oha 'ia Moses 'a awa mau ta'eha na'i hungahunga,
rau 'unua tanaa Eron do'ai tagora'i tadaa'i god 'anai
na'otaradaau. 'Inia raugu ai'a 'iraraa'ai taha na to'o beia
Moses na wairaau hura'a baaniai Ijip.

41 Na'i madoraasi narau araaranununai garei kau marau
suu ho'asi tanaa. Marau hauai kae ngaugoni wa'ewa'e 'iniai
god adaau narau tagorahia.
42 Mia God 'a rihota'i beira'i baaniraau ma ha'awateraau
rai ha'arahesi'i hee'u mana hura mana sina 'onaai
ha'arangasia ana na'i Usu-usu Maea adaaui Rarabea na
o'ani,
‘'I'amou saeni Israel, na'i raronai hai tangahurui harisi
namou awa na'i 'omaa mangasara, mou ai'a suu
ho'asi tanaau.
43 'Ado 'oha mougu suru'ia moi ruma saira ana god Molek
mana araaranununai god hee'u 'ia Refan.
'I'amou namou tagoradi araaranunu 'isi 'anai
ha'arahesi'i.
Ma naasi 'inau wai ha'awatea dorai wai'amou ha'atau 'ari
di'uai Babilon 'anai ha'a-rongomaata'i'amou.’*
44 “Na'i madoraa 'iraau wauwa agaa'i rau awa na'i 'omaa
mangasara rau waa ro'u i ruma saira na awa ieia God.
Naia mau i rumu saira na'ia God 'a 'unua tanaa Moses 'anai
tagoraa, mia Moses 'a tagorahia ma suria goro i nunu na'ia
God na ha'ata'inia tanaa.
45 Na'i muri 'oha nagu na'otara Josua, 'iraau wauwa agaa'i
rau saguai dorai ano na'ia God 'a tariha'iniraaui sae he'ete'i
baania. Ma na'i 'oha narau siri wou na'i dorasi, rau waia
mau i ruma sairasi na wauwa adaa'i rau haua mai tanaraau.
Na ruma sairasi rau ha'arahesia moe'a mau a God na'iei tari
madoraa ana Mwaeraha Deved.
46 “'Ia God 'a 'ome taenia Deved. Mia Deved 'a ha'angonia
God do 'ai watea tanaa maai tagoraa ta Ruma Maea
tanaraaui saeni Israel.
47 Mia God 'a ai'a ha'awatea. 'Ia Solomon nagu tagorahiai
Ruma Maea ana God na'i 'oha 'iia nagu mwaeraha.
48 “Ma'ata, 'ia God na ororiu ara'ai aro, 'a ai'a matai awa
suri'i ruma ra tagorahi'i sae. 'Onaai Rarabea na 'unua o'ani,
49 ‘'Ia Araha God 'a ha'atee o'ani,
“I aro naasi dora heheinagu agua 'anai heimarungi
mana ano naasi dora ni buubuu agua.
Naasi 'e ruma taha namoi tagorahia naigu marasigu?
'A bwara tana'amou 'anai tagorahia ta dora nawai
mamaro iei.
50 'Inia 'inau nau ha'apwa'ara'i mwani mareho hako.” ’ ”†
51 Mia Stivin 'a o'ani ro'u, “Romwane! 'I'amou mou
rongoasa di'u. 'Adoma'imoo'i ra 'onaairaaui ahurodo
mamou ai'a raba araisuri'i ha'atee ana'ia God. Mou hairaesi
tarau beiai Hi'ona Maea 'onaairaau wauwa amoo'i na'i 'oha
bwani.

---

* **7:43** 7:42-43 Amos 5:25-27 † **7:50** 7:49-50 Aisaea 66:1-2

52 Gaarangi 'iraau hakoi Rarabea na'i 'oha bwani, 'iraau
wauwa amoo'i rau norata'airaau. Rau ngahu ha'amaesi'i sae
ana'ia God narau taroha'iniai boi nai haua mo'o na odo-odo
hako na'i maana God. 'Iia naasi Ha'atahi namou ha'awatea
tanaraaui maeronga, mamou ngahu ha'amaesia.
53 'Onaai 'iraraa amoou, 'iraaui enjel rau waa'i mai
ringeringe agaa'i Jiu tanaa Moses nagu haa'i ro'u
tana'amousi. Ma rei'uaa na o'asi, 'i'amou mou ai'a
araisuri'i."

Ra Ngahu Ha'amaesia Stivin

54 Na'i 'oha 'iraaui saemaua adaa'i Jiu rau rongoai ha'atee
o'asi ana Stivin, rau 'ara ha'a-ngadingadi'i rihodaa'i 'inia na
ahudaa'i 'a honu 'iniai taesu'a.
55 Mia Stivin na Hi'ona Maea 'a rabe beia. 'A wana ara'ai
aro ma re'iai rarahana God, ma re'ia Jisas na ura na'i aba
odona God.
56 Mia Stivin 'a o'ani, "'Au re'iai aro 'a heihoa mana Garei
Inoni 'a ura na'i aba odona God."
57 Miraau saemaua rau awaawara marau here ponopono'i
karingadaa'i marau 'eba wou 'anai daua.
58 Rau ogea hura'a na'i murinai 'omaa mara taraawa'ai
buta ha'amaesia na'iei. 'Iraau mwane narau ha'ahunia ania
Stivin, rau rahi'i to'oni bohura'a adaa'i marau haa'i tanaai
geresae ra 'unua 'inia Sol maraugu buta'ia ro'ua Stivin.
59 Na'i 'oha rau buta'ia Stivin, 'a ha'atee o'ani, "Araha Jisas,
'oi waia woui aungagu bei'o."
60 Ma topira'i ruru dioi ano ma awara o'ani, "Araha, 'oi
abu su'ua tanaraaui ora-ora'a rau hauani," maagu mae.

8

1 'Ia Sol 'a 'adoma'inia do 'a goro moi ngahuia ada Stivin.

'Ia Sol 'A Norata'airaaui Saeni Heisoi

Taraawa'a na'i madoraa na 'ia Stivin 'a mae, ra taraawa'a
norata'airaaui sae ni heisoi na'i Jerusalem. Miraau hako rau
hora 'ari suri'i tara'i dora na'i Jiudea ma na'i Samaria. 'Iraau
moi Ha'ataari naraugu awa na'i Jerusalem.
2 Tara'i sae narau 'adoma'i ha'ahihi'aa God rau waai abena
Stivin marau toringia. Rau angisia marau ahutotou di'u
'inia.
3 Mia Sol 'a bonasia do'ai ha'a-ai'aai heisoi. 'A siri suri
ruma ma daa'i sae mwane mana urao ni heisoi ma nuga'i
na'i rumaniho'o.

Taroha Goro 'A Taha

Na'i Provensi Samaria

4 'Iraau sae hinihini narau hora baaniai Jerusalem rau
'adara'inia 'ari tarohana Araha suri'i mwani 'omaa narau
taha suri'i.

5 'Ia Pilip 'a 'ari ro'u na'i 'omaa raha i Samaria, ma
taroha'inia ro'u ieia mo'o na Ha'atahi.
6 'Iraau sae rau raba bahurongoa di'u na'i 'oha rau rongo'i
maho na maani'i marau re'i'i ha'abu'oahu na haa'i.
7 'Iraau nei na bwauniraau adaro, 'iraau adaro rau
awaawara marau hura'a. 'Iraau nei ra pwaki mana nei ra
ngadi abedi ra goro aho'i ro'u.
8 'Iraau sae rau awa na'i kae 'omaasi rau wa'ewa'e di'u.
9 Na'i 'omaasi, 'e ta'i sae na awa iei, atana 'ia Saemon.
'Ia mo'osi 'a matai haa'i ha'abu'oahu 'iniai mena anai adaro
miraau saeni Samaria rau heimwaota'i di'u 'ini'i. 'Ia mo'osi
'a 'unua ro'u haaria do'iia 'e saemaua.
10 'Iraau hakoi sae na'i 'omaasi goni beiraaui saemaua rau
bahurongo'i maho na 'unu'i a mo'osi, marau 'unua do'iia 'a
to'oraai mena. I menasi rau 'unua 'iniai ta'i kaeni mena ana
God.
11 Rau suria 'inia 'a orea mai haa'i ana'i mwani maho rau
heimwaota'i 'ini'i.
12 Na'i 'oha 'ia Pilip 'a maaniai Taroha Goro 'inia Jisas
Kraest mana tahinga 'ia God na marungia, 'iraau sae
mwane mana urao rau hinihinia marau 'ari wou ma
bwareomaea'araau.
13 Mia Saemon ro'u 'a hinihini ma 'ari ro'u wou na
bwareomaea. 'Ado 'oha 'a awa beia Pilip ma heimwaota'i
di'u 'ini'i ha'abu'oahu mana ha'ara na haa'i.
14 'Iraau Ha'ataari na'i Jerusalem rau rongoa do 'iraau
Samaria rau hinihinia'ai tarohana Araha. Naasi marau
ha'ataaria Pita mea Jon 'anai garihiraau.
15 Na'i 'oha raru taha beiraau nei ra hinihini, raru
ha'arahesi 'adaau neina Hi'ona Maea 'ai sirihiraau.
16 Rei'uaa narau bwane bwareomaea 'iniai atana Araha
Jisas, mana Hi'ona Maea 'a ai'a awa mau beia tanei 'iniraau.
17 Naasi 'ia Pita mea Jon raru dau'i bwaudaa'i mana Hi'ona
Maea 'a sirihiraau'a.
18 Na'i 'oha 'ia Saemon 'a re'ia dona Hi'ona Maea 'a siri-
hiraaui sae na'i 'oha 'ia Pita mia Jon raru dau'i bwaudaa'i,
'agu ha ma waia'a mai ha'a tanararua ma o'ani,
19 “Murui haua ro'u tanaaui mena, neina 'iatei sae nawai
dau na'i bwauna, na Hi'ona Maea 'ai sirihia ro'u.”
20 Mia Pita 'a ha'atee wetewete tanaa o'ani, “I'oe
'adoma'inia do'o ga'i matai horia moi maho na watea
dadara'a God tanaraaui sae? 'A goro do'o ga'i mae na'i dora
ni rongomaata'i bei'i ha'a amu'isi.
21 I'oe 'o bwa'i aba 'iniai ruruha ameeu na'i tau'aroni, suria
na 'adoma'imu 'a ai'a odo-odo na'i maana God.
22 'Oi rihosi ma'oi nugasi'i herehere amu'i nara ai'a
goro, ma'oi ha'arahesi tanaa God maai 'adoma'i nugasiai
'ado'adomu na ta'aa.
23 'Inau 'iraraa 'o ta'i kaeni naga di'u 'iniai to'oraai menasi,
me ni ora-ora'a 'a marungi'o.”

24 Mia Saemon 'a 'unua tanaa Pita mea Jon do rarui
ha'arahesi 'a'auhia mana maho raru 'unu'i rai abu to'ia.
25 Na'i 'oha 'ia Pita mea Jon raru taroha'inia hakoi
tarohana Araha mararu maani'i taha nararu re'i'i na haa'i,
naasi ma rarugu aho'i 'ari Jerusalem. Na'i 'oha nararu hano
'anai 'ari Jerusalem, raru taroha'inia mau ro'u i Taroha Goro
suri'i tara'i 'omaa na'i Samaria.

'Ia Pilip 'A Mamaani Beiai Saeni Itiopia

26 'E ta'i 'oha, i enjel ana God 'a ha'atee tanaa Pilip o'ani,
"'Oi hura'a suriai tara na tahamora na'i Jerusalem ma dio
na'i dora mangasara ma 'ari 'anai Gasa."
27 Mia Pilip 'a hura'a suria ma re'iai saeni Itiopia. 'Ia
mo'osi 'e sae mwanemaua na 'omesuri'i ha'a anai urao
mwaeraha na'i Itiopia. 'Iia 'a 'ari Jerusalem 'anai ha'arahesi
28 ma aho'i 'ari 'omaa ana. 'A heinagu na'i bwea na'e hoosi
na ogea, magu 'oha'iniai buka anai rarabea Aisaea.
29 Mana Hi'ona Maea 'a o'ani 'inia Pilip, "'Oi 'ari wou beia
mo'osi ma'oi hahano na'i bobona."
30 Na'i 'oha nagu 'eba wou gaarangia ma rongoai 'oha'inia
anai Usu-usu Maea ana Aisaea, mia Pilip 'a o'ani 'inia, "'A
'ua? 'O aidangisiai maho na'o 'oha'iniasi?"
31 Mia mo'osi 'a o'ani 'inia Pilip, "'Ai he'ua nawai aidan-
gisia 'inia 'onaa na ai'a ta sae nai ha'a-aidangisiau 'inia?"
Ma 'unua tanaa Pilip do'ai hane ta'eha maai heinagu beia
na'i bwea.
32 Maho na 'oha'inia mo'osi na'i Usu-usu Maea 'a o'ani,
"Ra waia 'onaai siip nara waa 'anai ngahuia.
Ma 'onaaiai garei siip na ai'a angi na'i 'oha ra taapuruai
warihuna, 'iia 'a agohe moi.
33 Ra ha'atee ha'ata'aia ma na'i 'oha ra hiiria
ra ai'a haua beiai here na odo-odo.
'Abwa'i ta sae nai hadanga'ini'i gare ana'i,
'inia na tahingana ra ha'a-ai'aa moi baania 'oha 'iia 'a
ai'a to'o gare mau."*
34 Mana saemauasi 'a songa'inia Pilip o'ani, "'Iatei na 'ia
Aisaea na hadanga'iniasi? 'A hadanga'inia haaria ma'uasi 'e
sae he'ete'i?"
35 Mia Pilip 'a taraawa'a maania tanaai Taroha Goro 'inia
Jisas. 'A maania ga'u tanaa i gere dora baaniai buka ana
Aisaea, magu maani'i tanaa ro'u tara'i dora he'ete'i ro'u.
36 Rarugu ha mararu taha'a na'i wai mana saesi 'a o'ani'a
'inia Pilip, "Wai naani'a, 'e taha na ha'abwarasiau nau bwa'i
matai bwareomaea 'inia?"

---

* **8:33** 8:32-33 Aisaea 53:7-8

37 Mia Pilip 'a aramia o'ani, “'Onaa na'o hinihini beiai
tahingamu hako, ma'oi bwareomaea.” Mana saemauasi 'a
o'ani, “'Au hinihini do'ia Jisas Kraest naasi Garena God.”†
38 Mana saemauasi 'a 'unua dorai ha'apapakuai maho
raru ta'e na'ieisi, mararu dio na'i wai mea Pilip 'agu
bwareomaeaai saesi.
39 Na'i 'oha raru tarau baaniai wai, na Hi'ona Maea ana
God 'a waia Pilip mana saemauasi 'agu ai'a re'ia'a. 'Agu haa
ma hano'a ro'u ma wa'ewa'e raha di'u.
40 'Agu 'asu'a Pilip ma ada na'i 'omaai Asotas. 'A maaniai
Taroha Goro na'i 'omaasi ma ro'u suri'i mwani 'omaa na
taha suri'i tari 'oha na ada na'i 'omaai Sisaria.

9

'Ia Sol 'A Aho'ita'i Sae Hinihini

1 Mana'i 'ohasi, 'ia Sol 'a 'unua wetewete moe'a mau 'anai
ngahu ha'amaesiraaui nei narau suria Araha. 'A 'ari beiai
Na'ohadaaui Piriisi
2 ma ha'angonia do'ai usu'i tara'i usu-usu tanaraaui
bwauodo suri'i ruma ni ha'arahesi adaa'i Jiu na'i 'omaai
Damaskas. 'A haua o'asi marai aidangisia do'ia Sol ra haua
tanaa i mena 'anai dauraaui urao mana sae mwane nara
hinihinia Jisas 'anai wairaau 'ari na'i Jerusalem.
3 Mia Sol 'a 'ari Damaskas ma na'i 'oha na gaarangia wou
i 'omaa, 'e raraha na boi baaniai aro na raangia.
4 Ma ahoda aurui ano ma rongoai ha'atee na o'ani, “Sol,
Sol, 'iniai 'uaana na'o norata'aiau 'inia?”
5 Mia Sol 'a o'ani, “Saemaua, i'oe atei?”
Mia o'ani, “'Inaua Jisas na'o norata'aiausi.
6 Ma'ata, 'oi ura ara'a ma'oi 'ari 'omaa 'ariani. 'E sae na'iei
naigui 'unua tana'o i maho na'oi haua.”
7 'Iraau hakoi mwane rau hano beia Sol, 'a bu'o i ahudaau
marau ai'a 'unua ta mareho. Rau rongoa moi ha'atee marau
ai'a re'ia ta sae.
8 Mia Sol 'a ura ara'a ma ragata'iniai maana ma ai'a
'omesia'a ta maho. Rau dau na'i rimana marau urua 'ari
Damaskas.
9 'E oru dangi na ai'a 'ome'ome ma ai'a ngau mana gono.
10 Na'i Damaskas 'e ta'i sae hinihini na awa na'iei na atana
'ia Ananaeas. Ma na'i 'omesia na haua Araha 'a 'onaai maho
na mauru'aa. 'Ia Araha 'a o'ani, “Ananaeas!”
Mia Ananaeas 'a o'ani 'inia, “'Inau neinauni Araha.”
11 Mia Araha 'agu o'ani, “'Oi 'ari suriai tara nara 'unua
'iniai Tara Odo-odo ma'oi taha na'i ruma ana Jiudas ma'oi
songa'i 'iniai saeni Tasas na atana 'ia Sol. 'Iia 'a ha'arahesi
na'i madoraanisi.

---

† **8:37** 8:37 Suri'i tara'i kopi bwani 'iniai Baebol, ra ai'a nugaai tatarani.

12 Mia Sol 'a 'onaa do 'a mauru'aai maho. 'A re'iai saena
'ome 'onaaiai sae ra 'unua 'inia Ananaeas na boi ma nugaai
rimana hungana do'ai 'ome'ome aho'i.”
13 Mia Ananaeas 'a o'ani 'inia, “Araha, 'inau bwane rongo'i
mwani mamaani 'inia mo'osi 'iniai here ha'ata'airaau 'anai
sae amu'i na'i Jerusalem.
14 Ma na'i 'ohani 'iraaui Na'ohadaa'i Piriisi rau ha'awatea
'anai daa'i sae ra hinihini'o.”
15 Mia Araha 'a o'ani, “'Oi 'ari! 'Inau nau 'ome sigihia 'anai
hauai tau'aro agua, 'anai taroha'iniau tanaraaui sae nara
ai'a Jiu miraaui mwaeraha mei tanaraau ro'u i Jiu.
16 Mawai ha'a-aidangisia 'iniai rongomaata'i nai to'o tanaa
na'i 'oha nai taroha'iniai atagu.”
17 Mia Ananaeas 'a 'ari ma siri wou na'i ruma ma nugaai
rimana hungana Sol ma o'ani, “Do'oragu Sol, 'ia Araha Jisas
na ha'ataariau mai. 'Iia na ha'ata'i tana'o ani na'i tara. 'A
ha'ataariau do'oi wanawana aho'i mana Hi'ona Maea 'ai
sirihi'o.”
18 Na'i mau 'ohasi, ra'i maho nara 'ome 'onaai una-unai
ii'a ra ahoda baaniai maana maagu wanawana aho'i. Ma
ura ara'a mara bwareomaeaa.
19 Na'i muri 'agu ngau mana abena 'a wetewete aho'i.

'Ia Sol 'A Heitaroha'i Na'i Damaskas

'A ga'i 'onaai rua ma'ua oru dangi na'ia Sol 'a awa na'i
Damaskas beiraaui sae hinihini.
20 Ma siri odo-odo suri'i ruma ni ha'arahesi adaa'i Jiu na
heitaroha'i tanaraaui sae do'ia Jisas naasi huunai Garena
God.
21 'Iraau nei rau bahurongoa rau heimwaota'i di'u marau
o'ani, “'Ia mo'oni gasi na norata'airaaui nei rau hinihinia
Jisas na'i Jerusalem? Magu boi 'ini 'anai dauraaui sae
hinihini 'anai wairaau tanaraaui Na'ohadaaui Piriisi! 'Agu
he'ua naani?”
22 Hadahada ana'ia Sol 'inia Jisas ra wetewete di'u ro'u
wou. Ma rei'uaa narau bwarai hinihini, 'iraaui Jiu na'i
Damaskas ra bwarai tohea 'inia ta maho, 'inia Sol 'a
ha'ata'inia goro tanaraau do 'ia Jisas naasi huunai Ha'atahi.
23 'A rago'ai dangi ra hako miraau saemaua adaa'i Jiu
raugu rurugoni 'anai siba herehere narai matai ha'amaesia
'inia Sol.
24 'Ado rodo mana dangi rau matoo 'ana suri'i maadi bara
na'i barahau anai 'omaasi. Mia Sol 'a rongoai ha'aradorado
adaau
25 ma na'i ta'i rodo 'iraaui rongoiusuri ana'i rau
ha'ahura'ahia na'i riwa na'i abenai barahau na'i 'omaasi.
Rau toto'oa dio hura'ai abau 'omaa na'i kae abira.

'Ia Sol 'A Awa Na'i Jerusalem

26 Na'i 'oha na ada aho'i a Sol na'i Jerusalem, 'a bonasia do
'iraau sae hinihini na'i 'isi rai aidangisia do'iia 'e ta'i'a ro'u
beiraau, maraugu ai'a hinihinia marau mamaa'usia.
27 Mia Banabas, 'e ta'i 'iniraaui noni hinihini, 'a waia 'aria
Sol beiraaui Ha'ataari ma maania tanaraaui re'ia na haua
Araha na'i tara. Mia Banabas 'a maania ro'u i taha na
'unua Araha tanaa Sol mana ramoramo na haua Sol 'anai
taroha'inia Jisas na'i Damaskas.
28 Naasi maraugu hinihinia, mia Sol 'agu awa tarau
beiraau. 'A 'ari suri'i mwani dora na'i Jerusalem. 'Iiasi 'a
ramoramo 'anai taroha'inia Araha.
29 Ma heiraeraesi beiraaui Jiu narau matai maramara
Grik, marau bonasia dorai sadoia ta herehere narai
ha'amaesia 'inia Sol.
30 Na'i 'oha 'iraaui noni hinihini rau rongo sadoiai
ha'aradorado narau hauasi, rau waia'a Sol dio na'i Sisaria
naraugu ha'ataaria 'ari Tasas.
31 Na'i 'ohasi, na mwani mareho ragu papaku mara
goro tanaraaui sae hinihini na'i Provens na'i Jiudea mei
Galili ma na'i Samaria mara ragoi nei nara hinihinia
Jisas. Rau ha'ahoua Araha mana Hi'ona Maea 'a ha'a-'o'ori'i
'adoma'idaa'i.

Pita 'A Ha'agorohia Aho'i Sae Na Daoha

32 Na'i 'oha 'ia Pita 'a 'aariha suri'i 'omaa, 'a ada beiraaui
sae ni heisoi na'i Lida.
33 Ma na'i 'omaasi 'a sadoia iei sae na nugu i abena. Suriai
waru harisi 'a taraa dadao moi na'i be'a. Na atanai saesi, 'ia
Aenias.
34 Mia Pita 'a o'ani 'inia Aenias, "'Ia Jisas Kraest 'ai
ha'agorohi'o aho'i. 'Oi ura ara'a mo'oi ha'a-arataraai
be'amu!" Mia Aenias 'agu haa ma ura ara'a.
35 Miraau saeni Lida mei Saron rau taraawa'a hinihinia
Araha na'i 'oha rau re'iai taha na to'o tanaa Aenias.

Pita 'A Ha'atahia Aho'i Urao Na Mae

36 Ma na'i Jopa 'e ta'i urao hinihini na awa na'iei na atana
'ia Tabita, atani Grik ana 'ia Dokas. Ni uraosi 'a haa'i mwane
herehere goro ma 'a'auhiraau tarau ro'u i pohara.
37 Na'i 'ohasi, 'a daoha raha ma mae'a. Mara taguma'iniai
abena mara nugaa na'i ta'i ahii na'i ruanai bwea anai
rumasi.
38 I 'omaai Jopa 'a gaarangia moi Lida. 'Oha 'iraaui
sae hinihini rau rongoa do'ia Pita 'a awa na'i Lida, rau
ha'ataariai rua sae 'anai bonga'inia do'ai raurau mai.
39 Mia Pita 'a 'ari beirarua na'i Jopa. Na'i 'oha rau ada
wou na'i 'omaa, rau waia ta'eha na'i ahii na awa iei urao
maesi. 'A ragoi nao rau ura garia Pita marau ago-ago marau

ha'ata'ini'i tanaai bwana na tai'i a Tabita na'i 'oha na tahi mau.
40 Mia Pita 'a ha'a-hura'ahiraau baaniai ahii. Magu topira'i
ruru ma ha'arahesi. Ma rihota'i wou tanaai urao maesi ma
'unuai atana, “Tabita, 'oi ura ta'e!” 'Agu haa ma ragata'iniai
maana ma re'ia Pita ma heinagu ara'a.
41 Mia Pita 'a dau na'i rimana ma ha'a-urasia maagu
'unuraau aho'i siri mai nao miraau ro'u i sae hinihini. 'Ia
Pita 'a ha'ata'inia tanaraaua Tabita na tahi aho'i baaniai
mae.
42 Taroha 'iniai maho na to'osi 'a 'adarara 'ari suriai 'omaai
Jopa ma ragoi nei raugu hinihinia ro'ua Araha.
43 'Ia Pita 'a gere awa orea na'i ruma ana Saemon na'i
'omaasi. 'Iiasi 'e sae na matai tatau'arodi mareho 'ini uri-
uri mwamwaa.

10

Pita Mea Konilias

1 Na'i Sisaria 'e ta'i saeni Rom na atana 'ia Konilias, 'iiani
'e na'ohadaaui ruruha hehei'oi ni Itali.
2 'Ia Konilias mana urao ana beiraaui gare adaru'i rau
'adoma'i ha'ahihi'aa marau ha'arahesia God. Ma hisungi-
raau tarau i Jiu pohara ma ha'arahesia tarau a God.
3 Ta'i 'oha na gaarangia mai angi oru na'i abaidangi, 'a
re'iai maho na 'onaa do 'a mauru'aa moi. 'A re'iai enjel ana
God na araiai atana. 'A o'ani, “Konilias!”
4 Mia Konilias 'a mamaa'u raha ma wana wetewete 'inia
ma o'ani, “'E taha saemaua?”
Mana enjel 'a o'ani, “'Ia God 'a rongo'i ha'arahesi amu'i
ma re'iai 'a'auhiraau amuai pohara ma wa'ewa'e 'inia.
5 'Oi ha'ataari'i 'ari tara'i sae na'i Jopa marai 'unua mai sae
na atana 'ia Saemon Pita.
6 'Iia 'a awa beiai sae nara 'unua ro'u 'inia Saemon na
ruma ana 'a awa na'i bobonai asi. Saesi 'a tatau'arodi
mareho 'ini uri-uri mwamwaa.”
7 Na'i 'oha nagu ha'atee hako o'asi moi enjel ma ai'aa'a.
Naasi mia Konilias 'a 'unua mai rua sae tatau'aro ana beiai
ta'i sae hehei'oi. Ni sae hehei'oisi, 'a tau'aro 'a'auhia Konilias
mana saesi 'a 'adoma'i ha'ahihi'aa ro'ua God.
8 'Ia Konilias 'agu 'unua hako moi tanaraaui maho na to'osi
ma ha'a-taariraau'a 'ari Jopa.
9 Na'i nata dangi na'i atoaa, 'iraau wera orusi rau gaarangi
ada'a wou na'i Jopa. Na'i madoraasi, 'ia Pita 'a ta'ehai
hunganai ruma 'anai ha'arahesi. Hunganai rumasi 'a sada
moi.
10 'Ohasi 'ia Pita 'a hioro ma raba ngau. Ma'ata na
mahoingau ana ra tau'arodi moe'a na'i 'ohasi, mia re'iai
maho na ha'amaranga tanaa.

11 'A 'omesiai aro na heihoa ma re'iai maho na 'ome
'onaai kae bwana bwabwanahora. Ma na'i hai di'una hairiu
bwanasi, ra toto'oa dio baaniai aro ma dio tari na'i ano.
12 Na'i hunganai bwanasi, 'a re'i'i mwani taraani
mwamwaa he'ete'i, ra'i mwaa mana popo'usuri mana
mwani manu hehe'ete'i.
13 Ma rongoai ha'atee na o'ani, “Ura ara'a Pita, 'oi ngahui'i
ma'oi ngaa'i.”
14 Mia Pita 'a o'ani, “Araha, 'a bwa'i. Ai'a ta 'oha mau wai
ngaa ta mareho na ai'a arari 'anai ngaua.”
15 Ma rongoa ro'u i ha'atee na o'ani, “Ni maho 'ia God 'a
'unua dora arari 'anai ngaua, 'ogu bwa'i 'unua'a ro'u do ra
ai'a arari.”
16 'A rongoa ha'a-oru i ha'ateesi mana bwana kakasi na
re'iasi 'agu ara'a aho'i aro.
17 'Ia Pita 'a wai'ado'ado suriai maho na ha'ata'i tanaasi,
taha huunai 'ado'ado 'ana. Ma na'i 'ohasi, i waira oru na
ha'a-taariraausi a Konilias raugu sadoiai ruma ana Saemon
marau ura na'i maanai bara anai ruma.
18 Marau awara siri, rau songa'iniraaui sae na'i rumasi
'inia Saemon Pita, 'onaa 'a awa 'isi ma'ua ai'a.
19 'Ia Pita 'a wai'ado'ado mau suriai taha naasi 'ana
'ado'ado i maho na re'iasi, mana Hi'ona Maea 'a o'ani'a 'inia
Saemon, “'E wera oru rau sibani'o.
20 'Oi dio raurau ma'oi abu 'adoma'i heiruarua'a 'anai hano
beiraau, suria 'inau nau ha'a-taariraau mai.”
21 Mia Pita 'a dio wou ma o'ani 'iniraau, “'Inau naasi
namou sibaniausi. 'E taha namou rabasia?”
22 Miraau wera orusi rau o'ani, “'E na'ohadaaui hehei'oi
ra 'unua 'inia Konilias na ha'ataari'ameu. 'Ia mo'osi 'e sae
odo-odo ma ha'arahesia God miraau Jiu rau ha'ahoua di'u
ro'u. 'E enjel ana God na 'unua tanaa do'ai 'unu'o 'ari na'i
ruma ana maai rongo'i maho no'oi maani'i.”
23 Mia Pita 'a 'unuraau siri na'i ruma ma dorai mauru ga'u
na'i rodosi. Na'i nata dangi, 'iia ma tara'i sae hinihini ro'u
ni Jopa rau ta'i hano beiraau waira orusi.
24 Mana'i nata dangi'a ro'u, naraugu ataha na'i Sisaria.
'Ia Konilias 'a 'unuraau hako mai na'i ruma ana 'iraaui
nei narau heito'oranga'i, beiraaui gere sae goro ana'i narau
totoria Pita.
25 'Oha na ataha Pita, 'ia Konilias 'a 'ari wou ma topira'i
ruru tanaa 'anai ha'a-ororiua.
26 Mia Pita 'a ha'aurata'ea ara'a ma o'ani, “'Inau 'e sae ro'u
moi 'onaai'osi.”
27 Mararu mamaani hahano siri na'i ruma. Mia Pita 'a
re'i'i mwani sae rau goni mai na'i rumasi
28 ma o'ani 'iniraau, “'I'amou bwani 'iraraa do'a horosiai
ringeringe amee'i Jiu do mei garihiraaui nei ra ai'a Jiu
ma'uasi haguhagu beiraau. Ma'ata 'ia God 'a ha'ata'inia

tanaau do 'a odo-odo 'anai haguhagu beiraaui mwani sae hako.
29 Tarana naasi, na'i 'oha 'o ha'ataari'i wou sae 'anai 'unuau mai, 'au ai'a kakawa, 'au boi moi. Hoita, mau raba songa'ini'o. Ni 'uaana na'o rabasia 'inia dowai boi?”

30 Mia Konilias 'a o'ani, “Naani hainai dangi murinai 'oha nau ha'arahesi na'i ruma agua na'i angi oru 'onaai 'ohanisi. 'Augu 'asu'a mana sae na ho'osiai bwana na wadowado di'u 'a ura'a na'i maagu.
31 Ma o'ani, ‘Konilias, 'ia God 'a rongo'i ha'arahesi amu'i ma re'iai 'a'auhiraau amuai pohara.
32 'Oi ha'ataaria 'ari tara'i sae na'i Jopa marai 'unua mai sae ra 'unua 'inia Saemon Pita. 'Iia 'a awa beiai sae nara 'unua ro'u 'inia Saemon na ruma ana 'a awa na'i bobonai asi. Saesi 'a tatau'arodi mareho 'ini uri-uri mwamwaa.’
33 Ma naasi naugu ha'ataari'i raurau wou 'ini'i sae 'ani ma goro di'u na'o boi. Na'i 'ohanisi, 'i'ameu sae nameu goni 'ini na'i maana God, meu ha'aagau 'anai rongo'i taha 'ia Araha na 'unu'i tana'o do'oi maani'i tana'ameu.”

Hadahada Ana Pita

34 'Ia Pita 'a o'ani, “Naasi 'augu aidangisia do mwani sae hako ra ta'isada moi na'i maana God.
35 'Iatei nai ha'ahoua maai haa'i maho ra odo-odo, 'ia God 'ai wa'ewa'e 'inia, rei'uaa dora he'ua na'i marewana na boi baania.
36 Mou bwane 'iraraai taroha goro na 'unua tanaraau Israel do gau matai hagu goro beia God 'iniai hinihinia agaaua Jisas Kraest, i Araha aga hako.
37 'Au 'iraraa domou aidangisiai taha na to'o na'i Jiudea. 'A taraawa'a na'i Galili murinai 'unua ana Jon tanaraaui sae dorai bwareomaea.
38 Ni mareho na to'osi, 'a o'ani: 'Ia God 'a hauai Hi'ona Maea mana mena tanaa Jisas ni Nasaret. 'Ia God 'a awa beia mia Jisas 'a 'ari suri'i mwani dora 'anai haa'i tau'aro goro mana ha'agorohiraau aho'i nei ra awa na'i bahainai mena ana Saetan.
39 “'I'ameu Ha'ataari meu re'iai taha na haua na'i Israel ma na'i 'omaai Jerusalem. Ra ha'amaesia na'i hunganai dadaahoro.
40 Ma'ata 'e rua dangi mana'i oruna 'ia God 'a ha'a-suruta'ea aho'i ma ha'a-'omesiraaui sae 'inia.
41 Ma ai'a 'iraau hakoi sae rau re'ia, 'i'ameu moi nei na 'ome sigihi'ameu a God, nameu ngau mameu gono beia na'i murinai suruta'e aho'i ana.
42 'Ia God 'a 'unua wetewete tana'ameu domei maania tanaraaui noni do'ia Jisas naasi nei na 'ome sigihia 'anai hiiriraaui nei ra tahi mau mana nei ra mae.

43 Miraau rarabea rau bwani ha'arangasia do 'iatei nai
hinihinia Jisas rai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a ana'i.”

Na Hi'ona Maea 'A Sirihiraaui Nei

Ra Ai'a Jiu

44 'Ia Pita 'a mamaani mau mana Hi'ona Maea 'a sirihi-
raau'ai sae rau bahurongoa.
45 Miraau ai Jiu hinihini narau ta'i boia Pita, rau
heimwaota'i di'u 'iniraaui sae ra ai'a Jiu, i daua adaau ro'u
i Hi'ona Maea.
46 Rau rongoraau, rau haa'i ha'atee hehe'ete'i hairiu
marau 'unu ha'aasaa God. Mia Pita 'a o'ani,
47 “'Iraau sae 'ini, 'ia God 'a haua'a tanaraaui Hi'ona Maea
'onaai haua ana tanagaau. 'A bwa'i sae naigu ha'aabua dorai
abu bwareomaearaau.”
48 Mia Pita 'a 'unua tanaraau dorai bwareomaea 'iniai
hinihinia adaaua Jisas Kraest. Miraau ha'angonia Pita do'ai
awa ro'u ga'u beiraau suria ta taringai dangi.

11

'Ia Pita 'A Mamaani Na'i Jerusalem

1 'Iraau Ha'ataari mana sae hinihini na'i Jiudea rau rongoa
do tara'i sae ra ai'a Jiu rau hinihinia'ai tarohana Araha.*
2 Na'i 'oha na ataha Pita na'i Jerusalem, 'iraau tara'i Jiu
hinihini narau 'adoma'i ororiu 'iniai aha ha'ara rau 'unu'unu
ha'ata'aia.
3 Marau o'ani, “I'oe 'o awa beiraaui nei narau ai'a aha
ha'ara ma'o ngau ro'u beiraau!”
4 Mia Pita 'a maania goro tanaraaui maho na to'o. 'A o'ani,
5 “'Inau awa na'i Jopa, ma na'i madoraa nau ha'arahesi, 'e
mareho na ha'amaranga tanaau. 'Au 'omesiai aro na heihoa
mau re'iai maho na 'ome 'onaai kae bwana bwabwanahora.
Ma na'i hai di'una hairiu bwanasi, ra toto'oa dio baaniai aro
ma tari dio na'i bobogu.
6 'Au wanawana mau 'omesi'i mwani mwamwaa, nei wasi
mana mwaa mana popo'usuri mana manu na'i hungana.
7 Mau rongoai ha'atee na o'ani, ‘Ura ara'a Pita, mo'oi
ngahui'i ma'oi ngaa'i.’
8 “Minau o'ani, ‘Araha, 'au bwa'i matai haua o'asi. Ai'a ta
'oha mau wai ngaa ta mareho na ai'a arari 'anai ngaa.’
9 “Mana ha'atee na boi baaniai aro 'a o'ani ro'u, ‘Ni maho
'ia God 'a 'unua dora arari 'anai ngaa, 'ogu bwa'i 'unua'a ro'u
do ra ai'a arari.’
10 “'Au rongoa ha'a-oru i ha'ateesi maragu ara'a aho'i aroi
maho 'isi.

---

* **11:1** ***Tarohana Araha:*** Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua moi “Ha'atee ana God.” Ma'ata ni huunai 'ado'ado 'ana na'i bukani, naasi Taroha Goro 'inia Jisas.

11 'Augu 'asu'a ma'e oru saeni Sisaria rau ataha na'i ruma
nau awa na'ieisi.
12 Mana Hi'ona Maea 'a 'unua dowai abu 'adoma'i heiru-
arua'a, wai hano beiraau. 'Iraau waira ono do'oragu'i beia
Kraest 'ini, nameu ta'i 'ari ruma ana Konilias.
13 Mia Konilias 'a maania tana'ameu do'e enjel na ha'ata'i
tanaa na'i ruma ana. Mana enjel 'a o'ani 'inia, ‘'Oi ha'ataaria
'ari tara'i sae na'i Jopa marai 'unua mai sae ra 'unua 'inia
Saemon Pita,
14 maai maania tana'o miraaui sae na'i ruma amua i
herehere moi tahi 'inia.’
15 “Hoita, 'augu taraawa'a hadahada moi, mana Hi'ona
Maea 'a sirihiraau'a 'onaai here na to'o tanagaau na'i na'o
ani.
16 Mau 'adoma'i aho'isiai ha'atee na haua Araha o'ani,
‘'Ia Jon 'a bwareomaearaaui inoni 'iniai wai mi'amou rai
bwareomaea'amou 'iniai Hi'ona Maea.’
17 Na'i 'ohasi naugu aidangisia do 'ia God 'a banea ro'u
tanaraaui nei ra ai'a Jiu i ta'i bane na haua tanagaau na'i
'oha gau hinihinia Araha aga Jisas Kraest. Naasi, 'inau 'au
bwa'i ura bwarasiai hei'irisina God tanaraau.”
18 Na'i 'oha 'iraau Jiu 'isi rau rongoai mamaani na haua
Pita rau haa marau agoheta'i heiraeraesi'a beia, marau
taraawa'a 'unu ha'aasaa God. Rau o'ani, “'Ohani, 'ia God
'a ha'awatea do 'iraaui nei ra ai'a Jiu rai rihosi marai dauai
tahi tarau.”

Heisoi Na'i Antiok

19 Murinai ngahuia ada Stivin ani, ra taraawa'a no-
rata'airaau di'u i sae hinihini na'i Jerusalem. Me ni
'adarara rau haa i sae hinihini na'i madoraasi, 'a taha na'i
Ponisia ma na'i maraui Saepras ma na'i 'omaa rahai Antiok.
Rau taroha'iniai Taroha Goro, ma'ata rau heitaroha'i moi
tanaraaui Jiu.
20 Ma'ata tara'i sae hinihini ni Saepras mei Saerin naraugu
'ari 'omaai Antiok marau taroha'iniai Taroha Goro 'inia
Araha Jisas tanaraaui sae ra ai'a Jiu.
21 Na mena ana God 'a awa beiraau, mara rago i sae narau
hinihini marau rihota'i tanaa Araha.
22 Na'i 'oha na taroha 'iniai mahosi 'a tari beiraaui saeni
heisoi na'i Jerusalem, rau ha'ataaria Banabas 'ari Antiok.
23 Na'i 'oha na ada wou 'a re'ia do'ia God 'a goro di'u
'iniraau ma wa'ewa'e raha 'inia. Ma ha'ata'u'uraau dorai
ura baabau na'i tahingadaa'i beia Araha.
24 'Ia Banabas 'e sae goro na hinihinina 'a wetewete di'u,
mana Hi'ona Maea 'a rabe beia. Na tarana naasi, 'a rago
ro'u i nei rau hinihinia Araha na'i madoraasi.
25 'Ia Banabas 'a 'ari sibania Sol na'i Tasas

26 ma waia mai na'i Antiok mararu awa beiraaui sae
hinihini na'isi. Suriai ta'i harisi bubu raru awa 'isi ma ragoi
nei nararu ha'ausuriraau. Antiok naasi 'omaa tahamora
narau 'unuraaui sae hinihini 'ini'i “Kristin.”
27 Na'i madoraasi tara'i rarabea rau boi na'i Antiok baaniai
Jerusalem.
28 'E ta'i 'iniraau naasia Agabas. 'Iniai mena anai Hi'ona
Maea 'a 'unua hura'a do'e hioro raha nai to'o suria 'ari
hakoi marewana.† (Ni hioro rahasi 'a to'o na'i madoraa na
heimarungi a Klodias.)
29 Miraaui sae hinihini na'i Antiok rau 'adoma'inia dorai
haua ta gere hei'a'auhi tanaraaui nei hinihini na'i Jiudea. 'E
nei ma hisu 'iniai ha'a tari dora na matai hisu tari na'iei.
30 Naasi 'ia Banabas mia Sol nararugu waiai wawate
adaau tanaraaui bwauodonai heisoi na'i Jerusalem.

12

Herod 'A Here Ha'ata'aiai Heisoi

1 Na'i madoraasi, i Mwaeraha Herod 'a daa'i tara'i sae ni
heisoi 'anai ha'a-rongomaata'iraau.
2 'Ia Herod 'a 'unua tanaraaui hehei'oi dorai ha'amaesia
Jems, do'orana Jon, 'iniai naihi.
3-4 Na'i 'oha 'ia Herod 'a re'ia do 'iraau sae mwanemaua
adaa'i Jiu rau wa'ewa'e 'iniai maho na hauasi, ma daua ro'ua
Pita ma nugaa na'i rumaniho'o. ('A haua na'i 'oha 'iraau Jiu
ra ha'ato'oai rongo ni Roho Aharau.)* 'E hai ruruhai hehei'oi
narau 'omesuria Pita. 'E hai sae hehei'oi ta'i ruruha. 'Ia
Herod 'a 'adoma'inia do 'aigui hiiria Pita na'i maadaaui noni
hunga na'i murinai rongo ni Roho Aharau.
5 Na'i 'oha na awa Pita na'i rumaniho'o, na heisoi 'a
ha'arahesi 'a'auhia wetewete.

Pita 'A Hura'a Baaniai Rumaniho'o

6 'E ta'i dangi moe'a namau mia Pita 'ai siri'a na'i hihiiri.
Na'i rodo 'a mauru mana rua hehei'oi raru 'omesuria,
raru 'ado bobo 'inia. Raru 'ado arihau nararu tosi'i suri'i
rimadaru'i ma rarugu tosi'i beia Pita. Ma tara'i hehei'oi ro'u
rau 'omesuriai maraaruma anai rumaniho'o.
7 Mana enjel ana Araha 'a boi mana rarahana 'a marewa
hako 'ari suriai ahiisi. 'A tatakiriai 'aba'abana Pita ma
ha'araia, 'a o'ani, “Urata'e! Raurau!” Mana arihau ra tosi'i
beia ra ahoda baaniai rimana'i
8 mana enjel 'a o'ani, “'Oi siri na'i to'oni amua ma'oi nuga'i
sandol amu'i na'i uwamu.” Mia Pita 'a haua 'onaai 'unua

† **11:28** 11:28 Mwani sae madoma ra 'adoma'inia do na'i 'oha nara 'unuai marewana hako, ai'a do naia hako i marewana, ma'ata na'i moi dora na Gaumani anai Rom na marungia. * **12:3-4** 12:3-4 Na'i ha'ateeni Grik ra o'ani, “'A haua na'i 'oha 'iraau Jiu ra ngau goni 'inia i bredi nara ai'a ha'asu'ua.”

anai enjel mana enjel 'a o'ani ro'u, "'Oi siri ro'u na'i to'oni
bohura'a amua mo'oi boi suriau."
9 Ma suria mana maho na to'osi 'a 'onaa moi do'a
mauru'aa. 'A ai'a 'iraraa 'onaa 'a to'o ha'a-momori ma'ua
ai'a.
10 Raru di'ua hura'ai rua dora nara matai ura-ura iei sae
hehei'oi mararu ataha na'i honohono 'aean na'i maanai
bara anai rumaniho'osi. Na'i 'oha nararu ataha wou, na
honohono 'a wawaa haaria mararu hura'a'a wou i abau
'omaa. Raru 'ari suri tara mana enjel 'agu ai'aa baania Pita.
11 Mia Pita 'agu aidangisiai maho na to'o ma o'ani, "Naani
'augu 'iraraa, 'ia God 'a ha'ataariai enjel ana 'anai ruhasiau
baania Herod mei baani'i maho 'iraaui na'otara adaa'i Jiu
rau bonasia haa'i tanaau."
12 'A wai'ado'ado wou ma 'ari ruma ana Meri, inana
Jon Mak. Ma ragoi nei hinihini rau awa na'i rumasi, rau
ha'arahesi.
13 Mia Pita 'a boi ma pwepwee na'i honohono anai bara
nara bara garia 'iniai rumasi. Mana urao na tagora na'i
rumasi, 'a hura'a wou 'anai tahangiai honohono. Atanai
uraosi 'ia Roda.
14 'Oha na rongoai ringena Pita, 'a wa'ewa'e di'u ma
kaku'aai tahangiai maraaruma. Ma 'eba aho'i siri ruma ma
o'ani, "'Ia Pita na ura hura'asi!"
15 Miraau hako rau o'ani, "I'oe 'o bweu gasi!" Mia 'unua
moe'a do'ia Pita. Miraau 'unua do ni enjel na 'omesuria
gasia Pita na pwepweesi.
16 Mia Pita 'a pwepwee moe'a tari 'oha narau tahangia
tanaa i maraaruma. Ma na'i 'oha narau re'ia, rau
heimwaota'i di'u.
17 Mia Pita 'a haai ha'ara 'iniai rimana 'anai ha'a-
papakuraau ma maania tanaraaui here na haua Araha
tanaa ma ha'ahura'ahia baaniai rumaniho'o. Ma 'unua
tanaraau dorai maania tanaa Jems mei tanaraau hakoi sae
hinihini 'abaiai maho na to'osi. Miagu hura'a ma 'ari dora
he'ete'i.
18 Na'i haho'oa, 'iraaui sae hehei'oi na'i rumaniho'o, 'a
ta'aabedaau ma kakui ahudaau 'iniai maho na to'o tanaa
Pita.
19 'Ia Herod 'a 'unua tanaraaui sae hehei'oi ana'i dorai
sibania Pita maraugu ai'a sadoia. Ma songa'iniraaui
sae hehei'oi rau 'omesuria Pita magu 'unua dorai
ha'amaesiraau.
Mia Herod 'a hano baania Jiudea ma 'ari na awa ga'u na'i
Sisaria.

'Ia Herod 'A Mae

20 'Ia Herod 'a taesu'a di'u 'adaau saeni Taea mei Saedon.
'Iraau sae 'isi, mahoingau adaa'i ra boi baaniai dora na
heimarungi ieia Herod. Naasi rau ha'ataariai ruruhai sae

'ari beia Herod 'anai ha'a-arataraai heihoa na awa na'i
ahoaadaau neina rai matai to'oraa mahoingau aho'i. Ma
na'i na'o, rau ataha beia Blastas, 'e saemaua na tatau'aro
tanaa Herod. Rau mamaani beia ma 'adoma'i aratara 'anai
'a'auhiraau.
21 Marau duruai dangi beia Blastas 'anai hauai ha'a-
aratara beia Herod. Ma na'i dangisi, 'ia Herod 'a siri suri'i
to'oni hauasa ana'i ma heinagu na'i dora ni mwaeraha ana
magu hadahada.
22 Miraaui sae rau awara o'ani, “I'oe 'o ai'a hadahada
'onaai inoni, 'o rongo hauasa 'onaai hi'ona.”
23 Mana enjel ana God 'a ha'adaohaa Herod suria 'a
wa'ewa'e 'iniai ha'a-ta'eta'e ada magu ai'a rabasia dorai
ha'aasaa God. 'Ari wou mana mwamwaa ni ahu ra
ha'amaesia.
24 Na tarohana Araha 'a 'adarara 'ari suriai mwani dora
ma ragoi nei nara aho'ita'i sae hinihini.
25 Hoita, 'ia Banabas mia Sol raru haua hakoi wawate
tanaraaui sae hinihini na'i Jerusalem, mararu aho'i 'ari
Antiok. Raru waia Jon Mak beirarua.

13

Ra 'Ome Sigihia Banabas Mia Sol

Mara Ha'ataarirarua

1 I heisoi na'i Antiok, ra'i rarabea mana ha'ausuri ra awa
na'iei. 'Ia Banabas mia Simion nara 'unua ro'u 'inia mo'o na
abeburu, mia Lusias baaniai Saerin, mia Sol mia Manaen.
'Ia Manaen 'a raha ara'a goni beia Herod Antipas na'i ruma
adaau.*
2 Hoita, 'e ta'i 'oha na'i madoraa rau ha'arahesi marau
ha'aririta'i ngau, i Hi'ona Maea 'a 'unua tanaraau dorai 'ome
sigihia Banabas mea Sol 'anai hauai tau'aro na 'unurarua
'ana.
3 'Oha na ha'arahesi mana ha'ariri 'a hako, marau dau na'i
bwaudaru'i a Banabas mia Sol marau ha'a-taarirarua hura'a
'anai hauai tau'aro adarua.

'Ia Banabas Mea Sol Na'i Marau i Saepras

4 Ma naasi na Hi'ona Maea 'a ha'a-taarirarua Banabas
mea Sol mararu 'ari Selusia. Na'i 'isi nararugu ta'e iei 'anai
maraui Saepras.
5 Na'i 'oha raru taha na'i 'omaai Salamis raru taraawa'a
taroha'iniai tarohana Araha suri'i ruma ni ha'arahesi adaa'i
Jiu. 'Ia Jon Mak 'a hano ro'u beirarua 'anai 'a'auhirarua.

---

* **13:1** ***Herod Antipas:*** Herod Antipas, 'a he'ete'i baania Mwaeraha Herod. 'Ia Herod Antipas 'a heimarungi na'i Provensi Galili mana Paraea me 'iia na ngahuia ania Jon Bwareomaea.

6 Rau 'ari tari na'i 'omaa rahai Pefos na'i nata ngongoo
'iniai marau. Na'isi rau heisadoi beia ta'i ai Jiu na atana
'ia Bajisas. 'Iiasi 'e rarabea pwapwaari'i na matai haa'i
ha'abu'oahu 'iniai mena anai adaro.
7 'A hagu goro beia Sejias Polas, 'iiani 'e sae aidangi na
Primia 'anai marausi. Na Primia 'a raba rongoai tarohana
Araha ma 'unua Banabas mia Sol.
8 Mia Bajisas, nata ata ro'u 'ia Elimas,† 'a ura bwarasia
Banabas mia Sol, 'a ai'a rabasia Sejias Polas do'ai hinihinia
Jisas.
9 Mia Sol, 'iiasi ra 'unua ro'u 'inia Pol, i Hi'ona Maea 'a
rabe beia. 'A wanasia Elimas
10 ma o'ani 'inia, "I'oe 'e gare ana Saetan! 'O pwari'iraau
taraui noni 'anai ha'a-bweubweu'araau, mi'oe 'e maeronga
'ada'i mwani maho goro. 'Oha he'ua na'oigui agoheta'i hiosi'i
ha'ausuringa'i odo-odo ana'ia Araha?
11 Na'i 'ohani, 'ia God 'ai ha'a-mama'ai'o! Naasi, ta
madoraa 'o bwa'i wanawana. Rei'uaa marewahanai sina,
ma 'o bwa'i re'ia ro'u."
'Agu 'asu'a Elimas mana maana ra gahu'a mara kuhi ma
to'o karokaro 'inia ta sae do'ai urua.
12 Na'i 'oha 'ia Sajias Polas 'a re'iai maho na to'osi 'a hini-
hinia'a Araha, 'inia 'a heimwaota'i di'u 'iniai ha'ausuringa'i
'inia Araha.

'Ia Pol Mea Banabas Raru 'Ari Pisidia

13 'Ia Pol miraaui nei rau hano beia, rau hano baaniai
Pefos marau ta'e na'i haka 'ari Provens nara 'unua 'iniai
Pamfilia marau siri na'i 'omaai Paga. Na'isi nagu aho'i eia
Jon Mak baania Pol mea Banabas 'ari Jerusalem.
14 Rau hano baaniai Paga marau hatare 'anai Antiok.
Antiok 'e 'omaa na'i Provensi Pisidia. Ma na'i dangi ni
mamaro rau siri heinagu na'i ruma ni ha'arahesi adaaui
Jiu.
15 Na'i murinai 'oha'inia ada i Ringeringe ana'ia Moses
mana Usu-usu Maea adaa'i rarabea, 'iraaui na'otara 'anai
ruma ni ha'arahesi rau ha'ataari ha'atee 'ari tanaa Pol mea
Banabas. Rau o'ani, "Rua do'ora, 'onaa muru raba maania
ta maho 'anai 'a'auhiraaui sae, ma murui mamaani'a."
16 Mia Pol 'a hauai ha'ara 'iniai rimana do'a raba 'unua
ta maho ma o'ani, "'Igaau saeni Israel mi'amou sae he'ete'i
namou ha'arahesia God, moi rongobahuau.
17 I God agaaui Israel 'a 'ome sigihiraaui wauwa agaa'i
ma ha'awateraau dorai tabara na'i Ijip. 'Iniai mena ana na
wetewete 'a wairaau hura'a baaniai dorasi.

---

† **13:8** ***Elimas:*** Na 'ado'ado 'anai atasi "Sae na matai haa'i ha'abu'oahu 'iniai mena anai adaro."

18 Rei'uaa narau hau'i here nara ta'a'i di'u, me 'iia 'a oosi
suriraau moi na'i 'omaa mangasara suriai hai tangahurui
harisi.
19 Ma here ha'ata'aiai biu burungai noni na awa na'i
Kenan ma ha'a-to'oraraaui wauwa agaa'i 'iniai dorasi.
20 Taraawa'a mau na'i 'oha rau ataha i wauwa agaa'i na'i
Ijip, tari na'i 'oha na gare adaa'i raugu awa goro na'i Kenan
'a 'onaai hai 'arangi mana rima tangahurui harisi.

"Na'i muri, 'a nuga'i sae hihiiri 'anai marungiraau tari mai
madoraa ana Rarabea Samiuel.
21 Miraau rabasia ta mwaeraha. Mia God 'a
ha'amwaerahaa Sol, garena Kis. 'Ia Sol baaniai burungana
Benjamin, ma heimarungi suriai hai tangahurui harisi.
22 Mia God 'a nugaa dioa Sol ma orisia 'inia Deved. 'A o'ani,
''Ia Deved, garena Jesi, naasia mo'o na suriai barongagu. 'Iia
nai haa'i mwani mareho nau 'irisi'i.'
23 "Ma durua do ta sae baaniai burungana Deved 'ai huta,
ma'ai ruhasiraaui saeni Israel. Mana saesi naasi 'ia Jisas.
24 Na'i na'o maagu boia Jisas, 'ia Jon 'a 'unua tanaraau
hakoi saeni Israel dorai rihosi baani'i ora-ora'a adaa'i marai
bwareomaea.
25 'A gaarangi ha'ahakoa'ai tagora ana maagu
songa'iniraau o'ani, ''I'amou 'adoma'inia do'inau naasi
Ha'atahi? Ai'a! 'Iia 'ai boi mau na'i muri. 'Inau ai'a arari
'anai dunasi'i sandol ana'i.' "
26 Mia Pol 'a 'unua o'ani ro'u, "Arai do'ora, na'i 'ohani moi
bahurongo goro, 'i'amou warowarona'i a Ebraham mi'amou
ro'u i nei namou ai'a Jiu namou ha'arahesia God. 'Igaau
hako na haua God 'i taroha tanagaau do'ai ruhasigaau
baaniai ora-ora'a.
27 'Iraaui saeni Jerusalem miraaui bwauodo adaa'i rau
ai'a 'ome 'iraraa do'ia Jisas naasi Ha'atahi aga. Marau ai'a
aidangisi'i Usu-usu Maea adaa'i Rarabea nara 'oha'ini'i 'ado
dangi ni mamaro. Ma rei'uaa na o'asi, rau hiiri ha'amaesia
'onaai bwane ha'arangasia adaaui Rarabea.
28 Ma rei'uaa rau ai'a sadoia ta maho ta'aa nai haua nai
arari 'inia 'anai mae, maraugu buna ha'angonia Paelat do'ai
ha'amaesia.
29 "Na'i 'oha nara ha'ato'o'i tanaa hako i mwani mareho
na Usu-usu Maea na 'unua 'inia, ra rahia dioi abena baaniai
dadaahoro mara aoraa na'i wabwa.
30 Mia God 'a ha'a-suruta'ea aho'i baaniai mae.
31 'A ragoi 'oha na ha'ata'i tanaraaui nei narau bwane ta'i
hano ani baaniai Galili 'anai 'ari Jerusalem 'oha na tahi mau.
Ma na'i 'ohani rau taroha'inia tanaraaui sae agaa'i.

32-33 "Miria Banabas miri boi 'ohani 'anai maaniai Taroha
Goronisi tana'amou. Ni maho na 'ia God na bwane durua
tanaraaui wauwa agaa'i 'anai haua, 'a haua na'i madoraa

agaau 'oha na ha'atahia aho'i ania Jisas. 'A 'onaai 'unua ana
na'i ruanai Psalm o'ani,
‘I'oe gare agua.
Dangini wai ha'ata'inia tanaraaui noni
do 'inau naasi amamu.’‡
34 'Ia God 'a ha'a-suruta'ea Jisas baaniai mae 'inia 'a ai'a
rabasia do'ai mae'a ro'u ta 'oha. 'A 'onaai 'unua anai Usu-
usu Maea na o'ani,
‘Wai haua tana'amoui ha'agorohi maea nau durua tanaa
Deved.’§
35 Ma na'i nata Psalm 'ia Deved 'a 'unua ro'u o'ani,
‘'Ia God 'a bwa'i wateai abenai noni maea ana nai ngabo.’*
36 Na'i Psalm naasi, 'ia Deved 'a ai'a hadanga'inia haaria.
'Oha na tahi maua Deved, 'a araisuria goro i hei'irisina God.
Ma na'i 'oha na mae, ra toringia na'i hera adaaui burungana
mana abena 'a ngabo.
37 Ma'ata, 'ia mo'o na mae mia God 'a ha'a-suruta'ea aho'i, 'a
ai'a ngabo i abena.
38-39 “Sae agu'i, 'inau rabasia domoi aidangisia do'ia Jisas
'a matai 'adoma'i nugasi'i 'inomoo'i. Rei'uaa namoi suri'i
mwani Ringe ana'ia Moses, 'ia God 'a bwa'i matai 'unua
domou odo-odo na'i maana. Ma'ata 'iatei nai hinihinia Jisas,
'ia God 'ai 'unua do 'a odo-odo'a na'i maana.
40 Naasi moi 'ome'ome goro, 'a gasi to'i'amou i maho rau
'unua i rarabea o'ani,
41 ‘'I'amou nei mou haikou 'inia God,
'ai bu'oi ahumoo'i mamoi mae!
'Inia na'i madoraa amoou,
'inau wai hauai maho namou bwa'i hinihinia,
rei'uaa rai maania tana'amou.’ ”†
42 Hoita, 'ia Pol mea Banabas raru taraawa'ai hura'a
baaniai ruma ni ha'arahesi miraaui sae rau ha'angonirarua
'anai aho'i mai ro'u na'i nata dangi ni mamaro 'anai maani'i
tara'i maho ro'u.
43 Na'i murinai rihunga'i, rau ragoi ai Jiu mana nei ra
ai'a Jiu narau boi 'anai ha'arahesi rau surisuria Pol mea
Banabas. Mararu ha'atee ha'ata'u'uraau hako dorai ura
baabau na'i hinihinidaau beia God 'inia 'iia 'a goro 'iniraau.
44 Na'i nata dangi ni mamaro, gaarangi 'iraau hakoi sae
na'i 'omaasi rau boi 'anai rongoai tarohana Araha.
45 Na'i 'oha 'iraau bwauodo adaa'i Jiu raugu re'ia o'asi,
rau taesu'a di'u 'iniai rago anai sae nara boboi beirarua.
Rau hadahada ha'ata'aia Pol marau 'unu'unu'i maho na
maani'isi.

---

‡ **13:32-33** 13:33 Psalm 2:7 Nata herehere 'anai orisia 'a o'ani, “I'oe gare agua. Taraawa'a na'i dangini, 'inau naasi amamu.” § **13:34** 13:34 Aisaea 55:3
* **13:35** 13:35 Psalm 16:10 † **13:41** 13:41 Habakak 1:5

46 Mia Pol mea Banabas raru ai'a mamaa'usiraau, raru
o'ani, "'Ia God 'a 'irisia do miri taroha'iniai tarohana Araha
tana'amoui Jiu na'i na'o. Mi'amou mou 'itaa. Naasi ha'ata'i
ana do 'i'amou mou ai'a 'adoma'inia domou arari 'anai dauai
tahi tarau. 'Imiria mirii 'ari'a beiraaui nei rau ai'a Jiu.
47 'Inia 'ia Araha na 'unua tana'amiria. 'A o'ani,
'Au nuga'o 'onaai raita na marewasiraaui nei ra ai'a Jiu,
ma'oi ha'ata'iniai tara 'anai tahi tarau tanaraau hako i
sae suriai marewana hako.' "‡
48 Na'i 'oha 'iraaui sae ra ai'a Jiu rau rongoai tarohasi,
rau wa'ewa'e di'u 'inia, marau ha'atee ha'agorohiai tarohana
Araha. Miraaui nei na 'ome sigihiraaua God 'anai dauai tahi
tarau, rau nugaai hinihinidaau beia.
49 Ni tarohana Araha 'a 'adarara 'ari suria hakoi mwani
dora na'i 'isi.
50 Miraaui bwauodo adaa'i Jiu rau 'ari beiraau tara'i sae-
maua mana urao mwanemaua na'i 'omaasi narau 'adoma'i
ha'ahihi'aa God. Rau mamaani ha'a-taesu'araau ma do
neina rai ura bwarasia Pol mea Banabas. 'Agu haa marau
taraawa'ai haa'i here ta'a'i tanararua. Marau tariha'inirarua
hura'a baaniai Antiok.
51 'Ia Pol mea Banabas raru tarohi'i moi kahua baani'i
uwadaru'i, 'anai ha'ata'inia tanaraau doni here narau
hauasi, 'a taritari'a. Ma rarugu 'ari 'anai 'omaai Aekoniam.
52 'Iraaui sae ni heisoi na'i Antiok rau wa'ewa'e di'u mana
Hi'ona Maea 'a rabe beiraau.

14

'Ia Pol Mea Banabas Na'i Aekoniam

1 'Ia Pol mea Banabas raru siri ruma ni ha'arahesi adaaui
Jiu na'i Aekoniam mararu heitaroha'i na'iei 'onaai bwane
haua adarua ga'u na'i Antiok. Mana hadahada nararu haua,
raru mataihere mamaani di'u. Ma ragoi Jiu miraaui nei
nara ai'a Jiu narau aho'ita'i sae hinihini.
2 Miraaui Jiu narau kakawata'i hinihinia Jisas, rau 'ari
beiraaui nei ra ai'a Jiu nara ai'a hinihini ro'u, marau
mamaani ha'a-taesu'araau, ma dorai 'itaraaui sae hinihini.
3 'Ia Pol mea Banabas raru awa orea ga'u na'i 'isi.
Raru ramoramo 'anai taroha'iniai Taroha Goro tanaraaui
sae 'i goro ana God tanagia. 'Ia Araha God 'a hauai
mena tanararua 'anai haa'i mwani ha'abu'oahu ma 'anai
ha'ata'inia doni ha'atee adaru'i ra ha'a-momori.
4 Miraaui noni hunga rau heihoa marau hauai rua ruruha.
'E ta'i ruruha rau aba beiraaui saemaua adaa'i Jiu mana nata
ruruha rau aba beia Pol mea Banabas.
5 Ma tara'i Jiu mana nei ra ai'a Jiu beiraaui na'otara adaa'i,
rau hauai ha'aradorado 'anai ngahuia Pol mea Banabas
dorai buta'irarua 'ini'i hau.

‡ **13:47** 13:47 Aisaea 49:6

6-7 Na'i 'oha raru rongo sadoiai ha'aradorado rau hauasi,
mararu hora'a 'ari na'i Provensi Likeonia. Rarugu
taroha'iniai Taroha Goro na'i Listra ma na'i Debe mei suri'i
'omaa garigariai rua 'omaasi.

Na'i Listra Mei Debe

8 Na'i Listra 'e sae na awa na'iei na huta ha'i pwaki ma
ai'a hahano.
9 'A rongobahua Pol 'oha na maaniai Taroha Goro. Mia
Pol 'a wanasia mo'osi ma 'ome 'iraraa do 'a hinihiniai
heitaroha'i na haasi, ma ga'i matai goro aho'i moi.
10 Mia Pol 'a awara tanaa, 'a o'ani, "'Oi ura ara'a!" Mia
mo'osi 'a kae suruta'e raha moi ara'a ma taraawa'ai hahano
hairiu.
11 'Oha 'iraaui noni hunga rau re'iai maho na haua Pol, rau
awara 'iniai ha'ateeni Likeonia o'ani, "I rua hi'ona agaau,
raru aho'ita'i sae mararu dio mai'a beigaau!"
12 Rau 'unua Banabas 'iniai Sus, 'e hi'ona adaaui Grik, mia
Pol 'ia Hamis, suria 'iia naasi sae 'anai 'unu'i hura'ai maho.
13 Na ruma ni suu ho'asi tanaa Sus 'a awa moi na'i
gaarangiai 'omaasi. Mana Piriisi 'anai rumasi mana noni
hunga rau raba suu ho'asi tanaa Banabas mea Pol. Naasi
rau waa'i mai kau nara ha'arauni'i 'ini'i tagai hasi'ei marau
ataha na'i maanai bara 'anai 'omaa.
14 Na'i 'oha raru rongoai mareho rau raba haua, raru kari'i
to'oni adaru'i 'anai ha'ata'inia do raru ai'a 'adoma'i aratara
'iniai marehosi. Mararu 'eba wou huniraaui noni hunga
mararu awara o'ani,
15 "Romwane, ni 'uaana mou haua o'asi 'inia? 'Imiria
ra'i sae ro'u moi 'onaaimousi! Miri boi 'anai waa mai
Taroha Goro tana'amou. Moi abui ha'arahesi'i hi'ona nara
bwa'i 'a'auhi'amou, ma'ata moi rihota'i tanaai God tahitahi
na ha'apwa'araai ahoaa mana ano mana asi mana mwani
maho na'i rarodi.
16 Taraawa'a mau mai, 'ia God 'a nugasiraaui noni dorai
suri'i hinihinidaa'i haariraau.
17 Ma'ata rei'uaa na o'asi, 'iia 'a ha'ata'inia ro'u mau
haaria tana'amou suri'i maho goro na haa'i. 'A ha'adiohiai
rangi baaniai aro 'anai ha'atahi'i maho mou hasi'i, ma haa'i
mahoingau tana'amou mamou wa'ewa'e 'ini'i."
18 Rei'uaa na'ia Pol mea Banabas raru 'unu'i maho 'isi, ma
rarugu buna wetewete mau ro'u 'anai bonasia dorai abu suu
ho'asi tanararua.
19 Ma tara'i na'otara adaa'i Jiu na'i Antiok ma na'i
Aekoniam rau boi marau mamaani ha'a-taesu'araaui noni
hunga 'anai ura bwarasia Pol. Naasi marau buta'ia Pol
'ini'i hau marau oge tatarasia hura'a baaniai 'omaasi. Rau
'adoma'inia do'a mae'a.

20 Na'i 'oha 'iraau sae hinihini rau boi ura garigaria Pol,
mia 'a urata'e ma siri aho'i na'i 'omaa. Ma na'i nata dangi,
'ia Pol mea Banabas raru 'ari Debe.

'Ia Pol Mea Banabas Raru Aho'i 'Ari Antiok

21 'Ia Pol mea Banabas raru taroha'iniai Taroha Goro na'i
Debe ma ragoi nei ra siri ro'u na'i heisoi. Mararu aho'i 'ari
Listra mei Aekoniam mei Antiok na'i Provensi Pisidia.
22 Raru mamaani ha'a-'o'oriraaui sae ni heisoi na'i 'isi
dorai ura baabaui hinihinidaau beia Jisas. Mararu o'ani,
"'Ai ragoi maho rai ha'abooboo abe na'i tahingagaa'i nagai
siri suri'i magaigu matai siri na'i hourana ana God."
23 Mararu 'ome sigihi'i tara'i saemwane narau bwane
hinihinia Araha 'anai bwauodo na'i heisoi suri'i 'omaa 'isi.
Rau ha'aririta'i ngau marau ha'arahesi maraugu wate'i woui
sae 'isi tanaa Araha 'anai na'otara na'i heisoi.
24 'Ia Pol mea Banabas raru hano baaniai Antiok na'i
Provensi Pisidia mararu 'ari Provensi Pamfilia
25 mararu taroha'iniai Taroha Goro na'i 'omaai Paga. Raru
dio 'anai Atalia
26 ma na'i 'isi nararugu ta'e iei 'anai 'omaa ra 'unu Antiok
ro'u 'inia. 'A awa na'i Provensi Siria. Na'i Antiok na'i
Provensi Siria, naasi dora ra waterarua ani na'i bwab-
wahenai rimana God, 'anai hauai tau'aro nararu bura'i
ha'ahakoasi.
27 'Oha raru ada na'isi, raru soigoniraau mai sae ni heisoi,
mararu maani'i tanaraaui mwane mareho na haa'ia God
suri'i mwane 'aariha nararu bwane haa'i. Mararu maania
ro'u do'ia God 'a ha'awateraaui nei nara ai'a Jiu do 'anai
hinihinia ro'ua Jisas.
28 Raru awa orea na'i 'omaasi beiraaui sae hinihini.

15

Gonigoniha Adaaui Bwauodo

Na'i Heisoi Na'i Jerusalem

1 Tara'i Jiu hinihini na'i Jiudea rau boi na'i Antiok marau
maania tanaraaui sae ni heisoi na'isi do 'onaa rau bwa'i
dauai ringei aha ha'ara 'onaai 'unua ana Moses, 'ia God 'a
bwa'i ruhasiraau baani'i ora-ora'a adaa'i.
2 Pol mea Banabas raru ai'a 'adoma'i aratara beiraau 'iniai
mahosi mararu hauai kaeni heiraeraesi beiraau. Naasi
mara 'ome sigihirarua bei'i tara'i sae ro'u 'anai 'ari aho'i
Jerusalem 'anai hadanga'iniai mahosi beiraaui Ha'ataari ma
tara'i na'otara ro'u na'i heisoi.
3 'Iraaui sae hinihini na'i Antiok rau ha'a-taariraau 'ari,
marau riuhoro na'i Ponisia mana Samaria. Rau maania
tanaraaui sae ni heisoi 'isi, do tara'i nei nara ai'a Jiu rau
hinihinia'a Jisas. Miraaui sae ni heisoi rau wa'ewa'e di'u
'iniai tarohasi 'oha rau rongoa.

4 Na'i 'oha 'iraau ruruha ana Pol rau ada na'i Jerusalem,
'iraaui sae ni heisoi na'isi goni beiraaui Ha'ataari miraaui
na'otara rau ha'amaotoraau. Mia Pol mea Banabas raru
maani'i mwani maho na haa'ia God suri'i mwane 'aariha
nararu bwane haa'i.
5 Tara'i Farisei nara siri mai na'i heisoi rau ura ara'a
marau o'ani, “'Iraaui sae ra ai'a Jiu narau siri mai na'i heisoi
rai daua ma'ata 'i ringei aha ha'ara, marai ha'isuri'i Ringe
ana'ia Moses.”
6 Miraaui Ha'ataari mana na'otara rau rurugoni marau
hadanga'iniai haiu'au'a na to'o beiraaui nei ra ai'a Jiu.
7 Rau hadanga'inia orea di'u i mahosi. Mia Pita 'a ura ara'a
ma o'ani, “Arai do'ora, mou aidangisia do'ia God 'a bwane
'ome sigihiau mau mai baaniai ruruhani 'anai taroha'iniai
Taroha Goro tanaraaui nei ra ai'a Jiu. 'Ia God 'a haua o'asi
dorai rongoai Taroha Goro marai hinihinia.
8 Mia God 'a 'ome 'iraraa do rau hinihinia ha'a-momori,
'inia 'iia 'a 'irara'i hakoi 'adoma'igaa'i. Ma ha'ata'inia do'a
'ome sigihiraau ro'u i nei ra ai'a Jiu na'i 'oha na banea
tanaraaui Hi'ona Maea 'onaai banea ana ro'u tanagia.
9 Mana here na haua tanaraau 'a ta'isada beiai here na
haua nagaau. 'Inia 'oha raugu hinihinia ma ha'a-ai'a'i ora-
ora'a adaa'i 'onaai bwane haua ana beigaau.
10 Naasi, ni 'uaana namou raba ha'ataesu'aa 'inia God
na'i 'oha namou ha'a-'usu'usuraaui nei nara ai'a Jiu 'anai
suri'i mwane ringe ana'ia Moses? Ai'a odo-odo 'anai ha'a-
hihi'araaui sae hinihini nara ai'a Jiu 'ini'i ringe na 'igaau
miraaui wauwa agaa'i rau bwara ro'u 'anai ha'isuri'i!
11 'Igaau gau hinihinia do 'ia Araha aga Jisas 'a ruhasigia
'iniai goro ana 'inigia, 'onaai ruhasiraau ana ro'u i nei narau
ai'a Jiu.”
12 'Iraau hako rau ngotoburu marau rongobahua Banabas
mea Pol, maania adaruai mena na haua God tanararua
nararugu haa'i 'ini'i mwani ha'abu'oahu mana ha'ara
tanaraaui nei ra ai'a Jiu.
13 'Oha raru mamaani hako, mia Jems 'a o'ani, “Arai
do'ora, moisu rongoai maho wai maaniani.
14 'Ia Saemon Pita 'a bura'i maania moi tanagaau do'ia
God 'a ta'ahiraaui nei narau ai'a Jiu ma 'ome sigihi'i tara'i
nei 'anai ha'i noni ana'i.
15 'A ta'isada 'onaai maho narau usuai rarabea o'ani,
16 ‘'Inaua God wai aho'i mai
mawai ha'a-urasia aho'i ruma ana Deved* na kokohu.
Wai tagoraa aho'i 'ini'i hau 'ana nara 'adarara.

---

* **15:16** ***Ruma ana Deved:*** 'Oha ra 'unua “ruma ana Deved,” 'ana i 'ado'ado 'iraau i sae na'ia Mwaeraha Deved na marungiraau.

17 Wai haua o'asi neina 'iraaui nei narau ai'a Jiu rai matai
rihosi mai tanaau,
marai ha'i inoni agu'i.
'Ia God na ha'atee o'asi,†
18 'iia 'a bwane 'unu'i mau mai doni mwane mareho 'isi rai
to'o.' "
19 Mia Jems 'a o'ani ro'u, "Naasi, na'i 'ado'adogu, gai abu ha'a-hihi'araaui nei narau ai'a Jiu narau rihota'i tanaa God 'anai araisuri'i hakoi ringe agaa'i Jiu.
20 Gai usu-usu moi tanaraau magai 'unua tanaraau dorai abui wawaasua'a ma'ua ngaa'i mahoingau ra ho'asi'i 'iniai araaranunu. Marai abu ngaa'i 'abudi mwamwaa ma'uasi ngaa'i hasi'odi mwamwaa nara ri'oi'i.
21 Rai abui hau'i mareho o'asi, suria na ringe 'isi, ra'i ringe ana'ia Moses nara bwane maani'i tarau suri'i mwani 'omaa hako mara 'oha'ini'i 'ado 'oha gau boi goni suri'i dangi ni mamaro."

Usu-usu Baaniai Heisoi Na'i Jerusalem

22 'Iraaui Ha'ataari miraaui na'otara miraau hakoi sae hinihini na'i Jerusalem, rau 'adoma'inia dorai ha'ataari'i tara'i sae beia Pol mea Banabas 'ari Antiok. Rau 'ome sigihia Saelas mea Jiudas Basabas, 'irarua 'e rua na'otara na'i heisoi.
23 Ra hauai usu-usu 'anai ha'ataaria beirarua. Ma na'i raronai usu-ususi 'a o'ani,

'I'ameui Ha'ataari miraaui na'otara, meu haua woui ha'atee wa'ewa'e ameeu tana'amoui nei mou ai'a Jiu na'i 'omaai Antiok mei Siria mana'i Silisia namou aho'ita'i sae hinihini.
Arai do'oramee'i na'i Kraest,
24 meu rongoa do ra'i sae nara hano 'ini, rau 'ari wou marau maani'i mareho tana'amou nara torakoke 'ini'i 'adoma'imoo'i. 'I'ameu meu ai'a ha'ataari'i sae 'isi.
25 Meu rurugoni mameu 'adoma'i aratara hako 'anai 'ome sigihi'i sae 'anai ha'ataari'i wou tana'amou. Rai hano beiraruai rua gere sae goro ameeu, 'ia Banabas mea Pol,
26 nararu bwane siri'a ga'u na'i maemaeha 'iniai tau'aro adarua tanaa Araha aga Jisas Kraest.
27 Naasi mei ha'ataaria woua Jiudas mea Saelas, 'irarua rarui maani'i ro'u mau tana'amoui maho nameu maani'i na'i usu-usuni.
28 I Hi'ona Maea 'a ha'ata'inia tana'ameu mameu 'adoma'i aratara beia domei abu ha'ahihi'amou 'ini'i mwani ringeringe. Ma'ata 'a ga'i goro do moi ha'isuri'i mareho 'ini.
29 Moi abui ngaa'i mahoingau nara ho'asi'i 'iniai araaranunu, mana ngaa'i 'abudi mwamwaa, ma'uasi ngaa'i

† **15:17** 15:16-17 Amos 9:11-12

hasi'odi mwamwaa nara ri'oi'i, mamoi abui wawaasua'a. 'Onaa moi ha'isuri'i ringeringe 'ini, 'i'amou mou suriai taha na odo-odo.
'Io, moigui mauru goro'a.

30 Miraaui waira haisi rau hano baaniai Jerusalem marau ada na'i Antiok. Rau soigoniraau mai sae hinihini marau taranga'inia tanaraaui usu-usu.
31 'Oha rau 'oha'iniai usu-usu, rau wa'ewa'e di'u, 'inia 'a ha'a-'o'ori'i tahingadaa'i.
32 'Ia Jiudas mea Saelas 'e rua sae nararu matai ha'arangasi'i hura'a i 'ado'adona'i a God, raru hadahada orea tanaraaui sae hinihini mararu ha'a-weteweteai hini-hinidaau.
33 Raru awa gere orea ga'u na'i Antiok. Mana'i 'oha raru ha'aagau 'anai 'ari aho'i Jerusalem, 'iraau sae hinihini rau hauai ha'atee ha'agorohi mana haiha'ari adaau tanararua.
34 Mia Saelas 'agu 'adoma'inia do'ai awa moi.‡
35 Mia Pol mea Banabas raru awa mau na'i Antiok. 'Iraau goni tara'i sae ro'u, rau ha'ausuri marau taroha'iniai Taroha Goro ana Araha tanaraaui sae.

'Ia Pol Mea Banabas Raru Heihoa
36 Na'i muri, mia Pol 'a 'unua tanaa Banabas do rarui 'ari gaariri suri'i 'omaa raru bwane taroha'iniai tarohana Araha suri'i mararui aidangisia 'a he'uai tahingadaa'i sae hinihini.
37 Mea Banabas 'a rabasia do rarui waia Jon Mak.
38 Mia Pol 'a ai'a rabasia o'asi, 'inia Mak 'a aho'i moi baanirarua na'i 'oha rau taha ga'u na'i Pamfilia, maagu ai'a tagora'a beirarua.
39 Raru kae heiraeraesi suria mararu heihoahoa'a. 'Ia Banabas 'a waia Mak mararu ta'e na'i haka 'anai hura'ai Saepras.
40 Mia Pol 'a 'ome sigihia Saelas 'anai 'a'auhia. Miraaui sae hinihini rau ha'arahesi 'a'auhirarua marau ha'angonia God 'anai 'omesurirarua.
41 Naasi, raru 'ari daara'iniai Siria mei Silisia, raru hadahada ha'a-'o'oriraau sae ni heisoi.

16

'Ia Timoti 'A Hano Beirarua Pol Mea Saelas
1 'Ia Pol mea Saelas raru 'ari Debe mei Listra, mararu sadoiai sae hinihini na atana 'ia Timoti. 'Ia inana 'e urao hinihini ni Jiu mia amana 'e ai Grik.
2 'Iraaui sae hinihini na'i Listra mei Aekoniam rau haa'i mamaani rongo goro 'inia Timoti.

‡ **15:34** 15:34 Suri'i tara'i kopi bwani 'iniai Baebol, ra ai'a nugaa dio i tatarani.

3 Naasi mia Pol 'a rabasia dorai ta'i hanoa Timoti. Ma aha
ha'ara ga'ua Timoti, 'inia 'ia Pol 'a rabasia do 'iraaui Jiu na'i
dorasi rai wa'ewa'e 'anai bahurongoa Timoti. 'Iraau Jiu 'isi
rau 'iraraa do 'ia Timoti, ai'a 'oha nai aha ha'ara, 'inia amana
'e ai Grik.
4 Na'i 'oha 'iraaua Pol rau 'aariha suri'i 'omaa, rau
maani'i tanaraaui sae hinihini ringe 'iraaui Ha'ataari mi-
raaui na'otara na'i Jerusalem rau 'unua tanaraaui sae 'anai
araisuri'i.
5 Mana hinihinidaa'i sae hinihini 'agu wetewete di'u ro'u
wou. Ma ragoi nei rau hinihinia Jisas 'ado dangi.

'Ia God 'A 'Unua Tanaa Pol

Do 'Ai 'Ari Provensi Masidonia

6 'Iraaua Pol rau riuhoro na'i Provensi Frijia mana Galesia
'iniai Hi'ona Maea 'a ai'a ha'awateraau dorai heitaroha'i na'i
Provensi Eisia na'i 'ohasi.
7 Na'i 'oha rau ada na'i tariha anai Provensi Mesia, rau
taraawa'ai siri na'i Provensi Bitinia mana Hi'ona Maea 'a
ai'a ha'awateraau.
8 Marau riuhoro na'i Mesia naraugu boi na'i 'omaai Troas.
9 Na'i rodo mia Pol 'a 'omesia na'i mauru'aa do'e saeni
Masidonia na ura ma bonga'inia do'ai 'ari beiraau na'i
Masidonia maai 'a'auhiraau.
10 Na'i moi murinai mauru na hauasi, mameu ha'ataura'i'a
'anai 'ari Masidonia. 'Inia meu aidangisia ha'a-momori do'ia
God 'a 'irisia domei taroha'iniai Taroha Goro na'isi.

'Ia Lidia 'A Aho'ita'i Sae Hinihini

11 Meu ta'e na'i haka na'i Troas mameu hano daara'i 'anai
Samotres. Na'i nata dangi mameu ada na'i Niapolis.
12 Meu hano na'i 'isi mameu 'ari Pilipae, 'e 'omaa ororiu
na'i Provensi Masidonia na 'iraaui Rom ra tagorahia mana
saemaua adaa'i ra marungia. Meu awa suriai taringai dangi
na'i Pilipae.
13 Ma na'i dangi ni mamaro adaaui Jiu, meu hano beira'i
hura'a baaniai 'omaa mameu dio na'i bobonai wai. Meu
'adoma'inia do'e dora narau matai goni ei saeni Jiu 'anai
ha'arahesi. Meu heinagu mameu mamaani beiraaui urao
narau goni 'isi.
14 'E ta'i 'iniraau naasia Lidia. 'Iia 'e urao ni Taeataera
na 'adoma'i ha'ahihi'aa God. Mana tau'aro ana 'anai
raoraonga'i bwana wangawanga nara hori bwara di'u.
Hoita, na'i 'oha na rongobahua Pol, 'ia God 'a ha'amarewaai
'adoma'ina ma hinihini'i maho na maani'ia Pol.
15 Mia Lidia miraau hakoi ruma ana ra bwareomaearaau.
Ma taringai 'unua tana'ameu 'onaa meu 'adoma'inia do 'iia
'a hinihinia ha'a-momoria Araha mamei 'ari awa na'i ruma
ana. Mameugu buna 'ari mameu awa na'i ruma ana.

'Ia Pol Mea Saelas Ra Nugararua

Na'i Rumaniho'o

16 'E ta'i dangi, nameu 'ari na'i dora ni ha'arahesi ani ma
meu heisadoi beiai gare urao nara ha'i slev 'inia. 'E adaro
na bwaunia ma matai maani'i maho nara ai'a to'o mau.
Ma tatari kae ha'a 'iniai mahosi tanaraaui saemaua narau
ha'atau'aroa.
17 Mana gare uraosi 'a suri'ameua Pol ma awaawara o'ani,
"'Iraaui sae 'ini, ra'i sae tatau'aro ana'ia God na ahaaha. Rai
maani'i tana'amoui here namoi tahi 'inia."
18 'A hauai heresi suria'ai taringai dangi. Mia Pol 'a
wai'ate'a nga'iniai here na hauasi, ma rihota'i ma ha'atee
tanaai adaro o'ani, "Na'i atana Jisas Kraest, 'oi hura'a
baaniai gare uraoni!" Na'i mau 'ohasi, mana adaro 'a hura'a
baania.
19 Na'i 'oha 'iraaui sae narau tatari ha'a 'iniai gare uraosi
raugu 'iraraa doni garesi 'agu bwa'i tatari ha'a-'a ro'u
nadaau, rau taesu'a di'u marau daua Pol mea Saelas. Naasi
marau wairarua 'ari tanaraaui sae hihiiri nara awa na'i
dora ni rurugoni.
20 Rau o'ani, "'Iraruai rua ai Jiuni, raru ha'a-awata'airaaui
noni na'i 'omaa agaauni.
21 Raru 'unu'i tanagaaui ai Rom dogai haa'i maho ra ai'a
ha'awategaau 'anai haa'i."

22 'Iraaui sae rau 'ari wou, rau goni 'ana Pol mea Saelas,
rau regehirarua. Miraau sae hihiiri rau 'unua tanaraaui sae
hehei'oi dorai rahi'i bwana adaru'i marai rabusirarua 'iniai
hasi'ei.
23 Na'i 'oha ra roho ha'ata'airarua hako maragu nugararua
na'i rumaniho'o. Rau 'unua tanaa mo'o na 'omesuriai
rumaniho'o do'ai ha'a-bwarasi'ararua goro.
24 Mia araisuriraau, 'a nugararua ha'atau siri raronai
rumaniho'o. Ma ha'abwarasi'i uwadaru'i suri'i riwa na'i rua
kae wahidai baba hihi'a.
25 Na'i gaarangiai 'ubutanai rodo, 'ia Pol mia Saelas raru
rihunga'i mararu gana ha'aasaa God. 'Iraau tara'i sae rau
awa ro'u na'i rumaniho'o rau bahurongorarua.
26 Raugu 'asu'a mana ta'i kaeni nunu raha 'a 'ihara'inia'ai
rumaniho'o. Ni maraaruma ra wawaa hako mana arihau
nara ho'osiraau 'ini'i sae na'i rumaniho'o ra ahoda hako.
27 'Ia mo'o na 'omesuriai rumaniho'o 'a rarai ma re'ia dona
honohono ra wawaa hako. Ma 'adoma'inia doni mwani sae
na'i rumaniho'o ra hora hako'a ma rahiai naihi ana do'ai
ngahuia haaria.
28 Mia Pol 'a awaraia, 'a o'ani, "'Oi abu ngahui'o haari'o!
Ai'a ta abe nai hura'a!"

29 Mia mo'osi 'a ha'angoniai raita ma 'eba siri raronai
rumaniho'o. Ma topira'i ruru tanaa Pol mea Saelas ha'i
'idi'idi.
30 Ma wairarua hura'a baaniai rumaniho'o ma
songa'inirarua o'ani, “Rua saemaua, 'e taha nawai haua
nawai tahi 'inia?”
31 Mirarua aramia o'ani, “'Oi hinihinia Araha Jisas, mia
God 'ai ha'atahi'o baani'i ora-ora'a amu'i miraau hakoi ruma
amua rai o'asi ro'u.”
32 Naasi 'ia Pol mea Saelas raru maaniai Taroha Goro 'inia
Araha tanaa mo'osi miraau hakoi sae na'i ruma ana.
33 Na'i mau i rodo, mia mo'osi 'a waia Pol mea Saelas 'anai
wasi ha'a-wadiwadi'i maaradaru'i. Ma na'i 'ohasi ro'u, 'iia
miraau hakoi sae na'i ruma ana rau bwareomaea.
34 Marau wa'ewa'e di'u 'iniai hinihinia adaaua God. Mia
mo'osi 'a waia Pol mea Saelas 'ari ruma ana ma hangani-
rarua.
35 Na'i muri rau aho'i 'ari rumaniho'o. Ma na'i nata
haho'oa, 'iraaui sae hihiiri rau ha'ataari'i tara'i pulis
'anai 'unua tanaa mo'o na 'omesuriai rumaniho'o do'ai
ha'ahura'ahia Pol mea Saelas.
36 'Ia mo'osi 'a 'unua tanaa Pol mea Saelas do 'iraaui
hihiiri rau 'unua tanaa do'ai ha'a-hura'ahirarua baaniai
rumaniho'o. Magu o'ani 'inirarua, “Murugui awa goro'a.”
37 Mia Pol 'a 'unua tanaraaui pulis o'ani, “'I'amiria ra'i
sae auhenua ni Rom neimiriani. Ma rei'uaa na o'asi, rau
ai'a 'i'i'amiria ga'u. Rau rohoamiria moi na'i maadaaui noni
hunga marau nugamiria na'i rumaniho'o. Ma na'i 'ohani
rau raba ha'a-hura'ahi'amiria girugiru moi! 'A bwa'i! 'Iraau
sae hihiiri rai boi haariraau marai ha'a-hura'ahi'amiria.”
38 'Oha 'iraaui pulis rau maaniai mahosi tanaraaui noni
hihiiri 'a rigi ahudaa'i 'iniai rongo adaau do'ia Pol mea
Saelas ra'i ai Rom.
39 Rau boi marau sore tanararua, maraugu wairaau hura'a
baaniai rumaniho'o. Marau ha'angonirarua do rarui hura'a
baaniai 'omaasi.
40 Raru 'ari aho'i ruma ana Lidia. Raru rurugoni beiraaui
sae ni heisoi mararu hadahada ha'a-'o'oriraau ma rarugu
hano.

17

'E Kae Heita'ia Raha Na To'o

Na'i Tesalonaeka

1 'Ia Pol mea Saelas raru riuhoro na'i 'omaai Amfipolis
mana'i Apolonia 'anai Tesalonaeka. Na'i Tesalonaeka 'e
ruma ni ha'arahesi adaaui Jiu na awa na'iei.
2 Ma 'onaai bwane hahaua ana, 'ia Pol 'a 'ari ruma
ni ha'arahesi 'anai rihunga'i. 'E oru dangi 'ini'i dangi

ni mamaro na 'oha'iniai Usu-usu Maea tanaraaui sae ma
ha'ausuriraau 'inia.
3 'A ha'a-aidangisiraau 'ini'i dora ra hadanga'i
ha'arawamataa na'iei doni Ha'atahi 'ai rongomaata'i ma'ai
suruta'e aho'i ro'u baaniai mae. Mia Pol 'a maania ro'u
tanaraau do'ia Jisas naasi Ha'atahi.
4 Tara'i Jiu rau hinihinia Jisas marau aba beia Pol mea
Saelas. Ma 'e kae ruruhani ai Grik narau bwane 'adoma'i
ha'ahihi'aa God, goni bei'i tara'i urao mwanimaua na'i
'omaasi, 'iraau hako rau hinihinia ro'ua Jisas.
5 'Iraau bwauodo adaa'i Jiu rau taesu'a di'u 'iniai rago anai
sae nara boboi beia Pol. Rau soi goniraaui sae hehere ta'aa
narau awa pwaranga moi na'i maketi 'anai taraawa'ana
ta ha'agogoru. 'Iraau hako i sae 'isi rau 'ari ruma ana
Jeson ma tara'i abe rau rubu tahangiai honohono marau
siri wou 'anai sibania Pol mea Saelas dorai wairarua hura'a
tanaraaui noni hunga.
6 Maraugu ai'a sadoirarua, raugu daua moia Jeson bei'i
tara'i sae hinihini mara wairaau tanaraaui bwauodo na'i
'omaasi. Rau awara o'ani, "'Ia Pol mea Saelas raru ha'a-
awata'airaaui noni suri'i mwani 'omaa. Ma na'i 'ohani raru
ada'a ro'u mai 'ini.
7 Mia mo'oni, 'ia Jeson, 'a ha'awaterarua 'anai awa na'i
ruma ana. 'Iraau hako rau horosiai ringeringe ana'i
Mwaeraha ni Rom. Rau 'unua do 'e sae he'ete'i na huunai
Mwaeraha, ma do sae naasi 'ia Jisas."
8 'Oha 'iraau saeni 'omaasi miraaui bwauodo rau rongoa
o'asi, 'a ha'atorakoke'i di'u i 'adoma'idaa'i.
9 Miraaui bwauodo rau ha'agaasi ha'a* a Jeson beiraau
tara'i sae hinihini ro'u maragu nugasiraau.

'Iraau Saeni Berea

Rau Aho'ita'i Sae Hinihini

10 Na'i rodo miraaui sae ni heisoi rau ha'ahanoria Pol mea
Saelas 'ari Berea. 'Oha raru ada na'i 'omaasi, raru 'ari ruma
ni ha'arahesi adaaui Jiu.
11 'Iraau sae na'i 'omaasi rau ai'a rongoasa 'onaairaaui
saeni Tesalonaeka. Rau mwa'emwa'e di'u 'anai bahurongo'i
mamaani ana'ia Pol. 'Ado dangi rau sibani'i mamaani na
haa'ia Pol na'i Usu-usu Maea, 'onaa ra'i mareho ha'a-momori
ma'ua ai'a.
12 'A ragoi saeni Jiu rau taraawa'ai hinihinia Jisas. Miraau
ro'u i Grik, 'a ragoi urao mwanimaua mana sae mwane
adaa'i nara hinihini ro'u.

---

* **17:9** ***Ha'agaasi ha'a:*** 'E duruduru tanaraaui bwauodo do 'onaa 'ia Pol mea Saelas rarugu bwa'i haua'a ta mareho mana ha'a rai ha'a-aho'isia. Ma 'onaa na rarui bwa'i agohe, mana ha'a ragu bwa'i ha'a-aho'isia'a tanaa Jeson.

13 Na'i 'oha 'iraaui bwauodo adaa'i Jiu na'i Tesalonaeka rau
rongoa do'ia Pol 'a taroha'iniai tarohana Araha na'i Berea,
rau 'ari marau mamaani ha'a-taesu'araaui sae na'i 'isi 'anai
ura bwarasia Pol.
14-15 Naasi miraaui sae ni heisoi na'i Berea rau ha'ataaria
Pol dioi one 'anai ha'ahanoria 'ari 'omaai Atens. Tara'i sae
hinihini narau atongia Pol, 'ia Saelas mea Timoti raru awa
moi na'i Berea. Na'i 'oha narau taha wou na'i Atens, 'iraau
sae 'isi raugu aho'i baania Pol 'ari Berea marau maania
tanaa Saelas mea Timoti do'ia Pol 'a 'irisia do rarui ada 'ari
raurau beia.

'Ia Pol Na'i Atens

16 Na'i 'oha 'ia Pol 'a mamasi 'inia Saelas mea Timoti
na'i Atens, 'a arunga ta'aa di'u 'iniai re'i'i ana'i mwani
araaranunu na'i 'omaasi.
17 Naasi 'a siri ruma ni ha'arahesi adaaui Jiu ma heito-
hetohe beiraau miraau ro'u i nei ra ai'a Jiu nara 'adoma'i
ha'ahihi'aa God. 'Ado dangi 'a hadahada tanaraaui sae na
heisadoi bei'i na'i maketi.
18 Tara'i ha'ausuri baani'i ruruha narau 'unuraau 'iniai
Epikiurian mana Stoik rau taraawa'a heitohetohe beia Pol
'ini'i hinihini adaa'i. Na'i 'oha 'ia Pol 'a maania Jisas ma
maania ro'u i suruta'e aho'i ana, tara'i nei rau o'ani, "'Ia
mo'osi 'a taraa to'o hadahada moina. 'E taha na raba
maaniasi?" Ma tara'i nei rau o'ani, "Gasi 'idi 'a rabasia dogai
ha'arahesi'i tara'i hi'ona ni dora he'ete'i."
19 Marau waia 'ari beiai ruruhai Kansol adaau nara
'unuraau 'iniai Ariopagas, rau o'ani 'inia, "'I'ameu meu raba
aidangisiai ha'ausuringa'i haoru na'o hadanga'iniasi.
20 Tara'i maho no'o maani'isi ra rongo he'ete'i di'u, meu
ai'a aidangisi'i."
21 (Rau ha'atee o'asi, 'inia 'iraau saeni dorasi miraau sae
narau boi awa beiraau na'i 'omaasi, rau rabasia moi 'anai
rongo'i marau raba maani'i mwani 'ado'ado haoru na'i
marewana.)
22 Mia Pol 'a ura ara'a na'i maadaaui Kansol ma o'ani,
"'I'amou saeni Atens, 'au 'iraramou do 'i'amou ra'i sae
namou ha'ahou'i di'u i hi'ona namou ha'arahesi'i.
23 Na'i 'oha nau hano gariai 'omaa amoouni, 'au 'omesi'i
mwane araaranunu namou ha'arahesi'i, mau sadoiai ta'i
dora maea amoou nara usuai usu-usu na'iei na o'ani,
'Tanaai hi'ona na ai'a sae nai 'iraraa.' I hi'ona namou
ha'arahesia mamou ai'a 'iraraasi, 'au raba ha'a-'irara'amou
goro 'inia.
24 "'Iia na ha'apwa'araai marewana mana mwani maho
na'i rarona. 'A marungi'i mwani maho na'i aro mana ano,
ma ai'a mono suri'i ruma maea nara tagorahi'i sae.

25 'Ia God 'a ai'a toho 'inia ta maho neina do gai 'a'auhia.
Me 'iia haaria na hauai tahi mana mwane mareho tanaraaui
mwane noni hako.
26 Baania moi ta'i sae, na ha'apwa'ara'i hako 'ini'i mwani
burungai noni 'anai awa suri'i mwani dora hako na'i
marewanani. 'Iia haaria na nugaa mau mai madoraa 'ada'i
'anai heimarungi, mana tariha 'ada'i dora ra awa suri'i.
27 'Ia God 'a haua o'asi do 'iraaui noni rai sibania. Ma 'onaa
rai sibania, rai matai sadoia, 'inia 'iia ai'a ha'atau baanigia.
28 'Iia na hauai tahi tanagia neina gai matai awa
mana hahano hairiu na'i marewana. 'A 'onaai usu
ha'arangasia adaa'i tara'i sae madoma amoo'i o'ani, ‘'Igaau
ra'i warowarona'i.’
29 “Naasi, suria 'igaau ra'i warowarona'i a God, 'igaau
gai abu 'adoma'inia do ai'a tahitahi 'onaai araaranunu nara
tagorana 'iniai gol ma'ua silva ma'ua huai hau. 'Iia 'a ai'a
'onaai araaranunu na 'adoma'inia moi sae ma tagorahia'a.
30 Na'i na'o, 'ia God 'a ai'a ha'a-mama'airaaui sae nara
ha'arahesi'i araaranunu, suria rau ai'a aidangisia God.
Ma'ata na'i 'ohani, 'a 'unua do 'iraau hakoi sae rai rihota'i
tanaa.
31 'Inia 'iia 'a bwani nugaai madoraa nai hauai hihiiri odo-
odo tanaraau hakoi noni na'i marewana. 'A 'ome sigihia
ro'ua mo'o nai hauai hihiiri naasi. 'Oha na ha'a-suruta'ea
aho'i mo'osi baaniai mae, 'a ha'ata'inia tanagia do 'iia naasi
nei na'ia God na 'ome sigihia.”
32 Na'i 'oha 'iraaui sae rau rongoai 'unua ana Pol do'e sae
na suruta'e aho'i baaniai mae, tara'i sae raugu haa marau
taraawa'a da'ata'inia'a. Ma tara'i sae rau o'ani 'inia, “'Oigu
maaniai marehosi tana'ameu ta madoraa he'ete'i ro'u.”
33 'Oha nagu hanoa Pol baaniraaui Kansol,
34 marau ta'i hano'a tara'i sae, marau taraawa'ai hinihinia
Araha. 'E ta'i abe naasi 'e ta'i 'iniraaui ruruhai Kansol na
atana 'ia Daeonisias, ma'e ta'i 'e urao na atana 'ia Damaris,
ma tara'i sae ro'u.

18

'Ia Pol 'A 'Ari Korin

1 Na'i murinai hadahada ana Pol beiraau i Kansol, 'ia Pol
'a hano baaniai Atens ma 'ari Korin.
2 Na'i 'isi 'a heisadoi beia Akuila, 'e ai Jiu na huta na'i
Provensi Pontas. 'Iia mana urao ana, 'ia Prisila, rarugu
bura'i boi baaniai 'omaai Rom na'i Itali, suria na mwaeraha
anai Rom na atana 'ia Klodias, 'a 'unua do 'iraau hakoi saeni
Jiu na'i dorasi rai hura'a. Mia Pol 'a 'ari garihia Akuila mea
Prisila,

3 ma sadoia do 'iraruasi raru matai tai'i ro'u i ruma saira
'onaaia. 'Irarua raru hauai mahosi 'anai tatari ha'a mia Pol
'a awa beirarua 'anai 'a'auhirarua.
4 'Ado dangi ni mamaro 'a 'ari ruma ni ha'arahesi adaaui
Jiu ma mamaani tanaraaui Jiu miraau ro'u i nei ra ai'a Jiu,
'a bonasia dorai hinihini.
5 Na'i murinai boi ana Saelas mea Timoti baaniai Masi-
donia, 'ia Pol 'a mamaro'a 'anai tau'aro beia Akuila. Ma
'ado dangi 'a awa moi 'anai maania tanaraaui Jiu do 'ia Jisas
naasi Ha'atahi.
6 Raugu haa marau ura bwarasia'a marau ha'atee
ha'ata'aia. Mia kakahuru nga'ini'i kahuadi bwana ana'i,
'e ha'ara do'ai su'amuriraau ma o'ani, “'Onaa namoi mae
mamoi 'ari na'i dora ni rongomaata'i, 'e taritari'a amoou
haari'amou. Moi abui ha'ahuniau 'inia. Taraawa'a na'i
'ohani ma 'ari'a, wai heitaroha'i moi tanaraaui sae ra ai'a
Jiu.”
7 Naasi ma sara 'ari ruma anai sae na atana 'ia Titias
Jastas. 'Ia mo'osi 'a 'adoma'i ha'ahihi'aa ro'ua God. Ni ruma
ana 'a awa moi na'i bobonai ruma ni ha'arahesi adaaui Jiu.
8 'Ia Krispas naasi bwauodo anai ruma ni ha'arahesisi.
'Ia Krispas miraau hakoi ruma ana rau hinihinia Araha.
Ma rago ro'u i nei na'i Korin narau bahurongoa Pol marau
hinihini. Naasi marau dauai bwareomaea.
9 'E ta'i rodo, 'ia Araha 'a ha'atee tanaa Pol na'i mauru'aa.
'A o'ani, “'Oi abui mamaa'u, 'oi heitaroha'i moi. 'Oi abu
agohe!
10 'Inau 'au awa bei'o, 'abwa'i sae nai ha'amaara'o, 'inia
rau ragoi sae agu'i na'i 'omaani narai 'a'auhi'o.”
11 Naasi mia Pol 'a awa moi na'i Korin suriai ta'i harisi
mana aba 'anai ha'ausuriraaui sae 'iniai ha'atee ana God.
12 Na'i madoraasi, 'ia Galio na ha'i Primia na'i Provensi
Akaea. Ma tara'i Jiu rau 'adoma'i aratara 'anai daua Pol.
Rau waia 'ari tanaa Galio 'anai hiiria.
13 Rau o'ani, “'Ia mo'oni 'a bonasiraaui sae dorai
ha'arahesia God na'i here na horosiai ringeringe anai
gaumani.”
14 'Ia Pol 'agu raba aramiraaui Jiu mia Galio 'a o'ani'a,
“'Onaa moi ha'ahunia mo'oni 'iniai maho taritari'a ma'uasi
ta maho ta'aa na haua, 'au ga'i matai rongosuri'amou moi.
15 Me mou heita'ia moi 'ini'i 'ado'ado 'ada'i ha'atee
mana ata mana ringeringe amoo'i. Naasi moi hiiria moi
haari'amou. 'Inau 'au bwa'i haua.”
16 Ma ha'a-hura'ahiraau baaniai ruma ni hihiiri.
17 Miraaui noni hunga rau dauai bwauodo anai ruma ni
ha'arahesi adaaui Jiu, 'ia Sostenes, marau ngahuia na'i moi
maanai ruma ni hihiiri. 'Ia Galio 'a ai'a ta'aabena 'iniai
maho narau hauasi.

'Ia Pol 'A Aho'i 'Ari Antiok

18 'Ia Pol 'a gere awa orea beiraaui sae ni heisoi na'i
Korin, magu haiha'ari beiraau ma hano beia Akuila mea
Prisila marau 'ari Kenkria. Na'i 'isi, 'ia Pol 'a risi pou 'anai
ha'ata'inia do 'a hauai duruduru tanaa God. Na'i muri, rau
ta'e na'i haka 'anai 'ari Siria.
19 Rau siri ga'u na'i Efesas. Na'i 'omaasi 'ia Pol 'a
'adoma'inia do'ai hano baania Akuila mea Prisila mararui
awa ga'u. Ma'ata 'ia Pol 'a 'ari ga'u i ruma ni ha'arahesi
adaaui Jiu na mamaani beiraau.
20 Rau 'unua tanaa do'ai gere awa ga'u, me 'iia 'a 'unua
tanaraau dona 'abwa'i.
21 'A haua moi ha'atee haiha'ari tanaraau ma 'unua do
'onaa 'ia God 'ai ha'awatea, maai aho'i ro'u mau mai. Na'i
muri, 'a sadoiai haka ma hano baania Efesas
22 ma 'ari Sisaria. Naasi 'a hano ma ta'eha i Jerusalem na
garihiraaui sae ni heisoi magu hano ro'u 'anai Antiok.
23 'A awa ga'u suriai gere madoraa maagu gaariri suri'i
tara'i 'omaa na'i Galesia ma na'i Frijia. 'A hadahada ha'a-
'o'ori'i hinihinidaa'i sae ni heisoi na'isi.

Tagora Na Haua Apolos

24 Na'i mau 'ohasi, 'e ta'i ai Jiu na huta na'i Aleksandria
'a boi na'i Efesas, na atana 'ia Apolos. 'Iiani 'e sae na matai
mamaani di'u ma aidangisia goroi Usu-usu Maea.
25 Ra bwane ha'ausuria 'iniai Taroha Goro 'inia Araha ma
goro ana di'u 'anai maania. Mana maho na maani'i 'inia
Araha ra ha'a-momori. Na'i 'ohasi, 'a ai'a mataia do 'iraaui
noni hinihini rai bwareomaea 'iniai hinihinia adaaua Jisas.
Na bwareomaea moi ana Jon na aidangisia.
26 Na'i 'oha na mamaani na'i ruma ni ha'arahesi adaaui
Jiu, 'a mamaani ramoramo'a di'u. Mia Akuila mea Prisila
raru rongobahua mararu waia 'ari ruma adarua nararu
ha'a-aidangisia ro'u di'u wou 'iniai Taroha Goro 'abaia
Araha.
27 Mia Apolos 'a raba 'ari Akaea miraaui sae ni heisoi na'i
Efesas rau ha'a-weteweteai 'adoma'ina 'anai hano marau
hauai usu-usu tanaraaui sae hinihini na'i 'omaasi. Rau
ha'ata'u'uraau dorai ha'amaotoa Apolos. 'Iraau sae 'isi na'i
Akaea rau bwane hinihinia Jisas 'inia i goro na haua God
tanaraau. Hoita, na'i 'oha na ada Apolos na'i Akaea, 'a
'a'auhiraau di'u.
28 'Inia na'i 'oha 'ia Apolos 'a heitohetohe beiraaui Jiu na'i
maadaaui noni hunga, 'a ha'ata'inia tanaraaui taha ra awa
na'i Usu-usu Maea na ha'ata'inia ha'a-momori do'ia Jisas
naasi Ha'atahi.

19

'Ia Pol 'A Awa Na'i Efesas

1 Na'i 'oha na 'ia Apolos 'a awa na'i Korin, 'ia Pol 'a
tahahoro na'i 'ubutanai Provensi Eisia maagu hura'a na'i
Efesas ma heisadoi bei'i tara'i sae ni heisoi na'i 'omaasi.
2 Ma songa'iniraau o'ani, “Na'i 'oha mou hinihinia Araha,
mou daua ro'u i Hi'ona Maea?”
Miraau o'ani, “Ai'a. 'I'ameu meu ai'a rongoa ro'u ta
mamaani 'iniai mahosi.”
3 Mia Pol 'a o'ani, “Bwareomaea he'ua namou daua?”
Miraau o'ani, “Meu dauai bwareomaea na 'ia Jon na
maania.”
4 Mia Pol 'a o'ani, “'Ia Jon 'a bwareomaearaaui nei narau
rihosi baani'i ora-ora'a adaa'i. Ma 'unua tanaraau do 'e sae
nai boi mau rai hinihinia. 'Ia Jisas naasia mo'o na 'ia Jon 'a
hadanga'iniasi.”
5 Na'i 'oha rau rongo'i ha'atee ana'ia Pol maraugu bware-
omaea 'anai ha'ata'inia dorau hinihinia Araha Jisas.
6 'A dau'i bwaudaa'i mana Hi'ona Maea 'a sirihiraau.
Rau hadahada 'ini'i tara'i ha'atee he'ete'i hairiu marau
ha'arangasi'i hura'a i 'ado'adona'i a God.
7 'A 'onaai ta'i tangahuru mana rua mwane na'i ruruhasi.
8 'E oru hura na'ia Pol 'a hadahada ramoramo tanaraaui
Jiu na'i ruma ni ha'arahesi adaau 'abaiai heimarungi ana
God. 'A bonasia dorai hinihini.
9 Tara'i sae ra rongoasa di'u mara kakawa hinihini. Ra
ha'atee ha'ata'aiai Taroha Goro na'i maadaa'i noni hunga.
Mia Pol 'a wairaau hura'ai noni hinihini 'ari rumani skuru
ana Tiranas. Na'i 'isi naagu mamaani na'iei 'ado dangi
tanaraau
10 suriai rua harisi. Ma naasi, 'a gaarangi 'iraau hakoi ai
Grik mana ai Jiu na'i Provensi Eisia narau rongoai Taroha
Goro 'inia Araha.

Gare Mwane Ana'ia Skiva

11 'Ia God 'a hauai mena tanaa Pol ma haa'i kae
ha'abu'oahu raha.
12 Rei'uaa na hangete mana bwana na 'ia Pol 'a karohi'i,
'oha nara waa'i tanaraaui nei ra daoha mana nei na adaro
'a bwauni'i, na daoha ra goro mana adaro ra hura'a.
13 Tara'i ai Jiu ra taraawa'a hano hairiu 'anai taari'i hura'ai
adaro baanirai sae 'iniai atana Araha Jisas. Ra o'ani 'iniai
adaro, “Na'i atana Jisas na taroha'inia Pol, 'oi hura'a!”
14 Ma'e Na'ohadaaui Piriisi na atana 'ia Skiva 'a to'oraai
biu gare mwane narau haua o'asi ro'u.
15 Ma na'i 'oha rau ha'imaania taariai adaro, ni adaro 'a
o'ani 'iniraau, “'Inau 'iraraa Jisas mau rongo tarohana Pol.
Mi'amou 'iatei?”
16 Mia mo'o na bwauniai adaro, 'a asihura ma diohiraau'a.
Miraau hora hura'a baaniai ruma ha'i wa'aroko, na abedaa'i
ra maara hako.

17 'Oha 'iraau Jiu mana ai Grik narau awa na'i Efesas rau
rongoa, rau mamaa'u di'u marau 'adoma'i ha'ahouai atana
Araha Jisas.
18 Miraaui nei raugu bura'i hinihinia Jisas rau taraawa'a
ha'arangasi'i here ta'a'i narau haa'i.
19 'Iraaui nei ra hahai'uaasi ra waa'i mai buka ni ha-
hai'uaasi adaa'i mara suungi'i na'i maadaa'i noni hunga. Ni
horihoridi buka 'isi 'a 'onaai rima tangahurui merui korai
silva.*
20 Suriai to'o ada'i mwani maho 'isi, na tarohana Araha
'a 'adarara 'ari suriai mwani dora mara rago i sae narau
hinihini.

'E Ha'agogoru Raha Na To'o

Na'i Efesas

21 Na'i muri, 'ia Pol 'a 'adoma'i wetewete 'anai 'ari
Jerusalem. Ma 'adoma'inia do 'ai tahahoro na'i Provensi
Masidonia ma na'i Provensi Akaea maigui taha na'i
Jerusalem. Ma na'i muri 'aigu 'ari ro'u i Rom.
22 Mia ha'ataariai rua hei'a'auhi ana na'i na'o 'ari Masi-
donia, 'ia Timoti mea Erastus. 'Iia 'a awa ga'u suriai gere
madoraa na'i Eisia.
23 Na'i madoraasi, tara'i saeni Efesas rau ha'ato'oai kae
ha'agogoru. Rau taesu'a suria ra ragoi nei nara taraawa'ai
hinihinia Jisas.
24 'E ta'i sae, atana 'ia Dimitrias, 'iia 'a taarai ha'a 'ini'i gere
ruma na tau'arodi 'ini'i silva, nununai ruma maea anai godi
urao ra 'unua 'inia Atemis. 'Iraau nei rau tau'aro tanaa, rau
dau ha'a raha di'u.
25 Mia Dimitrias 'a 'unuraau goni mai sae tatau'aro ana'i
beiraaui nei rau taarai ha'a 'iniai ta'i tagora ma o'ani
'iniraau, “Romwane! Moi aidangisia do 'igaau gau kae to'o
ha'a 'iniai tau'aro gau hauani.
26 Mi'amou mou re'ia mamou rongoai maho na haua Pol.
'A ha'ataihi'i 'adoma'idaa'i sae rago, ai'a do na'i moi Efesas,
me gaarangi hakoi mwani dora na'i Eisia. 'A 'unua dona
araaranunu na sae moi nara tagoradi ra ai'a huunai god!
27 Raigu haa marai taraawa'a ha'atee ha'ata'aiai maho gau
taarai ha'a 'inia. Maragu bwa'i ha'ahoua'ai ruma maea anai
urao god Atemis nara ha'arahesia na'i 'ini na'i Eisia ma
na'i marewana hako. Ni godi urao hauasa agaausi, 'aigui
'ariwou marai 'adoma'i mara maho haaria moe'a 'inia!”
28 Na'i 'oha 'iraaui sae tatau'aro 'isi raugu rongoai maho
na 'unuasia Dimitrias, marau taesu'a di'u'a, rau taraawa'ai

* **19:19** 19:19 50,000 korai silva 'a ta'isada 'onaai taringai milion dola.

awara o'ani, “'Ia Atemis, i godi urao agaau Efesas, na ororiu di'u'i mwane god.”

29 Gaarangi 'iraau hakoi kae 'omaasi rau siri na'i ha'agogorusi. Miraau hakoi sae rau 'eba 'ari na'i kae dora ni gonigoniha. Tara'i sae ra daua Gaeas mea Aristakas marau wairarua ro'u 'ari. 'Iraruani rau ta'i boia Pol baaniai Masidonia.

30 'Ia Pol 'a raba 'ari 'anai hadahada tanaraau i noni hunga, miraau sae ni heisoi rau ura bwarasia.

31 Tara'i saemaua na'i Provens naasi narau haguhagu goro beia Pol, rau ha'ataari hadahada tanaa marau ha'abasua do'ai abu 'ari na'i dora ra goni na'ieisi.

32 'Iraaui sae rau goni 'isi, rau rongo raha di'u. Ta'i ruruha ra awaranga'inia ta'i maho mana nata ruruha ra awaranga'iniai nata maho 'etea ro'u. 'A kakui ahudaau, 'inia 'a ragoi nei ra ai'a aidangisiai maho ra goni wou 'ana.

33 Ma tara'i bwauodo adaa'i Jiu rau burusia hura'ai sae nara 'unua 'inia Aleksanda na'i maadaaui noni hunga marau 'unua tanaa i taha nai maania. 'Oha 'iraau i noni rau 'omesia, rau 'adoma'inia do 'ia mo'osi na taraawa'anai ha'agogorusi. Mia Aleksanda 'a hauai ha'ara 'iniai rimana dorai papaku, 'inia 'a raba mamaani ruhasia tanaraau do 'iraaui Jiu na'i Efesas rau ai'a aba beia Pol.

34 Me na'i 'oha rau 'ome 'iraraa do'iia 'e ai Jiu, rau awara o'ani suriai rua 'aoa, “'Ia Atemis, i godi urao ameeu Efesas na ororiu di'u'i mwane god!”

35 'E ta'i sae mwanimaua ni 'omaasi nagu ha'a-papakuraau, 'a o'ani, “'I'amou saeni Efesas, mwani sae hako rau 'iraraa doni ahuinai dora anai ha'arahesia ei godi urao Atemis na'i 'omaa agaaunisi. Marau aidangisia ro'u doni araaranununa na ahoda baaniai aro 'a awa na'i 'ini.

36 'A bwa'i sae nai matai tohe huniai mahosi! Naasi moi papaku mamoi abu haa'i maho bweubweu'a.

37 'I'amou namou wairarua mai rua mwaneni, ma ai'a ta maho rarui rahia baaniai ruma maea agaau ma'uasi rarui ha'atee ha'ata'aiai god agaau.

38 'Onaa 'ia Dimitrias miraaui sae tatau'aro ana'i rau raba ha'ahunia ta sae 'inia ta maho, 'iraau 'irara'i moi dora agaa'i 'anai kooti miraau sae hihiiri ra awa moi 'anai bahurongo.

39 Ma 'onaa mou raba 'unua ta maho ro'u mamoigu ha'a-aratara na'i 'oha rai hauai gonigoniha raha 'anai 'omaani.

40 I ha'agogoru na to'o na'i danginisi, gaumani na'i Rom ra ga'i matai ha'ahunigaau moi 'inia do 'igaau nagau taraawa'ana. Ma bwa'i maho nagaigu 'unua 'iniai taranai taha nagau ha'agogoru 'inia.”

41 'A ha'atee hako ma 'unua tanaraau do rai 'ari aho'i suri'i ruma adaa'i.

20

'Ia Pol 'A 'Ari Masidonia

1 Na'i murinai ha'agogoru, 'ia Pol 'a 'unuraau goni noni
hinihini ma hadahada ha'a-'o'oriraau. Ma hauai ha'atee
haiha'ari tanaraau magu hano 'anai Provensi Masidonia.
2 Na'i Masidonia 'a haa'i mwani hadahada ha'a-'o'ori
tanaraaui noni hinihini suri'i 'omaa na ada suri'i. Magu 'ari
Gris
3 na awa na'i 'isi suriai oru hura. Mia raba ta'e na'i haka
'anai 'ari Siria magu rongo sadoia moi do 'iraaui saemaua
adaa'i Jiu rau ha'a-radonga'inia 'anai ngahu ha'amaesia, ma
'adoma'inia do'ai aho'i ga'u 'ari na'i Masidonia maigui tano'i
'ari Siria.
4 Tara'i sae rau ta'i hanoa Pol, 'ia Sopata garena Piras
baaniai Berea, mia Aristakas mea Sekandas baaniai Tesa-
lonaeka. Mia Gaeas saeni Debe rau ta'i hano ro'u, mia
Timoti mana rua saeni Eisia, 'ia Tikikas mia Trofimas.
5 'Iraausi rau na'o 'ari Troas na'i haka naraugu ma-
masi'ameu na'isi.
6 Mi'ameua Pol meu 'ari Pilipae. Ma na'i murinai rongo
'iniai bredi nara ai'a doraria 'iniai draebam, meu hano
baaniai Pilipae na'i haka suriai rima dangi mameugu ada
ro'u beiraau na'i Troas. Meu awa na'i 'isi suriai ta'i sade.

'Ia Pol 'A Ha'atahia Aho'i a Iutikas

Na'i Troas

7 Na'i su'urahi dangi sade meu goni 'anai ngau maea na'i
ta'i dora. Mia Pol 'a taraawa'a skuru hadahada na'i su'urahi
tari 'ubutanai rodo, 'inia na'i haho'oa maai hano'a.
8 I ahii nameu goni na'iei, 'a awa na'i orunai bwea na'i
ruma ahaaha. Ra'i mwani raita ra marewa na'isi.
9 Ma 'e ta'i geresae na atana 'ia Iutikas, 'a heinagu
na'i windo magu rongobahua Pol 'oha na mamaani ma
mamauru'a'a. 'Agu haa ma mauru ma ahoda'a na to'o na'i
ano. Raugu suru'ia, mia bwane mae.
10 Mia Pol 'a dio ma topira'i ruru auru ma 'agoia ma o'ani,
"'Ai abu ta'aabemoou, 'a tahi'a aho'i."
11 Naasi meu ta'eha aho'i na'i ahiisi mameu hauai ngau
maea mameu ta'i ngau. Mia Pol 'agu mamaani aho'i ro'u
'ari tari haho'oa mameugu hano.
12 Miraaui noni hinihini rau waia Iutikas 'ari ruma ana
mana 'adoma'idaa'i ragu goro aho'i 'iniai tahi aho'i ana.

'Ia Pol 'A 'Ari Maelitas

13 'I'ameu meu ta'e na'i haka 'ari Asos, mia Pol 'a hatare.
Na'i na'o mameugu hano, 'ia Pol 'a bwane 'unua do meigui
heisadoi aho'i na'i Asos.
14 'Oha na ada magu ta'e bei'ameu mameu 'ari Mitilini.

15 Meu hura'a baaniai Mitilini mana'i nata dangi meu boi
gaarangiai maraui Kios. Mana'i nata dangi haisuri meu ada
na'i maraui Samos. Na'i moi nata dangi ahora mameu ada
ro'u na'i Maelitas.
16 'Ia Pol 'a 'unua domei di'ua moi Efesas, suria 'a ai'a
raba awa orea na'i Provensi Eisia. 'A rabasia do 'onaa nai
mwada'u, mei ataha na'i Jerusalem na'i dangi na 'iraaui Jiu
rau ha'ato'oai Rongo nara 'unua 'iniai Pentikos, tarana naasi
na ha'a-osaosa 'inia.

'Ia Pol 'A Ha'atee Haiha'ari Beiraaui

Bwauodo Adaa'i Heisoi Na'i Efesas

17 Na'i Maelitas 'ia Pol 'a ha'ataariai taroha tanaraaui
bwauodo adaa'i heisoi na'i Efesas dorai boi re'ia.
18 'Oha rau ada, 'a o'ani 'iniraau, "'I'amou mou 'irara'i
hakoi mwani maho nau haa'i 'oha nau awa bei'amou
taraawa'a na'i 'oha nau ada tahamora na'i Eisia.
19 Rei'uaa na 'iraaui Jiu rau haa'i mwane ha'aradorado
ta'a'i nara ha'a-rongomaata'iau, 'inau 'au tau'aro moi tanaa
Araha ha'i manego ma ragoi madoraa na wai ra udu baaniai
maagu.
20 'Onaai 'iraraa amoou, nau ha'ausuri'amou 'iniai Taroha
Goro na'i maadi noni hunga ma ro'u suri'i ruma amoo'i. Ma
na'i 'oha nau haua, 'au ai'a girua ta'ini'amou ta maho do nau
ga'i maania 'anai 'a'auhi'amou.
21 Mau 'unua tanaraaui Jiu miraaui nei ra ai'a Jiu dorai
rihosi baani'i ora-ora'a adaa'i tanaa God marai hinihinia
Araha aga Jisas.
22 Ni Hi'ona Maea 'a 'unua tanaau dowai 'ari Jerusalem.
Ma rei'uaa nau ai'a 'iraraai taha nai to'iau na'i 'oha wai ada
'isi, wai araisuria moi.
23 'Ado 'omaa nau gaariri suri'i, Hi'ona Maea 'a ha'abasuau
moe'a do 'inau rai nugaau na'i rumaniho'o marai ha'a-
rongomaata'iau na'i 'oha wai ada na'i Jerusalem.
24 Ma'ata 'inau 'a ai'a ta'aabegu 'iniai taha nai to'iau. Maho
moi nau rabasia, naasi dowai ha'ahakoai tau'aro na ha'a-
'u'uriau 'inia Araha Jisas—'anai taroha'iniai Taroha Goro
'iniai goro ana God 'inigia.
25 "Ni maho nau awa ga'u 'inia bei'amou ani, naasi 'anai
taroha'iniai heimarungi ana God tana'amou. Mana'i 'ohani
nau 'iraraa do 'a bwa'i abe 'ini'amou naigu 'omesiau'a ro'u
ta 'oha.
26 Naasi wai 'unua tana'amou, 'onaa tanei 'ini'amou na ai'a
daua nanai tahi tarau, 'a ai'a taritari'a agua,
27 'inia 'inau 'au bwane maani'i hako'ai maho na 'irisia
God domoi aidangisi'i.
28 "Naasi moi 'omesuri'amou haari'amou, beiraau ro'u i
nei na Hi'ona Maea 'a ha'a-'u'uri'amou 'iniraau. Moi 'onaai

'omesuri siip nara 'omesuri ha'agorohi'i siip na'i heisoi ana
God na horia 'iniai 'abunai garena.
29 'Au 'iraraa do na'i 'oha wai hano, tara'i ha'ausuri
pwapwaari'i rai siri mai bei'amou 'onaai misutari marai
bonasiai ha'ata'ai'i siip amoo'i.
30 Ma ro'u, tara'i sae hinihini ro'u moi na'i 'omaa amoou
narai hiosiai huunai ha'ausuringa'i neina tara'i nei rai
suriraau haariraau.
31 Naasi moi 'ome'ome goro! Moi 'ado'adoai 'oha nau awa
bei'amou ani. Suri rodo mana dangi suriai oru harisi nau
ha'abasu'amou ha'i angiangi.
32 “Naani 'au nuga'amou na'i bwabwahenai rimana God.
Mana taroha 'iniai goro ana God 'inigia 'ai 'a'auhi'amou ro'u.
Ni tarohasi, 'ai 'a'auhi'amou 'anai ha'a-wetewete'amou suri'i
hinihinimoo'i maai haa'i tana'amoui maho goro na'ia God
nai wate'i tanaraau hakoi inoni ana'i.
33 “Ai'a 'oha nawai naga 'ini'i ha'a ma'uasi bwana ana ta
sae.
34 'I'amou mou 'iraraa do 'inau 'au tau'aro 'iniai rimagu
'anai hori'i taha nau rabasi'i, miraaui sae nameu ta'i hano.
35 'Au tau'aro raha o'asi 'anai ha'ata'inia tana'amoui
herehere namou ga'i haua 'anai 'a'auhiraaui nei ra ha-
ha'aroha'a. Ma moi 'ado'adoai ha'atee ana Araha Jisas na
o'ani, ‘'Ia mo'o na hisu, 'a wa'ewa'e di'ua mo'o na daai
mareho nara hisungia 'inia.’ ”
36 'Ia Pol 'agu ha'atee o'asi ma topira'i ruru auru beiraau
ma ha'arahesi.
37 'Iraau hako rau angi marau 'agoia marau ngoonia.
38 Mana maho rau ahutotou di'u 'inia, i 'unua ana Pol do'a
bwa'i ta 'oha'a ro'u raigu re'ia. Marau ta'i hano dioi one 'anai
ha'ahanoria na'i haka.

21

'Ia Pol 'A 'Ari Jerusalem

1 Meu haiha'ari mameu ta'e odo-odo 'anai maraui Kous.
Na'i nata dangi meu ada na'i maraui Rodis, mameugu hano
ro'u 'anai 'omaai Patara.
2 Na'i 'isi meu adoiai haka na 'ari Ponisia mameu ta'e'a iei.
3 'Oha meu boi na'i marau Saepras, meu taha na'i aba bo
hura'a 'inia mameugu siri na'i Taea, 'e 'omaa na'i Siria. Na
haka 'ai gaasi bori na'i 'isi.
4 Meu siri one mameu siba suriraaui sae ni heisoi na'i
'omaasi, mameu awa beiraau suriai ta'i sade. Rau ha'abasua
Pol do'ai abu 'ari Jerusalem, 'inia na Hi'ona Maea 'a bwane
ha'ata'inia tanaraau i taha nai to'o tanaa Pol na'i 'isi.
5 'A hakoi ta'i sade mameu hano ro'u. 'Iraau hakoi sae ni
heisoi na'i 'omaasi, 'iraaui mwane mana urao mana gare,

meu ta'i hura'ai one. Meu topira'i ruru auru na'i nunu'u
mameu ha'arahesi.
6 Meu haiha'ari mameugu hura'a aho'i haka, miraau rau
siri aho'i suri'i ruma adaa'i.
7 Meu hano baaniai Taea 'anai 'omaai Tolemes. 'Oha meu
ada, meu bae beiraaui sae ni heisoi na'i 'isi. 'E ta'i dangi
nameu awa beiraau.
8 Na'i dangi ahora meu 'ari Sisaria mameu awa beia Pilip,
'e sae na matai taroha'inia ro'u i Taroha Goro. 'Iia 'e
ta'i 'iniraaui waira biu nara 'ome sigihia 'anai 'a'auhiraaui
Ha'ataari.
9 'A to'oraai hai gare urao nara ai'a ha'iwai mau narau
matai ha'atee rarabeanga'ini'i mareho.
10 Meu awa na'i Sisaria suriai taringai dangi. Ma'e
Rarabea na atana 'ia Agabas 'a boi bei'ameu, 'iiani baaniai
Jiudea.
11 'A hauai rorowa'a ana Pol ma ho'osi'i 'iniai rimana
mana uwana haaria. Ma o'ani 'ini'ameu, “I Hi'ona Maea
'a ha'arangasia do ra'i bwauodo adaa'i Jiu na'i Jerusalem
rai ho'osia mo'o na to'oraai rorowa'ani. Marai usuha'inia
tanaraaui nei ra ai'a Jiu.”
12 Na'i murinai ha'atee o'asi ana Agabas, 'i'ameu miraaui
sae ni heisoi na'i 'omaasi, meu bonga'inia Pol do'ai abu 'ari
Jerusalem.
13 Mia Pol 'a o'ani, “Ni 'uaana na mou angi ha'a-
ahutotouau 'inia? 'Onaa rai ho'osiau na'i rumaniho'o
na'i Jerusalem 'iniai hinihinia agua Araha Jisas, 'inau 'au
mwa'emwa'e moi. Mau mwa'emwa'e ro'u moi 'onaa nawai
mae.”
14 Meugu ai'a matai rihosia'ai 'adoma'ina Pol, mameu
agohe'a. Mameu o'ani, “'A goro moi. 'Oi haua suriai
hei'irisina Araha.”
15 Mameu ha'aagau 'anai 'ari Jerusalem.
16 Tara'i sae hinihini na'i Sisaria meu ta'i hano ro'u. Rau
wai'ameu 'ari ruma ana Nason nameu awa na'iei. 'Ia mo'osi
'e saeni Saepras na bwane hinihinia mau mai a Jisas.

'Ia Pol 'A Garihia Jems

17 'Iraaui sae ni heisoi na'i Jerusalem rau ha'amaoto'ameu
goro.
18 Na'i nata dangi mia Pol 'a hano bei'ameu 'anai 'ari
garihia Jems. 'Iraaui bwauodo na'i heisoi ni Jerusalem rau
awa ro'u na'i 'isi.
19 Mia Pol 'a bae beiraau ma maania tanaraaui mwani
mareho na'ia God na haua suri'i tahingadaa'i nei ra ai'a Jiu
'oha na'ia Pol 'a heitaroha'i tanaraau.
20 Rau ha'aasaa God 'iniai maho na maani'i Pol marau
o'ani 'inia, “Do'ora, i'oe 'iraraa do'e taringai merui Jiu narau

hinihinia'a Jisas marau hinihini'i wetewete ro'u mau i Ringe ana'ia Moses.
21 Maraugu rongo ha'atari'aa do i'oe 'o ha'ausuriraaui Jiu narau awa beiraaui nei ra ai'a Jiu dorai abu suri'i Ringe ana'ia Moses, marau 'unua do i'oe 'o ha'aabua dorai aha ha'ara'i gare mwane adaa'i mana suri'i ringeringe adaa'i wauwa agaa'i.

22 “Hoita naasi, 'e taha gaigu haua? 'Inia 'a bwa'i adara'a rai rongoa do 'o awa'a 'ini.
23 Naani maho nameu 'adoma'inia do'oi haua. I waira haini rau hauai duruduru tanaa God.
24 Moi ta'i 'ari Ruma Maea ana God mamoi hauai here-here 'anai ha'a-wariwari'amou na'i maana God* 'iniai awa namou haua beiraaui nei ra ai'a Jiu. Na'i muri, 'oigu hori'i hakoi mareho 'anai suu ho'asi 'ini'i. Miraaui waira haisi, raigui risi pou'i bwaudaa'i. 'Oha rai re'iai haua amua o'asi, maraugu bwa'i hinihinia'ai maho ra maani'i 'ini'o do ra ha'a-momori. Rai 'iraraa do i'oe 'o daa'i baabau mau i Ringe ana'ia Moses.
25 “Miraaui nei ra ai'a Jiu narau hinihini, meu bwane haua hura'ai usu-usu tanaraau 'ini'i ringeringe narai suri'i. Meu ha'abasuraau dorai abu ngaa'i mahoingau nara ho'asi'i 'ini'i araaranunu. Mameu 'unua tanaraau dorai abui wawaasua'a marai abui ngau 'abu mana ngaa'i hasi'odi mwamwaa nara ri'oi'i.”
26 Na'i nata dangi 'ia Pol 'a hano beiraaui wera hai marau hauai ringei ha'a-wariwarisi. Na'i muri 'a siri Ruma Maea ana God ma ha'arongoraaui Piriisi 'iniai madoraa naigu hakoi biunai dangi 'anai ha'ahakoai duruduru adaaui waira haisi, neina rai suu ho'asi tanaraau na'i 'ohasi.

Ra Daua Pol

27 Na'i 'oha na biu dangi ni ha'ahakoai duruduru 'a gaarangi hako'a, tara'i Jiu baaniai Eisia rau re'ia Pol na'i Ruma Maea ana God. Rau hauai ruruha raha marau daua Pol.
28 Marau awara o'ani, “'I'amou saeni Israel, moi 'a'auhi'ameu! 'Ia mo'oni 'a 'ari suri'i mwani 'omaa rago na mamaani ha'a-ta'aigaaui Jiu mana Ringe ana'ia Moses mana Ruma Maeani. Ma ha'ado'oa ro'u i Ruma Maea, 'a waa siri sae nara ai'a Jiu na'iei.”

---

* **21:24** ***Ha'a-wariwari'amou na'i maana God:*** 'Iraaui Jiu ra 'unua i ringesi 'iniai “Ringei Ha'awariwari.” Ma'ata a he'ete'i baaniai Ringei Ha'awariwari narau hahaa na'i heisoi Anglican. 'Iraaui Jiu rau 'adoma'inia dorau do'o'a na'i maana God 'oha nara haigaauni beiraaui nei ra ai'a Jiu. Naasi, 'onaa rai awa ga'u beiraaui nei ra ai'a Jiu, rai hauai ringesi marai wadiwadi aho'i na'i maana God.

29 Rau ha'atee o'asi, 'inia tara'i abe rau 'adoma'inia do'ia
Pol 'a waia Trofimas, saeni Efesas, siri na'i Ruma Maea ana
God. 'Inia rau re'iai ta'i hahano goni adarua na'i 'omaasi.
30 Mana 'omaa hako rau rongo raha'a, rau 'eba mai
marau goni na'i dorasi. Rau daua Pol, rau oge ra'ira'i'a
hura'a baaniai Ruma Maea ana God. Raugu 'asu'a mana
maraaruma ra honohono'a.
31 Rau taraawa'a ngahuia Pol 'anai ha'amaesia mana
na'ohadaaui hehei'oi-ni Rom 'a rongoa do 'iraau hakoi
Jerusalem rau taraawa'a ha'agogoru'a.
32 Ma 'unuraau tara'i hehei'oi ma tara'i bwauodo adaa'i
narau 'eba 'ari na'i dora ra goni na'iei. 'Oha rau re'iai
na'ohanai hehei'oi beiraaui hehei'oi ana'i maraugu ma-
marota'i rubua Pol.
33 Mana na'ohanai hehei'oi 'a 'ariwou ma daua Pol ma
'unua dorai tosia 'iniai rua arihau. Ma songa'iniraaui noni
'inia 'iatei naasia mo'osi ma 'e taha na haua.
34 'E ta'i aba 'iniai ruruhasi rau awaranga'iniai ta'i maho
mana nata aba rau awaranga'iniai maho he'ete'i ro'u. Rau
rongo raha di'u na na'ohadaaui hehei'oi 'agu ai'a rongo
taha'a. Ma 'unua tanaraaui sae hehei'oi dorai waia Pol 'ari
ruma baabau adaaui hehei'oi.
35 'Oha rau waia Pol tari na'i buuhane anai dora adaaui
hehei'oi, me 'iraaui noni hunga rau wetewete di'u ro'u wou.
Na'i 'ohasi 'iraaui hehei'oi raugu suru'ia Pol.
36 Mana kae ruruhasi, rau haisuri rau awaawara o'ani,
“Ha'amaesia, ha'amaesia!”

'Ia Pol 'A Hadahada

Tanaraaui Noni Hunga

37 Na'i 'oha ra gaarangi wai'a Pol siri ruma adaaui sae
hehei'oi, 'a ha'atoho beiai na'ohadaaui sae hehei'oi do'a raba
'unua ta maho tanaa.
Mana na'ohadaaui sae hehei'oi 'a o'ani 'inia, “I'oe 'o matai
maramara Grik!
38 Nau 'adoma'inia ga'u do i'oe naasi ai Ijip na
taraawa'anai ha'agogoru beiai Gaumani na'i 'ohaani, ma
na'otaranai hai merui sae ta'aa ana'i 'anai awa na'i dora
mangasara.”
39 Mia Pol 'a aramia o'ani, “'Inau ai'a! 'Inau 'e ai Jiu
baaniai Tasas, 'e 'omaa ororiu na'i Silisia. 'Oi ha'awateau
mawai hadahada tanaraaui sae 'ini.”
40 Mana na'ohadaaui sae hehei'oi 'a ha'awatea do'ai
hadahada. Mia Pol 'a ura ara'a na'i buuhane maagu hauai
ha'ara 'iniai rimana tanaraaui noni hunga dorai papaku.
'Oha rau papaku maagu hadahada tanaraau, 'a maramara
Jiu.

22

1 “Mwani sae agu'i, moisu rongobahuau mawai ha'a-
aidangisi'amou 'iniai taha nau haua!”
2 Na'i 'oha rau rongoai maramara Jiu ana Pol maraugu
papaku ha'atai. Magu o'ani,
3 “'Inau 'e ai Jiu nau huta na'i 'omaai Tasas na'i Silisia.
Me 'au raha ara'a na'i 'ini na'i Jerusalem. 'Au awa 'anai
ha'ausuringa'i baania Gamaliel ma ha'ausuriau 'ini'i mwani
ringeringe adaa'i wauwa agaa'i neina wai araisuri'i. Mau
ha'isuri'i ha'a-momori 'iniai rabasia agua dowai araisuria
God 'onaai rabasia amoou 'anai araisuria ro'u na'i 'ohani.
4 'Au norata'airaaui nei rau hinihinia Jisas. Tara'i nei 'au
ha'ahaingahu 'iniraau, ma tara'i nei 'au daa'i mau gaasi'i na'i
rumaniho'o. 'Au ai'a hihiiri. Urao mana mwane ra ta'isada
hako moi.
5 I Na'ohadaaui Piriisi miraaui ruruhai Kansol rau matai
maania moi tana'amou do maho nau maaniasi 'a ha'a-
momori. 'Inia 'iraau narau haa'i usu-usu nau waa'i
tanaraaui bwauodo adaa'i Jiu na'i Damaskas neina wai
matai daa'i mana ho'osi'i sae hinihini na'isi 'anai wai'i mai
'anai ha'a-mama'ai'i.”

'Ia Pol 'A Maaniai 'Oha

Na Taraawa'a Hinihini

6 “'E ta'i dangi na'i atoaa, 'au gaarangia'a wou i Damaskas.
'Augu 'asu'a mana marewa na boi baaniai aro 'a wadoriau'a.
7 Mau ahoda aurui ano mau rongoai ha'atee na o'ani, ‘Sol,
Sol. 'A 'ua 'o norata'aiau 'inia?’
8 “Minau o'ani, ‘Saemaua, i'oe atei?’ Mia o'ani, ‘'Inaua
Jisas ni Nasaret na'o norata'aiausi.’
9 'Iraaui sae meu ta'i hano, rau re'ia moi marewa marau
ai'a rongoa ta ha'atee.
10 “Mau o'ani, ‘Araha, 'e taha na'o rabasia dowai haua?’
Mia o'ani, ‘'Oi urata'e ma'oi 'ari Damaskas. 'E sae na'i 'isi
naigu 'unua tana'oi maho nau bwane 'adoma'i nunuga 'inia
tana'o 'anai haua.’
11 “Ni marewasi 'a wadora'i di'u, 'a ha'akurua'ai maagu
ma bwara'a do waigu wana. 'Iraaui nei nameu ta'i hanosi,
raugu uruau moe'a 'ari Damaskas.
12 Na'i Damaskas 'e sae na awa 'isi, atana 'ia Ananaeas, 'iia
'a ha'isuri'i goroi Ringe ana'ia Moses. 'Iraaui Jiu narau awa
'isi rau ha'ahoua di'u.
13 'A boi ma ura na'i bobogu ma o'ani, ‘Do'ora Sol, 'oi
wanawana aho'i.’ Na'i 'ohasi 'augu 'ome'ome aho'i, mau
wanasia.
14 “Mia Ananaeas 'a o'ani 'iniau, ‘'Ia God narau
ha'arahesia i wauwa agaa'i, 'a 'ome sigihi'o 'anai aidangisiai
hei'irisina. 'A 'ome sigihi'o ro'u do'oi re'iai garena na odo-
odo hako na'i maana ma'oi rongoai ringena.

15 Ma'oi maania tanaraau hakoi mwani sae i taha na'o
rongoa ma'o re'ia.’
16 Ma o'ani ro'ua Ananaeas, ‘'E taha na'ogu mamasia? 'Oi
ura ara'a ma'oi bwareomaea mia Araha 'ai ha'a-ai'a'i ora-
ora'a amu'i 'iniai ha'angonia amua 'anai 'adoma'i nugasi'o.’
17 “Hoita, na'i muri 'oha nau boi aho'i na'i Jerusalem, 'e
ta'i dangi nau siri na'i Ruma Maea ana God 'anai ha'arahesi.
Mana'i 'omesia agua Araha 'a 'onaai maho nau mauru'aa.
18 'A o'ani 'iniau, ‘'Oi hura'a raurau baaniai Jerusalem!
'Inia 'iraaui sae 'ini rau bwa'i raba rongo'i maho na'oi
maani'i 'iniau.’
19 “Mau o'ani 'inia, ‘Araha, 'iraaui sae 'ini rau 'iraraa
do'au siri suri'i mwani ruma ni ha'arahesi amee'i Jiu 'anai
dauraaui sae ra hinihini'o 'anai gaasiraau na'i rumaniho'o
marai rohoraau.
20 Mana'i 'oha ra ha'amaesia Stivin, i sae heheitaroha'i
amua, 'inau 'au awa ro'u, mau 'adoma'i aratara beiraau. 'Au
'omesuri'i bwana adaa'i mwane rau buta ha'amaesiasi.’
21 “Mia Araha 'a o'ani 'iniau, ‘'Oi hura'a! Wai ha'ataari'o
hura'a ha'atau beiraaui nei ra ai'a Jiu.’ ”
22 'Iraaui noni hunga rau rongobahua Pol tari 'oha nagu
ha'atee o'asi, marau taraawa'a awara'a 'iniai ringe raha, rau
o'ani, “Ha'amaesia! 'Ia mo'osi 'a ai'a arari 'anai tahi.”
23 Rau awara marau rahi'i bwana bohura'a adaa'i marau
ra'u ano narau gaasi'i 'ari aro.
24 Mana na'ohanai sae hehei'oi adaaui Rom 'a 'unua dorai
waia Pol siri ruma adaaui sae hehei'oi marai rohoa na'iei.
'A haua o'asi do'ia Pol 'ai ha'arangasiai taranai taha naraugu
awaraia 'inia.
25 Na'i 'oha 'iraaui sae hehei'oi raugu tosia Pol 'anai rohoa,
ma songa'inia'ai ta'i saemaua adaau na ura na'i bobona.
'A o'ani, “'A 'ua? 'A odo-odo na'i ringe dorai rohoai sae
auhenua ni Rom maraigu 'i'ia?”
26 'Oha nagu rongoa o'asi ma 'ari beiai na'ohanai sae
hehei'oi ma o'ani 'inia, “'E taha na'o hauani? 'Ia mo'oni 'e
sae auhenua ni Rom naani!”
27 Mia mo'osi 'a 'ari beia Pol ma songa'inia, “'Oi 'unua
tanaau. I'oe 'e sae auhenua ni Rom?”
Mia Pol 'a aramia o'ani, “'Inau 'e nei.”
28 Mana na'ohanai sae hehei'oi 'a o'ani, “'Inau 'e kae ha'a
nau horia maugu ha'i sae auhenua ni Rom.”
Mia Pol 'a o'ani, “'Inau 'au huta ha'i ai Rom.”
29 Miraaui nei rau raba songa'inia Pol 'oha rau gaarangi
rohoa ani, raugu hano baania. Mana na'ohadaaui sae
hehei'oi 'a mamaa'u di'u, 'iniai ho'osia ana Pol magu
aidangisia na'i muri do 'iia 'e sae auhenua ni Rom.

Ra 'I'ia Pol

30 Na'i nata dangi, i na'ohanai sae hehei'oi 'a raba
aidangisia goro taha na 'iraaui bwauodo adaa'i Jiu raugu
ha'ahunia 'inia Pol. 'A wagasia Pol ma 'unuraau mai
na'ohadaa'i Piriisi miraaui Kansol, magu waia maia Pol na
ha'a-urasia na'i maadaau.

23

1 Mia Pol 'a wanasiraaui Kansol magu o'ani, “Mwani sae
agu'i, 'inau 'au ai'a ninima na'i maana God, 'inia mwani 'oha
tari dangini 'au haa'i moe'ai maho na 'irisia dowai haa'i.”
2 Mia Ananaeas, Na'ohadaaui Piriisi, 'a 'unua tanaraaui
nei rau ura na'i bobona Pol dorai hidariai ngoona.
3 Mia Pol 'a rihota'i tanaai Na'ohadaaui Piriisi ma o'ani
'inia, “'Ia God 'ai hidari'o ro'u. I'oe 'o 'onaai bani na bwani
ngabo ta'aa maragu peda ha'ahaorua moi. 'O hiiriau suriai
Ringe ana Moses magu i'oe 'o horosia ro'u moi ringesi. Ni
ringe 'a ha'aabua do'oi 'unua tanaraaui mwane 'ini dorai
hidariau.”
4 Miraaui nei rau ura gaarangia Pol, rau o'ani 'inia, “Ni
'uaana no'o ha'atee ha'ata'aia 'iniai Na'ohadaaui Piriisi ana
God?”
5 Mia Pol 'a o'ani, “'Au ai'a aidangisia do 'iia 'e Na'ohadaaui
Piriisi. Ni Usu-usu Maea 'a 'unua dogai abu ha'atee ha'ata'ai'i
na'otara agaa'i.”
6 Na'i 'oha 'ia Pol 'a re'ia do ra'i abe 'iniraaui Kansol ra'i
Sadiusi ma ra'i nei ra'i Farisei, ma ha'atee raha'a, 'a o'ani,
“Romwane! 'Inau 'e Farisei miraaui wauwa agu'i ra'i Farisei
ro'u. Maragu 'i'iau 'iniai hinihinia agua do 'irai nei ra mae
rai ha'a-suruta'era aho'i ro'u.”
7 Na'i 'oha naagu ha'atee o'asi a Pol, miraaui Farisei mana
Sadiusi rau taraawa'a haita'ia'a. Mana Kansol 'a heihoa
'iniai rua ruruha.
8 'Iraaui Sadiusi narau ai'a hinihini'i enjel mana adaro
mana aunga mana suruta'e aho'i adaa'i sae baaniai mae,
miraaui Farisei narau hinihini'i hakoi maho 'isi.
9 'Iraaui rua ruruhasi, raugu haa marau awaawara'a.
Tara'i ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ra'i Farisei, rau
ura marau ha'atee wetewete o'ani'a, “Ai'a maho taritari'a
mei sadoia beia mo'oni. Gasi 'idi 'e aunganai sae ma'ua enjel
na hadahada ga'u tanaa.”
10 Ni heita'ia narau hauasi 'agu haa ma kae raha'a. Mana
na'ohanai sae hehei'oi 'a magugu'a do rau gasi 'ado dorana
Pol. Ma 'unua tanaraaui sae hehei'oi dorai siri marai waia
hura'a'a Pol. Marau sirihia Pol narau waia aho'i 'ari ruma
baabau adaau.
11 Na'i moi rodo mia Araha 'a boi na ura na'i bobona Pol
magu o'ani 'inia, “'Oi abu mamaa'u. 'Onaai taroha'iniau
amua na'o haa na'i Jerusalem, i'oe 'oi haua o'asi ro'u na'i
Rom.”

Ha'aradorado 'Anai Ha'amaesia Pol

12-13 Na'i haho'oa, 'a di'uai hai tangahurui sae mwane ni
Jiu rau rurugoni marau duruduru dorau bwa'i ngau ma'ua
gono tari 'oha rai ha'amaesia Pol.
14 Tara'i abe 'iniraau ra 'ari beiraaui Na'ohadaaui Piriisi
ma tara'i saemaua ro'u marau o'ani 'iniraau, “'I'ameu meu
tohe tanaa God domeu bwa'i ngau tari 'oha mei ha'amaesia
Pol.
15 'I'amou hako beiraaui Kansol moi ha'ataariai taroha
tanaai na'ohanai sae hehei'oi mamoi pwari'ia domou
raba sadoi'i goroi maho taritari'a na haa'ia Pol. Mamoi
ha'angonia marai waia mai tana'amou 'anai 'i'ia. 'I'ameu
mei matoo 'ana na'i tara 'anai ngahu ha'amaesia.”
16 Ma'e ta'i gare mwane anai asina Pol 'a rongo sadoiai
ha'aradoradosi ma 'ari dora adaaui hehei'oi ma maaniai
mahosi tanaa Pol.
17 Mia Pol 'a o'ani 'iniai ta'i 'iniraaui na'ohadaaui hehei'oi,
“'Oi waia 'ari gere saeni tanaai bwauodo amoou. 'E maho
na raba 'unua tanaa.”
18 Mana sae hehei'oisi 'a waia 'ari'a garesi ma o'ani 'iniai
bwauodo ana, “'Ia Pol, mo'o na awa na'i rumaniho'o agaau
ani, 'a 'unua tanaau dowai waia maia mo'oni tana'o. 'E
mareho na raba 'unua tana'o.”
19 Mana bwauodosi 'a dauai rimana ma gere waia beira'i
ma o'ani 'inia, “'E taha na'o raba maania tanaau?”
20 Mia aramia o'ani, “Ra'i Jiu rau ha'a-radonga'inia dorai
ha'angonia do'oi waia dioa Pol tanaraaui Kansol adaau
ho'oa. Rai pwari'i'o dorau raba sadoi'i goroi maho taritari'a
na haa'i.
21 Ma'ata 'oi abu araisuriraau! 'Inia 'a di'uai hai tangahu-
rui sae rau matoo 'ana Pol na'i tara 'anai ngahu ha'amaesia.
Rau tohe tanaa God dorau bwa'i ngau ma'ua gono tari 'oha
rai ha'amaesia Pol. Na'i 'ohanisi rau mamasi moe'a, 'inia
rau 'adoma'inia do i'oe 'oi 'adoma'i aratara 'anai ha'ataaria
Pol tanaraau.”
22 Mana bwauodosi 'a ha'ataaria gere saesi hura'a ma o'ani
'inia, “'Oi abu maania tanaa ta sae do'o rangasia tanaau i
mahosi.”

'Ia Pol Ra Waia 'Ari

Tanaa Primia Filiks

23 Mana bwauodonai hehei'oi 'a 'unua mai rua na'ohadaa'i
hehei'oi ma o'ani 'inirarua, “Murui ha'aagaua ta rua 'arangi
sae hehei'oi 'anai 'ari Sisaria na'i angi siwa de'eni rodo.
Mamoi ha'aagaua ro'u ta biu tangahurui sae hehei'oi narai
ta'e suri'i hoosi, ma ta rua 'arangi sae hehei'oi 'ini'i oo'o.
24 Mamoi ha'aagau'i tara'i hoosi ro'u tanaa Pol. Moi ha'a-
adahia dadara'a beia Primia Filiks.”
25 Mana bwauodonai hehei'oi 'a hauai usu-usu ma o'ani,

26 Tana'o Primia Filiks. 'Inau moia Klodias Lisias nau
hauai usu-usuni.
27 'Io, tara'i ai Jiu rau daua mo'oni marau taraawa'a 'anai
ngahu ha'amaesia. Na'i 'oha naugu aidangisia do 'iia 'e sae
auhenua ni Rom, 'au wairaaui sae hehei'oi agu'i mameugu
waia Pol baaniraau.
28 Hoita, 'au waia 'ari beiai Kansol adaau 'inia 'au raba
aidangisiai taha rau ha'ahunia 'inia.
29 Mau sadoia do maho rau ha'ahunia 'ini'i ra'i maho
moi 'abai'i ringeringe adaa'i haariraau. 'A ai'a haua ta maho
nai arari do mei ha'amaesia 'inia ma'uasi do mei nugaa 'inia
na'i rumaniho'o.
30 Mana'i 'oha naugu aidangisia do rau hauai
ha'aradorado 'anai ha'amaesia, mau ha'ataaria'a wousi.
'Au 'unua tanaraaui bwauodo adaa'i do taha rai ha'ahunia
'ini'i raigu maani'i tana'o na'i madoraa na'oi 'i'ia.

31 Hoita, miraaui hehei'oi rau haa'i maho na
bwauododaau 'a atenga'ini'i. Na'i mau rodosi marau
wai'a Pol 'ari 'omaai Antipatris.
32 Na'i nata dangi, 'iraaui hehei'oi narau hahano ra'i uwa-
uwa rau aho'i, 'iraau moi nei rau ta'e suri'i hoosi naraugu
waia Pol daara'i 'ari.
33 'Oha rau ada na'i Sisaria rau hauai usu-usu tanaa
Primia, marau waia woua Pol tanaa.
34 'A 'oha'iniai usu-usu ma songa'inia Pol ma sadoia do'ia
Pol 'e saeni Provensi Silisia.
35 Ma o'ani 'inia, “Na'i 'oha narai ada mai mwane narau
ha'ahuni'osi, mawaigui rongo'i mamaani amoo'i.” Mana
Primia 'a 'unua tanaraaui hehei'oi dorai ha'abwarasia goroa
Pol na'i raronai kae ruma ana.

24

'Ia Primia Filiks 'A Bahurongoai Mareho

Nara Ha'ahunia 'Inia Pol

1 'E rima dangi na hako mana Na'ohadaaui Piriisi, 'ia
Ananaeas, miraau tara'i bwauodo adaa'i Jiu mana sae
madoma 'anai hadahada na'i kooti na atana 'ia Tetalas, rau
dio mai baania Jerusalem marau ada na'i Sisaria. Rau boi
'anai 'unu'i tanaa Primia Filiks i mareho narau ha'ahuni'i
'ini'i a Pol.
2 Ra 'unua siria Pol, mia Tetalas 'a maani'i hura'ai taha rau
ha'ahunia 'ini'i. 'A o'ani 'inia Filiks,
“Saemaua ameeu, i'oe 'o madoma di'u na'i heimarungi
na'o haua tana'ameu ma'o ha'a-awagoro goni'ameu mai
orea'a. 'O ha'a-aratara'i ro'u i mwani maho nara to'o
bei'ameui Jiu nara ai'a odo-odo.
3 'I'ameu hako meu kae wa'ewa'e 'iniai here na'o haua.

4 Ma'ata 'inau 'au ai'a raba ha'ata'aabemu, mau
ha'angoni'o 'oi maraahutanoa beiau ma'oi rongobahuau ta
gere madoraa moi.
5 'Ia mo'oni ra sadoia do 'a awata'i ha'a-hairosiraau
tarau moi ai Jiu nara awa 'ari suriai marewana ma ragoi
ha'agogoru na ha'ato'o'i. 'Iia 'e bwauodo ro'u na'i ruruha
ta'aa anai saeni Nasaret ani.
6 'Oha nagu bonasiai haa'i here ra ai'a goro tanaai Ruma
Maea ana God mameu daua'a. 'I'ameu meu raba hiiria
suriai ringeringe ameeu.
7 Mia Lisias, ni na'ohanai hehei'oi, 'a boi bei'i mwani sae
hehei'oi ana'i marau daua Pol marau waia baani'ameu.*
8 Mia Lisias 'a 'unua tana'ameu doni mareho nameu
raba ha'ahunia 'ini'i, mei ha'arongo'o ga'u 'ini'i. 'Onaa 'oi
songa'inia 'o ga'i sadoia haari'o doni mareho meu ha'ahunia
'ini'i ra ha'a-momori.”
9 Miraau hako ruruha adaaui Jiu rau ha'atee raha o'ani,
“Ra ha'a-momori maho na maani'ia Tetalas.”

'Ia Pol 'A Ura Bwarasia Haaria

10 Mia Primia Filiks 'a hauai ha'ara tanaa Pol do'ai
hadahada mia Pol 'a o'ani, “Filiks, 'au aidangisi'o, do i'oe
na'o hihiiri na'i Israel suri mwani harisi'a. Naasi, 'au
wa'ewa'e 'anai ura bwarasiau haariau na'i maamu.
11 'A ai'a di'ua mau i ta'i tangahuru mana rua dangi
murinai 'ari agua na'i Jerusalem 'anai rihunga'i. 'Onaa 'oi
siba suria 'a ai'a bwarai sadoiai mahosi.
12 'Iraau bwauodo amee'i rau ai'a sadoia do ta sae nawai
heiraeraesi beia na'i Ruma Maea ana God ma'uasi dowai
taraawa'ana ta ha'agogoru suri'i ruma ni ha'arahesi amee'i
Jiu, ma'uasi ta dora moi na'i raronai 'omaa.
13 Rau bwarai ha'ata'inia tana'o doni maho ra ha'ahuniau
'ini'i ra ha'a-momori.
14 “Ma'ata wai ha'arangasia tana'o saemaua, 'inau 'au hini-
hinia Jisas miraaui sae 'isi rau 'adoma'inia do 'a taritari'a.
Me'e ta'i God moi mau nara ha'arahesiai wauwa amee'i
na 'inau 'au ha'arahesia ro'usi. Mau hinihini'i hakoi Ringe
ana'ia Moses mana maho ra usu'i Rarabea.
15 Mau hinihinia ro'u 'onaai hinihinia adaau, do'ia God 'ai
ha'a-suruta'eraaui nei ra odo-odo mana nei ra ai'a baaniai
mae.
16 Mana 'adoma'inia agua o'asi, 'au bonasia dona awan-
gagu 'ai odo-odo tarau na'i maana God mei maadai noni.
17 “Na'i murinai hano agua baania Jerusalem suriai
taringai harisi, 'au ada aho'i mai bei'i maho nau raba
hisungiraau 'ini'i Jiu nara pohara ma 'ana ro'u i suu ho'asi.
18 Ma naasi, raugu re'iau na'i Ruma Maea ana God na'i
'oha nau hauai ringe 'anai ha'a-wariwariau aho'i na'i maana

* **24:7** 24:7 Tara'i kopi bwani 'iniai Baebol ra ai'a to'oraai tatarani.

God 'iniai awa agua beiraaui nei ra ai'a Jiu. Na'i 'ohasi, 'a ai'a
ta kae ruruha nawai awa beia, ma'uasi ai'a do ta ha'agogoru
nawai ha'ato'oa.
19 Ma'ata tara'i ai Jiu narau boi baaniai Eisia, rau awa na'i
'ohasi. 'Onaa rau ga'i ha'ahuniau 'inia ta maho rau ga'i awa
ro'u 'ini na'i 'ohanisi.
20 Ma'ua 'onaa 'oi songa'iniraaui mwane 'ini, rau ga'i
maania tana'o do ai'a ta maho taritari'a na wai 'ino'a 'inia
'oha na Kansol adaau 'a 'i'iau.
21 'E ta'i maho moi narau ga'i ha'ahuniau 'inia nau
haua naasi. 'Au awara o'ani, 'Dangini, 'i'amou mou 'i'iau
suriai hinihinia agua doni nei nara mae, 'ia God 'ai ha'a-
suruta'eraau aho'i.' "
22 Mia Filiks 'a bwane aidangisia goroi hinihinidaa'i sae
hinihini. Naasi 'a ha'ahakoai 'i'i narau hauasi ma o'ani,
"Waigu ha'ahura'ahiai 'ado'adogu 'iniai 'i'i gau hauani na'i
'oha naigu ada a Lisias, i bwauododaaui hehei'oi."
23 Ma 'unua tanaraau tara'i sae mwanimaua na'i ruruhai
hehei'oi do rai waia Pol marai nugaa na'i rumaniho'o.
Ma'ata rai abui here ha'ata'aia ma'ua ha'a-bwarasiraaui
gere sae ana'i baania marai taguma'inia.
24 Taringai dangi na'i muri, 'ia Filiks mana urao ana, 'ia
Drusila, raru 'ari dora ra 'omesuria ieia Pol. 'Ia Drusila 'e
ai Jiu. Hoita, raru 'unua maia Pol 'anai mamaani tanararua
'abaiai tahingadaa'i sae nara hinihinia Jisas Kraest.
25 Mia Filiks 'a mamaa'u na'i 'oha 'ia Pol 'a maania tanaa
do'iraaui sae ra ga'i awa odo-odo mara ga'i 'omesuriraau
haariraau baaniai ora-ora'a mana dangi ni hihiiri 'ai boi
mau ta 'oha. Ma o'ani 'inia Pol, "'A goro'a. 'Oi hura'a'a.
Waigu 'unu'o ro'u mai ta 'oha nawai to'oraa ta madoraa."
26 Na'i muri, 'ado 'oha 'ia Filiks 'a 'unua mai a Pol 'anai
mamaani beia. 'A haua o'asi 'inia 'a 'adoma'inia do'ia Pol 'ai
horia, maai 'a'auhia 'iniai ha'ahunia nara haua.
27 Hoita, na'i murinai rua harisi, 'ia Posias Festas
nagu Primia orisia Filiks. Me suria Filiks 'a raba ha'a-
wa'ewa'eraaui Jiu, 'agu ai'a raba ha'ahura'ahia Pol baaniai
rumaniho'o.

25

'Ia Festas 'A 'I'ia Pol

1 'E oru dangi moi murinai ada ana Primia Festas na'i
Sisaria 'anai taraawa'anai tau'aro ana, 'a hano ma 'ari
Jerusalem.
2 Miraaui Na'ohadaaui Piriisi miraaui saemaua adaa'i Jiu,
rau maani'i tanaa i maho rau ha'ahunia 'ini'i a Pol.
3 Rau ha'angonia wetewete do 'onaa 'ai mwada'u ma ga'i
ha'aboihia Pol na'i Jerusalem. Rau ha'angonia o'asi 'inia rau

raba matoo 'ana Pol dorai daua 'anai ha'amaesia na'i tara
na'i 'oha nai 'ari 'anai Jerusalem.
4 Mia Festas 'a o'ani, “'Ia Pol ra nugaa na'i rumaniho'o na'i
Sisaria, ma bwa'i orea mawai aho'i'a 'ari.
5 'Onaa 'e maho taritari'a na haua, miraaui saemaua
amoo'i mei ta'i hano mawaigu rongoai taha rau ha'ahunia
'ini'i a Pol 'ari 'ani.”
6 'Ia Festas 'a awa ga'u na'i Jerusalem suriai waru ma'ua
ta'i tangahurui dangi magu aho'i 'ari Sisaria. Na'i nata
dangi, 'a heinagu na'i dora-ni-hihiiri ana maragu waia siria
Pol tanaa 'anai 'i'ia.
7 Na'i 'oha na siri a Pol, 'iraaui saemaua adaa'i Jiu baania
Jerusalem, rau ura garigaria marau 'unua do 'a 'ino'a 'ini'i
mwani maho rago ra ta'a'i di'u. Mana mwani maho ra
ha'ahunia 'ini'i, ra bwarai ha'ata'inia do ra ha'a-momori.
8 Mia Pol 'a ura bwarasia haaria, 'a o'ani, “'Inau 'au
ai'a horosia ta ringe adaa'i sae agu'i. Mau ai'a haua ta
maho taritari'a tanaai Ruma Maea ana God, ma'uasi tanaai
Mwaeraha ni Rom.”
9 Me suria 'ia Festas 'a raba ha'a-wa'ewa'eraaui saemaua
adaa'i Jiu, 'a o'ani 'inia Pol, “'A 'ua? I'oe 'o mwa'emwa'e moi
'anai 'ari Jerusalem mawaigu rongo'i iei taha ra ha'ahuni'o
'ini'isi?”
10 Mia Pol 'a aramia o'ani, “Na'i 'ohanisi, 'au ura na'i dora
ni 'i'i anai Mwaeraha ni Rom ma na'i 'ini nara ga'i 'i'iau
iei. I'oe 'o aidangisia goro do ai'a ta maho ta'aa nawai haua
tanaraaui Jiu.
11 'Onaa wai haua ta maho taritari'a nai arari 'inia domoi
ha'amaesiau, 'au ga'i mwa'emwa'e moi 'anai mae. Ma'ata,
suria 'au ai'a haua ta maho nai taritari'a, ai'a odo-odo do
i'oe ma'ua ta sae he'ete'i ro'u nai taranga'iniau tanaraaui
mwane 'ini. Naasi, 'au ha'angonia dona Mwaeraha ni Rom
'ai bahurongoai taha nara ha'ahuniau 'ini'i.”
12 Primia Festas 'a hadanga'iniai mahosi beiraaui saemaua
ana'i, magu o'ani 'inia Pol, “'Iniai rabasia amua do Mwaer-
aha ni Rom nai bahurongoai taha nara ha'ahuni'o 'ini'i, wai
ha'ataari'o 'ari tanaa.”

'Ia Mwaeraha Agripa 'A Raba Re'ia Pol

13 'E taringai dangi na'i muri, i mwaeraha ni Jiudea, 'ia
Agripa, mia asina 'ia Benis, raru boi garihia Festas na'i
Sisaria.
14 Raru awa 'isi suriai taringai dangi. 'Oha narau awa 'isi,
'ia Festas 'a mamaani tanaai mwaeraha 'inia Pol. 'A o'ani,
“'E ta'i sae 'ia Filiks 'a nugaa na'i rumaniho'o magu hako
baaniai Primia.
15 Ma na'i 'oha nau 'ari Jerusalem, 'iraaui na'ohadaa'i
Piriisi miraaui saemaua adaa'i Jiu rau ha'ahunia Pol 'ini'i

mwani maho marau ha'angoniau dowai hiiria 'anai ha'a-
mama'aia.
16 Mau 'unua tanaraau do 'a ai'a suriai herehere adaa'i
Rom 'anai ha'a-mama'aiai sae 'onaa ra ai'a 'i'ia mau. 'Ia
mo'o nara ha'ahunia, 'ai to'oraa ma'ata ta madoraa 'anai
ura bwarasia haaria na'i maadaa'i nei ra ha'ahunia.
17 Hoita, na'i 'oha raugu ada mai saemaua adaa'i Jiu,
maugu ai'a mamasi'a. Na'i moi nata dangi, mau 'ari heinagu
na'i dora-ni-hihiiri mau 'unua'a dorai waia siri maia Pol.
18 Na'i 'oha 'iraaui saemaua adaa'i Jiu raugu ura ara'a 'anai
mamaani, ma ai'a ta maho ta'aa 'onaai 'adoma'inia agua
dora ga'i ha'ahunia 'ini'i narai maani'i.
19 Rau heiraeraesi moi beia 'ini'i maho rau hinihini'i Jiu
mana 'abaiai sae na bwane mae na atana 'ia Jisas. Mia Pol
'a 'unua do 'a tahi mau i saesi.
20 Me suria ai'a 'iraraa aguai here wai haua nawai matai
'iraraa goro 'inia do maho 'ini ra ha'a-momori, 'au songa'inia
Pol do 'onaa 'ai mwa'emwa'e marai 'ari Jerusalem naraigu
'i'ia iei.
21 Mia Pol 'a ha'angonia do'ai awa na'i rumaniho'o tari
'oha na Mwaeraha ni Rom naigu hiiriai taha ra ha'ahuni'i
'inia. Naia naugu heresia 'inia na'i rumaniho'o tari madoraa
nawaigu ha'ataaria 'ari tanaai Mwaeraha.”

22 'Oha nagu rongo o'asi a Agripa, ma o'ani 'inia Festas,
“'Au raba rongoai taha nai maania mo'osi.”

Mia Festas 'a o'ani, “'Oigu bahurongoa ho'oa.”

23 Na'i nata dangi, 'ia Agripa mea Benis, raru ho'osi'i
mwani bwana 'ome goro nara ha'a-wanariuraau 'ini'i sae
ma rarugu siri na'i kae ruma ra goni na'iei. 'Iraaui
sae bwauodo na'i ruruhai hehei'oi miraaui saemaua na'i
'omaasi, rau ta'i siri mai ro'u na'i 'ohasi. Mia Festas 'a 'unua
dorai waia siri a Pol.
24 Ma o'ani, “Mwaeraha Agripa mi'amou hakoi noni,
moisu wanasia mo'oni! 'Iraau hakoi Jiu na'i Jerusalem mei
Sisaria rau boi beiau 'anai ha'abonga'inia dowai ha'amaesia.
25 Maugu ai'a sadoia ta maho taritari'a nai haua nai arari
'inia 'anai mae. Me rabasia ana doni Mwaeraha ni Rom
nai hiiria, naia naugu 'adoma'inia 'inia dowai ha'ataaria 'ari
Rom.
26 Mau ga'i usu ha'arangasi'i tara'i maho 'inia mo'oni
tanaai mwaeraha. Ma naani 'au waia siri mai na'i
maamoou, ororiu na'i maanai mwaeraha Agripa, neina na'i
murinai hadanga'iniai taha ra ha'ahunia 'inia, mau ga'igu
to'oraa ta maho 'anai usu taroha'inia 'inia.
27 'A ai'a 'ome odo-odo i ha'ataariai sae na awai ru-
maniho'o tanaai Mwaeraha ni Rom ha'i ai'a ha'a-aidangisia
'iniai taha ra ha'ahunia 'inia.”

26

'Ia Pol 'A Ura Bwarasia Haaria

Na'i Maana Agripa

1 Mia Agripa 'a o'ani 'inia Pol, "'Ohani 'au ha'awate'o 'anai
ha'atee 'ini'o haari'o."
Mia Pol 'a hauai ha'ara 'iniai rimana ma o'ani,
2 "Mwaeraha Agripa, 'au wa'ewa'e na'i 'ohani 'iniai ura
agua na'i maamu 'anai taatahi bwarasiau haariau baaniai
taha 'iraaui saemaua agu'i rau ha'ahuniau 'ini'i.
3 'Au wa'ewa'e raha suria i'oe 'o 'irara'i herehere amee'i Jiu
mana hinihini nara hoaimeeu. 'Au ha'angoni'o, 'oi 'abenga'i
bahurongo'i maho wai maani'i tana'o.
4 "'Iraaui Jiu rau aidangisiau mau mai taraawa'a na'i 'oha
nau gare nau raha ara'a na'i 'omaa agua tari 'oha nau awa
na'i Jerusalem.
5 'Onaa rau ga'i raba maania, rau ga'i matai maania moi
tana'o do 'inau 'e Farisei. Naasi ruruha nara dau'i baabaui
ringeringe di'uraau mwani ruruha.
6 Ma naani ra 'i'iau 'iniai hinihinia aguai duruduru na
haua God tanaraaui wauwa amee'i na'i 'oha bwani.
7 'O 'iraraa, suriai rodo mana dangi 'iraaui ta'i tangahuru
mana rua burungameeu ra ha'arahesia God, mamasia
adaaui duruduru na haua tanaraau naigu ha'ato'oa. Naia
na hinihinia aguai durudurusi na 'iraaui Jiu 'ini rau ura
bwarasiau 'inia, Mwaeraha Agripa.
8 Ni 'uaana namou bwarai hinihinia 'inia do'ia God 'a
matai ha'atahira aho'i nei ra mae?
9 "Na'i na'o ga'u, nau 'adoma'inia dowai bonasiai ura
bwarasia Jisas ni Nasaret beiai 'amaua agua hako.
10 Suriai 'unua adaaui na'ohadaa'i Piriisi, 'a ragoi sae
hinihini nau gaasi'i siri na'i rumaniho'o na'i Jerusalem. Ma
na'i 'oha ra ha'amaesiraau, 'inau 'adoma'i aratara ro'u 'inia.
11 'A ragoi 'oha 'au 'ari suri'i ruma ni ha'arahesi 'anai
ha'a-mama'ai'i sae hinihini 'isi, 'au bonasia dorai ha'atee
ha'ata'aia Jisas. 'Au kae taesu'a di'u nadaau mau siba
suriraau suri'i 'omaa he'ete'i ro'u wou, rei'uaa kantri he'ua.
12 "Mwaeraha Agripa, 'e ta'i dangi 'iraaui Na'ohadaaui
Piriisi rau ha'ataariau 'ari Damaskas, rau ha'awatea dowai
dau'i sae hinihini na'i 'omaasi.
13 Ma na'i atoaa, 'oha meu 'ariwou suriai tara, 'au re'iai
marewa na wadora'i di'uai sina. 'A wadoriau mai baaniai
aro beiraau ro'u i nei rau hano beiau.
14 Meu ahoda dioi ano, mau rongoai ringe na ao mai. 'A
maramara Jiu, 'a o'ani, 'Sol, Sol, 'iniai 'uaana 'o norata'aiau
'inia? 'O hereta'ai'o haari'o moi 'oha na'o bonasiai ura
bwarasiau.'
15 "Mau heisonga'i o'ani, 'Saemaua, i'oe atei?'

“Mia o'ani, ‘'Inaua Jisas na'o norata'aiausi.
16 Ma'oi ura ara'a! 'Inau 'au ha'ata'i tana'o 'inia 'au
'ome sigihi'o 'anai ha'i sae tatau'aro agua. 'Oi taroha'ini'i
tanaraaui sae i maho na to'o tana'o na'i 'ohanisi mana taha
waigu ha'ata'ini'i ro'u mau tana'o.’
17 Mia o'ani ro'u 'iniau, ‘Wai taatahi bwarasi'o baaniraaui
Jiu miraaui nei ra ai'a Jiu nawai ha'ataari'o 'ari beiraau.
18 'Oi ha'a-ragata'ini'i maadaa'i marai rihota'i baaniai kuhi
tanaai marewa, mei baaniai mena ana Saetan tanaa God.
Wai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a adaa'i maraigui ha'i ta'i
beiraaui noni na'ia God na bwane 'ome sigihiraau 'iniai
hinihiniau adaau.’
19 “Ma naasi Mwaeraha Agripa, 'au araisuriai taha na
ha'amaranga mai tanaau baaniai aro.
20 'Au heitaroha'i tahamora tanaraaui sae na'i Damaskas
maugu 'ari Jerusalem mei suri'i 'omaa hako na'i Provensi
Jiudea, maugu 'ari hahako beiraaui nei ra ai'a Jiu. 'Au 'unua
tanaraau dorai abu ora-ora'a'a, rai rihosi tanaa God. Marai
ha'ata'iniai rihosi adaau na'i awahadaau na odo-odo.
21 Naia na heitaroha'i o'asi agua naraugu taarai dauau
'inia i Jiu na'i Ruma Maea ana God marau bonasiai
ha'amaesiau.
22 Ma tari mai madoraani, 'ia God 'a taatahi bwarasiau
mau. Naia naugu taarai ura 'inia na'i 'ini 'anai heitaroha'i
tanaraau hakoi noni, rei'uaa saemaua ma'ua sae haraaria
moi. I maho nau taroha'inia 'a ta'isada ro'u moi beiai taha
'ia Moses miraaui Rarabea rau maani'i dorai to'o—
23 doni Ha'atahi 'ai rongomaata'i me 'iia ro'u 'ai suruta'e
aho'i tahamora baaniai mae, mai hauai bewaa tana'ameui
Jiu beiraaui nei ra ai'a Jiu.”
24 Na'i na'o magu hauai hadahada ha'ahako ana Pol 'anai
ura bwarasia haaria, 'ia Festas 'a awaraia Pol, 'a o'ani, “I'oe
'o bweu'a na! Naia na 'oha'i tarau amua na'o bweu'a 'iniasi!”
25 Mia Pol 'a o'ani, “Primia Festas, 'inau 'au ai'a bweu!
Maho nau maani'ini ra ha'a-momori mara ha'amadomaahu.
26 Mau aidangisia do'ia Mwaeraha Agripa 'a bwane
rongoai tarohana Jisas. 'Inia na mareho na 'ia Jisas na haa'i
mana mae na haua na'i dadaahoro ra ai'a to'o na'i dora
bainihu. Naasi tarana nau arunga a'ora 'inia 'anai hadahada
na'i 'ohani.
27 Mi'oe Mwaeraha Agripa, 'au 'iraraa do i'oe ro'u 'o
hinihini'i mareho rau usu'i Rarabea.”
28 Mia Agripa 'a o'ani 'inia Pol, “'A 'ua? 'O 'adoma'inia
dowai taraawa'ai hinihinia Kraest na'i moi gere madoraani
'iniai mamaani na 'o haasi?”
29 Mia Pol 'a o'ani, “Rei'uaa na madoraa 'a pwapwaku
ma'ua 'a tewa, 'au ha'arahesi tanaa God taramu miraaui nei
rau bahurongoau domoi hinihinia Kraest 'onaaiau. Ma'ata
na arihau moi 'ini nau ai'a rabasia dorai tosi'i bei'amou.”

30 Mia Mwaeraha Agripa mia Primia Festas mia Benis
miraau hakoi nei rau ta'i awa, rau ura ara'a
31 marau hura'a. Marau ha'atee o'ani hairiu, “'Ia mo'oni
'a ai'a ta maho nai 'inosia. 'A ai'a arari 'anai mae ma'uasi
dorai nugaa 'inia na'i rumaniho'o.”
32 Mia Agripa 'a o'ani 'inia Festas, “'Ia mo'oni ra ga'i bwane
ruhasia naani, 'onaa 'ai abui raba mamasiai Mwaeraha ni
Rom do'ai 'i'ia.”

27

'Ia Pol Ra Waia 'Ari Rom

1 Na'i 'oha 'iraaui saemaua ra ha'awatea, meu ha'aagau
'anai ta'e na'i haka 'anai 'ari Itali. Ra taranga'inia Pol tanaa
Jiulius, i saemaua na'i ruruhai hehei'oi 'anai Mwaeraha ni
Rom. Do 'iia naasi nai 'omesuria Pol miraau ro'u tara'i sae
narau ta'i awa Pol na'i rumaniho'o.
2 Mia Aristakas baaniai 'omaai Tesalonaeka na'i Masido-
nia, meu ta'i ta'e ro'u na'i haka. Ni haka nameu ta'e eisi, 'e
haka nagu bura'i boi moi baaniai Adramitiam ma ha'aagau
'anai 'ari suri'i 'omaa na'i Eisia.

3 Na'i nata dangi, meu siri na'i Saedon. 'Ia Jiulius 'a goro
di'u 'inia Pol. 'A ha'awatea moi na 'ari garihiraaui geresae
ana'i na'i 'omaasi, neina rai matai 'a'auhia 'ini'i maho nai
'irisi'i.
4 'Oha meu hano baania Saedon, meu hano suaai ro'a.
Meu 'ari na'i nata aba 'iniai maraui Saepras, dora na ai'a
taraa wetewete i ro'a.
5 Meu tahahoro mameugu taha suriai bobonai marau na'i
Provens na'i Silisia mei Pamfilia mameugu siri na'i 'omaai
Maera na'i Provens na'i Lisia.
6 Na'isi na saemaua 'anai hehei'oi, 'agu sadoiai haka na
boi baaniai Aleksandria na'i Ijip ma ha'aagau 'anai 'ari Itali.
Na'i hakasi na saemaua 'anai hehei'oi nagu ha'ata'e'ameu
na'iei.

7 'E taringai dangi na haka 'a 'abenga'i ono moi suaai ro'a.
Meu bona matoo mameugu gaarangiai 'omaai Nidas. Na'i
'isi ma bwara di'u'a tana'ameu 'anai su'a ro'u nameugu buna
rihota'i 'anai maraui Krit. Na'i marausi meu gaira'i na'i
sura'ina nara 'unua 'iniai Salmoni, mameu 'ariwou suriai
aba na ai'a taraa ro'a wetewete di'u.
8 Meu 'abenga'i hano moi suriai bobonai marau. Meu
bona matoo mameugu ada na'i su'u nara 'unua 'iniai Su'u
Goro. 'A gaarangia moi 'omaai Lasea.

9 Na'i 'ohasi, 'a rago'a i dangi nameu bwane awa na'i asi.
Ma na'i madoraasi, 'e madoraa ta'aa 'anai hano na'i asi, suria
'a tari'a mai madoraa ni awarosi.*
Mia Pol 'a ha'abasuraau o'ani,
10 "Romwane! 'Inau 'ome 'iraraai hano gau raba hauani,
'a ai'a goro. Gai ha'a-ai'aai haka mana bori nagau waa'i,
ma'uasi ra gasi ai'a'i ro'u tara'i abe 'inigaau."
11 Mana saemaua 'anai hehei'oi 'a ai'a rongosuria Pol, 'a
rongosuria moia mo'o na waai haka mea mo'o na to'oraa.
12 Na'i su'usi, 'a ai'a ta dora goro ro'u 'anai ohi na'iei na'i
madoraa ni awarosi. Ma naasi, gaarangi 'iraau hakoi sae
nameu ta'i ta'e, rau rabasia moe'a domei hano daara'i moi.
Rau rabasia domei ada ma'ata'a na'i 'omaai Finiks, neina
mei matai ohi goro baaniai dangi ta'aa. Suria na'i 'isi, 'e ta'i
su'u na'i Krit na goro i ohi baaniai ro'a. Suria ni maanai
su'u 'a awa tanaai dora na suu ei sina.

Awarosi Raha Na'i Asi

13 'E ro'a na ai'a taraa wetewete na uhi hura'a mai miraau
sae tatau'aro na'i haka rau 'adoma'inia do naasi 'a goro 'anai
ha'aro'asi na'iei. Rau raua ara'ai huna mameu ha'aro'asia
suriai maraui Krit.
14 Meugu 'asu'a ma'e ro'a raha† na hura'a mai'a baaniai
marau
15 ma to'iai haka. Meu bona matoo 'anai hano suaai ro'a
nameugu buna agohe hako. Na'i 'ohasi meu mamasi do ta
dora moi naigui ro'asi'ameu 'ari na'iei beiai haka.
16 'Oha meu boi gaarangiai gere maraui Kaoda, meu taha
na'i aba na gere ohi. Meu bonasia do mei nuga ha'agorohiai
bwauta anai haka,
17 mameugu 'usura'i nugaa moe'a na'i dora ana. Miraaui
sae tatau'aro na'i haka, rau roro'i'i ari gariai haka. Rau
magugu 'inia do 'a gasi hakaka. Rau ha'adiohiai ha'aro'asi
mameugu tare, 'inia rau magugu do 'a gasi hane i haka
ara'ai hungana ta o'u too na'i odohanai Libia.
18 Na'i nata dangi mana awarosi 'a wetewete di'u mau,
marau gaasi'i bori na'i asi baaniai haka.
19 Ma na'i nata dangi ro'u, rau gaasi'i mwani maho rau
tagora 'ini'i na'i haka.
20 'E taringai dangi nameu ai'a re'i'i hee'u mana sina.
Ni awarosi 'a wetewete di'u moe'a mau, meugu ai'a
'adoma'inia'a domei tahi.

---

* **27:9** ***Madoraa ni awarosi:*** Na'i ha'atee ni Grik ra o'ani, "Mana dangi ra suu ho'asi 'ada'i ora-ora'a adaa'i Jiu 'a di'u'a." 'Iraaui Jiu ra ha'ato'oai dangi hauasa naasi na'i madoraani awarosi. Naasi 'ia Pol 'a ha'atee o'asi 'anai ha'ata'inia tanaraaui sae do 'iraau rau awa'a na'i madoraani awarosi. † **27:14** ***Ro'a raha:*** Ra 'unuai ro'a rahasi 'iniai "Iurokuila" na'i ha'atee adaau.

21 'A orea'a mana sae ra ai'a raba ngau, mia Pol 'a 'unuraau
mai sae na'i haka ma o'ani, “'Onaa mou ga'i rongosuriau
ani, magai awa moi na'i Krit, 'a ga'i bwa'i ta'aa 'oni haka ma
bwa'i bori rai gaasia.
22 Ma'ata, moi wa'ewa'e, 'inia 'a bwa'i abe 'ini'amou nai
mae. Ni haka moi nai ta'aa.
23 'Inau 'e sae ana God. Na bongi, i enjel ana Godi agua
nau tau'aro tanaa 'a ha'amaranga tanaau
24 ma o'ani 'iniau, ‘'Oi abu mamaa'u Pol. 'Oi ura mau na'i
maanai Mwaeraha ni Rom. Me 'iniai gorohana God, 'a bwa'i
ta ta'i nei na'i hakani nai dodo.’
25 Naasi moi wa'ewa'e mwani sae! 'Au aidangisia do'ia God
'ai haua ha'a-momori maho na duruduru 'inia.
26 Ma'ata 'igaau gai abe ta marau.”
27 'E rua sade na ro'a hairiunga'ini'ameu moi na'i Asi
Mediterenian. Na'i ta'i tangahuru mana hainai dangi
na'i 'ubutanai rodo, 'iraaui sae tatau'aro na'i haka rau
'adoma'inia'a domeu gaarangiai dora mamata.
28 Rau tohongiai dodo na haua marau sadoia do'e rua tan-
gahuru tahanga. Meu gere awa ro'u wou marau tohongia
ro'u ma'e ta'i tangahuru mana rima tahanga moe'a.
29 Marau magugu do haka 'a gasi hane ara'a na'i hungana
ta mwaro, marau ha'adiohia'ai hai hauni huna aurui
murinai haka. Maraugu ha'arahesi do'ai dangi raurau.
30 'Iraaui sae tatau'aro na'i haka, rau raba hora baaniai
haka. Rau ha'adiohiai bwauta na'i asi maraugu ha'i nununa
dorai ha'adiohia ta huna ara'ai na'o.
31 Mia Pol 'a o'ani 'inia Jiulius miraau tara'i sae hehei'oi,
“'Onaa 'iraaui mwane 'ini rau bwa'i awa hatara'i na'i haka,
ma bwa'i abe 'ini'amou nai tahi.”
32 Miraaui hehei'oi rau taba mosi'i ari ra ho'osia 'iniai
bwauta mana bwauta 'a ai'aa'a wou.
33 Na'i wa'aria, mia Pol 'a ha'a-ta'u'uraaui sae dorai ngau.
'A o'ani, “'E ta'i tangahurui dangi mana hai namou taraa
awa-awa moi mamou ai'a ngau.
34 Naasi moi ngau neina mou bwa'i mae 'iniai hioro,
'inia 'a bwa'i abe 'ini'amou nai maara ma'ua maesiai dangi
ta'aasi.”
35 Mia Pol 'a dauai dorai bredi magu ha'atee ha'agorohia
God 'inia na'i maadaau hako. 'A uubia magu ngaua.
36 Miraau hako rau arunga goro 'iniai maho na hauasia
Pol marau ngau ro'u.
37 'E rua 'arangi mana biu tangahuru mana ono sae nameu
awa na'i haka.
38 Na'i 'oha narau masu hako, rau gaasi'i wiit dioi asi 'anai
ha'a-mwaheaheai haka.

Haka 'A Abe

39 Na'i haho'oa, miraaui sae tatau'aro na'i haka rau re'ia'ai
marau maraugu ai'a 'ome 'iraraa. Ma'ata rau re'ia siri su'u
na awa iei nunu'u. Marau 'adoma'inia do na'i 'isi narai
ha'asirihia iei haka na'i nunu'usi.
40 Rau taba mosi'i ari ra daa'i huna mana huna ra ai'a'i
wou marau ha'a-auruhi'i baba 'ada'i ta'e muri. Rau ha'a-
ara'ahiai bwana anai na'o mameugu taraawa'ai ha'aro'asi
siri 'anai one.
41 'Oha nameu siri wou mau, na haka 'a arabuu na'i o'u
na too ma hasi baabau na'iei. Na na'onai haka 'a ganu
dioi nunu'u mana murinai haka 'a hakaka hako 'iniai taraa
hihidaria anai naho.
42 Miraaui hehei'oi rau 'adoma'inia dorai ha'amaesiraaui
nei ra wai'i baaniai rumaniho'o, dora gasi oro taraau siri
one marai hora.
43 Mia Jiulius, suria 'a raba ha'atahia Pol, 'a ha'a-abu'araau
'iniai maho rau raba hauasi. Ma atenga'inia do 'iraaui nei
ra matai oro rai rege dioi asi marai oro siri one.
44 Miraaui nei ra bwabwae oro rai haa'i tara'i wahidai
baba ma'uasi tara'i dora 'iniai haka marai oro taraau siri
one suri'i. Ma naasi here meu haa nameugu ada goro hako
'inia siri na'i one.

28

Na'i Marau i Molta

1 Na'i 'oha meu ada goro hako na'i one mameugu aidan-
gisia doni marausi ra 'unua 'iniai Molta.
2 'Iraaui sae ni marausi, rau goro di'u 'ini'ameu. Rau
ha'amaoto'ameu marau togaai 'eu tana'ameu, 'inia na'i
'ohasi 'a rangi ma wauni.
3 'Oha 'ia Pol 'a rahi'i dunga ma nuga'i ara'ai 'eu, 'e mwaa
na kakaro hura'a 'iniai arunganai raorao anai 'eu ma rete'a
na'i rimana Pol.
4 Na'i 'oha 'iraaui sae ni marausi rau re'iai kurukuru anai
mwaasi na'i rimana Pol, marau o'ani 'iniraau hairiu, “'Ia
mo'oni 'e sae hahaingahu naani! Magu rei'uaa na ai'a dodo
hura'ai asisi, magu i hi'ona ra 'unua 'iniai Hi'ona ni Hihiiri,
'a bwa'i ha'awatea do'ai tahi.”
5 Mia Pol 'a namuta'iniai rimana mana mwaa 'a ahoda
ara'ai 'eu. Ma ai'a ta maho nai taritari'a beia Pol.
6 'Iraaui sae 'isi, rau 'adoma'inia'a do raigu 'ome moi
mea Pol 'ai rahuta'i ha'i mae'a dioi ano ma'uasi 'ai su'ui
abena. Raugu mamasi wou ma ai'a maho nai to'o marau
'adoma'inia'a do 'ia Pol 'e hi'ona.
7 Gaarangiai dora na gaasi taraunga'ini'ameu eisi, 'e
saemaua anai marausi na atana 'ia Pablias 'a to'ora'i mwani
mou na'isi. 'Ia mo'osi 'a goro di'u 'ini'ameu, 'a wai'ameu 'ari
ruma ana nameu awa beia suriai oru dangi.

8 'Ia mo'osi, amana 'a awa moi na'i be'a, 'a mata'i goni
beiai daraniahu. 'Ia Pol 'a 'ariwou beia ma ha'arahesi 'ana.
'A dau wou beia ma goro'a aho'i.
9 Ma taraawa'a na'i 'ohasi, 'iraau hakoi sae ni marausi
nara daoha, ra boi beia Pol ma ha'agorohiraau aho'i baaniai
daoha.
10 'Iraaui sae ni marausi rau ha'ahou'ameu di'u marau
hisungi'ameu 'ini'i mwane maho. Ma na'i 'oha nameu
ha'aagau 'anai hano baaniraau na'i haka, rau 'a'auhi'ameu
'ini'i mwane mareho nameu 'irisi'i na'i hahano ameeu.

'Ia Pol 'A Hano Baaniai Molta

'Anai Rom

11 Meu awa suriai oru hura na'i maraui Molta mameugu
ta'e na'i haka. Mana haka nameu ta'e eisi 'e haka na ohi
na'i Molta na'i madoraa ni awarosi. Ni hakasi 'a boi baaniai
Aleksandria na'i Ijip, mara aranununai 'iu hi'ona adaau na'i
na'ona.
12 Meu ada ga'u na'i Sirakius mameu awa 'isi suriai oru
dangi.
13 Naasi meu hano baaniai Sirakius mameu hano 'anai
dora ra 'unua 'iniai Rejiam. Na'i nata dangi ma naasi ma
ro'a'a hura'a mai, na'i ruanai dangi naasi nameu ada na'i
Piutiolae.
14 Na'i 'isi meu heisadoi bei'i tara'i sae hinihini marau
'unua tana'ameu do mei awa ga'u beiraau. Meu awa 'isi
ta'i sade mameugu taraawa'a hatare 'anai Rom.
15 Tara'i sae hinihini na'i Rom rau rongo tarohameeu ma
tara'i nei rau boi heisadoi bei'ameu na'i maketi raha na'i
Apias ma tara'i nei na'i dora ra 'unua 'iniai Oru Rumani
Mahuara. Ma na'i 'oha 'ia Pol 'a re'iraau, 'a ha'a-'o'oriai
'adoma'ina ma ha'atee ha'agorohia God.

'Ia Pol 'A Awa Na'i Rom

16 Na'i 'oha meu ada na'i Rom, ra ha'awatea Pol do 'ai awa
na'i ruma haaria beiai sae hehei'oi na 'omesuria.
17 Na'i murinai oru dangi, 'ia Pol 'a soigoniraau tara'i
saemaua adaa'i Jiu nara awa 'isi ma o'ani 'iniraau, “Mwani
sae agu'i, 'inau ra ha'ahuniau 'inia do 'au here ha'a-ta'airaaui
sae agaa'i ma do 'au horosi'i ringeringe adaa'i wauwa
agaa'i. Maagu 'inau 'au ai'a. Naia na mahosi 'iraaui sae
na'i Jerusalem raugu dauau 'inia marau taranga'iniau'a
tanaraaui saemaua adaa'i Rom.
18 Me 'iraaui Rom rau wana riariaai taha ra ha'ahuniau
'ini'i marau raba ruhasiau aho'i, 'inia rau ai'a sadoia ta
maho ta'aa nawai haua nau ga'i arari 'inia 'anai mae.
19 Magu 'iraaui saemaua agaa'i Jiu rau ai'a rabasia
o'asi. Me suriai o'asi ana, naia naugu ha'angonia 'inia
doni Mwaeraha ni Rom nai hiiriau. Ai'a do 'au raba
ha'ahuniraaui sae agu'i na'i Israel 'inia ta maho.

20 Naia nau rabasia 'inia domoi boi mawai maania
tana'amoui mahosi. Naia na hinihinia aguai sae na 'igaaui
Israel gau hinihinia do'ai boi naragu ho'osiau 'inia 'ini'i
arihau 'ini.”
21 Miraau saemaua adaa'i Jiu na'i Rom rau o'ani, “Ai'a
ta maho ta'aa nameu rongoa 'ini'o ma'uasi do ta ai Jiu nai
boi 'anai mamaani ha'ata'ai'o. Ma ai'a ta usu-usu ro'u 'ini'o
baaniai Jiudea mei daua.
22 Ma'ata 'i'ameu meu raba rongo'i maho na'o hinihini'i.
'Inia 'i'ameu meu aidangisia do 'a ragoi sae suri'i mwani
dora hako nara ha'atee ha'ata'aiai ruruha na'o awa na'ieisi.”
23 Naasi marau duruai madoraa naraigu boi beia Pol.
Ma na'i dangisi, 'a ragoi sae nara taha beia na'i ruma
na awa iei. Taraawa'a na'i haho'oa tari su'urahi, 'ia
Pol 'a mamaani 'anai bonasia dorai hinihinia Jisas. 'A
hadanga'inia tanaraaui heimarungi ana God ma ha'ata'ini'i
ro'u tanaraaui dora ra hadanga'inia ieia Jisas na'i rima buka
na usu'ia Moses ma suri'i usu-usu adaa'i Rarabea.
24 Tara'i nei 'iniraau ra hinihinia, ma'ata tara'i nei ra ai'a.
25 Marau taraawa'ai heita'ia haariraau. Ma na'i na'ona
maraugu haihanori, 'ia Pol 'a hauai hadahada ha'ahako ana
tanaraau, 'a o'ani, “Maho na 'unua i Hi'ona Maea tanaa
Aisaea 'anai 'unua tanaraaui wauwa agaa'i ra ha'a-momori
di'u. 'A o'ani 'inia Aisaea,
26 ‘'Oi 'ari beiraaui sae ma'oi 'unua tanaraau o'ani.
Rei'uaa moi bahurongo mamoi bahurongo,
mamou bwa'i aidangisi'i maho moi rongo'i.
Mamoi wana mamoi wana,
mamou bwa'i wana 'irara'i maho mou wanasi'i.
27 Suria 'iraaui sae 'isi, na 'ado'adodaa'i ra baabau
mana karingadaa'i ra ai'a raba rongo'i ta maho
mana maadaa'i ra kuruha'ini'i.
'Onaa nara ga'i bwa'i o'asi, rau ga'i 'ome 'irara'i maho rau
re'i'i 'ini'i maadaa'i,
marau ga'i 'adoma'i tarihadi maho rau rongo'i 'ini'i
karingadaa'i,
mana 'adoma'idaa'i 'a ga'i aidangisi'i,
marau ga'i rihota'i mai tanaau
mawai ha'agorohiraau aho'i.’ ”*
28 Magu o'ani a Pol, “Moi aidangisia do taroha goro 'anai
tahi tarau beia God 'ai 'ari ro'u tanaraaui nei ra ai'a Jiu,
miraau rai hinihinia.”
29 'Oha 'ia Pol 'agu ha'atee o'asi, 'iraaui Jiu raugu hano
marau hauai kae heita'ia haariraau.†
30 'Ia Pol 'a awa na'i 'isi suriai rua harisi na'i ruma ra
hohoria ma ha'amaotoraaui nei ra bwabwabwahe mai beia.

* **28:27** 28:26-27 Aisaea 6:9-10 † **28:29** 28:29 Tara'i Baebol bwani ra ai'a to'oraai tatarani.

31 'Iia ai'a mamaa'u 'anai hadanga'inia tanaraaui Taroha
Goro 'abaiai heimarungi ana God ma ha'ausuriraau ro'u
'inia Araha aga Jisas Kraest. Ai'a ta ta'i sae nai ha'abwarasia.

Na Usu-usu Ana Pol Tanaraaui Noni Hinihini Na'i Rom

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Ra'i heisonga'i he'ua na'o to'ora'i na'i taha na'o hinihinia? Na'i Buka Rom 'ia Pol 'a arami'i tara'i kae heisonga'i 'ini'i mareho nagau hinihini'i.

'Ia Pol 'a usuai bukani tanaraaui noni hinihini narau awa na'i Rom. Ai'a 'oha na do 'ia Pol 'ai heisadoi beiraau, ma'ata 'a kae rabasia do'ai garihiraau. Rom naasi kae 'omaa raha na awaiei mwaeraha na marungia hako i gaumani 'anai Rom. Ra ragoi saeni Rom narau hinihini'i mwane hi'ona he'ete'i hairiu. Ma'ata haru nei rau hinihinia Jisas. 'Iraau rau to'ora'i mwane heisonga'i 'iniai tahitahi adaau 'onaai sae hinihini ma 'iniai taha narai haua 'anai raha ara'a na'i tahingadaau beia Jisas Kraest.

Nara 'ini tara'i kae heisonga'i na 'ia Pol na arami'i. 'A 'ua? Na mwane sae hako 'a arari do 'ia God 'ai ha'a-mama'airaau? Ma 'ua? 'Onaa gai haa'i mwani here goro, gau matai daua i tahi tarau 'ini'i? 'E taha nai ha'ata'inia do 'igaau ra'i sae hinihini mora? 'E taha nai 'a'auhigaau 'anai ura bwarasi'i maho ta'a'i nagau 'adoma'iniai haa'i? 'A 'ua? 'Ia God 'agu bwa'i ta'ahigaau'a na'i 'oha nagau haa i maho na ta'aa di'u? 'Ai he'ua i barongagaa'i tanaai nata sae hinihini? Ma 'ai he'ua tanaai nei na ai'a hinihini?

Na'i 'oha na 'oi 'oha'iniai Buka Rom, 'oi sibani'i heiarami 'ada'i heisonga'i 'isi, ma'ua tara'i heisonga'i ro'u na 'oi to'ora'i. 'Oi ha'arahesi ma 'oi ha'angonia God mai 'a'auhi'o 'anai aidangisi'i heiarami 'ada'i heisonga'i 'isi.

Ha'atee Ha'agorohi Ana Pol

1 'Inaua Pol, sae tatau'aro ana Jisas Kraest, nau hauai usu-usuni. 'Ia God 'a sigihiau 'anai ha'i Ha'ataari, ma ha'ataariau hura'a 'anai taroha'iniai Taroha Goro.

2 Mana Taroha Gorosi naasi Taroha Goro narau bwane ha'atee duruduru mau mai 'inia na'i 'ohabwani narau ha'ateenga'inia i rarabea na'i Usu-usu Maea.

3-4 Ni Taroha Goro naasi 'e Taroha Goro 'inia Araha aga Jisas Kraest, i garena God na huta mai 'onaai inoni na'i burungana Mwaeraha Deved. Ma 'anai ha'ata'inia do 'iia 'e garena God ha'a-momori, 'ia God 'a ha'a-suruta'ea aho'i baaniai mae 'iniai mena 'anai Hi'ona Maea na wetewete.

5 Tarana 'inia Kraest, naasi na 'ia God nagu goro 'iniau ma soiau 'inia dowai ha'i Ha'ataari 'anai heitaroha'i tanaraaui

sae suri 'ado marau, marai hinihinia mana araisuria marai
ha'aasaai atana.
6 'I'amou sae hinihini na'i Rom, 'ia God 'a sigihi'amou ro'u
'anai ha'i sae ana'ia Jisas Kraest.

7 Hoita, i usu-usuni 'au haua tana'amou hakoi sae hinihini
mou awa na'i Rom. 'Ia God 'a huunai ta'ahi'amou ma 'ome
sigihi'amou mamoi ha'i huudi sae ana'i. 'Au ha'arahesi
mia God i Amaga, mia Araha aga, 'ia Jisas Kraest, rarui
ha'agorohi'amou mararui ha'a-awa ha'agorohi'amou.

'Ia Pol 'A Raba Gaariri Na'i Rom

8 Tahamorana, 'au raba ha'arangasia ga'u tana'amou do
atamoou 'a taro 'ari suriai mwane dora na'i marewana 'iniai
ha'i sae hinihini amoou. Naasi 'au ha'atee ha'agorohia God
'iniai 'adonai nei 'ini'amou na'i atana Jisas Kraest.
9 'Inau 'au tau'aro mangudi tanaa God 'anai taroha'iniai
Taroha Goro 'abaiai Garena. Mia God naasi 'a 'iraraa do
'ado 'oha nau ha'arahesi 'au 'adoma'ini'amou tarau suri'i
ha'arahesi agu'i.

10 Ta'i maho nau ha'arahesi waiori 'inia naani, do 'ia God
'ai wateau 'anai 'ari wou gaariri'amou.
11 'Au kaeni 'irisia dowai ada bei'amou neina wai maani'i
tara'i mamaani 'inia God tana'amou 'anai ha'arahaa hane-
hanea ara'a i hinihinimoou.
12 'Inau 'irisia di'u do suri'i hinihinigaa'i 'inau wai
'a'auhi'amou mi'amou moi 'a'auhiau o'asi ro'u.
13 Arai do'ora mana asigu'i, 'au rabasia domoi 'iraraa do ra
rago i 'oha nau 'adoma'inia dowai gaariri bei'amou, ma 'au
bwara moe'a mau tari 'ohani. 'Au raba 'ari wou bei'amou
neina wai heitaroha'i tanaraaui sae 'isi marai hinihini 'onaai
haua agua ro'u suri'i tara'i 'omaa adaa'i nei ra ai'a Jiu
'onaaimousi.
14 'Ia God 'a nugaa tanaau i tau'arosi, ma naasi 'au
'adoma'i wetewete dowai taroha'inia ma'ata i Taroha Goro
tanaraau hakoi mwane noni. Wai heitaroha'i tanaraaui
nei ra maramara Grik miraaui nei ra ai'a maramara Grik,
mawai heitaroha'i ro'u tanaraaui nei ra skuru goro miraaui
nei rau ai'a.
15 Tarana naasi nau 'adoma'i raorao 'inia 'anai ada
bei'amou na'i Rom neina wai taroha'inia ro'u i Taroha Goro
tana'amou.
16 'Inau 'au ai'a arunga ninima 'anai taroha'iniai Taroha
Goro. 'Inia naasi'a i ta'i herehere wetewete na 'ia God 'a
haua 'anai ruhasiraaui nei ra hinihini. I Taroha naasi 'a
ataha ga'u bei'ameu Jiu maagu taha wou bei'amou.
17 I Taroha Gorosi 'a ha'ata'inia tanagiai here na 'ia God na
haua 'anai ha'a-odoodoraaui noni na'i maana. I hereheresi
'a taraawa'a beiai hinihini ma ha'ahako beiai hinihini 'onaai
ha'arangasia ada na'i Usu-usu Maea o'ani, "'Iraaui nei narau

odo-odo na'i maana God suria rau hinihinia, rai to'oraa i
huunai tahi.”*

'Ia God 'A Taesu'a 'Adaaui Sae Ora-ora'a

18 Mia God ara'ai aro 'a ha'ata'iniai taesu'a ana 'adaaui
inoni ora-ora'a mana inoni ta'a'i narau ha'a-bwarasiraau
haariraau baaniai huunai ha'ausuringa'i 'inia God.
19 'A ga'i mwada'u tanaraau 'anai 'irara'i tara'i mareho 'inia
God, 'inia 'ia God 'a bwane ha'ata'inia haaria tanaraau.
20 Taraawa'ana mau mai 'iraaui inoni rau 'omesiai aro
mana ano mana ngarutanai mareho na'i raroda na 'ia God
na ha'apwa'ara'i. I mena mana barongana God nagau bwa'i
matai 'omesia, ra ha'ata'i hako suri'i mwane mareho na
ha'apwa'ara'i. Naasi 'a bwa'i sae nai pwari'i do ai'a 'iraraa
God.
21 Ha'amomori, rau 'iraraa God maraugu ai'a ha'arahesia
ma'ua ha'atee ha'agorohia 'ini'i bane na haa'i tanaraau. Rau
hau'i mwane 'adoma'i to'obweubweu'a 'inia God. Naasi ra
kuhi wou i 'adoma'idaa'i marau bwara'a i aidangisiai taha
na 'ia God 'a rabasia dorai aidangisia.
22 Rau 'unua dorau madoma maraugu bweu.
23 Rau nugasiai huunai God na hauasa ma awa tarau
maraugu ha'arahesi'i moi mareho narau aranunudi 'ini'i
sae nara matai mae moi. Rau ha'arahesi'i ro'u mareho
narau aranunudi 'ini'i manu mana mwaa mana taraani
mwamwaa ro'u moi.
24 Naasi 'ia God 'a nugasiraau ma dorai ha'isuri'i
'ado'adodaa'i. Mana 'adoma'idaa'i naasi 'anai hau'i mareho
nara ha'aninimai inoni, mana hau'i mwane here wawaa-
sua'a moi 'ini'i abedaa'i hairiu.
25 Rau 'ita'i mareho nara ha'a-momori 'inia God maraugu
hinihini'i mareho ra pwari'i moi. Mara ha'arahesi'i mana
araisuri'i mareho na 'ia God ro'u moi na ha'apwa'ara'i.
Rau ai'a ha'arahesiai huunai God na ha'apwa'ara'i mwane
mareho 'isi, na 'iia naasi na ta'isada 'anai ha'aasaa tarau.
Amen.
26 Na tarana naasi na 'ia God nagu taarai nugasiraau 'inia
dorai suri'i moi hei'irisidaa'i nara ha'aninimai abe. 'Iraaui
urao ra ai'a raba 'ari bei'i saemwane, rau raba 'ari moi bei'i
urao.
27 'Iraaui mwane rau o'asi ro'u, ra ai'a raba 'ari bei'i
urao, ra 'adoma'i sisiwa moi 'iniraaui saemwane. Rau hau'i
mareho ha'aninimai noni beiai nata saemwane. Ni ha'a-
mama'ai na to'iraausi, naasi heitahari na arariraau 'ada'i
here taritari'a narau haa'i.
28 Na'i 'oha na 'ia God 'a 'iraraa do rau ai'a 'adoma'i ororiu
'anai aidangisia, 'iia 'a nugasiraau'a. Naasi ni 'adoma'idaa'i
ra honu 'iniai ta'aa marau haa'i mareho nara ai'a ta'isada
'anai haa'i.

---

* **1:17** 1:17 Habakuk 2:4

29 Na tahingadaa'i ra honu 'ini'i ora-ora'a mana mwani
maho ta'a'i. Rau hairaurau, rau haa'i here ra arunga ta'a'i
'ini'i nata sae, rau hai'ubwani, rau heingahu, rau awa
heheita'ia'a, rau pwapwaari'i, rau ha'ata'airaau hairiu, rau
hadanga'iniai nata abe,
30 rau mamaani ha'ata'aiai nata sae, rau ha'imae beia God,
rau ai'a to'oraai ha'ahou, rau ha'a-ororiuraau haariraau
di'uraaui nata sae, rau ha'a-ta'eta'eraau haariraau, rau haa'i
herehere haoru 'anai haa'i here ta'aa, rau ai'a raba rongo
suriraaui amadaa'i mana inadaa'i,
31 rau haa'i here nara 'ome to'obweubweu'a, rau hau'i
duruduru maraugu ai'a ha'isuri'i, rau ai'a ta'ahiai nata sae
mana 'a'auhia ro'u.
32 Rei'uaa narau aidangisia moi doni heitahari na 'ia
God na nugaa nadaa'i sae o'asi, naasi mae tarau, miraau
ai'a nugasi'i herengada nara ai'a goro, mara ha'atee ha'a-
ta'eta'eraaui sae nara haa'i mareho 'isi.

2

Hihiiri Ana God 'A Odo-odo

Tanaraau Hakoi Inoni

1 Gasi tara'i nei 'ini'amou mou 'adoma'inia do 'iraaui
nei nara haa'i ora-ora'a 'isi rau ta'aa di'u mara ga'i ha'a-
mama'airaau. Ma'ata 'i'amou mou ta'aa o'asi ro'u ma bwara
tana'amou 'anai tohe 'inia. 'Oha namou hiiriai nata nei 'ini'i
ora-ora'a na haa'i, na hihiiri namou hauasi mou haua ro'u
moi tana'amou haari'amou. 'Inia 'imoou mou haa'i ro'u i
ora-ora'a namou hiiria 'ini'isi.
2 Gau 'iraraa do suria 'ia God 'e God 'anai hihiiri odo-odo,
'iia 'ai ha'a-mama'airaaui nei narau hau'i taritari'a nara tari
o'asi.
3 'A 'ua? Na'i 'oha na 'ia God 'a ha'a-mama'airaaui haru nei
'ini'i taritari'a o'asi nara haa'i, mou 'adoma'inia do 'a bwa'i
ha'a-mama'ai'amou na'i 'oha namou hau'i ro'u i taritari'a
nara tari o'asi?
4 'Ia God 'a goro 'ini'amou ma 'abenga'i mamasi'amou
domoi orisi magu mou 'adoma'i mara maho haaria moi
'iniai goro na haa tana'amou. 'A 'ua? Mou 'iraraai taranai
taha na 'ia God na taarai goro 'ini'amou 'inia? 'Inia 'a 'irisia
domoi rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i!
5 Ma'ata 'i'amou mou rongoasa mamougu ai'a raba rihosi.
Naasi, na'i here namou hauasi, mou ha'araharahaa ara'a
tana'amou haari'amou i ha'a-mama'ai 'anai madoraa na
'ia God 'ai ha'ata'iniai taesu'a ana. Na'i madoraasi 'iraaui
mwane inoni raigui aidangisiai hihiiri odo-odo na 'ia God
nai haa tanaraau hakoi mwane inoni.
6 'Iia 'ai taharigiai 'adonai inoni suriai taha gau haa'i.
7 'Ai hauai tahi tarau tanaraaui nei ra ura wetewete
'anai hauai taha na odo-odo. Ra awa odo-odo o'asi

suria ra rabasia do'ia God 'ai ha'a-ororiuraau maai ha'atee
ha'agorohiraau maai haua tanaraaui tahitahi nai awa tarau.
8 Miraaui nei narau 'adoma'iniraau moi haraariraau,
marau 'itaai taha na odo-odo 'anai hauai taha na taritari'a,
'ia God 'ai ha'adiohiai taesu'a mana ha'a-mama'ai ana
hungadaau.
9 'Iia 'ai haa'i mwane mareho ta'a'i mana rongomaata'i
tanaraaui sae ta'a'i, rei'uaa i'oe 'e ai Jiu ma'ua ai'a.
10 Miraaui nei ra haa'i here odo-odo, 'ia God 'ai
ha'a-ororiuraau ma'ai ha'atee ha'agorohiraau ma'ai ha'a-
awahiraau goro. 'Ia God 'ai haua o'asi tana'ameui Jiu ma
ro'u tana'amou ro'u i nei mou ai'a Jiu.
11 'Inia na'i maana God, gau ta'isada hako.

12 'Irai nei ra ai'a Jiu, 'ia God ai'a hauai Ha'atora tanaraau.
Ma rei'uaa na o'asi, 'ia God 'ai ha'a-taariraaui nei nara ora-
ora'a na'i dora ni rongomaata'i. Ma'ai hiiriraau ro'u i Jiu
'ini'i ora-ora'a adaa'i ma'ai hiiriraau suriai Ha'atora.
13 Na inoni 'a odo-odo na'i maana God na'i 'oha na
ha'isuria hako i taha na Ha'atora na 'unua. Ai'a do 'iraraa
ana i Ha'atora na odo-odo 'inia na'i maana God.
14 'Irai nei ra ai'a Jiu ra ai'a haua tanaraau i Ha'atora
'anai awasuria. Rei'uaa na o'asi, tara'i nei 'iniraau ra
matai ha'isuria moi taha na 'unua. Naasi 'a ha'ata'inia
do ra aidangisia i goro mana ta'aa rei'uaa nara ai'a haua
tanaraaui Ha'atora.
15 'A ha'ata'inia do Ha'atora ra awa na'i tahingadaa'i. Ma
na'i 'adoma'idaa'i ro'u, rau matai hiiria 'onaa maho rau haua
'a odo-odo ma'ua 'a taritari'a.
16 'Inau 'au bwane ha'arangasia tanaraaui sae na'i 'oha
nau taroha'inia tanaraaui Taroha Goro do'ia God 'ai ha'a-
mama'airaaui nei ora-ora'a. 'Ai haua na'i madoraa nai
haua tanaa Jisas Kraest i mena 'anai hiiriraaui sae 'ini'i
taha rau haa'i mana mareho ta'a'i nara awa bainihu suri'i
tahingadaa'i.

'Iraaui Jiu Mana Ha'atora

17 'Io. 'I'amoui ai Jiu, mou 'u'uriai Ha'atora do naasi
mareho na ha'ahagu'amou beia God. Mou ha'aba'o do mou
aidangisia goroa God.
18 'I'amou mou 'unua domou aidangisiai hei'irisina
mamou aidangisia i goro mana ta'aa suria 'i'amou nara
ha'ausuri'amou 'iniai Ha'atora.
19 Mou 'adoma'inia do 'i'amou naasi namoi na'otaradaaui
nei narau ai'a 'iraraa God, ma mou 'onaai marewa tanaraaui
nei ra awa na'i kuhi.
20 Mou 'adoma'inia do 'i'amou naasi namoi ha'ausuriraaui
nei ra ai'a aidangisia God, miraaui nei nara ai'a aidangisi'i
mwani maho 'onaai gare. 'Inia mou 'adoma'inia dona

mwane aidangi mana taha na ha'a-momori ra boi baaniai
Ha'atora namou to'oraasi.
21 Hoita. 'Onaa namou ha'ausuriraaui noni o'asi, 'a 'ua
namou ai'a ha'isuri'i taha namou ha'ausuriraau 'ini'i? Mou
'unua do 'a ta'aa i beri. Ma 'ua? 'I'amou mou ai'a beriberi?
22 Mou 'unua tanaraaui noni ha'iwai dorai abui taritari'a
beia ta nei. Ma 'ua? 'I'amou mou ai'a taritari'a baani'i urao
amoo'i? Mou 'unua domou 'ita'i hi'ona nara aranunudi.
Mi'amou mou 'ari beri moi suri'i ruma maea adaa'i sae
ahurodo na araaranunu 'isi ra awa suri'i!
23 Mou wa'ewa'e 'iniai Ha'atora mamougu ha'aninimaia
God na'i 'oha namou ai'a araisuria.
24 To'oana na Usu-usu Maea 'a ha'arangasia o'ani,
"'I'amoui Jiu, 'iraaui nei ra ai'a Jiu rau taarai ha'atee
ha'ata'aia God 'iniai haa'i amoo'i here nara ai'a odo-odo."
*
25 I aha ha'ara 'a ha'ata'inia do 'igaaui Jiu ra'i inoni ana'ia
God. 'Onaa 'o ha'isuriai Ha'atora, ni aha ha'ara 'e mareho
goro na matai 'a'auhi'o. Me 'onaa 'o ai'a ha'isuria, 'o ai'a
he'ete'i baaniraaui nei narau ai'a dauai ringei aha ha'ara.
26 'Onaa 'iraaui nei ra ai'a dauai aha ha'ara ra ha'isuriai
Ha'atora, 'ia God 'ai 'unua do 'iraau ra'i inoni ana'i ro'u
'onaairaaui nei rau dauai ringei aha ha'ara.
27 Naasi, ni tahingadaa'i nei ra ha'isuriai Ha'atora ma-
raugu ai'a dauai ringei aha ha'ara, ra ha'ata'inia do 'ia
God 'ai ha'a-mama'ai'amou. 'Inia 'i'amou namou dauai
aha ha'ara mara haua tana'amoui Ha'atora, mamougu ai'a
araisuria.
28 Ai'a do awa amua 'onaai ai Jiu ma'o dauai aha ha'ara
na'o ha'i huunai saeni Jiu 'inia.
29 'Anai ha'i huunai saeni Jiu na'i maana God, ni
tahingamu nai orisi beiai hei'a'auhi anai Hi'ona Maea. Ma
naia ro'u naasi huunai here 'anai ha'i noni ana'ia God, ai'a
aha ha'ara nara haua moi 'anai abe hasi'o. 'Iraau sae na
tahingadaa'i ra orisi o'asi, ra 'irisia do 'ia God naasi nai
ha'atee ha'agorohiraau; ai'a 'iraaui sae.

3

'Ia God 'A Ha'amomori Tarau

Suri'i Duruduru Ana'i

1 Hoita naasi, 'e taha na goro 'iniai ha'i saeni Jiu? Ma 'e
taha na goro 'iniai aha ha'ara?
2 Ra'i mwane maho na goro 'iniai ha'i saeni Jiu. 'Etana, 'ia
God 'a hau'i ha'atee ana'i tanaraaui Jiu.
3 'A ha'a-momori do 'iraaui Jiu rau duruduru 'inia dorai
araisuri'i ha'atee ana'i magu tara'i nei ra ai'a. Ma 'ua? Ni

* **2:24** 2:24 Aisaea 52:5

o'asi anasi 'ia God 'agu bwa'i haua'a i taha na duruduru
'inia?
4 Ai'a do 'a o'asi! 'Ia God 'a ha'a-momori tarau suri'i
duruduru ana'i rei'uaa na inoni hako ra pwapwaari'i. I Usu-
usu Maea 'a ha'ateenga'inia God o'ani, "I ha'atee amu'i, rai
aidangisia dora ha'a-momori. Ma 'onaa rai ha'ahuni'o 'inia
ta maho, 'oi ha'ata'inia goro hura'a do 'a pwari'i i mareho
nara ha'ahuni'o 'inia."*
5 Gasi tara'i nei 'ini'amou rai taraa to'o ha'atee o'ani, "Na'i
'oha 'igaaui Jiu gau hau'i mareho ta'a'i, 'a ha'ata'inia goro
hura'a do 'ia God 'a odo-odo. Naasi, 'ia God 'a taritari'a na'i
'oha na ha'a-mama'aigaau 'ini'i ora-ora'a agaa'i!"
6 Minau wai o'ani, "Ai'a o'asi! 'Onaa na bwa'i ha'a-
mama'aigaaui Jiu, ma 'ai he'ua na 'ia God 'aigui arari 'anai
hiiriraaui noni nai marewana?"
7 Gasi tara'i nei 'ini'amou rai taraa to'o ha'atee o'ani ro'u,
"Na pwari'i gau haa'i 'a ha'ata'inia goro tanaraaui sae do
'ia God 'a ha'a-momori tarau miraaui sae 'isi raigui ha'atee
ha'aasaa God 'inia. Naasi 'a ai'a odo-odo do 'ia God 'aigu hiiri
ha'a-mama'aigaau ro'u 'ini'i ora-ora'a agaa'i, 'inia 'e mareho
goro na hura'a mai baani'i pwari'i na gau haa'i!"
8 'Onaa 'o 'adoma'i o'asi, gasi 'oi taraa to'o ha'atee o'ani
ro'u, "Gai haa'i here ta'a'i neina maho goro 'ai hura'a mai."
Tara'i sae ra subuniau do 'inau 'au ha'ausuriraaui sae o'asi.
'A odo-odo do 'ia God 'ai ha'a-mama'airaau.

Mwani Inoni Hako Ra Ora-ora'a

9 'A 'ua? 'Igaaui Jiu gau goro baaniraaui nei nara ai'a Jiu?
Ai'a do 'a o'asi! 'Onaai bwane 'unua agua, gasi i'oe 'e ai Jiu
ma'ua ai'a, 'igaau hako gau awa na'i bahainai mena anai
ora-ora'a.
10 'Onaai ha'arangasia ada o'ani na'i Usu-usu Maea,
"Ai'a ta sae nai odo-odo.
Ai'a! Ai'a ta ta'i sae!
11 Ai'a ta ta'i sae nai huunai aidangisia God,
ma'ua bonasiai aidangisia God.
12 'Iraau hakoi sae ra murisia God.
Ra ha'i sae ta'a'i.
Ai'a do ta ta'i 'iniraau na do'ai haua ta maho nai goro.
Ai'a! Ai'a ta'i nei.†
13 Maho ra 'unu'i ra ta'a'i di'u 'onaai si'ini ta'a'i nara haa'i
sae mae nara ai'a ahuni'i.
Mana mamaani adaa'i, ra pwari'i hari'ete.
Ha'atee adaa'i ra matai ha'a-ta'airaaui sae,
'inia ra 'onaai maho haha'amaesi nara awa suri'i ngoodi
mwaa ta'a'i.‡
14 Na ngoodaa'i ra honu 'ini'i hei'isi'isi,

---

* **3:4** 3:4 Psalm 51:4 † **3:12** 3:10-12 Psalm 14:1-3; 53:1-3; Eccles. 7:20 ‡ **3:13** 3:13 Psalm 5:9; 140:3

mana ha'atee 'anai ha'ata'aiai nata sae.
15 Rau raurau di'u 'anai ha'amaesi'i sae.
16 Ta dora rai 'ariei rai ha'a-ta'airaaui sae,
ma'ua ha'a-arungata'airaau.
17 Rau ai'a 'iraraai here 'anai awa goro beiraaui sae.§
18 Rau ai'a ginata'inia God,
ma'uasi ha'ahoua.”*
19 Gau 'iraraa do mwane maho nara awa na'i Ha'atora, ra usu'i tanaraaui nei ra awa na'i bahainai Ha'atora. Naia na odo-odo 'inia do'ia God 'ai hiiriraau hakoi mwane sae na'i marewana ma bwara do ta sae 'ai 'unua do 'iia 'a ai'a ta'aa.
20 'Inia 'a bwa'i sae nai odo-odo na'i maana God do 'iniai suria ana i ha'ausuringa'i 'anai Ha'atora. 'Ia God 'a hauai Ha'atora 'anai ha'a-'ome 'iraraai sae 'ini'i ora-ora'a ana'i.

Herehere Na Haua God

'Anai Ha'a-odoodoai Sae

21 Mana'i 'ohani 'ia God 'a ha'ata'iniai nata herehere 'anai ha'a-odoodoai sae na'i maana. Ai'a 'iniai suria ana i Ha'atora, ma'ata 'e herehere nara bwani ha'arangasia mau mai na'i Usu-usu Maea.
22 'Ia God 'a ha'a-odoodogia na'i maana na'i 'oha gau hinihinia do'ia Jisas Kraest 'a to'o mena 'anai ruhasi'i ora-ora'a agaa'i baanigia. Namoiwou ta sae nai matai hinihinia Jisas, 'inia 'igaau gau ta'isada hako na'i maana God.
23 'Iraau hakoi mwane inoni ra ora-ora'a mana baron-gadaa'i ra ai'a gere gaarangi tari beiai barongana God na hauasa.
24 Rei'uaa na o'asi, suriai goro na haua God 'inigia na 'onaai bane, 'a 'unua dogau odo-odo na'i maana, 'inia Jisas Kraest na ruhasigaau baaniai ora-ora'a.
25-26 Mia God 'a ha'ataaria Jisas 'anai mae 'inigia neina 'ia God 'ai matai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a agaa'i. 'Ia God 'a ha'a-odoodogia na'i maana na'i 'oha gau hinihinia do'ia Jisas 'a ha'aaheai 'abuna, ma wateai tahingana 'inigia. Na'i 'oha i na'o, 'ia God 'a ahumaratanoa beiraaui sae ma ai'a ha'a-mama'airaau 'ini'i ora-ora'a adaa'i. Mana'i 'ohani 'a 'onaa do'ia God 'a ha'a-mama'aia Jisas Kraest 'ini'i ora-ora'a agaa'i. 'Ia God 'a haua o'asi 'anai ha'ata'inia doni hihiiri na haua 'a odo-odo hako ma ro'u 'anai ha'a-odoodogia na'i maana 'iniai hinihinia agaaua Jisas.
27 Naasi 'e taha nagai matai ha'aba'o 'inia? 'A bwa'i ta maho! 'Inia 'ia God 'a ai'a ha'atahigia baaniai ora-ora'a do 'iniai suria agaaui Ha'atora, me 'iniai hinihinia agaaua Jisas Kraest.
28 Naia na hinihini nagau odo-odo 'inia na'i maana God, ai'a do 'iniai suria agaaui Ha'atora.

---

§ **3:17** 3:17 Aisaea 59:7-8 * **3:18** 3:18 Psalm 36:1

29 'A 'ua? 'Ia God 'e God ameeu moi Jiu ma'ua 'e God agaau
hako? 'Iia 'e God agaau hako,
30 'inia 'e ta'i God moi na awa. 'A to'oraa moi ta'i herehere
na'oi matai odo-odo 'inia na'i maana, naasi hinihini, rei'uaa
na i'oe 'e ai Jiu ma'ua ai'a.
31 'A 'ua? 'Iniai 'unua agaau doni hinihini moi na
ha'atahigaau, gaugu bwa'i rabasia'a i Ha'atora? 'Abwa'i! Gai
ha'ahouai Ha'atora 'inia 'i Ha'atora 'a ororiu mau.

4

'Ia Ebraham 'A Hinihinia God

1 Ma naasi gai 'adoma'i surisuria Ebraham, i wauwa
ameeui Jiu. 'A he'ua i herehere nagu odo-odo 'inia na'i
maana God?
2 'Onaa ni here goro na haa'i naasi na odo-odo 'inia na'i
maana God, me 'iia 'a to'o marehota 'anai ha'a-ta'eta'ea
haaria 'inia. Ma'ata 'ia God 'a ga'i bwa'i matai ha'a-ta'eta'ea
'inia.
3 'Inia ni Usu-usu Maea 'a 'unua o'ani, "'Ia Ebraham 'a
hinihinia God. Naasi suriai hinihinina 'iia 'a odo-odo na'i
maana."*
4 I ha'a nara horia 'iniai sae na tagora, ai'a ha'a narai hisu
pwaranga 'inia, ma'ata 'e ha'a nara taharia 'inia 'iniai tagora
na haa.
5 Ma na'i beia God, 'a ai'a haua o'asi tanagaaui sae ora-
ora'a. 'Inia ai'a do 'iniai tatau'aro goro agaa'i nagu 'unua
'inia God dogau odo-odo na'i maana, me 'iniai hinihinigaau
beia. 'Inia 'ia naasi a mo'o na matai ha'a-odoodoai sae ora-
ora'a.
6 'Ia Deved 'a ha'arangasia na'i Usu-usu Maea do'ia God 'a
ha'a-wa'ewa'eraaui nei ra odo-odo na'i maana, rei'uaa narau
ai'a haa'i mwane tatau'aro goro 'anai ha'a-wa'ewa'ea God
'ini'i. 'Ia Deved 'a o'ani,
7 "Wa'ewa'e tanaraaui nei na 'ia God 'a 'adoma'i nugasi'i ora-
ora'a adaa'i,
ma kaku'a'i mareho taritari'a narau haa'i.
8 Ha'amomori! Wa'ewa'e di'u tanaa mo'o na 'ia God 'agu ai'a
'adoma'ini'i'a aho'i ora-ora'a ana'i."†
9 Ma 'ua? Ni wa'ewa'e na 'ia Deved 'a hadanga'iniasi ra
haua moi tanaraaui Jiu? Ai'a! Ni wa'ewa'esi tanaraau ro'u i
nei ra ai'a Jiu. Gai 'adoma'i surisuria ro'u mau i dorai Usu-
usu Maea ani na ha'arangasia do 'ia Ebraham 'a odo-odo na'i
maana God 'iniai hinihinia ana God.
10 Na'i 'oha he'ua na 'ia God 'a ha'arangasia do'ia Ebraham
'a odo-odo na'i maana? Na'i na'o magu dauai aha ha'ara
ma'ua na'i muri? Mau na'i na'o, ai'a na'i muri.

---

* **4:3** 4:3 Jenesis 15:6 † **4:8** 4:7-8 Psalm 32:1

11 Ni aha ha'ara nagu daua na'i murisi, 'e ha'ara moi 'anai
ha'ata'inia do 'iia 'a odo-odo na'i maana God 'iniai hinihinia
ana 'oha na ai'a aha ha'ara mau. Naasi 'ia Ebraham 'a ga'i
'onaa do'e ama ma'ua na'otara adaau hakoi nei ra ai'a dauai
aha ha'ara nara hinihinia God neina rai odo-odo na'i maana.
12 Ma'e amadaau ro'u i Jiu nara dauai aha ha'ara. Ai'a do
'iia 'e amadaau 'inia moi daua adaaui aha ha'ara, me 'iniai
hinihinia adaaua God 'onaaia Ebraham na bwani hinihini
magu tano'i dauai aha ha'ara.

Ni Duruduru Ana God 'Ai 'Ari Tanaraau

Hakoi Nei Nara Hinihini

13 'Oha 'ia God 'a duruduru tanaa Ebraham 'anai hauai
marewana hako tanaraaui warowarona'i, i durudurusi ra
ai'a haua tanaa Ebraham do 'iniai ha'isuria ana i Ha'atora
me 'iniai odo-odo ana na'i maana God suriai hinihinina.
14 Do 'onaa na inoni 'a dauai taha na 'ia God na duruduru
'inia suriai ha'isuria ana i Ha'atora, naasi 'a ha'ata'inia do
hinihini 'e maho haaria moi, mana duruduru ana God 'a
ai'a ororiu.
15 Ni Ha'atora 'a bwa'i waa mai tanagia i taha na 'ia God
na duruduru 'inia. Me 'a matai haua moi ha'a-mama'ai
tanaraaui nei narau horosia. 'Onaa na ha'atora 'a ga'i bwa'i
awa, 'a bwa'i sae nai horosia ta ha'atora.
16 Naasi na hinihinina moi noni na matai daua 'inia i taha
na 'ia God na duruduru 'inia. 'A o'asi, neina 'ai hisungigaau
kongari moi 'iniai taha na duruduru 'inia. I durudurusi
'iaadaau hako i warowarona'i a Ebraham. Ai'a do 'iaadaau
moi warowarona'i a Ebraham nara awa suri'i Ringe ana'ia
Moses. 'Iaadaau ro'u i nei narau ai'a awa na'i bahaidi ringe
'isi maraugu hinihini 'onaaia Ebraham. 'Inia 'ia Ebraham 'e
wauwa agaau hako.
17 Naasi 'ado'ado 'anai taha na Usu-usu Maea na 'unua
na'i 'oha na 'ia God 'a o'ani 'inia, "'Inau wai hau'o 'anai
amadaau i mwane burunga hako na'i marewana."‡ Naasi 'ia
God 'a ha'a-'o'oriai duruduru ana, 'inia Ebraham 'a hinihinia
God na ha'a-suruta'era i nei ra mae, ma matai ha'apwa'ara'i
mareho ra ai'a awa ga'u.
18 Na'i 'oha na 'ia God 'a duruduru tanaa Ebraham do'ai
ha'i ama tanaraau hakoi mwane burunga, 'ia Ebraham
'a hinihinia. Naasi magu o'ani ro'u 'inia Ebraham, "Na
warowaromu'i rai rago 'onaai'i hee'u."§ Rei'uaa na 'ome
'onaa do 'abwa'i to'o i durudurusi, 'ia Ebraham 'a 'u'uria
God do mareho 'isi rai to'o'a ma'ata.
19 Hinihinina Ebraham ai'a maemae'a rei'uaa na harisina
'a gaarangi tari'a i ta'i 'arangi, ma rei'uaa nagu ai'a 'ome
arari'a do 'aigu matai haua'a ta gare, mana urao ana 'ia Sera
'a 'amara.

---

‡ **4:17** 4:17 Jenesis 17:5 § **4:18** 4:18 Jenesis 15:5

20 'Iia ai'a 'adoma'i heiruarua'a moe'a 'iniai duruduru na
haua God tanaa. Ma'ata, na hinihinina 'a raha hanehane
ara'a ma ha'atee ha'aasaa God 'iniai duruduru ana.
21 'Inia 'ia Ebraham 'a huunai 'iraraa goro do'ia God 'ai
ha'ato'oa ma'ata i durudurusi.
22 Naia naragu usua 'inia na'i Usu-usu Maea do 'iia 'a odo-
odo na'i maana God.
23 Hoita, mana mareho nara usuasi, ai'a do 'anai 'a'auhia
moia Ebraham,
24 me 'anai 'a'auhigaau ro'u. Ra usua 'anai ha'a-
aidangisigaau do 'igaau hakoi nei nagau hinihinia God na
ha'a-suruta'ea Araha aga Jisas baaniai mae, gai odo-odo ro'u
na'i maana.
25 'Ia God 'a ha'awatea Jisas 'anai mae 'ini'i ora-ora'a agaa'i
ma ha'a-suruta'ea baaniai mae 'anai ha'a-odoodogia na'i
maana.

5

Hinihini 'A Haua Tanagiai Wa'ewa'e

1 Hoita naasi, 'iniai odo-odo agaau na'i maana God 'iniai
hinihinia agaau, na'i 'ohani gau hagu goro beia 'iniai maho
na 'ia Araha aga Jisas Kraest na haua 'inigia.
2 Ma suriai hinihinia agaaua Kraest, gau aidangisia'a i
goro ana God 'inigia nagau daua na'i 'ohanisi. Magau
wa'ewa'e 'iniai 'adoma'i heitotori nagau haua 'anai awa beia
God na'i rarahana ta'oha.
3 Gau wa'ewa'e ro'u 'ini'i mwane mareho ha'abooboo abe
mana rongomaata'i nagau siri suri'i, 'inia baani'i mareho 'isi
gau to'oraai ahumaratanoa.
4 Mana to'oraa agaaui ahumaratanoa na 'ia God naigu
ahugoro 'inia 'inigia. Mana'i 'oha 'ia God 'a ahugoro
'inigia, gau to'oraai 'adoma'i heitotori 'ini'i mareho nai haa'i
tanagia.
5 Ma na'i 'oha nagau to'oraai 'adoma'i heitotori, gau
bwa'i totori pwaranga. 'Inia 'a bwane ha'ata'inia goro i
heita'ahi ana tanagia 'oha na ha'ataaria mai Hi'ona Maea
'anai ha'ahonusigia 'iniai heita'ahi ana.
6 Mau na'i 'oha gau ora-ora'a magau ha-ha'aroha'a na 'ia
God 'a ha'ataaria maia Kraest na'i madoraa na sigihia 'anai
mae 'inigia.
7 'E mareho na bwara naasi do ta sae nai mae 'inia ta sae
odo-odo, gasi 'ai matai mae moi 'inia ta sae nai huunai odo-
odo.
8 Ma'ata 'ia God 'a ha'ata'inia tanagiai heita'ahi ana na
raha. 'A ha'ataariai garena na mae 'inigiai inoni ora-ora'a.

9 Ma suriai ha'a-odoodogaau ana Kraest na'i maana God
'iniai ahe na haai 'abuna, 'agu ai'a 'ome bwara'a do 'iia 'ai
ha'a-dadara'agaau baaniai ha'a-mama'ai ana God.
10 Na'i na'o, 'oha 'ia Kraest ai'a boi mau, 'igaau gau 'onaai
maerongana'ia God. Mia God 'a ha'a-hagugonigaau beia
haaria 'iniai mae na haua i garena. Ma naasi, 'ia Kraest 'ai
ha'a-dadara'agaau ma'ata'a baaniai ha'a-mama'ai 'iniai tahi
aho'i ana.
11 Naasi gai wa'ewa'e, ai'a do 'ini'i moi mareho 'isi, ma ro'u
do 'ia God 'a ha'ataaria mai Araha aga Jisas Kraest 'anai ha'a-
hagugonigaau beia God.

'Ia Adam Mia Kraest

12 I ora-ora'a 'a sirimai na'i marewana suriai here ta'aa na
haua Adam. Mana'i ora-ora'a naasi na sirimai mae. Tarana
'inia na mwane sae hako rai mae ma'ata, suria ni 'adonai
sae hako ra ora-ora'a.
13 'Oha ni Ha'atora ai'a boi mau, 'iraaui sae ra bwane ora-
ora'a. Mia God 'a ai'a hiiriraau, suria na Ha'atora 'a ai'a awa
mau.
14 Ma rei'uaa na o'asi, sae 'a to'i'araau moi mae, taraawa'a
beia Adam tari beia Moses, rei'uaa narau ai'a horosiai ringe
na 'ia God haaria na 'unua 'onaai haua ana Adam.
'Ia Adam, na huta na'i na'o, 'e damana maua Kraest nagu
huta mai na'i muri.
15 Ma'ata raru ai'a ta'isada, 'inia i ora-ora'a ana Adam 'a
he'ete'i di'u baaniai bane ni 'adoma'i nugasi. 'Inia 'a ha'a-
momori doni ora-ora'a ana Adam 'a waia mai mae tanaraaui
noni. Ma ha'a-momori di'u ro'u wou do ra rago i nei na 'ia
God 'a goro 'iniraau ma hauai bane naasi tanaraau. Mia
God 'a matai haua o'asi 'iniai goro ana Jisas Kraest 'iniraau.
16 Wai 'unua ro'u, ni bane ana God 'a ai'a 'onaai ora-ora'a
ana Adam. Ni ta'i ora-ora'a ana Adam 'a haai hihiiri mana
ha'a-mama'ai tanaraaui sae, mana bane ana God 'a ha'a-
odoodoraaui sae na'i maana, rei'uaa nara rago di'ui ora-
ora'a narau haa'i.
17 'A ha'a-momori do ora-ora'a ana moi ta'i sae na hauai
mae tanaraau hakoi noni. Ma'ata 'a ha'a-momori di'u
ro'u wou do 'iraaui nei narau wa'ewa'e 'iniai goro ana
God 'iniraau marau dauai bane anasia God naasi na ha'a-
odoodoraau na'i maana, rai dauai tahi tarau 'inia Jisas
Kraest marai heimarungi beia.
18 Hoita, ora-ora'a na haua Adam 'a hauai hihiiri mana
ha'a-mama'ai tanaraau hakoi inoni. Ma'ata, i here odo-odo
na haua Kraest 'a ha'a-odoodoraaui noni na'i maana God ma
haua tanaraaui huunai tahi.
19 Hairaesi na hauai ta'i sae beia God, na haua 'inia i ora-
ora'a tanaraau hakoi mwane inoni. Naasi 'a o'asi ro'u, 'inia
'e ta'i sae na araisuria God, 'a rago i nei narai odo-odo na'i
maana God.

20 'Ia God 'a haua mai Ha'atora do 'iraaui noni rai 'ome
'irara'i ora-ora'a adaa'i. Ma'ata rei'uaa na ora-ora'a adaa'i
ra rago hanehane ara'a, ni goro ana God 'iniraau 'a raha
aharau ro'u ara'a.
21 Naasi, na'i na'o, 'iraaui sae rau awa na'i bahainai mena
anai ora-ora'a ma wairaau 'anai mae. Ma na'i 'ohani, gau
awa na'i bahainai heita'ahi ana God nagaugu taarai odo-
odo 'inia na'i maana ma naia nagaigui taarai daua 'iniai tahi
tarau. 'Ai o'asi 'iniai here na 'ia Jisas Kraest, i Araha aga, na
haua 'inigia.

6

Tahi Beia Kraest

1 Naasi, 'e taha nagai haua? 'A 'ua? Gai ora-ora'a moe'a
mai raha hanehane ara'a i goro ana God 'inigia 'oha nai
'adoma'i nugasi'i ora-ora'a 'isi?
2 'Abwa'i! 'Onaa nagaugu ai'a awa'a na'i bahainai mena
anai ora-ora'a, ni 'uaana nagaigui ora-ora'a moe'a ro'u mau
'inia?
3 'A 'ua? Mou kaku'aa doni bwareomaea nagau daua 'a
ha'ata'inia dogau ha'i ta'i beia Jisas Kraest? Ma na'i 'oha gau
dauai bwareomaea, gau 'onaa dogau mae beia.
4 Ha'amomori, 'onaa gau ha'i ta'i beia na'i bwareomaea, 'a
'onaa dora toringigia beia ro'u na'i madoraa na mae, neina
rai ha'a-suruta'egia 'anai to'oraai tahinga haoru 'onaai ha'a-
suruta'ea ada Kraest baaniai mae 'iniai mena na raha ana
God i Ama.
5 Suria 'igaau 'e ta'i beia Kraest na'i mae na haua, 'ia God
'ai ha'a-suruta'egia ro'u 'onaai haua ana tanaa magai to'oraai
tahinga haoru.
6 'Inia 'a 'onaa dora rabu'i tahinga bwani agaa'i beia na'i
dadaahoro neina baronga ta'a'i agaa'i rai ai'a'i, neina gaugu
bwa'i ha'i sae tatau'aro'a tanaai ora-ora'a.
7 'Inia na'i 'oha gau mae beia Kraest, 'a ruhasigia baaniai
mena anai ora-ora'a.
8 Ma gau hinihini do suriai mae agaau beia Kraest, 'igaau
gai tahi ro'u beia.
9 Gau 'iraraa o'asi 'inia 'ia Kraest 'a suruta'e baaniai mae,
magu bwa'i mae'a ro'u ta 'oha. I mae, 'agu ai'a to'o mena'a
ro'u do 'anai marungia ro'ua Kraest.
10 'Iia 'a mae ha'atai moi magu bwa'i mae'a ro'u ta 'oha.
Mana mae na haua 'a mae 'anai ha'a-ai'aai mena anai ora-
ora'a, mana'i 'ohani 'a awa 'anai tau'aro tanaa God.
11 Hoita, 'i'amou mou o'asi ro'u. Mou ga'i aidangisia do
'i'amou mougu ai'a awa'a na'i bahainai mena anai ora-ora'a,
mamou awa 'anai tau'aro tanaa God 'inia Jisas Kraest.

12 Moi abui ha'awateai ora-ora'a 'anai marungiai tahing-
amoou 'anai hau'i hei'irisi ta'a'i 'anai abe hasi'o.
13 Abu ta ta'i dora na'i abemu na'oi watea 'anai haa'i here
ta'a'i mana ora-ora'a. Moi ha'awate'amou ha'ibubu tanaa
God 'onaai nei na mae ma suruta'e ma dauai tahinga haoru.
Na abemoo'i hako moi wate'i tanaa 'anai hauai taha na odo-
odo.
14 Ora-ora'a 'agu ai'a marungi'amou'a, suria 'i'amou
mougu ai'a awa'a na'i bahaidi Ringe ana'ia Moses nara
ha'abwaraa tana'amou 'anai agoheta'i ora-ora'a. Na'i 'ohani,
mou awa na'i bahainai heita'ahi ana God mia God 'a
'a'auhi'amou 'anai awa odo-odo.

Sae Tatau'aro Nara Hauai Taha

Na Odo-odo

15 Naasi gai 'ua? Suria i ai'a marungigaau'a 'anai Ringe
ana'ia Moses magau awa'a na'i bahainai heita'ahi ana God,
gai ora-ora'a moi? 'Abwa'i!
16 'A 'ua? Mou ai'a aidangisia do 'oha mou sigihiai taha
'anai ha'isuria, naasi taha namou ha'i slev tanaa? 'Onaa
mou sigihiai ora-ora'a 'anai awasuria, mamoi dauai mae
tarau. Ma 'onaa mou 'ome sigihia God 'anai awasuria,
mamoi hauai awaha na odo-odo.
17 'Au ha'atee ha'agorohia God, 'inia na'i na'o mou tau'aro
'onaai slev tanaai ora-ora'a, mana'i 'ohani mou huunai
suriai ha'ausuringa'i na haua tana'amoua God.
18 Na'i 'ohani 'ia God 'a ruhasi'amou baaniai ora-ora'a,
mamou ha'i sae tatau'aro ana'i nara tau'aro raha 'anai haa'i
here nara odo-odo.
19 'Au hauai heiha'auu 'iniai slev, 'inia 'onaa nau bwa'i,
'ai bwara di'u tana'amou 'anai aidangi tarihanai mareho
nau maaniani. Na'i na'o mou wate'i abemoo'i 'anai ha'i
slev tanaai ora-ora'a. Mou haa'i mwane here wawaasua'a
mamou haa'i mwane mareho ta'a'i he'ete'i hairiu. Naasi,
na'i 'ohani mou ga'i wate'i abemoo'i tanaa God 'anai hau'i
maho odo-odo neina moi awa maea.
20 Na'i na'o, 'oha namou 'onaai slev tanaai ora-ora'a, mou
ai'a 'adoma'i raha 'anai hauai taha na odo-odo.
21 Ma ai'a ta ta'i maho nai goro namoi daua 'ini'i mareho
ta'a'i namou haa'i ga'u na'i na'o. Na'i 'ohani mougu ninima
'ini'i mareho 'isi nara matai wai'i sae 'anai mae tarau.
22 Mana'i 'ohani 'ia God 'a ruhasi'amou baaniai mena anai
ora-ora'a mamou ha'i sae tatau'aro'a tanaa. Mou haa'i'a i
mareho namou awa maea 'ini'i, mana heitahari naasi tahi
tarau.
23 I heitaharinai ora-ora'a naasi mae tarau, mana bane
ana God na watea dadara'a tanagia, naasi tahi tarau 'inia
Jisas Kraest, 'ia Araha aga.

7

Heiha'auu 'Iniai Ha'iwai

1 Arai do'ora mana asigu'i, 'au 'iraraa domoi aidangisiai
mareho na 'inau wai maani'ini, suria 'i'amou hako mou
aidangisi'i ringeringe 'anai gaumani. Mou 'iraraa do na sae
'a awa na'i bahainai ringe na'i madoraa na tahi mau na'i
marewana.
2 Wai haua ta heiha'auu tana'amou 'iniai ha'iwai. Na'i 'oha
na urao 'a wainai mwane, ni ringe 'a 'unua do 'ai awa tarau
beiai mwane ana. Tari na'i 'oha na mwane ana 'a mae, naasi
'agu dadara'a aho'i baaniai ringei ha'iwai.
3 Ma 'onaa na urao ha'iwaisi 'a awa beiai mwane he'ete'i
'oha na mwane ana 'a tahi mau, 'iia 'a taritari'a baaniai
mwane ana. Ma'ata 'onaa mwane ana 'a mae, 'iia 'a dadara'a
baaniai ringei ha'iwai. Ma 'onaa 'ai ha'iwai he'ete'i, 'a ai'a
here taritari'a baaniai mwane ana.
4 Naasi 'a o'asi ro'u tana'amou, arai do'ora mana asigu'i.
Na'i 'ohani mou dadara'a baaniai Ringe ana'ia Moses, 'inia
'a 'onaa domou mae beia Kraest na'i dadaahoro. Ma naasi,
mou matai hasi wou beiai nata sae, 'ia Kraest nara ha'a-
suruta'ea baaniai mae. 'Ia God 'a ha'a-dadara'agia neina gai
haa'i mwane here goro marai ha'aasaa God 'ini'i.
5 Na'i na'o gau araisuri'i hei'irisi ta'aa agaa'i. Mana
mareho na Ringe ana'ia Moses ra ha'aabu'i, naasi mareho
ta'a'i nagau 'adoma'i wetewete 'anai haa'i 'ini'i abegaa'i.
Mana mareho ta'a'i 'isi ra hoaigia baania God.
6 Me na'i 'ohani 'ia God 'a ruhasigia baani'i Ringe nara
ho'osigia magau dadara'a baani'i, 'inia ni tahinga bwani
agaa'i ra mae'a. Na'i 'ohani, gau tau'aro tanaa God suriai
herehere haoru. Gau tau'aro suriai hei'irisinai Hi'ona Maea,
ai'a suriai Ringe ana'ia Moses.

Ni Ringe Ra Ha'ata'iniai Ora-ora'a

7 Naasi, 'a 'ua? Mou 'adoma'inia do 'inau 'au 'unua doni
Ringe ana'ia Moses ra ta'a'i? Ai'a do 'a o'asi! Naia na Ringe
naasi na ha'ata'inia do 'inau 'e ora-ora'a nau haa. 'Au ga'i
bwa'i 'iraraa do naga 'a taritari'a 'onaa ni Ringe 'a ga'i bwa'i
rangasia o'ani, “'Oi abui naga.”
8 Ma'ata, 'oha nau aidangisia do 'ia God 'a ha'aabuai naga,
na'i 'ohasi 'a 'onaa doni ora-ora'a 'a ha'asirihi'i mai mwane
hei'irisi ta'a'i na'i 'adoma'igu mau naga'a. 'Onaa ni Ha'atora
'a ga'i bwa'i awa, ni 'ado'ado 'anai hauai ora-ora'a 'a ga'i
bwa'i awa ro'u.
9 Na'i na'o, 'oha nau ai'a 'iraraa mau i taha naasi Ha'atora,
nau ai'a arunga 'ino'a 'inia ta maho. Ma'ata na'i 'oha
naugu aidangisiai Ha'atora, ni ora-ora'a 'a taraawa'a tau'aro
wetewete na'i tahingagu ma hoaiau baania God 'onaai sae
na mae.

10 Naasi Ha'atora ana God na ga'i ha'ata'inia tanaau i tara
'anai tahi tarau, nagu hoaiau baania God.
11 'A 'onaa doni ora-ora'a 'a pwari'iau do 'inau 'au matai
araisuria moi Ha'atora rei'uaa na 'ia God 'a bwa'i 'a'auhiau.
I ora-ora'a 'a ha'atau'aroai Ha'atora 'anai ha'a-'ino'aau neina
wai heihoa baania God.
12 Ma'ata, ni Ringe ana'ia Moses mana Ha'atora ra maea
mara goro mara odo-odo.
13 Ma 'ua? Naia na Ha'atora gorosi na hoaiau baania God?
Ai'a do 'a o'asi! Naia na ora-ora'a na ha'atau'aroai Ha'atora
naugu taarai heihoa 'inia baania God. Naasi gau re'iai he'uai
ta'aa anai ora-ora'a. 'A ha'atau'aroai Ha'atora ana God 'anai
hauai hereta'aa ma ha'ata'inia doni ora-ora'a 'e mareho na
ta'aa di'u ro'u wou.

Hei'oi Beiai Ora-ora'a

14 Ni Ringe ana'ia Moses ra goro 'inia ra boi baaniai Hi'ona
Maea. Me 'inau 'au matai hauai ta'aa 'inia 'inau 'e inoni
moi. 'Au awa na'i bahainai heimarungi anai ora-ora'a mau
tau'aro tanaa 'onaai slev.
15 'Inau 'au ai'a huunai aidangisia taranai taha naugu
taarai hau'i 'ini'i mareho nau haa'i, 'inia 'au 'adoma'i
wetewete 'anai haa'i maho ra odo-odo maugu ai'a haa'i.
Mana here na 'inau 'au 'ita'i, naasi naugu hahaa'i.
16 'Au 'iraraa goro do here nau haa'i ra ai'a odo-odo, naasi
'a ha'ata'inia do 'inau 'au 'adoma'i aratara ro'u 'inia doni
Ringe ana'ia Moses ra goro.
17 Naasi, ai'a do naia na 'adoma'igu haraariau nau haua
'inia, ma'ata naia na ora-ora'a na awa na'i raromagu na
ha'ahauau 'inia.
18 'Inau 'au 'iraraa do 'a bwa'i ta maho goro nawai haua
'oha nau suri'i hei'irisigu'i haariau. Rei'uaa nawai raba haua
ta maho goro ma 'au bwa'i matai haua mwada'u.
19 Na'i 'oha nau 'adoma'i wetewete 'anai hauai maho goro,
'a bwara di'u tanaau 'anai haua. Mana'i 'oha nau bonasia
do wai abui hauai here na ta'aa, naia naugu hahaa 'inia.
20 Ma'ata, 'onaa nau hauai here nau ai'a raba haua, ai'a
do 'inau nau haua, naia na ora-ora'a na awa beiausi na
ha'ahauau 'iniasi.
21 Naasi 'e maho na o'asi'a. 'Oha nawai 'adoma'i wetewete
'anai haai maho goro nau ga'i haua, 'augu haua moi maho
ta'aa nau ga'i bwa'i haua.
22 Ni tahingagu hako 'a wa'ewa'e 'ini'i Ha'atora ana'ia God
mau raba araisuri'i mora.
23 Maagu 'e mareho he'ete'i ro'u na tau'aro na'i tahingagu
na ha'a-bwarabwaraai 'adoma'igu 'anai araisuri'i Ha'atora
'isi. Naia na ora-ora'a na hei'oi bwarasiai goro, ma naia
naugu taarai tau'aro 'onaai slev 'inia tanaai ora-ora'a na awa
na'i tahingagu.

24 Ha'arohaiau di'u! 'Iatei naigu ruhasiau baaniai ora-
ora'a na awa na'i abegu na waiauni 'anai mae tarau?
25 'Au ha'atee ha'agorohia God, 'inia na heiarami 'anai
mahosi a Jisas Kraest, Araha aga.

Naasi mou aidangi tarihana'a. Na'i 'adoma'igu hako 'au
raba araisuri'i Ha'atora ana'ia God. Me 'iniai hei'irisi ta'aa
nara awa beiau, naugu taarai ha'i slev 'inia tanaai ora-ora'a.

8

Awasuriai Hei'irisinai Hi'ona Maea

1 Naasi, tanagaaui nei nagau hagu beia Jisas Kraest, 'ia
God 'a bwa'i hiiri ha'a-mama'aigia.
2 'Iniai hagu agaau beia Jisas Kraest, na Hi'ona Maea 'a
haua tanagia i tahinga haoru ma ruhasigia baaniai mena
anai ora-ora'a na waigia 'anai mae tarau.
3 I Ringe ana'ia Moses ra bwa'i ruhasigaau mwada'u suria
ra ai'a wetewete arari 'anai ha'aheho'i hei'irisi ta'aa agaa'i.
Ma'ata 'ia God 'a 'adoma'iniai here he'ete'i 'anai ruhasigia.
'A ha'ataaria mai ta'i garena 'ia Jisas Kraest na boi 'onaai
noni. 'A watea mai do'ai mae 'onaai ho'asi 'anai ha'a-ai'a'i
ora-ora'a agaa'i. Ma 'iniai heresi, 'a ha'a-ai'aai mena anai
ora-ora'a na marungigia.
4 'Ia God 'a haua o'asi dogai hauai awaha na odo-odo na
Ha'atora 'a atenga'inia. Na'i 'ohani gau matai awa odo-odo
o'asi suria gau ai'a araisuri'i'a i hei'irisi ta'aa agaa'i, gau
awasuriai Hi'ona Maea.
5 'Iraaui nei nara araisuri'i hei'irisi ta'aa adaa'i, rau
'adoma'i raorao 'anai hau'i moi mareho ta'a'i na abe hasi'o
na 'irisia. Miraau nei rau awasuriai Hi'ona Maea, rau
'adoma'i raorao 'anai haa'i mareho na Hi'ona Maea na
'irisia.
6 'Iatei na wateai hei'irisi ta'aa 'anai na'otarana, i heitahari
naasi mae tarau. Mia tei na wateai Hi'ona Maea 'anai
na'otarana, 'ai daua nana i tahi tarau ma 'ai hagu goro aho'i
beia God.
7 'Iatei na wateai hei'irisi ta'aa 'anai na'otarana, 'a ha'imae
beia God, 'inia 'a kakawata'i araisuriai Ha'atora ana God. Me
'onaa naigui raba araisuriai Ha'atora ana God, 'ai bwara ro'u
tanaa 'anai araisuria.
8 Tarana naasi, 'irai nei nara araisuriai hei'irisi ta'aa
adaa'i, ra bwa'i matai ha'a-wa'ewa'ea God.
9 Ma'ata 'i'amou mougu ai'a araisuri'i'a i hei'irisi ta'aa
amoo'i, mou awasuriai Hi'ona Maea 'onaa 'a ha'a-momori
doni Hi'ona Maea ana God na awa suri'i raromoo'i. Ma
moi aidangisia do 'iatei na ai'a to'oraai Hi'ona Maea na
ha'ataaria maia Kraest, 'ia Kraest 'a ai'a to'oraa mo'osi.
10 Ma'ata 'i'amou, suriai to'oraa amooua Kraest suri'i
tahingamoo'i, rei'uaa na abemoo'i ra mae 'iniai ora-ora'a na

haua Adam, ma'ata ni aungamoo'i rai tahi mau, 'inia 'ia God
'a bwane 'unua domou odo-odo'a na'i maana.
11 'Ia God 'a ha'a-suruta'ea Jisas baaniai mae mana Hi'ona
Maea ana 'a awa na'i raromoo'i. Ha'amomori, 'ia God 'a
ha'atahia aho'i a Kraest baaniai mae. Ma naasi 'ai ha'atahi'i
aho'i ro'u i abemoo'i nara matai mae 'iniai mena anai Hi'ona
Maeasi na awa bei'amou.
12 Naasi arai do'ora mana asigu'i, 'e mareho na awa
tanagaau 'anai haua tanaa God. Naasi 'anai awasuriai
Hi'ona Maea, ai'a 'anai suri'i hei'irisi ta'aa agaa'i.
13 'Onaa namoi araisuriai hei'irisi ta'aa amoo'i, mamoi
dauai mae tarau. Ma 'onaa moi ha'awateai Hi'ona Maea
maai 'a'auhi'amou 'anai nugasi'i baronga ta'a'i amoo'i,
mamoi to'oraai tahi tarau.
14 'Iraaui nei na Hi'ona Maea ana God 'a na'otaradaau, rai
ha'i gare ana'ia God.
15 I Hi'ona Maea nagau daua na'i tahingaga 'a ai'a 'anai
ha'a-mamaa'usigaau 'onaai sae tatau'aro na mamaa'usiai
bwauodo ana. Ma'ata, na Hi'ona Maea 'a haugia 'anai ha'i
gare ana'ia God. Ma 'iniai awa ana beigaau nagau matai
totoro 'inia hura'a tanaa God o'ani, “Mama.”
16 I Hi'ona Maea naasi na ha'a-'o'ori'i 'adoma'igaa'i do
'igaau ra'i gare ana'ia God.
17 Ma suria 'igaau ra'i gare ana'i, gai dau'i mwane
mareho goro na duruduru 'ini'i a God tanaraaui noni ana'i.
Magai daua ro'u i taha na 'ia God 'a duruduru 'inia tanaa
Kraest. Me 'iniai rongomaata'i agaau 'onaai rongomaata'i
ana Kraest, 'ia God 'ai waigia ara'a ro'u 'anai ha'ahauasagia
goni beia Kraest.

Tahinga Haoru Ta'oha

18 'Au 'iraraa doni rongomaata'i nagau haua na'i 'ohanisi
'e maho haaria moi 'oha nau 'adoma'i suria do'ia God 'aigui
waigaau ara'a 'anai ha'ahauasagia ta 'oha.
19 Mwane mareho na 'ia God 'a ha'apwa'ara'i na'i mare-
wanani ra mamasi beiai 'adoma'i wetewete moe'a mau 'anai
'omesiai 'oha na 'ia God 'ai ha'a-hauasaraaui gare ana'i.
20 Me na'i 'ohani, mwane maho na 'ia God 'a ha'apwa'ara'i
ra matai mae ma'ua ta'a'i. Ma ai'a do 'a o'asi suriai hei'irisi
adaa'i haari'i, 'ia God na 'irisia o'asi. Mana mwane mareho
'isi ra 'adoma'i heitotori 'iniai madoraa
21 na 'ia God 'ai ruhasi'i baaniai mae mana ta'aa marai awa
dadara'a 'onaai awa dadara'a nara haa'i huudi gare ana'ia
God.
22 'Onaai aidangisia aga, taraawa'a mau mai tari 'ohani,
mwane maho na ha'apwa'ara'i a God na'i marewana 'a 'onaa
dora mamasi ha'i rongomaata'i, 'onaai urao pote na mamasi
ha'i rongomaata'i 'anai ha'ahutaai gare.

23 Ma ai'a do marewana moi haaria na mamasi ha'i
rongomaata'i o'asi. 'Igaau ro'u i nei nagau dauai Hi'ona
Maea 'onaai 'etanai bane na duruduru 'inia God tanagia,
gau mamasi ha'i rongomaata'i ro'u. Gau 'adoma'i wetewete
'iniai madoraa 'ia God 'ai ha'arangasia hura'a do 'igaau
huudi gare ana'i, ma'ai haa'i ro'u abe haoru tanagia.
24 Ma naasi 'iniai ruhasigaau ana God, 'igaau gau to'oraai
'adoma'i heimamasi 'iniai 'oha narai to'o i mareho goro 'isi.
Ma 'onaa gau ga'i bwane dauai taha gau 'adoma'i heimamasi
'inia, naasi ai'a ta'isada do gai 'adoma'i heimamasi mau 'inia.
'Inia 'a bwa'i nei nai 'adoma'i heimamasi 'iniai taha na 'iia
'a bwane daua.
25 Ma'ata 'igaau ai'a daua mau i taha nagau 'adoma'i
heimamasi 'ana, naasi 'igaau gai 'abenga'i mamasi moi tari
'oha nagaigui daa.
26 Mana Hi'ona Maea 'a awa 'anai 'a'auhigia ro'u suri'i
maemae'a agaa'i. Rei'uaa gau ai'a 'iraraai ha'arahesi he'ua
nagai haua, ma'ua 'e taha gai ha'arahesi 'ana, me na Hi'ona
Maea nai ha'arahesi wetewete taraga. 'A bonga'inia God
'ini'i ha'atee na sae 'a bwa'i matai haa'i.
27 'Ia God 'a aidangisi'i hako i 'adoma'igaa'i ma 'iraraa
ro'u i 'adoma'inai Hi'ona Maea. 'A 'iraraa doni Hi'ona Maea
'a ha'arahesi wetewete taragaau i noni maea ana'i, suriai
hei'irisina God.
28 Gau 'iraraa do mwane mareho nara to'o tanaraaui nei
nara ta'ahia God, 'ia God 'a tatau'aro suri'i 'anai 'a'auhiraau.
Neiraausi nei na 'ome sigihiraau suriai 'ado'ado na to'oraa
nadaau.
29 'Ia God 'a bwane 'irararaau mau mai nei ana'i, ma
'adoma'i nunuga 'iniraau dorai 'onaai Garena. 'A haua o'asi,
neina Garena 'ai 'onaai gare tahamora 'iniraaui mwane
ha'ido'orada mana ha'iasida.
30 Ma naasi 'iraaui nei na 'ia God 'a bwane 'adoma'i
nunuga 'iniraau, 'ia God 'a 'ome sigihiraau ma ha'arangasia
hura'a dorau odo-odo'a na'i maana ma durua do ta 'oha 'ai
wairaau ara'ai aro 'anai ha'ahauasaraau.

'A Bwa'i Ta Maho Nai Hoaigaau

Baaniai Heita'ahi Ana God

31 'Oha gau 'adoma'i surisuri'i mwane maho goro 'isi, gau
aidangisia do 'onaa 'ia God na aba beigaau, 'a bwa'i ta sae
nai matai ha'ahehogaau.
32 'Iia ai'a ha'aabuai ta'i garena otohuu, ma'ata 'a watea
dadara'a 'anai mae 'inigia. Naasi 'a ha'ata'inia do na mwane
mareho goro 'a matai wate'i hako ro'u o'asi tanagia!
33 'A 'ua? 'Iatei na ga'i matai ha'ahunigaaui nei na 'ia God
'a 'ome sigihigaau 'inia ta maho? 'A bwa'i ta sae, suria 'iia 'a
bwane ha'arangasia hura'a do gau odo-odo'a na'i maana.

34 Ma 'ua? 'Iatei na ga'i matai hiiri ha'a-mama'aigia? 'A
bwa'i ta sae! 'Inia 'ia Jisas Kraest 'a mae taraga mara ha'a-
suruta'ea aho'i ma heinagu na'i dora ororiu na'i aba odona
God ma bonga'inia 'anai 'a'auhigia.
35 'E taha na matai hoaigia baaniai heita'ahi ana Kraest?
'A bwa'i ta maho! 'Ia Kraest 'ai ta'ahigia tarau rei'uaa gau
awa na'i madoraa bwara, ma'ua na'i raronai rongomaata'i,
ma'ua na'i 'oha ra norata'aigia, ma'ua na'i madoraa ni hioro,
ma'ua na'i 'oha gau pohara, ma'ua na'i 'uruhanai maemaeha
ma'ua na'i 'oha ra ha'a-mamaa'usigia 'iniai mae!
36 Rai ha'ata'aigaau o'asi, 'iniai Usu-usu Maea 'a
ha'arangasia o'ani, "Tarana i'oe nameugu waiburuhia 'iniai
mae 'ado dangi, mara here 'onaai'ameu 'onaai siip nara
ha'aagau 'anai ngahuia."*
37 Na'i 'uruhanai mwane mareho ta'aa nagau siri suri'i,
'igaau gau bwa'i heho, 'inia 'ia Kraest na ta'ahigia.
38 'Inau 'au huunai 'iraraa goro do 'a bwa'i ta maho nai
matai hoaigia baaniai heita'ahi ana God. Rei'uaa gau tahi
ma'ua mae ma bwa'i ro'u. 'A bwa'i do ta maho nai to'o
dangini ma'ua maho nai to'o mau nai matai hoaigia baaniai
heita'ahi ana God. Bwa'i ta enjel ma'ua adaro ma'ua mareho
nara mena.
39 Bwa'i ta maho na to'o mena ara'ai aro marawa ma'ua
dioi ano, ma bwa'i ta maho'a ro'u na'i raronai ha'apwa'ara
nai matai hoaigia baaniai heita'ahi ana God na ha'ata'inia
beia Araha aga 'ia Jisas Kraest.

9

'Iraaui Inoni Nai Israel

Ra Gagata'inia Kraest

1 'Inau 'au ha'a-momori, 'au ai'a pwari'i 'inia 'inau 'iaana
Kraest. I Hi'ona Maea 'a marungiai tahingagu, naasi nau
'unua 'inia do 'au ai'a pwari'i 'oha nau 'unua do
2 'au ahutotou di'u ma ta'aa di'u i 'adoma'igu 'iniraaui
do'oragu'i mana asigu'i, 'iraaui Jiu, suria ra gagata'inia
Kraest.
3 'Onaa 'a ga'i mwada'u, 'au 'adoma'inia do'ia God 'a ga'i
ha'a-mama'aiau ma'ua 'ai hoaiau baania Kraest 'onaa naasi
here na ga'i matai 'a'auhiraau 'inia i Jiu, 'iraau noni agu'i,
'anai hinihinia Kraest.
4 'Iraau saeni Israel 'isi naasi na 'ia God na 'ome sigihiraau
ma wairaau 'onaai huunai gare ana'i. 'Iraau naasi narau
re'iai rarahana mana mena ana God. Miraau na 'ia God
na haa'i duruduru beiraau ma hau'i Ringe ana'i tanaraau.

* **8:36** 8:36 Psalm 44:22

Miraau na 'ia God 'a ha'a-aidangisiraau 'iniai huunai here-
here 'anai rihunga'i ma haa'i duruduru tanaraau do'ai
'a'auhiraau.
5 Miraau wauwa adaa'i, ra'i saemaua 'onaaiasi a Ebraham,
Aisak, mia Jekop. Mia Kraest ro'u 'a huta mai 'onaai noni
na'i burungadaau. 'Iia naasi God na marungi'i mwane
mareho hako. Gaau magai ha'a-aneanea taraua God. Amen!
6 Hoita. Rei'uaa ra ragoi Jiu nara gagata'inia Kraest, 'a
ai'a do 'ia God 'a kaku'aai duruduru ana tanaraau 'anai
ha'agorohiraau. 'A ha'ato'oa, ma'ata ai'a do 'iraau hakoi nei
ra huta na'i burungadaaui Jiu narau ha'i huunai Jiu.
7 Ma ai'a do 'iraau hakoi pwirana'i a Ebraham narau ha'i
huunai pwirana'i. 'Inia rei'uaa na 'ia Ebraham 'agu to'ora'i
tara'i gare ro'u, 'ia God 'a o'ani 'inia, “I huudi pwiramu'i rai
hura'a mai baaniai burungana Aisak.”
8 Ma naasi 'a ai'a do 'iraau hakoi nei ra huta na'i
burungana Ebraham narau ha'i huunai gare ana'ia God.
'Iraau moi nei narau to'oraai hinihini 'onaai hinihininasi a
Ebraham 'oha na hinihiniai duruduru ana God tanaa, narau
ha'i huunai pwirana'i a Ebraham.
9 Naani duruduru na 'ia God 'a haua tanaa Ebraham 'abaia
Aisak. 'A o'ani, “Na'i huunai madoraa 'ana, wai boi aho'i
bei'o mia Sera 'ai to'oraa ta gare mwane.”
10 Ma ai'a do namoisi ta'i mamaani na ha'arangasia hura'a
i 'ome sigihi na haa God na'i 'oha na sigihiraaui noni.
Moisu 'adoma'inia ro'u i mamaani 'iniai rua 'iu anasi wauwa
agaaua Aisak mana urao ana, 'ia Rebeka.
11-12 Na'i na'o ma rarugu huta i rua gare mwanesi, 'ia God
'a o'ani 'inia Rebeka, “I gare na hutai na'o nai tau'aro tanaai
gare na hutai muri.”* Na'i 'ohasi raru ai'a haua mau ta
here goro ma'ua ta here ta'aa. Naasi 'a ha'ata'inia do na nei
na 'ia God 'a 'ome sigihia, 'a 'ome sigihia suriai hei'irisina
haraaria, ai'a do 'a 'ome sigihia 'iniai taha na haua na goro
ma'ua ta'aa.
13 Tarana naia na Usu-usu Maea 'a ha'arangasia o'ani 'inia,
“'Inau 'au 'ome sigihia Jekop, mau dingaia Iso.”
14 'E taha nagai matai 'unua 'iniai here na hauasi a God?
'A odo-odo ma'ua 'a ai'a? 'A odo-odo ha'atai
15 'inia 'ia God 'a ha'atee o'ani 'inia Moses, “'Inau wai 'ome
sigihiai nei nawai raba sigihia, minau wai 'ome sigihiai nei
nawai arunga ta'ahia.”†
16 Ma naasi gau re'ia do 'ia God 'a ai'a 'ome sigihiraaui
noni suri'i hei'irisidaa'i ma'ua suri'i here nara haa'i. 'Ia God
'a 'ome sigihiraau suriai arunga ta'ahiraau na haua.
17 'Inia na'i Usu-usu Maea 'ia Moses 'a usua do'ia God 'a
'unua tanaai Mwaeraha ni Ijip o'ani, “'Inau 'au 'ome sigihi'o

* **9:11-12** 9:11-12 Jenesis 25:23 † **9:15** 9:15 Eksodas 33:19

'anai mwaeraha do 'iniai rongoasa na'o haa, ni mena agua
'ai ha'ata'i hura'a mana atagu 'ai taro 'ari suriai marewana
hako.”‡
18 Naasi na mwane maho hako 'a 'ari suriai hei'irisina
God. 'Onaa 'ai raba arunga ta'ahiraaui sae ma'ai arunga
ta'ahiraau, ma 'onaa 'a rabasia dorai rongoasa, ma'ai ha'a-
rongoasaraau 'onaai Mwaeraha ni Ijip ani.

Heita'ahi Mana Taesu'a Ana God

19 Gasi tanei 'ini'amou 'ai taraa to'o ha'atee o'ani, “'Onaa
mwane mareho hako gau haa'i ra 'ari moi suriai hei'irisina
God, 'a ga'i bwa'i hiirigaau ro'u 'ini'i taritari'a agaa'i! 'Inia
taritari'a agaa'i ra 'ari moi ro'u suriai hei'irisina.”
20 Wai 'unua tana'o do'ora. 'O 'adoma'inia do i'oe 'iatei
na'o ha'atee o'asi 'inia tanaa God? 'Igaau ra'i inoni moi ai'a
ta'isada 'anai ha'atee o'asi. I rabo'o 'a bwa'i matai ha'atee
o'ani 'inia mo'o na tau'arona, “'A 'ua na'o ai'a tau'arogu
'onaaiai nei wou 'ani?”
21 'Ia mo'o na tau'arodi rabo'o 'a 'ari moi suriai 'adoma'ina
haaria. 'Onaa 'ai raba tau'arona ta rua rabo'o he'ete'i hairiu
'inia moi ta'i bahoroi bou ma'ai matai haua moi 'onaai 'irisia
na haa. Gasi ta ta'i nei nai reoreoa maai haua 'ada'i mareho
ororiu mana nata nei 'anai here namoiwou 'inia.
22 'A ta'isada goro o'asi ro'u beia God. 'Iia 'a matai haua
moi taha na 'adoma'iniai haua. 'Iia 'a matai ha'ata'iniai
taesu'a ana mana mena ana tanaraaui nei nara haa'i here
ta'a'i. Ma'ata 'iia 'a matai ahumaratanoa ro'u beiraaui nei
na taesu'a 'adaau na ha'aagau 'anai ha'a-ai'araau.
23 'A matai haua o'asi 'anai ha'ata'iniai goro ana na raha
tanaraaui nei na arunga ta'ahiraau ma bwane 'adoma'i
nunuga 'iniraau do 'ai ha'ahausaraau ara'ai aro.
24 'Igaau naasi inoni na 'ia God na 'ome sigihiraausi. 'A ai'a
'ome sigihi moi baaniraaui Jiu, me 'a 'ome sigihi baaniraau
ro'u i nei nara ai'a Jiu.
25 Tana'amoui nei namou ai'a Jiu, naani taha na 'unua God
na ha'arangasia Rarabea Hosea. 'A 'unua o'ani,
“'Iraaui nei nau ai'a 'ome sigihiraau ani 'anai ha'i noni agu'i,
na'i 'ohani wai 'unuraau 'ini'i noni agu'i,
mawai ta'ahiraaui nei nau ai'a ta'ahiraau ga'u na'i
na'o.”§
26 Mia Hosea 'a o'ani ro'u,
“Na'i mau i ta'i dora na 'ia God 'a 'unua ga'u do 'i'amou ai'a
noni ana'i,
rai 'unua hura'a do 'i'amou ra'i gare ana'ia God na
tahitahi.”*
27 Ma naani maho na 'ia Rarabea Aisaea 'a 'unua 'iniraaui
saeni Israel.

---

‡ **9:17** 9:17 Eksodas 9:16 § **9:25** 9:25 Hosea 2:23 * **9:26** 9:26 Hosea 1:10

“'Iraaui Israel rau rago 'onaai nunu'u ni one,
maagu 'e gere aba moi 'iniraau na 'ia God 'aigui ha'atahiraau.
28 'Inia 'ia God 'ai raurau ta'aa moi tanaa 'oha nai ha'a-mama'airaau hakoi noni nai marewana.”†
29 'Ia Aisaea 'a ha'arangasia ro'u hura'a o'ani,
“'Onaa Araha God huunai mena 'a ga'i bwa'i ha'awatea do tara'i warowarogaa'i rai tahi baaniai ha'a-mama'ai nai haua tanagaau,
'a ga'i bwane ai'agaau 'onaai 'omaai Sodom mana 'omaai Gomora.”‡

'Iraau Israel Rau Bwarai Hinihinia Kraest

30 Taha naasi 'ado'ado 'ada'i maho 'ini? 'Ado'ado 'ada'i 'a o'ani. 'Iraaui nei nara ai'a Jiu rau ai'a bonasia sadoia ta here do naraigui odo-odo 'inia na'i maana God. Me raugu ara'a mai odo-odo na'i maana God na'i 'oha naraugu to'oraai hinihini beia Kraest.
31 Miraaui Jiu narau bonasia suriai Ringe, rau ha'imaania dorai odo-odo na'i maana God maraugu ai'a.
32 Ni 'uaana naraugu ai'a odo-odo 'inia na'i maana God? Rau ai'a odo-odo na'i maana God, suria rau 'adoma'inia dorai odo-odo 'iniai taguma'inia adaaui Ringe ana'ia Moses. 'Iraau ai'a nugaai hinihinidaau beia Kraest. 'A 'onaa do rau tora'i na'i kae hau nara matai tora'i ei.
33 'Ia God 'a bwani ha'arangasia tanaraau na'i Usu-usu Maea o'ani,
“Moi bahurongo goro!
'Inau 'au nugaai huai hau na'i Jerusalem, na'i hungahungai Saeon.
Hau nara matai tora'i ei mara agusu 'inia.
Ma'ata 'iatei nai 'u'uria, 'a bwa'i ahutotou ta 'oha 'iniai 'u'uri na nugaa beia.”§

10

1 Arai do'ora mana asigu'i, 'au 'irisia di'u, mau ha'arahesi waiori tanaa God 'anai ha'atahiraaui sae agu'i na'i Israel baani'i ora-ora'a adaa'i.
2 'Au 'iraraa dorau bonasiai ha'a-wa'ewa'ea God, maraugu ai'a 'iraraai huunai here 'anai ha'a-wa'ewa'ea.
3 Suria rau ai'a aidangisiai here narai matai odo-odo 'inia na'i maana God, rau 'itaai heresi marau bonasiai ha'a-odoodoraau haariraau 'iniai araisuriai Ringe ana'ia Moses.
4 Maagu na Ringe 'isi rau bwa'i matai odo-odo 'inia na'i maana God, suria 'ia Kraest 'a bwane orisia'a. Naia moi na hinihini naasi na matai ha'a-odoodoraaui noni na'i maana God.

---

† **9:28** 9:27-28 Aisaea 10:22-23 ‡ **9:29** 9:29 Aisaea 1:9 § **9:33** 9:33 Aisaea 8:14; 28:16

God 'A Raba Ruhasiraau Hakoi Sae

5 I herehere na 'ia Moses 'a 'unua tanaraaui sae 'anai odo-
odo 'inia na'i maana God naasi 'anai araisuri'i ringe ana'i. 'A
ha'arangasia o'asi na'i Usu-usu Maea na 'unua o'ani, “'Onaa
'o raba dauai tahi tarau, 'oi araisuri'i hakoi Ringe na hau'i
maia God tanagia.”
6 Ma'ata, i herehere nagai odo-odo 'inia suriai hinihinia
agaaua Kraest 'a ai'a bwara o'asi. 'Inia na Usu-usu Maea 'a
o'ani, “'Oi abui o'ani, ‘'Iatei nai ta'ehai Aro?’ ” 'Inia 'a ai'a
ororiu do ta sae 'ai tau'aro raha 'anai waia dioa Kraest 'anai
ha'a-odoodogia.
7 Mana Usu-usu Maea 'a o'ani ro'u, “'Oi abui heisonga'i
o'ani, ‘'Iatei nai 'ari dora adaaui nei ra mae?’ ” 'Onaa do 'ai
'ari 'anai ha'atahia aho'ia Kraest.
8 I herehere nagai odo-odo 'inia suriai hinihini 'a ai'a
bwara o'asi 'anai sadoia. 'Inia ni Usu-usu Maea 'a 'unua
o'ani, “I taroha baania God 'a ada'a bei'o, 'iia'a na'i ngoomu
ma awa'a na'i tahingamu.”* Ma naasi taroha 'abaiai
hinihini nameu taroha'inia.
9 'Onaa na 'oi ha'arangasia 'iniai ngoomu do'ia Jisas na
Araha ma'oi hinihini do'ia God 'a ha'a-suruta'ea Jisas baaniai
mae, 'oi daua namuai tahi tarau.
10 Naasi, naia moi na hinihini na 'oi matai odo-odo 'inia
na'i maana God, ma naia na ha'arangasia amua hura'ai taha
na'o hinihinia na 'ia God naigui ruhasi'o 'inia.
11 I Usu-usu Maea 'a ha'arangasia o'ani tanagia, “'Iatei nai
hinihinia, 'a bwa'i ahutotou ta 'oha 'iniai 'u'uri na nugaa
beia.”†
12 Rei'uaa i'oe 'e ai Jiu ma'ua 'o ai'a, 'i'amou hako
mou matai hinihinia, 'inia na'i 'adoma'ina God 'i'amou
mou ta'isada hako. Mou to'oraai ta'i Araha na huunai
'a'auhi'amou na'i madoraa namou ha'angoniai hei'a'auhi.
13 'Inia ra ha'arangasia na'i Usu-usu Maea do “'Iatei nai
ha'angonia Araha God 'anai ruhasia, 'ia Araha God 'ai
ruhasia.”‡
14 Marai ha'angonia he'ua God 'anai ruhasiraau 'onaa
narau ai'a hinihinia? Marai hinihini he'ua 'onaa narau ai'a
rongoai tarohana? Marai rongoa he'ua i taroha 'onaa ai'a
nei 'anai taroha'inia?
15 Marai taroha'inia he'ua 'onaa ra ai'a ha'ataaria tanei
'anai taroha'inia? Ma'ata, ai'a do ra ai'a ha'ataaria tanei
'anai heitaroha'i. Naia nara ha'arangasia o'ani 'inia na'i
Usu-usu Maea, “'A goro di'u i 'omesiraaui nei ra boi 'anai
taroha'iniai Taroha Goro.”§
16 Rei'uaa na o'asi, ai'a do 'iraau hakoi saeni Israel narau
mwa'emwa'e 'anai dauai Taroha Goro 'inia Kraest suri'i

* **10:8** 10:6-8 Diutronomi 30:12-14 † **10:11** 10:11 Aisaea 28:16 ‡ **10:13** 10:13 Joel 2:32 § **10:15** 10:15 Aisaea 52:7

tahingadaa'i. 'Onaai 'unua ana Aisaea na'i Usu-usu Maea
o'ani, “Araha God, 'a 'ome 'onaa do ai'a nei nai hinihiniai
taha nameu maani'i.”*
17 Naasi, hinihini 'a boi na'i rongoai Taroha Goro, mana
Taroha Goro 'a boi baaniraaui nei narau taroha'inia Kraest.
18 Naasi wai heisonga'i. 'A 'ua? 'Iraaui noni nai Israel rau
ai'a rongoai tarohana Kraest? Ai'a! Rau rongoa! 'Inia i Usu-
usu Maea 'a 'unua o'ani,
“I ha'atee adaa'i sae heheitaroha'i ana'ia God ra 'adarara
hura'a suriai marewana,
mara taha 'ari suri'i mwane dora hako.”†
19 'A 'ua? 'Iraaui saeni Israel rau aidangisia hakoi tarohasi
ma'ua ai'a? Rau aidangisia moi. Naia narau taesu'a 'inia na'i
'oha na 'iraaui nei ra ai'a Jiu rau hinihinia. Naani ha'atee
ana'ia God na 'ia Moses 'a maani'i hura'a tanaraaui Jiu. 'A
o'ani,
“'Inau wai 'a'auhiraaui nei nara ai'a huunai noni agu'i,
mamoi kakawa 'omesiraau 'inia,
mawai ha'agorohiraaui nei nara ai'a aidangisiau ga'u,
mamoi taesu'a 'inia.”‡
20 Ma na'i muri, 'ia Aisaea 'a ai'a mamaa'uta'i ha'arangasia
ro'u hura'a do'ia God 'a ha'atee o'ani,
“'Iraaui nei narau ai'a bonasiai aidangisiau naraugu aidan-
gisiau,
mau ha'ata'iniai barongagu tanaraaui nei ra ai'a songa'i
suriau.”§
21 Mei tanaraaui Israel 'ia God 'a ha'atee o'ani 'iniraau,
“'Ado 'oha 'au ura mamasiraaui nei ra rongoasa mara
hairaesi 'anai rihota'i mai tanaau.”*

11

'Ia God 'A Ta'ahiraaui Jiu

1 Naasi, 'a 'ua? 'Ia God 'a gagata'iniraaui Jiu? 'A ai'a, 'inia
'inau 'e ai Jiu ro'u, 'e ta'i 'iniraaui pwirana'ia Ebraham nau
huta mai na'i burungana Benjamin.
2 'Ia God 'a ai'a gagata'iniraaui nei ana'i na bwane 'ome
sigihiraau mau mai na'i na'o. Mou 'iraraa ha'agorohiai dora
i Usu-usu Maea na maaniai 'oha na 'ia Elaija 'a ha'atee ha'a-
ta'airaaui Israel. 'Ia Elaija 'a o'ani 'inia God,
3 “Araha God, ra ngahu ha'amaesiraau hako'a i rarabea
amu'i, marau here ha'ata'ai'i hako i dorani ho'asi amu'i.
'Inauni naasi ta'i rarabea hahako naugu tahi mau,
mana'i 'ohanisi raugu ha'aagau ro'u moi 'anai ngahu
ha'amaesiau.”*

---

* **10:16** 10:16 Aisaea 53:1 † **10:18** 10:18 Psalm 19:4 ‡ **10:19** 10:19 Diutronomi 32:21 § **10:20** 10:20 Aisaea 65:1 * **10:21** 10:21 Aisaea 65:2 * **11:3** 11:3 1 Kings 19:10-14

4 Mia God 'a aramia Elaija o'ani, “Ai'a do i'oe moi na'ogu
awasi. 'Inau 'e biu merui saeni Israel narau rongo suriau
nau to'oraa mau, mana biu merui sae naasi rau ai'a
ha'arahesiai araaranunu nara 'unua 'inia Baal.”†
5 Na'i 'ohani 'a o'asi ro'u. 'E gere aba moi 'iniraaui Jiu
narau hinihinia Kraest. Neiraausi nei na 'ia God na 'ome
sigihiraau suriai goro ana 'iniraau.
6 Naasi 'onaa 'ia God 'a 'ome sigihiraau 'iniai goro ana
'iniraau, naasi 'a ha'ata'inia do 'a ai'a 'ome sigihiraau 'ini'i
here goro narau haa'i. 'Onaa 'a ga'i 'ome sigihiraau 'ini'i
here goro narau haa'i, me gaugu bwa'i 'unua'a do 'a 'ari
suriai goro ana God 'iniraau.
7 Naasi 'a ha'ata'inia do 'iraau hakoi noni nai Israel rau
bonasia sadoiai here narai odo-odo 'inia na'i maana God,
ma'e gere aba moi 'iniraau naraugu sadoia. 'Iraau moi nei
na 'ome sigihiraau a God. Nata aba 'iniraau 'ia God 'a ha'a-
rongoasa'araau.
8 'Onaai ha'arangasia anai Usu-usu Maea o'ani,
“'Ia God 'a ha'akuhi'i 'adoma'idaa'i.
Ma naasi, taraawa'a mau mai tari 'ohani,
rau ai'a aidangisi'i mareho rau 'omesi'i 'ini maadaa'i,
mana mareho rau rongo'i 'ini'i karingadaa'i.”‡
9 'Ia Deved 'a ha'arangasia ro'u mau i ta'i mahosi. 'A o'ani,
“God, 'au rabasia do rai 'onaai ii'a nara raua 'iniai baa nara
gaasia 'ana,
ma'ua 'onaai mwamwaa na kawi na'i huna.
Na'i 'oha narai wa'ewa'e 'ini'i mwane mareho goro na'o
wate'i tanaraau,
'iraau rai 'asu'a 'iniai ha'a-mama'ai narau arari 'anai
daua.
10 'Au ha'arahesi marai kuru i maadaa'i,
neina rai abui aidangisia ta mareho 'ini'i,
mau ha'arahesi do neina rai arunga hihi'a tarau 'ini'i mwane
mareho bwara narai to'iraau.”§
11 'A ha'a-momori do 'iraaui Jiu rau taritari'a 'oha narau
gagata'inia Kraest, me ai'a do raugu bwa'i rihota'i'a aho'i
ro'u tanaa. Naia na taritari'a adaausi na 'ia God 'agu hauai
madoraa tanaraaui nei nara ai'a Jiu 'anai dauai tahi tarau,
do neina 'iraaui Jiu rai naga 'iniai tahi haorusi marai arunga
rabasia ro'u.
12 'Ia God 'a haua i ha'agorohisi tanaraaui nei nara ai'a
Jiu 'iniai taritari'a adaaui Jiu ma 'iniai nugasia adaaui here
narai tahi 'inia. Ma naasi, 'a bwa'i adara do 'ai huunai
ha'agorohiraau di'u i saenai marewana 'oha 'iraaui Jiu rai
'adoma'i aratara 'iniai heresi marai hinihinia.

---

† **11:4** 11:4 1 Kings 19:18 ‡ **11:8** 11:8 Diutronomi 29:4; Aisaea 29:10 § **11:10** 11:9-10 Psalm 69:22-23

'Ia God 'Ai Ruhasiraaui Nei Rau Ai'a Jiu

13 'Io, 'au raba hadahada tana'amoui sae mou ai'a Jiu, 'inia
'inau naasi Ha'ataari nara ha'ataariau mai 'anai heitaroha'i
tana'amou. 'Au 'adoma'i ororiu 'iniai tau'aro aguani,
14 'inia 'au 'irisia do 'iraaui noni agu'i rai naga 'iniai tahi
haoru namou to'oraa marai matai rihosi aho'i tanaa God
marai tahi.
15 Na'i 'oha 'ia God 'a nugasiraaui Jiu, 'a hauai madoraa
tanaraaui sae he'ete'i na'i marewana 'anai hagu beia God.
Ma 'ua? 'E taha na ga'i to'o 'onaa 'ia God 'a ga'i wa'ewa'e aho'i
'iniraaui Jiu? Rau ga'i 'onaai sae na suruta'e aho'i baaniai
mae.
16 'Oha ra wateai 'etanai huai bred tanaa God, 'a ha'ata'inia
do mwane hua hako 'iaana'i a God. Ma 'onaa na rarinai
hasi'ei ra maea, na raraa rai maea ro'u. 'A o'asi ro'u, suria
'ia Ebraham, Aisak mea Jekop ra'i sae maea ana'ia God, na
pwiradaa'i 'iaana'i God ro'u.

17 'Iraaui Jiu ra 'onaai hasi'ei nara 'unua 'iniai 'oliv na
'ia God 'a hasia. Miraaui Jiu nara ai'a hinihini ra 'onaai
raraa ra ruhuusi'i baaniai abe odonai hasi'eisi. Mi'amoui
nei namou ai'a Jiu namou 'onaai raraadi hasi'ei 'oliv na to'o
tahi moi na'i hasimou. Mia God 'a ha'a-hasira'ini'i wou suri'i
dora na ruhuusi'i raraa baani'i. Naia namougu daa'i 'ini'i
bane na 'ia God na duruduru 'ini'i tanaa Ebraham miraaui
warowarona'i.
18 Ma'ata moi abui 'adoma'inia domou goro di'u'i raraa ra
ruhuusi'i baaniai abe odonai 'oliv. Suria 'i'amou mou ai'a
hauai tahi tanaai abenai hasi'ei, naia na abenai hasi'ei na
hauai tahi tana'amou.
19 Mamoi matai ha'atee o'ani, “'Ia God 'a ruhuusi'i raraa
'isi 'anai ha'i tarameeu 'anai rado'ameu wou na'i abenai
hasi'ei.”
20 Ha'amomori! I raraa 'isi, 'ia God 'a ruhuusiraau baaniai
abenai hasi'ei suria rau ai'a hinihinia Kraest. Mi'amou
na rado'amou wou na'i abenai hasi'ei 'inia moi hinihinia
amoou. Naasi moi abui ha'aba'o, ma'ata moi arunga
magugu.
21 'Inia 'onaa 'ia God 'a ruhuusi'i huunai raraanai
hasi'ei, mou 'adoma'inia do 'ai bwara tanaa 'anai ruhu
gata'ini'amou 'onaa namou bwa'i hinihini?

22 Naasi, moi wai'ado'ado goro 'iniai barongana God. 'Iia
'a matai goro 'iniraaui noni ma 'a matai haua ro'u tanaraaui
ha'a-mama'ai. 'A ha'a-mama'airaaui nei ra gagata'inia,
ma matai goro 'ini'amoui nei mou 'u'uria, 'onaa namoi
'u'uria tarau. Ma 'onaa namou bwa'i 'u'uria tarau, 'iia 'ai
ruhuusi'amou ro'u.
23 Ma 'onaa 'iraaui Jiu rai rihosi marai hinihinia Kraest, 'ia
God 'ai matai radoraau aho'i suri'i dora na rahiraau baani'i.
'Iia 'a to'oraai mena 'anai haua o'asi.

24 'Ia God 'a rado'amou wou na'i huunai 'oliv, rei'uaa
'i'amou ra'i raraana moi 'oliv na taraa to'o tahi moi na'i
hasimou. Naasi 'a ha'ata'inia do 'a mwada'u moi tanaa 'anai
radoraau aho'i Jiu na'i abenai 'oliv na ruhuusiraau baania.

'Ia God 'A Ta'ahiraau Hakoi Mwani Inoni

25 Arai do'ora mana asigu'i, 'au rabasia domoi aidangisiai
taha na ha'a-momori na awa bainihu ga'u, neina moi abui
to'oraai arunga ha'aba'o mana ha'a-ta'eta'e na'i tahitahi
amoou. 'Iraaui Jiu narau kakawata'i hinihinia Kraest
ra bwa'i do rai kakawata'i hinihinia tarau'a o'asi. Rai
kakawata'i hinihinia moi tari na'i madoraa na 'iraaui sae
hinihini nara ai'a Jiu rai rago tari 'onaai 'irisia ana God.

26 Ma naasi 'ia God 'aigui ruhasiraau hakoi saeni Israel.
'Inia ni Usu-usu Maea 'a o'ani,
"'E sae 'anai ruhasiraaui noni 'ai hura'a mai baaniai dora
adaaui Jiu.*
'Ai rihosiraaui warowarona'i a Jekop baani'i baronga
ta'a'i adaa'i.
27 Naasi waigui ha'ato'oai duruduru nau haua tanaraau,
mawai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a adaa'i."†

28 'A ragoi nei 'iniraaui Jiu narau 'itaai Taroha Goro
'abaia Kraest miraau 'onaa do ra'i maerongana'i a God.
Me 'iniai o'asi ana, i nei namou ai'a ha'i saeni Jiu mou
to'o madoraa 'anai hagu beia God. Rei'uaa na o'asi, 'ia
God 'a ta'ahiraau mau i Jiu suria 'iia na 'ome sigihiraau
'onaai ha'atee duruduru ana 'inia tanaa Ebraham, Aisak
mea Jekop.

29 'Ia God 'agu bwa'i orisiai 'adoma'ina 'iniraaui nei na
'ome sigihiraau ma bwa'i matai rahi'i aho'i baaniraaui taha
na bane'i tanaraau.

30 Na'i na'o, 'i'amou namou hairaesi beia God. Ma na'i
'ohani 'ia God 'a goro 'ini'amou ma 'a'auhi'amou, 'inia 'iraaui
Jiu rau hairaesi beia.

31 'A o'asi ro'u beiraaui Jiu. Na'i 'ohani, 'iraaui Jiu rau
hairaesi beia God. Ma'ata ta 'oha 'ai goro 'iniraau mai
'a'auhiraau ro'u 'onaai 'a'auhi'amou na haa.

32 'A 'onaa do'ia God 'a ho'osiraaui mwane inoni hako na'i
rumaniho'o 'iniai hairaesi adaau beia, ma do na'i muri 'aigu
goro 'iniraau mai 'a'auhiraau.

33 Ei romwane, 'igaau gau to'oraai God na huunai goro.
'A huunai madoma ma bwa'i sae nai aidangi 'onaaia.
Gau bwa'i matai 'iraraai 'adoma'ina magau bwa'i aidangi
tarihana i herengana.

34 Ra ha'arangasia o'ani na'i Usu-usu Maea,
"'Iatei na mataiai 'adoma'ina God?

---

* **11:26** ***Dora adaaui Jiu:*** Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua "baania Saeon."
† **11:27** 11:26-27 Aisaea 59:20-21; 27:9

'Iatei na ga'i matai ha'ausuria aho'i?
35 'Iatei na hisungia ga'ua God 'inia ta maho,
neina 'ia God 'ai su'ua aho'i tanaa?”‡
36 'Ia God na ha'apwa'ara'i mwane mareho hako, mara
ura 'iniai mena ana. Mana mareho 'isi ra awa neina gai
ha'aasaa God 'ini'i. Gau magai ha'atee ha'agorohia waiori a
God. Amen.

12

Barongani Sae Hinihini

1 Naasi arai do'ora mana asigu'i, suriai goro ana God 'ini-
gia ma ta'ahigia, wai ha'a-ta'u'u'amou. Moi ha'awate'amou
tanaa God 'onaai ho'asi tahitahi, neina moi awa odo-odo
mamoi ha'a-wa'ewa'ea. Naasi huunai here namou ga'i haua
'anai ha'a-aneanea God.
2 Moi abu ha'isuri'i baronga ta'a'i adaa'i sae ahurodo na'i
marewana. Moi ha'awatea God mai orisi'i 'adoma'imoo'i
mamoi to'oraai baronga haoru. Ma naasi namoigui 'iraraa
'iniai taha na 'irisia God domoi haua, mamoi 'irara'i maho
nara goro mara odo-odo na wa'ewa'e 'ini'i a God.
3 Suria 'ia God 'a goro 'iniau ma 'ome sigihiau 'anai ha'i
Ha'ataari, 'e mareho nau raba 'unua tanaai 'adonai nei
'ini'amou. Moi abui 'adoma'i ha'ata'e'amou haraari'amou.
Ma'ata na 'adoma'i na'oi to'oraa 'ini'o haari'o 'ai suriai bane
ni tatau'aro na 'ia God na haua tana'o suriai hinihinimu.
4 I abega 'a to'ora'i mwane dora he'ete'i hairiu, mana 'ado
dora 'a to'oraa haaria i tau'aro ana.
5 'A o'asi ro'u beigaaui sae hinihini. Rei'uaa nagau rago,
'igaau 'onaai ta'i abe 'iniai hagu agaau beia Kraest. Mana
'adonai nei 'inigaau 'a to'oraa haaria i tau'aro ana 'anai
'a'auhigaau hairiu.
6 Naasi 'ia God 'a haa'i tanagiai mwane bane ni tatau'aro
he'ete'i hairiu suriai goro ana 'inigia. 'Onaa 'ia God 'a haua
tana'o i bane 'anai ha'arangasi'i hura'a i 'ado'adona'i a God,
'oi maani'i hura'ai taha na'o hinihinia do 'ia God na 'unu'i
tana'o.
7 Ma 'onaa 'ia God 'a haua tana'o i bane 'anai 'a'auhiraaui
noni, 'oi 'a'auhiraau goro. 'Onaa 'o to'oraai bane 'anai
ha'ausuri, 'oi ha'ausuri goro.
8 'Onaa na bane amua naasi 'anai ha'a-'o'ori, ma'oi ha'a-
'o'oriraaui sae. Ma 'onaa bane amua naasi 'anai hisuhisu,
'oi hisu raha. 'Onaa 'ia God 'a haua tana'o i bane 'anai
na'otara, 'oi haua beiai mangudi, ma 'onaa 'o to'oraai bane
'anai ha'ata'iniai heita'ahi tanaraaui sae ha'aroha'a, 'oi haua
ha'i wa'ewa'e.
9 Na'i 'oha namoi ta'ahiraaui inoni, moi ta'ahiraau ha'a-
momori. Mou abui haa'i moi here na 'ome 'onaa 'inia domou

‡ **11:35** 11:35 Job 41:11

ta'ahiraau mamougu ai'a. Moi 'itaa i mareho ta'aa, mamoi
dau baabau suri'i mareho ra odo-odo.
10 Moi ta'ahi'amou hairiu 'onaai ha'ido'orada mamoi
'adoma'i raorao 'anai ha'ata'iniai ha'ahou tana'amou hairiu.
11 Moi abui wai'ate'a, moi tau'aro wetewete tanaa Araha
bei'i tahingamoo'i hako.
12 Moi wa'ewa'e, 'inia mou 'iraraa do 'ia God 'ai ha'ato'o'i
duruduru na haa'i tana'amou. Moi ahumaratanoa suri'i
madoraa ni rongomaata'i, mamoi ha'arahesi tarau.
13 Moi hisu tanaraaui sae ana'ia God na'i 'oha ra rabasiai
hei'a'auhi mamoi 'omesuriraau goro i sae ra boi na'i 'omaa
amoou.
14 Moi abui ha'angonia God 'anai here ha'a-ta'airaaui nei
ra nora ta'ai'amou. Moi ha'arahesi 'a'auhiraau mia God 'ai
ha'agorohiraau.
15 Moi wa'ewa'e na'i 'oha mou awa beiraaui nei ra
wa'ewa'e, mamoi ahutotou na'i 'oha mou awa beiraaui nei
ra ahutotou.
16 Moi hagu goni goro. Moi abui ha'apa'o mamoi abui
to'oraai arunga ha'a-ta'eta'e do'o aidangi di'uraaui nata nei.
Ma'ata moi wa'ewa'e 'anai hagu beiraaui sae rau ai'a ororiu.
17 Moi abui su'uai ta'aa tanaai nata sae, ma'ata moi haa'i
moi maho ra odo-odo na'i 'ado'adodaa'i sae.
18 Na'i aba amoou, moi bonasiai awa hagugoni hako
beiraaui mwane inoni.
19 Arai do'ora mana asigu'i, moi abu bonasiai su'uai ta'aa
tanaai nata sae. Moi nugaa tanaa God, 'iia naigu hauai aba
ana. 'Inia na'i Usu-usu Maea 'ia God 'a 'unua o'ani,
“Aba agua 'anai ha'a-mama'airaaui nei nara hauai ta'aa.
'Inau nawaigui su'ua tanaraaui taha rau haua
tana'amou.”*
20 Moi araisuriai dorai Usu-usu Maea na o'ani,
“'Onaa maerongamu 'a hioro, 'oi hangania.
Ma 'onaa 'a raba gono, 'oi ha'agonohia.
'Inia 'onaa 'oi haua o'asi, 'ai mae 'iniai ninima.”†
21 'Onaa moi su'uai ta'aa 'iniai ta'aa, mamou ha'awateai
ta'aa 'anai ha'aheho'amou. Me 'onaa moi su'uai ta'aa 'iniai
goro, ma naasi namoi ha'ahehoai ta'aa.

13

Ha'ahou Tanaraaui Saemaua Na'i Gaumani

1 'Igaau hako gai araisuriraau ma'ata i saemaua na'i
gaumani, 'inia 'iraau na 'ia God na haua tanaraaui mena
'anai 'omesurira i noni, ma nugaraau 'anai heimarungi.
2 Naasi 'onaa tanei nai ura bwarasiraaui saemaua o'asi,
'iia 'a ura bwarasia God na nugaraau, mia 'a arari dorai
ha'a-mama'aia.

---

* **12:19** 12:19 Diutronomi 32:35 † **12:20** 12:20 Proverbs 25:21-22

3 'Iraaui nei nara haa'i taha nara odo-odo ra ai'a ta'isada
'anai mamaa'usiraaui saemaua na'i gaumani. 'Iraau moi sae
hehere ta'aa naasi nara matai mamaa'usiraau. Naasi 'onaa
namou ai'a raba mamaa'usiraaui saemaua na'i gaumani,
mamoi abui hairaesi. Moi haa'i maho ra odo-odo neina rai
ha'atee wa'ewa'e 'ini'amou.
4 'Inia 'iraau saemaua 'isi ra'i sae tatau'aro ana'ia God 'anai
'a'auhi'amou. Me 'onaa moigu haa'i maho taritari'a, mamoi
matai mamaa'usiraau'a, 'inia rau to'oraai mena 'anai hauai
ha'a-mama'ai tana'amou. 'Iraau ra'i sae tatau'aro ana'ia God
'anai ha'a-mama'ai'i sae ra haa'i here ta'a'i.
5 Naia na goro 'inia domoi araisuri'i saemaua o'asi. Ma'ata
moi abui araisuriraau do 'inia moi mamaa'usi'i amoo'i ha'a-
mama'ai, ma'ata moi araisuriraau 'iniai aidangisia amoou
do naasi mareho na odo-odo 'anai haua.
6 Naasi tarana 'inia namou hori takisi 'inia tanaai gau-
mani. 'Inia 'a ta'isada do 'iraau rai hori'i ro'u i sae tatau'aro
adaa'i. 'Inia 'iraaui sae tatau'aro na'i gaumani rau hauai
tau'aro na 'ia God na nuga'i tanaraau, me 'iraau rau tau'aro
raha 'anai 'omesuriraaui noni.
7 Mana taha na ta'isada domoi watea tanaai gaumani, moi
watea. Taha narau 'unua tana'amou 'anai gaasi ha'a 'ada'i,
moi gaasi ha'a. Moi hori takisi tanaraau, mamoi 'adoma'i
hihi'a mana ha'ahouraau.
8 Abui kaoni orea beiai nata sae. Na kaoni moi na ta'isada
domoi to'oraa tarau, naasi heita'ahi amoou tanaraau hakoi
mwane noni. 'Iatei na ta'ahiraau hakoi mwane inoni, 'a
araisuriai taha na 'irisia i Ha'atora ana God.
9 'Inia na Ha'atora 'a 'unua dogai abui taritari'a baani'i
urao agaa'i ma'ua mwane agaa'i, gai abui beri, abui
heingahu, abui naga, ma tara'i mareho ro'u. Ma'ata, mwane
mareho 'isi ra awa hako na'i bahainai ha'atora na 'unua
do'oi ta'ahiai nata sae 'onaai ta'ahi'o amua haari'o.
10 'Iatei na to'oraai heita'ahi 'a bwa'i matai haua ta maho
taritari'a tanaai nata sae. 'Inia 'oha na 'o ha'ata'iniai
heita'ahi suri'i mwani maho na'o haa'i, 'o ha'isuri'i hako'a
i mwani Ha'atora.
11 Nau 'unua o'asi tana'amou 'inia mou aidangisia do
'a bwa'i orea mia Kraest 'ai aho'i mai 'anai ha'atahigaau
baaniai marewanani. Na'i madoraa nagau bura'i hinihini,
ni madoraa ana 'anai aho'i mai 'a gere ha'atau. Me na'i
'ohani 'a gere gaarangi. Naasi mou ga'i awa odo-odo mamoi
'ome'ome 'onaai sae na rarai tarau 'ado 'oha.
12 Rodo 'a gaarangi maai di'u'a mana dangi 'a gaarangi'a.
Naasi gai nugasi'i tatau'aro 'anai kuhi magai awa odo-odo
neina gai ura bwarasiai ta'aa.
13 Gai awa odo-odo 'onaai sae na awa na'i dora marewa.
Gai abui gono raha 'ini'i waini bweu mana haa'i ngaugoni
nara hau'i mwane mareho to'obweubweu'a suri'i. Gai abui
taritari'a baani'i urao agaa'i ma'ua mwane agaa'i, ma'ua

haa'i taraani here wawaasua'a ro'u. Gai abui heita'ia ma'ua
hai'ubwani.
14 Moi bonasia doni barongamoo'i rai 'onaaiai barongana
Araha aga Jisas Kraest neina moi matai ha'aagau 'anai
hei'oi bwarasi'i maho ta'a'i. Moi abui 'adoma'inia moi haa'i
hei'irisi ta'aa amoo'i.

14

Abui Ha'atee Ha'ata'airaaui Nei

Nara Maemae'a i Hinihinidaa'i

1 Moi mwa'emwa'e 'anai hagu beiraaui sae hinihini nara
maemae'a i hinihinidaa'i, mamoi abui heitohetohe beiraau
'ini'i maho rau 'adoma'ini'i do ra taritari'a ma'ua ra odo-odo.
2 'Iraaui nei nara wetewete i hinihinidaa'i, rau 'adoma'inia
do mwane mahoingau ra goro hako 'anai ngaa'i. Miraaui
nei nara maemae'a i hinihinidaa'i, rau 'adoma'inia do 'a
taritari'a 'anai ngaa'i hasi'odi mwamwaa nara wate'i tanaai
araaranunu nara raonga'ini'i na'i maketi.
3 Ma'ata, 'iraaui nei ra matai ngaa'i mwane taraani
mahoingau moi, rai abui wana bodio 'iniraaui nei narau
ai'a, miraaui nei ra ai'a, rai abui hiiriraaui nei narau matai
ngaa'i moi taraani mahoingau. 'Inia 'ia God 'a bwane
wairaau ro'u na'i ruruha ana.
4 'O 'adoma'inia do i'oe 'iatei na'o hiiria 'inia i noni
tatau'aro anai sae he'ete'i? 'Ia moia Araha na tau'aro tanaasi
nai 'iraraa dona here na haua 'a goro ma'ua 'a ta'aa. Mana
here nai haua rai goro, 'inia 'ia Araha nai 'a'auhia.
5 Tara'i sae ra 'adoma'inia do tara'i dangi ra ororiu di'u'i
tara'i dangi ro'u, ma tara'i sae ra 'adoma'inia do mwane
dangi ra ta'isada hako moi. Naasi 'adonai nei 'ai wai'ado'ado
suriai mahosi maai ura baabau na'i taha na 'adoma'inia.
6 'Iraaui nei narau 'adoma'inia do 'e ta'i dangi na ororiu
di'u, rau haua o'asi 'anai ha'ahoua Araha. Miraaui nei narau
matai ngaa'i mwane mahoingau hako, rau haua o'asi 'anai
ha'ahoua Araha, 'inia 'iraau rau ha'atee ha'agorohia God
maraugu ngau. Miraaui nei rau ai'a matai ngaa'i hasi'odi
mwamwaa, rau o'asi ro'u.
7 Na'i tahitahi agaau sae hinihini na'i marewana, gau ai'a
awa 'anai ha'a-wa'ewa'egaau haarigaau, ma o'asi ro'u na'i
mae nagai haua.
8 Na'i 'oha gau tahi, gau tahitahi 'anai ha'a-wa'ewa'ea
Araha. Ma na'i 'oha gai mae, gai bonasia dogai ha'a-
wa'ewa'ea ro'u Araha. Naasi 'oha gau tahi ma'ua 'oha gau
mae 'igaau 'iaana'ia Araha.
9 'Ia Kraest 'a mae ma suruta'e aho'i do 'ai ha'i Araha maai
marungiraaui nei ra mae mana nei ra tahi.

10 Naasi, 'iniai 'uaana na'o hiiria 'inia i do'oramu beia
Kraest? Me i'oe, 'iniai 'uaana na'o wana bodio 'iniai
do'oramu? Moi aidangisia do 'igaau hako gai ura na'i maana
God na'i 'oha nai hiiriraaui noni.
11 'Inia na'i Usu-usu Maea 'ia God 'a 'unua o'ani,
"'Inau 'au tahi ha'a-momori,
ma ha'a-momori o'asi ro'u do 'iraaui mwane sae hako rai
topira'i ruru tanaau,
marai ha'arangasiau hura'a do 'inau naasi God."*
12 Naasi gau aidangisia do 'adonai nei 'inigaau 'ai
ha'arangasi'i hura'a tanaa God i taranai taha na haa'i 'ini'i
mwane maho na haa'i na'i marewanani.
13 Naasi gai agohe 'anai hiiriai nata sae hinihini.
Gai 'adoma'i wetewete do gai abui hau'i mareho 'anai
ha'asirihia mo'osi na'i ora-ora'a.
14 'Iniai hagu agua beia Araha Jisas, 'inau 'au aidangisia
do ai'a ta ta'i mahoingau nai taritari'a 'anai ngaa. Ma'ata
'onaa ta sae hinihini nai 'adoma'inia do tara'i mahoingau ra
ai'a goro 'anai ngaa'i, naasi 'a ha'ata'inia do'e ora-ora'a tanaa
na'i 'oha nai ngaa'i.
15 Ma 'onaa 'o ha'a-arungata'aia ta sae hinihini 'iniai
mahoingau na'o matai ngaua, 'a ha'ata'inia do i'oe, ai'a
heita'ahi nai awa bei'o. 'Oi abui kaku'aa do'ia Kraest na
mae ro'u taranai saesi. Naasi 'oi abui ha'ata'aiai hinihinina
'inia moi mahoingau.
16 Rei'uaa na'o aidangisia doni mareho na'o haua 'a
odo-odo moi, 'oi abui haua 'onaa na nata sae hinihini 'a
'adoma'inia do 'a ta'aa. 'A gasi 'unua ta sae doni barongadi
sae hinihini ra ta'a'i.
17 'Oha na 'ia God 'a marungi'i tahingagaa'i, ni mareho na
ororiu, ai'a do ni taha nagau matai ngaa ma'ua gonohia. Ni
mareho na ororiu, naasi 'anai awa odo-odo, hagugoni goro
beiraaui noni, ma 'anai to'oraai wa'ewa'e na boi baaniai
Hi'ona Maea.
18 'Onaa 'oi here o'asi na'i tau'aro na'o haua tanaa Kraest,
'ia God 'ai wa'ewa'e 'ini'o, miraaui noni rai ha'ahou'o ro'u.
19 Naasi gai bonasiai haa'i mareho nara ha'a-
hagugonigaau goro mana mareho nara ha'a-wetewete'i
hinihinigaa'i.
20 Moi abui ha'ata'aiai tau'aro na haua God na'i tahinganai
sae 'inia moi mahoingau. Ai'a ta mahoingau nai taritari'a
'anai ngaa. Ma'ata 'a taritari'a 'anai ha'atehaai nata sae
hinihini 'iniai mahoingau na'o matai ngaa.
21 Naasi 'a goro domoi abui ngaa'i mwamwaa nara wate'i
tanaai araaranunu mana gono waeni mana haa'i tara'i
maho ro'u nai matai ha'ateharaau 'ini'i tara'i sae hinihini.

---

* **14:11** 14:11 Aisaea 49:18; 45:23

22 Ni 'ado'adomu 'ini'i mareho 'isi, naasi aba amua'a
haari'o beia God. 'A ai'a goro 'anai to'o maani'i. Wa'ewa'e
tanaraaui nei rau ai'a 'adoma'i heiruarua'a 'ini'i haa'i adaa'i
maho rau 'adoma'ini'i dora odo-odo.
23 Ma 'onaa 'ia tei sae na 'adoma'i heiruarua'a 'inia ta
mahoingau magu ngaa moi, 'iia 'a taritari'a. Suria 'iia 'a ai'a
hinihini wetewete doni mareho na hauasi 'a odo-odo. 'Oha
nagau hauai maho nagau ai'a taraa hinihinia do 'a odo-odo,
naasi gau hauai ora-ora'a.

15

Suriai Awangana Kraest

1 'Igaaui nei na hinihinigaau 'a wetewete, 'a goro dogau
ga'i 'abenga'i 'a'auhiraaui nei nara suria Araha nara mae-
mae'a i hinihinidaa'i. Gai abui hau'i moi taha 'anai ha'a-
wa'ewa'egaau haarigaau,
2 ma'ata gai hau'i maho na 'iraau rai wa'ewa'e 'ini'i mana
maho narai ha'a-wetewete'i hinihinidaa'i.
3 Rei'uaa 'ia Kraest, ma ai'a 'adoma'inia moi haraaria 'anai
hauai taha nai wa'ewa'e 'inia haaria. 'Inia na'i Usu-usu Maea
'a ha'arangasia o'ani, “God, 'iraaui nei ra ha'atee ha'ata'ai'o,
'a 'onaa do rau ha'atee ha'ata'aiau ro'u.”*
4 Mwani maho na'i raronai Usu-usu Maea ra usu'i 'anai
ha'ausurigia. Ma na'i 'oha na gai 'oha'ini'i, rai 'a'auhigia
'anai ahumaratanoa marai ha'a-'o'origaau. Ma naasi, gaigui
to'oraai 'adoma'i heitotori 'ini'i taha na duruduru 'ini'i a God
tanagia.
5 'Au ha'arahesi, do 'ia God na matai haua tana'amoui ahu-
maratanoa mana ha'a-'o'ori, 'ai 'a'auhi'amou 'anai hagugoni
beiai ta'i 'ado'ado suriai barongana Jisas Kraest.
6 Naasi 'i'amou moigui boi goni beiai ta'i 'ado'ado 'anai
ha'atee ha'agorohia God i Amana Araha aga Jisas Kraest.
7 Hoita, moi wa'ewa'e 'anai hagu bei'amou hairiu 'onaaia
ro'u wa'ewa'e mana hagu ana Kraest bei'amou. 'Onaa moi
haua o'asi, 'iraaui noni rai ha'atee ha'agorohia God.
8 Wai 'unua tana'amou. Na'i 'oha na boia Kraest, 'a boi
'onaai sae tatau'aro tanaraaui Jiu 'anai ha'ata'inia do'ia God
ai'a kaku'aai duruduru na haua tanaraaui wauwa adaa'i.
9 'Ia Kraest 'a boi ro'u do 'iraaui nei ra ai'a ha'i saeni
Jiu rai ha'a-aneanea God 'iniai goro ana 'iniraau. 'Onaai
ha'arangasia ada na'i Psalm o'ani,
“'Inau wai ha'a-aneane'o na'i 'uruhadaaui nei ra ai'a Jiu,
mawai gana ha'ahauasaa i atamu.”†
10 Na'i nata dora ra usua o'ani ro'u,
“Moi wa'ewa'e, 'i'amoui nei namou ai'a Jiu,
moi wa'ewa'e beiraaui inoni ana'ia God; 'iraaui Jiu!”‡

---

* **15:3** 15:3 Psalm 69:9 † **15:9** 15:9 Psalm 18:49 ‡ **15:10** 15:10 Diutronomi 32:43

11 Na'i nata dora 'a 'unua ro'u mau o'ani,
"'I'amoui nei mou ai'a Jiu,
moi ha'a-aneanea Araha God.
'I'amou hako inoni nai marewana,
moi ha'a-aneanea."§
12 Mia Aisaea 'a 'unua ro'u o'ani,
"'E nei baaniai burungana Jesi* 'ai boi,
ma'ai marungiraaui nei ra ai'a Jiu.
'Iraau rai nugaai 'u'uridaau na'i hungana."†
13 'Ia God naasi ahuinai mwani mareho nagau 'adoma'i heitotori 'ini'i. Naasi 'au ha'arahesi mia God 'ai ha'a-wa'ewa'e'amou ma'ai haua tana'amoui gooroha 'iniai 'u'uria amoou. 'Onaa nai o'asi, na mena anai Hi'ona Maea 'ai ha'a-weteweteai hinihinimoou 'anai dau'i taha namou 'adoma'i heitotori 'ini'i.

Tau'aro Ana Pol

14 Arai do'ora mana asigu'i, 'inau 'au 'iraraa domou goro. Mou aidangisi'i baronga nara goro 'anai ha'isuri'i, mamou arari 'anai ha'ausuri'amou hairiu 'ini'i.
15 Rei'uaa na o'asi, na'i usu-usuni 'inau 'au ha'atee wetewete 'ini'i tara'i maho do 'anai ha'a-'adoma'i aho'isi'amou 'ini'i. 'Au matai haua o'asi, 'inia 'ia God 'a goro 'iniau
16 ma 'ome sigihiau dowai ha'i sae tatau'aro ana Jisas Kraest 'anai tau'aro tana'amoui nei na mou ai'a Jiu. Na'i tatau'aro agua 'au tau'aro 'onaai Piriisi 'anai waia woui Taroha Goro tana'amou mawai wate'amou tanaa God 'onaai wawate na Hi'ona Maea na ha'amaeaa mia God 'ai wa'ewa'e 'inia.
17 Naasi, 'iniai hagu agua beia Jisas Kraest, 'a arari dowai ha'aba'o 'iniai tau'aro nau haua tanaa God.
18 'E ta'i maho moi nawai ha'a-ta'eta'eau 'inia, naia na tau'aro na 'ia Kraest na 'a'auhiau 'anai haua 'oha nau wairaaui nei ra ai'a Jiu tanaa God. Rau hinihinia God 'iniai rongoa adaaui heitaroha'i agua mana 'omesi'i adaa'i mareho nau haa'i,
19 'onaai ha'abu'oahu mana ha'ara nau haa'i 'iniai mena anai Hi'ona Maea. Ma naasi, taraawa'a na'i Jerusalem tari Provensi Ilirikam, 'au ha'a-arosia goro i tau'aro agua 'anai taroha'iniai Taroha Goro ana Kraest suri'i dora 'isi.
20 'Au bonasia dowai taroha'iniai Taroha Goro suri'i dora ra ai'a taroha'inia mau iei a Kraest. Nau 'onaai sae na ai'a raba tagorahiai ruma na 'e sae he'ete'i na bwane taraawa'ana, 'inia 'inau ai'a raba heitaroha'i suri'i dora na 'e sae he'ete'i na bwane heitaroha'i suri'i.
21 Nau ai'a haua o'asi. Me 'au ha'isuriai taha nara ha'arangasia 'abaia Kraest na'i Usu-usu Maea na o'ani,

§ **15:11** 15:11 Psalm 117:1 * **15:12** ***Jesi:*** 'iia naasi amana Mwaeraha Deved.
† **15:12** 15:12 Aisaea 11:10

"'Iraaui nei ra ai'a taroha'inia mau tanaraau, rai 'ome 'iraraa.
Miraaui nei ra ai'a rongo tarohana rai aidangisia."‡

'Ia Pol 'A Raba 'Ari Rom

22 'Aariha nau raba haua bei'amou 'au ai'a haua mau, suriai heitaroha'i agua mau suri'i mwane dora 'ini.

23 Ma'ata, na'i 'ohani 'au ha'ahakoa'a i tau'aro nau haua suriai dorani. Suri'i harisi nara hako'a 'au bwane raba ada wou bei'amou.

24 Naasi 'au 'adoma'inia do 'oha wai hano 'anai Spein wai garihi'amou ga'u na'i Rom. Na'i 'oha nagai wa'ewa'e goni hairiu ga'u, mamoigui ha'ataariau ro'u 'anai Spein beiai gere 'a'au namou matai haua tanaau.

25 Ma'ata na'i na'o mawaigui 'ari wou bei'amou, wai aho'i ga'u 'ari Jerusalem 'anai 'a'auhiraaui sae hinihini na'isi.

26 Wai waa'i 'ari ha'a narau goni'i sae hinihini na'i Provensi Masidonia mana'i Akaea. Rau haa'i tanaraaui sae hinihini nara pohara na'i Jerusalem.

27 Rau wa'ewa'e 'anai haua o'asi me 'a marasina ro'u dorau ga'i haua o'asi. 'Inia 'a 'onaa dorau kaoni beiraaui Jiu hinihini na'i Jerusalem. 'Inia 'iraaui Jiu hinihini rau hisungiraau 'iniai Taroha Goro ma marasina do 'iraau rau ga'i hisungiraau aho'i 'ini'i toto'ora adaa'i.

28 Waigui ha'a-atahaa moi ha'a ra ha'a-'u'uriau 'inia, mawai 'ari wou re'i'amou'a 'oha wai hano 'anai Spein.

29 'Au 'iraraa goro do 'oha wai 'ari wou bei'amou, wai boi beiai ha'agorohi ha'ibubu ana Kraest tana'amou.

30 Arai do'ora mana asigu'i, 'iniai hagu agaau hako beia Jisas Kraest i Araha aga, 'au ha'angoni'amou wetewete 'anai 'a'auhiau 'ini ha'arahesi tanaa God taragu. Moi haua o'asi 'anai ha'ata'iniai heita'ahi amoou tanaau na haua tana'amou i Hi'ona Maea.

31 Moi ha'arahesi tanaa God maai taatahi bwarasiau baaniraaui sae na'i Provensi Jiudea narau ai'a raba araisuria God. Moi ha'arahesi 'a'auhiraau ro'u i sae hinihini na'i Jerusalem marai wa'ewa'e 'anai dauai ha'a nawai waia tanaraau.

32 Na'i muri, 'onaa 'a suriai hei'irisina God, waigui boi ha'i wa'ewa'e bei'amou magai ha'a-wetewete'i hairiu 'adoma'igaa'i.

33 'Au ha'arahesi tanaa God na hauai gooroha 'ai awa bei'amou hako. Amen.

16

Ha'atee Wa'ewa'e Ana Pol

‡ **15:21** 15:21 Aisaea 52:15

1 'Au ha'atee wa'ewa'e 'iniai koagaau a Fibi, 'e urao na
tau'aro 'a'auhiraaui sae ni heisoi na'i 'omaai Kenkria. 'Iia 'a
bwa'i orea mai 'ari wou gaariri'amou.
2 'Oha nai 'ari wou, moi ha'amaotoa 'onaai nei na hinihinia
ro'u Araha, 'inia naasi here na ta'isada dorai haua i noni
ana'ia God. Moi 'a'auhia 'ini'i taha na 'irisi'i, 'inia 'a ragoi
sae na 'iia 'a 'a'auhiraau, mia 'a'auhiau ro'u.
3 Moi 'unua ro'u i ha'atee wa'ewa'e agua tanaa Prisila mia
Akuila nararu 'a'auhiau na'i tau'aro agua tanaa Kraest Jisas.
4 'E ta'i 'oha, raru gaarangi mae 'iniai 'a'auhiau adarua.
Ma naasi, ai'a do 'inau moi nau ha'atee ha'agorohirarua,
me 'iraau ro'u i inoni hinihini nara ai'a Jiu, rau ha'atee
ha'agorohirarua ro'u.
5 Moi 'unua ro'u i ha'atee wa'ewa'e agua tanaraaui sae
hinihini narau matai boboi 'anai ha'arahesi goni na'i ruma
adarua.
Ha'atee wa'ewa'e ro'u tanaai gere sae goro agua, 'ia
Epaenitas. 'Iia naasi 'etanai sae na hinihini tahamora na'i
Provensi Eisia.
6 Ha'atee wa'ewa'e tanaa Meri. 'Iia 'a tau'aro raha di'u
'anai 'a'auhi'amou.
7 Ha'atee wa'ewa'e tanaa Andronikas mana urao ana 'ia
Jiunia, 'e rua ai Jiu 'onaaiau nameu ta'i awa ga'u na'i
rumaniho'o. 'Irarua raru hinihinia na'i na'o a Kraest 'iniau
me 'irarua 'e rua Ha'ataari nararu here goro di'u.
8 Ha'atee wa'ewa'e tanaa Ampliatas, 'e huunai sae goro
agua na hinihinia ro'ua Araha.
9 Ha'atee wa'ewa'e ro'u tanaa Abanas. 'Iia 'a tau'aro ro'u
beigaau tanaa Kraest. Ha'atee wa'ewa'e ro'u tanaa Stakis, 'e
huunai sae goro agua.
10 Ha'atee wa'ewa'e tanaa Apelis. 'Iia 'e ta'i sae na
ha'ata'inia haaria do'a mangudi na'i tau'aro tanaa Kraest.
Ha'atee wa'ewa'e tanaraaui ruruha ana Aristobiulas.
11 Ha'atee wa'ewa'e tanaa Herodion, 'iia 'e ai Jiu ro'u
'onaaiau. Ha'atee wa'ewa'e tanaraaui sae hinihini na'i
ruruha ana Nasisas.
12 Ha'atee wa'ewa'e tanaa Trefaena mia Traefosa, rua urao
tatau'aro ana Araha. Ha'atee wa'ewa'e tanaa Pesis, 'e urao
goro na tau'aro raha ro'u tanaa Araha.
13 Ha'atee wa'ewa'e tanaa Rufas, 'e huunai sae ororiu na'i
tau'aro ana Araha. Ha'atee wa'ewa'e ro'u tanaai nanae ana.
'A huunai 'omesuriau goro 'onaa do 'inau 'e huunai gare ana.
14 Ha'atee wa'ewa'e tanaa Asinkritas, 'ia Fligon, 'ia Hamis,
'ia Patrobas, 'ia Hamas, miraau ro'u tara'i sae hinihini nara
awa ro'u beiraau.
15 Ha'atee wa'ewa'e ro'u tanaa Filologas, 'ia Jiulia, 'ia
Nerias mana asina, mei tanaa Olimpas miraau tara'i sae
hinihini nara awa ro'u beiraau.

16 'Oha moi awa goni noni hinihini 'onaai ta'i ruruha,
moi here beiai nata nei* 'anai ha'ata'iniai heita'ahi amoou
tana'amou hairiu.
'Iraau hakoi sae na'i heisoi ana Kraest rau ha'ataari'i woui
ha'atee wa'ewa'e adaa'i tana'amou.

Hadahada Ha'ahako Ana Pol

17 Arai do'ora mana asigu'i, wai ha'a-ta'u'u'amou. Moi
'ome'ome goro 'iniraaui nei nara raba ha'a-heita'iamou
hairiu marau raba ha'ateha'amou baania God 'ini maani'i
adaa'i maho nara ai'a ta'isada bei'i ha'ausuringa'i namou
bwane rongo'i. Moi abui hagu bei'i sae o'asi.
18 Rau raba suri'i moi hei'irisidaa'i haraariraau. Rau
ai'a raba suriai hei'irisina Kraest, na Araha aga. Rau
pwari'iraaui nei nara matai hinihini'i mwada'u i mamaani
rongo goro mana mamaani ha'agorogoro nara hahaa'i.
19 Ma'ata 'inau 'au wa'ewa'e raha suria 'iraau hakoi
mwane sae rau 'iraraa domou awasuriai Taroha Goro. Ma
rei'uaa na o'asi, 'au 'irisia domoi aidangisi'i taha ra goro
mamoi abui hau'i taha nara ai'a goro.
20 Ma naasi, 'ia God ni gooroha, 'ai raurau 'anai
'a'auhi'amou mamoi ha'ahehoa Saetan.
Mau ha'arahesi neina 'ia Araha Jisas 'ai goro 'ini'amou.
21 'Ia Timoti na tau'aro beiau 'a haua ro'u i ha'atee
wa'ewa'e ana tana'amou. Mia Lusias mia Jeson, mia
Sosipata, ra'i ai Jiu ro'u 'onaaiau, rau 'unu'i wou i ha'atee
wa'ewa'e adaa'i tana'amou.
22 'Inaua Tatias, i do'oramoou beia Araha, nau usuai usu-
usu anani a Pol. 'Au ha'ataaria ro'u wou i ha'atee wa'ewa'e
agua tana'amou.
23-24 'Ia Gaeas 'a 'unua ro'u i ha'atee wa'ewa'e ana
tana'amou. 'Iia na ha'a-awahiau na'i ruma ana ma
ha'awateraau ro'u i sae hinihini 'anai ha'arahesi na'i ruma
ana. 'Ia Erastus, mo'o na 'omesuri ha'a 'anai 'omaani
mia do'oragaaua Kuatas, raru 'unu'i ro'u i ha'atee wa'ewa'e
adaru'i tana'amou.

Ha'arahesi Ana Pol

25 Gai ha'atee ha'agorohia God, 'inia 'iia na matai ha'a-
'o'oriai hinihinimoou 'iniai Taroha Goro nau taroha'inia
tana'amou, 'e taroha 'abaia Jisas Kraest. Ni tarohasi 'a awa
bainihu mau mai.
26 Ma'ata na'i 'ohani, 'a ha'ata'i goro hura'a tanagaau suri'i
Usu-usu Maea adaa'i rarabea. Mia God na awa mau mai,
'a ha'atorameu 'anai taroha'inia hura'a do neina 'iraaui
mwane inoni hako rai hinihinia marai araisuria.

---

* **16:16** ***Here beiai nata nei:*** Na'i ha'atee ni Grik ra 'unua "ngooniai nata nei beiai heingooni ni heita'ahi." Na'i madoraasi, 'iraau sae mwane rau ngooniai babanai nata sae mwane, miraaui urao rau ngooniai babanai nata urao 'anai ha'ata'iniai heita'ahi tanaraau hairiu. 'A ta'isada beiai herehere agaau na'i 'ohanisi 'oha gau here beiai nata nei.

27 Naasi 'inia moi ta'i God na madoma, gai ha'atee ha'aasaa
tarau tarau 'inia Jisas Kraest. Amen.

Na 'Etanai Usu-usu Ana Pol Tanaraaui Noni Hinihini Na'i Korin

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A 'ua? Tara'i 'oha 'o wai'ado'ado suria 'onaa na maho na'o haa'i ra odo-odo ma'ua ra ai'a? 'E kae aba na'i Buka Rom 'a maania tanagaaui taha nagai hinihinia. Ma na'i 'etanai Buka Korin 'ia Pol 'a ha'ausurigia 'iniai he'ua i here nagai haa ma'ua 'ai he'ua i barongagaa'i na'i 'oha gau hinihinia Jisas.

Korin 'e kae 'omaa ororiu na'i 'oha na 'ia Pol 'a usuai usu-usuni. Mana dorasi 'e dora na ragoi saeni dora he'ete'i hairiu, goni beiraaui sae narau boboi na'i 'isi 'anai horihori ma 'anai raoraonga'i. Ra 'unua do ni 'omaasi 'e 'omaa ta'aa suria 'iraaui sae ra hahaa'i mwani ora-ora'a ta'a'i.

'E 'aariha na 'ia Pol na haa na ura 'inia 'i heisoi na'i 'omaasi. 'Ariwou ma rongoa do 'iraau tara'i sae hinihini rau taraawa'a haa'i ro'u i mareho ta'a'i na 'iraaui sae na'i 'omaasi rau haa'i. 'Ariwou me 'iraaui sae hinihini rau usu-usu tanaa marau songa'inia 'ini'i tara'i mareho. Mia Pol 'a orisiai usu-usu adaau ma arami'i tara'i heisonga'i narau songa'inia 'ini'i, ma ha'ata'u'uraau 'anai ha'a-odoodoraaui nei narau haa'i mareho ta'a'i.

'A o'asi ro'u tanaraaui mwane noni hinihini na'i 'ohani. 'A ororiu 'anai ha'ausuringa'ini'i taha na 'ia Pol 'a ha'ausuriraau 'ini'i noni na'i Korin. Na'i 'oha na 'oi 'oha'i, 'oi wai'ado'ado suri'i mareho na 'oi matai haa'i 'anai ha'ata'inia hura'a i taha na'o hinihinia.

1 'Inaua Pol na 'ia God na sigihiau 'anai Ha'ataari ana Jisas Kraest, mea Sostenes i do'oragaau na'i Kraest,

2 namiri hauai usu-usuni tana'amoui sae ni heisoi na'i Korin. 'Ia God 'a sigihi'amou 'anai ha'i noni maea ana'i neina mou matai hagu beia Jisas Kraest. 'Ia God 'a haua o'asi ro'u tanaraau hakoi noni nara hinihinia Araha aga Jisas Kraest suri'i mwani dora. 'Ia Jisas naasi Araha aga hako.

3 'Au ha'arahesi mia Godi Amaga mea Jisas Kraest, Araha aga, rarui ha'agorohi'amou mararui ha'a-awa ha'agorohi'amou.

Pol 'A Ha'atee Ha'agorohia God

4 'Au ha'atee ha'agorohia God 'ado 'oha 'ini'i mwani bane rago na haa'i tana'amou 'iniai hagu amoou beia Kraest Jisas.

5 Suriai o'asi ana, na tahingamoo'i ra honu 'ini'i mwani mareho goro, 'onaai huunai aidangisia amooua God ma

ro'u 'iniai aidangi namou to'oraa 'anai maania ro'u tanaraau
haru nei.
6 'A ha'ata'inia doni ha'ausuringa'i amee'i tana'amou 'inia
Kraest ra ha'a-momori.
7 Naasi na mwani bane ni tatau'aro tanaa God, mou dau'i
hako na'i mamasia namou haa i boi aho'i mai ana Araha
aga 'ia Jisas Kraest.
8 'Iia 'ai 'a'auhi'amou 'anai ura baabau na'i hinihini-
moou neina 'a bwa'i mareho taritari'a namoi haua narai
hiiri'amou 'inia na'i 'oha nai aho'i mai Araha aga, 'ia Jisas
Kraest.
9 Mia God 'ai 'a'auhi'amou 'anai ura baabau, 'inia 'iia 'a
mangudi suri'i duruduru ana'i. Me 'iia ro'u na soi'amou
'anai hagu goni beiai garena, 'ia Jisas Kraest, i Araha aga.

Heihoa Na To'o Na'i Heisoi

10 Arai do'ora mana asigu'i, na'i atana Araha aga Jisas
Kraest wai ha'a-ta'u'u'amou. Moi 'adoma'i aratara neina
heihoa 'abwa'i awa na'i ahoaamou hairiu. Moi ahu aratara
goni goro 'anai haai ta'i 'ado'ado.
11 Arai do'ora mana asigu'i, ra'i nei 'iniraaui ruruha
ana Kloui narau 'unu ha'agorohia tanaau do ra'i ha'atee
heiraeraesi nara to'o na'i ahoaamou hairiu.
12 'E nei ma o'ani, "'Inau 'au suria Pol," ma'e nei ma o'ani,
"'Inau 'au suria Apolos." 'E nei ma o'ani, "'Inau 'au suria
Pita," ma'e nei ma o'ani, "'Inau 'au suria Kraest."
13 'I'amou mou hoahoaai abena Kraest 'iniai taringai dora.
'A 'ua? 'Inaua Pol nau mae 'ini'o na'i dadaahoro ani? 'A 'ua?
'Inau nara bwareomaea'amou 'iniai atagu?
14 'Au ha'atee ha'agorohia God 'inia ai'a tanei 'ini'amou
nawai bwareomaeaa na'i murinai bwareomaeararua agua
Krispas mea Gaeas.
15 Naasi 'a bwa'i nei nai 'unua do 'i'amou mou bwareo-
maea 'anai ha'i rongoiusuri tanaau.
16 'Au 'iraraa do ruruha ana ro'u moia Stefanas nau
bwareomaearaau, ma ai'a tanei'a nawaigui 'iraraa ro'u
do'au bwareomaearaau.
17 'Inia 'ia Kraest 'a ai'a ha'ataariau mai 'anai bwareo-
maearaaui sae, me 'anai taroha'iniai Taroha Goro. Mau
ai'a heitaroha'i 'ini'i mwani ha'atee nara rongo aidangi di'u.
Ra gasigu hinihinia Kraest 'inia moi hadahadangagu nara
rongo goro di'u. 'Onaa 'ai o'asi, ni mae na haua Kraest na'i
dadaahoro 'ai 'ari pwaranga moi.

Na Huunai Madoma Ana God

18 Na taroha 'iniai mae na haa Kraest 'ini'i ora-ora'a
agaa'i na'i dadaahoro, 'e maho na rongo to'obweubweu'a
tanaraaui nei ra suriai tara 'anai mae. Me tanagiai nei na
'ia God na ruhasigia, ni tarohasi 'e mena 'anai ruhasigia
baaniai ora-ora'a.

19 Na Usu-usu Maea 'a o'ani,
“'Inau wai ha'a-ai'a'i aidangidi nei ra madoma,
mawai ha'ata'ai'i taha nara 'adoma'iniai haa'i.”*
20 Ma naasi ragui 'ua, 'ira nei ra madoma ma'ua 'iraaui
nei ra madomasi'i Ringe ana'ia Moses ma'ua 'iraaui nei ra
mataihere heitohetohe? 'Ia God 'a ha'a-'ome to'o bweub-
weu'araau ma ha'ata'inia hura'a doni madomani marewana
'a to'o bweubweu'a.
21 'Inia na'i madoma ana God 'a ha'abwarasia baaniraaui
noni 'anai aidangi tarihana God suri'i madoma adaa'i.
Ma'ata tanaraaui nei ra hinihiniai taroha nameu taroha'inia
na rongo to'obweubweu'a tanarai saeni marewana, 'ia God
'ai ruhasiraau.
22 'A rongo to'obweubweu'a tanaraaui Jiu 'inia rau 'irisia
di'u 'anai 'omesi'i ha'abu'oahu miraau na Grik rau hinihinia
moi maho na rongo madoma.
23 Mi'ameu meu ha'arangasia hura'a i mae na haa Kraest
na'i dadaahoro. 'Iraau na Jiu rau 'itaai taroha naasi, miraaui
nei narau ai'a Jiu, rau 'adoma'inia do ra'i ha'atee rongo
to'obweubweu'a moi.
24 Ma'ata tanagaaui nei na 'ia God na soigaau 'anai ha'i
noni ana'i, rei'uaa Jiu ma'ua ai'a, 'ia Kraest 'a ha'ata'iniai
mena mana madoma ana God.
25 'Inia ni 'ado'adona God na 'ome to'obweubweu'a tanaai
noni, 'e aidangi na di'uai aidanginai noni, mana taha na haa
God na 'ome maemae'a tanaai noni, 'a mena di'uai taha na
noni na matai haua.
26 Arai do'ora mana asigu'i, moisu 'adoma'iniai madoraa
na 'ia God na soi'amou 'anai suria Kraest. Na'i 'ado'adodaaui
ahurodo, taringai nei moi 'ini'amou nara 'adoma'inia do-
mou madoma. Taringai nei moi namou ha'i na'otara,
ma'uasi huta suri'i ruruha ororiu.
27 Mia God 'a sigihiraaui nei nara ai'a madoma do neina
'iraaui nei ra madoma rai ninima, ma sigihiraau ro'u i nei
ra 'adoma'i hunihuniraau moi, neina rai ninima i nei narau
'adoma'inia dorau ororiu.
28 God 'a sigihiraaui nei na 'iraaui inoni na'i marewanani
ra 'adoma'i hunihuniraau moi mara 'adoma'inia do rau
ta'aa, neina 'iraaui nei nara 'adoma'inia do rau ororiu, rai
ha'i inoni nara ai'a ororiu moi.
29 Naasi 'a ha'ata'inia do 'a bwa'i nei nai matai ha'a-
ta'eta'ea haaria na'i maana God.
30 'Ia God haaria na wai'amou 'anai hagu beia Jisas Kraest.
Mia Kraest 'a ha'ata'inia tanagiai huunai madoma ana God.
'A horigia hura'a baaniai ora-ora'a, ma 'iniai hagu agaau
beia, gau ha'i inoni ana'ia God ma ha'a-odoodogaau na'i
maana.
31 Tarana naasi na Usu-usu Maea 'a o'ani,

---

* **1:19** 1:19 Aisaea 29:14

“'Iatei na raba ha'atee ha'aba'o,
'ai ha'atee ha'aba'o moi 'iniai taha 'ia Araha na haua.”†

2

Taroha 'Iniai Mae Na Haa Kraest

1 Arai do'ora mana asigu'i, na'i 'oha nau boi bei'amou 'anai
taroha'iniai taroha 'inia God tana'amou,* 'inau ai'a haa'i
ha'atee bwara tana'amou, ma'uasi dowai ha'atee 'onaai sae
na madoma.
2 'Inia nau 'adoma'inia do ai'a ta mareho he'ete'i'a ro'u
dowaigu'i hadanga'inia, me 'iia moia Jisas Kraest mana mae
na haua na'i dadaahoro.
3 Na'i 'oha nau taha bei'amou, na abegu 'a maemae'a mau
mamaa'u ha'i 'idi'idi.
4 Me suri'i hadahada agu'i mana ha'ausuringa'i agu'i, 'au
ai'a bonasi'amou domoi hinihini 'ini'i mwani ha'atee nara
rongo madoma di'u. Ma'ata 'oha nau hadahada, mou re'iai
mena anai Hi'ona Maea na ha'ata'inia doni taroha naasi, 'e
taroha na boi baania God.
5 'Au haua o'asi, 'inia 'au 'irisia domoi hinihini 'iniai re'ia
amooui mena ana God, ma 'ai abu do 'iniai rongoa amooui
madoma anai noni.

Madoma Ana God

6 Ma'ata tanaraaui nei ra wetewete mara baabau goroi
hinihinidaa'i, 'i'ameu meu hadahada beiai madoma, mana
madoma naasi, ai'a madomani marewanani, ma'ua ai'a
madoma adaa'i mwaerahani marewanani narai hako moi.
7 'I'ameu meu hadanga'iniai 'ado'ado madoma ana God na
ai'a ha'ata'i ga'u tanaraaui noni. 'Ia God na hauai 'ado'adosi
'anai 'a'auhigia dogai taha beia, ma 'adoma'inia mau mai
na'i madoraa na marewana 'a ai'a pwa'ara mau.
8 Ai'a ta ta'i mwaeraha ni marewanani nai aidangisiai
'ado'ado madoma naasi. 'Inia 'onaa narai aidangisia, rau
ga'i bwa'i rabuai Araha hauasa na'i hunganai dadaahoro.
9 Na Usu-usu Maea 'a o'ani,
“Taha na ai'a noni nai re'ia ma'ua rongoa,
mana taha na ai'a noni nai 'adoma'inia do'ai to'o,
naasi taha na 'ia God na 'adoma'i ha'aagau 'inia tanaraaui
nei rau ta'ahia.”†
10 Ma'ata na Hi'ona Maea ana God 'a ha'ata'ini'i maho 'isi
tanagia, 'inia ni Hi'ona Maea 'a 'irara'i hakoi mwani maho,
rei'uaa taha ra awa bainihu na'i 'ado'adona God.
11 Na inoni haaria na aidangisia haariai taha na awa na'i
'adoma'ina. Ma o'asi ro'u, na Hi'ona Maea ana moia God na
matai aidangisiai 'adoma'ina God.

---

† **1:31** 1:31 Jeremaea 9:24 * **2:1** 2:1 Tara'i Baebol ra o'ani, “Taroha Goro 'inia God na bainihu ga'u.” † **2:9** 2:9 Aisaea 64:4

12 'Igaaui noni hinihini gau ai'a to'oraai 'adoma'idi noni
ahurodo, ma'ata gau to'oraai Hi'ona Maea na 'ia God na
ha'ataaria mai. 'A nugaa beigia magai aidangisi'i mwani
mareho 'ia God na haa'i tanagia.
13 Naasi 'oha meu ha'ateenga'ini'i maho 'ini, meu ai'a
ha'atee suriai madoma ni noni. Ma'ata meu ha'atee
'ini'i ha'atee na Hi'ona Maea na haa'i tana'ameu. Meu
ha'atee 'ini'i ha'atee ni Hi'ona 'anai ha'ausuriraaui noni 'ini'i
mareho ni Hi'ona.
14 Me 'iatei na Hi'ona Maea ana God 'a ai'a awa beia, 'a
bwa'i raba rongo'i mareho ni Hi'ona. Na nei nara o'asi, ra
bwarai aidangi tarihadi mwane maho o'asi, 'inia na mareho
o'asi ra rongo to'obweubweu'a moi tanaraau. Ni Hi'ona
Maea naasi nai 'a'auhigia 'anai aidangisi'i mareho ni Hi'ona.
15 'Igiai nei na Hi'ona Maea 'a awa beigia, gau matai
aidangisi'i mwane maho, mei tanaraaui inoni ahurodo 'a
bwara tanaraaui aidangisi'i barongagaa'i.
16 Na Usu-usu Maea 'a o'ani,
"'Iatei na aidangisiai 'adoma'ina Araha?
'Iatei na matai ha'ausuria?"‡
Me 'igaau gau matai aidangisi'i mareho ni Hi'ona, 'inia
'igaau naasi na awa beigia i 'adoma'ina Kraest.

3

Inoni Tatau'aro Ana'ia God

1 Arai do'ora mana asigu'i, na'i 'oha nau awa bei'amou
ani, 'au ai'a ha'atee 'onaai ha-ha'atee agua tanara i nei na
Hi'ona Maea na marungi'i tahingadaa'i. Ma'ata 'au ha'atee
tana'amou 'onaa moi noni nara ai'a aidangisia God, 'inia na
tahingamoou beia Kraest 'a 'onaa mau i gare.
2 Na ha'ausuringa'i agu'i tana'amou ra 'onaai wai susu
nau hanangi'amou 'ini'i, ai'a 'iniai mahoingau baabau. 'Au
haua o'asi, suria 'i'amou mou ai'a arari mau 'anai ngau
mahoingau baabau. Ma rei'uaa na'i 'ohanisi mamou ai'a
arari ro'u mau,
3 'inia na barongamoo'i ra ta'isada mau 'onaai barongani
ahurodo. Na'i 'oha namou hai'ubwani hairiu mamou
heita'ia hairiu, 'a ha'ata'inia do 'i'amou mou here ro'u mau
'onaairaaui sae ahurodo.
4 'Oha na tara'i nei 'ini'amou ra o'ani, "'I'ameu meu suria
Pol," ma tara'i nei ra o'ani, "'I'ameu meu suria Apolos,"
naasi 'a ha'ata'inia domou suria mau i barongani ahurodo.
5 'A 'ua? 'Iatei naasia Apolos, mia tei 'inau? 'I'amiria ra'i
noni tatau'aro moi namiri 'a'auhi'amou ani 'anai hinihinia
Araha. Mamiri suriai tatau'aro na 'ia Araha na nugaa
tana'amiria.

‡ **2:16** 2:16 Aisaea 40:13

6 'Inaua Pol nau 'onaai sae na hasi'i kora na'i mou, 'inia
'inau nau maania tahamora tana'amoui Taroha Goro. 'Ia
Apolos na 'onaai nei na ringi 'ada'i wai, 'inia 'iia na boi
na'i murigu ma ha'a-weteweteai hinihinimoou. Ma'ata ai'a
'i'amiria, mia God moi na ha'atahi'i.
7 Naasi na nei na hasi, mana nei na ringi 'ada'i wai
raru ai'a ororiu. 'Ia God naasi na ororiu di'u, suria 'iia na
ha'atahi'i.
8 'Ia mo'o na hasi mea mo'o na ringi 'ada'i wai raru ta'isada
moi. 'Ia God naigui taharirarua 'ohadi tatau'aro adaru'i.
9 'I'amiria hakosi ra'i noni tatau'aro ana'ia God, mi'amou
namou 'onaai mou ana.
'I'amou 'onaai ro'u ruma ana God.
10 'Iniai goro ana God 'iniau, 'inau 'au 'onaai nei na goro
na'i tau'aro ruma. Nau 'onaai nei na 'ome sigihiai ano
goro na ha'ababauai ruma ma tara'i nei he'ete'i nara tora
ha'ahakoa wou. Me 'iatei nai tau'aronai ruma na'i anosi 'ai
'ome'ome goro.
11 Ra gasi orisiai anosi 'inia ta ano he'ete'i, 'inia 'iia moia
Kraest naasi ta'i ano'a na goro.
12 Hoita, na'i tau'aro nara haa'i, tara'i nei rai tau'aro 'ini'i
mwani maho goro 'onaai gol, silva ma'ua mwani hau 'ome
goro. Ma tara'i nei rai haa'i maho 'onaai hasi'ei, hahaarisi,
ma'ua ao.
13 Mana mwani mareho narau tatau'aro 'ini'i 'isi raigui
ha'ata'i hura'a na'i dangi ni hihiiri. Ni hihiiri ana God 'ai
'onaai 'eu nai ha'imaani'i, 'onaa ra goro ma'ua ra ta'a'i.
14 'Onaa tei na bwa'i noro i taha na tau'arona na'i
hunganai anosi, naasi 'iia 'ai daua nana i heitahari.
15 Ma 'onaa 'iatei nai noro i taha na tau'arona, na mwani
mareho ana'i rai ai'a'i ma bwa'i dau heitahari. Ma'ata
rei'uaa na o'asi, 'ia God 'a bwa'i hiiri ha'amaesia. 'Ai 'onaai
nei nara ha'atahia baaniai 'eu na'i ruma na noro.

Ha'abasu 'Iniai Ha'ata'aiai Ruma Maea Ana God

16 'A 'ua? Mou ai'a 'iraraa do 'i'amou naasi Ruma Maea
ana God mana Hi'ona Maea 'a awa bei'amou?
17 Naasi 'onaa 'ia tei nai boi maai ha'ata'aiai Ruma Maea
ana God, 'ia God 'ai ha'ata'aia. 'Inia na Ruma Maea ana God
'a maea, mi'amou naasi Ruma Maea.
18 'Oi abui pwari'i'o haari'o. 'Onaa 'o 'adoma'inia do'o
madoma suri'i maho ni marewana, 'a goro do 'o ga'i 'onaai
noni haaria moi na ai'a madoma na'i marewana, ma naasi
'oigui huunai madoma.
19 'Inia 'ia God 'a 'omesiai madoma ni marewana, 'e maho
haaria moi. Na Usu-usu Maea 'a o'ani,
"'Ia God 'a ha'ata'inia hura'ai bweu adaaui nei ra madoma
suri'i madoma adaa'i haariraau."*

---

* **3:19** 3:19 Job 5:13

20 Ma o'ani ro'u,
"'Ia Araha 'a 'iraraa doni 'adoma'idi nei ra madoma, 'e
mareho haaria moi."†
21 Naasi, 'oi abui ha'apa'o 'iniai bwauodo na'o suria. 'Inia na
mwani mareho hako, 'ia God 'a haa'i tana'amou.
22 'A hauameua Apolos mea Pita 'anai 'a'auhi'amou. 'A haua
tana'amoui marewanani, 'a haai tahi mana mae, 'a haa
tana'amoui dangini mana mwani dangi narai boi mau. Ni
mwani maho hako 'isi 'iaamoo'i.
23 Ma'ata, 'i'amou 'ia ana'ia Kraest, mia Kraest 'ia ana God.

4

Ha'ataari Ana'ia Kraest

1 Naasi na mwani noni hako rau ga'i 'adoma'ini'ameu
'onaai inoni tatau'aro ana'ia Kraest nara ha'a-'u'uri'ameu
'anai ha'atee ruhasi'i 'ado'adona'i a God nara ai'a ha'ata'i
ga'u hura'a.
2 Hoita, taha na ororiu na noni tatau'aro nai haua, naasi
'anai ha'isuri'i mareho na bwauodo ana na 'unu'i.
3 'Inau, ai'a 'ua moe'a tanaau do 'i'amou ma'ua tara'i sae
ro'u domoi hiiriai tau'aro agua tanaa Kraest. 'Inau mau ai'a
hiiria ro'u i tau'aro agua haariau.
4 'Inia rei'uaa nau ai'a 'ome 'iraraa ta maho nawai haua
na taritari'a, gasi 'ia Araha 'a 'ome 'irara'i tara'i maho. 'Iia
moi Araha aga na ta'isada 'anai hiiriau.
5 Naasi, abui hiiriai nata nei. Moi mamasia moi 'oha 'ia
Araha 'ai aho'i mai. 'Iia nai ha'ata'ini'i hura'a i taha nara awa
bainihu mana 'ado'ado ta'a'i nara awa na'i tahingana hakoi
noni. Ma na'i 'ohasi 'ia God naigui hadahada taeniraaui noni
suri'i tatau'aro adaa'i.
6 Naasi 'anai 'a'auhi'amou arai do'ora mana asigu'i, 'inau
'au heiha'auu 'inimiria Apolos tana'amou mamoi aidangisia
goro i ha'atee na o'ani, "Moi ha'isuriai taha na Usu-usu Maea
na 'unua." 'Onaa moi haua o'asi, ma naasi namou bwa'i
'adoma'i ha'a-ororiua ta na'otara di'uai nata nei.
7 Ai'a tanei 'ini'amou nai ororiu di'uai nata nei. Na mwani
maho namou to'ora'i, 'ia moia God na haa'i tana'amou.
Ma 'onaa na o'asi, ma ai'a ta'isada domoi ha'aba'o 'ini'i,
'inia na mareho 'isi mou ai'a daa'i suri'i wetewete amoo'i
haari'amou.
8 'A 'ua? Mou 'adoma'inia dona mwani mareho namou
'irisi'i na'i tahingamoou beia Kraest mou daa'i hako'a? Mou
'adoma'inia domou toto'ora'a 'ini'i mwani bane ni Hi'ona
Maea? Ma 'ua? Mou 'adoma'inia doni hinihinimoo'i ra
wetewete di'u 'onaai wetewete na haa i mena na to'oraa
i mwaeraha, mi'ameu ai'a? 'A ga'i goro do mou ga'i ha'i
mwaeraha moi, neina mei heimarungi goni ro'u bei'amou.

† **3:20** 3:20 Psalm 94:11

9 Ma'ata na'i 'ado'adogu, 'a 'ome 'onaa do 'ia God 'a
sigihi'ameui Ha'ataari 'anai siri suri'i mwani maho bwara.
'I'ameu meu 'onaai nei ra hiiria 'anai ha'amaesia ma 'anai
ha'areirei 'inia na'i maadaau hakoi noni mana enjel.
10 'A 'ome 'onaa do 'i'amou mou 'adoma'inia domeu bweu
'ini hinihinia ameeua Kraest. Ma he'ua namou 'adoma'inia
do 'i'amou mou madoma 'ini hinihinia amooua Kraest? Mou
'adoma'inia domeu maemae'a, mi'amou mou 'adoma'inia
domou mena di'u! 'A he'ua nara ha'ahou'amou, mi'ameu
ra 'itameu!
11 Tari mai 'ohanisi meu awa hihioro'a ma maesi'ameui
gono, mameu ho'o ngangatai bwana. Ra hidaari'ameu
mameu ai'a to'ora ruma.
12 Meu tau'aro raha haarimeeu 'anai hori'i maho nameu
rabasi'i. Meu ha'agorohiraaui nei ra 'isi'isi'ameu mameu
ahumaratanoa 'oha ra nora ta'ai'ameu.
13 Na'i 'oha ra ha'atee ha'a-ta'ai'ameu, meu 'abenga'i
ha'atee goro tanaraau. Ma tari mai 'ohani, 'a ragoi noni
na'i marewanani ra 'adoma'i mara ha'aro'a ma'ua mareho
ta'aa 'ini'ameu.
14 Na usu-usuni 'au ai'a haua do 'anai ha'a-
arungata'ai'amou, me 'anai ha'ausuri'amou suria 'au
ta'ahi'amou 'onaai ama na ta'ahi'i gare ana'i.
15 'Au ha'atee o'asi, 'inia rei'uaa na 'e tangahuru merui
noni narau ha'ausuri'amou 'inia Kraest, me 'i'amou mou
to'oraa moi ta'i ama. Na'i tahingamoou beia Kraest, 'inau
nau 'onaai amamoou 'iniai waia mai aguai Taroha Goro
tana'amou.
16 Naasi 'au ha'a-ta'u'u'amou 'anai awasuriau.
17 Tarana naasi nawai ha'ataaria wou 'inia Timoti.* 'Iia
'ai ha'a 'adoma'i aho'isi'amou 'ini'i ha'ausuringa'i agu'i mana
awaha odo-odo nau haua 'onaai Ha'ataari ana Jisas Kraest.
Mana mareho nai ha'ausuri'amou 'ini'i, naasi mareho nau
bwane ha'ausuriraau ro'u i noni hinihini 'ini'i suri'i mwani
dora hako nau taha suri'i. 'Ia Timoti 'e noni na mangudi
suri'i tatau'aro ana'i tanaau, mei tanaau 'a 'onaa do 'iia 'e
gare agua nau ta'ahia di'u.
18 'Au 'iraraa do tara'i nei 'ini'amou mou ha'aba'o na'i
'ohani, 'inia mou 'adoma'inia do 'augu bwa'i ataha'a
bei'amou.
19 Ma'ata 'onaa 'ia Araha 'a 'irisia, ma 'a bwa'i orea mawai
ataha'a bei'amou ma waigui 'iraraa 'onaa 'i'amou nei namou
ha'aba'o di'usi, mou hadahada rago kongari moi, ma'ua mou
hadahada beiai mena.
20 Mou 'iraraa, 'oha 'ia God 'a marungiai tahingamu, 'a ai'a
ha'ata'i moi na'i hadahadangamu, me 'a ha'ata'i ro'u suri'i
taha na'o haa'i beia i mena ana.

---

* **4:17** 4:17 Tara'i Baebol ra o'ani “Tarana naasi nau ha'ataaria wou 'inia Timoti.”

21 Hoita, 'e taha namou rabasia dowai haa 'oha wai ataha
wou? Wai ataha wou 'anai ha'a-mama'ai'amou, ma'ua wai
ataha wou beiai raromani heita'ahi mana awa 'abenga'i?

5

Here Wawaasua'a Na'i Heisoi

1 'Inau 'au heimwaota'i di'u 'iniai rongoa agua do 'e nei
'ini'amou na hauai here na ta'aa di'u. Ni here naasi, rei'uaa
nei ra ai'a hinihinia God ma bwara ro'u dorai haua! 'Au
rongoa do 'e nei 'ini'amou na mamauru beiai ruanai urao
ana mama ana.
2 Ai'a ta'isada domoi ha'aba'o, ma'ata mou ga'i arunga
ahutotou 'iniai marehosi. Mia mo'o na hauai heresi, 'a
ta'isada domou ga'i ha'ahura'ahia baaniai ruruha amoou.

3-4 Rei'uaa nau awa ha'atau, ma'ata na'i tahingagu hako
'inau bei'amou. Naasi 'a 'onaa do 'inau 'au awa moi
bei'amou, ma 'iniai mena ana Jisas, 'au bwane hiiria mo'o
na hauai heresi. Naani maho namoi haua. Moi boi goni
'onaai noni hinihini mamoi 'iraraa ro'u do 'inau 'au awa
ro'u bei'amou. Hoita naasi, 'iniai mena ana Araha Jisas

5 moi watea mo'o na hauai heresi tanaa Saetan mai ha'a-
rongomaata'ia na'i tahitahi ana. Ma 'onaa 'ai rihosi, 'ia
Araha 'ai ha'atahia na'i dangi nai aho'i mai 'anai hiiriraaui
noni.
6 'I'amou mou watea mo'osi 'anai awa mau na'i ruruha
amoou. Ai'a ta'isada domoi ha'aba'o 'iniai mahosi! 'I'amou
bwani 'iraraai ha'atee na o'ani, "'E gere meme i draebam
kekerei ta'aa moi na matai ha'asu'ua hakoi flaoa."
7 Naasi moi nugaa hura'a i draebam baani'amou mamoi
awa odo-odo. Ha'amomori di'u, na'i 'ado'adona God, 'i'amou
mou odo-odo'a na'i maana. 'A o'asi suria 'ia Kraest 'a
mae 'inigia 'onaai garei siip nara ho'asi 'inia ani 'anai
ha'abwarasiai mae na'i Roho Aharau.
8 Naasi, 'oha gai boi goni 'anai ha'ato'oai Rongo ni Roho
Aharau, gai abui boi beiai draebam ni ta'aa mana ora-ora'a,
ma'ata beiai tahinga na ha'a-momori tarau.

9 Na'i usu-usu agua tana'amou ani, nau bwane usua dio
domoi abui mamaani bei'i nei ra awa moi 'anai wawaasua'a.
10 Nau ai'a 'unua domoi abui mamaani beiraaui nei ra
ahurodo nara wawaasua'a mara naga, ma'ua nara beri
mara ha'arahesi'i araaranunu. 'Onaa 'o raba hora baani'i
sae o'asi, ma'oi hanota baaniai marewana.
11 Ma'ata, 'inau 'au 'unua domoi abui mamaani beiraaui
nei narau 'unuraau dora'i sae hinihini maragu awa moi
'anai wawaasua'a mara naga 'ini'i mareho adaa'i sae he'ete'i,
nei ra ha'arahesi'i araaranunu mara ha'atee ha'ata'aiai nata
nei, nei ra gono raha 'iniai waini bweu mara beri raha. Na
inoni hinihini o'asi, moi abui haigaauni beiraau. Rei'uaa

domoi heinagu moi 'anai ngau hasura'i beiraau, mamoi abu
ro'u.
12-13 'Io, 'inau ai'a tanaau 'anai hiiriraaui nei nara ai'a awa
na'i heisoi, 'inia 'ia God naasi 'anai hiiriraau. Mi'amou naasi
'anai hiiriraaui nei nara awa na'i heisoi. Na Usu-usu Maea
'a o'ani, "'Iatei na ta'aa bei'amou, moi ha'ahura'ahia baaniai
ruruha amoou."

6

Herehere 'Anai Ha'a-aratara'i Heita'ia

1 Na'i 'oha na 'e nei 'ini'amou na heita'ia beiai nata
sae hinihini, 'a 'ua namou 'irisia moe'a 'anai taranga'inia
tanaraaui sae hihiiri nara ai'a hinihinia God 'anai ha'a-
aratataraa? Marehosi, 'e maho namou ga'i taranga'inia
tanaraaui noni ana'ia God 'anai ha'a-aratataraa.
2 'A 'ua? Mou ai'a 'iraraa do'igaaui noni ana'ia God
nagai hiiriraau hakoi noni ni marewana na'i madoraa nai
boi mau? Ma 'onaa 'i'amou namoi hiiri'i hakoi noni nai
marewana, ma'ua na bwara moi 'inia tana'amou i ha'a-
aratara'i gere haiu'au'a o'asi?
3 Mamou ai'a 'iraraa do'igaaui noni ana'ia God nagai
hiiriraau ro'u i enjel? 'Onaa na o'asi, 'a ga'i bwa'i bwara
'anai ha'a-aratara'i haiu'au'a ni marewanani.
4 'Oha nara to'o i heita'ia bei'amou, mou ga'i bwa'i
taranga'ini'i tanaraaui ahurodo na 'iraaui sae hinihini ra
ai'a ha'ahouraau na'i aba 'anai ha'a-aratara'i mareho o'asi.*
5 Romwane, mou ga'i ninima suriai heresi! 'A 'ua? 'Agu
ai'a ta ta'i sae'a ro'u bei'amou naigui gere aidangi goro 'anai
ha'a-aratara'i haiu'au'a nara to'oto'o o'asi na'i ahoaamou?
6 'A ga'i goro 'onaa 'ai o'asi. Ma'ata mareho na to'oto'o na'i
'ohanisi, 'e noni hinihini ma waiai nata noni hinihini na'i
kooti na'i maadaau hakoi ahurodo!
7 Na'i 'oha namou waiai nata noni hinihini na'i kooti,
'i'amou mou bwane heho'a na'i maana God. 'A ga'i goro
'onaa moi 'adoma'i nugasia moi here ta'aa anai nata sae,
ma'ua moi nugasia moi marai ha'a-bweubweu'amou 'ini'i
ha'a amoo'i.
8 Mi'amou, rei'uaa na mou ha'i inoni hinihini, mou here
ha'a-ta'ai'amou moi hairiu mamou ha'a-bweubweu'amou
hairiu 'ini'i ha'a amoo'i.
9 Moi aidangisia do 'iraaui nei ra ta'a'i ra bwa'i siri
mwada'u na'i hourana ana God. Abu pwari'i'amou haari-
moou 'iniai mahosi. 'Iraaui nei ra wawaasua'a mana nei
ra ha'arahesi'i araaranunu, mana nei nara taritari'a baani'i
mwane ma'ua urao adaa'i, mana mwane nara wawaasua'a
bei'i ro'u moi sae mwane,

---

* **6:4** 6:4 I nata herehere 'anai orisiai tatarani 'a o'ani, "Rei'uaa ta sae namoiwou 'ini'amou sae hinihini, ma 'a ga'i matai ha'a-aratara'i moi taha nara taritari'a na'i ahoaamou hairiu."

10 miraaui nei ra beriberi mana nei ra naga 'ini'i mwane
maho, 'iraaui nei ra gono raha 'ini'i waini bweu mana
nei ra ha'atee ha'ata'aiai nata nei mana nei ra ha'a-
bweubweu'araaui noni 'anai rahi'i baaniraaui mareho na-
rau to'ora'i, 'a bwa'i nei 'iniraaui nei o'asi nai siri mwada'u
na'i hourana ana God.
11 Tara'i nei 'ini'amou mou o'asi ga'u na'i na'o. Mana'i
'ohani, na mena ana Araha aga Jisas Kraest mana Hi'ona
Maea ana God 'a ha'a-wariwari'amou baaniai ora-ora'a
mamougu ha'i noni ana'ia God, naasi namougu odo-odo
'inia na'i maana.

Hora Baaniai Ora-ora'a Ni Wawaasua'a

12 Gasi, ra'i nei 'ini'amou moi 'adoma'i o'ani, "'Inau
wai matai haua moi ta maho nawai 'adoma'iniai haua."
Ha'amomori. Ma'ata 'inau wai 'unua tana'amou, ai'a do
mwane mareho ra goro hako tanagia 'anai haa'i. Naasi
'inau 'a bwa'i mareho nawai watea na'i tahingagu 'anai slev
tanaa.
13 Mamoi o'ani ro'u, "Ni mahoingau ra haa'i 'ada'i
ahugaa'i, mana ahugaa'i ra awa 'ada'i mahoingau. 'A o'asi
ro'u, ni abegaa'i naasi 'anai wawaasua'a 'ini'i." Ma'ata 'inau
wai 'unua ro'u tana'amou, na'i 'oha nagai to'oraai abe haoru
ara'ai aro, 'ia God 'ai ha'a-ai'aai ahu mana mahoingau. Ni
abegaa'i, 'ia God 'a ai'a haa tanagia do 'anai wawaasua'a,
ma'ata 'a haua tanagia 'anai tau'aro tanaai Araha aga. Mia
Araha naasi 'anai marungiai abega.
14 Mana abegaa'i ra bwa'i ai'a'i tarau 'onaai mahoingau
ani, 'inia 'ia God 'ai ha'a-suruta'egaau baaniai mae 'iniai
mena ana, 'onaai ha'a-suruta'ea ana aho'ia Araha.

15 'A 'ua? Mou ai'a 'iraraa do 'oha namou ha'i ta'i beia
Kraest 'a 'onaa do abemoo'i ra hasi beiai abena? Ma 'ua?
'A goro dowai haa ta aba 'inia Kraest mawai ha'ahasia wou
na'i abenai urao rebirebi? 'A bwa'i!
16 'Onaa 'iatei na hasi beiai urao rebirebi, 'iia 'e ta'i beia
na'i abe. 'Inia na Usu-usu Maea 'a 'unua o'ani, "'Irarua
rarugui ha'i ta'i abe."
17 Ma'ata na nei na hagu beia Kraest, 'iia 'a ha'i ta'i beia
na'i tahingana.

18 Naasi, moi hora baaniai ora-ora'a ni wawaasua'a.
Mwane taraani ora-ora'a ra matai ha'ata'aiai abe, ma'ata ra
ai'a ha'ata'aia di'u 'onaai ora-ora'a ni wawaasua'a.
19 'A 'ua? Mou ai'a 'iraraa dona abemoo'i 'e Ruma Maea
anai Hi'ona Maea na haua tana'amou a God do 'anai awa na'i
raromoou? Na abemu 'a ai'a 'iaamua, ma'ata 'iaana God.
20 Suria ni hori'o na haua 'a di'u baani'i hakoi mwani
maho. Naasi 'oi haai abemu 'anai haua moi taha 'anai ha'a-
wa'ewa'ea God.

7

Ha'ausuringa'i Na'i Ringei Ha'iwai

1 'Io. 'Au raba arami'i maho namou songa'iniau 'ini'i na'i
usu-usu namou haua ani, na'i aba 'iniai ha'iwai. 'A goro moi
'onaa ni mwane 'ai abui ha'iwai.
2 Me suria 'a raha di'u i here wawaasua'a, naasi na goro
'inia do na mwane 'ai to'oraai urao ana haaria, mana urao
'ai to'oraai mwane ana haaria.
3 Na mwane 'ai watea haaria tanaai urao ana mana urao
'ai watea haaria tanaai mwane ana. Ma rarui wa'ewa'e suri'i
hei'irisidaru'i.
4 Na abenai urao ai'a do 'iaana haaria, ma'ata 'iaana ro'u i
mwane ana. Mana abenai saemwane ai'a do 'iaana haaria,
ma'ata 'iaana ro'u i urao ana.
5 Murui abui kakawata'i watemurua tana'amurua
haarimurua. Ma'ata, 'a goro moi 'onaa murui 'adoma'i
aratara 'anai mamarota'i mauru goni 'anai nuga madoraa
'anai ha'arahesi. Me murui haua suriai gere madoraa moi
ma murugui tano mauru goni aho'i. 'A gasi ohongi'amurua
Saetan 'anai taritari'a beiai nata nei, suria 'i'amou mou ai'a
wetewete arari 'anai ura baabau bwarasi'i 'adoma'i ta'a'i
suri'i tahingamoo'i.
6 Nau 'unuai mahosi ai'a do'e ha'atora tana'amou, ma'ata
'anai ha'a-aidangisi'amou do 'inau 'au 'adoma'i ha'agorohia
'anai haua o'asi.
7 'Au 'adoma'inia do 'a ga'i goro domou ga'i bwa'i ha'iwai
'onaaiau. Ma'ata 'ia God 'a haa'i tanagiai mwane bane
he'ete'i hairiu, tara'i nei ra to'oraai bane 'anai ha'iwai ma
tara'i nei ra to'oraai bane 'anai awa o'asi moi ha'i bwa'i
ha'iwai.
8 Hoita, tana'amoui nei namou ai'a ha'iwai mana nao, 'au
'adoma'inia do'a goro domou ga'i awa o'asi moi 'onaaiau.
9 Ma'ata 'onaa na bwara tana'amou i ura bwarasi'i hei'irisi
ta'a'i na'i tahingamoo'i ma 'a goro domou ga'i ha'iwai moi.
Mou gasi awa moi 'anai 'adoma'i sisiwa 'iniai nata nei.
10 Mau raba 'unua tana'amoui nei namou ha'iwai, ai'a
mareho dowai 'unua moi suriai 'ado'adogu, ma'ata 'e
ha'atora baania Araha. Na urao 'a ga'i bwa'i gaasiai mwane
ana.
11 Ma'ata 'onaa na gaasia, ma 'iia 'ai awa haaria o'asi'a
'onaa na bwa'i hagu aho'i beiai mwane ana. Ma o'asi ro'u,
na mwane 'a ga'i bwa'i gaasiai urao ana.
12-13 Mei tana'amou tara'i nei, 'e maho nawai 'unua
tana'amou. Mana mahosi ai'a ha'atora baania Araha, ma'ata
'e maho nau 'adoma'i ha'agorohia moi. 'Onaa 'e rua sae raru
ha'iwai nararu ai'a hinihini. Ma 'ari wou mana mwane 'a
hinihini mana urao 'a ai'a, na mwane ana 'ai abui gaasia
'onaa uraosi 'a 'adoma'i aratara mau 'anai awa beia. Ma
'onaa 'e urao hinihini na to'oraai mwane na ai'a hinihini

mana mwanesi 'a 'adoma'i ta'isada mau 'anai awa beia, ni urao 'ai abui gaasiai mwane ana.
14 Suria na mwane na ai'a hinihini, 'a matai ha'i ta'i na'i ruruha ana God 'iniai awa ana beiai urao ana na hinihini. Mana urao na ai'a hinihini, 'a matai ha'i ta'i ro'u na'i ruruha ana God 'iniai awa ana beiai mwane ana na hinihini. 'Onaa na ga'i bwa'i o'asi, na gare amoo'i ra ga'i 'onaai'i gare ahurodo. Ma'ata 'a ai'a o'asi! 'Ia God 'a wairaau ro'u na'i ruruha ana.
15 Me ma'ata 'onaa na nata abe na ai'a hinihini 'inirarua nai raba haigaasi, nugaa moi mai o'asi. 'Ia God 'a ha'awatea moi, 'inia 'iia ai'a soi'amou 'anai awa ta'aa me 'a soi'amou 'anai awa goni goro.
16 Ma rei'uaa na rarui awa goni tarau, 'a bwarai 'iraraa 'onaa ni nei na ai'a hinihini 'ai hinihini mau ma'ua bwa'i.

Awa Suriai Hei'irisina God

17 'Ahutana hakoi noni ra ga'i wa'ewa'e 'iniai awa he'ua na 'ia Araha na nugaa tanaraau na'i 'oha na 'ia God 'a soiraau 'anai hinihinia Kraest. Naasi mareho nau ha'ausuriraau 'inia i noni hinihini suri'i mwani dora nau taha suri'i.
18 'Onaa 'e nei na bwani dauai ringei aha ha'ara maagu hinihinia Kraest, 'ai abui torakoke i 'adoma'ina 'inia. Ma 'onaa na ai'a haua maui ringe naasi, ma'ai abui ha'isuria.
19 'Inia 'a ai'a ororiu 'onaa na'o suriai ringei aha ha'ara ma'uasi ai'a. Taha na ororiu di'u, naasi 'anai ha'isuri'i maho na 'ia God na 'unu'i.
20 Rei'uaa awaha he'ua ma'ua tau'aro he'ua namou awa-suria na'i 'oha 'ia God na soi'amou 'anai hinihinia Kraest, moi abu bonasiai orisi baania.
21 'Onaa na i'oe 'e slev na'i 'oha na'o taraawa'a hinihinia Kraest, ma'ai abui ta'aabemu 'iniai awa amua 'onaai slev. Ma'ata 'onaa bwauodo amua 'a raba ha'a-awa dadara'a'o, ma'oi ha'awatea moi.
22 Mamoi aidangisia, 'onaa 'e slev na 'ia Araha na soia, 'iia 'a awa dadara'a'a baaniai mena ni ora-ora'a. Ma 'onaa 'e sae na ai'a slev na'i 'oha nara soia, 'iia 'a ha'i slevi'a tanaa Kraest.
23 Na mae na haua Kraest 'a hori raha 'ini'amou. Naasi mou abui bahurongoraaui nei nara 'unua domoi orisiai awa-awa namou bwani hahaa'i.
24 Naasi arai do'ora mana asigu'i, rei'uaa awaha he'ua ma'ua tau'aro he'ua namou awasuria na'i 'oha na 'ia God na soi'amou, moi abu bonasiai orisi baania.

Heisonga'i 'Iniraaui Nei Ra Ai'a Ha'iwai

25 'Io, 'au raba aramiai heisonga'i amoou 'iniraaui nei nara ai'a ha'iwai. 'A ai'a ha'atora baania Araha nawai 'iraraa 'inia 'anai maania tana'amou, ma'ata wai 'unua tana'amoui 'adoma'igu 'iniai marehosi. Mou matai 'u'uriau, 'inia 'ia Araha 'a ahu ta'ahiau ma haua tanaau i madoma.

26 'Au 'adoma'inia do, 'iniai awa agaau inoni hinihini na'i
madoraa bwara na'i 'ohani, 'a goro domoi awa moi 'onaai
awa namou bwane hahaa.
27 'Onaa i'oe 'e sae na'o bwani ha'iwai, 'oi abui bonasia
gaasiai urao amua, ma 'onaa na'o ai'a ha'iwai mau, ma'oi
abui bonasiai ha'iwai.
28 Me ma'ata 'onaa 'oi ha'iwai, 'o ai'a ora-ora'a bwarasia
God. Ma ai'a ora-ora'a ro'u tanaai gere urao na ai'a ha'iwai
mau ma do'aigui ha'iwai. Na mareho nau 'adoma'iniasi,
naasi 'anai ha'abwarasi'i baani'amou i mwane mareho
bwara narai to'o tana'amou i nei namoi ha'iwai.
29 Na mareho na ororiu domoi aidangisia, do na madoraa
'anai hau'i tau'aro ana'ia Araha 'a pwapwaku tanagaau.
Naasi, 'a goro do 'iraaui nei nara ha'iwai rai tau'aro raha
tanaa Araha 'onaai nei na ai'a ha'iwai 'onaaiau.
30 'A o'asi ro'u, ai'a goro doni ahutotou ma'ua wa'ewa'e
ma'ua toto'ora amua 'ai ha'abwarasi'o 'anai hauai tau'aro
ana Araha.
31 Suri'i mwani maho nagai haa'i ma'ua to'ora'i na'i
marewanani, gai abui 'adoma'i ororiu di'u 'ini'i. 'Inia na
marewanani 'a bwa'i orea mai hako.
32 'Au ai'a 'irisia domoi 'adoma'i ororiu 'inia ta maho na'i
marewanani. Na nei na ai'a ha'iwai 'a matai 'adoma'i riu
'anai ha'a-wa'ewa'ea Araha na'i tatau'aro ana na haua tanaa.
33 Ma'ata, na nei na ha'iwai 'a 'adoma'i riu moi 'ini'i
tatau'aro ana'i haaria na'i marewanani ma 'anai ha'a-
wa'ewa'eai urao ana.
34 Na 'adoma'ina 'a heiruarua'a. 'A ta'isada ro'u o'asi i
urao ha'iwai. 'Iia 'a 'adoma'i riu moi 'ini'i tatau'aro ana'i na'i
marewana ma 'anai ha'a-wa'ewa'eai mwane ana. Ma'ata, na
gere urao ma'ua urao raha na ai'a ha'iwai, 'a 'adoma'i riu
'anai wateai tahingana hako 'anai ha'a-wa'ewa'ea God na'i
tatau'aro ana na haua tanaa.
35 Nau 'unu'i mareho 'isi tana'amou suria 'au raba
'a'auhi'amou, ai'a dowai ha'a-bwarasi'amou baaniai ha'iwai.
Me 'au 'irisia domoi wate'amou dadara'a 'anai tau'aro tanaa
God ma 'anai hauai taha na goro ma odo-odo.

36 'Onaa 'e mwane na 'adoma'inia do'ai taritari'a beiai
urao nararu haguhagu 'anai ha'iwai, ma 'onaa ni harisinai
uraosi 'a ta'isada 'anai ha'iwai, 'a goro do'ai waina. Ai'a
mareho nai taritari'a 'inia.
37 Me 'onaa ai'a sae nai ha'a-'usu'usua do'ai ha'iwai
ma 'onaa 'a matai 'omesuria haaria baaniai ora-ora'a ma
'adoma'i wetewete do'a bwa'i ha'iwai, 'a goro do rarui abui
ha'iwai.
38 Naasi, na'i 'ado'adogu, 'a goro moi 'onaa rarui ha'iwai.
Ma'ata 'a goro di'u baania 'onaa nararu bwa'i ha'iwai.

39 Na urao ha'iwai 'ai awa tarau beiai mwane ana, 'ai abui
gaasia. Ma'ata na'i 'oha na mwane ana 'ai mae, naasi 'ai

matai waina ta sae he'ete'i nai 'adoma'inia, 'onaa ni saesi 'e
sae hinihini.
40 Ma'ata 'onaa na ga'i bwa'i ha'iwai aho'i, 'au 'adoma'inia
do 'a ga'i wa'ewa'e di'u ro'u wou. Naasi 'ado'adogu, me 'au
'adoma'inia doni Hi'ona Maea ana God 'a 'adoma'i o'asi ro'u.

8

Heisonga'i 'Ini'i Mahoingau Nara Wate'i

Tanaai Araaranunu

1 'Io, nau raba aramiai heisonga'i amoou 'iniai mahoingau
nara ho'asi'i 'ini'i tana'i araaranunu. Ha'amomori, 'igaau
hakoi noni gau 'adoma'inia dogau aidangisiai taha ra ha'a-
momori mana maho ra ai'a. Na 'ado'adosi 'a haua moi ha'a-
ta'eta'e na'i tahinganai noni. Ma'ata na heita'ahi 'a 'a'auhiai
nata nei.
2 Tei na o'ani, "'Inau 'au aidangisia goro doni mahosi
'a odo-odo moi 'anai haua." Na noni o'asi 'a ai'a huunai
aidangisia mau i mahosi.
3 Ma'ata 'ia God 'a aidangisiraaui nei narau ta'ahia.
4 Hoita, naani 'ado'adogu 'ini'i mahoingau nara ho'asi 'ini'i
tana'i araaranunu, 'onaa ra odo-odo moi tanagaau 'anai
ngaa'i ma'ua ai'a. Gau 'iraraa doni araaranunu ai'a huunai
hi'ona. Magau 'iraraa do'e ta'i Hi'ona moi na awa.
5 Ha'amomori, 'a ragoi nei nara ha'arahesi'i maho na'i
ahoasara ma na'i marewana nara 'unu hi'ona mana araha
'ini'i. Ma'ata rei'uaa na o'asi,
6 'igaau gau hinihinia moi ta'i God. 'Iia naasi amaga hako,
na ha'apwa'ara'i 'ahutadi mareho na'i ahoasara ma na'i
marewana nagau awa 'anai tau'aro tanaa. Ma'e ta'i Araha,
'ia Jisas Kraest. 'Iia na 'a'auhia God 'anai ha'apwa'ara'i
mwani mareho hako, me 'iia na haua tanagia i huunai tahi.
7 Ma'ata ai'a dona mwani noni hinihini hako narau
aidangisiai mareho naasi. 'Inia taraawa'a mau mai 'oha rau
kekerei, rau 'adoma'inia doni araaranunu 'e huunai hi'ona.
Naasi na'i 'ohani, na'i 'oha narau ngaa'i mahoingau na 'irai
ahurodo ra ho'asi'i tanaai araaranunu, rau arunga 'ino'a,
suria rau 'adoma'inia dorau ngaa'i maho nara ho'asi 'ini'i
tanaai hi'ona ta'aa.
8 Na mahoingau nagau ngaa'i, 'a bwa'i ha'ata'aiai haguh-
agu agaau beia God. Rei'uaa nagai ngaa'i ma'ua bwa'i, me
na'i maana God, gau 'ome ta'isada moi.
9 Ma rei'uaa na o'asi, 'i'amou namou aidangisiai mahosi,
moi 'ome'ome goro. Mou gasi ngaa'i mahoingau nara ho'asi
'ini'i tanaai araaranunu, mamougu ha'ata'ai'i hinihinidaa'i
nei na hinihinidi ra maemae'a.
10 'Inia 'onaa na'oi ngau na'i ruma nara ha'arahesia
iei araaranunu, mana nei nai maemae'a i hinihinina 'ai

'omesi'o, 'aigui ha'a-weteweteai 'adoma'ina 'anai ngaa'i
mahoingau nara ho'asi 'ini'i tanaai araaranunu maai matai
arunga 'ino'a 'inia.
11 Naasi na aidangi na'o to'oraa do mwani mahoingau
hako ra odo-odo 'anai ngaa'i, 'ai ha'a-ai'aai hinihinina mo'o
na ai'a wetewete i hinihinina beia God. Maagu 'iia ro'u 'e
ta'i 'inigaaui noni na 'ia Kraest na mae 'anai ha'atahigia.
12 Naasi na'i 'oha na'o ha'a-weteweteai 'adoma'inai nata
inoni hinihini 'anai hauai maho na arunga 'ino'a 'inia, i'oe
'o here ha'ata'aia mo'osi ma'o here ha'ata'aia ro'ua Kraest.
13 Naasi 'onaa nawai ngaa ta maho nai ha'ata'aiai hini-
hininai nata inoni hinihini, ma naasi 'a bwa'i ta 'oha'a ro'u
nawaigu'i ngaua ta mahoingau o'asi. 'Au gasigu taarai haua
moi ta maho tanaai do'oragu nai ha'a-wetewetea 'anai haua
ta maho nai 'adoma'inia moi do ai'a goro.

9

Pol Mana Tatau'aro Adaaui Ha'ataari

1 'Inau 'au dadara'a 'anai suriai hei'irisina Kraest, minau
'e Ha'ataari, me 'inau 'au 'omesia Araha aga 'ia Jisas Kraest.
Mana huanai tatau'aro agua tanaa Araha, naia i hinihini
namou haua beia.
2 Rei'uaa ra'i nei ra 'adoma'inia do 'inau ai'a Ha'ataari,
ma'ata mou 'iraraa do 'inau 'e nei. 'Inia 'oha nau ri-
hosi'amou 'anai hinihinia Kraest, 'a ha'ata'inia do 'inau ro'u
'e ta'i nei 'iniraaui Ha'ataari.
3 Naani heiarami nau haa tanaraaui nei narau
'unu'unuau.
4 Suria 'inau 'e Ha'ataari, 'inau 'au ta'isada 'anai
ha'angoniraaui noni hinihini 'anai 'a'auhiau 'ini'i taha nau
'irisi'i, 'onaai mahoingau mana waini gono.
5 Minau matai waina ro'u moi ta urao hinihini, ma 'iia
'ai matai 'aariha ro'u beiau na'i 'oha nau hura'a 'anai
taroha'iniai Taroha Goro, 'onaai'i tara'i Ha'ataari mia Pita,
miraaui do'orana'ia Araha.
6 Ma 'ua? 'A odo-odo do 'i'amiria moia Banabas namiri
haa'i tara'i tau'aro he'ete'i 'anai siba ha'a 'anai hori'i maho
namiri 'irisi'i, miraaui haru Ha'ataari, moi hihisungiraau
moi?
7 'Onaai 'iraraa amoou, ai'a tanei nai awa na'i ruruhani
hehei'oi maai hori'i haariai taha na hau'i 'anai tatau'aro ana.
Mia mo'o na tau'aronai mou 'ai matai ngaa moi taha na
hasia na'i mou ana. Mia mo'o na 'omesuri siip naasi na
matai rosi wai susu baani'i siip ana'i 'anai gono.
8 Na mareho 'isi 'au ai'a 'unu'i suria moi 'adoma'inai noni.
Na Ringe ana'ia Moses 'a bwane 'unu'i ro'u mareho 'isi.
9 Ra usua o'ani na'i Ringe ana'ia Moses, "'Oha na'o
ha'atau'aroai kau 'anai rahi'i kahokahodi korai wiit, 'abu

hunasiai ngoona. 'Oi nugasia mai ngau.” Ma 'ua? Mou
'adoma'inia doni kau moi na 'ia God na hadanga'iniasi?
10 Ai'a! 'A hadanga'inimeu ro'u i nei nameu tatau'aro
tanaa. Na nei na tatau'aro tanaa Araha 'a ga'i dauai
heitahari ana baaniraaui noni hinihini. 'A 'onaaiai nei
na hasi mana nei na 'e'eri, 'irarua rarui hasura'iniai taha
nararu tau'aro goni 'inia.
11 Na'i 'oha namiri taroha'iniai Taroha Goro tana'amou,
miri 'onaai nei na hasiai kora bei'amou. Naasi 'a arari do
miri ga'i daa'i tara'i mareho baani'amou 'anai 'a'auhi'amiria.
12 'Onaa 'a arari domoi hauai heresi tanaraaui tara'i
ha'ausuri nara 'a'auhi'amou, me 'a arari di'u ro'u wou do
mou ga'i haua o'asi ro'u tana'amiria.
Ma'ata 'i'amiria miri ai'a rabasia domoi haua o'asi
tana'amiria. Rei'uaa na mwane mareho ra bwara
tana'amiria, 'i'amiria miri wa'ewa'e moi, ma miri ai'a
ha'angoni'amou 'inia ta maho. Miri gasi haua ta here na
'iraaui inoni rau bwa'i taarai raba hinihinia 'inia i Taroha
Goro 'inia Jisas Kraest.
13 'I'amou 'iraraa do 'iraaui Piriisi nara tatau'aro na'i Ruma
Maea ana God na'i Jerusalem, rau ngangaa'i mahoingau na
'iraaui noni ra waa'i mai 'anai wate'i tanaa God. Miraaui
nei ra tatau'aro na'i dora hoho'asi ana God rau hasura'ini'i
taha narau ho'asi 'ini'i tanaa God.
14 'A o'asi ro'u, 'ia Araha 'a bwane 'unua wetewete hura'a
do 'iraaui nei ra taroha'iniai Taroha Goro, rai tahariraau na'i
tatau'aro adaau.
15 Ma'ata rei'uaa na o'asi, ai'a ta 'oha nawai ha'angonia ta
ta'i korai ha'a. Mana usu-usu nau usuani, 'au ai'a haua 'anai
ha'angoni'amou 'inia ta maho. 'Inau 'au arunga wa'ewa'e
'iniai here agua o'asi. Naasi 'a goro dowai mae 'iniai hioro
mawaigui ha'angoni maho bei'amou, 'inia nau ai'a 'irisia
doni arunga wa'ewa'e aguasi 'ai ai'aa.
16 Nau ai'a 'unua do'au ha'ata'eau haariau 'iniai
taroha'inia nau haa i Taroha Goro, suria 'e tau'aro na 'ia
Araha na ha'a-'u'uriau 'inia. Ma 'onaa nau bwa'i haua, me
'ia Araha 'ai hiiriau 'inia.
17 'Onaa na tau'aro nau haani 'au 'ome sigihia moi
haariau, naasi nau ga'i 'irisia dorai tahariau 'inia. Me ai'a.
'Ia God na 'ome sigihiau 'anai hauai tau'aroni, ma naasi 'au
haua moi maho na ha'a-'u'uriau 'inia.
18 Naasi, 'e taha i heitahari agua? Ni heitahari agua, naasi
wa'ewa'e nau to'oana 'oha nau taroha'iniai Taroha Goro ha'i
bwa'i 'irisia ta horihori baania tanei, rei'uaa na 'inau matai
haua moi o'asi.
19 'Inau ai'a slev ana tanei, ma'ata 'au tau'aro raha 'onaai
slev 'anai 'a'auhiraaui noni hako do neina wai matai waa ta
siha inoni nawai matai waia tanaa Kraest.
20 'Oha nau awa beiraaui Jiu, 'au awa 'onaai Jiu neina
rai bahurongo'i ha'ausuringa'i agu'i mawai wairaau tanaa

Kraest. Rei'uaa nau ai'a awa na'i bahaidi Ringe ana'ia
Moses, ma'ata 'inau 'au araisuri'i ringe 'isi na'i 'oha nau awa
beiraaui nei narau awa na'i bahaidi ringe 'isi, do neina wai
wairaau tanaa Kraest.
21 Ma na'i 'oha nau awa beiraaui nei narau ai'a Jiu narau
ai'a awa na'i bahaidi Ringe ana'ia Moses, 'inau awa ro'u
'onaairaausi, do neina wai wairaau tanaa Kraest. Ma ai'a do
'au ai'a suri'i Ringe ana'ia God, 'inia 'inau 'au suri'i mwane
mareho na 'ia Kraest na 'unu'i.
22 Na'i 'oha nau awa beiraaui nei ra maemae'a i
hinihinidaa'i, 'inau awa 'onaairaau ro'u do neina wai
'a'auhiraau 'anai ha'a-weteweteraau suri'i hinihinidaa'i.
Nau 'au ha'ata'isadaau bei'i mwani tahingai noni he'ete'i
hairiu 'anai ha'imaaniai waa'i mai tara'i nei tanaa Kraest.
23 Nau haua o'asi 'anai 'adara'iniai Taroha Goro hako 'ari
suriai mwane dora, mia God 'ai ha'agorohiau 'inia beiraaui
nei narau hinihinia.

24 Mou 'iraraa do na'i 'eba heiohooho ra ragoi nei ra 'eba,
ma'ata na nei nai ataha na'i na'o naasi nai daua i heitahari.
Naasi moi bona na'i tahingamoou beia Kraest 'onaai nei na
'eba odo-odo neina moi dauai heitahari amoou.
25 'Iraau hako na sae 'eba'eba ra ha'ausuringa'iniai
ha'ahirihiri na'i ha'aagauraau narau haa 'anai 'eba 'anai
dauai heitahari na matai ai'aa moi. Ma'ata 'igaau gau 'eba
'anai dauai heitahari na bwa'i ai'aa mwada'u ta'oha.
26 Tarana naasi nau 'eba odo-odo 'inia 'onaai nei na
aidangisiai taha na 'ebasia. Mau 'onaai ro'u i nei na hahai
ruburubu na ai'a ha'agata'ini'i rubu na haa'i na'i 'oha na siri
'anai hainonora.
27 'Au ura bwarasi'i mwane hei'irisi ta'a'i na'i tahingagu.
'Au haua o'asi, 'inia 'au gasigu ha'a-aidangisiraaui noni 'iniai
here 'anai dauai heitahari ana God tanaraau, minau haariau
'au bwa'i dauai nei agua.

10

Ha'abasu 'Iniai Ha'arahesi'i Araaranunu

1 Arai do'ora mana asigu'i, moi 'adoma'i aho'isiai taha na
to'o tanaraaui wauwa agaa'i na'i 'ohabwani 'oha narau suria
Moses. 'Iraau hako rau hahano na'i bahainai rorodo marau
ataha dadara'a na'i nata batarau 'iniai asi nara 'unua 'iniai
Asi Meramera'a.
2 Na'i 'oha narau suria Moses bahainai rorodosi marau
riu horo na'i asi 'a 'onaa dorau bwareomaea. 'Inia rau
ha'ata'inia hura'a dorau mwa'emwa'e 'anai suria Moses
'onaai rongoiusuri ana'i.
3 Rau hasura'i na'i ta'i mahoingau na haua God tanaraau,

4 marau gono na'i ta'i wai na 'ia God na ha'ahura'ahia mai
baaniai hau,* mana hausi 'a ura 'inia Kraest na awa tarau
beiraau.
5 Ma rei'uaa na 'a'auhiraau o'asi, 'a ragoi nei narau
hairaesi moi beia God. Mia God 'a ai'a wa'ewa'e 'iniraau ma
ha'awatea dorai mae 'adarara 'ari suriai dora mangasara.
6 Hoita, na mareho 'isi ra'i heiha'auu 'anai ha'abasugia
dogai abui ta'ahi'i maho ta'a'i 'onaairaau.
7 Gai abui ha'arahesi'i araaranunu 'onaai haua ada tara'i
nei. Ra usua 'iniraau na'i Usu-usu Maea o'ani, "'Iraau rau
heinagu auru 'anai ngaungau mana gonogono, na'i muri rau
suruta'e marau wawaasua'a."†
8 Gai abui wawaasua'a 'onaai tara'i nei 'iniraau. 'Inia
'ia God 'a ha'a-mama'airaau ma'e rua tangahuru mana oru
meru 'iniraau na mae moi na'i ta'i dangi.
9 Gai abui haa'i mareho ta'a'i 'anai bonasia 'iraraa do 'ia
Araha 'a ahumaratanoa ma'ua ai'a. Naasi here narau haua
tara'i abe mana mwaa ra rete'iraau marau mae.‡
10 Gai abui mangurunguru 'onaai haua ada tara'i abe na
enjel ni mae na ha'amaesiraau.§
11 Hoita, na mareho nara to'o 'isi tanaraaui wauwa agaa'i
'ohabwani, ra'i heiha'auu naragu usu'i 'anai ha'abasugia.
'Inia na'i 'ohani na ha'ahakonai dangi 'a raumwadu.
12 Naasi 'onaa 'o 'adoma'inia do'o ura baabau bwarasi'i
heiohongi o'asi, ma'oi herehere goro, 'o gasigu ahoda.
13 Na heiohongi na'o siri suri'i, ra'i heiohongi nara bwane
to'oto'o o'asi'a tanaraaui noni. Mia God 'a awa tarau 'anai
'a'auhi'o, 'iia 'a bwa'i wate'o dorai ohongi'o di'uai wetewete
na'o to'oraa 'anai ura bwarasi'i heiohongi. Ma na'i 'oha
heiohongi 'ai sirimai tana'o, 'ia God 'ai ha'ata'inia tana'o i
here na i'oe 'oi ura baabau 'inia.
14 Naasi arai do'ora mana asigu'i, moi abui ha'arahesi'i
araaranunu.
15 'I'amou ra'i noni aidangi. Naasi, moi hiiri'i haarimoou
i mareho nau 'unu'i, 'onaa ra odo-odo ma'ua ai'a.
16 Na'i 'oha nagau gonohiai waen na'i ngaumaea nagau
ha'atee ha'agorohia God 'inia, 'a ha'ata'inia dogau ta'i beia
Kraest 'iniai 'abuna na ahe 'inigia. Mana bredi nagau uubia,
'a ha'ata'inia ro'u dogau ta'i beia Kraest 'iniai mae na haua
'inigia.
17 Naasi rei'uaa nagau rago, 'igaau 'onaai ta'i abe, 'inia
'igaau gau hasura'i na'i ta'i bredi.
18 Moisu 'adoma'iniraau aho'i inoni ni Israel. Na'i 'oha
narau ngaai taha nara ho'asi 'inia na'i dora hoho'asi,
'a ha'ata'inia do 'iraau rau 'adoma'i aratara hako 'anai
ha'arahesia God.

---

* **10:4** 10:4 Eksodas 17:6 † **10:7** 10:7 Eksodas 32:6 ‡ **10:9** 10:9 Nambas 21:4-7
§ **10:10** 10:10 Nambas 14:1-38, 16:1-14

19 Na'i 'oha nau 'unua o'asi, 'au ai'a 'unua do ho'asi na
'iraaui ahurodo rau haa'i 'ada'i araaranunu ra goro. Ni
araaranunu ra'i mareho haari'i moi.
20 Ni mareho narau ho'asi 'ini'i sae narau ai'a hinihinia
God, rau 'adoma'inia dorau ho'asi'i moi tanaai araaranunu,
ma'ata rau huunai ho'asi'i tanara i adaro, ai'a tanaa God.
'Inau ai'a 'irisia domoi ha'i ta'i beiraaui adaro.
21 'A ai'a odo-odo domoi gono na'i o'i ana Araha mamoigu
gono ro'u na'i o'i anai adaro, ma ai'a odo-odo domoi ngaai
bredi na'i ngau maea 'anai ha'a-ororiua Araha, mamoigu
ngaa ro'u i mahoingau 'anai ha'a-ororiuai adaro.
22 Gai abui haua o'asi! 'A gasi taesu'a gagaau Araha! 'A
'ua? Gau 'adoma'inia dogau wetewete di'ua Araha maai
bwara tanaa 'anai ha'a-mama'aigaau? Ai'a!
23 Tara'i sae ni heisoi ra o'ani, “Gau dadara'a 'anai haua
namoiwou ta here nagau 'irisia.” Ma'ata ai'a do nai'i hako
ra goro, ma ai'a do mwane herehere hako narai 'a'auhigia.
24 Naasi 'oi abui 'adoma'ini'o moi haari'o, ma'ata gai
'adoma'inia ro'u i taha nai goro 'anai 'a'auhiai nata nei.
25 Na'i 'oha na'oi hori mahoingau na'i maketi, ma'oi abui
'adoma'i rago 'ini'i 'anai bonasiai 'iraraa 'onaa ra ho'asi 'inia
tanaai araaranunu ma'ua ai'a.
26 Ai'a ta mahoingau nai taritari'a 'anai ngaa, 'inia na Usu-
usu Maea 'a o'ani, “Ni marewana mana mwane mareho
hako na'i rarona, 'ia ana'ia Araha.”*
27 'Onaa 'e noni ahurodo na ari'ahu'o 'ari ruma ana 'anai
ngau beia ma'o mwa'emwa'e, 'oi ngaa'i taha nai waa'i mai
tana'o 'anai ngaa'i. Ma'oi abui 'adoma'i rago 'ini'i 'anai
bonasiai 'iraraa 'onaa ra ho'asi 'ini'i tanaai araaranunu
ma'ua ai'a.
28 Ma 'onaa 'e nei nai o'ani 'ini'o, “Ni mahoingausi ra ho'asi
'inia tanaai araaranunu.” Naasi 'oi abui ngaa, suriai 'unua
ana o'asi tana'o, me 'inia ro'u moi 'adoma'i nai haa 'ini'o na'i
'oha 'oi ngaa.
29 Na'i 'adoma'imu haari'o 'a ai'a 'ua, ma'ata ni 'ado'adona
mo'osi na'oi abui ha'ata'aia.
Ma 'oi o'ani, “Ni 'uaana doni 'ado'adonai sae he'ete'i naigu
ha'abwarasiau 'inia 'anai hauai taha na odo-odo 'anai haua?
30 Ma 'onaa nau matai ha'atee ha'agorohia God 'ini'i ma-
hoingau nau ngaa'i, ni 'uaana narai hiiriau 'iniai mahoingau
nau ha'atee ha'agorohia God 'ini'i?”
31 'Oi abui 'adoma'i o'asi. Ma'ata, suri'i mwane mareho
na'oi haa'i, rei'uaa ngau ma'ua 'o gono, 'oi haa'i neina 'iraaui
noni rai ha'a-aneanea God 'ini'i.
32 Na'i awangamu, 'oi abui hauai here nai here ha'ata'aiai
hinihininai nata nei beia Kraest, rei'uaa 'iia 'e ai Jiu ma'ua
ai'a, ma'ua tanaraaui noni hinihini.

---

* **10:26** 10:26 Psalm 24:1

33 'Onaaiau, 'au ha'imaania doni mwani noni hako rai
wa'ewa'e 'iniau. Nau ai'a hauai taha nai 'a'auhiau haariau,
ma'ata 'au hauai taha nai 'a'auhiraau marai daua nadaaui
tahi tarau.

11

1 Naasi moi ha'isuriai herengagu, 'onaai ha'isuria aguai
herengana Kraest.

Herehere Ni Urao Ni Heisoi

2 'Au ha'atee ha'agorohi'amou suria mou 'adoma'i
aho'isiau tarau, mamou ha'isuri'i ha'ausuringa'i nau haa'i
tana'amou.
3 Ma'ata, 'au 'irisia domoi aidangisia do'ia God naasi na
bwauodona Kraest, mia Kraest naasi na bwauodonai sae
mwane, mana mwane naasi na bwauodonai urao ana.
4 'Onaa 'e sae mwane nai bobohiai bwauna na'i 'oha
na ha'arahesi na'i Ruma Maea ma'ua 'oha na ha'arangasi'i
hura'a 'ado'adona'i a God, 'iia 'a ai'a ha'ahoua Kraest.
5 Ma 'onaa 'e urao na ai'a bobohiai bwauna na'i 'oha na
ha'arahesi, ma'ua 'oha na ha'arangasi'i hura'a 'ado'adona'i
a God, 'iia 'a ai'a ha'ahouai mwane ana. 'Iia 'a ai'a he'ete'i
baaniai urao ta'aa nara taapuru poua 'anai ha'aninimaia.
6 'Onaa 'e urao na ai'a bobohi bwau, 'a ta'isada do'ai
taapurua gata'iniai warihuna. Ma'ata, 'e mareho ni-ninima
'inia tanaai uraosi 'anai risipou ma'ua taapuru gata'iniai
warihuna. Naasi 'iia 'a ga'i bobohi bwau.
7 Na mwane 'a ai'a ta'isada 'anai bobohi bwau, 'inia 'ia
God 'a ha'apwa'araa do'ai 'onaaia ma do'ai ha'ata'inia hura'a
i ororiu na haua God, mana urao 'a ha'ata'iniai ororiu na
haua i mwane ana.
8 'Inia 'ia God 'a ai'a ha'apwa'araai saemwane baaniai
urao, ma'ata ni urao baaniai saemwane.
9 Ma ai'a do 'ia God na ha'apwa'araai saemwane 'anai
'a'auhiai urao, ma'ata 'a ha'apwa'araai urao 'anai 'a'auhiai
saemwane.
10 Taranai o'asi ana, na urao 'a ta'isada 'anai bobohiai
bwauna miraaui enjel rai 'ome 'iraraa ro'u do'iia 'a awa na'i
bahainai heimarungi anai mwane ana.

11 Ma'ata, na'i beiraaui noni ana'ia Araha, na mwane
mana urao raru ororiu ta'isada tanararua hairiu.
12 'Inia ra ha'apwa'araai urao baaniai saemwane, mana
saemwane ra huta beiraaui urao. Ma'ata, mwane mareho
hako ra hura'a mai baania God.
13 Moi 'adoma'i surisuria haari'amou. 'A 'ua? 'A odo-odo
doni urao 'ai abui bobohi bwau na'i 'oha na ha'arahesi goni
beiraaui mwani noni rago ma'ua 'a ai'a?

14 Na arunga nagau to'oraa 'oha gau re'iai saemwane
na ha'a-agu warihu 'onaai urao, 'a ha'ata'inia tanagia do'e
mareho ni-ninima 'inia tanaai saemwane 'anai haua.
15 Ma'ata tanaraaui urao, ni warihu 'e mareho goro 'anai
taeniraau 'inia, 'inia 'ia God na haa tanaraau 'anai bobohi
bwau.
16 Ma 'onaa 'iatei sae na raba heiraeraesi beiau 'ini'i
mareho 'isi, naani heiarami agua tanaa. 'I'ameu beiraaui
sae ni heisoi suri'i mwani 'omaa, meugu ai'a ha'isuria'a ro'u
ta here he'ete'i'a ro'u.

Ringeringe Na'i Ngau Maea

17 'E mareho ro'u nau raba 'unua tana'amou 'ohani, me
'inau 'au bwa'i ha'atee ha'ata'e'amou 'inia. Suria na'i 'oha
na mou goni 'anai ha'arahesi, mou ai'a haa'i mwane mareho
goro. Ai'a! Mou haa'i moi mwane mareho ta'a'i!
18 Na 'etanai maho nau rongoa 'a o'ani. Na'i 'oha namou
rurugoni mou awa heihoa. Mau gere hinihini doni mahosi
'a ha'a-momori.
19 Na'i marewanani ni heihoa rai to'o ma'ata. Me ni maho
nai goro 'ini'i, do gaigui 'ome 'irararaaui nei narau odo-odo.
20 Hoita, na'i 'oha namou goni 'onaai ta'i ruruha 'anai
ngaugoni ma 'anai hauai ngau maea, mou ai'a boi beiai
huunai 'ado'ado 'anai 'adoma'i aho'isiai mae ana Araha.
21 Ai'a! Mou boi moi 'anai 'adoma'ini'amou haarimoou.
'Inia na'i 'oha 'anai ngau, mou ngau 'ome ta'aa mamou ai'a
mamasiraau tara'i nei. Tarana naasi tara'i nei ra bweu 'iniai
gono waen, ma tara'i nei ra hioro moi.
22 'I'amou mou ga'i ngau masu mana gono ga'u suri'i ruma
amoo'i mamoigui boi goni 'anai ngau maea. 'A 'ua? Mou ai'a
aidangisia do na'i 'oha namou haua o'asi mou ha'ata'aiai
heisoi ana God mamou ha'a-arungata'airaaui mwaeta'a'i
narau pohara? Mou 'adoma'inia do'e taha nawai 'unua
tana'amou? 'Inau 'au bwa'i ha'atee ha'ata'e'amou!
23 Na ha'ausuringa'i nau bwane haua tana'amousi 'iniai
ngau maea, 'e ha'ausuringa'i na 'ia Araha na haua tanaau.
'A o'ani: Na'i rodo na 'ia Jiudas 'a usuha'inia Jisas tanaraaui
maerongana'i, 'ia Jisas 'a dauai huai bredi,
24 ma na'i 'oha na ha'atee ha'agorohia hako a God 'inia,
'a uubia magu ha'atee o'ani, “Naani abegu nawai watea
'ini'amou. Moi haua o'ani 'anai 'adoma'i aho'isiau.”
25 Ma o'asi ro'u na'i murinai ngau. 'A dauai panikeni waen
ma ha'atee o'ani, “Ni waen naani 'e duruduru haoru ana
God nawai ha'a-'o'oria 'iniai 'abugu. Moi haua o'ani 'ado
'oha mou gonohia 'anai 'adoma'i aho'isiau.”
26 'Inia na'i 'oha namou ngaai bredi naasi mamou gono
na'i panikeni naasi, mou ha'arangasia hura'ai mae ana
Araha tari 'oha 'ai aho'i mai.

27 Naasi 'onaa 'iatei nai ngaai bredi ana Araha maai gono
na'i o'i naasi ma ai'a haua beiai 'adoma'i ha'ahou, 'iia 'a
ha'ata'aia Araha, 'inia 'a ai'a ha'ahouai abena mana 'abuna.
28 Tarana naasi gai siba ha'a-odoodo'i goro i tahingagaa'i
magaigui boi 'anai ngaai bredi, mana gono na'i o'i naasi.
29 'Iatei na ngaai bredi ma gono na'i o'i ma ai'a 'adoma'i
ha'ananaua do'e abena ma'e 'abuna Kraest na watea 'inigia,
'ia God 'ai ha'a-mama'aia.
30 Tarana naasi, 'a ragoi nei 'ini'amou namou maemae'a,
mamou daoha, ma tara'i nei ra mae.
31 Ma'ata 'onaa gau siba ha'a-odoodo'i goro ga'u i tahinga-
gaa'i, 'ia God 'a bwa'i ha'a-mama'aigia.
32 Me 'onaa 'ia Araha 'ai ha'a-mama'aigia, 'a haua 'anai
ha'a-odoodogia, magai abui siri na'i ha'a-mama'ai ro'u ta'oha
beiraaui inoni ahurodo nai marewana.
33 Naasi arai do'ora mana asigu'i, na'i 'oha namoi goni
'anai ha'ato'oai ngau 'anai 'adoma'i aho'isia Araha, moi
totori tari 'oha moi ada hako.
34 'Onaa 'e nei na hioro, 'a goro do'ai ngau ga'u na'i ruma
ana maigui tano boi 'anai ha'ato'oai ngau maea. 'A gasi
hereta'aa 'oha namoi gonigoni 'anai ngau mia God 'aigui
ha'a-mama'ai'amou 'inia.
'Io, ra'i mareho ro'u nau raba ha'ausuri'amou 'ini'i. Me
waigui 'unu ha'agorohi'i 'oha nawai ada bei'amou.

12

Bane Ni Hi'ona Maea

1 Arai do'ora mana asigu'i, nau 'irisia domoi aidangisi'i
taha ra ha'a-momori 'ini'i bane na Hi'ona Maea na haa'i
tanaraaui noni hinihini.
2 Na'i 'oha mou ahurodo mau, mou 'iraraa do 'a ragoi
mwani maho nara ha'ateha'amou 'anai ha'arahesi'i araara-
nunu na ai'a tahi nai awa suri'i.
3 Naasi 'au 'irisia domoi aidangisia do 'iatei na Hi'ona
Maea na marungia, 'a bwa'i ha'atee su'amuria Jisas. Ma
'a bwa'i nei nai ha'arangasia mwada'u hura'a do'ia Jisas na
Araha, 'onaa na Hi'ona Maea 'a bwa'i marungia.
4 'A ragoi mwani bane ni Hi'ona Maea nara he'ete'i hairiu,
ma'ata ra hura'a mai baania moi ta'i Hi'ona Maea.
5 'A ragoi tatau'aro he'ete'i hairiu na'i heisoi, ma'ata 'e ta'i
Araha moi 'anai tau'aro tanaa.
6 Ma ragoi herehere 'ada'i mwani tatau'aro 'isi, ma'ata 'e
ta'i God moi na haa'i aidangi 'isi tanaraaui noni 'anai tau'aro.
7 Gau 'ome 'iraraa doni Hi'ona Maea 'a awa beigia suri'i
mwani bane he'ete'i hairiu na haa'i tanagia. Mana bane 'isi,
'anai 'a'auhiraaui mwani inoni hinihini hako.
8 Tara'i nei, na Hi'ona Maea 'a haa tanaraaui bane 'anai
hadahada beiai madoma, ma tara'i nei beiai aidangi.

9 Na ta'i Hi'ona Maea naasi 'a hauai hinihini na wetewete
tanaa tanei, mana nata nei, 'a haa tanaai bane 'anai
ha'agorohi'i nei ra daoha.
10 Ma tara'i nei 'a haa tanaraaui bane 'anai hau'i
ha'abu'oahu. Tara'i nei na Hi'ona Maea 'a haa tanaraaui
bane 'anai ha'arangasi'i hura'a 'ado'adona'i a God, ma tara'i
nei 'a haa tanaraaui bane 'anai 'ome 'iraraa 'onaa ni maho
na ha'arangasi'i hura'a i nata nei, ra boi baania God ma'ua
ai'a. Tara'i nei na Hi'ona Maea 'a haa tanaraaui bane 'anai
hadahada 'ini'i mwane ha'atee he'ete'i hairiu, ma tara'i nei
'a haai bane tanaraau 'anai ha'atee ruha-ruhasi'i hura'a.
11 Ma'e ta'i Hi'ona Maea moi na haa'i mwani bane he'ete'i
hairiu 'isi tanagia suriai hei'irisina.

Mwane Dora Na'i Ta'i Abe

12 Ni abenai noni 'a to'ora'i mwane dora he'ete'i hairiu,
ma'ata 'e ta'i abe mau. 'A ta'isada ro'u beigaaui sae hinihini
nagau 'onaai abena Kraest.
13 Rei'uaa i'oe 'e ai Jiu ma'ua ai'a, rei'uaa i'oe 'e slev ma'ua
'o ai'a, 'igaau hako gau bwareomaea 'iniai ta'i Hi'ona Maea
moi na'i ta'i abe naasi. Mia God 'a haa tanagiai ta'i Hi'ona
Maea naasi suri'i tahingagaa'i.
14 Mia God 'a ai'a tau'aronai abe 'inia moi ta'i dorai abe,
ma'ata 'a tau'arona 'ini'i mwane dorai abe he'ete'i hairiu.
15 'Onaa ni uwa-uwa 'ai o'ani, “Suria 'inau ai'a rimarima,
'inau ai'a dora 'iniai abe.” Rei'uaa na ha'atee o'asi, 'iia 'a
hasi ro'u mau wou na'i ta'i abesi.
16 Ma 'onaa na karinga 'ai o'ani, “Suria 'inau ai'a ha'i maa,
'inau ai'a dora 'iniai abe.” Ma rei'uaa na ha'atee o'asi, 'iia 'a
hasi ro'u mau wou na'i ta'i abesi.
17 Na abe 'ai rongorongo he'ua 'onaa ni abe 'ai aho'ita'i
maa hako moi? Ma 'ai matai si-si'ini he'ua 'onaa 'ai aho'ita'i
karinga hako moi?
18 'A ai'a o'asi! 'Ia God 'a nuga'i mwane dora he'ete'i hairiu
na'i abe suriai 'adoma'ina.
19 'Inia 'onaa 'a bwa'i nuga'i mwane dora he'ete'i hairiu
na'i abe, 'a bwa'i 'ome 'onaai abenai sae'a.
20 Naasi 'anai hauai ta'i abei noni bubu, na mwane dorai
abe he'ete'i hairiu rai hasigoni.
21 Naasi ni maa 'a bwa'i matai o'ani 'iniai rimarima, “'Inau
'au 'ita'o.” Ma'uasi na bwau 'a bwa'i matai 'unua tanararuai
rua uwa-uwa do'a 'itararua.
22 Hoita naasi, rei'uaa na gau 'adoma'inia do ra'i dora suri'i
abegaa'i ra maemae'a, ma'ata ra ororiu di'u tanagia.
23 Mana dora nara ai'a taraa 'ome goro magau ni-ninima
'ini'i, nagaugu here taguma'ini'i goro magau ha'abwarasi'i.
24 Me ni dora nagau ai'a ni-ninima 'ini'i, ra ai'a taraa
ororiu 'anai ha'abwarasi'i goro. 'Oha 'ia God 'a ha'apwa'ara'i

abegaa'i, 'a haa'i tau'aro ororiu tanarai dora suri'i abegaa'i
nagau ni-ninima 'ini'i.
25 'A haua o'asi, neina na mwane dora na'i abe rai abui
'itaraau hairiu, ma'ata rai taguma'iniraau hairiu.
26 'Onaa 'e ta'i dorai abe nai rongomaata'i, na mwani dorai
abe hako rai rongomaata'i ro'u beia, ma 'onaa 'e ta'i dorai
abe narai ha'ahoua, na mwane dorai abe hako rai wa'ewa'e
ro'u beia.
27 Naasi, 'i'amou hako ra'i dora 'iniai abena Kraest.
28 Ma na'i heisoi, na 'adonai nei 'a dauai tau'aro na 'ia
God na nugaa tanaa. 'Etana, 'ia God 'a nugaraaui Ha'ataari.
Na'i ruana, 'a nugaraaui nei narau ha'arangasi'i hura'a
'ado'adona'i a God. Na'i oruna, 'a nugaraaui ha'ausuri.
Tara'i nei 'a nugaraau 'anai hau'i ha'abu'oahu, ma tara'i nei
'anai ha'agorohiraau aho'i nei ra daoha, ma ra'i nei 'anai
hei'a'auhi. Ra'i nei 'ia God 'a nugaraau 'anai na'otaranai
heisoi, ma tara'i nei 'anai ha-hadahada 'ini'i mwani ha'atee
he'ete'i hairiu.
29 Ai'a nugaraau hako dorai ha'i Ha'ataari, ma'ua ha'i sae
'anai ha'arangasi'i hura'a 'ado'adona'i a God, ma'ua dorai
ha'ausuri. Ma ai'a dorau to'oraa hakoi bane 'anai hau'i
ha'abu'oahu,
30 mana bane 'anai ha'agorohiraaui nei ra daoha, ma'ua
bane 'anai ha-hadahada 'ini'i mwane ha'atee he'ete'i hairiu,
ma'ua bane 'anai ha'atee ruha-ruhasi'i hura'a.
31 Naasi, suri'i mwani bane 'isi, moi bonasiai daa'i nei nara
ororiu di'u.

Heita'ahi Na Ororiu Di'u

Ma naani mareho na ororiu di'u'i ro'u i mwane bane 'isi.

13

1 'Onaa nau matai ha-hadahada 'ini'i mwani ha'atee
he'ete'i hairiu, ma'ua 'ini'i ha'atee adaa'i enjel, minau ai'a
to'oraai heita'ahi, ni hadahada agu'i ra 'onaai 'o'o ma'ua belo
nara tabatabaa na rongo raha kongari moi.
2 'Onaa wai to'oraai bane 'anai ha'arangasi'i hura'ai
'ado'adona'i a God, ma'ua wai aidangisi'i mwane mareho
hako mana mwane mareho na ai'a sae nai 'irara'i mau,
minau ai'a to'oraai heita'ahi, 'inau 'e mareho haaria moi.
Ma 'onaa wai to'oraai hinihini nai wetewete 'anai ha'atee
tanaai hungahunga maai su'a, minau ai'a to'oraai heita'ahi,
'inau 'e mareho haaria ro'u.
3 Rei'uaa nawai hisungiraaui pohara 'ini'i bori agu'i hako,
ma'uasi wai ha'awatea dorai suu ha'amaesiau na'i 'eu 'iniai
suria agua Kraest, minau ai'a to'oraai heita'ahi, 'a bwa'i
mareho goro nawai daua 'ini'i.
4 Na huunai heita'ahi 'a ha'ata'i hura'a na'i ahumaratanoa
mana hei'a'auhi. Na heita'ahi ai'a 'anai kakawa 'omesiai

nata nei 'ini'i mareho na to'ora'i, ma ai'a 'anai 'adoma'i ha'a-
ta'eta'e ma'ua ha'aba'o.
5 Na heita'ahi ai'a 'anai hauai taha nai arunga ta'aa 'inia
i nata nei, ai'a 'anai 'adoma'ini'o moi haraari'o, ma'ua
taesu'a mwada'u. Ni heita'ahi ai'a 'anai taraa nunuga'i na'i
'ado'adomu i mareho ta'a'i nara hau'i tana'o.
6 Ni heita'ahi ai'a 'anai wa'ewa'e 'ini'i mareho ta'a'i, ma'ata
'anai wa'ewa'e 'ini'i mareho nara ha'a-momori.
7 Ni heita'ahi 'anai ta'ahia taraui nata nei rei'uaa na he'ua.
Ni heita'ahi ai'a 'anai hinihini ha'ata'aiai nata nei, ma'ata
'anai hinihinia mana mangudisia rei'uaa mwani mareho
ha'abooboo abe rai sirimai.
8 Ni heita'ahi 'a ai'a to'o ha'a-arosina. Ma'ata, ra'i bane
rai matai ai'a'i moi, 'onaai bane 'anai ha'arangasi'i hura'a
'ado'adona'i a God, bane 'anai ha-hadahada 'ini'i mwane
ha'atee he'ete'i hairiu, mana bane 'iniai aidangi.
9 'Inia ni aidangi nagau to'oraa mana mareho nagau
ha'arangasi'i hura'a ra ai'a tari dora nara ga'i tari iei.
10 Ma na'i 'oha nagai awa na'i aro, 'oha na mwani mareho
rai goro hako, na bane 'isi rai ai'a'i moi.
11 Na'i 'oha nau kekerei, na hadahadangagu, 'adoma'igu,
mana aidangi agua 'a 'onaai gare. Ma tari mai 'oha nau
rahunimwane, na mwane here ni gare 'au nugasi'i hako.
12 Hoita, na'i 'ohani gau ai'a taraa aidangisia goro a God.
'A 'onaai wana nagau haa na'i gilaasi iroiro na gahu. Na'i
'oha nagaigu heisadoi beia, gaigui aidangisia goro 'onaai
aidangisigaau na haua.
13 Naasi 'e oru mareho narai awa tarau, na hinihini,
'adoma'i heitotori, mana heita'ahi. Mana nei na ororiu di'u
'iniraau, naasi heita'ahi.

14

'E Mamaani 'Ini Rua Bane Ni Hi'ona Maea

1 Moi bonasiai awa tarau na'i heita'ahi, mamoi 'irisi'i ro'u
i bane anai Hi'ona Maea, ororiu i bane 'anai ha'arangasi'i
hura'ai 'ado'adona'i a God.
2 'Ia mo'o na to'oraai bane 'anai ha-hadahada 'ini'i ha'atee
he'ete'i hairiu, 'a ha-hadahada moi tanaa God, ai'a tanaraaui
noni. Suria na mareho na 'unu'i 'a bwa'i sae nai aidangisi'i.
Na Hi'ona Maea na haua tanaai bane 'anai hadanga'ini'i
mareho nara bwarai aidangisi'i.
3 Ma'ata na nei na ha'arangasi'i hura'ai 'ado'adona'i a
God, 'a hadahada tanaraaui noni 'anai 'a'auhiraau dorai
wetewete suri'i hinihinidaa'i. 'A hadahada tanaraau 'ini'i
hadahada ha'a-'o'ori mana ha'a-aroahu.
4 Na nei na to'oraai bane 'anai ha-hadahada 'ini'i
mwane ha'atee he'ete'i hairiu, 'a 'a'auhia moi hinihinina
haraaria. Mia tei na to'oraai bane 'anai ha'arangasi'i hura'ai

'ado'adona'i a God, 'iia 'a 'a'auhi'i hakoi hinihinidaa'i noni
na'i heisoi.
5 'Inau 'au 'irisia domoi matai ha-hadahada hako 'ini'i
mwani ha'atee he'ete'i hairiu, ma'ata 'au huunai 'irisia
domoi to'oraai bane 'anai ha'arangasi'i hura'ai 'ado'adona'i
a God. 'Inia na nei na haua o'asi, 'a rago i noni hini-
hini na 'a'auhiraau di'uraaui nei narau ha-hadahada 'ini'i
mwani ha'atee he'ete'i hairiu. Me 'onaa 'e nei 'anai ha'a-
aidangisiraaui noni 'ini'i 'ado'ado 'ada'i ha'atee he'ete'i o'asi,
ma ni marehosi 'a matai 'a'auhiraau ro'u i noni nai heisoi.
6 Naasi arai do'ora mana asigu'i, 'onaa wai boi mawai
hadahada tana'amou 'ini'i ha'atee he'ete'i nagau ai'a rongo
'irara'i, 'ai he'uaigui 'a'auhi'amou adaa'i mareho 'isi? Ma'ata,
'onaa wai boi mawai ha'a-aidangisi'amou 'iniai maho na 'ia
God na ha'ata'inia tanaau, ma'ua wai ha'ausuri'amou 'iniai
maho nau aidangisia 'abaia God, ma'ua wai ha'arangasi'i
hura'ai 'ado'ado ana'i tana'amou, ni mareho 'isi rai
'a'auhi'amou di'u.
7 Na mareho 'onaai gitaa mana 'au na ai'a tahi awa suri'i
ra o'asi ro'u. 'Onaa na sae 'a to'o uuhia moi 'au, 'ai he'ua
nagai rongo 'iraraa 'inia i gana na uuhia?
8 Ma 'onaa 'ia mo'o na ha'arongo 'iniai tarohani hei'oi 'a
bwa'i taba ha'agorohiai 'ahai, 'a bwa'i nei nai aidangisia do'e
hei'oi nai to'o.
9 'A o'asi ro'u, 'onaa na'o hadahada 'iniai ha'atee he'ete'i
na ai'a sae nai rongo 'iraraa, ma bwa'i sae nai aidan-
gisi'i mareho na'o maani'i mana ha'atee amu'i rai hura'a
pwaranga moi.
10 Na'i marewanani ra ragoi ha'atee he'ete'i hairiu, mana
'adonai ha'atee 'a to'o 'ana 'ado'ado.
11 'Onaa 'e ha'atee nara ha-hadahada 'inia nau ai'a
aidangisia, ma 'inau 'onaai sae mahuara tanaraaui nei
narau ha-hadahada 'iniai ha'atee naasi, ma'uasi 'iraau rai
'onaai mahuara tanaau.
12 Naasi, suriai 'adoma'i wetewete amoou 'anai daa'i bane
anai Hi'ona Maea, moi ha'angonia taraua God 'ini'i bane
narai ha'a-weteweteai heisoi.
13 Naasi, 'iatei na to'oraai bane 'anai ha-hadahada 'ini'i
mwani ha'atee he'ete'i hairiu, 'ai ha'angonia God 'iniai bane
'anai hadahada ruhasi'i hura'ai taha na maani'i tanaraaui
noni.
14 Na'i 'oha nau ha'arahesi 'iniai ha'atee nau ai'a aidan-
gisia, ni tahingagu na ha'arahesi, ma'ata nau ai'a aidangisi'i
taha nau 'unu'i.
15 Naasi 'e taha nawai haa? 'A goro do'au ga'i haa'i hako.
Wai ha'arahesi 'iniai ha'atee he'ete'i, mawai ha'arahesi ro'u
'iniai ha'atee nau aidangisia. Ma 'onaa nawai gana ha'aasaa
God 'iniai ha'atee he'ete'i, wai gana ha'aasaa ro'u 'iniai
ha'atee nau aidangisia.

16 Na'i 'oha na'o ha'atee ha'aasaa God na'i ha'atee he'ete'i
na Hi'ona Maea na haa tana'o, 'a bwa'i tanei 'iniraaui
nei narau goni wou 'anai ha'arahesi nai matai Amen
'anai 'adoma'i aratara 'ini'i hadahada amu'i, suria rau ai'a
aidangisi'i taha na'o maani'i.
17 Rei'uaa na ha'arahesi amua 'anai ha'atee ha'aasaa God 'a
rongo tahitahi goro, me na ha'arahesi naasi 'a ai'a 'a'auhiai
nata nei, suria 'a ai'a aidangisia bei'o.
18 Nau 'au ha'atee ha'agorohia God, 'inia 'au matai
hadahada 'ini'i ha'atee he'ete'i di'umoou hako.
19 Ma'ata na'i 'oha 'anai ha'arahesi goni beiraaui noni,
rei'uaa 'e rima ha'atee ha'amadomaahu moi nau matai
'unua hura'a 'anai ha'ausuriraau, 'a goro baaniai 'unua
hura'ai taringai merui ha'atee na'i ha'atee he'ete'i nai kakui
ahudaau 'ini'i.
20 Arai do'ora mana asigu'i, na 'adoma'imoo'i rai abui
'onaai gare 'ini'i mareho 'isi. Na 'adoma'imoo'i rai 'onaai
saemaua. Ma'ata na'i aba anai ora-ora'a, moi awa odo-odo
'onaai gare mweramwera'a.
21 'Ia Araha God 'a 'unua o'ani na'i Usu-usu Maea,
"'Inau wai ha'a-taariraau woui noni mahuara nara hada-
hada 'ini'i mwane ha'atee he'ete'i 'anai hadahada
tanaraaui noni agu'i.
Ma rei'uaa nai o'asi, 'iraaui noni agu'i rau bwa'i raba rongo'i
hadahada agu'i."*
22 Naasi ni bane 'anai ha-hadahada suri'i ha'atee he'ete'i
hairiu, 'e ha'ara tanaraaui nei narau ai'a hinihini, ai'a
tanaraaui noni hinihini. Mana bane 'anai ha'arangasi'i
hura'ai 'ado'adona'i a God, 'e bane na 'a'auhiraaui noni
hinihini, ai'a 'ada'i nei narau ai'a hinihini.
23 'Onaa na noni hinihini hako rai boi goni marai
hadahada 'ini'i ha'atee he'ete'i hairiu, ma ra'i nei nara ai'a
aidangisi'i ha'atee o'asi ma'ua ra'i sae ahurodo rai siri ro'u
wou, na'i 'oha rai rongo'amou, rai 'adoma'inia domou bweu.
24 Ma 'onaa 'imoou hako mou ha'arangasi'i hura'a
'ado'adona'i a God na'i 'oha narau siriwou, 'iraau raigu
'ome 'irara'i ora-ora'a adaa'i 'ini'i taha narau rongo'i, mana
mareho rau rongo'i rai hiiri'i tahingadaa'i.
25 Na mwani mareho ta'a'i nara bainihu suri'i tahin-
gadaa'i rai ha'ata'i hura'a. Naasi raigui topiruru auru
'anai ha'arahesia God marai ha'arangasia hura'a o'ani,
"Ha'amomori! 'Ia God 'a awa 'ini bei'amou."

Herehere 'Anai Rihunga'i

26 Arai do'ora mana asigu'i, maho nau 'unua tana'amousi
'a o'ani. Na'i madoraa namoi boi goni 'anai rihunga'i, 'e
nei beiai gana, 'e nei 'anai ha'ausuriraaui noni, 'e nei 'anai

* **14:21** 14:21 Aisaea 28:11-12

maani'i hura'ai taha na 'ia God na ha'ata'ini'i tanaa, 'e nei
'anai ha-hadahada 'ini'i mwani ha'atee he'ete'i hairiu, ma'e
nei 'anai ha'atee ruhasi'i hura'ai taha na 'unu'i. Ma na'i 'oha
namoi haa'i mareho 'isi, moi haa'i hako 'anai ha'a-wetewete'i
hinihinidaa'i sae ni heisoi.
27 Hoita, 'onaa tara'i nei narau raba hadahada 'ini'i
mwane ha'atee he'ete'i hairiu, 'e waira rua ma'ua oru moi
narai matai haua. Ma na'i 'oha narai hadahada, rai abui
hadahada ta'i 'oha. 'Onaa ta'i abe nai hadahada, ma ta'i
nei nai ha'aagau 'anai ha'atee ruhasi'i hura'a tanaraaui noni
taha na 'unu'ia mo'o na hadahadasi.
28 Ma 'onaa na bwa'i sae 'anai orisi hadahada, me'ia mo'o
na ha-hadahada na'i ha'atee he'ete'i 'ai papaku. 'A goro do'ai
hadahada haaria tanaa God.

29 Na'i aba 'anai ha'arangasi'i hura'ai 'ado'adona'i a God,
'e waira rua ma'ua oru moi narai matai hadahada miraaui
noni hinihini raigui wai'ado'ado goro suri'i mareho narau
'unu'i.
30 Ma 'onaa 'e abe 'iniraaui nei narau bahurongo na 'ia
God 'ai ha'ata'inia tanaai mareho 'anai maania, 'ia mo'o na
hadahada 'ai papaku ga'u maai ha'awateai nata abe 'anai
hadahada.
31 'Onaa moi suriai heresi, 'i'amou hako moi matai to'o
madoraa 'anai ha'arangasi'i hura'a i 'ado'adona'i a God. Ma
naasi moi matai ha'ausuringa'i baani'amou, mamoi matai
ha'a-'o'ori'amou hairiu.
32 'Iraaui nei narau to'oraai bane 'anai ha'arangasi'i hura'a
i 'ado'adona'i a God, rau matai ha'a-bwarasiraau haariraau
'anai hadahada na'i madoraa na nata sae 'a hadahada.
33 'Inia 'ia God 'a 'irisia do mwani mareho rai abui sikoha'i,
me dogai awa aratara goni goro. Ma naasi herehere adaa'i
noni hinihini suri'i mwane 'omaa.

34 'Io, 'iraaui urao ra ga'i bahu na'i 'oha nara goni hako
mai noni hinihini 'anai ha'arahesi. 'A ai'a ta'isada dorai
hadahada, ma 'onaai 'unua ana tanagaau na'i Ringe ana'ia
Moses, rai awa na'i bahaidi heimarungi adaa'i saemwane.

35 'Onaa 'e mareho narau raba aidangisia, 'a goro dorai
songa'iniraaui mwane adaa'i 'oha narai aho'i 'ari suri'i ruma
adaa'i. Ai'a 'ome arari tanaai urao do'ai 'unu'i hura'ai taha
na 'adoma'ini'i na'i 'oha nara goni mai na'i ruma maea 'anai
ha'arahesi.

36 'Onaa mou ai'a 'adoma'i aratara beiau, 'a 'ua? Mou
'adoma'inia dona Taroha Goro ana God 'a taraawa'a
bei'amou ma do 'i'amou moi na taha bei'amou?
37 'Onaa 'e nei na 'adoma'inia do 'iia 'e sae 'anai
ha'arangasi'i hura'a i 'ado'adona'i a God ma'ua 'e bane anai
Hi'ona Maea na daua, 'a ga'i aidangisia doni maho nau usua
dio tana'amou, ra'i ha'atora baania Araha.

38 Ma 'onaa 'a 'ageta'i rongoai ha'ateeni, 'i'amou moi abui
rongo'i ro'u i taha na maani'i.
39 Hoita naasi arai do'ora mana asigu'i, moi 'adoma'i
wetewete 'anai dauai bane 'anai ha'arangasi'i hura'a i
'ado'adona'i a God. Ma'ata mou abui ha'a-bwarasiraaui nei
narau to'oraai bane 'anai ha-hadahada 'ini'i mwane ha'atee
he'ete'i hairiu.
40 Ma'ata moi 'iraraa do na mwane mareho hako namoi
haa'i, moi haa'i suriai huunai herehere na goro ma odo-odo.

15

Na Suruta'e Aho'i Ana Kraest

1 Arai do'ora mana asigu'i, nau raba ha'a-'adoma'i
aho'isi'amou aho'i 'iniai Taroha Goro nau bwani taroha'inia
tana'amou. Mou bwani daua'a ma naasi mareho na ha'a-
wetewete'i hinihinimoo'i.
2 Ma 'onaa mou dau baabau na'iei, moi daua namoou i tahi
tarau. 'Onaa mou ai'a, mana hinihinimoou 'ai 'ari pwaranga
moi.
3 'Inau maania tana'amoui taha nara maania tanaau na
ororiu di'u. Naasi mae na haua Kraest na'i dadaahoro 'ini'i
ora-ora'a agaa'i 'onaai usua ada i rarabea na'i Usu-usu Maea
na'i 'oha bwani.
4 Ra aoraa na'i wabwa, 'e rua dangi na hako mana'i oruna
'a suruta'e aho'i 'onaai ha'arangasia ada na'i Usu-usu Maea.
5 Ma ha'ata'i tanaa Pita, ma na'i muri 'agu ha'ata'i ro'u
tanaraau hakoi ta'i tangahuru mana rua Ha'ataari.
6 Ma na'i muri 'e rima meru madara 'iniraaui noni
hinihini na ha'ata'i ro'u tanaraau moi na'i ta'i 'oha, ma ragoi
nei 'iniraau nara tahi mau rei'uaa haru nei ra mae'a.
7 Naasi 'a ha'ata'i ro'u tanaa Jems, na'i muri 'agu ha'ata'i
ro'u tanaraau hakoi Ha'ataari.
8 Na'i ha'ahakona 'agu ha'ata'i ro'u tanaau, 'inia 'inau
'onaai nei nau ai'a huta na'i huunai madoraa 'ana.
9 Nau ai'a ororiu di'u 'onaairaaui tara'i Ha'ataari, ma ai'a
ta'isada dorai 'unuau 'iniai Ha'ataari, suria 'au norata'aia
heisoi ana God.
10 Ma'ata suriai goro ana God 'iniau, na hauau o'asi
'inia 'onaai Ha'ataari, mana goro na haa 'iniau 'a ai'a 'ari
pwaranga. 'Inau nau tau'aro raha di'u baaniraaui mwane
Ha'ataari hako, ma ai'a do 'inau haariau, me 'iniai hei'a'auhi
ana God 'a awa beiau.
11 Ma ai'a 'ua, rei'uaa 'inau ma'ua 'iraau narau taroha'iniai
Taroha Goro. Taha na ororiu, naasi do 'i'amou mou
hinihinia'a moi ta'i Taroha Goro naasi.

Na Suruta'e Aho'i Adaaui Noni Hinihini

12 'Onaa namou hinihiniai taroha'inia ameeu i suruta'e
aho'i ana Kraest baaniai mae, ma he'ua i 'unua amoou do
'iraaui nei nara mae ra bwa'i suruta'e aho'i?

13 'Onaa nara bwa'i suruta'e aho'i, ma ha'ata'inia do'ia
Kraest ai'a suruta'e aho'i ro'uta baaniai mae.
14 Ma 'onaa 'ia Kraest 'a ai'a suruta'e aho'i baaniai mae,
me 'i'ameu meu heitaroha'i pwaranga, mana hinihinimoou
'a 'ari pwaranga ro'u moi.
15-16 Mana nata mareho ro'u, 'onaa 'iraaui nei ra mae ra
bwa'i suruta'e aho'i, mana maho nameu taroha'inia 'inia
God do'a ha'a-suruta'ea Kraest baaniai mae 'a ai'a ha'a-
momori. Ma 'onaa 'a ha'a-momori do 'iraaui sae ra mae
ra bwa'i suruta'e baaniai mae, me 'ia Kraest 'a ai'a suruta'e
baaniai mae.
17 Ma 'onaa 'ia God 'a ai'a ha'a-suruta'ea Kraest baaniai
mae, na hinihinimoou 'a 'ari pwaranga moi mamou awa
ro'u mau suri'i ora-ora'a amoo'i,
18 mana nei nara hinihinia Kraest nara bwane mae'a rau
ai'a ataha beia God!
19 Ma 'onaa gau 'adoma'inia doni hinihinigaau beia
Kraest do 'ana moi tahitahi agaau na'i marewanani, ma
ha'arohaigaau di'u, suria na hinihinigaau 'e maho haaria
moi.
20 Ma'ata 'a ai'a o'asi! 'Ia God 'a bwani ha'a-suruta'ea
Kraest baaniai mae, ma ha'ata'inia do'ia God 'ai ha'a-
suruta'eraau ro'u baaniai mae 'i nei nara mae.
21 Mou 'iraraa, suria ni mae 'a boi moi baaniai ta'i sae, na
suruta'e aho'i 'a boi ro'u moi baaniai ta'i sae.
22 'Igaau hako gai mae suria 'igaau ra'i warowarona Adam,
miraaui nei narau hinihinia Kraest rai suruta'e aho'i baaniai
mae.
23 Ma'ata 'e nei ma to'oraai madoraa ana 'anai suruta'e
baaniai mae. 'Ia Kraest na suruta'e na'i na'o, mana nei ana'i
raigui suruta'e ro'u na'i 'oha nai aho'i mai.
24 Na'i muri 'aigui tari ha'ahakonai marewana. 'Ia Kraest
'ai hei'oi, maai ha'aheho'i mwani adaro mana mwani
mareho ta'a'i nara to'o mena. Ma na'i 'ohasi, 'ia Kraest 'aigui
taranga'inia tanaa Godi Amana i hourana 'anai marungia.
25 Ma na'i na'o, 'ia Kraest 'ai heimarungi tarau tari 'oha 'ai
ha'ahehoraau hakoi maerongana.
26 Mana mae, naasi maeronga ha'ahako 'anai ha'a-ai'aa.
27-28 'Inia na Usu-usu Maea 'a o'ani, “'Ia God 'a
nuga'i mwane mareho hako na'i bahainai heimarungi ana
Kraest.”* Hoita, na'i 'oha nara 'unua do mwane mareho
hako 'ia God na nuga'i na'i bahainai heimarungi ana, gau
aidangisia goro do'ia God 'a ai'a nugaa haaria na'i bahainai
heimarungi ana Kraest. Ai'a! 'Ia God haaria na hauai mena
tanaa Kraest 'anai marungi'i mwane mareho hako. Ma na'i
'oha na 'ia God 'a nuga'i mwane mareho hako na'i bahainai
heimarungi anai garena 'ia Jisas Kraest, 'ia Kraest 'aigui

* **15:27-28** 15:27-28 Psalm 8:6

nugaa auru haaria na'i bahainai heimarungi ana God. Ma naasi 'ia God naigui marungi'i mwani mareho hako.

29 'Onaai bwani 'iraraa amoou, tara'i nei ra bwareomaea 'anai 'a'auhiraaui sae ra mae. 'A 'ua narau daua 'iniai bwareomaea naasi, 'onaa narau 'iraraa do'iraaui sae ra mae ra bwa'i suruta'e aho'i?

30 Ma 'onaa gau bwa'i suruta'e aho'i baaniai mae, 'i'ameu meu ga'i bwa'i mwa'emwa'e 'anai taroha'inia Kraest 'ado 'oha rei'uaa namei mae!

31 'Ado dangi 'au hano suaai mae! 'A ha'a-momori naasi. 'Onaa 'a ai'a ha'a-momori, 'a ai'a ha'a-momori ro'u do 'inau 'au wa'ewa'e di'u 'iniai hagu amoou beiai Arahaga 'ia Jisas Kraest.

32 Na'i Efesas 'iraaui nei narau aba gugua rau 'onaai mwamwaa wawauru narau raba ha'ata'aiau di'u. 'E taha na goro 'iniai rongomaata'i 'onaa nagau bwa'i suruta'e aho'i baaniai mae? 'Onaa nagau bwa'i suruta'e aho'i baaniai mae, 'a goro gasi dogai ha'isuriai ha'atee na o'ani, "Gai ngaungau magai gonogono, 'inia na'i ho'oa gai mae."†

33 Ra gasi pwari'i'amou 'ini'i mwane mamaani o'asi. 'I'amou mou aidangisiai ha'atee ra 'u'unua na o'ani, "Abui hagu beiraaui nei na barongadi ra ta'a'i, rau gasi ha'ata'aiai barongamu na goro."

34 Moi wai'i aho'i mai 'adoma'imoo'i mamoi hura'a mai baaniai ora-ora'a. Ra'i nei 'ini'amou, mou ai'a huunai aidangisia God. Ni mareho nau 'unua tana'amousi 'e mareho namou ga'i ninima suria.

'Omehanai Abe 'Oha Nai Suruta'e Aho'i

35 Ra'i nei rai o'ani, "'Ai he'ua ni sae ra mae raigui suruta'e aho'i ro'u baaniai mae? Mana abeda rai 'ome he'ua?"

36 Oru bweu! Na heiarami 'oi sadoia na'i baronganai kora. Na'i 'oha na'o hasiai kora na'i mou amua, na kora 'ai mae ga'u maigui tano'i raboa.

37-38 Na korai wiit ma'ua namoiwou ta kora na'o hasia 'a 'ome he'ete'i baaniai mareho na raboa, suria 'ia God na haa tanaai 'omeha na'i 'oha na raboa ara'a ma suriai 'omeha na 'ia God na 'irisia.

39 Na mwane maho nagau hasi'i, na abedaa'i ra 'ome he'ete'i hairiu na'i 'oha ra tahi ara'a. 'A ta'isada ro'u bei'i mwane mareho tahitahi na'i marewana, 'onaaigiai noni, ma'ua mwamwaa, manu, mana ii'a.

40 'Ia God 'a ha'apwa'ara'i mwani mareho na'i marewana ma na'i aro marawa. Mana 'ome goro ni maho ni aro 'a he'ete'i baaniai 'ome goro ni maho ni marewanani.

41 Na sina 'e 'ome goro ana haaria, na hura 'e 'ome goro ana ro'u haaria, mana hee'u ra'i 'ome goro adaa'i ro'u haari'i. Mana hee'u ra'i 'ome goro adaa'i ro'u he'ete'i hairiu.

---

† **15:32** 15:32 Aisaea 22:13

42 'Ai o'asi ro'u i abegaa'i na'i 'oha 'ia God 'ai ha'a-
suruta'egia baaniai mae. Na abe nagau toringia na'i 'oha
nagai mae 'a bwa'i orea mai ngabo, ma'ata ni abe na 'ia
God nai ha'a-suruta'ea aho'i 'ai awa tarau.
43 Ni abe na 'ome ta'aa ma maemae'a ga'u, 'ia God 'ai ha'a-
'omegoroa maai ha'a-wetewetea na'i 'oha 'ai ha'a-suruta'ea
baaniai mae.
44 Ni abe nagau toringia, 'e abe moi 'anai marewanani,
mana abe nai suruta'e aho'i, 'e abe 'anai aro. 'Onaai to'oraa
agaaui abe 'anai marewana, 'a o'asi ro'u, na'i nata aba 'e abe
'anai aro.
45 Na'i Usu-usu Maea ra usua dona 'etanai sae, 'ia Adam,
'ia God 'a ha'apwa'araa ma hauai tahi tanaa. Mana ruanai
Adam, 'ia Kraest, 'e Hi'ona na matai hauai tahi tanagia.
46 Naasi mou 'omesia doni abe 'anai aro 'a ai'a boi na'i
na'o, ma'ata na abe ni marewana ga'u, maagu boi na'i muri
'i abe 'anai aro.
47 Na 'etanai Adam 'ia God 'a tau'arona mai baaniai ano,
mana ruanai Adam 'a boi baaniai aro.
48 'Igaau hako inoni nai marewanani, gau to'oraai abe
'onaai abenai nei na boi baaniai ano. Migaaui nei nagai
taha mau ara'ai aro, na abega rai 'onaai abenai nei na boi
baaniai aro.
49 Ha'amomori! Na abega na'i 'ohani 'e abe ni marewanani
moi 'onaai abena Adam, ma na'i muri na abega 'ai ta'isada
mau ro'u 'onaai abena Kraest na boi baaniai aro.
50 Nau wai 'unua tana'amou arai do'ora mana asigu'i, na
abe hasi'o mana 'abu 'a ai'a arari 'anai siri na'i hourana ana
God. Ni abega 'ai ngabo ai'aa moi ma ai'a ta'isada 'anai awa
tarau na'i aro.
51 'Io. Wai 'unua tana'amoui mareho na bainihu namou
ai'a aidangisia. 'Igaau gau bwa'i mae hako. 'Inia na'i 'oha
nagai rongoa rai uuhiai ahuri ha'ahako, na abegaa'i rai orisi
'ini'i abe haoru
52 mana orisi nagai haua 'ai raurau di'u 'onaai maregugu
anai maa. Na'i 'ohasi, ni nei ra mae raigui suruta'e mana
abedi rai orisi mara bwa'i mae'a ro'u ta 'oha, mana nei nara
tahi na'i 'ohasi na abedi rai orisi o'asi ro'u.
53 'Inia 'a ororiu doni abe na matai ngabo 'ai orisi 'iniai
abe na bwa'i matai ngabo, mana abe na matai mae 'ai orisi
'iniai abe na bwa'i matai mae.
54 Ma na'i 'oha naigui to'o o'asi, naasi 'aigui to'o ha'a-
momori taha nara usua na'i Usu-usu Maea na o'ani, “Ni mae
naasi 'ia God 'a ha'a-ai'aa ma bwane ha'ahehoa'a!”‡
55 “Gaugu bwa'i mamaa'usia'a i mae,
mana mae 'agu ai'a to'o mena'a 'anai ha'ata'aigaau!”§

‡ **15:54** 15:54 Aisaea 25:8 § **15:55** 15:55 Hosea 13:14

56 'Irai noni ra mamaa'usiai mae 'ini'i ora-ora'a adaa'i.
Marau ora-ora'a suriai horosi'i adaa'i Ringe ana'ia Moses.
57 Ma'ata gau ha'atee ha'agorohia God, 'inia 'a ha'ahehoa
tanagaaui mae mana ora-ora'a 'iniai mae ana Araha aga,
Jisas Kraest!
58 Naasi arai do'ora mana asigu'i, moi ura baabau mamoi
abui su'a mwada'u baaniai taha na odo-odo. Moi abui agohe
'anai hau'i tau'aro amoo'i tanaa Araha, 'inia mou 'iraraa do
'abwa'i tau'aro namoi haua tanaa Araha nai 'ari pwaranga.

16

Goni Ha'a Nadaaui Inoni Hinihini

Na'i Jerusalem

1 'Io. Na'i 'oha namoi goni ha'a 'anai 'a'auhiraaui
noni ana'ia God na'i Jerusalem, moi haai here nau 'unua
tanaraaui noni hinihini na'i Provensi Galesia.
2 Suri'i 'ado dangi sade, 'ahutanai noni 'ai nuga sigiai siha
ha'a na matai haa mai taguma'inia. 'Ai suria moi siha na
matai sadoia na'i sadesi. Moi haua o'asi neina 'oha nawai
ataha mai bei'amou, ni ha'asi 'ai bwane awa agau'a, mamou
bwa'i bonasiai soi ha'a ro'u'a baani'amou.
3 Na'i 'oha nawai ataha wou, 'au rabasia domoi sigihiraau
tara'i sae 'anai waai bane amoou 'ari Jerusalem. Minau
wai haua ta usu-usu 'anai ha'ataaria beiraau maai ha'a-
aidangisiraaui sae hinihini na'i Jerusalem 'iniraau.
4 Ma 'onaa na 'ariwou mawai 'omesia do'a arari do 'au ga'i
'ari ro'u, me 'iraau ga'i hano ro'u moi beiau.

'Ado'adona'i a Pol 'Anai Haa'i

5 Na'i 'aariha agua, nau 'adoma'inia dowai taha ga'u na'i
Provensi Masidonia mawaigui ataha bei'amou.
6 'A 'ome 'onaa do 'au ga'i gere awa orea bei'amou, gasi
tari 'oha nai hako i madoraani awarosi. Naasi mamoigui
'a'auhiau ro'u na'i 'aariha agua 'ari suri'i dora nawaigui 'ari
ro'u suri'i.
7 'Au ai'a rabasia dowai garihi'amou moi suriai gere
madoraa mawaigui hano ro'u 'ari ta dora he'ete'i, me 'au
rabasia dowai awa bei'amou gere orea 'onaa 'ia Araha 'a
'irisia.
8 Ma'ata 'inau wai awa ga'u moi 'ini na'i Efesas, tari dangi
na 'iraaui Jiu rai ha'ato'oai Rongoi Pentikos.
9 'Inia na'i 'ini 'au to'oraai kae madoraa goro 'anai hau'i
mwane tau'aro goro, rei'uaa na ragoi nei ra ura bwarasiau.
10 Na'i madoraa na 'ia Timoti 'ai ataha bei'amou, moi
ha'amaotoa goro, 'inia 'iia 'e noni tatau'aro ro'u ana Araha
'onaaiau.

11 Abu tanei 'ini'amou nai 'ome heiheia, ma'ata moi
'a'auhia maai 'ari daara'i goro na'i 'aariha ana tari 'oha nai
ataha aho'i mai beiau. 'Inia 'inau 'au totoriai aho'i mai ana
beiraau ro'u haru noni hinihini narau hano beiasi.
12 Hoita, i do'oragaaua Apolos 'au ha'ata'u'ua wetewete
moe'a do'ai hano beiraau haru noni hinihini narai 'ariwou
garihi'amou, ma'ata 'a ai'a 'adoma'inia do'ai hano beiraau
na'i 'ohanisi. Ma'ata 'oha nai 'omesia ta madoraa goro, ma
'ai 'ariwou mau.

Ha'atee Ha'ahako Ana'ia Pol

13 Moi 'ome'ome goro, mamoi ura baabau suri'i hinihini-
moo'i. Mou abui mamaa'u, moi wetewete.
14 Na mwane mareho namoi haa'i moi hau'i beiai
heita'ahi.
15 Mousu 'adoma'inia Stefanas miraaui nei narau ta'i
awa na'i ruma ana. 'Iraau naasi 'i noni hinihini narau
rihosi tahamora na'i Akaea, marau wateraau haariraau
'anai 'a'auhiraaui noni ana'ia God. Mau ha'a-ta'u'u'amou
arai do'ora mana asigu'i,
16 'anai suriraaui sae o'asi, ma'ua 'iatei na tatau'aro raha
tanaai heisoi 'onaairaau.
17 'Au ta'i kae wa'ewa'e di'u 'iniai ataha mai adaaua
Stefanas, Fotiunatas mea Akaekas. Rei'uaa namou ai'a ataha
mai, me 'iraau narau ataha 'ini'amou
18 marau ha'a-wetewetea di'u i 'adoma'igu, 'onaai ha'a-
wetewetea adaaui 'adoma'imoo'i na'i na'o. Na inoni o'asi,
moi 'adoma'i ha'ahou'i.
19 'Irai inoni hinihini suri'i 'omaa na'i Provensi Eisia rau
'unua woui ha'atee wa'ewa'e adaau tana'amou. 'Ia Akuila
mea Prisila, miraaui inoni hinihini narau goni tarau wou
'anai ha'arahesi na'i ruma adarua, rau 'unua ro'u wou i
ha'atee wa'ewa'e adaau tana'amou na'i atana Araha aga.
20 Miraau hakoi inoni hinihini na'i 'ini rau 'unua ro'u wou i
ha'atee wa'ewa'e adaau tana'amou. 'Oha moi awa goni noni
hinihini 'onaai ta'i ruruha, moi here beiai nata nei* 'anai
ha'ata'iniai heita'ahi amoou tana'amou hairiu.
21 'Inau haariau a Pol nau usu ha'ahakoai usu-usuni 'iniai
rimagu 'anai 'unuai ha'atee wa'ewa'e agua tana'amou.
22 'Iatei na ai'a ta'ahia Araha, na ha'a-mama'ai ana God 'ai
auru na'i hungana.
Araha, 'oi boi raurau!
23 'Au ha'arahesi mia Araha aga 'ia Jisas 'ai
ha'agorohi'amou.

---

* **16:20** ***Here beiai nata nei:*** Na'i ha'atee ni Grik ra 'unua "ngooniai nata nei beiai heingooni ni heita'ahi." Na'i madoraasi, 'iraau sae mwane rau ngooniai babanai nata sae mwane, miraaui urao rau ngooniai babanai nata urao 'anai ha'ata'iniai heita'ahi tanaraau hairiu. 'A ta'isada beiai herehere agaau na'i 'ohanisi 'oha gau here beiai nata nei.

24 'Au ta'ahi'amou hako i nei namou hagu beia Jisas Kraest.
Amen.

Na Ruanai Usu-usu Ana Pol Tanaraaui Noni Hinihini Na'i Korin

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A 'ua? Na'i 'oha na'o siri suri'i mwane mareho bwara, 'o arungana do'a goro do nata sae 'ai aidangisi'i ro'u bei'o i taha na'o siri na'iei? Na'i 'oha na 'ia Pol 'a usu'i usu-usu ana'i 'a matai ha'a-'o'oriraaui nei narau awa bwara, 'inia 'iia haaria 'a bwane siri suri'i mwane maho bwara na'i tahitahi ana.

Na'i 'oha na ha'ataariai 'etanai usu-usu ana tanaraaui noni hinihini nai Korin, gasi na'i muri 'ia Pol 'a taha ga'u beiraau. Ma na'i 'oha na aho'i, 'a hauai nata usu-usu nagu raongiraau na'iei neina rai araisuria God. Miraaui noni na'i Korin rau arunga ta'aa marau taesu'a 'iniai raongiraau ana. Ma tara'i sae hinihini na'i Korin rau pwari'i 'ana Pol do 'iia ai'a huunai Ha'ataari.

Ni buka nagau 'unua 'iniai ruanai Korin 'a ga'i 'onaa do naasi oruna'a i usu-usu na 'ia Pol na haua tanaraau noni hinihini nai Korin. Na'i raronai usu-usunisi 'ia Pol 'a raba ha'agorohi'i aho'i 'adoma'idaa'i marai aidangisiai heita'ahi na haua Pol tanaraau. Mia Pol 'a maani'i mwani mareho nara to'o na'i tahingana nara ha'ata'inia do 'iia 'e huunai ha'ataari. 'Iraaui noni nai Korin rau siri suri'i mwane madoraa bwara suri'i tahingadaa'i. Naasi 'ia Pol 'a maani'i tanaraau tara'i mareho bwara nara to'o na'i raronai tatau'aro ana 'anai ha'a-aro'i ahudaa'i.

'Oha na 'oi 'oha'iniai ruanai Korin 'oigui 'omesia doni mareho bwara na 'ia Pol na siri suri'i, ra 'a'auhia 'anai ahu ta'ahiraaui nei narau siri suri'i mareho o'asi ro'u. 'Oi wai'ado'ado suriai taha na 'oi matai haua 'anai ha'ata'iniai heita'ahi tanaraaui nei narau siri suri'i mareho bwara.

1 Tana'amoui noni ana'ia God na'i 'omaai Korin, mei tanaraau hako inoni hinihini na'i Provens amoou na'i Akaea. 'Inaua Pol na 'ia God na sigihiau 'anai Ha'ataari ana Jisas Kraest, mea Timoti 'i do'oragaau, namiri hauai usu-usuni.

2 Mau ha'arahesi mia God mea Araha aga 'ia Jisas Kraest, rarui goro 'ini'amou mararui ha'a-awa ha'agorohi'amou.

Pol 'A Ha'atee Ha'agorohia God

3 Ha'atee ha'agorohia God, i amana Araha aga Jisas Kraest. 'E Ama ni heita'ahi, ma'e God ni ha'a-'o'ori.

4 'Iia na ha'a-'o'ori'ameu suri'i madoraa nameu siri suri'i rongomaata'i, neina 'i'ameu mei ha'a-'o'oriraau ro'u i nei narai rongomaata'i, 'onaai ha'a-'o'ori'ameu ana God.

5 'I'ameu meu rongomaata'i di'u 'ini suria ameeua Kraest,
mana'i madoraa nameu rongomaata'i di'u o'asi, na ha'a-
'o'ori ana God 'a raha di'u ro'u tana'ameu 'ini hagu ameeu
beia Kraest.
6 Na rongomaata'i nameu siri suri'i, 'e mareho 'anai ha'a-
'o'ori'amou ma 'e mareho na bwane 'a'auhi'amou 'anai
aidangisia Kraest. 'Ia God 'a ha'a-'o'ori'ameu neina 'i'ameu
mei ha'a-'o'ori'amou ro'u mamoi ahumaratanoa 'anai siri
daara'ini'i rongomaata'i na 'i'ameu meu siri daara'ini'i ro'u.
7 Naasi 'i'ameu meu ai'a 'adoma'i heiruarua'a 'ini'amou,
suria meu 'iraraa do na'i madoraa moi siri suri'i rongo-
maata'i 'onaai rongomaata'i nameu siri suri'i, moi daa'i ro'u
i ha'a-'o'ori nameu daa'i.
8 Arai do'ora mana asigu'i, 'au 'irisia domoi aidangisiai
maho nameu siri sadoia na'i Provens na'i Eisia. 'A arunga
ta'aa, ma hihi'a di'u tana'ameu, mameu 'adoma'inia do
meugu bwa'i tahi'a.
9 'Ado 'oha meu arunga 'iraraa ra ha'aagau moi 'anai
ha'amaesi'ameu! Ma'ata 'a o'asi do 'i'ameu mei abui
'u'uri'ameu haari'ameu me domei 'u'uria God, 'inia 'iia naasi
nai ha'a-suruta'eraaui noni baaniai mae.
10 God 'a ha'atahi'ameu baaniai maemaeha naasi, ma'ai
ha'atahi'ameu ro'u moe'a. Meu hinihini wetewete do 'iia 'ai
ha'atahi'ameu mau ro'u,
11 suriai 'a'auhi'ameu amoou suri'i ha'arahesi amoo'i. 'Ia
God 'ai 'a'auhi'ameu 'ini rago adai noni nara ha'arahesi
'a'auhi'ameu. Ma 'ai ragoi nei rai ha'atee ha'agorohia God
na'i 'oha rai 'omesiai hei'a'auhi na haua tana'ameu.

Pol 'A Orisiai Maho Na 'Adoma'inia

12 'I'ameu meu mari'ori'o, 'inia meu 'irara ha'agorohia
doni barongamee'i ra odo-odo tanaraaui mwani noni hako
'onaai 'irisia ana God, me ororiu tana'amou. Ni awa odo-
odo nameu haua, meu haua suriai goro ana God 'ini'ameu,
ai'a suriai aidanginai noni.
13-14 Suri'i usu-usu agu'i tana'amou, 'au ai'a ha'atee bibii
ma'ua usu'i dio i taha narai bwara di'u tana'amou 'anai
aidangisi'i 'onaai 'unua adaau tara'i nei. 'Au 'iraraa do
mou ai'a aidangisi'i hako barongamee'i, ma'ata meu huunai
rabasia domoi aidangisi'i goro mau. Ma naasi na'i 'oha
Araha Jisas 'ai aho'i mai, moigui mari'ori'o 'ini'ameu,
mi'ameu meigui mari'ori'o ro'u 'ini'amou.
15 'Iniai 'iraraa agua domoi mari'ori'o 'ini'ameu, nau
'adoma'inia 'inia ani dowai ataha ha'arua bei'amou, neina
wai 'a'auhi'amou ha'arua ro'u.
16 'Au 'adoma'inia dowai taha bei'amou na'i 'oha nawai
hano 'anai 'ari Provensi Masidonia, mana'i 'oha nawai aho'i
mai. Ma na'i 'ohasi, moigui 'a'auhiau na'i 'aariha nawai haa
'ari na'i Provensi Jiudea.

17 'A 'ua? Gasi, mou 'adoma'inia do 'inau 'au orisia raurau
moi 'adoma'igu 'iniai ai'a taha agua bei'amou 'onaai 'unua
agua ani. Ai'a! 'Inau ai'a 'onaairaaui sae ahurodo nara haa
'io maraugu orisi'i aho'i 'adoma'idaa'i na'i muri.
18 Mwane mareho nameu 'unu'i tana'amou ra ha'a-
momori 'onaaia God na ha'a-momori tarau. 'Oha nameu haa
'io tana'amou meugu bwa'i orisi'i'a i 'ado'adomee'i 'onaa na
bwa'i tarana.
19 'A o'asi suria 'ia Jisas Kraest i garena God na 'i'ameu
a Saelas mea Timoti nameu taroha'inia tana'amou, 'a ai'a
'anai haa 'io na'i 'ohani ma do'aigui orisia aho'i 'ado'ado na'i
muri. 'Ia Jisas 'a haua tarau i mareho na duruduru 'inia.
20 Na mwane duruduru ana'ia God, 'ia Kraest na ha'ato'o'i.
Ma naasi gau matai ha'aasaa God o'ani, "Ha'amomori, 'ia
God 'a haua tarau i maho na duruduru 'inia. Amen."
21 'Ia God naasi na 'a'auhigia 'anai ura baabau na'i
hinihinigaau beia Kraest. 'A sigihigia 'anai ha'i inoni ana'i,
22 ma ha'ataaria mai Hi'ona Maea 'anai mono na'i raroga.
'A 'onaai ha'ara 'anai ha'ata'inia do'ia God na to'oragia ma
ha'ata'inia doni duruduru ana'i rai ha'a-momori tanagia.
23 'Io, waigui ha'ata'inia tana'amou i taranai taha nau ai'a
taha aho'i mai 'inia na'i Korin, mia God na 'iraraa doni
mareho nau maaniani 'a ha'a-momori! Nau ai'a taha mai
bei'amou ani suria 'au ai'a 'irisia domoi arunga ta'aa di'u
'oha wai hadahada ha'a-ta'ai'amou 'ini'i barongamoo'i nara
ai'a goro.
24 Ai'a domeu raba ha'a-'usu'usu'amou moi 'anai hinihini'i
mareho nameu hinihini'i, 'inia meu 'iraraa do mou ura
baabau na'i hinihinimoo'i. 'I'ameu meu raba 'a'auhi'amou
moi 'anai ha'a-wa'ewa'e'amou.

2

1 'Oha nau awa bei'amou na'i na'o ani, 'au ha'atee
wetewete tana'amou mau ha'a-arungata'ai'amou. Na tarana
naasi naugu orisia 'inia i 'adoma'igu 'anai boi garihi'amou
ro'u. 'Au gasigu ha'a-arungata'ai'amou ro'u.
2 'Inia 'onaa nawai ha'a-ahutotou'amou, ma bwa'i
nei'a ro'u naigui ha'a-wa'ewa'eau. Suria 'i'amou moi
namou matai ha'a-wa'ewa'eau. 'Inia 'onaa nawai ha'a-
ahutotou'amou, ma'ai bwara tana'amou 'anai ha'a-
wa'ewa'eau!
3 Naasi tarana nau raongi'amou 'inia na'i nata usu-usu
ani. 'Au ai'a 'irisia do 'iraaui mwane narau ga'i ha'a-
wa'ewa'eau, naraigui ha'a-ahutotouau na'i 'oha nawai 'ari
wou. Ma'ata 'inau 'au hinihini domou araisuri'i mareho nau
usu'i tana'amou ani, ma naasi 'inau wai wa'ewa'e, mi'amou
ro'u moi wa'ewa'e.
4 Na usu-usu nau haua ani 'au haua beiai ahutotou. Na
wainai maagu ra ahe 'iniai raha di'u anai ahutotou na'i

tahingagu. Ma ai'a do 'au raba ha'a-ahutotou'amou, me 'au 'irisia domoi aidangisiai raha na haua i heita'ahi agua tana'amou.

'Adoma'i Nugasia Mo'o Na Hauai Taritari'a

5 'Io. 'Ia mo'o 'ini'amou na taritari'a ani, 'a ai'a ha'a-arungata'aiau moi ma'ata 'a ha'a-arungata'ai'amou hako. Me 'a ai'a do 'a ha'a-arungata'ai'amou di'u hako. Nau 'au 'unua o'asi, suria 'au ai'a raba mamaani ha'ata'aia di'u a mo'o na taritari'asi.

6 Ni ha'a-mama'ai na ragoi nei 'ini'amou namou haua tanaa 'a arari'a.

7 Hoita, na mareho namou ga'i haua 'ai o'ani. Moi 'adoma'i nugasiai 'inona mamoi ha'a-'o'oria na'i tahingana, 'a gasigu arunga ta'aa magu ta'aa di'u wou tanaa.

8 Naasi 'au ha'a-ta'u'u'amou 'anai ha'ata'inia tanaa domou ta'ahia mau.

9 Naani taranai taha nau usua 'iniai usu-usu ani tana'amou. 'Au usu-usu 'anai ohooho'amou mawai sadoia 'onaa namoi araisuriai heiatenga'i agua tana'amou 'anai ha'a-mama'aia mo'osi.

10 Ma naani, 'au 'iraraa domou araisuria'a, ma naasi 'iatei namou 'adoma'i nugasia 'iniai taritari'a ana, 'inau 'au 'adoma'i nugasia ro'u 'inia, 'onaa na ha'a-momori do 'a hauai mareho na ta'isada do 'au ga'i 'adoma'i nugasia 'inia. 'Ia Kraest 'a 'iraraa do 'au 'adoma'i nugasia neinai 'a'auhi'amou.

11 'Au haua o'asi, suria 'onaa nagau bwa'i 'adoma'i nugasia, 'ia Saetan 'ai siri mai 'anai ha'ata'aigaau. Migaau gau aidangisia do 'iia 'a honu 'ini'i mwane ha'aradorado ta'a'i.

12 'Io. Na'i madoraa nau 'ari na'i Troas 'anai taroha'iniai Taroha Goro 'inia Jisas Kraest, 'au 'ome 'iraraa do'ia Araha 'a haua tanaau i madoraa goro 'anai heitaroha'i na'iei.

13 Ma'ata 'a ai'a goro i 'adoma'igu 'iniai ai'a heisadoi agua beiai do'oragaau a Taetas, 'inia 'iia na ga'i waa mai taroha 'ini'amou. Naasi 'au ha'atee haiha'ari beiraaui noni hinihini na'i Troas, mau daara'i mai 'ini na'i Masidonia 'anai sibania Taetas.

14 Ma'ata meu ha'atee ha'agorohia God! 'Inia 'ia Kraest 'a 'a'auhi'ameu 'anai ha'ahehoa Saetan suri'i mwani dora na 'ia God 'a na'otarameeu 'ari suri'i. Mia God 'a ha'ataari'ameu hura'a 'anai taroha'inia Kraest suria 'ari mwane dora 'onaai 'adarara na haa i si'inihanai insens hako 'ari suriai mwani dora.

15-16 Na heitaroha'i nameu haua 'inia Kraest, 'a 'onaai insens na si'ini mamagi na ha'a-wa'ewa'ea God ma 'adarara hako 'ari si'inihana beiraaui mwani inoni. Tanaraaui nei narai tahi beia God, na Taroha Goro 'a haua tanaraaui si'ini na mamagi, ma hauai tahi tarau tanaraau. Mei tanaraaui nei nara suriai tara 'anai mae, na si'inihana 'a

ta'aa tanaraau, ma haua tanaraaui mae tarau. Hoita naasi,
'a 'ome 'onaa do ai'a ta nei nai arari 'anai hauai tau'aro na
ororiu di'u o'asi!
17 Ma'ata 'i'ameu ra'i inoni tatau'aro ana'ia Kraest na 'ia
God na ha'ataari'ameu hura'a 'anai taroha'iniai Taroha Goro
beiai huunai 'adoma'i ni heitaroha'i na odo-odo na'i maana.
'I'ameu ai'a 'onaairaaui nei nara taroha'iniai ha'atee ana
God 'anai dau ha'a 'inia.

3

Duruduru Haoru Ana God

1 'A 'ua? 'Oha nau usu-usu o'asi mou 'adoma'inia do
'au ha'imaania ha'a-ta'eta'e'ameu 'iniai tatau'aro ameeu?
Ai'a! Tara'i sae heitaroha'i nara huhura'a, ra to'ora'i
usu-usu baaniraaui sae hinihini suri'i 'omaa adaa'i 'anai
ha'arangasia hura'a do 'iraau ra'i sae tatau'aro goro ana'ia
God. Ma na'i 'oha nara hura'a 'anai garihiraau tara'i sae
hinihini ro'u rai ha'ata'ini'i usu-usu 'isi tanaraau. 'I'ameu
ai'a haua o'asi. 'I'ameu ai'a 'irisia ta usu-usu baania tanei
'anai ha'a-aidangisi'amou 'ini'ameu ma'ua baani'amou 'anai
ha'a-aidangisiraaui inoni 'ini'ameu.
2 'Inia 'i'amou naasi namou 'onaai usu-usu 'anai
hadanga'ini'ameu tanaraaui noni. Na 'adona hakoi noni ra
matai re'i'i tahingamoo'i marai aidangisia do 'i'ameu ra'i sae
tatau'aro goro ana'ia God.
3 Na hinihini amoou beia Kraest 'ohani, 'a 'onaai usu-
usu na ha'ata'inia doni tatau'aro ameeu bei'amou 'a goro.
'Ia Kraest na usuai usu-ususi, 'inia 'iia na ha'ataari'ameu
tana'amou. 'Ia Kraest 'a ai'a usu-usu 'inia ta mareho 'onaai
ingki 'anai ha'a-aidangisiraaui noni 'iniai hinihini amoou
beia, ma'ata rau aidangisia 'iniai Hi'ona Maea ana God
tahitahi na awa bei'amou. Ma ai'a usu-usu na'i dorai hau
papaheta'a, me ma'ata suri'i tahingamoo'i.
4 'Ia Kraest na ha'a-'o'ori'i 'adoma'imee'i mameu 'iraraa
ha'agorohia doni tatau'aro ameeu bei'amou 'a 'a'auhi'amou,
mia God 'a 'iraraa do meu ha'atee ha'a-momori.
5 Ai'a do meu 'adoma'inia domeu wetewete arari
haarimeeu 'anai hauai tatau'aro naani, ma'ata 'ia moia God
na ha'a-arari'ameu 'anai haa.
6 'Iia na ha'a-arari'ameu 'anai ha'ausuriraaui noni 'iniai
duruduru haoru ana. Meu ai'a 'unua tanaraau dorai
araisuri'i mwani Ha'atora ana'ia Moses 'anai dauai tahi
tarau, ma'ata na Hi'ona Maea naasi nai haua tanaraau.
'Onaa gai 'u'uri'i Ha'atora ana'ia Moses 'anai ha'atahigia, 'ai
hauai mae tanagia, ma'ata na Hi'ona Maea 'ai hauai tahi
tarau.
7 Na Ha'atora na 'ia God na usu'i dio na'i rua dorai hau
papaheta'a na hauai mae tanaraaui noni. 'Inia 'iatei na
bwa'i araisuri'i hako 'ai dauai mae tarau. Ma'ata rei'uaa
na o'asi, ni Ha'atora 'a boi beiai rarahana God na wadoriai
bwauna Moses. Ma rei'uaa na bwara tanaraaui noni nai

Israel 'anai wana orea 'inia Moses, ma'ata ni raraha naasi
'agu buna ai'aa mau.
8 Naasi, 'onaa 'ia God 'a ha'ata'iniai ororiu anai Ha'atora
o'asi, 'e taha i 'ado'adomoo'i 'iniai ororiu na haa i duruduru
haoru na boi beiai Hi'ona Maea?
9 'Onaa na mareho nai haua tanagiai mae 'a ororiu, 'a
ha'ata'inia doni mareho nai hauai tahi tanagia 'a ororiu di'u!
10 Na'i 'oha bwani na Ha'atora 'a 'ome ororiu, ma na'i
'ohani ni ororiu anai duruduru haoru 'a di'uai ororiu anai
Ha'atora.
11 Ma 'onaa na Ha'atora nara bwa'i awa tarau ra ororiu,
'a ha'ata'inia doni duruduru haorusi 'a ororiu di'u, 'inia 'ai
awa tarau.
12 Suriai 'iraraa ameeu doni duruduru haoru naasi 'a
ororiu di'u, 'a ha'a-ramoramo'ameu 'anai taroha'inia hura'a
i Taroha Goro.
13 Ni heitaroha'i nameu haua, meu ai'a girua ta maho.
Meu ai'a 'onaaia Moses na ha'abwarasiai bwauna 'iniai
bwana baaniraaui inoni nai Israel dorau gasi 'omesia i 'oha
na rarahanai bwauna 'a hanoria wou i ai'aa.
14 Na'i 'ohasi, ni 'adoma'idaa'i ra kuhi. Ma tari mai 'ohani,
na'i madoraa na 'iraaui Jiu rau 'oha'iniai Buka Duruduru
Bwani, rau bwarai aidangisia, suria na 'adoma'idaa'i ra kuhi
mau. 'A 'onaai bwana na ha'abwarasi'i. Ma'ata ni bwana
naasi 'a matai ai'aa moi 'onaa rai hinihinia Kraest.
15 Ha'amomori, rei'uaa na'i 'ohani, suri'i 'oha ra 'oha'ini'i
buka na usu'ia Moses, na bwana naasi 'a ha'akuhi'i mau i
'adoma'idaa'i.
16 Mia tei nai rihota'i tanaa Araha baani'i ora-ora'a ana'i,
na bwana na ha'akuhiai 'adoma'ina, 'ai ai'aa.
17 Ni Araha nau 'unua ani, naasi Hi'ona Maea. Mia tei na
Hi'ona Maea 'a awa beia, 'iia 'a awa dadara'a'a.
18 Naasi, 'igaaui noni hinihini ai'a bwana nai ha'akuhi'i
'adoma'igaa'i. 'Igaau gau wanawana suriai raraha mana
gorohana Araha, mana Hi'ona Maea 'a 'abenga'i orisigia
'onaaia. 'Ari wou mana raraha mana gorohaga 'ai ta'isada
beia.

4

Mangudi Na'i Taroha'iniai Taroha Goro

1 'Ia God 'a goro 'ini'ameu ma ha'a-'u'uri'ameu 'iniai
tatau'aro ana 'anai taroha'iniai Taroha Goro. Tarana naasi
nameu ai'a wai'ate'a 'inia 'anai hauai tatau'aro naasi.
2 Mana heitaroha'i nameu haua, meu ha'imaania domei
abui haua ta mareho namei ninima 'inia ma'uasi domei
girua ta maho ta'iniraaui noni dorai abui 'iraraa. Meu bwa'i
ha'a-bweubweu'aa tanei, ma'ua domei hiosi'i ha'atee ana'ia
God. 'Ia God 'a 'iraraa do 'i'ameu meu taroha'inia hura'ai

taha na ha'a-momori na'i ha'atee ana, neina 'iraaui noni rai
matai 'u'uriai taha nameu ha'ausuriraau 'inia.
3 Ma 'onaa na Taroha Goro nameu taroha'iniasi 'a bwarai
aidangi tarihana, me 'a bwara tanaraau moi nei narau
suriai tara 'anai mae tarau.
4 'A bwara tanaraaui hinihini suria na hi'ona ta'aa na'i
marewanani na ha'akuhi'i 'adoma'idaa'i, ma ha'abwarasiai
marewa baaniraau, do'a gasigu bewaasiraau. Na bewaasi,
naasi marewa na boi baaniai Taroha Goro 'inia Kraest na
hauasa ma ta'isada beia God.
5 Mareho nameu taroha'inia, meu ai'a taroha'ini'ameu
haarimeeu, ma'ata meu taroha'inia do'ia Jisas Kraest na
Araha mi'ameu ra'i noni tatau'aro ana'i na ha'ataari'ameu
'anai 'a'auhi'amou.
6 'Oha 'ia God 'a ha'apwa'araai marewa 'a ha'atee o'ani, “Ni
marewa 'ai rara na'i kuhi.” Na ta'i God mau naasi na hauai
marewa na rara suri'i tahingagaa'i, ma ha'a-aidangisigaau
'iniai gorohana mana mena ana na gau re'ia beia Kraest.
7 'I'ameu meu 'onaai taraani huai bei moi na awa i toto'ora
na'i rarona, 'inia 'ia God 'a ha'a-'u'uri'ameu i sae haari'i moi
'iniai Taroha Goro ana. 'A haua o'asi 'anai ha'ata'inia doni
mena hauasa 'anai hauai tatau'aro naasi, ai'a 'iia ameeu me
'iia ana God.
8 Meu hano sua'i mwane mareho ta'a'i, ma'ata meu ai'a
maemae'a. Tara'i 'oha 'a kakui ahumee'i mameu ai'a 'iraraai
taha 'anai haa, ma'ata meu ai'a agohe.
9 Ra nora ta'ai'ameu, ma'ata 'ia God 'a ai'a nugasi'ameu.
Ra ha'a-maata'i'ameu ma'ata ra ai'a ngahu ha'a-ai'ameu.
10-11 'Ado madoraa na'i tahitahi ameeu, meu awa na'i
bahainai maemaeha 'iniai tau'aro ameeu tanaa Kraest, do
neina tahingana 'ai ha'ata'i hura'a ro'u suri'i abemee'i nara
matai mae moi ta'oha.
12 Naasi meu hano suaa tarau i mae, ma'ata tana'amou 'e
tahi tarau.
13 Ra usua o'ani na'i Usu-usu Maea, “'Au ha'atee, suria 'au
'u'uria God.”* Hoita, 'i'ameu meu o'asi ro'u, meu taroha'inia
moe'a ro'u i Taroha Goro, suria 'i'ameu 'u'uria ro'ua God.
14 'Inia meu aidangisia do ni God na ha'a-suruta'ea Araha
aga Jisas Kraest baaniai mae, 'ai ha'a-suruta'e'ameu o'asi
ro'u, maai wai'ameu goni bei'amou 'anai 'ari beia.
15 Na mwane rongomaata'i nara to'i'ameu, ra'i ron-
gomaata'i 'anai 'a'auhi'amou neina rai rago i nei narai
aidangisiai heita'ahi ana God tanaraau. Ma naasi 'aigui rago
ro'u i nei 'anai ha'atee ha'agorohia ma 'anai ha'ahauasaa.
16 Naasi tarana nameu ai'a wai'ate'a 'iniasi 'anai tau'aro.
Rei'uaa na abemee'i ra hanoria woui wari'a mameu mae-
mae'a, ma'ata na tahingani hi'ona bei'ameu 'a wetewete
raha ara'a tarau 'ado dangi.

---

* **4:13** 4:13 Psalm 116:10

17 Na rongomaata'i nameu siri suri'i suriai gere madoraa
ra ai'a taraa ta'aa di'u na'i 'oha nameu aidangisia dorai
'a'auhi'ameu 'anai dauai mareho nai goro di'u ro'u wou.
Naasi mwane bane goro narai awa tarau namei daua ara'ai
aro.
18 Naasi 'i'ameu meu ai'a 'adoma'iniai maho nameu matai
'omesia 'ohani, ma'ata meu 'adoma'iniai maho nameu ai'a
'omesia. Ni rongomaata'i nagau siri suri'i ra bwa'i awa ore'i,
ma'ata ni maho nagau ai'a matai 'omesia 'ai awa tarau.

5

Abe Haoru

1 Gau 'iraraa do na'i 'oha gai mae mana abega na'i
marewanani 'ai ngabo ai'aa wou, 'igaau gai awa beia God
na'i aro beiai abe haoru nai haua tanagia. 'Ia God nai haua
tanagiai abe haorusi, ma ai'a abe na inoni nai tau'arona,
ma'ata 'e abe na 'ia God na tau'arona 'anai awa tarau.
2 Me na'i 'ohani gau huunai raba hano baaniai mare-
wanani neina gai awa ara'ai aro beiai abe haoru.
3 'Inia gau rabasia doni aungagaa'i rai to'o dora taradi
marai abui 'onaai nei na ore-ore.
4 Na'i awa nagau haa na'i marewanani, gau arunga hihi'a
'ini'i mwane mareho magau arunga wai'ate'a 'inia. Ma ai'a
dogau rabasiai mae neina gai bwa'i to'o abe. Ai'a! Gau
rabasia dogai dauai abe haoru nai tahi tarau, mana abe
haoru naasi 'ai orisiai abe na matai mae moi.
5 'E 'ado'adona ma'e hei'irisina God 'anai orisigia 'iniai
abe haorusi, ma haua tanagiai Hi'ona Maea 'anai ha'ata'inia
tanagia doni taha na durua 'ai to'o ha'a-momori.
6 Naasi na 'ado'adogaa'i ra wetewete. Gau 'iraraa do na'i
'oha nagau awa beiai abe ha'i hasi'o na'i marewanani, gau
awa ha'atau baaniai 'omaa ana Araha.
7 Ma'ata gau 'iraraa dogai taha mau na'iei, suria na
hinihini na na'otaragaau, ai'a do 'e mareho nagau 'omesia.
8 Ha'amomori, na 'adoma'iga ra wetewete magau
'adoma'inia do 'a ga'i goro dogau ga'i nugasiai abega anai
marewanani, 'anai awa beia Araha ara'ai aro.
9 Naasi rei'uaa nagau awa na'i marewana ma'ua na'i aro,
gai ha'imaania do'ia Araha 'ai wa'ewa'e 'ini'i mwane mareho
hako nagai haa'i.
10 Suria 'igaaui mwani inoni hako gai ura na'i maana
Kraest 'anai hiirigaau. 'Iia 'ai taharigia hako aho'i inoni 'ini'i
mwane mareho hako nagau haa'i, rei'uaa ra goro ma'ua
ta'aa.

Hagu Beia God Na'i Garena

'Ia Jisas Kraest

11 'Onaai aidangisia ameeu doni hihiiri ana Araha 'e
mareho na ha'amamaa'u, naia nameu bonasia 'inia doni
mwane inoni rai hinihiniai Taroha Goro. 'Ia God 'a
aidangisia domeu heitaroha'i beiai 'adoma'i na odo-odo, ma
'au huunai 'irisia do 'i'amou moi aidangisia o'asi ro'u.
12 Ai'a domeu bonasiai ha'a-ta'eta'e'ameu ro'u na'i
maamoou, ma'ata meu rabasia domoi 'omesi'i mareho
nameu haa'i mamoi mari'ori'o 'ini'ameu. Ma naasi moi
matai aramiraaui nei narau ha'atee ha'a-ta'ai'ameu. 'Inia
'iraausi, rau 'adoma'i ororiu moi 'iniai tatau'aro adaa'i nara
ha'ata'i hura'a, maraugu ai'a taraa 'adoma'i ororiu 'iniai
taha na awa na'i tahingadaa'i.
13 'Onaa na meu 'ome to'o bweubweu'a 'onaai 'unua ada
tara'i sae, naia i tau'aro raha nameu haua tanaa God na
ha'a-'osi'ameusi. Ma 'onaa nameu 'ome odo-odo, ma naasi
'e goro tana'amou.
14 Na tau'aro nameu haua, meu haua 'iniai heita'ahi ana
Kraest tana'ameu. Meu aidangisia do 'iia naasia mo'o na
mae 'inigia hakoi mwane inoni, ma naasi 'a 'onaa do 'igaau
hako gau mae ro'u.
15 'Ia Kraest 'a mae 'inigia, do'igaau 'i nei nagau dauai
tahinga haoru, gai abui ha'isuri'i 'adoma'igaa'i, ma'ata gai
suriai nei na mae ma suruta'e aho'i 'inigia.
16 Naasi, na'i 'ohani, ni 'adoma'i nagau ga'i haua 'anai
nata sae, 'a ga'i bwa'i 'ari suriai ororiu na haua i saesi na'i
marewana. Naasi 'adoma'i nagau to'oraa ga'u 'ana Kraest,
'oha gau 'adoma'inia do 'iia 'e noni haaria moi.
17 Naasi 'a ha'ata'inia do 'iatei na hinihinia Kraest, 'iia
'e inoni haoru. Ni baronga bwani ra ai'a'i, mana baronga
haoru ra sirimai.
18 Ni baronga haoru 'isi, ra boi baania God. Me 'iia na
ha'ataaria Kraest 'anai totoa aho'i heihoa na inoni na haa
beia God, do 'iraau rai matai hagu aho'i beia. 'Iia 'a haua
tana'ameui tatau'aro 'anai wairaau mai noni 'anai hagu
aho'i beia.
19 Na mareho nameu taroha'inia, naasi do 'ia God 'a
ha'ahaguraaui mwane inoni beia 'inia Kraest. Mia God
'a matai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a adaa'i. 'Iia 'a haua
tana'ameui tatau'aro 'anai taroha'iniai marehosi tanaraaui
noni.
20 Naasi 'i'ameu nameu ura 'inia Kraest, ma 'onaa
do'ia God na hau'i tana'ameui hadahada ana'i 'anai 'unu'i
tana'amou. Naani maho na 'ia Kraest na 'irisia domei 'unua
tana'amou, “Moi hagu aho'i beia God!”
21 'Ia Kraest 'a ai'a ora-ora'a. Ma'ata 'anai 'a'auhigia, 'ia
God 'a rahi'i ora-ora'a agaa'i, ma hau'i tanaa Jisas 'anai waa'i
baanigia. Ma haua o'asi do 'igiai nei ga hagu beia Kraest, gai
ha'i inoni odo-odo na'i maana God.

6

1 Tarana i tau'aro goni ameeu beia God, meu ha'a-
ta'u'u'amou i nei namou aidangisiai heita'ahi ana God
tana'amou, do mou gasi 'adoma'i mara maho haaria moi
'inia.
2 Moi rongoai taha God na 'unua na'i Usu-usu Maea,
'a o'ani, "'Oha na tari madoraa 'anai 'a'auhi'amou, 'au
rongo'amou. Ma na'i madoraa 'anai ha'atahi'amou, 'au
'a'auhi'amou." Mou rongoa! Naani madoraa na 'ia God 'a
raba 'a'auhi'amou, mana madoraa na raba ha'atahi'amou.

'Ia Pol 'A Siri Suri'i Mwani Rongomaata'i

3 Meu ha'imaania do mei abu haua ta maho nai 'ome ta'aa
na'i maadai noni, suria meu ai'a rabasia do tanei 'ai ha'atee
ha'ata'aiai tatau'aro ameeu tanaa Araha.
4 Ma'ata suri'i mwane mareho hako nameu haa'i, meu
ha'ata'inia do 'i'ameu ra'i inoni tatau'aro ana'ia God. Meu
ahumaratanoa suri'i 'oha nameu siri suri'i rongomaata'i,
suri'i 'oha nameu bwara, mei suri'i 'oha nameu siri suri'i
mwane mareho ta'a'i.
5 Tara'i 'oha ra roho'ameu, ma tara'i 'oha ra nugameu na'i
rumaniho'o, ma tara'i 'oha ra hauai ha'agogoru 'anai ha'a-
ta'ai'ameu. Meu tau'aro raha, tara'i 'oha meu awa ha'i hioro
ma tara'i 'oha meu ai'a to'o madoraa 'anai mauru.
6 Ra'i mareho ro'u nara ha'ata'inia do 'i'ameu ra'i inoni
tatau'aro ana'ia God. Meu awa odo-odo, meu aidangisia
God, meu ahumaratanoa, mameu goro 'iniraaui inoni. Na
Hi'ona Maea 'a awa bei'ameu, mana heita'ahi ameeu 'a ha'a-
momori.
7 Meu taroha'iniai taha na ha'a-momori, mana mena ana
God na bei'ameu. Ni awahameeu na odo-odo 'a 'onaai naihi
mana taatahi 'anai ura bwarasiraaui maerongamee'i.
8 Na'i tau'aro ameeu tanaa God, tara'i nei ra
ha'ahou'ameu, ma tara'i nei ra ai'a. Tara'i nei ra taeni'ameu,
ma tara'i nei ra ha'atee ha'a-ta'ai'ameu. Tara'i nei ra 'unua
domeu pwapwaari'i, ma'ata 'i'ameu meu taroha'iniai taha
na ha'a-momori.
9 Tara'i nei ra aidangisia do 'i'ameu ra'i huudi sae tatau'aro
ana'ia God, ma'ata tara'i nei ra heitohe. Tara'i 'oha meu
gaarangi mae, ma'ata meugu buna tahi mau. Ra ha'a-
mama'ai'ameu, ma'ata meu ai'a mae.
10 'Oha nameu siri suri'i rongomaata'i nameu ga'i ahuto-
tou 'ini'i, meu wa'ewa'e moi. Meu pohara, ma'ata 'a ragoi
nei nameu ha'a-toto'oraraau. Ma rei'uaa nameu ai'a to'ora
mareho, ma'ata na mwane mareho 'iia amee'i.
11 Mwane sae goro agu'i na'i Korin, meu maani
ha'agorohi'i hakoi mwane mareho tana'amou. Na heita'ahi
ameeu tana'amou 'a hura'a mai baani'i hakoi tahingamee'i.

12 'I'ameu meu ta'ahi'amou mau, 'i'amou namougu ai'a
ta'ahi'ameu'a.
13 Na hadahada nau haani, 'au hadahada tana'amou
'onaa do 'i'amou ra'i gare agu'i. Naasi 'au rabasia domoi
ta'ahi'ameu aho'i 'onaai ta'ahi'amou ameeu.

Ha'abasu 'Iniai Baronga Ta'aa Adaa'i Nei

Nara Ai'a Hinihini
14 'I'amou moi abui gaguniraaui nei ra ai'a hinihini, suria
na goro 'a bwa'i matai hagu beiai ta'aa. 'A 'ua? Na marewa
'a matai hagu beiai kuhi?
15 Mou 'adoma'inia do'ia Kraest 'a matai 'adoma'i aratara
beia Saetan ma'uasi na nei na hinihinia Kraest 'a matai
'adoma'i aratara beiai nei na ai'a hinihini?
16 'A 'ua? 'A goro doni Ruma Maea ana God, 'ai aho'ita'i
ruma ni araaranunu? 'Igiai inoni hinihini naasi Ruma Maea
ana God na tahitahi! 'Inia God haaria 'a ha'atee o'ani,
"'Inau wai mono beiraaui noni agu'i
mawai tatariori na'i 'uruhadaau.
'Inau wai ha'i God adaau,
me 'iraau rai ha'i inoni agu'i."*
17 Tarana naasi na 'ia God na o'ani 'inia,
"Moi sigi baaniraaui inoni o'asi,
mamoi awa beira'i baaniraau.
Mou abui hau'i here ta'a'i 'onaairaau,
ma naasi 'inau waigui wai'amou siri mai na'i ruruha
agua.†
18 'Inau wai ha'i ama tana'amou,
mi'amou moigu ha'i arai garegu.
'Inau Araha God huunai mena nau 'unua o'asi."‡

7

1 Mwane sae goro agu'i, na duruduru 'isi 'ia God na
hau'i tanagia. Tarana naasi gai gaasi'i baanigiai mwane
'adoma'i ta'a'i mana mareho ta'a'i nagau matai haa'i 'ini'i
abegaa'i. Gai bonasia doni tahingagaa'i rai odo-odo hako
'iniai ha'ahoua agaau a God.

Wa'ewa'e Ana Pol
2 'Au ha'angoni'amou ma'ata'a domoi ha'ata'iniai heita'ahi
amoou tana'ameu. 'Inia ai'a ta ta'i nei 'ini'amou na 'i'ameu
mei here ha'ata'aia, ma ai'a do tanei namei ha'atehaa 'anai
hauai ta'aa, ma'uasi domei ha'a-bweubweu'aa tanei 'anai
rahi'i ha'a ana'i.
3 'A ha'a-momori do tara'i nei 'ini'amou mou subuni'ameu
'ini'i mareho 'isi. Me 'au ai'a hadanga'ini'i maho 'isi 'anai
hiiriraau 'ini'i. 'Inau 'au bwane 'unua doni heita'ahi ameeu

---

* **6:16** 6:16 Levitikas 26:12; Jeremaea 32:38; Esikiel 37:27 † **6:17** 6:17 Aisaea 52:11; Esikiel 20:34 ‡ **6:18** 6:18 2 Samiuel 7:14

'a raha di'u tana'amou mamei ta'ahi'amou rei'uaa mei tahi
ma'ua mei mae.
4 'Inau 'au 'iraraa ha'agorohia do mou aidangisia Kraest,
mau mari'ori'o 'ini'amou! 'Oha nameu siri suri'i mwane
mareho ta'a'i mou ha'a-weteweteai 'adoma'igu, mau honu
'iniai wa'ewa'e.

5 'Io, waigui ha'ahakoa wou i mamaani 'iniai 'aariha nau
maania tana'amou ani. Na'i 'oha nameu ataha mai 'ini
na'i Provensi Masidonia, meu ai'a arunga maarihu. Mwane
mareho ta'a'i ra to'i'ameu na'i dorasi. Ra rago i nei ra
heiraeraesi bei'ameu mara wairikoi ro'u i 'adoma'imee'i
'ini'amou.
6 Mia God na matai ha'a-'o'oriraaui nei nara wairikoi
'adoma'ida, 'a ha'a-'o'ori'ameu 'iniai ataha mai na haua
Taetas bei'ameu.
7 Ai'a do 'inia moi boi ana na ha'a-'o'ori'ameu, ma'ata
meu wa'ewa'e ro'u 'iniai maania ana tana'ameu domou
ha'a-'o'oria ro'u. 'A 'unua ro'u tana'ameu i raba 'omesiau
amoou, mana arunga ahutotou namou haua 'ini'i baronga
ta'a'i amoo'i, mana heita'ahi raha amoou tanaau. 'Inau 'au
kae wa'ewa'e di'u ro'u wou.

8 'Au 'iraraa domou arunga ahutotou suriai usu-usu nau
haua tana'amou ani, ma'ata ni ahutotou amoou 'a ai'a orea.
Na'i na'o, 'inau 'au arunga ta'aa ga'u 'iniai usu-usu nau haua
ani.
9 Ma na'i 'ohani 'au wa'ewa'e! Ai'a do 'au wa'ewa'e 'iniai
ha'a-ahutotou'amou agua, ma'ata suriai arunga ahutotou
amoou mou rihosi baani'i baronga ta'a'i amoo'i. Ni ahutotou
namou haa, 'e hei'irisina God tana'amou. Na tarana naasi,
ni usu-usu nau usua ani 'a ai'a ha'a-ta'ai'amou.
10 'Inia na ahutotou na suriai hei'irisina God 'a hauai orisi
na'i tahinganai inoni 'anai waia 'anai tahi tarau. Magau
bwa'i 'itaai ahutotou o'asi. Mana ahutotou anai noni na
ai'a hinihini, 'e ahutotou na matai haua tanaai mae, suria 'e
ahutotou na ai'a matai orisiai tahingana.

11 Mousui 'omesiai 'a'auhi'amou na hauai ahutotou
namou haa na suriai hei'irisina God. 'Ohani, mou bonasiai
ha'ata'ini'amou haari'amou hura'a domou odo-odo, mou
ha'ata'inia'a i taesu'a amoou tanaa mo'o na hauai taritari'a
ani, mamou mamaa'usiai ha'a-mama'ai ana God. Mou 'irisia
di'u dowai 'ariwou bei'amou mamou raba 'a'auhiau tarau,
mamou mwa'emwa'e 'anai ha'a-mama'aiai nei na hauai
taritari'a na'i ahoaamou. Suri'i mwane mareho 'isi, mou
bwane ha'ata'inia'a do 'i'amou mou ai'a 'adoma'i aratara
beia mo'o na hauai taritari'a ani.
12 Naasi, na'i 'oha nau usuai usu-usu ani tana'amou,
'au ai'a haua moi 'anai hiiria mo'o na ha'a-taritari'aai
mareho tanaa nata mo'o, ma'ua 'anai 'a'auhia mo'o nara
here ha'ata'aia. Ma'ata na usu-usu ani 'au haua ro'u 'anai
ha'a-aidangisi'amou goro 'inia doni ha'ahou mana heita'ahi

amoou tana'ameu 'a kaeni raha di'u. Mia God 'a 'iraraa o'asi ro'u.
13 Na here namou haa memeeu, mou ha'a-wa'ewa'e'ameu.
Ha'amomori. Mou ha'a-wa'ewa'e'ameu, mameu wa'ewa'e di'u ro'u wou 'iniai 'a'au amoou 'anai ha'a-'o'oriai 'adoma'ina Taetas.
14 'Au bwani mamaani ha'a-ta'eta'e'amou tanaa Taetas, naasi mi'amou mou ai'a ha'aninimaiau, 'inia 'a re'ia doni barongamoo'i ra goro. Na barongamoo'i ra ha'ata'inia do na mwane mareho nameu ha'a-ta'eta'e'amou 'ini'i tanaa Taetas ra ha'a-momori 'onaai ha'a-momori ro'u adaa'i mwane mareho nameu maani'i tana'amou ani.
15 Na'i 'oha 'ia Taetas 'a 'adoma'i suriai mwa'emwa'e amoou 'anai ha'isuri'i mareho na 'unu'i, mana ha'ahou mana ginagina na mou haua tanaa na'i 'oha mou 'omesuria, na heita'ahi ana tana'amou 'a wetewete di'u ro'u wou.
16 'Au kaeni wa'ewa'e di'u, suria 'au 'iraraa ha'agorohia domoi haa'i mwani mareho nara odo-odo 'anai haa'i.

8

Wawate Nadaaui Noni Hinihini

Na'i Jerusalem

1 Arai do'ora mana asigu'i, 'au 'irisia domoi aidangisiai here na 'ia God na haua 'anai ha'ata'iniai goro ana 'iniraaui noni hinihini na'i Provensi Masidonia.
2 Ra ragoi mwane mareho ta'a'i narau siri suri'i, marau pohara di'u. Ma'ata na wa'ewa'e narau to'oraa 'a raha di'u marau hisu rago.
3 Ma wai 'unua tana'amou, na hisu narau haa, ai'a dorau hisu tari moi na'i dora na arari dorau ga'i hisu tari iei. Rau hisu di'uai siha taha narau ga'i hisu 'inia ha'i ai'a nei nai ha'a-'usu'usuraau 'inia.
4 Rau ha'anongi'ameu wetewete domei wateraau marai 'a'auhiraau ro'u inoni ana'ia God na'i Jerusalem.
5 Mana here narau haa, rau di'uai taha nameu 'adoma'inia dorai haua. 'Inia ni mareho tahamora narau haa, rau wateraau haariraau ga'u tanaa Araha maraugu wateraau ro'u o'asi tana'ameu suriai hei'irisina God.
6 Naasi meu ha'ata'u'ua Taetas 'anai aho'i wou bei'amou. 'Inia 'iia naasi nei na ha'a-wetewete'i ani 'adoma'imoo'i 'anai hisungiraaui noni hinihini na'i Jerusalem. Ma na'i 'ohani, 'ai 'a'auhi'amou mamoi ha'ahakoa goroi tau'aro goro naasi.
7 'I'amou mou goro suri'i mwane mareho. Na hinihin-imoou 'a wetewete, mou mataihere heheitaroha'i, mou to'oraai huunai aidangi, mou mwa'emwa'e 'anai 'a'auhiai nata nei, mana heita'ahi amoou tana'ameu 'a raha di'u. Hoita naasi meu 'irisia domoi goro ro'u o'asi na'i aba 'anai hisu.

8 Nau ai'a nugaa ta ringe tana'amou domoi suria ma'ata'a.
Ma'ata 'au maania tana'amou 'i tahingani hisu nara to'oraa
na'i heisoi na'i Masidonia, 'inia 'au raba 'iraraa 'onaa ni
heita'ahi amoou 'a matai tari o'asi ro'u.
9 'I'amou aidangisia i goro ana Araha aga 'ia Jisas Kraest
'inigia. Rei'uaa na toto'ora, 'iia 'a ha'a-poharaa haaria
'ini'amou, do 'i'amou moi toto'ora beia God.
10 Ni 'adoma'igu 'a o'ani. 'A goro domou ga'i ha'a-arotahaa
goro i taha namou 'adoma'inia na'i harisi na hakoani. 'Inia
'i'amou'a naasi 'etanai ruruha namou mwa'emwa'e 'anai
hisungiraaui noni pohara, mana 'etanai ruruha namougu
hasura'i beiraau 'ini'i mareho namou to'ora'i.
11 Naasi moi 'ari daara'i beiai tatau'arosi mamoi
ha'ahakoa. 'I'amou mou mwa'emwa'e di'u 'anai
hadanga'inia, mamoi mwa'emwa'e o'asi ro'u 'anai hisu
suriai taha namou to'oraa.
12 'Onaa 'o mwa'emwa'e 'anai hisu suriai taha na'o to'oraa,
'ia God 'ai wa'ewa'e 'inia. 'A bwa'i taesu'a mumua, 'onaa 'o
bwa'i hisu 'iniai ai'a to'oraa mareho amua.
13-14 Mareho nau 'unuasi, ai'a do 'anai ha'ahihi'amou di'u
baaniraaui tara'i sae, do neina 'iraau rai awa goro mi'amou
mou bwa'i. Me suriai to'ora mareho rago amoou 'anai hisu,
'a goro domou ga'i 'a'auhiraaui sae ra 'irisiai hei'a'auhi.
Naasi na'i 'oha namoigu rabasia ro'u i hei'a'auhi, raigu
'a'auhi'amou ro'u na'i 'oha narai to'ora mareho. Naasi suriai
heresi, 'aigu ta'isada hako tana'amou.
15 'A suriai mareho ra usua na'i Usu-usu Maea na'i 'oha
bwani. 'A o'ani, "'Ia mo'o na si'o rago, ai'a nei naigu madara,
mia mo'o na ai'a si'o rago, 'a bwa'i toho."*

Pol 'A Ha'ataaria Taetas 'Ari Korin

16 'I'ameu meu ha'atee ha'agorohia God 'iniai ha'a-
wetewetea ana i 'adoma'ina Taetas 'anai 'a'auhi'amou 'onaai
raba 'a'auhi'amou ameeu.
17 Ma ai'a do suriai 'unua ameeu moi, ma'ata 'iia 'a
mwa'emwa'e na'i tahingana hako 'anai 'a'auhi'amou, ma
bwane 'adoma'inia mau do'ai taha bei'amou.
18 Meu raba ha'ataaria ta'i do'oragaau ro'u beia Taetas. 'Ia
mo'osi 'e sae nara 'adoma'i ha'ahoua na'i heisoi 'ado 'omaa
'iniai tatau'aro ana 'anai taroha'iniai Taroha Goro.
19 Ma ai'a do namoisi, ma'ata 'iia 'iraau sae ni heisoi
rau bwane sigihia mau 'anai 'aariha bei'ameu 'anai waa'i
ha'a nara wawate 'ini'i 'ari tanaraaui noni hinihini na'i
Jerusalem. Meu haua i tau'aro naasi 'anai ha'aasaa Araha,
ma 'anai ha'ata'iniai wetewete adaa'i 'ado'adomee'i 'anai
'a'au.
20 Meu hano goni na'i ta'i ruruha do neina abu tanei nai
subuni'ameu 'iniai 'omesuri nameu haa 'anai kae ha'a naasi.

---

* **8:15** 8:15 Eksodas 16:18

21 Na 'ado'adomeusi, doni taha namei haua 'ai goro na'i
maana Araha, maai o'asi ro'u na'i maadaaui inoni.
22 Mamei ha'ataaria ro'u ta'i do'oragaau beirarua, me 'iia
meu bwane taringai ha'imaania'a ga'u mameu 'iraraa do 'iia
'a 'adoma'i wetewete 'anai 'a'au. Ma na'i 'ohani, 'a wetewete
di'u i 'adoma'ina 'anai 'a'au, suria 'a 'adoma'i 'u'uri'amou
'anai hisu beiai ahu mwa'emwa'e.
23 'Onaa ta nei nai heisonga'i 'inia Taetas, 'iia 'e sae goro
agua namiri bwane tatau'aro goni 'anai 'a'auhi'amou. Na
rua do'oragaau nararui hano beia Taetas, raru hano na'i aba
anai heisoi, miraaui noni ra ha'aasaa Kraest 'iniai tatau'aro
adarua.
24 Naasi moi ha'ata'iniai heita'ahi amoou tanaraau 'anai
ha'ata'ini'amou tanaraaui sae ni heisoi na'i 'ini, marai 'iraraa
do 'i'ameu meu ai'a ha'atee ha'a-ta'eta'emou kongari.

9

Herehere 'Anai 'A'auhiraaui Noni Hinihini

1 'A ai'a taraa ororiu di'u dowai usu-usu ro'u tana'amou
'iniai bane nagai ha'ataaria 'ari Jerusalem 'anai 'a'auhiraaui
noni ana'ia God na'isi.
2 'Inau 'au aidangisia do 'i'amou mou mwa'emwa'e 'anai
'a'au, mau bwane ha'atee ha'a-ta'eta'e'amou 'inia tanaraaui
sae hinihini mai 'ini na'i Masidonia. 'Au o'ani 'iniraau,
"'Iraaui do'oragaa'i na'i Provensi Akaea rau bwane ha'aagau
mau na'i harisi na hakoani 'anai hisu." Mana 'adoma'i
wetewete namou to'oraa 'anai hisu, 'a 'ihara'ini'i tahin-
gadaa'i sae hinihini na'i 'ini 'anai hisu.
3 Rei'uaa na o'asi, wai ha'a-taariraau woui waira orusi
'anai 'omesia domou ha'aagau'a 'iniai bane amoou 'onaai
bwane 'unua agua ani tanaraaui sae hinihini na'i 'ini na'i
Masidonia. Nau ai'a rabasia doni ha'atee ha'ata'e'amou
nameu haua 'ai 'ari kongari.
4 Ma 'onaa ra'i saeni Masidonia rai hano beiau na'i 'oha
wai boi bei'amou, marai 'omesia domou ai'a ha'aagau, 'e
ninima nai raha na'i hungameeu, mi'amou moi ninima di'u
ro'u. Mei ninima, suria meu bwane 'unu'i hako tanaraau i
mwane mareho goro 'ini'amou.
5 Naia nawai ha'a-taariraau wou 'inia na'i na'o i waira
orusi do 'anai 'a'auhi'amou mamoi ha'aagau 'iniai bane
amoou namou duruduru 'anai haua. Neina na'i 'oha nawai
ataha wou, moigui haua tanaau beiai ahu wa'ewa'e, ai'a
beiai arunga na 'onaa dora ha'a-'usu'usu'amou.
6 Moi 'iraraa do na nei nai hasi rago, 'ai ragoi hua nai
husia, mana nei na ai'a hasi rago, 'a bwa'i hua rago nai
husia.

7 Naasi 'e nei nai hisu 'ai hisu suriai 'adoma'ina haaria.
Abu beiai 'adoma'i heiruarua'a, ma'ua do'ai hisu suriai ha'a-
'usu'usua ada. 'Inia God 'a ta'ahiai nei na hisu beiai ahu
wa'ewa'e.
8 'Onaa moi hisu o'asi, 'ia God 'a matai bane ha'aruani
tana'amou. Mana mwane mareho na ta'isada domoi
to'ora'i, 'ai bane'i hako tana'amou, neina 'i'amou moi matai
'a'auhiraau tarau i nei nara 'irisiai hei'a'auhi.
9 'A 'onaai taha nara usua na'i Usu-usu Maea na o'ani, "Na
nei na hisungiraaui nei ra pohara beiai ahu mwa'emwa'e,
'ia God 'a bwa'i kaku'aa i here goro na haa."*
10 Mia God na haa'i tanagiai kora 'anai hasi mana
mahoingau 'anai ngau, 'ai ha'arago'i mareho namou to'ora'i
neina moi matai ha'arahaa ro'u i hei'a'auhi namou haua
tanaraaui inoni.
11 'Ia God 'ai ha'agorohi'amou mana bane ana'i rai rago
tarau tana'amou 'anai hisu 'ado 'oha. Miraaui nei narai daa'i
bane amoo'i namei hau'i tanaraau rai ha'atee ha'agorohia
God 'ini'i.
12 Na hisu namou haua, 'a ai'a do 'ana moi 'a'auhiraaui
noni hinihini na'i Jerusalem 'ini'i mareho narau pwapwaku
'ini'i, ma'ata moi 'a'auhiraau ro'u 'anai ha'atee ha'agorohia
waiori a God.
13 Mana bane namou haua 'ai ha'ata'inia tanaraau do-
mou suriai Taroha Goro ana Kraest namou 'unua domou
hinihinia. Rai ha'atee ha'agorohia God 'iniai mwa'emwa'e
amoou 'anai hasura'i beiraau, mei beiraau hakoi mwane
inoni hinihini.
14 Miraau rai ha'arahesi 'a'auhi'amou marai
'adoma'ini'amou tarau 'ini'i mwane mareho goro na 'ia
God na hau'i suri'i tahingamoo'i.
15 Gau magau ha'atee ha'agorohia God 'iniai banea ana
tanagia i Garena. Nau ai'a to'o ha'atee goro 'ana 'anai 'unu
ha'agorohia hura'a i goro na hauai bane naasi.

10

Pol 'A Taatahi Bwarasiai Tatau'aro Ana

'Onaai Ha'ataari

1-2 Ra'i nei rau 'adoma'inia do 'au ha-ha'atee wetewete moi
na'i 'oha nau awa ha'atau, mana'i 'oha nau awa bei'amou 'au
mamaa'uta'i ha'atee wetewete tana'amou. Rau 'adoma'inia
doni tatau'aro nameu haa, meu haua moi 'anai dau ha'a
'inia 'onaai'i tara'i sae. 'Inau wai ha'atee ha'a-maata'iraau
i nei nara 'adoma'i o'asi. Me 'ia Kraest 'a maratanoa
beiraaui noni ma ai'a raba awa ahaaha. Naasi, 'inaua Pol
'au ha'angoni'amou beiai ta'i 'ado'adosi ro'u do moi abui
haa'i mareho nawai taarai raongi'amou 'ini'i na'i 'oha nawai
ataha bei'amou.

---

* **9:9** 9:9 Psalm 112:9

3 Ha'amomori, 'i'ameu meu awa na'i marewana, ma'ata
na'i hei'oi nameu haa na'i marewanani, meu ai'a hei'oi
suriai 'ado'ado ni marewana.
4 Na mareho ni heheingahu nameu heingahui 'ini'i, ai'a
ta mareho ni marewana na inoni nai tau'arodi, ma'ata
meu heingahui 'ini'i mareho ni heheingahu ana'ia God nara
mena mara wetewete 'anai ha'aheho'i maerongagaa'i.
5 Bei'i mareho ni hehei'oi 'isi, meu matai ha'a-ai'a'i
mwane 'ado'ado mana ringei ha'a-ta'eta'e nara haa'i nara
ha'abwarasiai noni 'anai aidangisia God. Mana 'ado'ado
ta'a'i adaa'i, meu 'a'auhiraau 'anai orisi'i neina rai araisuriai
taha na 'ia Kraest na 'irisia.
6 Mana'i 'oha moi mwa'emwa'e 'anai araisuria taraua
Kraest, 'i'ameu mei ha'a-mama'aia tei nai hairaesi mau.

7 'I'amou mou wanawana moi na'i 'omehani abau 'omaa.
Mou ga'i 'iraraa do 'i'ameu ra'i sae nameu ura 'inia ro'ua
Kraest ta'isada beia tei 'ini'amou na ha'a-ta'eta'ea haaria do
'iia 'a ura 'inia Kraest.
8 'A 'ome 'onaa do'au ha'a-ta'eta'eau 'iniai tatau'aro na
'ia Araha na nugaa tana'ameu i Ha'ataari. Na tatau'aro
naasi, 'ia Araha 'a haua tana'ameu 'anai ha'a-wetewete'i
hinihinimoo'i, ai'a 'anai ha'a-ta'ai'amou. Naasi rei'uaa na
'ome 'onaa do'au ha'atee 'ege'egeau, me 'inau 'au bwa'i
ninima.
9 'Ai abui 'onaa do 'au bonasiai ha'a-mamaa'usi'amou suri'i
usu-usu agu'i.
10 'Inia tara'i nei 'ini'amou ra o'ani, “Na usu-usu ana'ia Pol
ra rongo ha'a-'usu'usu mara rongo wetewete, me na'i 'oha
'iia 'a awa beigaau, na ha'atee ana'i ra rongo to'o maemae'a
moi mara rongo 'onaa dora'i mareho haari'i moi.”
11 'Irai nei nara 'adoma'i o'asi, rai aidangisia do taha
nameu usu'i na'i usu-usu, naasi taha namei haa'i na'i 'oha
namei awa bei'amou.

12 Meu ai'a raba 'unua domeu ororiu ta'isada beiraaui
nei 'ini'amou narau 'adoma'inia haraariraau dorau oro-
riu. 'Iraausi rau wana hegahegaraau hairiu moi marau
'adoma'inia do rau ororiu. Rau ai'a aidangisia ta maho!
13 'I'ameu meu bwa'i matai ha'a-ta'eta'e'ameu di'ua taha
na arari 'anai ha'a-ta'eta'e'ameu 'inia. Ma'ata 'a 'ari moi
suriai tatau'aro na 'ia God na haua tana'ameu, ma ro'u, na'i
tatau'aro nameu haa bei'amou.
14 Naasi meu ai'a di'uai taha na arari na'i 'oha meu ha'a-
ta'eta'e'ameu 'iniai tatau'aro nameu haua bei'amou. 'Inia
'i'ameu meu taha bei'amou tahamora beiai Taroha Goro
'inia Jisas Kraest.
15 'I'ameu ai'a 'anai ha'a-ta'eta'e'ameu 'iniai tau'aro na
hauai nata sae. Ma'ata meu 'irisia dona hinihinimoo'i rai
wetewete di'u ro'u wou, neina moi matai 'a'auhi'ameu 'anai
hau'i mwane tatau'aro goro rago.

16 Naasi meigu matai hura'a 'anai taroha'iniai Taroha
Goro suri'i tara'i kantri he'ete'i ro'u wou na'i aba bo
wou 'ini'amou. Meu raba 'ari suri'i dora na ai'a sae nai
taroha'inia mau iei Taroha Goro, suria meu ai'a raba ha'a-
ta'eta'e'ameu 'iniai tau'aro nara haa'i sae he'ete'i.
17 Meu raba suriai mareho nara usua na'i Usu-usu Maea.
'A o'ani, "'Iatei na raba ha'atee ha'aba'o, 'ai ha'atee ha'aba'o
'iniai taha na 'ia Araha na haua."*
18 Suria na nei na 'ia Araha 'a 'adoma'i ha'agorohia, naasi
nei na 'ia God na wa'ewa'e 'inia, ai'a i nei na ha'a-ta'eta'ea
haaria.

11

'Ia Pol Miraau Na Ha'ataari Pwapwaari'i

1 Nau 'irisia domou ga'i ahumaratanoa beiau 'iniai gere
heiha'auu rongo to'o bweubweu'a nawai haua.
2 'Inau 'au ta'ahi'amou 'onaai ta'ahi'amou na haa
God. Mi'amou mou 'onaai gere urao nau bwane durua
tanaa Kraest 'anai waina. Ma naasi 'au raba 'omesuri
ha'agorohi'amou neina waigui wate'amou tanaa 'onaai gere
urao na awangana 'a odo-odo tarau.
3 Ma'ata 'inau 'au magugu do ra gasigu pwari'i'amou
mamoigui su'a aho'i baaniai heita'ahi amoou na odo-odo
tanaa Kraest. 'Ai 'onaai 'oha na mwaa 'a pwari'ia Iv 'ini'i
mwane ha'atee pwapwaari'i nara rongo goro.
4 Suria 'a 'ome 'onaa do 'i'amou mou mwa'eta 'anai
hinihinia atei na taroha'iniai Jisas na he'ete'i baaniai
Jisas nameu taroha'inia. Ma rei'uaa ra maaniai Hi'ona
Maea ma'ua Taroha Goro na he'ete'i di'u baaniai Hi'ona
Maea mana Taroha Goro namou heresia baani'ameu, mou
mwa'eta 'anai hinihinia ro'u.
5 'Iraau ha'ataari pwapwaari'i 'isi narau 'adoma'inia do ra'i
Ha'ataari hauasa, nau ai'a arungana do rau ororiu di'uau.
6 Ma rei'uaa nau ai'a goro na'i aba 'anai hadahada 'on-
aairaau, ma'ata 'au aidangisia goro i huunai ha'ausuringa'i.
Ma naasi mareho nameu ha'ausuri'amou tarau 'ini'i 'ado
'oha.
7 Na'i madoraa nau taroha'iniai Taroha Goro tana'amou,
nau ai'a ha'angonia ta mareho baani'amou. 'Au ha'a-
anoanoau, do 'i'amou moi awa ahaaha. 'A 'ua? Na mareho
nau hauasi 'a taritari'a?
8 'Iraau sae ni heisoi suri'i tara'i 'omaa 'isi nau arunga
'onaa do'au beriraau 'iniai dau'i agu'i ha'a narau 'a'auhiau
'ini'i, neina wai tatau'aro bei'amou.
9 Mana'i 'oha nau awa bei'amou, 'au ai'a ha'ahihi'amou
'anai hori'i tanaau i taha nau 'irisi'i. 'Inia na mareho nau
'irisi'i, 'iraaui do'oragaa'i narau boi baaniai Masidonia narau

* **10:17** 10:17 Jeremaea 9:24

hau'i tanaau. Naasi 'onaai haua agua mau mai tari 'ohani
ma 'ari'a, 'a bwa'i ta mareho do 'inau wai 'irisia nawai
ha'ahihi'amou 'inia.
10 Ma bwa'i tanei na'i Provens amoou na'i Akaea nai
ha'apapakuai ha'atee ha'a-ta'eta'e nau haua 'iniai haua agua
o'asi. 'A ha'a-momori 'onaai ha'a-momori adaa'i mareho nau
maani'i 'inia Kraest.
11 'Au ai'a raba ha'angoni'amou 'inia ta mareho, ai'a
do 'inau ai'a ta'ahi'amou. 'Ia God 'a 'iraraa do 'inau 'au
ta'ahi'amou.
12 'Inau wai haua mau moe'a i here naasi nau bwane ha-
haua mau mai, maai bwara tanaraaui ha'ataari pwapwaari'i
'isi 'anai ha'a-ta'eta'eraau do na tatau'aro adaau 'a ta'isada
beiai tatau'aro nameu haua.
13 'Inia 'iraausi ai'a moranai ha'ataari. 'Iraau ra'i ha'ataari
pwapwaari'i moi, narau pwari'iraaui noni 'iniai tau'aro
adaau, marau here 'ome 'onaa do ra'i huudi morai Ha'ataari
ana'ia Kraest.
14 Magau bwa'i heimwaota'i, 'ia Saetan ma here 'ome o'asi
ro'u do'iia 'e huunai enjel ni bewaa.
15 Naasi gau bwa'i heimwaota'i 'onaa 'iraaui inoni
tatau'aro ana'i rai here o'asi ro'u 'onaa do 'iraau ra'i huudi
inoni tatau'aro goro ana'ia God. Na'i ha'ahakonai dangi
naasi raigui daa'i ha'a-mama'ai 'ada'i here ta'a'i adaa'i.

'Ia Pol 'A Hadanga'ini'i

Rongomaata'i Na Haa'i

16 Mawai 'unua aho'i ro'u, moi abui 'adoma'inia do 'inau
'au bweu. Ma'ata 'onaa namou 'adoma'i o'asi, mamoi
bahurongo mara sae bweu moi 'iniau, mawai mamaani
ha'a-ta'eta'eau ga'u ro'u.
17 Mana ha'a-ta'eta'eau nawai haa, ai'a do'ia Araha na
'unu'i mareho nawai 'unu'i. Ni ha'a-ta'eta'eau nawai haa,
'au morai rongo 'onaai sae bweu.
18 'Onaa 'iraau ha'ataari pwapwaari'i 'isi ra ha'a-
ta'eta'eraau 'ini'i mareho narau haa'i, 'inau wai haua o'asi
ro'u.
19 Gasi moi bahurongo'i ha'atee ha'a-ta'eta'e agu'i, 'inia
mou bwane bahurongo'i sae bweu nara awa bei'amou 'isi,
rei'uaa namou 'adoma'inia domou aidangi di'u.
20 'Ome! Mou wateraau 'anai here mara slev 'ini'amou, ma
'anai here ha'a-bweubweu'amou, ma 'anai beri'amou ro'u.
Ra wana bodio 'ini'amou mara pweengi'i bwaumoo'i.
21 Ra goro di'u'ameu gasi, 'inia 'i'ameu meu ai'a wetewete
arari 'anai haa'i here ta'a'i o'asi tana'amou!
Ma'ata ni taha narau matai ha'atee ha'a-ta'eta'eraau 'ini'i,
'inau 'au matai haua o'asi ro'u, rei'uaa nau ha'atee rongo
to'o bweubweu'a.

22 'Onaa 'iraau ra'i ai Jiu, me 'inau o'asi ro'u. 'Onaa
'iraau ra'i ai Israel, me 'inau o'asi ro'u. 'Onaa 'iraau ra'i
warowarona'i a Ebraham, me 'inau o'asi ro'u.
23 Ma 'onaa 'iraau ra'i noni tatau'aro ana'ia Kraest,
me 'inau naasi noni tatau'aro ana Kraest nau goro di'u
baaniraau. Rei'uaa nau rongo 'onaai sae bweu, ma'ata 'inau
nau tau'aro raha di'uraau. 'A ragoi 'oha nara gaasiau na'i
rumaniho'o di'uraau. Ra taringai rohoau ma ragoi 'oha nau
gaarangi mae.
24 'E rima 'oha na 'iraaui na'otara adaa'i Jiu rau rohoau.
'Ado 'oha narau rohoau, rau haua tanaau i oru tangahuru
mana siwa roroho.
25 Oru 'oha ra tabariau 'iniai hasi'ei, ma'e ta'i 'oha ra
bonasiai buta ha'amaesiau 'iniai hau. 'E oru 'oha ro'u nau
hano suri'i haka nara ta'aa na'i asi, ma'e ta'i 'oha nau tare
suriai dangi mana rodo bubu na'i asi dadara'a.
26 Suri'i mwane hano nau haa'i 'au siri suri'i mwane
maemaeha rago. Ra'i 'oha suri'i wai ra ahe, tara'i 'oha
beiraaui sae beriberi, ra'i 'oha beiraau moi inoni agu'i,
'iraau na Jiu, ma ra'i 'oha beiraaui nei narau ai'a Jiu. Tara'i
'oha 'au sadoi'i maemaeha suri'i 'omaa, tara'i 'oha na'i 'omaa
mangasara, tara'i 'oha na'i asi, ma tara'i 'oha beiraaui nei
narau 'unuraau dora'i sae ni heisoi maraugu ai'a.
27 'Au tau'aro raha mau rahe, ma ragoi rodo nau ai'a
mauru. 'Au hioro ma maesiau i gono tara'i 'oha. Tara'i
'oha 'au baraato'o 'oha nau mauru, ma tara'i 'oha 'au pohara
'iniai bwana.
28 Ma goni bei'i mareho nau bura'i 'unu 'isi, 'e ta'i mareho
ro'u nau 'adoma'i hihi'a suria tarau 'ado dangi, naasi 'i noni
hinihini hako suri'i 'ado 'omaa.
29 'Onaa 'e nei 'ini'amou nai maemae'a na'i hinihinina,
'inau wai arunga ta'ahia. Ma 'onaa 'e nei narai ha'atehaa
'anai hauai ora-ora'a, 'inau wai taesu'a di'u.
30 'Onaa nawai raba ha'a-ta'eta'eau, 'inau wai ha'a-
ta'eta'eau 'ini'i mareho narai ha'ata'iniau do 'inau 'au ai'a
wetewete 'onaai 'adoma'inia ada tara'i nei.
31-33 'Oha nau awa na'i Damaskas, ni Primia na tau'aro
tanaai Mwaeraha 'Aretas 'a ha'a-'ado'i hakoi maanai bara
hau 'anai 'omaasi 'ini'i sae hehei'oi 'anai dauau. Ma rei'uaa
na o'asi, 'iraau rau ai'a ha'aagauhiau. Ra'i noni hinihini
narau ha'ahura'ahiau na'i diwawa na'i kae bara hau 'anai
'omaasi. 'Au heinagu na'i kae abira marau toto'oau dioi
ano, mau hora'a. 'Ia God 'i amanai Araha aga Jisas Kraest
'a 'iraraa do 'inau ai'a pwari'i. Na atana rai ha'a-aneanea
tarau.

12

Ra'i Mareho Na 'ia God

Na Ha'ata'ini'i Tanaa Pol

1 'A ororiu dowai ha'a-ta'eta'eau mau ro'u 'ini'i maemae'a
agu'i, 'inia 'i'amou na mou ha'a-'osiausi. 'Au 'iraraa do
'abwa'i mareho nai goro na'i ha'aba'o. Ma'ata 'inau wai
ha'arangasi'i mareho na 'ia Araha na ha'ata'ini'i tanaau.
2-3 'Au 'iraraa do na'i ta'i tangahuru mana hai harisi na
hako, 'inau i noni tatau'aro ana Kraest, 'ia God 'a waiau ara'a
beia na'i aro.* Ma 'au ai'a aidangisia goro 'onaa 'ia God 'a
waia moi aungagu ma'ua 'a waia ro'u i abegu. Ta'i 'iia moia
God na 'iraraa.
4 Mau 'iraraa do'ia God 'a waiau 'ari paradaes mau
rongo'i mareho baania God nara bwarai hadanga'ini'i suri'i
ha'ateeni marewanani, mara abu di'u 'anai 'unu'i.
5 Naasi 'inau wai ha'atee ha'a-ta'eta'e 'iniai maho na to'o
tanaausi, mau bwa'i ha'a-ta'eta'eau haariau. Ma'ata wai
ha'a-ta'eta'eau 'iniai taha na ha'ata'inia haariau do 'inau 'e
inoni nau maemae'a.
6 Ma rei'uaa nawai ha'a-ta'eta'eau me 'inau 'au bwa'i
'ome to'o bweubweu'a, suria na mareho nawai maani'i ra'i
mareho mora. Ma'ata 'inau 'au bwa'i ha'a-ta'eta'eau, suria
'au ai'a 'irisia do 'iraaui inoni rai 'adoma'i ha'a-aneaneau
di'uai taha na arari dorai ha'a-ta'eta'eau 'inia. 'A goro do ra
ga'i ha'a-aneaneau 'ini'i taha nara rongo'i nau hadanga'ini'i,
mana mareho nara re'i'i nau haa'i.
7 Ma 'anai ha'abwarasiau do 'au gasigu honu 'iniai ha'a-
ta'eta'e 'ini'i mwane mareho goro na 'ia God na ha'ata'ini'i
tanaau na'i aro, ra haua tanaaui gere mareho na taritari'a
na'i abegu. Mana marehosi 'a 'onaai noni tatau'aro ana
Saetan na ha'a-rongomaata'iau.
8 'E oru 'oha nau ha'arahesi mau ha'angonia Araha 'anai
rahia baaniau i marehosi.
9 Mana heiarami ana naani, "Ni hei'a'auhi agua 'ai ohamu
'ado 'oha. 'Inia na mena agua 'a wetewete na'i 'oha 'o
maemae'a." Ma naasi 'au wa'ewa'e 'anai ha'a-ta'eta'eau 'ini'i
maemae'a agu'i, neina na mena ana Kraest 'ai awa beiau.
10 Rei'uaa nau maemae'a, ma'ua ra ha'atee ha'ata'aiau,
rei'uaa ra nora ta'aiau mau siri suri'i rongomaata'i, ma
rei'uaa na bwara tanaaui mwane maho, 'inau 'au wa'ewa'e
moi na'i tau'aro nau haua tanaa Kraest. 'Inia na'i 'oha nau
maemae'a, 'ia Kraest 'a ha'a-weteweteau.

Pol 'A Ta'aabena 'Iniraaui Korin

11 Naani 'au here mora'a 'onaai sae na bweu 'oha nau ha'a-
ta'eta'eau haariau. Ma'ata 'i'amou namou ha'a-'osiausi. 'Inia,
'i'amou namou ga'i ha'a-ta'eta'eau 'iniai tatau'aro nau haa
mamougu ai'a. 'Inia rei'uaa 'au ai'a 'onaa ta maho, ma'ata

---

* **12:2-3** ***Aro:*** Na'i ha'ateeni Grik 'ia Pol 'a 'unua "oruna heven." Tara'i 'oha 'iraaui Jiu ra hadanga'inia heven o'asi. Ra hoaia heven na'i oru ma'ua biu ma'ua tangahuru dora.

'au ai'a taraa ta'aa baabaa di'u ro'u baaniraaui nei namou
'adoma'inia do ra'i Ha'ataari hauasa.
12 Na'i madoraa nau awa bei'amou, 'au 'abenga'i bei'amou,
mau haa'i mwane ha'abu'oahu mana mwane ha'ara 'anai
ha'ata'inia tana'amou do 'inau 'e Ha'ataari.
13 Mwane 'a'au nau haa'i tanaraaui sae ni heisoi suri'i
mwani 'omaa, 'au bwane haa'i ro'u tana'amou. 'E ta'i maho
moi nau ai'a haua. Nau ai'a ha'ahihi'amou 'anai hori'i
tanaau i taha nau 'irisi'i. 'Onaa mou 'adoma'inia do 'au
taritari'a, mamoi 'adoma'i nugasiau 'iniai here goro nau
hauasi.
14 Naani 'au 'adoma'inia dowaigui haa i orunai 'aariha
agua bei'amou. Ma 'a bwa'i mareho nawai ha'ahihi'amou
'inia, suria 'inau ai'a 'irisi'i ha'a amoo'i, ma'ata 'i'amou nau
'irisi'amou. Na gare kekerei 'a bwa'i wate'i mareho tanaai
amana, ma'ata ni ama nai wate'i mareho tanaai gare ana.
Minau 'onaai amamoou.
15 'Inau 'au wa'ewa'e di'u 'anai wateau haariau mana
mwane mareho nau to'ora'i 'anai 'a'auhi'amou suri'i tahing-
amoo'i. 'Onaa na heita'ahi agua tana'amou 'a raha di'u o'asi,
'a 'ua? Na heita'ahi amoou tanaau 'ai kekerei moi?
16 Hoita, 'i'amou 'iraraa'a do ai'a ta mareho nawai ha'a-
hihi'amou 'inia. Ma rei'uaa na o'asi, tara'i nei mou
'adoma'inia do 'au ha'a-gorogoro'amou suria 'au raba ha'a-
bweubweu'amou moi.
17 'A 'ua? 'Iraaui mwane nau ha'a-taariraau wou ani, rau
ha'a-bweubweu'amou? 'Inau 'au 'iraraa do ai'a.
18 'Inau 'au ha'ata'u'ua ani a Taetas 'anai taha wou
bei'amou mau ha'ataariai ta'i do'oragaau beia. 'A 'ua?
Mou 'adoma'inia do'ia Taetas 'a ha'a-bweubweu'amou? Moi
aidangisia do 'imiria Taetas miri to'oraa moi ta'i 'ado'ado,
mana barongamiri'i ra ta'isada moi!
19 Gasi mou 'adoma'inia domeu bonasiai 'unu'i mareho
'isi 'anai taatahi bwarasi'ameu. Ai'a! 'I'ameu meu 'unu'i
mareho 'isi na'i maana God 'onaai sae tatau'aro ana'ia
Kraest. Mana mwane mareho hako nameu haa'i, mwani
sae goro agu'i, meu haa'i 'anai ha'a-wetewete'amou!
20 'Au magugu do 'au gasigu ataha wou, mana barong-
amoo'i ra bwa'i goro 'onaai 'adoma'inia agua. Ma 'onaa
naigui o'asi, 'inau 'augu bwa'i ha'atee goro'a tana'amou
'onaai 'adoma'inia amoou. 'Au magugu dora gasigu to'o
tara'i mareho na'i ahoaamoou, 'onaai awa heheita'ia'a,
hai'ubwani, ma'ua awa tataesu'a'a, ma'ua ringei ha'a-
ta'eta'e, ma'ua 'adoma'ini'o moi haari'o, ma'ua ha'atee
ha'ata'aiai nata nei, ma'uasi hadanga'iniai nata nei, ma'ua
'anai heita'ia hairiu suri'i 'oha mou boi goni 'ada'i
ha'arahesi.
21 Mau magugu do'au gasi boi, mi'amou moigui here
ha'aninimaiau na'i maana God 'ini'i here ta'a'i namou haa'i.
'Inia 'onaa nawai 'ariwou, 'inau wai angi, suria 'a ragoi nei

mou dau baabau mau suri'i ora-ora'a amoo'i 'onaai taritari'a beiai nata nei mana here wawaasua'a ma'ua awa 'onaai mwamwaa.

13

Hadahada Wa'ewa'e Ha'ahako

Mana Ha'abasu

1 Ha'amomori, 'au 'adoma'inia dowaigui haa i orunai 'aariha agua bei'amou. Na Usu-usu Maea 'a o'ani, “'Onaa 'e nei na ha'ahuniai nata nei 'inia ta maho, 'e waira rua ma'ua oru narai awa 'anai maani'i taha narau 'omesi'i marau 'irara'i 'inia mo'o nara ha'ahunia, naasi maraigui ha'a-mama'aia.”*

2 Na'i ruanai 'oha nau ataha bei'amou, 'au ha'abasu'amoui nei namou bwarai rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i. Na'i 'ohani, rei'uaa nau awa ha'atau, 'au ha'abasu'amou ro'u goni beiraaui nei narau ora-ora'a ro'u na'i 'ohani. Na'i 'oha nawaigui ataha bei'amou, wai ha'a-mama'ai'amou hako na bwa'i nei 'ai dadara'a.

3 Mawai haua o'asi mamoi aidangisia do'ia Kraest na haa'i tanaau i ha'atee nawai ha'a-odoodo'amou 'ini'i. 'Iia 'a bwa'i maemae'a na'i 'oha nai ha'a-odoodo'amou, ma'ata 'ai ha'ata'iniai mena ana bei'amou hairiu.

4 Na'i abena 'onaai inoni 'a maemae'a na'i 'oha ra rabua na'i dadaahoro. Me 'a tahi aho'i baaniai mae 'iniai mena ana God. 'I'ameu meu maemae'a o'asi ro'u na'i abe 'onaaia Kraest, me na mena ana God 'a awa bei'ameu 'iniai hinihinia ameeu a Kraest, ma ha'a-wetewete'ameu 'anai ha'a-odoodo'amou.

5 'Adonai nei 'ai wana riariaa i tahingana ma'ua ha'imaania haaria 'anai 'iraraa 'onaa 'a nugaai hinihinina mora beia Kraest ma'uasi ai'a. Mou ga'i 'iraraa do'ia Jisas Kraest 'a awa suri'i tahingamoo'i. 'Onaa namou ai'a 'iraraa o'asi, ma 'a ha'ata'inia do mou ai'a nugaai hinihinimoou beia Kraest.

6 'Au 'adoma'inia domou aidangisia'a doni hinihinimeeu meu nugaa beia Kraest.

7 Meu ha'arahesi mameu ha'angonia God maai 'a'auhi'amou, mamoi awa odo-odo. Ai'a domei ha'arahesi domoi odo-odo neina 'iraaui inoni rai mwaosi'ameu. Ai'a! Meu 'irisia moi domoi odo-odo, rei'uaa rai mwaosi'ameu ma'ua bwa'i.

8 'I'ameu meu bwa'i matai ha'a-mama'ai'amou 'onaa moi suriai taha na ha'a-momori, ma'ata mei hauai mareho 'anai 'a'auhi'amou.

9 Rei'uaa nameu maemae'a, ma'ata meu wa'ewa'e suria 'i'amou mou ura wetewete. Ni mareho nameu 'irisia naasi, domoi raha ara'a wetewete suri'i tahingamoo'i beia Kraest.

---

* **13:1** 13:1 Diutronomi 19:15

10 Naasi tarana nau usua 'iniai usu-usuni na'i 'oha nau ai'a
awa mau bei'amou. Neina 'oha nawaigui ataha bei'amou,
'inau 'au bwa'i ha'atee ha'a-maata'i'amou beiai mena na
'ia Araha na haua tanaau. Ni mena naasi 'ia Kraest 'a
haa tanaau 'anai ha'a-wetewete'amou, ai'a do 'anai ha'a-
ta'ai'amou.
11 'Io, arai do'ora mana asigu'i, moi wa'ewa'e! Moi ha'a-
odoodo'i tahingamoo'i. Moi 'adoma'ini'i tarau i ha'ata'u'u
nau haa'i tana'amou. Moi ahu aratara, awa goroha, mana
gooroha mana heita'ahi ana God 'aigui awa bei'amou.
12 'Oha moi awa goni noni hinihini 'onaai ta'i ruruha,
moi here beiai nata nei† 'anai ha'ata'iniai heita'ahi amoou
tana'amou hairiu.
'Iraaui mwane noni hinihini na'i 'ini rau 'unua ro'u wou i
ha'atee wa'ewa'e adaau tana'amou.
13 'Au ha'arahesi mia Araha aga 'ia Jisas Kraest 'ai goro
'ini'amou, mana heita'ahi ana God, mana hagu anai Hi'ona
Maea 'ai awa bei'amou hako.

† **13:12** ***Here beiai nata nei:*** Na'i ha'atee ni Grik ra 'unua "ngooniai nata nei beiai heingooni ni heita'ahi." Na'i madoraasi, 'iraau sae mwane rau ngooniai babanai nata sae mwane, miraaui urao rau ngooniai babanai nata urao 'anai ha'ata'iniai heita'ahi tanaraau hairiu. 'A ta'isada beiai herehere agaau na'i 'ohanisi 'oha gau here beiai nata nei.

Na Usu-usu Ana Pol Tanaraaui Noni Hinihini Na'i Galesia

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Ni 'ua ana na'ogu taarai araisuri'i 'ini'i ha'atee ana'ia God? 'O araisuri'i suria 'i Hi'ona Maea naasi na 'a'auhi'o 'anai awasuriai barongana Jisas? Ma'ua 'o araisuri'i 'iniai 'adoma'inia amua do'ia God 'ai ta'ahi'o di'u na'i 'oha na'oi haa'i tatau'aro goro?

Na'i 'oha na 'ia Pol 'a 'aariha na'i Galesia 'anai heitaroha'i, 'a ragoi noni naraugu hinihinia Kraest na'i 'ohasi. Ra'i nei 'iniraau ra'i ai Jiu nara bwane ha'isuri'i mau mai Ringe ana'ia Moses. Na'i 'oha na 'ia Pol 'a hano baaniraau, 'iraaui Jiu hinihini 'isi rau taraawa'ai ha'ausuriraaui noni do na inoni 'a bwa'i dauai tahi tarau 'onaa na bwa'i araisuri'i ringeringe na'i Buka Duruduru Bwani. Ororiu, rau ha'ausuriraau dorai hauai ringe i aha ha'ara.

Na'i 'oha na 'ia Pol 'a rongoa o'asi 'a arunga ta'aa di'u. Naasi 'ia Pol 'a usuai usu-usuni tanaraau 'anai ha'a-aidangisiraau aho'i do 'ia God 'a bwa'i matai ha'atahiraau baaniai ora-ora'a 'iniai haua adaau i taha na goro ma'uasi 'iniai ha'isuri'i adaa'i tara'i mwane ringeringe. 'Ia Pol 'a ha'atee wetewete tanaraau, suria rau kaku'aa do 'ia God 'a bwane ha'atahiraau 'iniai hinihinia adaau a Kraest, ai'a do 'iniai araisuri'i adaa'i mwane ringeringe o'asi.

Naasi na'i 'oha na 'oi 'oha'i, 'oi sibania ma 'oi sadoiai taha nai huunai ha'a-odoodogia na'i maana God.

1 'Inaua Pol nara soiau 'anai Ha'ataari, ai'a baaniai noni
mei baania God i Ama, mea Jisas Kraest, na'ia God na ha'a-
suruta'ea aho'i baaniai mae.
2 'I'ameu hakoi noni hinihini na'i 'ini, meu 'unua wou
i ha'atee wa'ewa'e ameeu tana'amoui noni hinihini na'i
Galesia.
3 Mau ha'arahesi mia God i Amaga mia Araha aga, 'ia Jisas
Kraest, rarui ha'agorohi'amou ma rarui ha'a-awahi'amou
goro.
4 'Ia Kraest 'a suria tarau i hei'irisina God. Na tarana
naasi na mae 'ini'i 'inoga 'anai ruhasigia baaniai ta'aa ni
marewanani.
5 Naasi gai ha'a-aneanea taraua God 'inia, Amen.

Na Huunai Taroha Goro

6 'Au heimwaota'i di'u 'iniai 'asu'ani rihota'i moi amoou
baania God na soi'amou 'anai awa na'i bahainai heita'ahi
ana Kraest, mamou ha'isuri'i ha'ausuringa'i he'ete'i.

7 'Agu ai'a ha'ausuringa'i'a ro'u naigu 'onaaiai Taroha
Goro 'inia Kraest. Ra kakui ahumoo'i, 'inia tara'i nei nara
raba hiosiai Taroha Goro narau boi bei'amou 'anai ha'a-
bweubweu'amou.
8 Wai 'unua tana'amou, 'onaa ta nei 'ini'ameu ma'ua 'e
enjel baaniai aro nai taroha'inia ta Taroha Goro na he'ete'i
baaniai nei nameu taroha'inia tana'amousi, 'ia God 'ai ha'a-
mama'aia tarau na'i 'eu na bwa'i kuru mwada'u.
9 Meu bwane 'unua, mawai 'unu aho'isia ro'u tana'amou.
'Onaa ta nei nai taroha'inia tana'amou ta Taroha Goro na
he'ete'i baaniai nei namou bwane hinihinia, 'ia God 'ai ha'a-
mama'aia tarau na'i 'eu na bwa'i kuru mwada'u.
10 Ma 'ua? 'Au 'irisia moi do 'iraaui noni rai wa'ewa'e
'iniau? Ai'a! 'Ia God nau raba ha'a-wa'ewa'ea. 'Onaa na
ha'a-momori do 'inau 'au ha'akareraau moi inoni, naasi 'a
ha'ata'inia do 'inau 'augu ai'a noni tatau'aro'a ana Kraest.

God 'A 'Ome Sigihia Pol 'Anai Ha'ataari

11 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, 'au rabasia do
moi aidangisia doni Taroha Goro nau maania tana'amou
ani, ai'a baaniai noni.
12 Ai'a tanei 'ai 'unua tanaau ma'ua 'ai ha'ausuriau 'inia,
me'ia Jisas Kraest haaria na ha'ata'inia tanaau.
13 'I'amou mou bwani aidangisiai herengagu na'i 'oha
nau dau baabau mau suri'i ringeringe amee'i Jiu. 'Au
norata'airaaui noni na'i heisoi ana God mau bonasia dowai
ha'a-ai'araau.
14 Minau 'au dau baabau suri'i ha'ausuringa'i adaa'i
wauwa amee'i di'uraau ro'u i nei meu haoru ta'isada.
15-16 Mei 'iniai goro ana God 'iniau, 'iia 'a 'ome sigihiau
mau mai 'oha nau toto na'i ahuna inagu. Ma na'i madoraa
'iia na 'irisia, 'a ha'ata'inia tanaau i Garena neina wai
taroha'iniai Taroha Goro tana'amoui nei mou ai'a Jiu. Ma
na'i 'ohasi, ai'a tanei 'ai ha'ausuriau ma'ua 'a'auhiau.
17 Ma ai'a do wai 'ari ro'u i Jerusalem 'anai 'omesiraaui nei
rau Ha'ataari na'i na'o 'iniau. Ma'ata 'au hano daara'i 'anai
Araibia. 'Au awa-awa wou maugu aho'i 'ari Damaskas.
18 Oru harisi na hako murinai ha'ata'i na haua Jisas
tanaau, 'au taha beia Pita na'i Jerusalem mau awa beia
suriai ta'i tangahurui dangi mana rima.
19 'E ta'i Ha'ataari ro'u moi nau re'ia, 'ia Jems do'orana
Araha aga.
20 Wai 'unua tana'amou na'i maana God. Na mareho nau
usu'i 'isi ra ha'a-momori. Nau ai'a pwari'i!
21 Hoita, na'i muri 'augu 'ari Provensi Siria ma na'i
Provensi Silisia.
22 Na'i 'ohasi, ai'a tanei 'iniraaui noni hinihini na'i
Provensi Jiudea nai 'omesiau ga'u.

23 Rau rongoa moi taroha'inia ada 'ari do 'ia mo'o
na norata'airaaui noni hinihini, 'a taraawa'a taroha'iniai
Taroha Goro na raba ha'a-ai'aa ga'u.
24 Miraau hako raugu ha'atee ha'agorohia God 'iniai taha
na haua na'i tahingagu.

2

'Iraau Na Ha'ataari Rau 'Adoma'i Aratara 'Inia Pol

1 Ma hakoi ta'i tangahurui harisi mana hai, 'au waia
Taetas mea Banabas mameu aho'i 'ari Jerusalem.
2 'Au aho'i 'ari, 'inia 'ia God na 'unua o'asi tanaau. Ma na'i
goni nameu haua na'i Jerusalem beiraau moi na'otara na'i
heisoi, 'au maani ha'agorohia tanaraaui Taroha Goro nau
taroha'inia tana'amoui nei namou ai'a Jiu. 'Au haua o'asi
suria ra gasigu 'unua doni ha'ausuringa'i agu'i ra ai'a odo-
odo, mana tau'aro nau bwani haua mai tari 'ohani ma 'ari'a
'ai 'ari pwaranga.
3 Ma'ata, 'iraau na'otara 'isi rau 'adoma'i aratara moi
beiau. Rau ai'a ha'a-'usu'usua Taetas 'anai hauai ringei aha
ha'ara, rei'uaa na 'iia 'e ai Grik.
4 Meu hadanga'iniai marehosi, 'inia tara'i nei ra siri na'i
heisoi ana Kraest mara pwari'i do 'iraau ra'i noni hinihini.
'Iraausi narau ha'a-'usu'usua Taetas 'anai hauai ringei aha
ha'ara. 'Iraau rau boi 'anai bonasiai ha'ata'aiai awa dadara'a
nagau haua baani'i ringe o'asi 'iniai suria agaaua Jisas
Kraest. Rau 'irisia dogai awa mau bahaidi ringe amee'i Jiu.
5 Meu ai'a nuga madoraa tanaraau 'anai bahurongoraau,
'inia meu ai'a 'irisia tanei 'ini'amou nai kakui ahuna 'iniai
huunai Taroha Goro nameu taroha'inia tana'amou.
6 Tara'i nei ra 'adoma'inia do 'iraaui na'otara agaa'i na'i
Jerusalem, rau ororiu di'u. Ai'a he'ete'i moe'a tanaau rei'uaa
i'oe atei. 'Inia na'i maana God gau ta'isada hako. Miraaui
na'otara 'isi, rau ahu aratara 'iniai ha'ausuringa'i agua ma
ai'a tanei do'aigu a'oia ro'u ta maho na'iei.
7 Rau 'ome 'iraraa 'ia God na 'ome sigihiau 'anai
taroha'iniai Taroha Goro tana'amoui nei mou ai'a Jiu,
'onaai 'ome sigihia ana Pita 'anai taroha'iniai Taroha Goro
tana'ameui Jiu.
8 'Onaaia God 'a 'ome sigihia Pita 'anai Ha'ataari
tana'ameui Jiu, 'a o'asi ro'u, 'a 'ome sigihiau 'anai Ha'ataari
tana'amoui nei mou ai'a Jiu.
9 'Ia Jems mea Pita mea Jon, rau 'ome 'iraraa ro'u do'ia
God na 'ome sigihiau 'anai taroha'iniai ha'atee ana. 'Iraau
naasi oru na'otara na 'iraaui noni hinihini ra ha'ahouraau
di'u. Ma naasi, rau here bei'amiria Banabas 'anai ha'ata'inia
do 'i'ameu 'e ta'i ruruha. Mameu 'adoma'i aratara 'inia

do'imiria Banabas miri tatau'aro bei'amoui nei namou ai'a
Jiu, miraau bei'ameui Jiu.
10 Mana ta'i mareho narau ha'a-ngoni'amiria 'inia, naasi
'anai 'a'auhiraau tarau i noni hinihini pohara na'i Jerusalem,
ma naasi ta'i maho nau bonasiai haua.

'Ia Pol 'A Ha'atee Wetewete Tanaa Pita

11 'E ta'i 'oha, 'ia Pita 'a taha wou bei'ameu na'i Antiok, mau
ha'atee wetewete tanaa na'i maadaau hakoi noni hinihini.
'Inia 'au 'omesia doni mareho na haua 'a ai'a odo-odo.
12 Na'i na'o, 'a here goro 'oha na ngau goni beiraaui nei
nara ai'a Jiu. 'A haua o'asi tari 'oha 'ia Jems 'a ha'a-taariraau
tara'i Jiu 'ari na'i Antiok. 'Iraau Jiu 'isi ra 'irisia do'igaau
hakoi noni hinihini gai dauai ringei aha ha'ara. 'Ia Pita 'a
mamaa'usiraau ma sigi baaniraaui nei ra ai'a Jiu magu ai'a
ngau'a beiraau.
13 Taranai haua o'asi ana Pita, 'a ragoi Jiu na'i 'omaasi
narau suria Pita 'iniai here ta'aa na hauasi, tari beia
Banabas.
14 'Oha nau 'omesia doni here rau haa 'a ai'a suriai
huunai ha'ausuringa'i anai Taroha Goro, 'augu ha'atee tanaa
Pita o'ani na'i maadaau hako, “I'oe 'e 'ai Jiu ma'ogu awa
'onaairaaui sae nara ai'a Jiu. Naasi 'a ai'a odo-odo do'oi ha'a-
'usu'usuraaui nei rau ai'a Jiu 'anai suriai ringe agaaui Jiu.
15 'Igaau ra'i ai Jiu 'onaairaaui amagaa'i magau ai'a
'onaairai nei ra ai'a Jiu nara ai'a suriai ringe agaa'i Jiu.
16 Ma'ata gau aidangisia doni noni 'a odo-odo na'i maana
God, ai'a do 'iniai suri'i ana i ringe agaa'i Jiu me 'inia
moi hinihinina beia Jisas Kraest. Migaau nugaa ro'u
hinihinigaau beia Jisas Kraest, magau odo-odo'a na'i maana
God. Ai'a 'iniai suri'i agaaui ringe.
17 'Igaau gau hagu beia Kraest magau 'u'uria 'anai ha'a-
odoodogaau na'i maana God. 'A 'ua? 'Ia Kraest 'a ha'a-
oraora'agaau 'oha gaugu ai'a suri'i hakoi ringe? Ai'a o'asi!
18 Ma'ata na'i 'oha nau aho'i 'anai suri'i aho'i i ringe nau
bwane nugasi'i, naasi 'agu ha'ata'inia do 'inau 'au haua mora
'i ora-ora'a.
19 'Inau awa ga'u na'i bahainai heimarungi anai ringe
agaa'i Jiu. Mana 'oha nau aidangisia do ra bwarai ha'a-
odoodoau na'i maana God, 'au nugasi'i hako mau suria
God.”
20 'A 'onaai 'inau 'au wateai tahingagu 'anai mae beia
Kraest na'i dadaahoro. Ma na'i 'ohani nau ai'a marungiau
haariau, me'ia Kraest na awa beiau ma marungiai tahin-
gagu. Mana 'ado dangi, na hinihinigu 'au nugaa na'i garena
God na ta'ahiau ma watea haaria 'anai mae taragu.
21 Nau bwa'i agoheta'i hinihini do'ia God 'a ruhasiau
baaniai ora-ora'a 'iniai goro ana 'iniau. 'Inia 'onaa ni ringe

naasi nara ha'a-odoodoai noni beia God, naasi 'a ha'ata'inia
doni mae na haua Kraest, 'a 'ari pwaranga moi.

3

Suri'i Ringe Ana'ia Moses

Ma'ua Hinihinia Kraest

1 Oru bweu, 'i'amou ai Galesia! Nau bwane 'unua
tana'amoui mae ana Jisas na'i dadaahoro. 'Iatei na ha'a-
bweubweu'amou na kuhi 'iniai 'adoma'imoou?
2 'E ta'i maho moi nau 'irisia domoi 'unua tanaau. Na'i 'oha
he'ua namou dauai Hi'ona Maea ana God? Na'i madoraa
namou suri'i ringe amee'i Jiu, ma'ua na'i madoraa mou
hinihiniai Taroha Goro 'inia Jisas Kraest?
3 'A 'ua mou bweu 'inia? Na'i na'o, mou taraawa'anai
tahinga haoru amoou beia Kraest 'iniai hei'a'auhi ana Hi'ona
Maea. Ma 'ua? Na'i 'ohani mou 'adoma'inia do mou ga'i
'ari daara'i tari ha'a-arosina beiai tahinga haorusi, suri'i
wetewete amoo'i haari'amou?
4 'A rago i mareho namou bwane siri suri'i. Ma 'onaa
moi aho'i 'anai suri'i aho'i ringe, mana mareho 'isi rai 'ari
pwaranga moi! Ma'ata 'au ai'a 'adoma'inia do'ai o'asi!
5 'Ia God 'a ai'a haua tana'amou i Hi'ona Maea ana mana
ha'abu'oahu namou 'omesi'i do 'iniai suri'i amoo'i ringe
amee'i Jiu, me 'iniai hinihinia amooui Taroha Goro.
6 Na Usu-usu Maea 'a 'unua o'ani, "'Ia Ebraham 'a odo-odo
na'i maana God, suriai hinihinina beia."
7 Naasi mou ga'i 'iraraa do 'ira i huudi gare ana'ia
Ebraham, naasi 'iraau nei ra nugaai hinihinida beia God.
8 Mau na'i 'oha bwani, na Usu-usu Maea 'a ha'arangasia
ro'u mau do 'i'amoui nei mou ai'a Jiu, moi matai odo-odo
na'i maana God 'onaa moi hinihinia. Na tarana naasi na'ia
God 'a 'unua 'iniai taroha goroni tanaa Ebraham, 'a o'ani,
"Baani'o 'ia God 'ai ha'agorohira hakoi mwani noni na'i
marewana."
9 Naasi gau 'iraraa do 'iraaui nei ra hinihinia Kraest, 'ia
God 'ai ha'agorohiraau 'onaai ha'agorohia ana Ebraham.
10 Mia tei na 'adoma'i 'u'uri'i ringe amee'i Jiu do naasi
nai ha'a-odoodoa na'i maana God, 'ia God 'ai ha'a-mama'aia.
'Inia na Usu-usu Maea 'a 'unua ro'u do 'onaa 'iatei na'o bwa'i
suri'i tarau i mareho ni ringe ra 'unu'i, 'ia God 'ai ha'a-
mama'ai'o.
11 'A ha'ata'inia goro doni suria agaau i ringe amee'i Jiu,
'a bwa'i ha'a-odoodogaau na'i maana God. 'Inia na Usu-usu
Maea 'a 'unua dona 'iatei na hinihinia God, 'iia naasi nei nai
odo-odo na'i maana ma'ai to'oraai huunai tahi.
12 Na'i madoraa na'ia God 'a 'unu'i ringe ana'i tanaa Moses,
'a 'unua do 'iatei nai ha'isuri'i hako 'ai tahi tarau. Ai'a 'unua

do 'iatei nai hinihini'i nai tahi tarau. Naasi 'a ha'ata'inia
doni ringe ra ai'a 'ari goni beiai hinihini.
13 'A bwarai suri'i hakoi ringe 'isi. Naasi, 'ia Kraest 'a
rongomaata'i na'i dadaahoro 'anai ruhasigia baaniai ha'a-
mama'ai na ringe amee'i Jiu ra haua mai tanagia. Naia na
Usu-usu Maea na ha'atee o'ani 'inia, "'Iatei nara rabua na'i
hasi'ei, 'a ha'ata'inia do'ia God 'a hiiria 'anai mae."
14 'Ia Kraest 'a haua o'asi, doni ha'agorohi na 'ia God 'a
haua tanaa Ebraham, 'ai haa ro'u tana'amoui nei mou ai'a
Jiu namou 'u'uria. Ma ro'u, do 'igaau nei nagau hinihinia,
gau matai dauai Hi'ona Maea na'ia God na durua tanagia.

Na Duruduru Ana God

15 Arai noni ana'ia God, wai haua ta heiha'auu 'ini'i taha ga
hahaa'i moi 'ado dangi. 'Oha na 'e wairarua nararu aratara
nga'iniai duruduru, 'a bwa'i nei 'ai horosia mwada'u, ma'ua
'ai ha'asirihia ro'u wou i 'adoma'ina.
16 Na'i 'oha bwani 'ia God 'a hauai duruduru beia Ebraham
ma beia ro'u ta'i 'iniraaui warowarona'i. Mana Usu-usu
Maea ai'a hadanga'inia hakoi warowarona'i a Ebraham. 'A
hadanga'inia moi ta'i 'iniraau. Na 'ado'ado 'ana, naasi 'ia
Kraest.
17 Mana 'ado'adogu 'a o'ani. 'Ia God 'a hauai duruduru
beia Ebraham. Ma'e hai 'arangi mana oru tangahurui harisi
na hako murina, magu haa'i ringe tana'ameui Jiu. Tarana
naasi na ringe ra bwa'i ha'a-ai'aa mwada'u i taha 'ia God na
bwane durua na'i na'o 'inia.
18 'Ia God ai'a ha'agorohigaau 'iniai suri'i agaa'i ringe
ana'ia Moses. 'A ha'agorohigaau suriai duruduru ana,
'onaai ha'agorohia ana Ebraham suriai durua ana tanaa.
19 O'asi ana, 'e taha i 'ado'ado 'ada'i ringe? Na ringe ra awa
'anai ha'a-'ome 'irararaaui noni 'ini'i taritari'a adaa'i. Mana
ringe ra awa tari madoraa na 'ia God na ha'ataaria mai i
Garena, na bwane ha'atee duruduru 'inia tanaa Ebraham.
Ni ringe 'isi, 'ia God 'a 'unu'i tanaraaui enjel marau haa'i
tanaa Moses 'anai maani'i tanaraaui noni.
20 Mia Moses naasi na awa i ahoaanai noni mia God.
Mana'i 'oha 'ia God 'a hauai duruduru ana beia Ebraham,
'ia God ai'a 'irisia tanei 'anai awai ahoaadarua, 'a haua moi
haaria. Naasi gau 'ome 'iraraa doni duruduru na haua beia
Ebraham na ororiu di'u.

Na 'Ado'ado 'Ada'i Ringe

21 Ma 'ua? Na ringe ra ura bwarasiai duruduru ana God?
Ai'a! 'Onaa 'ia God 'a ga'i bwane haua tanagaau ta ringe
dogai tahi tarau 'inia, me'igaau gau ga'i bwane odo-odo'a
na'i maana, 'iniai suria agaau i ringesi.
22 Ma'ata, 'ia God ai'a haua o'asi. 'Inia na Usu-usu Maea
'a ha'arangasia do 'iraau hakoi noni ra awa na'i bahainai

heimarungi anai ora-ora'a. 'Iniai o'asi ana, 'ia God 'a duruai
huunai tahi tanaraaui nei narau nugaai hinihinidaau beia
Jisas Kraest.
23 Ma na'i 'oha ni hinihini ai'a boi mau, 'igaau gau awa
na'i bahainai heimarungi ada'i ringe. Ma o'asi tari 'oha 'ia
God 'a ha'ata'iniai huunai here 'anai dauai tahi tarau, naasi
hinihini.
24 Naasi ni ringe ra marungigaau tari 'oha na 'ia Kraest
'a boi. Ma na'i 'ohasi gau nugaai hinihinigaau beia magau
odo-odo'a na'i maana God.
25 Ha'amomori! Na madoraa 'anai hinihini naani'a, na
ringe ra bwa'igui marungigaau'a ro'u.
26 'I'amou ra'i gare ana'ia God 'iniai hinihinia amooua Jisas
Kraest.
27 'I'amou mou ha'i ta'i beia Kraest na'i 'oha mou bware-
omaea, mamou to'oraai barongana bei'amou.
28 Naasi 'i'amou mou ta'isada hako na'i maana God.
Rei'uaa Jiu ma'ua nei namou ai'a Jiu, rei'uaa slev ma'ua
bwauodo, rei'uaa mwane ma'ua urao, 'i'amou hako 'e ta'i
na'i ruruha ana Kraest.
29 Ma 'onaa 'i'amou 'e ta'i beia Kraest, ma 'i'amou 'e ta'i
ro'u 'iniraaui warowarona'i a Ebraham. Ma naasi moi daua
ro'u i taha 'ia God na duruduru 'inia tanaa.

4

1 Mawai 'unua ro'u tana'amou o'ani. Na gare, 'oha na
kekerei mau, 'a 'onaa moi ro'u slev, rei'uaa 'iia naigui daai
toto'ora ana'i amana.
2 'Inia 'oha na kekerei, 'iia mana toto'ora ana'i rau awa na'i
bahainai heimarungi adaaui nei ra 'omesuria, tari madoraa
ni amana 'aigui sigihia.
3 'A o'asi ro'u, na'i 'oha gau ai'a aidangisia maua Kraest,
'igaau awa na'i bahainai heimarungi adaa'i adaro na'i
marewanani.
4 Ma tari mai madoraa 'ia God na sigihia, 'a ha'ataaria mai
Garena ma huta beiai urao. 'A huta mai ma araisuri'i ringe
amee'i Jiu.
5 Tarana naasi, 'a matai ruhasigiai nei na ringe ra
marungigia, neina 'igaau gau matai ha'i arai garena God.
6 'Ia God 'a ha'ataaria mai Hi'ona Maea anai Garena
tana'amou do'ai mono na'i raromoou. Me 'iniai awa
ana bei'amou namou totoro 'inia hura'a tanaa God o'ani,
“Mama” 'anai ha'ata'inia do 'imoou ra'i gare ana'i.
7 Hoita naasi 'ohani 'imoou mougu ai'a 'onaaia'a i slev,
ma'ata 'imoou ra'i huunai gare ana'ia God. Ma 'iniai o'asi
ana, 'ia God 'ai wate'i tana'amoui taha na bwane duruduru
'ini'i.

Na Heita'ahi Ana Pol

Tanaraaui Noni Hinihini Na'i Galesia

8 Na'i madoraa mou ai'a aidangisia maua God, mou
awa na'i bahainai heimarungi adaa'i hi'ona nara ai'a ha'a-
momori.
9 Na'i 'ohani, mou aidangisia God, ma'uasi 'ia God 'a
aidangisi'amou. Naasi, ni 'uaana namou raba aho'isi'i
mareho ta'a'i 'isi? 'A 'ua? Mou raba awa hunasia aho'i
bahainai heimarungi adaa'i?
10 'Au rongo to'oana domou ha'ato'o'i mau i dangi mana
hura mana harisi hauasa namou taguma'ini'i.
11 Mau kae magugu, 'a gasigu 'ari pwaranga moi tau'aro
nau haua bei'amou.
12 Mau ha'a-ta'u'u'amou arai do'ora mana asigu'i, moi
dadara'a baani'i ringe 'onaai haua agua, 'inia 'inau 'au
'onaaimou 'oha mou dadara'a ga'u baaniai heimarungi
adaa'i ringe. Ai'a do'e mareho namou ha'atari'aa tanaau
nau usu-usu o'asi 'iniani.
13 'Onaai bwane 'iraraa amoou, 'au awa bei'amou ani 'iniai
daoha na to'iai abegu. Ma 'a goro, 'inia 'a haua tanaau i
madoraa 'anai taroha'iniai Taroha Goro tana'amou.
14 Na daoha na hauai abegu, 'e mareho tana'amou 'anai
wana bodio 'iniau ma'ua gagata'iniau. Ma rei'uaa na o'asi,
'i'amou mou ha'amaotoau 'onaai nei na ha'amaotoai enjel
ana God, ma'ua 'ia Jisas Kraest haaria.
15 Na'i 'ohasi mou wa'ewa'e raha 'iniau. Na wa'ewa'e
namou haua, rei'uaa ni maamoo'i mamou ga'i rahi'i moi
'anai haa'i tanaau. 'E taha na taritari'a na mougu ha'a-ai'aa
'iniai wa'ewa'esi?
16 Ma 'ua? Mou ha'imae 'iniau'a, 'iniai taroha'inia agua
tana'amoui taha na ha'a-momori?
17 'Iraaui nei ra raba suri'i ringe amee'i Jiu, rau bonasia
domoi suriraau, ma'ata ai'a do rau haua 'anai 'a'auhi'amou.
Rau 'irisia moi domoi nugasiau mamoi hagu beiraau.
18 'A goro 'onaa rau to'oraai 'adoma'i wetewete 'ini'amou
na'i ringe na goro ma odo-odo. 'A ga'i o'asi tarau, ai'a do
'inia moi awa agua bei'amou.
19 Arai noni agu'i, naani ruanai 'oha na arunga nau haa
'ini'amou 'a 'onaai arunga na haa i urao na ha'aagau 'anai
ha'ahutaai gare. Mana arunga maata'i nau haua 'ai tari 'oha
namoi huunai suriai barongana Kraest.
20 Mau 'adoma'inia do 'a ga'i goro do'au ga'i awa bei'amou
'anai 'abenga'i mamaani bei'amou, 'inia 'a kae kakui ahugu
di'u 'ini'amou.

Ha'atee Heiha'auu 'Inia Hega Mea Sera

21 'I'amoui nei mou raba dau baabau suri'i taha na ringe
ra 'unu'i. 'A 'ua? Mou ai'a aidangisiai taha na Usu-usu Maea
na 'unua 'inia Ebraham?

22 'Ia Ebraham 'e rua gare na to'oraa, 'ia Ismael mea Aisak.
'Ia Ismael 'a huta beia Hega, 'e urao na awa na'i bahainai
heimarungi, 'iiasi 'e urao tatau'aro ana Ebraham. 'Ia Aisak
'a huta beia Sera. 'Ia Sera 'a dadara'a baaniai heimarungi,
'inia 'iia 'e urao ana Ebraham.
23 Ni gare ana beia Hega, 'a huta suria moi 'ado'ado ni
noni. Mana gare ana beia Sera, 'a huta suriai duruduru na
haua God tanaa.
24-25 Hoita, na mareho 'isi ra'i nunu tanagia 'iniai rua
duruduru na'ia God na haua. Ta'i nei naasi ringe na haa'i
tanaa Moses na'i hungahungai Saenai na'i Araibia. 'Iraaui
noni nara awa bahaidi ringe 'isi ra 'onaa ra'i garena Hega,
'inia 'iia 'a awa ro'u bahainai heimarungi. Naasi, 'ia Hega 'a
ura 'iniraaui noni narau awa na'i hungahungai Saenai, ma
ro'u 'iniai Jerusalem. 'Iniai noni nara awa iei 'ohani, rau
suri'i mau i ringe.
26 Migaau ra'i garena Sera, mana 'omaa agaau naasi
Jerusalem ara'ai aro na dadara'a baani'i ringe.
27 Na Usu-usu Maea 'a o'ani, “Mou wa'ewa'e 'i'amoui
'amara. Mou totoro raha 'ini wa'ewa'e nei mou ai'a
arunganai maata'i ni ha'ahuta gare. 'Inia na gare ana'i nei
na 'amara rai rago di'u baani'i mwani urao hako.”*
28 Arai do'ora mana asimee'i, 'i'amou naasi ra'i gare na 'ia
God 'a duru'i tanaa Ebraham ani, 'onaaia Aisak.
29 Na'i 'ohasi, na garena Hega na huta suriai hei'irisina
Ebraham, 'a awa ha'ata'aiai gare na huta suriai hei'irisi anai
Hi'ona Maea. 'A ta'isada 'onaai here ha'ata'aigaau adaaui nei
ra awasuri'i ringe.
30 Ma'ata na Usu-usu Maea 'a o'ani, “Mou ha'ataaria beira'i
i urao tatau'aro beiai garena. 'Inia na garena 'a bwa'i
dauai toto'ora na amana 'ai watea. Na garenai urao na awa
dadara'a naigui to'oraa.”†
31 Hoita, ma naasi arai do'ora mana asigu'i, 'igaau 'onaai
ra'i arai garenai urao na awa dadara'a ma ai'a i urao na
awa na'i bahainai heimarungi. 'Inia 'igaau gau awa dadara'a
baani'i ringe.

5

Kraest 'A Ruhasigia

1 'Ia Kraest 'a ruhasigia do'igaau gai awa dadara'a tarau
baani'i ringe! Moi ura baabau, abu tanei 'ini'amou 'aigui
watea ro'u do'ai hunasia aho'i ro'u.

---

* **4:27** 4:27 Aisaea 54:1 † **4:30** 4:30 Jenesis 21:10

2 Moi bahurongoau! 'Inaua Pol wai 'unua tana'amou,
'onaa mou wate'amou 'anai aha ha'ara 'anai ha'a-
odoodo'amou na'i maana God, me 'a bwa'i hei'a'auhi namoi
to'oana beia Kraest.
3 Mawai 'unu ha'agorohia hura'a wou ro'u tana'amou.
'Iatei na raba dauai ringei aha ha'ara, 'ai ha'isuri'i hako taha
na ringe amee'i Jiu ra 'unu'i.
4 'I'amoui nei mou 'adoma'inia domou odo-odo na'i maana
God 'iniai suri'i amoou i ringe, mou ha'atau baania Kraest.
Mou adarahiai gorohana God tana'amou.
5 Me 'i'ameu nameu 'u'uria Kraest, na Hi'ona Maea 'a ha'a-
weteweteai hinihinimeeu mameu 'iraraa ha'agorohia do'ia
God 'ai ha'a-odoodo'ameu na'i maana.
6 'Anai ha'i ta'i beia Jisas Kraest, ai'a he'ete'i rei'uaa na 'o
dauai ringei aha ha'ara ma'ua ai'a. Ni mahosi ai'a ororiu.
Taha na ororiu naasi, hinihinimu na ha'ata'i hura'a na'i
heita'ahi.
7 'I'amou mou here goro moe'a ga'u mai na'i tahingamoou
beia Kraest. 'Iatei na siri mai na pwari'i'amou, namougu
ai'a suria'a 'iniai taha na odo-odo?
8 'Onaa na 'ia God na soi'amou, ma 'iia 'a bwa'i matai
pwari'i'amou o'asi.
9 Moi herehere goro! Gere dorai ha'ausuringa'i pwap-
waari'i 'ai matai ha'ata'aiai hinihini na'i kae ruruha 'onaai
gere memei draebam na ha'asu'ua hakoi flaoa.
10 Rei'uaa na o'asi, 'inau 'au hinihini wetewete do'ia Araha
'ai 'a'auhi'amou mamoi abui suri'i ha'ausuringa'i he'ete'i
o'asi. 'Ia God 'ai ha'a-mama'aia tei na siri mai 'anai ha'ata'ai'i
'adoma'imoo'i, rei'uaa 'ia tei.
11 Arai do'ora mana asimee'i, 'onaa 'a ha'a-momori do
'inau 'au taroha'inia moe'a mau i ringei aha ha'ara, ni
'uaana 'iraaui Jiu rau nora ta'aiau moe'a mau 'inia? 'Onaa
nau taroha'inia mau, 'a ga'i bwa'i 'ua tanaraaui Jiu. Ma'ata,
nau taroha'iniai mae ana Kraest taragaau na'i dadaahoro.
Tarana naasi narau nora ta'aiau mau 'inia.
12 Mei tanaraaui nei ra ha'ata'ai'i 'adoma'imoo'i 'anai
dauai ringei aha ha'ara, 'a goro dorau ga'i aha ha'ata'airaau
wou haariraau!
13 Arai do'ora mana asimee'i. Ha'amomori, 'ia God 'a
soi'amou domoi dadara'a baaniai heimarungi 'ada'i ringe.
Ma'ata 'a ai'a domou dadara'a 'anai haa'i mwani hei'irisi
ta'a'i 'anai abe, ma'ata mou hari taguma'ini'amou hairiu
beiai heita'ahi.
14 Na mwani ringe ana'ia Moses, ra awa hako moi
bahainai ta'i ha'atora, “'Oi ta'ahiai nata sae 'onaai ta'ahi'o
amua haari'o.”
15 Ma 'onaa moi awa 'onaai mwamwaa hahaingau na
raba haidiohi tarau, mamoi herehere goro, mou gasi ha'a-
ta'ai'amou hairiu.

Na Hi'ona Maea Ana God

Mana Hei'irisi Anai Abe

16 Mawai 'unua tana'amou, mou wate'amou tanaai
Hi'ona Maea 'anai marungi'i tahingamoo'i, neina moi abui
ha'isuriai taha na hei'irisi ta'aa anai abe na 'irisia.
17 'Iniai hei'irisi ta'aa anai abe, 'a ai'a ta'isada beiai taha
na Hi'ona Maea 'a 'irisia. Mana taha na Hi'ona Maea 'a
'irisia, ai'a ta'isada beiai hei'irisi ta'aa anai abe. 'Iraruasi
raru ha'imae hairiu, tarana naasi 'o bwa'i haua mwada'u i
taha 'o 'irisia.
18 Ma 'onaa na Hi'ona Maea na na'otaramoou, na ringe
ragu bwa'i marungi'amou.
19 Na baronganai nei na suriai hei'irisi ta'aa anai abe
ra ha'ata'i goro moi. Ra ha'ata'i hura'a na'i heikamori,
haa'i here wawaasua'a, 'adoma'i sisiwa mana awa 'onaai
mwamwaa,
20 ho'asi'i araaranunu, mana hai'uaasi, ha'imae hairiu
mana awa heheita'ia'a mana hai'ubwani. Ma ha'ata'i hura'a
ro'u na'i taesu'a mwako, 'adoma'ini'o moi haari'o, ha'a-
heihoaraaui noni,
21 naga 'iniai taha na to'oraai nata sae, mana gono raha
'ini'i waini bweu, haa'i ngau goni nara hau'i mwani mareho
to'obweubweu'a suri'i, mana taraani mareho ta'a'i ro'u o'asi.
'Au bwane ha'abasu'amou mawai ha'abasu'amou ro'u i
'ohani. 'Ira tei narai suri'i ringe ta'a'i o'asi, rau bwa'i taha
na'i hourana ana God.
22 Ma'ata, ni Hi'ona Maea 'a ha'ata'ini'i hua goro na'i
tahinganai noni. 'A 'a'auhiai sae 'anai ta'ahirai noni hako,
awa wa'ewa'e, awa goni goro beiraaui noni, 'a'auhiai nata
nei, ahumaratanoa, haa'i mwani maho goro, mangudisiai
taha na 'unua,
23 awa 'abenga'i, ma 'anai 'omesuria haaria baaniai ora-
ora'a. Ai'a ta ta'i ringe nai awa nai ura bwarasi'i mareho
goro 'isi.
24 'Iraaui nei ana'ia Jisas Kraest ra ha'a-ai'a'i hakoi baronga
mana mwane hei'irisi ta'aa na'i hunganai dadaahoro.
25 Ma 'onaa ni Hi'ona Maea na haua tanagiai tahinga
haoru, gaau magai suria tarau i taha na Hi'ona Maea na
'irisia.
26 Gai abui 'adoma'i ha'a-ta'eta'egia haarigia, abui
ha'ataesu'aai nata nei, ma'ua kakawa 'omesia.

6

Gai 'A'auhiraaui Noni

1 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, 'onaa tanei
'ini'amou 'ai siri na'i ora-ora'a, 'i'amou nei na baabau i

hinihinimoou beia Kraest namoi 'abenga'inia 'anai ha'a-
odoodoa. Ma'ata moi herehere goro, mou gasigu ahoda ro'u
na'i ta'i heiohongi.
2 'A'auhia tei na hihi'a i tahingana 'ini'i mwani mareho
bwara. 'Onaa moi haua o'asi, naasi moigui hauai taha 'ia
Kraest na 'irisia.
3 'Onaa 'iatei sae na ai'a raba 'a'auhiai nata nei, 'inia 'a
'adoma'i ha'ata'ea do'iia 'a ororiu, 'iia 'a pwari'ia haaria 'inia
'iia 'e sae haaria moi.
4 'Adonai nei 'ai 'ome hegahegaa haariai tahingana. 'Onaa
'a goro, naasi 'a goro do'ai wa'ewa'e haaria 'inia, mai abui
'adoma'i ha'ata'ea do'iia 'a goro di'uai nata nei.
5 'Inia 'adonai noni 'ai taguma'inia haariai tahingana.
6 Ma'ata, 'iraaui nei nara ha'ausuri'amou 'ini'i ha'atee
ana'ia God, 'a goro do moi hasura'ini'i beiraaui mwani
mareho goro na mou to'ora'i.
7 Mou abui 'adoma'i ha'atari'aa. 'A bwa'i sae nai matai
ha'a-bweubweu'aa God. 'Adonai noni 'ai dauai taha na hasia
na'i tahingana.
8 'Onaa 'a hasi'i mareho ta'a'i na'i tahingana 'anai ha'a-
wa'ewa'eai abe, 'ai daua nana i mae tarau. Ma 'onaai taha
na hasia na'i tahingana 'anai ha'a-wa'ewa'eai Hi'ona Maea,
baaniai Hi'ona Maea 'ai daua nana i tahi tarau.
9 Naasi gai abui maemae'a 'anai hauai taha na goro tanaai
nata nei. 'Inia 'onaa gai wetewete moe'a, gai dauai taha na
ha'aagau totorigia 'ini'i na'i huunai madoraa 'ana.
10 Tarana naasi, 'oha nagau to'o madoraa goro mau, gai
'a'auhiraau tarau i mwani noni hako, ororiu 'ira i nei
hinihini nagau awa na'i ruruha ana God.

Pol 'A Ha'abasuraau Aho'i Ro'u

11 Moisu 'omesi'i usu-usu raha nau haa'i, 'oha nau usuai
usu-usuni tana'amou 'iniai rimagu haariau.
12 'Irai nei nara ha'a-'usu'usu'amou 'anai dauai ringei aha
ha'ara, rau 'irisia moi do 'iraaui Jiu rai wa'ewa'e 'iniraau.
Rau ai'a taroha'iniai mae ana Kraest na'i dadaahoro, 'inia
rau ai'a 'irisia do 'iraaui Jiu rai norata'airaau.
13 Ma rei'uaa narau suria mau i ringei aha ha'ara, ai'a ta
ta'i 'iniraau nai ha'isuri'i hakoi ringe amee'i Jiu. Rau 'irisia
domoi dauai ringei aha ha'ara dorai ha'apa'o 'iniai suria
amoou i ringesi.
14 Mei tanaau, 'inau wa'ewa'e moi 'iniai mae na haua
Araha aga, 'ia Jisas Kraest, na'i dadaahoro. 'Iniai mae ana
Kraest na'i dadaahoro, nau ai'a 'adoma'i ororiu 'ini'i mareho
ni marewanani, mana noni ni marewana ra ai'a 'adoma'i
ororiu ro'u 'iniau.
15 Namoiwou 'o aha ha'ara ma'ua 'o bwa'i, taha na ororiu,
naasi dauai tahinga haoru beia Jisas Kraest.

16 Mei tanaraaui nei rau suriai 'ado'adosi na'i tahingadaa'i,
'au ha'arahesi do'ia God 'ai ha'a-awagoniraau goro ma'ai
ta'ahiraau hako. 'Iraau naasi huunai noni ana'ia God.
17 Naasi, moi abui ha'a-arungata'aiau'a ro'u, 'inia na
wareware 'ini'i mwari nara awa na'i abegu 'a ha'ata'inia
do'inau 'e noni tatau'aro ana Jisas.
18 Arai do'ora mana asimee'i, 'au ha'arahesi mia Araha
aga, 'ia Jisas Kraest, 'ai ha'agorohi'amou hako. Amen.

Na Usu-usu Ana Pol Tanaraaui Noni Hinihini Na'i Efesas

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'E taha na 'o ha'angonia 'inia God na'i 'oha na'o ha'arahesi 'a'auhiraaui haru sae? Tara'i 'oha 'a kakui ahugaau 'ini'i taha nagai 'unu'i. Gau o'ani moi, "God, 'oi awa beiraau ma 'oi 'a'auhiraau." Na'i Buka Efesas 'ia Pol 'a ha'ata'inia tanagaau i herehere goro 'anai ha'arahesi.

I mareho na 'ia Pol 'a 'irisia naasi, do 'iraaui noni nai heisoi rai taguma'iniraau hairiu. Ma 'irisia dorai aidangisiai taha narai haua 'anai ha'a-wa'ewa'ea God. 'Iia 'a 'adoma'i ororiu di'u ro'u 'iniai haguhagu hairiu narau haua i sae ha'iwai. Ma 'idi nara 'isi gasi mareho na ha'arahesi wetewete 'ini'i.

'Ia Pol 'a 'irara'i ororiu nara haa'i ha'arahesi agaa'i. 'A 'iraraa do 'ia Saetan miraaui adaro, ra'i mareho ha'a-momori. Na'i ha'arahesi, gau matai ha'aheho'i maeronga 'isi nara hei'oi beigaau. 'Ia Pol 'a usu'i dio tanagiai ha'ataura'i nagai haa 'anai hei'oisi.

Na'i 'oha na 'oi 'oha'iniai Buka Efesas 'oi wai'ado'ado suriai ororiu na haua i ha'arahesi. Ma 'oi 'ome'ome 'ini'i taha na'o matai ha'arahesi 'ada'i 'anai 'a'auhiraaui nei na'i ruruha amua ma'ua na'i 'omaa amua.

1 Tana'amoui noni ana'ia God na'i Efesas namou hagu beia Jisas Kraest mamou mangudi 'anai suria. 'Inaua Pol na'ia God na sigihiau 'anai Ha'ataari, nau hauai usu-usuni 'anai usu-usu garihi'amou wou.

2 'Au ha'arahesi mia Godi Amaga, mana Araha aga, 'ia Jisas Kraest, 'ai ha'agorohi'amou maai ha'a-awahi'amou goro.

Na Mwani Mareho Goro

Ra Boi Baania Kraest

3 Gai ha'atee ha'agorohia Godi Amana Araha aga Jisas Kraest, 'ini'i mwani bane ni aro na wate'i mai tanagiai nei gau hagu beia Jisas Kraest.

4 Mau mai 'oha God ai'a haua mau i marewana, 'iia 'a bwane sigihigaau dogai ha'i noni ana'i 'iniai hagu agaau beia Jisas Kraest. 'A haua o'asi do 'igaau gai odo-odo na'i maana mana ta'aa 'a bwa'i awa beigia.

5 Mei 'ini heita'ahi ana tanagia, 'iia 'a 'adoma'i nunuga 'inia do'igaau gai ha'i garena, 'iniai mae ana Jisas Kraest tanagia. Naasi huunai hei'irisina mana 'adoma'ina God.

6 Gau magau ha'aasaa God 'iniai goro ana 'inigia. 'A watea
dadara'a tanagia i Garena na ta'ahia ororiu.
7-8 'Ia Kraest 'a watea haaria 'anai mae 'inigia. Mana
'abuna na ahe 'a ruhasigia baaniai ora-ora'a. Ha'amomori,
na 'inoga hako 'a 'adoma'i nugasi'i. 'Ia God 'a goro 'inigia
suriai 'adoma'ina na goro ma madoma.
9 'Ia God 'a suriai hei'irisina ma ha'ata'inia tanagiai
'adoma'ina na awa bainihu ga'u. Naasi maho na 'adoma'i
nunuga 'inia mau mai 'anai haua na'i Garena, 'ia Jisas
Kraest.
10 Ma naani mareho God na 'adoma'i nunuga 'anai haua.
Na'i 'oha nai tari mai huunai madoraa 'ana, na mwani
mareho na'i aro mana ano 'ai taragoni'i hako mai na'i
bahainai heimarungi ana Kraest.
11 Mwane mareho hako 'ia God 'a haua suriai hei'irisina
haaria. Mau mai, 'ia God 'a suriai hei'irisina. Na tarana
naasi na 'ome sigihigaau 'inia 'anai ha'i noni ana'i suriai
hagu agaau beia Kraest.
12 'A haua o'asi do 'i'ameui Jiu nameu 'u'uria na'i na'o a
Kraest mei ha'aasaa God 'iniai gorohana.
13 Mi'amou ro'u i nei namou ai'a Jiu, 'i'amou ra'i
noni ana'ia God na'i madoraa mou rongoai huunai
ha'ausuringa'i, naasi Taroha Goro na haua tana'amou i tahi
tarau. Na'i 'oha mou hinihinia Kraest, 'ia God 'a haua
tana'amou i Hi'ona Maea na durua, 'e ha'ara do 'i'amou ra'i
arai gare ana'i.
14 'Iniai awa ana Hi'ona Maea beigia, gau 'iraraa
ha'agorohia do gai daa'i mwani mareho na'ia God na durua
tanaraaui noni ana'i. Mana Hi'ona Maea 'ai awa beigia
tari madoraa God 'ai aho'isiraau mai noni ana'i marai awa
dadara'a tarau. Mawai 'unua ro'u, gaau magau ha'aasaa
God 'inia 'iia 'a goro.

Ha'arahesi Ana Pol

15 'Iniai o'asi ana, taraawa'a na'i 'oha nau rongoai hinihin-
imoou beiai Araha aga Jisas Kraest, mana heita'ahi amoou
tanaraau hakoi noni ana'ia God,
16 'au ai'a mamaro 'anai ha'atee ha'agorohia God 'ini'amou
suri'i ha'arahesi agu'i.
17 Mau ha'angonia God ana Araha aga Jisas Kraest, i Ama
na hauasa, 'anai haa tana'amoui aidangi baaniai Hi'ona
Maea, mai ha'ata'ini'i barongana'ia God tana'amou mamoi
aidangisia goro di'u wou.
18 Mau ha'arahesi mia God 'ai ha'amararaa i 'adoma'imoo'i
mamoi 'ome 'irara'i mwani maho goro na'ia God nai haa'i
tanagia na'i aro. Mamoi aidangisi'i ro'u i bane ororiu na'ia
God na duru'i tanarai noni ana'i.

19 'Au ha'arahesi mamoi aidangisia ro'u i mena ana na
hauasa na 'a'auhigaaui nei gau hinihini. Mana ta'i mena
mausi,
20 naasi na ha'a-suruta'ea Kraest baaniai mae ma ha'a-
heinagua ara'ai aro na'i dora na ororiu na'i aba odona God.
21 Na'i aro, 'ia Kraest 'a marungiraau hakoi mwani
mwaeraha, mana enjel mana mwani taraani mena hako
ro'u na'i aro. Mia Kraest 'a dauai ata na ororiu di'u'i mwani
ata nara to'o mena na'i marewanani ma na'i marewana nai
boi ta'oha.
22 Mwani mareho hako, God 'a nuga'i na'i bahainai
heimarungi ana Kraest. Ma nugaa Kraest na bwauodonai
heisoi 'onaai bwauodo ana ada'i mwani mareho hako.
23 Na heisoi 'e abena Kraest, ma honu 'iniai mena ana
Kraest na marungi'i mwani mareho hako suri'i mwani dora
'iniai mena ana.

2

Tahinga Haoru Beia Kraest

1 Na'i na'o, tahingamoo'i ra mae, 'inia mou awa na'i ora-
ora'a mamou ai'a suriai hei'irisina God.
2 Mou suri'i baronga ta'a'i 'anai marewana mamou
araisuria Saetan na marungiraaui adaro na'i ahoaa. Na
mena ana 'a marungiraau hakoi nei ra ai'a araisuria God
na'i marewanani.
3 Na'i na'o, 'igaau gau 'onaairaau ro'u i noni 'isi. Gau suria
moi hei'irisigaa'i haarigia, gau ha'isuriai 'adoma'igaa'i mana
taha na abegaa'i na 'irisia. 'Iniai o'asi ana, 'a ta'isada 'ia God
'ai ha'a-mama'aigia 'onaai haua ana tanaraau hakoi nei rau
ai'a suria.
4 Ma'ata 'iia 'a ahu ta'ahigia, mei 'iniai heita'ahi ana
tanagia
5 'a ha'ahaoru'i tahingaga beia Kraest, rei'uaa na tahin-
gaga ra mae 'ini'i ora-ora'a agaa'i. Ha'amomori, 'ia God 'a
ha'atahi'amou 'iniai goro ana 'ini'amou!
6 Hoita, ma 'iniai hagu agaau beia Kraest, 'ia God
'a ha'atahigia baaniai mae 'onaai ha'atahia aho'i ana
Kraest. Mei ta'oha 'ai ha'a-suruta'egia 'anai heinagu 'anai
heimarungi beia Kraest ara'ai aro.
7 'Ia God 'a haua o'asi 'anai ha'ata'inia tarau tanaraaui noni
i raha na haa i goro ana tanagia 'iniai hagu agaau beia Jisas
Kraest.
8-9 God 'a ruhasi'amou, ai'a do 'ini'i tatau'aro goro amoo'i,
mei 'ini hinihinimoou beia mana goro ana na banea
tana'amou. Naasi 'a bwa'i nei 'ai ha'ata'ea haaria 'inia.

10 'Ia God 'a ha'ahaoru'i'a i tahingaga 'iniai hagu agaau
beia Kraest, neina gai ta'isada 'anai hau'i mwani mareho
goro na bwane ha'aagau'i tanagia.

'Igaau 'E Ta'i 'Inia Kraest

11 Mou 'iraraa, 'i'ameu Jiu meu ha'a-ta'eta'e'ameu 'oha meu
'unumeeu haarimeeu 'ini'i noni aha ha'ara, 'inia na gare
mwane hako meu haa tanaraaui ringei aha ha'ara. Ma'ata,
marehosi 'e mareho moi na 'i'ameu inoni meu haa'i 'ada'i
abemee'i, ai'a 'ia God. Mi'ameu 'unu'amou 'ini'i noni nara
ai'a aha ha'ara, 'ini mou ai'a huta 'onaai Jiu.
12 Na'i na'o, mou ha'atau baania Kraest mamou ai'a aba
'iniai ruruha God na sigihia 'anai noni ana'i. Na'i 'ohasi,
mou awa hura'a baaniai duruduru God na haa tanaraaui
noni ana'i. Mou ai'a aidangisia God mamou ai'a to'oraai
'adoma'i heimamasi 'ini'i mwane mareho goro na'ia God na
raba haa'i tana'amou.
13 Ha'amomori! Na'i na'o namou ha'atau baania God,
ma'ata na'i 'ohani mou hagu beia Kraest. God 'a wai'amou
mai gaarangi 'iniai ahe anai 'abuna Kraest na'i dadaahoro.

14 'Ia moia Kraest na ha'a-awagonigaau goro. Ni watea
haaria na haa 'anai mae, 'a daugonimeu i Jiu, mi'amoui
nei namou ai'a Jiu 'onaai ta'i ruruha. 'Ia Kraest 'a gaasi'i
baanigaau i mwani 'adoma'i 'anai sigia i nata nei. Na
'ado'adogaa'i 'anai 'utaigaau hairiu 'a 'onaai bani hau na
hoaigaau.
15 Na'i 'ohani, ai'a ororiu do 'anai suri'i hakoi mwani
heiatenga'i ana'ia Moses mana mwani ringe na'i rarodi.
'Inia 'ia Kraest 'a orisiai herehere 'anai dauai tahi tarau.
'Ia Kraest 'a haua o'asi 'anai ha'a-hagugonimeeu i nei meu
suri'i heiatenga'i 'isi bei'amoui nei mou ai'a. Naasi 'ia Kraest
'a wairaau goni mai rua ruruhai noni beia, marai awa goni
goro 'onaai ruruhai noni haoru.
16 Na mae na haua Kraest hunganai dadaahoro, 'a
ha'ahakoa baaniraruai herehere 'anai 'itararua hairiu. 'A
ha'ahagurarua 'onaai ta'i ruruha 'anai wairaau aho'i mai
tanaa God.
17 'Ia Kraest 'a boi 'anai maania tanaraaui noni hako dorai
awa goni goro, tana'amoui nei mou ai'a Jiu namou ha'atau
ga'u baania God, mei tana'ameui Jiu nameu gaarangia God.
18 Na'i 'ohani, 'iniai hagu agaau beia Kraest, 'agu mwada'u
tanagaau hako 'anai boi goni na'i maana Godi Amaga 'iniai
hei'a'auhi anai ta'i Hi'ona Maea.

19 Tarana naasi, 'i'amou nei namou ai'a Jiu mougu ai'a
mahuara'a. 'I'amou ra'i sae auhenua anai aro 'onaairaau
hakoi noni ana'ia God. Mi'amou ro'u ra'i garena.

20 'I'amou 'onaai ruma God na toraia na'i ano baabau.
Mana anosi, 'ia Jisas Kraest. Miraau na Ha'ataari mana
Rarabea rau 'onaai'i auu nara ha'ababauai rumasi.
21 'Ia Kraest na daugoni'i hako mwani dora na'i rumasi,
ma ha'arahaa do'ai ha'i ruma maea ana Araha God.
22 'Iniai hagu amoou beia Kraest, 'i'amou hagu o'asi ro'u
bei'ameui Jiu nameu hinihini, magai 'onaai ruma na Hi'ona
Maea ana God na awai rarona.

3

Tatau'aro Ana Pol Beiraaui Nei Ra Ai'a Jiu

1 'Inaua Pol, 'au awa na'i rumaniho'o 'iniai tau'aro nau haa
tanaa Jisas Kraest 'anai 'a'auhi'amoui nei mou ai'a Jiu.
2 Mau 'iraraa, mou rongoa do'ia God 'a banea tanaaui
tau'aroni 'anai 'a'auhi'amou.
3 'Onaai usua agua ga'u na'i usu-usuni, 'ia God 'a ha'ata'inia
tanaaui taha na 'adoma'i nunuga 'inia 'anai haua na 'iraaui
noni nara ai'a aidangisia na'i na'o.
4 Ma 'onaa moi 'oha'inia goro i usu-usu nau haani, mou
ga'i 'iraraa do 'inau aidangisi'i mwane mareho 'inia Kraest
na mwani noni nara ai'a aidangisi'i na'i na'o.
5 Na'i na'o, 'ia God 'a giruai 'adoma'ina baaniai noni. Ma
na'i 'ohani, na Hi'ona Maea 'a bwane ha'ata'inia hura'a
tana'ameu i Ha'ataari mana Rarabea ana'ia God.
6 Mana taha God na 'adoma'i nunuga 'inia naani. God 'a
'irisia do 'i'amou nei namou ai'a Jiu bei'ameui Jiu gai ha'i
ta'i na'i heisoi ana Kraest. Mana mwani maho 'ia God 'a
duruduru 'ini'i tana'ameui Jiu rai 'ari tanagaau hakoi nei
gau hinihiniai Taroha Goro 'inia Jisas Kraest.
7 Na tau'aro nau haa 'anai taroha'iniai Taroha Goro, 'e
bane na'ia God na haua tanaau 'iniai mena ana.
8 Rei'uaa nau ano-ano di'u baanirai noni ana'ia God, 'ia
God 'a banea tanaaui tau'aroni. 'A ha'ataariau bei'amoui
nei mou ai'a Jiu 'anai taroha'iniai Taroha Goro 'ini'i mwani
mareho goro na bwarai uduma'i tarihadi na'ia Kraest na
matai haa'i suri'i tahingagaa'i.
9 Me 'iia 'a 'ome sigihiau ro'u 'anai ha'ata'inia tanaraaui
noni i 'adoma'ina na bainihu. 'Inia mau mai taraawa'ana,
'ia God na ha'apwa'ara'i hakoi mwani mareho, 'a giruai
'adoma'ina baanirai noni.
10 Ma'ata 'a hauai heisoi 'anai ha'ata'ini'i mwani madoma
he'ete'i hairiu ana tanaraaui enjel mana mwani mareho
nara to'o mena na'i aro.
11 Naasi taha God na 'adoma'i agau 'inia 'anai haua na'i
madoraa na ai'a haua mau i marewanani. Mia God 'a
ha'ato'oai mahosi, na'i 'oha na ha'ataaria maia Kraest, i
Araha aga.

12 Naasi, 'iniai hagu agaau beia Kraest ma 'ini hinihini-
gaau, 'a ha'a-ramoramogia mana 'adoma'iga 'a wetewete
'anai 'ariwou na'i maana God.
13 Naasi wai 'unua tana'amou, moi abui maemae'a 'oha
mou re'iai rongomaata'i nau haa 'ini'amou, 'inia 'inau 'au
haua 'anai 'a'auhi'amou mamou ga'i arunga wa'ewa'e 'inia.

Na Heita'ahi Ana Kraest

14 Tarana naasi, 'oha nau 'adoma'i suriai madoma ana God
mana hei'irisina, 'au topira'i ruru auru tanaai Amaga 'anai
ha'arahesi.
15 'Inia 'iia na Amadaau i mwani ruruha hako na'i aro ma
na'i ano nara hinihinia.
16 'Au ha'angonia God, na to'ora'i mwani bane rago ara'ai
aro, 'ai ha'a-wetewete'amou suri'i tahingamoo'i 'iniai mena
ana Hi'ona Maea.
17 Mau ha'arahesi mia Hi'ona Maea ana Kraest 'ai
mono na'i tahingamoou 'iniai hinihinia namou haa. Mau
ha'arahesi ro'u doni mwani mareho moi haa'i, moi haa'i
beiai heita'ahi na boi baania God.
18 Neina 'i'amou beiraau hakoi noni ana'ia God, moi
aidangisia i bwabwahora mana tewa ma'ua ahaaha mana
ganu na haa i heita'ahi ana Kraest.
19 Ma rei'uaa na ai'a mwada'u 'anai aidangisia hakoi
heita'ahisi, ma'ata 'au ha'angonia God mamoi to'oraai
heita'ahi suri'i tahingamoo'i. Ma naasi, na barongamoo'i
rai 'onaaiai barongana God mamoi honu 'ini mena ana.
20-21 Gaau magau ha'aasaa God! 'Iniai mena ana na
tau'aro na'i raroga, 'a matai hau'i mwane mareho di'uai taha
gau ha'angoni'i ma'ua 'adoma'ini'i. 'Igaau noni na'i heisoi
nagau hagu beia Jisas Kraest, gai ha'aasaa God tarau tarau!
Amen.

4

Gaau 'E Ta'i 'Inia Kraest

1 'Inau nau awa na'i rumaniho'o 'iniai tau'aro agua tanaa
Kraest, 'au ha'a-ta'u'u'amou, moi awa suriai tahinga na
arariraaui nei na'ia God na soiraau.
2 Moi awa ano-ano, awa 'abenga'i, moi ahumaratanoa
beiraaui noni, mamoi ta'ahi'amou hairiu.
3 Moi bonasiai haguhagu goro 'iniai mena anai Hi'ona
Maea. 'Onaa 'ai o'asi, na gooroha ana God 'ai dau goni'amou.
4 'Igaau 'e ta'i abe moi, mana Hi'ona Maea 'e ta'i. Mia God
'a soigia hako 'anai mamasiai ta'i mareho na goro na durua
tanagia 'anai daua.
5 'Igaau to'oraai ta'i Araha, ta'i hinihini, magau suriai ta'i
bwareomaea.

6 'E ta'i God i Amaga hako. 'A marungigia hako, 'a awa
beigia hako, ma tatau'aro suri'i tahingagaa'i hako.
7 'Ia Kraest 'a wate'i tanagiai mwani bane ni tatau'aro
hehe'ete'i hairiu suriai 'adoma'ina. Mana bane 'isi rai
'a'auhigia 'anai tau'aro tanaa God.
8 Tarana naasi na Usu-usu Maea 'a o'ani,
"'Oha na ara'a na'i dora na ahaaha,
'a wairaaui nei ra hunasiraau 'anai gawasiraau,
ma haa'i bane tanaraaui noni 'anai tau'aro tanaa."*
9 Ma'e taha naasi 'ana 'ado'ado i "ara'a na'i dora na
ahaaha?" Na 'ado'ado 'ana naani, 'ia Kraest 'a bwane dio
mai'a na'i marewanani.
10 Ha'amomori! Nei na dio mai, naasi nei na ara'a na'i
dora na ahaaha baani'i mwani dora. 'A haua o'asi neina
heimarungi ana 'ai 'adarara hako 'ari suriai mwani dora.
11 'Iia naasi na haa'i tanagiai bane 'anai tau'aro tanaa
God. 'A 'ome sigihi'i tara'i nei 'anai Ha'ataari, tara'i nei
'anai ha'arangasi'i hura'a i 'ado'ado ana'ia God, tara'i nei
'anai taroha'iniai Taroha Goro 'ari hako suri'i mwani dora,
ma tara'i nei 'anai ha'ausuriraau mana 'omesuriraaui noni
hinihini.
12 'A haua o'asi 'anai ha'aagau'agau i noni ana'ia God 'anai
hau'i tatau'aro ana'i, mana heisoi ana Kraest 'ai wetewete.
13 'A 'irisia doni heisoi ana Kraest 'ai wetewete ara'a tari
'oha gai ha'i ta'i na'i hinihiniga ma gai ha'i ta'i na'i aidangi
gau to'oraa 'abaiai Garena God. Ma na'i muri, tahingaga
'aigui 'onaai tahingana Kraest haaria.
14 Na'i 'ohasi gaugu bwa'i 'onaaia'a i gare na hinihini
mwada'u. Rei'uaa rai sirimai mwani ha'ausuringa'i pwap-
waari'i ma'ua rai mamaani hiosiai taha na ha'a-momori, gau
bwa'i matai su'a beira'i baaniai tara odo-odo.
15 Ma'ata, gai maaniai mareho na ha'a-momori beiai
tahinga ni heita'ahi, mana tahingaga beia Kraest, na
bwauodonai heisoi, 'ai wetewete di'u ro'u wou.
16 'Ia Kraest 'a daugoniraau hakoi noni ana'i, 'onaai'i hasi'o
suri'i abega nara daugoni'i mwani dora na'i abega 'anai haai
ta'i abe. 'Onaa na mwani dora 'anai abe rai haa'i tau'aro
nara nuga'i 'ada'i, na abe 'aigu wetewete. 'A o'asi ro'u, 'onaa
'adonai sae hinihini 'ai hauai tau'aro God na haua tanaa, na
heisoi 'ai ta'eha mai wetewete beiai heita'ahi.

Baronga Haoru 'Ai Orisiai Baronga Bwani

17 Na'i atana Araha 'au ha'atee wetewete tana'amou, moi
abui awa 'onaairaaui ahurodo na 'adoma'ida ra ai'a 'onaaia
ta maho.
18 Na 'adoma'idaa'i ra kuhi, ra baabau i tahingadaa'i
marau bweu. Tarana naasi rau ha'atau baaniai huunai tahi
na boi baania God.

---

* **4:8** 4:8 Psalm 68:18

19 Na'i 'oha ra haa'i ora-ora'a rau ai'a arunga ninima suri'i.
Rau wateraau haariraau 'anai haa'i mwani maho ta'a'i mana
mwani here ta'a'i naasi narau 'irisi'i.
20 Ni mareho 'isi meu ai'a ha'ausuri'amou 'ini'i na'i 'oha
nameu ha'ausuri'amou 'inia Kraest. Ai'a.
21 'I'amou bwane rongoai Taroha Goro mana mwani
mareho ha'a-momori nameu ha'ausuri'amou 'inia Jisas
Kraest.
22 'I'ameu meu ha'ausuri'amou 'anai nugasi'i baronga ta'a'i
amoo'i namou suri'i na'i na'o. Mareho 'isi ra matai ha'a-
ta'ai'amou 'inia ra ta'a'i di'u mara honu 'ini'i pwari'i.
23 Meu ha'ausuri'amou 'anai wate'amou tanaa God maai
ha'ahaoru'i 'adoma'imoo'i mana tahingamoo'i.
24 Meu ha'ausuri'amou do 'i'amou moi awa na'i tahinga
haoru na suriai tahingana God haaria. 'Onaa namoi haua
o'asi, 'i'amou moi ha'ata'inia hura'ai awaha na maea ma odo-
odo.
25 'Igaau hako ra'i aba 'iniai abena Kraest. Naasi moi abui
pwapwaari'i'a. Moi ha'atee ha'a-momori moi tanaraaui sae
hinihini.
26 'Onaa 'o taesu'a, 'oi abui hereta'aa. Mana sina 'ai abui
suuta'ini'o beiai taesu'a na'o haa.
27 'O gasi nuga madoraa tanaa Saetan 'anai ha'ata'ai'o.
28 'Iatei noni hinihini na awa moi 'anai beri, 'ai agoheta'i
beri maai tau'aro. Neina mareho nai to'ora'i ra'i mareho na
tau'aro maedi, maai matai 'a'auhiraaui pohara 'ini'i.
29 Abui 'unu'i ha'atee nara rongo ta'a'i. Ma'ata 'oi 'unu'i
moi ha'atee nara ta'isada mara goro 'anai rongo'i, neina
mareho na'oi 'unu'i rai 'a'auhi'i 'adoma'idaa'i nei narau
rongo'i.
30 'O abui ha'a-ahutotoua i Hi'ona Maea ana God. 'Inia na
Hi'ona Maea 'e ha'ara ana God bei'o, do'iia na to'ora'o, me
'ia God 'ai ha'atahi'o na'i ha'ahakonai dangi.
31 Nuga'i beira'i mwani taesu'a bwara baaniai tahingamu,
abui taesu'a 'anai nata nei, abui awa hahaungarimu, ma'ua
'unu ha'ata'aia i nata nei, ma'uasi 'itaa di'u i nata sae.
32 Ma'ata 'a goro do'oi 'a'auhiai nata nei ma'oi awa
heita'ahi. 'Oi 'adoma'i nugasia ro'u i 'inonai nata nei 'onaa
God na 'adoma'i nugasiai 'inomu 'iniai hinihinimu beia
Kraest.

5

Awa Na'i Bewaa

1 'I'amou ra'i gare ana'ia God na ta'ahi'amou. Naasi moi
bonasia doni barongamoo'i rai 'onaaiai barongana God.
2 Moi ha'ata'iniai heita'ahi suri'i mwane maho hako mou
haa'i, 'onaai ha'ata'inia ana Kraest heita'ahi ana tanagia, 'ini

mae ana na'i dadaahoro. 'A wateai tahingana tanaa God
'onaai ho'asi mia God 'a wa'ewa'e 'inia.
3 'I'amou ra'i inoni ana'ia God. Naasi 'a ai'a ta'isada
domoi taritari'a beiai nata nei, ma'ua haa'i mwani here
wawaasua'a ma'ua hairaurau.
4 Ma ai'a ta'isada domoi hadanga'ini'i maho ta'a'i mana
mareho ra rongo wawaasua'a, mana haa'i mwane haikou
ta'a'i. Ma'ata 'a goro domoi ha'atee ha'agorohia God.
5 Moi aidangisia do nei nai taritari'a beiai nata nei ma'ua
haa'i here wawaasua'a, 'abwa'i siri mwada'u na'i hourana
ana God mea Jisas Kraest. Ma'ai o'asi ro'u tanaai nei na
naga 'iniai mareho anai nata sae, 'inia na mareho 'isi ra
ororiu na'i tahingana di'ua God.
6 Abu ha'awatea tanei 'ai pwari'i'amou 'ini'i maho nara
ai'a ha'a-momori. 'Ia God 'ai ha'a-mama'airai nei ra ai'a
araisuria mara haa'i moi here ta'a'i 'isi.
7 Naasi mou abui hagu beiraaui noni o'asi.
8 Na'i na'o, 'i'amou awa na'i kuhi, ma na'i 'ohani mou
awa na'i bewaa, 'ini 'i'amou ra'i inoni ana'ia Araha. Naasi
tahingamoo'i mana here amoo'i rai 'onaai'i noni nara awa
na'i bewaa.
9 'Inia na'i 'oha gau awa na'i bewaa, na mwani mareho gai
haa'i rai goro, rai odo-odo, marai ha'a-momori.
10 Moi bonasia domoi aidangisi'i taha na'ia Araha 'ai
ahugoro 'ini'i.
11 Abui hagu beiraaui nei nara awa na'i kuhi 'anai haa'i
mareho ta'a'i nara ha'ata'ai'i tahingadaa'i noni. Ma'ata moi
ha'ata'inia hura'a tanaraau dona mareho narau haa'i ra
ta'a'i.
12 Gau ga'i arunga ninima moi 'anai 'unu ha'agorohi'i
mareho ta'a'i nara giru'i na'i tahingadaa'i.
13 Ma'ata, na'i 'oha 'a marewasiraaui bewaa, raigui 'ome
'irara'i mareho ta'a'i narau haa'i.
14 'Inia na bewaa 'a ha'ata'ini'i hura'ai mwani maho.
Tarana naasi ra ha'atee o'ani,

"Moi rarai nei namou mauru! Moi suruta'e baaniai mae mia
Kraest 'ai marewasi'o."

15 Naasi moi 'ome'ome goro 'iniai awa namou hahaa'i.
Abui 'onaai noni na ai'a aidangisia ta maho, ma'ata moi
'onaai noni aidangi.
16 Na madoraa 'ini ra'i madoraa ta'a'i, naasi na mareho
moi haa'i rai odo-odo tarau.
17 Moi abui bweu, ma'ata moi ha'imaania domoi sibaniai
taha 'ia Araha na 'irisia domoi haua.
18 Abui gono 'anai bweu 'iniai waini bweu, 'inia 'ai
ha'ata'aiai tahingamu. Ma'ata 'oi wate'o haari'o tanaai
Hi'ona Maea maai marungiai tahingamu hako.

19 Ma na'i 'oha moi goni na'i ta'i dora, moi gana ha'aasaa
God suri'i tahingamoo'i 'ini'i Psalm, mana hymn, ma tara'i
gana ro'u na Hi'ona Maea na haa'i tana'amou.
20 Ma na'i atana Araha aga Jisas Kraest, moi ha'atee
ha'agorohia taraua Godi Amaga 'ini'i mwani mareho hako.

Ha'ausuringa'i Tanaai Mwane

Mana Urao Ana

21 'Ini 'adoma'i ha'ahoua amooua Kraest, moi mwa'emwa'e
'anai awa bahaidi heimarungi amoou hairiu.
22 'I'amoui urao ha'iwai moi mwa'emwa'e 'anai awa
bahainai heimarungi adaa'i mwane amoo'i, 'onaai
mwa'emwa'e amoou 'anai awa bahainai heimarungi ana
Araha.
23 Mou haua o'asi, 'inia na mwane naasi na bwauodonai
urao ana, 'onaa Kraest na bwauodonai heisoi. Na heisoi
naasi i abena Kraest, na 'ia Kraest na ruhasia baaniai ora-
ora'a.
24 Naasi 'onaai mwa'emwa'e anai heisoi 'anai awa ba-
hainai heimarungi ana Kraest, 'a o'asi ro'u bei'amoui urao
ha'iwai, moi mwa'emwa'e 'anai awa bahainai heimarungi
adaa'i mwane amoo'i.
25-26 Mi'amoui mwane ha'iwai, moi ta'ahi'i urao amoo'i
'onaaia Kraest na ta'ahiai heisoi. 'A wateai tahingana 'anai
mae 'inigia neina gai ha'i noni ana'i, ma ro'u 'anai ha'a-
wadiwadigia baaniai ora-ora'a. 'A ha'a-wadiwadigia 'iniai
wai ni bwareomaea mana ha'atee ana.
27 'A mae 'anai waia mai heisoi tanaa haaria 'onaai sae na
wainai urao na 'ome ha'agorohia di'u. 'A mae neina ni heisoi
'ai awa maea maai odo-odo, mai abu ta ta'i maho ta'aa nai
awa na'iei.
28 Ma o'asi ro'u, na mwane 'ai ta'ahiai urao ana 'onaai
ta'ahia ana haaria. Na mwane na ta'ahiai urao ana, 'a
ha'ata'inia do'iia 'a ta'ahia haaria.
29 'A bwa'i nei 'ai 'itaa mwada'u haariai abena. Ma'ata
gau ngaungau goro 'ada'i, magau taguma'i ha'agorohi'i. Ma
naasi here na 'ia Kraest na haua 'anai heisoi
30 'inia 'igia ra'i aba 'iniai abena.

31 Na Usu-usu Maea 'a o'ani, “'Iniasi na mwane 'ai nugasia
amana mea inana ma'ai hagu beiai urao ana. Ma 'iraruasi
rarugui 'onaai ta'i abe.”
32 'E kae 'ado'ado na bainihu na'i raronai ha'atee naasi.
Nau 'iraraa do'a hadanga'inia Kraest mana heisoi.
33 Mana ha'ateesi 'a 'ari tana'amou ro'u. Naasi, 'adonai
mwane ha'iwai 'ai ta'ahiai urao ana 'onaai ta'ahia ana
haaria, mana 'adonai urao ha'iwai 'ai 'adoma'i ha'ahouai
mwane ana.

6

Ha'ausuringa'i Tanaai Gare

Mana Ina Mana Ama

1 'I'amoui mwane gare hako, naani here na odoni 'anai
suria. Moi araisuri'i amamoo'i mana inamoo'i, suria 'i'amou
'iaana'ia Araha.
2 Na 'etanai ha'atora beiai duruduru 'a o'ani, "'Oi 'adoma'i
ha'ahoua amamu mea inamu,
3 ma naasi 'oi awa orea na'i marewanani mana mwani
maho rai goro tana'o."
4 'I'amoui ama, moi abui haa'i here 'anai ha'ataesu'a'i gare
amoo'i. Ma'ata moi ha'a-odoodo'i mamoi ha'ausuri'i suriai
hei'irisina Araha.

Ha'ausuringa'i Tanaraaui Slev

5 'I'amoui slev, moi araisuri'i mamoi 'adoma'i ha'ahou'i
bwauodo amoo'i namou tau'aro tanaraau na'i marewanani.
Moi araisuriraau beiai 'adoma'i na goro 'onaai araisuria
amooua Kraest.
6 Abui tau'aro wetewete moi na'i madoraa narau
'ome'ome do neina rai taeni'o. Ma'ata na'i baaniai
tahingamu hako, 'oi tau'aro 'onaai sae tatau'aro tanaa
Kraest na'o raba araisuria tarau i hei'irisina God.
7 'Oi hauai tau'aro amua ha'i wa'ewa'e ma'oi tau'aro 'onaa
do'o tau'aro tanaa Araha, ai'a tanaai noni.
8 Mamoi 'iraraa do'ia Araha 'ai tahariraaui nei ra tau'aro
goro, rei'uaa 'iia 'e slev ma'ua ai'a.
9 Mi'amoui bwauodo 'ada'i slev, moi here ha'agorohi'i ro'u
sae tatau'aro amoo'i. Moi abui ha'atee ha'a-mamaa'usiraau
'anai ha'a-mama'airaau. Mou aidangisia do 'i'amou hako,
'e ta'i bwauodo moi namou to'oraa na'i aro, mana heita'ahi
ana God tana'amou hako, 'a ta'isada moi.

Hei'oi Beia Saetan

10 I maho hahako nau raba 'unua naani. 'Iniai hagu
amoou beia Araha, moi ura baabau ara'a beiai mena ana
na wetewete.
11 'Oi ha'aagauhi'o haari'o 'ini'i mwani taura'i ni hei'oi na
'ia God na haa'i tana'o, mai mwada'u tana'o 'anai taatahi
bwarasi'o baani'i mwani ha'aradorado ta'a'i ana'ia Saetan.
12 'Inia 'igaau gau ai'a hei'oi beiai noni ni mare-
wanani, ma'ata gau hei'oi beia Saetan mana mena ana.
Ha'amomori, gau hei'oi bei'i adaro mana bwauodo adaa'i
nara heimarungi na'i marewanani na awa na'i kuhi.
13 Tarana naasi 'oi ha'aagauhi'o haari'o 'ini'i taura'i ni
hei'oi na 'ia God na haa'i tana'o. Neina 'onaa na maeronga
'ai boi 'anai here ha'ata'ai'o, i'oe 'oi wetewete 'anai ura
bwarasia. Ma na'i 'oha nai hakoi hei'oi, i'oe 'oi ura baabau
mau.

14 'Oi ura baabau beiai ha'ausuringa'i na ha'a-momori. 'Ai
'onaai rorowa'a na'o roro garia 'iniai wa'amu, mana awaha
odo-odo 'ai 'onaai to'oni baabau na'o ho'osia 'anai hei'oi.
15 Mana ha'aagau na'oi haua 'anai taroha'iniai Taroha
Goro 'abaiai hagu goro aho'i agaau beia God, 'ai 'onaai
sandol na'o siri suri'i 'anai hei'oi.
16 Na hinihinimu beia Kraest 'ai 'onaai taatahi na'o taatahi
bwarasi'o 'inia baani'i higai omo ngarungaru nai hanaasi'o
'ini'i a Saetan.
17 Mana mena ni ha'atahi ana God tana'o 'ai 'onaai
didimaa hau 'anai ha'abwarasiai bwaumu. Ma'oi dauai
ha'atee ana God 'onaai naihi na haa mai Hi'ona Maea.
18 Mei suri'i mwani mareho 'isi, moi ha'arahesi tarau
na'i mena anai Hi'ona Maea mamoi ha'angonia God 'iniai
hei'a'auhi ana. Moi 'ome'ome goro mamou abui maemae'a
'anai ha'arahesi 'a'auhiraaui noni ana'ia God.
19 Moi ha'arahesi 'a'auhiau ro'u mia God 'ai ha'a-
aidangisiau 'iniai taha nawai maani'i na'i madoraa nawai
taroha'iniai Taroha Goro. Ma naasi 'au bwa'i mamaa'u
'anai ha'a-aidangisiraaui noni 'iniai taha na bainihu ga'u
na'i rarona.
20 'Ia Kraest 'a 'ome sigihiau 'anai taroha'iniai Taroha Goro
naasi. Tarana naasi nara gaasiau 'inia na'i rumaniho'o.
Naasi moi ha'arahesi mawai abui mamaa'u 'anai taroha'inia
ro'u i Taroha Goro 'ini, 'onaai ga'i haua agua.

Ha'atee Wa'ewa'e Ha'ahako Ana Pol

21-22 'Inau wai ha'ataaria woua Tikikas tana'amou, i
do'oragaau na'i Kraest nagau ta'ahia. 'Iia 'e noni tatau'aro
goro na mangudi na'i tau'aro ana Araha. 'Iia naigui maani'i
tana'amoui mwani mareho ra to'o tana'ameu na'i awa
nameu haa na'ini mamoigui aidangisiai awa nameu haua.
Naasi tarana nau ha'ataaria wou 'iniasi, ma ro'u do 'anai
ha'a-'o'ori'i 'adoma'imoo'i.
23 Mau ha'angonia Godi Amaga mea Araha aga 'ia Jisas
Kraest, 'ai ha'a-awagorohi'amoui noni hinihini. Ma'ai
'a'auhi'amou mamoi ta'ahi'amou hairiu goni beiai hinihini
beia Kraest.
24 Mau ha'arahesi mia God 'ai ha'agorohi'amou hakoi nei
mou ta'ahia taraua Araha aga 'ia Jisas Kraest.

Na Usu-usu Ana Pol Tanaraaui Noni Hinihini Na'i Pilipae

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'E taha na 'oi nugasia 'anai suria Kraest? 'A 'ua? 'Oi nugasiai urao amua ma'ua mwane amua ma'ua gare amu'i? 'A 'ua? 'Oi nugasiai ha'a-ororiu'o nara hauai sae? 'Oi nugasi'i ha'a amu'i mana tau'aro amua, ma'ua tahitahi goro na'o haa na'i marewana?

'Ia Pol 'a nugasi'i hako i mwane mareho 'isi 'anai suria Kraest. 'Ia Pol 'a hura'a mai baaniai burunga na 'iraaui mwane sae hako rau wana bo ta'eha 'inia. 'Iia 'e sae na ara'a na'i skuru ahaaha me 'iia 'e ta'i sae nara ha'ahoua suri'i 'ado rumani ha'arahesi adaaui Jiu.

Mana'i madoraa na 'ia Pol 'a watea haraaria tanaa Jisas, 'iia 'a mamarota'i ha'ausuri na'i aba 'ada'i ringeringe adaa'i Jiu. 'Iraaui Jiu raugu ai'a ha'ahoua'a, mia Pol 'a aidangisia do ni mwane mareho nara wana bo ta'eha 'ini'i ra'i mareho haari'i moi. Hoita, na'i 'oha na taraawa'a ha'ausuriraaui noni 'inia Jisas, rau rohoa marau norata'aia.

'Ia Pol 'a hauai usu-usu tanaraau noni hinihini na'i Pilipae ma 'unua tanaraau do ai'a ta mareho'a ro'u naigui goro tari 'onaai hei'irara'i na haua beia Jisas. Ni huunai 'ado'ado na to'oraa na'i tahingana, naasi 'anai 'iraraa ha'agorohia Jisas, ma do 'anai 'onaaia. 'Ia Pol 'a nugasi'i hakoi mwane mareho 'anai ha'ato'oai 'ado'adosi.

'E taha na 'o raba haua na'i tahitahi amua na'i marewanani? 'O raba 'iraraa ha'agorohia Jisas 'onaaia Pol ma'ua 'o raba ha'a-wa'ewa'e'o moi haari'o? Na'i 'oha na 'oi 'oha'i na'i Buka Pilipae 'oi wai'ado'ado suriai taha na 'oi matai haua 'anai 'iraraa ha'agorohia Jisas ma 'anai tau'aro tanaa.

1 'Inaua Pol beia Timoti namiri tatau'aro tanaa Jisas Kraest, miri haua i usu-usuni tana'amou hako i noni ana'ia God namou hinihinia Jisas Kraest na'i 'omaai Pilipae. Ma ai'a do tana'amou moi, mei tana'amou ro'u i na'otara mi'amou i nei mou 'a'au suri'i tatau'aro ni heisoi na'i 'omaasi.
2 Ma miri ha'arahesi do'ia God i Amaga, mia Araha aga, 'ia Jisas Kraest, rarui ha'agorohi'amou mararui ha'a-awahi'amou goro.

Ha'arahesi Ana Pol

3 'Au ha'atee ha'agorohia God tarau 'ado 'oha nau 'adoma'ini'amou.

4 Mau honu 'inia i wa'ewa'e 'ado 'oha nau ha'arahesi
'ini'amou.
5 'Au wa'ewa'e 'ini'amou 'inia i 'a'au amoou 'anai
taroha'inia i Taroha Goro mau mai na'i madoraa mou
taraawa'a hinihinia Jisas Kraest ma tari mai 'ohani.
6 Mau 'iraraa ha'agorohia do na tau'aro goro God na
taraawa'ana bei'amou 'ai 'ari daara'i tari 'oha naigui agaau,
na'i dangi 'ia Kraest 'ai aho'i mai.
7 'A arari do 'au ga'i wa'ewa'e 'ini'amou o'asi, suria 'au
ta'ahi'amou di'u mi'amou hako mou 'a'au na'i tau'aro God na
banea tanagia. 'I'amou 'a'auhiau na'i madoraa nau taatahi
bwarasiai Taroha Goro mau ha'ata'inia tanaraaui noni i
ha'a-momori ana, rei'uaa na'i 'oha nau awa i rumaniho'o
ma'ua awa dadara'a.
8 'Au kae tarisi'amou di'u 'inia 'au ta'ahi'amou 'onaai
ta'ahi'amou ana Jisas Kraest. 'Ia God na 'iraraa 'onaa 'au
ha'a-momori ma'ua ai'a.
9 'Au ha'arahesi dona heita'ahi amoou 'ai raha hanehane
ara'a beiai huunai aidangi,
10 neina moi matai sigihiai maho na odo-odo. Naasi
mougui wadiwadi baaniai ora-ora'a mara bwa'i sadoia ta
maho narai hiiri'amou 'inia na'i madoraa Kraest 'ai aho'i
mai.
11 'Au ha'arahesi mi'amou moi hau'i mwani maho goro
nara odo-odo 'inia i hei'a'auhi ana Jisas Kraest, mana mwani
inoni rai ha'aasaa marai ha'atee ha'agorohia God 'inia.

Rongomaata'i 'A Ha'agorohiai Tatau'aro

12 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, 'au 'irisia domoi
'iraraa i madoraa bwara nau siri na'iei 'ohani, 'a 'a'auhiau
'anai taroha'iniai Taroha Goro.
13 'Iraau na hehei'oi narau 'omesuriai ruma anai Mwaer-
aha adaaui Rom miraau tara'i sae ro'u 'ini, rau aidangisia
do 'inau 'au awa na'i rumaniho'o 'iniai tatau'aro nau haua
tanaa Kraest.
14 Ma 'inia i awa agua na'i rumaniho'oni, 'a rago i noni
hinihini nau ha'a-wetewetea i hinihinidaau beia Kraest.
Raugu ai'a mamaa'u'a 'anai taroha'inia hura'ai Taroha Goro
na boi baania God.
15-17 'Io, tara'i nei ra taroha'inia Kraest beiai ahugoro
na'i tatau'aro adaau. Rau ta'ahiau 'inia rau aidangisia
do'ia God na 'ome sigihiau 'anai ha'ata'inia i ha'a-momori
na haua i Taroha Goro. Ma'ata, 'a ha'a-momori do ra'i
nei ra taroha'inia Kraest 'inia ra kakawa 'omesiau marau
rabasia moi do 'iraaui sae hinihini rai suriraau. Rau ai'a
to'oraai huunai 'ado'ado 'anai heitaroha'i, 'inia rau raba
ha'a-ororiuraau moi haariraau. Rau haua o'asi dorai ha'a-
arungata'aiau 'oha nau awa na'i rumaniho'o.
18 Ma'ata ai'a 'ua! Maho moi na ororiu, 'iraau hako rau
taroha'iniai Taroha Goro 'inia Kraest. 'Inau wa'ewa'e moi,

rei'uaa tara'i nei ra ai'a to'oraa ma'uasi ra to'oraai huunai
'ado'ado 'anai heitaroha'i.
Na wa'ewa'e agua 'ai 'ari daara'i,
19 'inia 'au aidangisia dona ha'arahesi amoo'i 'iniau
mana hei'a'auhi anai Hi'ona Maea ana Jisas Kraest 'ai
ha'ahura'ahiau dadara'a baaniai rumaniho'o.
20 'Au rabasia mau hinihini wetewete dowai abui ninima
'anai ha'ata'inia i gorohana Kraest na'i tahingagu tanarai
noni. Ma'ata, 'onaai bwane hahaua agua, 'au 'irisia dowai
ramoramo 'ado 'oha 'anai ha'ata'inia, rei'uaa wai tahi ma'ua
mae.
21 Mei tanaau, na tahi na'i marewana, naasi 'anai
ha'ata'inia i gorohana Kraest, ma na'i mae 'ai haua tanaau
i mareho nai goro di'u ro'u wou.
22 'Onaa na wai awa mau, 'au ga'i hau'i mwani tatau'aro
goro tanaraaui noni. Ma 'au ai'a 'iraraa 'i nei he'ua na goro.
Tahi ma'ua mae?
23 Na 'adoma'igu 'a heiruarua'a. 'A goro dowai hano
baaniai marewanani 'anai awa beia Kraest na'i aro, 'inia
i tahingasi 'a goro di'u ro'u wou.
24 Ma'ata, 'a ororiu ro'u dowai awa mau bei'amou 'anai
'a'auhi'amou.
25 Mau aidangisia do neisi 'a ororiu di'u. Naasi, 'au aidan-
gisia dowai awa mau bei'amou 'anai 'a'auhi'amou mamoi
'u'uria taraua Kraest beiai wa'ewa'e na'i hinihinimoou.
26 Ma na'i 'oha wai aho'i mai bei'amou, moigui huunai
ha'atee ha'agorohia Jisas Kraest 'iniai awa aho'i agua
bei'amou.
27 Maho na ororiu na moi 'iraraa, dona awangamou 'ai
suriai ha'ausuringa'i anai Taroha Goro 'inia Jisas Kraest.
Ma naasi, rei'uaa wai ataha wou bei'amou ma'ua bwa'i,
wai rongoa do 'i'amou mou ura baabau na'i ta'i 'ado'ado,
mamou tau'aro goni 'anai 'a'auhirai noni 'anai hinihiniai
Taroha Goro.
28 Moi abui mamaa'usiraaui nei nara ura bwarasi'amou
marai 'ome 'iraraa do 'ia God 'ai ha'a-ai'araau me 'i'amou 'ia
God haaria nai ha'atahi'amou.
29 'I'amou 'ia God 'a ha'awate'amou 'anai hinihinia Kraest,
ma ha'awate'amou ro'u 'anai rongomaata'i 'inia.
30 'Oha nau awa bei'amou ani, mou 'omesiai tau'aro raha
nau haa 'anai taatahi bwarasiai Taroha Goro. Ma na'i 'ohani
mou rongoa do 'au tau'aro raha ro'u mau 'anai taatahi
bwarasia. Hoita, mau 'iraraa do na'i 'ohani 'i'amou mou
haua o'asi ro'u.

2

Suriai Barongana Kraest

1 'A 'ua? Ni hagu agaau beia Kraest 'a matai ha'a-'o'ori'i
'adoma'igaa'i? 'A 'ua? Ni heita'ahi ana 'a matai ha'a-aro'i

ahugaa'i? 'A 'ua? Gau hagu beiai Hi'ona Maea? Ma 'ua?
Gau matai ta'ahiraau mana 'a'auhiraaui noni?
2 Ma 'onaa na o'asi, moi ahu aratara mamoi ta'ahi'amou
hairiu. Moi ha'i ta'i na'i ahumoo'i ma na'i 'adoma'imoo'i
'anai 'adoma'i aratara, mawaigui wa'ewa'e di'u 'ini'amou.
3 Abui haa'i maho dorai ha'a-ororiu'o 'ini'i, ma'ua haa'i
mareho moi beiai ahu ha'a-ta'eta'e. Ma'ata 'oi ha'a-anoano'o
haari'o ma'oi 'adoma'iniraaui noni hako ra ororiu baani'o.
4 Abui 'adoma'i ororiu moi 'ini'i mareho na'o 'irisi'i haari'o.
Ma'ata 'oi 'adoma'ini'i ro'u i taha nara 'irisi'i noni 'etea.
5 Na 'adoma'imoo'i mana awangamoo'i 'ai 'onaai 'adoma'i
mana awahana Kraest.
6 Rei'uaa 'iia 'a ta'isada beia God,
me'iia ai'a bonasia do 'ai ura baabau na'i ta'isada na
haua beia God.
7 Ma'ata 'a ha'a-anoanoa haaria 'onaai noni tatau'aro.
'A huta ha'i noni
ma boi na'i marewana 'onaai sae haaria.
8 'A ha'a-anoanoa haaria
ma araisuria God tari mae,
'a mae 'onaai sae hehere ta'aa na'i dadaahoro.
9 Tarana naasi, 'ia God 'a ha'a-suruta'ea ara'a ma nugaa na'i
dora na ororiu,
ma haua tanaa i ata na ororiu baani'i hako i mwani ata.
10 Ma na'i atana Jisas 'adonai nei rai topira'i ruru tanaa,
'iraaui nei na'i aro mana ano,
ma na'i dora adaa'i nei ra mae'a.
11 'Iraau hako rai ha'arangasia hura'a do'ia Jisas Kraest na
Araha
marai ha'atee ha'agorohia God i Ama.

Hauai Taha God Na 'Irisia

12 Naasi arai noni agu'i, moi bonasiai araisuria God beiai
ha'ahou suriai herehere na arariraaui nei na 'ia God 'a
bwani ha'atahiraau baaniai ora-ora'a. 'Onaai araisuriau
amoou na'i madoraa nau awa bei'amou ani, mou abui ago-
heta'i araisuriau ro'u mau rei'uaa nau ai'a awa bei'amou.
13 'Ia God na tau'aro na'i ahumoo'i, 'ai ha'a-
mwa'emwa'e'amou mai 'a'auhi'amou 'anai suriai hei'irisina.
14 Moi abui heitohetohe ma'ua hei'unu'unu suri'i mwani
maho moi haa'i.
15 Naasi moigui wadiwadi baaniai ora-ora'a mara bwa'i
sadoia ta maho narai ha'ahuni'amou 'inia. Rei'uaa mou
awa 'uruhadaaui noni nara awa na'i kuhi mana ora-
ora'a, 'i'amou moigui awa 'onaai ra'i garena God mana
tahingamoo'i rai goro na bwa'i ta'aa nai awa suri'i. Na
tahingamoo'i rai rara na'i 'uruhadaau 'onaai'i hee'u nara
rara dio baaniai aro na'i kuhi,
16 'oha moi haua tanaraaui taroha rai tahi 'ini'i. 'Onaa 'ai
o'asi, 'inau wai wa'ewa'e 'ini'amou na'i 'oha Kraest 'ai aho'i
mai, suria na tau'aro raha nau haua, ai'a 'ari pwaranga.

17 Na tatau'aro mana hinihinimoou 'a 'onaai ho'asi namou
watea tanaa God. Ma 'onaa narai ha'amaesiau, na tahingagu
'ai 'onaai ho'asi nara nuga gonia beiai ho'asi amoou. 'Onaa
'ai o'asi, 'inau wai wa'ewa'e goni bei'amou.
18 Mi'amou mou ga'i wa'ewa'e ro'u 'inia beiau.

Timoti Mea Epafrodaetas

19 'Onaa 'ai suriai hei'irisina Araha aga, 'ia Jisas Kraest,
'a bwa'i orea mawai ha'ataaria'a woua Timoti 'anai gar-
ihi'amou, neina 'ai wa'ewa'e 'i 'adoma'igu 'oha wai rongoa
ta taroha goro 'ini'amou.
20 Ai'a tanei ro'u 'aigui 'adoma'i ororiu ma'ua ta'ahi'amou
'onaaia Timoti. 'Iia 'a 'adoma'i raorao 'ini'amou dona mwani
mareho rai 'ari goro tana'amou.
21 'Iia ai'a 'onaai mwani nei nara 'adoma'i raha moi 'ini'i
hei'irisidaa'i marau ai'a bonasiai aidangisiai hei'irisina Jisas
Kraest.
22 'I'amou mou bwane aidangisiai barongana Timoti. 'Iia
'a tau'aro beiau 'anai taroha'iniai Taroha Goro, ma 'onaai
gare na 'a'auhiai amana.
23 Hoita, na'i madoraa wai 'omesiai taha nai to'o tanaau,
'au rabasia do waigu ha'ataaria wou.
24 Mau hinihini wetewete do 'a bwa'i orea mia Araha 'ai
wateau 'anai ataha mau wou bei'amou.
25 I do'oragaaua Epafrodaetas namou ha'ataaria mai
'anai 'a'auhiau ani, nau 'adoma'inia dowai ha'ataaria aho'i
'ariwou bei'amou na'i na'o. 'Iia 'a tau'aro beiau ma 'a'auhiau
'anai ura bwarasiraaui maerongagaa'i.
26 'Iia 'a 'adoma'ini'amou ma kae raba 'omesi'amou. 'Iia 'a
'ado'ado raha 'ini'amou 'iniai rongoa amoou i daoha na haa.
27 Ha'amomori, na daoha na haa 'a gaarangi maesia.
Ma'ata, 'ia God 'a ahu ta'ahia ma ha'agorohia aho'i. Ma ai'a
do 'iia moi, 'iia 'a ahu ta'ahiau ro'u. 'Inia 'onaa 'a ga'i mae,
ni ahutotou nawai haua 'ai raha di'u baaniai na'o.
28 Naasi 'au 'adoma'i raorao 'anai ha'ataaria aho'i wou
mamoi wa'ewa'e 'oha moi 'omesia aho'i, minau wai abui
'ado'ado raha di'u'a 'inia 'onaa na'i na'o.
29 Na'i 'oha nai aho'i wou, moi wa'ewa'e 'inia mamoi
ha'amaotoa 'onaai do'oramoou beia Araha. 'A goro 'anai
ha'ahou'i noni o'asi,
30 'inia 'iia 'a gaarangi mae 'oha na tau'aro tanaa Kraest.
'A siri na'i maemaeha 'inia i 'a'au na haa tanaau 'ini'amou,
'iniai awa ha'atau amoou.

3

Odo-odo Na'i Maana God

1 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, moi wa'ewa'e 'iniai
hagu amoou beia Araha. Ai'a 'ua moe'a tanaau 'anai 'unu

aho'isi'i taha nau bwane 'unu'i tana'amou, 'inia na'isi taatahi
'ada'i hinihinimoo'i.
2 Mou 'omesuri'amou baaniraau i nei nara 'unua dogai
dauai ringei aha ha'ara 'anai ha'i noni ana'ia God. Na
barongadi ra 'onaai boo wasi nara sibania moi hau'i here
ra ta'a'i.
3 Gau 'iraraa do 'igaau naasi huudi noni ana'ia God. 'Inia
rei'uaa nagau ai'a aha ha'ara, na Hi'ona Maea 'a awa na'i
raroga ma 'a'auhigia 'anai ha'arahesia God. Gau wa'ewa'e
'ini'i maho na 'ia Jisas Kraest na hau'i tanagaau magau ai'a
'u'uriai maho nagau hau'i haarigaau 'anai ha'i noni ana'ia
God.
4 'Inau 'e ta'i 'iniraaui nei nau ga'i 'u'uri'i taha nau haa'i
haariau, mau ga'i di'ua ro'u atei na matai haua o'asi. 'Inia
'inau 'a tarana do 'au ga'i haua o'asi.
5 'Inia 'inau 'e ai Jiu baaniai burungana Benjamin. Na
wauwa agu'i ra'i ai Jiu, tarana naasi 'inau 'e huunai Jiu.
'Inau 'au dauai ringei aha ha'ara na'i warunai dangi murinai
dangi nau huta. Minau ha'isuri'i goro i ringe amee'i, 'inia
'inau 'e ta'i 'iniraaui Farisei nameu taguma'ini'i goro i ringe.
6 Minau 'au dau baabau suri'i ringe amee'i do 'ia God
'ai ahugoro 'iniau. Tarana naasi nau ha'a-mama'airaau
'inia i nei rau suria Kraest. Mana 'adonai herehere mana
ringeringe amee'i Jiu, 'au ha'isuri'i hako. Ma bwa'i nei nai
ha'ahuniau do'au horosia ta nei.
7 Na'i na'o nau 'adoma'inia doni mareho 'isi ra'i mareho
goro. Me na'i 'ohani, 'au hinihinia Kraest, mau aidangisia
dona mwani mareho 'isi, ra'i mareho haari'i moi.
8 Ha'amomori! Na'i 'ome riaria nau haa, 'au sadoia doni
mwani mareho nau haa'i na'i na'o, ra'i mareho haraari'i moi.
Mana mareho na ororiu di'u, naasi 'anai aidangisia goro i
Araha agua, 'ia Jisas Kraest. Me tarana 'inia 'iia, na mwani
mareho 'au nugasi'i hako mau 'adoma'i mara ha'aro'a moi
'ini'i neina 'inau wai aidangisia Kraest
9 mawai ha'i ta'i beia. Ma naasi, ai'a 'iniai suria agu'i ringe
amee'i Jiu nau odo-odo 'inia na'i maana God, ma na'i moi
hinihinigu beia Jisas Kraest.
10 Taha nau 'irisia, naasi do 'inau wai aidangisia goro a
Kraest mana mena na ha'a-suruta'ea aho'i 'ai awa beiau.
Mau 'irisia wai rongomaata'i 'onaai rongomaata'i na haa
mawai 'onaaia na'i mae ana.
11 Ma naasi nau 'adoma'inia dowai suruta'e aho'i ro'u
baaniai mae 'onaaia.

'Eba Tari Ha'a-arosina

12 Mau ai'a 'unua do 'inau 'au aidangisia hako a Kraest
ma'ua 'au tari mau na'i dora na 'ia God na 'irisia dowai
tari iei. Ma'ata 'au bonasia do 'inau wai tari 'isi, 'inia naasi
tarana na 'ome sigihiau 'inia.

13 Arai do'ora mana asimee'i, nau ai'a 'adoma'inia mau
do'au ataha'a. Ma'ata ni here nau haa, 'a 'onaai sae na 'eba
hei-ohooho. Nau ai'a 'adoma'ini'i mwani maho na'i murigu,
ma'ata 'au bonasia i ataha na'i dora nau ai'a ataha mau
na'iei.
14 'Au bonasia dowai dauai heitahari, 'onaaiai nei na 'eba
hei-ohooho. Ma naasi nagua heitahari, 'ia God 'ai soiau ara'a
i aro 'iniai hinihinigu beia Jisas Kraest.
15 Ma 'igaau i nei na hinihinigaau 'a wetewete, 'a goro
dogai to'oraa i ta'i 'ado'ado 'ini'i mareho 'isi. Ma 'onaa 'ia tei
na ai'a 'adoma'i aratara beiau 'ini'i tara'i mareho, 'ia God 'ai
ha'ata'inia tanaa dona mareho 'isi ra ha'a-momori.
16 Rei'uaa, taha na ororiu naasi, 'anai awa suriai mareho
God na bwane ha'ata'ini'i tanagia.
17 Arai do'ora mana asimee'i, moi ha'isuriai awangagu
mamoi ha'isuria ro'u atei na awa suriai ha'ausuringa'i
nameu haua tana'amou ani.
18 'Au ha'atee o'asi, 'inia ra ragoi nei nara here 'onaa do
rau hinihinia Kraest, mana barongadaa'i ra ai'a goro. 'A
ha'ata'inia do rau ura bwarasiai tarohanai mae ana Kraest
na'i dadaahoro miraau ra'i maerongana ro'u. Nau bwane
taringai 'unua ga'u tana'amou, mawai 'unua ro'u tana'amou
beiai ahutotou.
19 Nei ra o'asi, rai sadoia nadaau i mae tarau, 'inia na
hei'irisi 'anai abe narau 'adoma'i ororiu 'inia. Na mareho
narau ga'i ninima 'inia i haa'i, naraugu ha'apa'o 'ini'i. Marau
'adoma'i riu moi 'ini'i mareho ni marewana.
20 Migaau ra'i noni auhenua anai aro, magau totori ha'i
wa'ewa'e 'inia i aho'i ana mai Ha'atahi, 'ia Araha aga, Jisas
Kraest.
21 Ma na'i madoraasi, na abega na maemae'a moi ma 'ome
ta'aa, 'ai orisia maai 'onaai abena na hauasa. 'Ai orisi'i
abegaa'i 'iniai mena ana na marungi'i 'ini'i mwane mareho
hako.

4

Pol 'A Ha'abasuraaui Noni Hinihini

1 Arai do'ora mana asimee'i, 'au tarisi'amou mau
ta'ahi'amou di'u. Mou ha'a-wa'ewa'eau minau ha'atee
ha'agorohia God 'ini'amou. Naasi, moi ha'isuri'i mareho
nau 'unu'i 'isi neina moi ura baabau na'i hinihinimoou beia
Araha.
2 Mau ha'a-ta'u'u'amurua rua urao, i'oe a Iuodia mea
Sinidiki, murui ha'a-arataraa i haiu'au'a na to'o na'i ahoaa-
murua ma murui 'adoma'i aratara, 'inia murua muru suria
hako Araha.
3 Mau ha'angoni'o mo'o no'o mangudi 'anai tatau'aro
beiau ani, 'oi 'a'auhirarua, 'inia rarua raru tau'aro 'a'auhiau
'anai taroha'iniai Taroha Goro. Ma ai'a do 'irarua moi rua

uraosi nararu 'a'auhiau, miraau ro'u tara'i nei beia Klemen.
'Iraau na atadaa'i ra awa na'i buka nara usu'i atadi nei rai
dauai tahi tarau.
4 Moi wa'ewa'e tarau 'iniai hagu amoou beia Araha.
Mawai 'unua ro'u, moi wa'ewa'e!
5 Moi awa 'abenga'i beiraau hako i noni, 'inia Araha 'a
gaarangi mai boi.
6 Abui ta'aa i 'adoma'imoou 'ini'i mwani maho. Mei suri'i
mwani maho mou siri suri'i, mou ha'arahesia God. Mou
ha'angonia 'ini'i taha mou 'irisi'i mamou ha'atee ha'agorohia
ro'u.
7 Ma naasi 'ia God 'ai ha'apapaku'i 'adoma'imoo'i mana
ahumoo'i nara torakoke, 'iniai 'u'uria amoou a Jisas Kraest.
Mana herengana God 'anai ha'apapaku'i 'adoma'igaa'i 'a
bwarai aidangi tarihana.
8 Mana maho hahako, arai do'ora mana asimee'i, 'a goro
domoi 'adoma'ini'i tarau mareho 'ini. Moi 'adoma'inia tarau
i maho na ha'a-momori ma arari 'anai ha'ahoua, i maho
na odo-odo ma wariwari baaniai ora-ora'a, mana maho
na goro, mana maho na mwani noni hako ra 'adoma'i
ha'agorohia.
9 Moi ha'isuri'i ha'ausuringa'i nau hau'i tana'amou ma moi
hau'i ro'u mareho mou rongo'i nau 'unu'i ma mou 'omesi'i
nau haa'i. Ma naasi 'ia God na ha'apapaku'i 'adoma'imoo'i
nara torakoke 'ai awa bei'amou hako.

Ha'atee Ha'agorohi Ana Pol

10 'Au wa'ewa'e di'u mau ha'atee ha'agorohia Araha
'ini'amou. 'Inia rei'uaa na gere orea'a, mou ha'ata'inia ro'u i
'adoma'i ororiu namou haua 'anai 'a'auhiau. 'Au 'iraraa moi
do 'i'amou mou 'adoma'i ororiu 'iniau, magu ai'a madoraa
tana'amou 'anai 'a'auhiau.
11 'Au ha'atee o'asi, ai'a do'au 'irisi'i tara'i mareho
baani'amou. Rei'uaa nau ai'a to'ora mareho, 'inau matanga'i
awa na'i 'uruhadi mwani tahinga hehe'ete'i o'asi, mana
mareho nau to'ora'i ra aro'a 'iniai ahugu.
12 'A matanga'i aro'a i ahugu, rei'uaa na mwani maho ra
he'ua tanaau. Rei'uaa nau pohara ma'ua toto'ora, rei'uaa
nau awa hihioro'a ma'ua 'au masu, rei'uaa nau to'ora
mareho arari ma'ua na ai'a.
13 Beiai wetewete na'ia Kraest na haua tanaau, 'inau 'au
matai awa suri'i mwani tahinga he'ete'i hairiu.
14 Ma'ata 'a goro i 'a'auhiau amoou na'i madoraa nau
bwara o'ani.
15 'I'amou noni hinihini na'i Pilipae, mou 'iraraa na'i
madoraa nau awa bei'amou na'i Provensi Masidonia 'anai
taroha'iniai Taroha Goro tari 'oha nau hura'a, ai'a ta ruruha
i noni hinihini ro'u nai 'a'auhiau. 'I'amou moi namou
'a'auhiau na'i aba 'anai ha'a 'iniai tatau'aro agua.

16 Mamou taringai 'a'auhiau'a na'i awa nau haa na'i 'omaa
i Tesalonaeka.
17 'Au ha'atee o'asi, ai'a do'au 'irisi'i tara'i mareho ro'u
baani'amou, me 'au 'irisia do 'ia God, 'ai tahari'amou 'iniai
tau'aro goro amoou.
18 'Io, na mwani mareho mou ha'ataari'i mai tanaau ani
beia Epafrodaetas ra taha hako beiau. Mana hisu mou
hau'i tanaau ra rago arari, ma ai'a ta mareho nawaigui
pwapwaku 'inia. Na hisu mou haa'i ra 'onaai ho'asi na si-
si'ini goro na 'ia God 'a ahugoro 'inia.
19 Na mwane mareho hako, 'iaana'i a God nau tau'aro
tanaa. Naasi, mana mareho na ta'isada do'oi to'ora'i, 'ai haa'i
tana'o, 'iniai hagu amua beia Jisas Kraest.
20 Gau magau ha'aasaa God i Amaga tarau tarau. Amen.

Ha'atee Ha'ahako

21 'Io, 'oi 'unuai ha'atee wa'ewa'e agua tanaraaui noni
ana'ia God 'isi nara hinihinia Jisas Kraest. 'Iraaui noni
hinihini nameu ta'i awa 'ini, rau 'unua wou i ha'atee
wa'ewa'e adaau ro'u tana'amou.
22 Miraau hakoi noni ana'ia God na'i 'omaani rau 'unua
ro'u i ha'atee wa'ewa'e adaau tana'amou. Ororiu 'ira i nei ra
tau'aro tanaai Mwaeraha adaaui Rom.
23 'Au ha'arahesi mia Araha aga, 'ia Jisas Kraest, 'ai
ha'agorohi'amou hako.

Na Usu-usu Ana Pol Tanaraaui Noni Hinihini Na'i Kolosae

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A ga'i 'ome he'ua i tahinganai sae hinihini? Na Baebol 'a 'unua tanagia do na'i madoraa nagau hinihinia Kraest, 'iia 'a awa beigia. Na'i Buka Kolosae 'ia Pol 'a maania taha nagau to'oraa na'i madoraa na 'ia Jisas 'a awa suri'i tahingagaa'i.

'Ia Pol 'a 'unua do na'i 'oha nagau ai'a waia Jisas mau suri'i tahingagaa'i, gau ha'atau di'u baania God. Ma'ata 'ia Jisas 'a waigia mai gaarangia God. Gau to'oraa'a i tahinga haoru mana ora-ora'a agaa'i 'a 'adoma'i nugasi'i hako. 'Iia 'a bwane ha'a-dadara'agia baani'i mwane ha'ausuringa'i ni marewana nara 'unua dogai suri'i mwani ringeringe 'anai sadoiai tahi tarau.

Ni hagu nagau haua beia Kraest 'e kae mareho raha di'u. 'Oi wana na'i bukani 'anai sadoi'i taha narai to'o na'i tahingamu na'i madoraa na'o hagu beia Jisas.

1-2 Tana'amoui noni ana'ia God na'i 'omaa i Kolosae namou hinihinia wetewete a Jisas Kraest. 'Inaua Pol, Ha'ataari ana Jisas Kraest 'onaai 'irisia ana God, mea Timoti, 'i do'oragaau beia Jisas Kraest, miri haua i usu-usuni. Miri ha'arahesi mia God i Amaga 'ai ha'agorohi'amou ma'ai ha'a-awa goro'amou.

Ha'arahesi Ni Ha'atee Ha'agorohi

3 'Ado 'oha nameu ha'arahesi 'a'auhi'amou, meu ha'atee ha'agorohia Godi Amana Araha aga 'ia Jisas Kraest.

4 'Inia meu rongoai hinihinia amooua Kraest mana ta'ahiraau amoou hakoi noni ana'ia God.

5 Mou haua o'asi, suria mou hinihini wetewete domoi dauai tahinga haoru na goro di'u na 'ia God na ha'aagaua tana'amou na'i Aro. Mana mahosi mou bwane rongoa na'i madoraa ra taroha'inia tana'amou i Taroha Goro. Na tarohasi 'a ha'a-momori

6 ma 'adarara hura'a suriai marewana ma ada ro'u bei'amou. Na Taroha Gorosi na orisi'i moe'asi tahingadaa'i noni. Ma naia ro'u naasi na orisi'i tahingamoo'i taraawa'a mau na'i 'oha namou bura'i rongoa mamou bura'i 'irara ha'agorohiai goro na haua God 'ini'amou.

7 'Ia Epafaras, i geresae goro agaau na tau'aro bei'ameu, naasi na taroha'inia tana'amou tahamora i Taroha Gorosi. Me 'iia 'a mangudi 'anai tau'aro tanaa Kraest 'anai 'a'auhi'amou.

8 'Iia na maania tana'ameu i heita'ahi anai Hi'ona Maea
na awa bei'amou namougu taarai ta'ahiraau 'inia i noni
hinihini nara awa suriai mwani dora.
9 Tarana naasi, taraawa'a na'i 'oha meugu rongo mamaani
'ini'amou, meu ai'a agoheta'i ha'arahesi 'a'auhi'amou. Meu
ha'arahesi waiori tanaa God 'ini'amou ma 'ai ha'ata'iniai
taha na 'irisia domoi haua, mamoi to'oraai aidangi mana
madoma baania God neina moi aidangisi'i barongana'i.
10 'Onaa nai o'asi, moi matai awa na'i tahinga na arari na'i
maana Araha ma 'ai wa'ewa'e 'ini'i mwane mareho goro moi
haa'i. Ma ro'u, moi aidangisia goro di'u ro'u woua God.
11 Meu ha'arahesi mana mena ana God na raha 'ai
ha'a-ahumaratanoa'amou ma 'ai ha'a-'o'ori'amou 'anai ura
baabau ha'i wa'ewa'e na'i madoraa ni rongomaata'i.
12 Meu ha'arahesi neina moi ha'atee ha'agorohia God 'iniai
watea ana tana'amoui noni ana'i 'anai dau'i mwani mareho
na duruduru 'ini'i tana'amou i sae namoi awa na'i dora
marewa ara'ai aro.
13 'Ia God 'a waigaau hura'a baaniai mena ana Saetan na
marungiraaui nei nara awa na'i kuhi, ma nugagia bahainai
heimarungi anai garena na ta'ahia.
14 Mana garena 'a bwane 'adoma'i nugasigia ma ruhasigia
baani'i ora-ora'a agaa'i 'iniai 'abuna.

'Ia Kraest 'A Ahaaha

Baani'i Mwani Maho Hako

15 'Ia Kraest na aho'i ta'i noni 'a ta'isada beia God, sae 'iia
'a ai'a aho'i ta'i noni. 'Iia 'a ahaaha baani'i hakoi mwani
ha'apwa'ara.
16 'Ia Kraest 'a ha'apwa'ara'i mwane mareho hako na'i aro
mei ano suriai hei'irisina God. 'A ha'apwa'ara'i maho ga re'i'i
mana nei ga ai'a re'i'i, 'onaai'i enjel mana mareho ra to'o
mena ni heimarungi. Mwani taraani maho hako 'ia Kraest
na ha'apwa'ara'i suriai hei'irisina God, neina rai ha'aasaa
'ini'i.
17 'Ia Kraest 'a awa'a maragu pwa'ara ro'u i mwane maho
hako, 'iia na daugoni'i.
18 'Iia naasi na bwauodonai heisoi, mana heisoi naasi na
'onaai abena. 'Iraaui sae ni heisoi rai dauai huunai tahi
baania, 'inia 'iia naasi nei tahamora na tahi aho'i baaniai
mae nagu bwa'i mae'a ro'u ta'oha. 'A o'asi neina 'ai ahaaha
baani'i mwane taraani maho hako.
19 Na'i 'oha na 'ia Kraest 'a boi marewana, 'a ta'isada hako
beia God, 'inia naasi taha na 'ia God na 'irisia.
20 Ma ha'ahagugoni'i aho'i beia 'i mwane taraani maho
hako na'i aro mei ano 'iniai 'abunai garena na ahe na'i
dadaahoro.

21 Na'i na'o 'i'amou mou ai'a hagu ga'u beia God. 'I'amousi
mou ha'imae beia 'ini'i mareho ta'a'i namou 'adoma'ini'i
mamou haa'i.
22 Mana Garena God 'a aho'ita'i noni ma mae, naia
namougu hagu goni aho'i ro'u 'inia beia God. 'A haua o'asi
nei namoi matai ura na'i maana 'onaai noni odo-odo na ai'a
ta ta'i ta'aa nai awa beia.
23 Me ma'ata moi ura baabau na'i hinihinimoou. Moi
abui 'adoma'i wanusi 'ini'i mwani mareho na 'ia God na
duruduru 'ini'i tana'amou na'i Taroha Goro namou rongoa
ani. Mana Taroha Gorosi ra taroha'inia ro'u 'ari suriai
marewana hako. Minaua Pol naasi 'e sae tatau'aro na 'ia
God na sigihiau 'anai taroha'iniai Taroha Gorosi.

Tau'aro Na Haua Pol Na'i Heisoi

24 Rei'uaa wai rongomaata'i 'iniai tau'aro nau haua,
mau wa'ewa'e moi, suria 'a 'a'auhi'amou. 'Ia Kraest 'a
rongomaata'i ga'u 'anai 'a'auhiai heisoi na 'onaai abena.
Minau 'au mwa'emwa'e 'anai rongomaata'i o'asi ro'u 'anai
'a'auhiai heisoi.
25 'Ia God 'a 'adoma'i nunuga 'inia do 'inau wai tau'aro
tanaa na'i heisoi 'anai taroha'inia hakoi Taroha Goro
tana'amou.
26 Na'i 'ohabwani, tarohasi 'a awa bainihu baaniraau
hakoi sae. Mana'i 'ohani 'ia God 'a ruhasia tanaraaui noni
ana'i.
27 'A haua o'asi, 'inia 'a 'irisia do 'i nei mou ai'a Jiu moi
aidangisia doni taroha hauasa naasi 'a matai ha'ahonusiai
tahingamoo'i 'ini'i mwani mareho goro. Mana tarohasi naia
naani. 'Ia Kraest 'a awa na'i tahingamoo'i, naia namou
to'oraa 'inia i 'adoma'i heimamasi 'anai awa goni beia God
ara'ai Aro.
28 Naasi, meu ha'arangasiai tarohana Kraest suri'i mwani
dora meu ataha suri'i. Meu haua beiai ha'abasu mameu
ha'ausuriraaui sae hako beiai madoma, neina na'i 'oha nai
boi mau, rai matai ura na'i maana God 'onaai inoni nara
odo-odo'a suriai hagu adaau beia Kraest.
29 Tarana naia nau tau'aro wetewete 'inia beiai mena na
haua Kraest tanaau.

2

1 'Au rabasia domoi aidangisiai tau'aro raha agua
'ini'amou me 'iniraau ro'u i sae ni heisoi na'i Leodisia
beiraaui nei rau ai'a re'iau mau 'onaaiamousi.
2 'Au tau'aro raha o'asi 'anai ha'a-'o'ori'i 'adoma'imoo'i ma
'au rabasia domoi hagu goni beiai heita'ahi. Ma naasi,
'i'amou moi aidangi tarihana doni taroha na awa bainihu
ga'u beia God 'a ha'a-momori. Mana taroha naasi 'ia Jisas
Kraest.
3 'Iia naasi mamaai tara 'anai ha'ata'inia he'ua 'anai dauai
huunai madoma mana aidangi.

4 Nau ha'atee o'asi suria nau ai'a rabasia domoi ha'awatea
tanei 'ai ha'abweu'amou 'ini'i mamaani pwari'i, rei'uaa nara
rongo goro he'ua.
5 Rei'uaa nau ai'a awa bei'amou na'i 'ohani, ma'ata 'inau
'ado'adomoou tarau. 'Au wa'ewa'e 'iniai rongoa aguai awaha
odo-odo amoou mana ura baabau amoou na'i hinihinimoou
beia Kraest.

Huunai Tahinga Beia Kraest

6 'I'amou mou waia Kraest hako'a na'i tahingamoo'i do 'iia
nai Araha amoou. Naasi moi awasuria tarau.
7 Moi nugaai rari odomou beia, me 'iia nai ahuina i
tahingamoou. Moi wetewete na'i hinihinimoou 'onaai
ha'ausuri'amou ada, mamoi ha'atee ha'agorohia tarau 'ini'i
mwani mareho goro na haa'i tana'amou.
8 Moi abui watea tanei 'ai rau'amou baania Kraest 'ini'i
moi ha'ausuringa'i pwari'i nara rongo goro me ra matai
ha'ateha'amou baania. Ha'ausuringa'i 'isi ra ai'a boi baania
Kraest, me ra'i ringeringe ni marewanani moi ma'uasi ra'i
mareho nara mamaani usuringa'ini'i moi sae wari.
9 Ra gasi pwari'i'amou, 'inia 'ia Kraest 'a to'oraa hakoi
barongana mana mena ana God rei'uaa na aho'ita'i sae
'onaaigia.
10 Me 'iniai hagu amoou beia, mwani mareho na 'ia Kraest
na to'ora'i, mou to'ora'i ro'u. Moi aidangisia do 'ia Kraest
'a ahaaha baani'i hakoi mwane enjel mana adaro mana
mareho ra to'o mena ni heimarungi.
11 'Oha mou rado wou beia Kraest, 'a 'onaa do mou dauai
aha ha'ara. Ma'ata ai'a do mou daai aha ha'arasi baaniraaui
noni.* Ai'a! Me 'a 'onaa do 'ia Kraest na haai aha ha'ara
tana'amou 'oha na ha'agata'ini'i hei'irisi ta'a'i amoo'i nara
haua tana'amou i ora-ora'a.
12 Na'i 'oha mou bwareomaea, 'a 'onaa do 'ia God
'a toringiai tahinga bwani amoou beia Kraest mamougu
suruta'e aho'i ro'u 'anai dauai tahinga haoru. 'A o'asi suria
mou hinihinia i mena ana God na ha'a-suruta'ea Kraest
baaniai mae.
13 Na'i na'o, 'i'amou mou suriai tara 'anai mae tarau, 'inia
mou awa moi 'anai haa'i here ta'a'i mana ora-ora'a amoo'i
ra ai'a ha'agata'ini'i mau. Me na'i 'ohani 'a 'onaa domou
suruta'e aho'i beia Kraest 'anai dauai tahinga haoru, 'inia
'ia God 'a 'adoma'i nugasi'i hako i ora-ora'a agaa'i.
14 'Ia God 'a 'onaa do'a kaiai pepa nara awa iei mwane
ora-ora'a agaa'i nara ga'i hiiri ha'amaesigaau 'ini'i. 'A waa
ma rabua na'i hunganai dadaahoro.

---

* **2:11** ***Aha ha'ara:*** 'Oha 'iraaui Jiu ra hauai aha ha'ara, ra ha'agata'iniai gere uri-uri baaniai sae mwane. Wanasia “aha ha'ara” na'i Diksonari.

15 Na'i mae na haa na'i dadaahoro 'ia Kraest 'a rahi'i mena
adaa'i adaro mana mareho ra to'o mena ni heimarungi.
'A ha'a-ninimairaau na'i maadaa'i sae rago na'i 'oha na
ha'ata'inia haaria do 'a ha'ahehoraau.
16 Naasi moi abui rongo suriraaui Jiu narau ha'atee ha'a-
ta'ai'amou 'iniai ai'a suri'i amoo'i ringe adaa'i. Ringe 'onaai
taha namoi ngaua mana gonohia, ma'ua ringe 'ini'i dangi
hauasa adaa'i 'onaai dangi ni mamaro mana dangi 'anai
ha'ahouai hura gare.
17 Ringe 'isi ra'i nunu moi 'iniai huunai maho nai boi mau.
I huuna naasi 'ia Kraest.
18 Tara'i sae ra ha'ausuri'amou domoi awa ano-ano
'onaairaau mamoi ha'arahesi'i enjel 'iniai mauru'a'i ada
tara'i mareho. Ra 'unua domoi araisuri'i mareho 'isi 'anai
dauai tahi tarau. Ma'ata moi abu wate'i sae o'asi do
rai pwari'i'amou, 'inia ra ha'aba'o 'ini'i moi 'ado'adodaa'i
haariraau. Mou gasi bwa'i dauai heitahari amoou.
19 'Iraau sae o'asi ra ai'a hasi beia Kraest, i bwauododaau
hakoi sae hinihini. 'Iia na marungia hakoi sae hinihini ma
'a'auhigia 'anai awa goni goro 'onaai'i wawaro'i raha mana
rado nara daugoni'i mwane doranai abe 'onaai ta'i. Ma
'onaa gai hasi tarau beia Kraest, 'ia God 'ai 'a'auhigia magai
wetewete ara'a mai na'i tahingagaa'i beia Kraest.

Kraest Na Waa Mai Tahinga Haoru

20 'I'amou 'a 'onaa doni tahinga bwani amoou 'a mae goni
beia Kraest na'i dadaahoro, ma na'i 'ohani mougu ai'a awa'a
na'i bahaidi ringeringe adaa'i sae nara ai'a awasuria Kraest.
Naasi, 'a 'ua namougu awa 'inia 'onaai sae ahurodo na suri'i
ringe nara niga'i sae na 'unua o'ani,
21 “Abu dauai marehoni, ma'ua abu ngauai marehosi,
ma'ua abu karohi'i mareho 'isi.”
22 Ringe o'asi ra'i 'ado'adodi sae moi 'ini'i mareho nagau
ngaa'i mara hako raurau moi.
23 Araisuri'i ringe o'asi 'a 'onaa do'e mareho 'anai
ha'amadomaa i sae. 'Inia na nei na suri'i ringe o'asi, tara'i
'oha 'a ha'a-rongomaata'ia i abena 'anai ha'a-wa'ewa'ea God
ma 'ome 'onaa do'a ta'ahia di'u ma ha'a-auruhia haaria.
Ma'ata 'anai 'a'auhia 'anai awa ha'ahirihiri bwarasi'i hei'irisi
ta'aa anai abe, ai'a!

3

1 'I'amou 'a 'onaa do 'ia God 'a ha'a-suruta'e'amou baaniai
mae beia Kraest 'anai to'oraai tahinga haoru. Naasi moi
'adoma'i wetewete 'anai haa'i mareho nara ha'a-wa'ewa'ea
God na awa ara'ai Aro, dora na heimarungi ieia Kraest na'i
aba odona God.*

* **3:1** 3:1 Aba odona God naasi dorani ha'ahou.

2 Moi nuga'i 'ado'adomoo'i suri'i mahoni Aro, abu suri'i
maho ni marewana moi.
3 'Inia 'a 'onaa domou bwani mae'a, mana sae na mae 'agu
bwa'i haa'i'a i here ta'a'i. Mana huunai tahitahi namoi haua
beia Kraest na heinagu na'i bobona God, 'a ai'a ha'ata'i goro
mau hura'a.
4 'Ia Kraest naasi ahuina i tahinga haoru amoou. Ma
na'i 'oha 'ia Kraest naigui aho'i mai 'anai ha'ata'inia haaria
tanaraaui noni, 'i'amou moi ha'ata'i ro'u mai beia. Na'i
'ohasi, moi odo-odo ha'atai mamoi dadara'a baani'i mwani
ora-ora'a hako.

Baronga Bwani Mana Baronga Haoru

5 Naasi moi nugasi'i mwane here ta'a'i namou hahaa'i
ga'u. Abui taritari'a beiai nata sae mana haa'i here
wawaasua'a, abui 'adoma'i sisiwa 'iniai nata nei mana haa'i
hei'irisi ta'a'i. Abui hairaurau, 'inia na mahosi 'a ta'isada
ro'u mau 'onaai ha'arahesi'i araaranunu. 'Inia na nei nara
haua o'asi ra 'adoma'i ororiu 'iniai marehoni marewana
di'ua God.
6 'Ia God 'a taesu'a di'u 'ada'i sae ra hairaesi mara haa'i
here ta'a'i o'asi.
7 Nara 'isi here namou haa'i ga'u na'i 'oha mou ai'a
aidangisia maua Kraest.
8 Naasi moi agoheta'i haa'i here o'asi. Moi agoheta'i taesu'a
mana awaha haungari mana hereta'aa 'anai ha'ata'aiai nata
sae. Moi abui ha'atee ha'ata'ai'i sae, ma'uasi hei'isi'isi.
9 Moi agoheta'i pwari'i'amou hairiu, 'inia mou bwane
nugasia'a i tahinga bwani amoou mana here ta'a'i o'asi.
10 Na'i 'ohani 'i'amou mou daua'a i tahinga haoru. Mia
God na haua tana'amou i tahinga haorusi, 'ai ha'ahaoru'i
barongamoo'i tarau tari 'oha na barongamoo'i rai ta'isada
'onaaiai barongana mamoi aidangisia hako a God.
11 Naasi, beigaaui nei nagau to'oraai tahinga haoru, 'igaau
'e ta'i moi na'i 'ado'adona God. 'A ai'a 'ua 'onaa i'oe 'e ai
Jiu ma'ua ai'a, ma'ua 'o dauai ringei aha ha'ara ma'ua ai'a,
ma'ua i'oe 'e sae na'o bwaahere maramara Grik ma'ua 'e
sae na'i burungadaaui nei nara awa hahaingahui'a,† ma'ua
'e slev ma'ua ai'a. 'Inia 'ia Kraest na ahaaha baani'i mwani
maho, me 'iia na awa hako suri'i tahingagaa'i.
12 'Ia God 'a ta'ahi'amou ma 'ome sigihi'amou. 'I'amou ra'i
huunai sae ororiu ana'i. Naasi moi ta'ahiraaui nei nara awa
ha-ha'aroha'a, moi goro 'iniraaui noni, moi awa manego,
awa 'abenga'i, mamoi ahumaratanoa.
13 Moi abui taesu'a mwada'u bei'amou hairiu, mamoi
'adoma'i nugasi'amou hairiu 'ini'i maho taritari'a namou

† **3:11** 3:11 Na'i ha'ateeni Grik ra ai'a 'unuai “sae na hahaingahui'a.” Ra 'unuai “saeni Sitia.” 'Iraau 'ai Sitia ra mataihere heingahui ma goro adaau di'u.

haa'i tana'amou hairiu 'onaai 'adoma'i nugasi'amou ana Araha.
14 Heita'ahi na ororiu di'u'i hakoi mwani maho. Naasi maho na daugonigaau 'anai awa goni goro 'onaai ta'i abe.
15 'Adomoou ra'i aba 'iniai ta'i ruruha, mia God 'a 'ome sigihi'amou 'anai hagu goni goro. Naasi moi watea Kraest 'anai marungi'i 'adoma'imoo'i, 'inia 'iia 'a matai 'a'auhi'amou 'anai hagu goro o'asi. Mamoi abui kaku'aa 'anai ha'atee ha'agorohia ro'u a God.
16 Moi ha'awate'i ha'atee ana'ia Kraest rai honusi'i 'adoma'imoo'i neina moi ha'ausuri'amou mana ha'a-odoodo'amou hairiu beiai madoma. 'Oha namoi gana, moi ganari'i Psalm mana hymn mana gana mae'i 'anai ha'atee ha'agorohia God 'ini'i mwani mareho na haa'i tana'amou.
17 Mana mwane mareho namoi 'unu'i ma'ua haa'i, moi haa'i 'onaai ra'i noni nara ura 'inia Araha. Ma 'iniai hagu amoou beia Araha, moi ha'atee ha'agorohia taraua God i Ama.

Tara'i Ringeringe 'Ada'i Saeni Heisoi

18 Urao ha'iwai moi mwa'emwa'e 'anai awa bahainai heimarungi adaa'i mwane amoo'i. Naasi maho namou ga'i haua 'onaai rongoiusuri ana Araha.
19 Mi'amoui mwane, moi ta'ahi'i urao amoo'i. Moi abui haa'i ha'atee haungari tanaraau, moi 'abenga'i moi beiraau.
20 Mi'amoui gare moi araisuri'i tarau i inamoo'i mana amamoo'i, 'inia 'ia God 'ai wa'ewa'e 'onaa namoi haua o'asi.
21 'I'amoui ama moi abui ha'a-taesu'araaui gare amoo'i 'oha moi ha'a-aidangiraau. Rau gasi arunga ahutotou tarau maraugu 'age'age tana'amou.
22 'I'amoui slev moi araisuriraau tarau i bwauodo amoo'i. Moi abui araisuriraau moi na'i 'oha rau wanawana do nei narai taeni'amou. Ma'ata moi ha'isuri'i tarau i heiatenga'i adaa'i, rei'uaa 'oha ra awa ma'ua ai'a. Moi haua o'asi 'iniai ha'ahoua amoou Araha.
23 Moi here raorao 'iniai tagora 'onaa domou tau'aro tanaa Araha, ai'a tanaa inoni.
24 Moi abui kaku'aa do 'ia Kraest ma'ata namou tau'aro tanaasi. 'Iia nai tahari'amou 'ini'i mwani mareho goro na duruduru 'ini'i tanaraaui noni ana'i.
25 Mei moi aidangisia ro'u do 'ia God 'a ai'a matai aba dingana ta sae. 'A matai ha'a-mama'ai'i mwane sae hako nara haa'i here ta'a'i.

4

1 'I'amoui nei mou bwauodo 'iniraaui slev, moi goro tatarasi 'iniraau hako mamoi here goro tanaraau. Mamoi abui kaku'aa do 'e nei na bwauodo 'ini'amou, 'iia ro'u mau na'i Aro.

Here Goro Nara Ga'i Haa'i Saeni Heisoi

2 Moi ha'arahesi waiori mana 'adoma'imoo'i ra ga'i bwa'i
teha baani'i mareho namou ha'arahesi 'ini'i. Mamoi
ha'atee ha'agorohia ro'u a God 'ini'i mwani maho na haa'i
tana'amou.
3 Moi ha'arahesi 'a'auhi'ameu ro'u mia God 'ai
ha'amwada'ua tana'ameu 'anai 'adara'iniai tarohana
Kraest na bainihu baaniraaui noni na'i 'ohabwani. Naia
na taroha'inia agua Kraest naragu nugaau 'inia na'i
rumaniho'oni.
4 Moi ha'arahesi nei nawai maani ha'arawamataa i
tarohasi, 'inia naasi taha nau ga'i haua.

5 Na'i 'oha moi awa beiraaui nei narau ai'a hinihinia
Kraest moi awa odo-odo goro suriai awa namoi haa'i.
Ha'amomori, moi awa ha'aagau 'ado 'oha 'anai haa'i here
nara goro neina rai hinihini ro'u.
6 Moi mamaani goro beiai heita'ahi tanaraau marai
mwa'emwa'e tarau 'anai bahurongo'amou. 'Onaa moi
haa'i mareho 'isi, mou matai arami'i goro i taha rai
songa'ini'amou 'ini'i.

Ha'atee Ha'ahako

7-8 'Inau wai ha'ataaria woua Tikikas bei'amou 'anai
mamaani ha'a-wa'ewa'e'amou 'inia taha nameu haua na'i
'ohani. 'Ia Tikikas 'e sae goro agaau na tau'aro mangudi
bei'ameu tanaa Araha.
9 'Ia ro'ua Onesimas, na awa na'i ruruha amoou, nawai
ha'ataaria ro'u wou. 'Iiasi 'e sae goro ma mangudi ro'u.
'Irarua rarui maani'i tana'amoui taha ra to'o mai 'ini.
10 'Ia Aristakas namiri ta'i awa na'i rumaniho'o, 'a
ha'ataaria wou i ha'atee wa'ewa'e ana tana'amou. Mia ro'ua
Mak, gere do'orana Banabas. 'Onaai bwani 'unua agua
tana'amou, moi ha'amaotoa Mak 'onaa nai gaariri'amou.
11 'Ia Jisas, mo'o ra 'unua ro'u 'inia Jastas, 'a ha'ataaria ro'u
wou i ha'atee wa'ewa'e ana tana'amou. Neiraau moisi oru
ai Jiu hinihini narau tau'aro beiau 'anai ha'a-aidangisiraaui
inoni 'iniai hourana ana God. Rau ha'a-wetewetea di'u i
'adoma'igu.

12 'E ta'i 'ini'amou ro'u na tau'aro tanaa Jisas Kraest
'a ha'ataaria ro'u wou i ha'atee wa'ewa'e ana tana'amou,
'ia Epafaras. 'Ado 'oha 'a ha'arahesi wetewete taramoou
neina moi ura baabau na'i hinihinimoo'i mamoi 'iraraa
ha'agorohiai taha na 'irisia God domoi haua.
13 'Au 'iraraa do 'ia mo'osi 'a tau'aro raha di'u 'anai
'a'auhi'amou miraaui sae hinihini na'i Leodisia mana Hi-
erapolis.

14 I sae goro agaaua Dokita Luk, 'a ha'ataaria ro'u wou i
ha'atee wa'ewa'e ana tana'amou. Mia ro'ua Dimas.

15 Moi 'unuai ha'atee wa'ewa'e agua tanaraaui sae hinihini
na'i Leodisia, mei tanaai urao ra 'unua 'inia Nimfa miraaui
nei rau matai boi goni 'anai rihunga'i na'i ruma ana.
16 Na'i 'oha moi 'oha'inia hakoi usu-usuni, moi ha'ataaria
ro'u 'ari na'i Leodisia marai 'oha'inia na'i ruma maea.
Mi'amou ga'i 'oha'inia ro'u i usu-usu nau usua tanaraau.
17 Moi 'unua tanaa Akipas maai hauai tau'aro 'ia Araha 'a
'unua tanaa do'ai haua.
18 'Inaua Pol nau usu'i tatara ha'ahako 'ini 'iniai rimagu
haariau. I sae na usu-usu tanaau 'a ai'a usu'i.
Moi abui kaku'aa do 'inau 'au awa na'i rumaniho'o. 'Au
ha'arahesi mia God 'ai ha'agorohi'amou.

Na 'Etanai Usu-usu Ana Pol Tanaraaui Noni Hinihini Na'i Tesalonaeka

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A 'ua? Na'i tahingamu 'o 'omesia do ra'i sae ra ha'ata'ini'i hura'a i baronga goro suri'i tahingadaa'i tana'o 'anai suri'i? Ra'i baronga he'ua na 'o ha'ata'ini'i tanaraaui geresae amu'i miraaui do'oramu'i mana asimu'i 'anai suria? Na'i madoraa na 'ia Pol 'a usuai 'etanai usu-usu ana tanaraaui sae hinihini na'i Tesalonaeka, 'a 'unua tanaraau do 'iraau ra'i ha'ausuringa'i goro tanaraaui noni hinihini na'i Provens adaau.

'Ia Pol naasi na taraawa'anai heisoi na'i Tesalonaeka na'i ruanai 'oha na 'aariha 'anai taroha'iniai Taroha Goro. Na'i madoraasi 'iraaui sae ahurodo na'i 'omaasi rau taraawa'a norata'airaaui sae hinihini. 'Ariwou mana heisoi 'a ha'ataaria hura'a Pol baaniai 'omaa 'iniai magugu adaau 'inia, mia Pol 'a 'adoma'i wetewete di'u mau 'iniraau.

Naasi mia Pol 'a ha'ataaria 'ari a Timoti neina 'iia 'ai matai waa'i mai taroha 'ini'i taha nara to'o na 'omesi'i ma rongo'i. Naasi na'i 'oha na 'ia Timoti 'a aho'i 'ari, 'a maani'i mwane mareho tanaa Pol 'ini'i taha nara to'o na 'omesi'i ma rongo'i. Mana'i mamaani na haua 'a 'unua do 'iraaui noni hinihini na'i Tesalonaeka rau awa na'i tahitahi na 'ia God 'ai wa'ewa'e 'inia. Naia naasi 'anai heitaguma'i hairiu, ma 'anai hasura'ini'i hinihinidaa'i beiai nata nei. Taranai o'asi ana na 'ia Pol 'a usu-usu 'inia tanaraau ma 'unua do 'iraau ra'i ha'ausuringa'i goro tanaraau tara'i sae hinihini ro'u na'i Provens adaau.

Na'i usu-usu ana, 'ia Pol 'a ha'a-wetewete'i 'ado'adodaa'i noni hinihini na'i Tesalonaeka. Mia Pol 'a ha'ausuriraau ro'u 'ini'i dora narau maemae'a suri'i, ma aramiai heisonga'i adaau 'iniai aho'i mai nai haua Jisas. Naasi na'i 'oha na'o 'oha'iniai Tesalonaeka 'oi sibaniai here na'oi suria 'inia i heiha'auu goro na 'iraaui noni hinihini na'i Tesalonaeka rau ha'ata'inia neina i'oe ro'u 'oi ha'ata'iniai taha nai goro tanaraau ro'u i haru nei.

1 'Inaua Pol, 'ia Saelas mea Timoti na meu haua i usu-usuni tana'amou i sae hinihini na'i 'omaa i Tesalonaeka, 'i'amou i sae ana'ia God Amaga mia Araha aga Jisas Kraest. Meu ha'arahesi mia God 'ai ha'agorohi'amou ma'ai ha'a-awahi'amou goro.

'Iraau Tesalonaeka 'E Ha'ausuringa'i

Tanaraau Tara'i Sae He'ete'i Ro'u

2 Meu ha'atee ha'agorohia taraua God 'ini'amou, ma meu
'adoma'ini'amou tarau suri'i ha'arahesi amee'i.
3 Meu ha'atee ha'agorohia God i Amaga 'ini'i mwani
mareho goro namou haa'i na ha'ata'iniai hinihinimoou
mana heita'ahi amoou tanaa. Meu ha'atee ha'agorohia ro'u
'iniai 'adoma'i heitotori amoou 'iniai boi aho'i ana Araha
aga, Jisas Kraest, na ura baabau.
4 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, meu 'iraraa do'ia
God 'a ta'ahi'amou ma 'ome sigihi'amou nana.
5 'Inia 'oha nameu 'ari wou ani 'anai maania tana'amou
i Taroha Goro 'inia Jisas Kraest, ai'a domeu hadahada
moi, ma'ata meu ha'ata'inia tana'amou i mena anai Hi'ona
Maea. Ma na'i madoraa meu taroha'iniai Taroha Goro
tana'amou, meu ha'ata'inia ro'u do meu huunai hinihiniai
Taroha Gorosi. Ma na'i 'oha nameu awa bei'amou, mou
'omesi'i hako i taha na meu haa'i. Meu awa odo-odo 'anai
ha'ausuri'amou 'anai haua o'asi ro'u.
6 Na'i 'ohasi, mougu taraawa'a awa suri'i barongamee'i
nara goro mana baronga goro ana Araha. Rei'uaa nara
ha'a-mama'ai'amou ma mou rongomaata'i di'u, me mou
dauai Taroha Goro beiai wa'ewa'e na haa tana'amou i Hi'ona
Maea.
7 Naasi 'i'amou 'e ha'ausuringa'i tanaraaui sae hinihini na'i
Provensi Masidonia ma na'i Provensi Akaea.
8 'Iniai hinihini amoou, 'a ragoi nei nara rongoai Taroha
Goro 'inia Araha. Ai'a do na'i moi Provensi Masidonia mana
Akaea narau rongo tarohana do mou hinihinia God, me
gaarangi 'iraau hako i sae hinihini suri'i mwani dora. Naasi
'agu ai'a arari'a ro'u do meigui maani'amou tanaraau.
9 'Inia 'iraau haariraau rau maani'amou tana'ameua
Saelas mea Timoti, do mou ha'amaoto'ameu na'i 'oha
tahamora na meu taha bei'amou. Ma ro'u do mou rihosi
baaniai ha'arahesi'i araaranunu mamou suriai huunai God
na tahitahi.
10 Ma rau maania ro'u tana'ameu do mou totoriai Garena
God, 'oha 'ai boi aho'i baaniai aro. Naasi 'ia Jisas, na 'ia
God 'a ha'a-suruta'ea ani baaniai mae. 'E madoraa nai
boi mau na'ia God 'ai ha'a-mama'airaaui noni 'iniai taesu'a
ana 'adaau 'ini'i ora-ora'a adaa'i. Mia Jisas 'ai ha'atahigaau
baaniai ha'a-mama'aisi.

2

Na Tau'aro Ana Pol Na'i Tesalonaeka

1 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, mou 'iraraa 'oha
na meu taha bei'amou tahamora ani, ai'a do meu ha'a-
gata'ini'i madoraa amee'i. 'Inia 'oha meu awa bei'amou, ra
rago i mwani maho goro nara to'o.
2 Mou 'iraraa do ra bwane ha'atee ha'a-ta'ai'ameu mara
ha'a-mama'ai'ameu na'i Pilipae ma meugu boi ani bei'amou

na'i Tesalonaeka. 'Oha meu awa bei'amou na'i Tesalonaeka,
ra rago i sae ra ura bwarasi'ameu ro'u. Ma rei'uaa na o'asi,
'ia God 'a 'a'auhi'ameu do mei abui mamaa'u mameugu
taroha'inia hura'a i Taroha Goro ana tana'amou.
3 'Oha nameu taroha'iniai Taroha Goro tana'amou, meu
rabasia do moi hinihinia. Naasi, na ha'ausuringa'i amee'i
ra ai'a pwari'i mameu ai'a to'ora'i 'ado'ado ta'a'i ma ai'a do
meu raba ha'a-bweubweu'amou.
4 God 'a 'omesi'i tahingamee'i do ra odo-odo, tarana
naasi nagu 'u'uri'ameu 'inia 'anai taroha'iniai Taroha Goro
tanaraaui noni. Mana 'oha meu taroha'iniai Taroha Goro,
meu ai'a maani'i maho do 'ira i noni rai wa'ewa'e 'ini'i. Ai'a!
Meu 'unu'i moi mareho 'ia God 'a 'irisia do mei maani'i.
Me 'iia naigui wa'ewa'e 'ini'ameu. 'Iia moia God na matai
aidangisi'i 'ado'adomee'i, 'onaa ra goro ma'ua ta'aa.
5 Mou 'iraraa i 'oha na meu awa bei'amou, meu ai'a
ha'a-gorogoro'amou do moi haa'i taha nameu rabasi'i.
Mana heitaroha'i nameu haa tana'amou ai'a do 'anai ha'a-
bweubweu'amou 'ini'i maho namou to'ora'i. 'Ia God 'a
aidangisia do 'i'ameu meu ai'a haua o'asi!
6-7 'A mwada'u tana'ameu 'anai ha'angoni'i tara'i mwani
maho baani'amou ma'ua 'unua do 'i'amou beiraaui mwani
noni rai ha'a-aneane'ameu, 'inia 'i'ameu ra'i Ha'ataari ana'ia
Kraest, mi'ameu ra'i na'otara amoo'i ro'u. Me na'i 'oha
nameu awa bei'amou, meu ai'a haua o'asi. 'I'ameu meu
ta'ahi'amou 'onaai ina na ta'ahiraaui gare ana'i.
8 Meu ta'ahi'amou di'u! Na tarana naasi na meu
taroha'inia 'inia tana'amou i Taroha Goro, mameu wa'ewa'e
'anai 'a'auhi'amou rei'uaa namei mae.
9 Mou 'iraraa meu ta'ahi'amou, 'inia na'i 'oha nameu awa
bei'amou 'anai taroha'iniai Taroha Goro tana'amou, meu
tagora raha ro'u suri rodo mana dangi 'anai siba nameu
ha'a. Neina mei abui ha'ahihi'amou 'anai hori'i tana'ameu i
taha nameu 'irisi'i.
10 'Ia God mi'amou hako i sae hinihini, mou 'iraraai
tahingameu bei'amou 'a maea, 'a odo-odo na'i maana God,
ma 'a bwarai ha'ahuni'ameu 'inia ta maho.
11 Mou 'iraraa ro'u doni here nameu haua tana'amou 'a
'onaai here na ama 'a haua tanaraaui huudi gare ana'i.
12 Meu ha'a-ta'u'u'amou mameu bonga'ini'amou 'anai
awasuriai tahinga na arariraaui noni ana'ia God. 'Iia na
'ome sigihi'amou 'anai ta'i beiraaui nei na marungiraau
mana heimarungi ana 'a hauasa.
13 Nata maho ro'u na meu ha'atee ha'agorohia God tarau
'inia, naani. 'Oha nameu taraawa'a taroha'ini'i ha'atee
ana'ia God tana'amou, 'i'amou mou hinihini'i. Mamou
'adoma'i o'ani, “Na ha'atee 'ini ai'a boi baani'i noni, me
ra'i huudi ha'atee ana'ia God!” Ha'amomori! Na ha'atee

'isi 'iaana'ia God, marai 'a'auhi'amou 'anai orisi ha'agorohi'i
tahingamoo'i.
14 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, na maho na
to'i'amou 'a to'iraau ro'u i noni hinihini ana'ia God na rau
awa na'i Jiudea. 'Iniai suria adaaua Jisas Kraest, 'iraau moi
noni adaa'i, 'iraaui Jiu, nara ha'a-mama'airaau. 'A 'onaai
ha'a-rongomaata'i'amou adaaui huudi sae amoo'i na'i kantri
amoou.
15 Na'i 'oha bwani, 'iraaui Jiu ra ha'amaesiraau tara'i
rarabea ana'ia God. Ma ro'u rau ha'amaesia Jisas, Araha
aga. Me na'i 'ohani, 'iraaui Jiu rau ha'a-hura'ahi'ameu
baaniai kantri adaau ma rau ha'a-mama'ai'ameu. 'Ia God 'a
taesu'a 'adaau 'ini'i here ta'aa adaa'i, miraau ura bwarasiai
taha na matai 'a'auhiraaui mwani noni.
16 'Inia na'i 'oha meu tatariori 'anai heitaroha'i tanaraaui
nei na ra ai'a Jiu do neina rai daua nadaaui tahi tarau,
'iraaui Jiu rau bonasiai ha'a-papaku'ameu. 'Oha rau hau'i
here 'isi, 'iraau rau ha'arago'i ro'u i ora-ora'a adaa'i. Mana
ha'a-mama'ai ana God 'ai auru na'i hungadaau'a 'iniai
taesu'a ana 'adaau.

'Adoma'ina Pol 'Adaaui Sae

Na'i Tesalonaeka

17 Arai do'ora mana asimee'i, mou 'iraraa do ra ha'a-
hura'ahi'ameu tara'i sae baaniai 'omaa amoou. 'A ai'a orea
ma meu tarisi'amou'a. Meu bonasia do mei garihi'amou
maagu bwara tana'ameu. Rei'uaa na meu awa ha'atau
baani'amou, mi'ameu meu 'adoma'ini'amou moe'a mau.
18 Ha'amomori, 'inau ro'ua Pol, 'a rago i madoraa nau raba
ada wou bei'amou maagu 'ia Saetan na ha'a-bwarasi'ameu
hako.
19-20 Me na'i 'oha 'ai boi aho'i Araha aga Jisas Kraest, meigu
wa'ewa'e mamei mari'ori'o 'ini'amou 'iniai hinihinia amoou
taraua Jisas. 'I'ameu mei mari'ori'o 'ini'amou 'onaai sae na
dauai heitahari na'i 'eba hei-ohooho. Ha'amomori! 'I'amou
moi ha'a-wa'ewa'e'ameu di'u mamei mari'ori'o 'ini'amou!
Naia nameu raba ada aho'i 'iniasi bei'amou.

3

1 'I'ameu hako meu 'ado'ado raorao ani 'anai adai'amou,
'inia meu tarisi'amou di'u maagu bwara tana'ameu. Na'i
'ohasi meu arunga ta'aa di'u mameu 'adoma'inia do 'i'amiria
Saelas mirii awa ga'u moi na'i 'omaa i Atens
2 mamiri ha'ataaria wou ania do'oragaau na'i Kraest, 'ia
Timoti. 'Iiasi 'e ta'i sae tatau'aro ro'u ana God neani, me'iia
'a 'a'auhimiria Saelas ro'u 'anai taroha'iniai Taroha Goro
'inia Jisas Kraest. Miri ha'ataaria wou ania Timoti 'anai ha'a-
'o'ori'amou ma 'anai ha'a-'o'ori'i hinihinimoo'i.

3 Miri ha'ataaria wou bei'amou, 'inia 'a gasi rihota'i aho'i
tanei baania God 'ini'i mwani rongomaata'i namou siri
suri'i 'ohani. Mou ga'i 'iraraa moi doni noni rai ha'a-
rongomaata'igaau 'iniai hinihinigaau beia Kraest.
4 'Oha meu awa ga'u bei'amou ani, meu bwane 'u'unua
tana'amou do 'ira i noni rai ha'a-mama'aigaau 'iniai suria
agaaua Kraest. Ma na'i 'ohani, na maho na meu 'unua ani,
'a to'o'a.
5 'Au 'adoma'i raha di'u 'ini'amou 'oha nau rongoa do 'ira
i noni rau ha'a-rongomaata'i'amou. 'Au 'adoma'inia, gasi 'ia
Saetan 'a ohongi'amou 'anai ha'atehamou. Naasi maho nau
ha'ataaria wou 'inia ania Timoti tana'amou, neina 'iia 'ai boi
aho'i maigu'i maania tanaau 'onaa namou suria maua God.
Ma 'onaa 'ia Saetan 'a ha'atehamou, ma 'a ha'ata'inia doni
heitaroha'i nameu haua tana'amou 'inia i Taroha Goro, 'a
'ari pwaranga moi.
6 Ma'ata, na'i 'ohani 'ia Timoti 'a taha aho'i mai beiai
taroha na goro 'ini'amou. Do 'i'amou mou hinihinia maua
God mamou ta'ahi'amou hairiu. 'A 'unua ro'u i 'adoma'i
goro namou haua 'ini'ameu, mamou raba 'omesi'ameu ro'u
'onaai raba 'omesi'amou ameeu.
7 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, rei'uaa meu
rongomaata'i mana maho ra bwara tana'ameu 'ini, 'i'ameu
meu wa'ewa'e moi. 'Inia meu 'iraraa do 'i'amou mou ura
baabau suri'i hinihinimoo'i.
8 Mara aroi ahumee'i 'inia mou 'u'uria tarau Araha.
9 Madoraa meu ha'arahesi, na ha'atee ha'agorohi ameeu
tanaa God 'a bwarai hako, 'iniai wa'ewa'e ameeu 'ini'amou.
10 Ha'amomori, meu ha'arahesi wetewete suri rodo
mana dangi 'anai boi garihi'amou aho'i. 'Inia meu
raba ha'ausuri'amou 'ini'i tara'i mareho nara matai ha'a-
wetewete'i hinihinimoo'i.
11 Hoita, naani ha'arahesi ameeu tanaa God i Amaga mea
Araha aga Jisas Kraest. “God i Ama, meu ha'arahesi dona
mwani maho rai 'ari odo-odo maai mwada'u tana'ameu
'anai garihiraaui noni hinihini na'i Tesalonaeka.
12 'Oi 'a'auhiraau neina heita'ahi adaau hairiu mei
tanaraaui noni 'ai raha di'u ro'u 'onaai heita'ahi ameeu
tanaraau.
13 Ma 'onaa rai ta'ahiraau hairiu o'asi, meu ha'arahesi
ma'oi ha'a-'o'ori'i 'adoma'idaa'i marai awa odo-odo. Ma
naasi, na'i 'oha 'ia Araha aga 'ia Jisas Kraest 'ai aho'i mai
goni beiraaui noni maea ana'i, 'iraau rai 'onaairaau ro'u.
Na'i madoraa rai ura na'i maamu, i'oe 'oigui 'unua do 'iraau
rau odo-odo.”
Naasi ha'arahesi ameeu 'ini'amou.

4

Na Tahinga 'Ia God 'A Wa'ewa'e 'Inia

1 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, 'au raba 'unu'i
ro'u tara'i maho tana'amou. Mou 'iraraa do meu bwane
ha'ausuri'amou 'ini'i baronga na 'ia God 'a wa'ewa'e 'ini'i.
Ma tari mai dangini, mamou susuri'i mau. Meu ura 'inia
Araha aga Jisas Kraest, ma naasi meu ha'a-ta'u'u'amou 'anai
suri'i moe'a i ha'ausuringa'i 'isi.
2 Mou bwane aidangisi'i ringe nameu 'unu'i tana'amou.
Na ringe 'isi ai'a baani'ameu moi, mei baania ro'u Araha
aga, 'ia Jisas Kraest.
3 Nara 'ini maho 'ia God 'a rabasi'i do moi suri'i. 'A
'irisia do moi awa maea ma mou abui haa'i mwane here
wawaasua'a.
4 Moi abui ha'awate'i hei'irisi ta'aa anai abe 'anai
na'otaramoou, ma'ata moi ha'ahou'i abemoo'i mamoi haa'i
'ini'i here nara odo-odo.
5 Abui 'adoma'i sisiwa tarau 'onaai'i sae nara ai'a hinihini.
6 Abui ha'ata'aiai nei na hinihini 'anai mauru beiai urao
ana ma'ua i mwane ana. 'Oha na'o haua o'asi, 'a 'onaa do
'o beriai maho na'o ai'a to'oraa. Meu bwane ha'abasu'amou
wetewete 'ia God 'ai ha'a-mama'airaau i nei rau haua o'asi.
7-8 'Ia God ai'a 'ome sigihigaau 'anai hau'i mwani here
wawaasua'a. Me 'a 'ome sigihigaau 'anai ha'i noni ana'i
neina gai awa maea. Ma haua tanagaau i Hi'ona Maea
'anai 'a'auhigaau 'anai awa maea. 'Onaa tei na gagata'iniai
ha'ausuringa'isi, 'iia 'a gagata'inia God, ai'a i noni. 'Inia ni
ha'ausuringa'isi 'a boi baania God.
9 'Io, 'a ai'a arari'a ro'u do meigu usu-usu tana'amou do
moi ta'ahi'amou hairiu. 'Inia 'ia God 'a bwane ha'ata'inia
tana'amou i here 'anai ta'ahi'amou hairiu. Ma'ata, rei'uaa
na o'asi, mamei gere usu-usu tana'amou mau 'inia.
10 Meu aidangisia do mou ta'ahiraaui sae hinihini na'i
Provens amoou i Masidonia. Mameu 'irisia doni heita'ahi
amoou 'ai raha di'u ro'u.
11 'Onaai bwane 'unua ameeu tana'amou, moi bonasia
awa 'abenga'i, hau'i odo-odo i tau'aro amoo'i mamoi abui
heiheiai tau'aro anai nata sae.
12 'Onaa moi hau'i maho nameu 'unu'i 'isi, naasi 'iraaui
nei rau ai'a hinihini raigui ha'ahou'amou. Ma ro'u, 'i'amou
mou bwa'i 'u'uria'a ta sae 'anai ha'i ha'a tana'amou ma'ua
mahoingau.

Na Boi Aho'i Ana Jisas Kraest

13 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, meu raba ha'a-
aidangisi'amou 'inia i taha nai to'o tanaraaui noni hinihini
nara mae'a. Meu ai'a 'irisia do moi ahutotou 'iniraau 'onaai
nei na ai'a hinihiniai suruta'e aho'i baaniai mae.
14 Gau 'iraraa, 'ia Jisas 'a mae ma suruta'e aho'i. Ma naasi,
gau 'iraraa do 'ira i nei ra 'u'uria Jisas na'i marewanani, rai
suruta'e aho'i ro'u baaniai mae. Ma gau hinihinia do'ia God
mea Jisas rarui taragoniraau beirarua.

15-17 'E ta'i maho ro'u na 'unua tana'ameu a Jisas, 'a o'ani.
Do 'iia haaria 'ai dio mai baaniai aro, ma na'i 'ohasi gaigui
rongoai na'ohadaaui enjel, 'ai awara. Ma gaigui rongoa ro'u
i trampet ana God narai 'uhia na rongo 'onaai ahuri. Na'i
'ohasi 'iraau noni hinihini narau mae'a, raigu tahi aho'i na'i
na'o. Murina, 'onaa gau tahi mau na'i 'ohasi, 'ia God 'ai
waigaau hako ara'a suri'i rorodo 'anai heisadoi beia Jisas
'anai awa beia tarau.
18 Na'i 'oha moi ahutotou 'iniai nei hinihini na mae
baani'amou, moi ha'a-'o'ori'amou hairiu 'ini'i mareho 'isi.

5

Gai Ha'aagau 'Iniai Boi Ana Araha

1 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, ai'a arari do mei
'unua ro'u tana'amou i 'oha 'ia Araha 'ai aho'i mai.
2 'Inia mou bwane 'iraraa do 'ai boi ta 'oha moi. 'Ai boi
'onaai sae beriberi na ha'aagau 'anai sirihiai ruma amua
na'i rodo 'oha na'o ai'a 'iraraa.
3 Na'i 'oha maigui boi Araha, 'ira i noni rai ha'atee
o'ani, "Na'i 'ini na ohi ma papaku, 'a bwa'i maho ta'aa nai
to'igaau." Raigui 'asu'a mai to'iraau'a ta kae ha'a-mama'ai
na bwa'i tanei'a nai hora baania. 'Ai 'onaai urao pote nagu
'asu'ani maesi ahu moi 'anai ha'ahutaai gare.

4 Arai do'ora mana asimee'i, mou ai'a 'onaaira i nei ra awa
na'i kuhi narau ai'a ha'aagau 'anai boi ana Jisas. Naasi mou
bwa'i 'asu'a 'oha 'ia Jisas 'ai boi raurau 'onaai sae beriberi
na boi na'i 'oha na ai'a sae nai 'omesia.
5 'I'amou hako mou awa na'i marewa. 'Igaau ai'a awa na'i
kuhi magau ai'a haa'i maho ta'a'i 'onaaira i noni ra awa na'i
dora kuhi.
6 Naasi gai abui 'onaai sae na mauru. Ma'ata gai awa
ha'aagau mana 'ado'adogaa'i rai odo-odo tarau 'onaai sae
na rarai.
7 Na'i rodo tara'i sae ra mauru, ma na'i rodo tara'i sae ra
bweu 'ini'i waini bweu.
8 Me'igaau gau ai'a 'onaairaaui sae 'isi. 'Igaau gau
awa na'i marewa. Na tarana naasi nagai 'omesurigaau
haarigaau 'inia baaniai ora-ora'a. Gai 'u'uria God, gai
ta'ahia, gai ta'ahira i mwani noni, magai hinihinia tarau
do'ia God 'ai ruhasigaau baaniai ora-ora'a. 'Onaa gai
haua o'asi, gai 'onaai sae hehei'oi na nugaai didimaa hau
'anai ha'abwarasiai bwauna ma ho'osiai to'oni baabau 'anai
ha'abwarasiai waiburuna.
9 'Ia God ai'a 'ome sigihigaau 'anai ha'a-mama'aigaau. Ai'a!
'A 'ome sigihigaau do'ia Jisas 'ai ruhasigaau baani'i ora-ora'a
agaa'i.

10 'Ia Jisas 'a mae 'inigia do gai awa tarau beia. Na'i 'oha
'ia Jisas 'ai aho'i mai, rei'uaa nagau tahi mau ma'ua mae'a,
'igaau hako gai awa tarau beia.
11 Hoita, 'onaa tanei 'ini'amou 'ai ahutotou 'inia ta nei
hinihini na mae, moi ha'a-'o'ori'amou hairiu 'ini'i mareho
'isi 'onaai bwane hahaua amoou.

Ha'atee Ha'ahako Ana'ia Pol

12 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, meu ha'a-
ta'u'u'amou 'anai 'adoma'i ha'ahouraaui na'otara amoo'i
narau tatau'aro bei'amou 'anai ha'a-'o'ori'amou na'i taking-
amoou beia Kraest.
13 Moi 'adoma'i ha'ahouraau mamoi ta'ahiraau 'ini
tatau'aro adaau. Moi awa goni goro ma abu 'ini ringei
heihoa.
14 Arai do'ora mana asimee'i, meu ha'a-ta'u'u'amou ro'u
'anai ha'atee wetewete tanaraaui nei rau awa ahuare moi
nara ai'a raba tau'aro. Moi ha'a-'o'ori'i 'adoma'ida i nei ra
mamaa'u mara wairikoi'a i 'adoma'idi 'ini'i taraani maho
moi. Moi 'a'auhira i nei ra bwarai 'a'auhiraau haariraau,
mamoi ahumaratanoa beiraaui mwani noni hako.
15 'Onaa 'e nei na haai ta'aa tanaa tanei 'ini'amou, 'ai abui
su'ua aho'i 'iniai ta'aa. Mamoi bonasia do moi haa'i mwani
maho goro tana'amou hairiu mei tanaraau ro'u i mwani
noni.
16 Moi wa'ewa'e waiori,
17 mamoi ha'arahesi tarau,
18 ma rei'uaa ra hehe'ua i maho tana'amou, moi ha'atee
ha'agorohia taraua God 'inia. Na'isi maho 'ia God na 'irisi'i
do moi haa'i, suria 'i'amou 'iaana'ia Kraest.
19 'Io, moi abui ha'abwarasiai Hi'ona Maea 'anai tatau'aro
suri'i tahingamoo'i.
20 'Onaa tei nai 'unua do 'a raba ha'arangasi'i hura'a i
'ado'ado ana'ia God, moi abui rongo agoheta'iniai taha rai
'unua.
21 Ma na'i na'o, moi wai'ado'ado goro ga'u suriai taha rai
'unua. Ma 'onaa ra odo-odo, ma naasi moigui hinihini'i.
22 Ma'ata moi nugasi'i mwani maho ta'a'i.
23 Meu ha'arahesi tanaa Godi ni gooroha, 'ai ha'amaea'i
tahingamoo'i maai bwarai ha'ahuni'amou 'inia ta maho tari
'oha nai aho'i mai Araha aga, 'ia Jisas Kraest.
24 'Ia God na 'ome sigihi'amou, me 'iia moi nai
'a'auhi'amou 'anai awa odo-odo. 'Inia 'iia 'a haua tarau i
taha na 'unua.
25 Arai do'ora mana asimee'i, moi ha'arahesi 'a'auhi'ameu
ro'u.

26 'Oha moi awa goni noni hinihini 'onaai ta'i ruruha,
moi here beiai nata nei* 'anai ha'ata'iniai heita'ahi amoou
tana'amou hairiu.
27 'Inaua Pol 'au 'unua tana'amou na'i atana Araha
aga Jisas Kraest, 'anai 'oha'iniai usu-usuni tanaraaui noni
hinihini na'i 'isi.
28 'Io, mameu ha'arahesi 'ini'amou, 'ia Araha aga Jisas
Kraest 'ai ha'agorohi'amou hako.

---

* **5:26** ***Here beiai nata nei:*** Na'i ha'atee ni Grik ra 'unua “ngooniai nata nei beiai heingooni ni heita'ahi.” Na'i madoraasi, 'iraau sae mwane rau ngooniai babanai nata sae mwane, miraaui urao rau ngooniai babanai nata urao 'anai ha'ata'iniai heita'ahi tanaraau hairiu. 'A ta'isada beiai herehere agaau na'i 'ohanisi 'oha gau here beiai nata nei.

Na Ruanai Usu-usu Ana Pol Tanaraaui Noni Hinihini Na'i Tesalonaeka

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'Ai wetewete tari he'ua i 'adoma'imu 'anai ura baabau na'i hinihinimu? 'Io, na'i 'omaai Tesalonaeka 'iraaui noni ahurodo rau awa ha'ata'airaau di'u i sae hinihini 'iniai suria adaaua Kraest. 'Ia Pol 'a ha'atee ha'agorohiraau di'u i noni hinihini nai Tesalonaeka, suria rei'uaa narau siri suri'i mwane mareho ta'a'i, me 'iraau ma'ata rau ura wetewete suri'i hinihinidaa'i beia Kraest.

'Ia Pol 'a usuai usu-usuni 'anai ha'a-weteweteraau 'anai ta'ahia God miraau ro'u i noni, marai abui rihota'i aho'i na'i hinihinidaau. 'Ia Pol 'a 'unua tanaraau do rai 'iraraa do 'iraaui nei narau haa'i mareho ta'a'i 'ia God 'ai ha'a-mama'airaau, rei'uaa sae ahurodo ma'ua sae hinihini. Naasi 'iraaui noni hinihini rau ga'i bwa'i arunga ta'aa 'oha rau re'iai sae na haa'i here nara taritari'a maagu ai'a daua ta ha'a-mama'ai 'ini'i na'i marewanani.

Mia Pol 'a 'unua ro'u tanaraau dorai abui agohe 'anai tau'aro. Tara'i nei ra 'age'age di'u mara ai'a raba tau'aro 'anai siba ha'a nadaau, 'inia rau 'adoma'inia do 'ia Jisas 'ai boi aho'i raurau.

Na'i 'oha na'o bonasiai ura baabau na'i hinihinimu 'oha na'o siri na'i madoraa bwara, 'oi 'adoma'iniraau tarau i noni hinihini na'i Tesalonaeka. Na'i 'oha na'o 'iraraa do ra here ha'ata'ai'o 'iniai suria amua Kraest, ma'ua 'o siri na'i heiohongi, 'oi 'iraraa do 'ia Kraest 'a awa tarau 'anai 'a'auhi'o. 'Oi sibaniai here na 'oi ura baabau 'inia 'oha na 'oi 'oha'iniai ruanai usu-usu tanaraaui Tesalonaeka.

1 'Inaua Pol, 'ia Saelas mea Timoti nameu hauai usu-usuni tana'amoui sae hinihini na'i 'omaai Tesalonaeka, 'i'amoui sae ana'ia God Amaga mana Araha aga Jisas Kraest.

2 Meu ha'arahesi mia God Amaga mea Araha aga Jisas Kraest rarui ha'agorohi'amou ma rarui ha'a-awagorohi'amou.

God 'Ai Hiiriraaui Noni

'Oha Nai Aho'i Mai a Kraest

3 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, meu rongoa doni hinihinimoou beia God mana heita'ahi amoou hairiu 'a goro di'u ro'u baaniai na'o. Mameu hadahada wa'ewa'e tarau tanaa God 'ini'amou, 'inia 'a goro ma odo-odo do mei haua o'asi.

4 Ma naasi, na'i 'oha meu garihiraau ro'u tara'i noni hini-hini, meu hadahada wa'ewa'e tanaraau 'iniai ura baabau

amoou mana 'u'uria amooua Kraest, rei'uaa namou siri
suri'i mwani madoraa bwara mana rongomaata'i 'iniai suria
amooua Kraest.
5 Suria mou ura baabau suri'i rongomaata'i namou haa'i
'iniai awa amoou na'i bahainai heimarungi ana God, 'a
ha'ata'inia doni heihiiri nai haua God 'a odo-odo. 'Inia na'i
'ohasi 'ai 'unua hura'a do mou arari 'anai awa tarau na'i
hourana ana beiraaui noni ana'i.
6 Ha'amomori! 'Ia God 'ai haua tarau i maho na odo-
odo. Naasi, 'ia God 'ai ha'a-rongomaata'iraaui nei ra ha'a-
rongomaata'i'amou.
7 Maai ha'a-ai'a'i baanigaau ro'u i rongomaata'i agaa'i na'i
'oha 'ia Jisas Kraest 'ai dio mai baaniai aro na'i raronai
ngarungarui 'eu beiraaui enjel wetewete ana'i.
8 'Iia 'ai boi 'anai ha'a-mama'airaaui nei nara ai'a raba
suria God ma rau ai'a hinihiniai Taroha Goro 'inia Araha
aga Jisas Kraest.
9 'Ia God 'ai ha'a-taariraau 'ari na'i dora ni rongomaata'i
tarau maai ha'a-mama'airaau. Rai awa ha'atau baania
Araha marau bwa'i 'omesia mwada'u i mena ana na hauasa.
10 Maho 'isi rai to'o na'i 'oha 'ia Jisas 'ai aho'i mai
miraaui mwani noni ana'i rai ha'atee ha'a-ahaahaa beiai
heimwaota'i nai raha di'u. Me 'i'amou moi awa ro'u beiraau,
'inia mou hinihini'i ro'u i maho meu taroha'ini'i 'abaia Jisas
Kraest.
11 Hoita naasi, suria moi awa goni beiraau na'i 'ohasi,
meu ha'arahesi tarau 'ini'amou, do na'i 'ohasi 'ia God 'ai
'unua hura'a domou awasuriai tahinga na rabasia do gai
awasuria. Meu 'iraraa moi do mou raba hau'i maho
goro, 'iniai 'u'uria amooua God. Na tarana naasi nameu
ha'arahesi 'inia, mea God 'ai haua tana'amou i mena 'anai
hau'i maho.
12 Miraau hako i nei hinihini raigu ha'atee ha'agorohia
Araha aga Jisas Kraest 'ini 'omesi'i adaa'i baronga goro suri'i
tahingamoo'i. Marai ha'atee ha'agorohi'amou ro'u 'iniai
hinihinia amooua Kraest. 'Ai o'asi, ai'a do 'igaau gau arari,
me 'iniai goro ana God mea Kraest 'inigia.

2

Sae Ta'aa Ana Saetan

1 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, meu raba maania
tana'amoui aho'i mai ana Araha aga, 'ia Jisas Kraest, mana
'oha gai goni hako wou beia.
2 Ra gasi pwari'i'amou tara'i sae do 'ia Jisas 'a bwane
boi'a aho'i. Marai matai 'unua ro'u doni Hi'ona Maea na
ha'arangasia tanaraau, ma'uasi do rau rongoa baani'ameu,
ma'ua do rau 'oha'ini'i ro'u suri'i usu-usu nameu haa'i.
Ma'ata 'inau 'au 'unua tana'amou do 'ai abui kakui ahumoou

ma'ua ahutotou 'oha moi rongo'i maho 'isi, 'inia maho 'isi ra
ai'a ha'a-momori!
3 Moi abu watea tanei 'ai pwari'i'amou o'asi, 'inia 'e rua
maho nai to'o ga'u maigui tano'i aho'i mai Araha. 'Etana,
'ai ragoi noni rai rihosi baania God, mana ruana, i sae ta'aa
ana Saetan* 'ai ha'ata'i. Ma'ata, 'ia God 'a bwane 'adoma'i
nunuga 'inia 'anai ngahu ha'a-ai'aa.
4 Hoita, na sae ta'aasi 'ai ha'atee ha'ata'ai'i mwani hi'ona
ma'ua araaranunu na 'iraaui noni rau ha'arahesi'i, mai
'unua do 'iia na ororiu di'u. Ma'ai siri heinagu na'i Ruma
Maea ana God mai 'unua do 'iia naasia God.
5 'A 'ua? Mou kaku'aa do 'inau bwane 'unu'i hako i maho
'isi tana'amou 'oha nau awa bei'amou?
6 Mou bwane aidangisiai taha na ha'abwarasia 'inia i boi
anai sae ta'aasi. 'Iia 'ai boi moi na'i huunai madoraa 'ana.
7 Suri'i dangi 'ini, 'ia Saetan 'a tau'aro na'i marewana
'anai ha'a-bweubweu'araaui sae 'anai hau'i maho ta'a'i. 'Au
'iraraa o'asi suria 'ia God na ha'ata'inia tanagaau. Ma'ata na
sae ta'aa ana Saetan 'a bwa'i ha'ata'i mau tari 'oha 'ia God
'ai waiai nei na ha'abwarasiasi.
8 Na'i 'ohasi, na sae ta'aasi 'aigu ha'ata'i. Ma na'i 'oha nai
aho'i maia Jisas, 'aigu ha'a-ai'aai sae ta'aasi 'iniai manawana
mana rarahana na hauasa.
9 Ma'ata, na'i na'o 'ia Saetan 'ai hauai mena tanaai sae
ta'aasi maai haa'i mwani ha'abu'oahu ma tara'i maho ro'u
'anai ha'ata'iniai mena ana. 'Oha na 'iraaui noni rai re'i'i
mareho 'isi, 'iraau raigu 'adoma'inia do'ia God na hauai
mena tanaa.
10 Na saesi 'ai haa'i mwani mareho ta'a'i mai ha'a-
bweubweu'araaui noni narau suriai tara 'anai dora ni
rongomaata'i. 'Ia God 'a ga'i ha'atahiraau 'onaa rau ga'i
hinihiniai Taroha Goro. Me na'i 'oha narau rongoa, rau ai'a
raba araisuria marau ai'a hinihinia ro'u.
11 Naasi 'ia God 'ai ha'akuhi'i ahudaa'i marai hinihini'i
pwari'i na haa'i sae ta'aasi.
12 Ma na'i dangi ni heihiiri, 'ia God 'aigu 'unua do'iraau
ra'i sae ta'a'i, suria rau wa'ewa'e 'ini'i maho ta'a'i na rau haa'i
marau ai'a hinihini'i maho ra ha'a-momori.

Moi Ura Baabau Suri'i Hinihinimoo'i

13 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, 'ia Araha
'a ta'ahi'amou. Taraawa'a mau mai, 'ia God 'a 'ome
sigihi'amou 'anai ruhasi'amou baani'i ora-ora'a amoo'i.
'A ruhasi'amou 'oha mou hinihiniai Taroha Goro 'inia
Jisas Kraest mana Hi'ona Maea 'a taraawa'ai tau'aro suri'i
tahingamoo'i 'anai ha'amaea'amou. Naasi 'a arari do mei
hadahada wa'ewa'e tarau tanaa God 'ini'amou.
14 Ha'amomori, 'ia God 'a 'ome sigihi'amou 'anai daua
namou i tahi tarau. Mamou bwane daua mau na'i 'oha

* **2:3** ***Sae ta'aa ana Saetan:*** Naasi sae nara 'unua 'iniai Antichrist.

meu taroha'inia tana'amoui Taroha Goro. 'Ia God 'a 'ome sigihi'amou do ta'oha moigu rara ro'u 'onaaia Araha aga Jisas Kraest.

15 Naasi arai do'ora mana asimee'i, moi ura baabau mamoi hinihini'i tarau i mareho nameu ha'ausuri'amou 'ini'i suri'i usu-usu amee'i ma ro'u mareho mou rongo'i baani'i ngoomee'i.

16-17 Mameu ha'arahesi do'ia Araha aga Jisas Kraest mea God Amaga, rarui ha'a-'o'ori'i 'ado'adomoo'i mararui 'a'auhi'amou neina ha'atee amoo'i mana maho namou haa'i rai goro. 'Ia God 'a ta'ahi'amou mai 'a'auhi'amou 'iniai goro ana 'inigia. Ma ha'a-wetewete'i tarau i 'adoma'igaa'i magau 'iraraa do rei'uaa gai mae me 'igaau gai awa ro'u beia.

3

'Ia Pol 'A Ha'angoniraau

'Anai Ha'arahesi 'A'auhia

1 'Io, arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, moi ha'arahesi 'a'auhimeu. Moi ha'arahesi neina Taroha Goro 'ai 'adarara raurau hura'a 'ari tanaraaui mwani noni suri'i mwani dora. Mamoi ha'arahesi marai 'adoma'i raorao 'iniai Taroha Goro, marai hinihinia 'onaai hinihinia amoou.

2 'Onaai 'iraraa amoou, 'a ragoi sae ta'a'i nara raba ha'a-mama'ai'ameu suria rau ai'a hinihiniai Taroha Goro. Naasi moi ha'arahesi ro'u, mea God 'ai taatahi bwarasi'ameu baaniraau.

3 'Ia Araha 'a haa'i tarau i mareho na 'unu'i. 'Iia 'ai ha'a-wetewete'i 'adoma'imoo'i maai taatahi bwarasi'amou baania Saetan.

4 'Ia Araha 'a ha'a-'o'ori suri'i 'adoma'imee'i do 'i'amou mou suri'i taha nameu bwane 'unu'i tana'amou mamoi suri'i tarau.

5 Mameu ha'arahesi mea Araha 'ai ha'a-aidangisi'amou goro ro'u wou 'iniai heita'ahi ana God tana'amou, me 'iniai here 'anai ura baabau suri'i rongomaata'i namou siri suri'i 'onaaia Kraest.

Moi Abui 'Age'age

6 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, na'i atana Araha aga Jisas Kraest, meu 'unua wetewete tana'amou 'anai awa beira'i baaniraaui sae ni heisoi nara 'age'age. 'Iraau nei nara awa moi 'anai to'o hano, rau ai'a araisuriai ringe nameu 'unua tanaraau 'anai suria.

7 'Onaai bwane 'iraraa amoou, 'i'ameu meu ai'a 'age na'i 'oha meu awa bei'amou. Naasi mou ga'i tau'aro wetewete ro'u 'onaaimeeu.

8 'I'ameu meu tahariraaui noni 'oha rau hangani'ameu. Meu tau'aro tarau neina mei abui ha'ahihi'amou 'anai hori maho memeeu.

9 'A mwada'u di'u 'anai 'unu'i maho meu 'irisi'i tana'amou
'anai 'a'auhi'ameu pwaranga moi 'ini'i, suria 'i'ameu ra'i
na'otara amoo'i. Me 'i'ameu meu ai'a haua o'asi, suria
meu raba ha'ata'inia tana'amoui huunai baronga 'anai
awaawaha.
10 Ma na'i 'oha meu awa bei'amou ani, meu o'ani
'ini'amou, "'Iatei na ai'a raba tau'aro, moi abui haa'i 'ana
mahoingau."
11 Meu 'unu'i mareho 'ini, suria meu rongoa do tara'i nei
bei'amou ra 'age 'anai haa'i tagora, rau hano hairiu moi 'anai
ha'a-ta'aabedaau i nei narau raba tau'aro.
12 Na'i atana Araha aga Jisas Kraest, meu ha'atee wetewete
o'ani tanaraaui sae o'asi, "Moi awa hatara'i mamoi tau'aro
'anai 'omesuri'amou haarimoou."
13 Mei tana'amoui nei namou ai'a 'age'age, meu o'ani, "Moi
abui agoheta'i hauai taha na odo-odo."
14 Hoita, ma 'onaa 'iatei na ai'a araisuri'i taha nameu
'unu'i tana'amou na'i usu-usuni, moi aidangisia goro'a
mo'osi mamoi abui hagu beia maigu ninima 'iniai 'age'age
ana.
15 Ma rei'uaa namou bwa'i hagu beiai sae o'asi, moi abui
here mara maeronga 'inia. Ma 'a ga'i goro do moi ha'abasua
'ini'i maho ta'a'i na haa'i, 'inia 'iia 'e do'oramoou mau beia
Kraest.

Ha'atee Ha'ahako

16 'Io, meu ha'arahesi mea Araha 'ai awa bei'amou hako
maai ha'apapaku'i 'adoma'imoo'i nara torakoke, rei'uaa
narai to'oto'o tara'i maho bei'amou.
17 'Io, 'inau haariau a Pol nawai usu ha'ahakoai usu-usuni
'iniai rimagu, 'onaai bwane haua agua suri'i usu-usu agu'i.
Ma na'i madoraa moi re'iai usu nau haua 'ana, moigui
aidangisia do 'inau haariau nau usuai usu-usuni, ai'a ta
sae'a ro'u.
18 Meu ha'arahesi mia Araha aga Jisas Kraest, 'ai
ha'agorohi'amou hako.

Na 'Etanai Usu-usu Ana Pol Tanaa Timoti

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'E taha na ororiu na'i aba 'anai na'otaranai heisoi? Na'i madoraa adaaui Ha'ataari, 'e taha i tau'aro adaaui na'otara 'anai heisoi ma'e taha i tau'aro adaaui noni hinihini? Ra'i gere mareho nagau 'irara'i 'abaia na'i 'etanai usu-usu ana Pol tanaa Timoti.

'Ia Timoti 'e geresae goro ana Pol ma tatau'aro mai orea'a beia suriai taringai harisi. Ma tara'i 'oha raru hano goni 'anai taroha'iniai Taroha Goro. 'Ia Pol 'a ha-ha'ausuria Timoti ma sigihia 'anai na'otara ma 'anai ha'ausuri suri'i tara'i heisoi nararu taraawa'adi suri'i tara'i 'omaa. Na'i raronai usu-usunisi ra'i ha'ausuringa'i tanaa Timoti 'iniai taha nai ha'ausuriraau 'ini'i noni hinihini na'i Efesas na'i madoraa na 'ia Pol 'a bwa'i awa beiraau.

Tara'i ha'ausuri pwapwaari'i ra ha'ausuriraaui noni 'ini'i taha nara ai'a ha'a-momori 'inia Jisas. Tatau'aro ana Timoti naasi 'anai ha'ausuriraaui noni hinihini 'iniai taha na ha'a-momori neina rai abui hinihini'i taha nara ai'a ha'a-momori. Taha na 'ia Pol 'a ha'ausuria ro'u 'inia Timoti, naasi na'i aba 'anai rihunga'i mana ha'arahesi.

Ni usu-usuni, ni aba raha 'inia naasi na hadanga'iniai he'ua i baronganai na'otara na'i heisoi. 'Ia Pol 'a hadanga'inia ro'u he'ua i 'omehanai barongadi noni hinihini.

Ni ha'ausuringa'i ana'ia Pol tanaraaui sae ni heisoi na'i madoraasi ra ha'a-momori ro'u mau tanagaaui sae ni heisoi na'i madoraani. 'Oha na 'oi 'oha'iniai 'etanai Timoti 'oi 'ome'ome 'ini'i tara'i ha'ausuringa'i na 'ia Pol 'a hau'i na'oi matai ha'isuri'i.

1-2 Tana'o Timoti:

'Inaua Pol, i Ha'ataari ana Jisas Kraest. 'Ia God i ha'atahi aga mia Jisas Kraest nagau 'u'uria 'anai haa tanagia i tahi tarau, raru ha'ataariau hura'a 'anai tau'aro tanararua. Timoti, i'oe 'o 'onaa do'e huunai garegu 'inia gara to'oraa i ta'i hinihini. Mau ha'arahesi mia God i Amaga mana Araha aga, 'ia Jisas Kraest, rarui ha'agorohi'o, arunga ta'ahi'o ma rarui ha'a-awagorohi'o.

Ha'abasu 'Iniraaui Nei

Ra Heitaroha'i Pwapwaari'i

3 'Oha nau hano 'anai 'ari na'i Provens i Masidonia mau awa ga'u bei'o ani na'i Efesas, 'au ha'ata'u'u'o do'oi awa ga'u 'isi 'anai ha'a-papakuraau i sae rau maani hiosi'i huudi

ha'ausuringa'i 'inia Kraest. Ma na'i 'ohani 'au ha'ata'u'u'o
ro'u!
4 'Oi 'unua tanaraau marai abui pwarero 'anai maani'i ma-
maani ni 'ohabwani nara ai'a ha'a-momori mana bonasiai
sadoi'i 'ado'ado adaa'i atadi burungadaa'i. Ni mareho 'isi
ra ha'a-heiraeraesi'i moi noni, maragu ai'a 'a'auhiraau 'anai
hauai taha 'ia God na 'irisia tanaraau. Naia moi na hinihini
nagau matai haua 'inia i mareho God na 'irisia.
5 Timoti, 'au 'unua do'oi ha'a-papakuraausi, 'inia 'au 'irisia
do 'i'amou i nei hinihini na'isi, moi ta'ahi'amou hairiu. Me
'anai ta'ahi'amou hairiu, moi awa odo-odo tarau na'i maana
God, na tahingamoo'i rai wadiwadi, mana hinihinimoou 'ai
odo-odo ro'u.
6 Me 'onaai bwani 'iraraa agaau, tara'i nei rau teha baani'i
baronga goro 'isi marau tarisu moi 'anai hadanga'ini'i
mareho ra bwa'i 'a'auhiraau.
7 Rau raba ha'ausuriraaui noni 'ini'i Ringe ana'ia Moses,
miraau haariraau rau ai'a aidangisi'i ro'u. Rau here 'onaa
do rau madoma, marau ai'a 'iraraa do rau to'o hadahada
moi.
8 Me'igaau gau 'iraraa doni Ringe ana'ia Moses ra goro
tanaraau i noni, 'onaa rai araisuri'i suria i herehere na odo-
odo.
9 Ma gau 'iraraa 'i ringe 'isi, 'ia God 'a ai'a haa'i 'anai
ha'a-odoodoraau i nei ra bwane odo-odo'a, me 'anai ha'a-
odoodoraau i nei ra ta'a'i. 'Onaairaaui nei ra horosia i ringe,
'iraau sae hehereta'a'i, 'iraaui ahurodo, 'iraaui nei ra awa
na'i ora-ora'a, 'iraaui nei ra 'itaa God mana mwani mareho
maea, 'iraaui nei ra ha'amaesi'i amadi mana inadi mana
taraani sae ro'u moi,
10 'iraaui nei ra wawaasua'a, 'iraaui sae mwane nara 'ari
ro'u moi beiai mwane, mana urao na 'ari ro'u moi beiai
urao, 'iraaui nei ra beri'i sae 'anai raonga'ini'i 'anai ha'i slev
'ini'i, 'iraaui nei ra pwari'i raha mana nei ra matai pwari'i
na'i 'ohani kooti, mei 'iraau hako ro'u i nei ra hau'i mareho
nara ai'a suriai huunai ha'ausuringa'i.
11 Mana huunai ha'ausuringa'i, naasi ha'ausuringa'i na
suriai Taroha Goro 'abaia God na hauasa. Mia God 'a ha'a-
'u'uriau 'anai taroha'inia hura'a i Taroha Goro naasi.

Pol 'A Ha'atee Ha'agorohia God

'Iniai Heita'ahi Ana

12 'Au ha'atee ha'agorohia Araha aga, 'ia Jisas Kraest, 'inia
'a 'ome sigihiau ma ha'a-'u'uriau ma ha'a-weteweteau 'anai
tau'aro tanaa.
13 Na'i na'o, ha'arago 'au ha'atee ha'ata'aia Kraest,
mau manuraau mau ha'a-rongomaata'iraaui nei rau suria.

Rei'uaa na o'asi, ma'ata 'ia God 'a ta'ahiau mau ma ai'a ha'a-
mama'aiau, 'inia na'i madoraasi 'au ai'a aidangisiai maho
nau haua, mau ai'a hinihinia ro'ua Kraest.
14 Me'ia God 'a goro di'u 'iniau ma haua tanaau i hinihini
mana heita'ahi nararu boi baania Jisas Kraest.
15 'Inau wai 'unua tana'amou, 'ia Jisas Kraest 'a boi
marewanani 'anai ruhasiraaui noni ta'a'i baaniai ora-ora'a.
Na ha'ateesi 'a ha'a-momori di'u. Naasi 'a goro dona noni
hako rai aidangisia marai daua mana hinihinia. Me 'inaua
Pol 'au 'iraraa do 'inau naasi mo'o nau ta'aa di'u'a na'i
marewanani.
16 Rei'uaa na o'asi, ma'ata 'ia God a arunga ta'ahiau ma
ha'ataaria maia Jisas Kraest 'anai ruhasiau baaniai ora-
ora'a. Mia Jisas 'a haua o'asi 'anai ha'ata'inia tanaraaui
noni ta'a'i do 'iia 'a ahumaratanoa di'u 'iniraau, miraau rai
hinihini marai daua nadaau i tahi tarau.
17 'Io, gaau magau ha'aasaa God! Rei'uaa gau bwa'i re'ia,
me 'iia 'a mwaeraha tarau tarau ma bwa'i mae ta 'oha! 'Iia
moi naasi ta'i God! Gaau magai ha'aasaa tarau! Amen.

Tatau'aro Ana Pol

18 Timoti, nau ta'ahi'o 'onaai ama na ta'ahiai gare ana.
Mau 'irisia do'oi aidangisia doni ha'atee nau usu'i na'i usu-
usuni, ra suri'i moi mareho na 'iraaui sae hinihini narau
matai ha'arangasi'i 'ado'ado ana'ia God rau bwani 'unu'i
'ini'o. Ma 'onaa 'oi ha'isuri'i, na mareho 'isi rai 'a'auhi'o 'anai
ura baabau na'i tahingamu beia Kraest.
19 'Oi dau baabau na'i taha na'o hinihinia ma'oi bonasia
do'oi awa odo-odo tarau na'i maana God. Tara'i nei ra ai'a
raba awa odo-odo mana hinihinidi beia Kraest ra ai'a'i.
20 Tara'i nei 'iniraaui mwanesi naasia Haemeneas mea
Aleksanda. 'Au raba ha'a-mama'airarua'a. Naasi 'au water-
arua na'i bwabwahenai rimana Saetan. Mana'i 'oha nararui
rongomaata'i, rarui 'ome 'iraraa doni ha'atee ha'ata'aia
adarua God ai'a goro.

2

Huunai Herehere 'Anai Ha'arahesi

1 'Io. 'Au ha'a-ta'u'u'amou hako i nei mou hinihini, moi
ha'arahesi 'iniraaui noni hako. Moi ha'arahesi 'a'auhiraau
mamoi ha'atee ha'agorohia God 'ini'i mwani mareho.
2 Mamoi ha'arahesi 'iniraaui saemaua na'i Gaumani ma
tara'i na'otara agaa'i ro'u 'anai na'otara goro magai awa
'abenga'i mana awa odo-odo suriai hei'irisina God.
3 'A goro dogai ha'arahesi 'iniraaui mwani noni hako, mia
God, ni Ha'atahi aga, 'ai ahugoro 'inia.
4 'Inia God 'a 'irisia do 'iraau inoni hako rai daua nadaaui
tahi tarau marai aidangisi'i mareho nara ha'a-momori.
5-6 Nara 'ini mareho nara ha'a-momori:

'E ta'i God moi na awa.
Ma 'e ta'i nei moi na awa i ahoaanai noni mia God, 'ia mo'o ra 'unua 'inia Jisas Kraest.
'Iia 'a watea haaria 'anai mae 'anai ruhasigia baaniai ora-ora'a.
'A mae na'i madoraa 'ia God na 'adoma'i nunuga 'inia.
Mana mae na haa, 'a ha'ata'inia goro do'ia God 'a 'irisia do'iraau hako i noni rai dauai tahi tarau.
7 'Ia God 'a 'irisia dowai taroha'iniai tarohasi tanaraaui nei nara ai'a Jiu marai hinihiniai huunai ha'ausuringa'i. Tarana naasi na 'ome sigihiau 'inia 'anai Ha'ataari ma ha'ataariau tanaraau. Nau ha'a-momori, nau ai'a pwari'i!
8 Mau 'irisia do'iraaui sae mwane hinihini suri'i mwani dora rai ha'arahesi. Na tahingadaa'i rai odo-odo marai abui heihoa ma'ua taesu'a 'ana tanei na'i madoraa rai taranga'ini'i rimadaa'i ara'a 'ini ha'arahesi.
9 'A o'asi ro'u, 'iraau mwani urao rai ha'arahesi suriai here ro'u na odo-odo. Rai abui ho'osi'i bwana na do 'iraaui sae rai wana tonabuu 'iniraau. 'A ta'isada dorau ga'i ho'osi'i bwana na 'ome arari dorau ga'i ho'osi'i. Rai abui here riaria'i abedaa'i 'onaai hiohio ra haa'i 'ada'i warihudaa'i, ma'ua ha'araurauni 'ini'i gol mana pal, ma'ua dorai ho'osi'i moe'a i bwana ra hori bwara.
10 Ma'ata, na urao hinihini, 'ai ha'a-'omegoroai tahingana 'ini'i moi tau'aro goro na haa'i. Naasi here na ta'isada dorai haa.
11-13 Suri'i madoraa ni rihunga'i, 'iraaui urao rai awa papaku bahurongo'i ha'ausuringa'i adaa'i saemwane. 'Inau 'au ai'a watea do 'iraaui urao rai ha-ha'ausuri na'i heisoi, 'inia 'ia Adam naasi nara ha'apwa'araa na'i na'o, maragu ha'apwa'araa Iv na'i muri. Nau ai'a watea ro'u dorai marungiraaui mwane. 'Ini 'uaana?
14 'Inia Saetan ai'a pwari'ia Adam, 'ia Iv naasi na pwari'ia ma horosiai ringe ana God.
15 Na tarana naasi nara rongomaata'i 'inia urao 'oha ra ha'ahutahuta. Ma'ata, 'ia God 'ai ha'atahiraau 'onaa rai hinihinia taraua God, awa heita'ahi, awa maea marai 'omesuriraau haariraau baaniai ora-ora'a.*

3

'I Awaha Na Ga'i To'oraa

i Bwauodo Na'i Heisoi

1 Mawai 'unua tana'o Timoti, 'iatei na raba bwauodo na'i heisoi, 'a sigihiai tatau'aro na goro di'u.

---

* **2:15** 2:15 Na'i ha'atee ni Grik ra o'ani, “Suria 'iraaui urao nara ha'ahutahuta, 'ia God 'ai ha'atahiraau 'onaa rai hinihinia taraua God, awa heita'ahi, awa maea marai 'omesuriraau haariraau baaniai ora-ora'a.”

2 Me 'anai hauai tau'arosi, abu ta maho nai taritari'a na'i
tahingana, maigu arari 'anai na'otaradaaui noni na'i heisoi.
Na tahingana beia Kraest 'ai odo-odo neina 'a bwa'i sae nai
hiiria mwada'u 'inia ta maho. 'Ai to'oraa moi ta'i urao, mai
abui ha'ata'aiai ha'iwai ana. 'Iia 'ai 'omesuria haaria baaniai
ora-ora'a mai abui haua i awa 'ome to'o bweubweu'a. 'Iia
'ai wa'ewa'e 'anai taguma'iniraaui mahuara ma'ai ha'i sae
ha-ha'ausuri goro.
3 'Iia 'ai abui gono raha 'ini'i wai ni bweu 'anai ha'abweua.
'Ai abui awa hahaingahui'a, me 'ai awa 'abenga'i beiraaui
noni. 'Ai abui awa ha'a-heita'iaraau i noni mai abui ta'ahia
di'u i ha'a.
4 'Iia 'ai matai 'omesuri ha'agorohi'i gare ana'i mana
urao ana. Miraau i gare adaru'i rai ha'ahoua marai abui
hahairaesi.
5 'Onaa 'ai bwara tanaa i 'omesuria haariai ruruha ana,
'ai bwara o'asi ro'u tanaa 'anai 'omesuri'i noni ana'ia God.
6 Na nei na bura'i hinihini, 'ai abui bwauodo ga'u na'i
heisoi. 'A gasigu ha'ata'ea haaria 'iniai sigihia raurau
ada, magu 'onaaia Saetan na'ia God 'a ha'a-mama'aia 'iniai
ha'ata'ea ana haaria.
7 'A goro doni tahinganai sae nai na'otara na'i heisoi
'ai odo-odo na'i maadaaui noni nara ai'a hinihinia Kraest,
marai 'ome 'iraraa do 'iia 'e sae goro. Ma 'onaa na tahingana
'a bwa'i odo-odo, 'iia 'ai ninima 'oha rai hiiria 'iniai taha na
ha'atari'aa, mea Saetan 'ai wa'ewa'e 'iniai haua ana i taha
na 'irisia.

'I Awaha Na Ga'i To'oraa

i Nei Na 'A'au Na'i Heisoi

8 'Onaa 'iatei na raba 'a'au suri'i tatau'aro ni heisoi, 'iraau
i noni ra ga'i ha'ahoua ro'u 'iniai awahana na goro, ma'aigu
tagora na'i heisoi. 'Iia 'ai abui pwapwaari'i mai abui wai
gono'a 'iniai wai ni bweu. 'Ai abui ha'a-bweubweu'araaui
noni 'ini'i ha'a adaa'i.
9 'Iia 'a ga'i dau baabau suri'i huudi ha'ausuringa'i na'ia
God na ha'ata'ini'i tanagaau mai abui 'adoma'i heiruarua'a
'ini'i.
10 Tei na raba 'a'au na'i heisoi, gau ga'i 'ome surisuria goro
ga'u i awahana. 'Onaa na awa odo-odo ma bwa'i maho i
ha'atari'aa, naasi 'iia 'a arari 'anai hauai tau'arosi.
11 'A o'asi ro'u, 'iraaui noni rai ha'ahouai urao ana 'iniai
awangana na goro. 'Iia 'a ga'i bwa'i to'o mamaani ma'uasi
awa to'o bweubweu'a. Ma'e urao na gau ga'i 'u'uria 'ini'i
mwani maho hako.
12 Na nei na 'a'au na'i heisoi 'a ga'i to'oraa moi ta'i urao
mai abui ha'ata'aia i ha'iwai ana. 'Iia 'ai 'omesuria goro i
urao ana bei'i gare adaru'i.

13 Na nei na 'a'au goro na'i heisoi, 'iraaui noni rai ha'ahoua
mana 'adoma'ina 'ai wetewete ma bwa'i mamaa'u 'anai
taroha'iniai hinihinina beia Jisas Kraest.

Na Huunai Ha'ausuringa'i 'Inia Kraest

14-15 'Io Timoti, rei'uaa nau 'adoma'inia dowai 'ariwou
mau 'anai garihi'o, me 'a goro i haua agua i usu-usuni
tana'o. 'Inia 'onaa nau bwa'i boi raurau, mi'amou ga'i
bwane aidangisiai awaha nai goro tanagaau hairiu na'i
heisoi ana God na tahi tarau. Mana heisoi naasi 'anai
'o'oridi huudi ha'ausuringa'i ana'ia God 'onaai'i auu nara
ha'a-'o'oriai ruma.
16 Ma ha'a-momori di'u, na ha'ausuringa'i anai heisoi na'ia
God na ha'ata'ini'i tanagia, ra ororiu di'u. Naani taha nagau
ha'a-momoria:
'Ia Kraest 'a boi marewana 'onaai inoni.
Mana Hi'ona Maea 'a ha'ata'inia tanagia doni awangana
'a odo-odo.
'Iraau na enjel rau 'omesia.
Mia Kraest ra bwane taroha'inia 'ari gariai marewana
hako.
Mana mwani noni suri'i mwani 'omaa rau hinihinia.
Mia God 'a waia ara'a i aro.

4

Ha'abasu 'Iniraaui Nei

Rau Heitaroha'i Pwapwaari'i

1 Na Hi'ona Maea 'a 'unu tahanga'inia goro hura'a do suri'i
dangi ha'ahako tara'i nei rai su'a aho'i baania Kraest. Rai
suri'i mwani ha'ausuringa'i ta'a'i adaa'i adaro ta'a'i 'anai
pwari'iraaui noni.
2 'Iraau sae 'isi, rau here 'onaa do 'iraau ra'i sae hinihini
maraugu ai'a. Rau pwari'i suri'i ha'ausuringa'i adaa'i!
Marau ai'a sigihia i goro mana ta'aa suria ra kuhi i
'adoma'idaa'i
3-5 Rau ha'a-bwarasiraaui noni baaniai ringe i ha'iwai ma
'anai ngaa'i tara'i mahoingau. Ma'ata, 'ado'adosi 'a ai'a
suriai 'ado'adona God. Na'i 'oha 'ia God na ha'apwa'ara'i
mwani mareho na'i marewana, 'a 'unua dora goro hako.
Ai'a ta mareho nai ta'aa! Mea God 'a ha'apwa'ara'i mahoin-
gau tanagaaui nei na gau hinihiniai huunai ha'ausuringa'i.
Naasi, 'onaai bwane 'unua ana God, mwani mahoingau ra
goro hako ma 'a goro 'anai ngaa'i taha gau 'adoma'inia 'anai
ngaa'i. Ma'ata na'i na'o magaigui ngau, gai ha'arahesi ga'u
'anai ha'atee ha'agorohia God 'ini'i.

Sae Tatau'aro Goro Ana Jisas Kraest

6 Timoti, 'onaa na'o haa i ha'ausuringa'i 'ini tanaa
hako i 'adonai noni hinihini, i'oe 'oi ha'i sae tatau'aro
goro tanaa Jisas Kraest. Mai ha'ata'inia do'o raha
ara'a wetewete na'i ha'ausuringa'i anai hinihinigaau mana
mwani ha'ausuringa'i goro na'o ha'isuri'i.
7 Abui bahurongo'i mwani mamaani rongo to'o bweub-
weu'a ni marewana nara ai'a ha'a-momori. Ma'ata 'oi
bonasia dona tahingamu beia Kraest 'ai wetewete ro'u wou.
8 Mawai 'unua tana'o, haa'i here 'anai ha'a-weteweteai
abemu 'a goro, ma'ata here 'anai ha'a-weteweteai
tahingamu beia Kraest 'a goro di'u ro'u wou. 'Inia na'i
'ohani 'ai 'a'auhi'o na'i marewanani, mei na'i ta'oha nai boi
mau 'ai haua tana'o i tahi tarau.
9 'A goro gai hinihini'i ha'atee 'isi magai ha'isuri'i.
10 'Ia God na awa tarau, 'a ha'ataaria mai garena 'anai
mae 'anai ruhasiraau hako i noni baaniai ora-ora'a, ororiu
'igaaui nei gau hinihinia. Tarana naasi nagau tau'aro raha
'inia tanaa Jisas, suria 'igaau gau 'u'uria do 'iia nai ruhasigia.
11 Naasi 'oi ha'ausuriraaui noni hinihini 'ini'i mareho 'isi,
ma'oi 'unua tanaraau 'anai ha'isuri'i.
12 Abui tanei 'ai 'adoma'i ha'adiohi'o 'iniai haoru amua.
Ma'ata na ha'atee amu'i mana barongamu, na heita'ahi
amua mana hinihinimu mana tahingamu na odo-odo, 'e
ha'ausuringa'i tanaraaui noni hinihini 'anai suria.
13 Tari 'oha wai taha aho'i mai bei'amou, 'oi abui ago-
heta'i 'oha'inia hura'a i Usu-usu Maea tanaraaui noni 'anai
ha'ausuriraau mana ha'a-'o'oriraau 'inia.
14 'A 'ua? 'O 'adoma'inia mau i madoraa 'iraau na rarabea
ra ha'ateenga'ini'o ani, mana na'otara na'i heisoi ra nuga'i
rimadaa'i hungamu 'anai daubohi'o? Na'i 'ohasi 'ia God 'a
haua tana'o i bane na ororiu di'u ma rabasia do'oi tau'aro
tarau 'inia.
15 Abui kaku'a'i ma'oi abui agoheta'ini'i mareho nau 'unu'i
tana'o 'isi. Me'iraaui noni rai 'omesia do'o here ha'agorohiai
tatau'aro amua tanaa God.
16 'Oi 'omesuri ha'agorohiai tahingamu mana
ha'ausuringa'i amu'i. 'Onaa 'oi haua o'asi tarau, 'ia God
'ai ha'atahi'o beiraaui nei rau bahurongo'o.

5

Barongamu Tanaraaui Noni

1 Abui ha'atee haungarimu tanaai nei na wari, 'onaa ra'i
mareho na ha'atari'a'i. 'Oi 'abenga'i ha'atee tanaa 'onaa
do'iia 'e huunai amamu. Tanaraaui geresae rau ga'i 'onaa
do ra'i do'oramu,

2 'iraaui urao wari 'onaa do ra'i inamu, miraaui gere urao
rau ga'i 'onaa do ra'i koamu. Tanaraaui gere urao 'oi haua
beiai 'adoma'i na odo-odo.

3 Moi taguma'iniraaui nao nara bwarai taguma'iniraau
haariraau.
4 Ma'ata 'onaa 'e nao na to'ora gare, 'iraaui gare ana'i
ma'uasi 'iraaui wawae ana'i narai taguma'inia. Naasi
taharia aho'i adaau inadaau ma'ua wae adaau 'ini'i taguma'i
na hau'i tanaraau na'i 'oha narau kekerei. 'Ia God 'ai
wa'ewa'e 'iniai mahosi. 'A ororiu do 'iraaui nei rau 'unua
haariraau do ra'i sae hinihini rai ha'ata'ini'i na'i tatau'aro
adaa'i taha rau hadanga'ini'i.

5 'Irai nei nara rabasiai hei'a'auhi naasi 'iraaui nao nara
ai'a to'o nei 'anai 'a'auhira. Na 'u'uridaau 'a awa hako beia
God mara ha'arahesi waiori tanaa God 'anai 'a'auhiraau.
6 Ma'ata 'onaa 'e nao na suria moi hei'irisi ta'aa anai abe,
'a ai'a ta'isada do moi taguma'inia, 'inia rei'uaa na abena 'a
tahi, ma na'i tahingana beia Kraest 'a bwani mae'a.

7 Nera 'isi mareho na'oi ha'ausuriraau goro i nao 'ini'i 'anai
ha'isuri'i. 'Onaa 'ai o'asi, mara bwa'i sadoia ta maho narai
ha'ahuniraau 'inia.
8 Me 'onaa 'ia tei na ai'a haua ta mareho 'anai 'a'auhiraaui
nei na'i burungana ma'ua na'i ruruha ana haaria, na
hinihinina beia God 'a ai'aa, ma ta'aa di'u ro'u wou baanira
i nei ra ai'a hinihinia God.

9 'A goro do'o ga'i usu'i dio i atadi nao na ta'isada 'anai
'a'auhi'i. Ma'ata 'oi aidangisia dorai tari ono tangahuru
harisi ma ara'a, ma'oi aidangisia ro'u do 'iraau rau ai'a
ha'ata'ai'i ha'iwai adaa'i.
10 'Oi usu'i dio i atadi nao na 'iraaui noni rau 'ome
'irara'i mwani tau'aro goro adaa'i. 'A 'ua? Rau 'omesuri
ha'agorohi'i gare adaa'i? Rau ha'amaotoraaui mahuara
suri'i ruma adaa'i? Rau ha'a-anoanoraau haariraau 'anai
'a'auhiraaui noni hinihini? 'A 'ua? Rau matai 'a'auhiraaui
noni narau bwara suri'i tahingadaa'i? 'Iraau ra'i urao nara
bonasia haa'i tarau i mwane mareho goro? 'Onaa rau here
goro o'asi, naasi 'a ta'isada 'anai usu'i dio i atadaa'i.

11 'Oi abui usu'i dio i atadi nao ra ai'a tari ono tangahuru
harisi. 'Inia na'i 'oha nai wetewete i 'adoma'idaa'i 'ini raba
ha'iwai aho'i, ra matai kaku'aa moi duruduru nara haua
beia Kraest 'anai tau'aro tanaa.
12 'Oha na o'asi, 'ia God 'ai hiiriraau 'iniai horosia adaaui
duruduru naasi.
13 Ma ro'u, rau gasi wai'age'a 'onaa rai awa moi 'anai
hano hairiu suri ruma 'anai mamaani. Ma gasigu 'ariwou
maraugu taraawa'a 'anai hadanga'iniai nata nei, bonasiai
rongo sibasiba nga'ini'i maho na nata sae na haua, mana
hadanga'ini'i mareho nara ai'a ta'isada 'anai hadanga'ini'i.

14-15 'O 'iraraa, tara'i nao ra haoru nara bwane murisia
Kraest 'anai suria Saetan. Naasi 'a goro do'iraau i nao nara
haoru mau rai ha'iwai aho'i, neina rai to'o gare marai matai
'omesuriraaui gare adaa'i. Ma naasi, na maerongagaau rau
bwa'i 'unu ha'a-ta'ai'agaau, 'inia na nao ra awa to'o 'iniai
ha'iwai adaau.
16 Naani ha'ahakonai mareho nau raba 'unua 'iniraaui
nao. 'Onaa 'e urao hinihini na to'oraai nao na'i ruruha
adaau, 'a goro do 'iia na ga'i taguma'inia. 'A ai'a goro do'ai
ha'a-'u'uria 'iniai heisoi, neina heisoi 'a bwa'i hihi'a di'u
tanaa 'anai taguma'ini'i nao na ai'a ta sae 'anai 'omesuri'i.

Ha'ausuringa'i Tanaraaui

Na'otara 'Anai Heisoi

17 Timoti, 'a goro dona bwauodo na'i heisoi, moi 'adoma'i
ha'ahouraau mamoi tahariraau goro 'iniai tau'aro goro
adaau. Ororiu 'iraaui nei rau tau'aro raha 'anai taroha'iniai
Taroha Goro marau ha'ausuriraaui noni 'inia.
18 Ni 'uaana nau 'unua 'inia domou ga'i tahariraau goro?
'Inia na Usu-usu Maea 'a o'ani, "'Oha na'o ha'atau'aroai kau
'anai buu kahoi'i koradi wiit, 'abu hunasiai ngoona, maai
ngau."* Ma o'ani ro'u, "'Iatei na tau'aro, 'a arari do rai
taharia."†
19 Abui bahurongoai mamaani na ha'ata'aia i na'otara
'anai heisoi 'onaa 'a hura'a baania moi waira ta'i. 'Onaa
'e waira rua ma'ua oru, naasi na odo-odo 'anai bahurongoa.
20 Ma 'onaa 'e na'otara na'i heisoi na hauai mareho na ai'a
goro ma ai'a raba agoheta'inia, 'oi ha'atee wetewete tanaa
na'i maadaaui noni hunga neina rai 'omesia. Naasi raigui
mamaa'u 'anai ha'isuria ro'u i taha na haua.
21 Na'i maana God mea Jisas Kraest mei maadaau hako i
mwani enjel maea wai 'unua tana'o. 'Oi 'adoma'ini'i tarau i
mareho 'isi ma'oi ha'isuri'i. 'Oi ha'ata'isadaa hako i tatau'aro
amua tanaraaui noni ma'oi abui aba beia tanei.
22 'Oi abui to'o sigihia raurau moi sae 'anai tatau'aro na'i
heisoi. 'Inia 'onaa 'e maho ta'aa nai haua, 'ai 'ome 'onaa do
i'oe 'o 'adoma'i aratara beia 'iniai maho na hauasi. 'A goro
do'oi bonasiai awa beira'i baani'i mwane mareho ta'a'i.
23 Ma'ata, 'a ai'a ta'aa 'onaa 'oi gonohia ta gere waen 'anai
ha'agorohiai daoha na to'o tarau na'i ahumu. 'Oi abui gono
wai tarau moi.
24 Timoti, 'oi aidangisia doni 'inodi tara'i sae ra ha'ata'i
goro moi hura'a mana noni 'a mwada'u 'anai hiiriraau 'ini'i.
Mana 'inodi tara'i nei ra bainihu tari 'oha raigui ha'ata'i mau
ro'u hura'a.
25 'A o'asi ro'u na'i tatau'aro goro. Tara'i sae gau re'i'i
tatau'aro goro ra hau'i. Ma tara'i nei gau ai'a re'i'i tatau'aro

---

* **5:18** 5:18 Diutronomi 25:4 † **5:18** 5:18 Levitikas 19:13; Luk 10:7

goro ra haa'i. Ma'ai tari mau mai madoraa rai ha'ata'ini'i
hura'a i tau'aro goro adaa'i.

6

Tanaraaui Slev

1 'Iraau i slev nara hinihini, 'a goro dorai 'adoma'i ha'aasaa
mana ha'ahouai nei na marungiraau. Ma naasi 'iraaui
noni rau bwa'i ha'atee ha'ata'aia mwada'ua God mana
ha'ausuringa'i ana'i heisoi.
2 'Onaa i'oe 'e slev mana bwauodo amua 'e sae hinihini,
'oi abui 'ado'ado o'ani, "Bwauodo agua, 'e sae hinihini
ro'u. Naasi wai abui ha'ahoua ma'ua tau'aro raha tanaa."
'Ado'adosi ai'a goro! 'O ga'i tau'aro raha di'u 'anai 'a'auhia
ma 'o ga'i tau'aro goro tanaa, 'inia 'iia 'e sae hinihini ro'u
na'o ta'ahia.
Timoti, 'oi ha'ausuri ma'oi ha'ata'u'uraau hako i noni
hinihini 'anai ha'isuri'i mwani mareho 'isi.

Huunai Toto'ora

3 Ra'i nei ra haa'i ha'ausuringa'i he'ete'i tanara i noni.
Marau ai'a suriai huunai ha'ausuringa'i 'inia Araha aga, 'ia
Jisas Kraest, na ha'ausurigaau 'iniai awaha na odo-odo.
4 'Iraaui nei ra o'asi, ni 'adoma'ida 'a honu moi 'iniai ha'a-
ta'eta'e maraugu ai'a aidangisia'a ta maho. Rau awa moi
'anai heitohetohe nga'ini'i 'ado'ado 'ada'i ha'atee. Ma naasi
ra kakawa 'omesiai nata nei mara heihoa, ra hei'isi'isi mara
hinihini ha'ata'ai'i sae.
5 Rau awa moi 'anai heita'ia mana 'adoma'ida ra ai'a
odo-odo. Ma bwara tanaraaui 'ome 'iraraai taha na ha'a-
momori. Rau 'adoma'i do 'onaa rai hinihinia God rai
toto'ora.
6 Ma'ata, na nei na hinihinia God ma wa'ewa'e 'ini'i
mareho na to'ora'i, naasia mo'o na huunai toto'ora.
7 'Oha gau huta mai marewanani, ai'a mareho gai huta
beia. Mana 'oha gai mae, 'a bwa'i mareho ro'u gai waa.
8 Naasi 'onaa gau to'o mahoingau 'anai ngau mana bwana
'anai ho'osi'i na'i awa gau haa, ma 'ai o'asi'a. Gau ga'i
wa'ewa'e 'ini'i.
9 Mana nei ra bonasiai toto'ora, ra siri na'i heiohongi mara
'onaai sae na to'o na'i hu'o na bwarai hura'a baania. Na
mwani 'adoma'i ta'a'i mana 'adoma'i bweubweu'a nara siri
suri'i, rai ha'ata'ai'i hako i tahingadaa'i, mea God 'ai ha'a-
mama'airaau 'ini'i.
10 'A rago i mareho ta'a'i ra siri mai 'ini 'adoma'i riu 'iniai
ha'a. Tara'i nei nara rabasia di'u i ha'a, ra bwane teha
baaniai hinihinidi beia Kraest mana ahutotou 'ai maata'i
'onaai naihi na ganu tahuraga suri'i to'ohunudaa'i.

Maho Timoti Nai Haua

11 Me i'oe, i'oe 'iia ana God, 'oi awa beira'i baani'i maho
ta'a'i o'asi. Bonasia awa suriai maho na odo-odo na'i maana
God. Na'i tahingamu beia Kraest 'oi awa suriai hei'irisina, 'oi
ura baabau na'i hinihinimu, ma'oi 'u'uria tarau a God. 'Oi
ta'ahia God mana mwani noni hako, 'oi ura baabau suri'i
rongomaata'i na'o siri suri'i, ma'oi 'abenga'iniraaui noni.
12 'Oi bona ma'oi here goro na'i hahano amua beia Kraest.
'Oi 'onaai sae na 'eba wetewete 'anai dauai heitahari. Mana
heitahari, naasi 'i tahi tarau. 'Inia naasi tahi 'ia God na soi'o
'ana, na'i madoraa na'o taroha'inia hura'a i hinihinimu na'i
maadaau hako i mwani noni rago.
13 Na'i maana God na haa'i tahi tanaa hako i 'ahutanai
mareho, ma na'i maana Jisas Kraest na ha'ateenga'inia
hura'a i hinihinina tanaa Pontias Paelat, wai 'unua tana'o.
14 'Oi ha'isuri'i odo-odo maho God na ha'ata'u'u'o 'ini'i
ma'oi 'omesuri'i goro daara'i tari 'oha 'ia Jisas Kraest, i Araha
aga, 'ai aho'i mai.
15 Mia God 'ai ha'ataaria maia Jisas Kraest na'i madoraa
'iia haaria na sigihia. 'Ia God na hauasa, 'iia haaria na
marungi'i mwani maho na'i marewana ma mena di'u'i
mwani mwaeraha mana araha hako.
16 'Ia God moi na awa tarau ma bwa'i mae ta'oha. 'A awa
na'i bewaa na bwa'i sae 'ai taha mwada'u iei. Ai'a ta sae
'ai re'ia God ma bwa'i sae nai matai 'omesia. Gaau magau
ha'a-aneanea God, 'inia 'iia 'a mena tarau ma bwa'i hako!
Amen.
17 'Io, 'oi ha'a-ta'u'uraaui sae ni heisoi nara toto'ora 'ini'i
bori ni marewana. Rai abui ha'ata'eraau haariraau. Rau ga'i
bwa'i 'u'uri'i toto'ora adaa'i, 'inia mareho 'isi rai ai'a'i moi,
ma'ata rai 'u'uri moi beia God. 'Inia 'iia na bane'i tanagiai
mwani maho 'anai ha'a-wa'ewa'egia.
18 'Oi ha'ata'u'uraau mana here rai haa'i rai goro 'anai
'a'auhiraau hako i noni. 'Unua tanaraaui toto'ora 'anai ha'i
inoni hisuhisu beiai ahu mwa'emwa'e. Na here goro o'asi,
naasi huunai toto'ora adaa'i.
19 'Onaa narai haua o'asi, 'iraau rai ha'igoni'i nadaa'i ara'ai
aro i toto'ora na matai 'a'auhiraau na'i madoraa nai boi
ta'oha. Ma naasi raigu'i sadoia nadaaui huunai tahi.
20 'Io Timoti, 'omesuri ha'agorohiai maho God na ha'a-
'u'uri'o 'inia. Abui bahurongo'i mwani mamaani rongo
to'obweubweu'a ni marewana. Tara'i nei ra rongo madoma
'onaa dora ha'a-momori maragu pwari'i moi.
21 Tara'i nei ra suri'i ha'ausuringa'i 'isi mara bwani ha'a-
ai'a'i hinihinidaa'i.
'Io, 'au ha'arahesi mia God 'ai ha'agorohi'amou hako.

Na Ruanai Usu-usu Ana Pol Tanaa Timoti

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A 'ua? Tara'i 'oha 'o arunga 'onaa do i'oe 'o ai'a arari 'anai haa ta mareho goro tanaa God? 'Ia Timoti 'e heiha'auu goro tanagaau 'iniai he'ua God na matai tau'aro beia namoiwou moi ta sae 'anai haa'i tara'i mareho ororiu.

'I amana Timoti 'e ai Grik mana inana naasi 'e ai Jiu. Naasi 'a 'ome 'onaa do 'iraaui Jiu, goni beiraaui Grik rau bwa'i taraa wa'ewa'e 'anai bahurongoa Timoti. Mana nata mareho ro'u, 'ia Timoti 'e sae na haoru di'u.

Mana'i herehere adaau na'i madoraasi, 'iraaui saemaua naasi nara ha'ahou'i di'u'i sae haoru. Taringai 'oha na 'ia Pol 'a 'unua tanaa do 'ai abui mamaa'usiraaui noni 'anai ura 'anai hadahada na'i maadi. 'A 'ua? Sae o'asi 'a matai hauai tatau'aro na ororiu tanaa God ma'ua ai'a?

'Io. Na'i muri 'ia Timoti 'agu buna ha'i na'otara goro na 'a'auhia goro a Pol na'i tatau'aro ana, ma 'a'auhiraau di'u ro'u i noni hinihini suri'i ro'u tara'i 'omaa. 'Ia Timoti 'a hauai tatau'aro na ororiu tanaa God rei'uaa na 'ia Timoti 'a ai'a taraa goro suri'i tara'i mareho. Na'i usu-usunisi 'ia Pol 'a ha'a-weteweteai 'ado'adona Timoti mai ramoramo 'anai ha'ausuriraaui noni hinihini 'iniai taha na ha'a-momori.

1-2 'Inaua Pol, nau usuai usu-usuni tana'o Timoti. 'Ia God 'a sigihiau 'anai Ha'ataari, mawai taroha'iniai tahi tarau na durua tanaraaui nei ra hagu beia Jisas Kraest. Timoti, i'oe 'o 'onaa do'e huunai gare agua. 'Au ha'arahesi mia Godi Amaga, mea Araha aga Jisas Kraest, rarui ha'agorohi'o, rarui goro 'ini'o, mararui ha'a-awagorohi'o.

Abui Ninima

'Anai Taroha'iniai Taroha Goro

3 'Au ha'atee tagio tanaa God nau tau'aro tanaa beiai awaha na odo-odo 'onaairai wauwa agu'i. 'Au ha'atee tagio tarau tanaa 'ini'o suri'i ha'arahesi agu'i suri rodo mana dangi.

4 'Au 'adoma'iniai angisiau na'o haa na'i madoraa nau hano baani'o, maugu kae raba re'i'o aho'i. 'Au ga'i kae wa'ewa'e 'onaa garai hairee'i ro'u.

5 'Au 'adoma'inia ro'u i hinihinimu na wetewete 'onaaiai hinihininai waeamu, 'ia Lois, mia inamu, 'ia 'Iunis. Mau hinihini wetewete dona hinihinimu 'a ta'isada ro'u o'asi.

6 Tarana naasi nawai 'unua ro'u 'inia tana'o. 'Oi tau'aro tarau 'iniai bane ni tatau'aro na 'ia God na haua tana'o na'i madoraa nau nuga'i rimagu na'i hungamu mau daubohi'o.

7 Na Hi'ona Maea na'ia God na haua tanagia ai'a 'anai ha'a-
mamaa'usigia. Me 'a haa tanagaau i mena, heita'ahi, mana
wetewete 'anai 'omesurigaau haarigaau baaniai ora-ora'a.

8 Naasi, 'o abui ninima 'anai taroha'inia Araha aga,
ma'o abui ninima 'iniai awa agua na'i rumaniho'o 'iniai
suria agua Kraest. Ma'ata garai ta'i rongomaata'i 'anai
taroha'iniai Taroha Goro. Ma'o abui mamaa'u, 'inia 'ia God
'ai ha'a-wetewete'o 'iniai mena ana.
9 'Iia 'a ruhasigaau baaniai ora-ora'a ma soigaau dogai ha'i
noni ana'i, ai'a do 'ini'i tau'aro goro gau haa'i. Me 'a suriai
hei'irisina mana heita'ahi ana tanagia. Ni heita'ahi ana, 'a
haua tanagia na'i garena, 'ia Jisas Kraest, mau na'i na'onai
pwa'ara na haa i marewana.
10 Ma na'i 'oha 'ia Jisas Kraest 'a huta mai, 'agu buna
ha'ata'inia tanagiai heita'ahi anasi. Mana Taroha Goro 'a
ha'ata'inia tanagia do'ia Jisas 'a ha'a-ai'aai mae tarau ma
ha'ata'inia ro'u i tara 'anai dauai tahi tarau.
11 'Ia God 'a sigihiau 'anai Ha'ataari mana ha'ausuri 'anai
taroha'iniai Taroha Goro naasi.
12 Tarana naasi nau rongomaata'i o'ani 'inia na'i ru-
maniho'o. Ma rei'uaa na o'asi, 'inau ai'a ninima, 'inia 'au
aidangisia Jisas Kraest nau 'u'uria. Mau 'iraraa do'iia 'ai
'omesuriai taha na ha'a-'u'uriau 'inia, 'aigui tari 'oha 'ai aho'i
mai.
13 Timoti, ni ha'ausuringa'i nau 'unu'i tana'o 'oha nau awa
bei'o, 'oi daa'i baabau, 'inia mareho 'isi ra ha'a-momori. Ra'i
heiha'auu goro tana'o na'i here na'oi ha'ausuriraaui noni.
Ma 'oi haa'i mareho 'isi beiai hinihini mana heita'ahi nagau
to'oraa 'iniai hagu agaau beia Jisas Kraest.
14 'Oi taguma'inia goro i Taroha Goro 'ia God na ha'a-
'u'uri'o 'inia. Na Hi'ona Maea na awa beigaau nai 'a'auhi'o.

15 'Onaai bwane 'iraraa amua, 'ia Fijelas mea Hemojenis
miraaui noni hinihini na'i Provensi Eisia ra gagata'iniau
'iniai awa agua na'i rumaniho'o.

16-17 Me 'au ha'angonia Araha 'anai ha'agorohia Onesi-
foras mana urao ana bei'i gare adaru'i. Rei'uaa nau awa
na'i rumaniho'o, mia 'a ai'a gagata'iniau. Na'i madoraa na
ataha wou i Rom, 'iia 'a siba suriau nagu buna sadoiau na'i
rumaniho'o. 'Iia 'a ha'a-weteweteai 'adoma'igu 'ado 'oha.
18 I'oe 'o 'iraraa ha'agorohia ro'u i tatau'aro goro na haua
tanaau na'i Efesas. Naasi, 'au ha'arahesi mea Araha 'ai goro
'inia na'i madoraa nai aho'i mai.

2

Sae Hehei'oi Goro Ana Jisas Kraest

1 Garegu Timoti, 'oi ura baabau beia i wetewete na'ia
Kraest na haa tanagia 'iniai ta'ahigia ana.
2 Ni mareho na'o bwane rongo'i nau ha'ausuriraau
'ini'i inoni 'isi, 'oi taroha'ini'i hura'a tanaraaui nei na'oi
'u'uriraau, marai taroha'ini'i hura'a ro'u tanaraau tara'i nei.
3 'Oi awa ha'aagau 'anai rongomaata'i beiau, 'onaai sae
hehei'oi goro ana Jisas Kraest.
4 Ni sae hehei'oi goro 'ai ha'a-wa'ewa'ea tarau i mwaeraha
ana, tarana naasi 'a bwa'i bwarabwara'a 'ini'i mwane
tatau'aro ni abau 'omaa.
5 'A o'asi ro'u, 'iatei na 'eba heiohooho ma bwa'i suri'i ringe
ra nuga'i, 'a bwa'i daa mwada'u ta heitahari.
6 Mea tei na tagora raha 'iniai mou, naasia mo'o na ta'isada
'anai ngau tahamora na'iei.
7 'Io, 'oi wai'ado'ado suriai oru heiha'auusi, mea Araha
'aigui ha'a-aidangisi'o 'ini'i.
8 Timoti, 'oisu 'adoma'i suria Jisas Kraest. 'Iia 'a hura'a mai
na'i burungana Deved ma ha'ata'inia do 'iia 'e noni. Mana
mae mana suruta'e na haua 'a ha'ata'inia do 'iia 'ia God.
Naasi Taroha Goro nau taroha'inia tanaraaui noni.
9 Mei suriai taroha'inia o'asi agua, ra hunasiau na'i
rumaniho'o 'anai ha'a-mama'aiau 'onaai sae hehere ta'aa.
Rei'uaa na o'asi, na ha'atee ana God ra bwa'i hunasi'i
mwada'u. Na Taroha Goro 'ai 'adarara hako 'ari suriai
mwane dora.
10 Tarana naasi, rei'uaa nau rongomaata'i, 'au bwa'i
agoheta'i tau'aro tanaa God. Nau raba 'a'auhiraaui nei 'ia
God na bwani 'ome sigihiraau marai hagu beia Kraest. Mia
God 'ai ha'atahiraau baaniai ora-ora'a marai daua nadaau i
tahi tarau.
11 'E ha'atee na huunai ha'a-momori na o'ani,
Rei'uaa gau mae 'iniai suria agaaua Kraest,
'igaau gai tahi tarau beia.
12 Rei'uaa na bwarai mwani maho magau ura baabau na'i
hinihinigaau,
'igaau gai heimarungi beia.
Ma 'onaa gau 'unua dogau ai'a 'iraraa,
'iia 'ai 'unua do ai'a 'iraragaau ro'u.
13 Rei'uaa gau ai'a dau baabau suri'i duruduru agaa'i,
me 'iia 'a dau baabau suri'i duruduru ana'i, 'inia 'iia 'a
bwa'i horosiai taha na durua.

Sae Tatau'aro Goro Ana God

14 Timoti, 'o abui agohe 'anai maani'i mareho 'isi tanaraaui
noni hinihini na'i 'isi. Na'i maana God 'oi ha'atee wetewete
tanaraau do rai abui awa moi 'anai heiraeraesi suri'i
'ado'ado 'ada'i ha'atee suri'i ha'ausuringa'i agaa'i. 'A bwa'i
mareho goro rai sadoia na'i heiraeraesi. Mareho 'isi rai
ha'ata'ai'i 'adoma'ida i nei ra bahurongo.

15 'Oi bonasia doni tatau'aro amua tanaa God 'ai goro, mia
God 'ai taeni'o 'inia. 'Oi ha'ausuriraaui noni 'iniai ha'atee
ana na'i huunai ringe goro ma odo-odo. 'Onaa 'ai o'asi, i'oe 'o
bwa'i arunga ninima 'iniai tatau'aro amua na'i maana God.
16 'Oi abui bahurongo'i mwani mamaani rongo
to'obweubweu'a ni marewana. 'Inia mamaani o'asi ra
ha'atehaa i noni baania God.
17 Mareho ra maani'i ra ta'a'i di'u 'onaai keo ta'ata'aa na
ngangau. 'Ia Haemeneas mea Filitas nararu haa'i mamaani
o'asi.
18 Raru bwane ha'a-ai'aai huunai hinihinidarua na odo-
odo. Mararu taroha'inia 'ari do gau bwa'i tahi aho'i
ro'u ta'oha baaniai mae, 'inia 'igaaui noni hinihini gau
bwane to'oraai tahi haoru 'oha gau hinihinia Kraest. 'Iniai
ha'ausuringa'isi, raru bwane ha'ata'ai'i hinihinidi tara'i nei
ro'u.
19 Ma rei'uaa na o'asi, na huunai ha'ausuringa'i ana God
'ai ura baabau 'onaai kaeni hau na bwarai su'a. Ma na'i
hunganai hausi ra usua o'ani, "'Ia Araha 'a aidangisiraaui
noni ana'i." Ma ra o'ani ro'u, "'Iraaui nei ra 'unuraau do
ra'i noni ana'ia Araha rai rihosi baani'i barongadaa'i nara
ta'a'i."
20 Na'i raronai ruma raha ra'i rabo'o ma ra'i oba ra awa
iei, 'e nei ma'e 'omehana. Ra'i nei ra tagora'i 'ini'i gol ma'ua
silva, ra'i nei 'ini'i hasi'ei, ma ra'i nei 'ini'i mwago. Ra'i nei
'ada'i dangi ororiu ma ra'i nei 'ada'i dangi haari'i.
21 'Ia tei nai sigia haaria baani'i ta'a'i nau 'unu'isi, 'iia
'ai 'onaai rabo'o ra haa 'anai dangi ororiu. Na tahingana
'ai odo-odo mia Araha 'ai matai sigihia 'anai haa'i mwani
tatau'aro goro tanaa.
22 Timoti, 'oi sigi baani'i mwani 'adoma'i ta'aa ada'i sae
haoru. 'Oi bonasia awa odo-odo ma'oi 'u'uria taraua God.
'Oi ta'ahiraaui noni, ma'oi hagu goro beiraaui sae nara
wariwari baaniai ora-ora'a.
23 'Onaai 'unua agua tana'o, 'oi abui bahurongo'i mwani
heitohetohe rongo to'obweubweu'a. 'Inia mareho 'isi ra
ha'asirihi'i mai moi heita'ia tanaraaui noni.
24 Na noni tatau'aro ana God ai'a 'anai ha'aheita'ia, ma'ata
'anai 'a'auhiraaui noni. 'Iia 'ai ha'ausuri goro mai abui
taesu'a mwada'u.
25 'Ai 'abenga'i beiraaui nei nara ai'a 'adoma'i aratara bei'i
ha'ausuringa'i ana'i. 'Onaa 'ai o'asi, 'ia God 'ai matai rihosiai
'adoma'idaa'i marai aidangisiai huunai ha'ausuringa'i.
26 Ma na'i 'oha na 'adoma'ida 'ai odo-odo, rai hora baania
Saetan na dauraau ma ha'a-araisuriraau 'iniai hei'irisina.

3

Ta'a'i Suri'i Dangi Ha'ahako

1 'Oi aidangisia, do na'i gaarangiai madoraa na'ia Kraest
'ai aho'i mai, 'ai bwara di'u tanaraaui noni hinihini.
2 Na noni rai 'adoma'iniraau moi haariraau marai ta'ahia
di'u i ha'a. Rai 'adoma'i ha'a-ororiuraau baaniai nata nei
marai ha'ata'eraau haariraau. Rai ha'atee ha'ata'aiai nata
sae, marai hairaesi bei'i amadaa'i mana inadaa'i. Ra bwa'i
ha'atee tagio tanaai nata nei, mara bwa'i 'adoma'inia God.
3 Ra bwa'i to'oraai heita'ahi mana 'adoma'i nugasi tanaai
nata nei. Rai to'o haisubuni, rai awa heheingahui'a mana
sibania moi haa'i here ta'a'i. Rai 'ita'i mwani mareho goro.
4 Rai ha'ahaingahu 'ini'i nei adaa'i marau bwa'i matai 'ome
taradi mareho ra haa'i. Na 'adoma'idaa'i rai honu 'iniai ha'a-
ta'eta'e. Rai mwa'emwa'e di'u 'anai hau'i taha 'anai ha'a-
arungagoroai abe, mana ta'ahia God 'a bwa'i.
5 Rai here 'onaa do ra'i noni hinihini maragu ai'a, 'inia rau
ai'a 'irisiai mena ana God 'anai marungiraau.
Timoti, 'oi sigi baani'i noni o'asi.
6 Tara'i nei o'asi, rau siri suri'i ruma adaa'i urao nara
matai hinihini mwada'u. Rau raba pwari'iraau moi
'ini'i mwani ha'ausuringa'i he'ete'i. Urao 'isi rau arunga
'ino'a 'ini'i mareho ta'a'i rau bwane hahaa'i maraugu raba
araisuria moi hei'irisinai abe.
7 Nei ra o'asi, namoiwou ta ha'ausuringa'i rai rongosuri'i,
maraugu bwa'i aidangisia moe'a i huunai ha'ausuringa'i.
8 Nei ra hano hairiu suri'i ruma adaa'i urao 'isi, ra ha'atee
ha'ata'aiai huunai ha'ausuringa'i, 'onaaia Janis mea Jambris
'oha raru ha'atee ha'ata'aia Moses. Na 'adoma'ida i noni o'asi
ra ta'a'i hako, mana hinihinidi ra o'asi ro'u.
9 Ma'ata 'a bwa'i orea miraaui noni rai 'ome 'iraraai
here bweubweu'a adaausi, 'onaai 'oha 'iraaui noni rau 'ome
'iraraai here bweubweu'a na haua Janis mea Jambris.*

Heiatenga'i Ana'i Pol Tanaa Timoti

10 Timoti, i'oe 'o aidangisi'i hako i ha'ausuringa'i agu'i
mana awangagu. 'O aidangisi'i ro'u mareho nau raba haa'i.
'O aidangisiai hinihinigu beia Kraest mana ahumaratanoa
nau haa tanaraaui noni. 'O aidangisiai heita'ahi nau haua
tanaraaui noni mana ura baabau nau haua mai suri'i
mwani rongomaata'i.
11 'O aidangisiai norata'aiau mana ha'a-rongomaata'iau
nara haa 'iniai suria agua Kraest. Ha'amomori! Na'i
madoraa nau awa suri'i 'omaa raha na'i Antiok ma na'i
Aekoniam mei Listra na maerongagu ra norata'aiau di'u.
Ma'ata 'ia Araha na 'a'auhiau ma ha'atahiau baani'i mwani
rongomaata'i o'asi.
12 Ma ha'a-momori di'u! 'Ira i nei ra hagu beia Jisas Kraest
mara awa suriai hei'irisina, rai norata'airaau o'asi ro'u.

---

* **3:9** 3:9 Eksodas 7:11-12; 8:18-19

13 Mana nei ra heitaroha'i pwapwaari'i miraaui noni ta'a'i
rai ta'aa di'u ro'u wou. 'Ia Saetan 'ai awanga'i pwari'iraau
moi 'anai pwari'iraaui noni.
14 Mi'oe, 'oi dau baabau suri'i ha'ausuringa'i nameu haa'i
tana'o na'o hinihini'i. 'Inia 'i'ameu, 'o aidangisi'ameu goro
nameu ha'ausuri'o 'ini'i.
15 Taraawa'a na'i 'oha 'o kekerei mau, 'o bwane aidangisiai
Usu-usu Maea. Mana Usu-usu Maea 'a matai haua tana'o i
madoma 'anai daua namua i tahi tarau, 'iniai hinihinimu
beia Jisas Kraest.
16 Ni mwani usu-usu raronai Usu-usu Maea, ra hura'a
mai baaniai 'adoma'ina God maraugu usu'i dio i noni.
Mana Usu-usu Maea 'a ororiu di'u 'anai ha'ausurigaau
'iniai taha na ha'a-momori, ma 'anai ha'a-aidangisigaau 'ini'i
awaha odo-odo. 'A ororiu ro'u 'anai ha'ata'ini'i tanagiai
ha'ausuringa'i mana barongagaa'i nara ai'a odo-odo neina
gai ha'a-odoodo'i.
17 Ma naasi, 'igaaui noni ana'ia God, gaigui huunai arari
'anai haa'i mwani tau'aro goro.

4

1 Na'i atana God ma na'i atana Jisas Kraest, mo'o nai boi
aho'i 'anai marungiraaui noni ana'i ma 'anai hiiriraaui nei
ra tahi mana nei narau mae'a, 'au ha'ata'u'u'o
2 do'oi abui agohe 'anai taroha'iniai ha'atee ana God.
'Oi wetewete 'anai taroha'inia, rei'uaa rai raba rongoa
ma'ua bwa'i. 'Oi ha'atee wetewete tanaraaui nei ra
taritari'a, ma'oi ha'a-aidangisiraaui noni 'anai 'ome 'irara'i
'inodaa'i. 'Oi ha'ata'u'uraau 'anai hauai taha na odo-odo
ma'oi ha'ausuriraau beiai ahumaratanoa.
3 Ta madoraa wou 'isi, 'iraaui noni ra bwa'i raba rongo'i
huudi ha'ausuringa'i. 'Inia rai raba suri'i moi 'adoma'idi
'anai suri'i taha ra 'irisi'i. Rai hano hairiu 'anai sibaniraaui
ha'ausuri narai maani'i mareho narai arunga goro 'ini'i.
4 Rai 'ita'i huudi ha'ausuringa'i 'abaia Kraest marai suri'i
hinihinidi noni 'ohabwani nara ai'a ha'a-momori.
5 Mi'oe Timoti, 'oi taguma'inia tarau i 'adoma'imu na
goro. 'Oi ura baabau suri'i rongomaata'i na'oi siri suri'i.
'Oi wetewete 'anai taroha'iniai Taroha Goro ma 'anai ha'a-
arotahaa i tau'aro God na haua tana'o.

'A Pwapwaku i Tahingana Pol

6 Na madoraa agua 'anai mae, naani'a. 'A bwa'i orea mana
'abugu 'ai ahe 'onaai waen nara ringisia na ahe na'i dora
hoho'asi 'anai ho'asi 'inia.
7 'Au tau'aro raha tanaa Araha, mana tagora na haa
tanaau, 'au ha'ahakoa goro. Mana hinihinigu beia, 'a
wetewete tari mau mai 'ohani.

8 Naasi na heitahari nai haua tanaau 'iniai tau'aro goro
nau haa, 'a bwani ha'aagau totoriau 'inia. Na'i dangi ni
hihiiri, 'ia Araha na hihiiri odo-odo, 'ai 'unua do 'inau 'au
odo-odo na'i maana, naasi heitahari agua. Ma ai'a tanaau
moi, mei tanaraau ro'u i nei ra mamasiai aho'i ana mai.

Ha'atee Ha'ahako Ana'ia Pol

9 'Oi bonasia do'oi taha raurau mai beiau.
10 'Inia 'o 'iraraa, 'ia Dimas 'a nugasiau ma 'ari Tesalonaeka
baaniau, 'inia 'a ta'ahiai tahinga ni marewana. 'Ia Kresens
'a bwani 'ari ro'u na'i Provensi Galesia, mea Taetas 'a bwani
'ari Provensi Dalmesia.
11-12 'Ia moia Luk na awa mau beiau, 'inia 'ia Tikikas 'au
bwane ha'ataaria 'ari Efesas. Na'i 'oha 'oi boi, 'oi 'unua Mak
mamurui ta'i boi, 'inia 'iia na matai 'a'auhiau ro'u.
13 Mana nata maho ro'u, 'oha murui boi, murui waa mai
to'oni tewa agua nau nugaa ani beia Kapus na'i 'omaai
Troas. 'O abui kaku'a'i buka agu'i, ororiu nei ra tagoraa
'iniai uri-uri mwamwaa.
14 'O 'iraraa Aleksanda, na nei na mataihere tau'arodi
mareho 'ini'i 'aean, 'iia 'a ha'a-arungata'aiau di'u. 'Ia Araha
'ai su'ua tanaai here na haa gugua.
15 'Oi herehere goro 'inia, 'inia 'ia mo'osi 'a huunai ura
bwarasi'i ha'ausuringa'i nagau haa'i.
16 Na'i 'oha tahamora nara hiiriau na'i kooti, ra hora
hako baaniau. Ai'a ta ta'i nei 'ai gaarangiau 'anai 'a'auhiau.
Ma'ata 'au ha'arahesi mea God 'ai abui su'ua tanaraaui
taritari'a adaau.
17 Rei'uaa ra nugasiau hako, 'ia Araha 'a awa beiau ma
ha'a-weteweteau 'iniai mena ana, do 'inau wai taroha'iniai
Taroha Goro hako 'ari tanaraaui noni nara ai'a Jiu marai
rongoa. 'Iia 'a'auhiau baaniraaui noni rau gasi hiiri
ha'amaesiau.
18 'Ia Araha 'ai taatahi bwarasiau baaniai mwani maho
ta'aa, mai waiau taha i hourana ara'a i aro. Gau magai
ha'aasaa tarau tarau. Amen.
19 Ha'atee wa'ewa'e agua tanaa Prisila mea Akuila, mei
tanaa Onesiforas mana hasiwae ana bei'i gare adaru'i.
20 'Ia Erastus ai'a hano beiau 'ini, 'iia mau na'i Korin. Mia
Trofimas na mata'i, mau hano baania mau i Maelitas.
21 Timoti, 'oi ha'imaania ataha mai, maigui tari madoraa
ni awarosi.
'Ia Iubiulas, mea Piudens, 'ia Laenas mea Kilodia miraau
hako i noni hinihini na 'ini, rau 'unua wou i ha'atee wa'ewa'e
adaau tana'o.
22 'Io, Timoti, 'au ha'arahesi mia Araha 'ai awa bei'o na'i
tahingamu mia God 'ai ha'agorohi'amou hako.

Na Usu-usu Ana Pol Tanaa Taetas

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Tara'i 'oha ni baronga ta'a'i agaa'i ra 'onaa do ra'i mareho nagau haa'i tarau ma gau 'adoma'inia do 'a gere bwara 'anai gaasi'i. Naasi ta'i mareho na taritari'a beiraaui noni hinihini na'i maraui Krit.

'Iraaui noni nai Krit rau to'ora'i gere herehere adaa'i haraariraau. 'Iraau ra'i sae nara pwari'i raha, ra'i sae 'ada'i 'agerosu, mara awa hahaingahui'a. Na'i madoraa na tara'i noni nai Krit raugu ha'i sae hinihini rau siri ro'u na'i heisoi bei'i baronga ta'a'i adaa'isi. 'Ia Pol 'a usuai usu-usuni tanaa Taetas 'inia 'iia naasi na tatau'aro beiraaui sae hinihini na'i Krit. 'A usu-usu tanaa Taetas 'anai ha'a-aidangisia 'ini'i taha na ta'isada dorai aidangisi'i ma 'anai haa'i. 'Onaa narau huunai hinihinia Jisas rau ga'i ha'ata'inia hura'a suri'i tahitahi adaa'i.

Ma'ata 'a bwara 'anai orisi'i baronga ta'a'i agaa'i 'inia moi wetewete agaau haarigaau. Naasi 'ia Pol 'a usu-usu ro'u 'abaiai tatau'aro anai Hi'ona Maea. Na'i 'oha nagau waia Jisas suri'i tahingagaa'i, na Hi'ona Maea 'a ha'a-wariwarigia baaniai ora-ora'a ma ha'ahaoru'i tahingagaa'i. Ni Hi'ona Maea na 'a'auhigia 'anai orisi'i barongagaa'i nara ta'a'i 'anai awa suriai taha na 'ia God na 'irisia.

'A 'ua? I'oe 'o ha'a-haingahuiai orisi'i barongamu'i nara ta'a'i? Na'i 'oha na 'oi 'oha'iniai buka Taetas 'oi 'omesi'i hei'a'auhi na matai haua i Hi'ona Maea ana God tana'o.

1 Tana'o Taetas:

'Inau a Pol, sae tatau'aro ana God ma'e Ha'ataari ana Jisas Kraest. 'Iia 'a ha'ataariau 'anai 'a'auhiraaui nei na 'ia God 'a bwane 'ome sigihiraau. 'Au 'a'auhiraau dorai hinihinia Jisas ma rai 'iraraai taha na ha'a-momori 'inia. Mana maho ha'a-momori 'isi rai 'a'auhiraau 'anai awa suriai hei'irisina God.

2 Gau 'iraraa do na'i 'oha gai hinihiniai taha na ha'a-momori gai to'oraai 'adoma'i wetewete 'anai daua nagau i tahi tarau. 'Ia God 'a bwane durua tanagaaui tahi tarau na'i madoraa na marewana ai'a awa mau, mea God 'a bwa'i pwari'i.

3 Ma na'i huunai madoraa na 'ia God 'a sigihia, 'agu ha'ata'inia hura'a i taroha gorosi tanaraaui sae. Mea God na ha'atahigaau baaniai ora-ora'a, na ha'a-'u'uriau 'anai taroha'inia hura'a.

4 Taetas, i'oe 'o 'onaai huunai gare agua suria garaa to'oraai ta'i hinihini. 'Au ha'arahesi tanaa Godi Amaga mea

Jisas Kraest i Ha'atahi aga, rarui ha'agorohi'o ma rarui ha'a-
awagorohi'o.

Baronga Ni Na'otara Na'i Heisoi

5 'Au niga'o na'i marau i Krit do i'oe 'oi ha'a-arosiai
tatau'aro ana Araha nau ai'a ha'ahakoa mau. Ma 'au rabasia
do'oi sigihi'i tara'i sae 'anai na'otaranai heisoi suri'i 'omaa
na'i Krit nara hinihini. Ma'oi haa 'onaai bwane 'unua agua
tana'o.
6 'Au 'unua tana'o do na na'otara 'anai heisoi, 'e sae na
awangana 'ai odo-odo na'i maana God, neina 'iraaui noni ra
bwa'i ha'ahunia mwada'u 'inia ta maho. 'Iia 'ai awa moi beia
ta ta'i urao mai abui ha'ata'aiai ha'iwai ana. Mana gare ana'i
rai hinihinia Jisas Kraest ma rai suriai barongana. Neina
bwa'i ta sae 'ai matai 'unua do 'iraau ra'i gare ta'a'i ma'ua
'unua do rau hairaesi di'u.
7 Na na'otara 'anai heisoi, 'ia God na 'ome sigihia 'anai
'omesuriai tatau'aro ana. Tarana naasi nai goro 'inia i
awangana, neina bwa'i ta sae nai ha'ahunia 'inia ta maho.
Ni bwauodo 'e sae na bwa'i ha'ata'ea haaria ma'ua taesu'a
mwada'u. 'E sae na bwa'i gono raha 'ini'i waini bweu
mana awa hahaingahui'a ma'ua pwari'i'i sae 'anai ha'a-
bweubweu'araau 'ini'i ha'a adaa'i.
8 'Iia 'ai abui haa'i maho ta'a'i 'isi, ma'ata 'iia 'ai ha'i sae
baronga goro. 'Ai ha'amaotoraaui mahuara nara boi na'i
'omaa ma'ua ruma ana. 'Iia 'ai wa'ewa'e 'anai awa odo-
odo. 'Ai wetewete 'anai ura bwarasi'i 'ado'ado ta'a'i na'i
tahingana. 'Ai awa odo-odo beiraau i noni ma'ai awa odo-
odo na'i maana God.
9 Mana ha'ahakona, 'iia 'ai dau baabau suri'i huudi
ha'ausuringa'i na garaa hau'i tanaraau ani. Ma naasi
'aigui arari 'anai ha'a-wetewete'i hinihinidaa'i noni 'ini'i
ha'ausuringa'i nara odo-odo. Ma na'i 'oha na sae 'a ai'a
'adoma'i aratara 'ini'i huudi ha'ausuringa'i, 'iia 'ai ha'ata'ini'i
hura'a i taritari'a ana'i.
10 'O 'iraraa, 'a rago i nei na'i Krit nara ai'a raba
rongosuriai Taroha Goro 'inia Jisas Kraest, ororiu 'iraau i Jiu
nara ha'i sae hinihini mara rabasia do gai ha'isuri'i mau i
ringe adaa'i. 'Iraausi rau pwari'iraau moi inoni 'ini'i ha'atee
ra rongo to'o bweubweu'a narau haa'i.
11 Taetas, 'oi ha'a-papakuraaui nei ra heitaroha'i pwap-
waari'i, 'inia ra rago'a i nei narau ha'ata'ai'i hinihinidi
beia Jisas Kraest. Tara'i sae ha'iwai bei'i gare adaa'i rau
rihosi hako'a. Ra pwari'iraaui noni 'ini'i ha'ausuringa'i
pwapwaari'i 'anai rahi'i pwaranga i ha'a adaa'i.
12 Na'i 'oha bwani, 'e sae ni Krit narau 'adoma'inia do'e sae
madoma, 'a ha'atee o'ani, "'Iraaui sae ni Krit ra'i sae 'ada'i

pwari'i! Ra hehere ta'aa 'onaai'i mwamwaa wawauru. Rau
'age'age marau ngangaura'a.”
13 Mana ha'atee 'isi ra ha'a-momori di'u! 'Iraaui Krit rau
o'asi mora, ma rai o'asi'a. Hoita, naasi nau 'irisia 'inia do'oi
ha'atee wetewete tanaraaui nei rau suri'i ha'ausuringa'i
pwapwaari'i, marai hinihini'i huudi ha'ausuringa'i!
14 Marai abui suri'i moi mamaani 'oni'oni adaa'i ha'ausuri
'ada'i Jiu, ma'ua ringeringe adaa'i nei ra ai'a rabasi'i huudi
ha'ausuringa'i.
15 Mwani maho hako ra goro tanaai sae na odo-odo na'i
maana God. Me tanaai nei na do'o'a na'i maana God ma ai'a
hinihinia Kraest, 'a 'adoma'inia dona mwani maho ra ta'a'i.
'Iraaui sae o'asi, na 'adoma'idaa'i ra ta'a'i mara ai'a 'iraraai
maho na goro mana maho na ta'aa.
16 Rau 'unua do rau aidangisia God magu barongadaa'i
mana tatau'aro adaa'i 'a ha'ata'inia do 'iraau rau ai'a
aidangisia God. Rau honu 'iniai ta'aa marau ai'a suri'i ringe
ana'i a God. Rau ai'a arari 'anai haa'i maho goro.

2

Awanga Ni Sae Hinihini

1 Taetas, 'oi abui 'onaairaaui sae ra heheitaroha'i pwap-
waari'i. Ma'ata na ha'ausuringa'i amu'i tanaraaui sae
hinihini rai odo-odo 'onaai ha'ausuringa'i ana'i a God.
2 'Oi ha'ausuriraaui sae wari marai 'omesuriraau haari-
raau baaniai ora-ora'a. Na awahadaau 'ai odo-odo neina
'iraaui noni rai ha'ahouraau. Mana hinihinidaau 'ai odo-
odo ro'u marai ta'ahiraaui sae suri'i maho rau haa'i. Mana
hinihinidaau 'ai hano daara'i, rei'uaa na mwani maho ta'a'i
rai to'oto'o.
3 'A o'asi ro'u, 'oi ha'ausuriraaui urao wari marai
ha'ata'iniai ha'ahou tanaa God suri'i mwani maho narai
hau'i. Rai abui to'o haisubuni marai abui gono raha 'ini'i
wai ni bweu. Rai abui haa o'asi, ma'ata rai ha'ausuriraaui
noni 'ini'i baronga goro.
4 'Iraaui urao wari rai ha'ausuriraaui urao haoru 'anai
ta'ahiraaui mwane mana gare adaa'i.
5 Rai ha'ausuriraau marai 'omesuriraau haariraau baa-
niai ora-ora'a marai awa suri'i mwane adaa'i. Rai
ha'ahou'i mwane adaa'i marai araisuriraau ro'u. Rai
'omesuri ha'agorohi'i mwane adaa'i bei'i gare adaa'i
marai 'a'auhiraau ro'u i noni 'etea. 'Onaa rai ha'isuri'i
ha'ausuringa'i 'isi, 'a bwa'i nei 'ai 'unu ha'ata'aia mwada'u i
awangadi sae hinihini.
6 Taetas, 'oi ha'ausuriraau ro'u i sae mwane haoru. 'Oi
ha'a-'o'oriraau marai 'omesuriraau haariraau baaniai ora-
ora'a.
7 Nai'i suri'i mwani maho, 'oi ha'ata'ini'i tanaraaui taha
nara goro ma odo-odo 'anai suri'i. Mana ha'ausuringa'i

amu'i ra ga'i odo-odo tarau 'anai ha'ata'inia do'o 'adoma'i
ha'a-ororiu'i.
8 Mana ha'atee amu'i ra ga'i ha'a-momori tarau neina abu
ta sae 'ai ha'atee ha'ata'ai'i ha'ausuringa'i amu'i. Ma 'onaa 'ai
o'asi, 'iraaui nei narau ura bwarasi'o raigui ninima 'oha rau
bwa'i sadoia ta here 'anai 'unu ha'a-ta'aigaaui sae hinihini
'inia.
9 Ma 'oi ha'ausuriraau ro'u i slev. Rai araisuriraau
bwauodo adaa'i suri'i mwani maho rau 'unu'i tanaraau.
Marai haa'i maho na bwauodo adaa'i rai wa'ewa'e 'ini'i. Rai
abui heiraeraesi beiraau
10 ma'uasi beriraau. Ma'ata rai tau'aro goro, neina
'iraaui bwauodo adaa'i rai ha'a-'u'uriraau. Miraaui sae rai
'ome 'iraraa i tau'aro mana barongadaau na goro. Mana
awahadaau na goro rai re'ia marai raba suria ha'ausuringa'i
ana'ia God na ruhasigaau baaniai ora-ora'a.

11 Taetas, 'oi ha'ausuriraaui noni hinihini 'anai awa odo-
odo, 'inia 'ia God 'a goro 'inigia rei'uaa gau ai'a arari. 'A
ha'ata'iniai goro ana 'inigia 'oha na ha'ataaria mai a Jisas
'anai ruhasiraaui noni baaniai ora-ora'a.
12 Mea God 'a ha'ausurigaau 'anai rihosi baaniai ringe
i ahurodo mana 'adoma'i ta'a'i ni marewana. 'A
ha'ausurigaau magai to'oraai wetewete 'anai 'omesurigaau
haarigaau baaniai ora-ora'a, ma 'anai awa odo-odo mana
awa suriai hei'irisina God na'i marewanani.
13 Gai awa odo-odo o'asi, 'oha gau totoriai boi aho'i ana
God aga, 'ia Jisas Kraest, beiai mena mana raraha. Magai
wa'ewa'e 'oha gai 'omesiai boi anai Ha'atahi.
14 'Ia Jisas 'a watea haaria 'anai mae taragaau 'anai
ruhasigaau baaniai ora-ora'a ma ro'u 'anai ha'a-ai'a'i ora-
ora'a agaa'i neina 'igaau gai ha'i inoni ana'i magai 'adoma'i
raorao 'anai hau'i mwani mareho goro.

15 Nara 'isi mareho nau 'irisi'i do'oi ha'ausuriraau 'ini'i
noni hinihini na'i Krit. 'Oi ha'a-'o'oriraau 'anai araisuri'i
marai ha'isuri'i ha'ausuringa'i amu'i. 'Oi ha'atee wetewete
tanaraaui nei nara ai'a raba araisuri'o 'inia i'oe naasi
na'otara adaau. 'Oi abui watea do rai wana bodio 'ini'o.

3

Ha'ausuringa'i 'Ada'i

Barongadaa'i Sae Hinihini

1 Taetas, 'oi ha'a-'adoma'i aho'isiraau ro'u i noni hinihini
marai 'adoma'i ha'ahouraau mana araisuriraaui nei rau
na'otara miraaui nei ra to'oraai mena ni 'omesuri na'i
gaumani. Rai 'adoma'i aratara ro'u 'anai hauai taha ra goro
mara odo-odo 'anai 'a'auhiraaui noni.

2 Abu ta sae 'ai ha'atee ha'ata'aiai nata sae, ma'ua awa
ha'a-heita'ia'i noni. Ma'ata rai awa 'abenga'i beiraaui sae
marai ahumwa'eta 'anai 'a'auhiraau.
3 Gau ga'i 'a'auhiraaui noni, 'inia na'i na'o, 'igaau gau
ahurodo ga'u mia God 'agu ruhasigaau. Gau bweu magau
hairaesi beia God. Miraaui sae rau pwari'igaau dogai haa'i
here ta'a'i. Gau bwarai ura bwarasiai hei'irisi anai abe
mana awangagaau 'ado dangi 'anai hau'i moi mareho ta'a'i
mana kakawa 'omesiraaui sae 'ini'i mareho narau to'ora'i.
'Iraaui sae rau 'utaigaau migaau 'utairaau ro'u.
4-5 Rei'uaa na gau o'asi, 'ia God, na ruhasigia baania i ora-
ora'a, 'a ha'ata'iniai heita'ahi ana tanagaau na'i madoraa
na ha'aboihia Jisas. 'A ruhasigia, ai'a do mareho gau haa'i
ra odo-odo, me suriai heita'ahi ana tanagaau. 'A haua
tanagaaui Hi'ona Maea ana 'anai ha'a-wariwarigaau baaniai
ora-ora'a ma gai to'oraai tahinga haoru.
6 God 'a watea dadara'a mai Hi'ona Maea ana tanagaau
mai awa na'i raroga, 'inia Jisas Kraest 'a mae 'inigaau.
7 Rei'uaa gau ai'a arari, 'ia God 'a goro 'inigia ma 'unua do
gau odo-odo na'i maana. Ma haua tanagaaui Hi'ona Maea
magai ha'i gare ana'i neina gai 'iraraa ha'a-momori do gau
daua'a i tahi tarau.
8 Ni mareho nau 'unu'isi, ra odo-odo mara ha'a-momori.
'Io, 'au rabasia do'oi hadahada wetewete tanaraaui noni
hinihini na'i Krit, neina 'iraaui nei ra 'u'uria God rai 'adoma'i
raorao 'anai wate'i madoraa adaa'i 'anai hau'i mwani maho
goro tanaraaui noni. 'Inia na mareho nau 'unu'i 'isi, ra goro
hako mara matai 'a'auhiraaui noni.
9 Taetas, tara'i sae ra ai'a here goro moe'a. Tara'i madoraa
ra to'o heitohetohe moi, ma tara'i 'oha ra heitohetohe
nga'ini'i burungadaa'i, ma tara'i 'oha ra heitohetohe nga'ini'i
ringe ro'u na usu'i a Moses. I'oe 'oi abui awa beiraaui noni
o'asi, 'inia mareho 'isi ra ai'a goro mara bwa'i 'a'auhia ta
sae.
10 'Onaa ta sae hinihini 'ai heitohetohe tarau 'ini'i maho
o'asi, 'oi ha'aabua. 'Onaa 'o 'unua tanaa ha'arua do'ai pa-
paku mana saesi 'ai heitohetohe mau, 'oi abui ha'apapakua'a
ro'u. Ma na'i 'ohasi, 'oi abui watea do'ai hadahada na'i ruma
maea amoou.
11 Taetas, gau 'iraraa doni sae o'asi, ra mamaani hiosi'i
huudi ha'ausuringa'i. Mana barongadaa'i ra ha'ata'inia goro
do'ia God 'ai ha'a-mama'airaau 'ini'i ora-ora'a adaa'i.

Ha'atee Ha'ausuringa'i Ha'ahako Ana Pol

12 'Inau wai awa na'i 'omaa i Nikopolis suri'i hura ni
awarosi. Mawaigui 'ari Nikopolis, wai ha'ataaria ga'u wou
a Atemas ma'ua Tikikas bei'o na'i Krit. Madoraa ta nei
'inirarua nai ataha bei'o, 'oi ha'imaania ma'ata'a do'oi ataha
mai beiau na'i Nikopolis.

13 Ma 'au rabasia ro'u do'oi ha'imaania 'omesurirarua goro
i rua mwaneni, 'ia Apolos mea Sinas, 'e loea. Na'i 'omesuri
na'oi haua 'oi ha'imaania dona awa na rarui haa, abu ta
mareho rarui pwapwaku 'inia na'i 'aariha adarua.
14 Taetas, 'oi ha'ausuriraau moe'a i sae hinihini na'i Krit do
rai tagora raha 'anai haa'i maho goro. Neina rai 'a'auhiraaui
nei ra rabasiai hei'a'auhi ma rai abui awa pwaranga.
15 'Io, 'iraau hako i noni hinihini 'ini rau ha'atee wa'ewa'e
tana'o. 'Oi 'unuai ha'atee wa'ewa'e ameeu ro'u tanaraaui nei
hinihini narau ta'ahi'ameu.
'Au ha'arahesi mia God 'ai ha'agorohi'amou hako.

Na Usu-usu Ana Pol Tanaa Pilimon

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'Oha na 'e sae na haa i taha nagau arunga ta'aa di'u 'inia, 'a gere bwara 'anai 'adoma'i nugasia. Ni marehosi 'ia Pol 'a aidangisia na'i 'oha na hauai usu-usuni tanaa Pilimon.

'Ia Pilimon 'e ta'i sae toto'ora na awa na'i 'omaai Kolosae. 'Iia 'a to'oraai kae ruma ma to'ora'i ro'u i mwani slev nara tau'aro tanaa. Hoita, 'a 'ariwou ma'e ta'i 'iniraaui slev ana'isi 'a beriai ha'a ma hora'a. Mia Pilimon 'a taesu'a 'ana 'iniai here na hauasi.

'Ariwou ma'e ta'i 'oha na 'ia Pilimon 'a daa i usu-usu baania Pol. Na'i 'ohasi 'a kae heimwaota'i di'u na'i 'oha na aidangisia do 'ia Pol 'a heisadoi beia Onesimas na horasi. 'Irarua raru awa goni na'i rumaniho'o, ma na'i madoraa nararu awa 'isi 'ia Onesimas 'a rihosi ma hinihini. 'Ariwou ma garangi'ai 'oha nara ga'i ha'ahura'ahia Onesimas baaniai rumaniho'o. 'Ia Pol 'a hadahada wetewete tanaa do'ai 'ari aho'i beia Pilimon. 'Ia Pol 'a 'irisia do'ia Pilimon 'ai 'adoma'i nugasia Onesimas, mai waia aho'i siri na'i raronai ruruha ana. 'Ia Pol 'a 'unua do 'iia 'ai taha mau beia Pilimon na'i muri 'anai 'omesia do mwane maho ra 'ari odo-odo.

Na'i Baebol 'a ai'a ha'arangasia goro hura'a taha nagu haua Pilimon na'i murinai 'oha na 'oha'iniai usu-usuni. Ma'ata ni taha na'ia Pol 'a usu'i na'i usu-usuni ra rawamataa goro. 'Ia Pol 'a 'unua do na'i 'oha nagai ha'atari'aa ta maho tanaa ta sae gai aho'i 'ari beia 'anai ha'angonia 'anai 'adoma'i nugasigia. Mana'i 'oha narai haa'i taha na taritari'a tanagia, gai to'oraai 'adoma'i nugasi tanaraaui nei nara haa'i taritari'a tanagia. Na'i 'oha na'oi 'oha'iniai Pilimon, 'oi 'adoma'i sibasiba 'inia tei na 'o ga'i 'adoma'i nugasia 'inia ta maho.

1 Tana'o Pilimon, sae goro agua na garaa tatau'aro tanaa God:

'Inaua Pol nau hauai usu-usuni na'i madoraa nau awa i rumaniho'o 'iniai taroha'inia agua i Taroha Goro 'inia Jisas Kraest. Mia Timoti, do'oragaau na'i Kraest, 'a awa beiau ro'u 'ohani.

2 'Oi 'unuai ha'atee wa'ewa'e ameeu tanaai asimeeu beia Kraest, 'ia Apia, ma ro'u tanaa Akipas, na wetewete 'anai ura bwarasiraaui maerongagaa'i. Ha'atee wa'ewa'e ameeu tanaraau hako ro'u i noni hinihini nara ririhunga'i na'i ruma amua.

3 Mau ha'arahesi mia God i Amaga, mea Araha aga, 'ia Jisas Kraest, rarui ha'agorohi'amou mararui ha'a-awahi'amou goro.

Heita'ahi Mana Hinihinina Pilimon

4 'Oha nau ha'arahesi 'a'auhi'o Pilimon, 'au ha'atee
ha'agorohia taraua God.
5 'Inia 'au rongo to'oana i heita'ahi na'o haa tanaraau hako
i noni hinihini mana hinihinimu beia Jisas, Araha aga.
6 Mau ha'arahesi dona hinihinimu beia Kraest 'ai 'a'auhi'o
'anai hauai taha na odo-odo. 'Onaa 'ai o'asi, 'ai ha'a-
aidangisi'o ro'u wou 'ini'i mwani maho goro 'ia God na haa'i
tanagia na'i tahingaga beia Kraest.
7 'Au ha'atee ha'agorohia ro'ua God 'iniai heita'ahi amua
tanaraaui noni ana'i na ha'a-wetewete'i 'adoma'idaa'i. 'Au
wa'ewa'e di'u 'inia, ma ha'a-wetewetea di'u ro'u wou i
'adoma'igu.

Pol 'A Ha'angonia Pilimon

Do 'Ai 'Adoma'i Nugasiai 'Inona Onesimas

8-9 Tarana naasi, 'au raba ha'angoni'o 'anai hauai maho na
odo-odo do'o ga'i haua. 'Onaa 'au rabasia, 'au ga'i matai ha'a-
'usu'usu'o moi, 'inia 'inau 'e Ha'ataari ana Kraest. Ma'ata,
wai ha'angoni'o moi 'iniai heita'ahi agaraa hairiu. 'Onaai
'iraraa amua, 'inau 'au wari'a, mau awa na'i rumaniho'o
'inia i tatau'aro agua tanaa Kraest.
10 Naasi, 'au ha'angoni'o do'oi arunga ta'ahia Onesimas,*
'inia 'iia 'au waia mai tanaa Kraest na'i madoraa nau awa
'ini na'i rumaniho'o, ma 'iia 'a 'onaa do 'e gare agua.
11 'Iia ai'a 'a'auhi'o ga'u na'i na'o, me na'i 'ohani 'iia 'a matai
'a'auhigaraa di'u.
12 Ma rei'uaa nau ta'ahia di'u, me wai ha'ataaria'a aho'i
wou tana'o.
13 'Au 'irisia do 'a ga'i awa moi 'ini beiau mai 'a'auhiau na'i
'oha nau awa i rumaniho'o 'iniai taroha'inia agua i Taroha
Goro. Me 'iniai ai'a awa amua 'ini, 'iia 'a ga'i hauai tau'aro
na i'oe 'o ga'i haua.
14 Ma'ata, 'a ai'a goro do'ai 'a'auhiau 'oha nau ai'a ha'a-
tohonga'inia bei'o. 'A goro 'onaa 'oi ha'awatea, ma'ata
'oi watea beiai 'adoma'imu hako, 'a gasi 'onaa do'au ha'a-
'usu'usu'o moi 'inia.
15 Gasi 'ia God 'a ha'awatea Onesimas do'ai hora baani'o
suria ta gere madoraa moi, neina 'oha nai aho'i mai, naasi
'aigui awa tarau'a bei'o.
16 'Iia ai'a do'e slev moi tana'o, ma'ata 'ohani 'iia 'e huunai
do'oramu na'i Kraest nau ta'ahia di'u. Ma na'i 'ohani, ni
heita'ahi amua tanaa 'ai di'ua ro'u i heita'ahi agua. 'Inia 'oi
ta'ahia, ai'a do 'onaa moi sae tatau'aro me 'ai 'onaa do 'iia 'e
do'oramu ro'u beia Kraest.

---

* **1:10** 10 Ni 'ado'ado 'anai Onesimas na'i ha'atee ni Grik naasi hei'a'auhi.

17 'Inau 'e ta'i bei'o na'i ruruha ana Kraest. Naasi 'au rabasia do'oi ha'amaotoa aho'ia Onesimas 'onaai ha'amaotoau na'o ga'i haa.
18 'Onaa 'e mareho na ha'atari'aa tana'o ma'ua 'e ha'a na ai'a su'ua, 'inau na waigui orisia aho'i tana'o.
19 'Anai ha'ata'inia do 'inaua Pol wai su'u'i aho'i tana'o i mareho 'isi, 'au usua dio i tatarani 'inia i rimagu haariau. Sae tatau'aro agua 'agu ai'a usu-usu'a tanaau. Hoita, ma'oi aidangisia do'e maho na i'oe 'o ai'a su'ua ro'u mau tanaau na raha di'uai kaoni ana Onesimas. Naasi i 'a'auhi'o nau haa 'anai ha'a-aidangisi'o 'inia i tahinga haoru beia Kraest.
20 Hoita, do'oragu beia Kraest, 'au ha'angoni'o 'anai ha'amaotoa aho'i. 'A goro 'oi ha'a-wa'ewa'eau na'i tahingagu, 'inia 'igaraa 'e ta'i beia Kraest.
21 'Au hauai usu-usuni 'inia 'au 'iraraa do'oi ha'isuriai maho nau ha'angoni'o 'inia. Mau 'iraraa ro'u do'oi goro 'inia Onesimas di'u'i maho nau 'unu'i 'isi.
22 Ma'e ta'i mareho ro'u nau raba 'unua tana'o. 'Au 'irisia do 'oi ha'aagaua ta dora taragu na'i ruma amua, 'inia 'au hinihini do'ia God 'ai arami'i ha'arahesi amoo'i 'iniau. Ma bwa'i orea mawai ataha aho'i bei'amou.

Ha'atee Ha'ahako

23 'Io. 'Ia Epafaras 'a 'unuai ha'atee wa'ewa'e ana tana'o. 'Iia 'a awa ro'u beiau na'i rumani ho'oni, 'iniai haua ana ro'u i tatau'aro ana Jisas Kraest.
24 'Ia Mak, 'ia Aristakas, 'ia Dimas mea Luk, mwane rau 'a'auhiau 'anai taroha'iniai Taroha Goro, rau 'unua tanaau dowai ha'ataaria ro'u wou i ha'atee wa'ewa'e adaau tana'o.
25 'Au ha'arahesi mia Jisas Kraest, i Araha aga, 'ai ha'agorohi'amou hako.

Na Usu-usu Tanaraaui
Hibru

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Tara'i sae rau 'adoma'inia do'oi ha'isuri'i ma'ata i Ringe ma'oigui matai ha'i sae hinihini. Rau ai'a aidangisia do 'a 'ari moi suriai hinihini na'o haua beia Jisas.

Ni Hibru 'e usu-usu nara haua tanaraaui Jiu narau hinihini maragu ura wetewete di'u mau suri'i ringeringe mana ha'atora na'ia Moses na 'unu'i tanaraau. 'Ia mo'o na usuai usu-usuni 'a 'unua hura'a do ni mareho na ororiu di'u naasi 'anai 'irara ha'agorohia Jisas, 'inia 'iia naasi God. 'Ia Jisas naasi na ha'a-arotaha'i duruduru mana ha'atee rarabea nara haa'i rarabea 'ohabwani. Ma 'unua ro'u do ai'a ta'isada do gaigui suu ho'asi tarau'a ro'u, 'inia 'ia Jisas 'a watea haraaria 'onaai ho'asi 'ana'ai mwane 'oha 'anai horigia baani'i ora-ora'a agaa'i. 'Ia Jisas 'a tahangiai tara tanagiai noni 'anai 'ari daara'i beia God. Na'i ringeringe adaaui Jiu, gau 'iraraa do 'iraau moi tara'i sae ororiu 'onaai Piriisi narau matai siri na'i raronai Ruma Maea adaau 'anai ataha beia God.

'Ia mo'o na hauai usu-usuni, 'a raba ha'a-aidangisiraaui Jiu do naia moi na hinihini naasi na'ia God nai wanawana na'iei. 'A ai'a rabasia do 'iraaui sae hinihini rai suria aho'i mwani ringeringe ana'ia Moses. 'A 'irisia moi dorai ura baabau na'i hinihini adaau beia Kraest.

Jisas Kraest Garena God

1 Na'i 'oha bwani 'a ragoi 'oha ma ragoi herehere na 'ia
God na haa'i 'anai hadahada tanaraaui wauwa agaa'i. Ma
sigihiraaui rarabea 'anai ha'arangasi'i hura'ai hadahada 'isi.
2 Mei suri'i dangi ha'ahako nagau awa suri'i madoraa
'inisi, 'ia God 'a ha'ataaria mai Garena 'anai 'unu'i hura'ai
ha'atee ana'i tanagiai inoni. Mia God 'a 'ome sigihiai
Garena 'anai to'ora'i mwane mareho hako, mana Garena
'a ha'apwa'araai marewana mana ahoasara mana mwane
mareho hako na'i raroda suriai hei'irisina God.
3 'Iia na ha'ata'inia hura'ai rarahana mana gorohana God,
mana barongana'i ra ta'isada hako bei'i barongana'ia God.
'A dau goni'i hako i mwane mareho 'iniai mena anai ha'atee
ana na wetewete. 'A mae 'anai ha'a-wariwarigia baaniai
ora-ora'a magu 'ari heinagu auru na'i dora ni mwaeraha
na'i aba odona God na mena di'u'i mwane mareho hako.

Kraest 'A Ororiu Di'u'i Enjel

4 Ni mareho 'isi ra ha'ata'inia do'ia Kraest 'a ahaaha
di'uraaui enjel. Ma na'i 'oha na 'ia God 'a 'unua Kraest 'iniai

Garena ma ai'a 'unua 'iniai enjel 'a ha'ata'inia ro'u i ahaaha
ana Kraest.
5 Gau 'iraraa do 'ia Kraest 'a ahaaha di'uraau suria 'ia God
'a ai'a o'ani 'inia ta ta'i 'ini'i enjel ana'i,
“I'oe naasi gare agua,
na'i 'ohani 'inau naasi Amamu.”*
Mia God ai'a do 'iia 'ai o'ani 'inia ta enjel,
“'Inau naasi Amamu,
me i'oe naasi gare agua.”†
6 Mana'i 'oha na 'ia God 'a ha'ataaria mai huunai ta'i Garena
na'i marewana 'a o'ani,
“'I'amoui enjel hako, moi ha'aasaa.”‡
7 Mia God 'a ha'atee o'ani 'ini'i enjel ana'i,
“'I'amou mou tau'aro tanaau,
ma 'onaa wai 'irisia, moi hura'a 'onaai ro'a,
ma'ua 'onaai ngarungarui 'eu.”§
8 Mei tanaai Garena 'ia God 'a o'ani,
“I'oe God, na hourana amua 'ai awa tarau tarau.
'O heimarungi beiai ahu odoni na'i hourana amua.
9 'O ta'ahiai mareho na odo-odo na inoni na haa'i,
ma'o 'ita'i maho nara ai'a odo-odo.
Na tarana naasi nau 'ome sigihi'o 'inia,
mau haua tana'o i wa'ewa'e mana ha'ahou na di'u
baaniraaui nei namou poru goni goro.”*
10 Mia God 'a 'unua o'ani ro'u 'iniai Garena,
“Araha, mau mai taraawa'ana, i'oe 'o ha'apwa'araai mare-
wanani.
Baaniai rimamu na'o tau'aronai ahoasara mana mwane
mareho na'i rarona.
11 Na mwane mareho 'isi rai ai'a'i moi, ma'ata i'oe 'oi awa
tarau.
Rai hanoriai ta'aa 'onaai'i bwana bwani.
12 'Oi here rumirumi'i 'onaai to'oni ta'aa,
ma'oi orisi'i moi 'onaai sae na orisi 'iniai bwana na
ho'osia.
Mi'oe 'o bwa'i orisi,
ma'o bwa'i matai mae'a ta 'oha.”†
13 'Ia God 'a ai'a o'ani 'inia ta ta'i enjel ana'i,
“'Oi heinagu auru na'i aba odogu,
tari 'oha wai nugaraaui maerongamu'i
na'i bahainai heimarungi amua.”‡
14 Ni enjel 'isi ra'i sae tatau'aro moi. Ra'i mareho tahitahi na
'ia God 'a ha'a-taariraau mai 'anai 'a'auhiraaui nei naraai
dauai tahi tarau.

---

* **1:5** 1:5 Psalm 2:7 † **1:5** 1:5 2 Samiuel 7:14 ‡ **1:6** 1:6 Diutronomi 32:43
§ **1:7** 1:7 Psalm 104:4 * **1:9** 1:8-9 Psalm 45:6-7 † **1:12** 1:10-12 Psalm 102:25-27
‡ **1:13** 1:13 Psalm 110:1

2

'E Ha'abasu

1 'Iniai ororiu na haa i Garena, gai dau baabau suri'i
ha'ausuringa'i ha'a-momori nagau bwane rongo'i, neina gau
bwa'i matai su'a hairiu suri'i hinihinigaa'i.
2 Ha'atora na 'ia God 'a ha'a-taariraau mai enjel 'anai
maani'i tanaraaui wauwa agaa'i, ra'i mareho 'anai 'adoma'i
hihi'a 'ini'i. 'Inia 'ia mo'o na ai'a araisuri'i, 'ai daua ma'ata'a
i ha'a-mama'ai ohanai taha na ha'atari'aa.
3 Naasi, 'a ha'ata'inia do 'ia God 'ai ha'a-mama'aigaau
ma'ata, 'onaa nagau bwa'i 'adoma'i ororiu 'iniai 'ado'ado
ana 'anai ha'atahigia. Mana here na haua 'anai ha'atahigia
'a goro di'u. 'Ia Araha na ha'arangasia tahamora hura'a i
'ado'ado naasi, miraaui nei narau awa beia marau rongoa
rau ha'ata'inia hura'a tanagia do 'a ha'a-momori.
4 Ma 'anai ha'ata'iniai ha'a-momori adaa'i tanagia, 'ia God
'a hauai mena tanaraau 'anai hau'i mwane ha'abu'oahu
mana ha'ara ma ha'atora'ini'i bane ni tatau'aro baaniai
Hi'ona Maea tanaraaui noni hinihini suriai hei'irisina.

'Ia Jisas 'A Aho'ita'i Noni

5 'Ia God 'a ai'a 'ome sigihiraaui enjel 'anai heimarungi na'i
marewana haoru nai boi ta'oha. Naasi marewana nagau
hadanga'inia ani.
6 'E dorai Usu-usu Maea na o'ani,
“God, 'a 'ua 'o 'adoma'i ororiu 'iniraaui noni ma'o raba
taguma'iniraau?
7 Na'i na'o ga'u 'o ha'a-anoanoraau baaniraaui enjel.
Mana'i 'oha nai boi mau, 'oi ha'a-ororiuraau ma'oi haua
tanaraaui ha'ahou na raha.
8 Mana mwane mareho hako 'oi nuga'i na'i bahainai
heimarungi adaaui noni.”*
Hoita, ra 'unua na'i dorai Usu-usu Maea naasi do 'e 'oha
nai boi na 'iraaui inoni rai marungi'i mwane mareho hako
na bwa'i do ta ta'i mareho na do 'aigui doe. Me na'i 'ohani,
gau ai'a 'omesia mau doni inoni ra marungi'i hakoi mwane
mareho.
9 Ma'ata, 'ia Jisas gau 'omesia do na'i na'o ga'u, 'ia God 'a
ha'a-anoanoa baaniraaui enjel do neina 'ai ha'ata'iniai goro
ana God na'i mae na haua 'iniraau hako i noni. Ma 'iniai
mae na haa 'inigia, 'ia God 'a ha'a-ororiua ma haua tanaai
ha'ahou na raha.
10 'Ia God 'a ha'apwa'ara'i mwane mareho hako neina gai
ha'aasaa 'ini'i. Naasi 'a odo-odo do 'ai ha'awatea do 'ia Jisas
'ai rongomaata'i. 'Inia na mae na haua, 'a ha'a-araria 'onaai
na'otara odo-odo 'anai na'otaranai kae ruruhai noni 'anai
daua nadaaui ha'ahou mana tahi tarau.

---

* **2:8** 2:6-8 Psalm 8:4-6

11 Naasi 'ia Jisas miraaui noni na ha'amaearaau 'e ta'i
ruruha narau to'oraai ta'i Ama. Mia Jisas ai'a ninimata'i
'unuraau 'ini'i do'orana'i mana asina'i.
12 Mia o'ani 'inia God,
"'Inau wai taroha'inia hura'a tanaraaui do'oragu'i mana
asigu'i tau'aro hauasa na'o haa'i.
Wai gana ha'aasa'o na'i 'oha rai boi goni 'anai
ha'arahesi'o."†
13 Mia o'ani ro'u, "'Inau wai 'u'uri na'i hungamu," magu
o'ani ro'u, "Ninauni, beiraaui gare na'o hau'i mai tanaau."‡
14 Ni gare na 'unu'isi ra'i inoni moi. Naasi 'ia Jisas 'a boi
ha'i inoni 'onaairaau. 'A haua o'asi do 'iniai ha'i inoni ana,
'iia 'ai matai mae, mana'i mae nai haua 'ai matai ha'a-ai'aa
i mena ana Saetan na to'oraai mena ni ha'amaesi.
15 Mana'i moi here naasi na matai ruhasiraaui nei na
'onaa doni 'ado'ado ni mamaa'usiai mae 'a ho'osiraau
taraawa'a mau mai 'oha rau kekerei.
16 Gau hako gau aidangisia do boi na haua Jisas 'a ai'a
boi 'anai 'a'auhiraaui enjel, ma'ata 'a boi 'anai 'a'auhiraaui
warowarona'i a Ebraham.
17 Naasi 'anai 'a'auhigia goro, 'a ororiu do'ia Jisas 'ai
ha'ata'isadaa beiraaui do'orana'i mana asina'i. 'A haua
o'asi neina na'i tatau'aro ana tanaa God, 'iia 'ai 'onaai
Bwauododaaui Piriisi nai mangudi nai ahu ta'ahiraaui inoni
ana'i. Ma ro'u, 'ai matai mae 'onaai ho'asi 'anai ha'a-ai'a'i
ora-ora'a adaa'i noni.
18 Ma naasi 'a matai 'a'auhiraaui nei na 'ia Saetan 'ai
ohongiraau, 'inia 'iia haaria Jisas 'a siri na'i rongomaata'i
mana heiohongi.

3

Jisas 'A Ororiu Di'ua Moses

1 Mwane do'ora mana asigu'i na 'ia God 'a soi'amou
'anai ha'i noni ana'i ma 'anai awa beia ara'ai Aro! Moi
wai'ado'ado surisuria Jisas nagau hinihinia do'ia God na
ha'ataaria mai 'onaai noni heitaroha'i ana ma 'onaai
Bwauododaaui Piriisi.
2 'Iia 'a mangudi na'i tatau'aro ana tanaa God na sigihia
'ana, 'onaai mangudi na haua Moses tanaa God 'oha na 'ia
God 'a ha'a-'u'uria 'iniraaui nei ana'i nara 'onaai ta'i ruruha.*
3 'A 'ua? 'Onaa ta sae nai tagorahiai ruma 'anai ruruha
ana, 'a odo-odo do gai ha'ahouai ruma ana di'ua mo'o
na tagorahiasi? 'A o'asi ro'ua Jisas. 'Iia naasi nagau ga'i
ha'ahoua di'u baania Moses.

---

† **2:12** 2:12 Psalm 22:22 ‡ **2:13** 2:13 Aisaea 8:17,18 * **3:2** ***'Iniraaui nei ana'i:*** Na'i ha'atee ni Grik ra 'unua "'iniai ruma ana God." Ma'ata ni 'ado'ado 'ana 'a ta'isada moi.

4 'Adona hakoi ruma ra to'o sae na tagorahi'i, ma'ata 'ia
God naasi na tagorahi'i mwane mareho.
5 'Ia Moses 'e inoni tatau'aro moi magu mangudi na'i
tau'aro ana beiai ruruha ana God. Mana tatau'aro ana,
naasi 'anai ha'ata'inia tanaai ruruha ana God i taha na 'ia
God 'aigui 'unu'i mau ro'u na'i muri.
6 'Ia Kraest 'a mangudi ro'u na'i tatau'aro ana. Ma'ata
'iiasi ai'a inoni tatau'aro me 'iia naasi bwauodo, suria
'iia 'e Garena God. Migaau naasi ruruha ana God 'onaa
gai dau baabau tarau suri'i hinihinigaa'i, marai raorao i
'adoma'igaa'i 'iniai 'adoma'i heitotori 'ini'i duruduru ana'ia
Kraest tanagia.

Dora ni Mamaro

Tanaraaui Inoni Ana'ia God

7 Naasi 'a 'onaai ha'atee anai Hi'ona Maea na o'ani,
"Dangini moi bahurongoai taha 'ia God amoou na 'unua
tana'amou.
8 Moi abui rongoasa 'onaairaaui wauwa amoo'i 'ohabwani
narau hairaesi beia God,
marau haa'i mareho ta'a'i na'i dora mangasara 'anai
sadoia 'onaa God 'a ahumaratanoa ma'ua ai'a."
9 Mia God 'a o'ani, "Rau bonasiai ha'imaaniau rei'uaa narau
bwane 'omesi'i mareho nau hau'i tanaraau suriai hai
tangahurui harisi.
10 Tarana naasi nau taesu'a 'inia 'adaau mau o'ani, ''Iraau
'ageta'i awa suriau tarau marau kakawa suri'i ha'atee
agu'i.'
11 'Au taesu'a 'adaau mau hauai duruduru na wetewete
o'ani,
'Rau bwa'i tari mwada'u beiau na'i dora ni mamaro!' "†
12 Naasi moi 'ome'ome goro, arai do'ora mana asigu'i! Moi
abu ha'awatea dona tahingamoo'i rai honu 'ini'i mareho
ta'a'i ma'ua 'adoma'i heiruarua'a. Mou gasigu rihota'i
baania God na tahitahi.
13 Ma naasi, na'i dangini, 'oha namou to'o madoraa
mau 'anai bahurongoa God, 'a goro domoi ha'a-ta'u'u'amou
hairiu 'ado dangi. Moi haua o'asi 'anai ha'a-bwarasi'amou
baaniai ora-ora'a. Mou gasi pwari'i'amou haarimoou doni
ora-ora'a 'e mareho goro mamougu bwarai rihosi tanaa God.
14 'Onaa nagai wetewete 'anai 'u'uria God 'ari tari
na'i ha'ahakona 'onaai bwane haua agaau na'i 'oha gau
taraawa'a hinihini, 'igaau gai hagu tarau ro'u beia Kraest.
15 Ma'ata moi 'adoma'inia tarau i ha'abasu na o'ani,
"Dangini moi bahurongoai taha 'ia God amoou na 'unua
tana'amou.

† **3:11** 3:7-11 Psalm 95:7-11

Moi abui rongoasa 'onaairaaui wauwa amoo'i 'ohab-
wani narau hairaesi beia God.”‡
16 'A 'ua? 'Iraau atei narau hairaesi beia God na'i 'oha
narau rongoai ringena? 'Iraaui gareni Israel na 'ia Moses
na wairaau hura'a baaniai Ijip.
17 'A 'ua? 'Iraau atei na 'ia God 'a taesu'a 'adaau suriai hai
tangahurui harisi? 'Iia 'a taesu'a 'adaaui nei narau ora-ora'a.
'Ari wou marau haimaesi hako moi na'i dora mangasara.
18 Miraau atei 'ia God na duruduru wetewete tanaraau
do'iraau rau bwa'i matai tari beia na'i dora ni mamaro ana?
'Iia 'a hadanga'iniraaui sae narau hairaesi beia.
19 Naasi gau aidangisia do suria ai'a hinihini adaau, rau
ai'a matai ataha beia God na'i dora ni mamaro ana.

4

1 Hoita naasi, ni duruduru ana God tanagia 'anai siri beia
na'i dora ni mamaro ana, 'a ta'isada 'onaaia mau. Naasi gai
herehere goro, ra gasigu bwa'i siri tara'i nei 'ini'amou.
2 'Inia 'i Taroha Goro 'iniai dora ni mamaro nara
taroha'inia tanagaausi, ra taroha'inia o'asi ro'u tanaraau
na'i 'oha bwani. Maagu rei'uaa narau rongoai marehosi,
ma'ata 'a ai'a 'a'auhiraau. 'A ai'a 'a'auhiraau, suria 'oha
narau rongoa, rau ai'a hinihinia.
3 Me 'igaaui nei nagau hinihinia naasi nagai siri na'i dora
ni mamaro na 'ia God na duruduru 'inia tanagia. Mei
tanaraaui nei narau bwa'i hinihini 'ai 'onaai 'unua ana God
o'ani,
“'Au taesu'a 'adaau mau hauai duruduru na wetewete o'ani,
‘Rau bwa'i tari mwada'u beiau na'i dora ni mamaro.’ ”*
'Ia God na 'unua o'asi rei'uaa na dora ni mamarosi 'a
bwani ha'aagaua mau na'i 'oha na hauai marewanani.
4 Gau 'iraraa o'asi, 'inia 'e dora na'i Usu-usu Maea 'a
hadanga'iniai biunai dangi o'ani,
“Na'i biunai dangi 'ia God 'a mamaro baani'i tagora ana'i.”†
5 Ma o'ani ro'u na'i dora ani na'i Usu-usu Maea, “Rau bwa'i
tari mwada'u beiau na'i dora ni mamaro!”
6 Naasi, ni dora ni mamarosi gau matai siri mau ro'u na'iei.
Miraaui nei narau bwane rongoa mau mai orea i Taroha
Goro maraugu hairaesi beia God, rau ai'a siri na'i dorasi.
7 Naasi mia God 'a nigaa ro'u i madoraa he'ete'i 'anai siri na'i
dorasi, mana madoraasi naasi na'i dangini. Gau 'iraraa o'asi
suria 'a ragoi harisi nara hako'a murinai 'oha narau ai'a siri
na'i dora ni mamarosi, mia God 'agu tau'aro na'i 'adoma'ina
Deved 'anai usuai mareho nau bura'i 'unua tana'amou ani.
'A o'ani,

---

‡ **3:15** 3:15 Psalm 95:11 * **4:3** 4:3 Psalm 95:11 † **4:4** 4:4 Jenesis 2:2

“Dangini moi bahurongoai taha 'ia God amoou na 'unua
tana'amou.
‘Moi abui rongoasa.’ ”‡
8 Gau 'iraraa do ni dora na 'ia Josua na wairaaui saeni
Israel 'ana, ni dorasi ai'a dora ni mamaro. 'Inia 'onaa naasi'a
i dora ni mamaro, 'ia God 'agu bwa'i 'unua'a ro'u ta 'oha
he'ete'i 'anai siri ro'u na'i dora ni mamarosi.
9 Me suriai o'asi ana, 'e 'oha ni mamaro namau nadaaui
inoni ana'ia God, 'onaai mamaro na haua God na'i biunai
dangi murinai ha'apwa'araa na haa i marewana.
10 Miraaui nei narai siri na'i dora ni mamarosi rai mamaro
baani'i tau'aro adaa'i 'onaai 'oha 'ia God 'a mamaro baaniai
tagora ana.
11 Gau magai bonasiai tari na'i dorasi. 'Inia 'onaa 'iatei
na bwa'i araisuri'i ha'atee ana'ia God 'onaairaaui noni nai
Israel, 'iia 'a bwa'i tari na'isi.
12 Moi abui rongo agoheta'iniai Ha'atee ana God, 'inia ni
Ha'atee ana God 'a honu 'iniai tahi mana mena na wetewete.
'A mwamwakaru di'u'i naihi ni hei'oi nara mwamwakarui
rua aba hairiu, 'inia 'a matai ganu daara'i siri na'i dora na
awaiei tahinga mana 'adoma'inai inoni. Na Ha'atee ana God
naasi nai hiiriai 'ado'ado mana hei'irisinai inoni.
13 'A bwa'i do ta ta'i maho na'i marewanani na do'ai
bainihu ta'inia God. Na mwane mareho hako ra dadao hako
na'i dora marewa na'i maana, me 'iia naasi gaigu'i 'unu'i
hura'a tanaa i taradi mwani mareho hako gau haa'i.

Jisas Naasi Huunai Bwauododaaui Piriisi

14 Naasi, gai daua baabau i hinihini nagau hadanga'inia
tarau hura'asi. 'Inia 'igaau gau to'oraai huunai
Bwauododaaui Piriisi 'anai 'a'auhigia. 'Iia naasia Jisas,
garena God na bwane ara'ai aro 'anai awa beia God.
15 Na Bwauododaaui Piriisi naasi 'a aidangisiai maemae'a
nagau haa. Na'i 'oha na awa na'i marewanani, 'iia 'a siri
ro'u o'asi suri'i mwane heiohongi 'onaaigaau, ma'ata 'a ai'a
haua ta ora-ora'a.
16 Naasi, gau magai ramoramo 'anai boi gaarangia God na
goro 'inigia. 'Iia 'a matai ahu ta'ahigia, maai 'a'auhigia na'i
'oha nagai 'irisiai hei'a'auhi.

5

1 'Adonai Bwauododaaui Piriisi ra 'ome sigihia baaniraaui
noni 'anai ura 'iniraaui noni na'i tatau'aro ana tanaa God,
'anai hau'i bane tanaa God, ma 'anai hau'i tanaa i ho'asi
adaa'i noni 'anai ha'a-ai'a'i ora-ora'a.
2 Ma suria 'iia 'e inoni moi na matai hauai ora-ora'a tara'i
'oha, 'iia 'a maratanoa beiraaui nei nara taritari'a maraugu
ai'a aidangisia dorau taritari'a marau teha baania God.

‡ **4:7** 4:7 Psalm 95:7-8

3 Ma suria 'iraaui Bwauododaaui Piriisi rau maemae'a
ro'u moi 'onaairaaui noni, na ho'asi narai haa'i 'ada'i
ora-ora'a adaa'i inoni, rai haa ro'u 'ada'i ora-ora'a adaa'i
haraariraau.
4 'Anai ha'i Bwauododaaui Piriisi, 'e tau'aro na hauasa.
'A bwa'i sae nai matai ha'i Bwauododaaui Piriisi suriai
hei'irisina haaria. Naasi 'adonai Bwauododaaui Piriisi, 'ia
God na soiraau 'ana, 'onaai soia na haa Eron, i 'etanai
Bwauododaaui Piriisi.
5 'A o'asi ro'ua Kraest. 'Iia 'a ai'a 'ome sigihia haraaria 'anai
hauai tau'aro hauasa naasi. 'Ia God naasi na 'ome sigihia.
'Ia God a ha'atee o'ani,
"I'oe naasi gare agua. Na'i 'ohani 'inau naasi Amamu."*
6 Ma na'i ta'i dorai Usu-usu Maea ro'u, 'ia God 'a o'ani, "I'oe
'e Piriisi 'onaaia Melkisedek ma'oi ha'i Piriisi nai 'ari moe'a
na bwa'i hako."†
7 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a awa na'i marewanani, 'a ha'arahesi
ha'i angiangi tanaa God do'ai 'a'auhia baaniai mae. 'Ia God
'a rongoai ha'arahesi ana, 'inia 'iia 'a ha'ahoua God.
8 Ma rei'uaa na 'ia Jisas 'e garena God, me 'iia 'a
rongomaata'i di'u. Mana'i rongomaata'i na haua naasi nagu
ha'ausuringa'inia 'iniai huunai herehere 'anai araisuria
God.
9 Ma 'iniai araisuria ana God, 'ia God 'a ha'a-araria 'anai
hauai tahi tarau tanaraaui nei narau araisuria.
10 Mia God 'a sigihia Jisas 'anai Bwauododaaui Piriisi
'onaaia Melkisedek.

Ha'abasu 'Iniai Teha Baaniai Hinihini

11 Ra ragoi mareho nau ga'i 'unu'i ro'u mau 'iniai he'ua
Jisas nagu taarai ha'i huunai Bwauododaaui Piriisi 'inia 'on-
aaia Melkisedek magu bwara, suria mou bwarai aidangisi'i
raurau i mareho.
12 'I'amou mou ha'i sae hinihini orea'a ma ta'isada domou
ga'i bwane ha'ausuriraau'a ro'u tara'i nei 'ini'i mareho
nagau hinihini'i. Me 'a 'ome 'onaa do 'a ta'isada dora ga'i
ha'ausuri'amou moe'a ro'u mau 'ini'i ha'atee ana'ia God
nara mwada'u 'anai aidangisi'i. 'I'amou mou 'onaai gare na
ta'isada'a do 'a ga'i bwane ngau mahoingau baabau, magu
tara go-gonogono wai susu moi 'onaai kakae.
13 I nei na 'onaai gare na go-gonogono wai susu moi, na
aidangina 'a kekerei mau 'onaai gare ma ai'a aidangisiai
taha na goro ma odo-odo.
14 Mia mo'o na matai ngaa'i mahoingau baabau 'a
ha'ata'inia do'iia 'a mwanemaua'a. 'Iia 'a matanga'i 'usu
haraaria, 'anai 'ome 'iraraa i goro mana ta'aa.

---

* **5:5** 5:5 Psalm 2:7 † **5:6** 5:6 Psalm 110:4; 'Oha'iniai mamaani 'inia Melkisedek na'i Jenesis 14:17-24.

6

1 Naasi gai abui hadanga'ini'i waiori i ha'ausuringa'i 'inia
Kraest nara mwada'u 'anai aidangisi'i. Gai su'a ara'a suri'i
ha'ausuringa'i 'abaia Kraest na ta'isada beiraaui nei ra maua
suri'i hinihinidi. Ai'a ta'isada dogai taraawa'a he'ete'i aho'i
ro'u bei'i mareho nagau bwane rongo'i'a 'onaai herehere
'anai hinihinia God mana herehere 'anai rihosi baani'i
baronga ta'a'i nara matai waigia 'anai mae tarau.
2 Magau ga'i bwa'i 'ari aho'i suri'i ha'ausuringa'i 'ini'i
mwani bwareomaea he'ete'i hairiu,* mana ha'ausuringa'i
'iniai taranai taha nagau nuga'i 'ini'i rimagaa'i na'i hunganai
sae, mana ha'ausuringa'i 'iniai suruta'e aho'i baaniai mae
nagai haua, mana ha'ausuringa'i 'iniai hihiiri na 'ia God 'ai
haua na'i ha'ahakonai dangi.
3 Gau magai 'ari daara'i magai maua suri'i hinihinigaa'i.
Naasi here nagai haua, 'onaa 'ia God 'ai ha'awatea o'asi.
4 'Iraaui nei narau hinihinia ga'ua Kraest maraugu rihota'i
baania, 'ai bwara di'u tanaraaui do raigu'i rihosi aho'i ro'u
tanaa. 'Inia 'ia God 'a bwane ha'amarewa'i 'adoma'idaa'i,
marau bwane arunganai goro ana God 'iniraau, marau
bwane daua ro'u i Hi'ona Maea.
5 Rau aidangisia marau arungana i goro na haa i ha'atee
ana God mana mena ana nai ha'ata'i hura'a na'i marewana
nai boi mau.
6 Naasi na'i 'oha narau daa'i mwane mareho goro o'asi,
maraugu rihota'i baania Kraest, 'a bwara do raigu'i orisi
ro'u, 'inia 'a 'onaa dorau rabu ahita'inia aho'i ro'u i garena
God na'i dadaahoro ma do 'iraaui inoni rai haikou ro'u aho'i
'inia.
7 Tara'i sae ra 'onaai dorai ano goro. Na rangi 'a didio
na'i hungana mana mahoingau ra hungu goro mana sae
nara ngaa'i ra tahi goro 'ini'i. 'Ia God 'ai ha'agorohiai nei na
'onaaiai dorai anosi.
8 Ma tara'i nei ra 'onaai dorai ano na honu moi 'ini'i
hahaarisi ta'a'i mana wararaki. 'A bwa'i mareho nai goro
nai hura'a baania. Ni sae na to'oraai dorai ano, 'ai ha'atee
ha'ata'aiai mousi maai suu ha'a-ai'aa.
9 Mwane sae goro agu'i, rei'uaa nau ha'atee o'asi, ma'ata
'inau ai'a hinihinia domoi 'onaaiai dorai ano na ta'aasi.
Ma'ata 'au hinihini raorao do 'i'amou moi suri'i baronga
goro nara arariai nei na 'ia God 'a ruhasia baaniai ora-ora'a.
10 'Ia God, ai'a God 'anai ha'a-bweubweu'a. 'Iia 'ai haua
ma'ata i heitahari tana'amou 'iniai tau'aro raha namou haa
tanaa, ma 'ini ha'ata'inia amoou mau mai, i heita'ahi amoou
tanaa na'i 'oha namou 'a'auhiraaui inoni hinihini.

---

* **6:2** ***Bwareomaea:*** 'A 'ome 'onaa do ra ai'a hadanga'iniai bwareomaea 'onaai sae hinihini. Me ra hadanga'ini'i mwane herehere he'ete'i hairiu adaaui Jiu 'anai ha'a-wadiwadiraau baaniai ora-ora'a 'iniai wai.

11 'Au kae 'irisia do 'adomoou hako moi ta'ahi'amou hairiu
o'asi tari 'oha na 'ia Kraest 'ai aho'i mai. Ma naasi moigui
'iraraa do ni taha namou 'adoma'i heitotori 'ini'i rai to'o ha'a-
momori.
12 'Inau ai'a rabasia domoi 'age, ma'ata moi here suriraaui
nei ra hinihini beiai ahumaratanoa. 'Iraau rau dau'i taha na
'ia God na duruduru 'ini'i tanaraau.

Duruduru Ana God 'A Haa Tanagia i 'Adoma'i Heitotori

13 Ai'a tanei'a ro'u naigui ahaaha di'ua God. Naasi suriai
o'asi ana, ai'a do tanei'a ro'u na 'ia God do'aigui duruduru
na'i atana, ma'ata 'a tohe na'i atana haaria beiai duruduru
na haua. 'A duruduru wetewete tanaa Ebraham o'ani,
14 "'Inau wai ha'agorohi'o mawai ha'aragoraaui
warowaromu."†
15 'Ia Ebraham 'a mangudi 'anai totoriai taha na 'ia God
na duruduru 'inia tanaa, mana'i ha'ahakona 'a to'o 'onaai
durua ana God tanaa.
16 'Oha na 'iraaui inoni rai duruduru wetewete, 'iraau rai
tohe na'i atanai nei na ahaaha di'uraau. Na'i 'oha na o'asi,
'ai matai ha'abwarasiai heiraeraesi miraaui sae rau 'iraraa
doni durudurusi 'ai to'o ha'a-momori.
17 Naasi, 'ia God 'a tohe na'i atana beiai duruduru na haua,
do neina 'iraaui nei narai dauai taha na duruduru 'inia
tanaraau, rai 'iraraa ha'agorohia do 'ia God a bwa'i matai
orisiai 'ado'adona.
18 'Ia God 'a hauai rua mahosi 'anai ha'ata'inia doni
durudurusi 'ai boi ha'a-momori ma'ata. 'Etana, 'a hauai
duruduru. Ma ruana, 'a tohe na'i atana beiai duruduru na
haua. Rua mahosi raru bwa'i matai orisi, 'inia God 'a bwa'i
matai pwari'i. Tarana naasi 'igaaui nei nagau 'ariwou beia
nagau ha'i dorani ohi 'inia, 'a ha'a-wetewete'i 'ado'adogaa'i
dogai dauai taha nagau 'adoma'i heitotori 'ini'i.
19 Ni 'iraraa agaau dogai dauai taha na 'ia God na du-
ruduru 'inia tanagia, 'a 'onaai hauni huna ada'i tahingagaa'i
na bwarai su'a. Mana hinihinia agaau o'asi, 'a 'onaa do 'a
waigaau siri na'i dora na awaiei a God. 'A 'onaaiai 'oha
na 'iraaui Piriisi rau siri di'uai dora na awaiei bwana ubu-
ubu'a nara rohea na'i Ruma Maea marau siri na'i ahii na
maea di'u.
20 'Ia Jisas na bwane siri na'i na'o beia God taragaau.
Me'iia na Bwauododaaui Piriisi tanagia 'onaaia Melkisedek
me 'iia 'ai ha'i Piriisi nai 'ari moe'a na bwa'i hako.

7

Melkisedek

1-3 'Ia Melkisedek naasi na Mwaeraha na'i 'omaa nara
'unua 'iniai Salem me 'iia 'e Piriisi ana God ororiu ara'ai
Aro. Na 'ado'ado 'anai atana, naasi "Mwaeraha Raroma

† **6:14** 6:14 Jenesis 22:16-17

Goro,” marau 'unua ro'u 'iniai “Mwaeraha ni Ha'ahagu,”
suria naasi 'ado'ado 'anai Salem. Ai'a ta ta'i mamaani narai
'iraraa na dorai usua dio 'inia tei naasi amana mia inana,
ma'ua 'iiasi baaniai burungana tei. Ma ai'a tanei nai mataia
'oha na huta, mana 'oha na mae. Naasi 'a 'onaa do 'iia 'e
Piriisi tarau'a 'onaai garena God.

Hoita, 'e ta'i 'oha 'ia Ebraham 'a hei'oi bei'i mwane mwaer-
aha ma ha'aheho'i hako. 'Oha na aho'i 'anai 'omaa ana, 'ia
Melkisedek 'a heisadoi beia ma ha'agorohia Ebraham. Mia
Ebraham 'a hau'i tanaa Melkisedek tangahurudi mwane
mareho na sagu'i suri'i hei'oi 'isi.

4 Gau magai 'adoma'i surisuriai ororiu na haa Melkisedek.
Rei'uaa 'ia Ebraham i 'etanai amadaa'i burungagaa'i nagau
'adoma'i ha'a-ahaaha 'inia, mia hau'i tanaa Melkisedek i
tangahurudi mwane mareho na sagu'i suri'i hei'oi na siri
suri'i.
5 Na'i Ringe ana Moses 'a ha'atoraraaui Jiu 'anai hau'i
tanaraaui Piriisi narau awa na'i burungana Livae i 'adodi
tangahurudi mareho narau to'ora'i. 'Iraaui Piriisi 'isi rau
daa'i mareho 'isi baaniraaui inoni adaa'i, rei'uaa na 'iraau
hako ra'i warowarona'i a Ebraham.

6 Me 'ia Melkisedek ai'a baaniai burungana Livae, me 'ia
Ebraham 'a haa'i tanaa i tangahurudi mwane mareho na
to'ora'i. Mia Melkisedek 'a ha'agorohia Ebraham, 'ia mo'o
na 'ia God na bwane duruduru tanaa.
7 Ma 'onaai 'iraraa agaau, na nei na haua i ha'agorohi
tanaai nata nei, naasia mo'o na ahaaha di'u baania mo'o na
dauai ha'agorohi.

8 Na'i aba beiraaui Piriisi narau dau'i tangahurudi mareho
adaa'i Jiu, 'iraaui Piriisi rai matai mae moi. Me 'ia
Melkisedek na dau'i tangahurudi mareho ana'ia Ebraham,
na Usu-usu Maea 'a ai'a ha'arangasia hura'a do'iia 'a mae.
9 Magai 'unu 'oniaa. 'Ia Livae miraaui warowarona'i
narau matai dau'i tangahurudi mareho adaa'i Jiu, 'a
'onaa do 'iraau rau haa'i tanaa Melkisedek tangahurudi
mareho adaa'i na'i madoraa na 'ia Ebraham 'a haa'i tanaa
Melkisedek tangahurudi mareho ana'i.
10 'Inia rei'uaa na 'ia Livae 'a huta i muri, me 'iia 'e
warowarona Ebraham na hau'i tangahurudi mareho ana'i
tanaa Melkisedek.

11 Hoita, gau 'iraraa do na'i 'oha na 'ia God 'a hau'i Ringe
tanaraaui Jiu, 'a 'ome sigihiraaui nei baaniai burungana
Livae 'anai taguma'ini'i Ringe 'isi. 'Iraaui Piriisi 'isi rau bwa'i
matai ruhasiraau inoni baani'i ora-ora'a adaa'i. Naia na
ororiu 'inia do 'ia God 'ai ha'ataaria mai ta Piriisi he'ete'i nai

'onaaia Melkisedek, ma'ai abui 'onaaia Livae na boi baaniai
burungana Eron.*
12 'Onaa 'ia God 'a orisiraaui Piriisi o'asi, 'a ha'ata'inia do
ni ringeringe 'anai sigihiai Piriisi 'ai orisi ro'u.
13 'Inia 'ia Araha aga na gau hadanga'iniasi, 'a hura'a mai
baaniai burunga he'ete'i na ruruha adaau ra ai'a sigihiraau
'anai tatau'aro 'onaai Piriisi na'i dora ni ho'asi.
14 Gau 'iraraa do'iia 'a hura'a mai baaniai burungana
Jiuda, ma gau 'iraraa do 'ia Moses 'a ai'a hadanga'iniai
burungasi na'i 'oha na hadanga'iniraaui Piriisi.

Jisas 'E Damana Melkisedek

15 Ni orisi na haua i ringe ana God gau aidangisia goro'a,
suria 'e Piriisi he'ete'i nagu boi ro'u, mana Piriisi naasi 'a
'onaaia Melkisedek.
16 'A he'ua nagu ta'eha mai 'inia 'onaai Piriisi? Ai'a do
'iniai ringeringe na 'unua do 'iraaui Piriisi rai hura'a mai
baaniai burungana Livae, me 'iniai mena ana, suria 'iia 'a
bwa'i matai mae ta'oha.
17 'Inia ni Usu-usu Maea 'a o'ani, "I'oe 'e Piriisi 'onaaia
Melkisedek mi'oe 'oi ha'i Piriisi nai 'ari moe'a na bwa'i
hako."†
18 Na ringe bwanisi 'anai sigihi Piriisi ra nugaa beira'i,
suria 'a maemae'a ma ai'a 'a'auhigia.
19 Ha'amomori. Na Ringe ana'ia Moses ra bwa'i matai
ruhasigia baani'i ora-ora'a agaa'i. Naasi 'ia God a ha'ata'inia
tanagiai tara nagau matai 'u'uri na'iei, ma goro di'ua ro'u
woui Ringe ana'ia Moses, ma matai waigia wou gaarangia
God.
20-21 Mana nata mareho ro'u, 'ia God 'a hauai duruduru
na wetewete tanaa Jisas. 'A o'ani,
"'Inau Araha God, 'au duruduru tana'o na'i atagu
ma 'au bwa'i horosiai taha nau duruduru 'inia
do i'oe 'oi ha'i Piriisi nai 'ari moe'a na bwa'i hako."‡
Ma na'i madoraa na 'iraaui burungana Livae ra sigihiraau
'anai Piriisi, 'ia God 'a ai'a duruduru wetewete o'asi.
22 Hoita, na'i 'oha na 'ia God 'a duruduru na'i atana tanaa
Jisas 'a ha'ata'inia doni duruduru haoru ana 'a ororiu di'u
baaniai duruduru bwani.
23 Mana nata mareho ro'u na ha'ata'iniai ororiu na haua
Jisas baaniraaui Piriisi 'a o'ani. Ra rago di'u i sae nara
tatau'aro 'onaai Piriisi, ma 'onaa na 'ariwou ma'e Piriisi nai
mae, 'e nei he'ete'i narai orisia 'inia.
24 Ma'ata 'ia Jisas 'a awa tarau. Mana tatau'aro ana 'onaai
Piriisi 'a bwa'i matai hako.

---

* **7:11** 7:11 'Ia Eron naasi 'etanai Bwauodoi Piriisi. Me 'iia na'i burungana ro'ua Livae. † **7:17** 7:17 Psalm 110:4 ‡ **7:20-21** 7:21 Psalm 110:4

25 Ma naasi, 'iraaui nei ra boi beia 'anai 'ari beia Ama,
'iia 'a matai ha'atahiraau odo-odo'a baaniai mae tarau. 'Iia
'a matai haua o'asi suria 'iia 'a ha'aagau tarau 'anai aba
dingadaaui nei ra boi beia God.
26 'Ia Jisas naasi Bwauododaaui Piriisi na arari 'anai
'a'auhigia. 'Iia 'a maea, 'a ai'a haua ta ta'i ora-ora'a ma
ai'a mareho nai taritari'a na'i aba ana dorai subunia 'inia.
'A he'ete'i baanigiai inoni ora-ora'a mia God 'a ha'a-ororiua
ara'ai aro.
27 'Iia ai'a ta'isada do'ai ho'asi ha'ataringa 'onaairaaui
haru Piriisi nara ho'asi ga'u na'i na'o 'ada'i ora-ora'a adaa'i
haariraau, maraugu ho'asi na'i muri ro'u 'ada'i ora-ora'a
adaa'i noni. Mia Jisas, ni ho'asi na haa 'iniai abena haaria 'a
haua ha'atai moi, mana ho'asi naasi 'a haua 'ana'ai mwane
'oha 'anai ha'a-gaasinga'ini'i ora-ora'a adaa'i noni.
28 Na'i Ringe ana'ia Moses ra 'unua doni Bwauododaa'i
Piriisi rai sigihiraau baaniraaui inoni, rei'uaa rau ora-ora'a.
Ma na'i duruduru wetewete ana ani a God na boi murinai
Ringe ana'ia Moses, 'ia God 'a sigihiai garena na odo-odo
tarau.

8

Kraest, Na Bwauododaaui Piriisi Agaau

1 Na huunai mareho nau ha-hadahadanga'iniasi naani.
'Igaau gau to'oraai Bwauododaaui Piriisi na heinagu na'i
dorani mwaeraha ara'ai aro na'i aba odona God.*
2 'Iia 'a tatau'aro 'onaai Bwauododaaui Piriisi na'i huunai
dora maea na 'ia God haaria na tau'arona, ai'a do 'iraaui
inoni.
3 Ma 'onaai 'iraraa agaau do 'adonai Bwauododaaui Piriisi
ra hau'i bane mara ho'asi tanaa God, na Bwauododaaui
Piriisi agaau 'ai haua ro'u i ho'asi mana bane ana.
4 Do 'onaa na'i marewanani 'ia Jisas 'a ga'i bwa'i ha'i
Piriisi, suria ra'i Piriisi nara bwane awa na'i marewana
narau ha'isuri'i Ringe ana'ia Moses 'anai ha'i bane tanaa
God.
5 Mana tatau'aro adaau 'onaai Piriisi na'i marewana 'a
'onaa do'e ha'inununa moi taha na to'o ara'ai Aro. 'A ta'isada
o'asi ro'u 'oha na 'ia God 'a ha'atee o'ani 'inia Moses 'oha na
ha'aagau 'anai ha'a-urasia ara'ai Ruma Maea Saira. 'Ia God
'a ha'abasua ma ha'atee o'ani 'inia,
"'Oi here suria goro, ma'oi 'iraraa do'oi tagora suria ma'ata
i nunu nau ha'ata'inia tana'o na'i hungahunga ani."†
6 Ma'ata na'i 'ohani 'ia God 'a haua tanaa Jisas i tatau'aro
ni Piriisi na ororiu di'u'i ro'u wou i tatau'aro adaa'i Piriisi
narau tau'aro na'i marewana. Mana duruduru haoru na 'ia
God na haua tanaa Jisas 'anai haua tanaraaui inoni 'a ororiu

* **8:1** 8:1 Psalm 110:1 † **8:5** 8:5 Eksodas 25:40

di'u baaniai duruduru bwani. 'Inia ni mareho na 'ia God na
duruduru 'ini'i tanagia na'i duruduru haorusi, ra goro di'u
ro'u wou baani'i mareho na duruduru 'ini'i na'i duruduru
bwani.
7 'Onaa ai'a ta mareho nai taritari'a na'i duruduru bwani,
ra ga'i bwa'igui orisia'a 'inia ta duruduru he'ete'i ro'u.
8 Me 'ia Araha God haraaria na 'omesiai mareho na
taritari'a 'inia, na'i 'oha na ha'atee o'ani,
"'E 'oha nai boi mau na 'inau wai haua ta duruduru he'ete'i
beiraaui inoni nai Israel mei Jiuda.
9 Mana duruduru naasi 'a bwa'igui 'onaaia'a i duruduru
bwani nau haua beiraaui wauwa adaa'i 'oha bwani,
na'i 'oha nau wairaau hura'a baaniai Ijip.
Suria ai'a awa suria adaaui duruduru nau haa beiraau,
naugu taarai murisiraau 'inia."
10 Ma ha'atee o'ani ro'u,
"Naani duruduru haoru nawaigui haua ro'u na'i murinai
nei bwani beiraaui noni nai Israel.
'Inau wai nuga'i ringeringe agu'i suri'i 'adoma'idaa'i mana
tahingadaa'i, neina rai ha'isuri'i.
'Inau wai ha'i God adaau, miraau rai ha'i inoni agu'i.
11 Ai'a ororiu do ta sae nai 'unua'a ro'u tanaraaui noni na'i
'omaa, ma'ua tanaraaui nei ana'i, do 'anai aidangisia
Araha.
'Inia taraawa'a beiraaui hasihasi inoni, ara'a tari beiraaui
sae mwanemaua rai aidangisiau hako.
12 'Inau wai 'adoma'i nugasi'i taha nara taritari'a narau haa'i,
mau bwa'i 'adoma'ini'i aho'i ora-ora'a adaa'i."‡
13 Hoita, 'oha na 'ia God 'a 'unua do ni duruduru naasi 'e
duruduru haoru, 'a ha'ata'inia do duruduru na'i na'osi, 'a
bwani'a. Mana mareho na bwani, 'onaai 'iraraa agaau, 'a
hahanoria'a wou i ta'aa 'anai ai'aa.

9

Herehere Bwani Na'i Rihunga'i

1 Na'i duruduru tahamora, 'ia God 'a hau'i tanaa Moses
tara'i herehere do 'anai suri'i na'i rihunga'i ma 'unua
tanaa 'anai tau'arona ta ruma saira 'anai Ruma Maea na'i
marewanani 'anai rihunga'i na'iei.
2 Mana'i raronai Ruma Maeasi, 'e rua ahii na awaiei.
Mana'i 'etanai ahii 'e raita, ma'e tebol na awaiei, mana'i
hunganai tebol naasi na awaiei bredi maea, mana ahiisi ra
'unua 'iniai dora maea.*
3 'E kae bwana ubu-ubu'a nara rohe bwarasia 'iniai ruanai
ahii. Na ruanai ahii ra 'unua 'iniai dora na maea di'u.†

‡ **8:12** 8:8-12 Jeremaea 31:31-34 * **9:2** 9:2 Eksodas 26:1-30; 25:23-30, 31-40
† **9:3** 9:3 Eksodas 26:31-33

4 Na'i raronai ahii naasi nara nugaa ei dora ni ho'asi
nara matai suungi'i ei insens, mana dora ni ho'asi naasi ra
tau'arona 'iniai gol. Na'i ahii ro'usi na awaiei bakosi nara
'unua 'iniai “Bakosi Duruduru ana God,” mana abena hakoi
bakosi naasi ra kuhaia 'iniai gol. Mana'i raronai bakosi
naasi 'e bei nara tagoraa 'iniai gol nara awa i mahoingau
nara 'unu'i 'ini'i “Mana,” i 'a'abi ana Eron nara pwirai rawa
na'iei, ma nai'i'ai hau hetaheta'a nara usua ei ta'i tangahurui
ha'atora.‡
5 Mana'i hunganai bakosisi 'e rua cherubim, ra'i
mareho gahogaho'a nara aranunudi nararu ura na'iei
'anai ha'ata'inia do ni rarahana God na awa 'isi. Mana
gahogahodi rua cherubimisi ra adaahusia hako i dora na'i
hunganai bakosi nara 'unua 'iniai dora ni ha'a-gaasinga'ini'i
ora-ora'a adaa'i inoni.§ Na'i 'ohani, 'inau ai'a to'o madoraa
arari 'anai 'unu tahanga'ini'i goro hako i mwane maho.
6 Hoita naasi na'i 'oha nara ha'a-aratara'i hako o'asi
mareho 'isi, 'iraaui Piriisi rau matai siri na'i 'etanai ahii 'ado
dangi 'anai hauai tau'aro adaa'i.*
7 Ma'ata na'i ruanai ahii naasi, na Bwauododaau moi
Piriisi na matai siriei, ma matai siri ha'atai moi 'ado harisi.
'Oha nai siri 'ai waa ma'ata'a i 'abunai mwamwaa, ma
waa siri 'anai ho'asi 'inia tanaa God 'ini'i ora-ora'a ana'i
haaria mana ora-ora'a adaa'i inoni nara haa'i maraugu ai'a
aidangisi'i.†
8 Suri'i herehere 'isi, na Hi'ona Maea 'a ha'ata'inia tanagia
doni mwani inoni na'i 'oha bwani ra bwa'i matai ataha siri
beia God na'i dora na maea di'usi. 'A bwara, suriai awa
ana mau i 'etanai ahii na'i Ruma Maea Saira mana mwani
herehere bwani na ura 'ana.
9 Ni mareho 'isi ra ha'ata'inia tanagiai noni nagau tahi na'i
madoraani, doni bane mana ho'asi nara wate'i tanaa God,
ra bwa'i matai ha'a-wariwari'i tahingadaa'i ma'ua ha'a-ai'a'i
'inodaa'i nei narau waa'i mai.
10 'Inia ni bane mana ho'asi nara haa'i, rau haa'i moi 'ada'i
ringeringe 'ada'i mahoingau, mareho 'onaai gono, ma tara'i
herehere 'anai ha'a-wadiwadi'i abedaa'i. Mana ringeringe
'isi ra'i ringe 'ana moi abe. 'Ia God 'a niga'i tanagia 'anai
suri'i tari na'i 'oha na nigaa i herehere haoru.

Kraest Na Huunai Ho'asi

11 Naasi 'ia Kraest 'a boi'a ma tatau'aro 'onaai
Bwauododaaui Piriisi agaau. Me 'iia 'a waa'i mai mwane
mareho goro nagau to'ora'i'a suri'i tahingagaa'i. 'Iia 'a siri
'ari na'i huunai dora maea ara'ai aro, mana dora maea

‡ **9:4** 9:4 Eksodas 30:1-6; 25:10-16; 16:33; Nambas 17:1-11; Eksodas 25:16; Diutronomi 10:35 § **9:5** 9:5 Eksodas 25:18-22 * **9:6** 9:6 Nambas 18:2-6 † **9:7** 9:7 Levitikas 16:2-34

naasi, ai'a dora na inoni nai tau'arona, ma'uasi do'e aba
'iniai ha'apwa'ara na'i marewanani.
12 'Iia 'a siri ha'atai moi na'i dora na maea di'u magu bwa'i
hura'a ro'u ta'oha. 'A wateai 'abuna tanaa God mana 'abu
naasi, ai'a 'abui gout ma'ua 'abui kau. 'Iia 'a hauai 'abuna
haaria, me 'iniai 'abuna 'a ruhasigia tarau'a baaniai ora-
ora'a.
13 Na'i herehere bwani, na 'abunai kau mana gout,
dohudohunai garei kau bwabwa nara suu ho'asi 'inia, ra
tamusia huniraaui nei rau ora-ora'a.‡ Naasi 'anai ha'a-
wadiwadiraau aho'i baani'i taha nara ha'ado'o'araau.
14 'Onaa na o'asi, moi 'adoma'i suriai wetewete na
haai 'abuna Kraest. Ni 'abuna Kraest 'ai ha'a-wariwari'i
tahingagaa'i baani'i here nara matai waigia 'anai mae tarau
do nei nagai matai tau'aro tanaa God na tahitahi. Beiai
mena anai Hi'ona Maea na awa tarau, 'ia Kraest 'a watea
haaria tanaa God 'anai ho'asi 'inia haaria, 'e ho'asi na goro
ma odo-odo hako.
15 Tarana naasi 'ia Kraest na waa mai duruduru haoru ana
God tanaraaui inoni, neina 'iraaui nei na 'ia God na 'ome
sigihiraau, rai dauai taha na 'ia God 'a duruduru tanaraau
'inia mana mareho 'isi rai awa tarau. Rai daa'i mareho 'isi,
'inia 'ia Kraest 'a mae 'anai ruhasi'i ora-ora'a adaa'i nei rau
haai ta'aa na'i 'oha narau awa mau na'i bahainai heimarungi
anai duruduru bwani.
16-17 Hoita, 'onaa 'e nei nai hauai duruduru, mai duruduru
tanaa tanei do 'ai daa'i toto'ora ana'i na'i 'oha nai mae, na
durudurusi ai'a wetewete na'i 'oha na 'ia mo'osi 'a ai'a mae
mau. Ma'ata 'aigui wetewete na'i murinai mae ana.
18 Na tarana naasi narau haa 'iniai 'abu na'i duruduru
bwani, 'anai ha'ata'inia hura'a do'e mae na to'o.
19 Na'i 'oha na 'ia Moses 'a aoha'ini'i hako i ha'atora
tanaraaui inoni, 'a hiri'iai warihui siip nara ha'a-
wangawangaa na'i gere raraa baaniai pwirapwirai hasi'ei
nara 'unua 'iniai hisop, ma ruha'inia dio na'i wai nara
doraria 'inia 'abui kau mana gout. Naasi ma tamusia 'iniai
bukani ha'atora, magu tamusiraau ro'u inoni 'inia.
20 'A haua o'asi magu ha'atee o'ani, "Naasi 'abu 'anai ha'a-
'o'oriai duruduru na 'ia God na ha'atora'amou 'anai suria."§
21 Naasi magu tamusia ro'u i Ruma Maea Saira, mana
mwane mareho na'i rarona na 'iraaui Piriisi rau tatau'aro
'ini'i, 'a tamusi'i hako.*
22 Na'i Ringe ana'ia Moses, gaarangi 'adonai mareho hako
rai tamusi'i 'iniai 'abu, ma naasi 'agu ha'ata'inia do 'agu
wadiwadi baaniai ora-ora'a. Ma 'onaa na 'abu 'a bwa'i ahe,
'ia God 'a bwa'i 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a adaa'i inoni.†

---

‡ **9:13** 9:13 Levitikas 16:15-16; Nambas 19:9, 17-19 § **9:20** 9:19-20 Eksodas 24:6-8 * **9:21** 9:21 Levitikas 8:15 † **9:22** 9:22 Levitikas 17:11

23 Naasi 'a ororiu doni Ruma Maea Saira mana mwane
mareho na'i rarona nara ha'inunudi mareho ni aro, rai ha'a-
wariwari'i 'iniai 'abu. Ma'ata na huudi mareho ni aro, rai
ha'a-wariwari'i 'iniai ho'asi na ororiu di'u baani'i ho'asi nara
bwani hahaa'i na'i marewanani.
24 'Ia Kraest 'a aho'i ara'ai aro 'anai ura 'inigaaui noni na'i
maana God. 'Iia 'a ai'a siri na'i dora na maea di'u na'i Ruma
Maea na'i marewanani na inoni moi nara tagoraa, 'inia ni
Ruma Maeasi 'e nunu moi 'anai huunai nei na'i aro.
25 Mana ara'a na haua na'i aro, ai'a do'ai ho'asi 'inia haaria
'ado 'oha 'onaairaaui Piriisi agaa'i Jiu nara siri 'ado harisi
na'i Ruma Maea 'anai ho'asi 'iniai 'abui mwamwaa.
26 'Onaa na ga'i o'asi, 'ia Kraest 'a ga'i bwane taringai
mae mau mai taraawa'anai marewana. Me 'a ai'a. Na'i
madoraa na raumwadu i hahakonai dangi, 'iia 'a boi ha'atai
moi 'ana'ai mwane 'oha 'anai waia beira'i ora-ora'a 'iniai
ho'asi ana 'inia haaria.
27 'Adonai inoni 'ai mae ha'atai moi, mana'i murinai mae
'e hihiiri.
28 Naasi 'ia Kraest 'a o'asi ro'u, 'iia 'a mae ha'atai moi 'anai
wai'i beira'i ora-ora'a adaa'i hakoi mwane inoni. Mana aho'i
mai nai haua, ai'a do 'anai mae ro'u 'ada'i ora-ora'a, ma'ata
'ai boi 'anai hauai tahi tarau tanaraaui nei narau ha'aagau
mamasia.

10

1 Ni mwani herehere na'i raronai Ringe ana'ia Moses ra'i
nunu moi 'ada'i huudi mareho goro narai boi ta 'oha, ai'a
do nara 'isi'a i huudi mareho. Ni ho'asi na Ringe ana'ia
Moses na 'unu'i nara hahaa'i 'ado harisi, ra ai'a huunai ha'a-
wariwariraaui nei narau boi 'anai rihunga'i.
2 'Onaa na ga'i huunai ha'a-wariwariraau, na ho'asi naasi
ra ga'i bwa'igui haua'a ro'u, marau ga'i bwa'i arunga 'ino'a
mau 'ini'i ora-ora'a adaa'i.
3 Me ai'a o'asi. Ni ho'asi narau hau'i 'ado harisi, ra ha'a
'adoma'i aho'isiraau tarau 'ini'i ora-ora'a adaa'i.
4 Suria na 'abui kau mwane mana 'abui gout 'a bwa'i matai
ha'a-gaasinga'iniai ora-ora'a.
5 Tarana naasi 'ia Kraest 'a ha'atee o'ani tanaa God na'i
'oha na boi na'i marewana,
“I'oe 'o ai'a rabasi'i ho'asi mana wawate nara haa'i.
Me i'oe 'o hauai abe tanaau dona 'inau wai wateau haariau
tana'o 'onaai ho'asi.
6 I'oe 'o ai'a ahugoro 'iniai mwamwaa nara ho'asi susuu 'inia
mana ho'asi 'anai ha'a-gaasinga'ini'i ora-ora'a.
7 Naasi mau o'ani, ‘God. 'Ome, ninauni. 'Inau 'au boi 'anai
hauai taha na'o 'irisia 'onaai usu 'abaiau ada na'i Usu-
usu Maea.’ ”*

* **10:7** 10:5-7 Psalm 40:6-8

8 Na Ringe ana'ia Moses 'a 'unua do 'iraaui Piriisi rai suu
ho'asi marai haa'i tara'i wawate tanaa God. Ma rei'uaa na
o'asi, na'i dorai Usu-usu Maea ani, 'ia Kraest 'a ha'atee o'ani
'inia God, “I'oe 'o ai'a rabasi'i ho'asi mana wawate nara haa'i,
ma'o ai'a ahugoro 'ini'i ho'asi susuu, mana ho'asi 'anai ha'a-
gaasinga'ini'i ora-ora'a.”
9 Naasi magu o'ani ro'u na'i muri, “Ninauni. 'Inau 'au boi
'anai hauai taha 'o 'irisia.” Naasi ma ha'ahakoai duruduru
bwani 'anai nugaai nata nei.
10 'Ia Jisas Kraest 'a araisuriai hei'irisina God ma wateai
abena 'anai mae ha'atai moi 'inigia 'onaai ho'asi. Ma naasi,
'igaau gau ha'i noni maea ana'ia God.
11 Na'i duruduru bwani 'iraaui Piriisi adaa'i Jiu ra ura 'ado
dangi 'anai taraa hahaa'i moi ta'i ho'asi nara bwane hahaa'i
mau mai nara ai'a matai ha'ahakoai ora-ora'a.
12 Me 'ia Kraest, ni ho'asi na haua ha'atai moi 'ada'i ora-
ora'a 'a goro daara'i 'ana'ai 'ado 'oha. Naasi magu heinagu
na'i dora ni ha'ahou na'i odona God.
13 Ma totori tari madoraa na 'ia God 'ai nugaraaui
maerongana'i na'i bahainai heimarungi ana.
14 Me 'iniai ta'i ho'asi naasi, 'a huunai ha'a-ararigaau i noni
maea ana'ia God 'anai 'ari wou beia.
15 Na Hi'ona Maea 'a ha'ata'inia ro'u hura'a tanagia do 'a
o'asi ha'a-momori. 'Inia na'i Usu-usu Maea ra usua o'ani,
16 “'Ia Araha God 'a o'ani, ‘Naani duruduru haoru nawai
haua beiraaui inoni na'i huunai madoraa 'ana.
Wai nuga'i ha'atora agu'i suri'i 'adoma'idaa'i mana'i
tahingadaa'i marai aidangisi'i.’ ”†
17 Maagu o'ani ro'u,
“'Augu bwa'i 'adoma'ini'i'a i ora-ora'a adaa'i
mana taha nara taritari'a narau haa'i.”‡
18 Hoita, 'onaa na bwane 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a,
ai'a ta'isada do raigui hau'i ro'u tara'i ho'asi 'anai ha'a-
gaasinga'iniai ora-ora'a.

'Anai Dau Baabau Na'i Duruduru Ana God

19 Naasi arai do'ora mana asigu'i, suriai 'abuna Jisas 'a
ahe 'inigia, 'igaau gau mwaridanga'a 'anai ataha siri beia
God na'i dora na maea di'usi.
20 Gau matai haua o'asi, suria gau to'oraai tara haoru na
hano 'anai tahi tarau na 'ia Kraest na tahangia tanagia 'iniai
mae na haa na'i dadaahoro. Mana mae na haa 'a 'onaa do'a
rahiai kae bwana ubu-ubu'a nara rohe bwarasia 'iniai dora
maea.
21 'Igaau gau to'oraai Bwauododaaui Piriisi hauasa 'anai
'omesurigaaui inoni ana'ia God.

---

† **10:16** 10:16 Jeremaea 31:33 ‡ **10:17** 10:17 Jeremaea 31:34

22 Naasi, gau magai boi gaarangia God beiai huunai
tahinga na ha'a-momori ma huunai 'u'uria. 'Iia 'a bwane
ha'a-wariwari'i tahingagaa'i 'iniai 'abuna, do neina gaigui
abui arunga 'ino'a'a ro'u, ma 'onaa do'a ha'a-wariwarigia
'iniai wai na goro.§
23 'Igaau gau bwane maania hura'a tanaraaui noni do ra'i
mareho na gau 'adoma'i heitotori 'ini'i. Gai dau baabau
magai abui 'adoma'i heiruarua'a 'ini'i mareho 'isi. 'Inia
'igaau gau matai 'u'uria taraua God suri'i duruduru ana'i
tanagia.
24 Gai 'adoma'i raha 'iniai taha na gau matai haua 'anai
'a'auhiai nata nei, neina 'iia 'ai ha'ata'iniai heita'ahi tanaa
ro'u i nata nei, ma 'ai hau'i mwane mareho goro.
25 Gai abui mamarota'i boi goni 'anai rihunga'i, rei'uaa
na tara'i nei ra bwane mamaro'a. Ma'ata moi boi goni
'anai ha'a-'o'ori'amou hairiu. 'A ororiu di'u domoi haua o'asi
tarau, 'inia na dangi nai aho'i mai Araha 'a raumwadu.
26 'Onaa nagau ta'ahia mau i ora-ora'a magau bwa'i ago-
heta'i haa'i mareho ta'a'i na'i 'oha nagau bwane aidangisiai
huunai ha'ausuringa'i, me 'a bwa'i ho'asi'a ro'u naigui awa
ro'u nai matai ha'a-gaasinga'ini'i ora-ora'a 'isi.
27 Me 'igaau gai mamasi moi ha'i mamaa'u 'anai 'oha na
'ia God 'ai ha'a-mama'aigia na'i 'eu raha na matai noro ha'a-
dorohuraaui nei narau ha'imae beia.
28 'Onaai bwane 'iraraa amoou, 'onaa 'e waira rua ma'ua
oru narai ha'arangasia hura'a do 'e sae na kakawata'i
araisuri'i Ringe ana'ia Moses, 'ia mo'osi ra bwa'i arunga
ta'ahia, rai ngahu gata'inia moi.*
29 Naasi, moi 'adoma'iniai mamaa'a nai hauai ha'a-
mama'ai tanaai nei na here bodio 'iniai Garena God, ma
ai'a 'adoma'i hihi'a 'iniai 'abuna, rei'uaa na 'abu naasi na
ahe 'anai ha'a-'o'oriai duruduru haoru ana God ma ha'a-
wariwaria baaniai ora-ora'a. 'Ia mo'osi 'a here ha'ata'aiai
Hi'ona Maea na ha'ata'iniai goro ana God 'inigia.
30 Magau 'iraraa do'ia God na o'ani,
"'Inau wai ha'a-mama'airaaui sae hehereta'a'i.
'Inau wai su'ua aho'i tanaraau."
Magu ha'atee o'ani ro'u,
"'Inau a Araha God, 'inau wai hiiriraaui inoni agu'i."†
31 'E maho na ha'amagugu abe di'u naasi do'ia God na
tahitahi, 'ai hiiri'o.
32 Abui kaku'aai 'oha namou taraawa'a hinihiniai Taroha
Goro 'inia Kraest mamou siri mai na'i marewa. Moi 'adoma'i
suria aho'i ura wetewete namou haua suri'i hinihinimoo'i,

§ **10:22** 10:22 Tara'i sae ra 'adoma'inia do ra hadanga'iniai bwareomaea.
* **10:28** 10:28 Diutronomi 17:6; 19:15 † **10:30** 10:30 Diutronomi 32:35-36

rei'uaa tara'i 'oha mou siri suri'i rongomaata'i nara raha di'u.
33 Ra'i 'oha ra ha'atee ha'a-ta'ai'amou mara here ha'a-maata'i'amou suri'i maadi inoni. Tara'i 'oha mou 'a'auhiraaui nei ra ha'a-maata'iraau ro'u o'asi.
34 Mou arunga ta'ahiraau mamou 'a'auhiraaui nei ra gaasiraau na'i rumaniho'o. Ma rei'uaa ra waa'i baani'amou mareho namou to'ora'i, 'i'amou wa'ewa'e moi. Mou wa'ewa'e suria mou aidangisia do 'e mareho nai goro di'u ro'u wou nai awa tarau namoi dau'i mau ro'u ta'oha.
35 Rei'uaa mwane mareho rai to'oto'o he'ua, me moi abui ha'a-ai'aai 'ado'ado wetewete 'anai 'u'uria Araha. 'Inia 'e kaeni heitahari raha namoi daua 'inia.
36 Moi wetewete mamoi mangudi neina moi hauai hei'irisina God mamoi dauai taha na 'ia God na duruduru tana'amou 'inia.
37 'Inia na Usu-usu Maea 'a o'ani,
"'A bwa'i orea mia mo'o nai boi 'ai boi'a,
'iia 'agu bwa'i mamasi'a ro'u.
38 Miraaui nei narau odo-odo na'i maagu narau hinihiniau
rai to'oraa i huunai tahi,
mia tei nai rihota'i aho'i baaniau 'au bwa'i ahugoro
'inia."‡
39 Me 'igaau gau ai'a 'onaairaaui nei narau rihota'i aho'i narai ha'a-mama'airaau na'i dora ni rongomaata'i. Ai'a. 'Igaau ra'i inoni nagau hinihinia God, mia God 'ai haua tanagaau i tahi tarau.

11

Tara'i Heiha'auu 'Iniai Taha Naasi Hinihini

1 Taha naasi hinihini? Hinihini, naasi 'adoma'i wetewete nagau to'oraa do na mareho nagau 'adoma'i heitotori 'ini'i rai to'o ha'a-momori, rei'uaa nara ai'a to'o mau.
2 Ma na'i 'oha i na'o, 'ia God 'a taeniraau inoni suriai hinihinia adaau.
3 Suriai hinihini, naasi nagau aidangisia 'inia do na marewanani 'a pwa'ara moi 'iniai ha'atee ana God, do neina baaniai taha nagau ai'a matai 'omesia rai hura'a mai taha nagau matai 'omesi'i.
4 Suria Ebol 'a hinihinia God, 'ia Ebol 'a hauai ho'asi na arari goro na 'ia God na wa'ewa'e 'inia baaniai ho'asi na 'ia Kein na haa. Mia God 'a wa'ewa'e 'iniai ho'asi na haua, ma 'unua do 'iia 'e inoni odo-odo. Ma rei'uaa na 'iia 'a bwane mae, ma'ata ni hinihini na haua beia God 'e ha'ausuringa'i tanagiai noni mau tari mai na'i dangini.
5 Suria 'ia Inok 'a hinihinia God nara waia ha'i tahi 'inia ara'ai aro. 'Agu 'asu'ani ai'aa moi, suria 'ia God na waia.*

‡ **10:38** 10:37-38 Habakuk 2:3-4 * **11:5** 11:5 Jenesis 5:24

Na'i Usu-usu Maea 'a 'unua do 'ia God 'a waia Inok, 'inia 'ia
God 'a wa'ewa'e 'inia.
6 Naasi mou 'omesia do 'abwa'i nei nai matai ha'a-
wa'ewa'ea God 'onaa na bwa'i to'oraai hinihini. 'Inia 'iatei
na raba boi beia God, 'ai hinihini ma'ata'a do 'ia God 'a awa
ha'a-momori ma matai tahariraaui nei narau siba suria.

7 Suria 'ia Noa 'a hinihinia God, 'ia Noa 'a araisuriai
ha'abasu na haa God tanaa 'iniai mareho narau ai'a 'omesia
do'ai to'o ga'u ta 'oha. 'Iia 'a araisuria God ma tagoraai haka
'anai ha'atahiraaui ruruha ana. 'Iniai hinihinina beia God,
'iia 'e ta'i 'ini'i nei nara odo-odo na'i maana God. Mana
barongana Noa 'a ha'ata'inia doni inoni na'i 'ohasi ra ta'aa
ma arari do'ia God 'ai hiiri ha'amaesiraau.

8 Suria 'ia Ebraham 'a hinihinia God, 'ia Ebraham 'a
araisuria God 'oha na soia ma 'unua tanaa do'ai hura'a maai
hano 'anai dora na duruduru 'inia tanaa do'ai haua tanaa.
Na'i 'oha na hura'a na hano, 'iia 'a hano ha'i ai'a aidangisiai
dora na 'ia God na duruduru tanaa 'inia.
9 Ma na'i 'oha na ataha na'i dorasi, 'iia 'a awa na'i 'isi mana
hinihinina 'a awa mau na'i hungana God. 'Iia 'a awa suri'i
ruma saira 'onaai mahuara. Mana garena, 'ia Aisak, mana
wauwana, 'ia Jekop, raru awa o'asi ro'u rei'uaa na 'ia God
na duruduru tanararua ro'u 'iniai dorasi.
10 'Ia Ebraham 'a mwa'emwa'e 'anai awa o'asi 'inia 'a
'adoma'i heitotori 'iniai 'omaa nai awa tarau. 'Omaasi 'ia
God nai hauai nununa, me 'iia ro'u nai tagoraa.

11 Suria 'ia Ebraham mea Sera raru hinihini, rei'uaa raru
wari di'u'a, mia Sera 'a 'amara ro'u, me rarugu buna to'o
gare mau. 'A o'asi 'inia 'ia Ebraham 'a hinihinia do'ia God 'a
bwa'i horosia mwada'u i duruduru ana.
12 Rei'uaa na 'ia Ebraham 'a wari di'u'a 'anai haua ta gare,
me baania 'a hura'a mai kae ruruha raha na bwa'i nei nai
matai uduma'i arariraau. Na rago rau haa 'a 'onaai'i hee'u
nai aro mana nunu'u nai one.

13 'Iraaui inoni 'isi, rau hinihinia God tari mae, rei'uaa
narau ai'a daa'i na'i marewanani taha na 'ia God na
duruduru tanaraau 'ini'i. Ma'ata 'a 'onaa do rau wanasi'i
'ariwou i taha narai daua mau ta'oha, marau wa'ewa'e 'ini'i.
Naasi, rau ha'ata'inia hura'a do 'iraau ra'i mahuara, ma ra'i
inoni nara gaariri moi mai na'i marewanani.

14 'Irai nei nara here o'asi, 'a ha'ata'inia dorau siba suria
nadaau i huunai 'omaa.
15 'Onaa narau ga'i 'adoma'inia doni 'omaa narau hano
baania naasi huunai 'omaa, rau ga'i suria aho'i tara narau
boi suria.
16 Me ai'a! Rau siba suriai 'omaa na goro di'u ro'u wou,
'e 'omaa goro na'i aro. Tarana naasi 'ia God 'a mari'ori'o
'iniraau 'oha narau 'unua do'iia 'e God adaau. Gau 'iraraa
o'asi, 'inia 'iia na tagoraai 'omaa tanaraau na'i aro.

17-18 Suria 'ia Ebraham 'a hinihini na taarai mwa'emwa'e
'anai ho'asi 'inia Aisak, 'oha na 'ia God 'a ohongiai hinihinina
Ebraham. 'Ia Aisak naasi'a i ta'i gare ana, ma'ata 'a
mwa'emwa'e 'anai ho'asi 'inia tanaa God rei'uaa na 'ia God
'a bwane duruduru o'ani tanaa, "Baania Aisak naasi narai
hura'a mai inoni 'anai ha'arago'i warowaromu."†
19 'Ia Ebraham 'a hinihini do 'onaa 'ai mae a Aisak, 'ia God
'ai matai ha'a-suruta'ea aho'i baaniai mae. Naasi na'i 'ohasi,
'ia Ebraham 'a 'onaa do 'a waia aho'i garena na mae ga'u.
20 Suria 'ia Aisak 'a hinihinia God nagu taarai
ha'agorohirarua 'inia i rua gare ana, 'ia Jekop mia Iso.
'A maania tanararua i ha'agorohi na 'ia God 'ai haua mau
tanararua.‡
21 Suria 'ia Jekop 'a hinihinia God nagu taarai
ha'agorohirarua 'inia i rua wauwa ana, ni rua gare mwane
ana Josep. Na'i 'ohasi 'ia Jekop 'a wari di'u'a ma gaarangi
mae'a, ma dau wou na'i 'a'abi ana ma ha'aasaa God.§
22 Suria 'ia Josep 'a hinihinia God, 'oha na gaarangiai 'oha
ana 'anai mae, 'a hadanga'iniai hura'a wairaau nai haa God
inoni nai Israel baaniai Ijip, ma 'unua tanaraaui here narai
haua 'ada'i surisurina'i 'oha nai mae.*
23 Suria inana mana amana Moses raru hinihinia God,
nararugu taarai girua 'inia Moses suriai oru hura murinai
huta ana. Ni 'omesia adarua do'iia 'e gare 'ome goro, rau
ai'a araisuriai taha i mwaeraha na 'unua.
24 Suria 'ia Moses 'a hinihinia God, 'oha na raha ara'a, 'a
ai'a rabasia dorai 'unua do 'iia 'e gare anai gare urao anai
Mwaeraha ni Ijip.
25 'Iia 'a 'adoma'i nunuga na'i tahingana hako 'anai
rongomaata'i goni beiraaui inoni ana'ia God. 'A 'iraraa
doni heresi 'a goro di'u baaniai awa wa'ewa'e moi na'i gere
madoraa na'i ora-ora'a.
26 'Iia 'a 'adoma'inia do, 'anai rongomaata'i 'iniai hinihin-
ina do 'ia God 'ai ha'ataariai Ha'atahi 'anai ha'atahiraaui Jiu,
'a goro baaniai to'ora'i mwane mareho goro na'i Ijip. Suria
'iia 'a wana 'ari na'i 'oha nai boi mau 'anai kae heitahari
raha na 'ia God nai haua tanaa.
27 Suria 'ia Moses 'a hinihinia God, nagu taarai hano 'inia
baaniai Ijip ha'i ai'a mamaa'usiai Mwaeraha. 'Iia 'a hano
moi ma ai'a raba rihota'i aho'i, 'inia na'i 'adoma'ina 'a 'onaa
do'a rere'ia'a woua God, rei'uaa na ai'a ta sae mau nai wana
to'ia beia.
28 Suria 'ia Moses 'a hinihini nagu taarai haua 'inia
tanaraaui inoni nai Israel i ringei Roho Aharau, ma 'unua
tanaraau 'anai tamusi'i bwaudi maraaruma adaa'i 'iniai

† **11:17-18** 11:17-18 Jenesis 21:12 ‡ **11:20** 11:20 Jenesis 27:27-29, 39-40
§ **11:21** 11:21 Jenesis 47:31-48:20 * **11:22** 11:22 Jenesis 50:24-25; Eksodas 13:19

'abui mwamwaa, do neina enjel 'anai ha'amaesi 'a bwa'i
matai ha'amaesi'i garemwane hutai na'o adaa'i.

29 Suria rau hinihinia God, 'a hoaiai asi meramera'a
taradaaui inoni nai Israel marau hano horo na'i dora
mamata. 'Oha na 'iraaui Ijip raugu ataha wou na'i 'isi
'iniai hano haisuri adaau, na asi 'a toto goni aho'i huniraau,
marau dodo hako.

30 Suria rau hinihinia God, 'e biu dangi na 'iraaui inoni nai
Israel rau hano gariai Jeriko, mana'i murinai biu dangisi, na
banihau 'anai 'omaasi 'a kokohu.

31 'Ia Rehab 'e urao rebirebi na'i 'omaasi. Me suria 'a
hinihinia God, ra ai'a ngahu ha'amaesia beiraaui inoni
narau hairaesi beia God na'i 'omaa anasi. 'Inia 'iia naasi
na ha'a-maotoraruai rua saeni Israel nara ha'a-taarirarua
wou 'anai wana girugiru na'i 'omaasi.

32 'A goro'a ga'u! 'Au ai'a to'o madoraa 'anai mamaani
surisuria 'aria Gidion, 'ia Barak, 'ia Samson, 'ia Jefta, 'ia
Deved, 'ia Samiuel, miraaui rarabea.

33 Suriai hinihinia adaaua God, rau ha'ato'o'i kae mareho.
Rau ha'aheho'i tara'i kantri narau hei'oi bei'i. Rau
heimarungi beiai here odo-odo ma rau daa'i taha na 'ia God
na duruduru tanaraau 'ini'i. Tara'i nei 'iniraau, na laeon
ai'a ngauraau suria 'ia God 'a ha'abwarasi'i ngoodi.

34 Tara'i nei ra gaasiraau na'i kae 'eu mara ai'a noro.
Tara'i nei, na naihi adaa'i maerongadaa'i ra ai'a to'iraau.
Tara'i nei, rei'uaa narau maemae'a na'i na'o, na'i muri rau
wetewete. Tara'i nei, rau ramo suri'i hei'oi marau ha'aheho'i
maerongadaa'i marau ha'ahorahiraau.

35 Suriai hinihinia adaaua God, ra'i urao na gare adaa'i ra
mae, mara tahi aho'i.

Ma'ata, tara'i sae hinihini na maerongadaa'i ra here ha'a-
rongomaata'iraau. 'Onaa rau ga'i nugasi'i hinihinidaa'i, ra
ga'i ha'a-hura'ahiraau dadara'a, me rau wa'ewa'e moi 'anai
rongomaata'i o'asi tari mae. 'Inia rau 'irisia do rai suruta'e
aho'i 'anai dauai tahi na goro di'u ro'u wou.

36 Tara'i nei ro'u ra haikou 'iniraau mara rabusi'i, ma tara'i
nei ra tosi'i 'ini'i arihau mara gaasiraau siri na'i rumaniho'o.

37 Tara'i nei ra buta ha'amaesi'i 'ini'i hau, ra'i nei ra
horosi'i abedi 'ini rua aba, ra'i nei ra ha'amaesiraau 'ini'i
naihi hehei'oi. Ra'i nei ra'i hasihasi inoni ma rau ho'osi'i
moi uri-uri siip mana gout suria rau ai'a to'o bwana. 'Iraaui
sae ra here ha'a-mama'airaau mara norata'airaau.

38 Rau hano hairiu 'ari suriai dora mangasara mei suri'i
hungahunga 'anai bainihu suri'i giru mana wabwa. 'Iraau
ra'i inoni goro na ai'a ta'isada dorai awa goni beiraau inoni
ta'aa anai marewana.

39 Hoita, 'ia God 'a taeniraaui inoni o'asi 'ini'i hinihinidaa'i,
magu ai'a tanei 'iniraau nai daua mau i taha na 'ia God na
duruduru 'inia tanaraau.
40 'Inia 'ia God 'a to'oraai 'ado'ado na goro di'u ro'u wou.
'A rabasia dorai totorigaau, neina na'i ta'i 'oha 'igaau hako
gai ha'i sae narau huunai arari 'anai 'ari wou beia God.

12

God Amagaau

1 Naasi suriai wanasigaau adaaui kaeni ruruha narau
ha'ata'inia tanagaau i taha naasi hinihini, gau magai nuga'i
beira'i taha nara matai ha'abwarasigia suri'i hinihinigaa'i
beia God magai nugasi'i ro'u i ora-ora'a nara awa baabau
suri'i tahingagaa'i, magai 'eba wetewete na'i 'eba heiohooho
na 'ia God na haua tanagaau 'anai 'eba na'iei.
2 Na 'adoma'igaa'i hako rai awa beia Jisas, 'onaai nei
na wana wetewete 'anai dora na 'eba 'ana. 'Inia 'ia
Jisas naasi ahuinai hinihinigaau me 'iia na ha'a-'o'oriai
hinihinigaau tari 'oha nagai ura baabau. 'Iia 'a mwa'emwa'e
'anai rongomaata'i tari mae ana na'i dadaahoro, 'inia 'a
'adoma'iniai wa'ewa'e nai to'oraa na'i muri. Mana ninima
na ga'i haa 'iniai mae ana na'i dadaahoro, 'a 'adoma'i mara
mareho haaria moi 'inia. Mana'i 'ohani 'a heinagu na'i
odona God na'i dora ni Mwaeraha ara'ai aro.
3 'Adoma'i aho'isia Jisas. Rei'uaa na 'iraaui inoni ta'a'i ra
hauai ta'aa tanaa, 'iia ai'a maemae'a. Naasi 'i'amou ro'u moi
abui wai'ate'a ma'ua maemae'a na'i 'eba heiohoohosi.
4 'Inia na'i haisuasua mana heingahui namou haa beiai
ora-ora'a, ai'a tanei 'ini'amou mau 'ai gaarangi mae.
5 'A 'ua? Mou kaku'a'i ha'atee ha'a-'o'ori na 'ia Araha God
na haa'i tana'amou 'onaai gare ana'i? 'Iia 'a o'ani,
"Garegu, 'oi abui 'adoma'i mara mareho haari'i moi 'ini'i
taha nau ha'a-odoodo'o 'ini'i na'i madoraa nau ha'a-
odoodo'o,
ma'oi abui arunga ta'aa na'i 'oha nau ha'a-aidangisi'o
'ini'i taritari'a amu'i.
6 'Inia 'inau 'au matai ha'a-odoodoraaui nei nau ta'ahiraau,
mau matai ha'a-mama'airaaui nei nau 'unuraau 'ini'i
gare agu'i."*
7 Naasi suri'i rongomaata'i namou siri suri'i, moi wa'ewa'e
'onaa do ni mareho o'asi, ra'i ha'a-odo-odo na 'ia God na
hau'i tana'amoui gare ana'i. 'Inia 'adonai Ama, ra haha'a-
odoodo'i gare adaa'i.
8 'Onaa na 'ia God 'a ai'a haha'a-odoodo'o 'onaai here na
hau'i 'ada'i gare ana'i, naasi 'a ha'ata'inia do i'oe 'e gare na'o

* **12:6** 12:5-6 Proverbs 3:11-12

ai'a to'o amamu, ma'o ai'a ta'i beiraaui huudi gare ana'ia
God.
9 Ni amagaa'i na'i marewanani, na'i 'oha narau haha'a-
odoodogaau, gau ha'ahouraau. Naasi 'a ororiu di'u do
gai mwa'emwa'e 'anai awa na'i bahainai heimarungi ana
Amagaau ara'ai aro ma naasi nagaigui dauai huunai tahi.
10 Na'i madoraa na amagaa'i rau ha'a-odoodogia, rau haua
moi 'anai gere madoraa suriai herehere narau 'adoma'i
ha'agorohia. Me 'ia God 'a ha'a-odoodogia 'anai goro agaau
do neina 'igaau ro'u gai awa odo-odo 'onaaia.
11 Na'i 'oha nara ha'a-odoodogia, 'a arunga ta'aa di'u. Ai'a
do 'e mareho na abe nai arunga goro 'inia. Ma'ata na'i muri,
ra'i hua goro narai ta'eha mai na'i tahingagaa'i, 'igaau nei na
'ia God na ha'a-odoodogia. Mana ha'a-odo-odo ana'ia God rai
'a'auhigia 'anai awa odo-odo mana awa goro beiai nata sae.

Tahitahi Na 'Adonai

Inoni Hinihini Rai Suria
12 Na 'eba heiohooho namou haua, moi ha'a-wetewete'i
aho'i 'i uwamoo'i mana rimamoo'i nara mamaera'a.
13 Moi hahano suriai tara na odo-odo neina 'iraaui nei na
hinihinidaau ra maemae'a rai abui maemae'a di'u ro'u wou,
ma'ata rai ara'a mai wetewete.

Ha'abasu 'Iniai Rihota'i Baania God
14 Moi bonasiai awa goni goro beiraau hakoi inoni ma
'anai awa odo-odo tarau. Mou bwa'i matai 'omesia Araha
'onaa namou bwa'i haua o'asi.
15 Moi 'omesuri'amou hairiu neina abu tanei 'ini'amou
'ai hauai taha nai matai rihota'inia haaria baania God na
bwane ha'ata'iniai goro ana tanaa. 'A gasi to'o o'asi mana
tahitahi ana 'ai 'onaai hahaarisi ta'aa na tahi ara'a bei'amou.
Suria ni ta'aahana 'ai matai here ha'a-ta'ai'amou.
16 Moi aidangisia do abu tanei 'ini'amou nai awa wawaa-
sua'a, ma'uasi awa ahurodo'a 'onaaia Iso. 'Iia 'a raonga'iniai
mena ni heimarungi ana 'onaai gare na hutai na'o 'inia moi
rabo'o i mahoingau.
17 Na'i muri, 'oha nagu raba dauai ha'agorohi baania
amana 'onaai gare hutai na'o, ma bwara'a. Rei'uaa nagu
angi ha'ata'ata'ahi he'ua, me 'a bwara'a do raigui sadoia ta
here naigui orisia 'iniai hereta'aa na haua na do'aigui daua
aho'i 'inia i ha'agorohi baania amana.
18 Ni boi na gau haua beia God na'i 'ohani, 'a ai'a
'onaairaaui wauwa agaa'i na'i 'ohabwani narau boi beia
God na'i hungahungai Saenai. Na'i hungahungasi rau re'iai
ngarungarui 'eu mana kuhi ma uhi ro'a raha na'iei.
19 Nai 'ohasi rau rongoai aohanai biugil goni beiai ringe
na hadahada tanaraau. Na'i 'oha narau rongoai ringesi, rau
ha'angoni wetewete do'aigu abui ha'atee'a ro'u tanaraau

20 suria ni mareho na 'unua 'a kae rongo ha'amamaa'u
abe di'u. 'A o'ani, “'Onaa ta sae, ma'uasi ta mwamwaa nai
hatariai hungahungani, moi buta ha'amaesia ma'ata'a.”†
21 Rei'uaa 'ia Moses, ma mamaa'usia ro'u i taha narau
'omesia ma o'ani, “'Inau 'au 'idi'idi 'iniai mamaa'u.”‡
22 Na'i 'ohani gau bwa'i mamaa'u o'asi. 'Inia 'igaau 'a 'onaa
do gau boi beia God na'i hungahungai Saeon, na awa iei
'omaa raha ana God tahitahi, naasi Jerusalem na'i aro narau
awaiei meru ma'e merui enjel nara rurugoni 'anai ha'aasaa
God ha'i wa'ewa'e.
23 'A 'onaa do gau rurugoni beiraaui nei nara 'onaai'i gare
hutai na'o ana'ia God nara bwane usu'i atadaa'i na'i aro.
'Igaau gau ataha'a beia God, mo'o nai hiirirai mwani inoni
hako. Gau taha na'i dora adaa'i aungadi noni hinihini nara
bwani mae na 'ia God na ha'a-wariwariraau hako baani'i
ora-ora'a adaa'i.
24 Gau taha beia Jisas, mo'o na waa mai duruduru haoru
ana God tanaraaui inoni. Ni 'abuna na ahe 'anai ha'a-
wariwarigia baaniai ora-ora'a 'a goro baaniai 'abuna Ebol.
'Inia na 'abuna Ebol 'a waa mai ha'a-mama'ai.
25 Naasi moi herehere goro, mou gasigu 'ageta'i araisuria
God na hadahada tana'amou na'i 'ohanisi. 'Onaa na bwara
tanaraaui inoni nai Israel 'anai horata'iniai ha'a-mama'ai
'inia ai'a bahurongoa adaaui ha'abasu na haa God tanaraau
na'i marewanani, 'ai he'ua tanagiai nei nagau ai'a raba
bahurongoa God na ha'abasu dio mai baaniai aro?
26 Na'i 'oha na 'ia God 'a ha'atee na'i hungahungai Saenai
na'i 'oha bwani, na ringena 'a 'ihara'iniai ano. Mana'i 'ohani
'a haua ro'u i duruduru na o'ani, “Ta 'oha, wai 'ihara'inia
ro'u i ano. Ma na'i 'ohasi, wai 'ihara'inia hakoi ano mana
ahoasara.”§
27 'Oha na 'ia God 'a 'unua do'ai 'ihara'inia ro'u i ano
mana ahoasara, 'a ha'ata'inia do na mwane mareho na
ha'apwa'ara'i rai ai'a'i. Mana taha nara bwa'i 'ihara'i naasi
narai awa tarau.
28 Gau magai ha'atee ha'agorohia God. 'Inia 'igaau gai awa
na'i hourana ana God na bwa'i matai 'iha'iha ma'ua ai'aa.
Gai ha'a-aneanea na'i here nai wa'ewa'e 'inia, magai haua
beiai ha'ahou mana ginagina.
29 'Inia ni God agaau 'a matai ha'a-mama'airaaui nei nara
ai'a araisuria, 'onaai 'eu na matai suu gata'ini'i ha'aro'a.

13

1 Mou ta'ahi'amou waiori 'onaai ha'ido'orada mana
ha'iasida beia Kraest.

---

† **12:20** 12:20 Eksodas 19:13 ‡ **12:21** 12:21 Diutronomi 9:19 § **12:26** 12:26 Haggai 2:6

2 Abui kaku'aa 'anai ha'amaoto'i mahuara nara boi suri'i
'omaa amoo'i. Ra'i nei nara haua o'asi, raugu buna
ha'amaoto'i enjel suri'i ruma adaa'i ha'i ai'a 'iraraa.
3 Abui kaku'araaui nei ra awa na'i rumaniho'o. Ni arunga
namoi to'oraa 'adaau, 'ai 'onaa domou awa ro'u beiraau na'i
rumaniho'o. 'Ado'adoraaui nei narau rongomaata'i, mamoi
arunga 'onaa domou rongomaata'i ro'u beiraau.
4 Ringei ha'iwai 'e mareho na 'iraaui inoni hako ra ga'i
ha'ahoua, mana mwane 'ai abui taritari'a baaniai urao
ana mana urao 'ai o'asi ro'u. 'Inia 'ia God 'ai hiiri
ha'a-mama'airaaui nei ra wawaasua'a, miraaui nei narau
taritari'a baani'i urao adaa'i ma'ua mwane adaa'i.
5 'Oi ha'imaania do na'i tahitahi amua 'oi abui ta'ahia di'ui
ha'a. Ma'oi ha'imaania do na mareho na'o to'ora'i, rei'uaa
raha ma'ua kekerei, 'oi arunga goro moi 'ini'i. 'Inia 'ia God
'a o'ani, "'Inau bwa'i nugasi'o, mau bwa'i murisi'o."
6 Naasi nagau to'oraa 'iniai 'adoma'i wetewete 'anai o'ani,
"'Ia Araha naasi na hei'a'auhi agua, 'inau bwa'i mamaa'usiai
taha na 'iraau moi inoni rai haua tanaau."*
7 Moi 'adoma'i suri'i na'otara amoo'i na'i heisoi 'ohai na'o
narau taroha'iniai Taroha Goro tana'amou. Moi 'adoma'i
suri'i hua goro nara hura'a mai baani'i tahingadaa'i, mamoi
suriai hinihinidaau beia Jisas.
8 'Inia 'ia Jisas 'a ta'isada 'onaa mau i 'ohabwani, mei
'ohani, mai 'ari moe'a na bwa'i 'ohai hako.
9 Naasi moi abui suri'i mwane ha'ausuringa'i haoru
namou rongo'i nara sisiri mai 'anai ha'ateha'amou baaniai
huunai ha'ausuringa'i. Ni huunai mareho 'anai ha'a-
weteweteai hinihinigaau, naasi i goro na haua God 'inigia.
'A ai'a 'ini'i mwane ringeringe 'ini'i mahoingau. 'Iraaui nei
nara suri'i o'asi ringeringe 'ada'i mahoingau, na ringeringe
'isi ra bwa'i 'a'auhiraau.
10 'Igaau gau to'oraai dora 'anai ho'asi na'i aro na 'iraaui
Piriisi nara tagora na'i Ruma Maea ana God ra bwa'i matai
ngaai taha nara ho'asia na'i hungana.†
11 Na'i ringeringe adaaui Jiu na'i raronai herehere 'anai
ho'asi, 'iraaui Piriisi ra waa'i siri 'abudi mwamwaa na'i
ahii na maea di'u 'anai ho'asi 'ada'i ora-ora'a. Mana abedi
mwamwaa naasi nara suungi'i hura'ai abau 'omaa baaniai
raronai 'omaa.
12 'A o'asi ro'ua Jisas, 'iia 'a rongomaata'i ma mae hura'ai
abau 'omaa baaniai 'omaa raha 'anai ha'a-wariwariraaui

---

* **13:6** 13:6 Psalm 118:6 † **13:10** 13:10 Tara'i sae ra 'adoma'inia do ni tatarani 'a hadanga'inia Jisas. Ni dora 'anai ho'asi 'a 'onaai dadaahoro ma'ua Jisas. 'Iraaui nei narau 'u'uri'i mwane ringeringe 'anai ruhasiraau baaniai ora-ora'a, 'ia God 'a bwa'i matai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a adaa'i. Naasi 'ado'ado 'anai dora na o'ani, "Ra bwa'i matai ngaai taha nara ho'asia na'i hungana."

mwane inoni hako baani'i ora-ora'a adaa'i 'iniai 'abuna haaria.
13 Naasi gau magai hura'a beira'i baaniai 'omaa 'anai heisadoi beia Jisas magai arungana ro'u beia i ninima na siri na'iei.
14 'Inia na'i marewananisi, gau ai'a to'oraa ta 'omaa do nai awa tarau. Na huunai 'omaa agaau nai boi mau, gau 'adoma'i mamasia mau.
15 Naasi, 'iniai ho'asi na haua Jisas 'inigia, gau magai ha'a-aneanea taraua God. Ni ha'a-aneane nagai haua 'ai 'onaai ho'asi agaau tanaa 'anai ha'arangasia hura'a do'ia Jisas naasi Araha aga.
16 Abui kaku'aa 'anai goro tanaai nata nei ma 'anai hasura'i nga'ini'i beiraaui mareho na'o to'ora'i. Nai'i nara 'isi ho'asi na 'ia God na ahugoro 'ini'i.
17 Ha'isuri'i taha na 'iraaui na'otara amoo'i na'i heisoi nara 'unu'i tana'amou. 'Iraau naasi narau awa 'anai 'omesuri'i tahingamoo'i beia Kraest. Mana'i muri rai ura 'anai ha'arangasi'i tanaa God i tatau'aro adaa'i. Moi araisuriraau neina 'iraau rai haua ha'i wa'ewa'e i tatau'aro adaau, ma abu beiai ahutotou. 'Onaa rai ahutotou, 'aigui bwara tanaraau 'anai 'a'auhi'amou.
18 Moi ha'arahesi 'a'auhi'ameu waiori. 'I'ameu meu 'iraraa do meu ai'a haua ta maho nai ta'aa, 'inia meu 'irisia do mei hau'i tarau i mwane mareho odo-odo.
19 Mau ha'angoni'amou wetewete 'anai ha'arahesi do'ia God 'a bwa'i orea maai ha'ataariau aho'i wou bei'amou.
20-21 'Ia God 'a ha'a-suruta'ea Araha aga Jisas baaniai mae, 'inia 'a ahugoro 'iniai 'abuna na ahe. 'A mae 'anai ha'ato'oa i duruduru haoru beiraaui noni na bwa'i 'oha nai hako. Ma na'i mae na haua, 'ia Jisas 'a 'onaa do 'a ha'i 'omesuri siip goro tanagaau. Hoita, 'au ha'arahesi mia God ni gooroha, 'ai hau'i tana'amoui taha namou ga'i to'ora'i 'anai araisuriai hei'irisina. Mau ha'arahesi ro'u do na'i mena ana Jisas Kraest, 'ia God 'ai tau'aro suri'i tahingamoo'i mamoi hau'i taha namoi ha'a-wa'ewa'ea 'ini'i. Naasi gau magai ha'ahauasaa Kraest tarau tarau. Amen.
22 Arai do'ora mana asigu'i, 'au ha'a-ta'u'u'amou, moi bahurongo ha'agorohi'i ha'atee ha'a-'o'ori nau usu'i dio na'i gere usu-usuni.
23 'Au rabasia domoi 'iraraa do ni do'oragaau a Timoti ra ha'a-hura'ahia'a baaniai rumaniho'o. 'Onaa nai ada mai raurau, ma wai 'unua tanaa mamiri ta'i boi 'anai 'omesi'amou.
24 Moi 'unuai ha'atee wa'ewa'e agua tanaraaui na'otara amoo'i, miraau haru sae hinihini narau awa 'isi bei'amou. 'Iraaui noni hinihini na'i Itali rau 'unuai ha'atee wa'ewa'e adaau tana'amou.
25 'Ia God 'ai goro 'ini'amou hako.

Na Usu-usu Ana Jems

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A 'ua? Ai'a ta 'oha narai 'unua tana'o 'anai ha'ata'ini'i hura'ai ha'a-momori adaa'i mareho na'o hadanga'ini'i? Ma'ua, ai'a ta 'oha na'oi 'unua tanaa tanei 'anai ha'ata'iniai awaha odo-odo mana 'amaua ma'ua aidangi ana? Taha na 'irisia Jems na'i usu-usu na hauani, do 'iraaui nei narau 'unua haraariraau dora'i sae hinihini, rai ha'ata'inia hura'a suri'i barongadaa'i mana mareho nara haa'i.

Na'i na'o, 'iraaui nei nara dauai usu-usunisi rau suri'i ga'u i mwane ringeringe adaa'i Jiu maraugu tano'i ha'i sae hinihini. Na'i madoraa narau ha'i sae hinihini narau mwaridanga baani'i ringeringe 'isi, rau 'adoma'inia do rau matai ha'isuri'i moi 'ado'adodaa'i. 'Iniai aidangisia adaau do'ia God 'a ha'atahiraau 'iniai hinihinia adaaua Kraest, ma ai'a do 'ini'i mareho goro narau haa'i, rau 'adoma'inia do ai'a ta'isada do raigui bonasia do raigui hau'i ro'u i mareho goro.

Na'i usu-usu na haua Jems, 'a 'unua do ni here 'anai ha'ata'inia hura'a do i'oe 'e sae hinihini, naasi 'anai ha'ata'iniai heita'ahi 'onaai ha'atoragia na haua God. Ni huunai sae hinihini 'ai 'u'uria God suri'i 'oha na siri suri'i madoraa bwara. 'A bwa'i here ha'agorohiraau moi nei narau toto'ora, ma'ata 'ai 'a'auhiraau ro'u i pohara. 'Ai 'ome'ome goro 'ini'i taha nai maani'i ma 'ai to'oraa ro'u i madoma ana God. Na'i madoraa na 'iraaui noni hinihini rau to'oraai heita'ahi o'asi 'a ha'ata'inia do 'iraausi ra'i huudi sae hinihini.

'A 'ua? Suri'i mareho na'o haa'i na'i tahitahi amua, 'o ha'ata'inia hura'a ha'a-momori do i'oe 'e huunai sae hinihini? Na'i 'oha na'oi 'oha'iniai bukani 'oi wai'ado'ado surisuri'i dora narai 'a'auhi'o neina barongamu 'ai ta'isada beiai hinihinimu.

1 Wa'ewa'e tana'amou hakoi ai Jiu namou hinihini namou
awa 'adarara 'ari suriai marewana hako. 'Inaua Jems, i noni
tatau'aro ana God mia Araha aga Jisas Kraest nau hauai usu-
usuni.

Hinihini Mana Madoma

2 Arai do'ora mana asigu'i beia Kraest, moi wa'ewa'e na'i
'oha moi siri suri'i mwani heiohongi mana mwani mareho
bwara.
3 'Inia mou 'iraraa dona mareho nara ohongi'i hinihini-
moo'i o'asi, rai 'a'auhi'amou 'anai ura baabau.

4 Moi bonasiai ura baabau na'i hinihinimoo'i, neina
'i'amou moi odo-odo mana barongamoo'i rai goro hako na'i
maana God.
5 'Onaa tanei 'ini'amou nai kakui ahuna 'iniai here nai
haua nai ura baabau 'inia, ma 'ai ha'arahesi mai ha'angonia
God, mia God 'ai haua tanaa i madoma. 'Inia 'ia God 'e God
hisuhisu ma 'abwa'i ha'aninimaia tanei nai ha'angonia.
6 Ma'ata 'iatei nai ha'angoni, 'ai hinihini, ma'ai abui
'adoma'i heiruarua'a. 'Iatei na 'adoma'i heiruarua'a na'i
tahingana, 'a 'onaai'i tabaosi nara ro'a hairiunga'ini'i na'i
asi.
7 Na nei na o'asi 'ai abui 'adoma'inia do'ai daua ta maho
nai ha'angonia Araha God 'inia.
8 Suria na 'adoma'ina 'a ai'a hatara'i na'i ta'i maho ma
'adoma'i heiruarua'a 'ini'i mwani maho na haa'i.
9 'Io. Na sae hinihini na awa mwamwaeta'aa na'i
marewanani 'a ga'i wa'ewa'e, 'inia 'ia God 'a 'adoma'i ha'a-
ororiua.
10 Mia tei na toto'ora na'i marewanani 'a ga'i goro 'onaa
'ai wa'ewa'e na'i 'oha 'ia God 'ai ha'a-auruhia. 'Inia rei'uaa
na toto'ora, mia mo'osi 'ai hako raurau ro'u moi 'onaai tagai
raraaua.
11 Na'i 'oha na ara'ai sina mana rarahana 'a raangiai
raraaua, na taga 'a nugu ma ahoda, mana 'omegorohana
'agu ai'aa. 'A o'asi ro'u i noni toto'ora, 'iia 'ai matai mae ro'u
moi na'i 'oha na tagora mau 'anai siba ha'a.

Heiohongi

12 Ha'amwania di'u a mo'o na ura baabau na'i 'uruhadi
mwani heiohongi ma'ua suri'i mwani mareho bwara, 'inia
'ai dauai heitahari ni tahi tarau na 'ia God na durua
tanaraaui nei rau ta'ahia.
13 'Onaa tei na siri na'i heiohongi, 'ai abui 'unua doni
heiohongisi 'a boi baania God, 'inia 'ia God 'abwa'i ohongiai
noni 'anai haa i maho na ta'aa. Ma 'abwa'i tanei ro'u nai
matai ohongia God do 'ai hauai maho ta'aa.
14 Na noni 'a siri na'i heiohongi na'i madoraa na 'iia 'a
wai'ado'ado suriai 'ado'ado ta'aa mana 'ado'ado ta'aasi 'a
ha'a-bweubweu'aa 'anai ahoda na'i ora-ora'a.
15 Na 'adoma'i ta'aa 'a hauai ora-ora'a, mana ora-ora'a 'a
hauai mae.
16 Arai do'ora mana asigu'i, 'oi abui pwari'i'o haari'o do 'ia
God 'a matai ohongi'o 'anai hauai ta'aa.
17 'Inia na mwani bane goro hako ra dio mai aro baania
God na ha'apwa'araai sina mana hura mana mwani hee'u.
'Iia 'abwa'i orisia mwada'u i barongana, 'onaai ori-orisi ada'i
mwani mareho na ha'apwa'ara'i na'i ahoasara.
18 'Ia God 'a haua tanagiai tahinga haoru 'iniai hinihinia
agaau i Ha'atee ana na ha'a-momori. 'A haua o'asi suriai

hei'irisina neina 'igaau gai ororiu baani'i mwani mareho
hako na ha'apwa'ara'i.

Bahurongo Mana Haiaraisuri'i

19 Arai do'ora mana asigu'i, moi aidangisia domoi
mwa'emwa'e 'anai bahurongo, mamoi abui raurau 'anai
ha'atee ma'ua taesu'a.
20 Na taesu'a 'a bwa'i 'a'auhiai sae 'anai awa odo-odo 'onaai
'irisia ana God.
21 Naasi moi nuga'i beira'i mwani baronga ta'a'i mana here
ta'a'i nara raha di'u bei'amou. Moi ha'a-auruhi'amou mamoi
suri'i ha'atee ana'ia God na nuga'i suri'i tahingamoo'i nara
matai ha'atahi'amou.
22 Moi ha'isuri'i mareho na Ha'atee ana God na
ha'ausuri'amou 'ini'i. 'Oi abui pwari'i'o haari'o do 'oi dauai
tahi tarau 'onaa 'o taraa babahurongo moi ma'ogu ai'a
ha'isuria.
23 'Iatei na rongoai Ha'atee ana God ma ai'a ha'isuria, 'a
'onaai nei na wanasia haariai nununa na'i gilaasi.
24 'Oha na wana na'iei, 'a 'ome ha'agorohia haariai
nununa. Hoita, 'oha nagu hura'a wou, ma kaku'aa'a
aho'i 'omehana maagu ai'a haua'a ro'u ta here 'anai ha'a-
'omegoroa.
25 Ma'ata, moi abui haua o'asi. 'Onaa moi wana hegahegaa
mana ha'isuriai Ha'atee ana God, 'ia God 'ai ha'agorohi'amou
suri'i mwani mareho hako namoi haa'i. 'Inia 'i'amou mou
bahurongo mamou ha'isuriai Ha'atee ana God mamou ai'a
matai kaku'aa raurau. 'Onaai 'iraraa amoou, i Ha'atee ana
God 'a odo-odo hako ma matai ha'adadara'aai noni.
26 'Iatei na 'adoma'inia do 'iia 'e sae ni heisoi ma ai'a 'ome
taranai hadahadangana, 'iia 'a hinihini kongari ma pwari'ia
haaria.
27 Mana huunai ha'i sae ni heisoi na odo-odo na'i maana
God i Amaga, naasia mo'o na 'omesuria haaria baani'i
mwani mareho ta'a'i ni marewana, ma ro'u a mo'o na
'a'auhirai gare a'osi mana nao nara 'irisiai hei'a'auhi.

2

'Adoma'i Ha'ahouraaui Pohara

1 Arai do'ora mana asigu'i, 'oi abui 'unua do i'oe 'o
hinihinia Jisas Kraest, 'i Araha hauasa, 'oha na i'oe 'o
'adoma'i ha'a-ororiuai nata sae baaniai nata nei.
2 'Onaa 'e sae toto'ora na siri suri'i to'oni hori bwara nara
'ome goro mana ringi gol na'i kaka'una nai sirimai na'i
ruma-ni-ha'arahesi amoou. Ma na'i moi ro'u i 'ohasi, ma
siri ro'u mai sae na pohara na siri suri'i bwana ngangata'a.
3 Naasi me i'oe 'oi o'ani 'iniai sae na toto'ora, “'Oi boi
'ini ma'oi heinagu 'ini na'i dora heheinagu.” Mia mo'o na

pohara 'o o'ani 'inia, "'Oi ura wou 'isi, 'onaa bwa'i ma'oi
heinagu auru wou i anosi."
4 'Onaa 'oi o'asi, i'oe 'o taritari'a, 'inia 'o ha'ata'inia doni
nata nei 'a ororiu di'u baaniai nata nei. Beiai 'adoma'i ta'aa
na'i tahingamu 'o 'adoma'inia do ra'i noni ra ororiu di'u
baani'i tara'i nei.
5 Moi bahurongo arai do'ora mana asigu'i. 'Ia God 'a
sigihiraaui pohara dorai toto'ora suri'i hinihinidaa'i. Mana
dora na 'ia God na marungia, rai awa ro'u na'iei, 'inia
naasi taha na 'ia God na duruduru 'inia tanaraaui nei narau
ta'ahia.
6 Mi'amou mou 'adoma'i ororiu 'iniraaui noni toto'ora
mamou ha'a-ta'airaaui nei ra pohara. 'A 'ua? Mou
'irararaaui noni toto'ora namou 'adoma'i ha'ahouraausi?
Neiraausi nei narau here ha'a-ta'ai'amou marau wai'amou
na'i kooti!
7 'A 'ua? 'Iatei na haikou 'inia ma ha'atee ha'ata'aiai atana
Jisas, Araha aga? 'Iraau na toto'ora!
8 Ma'ata, naani ha'atora na ororiu di'u na'i Usu-usu Maea,
"'Oi ta'ahiraaui mwani noni hako 'onaai ta'ahi'o amua
haari'o."* 'Onaa mou suriai ha'atorasi, 'i'amou mou hauai
mareho na odo-odo.
9 Ma 'onaa mou 'adoma'i ha'a-ororiu'i tara'i noni baani-
raau tara'i nei, 'i'amou mou bwane ora-ora'a'a mamou
horosiai ha'atora ana God.
10 Mou 'iraraa, na nei na araisuri'i mwani ha'atora hako
maagu horosiai ta'i, 'a ta'isada moi beia mo'o na horosi'i
hako.
11 'Inia God na o'ani, "Abui taritari'a baaniai mwane amua
ma'ua urao amua,"† ma o'ani ro'u, "'Oi abui heingahu."‡
'Onaa 'o ngahu ha'amaesiai noni, i'oe 'o horosiai ha'atora,
rei'uaa na'o ai'a taritari'a baaniai urao amua.
12 Naasi na ha'atee mana mwani mareho hako mou haa'i
ra ga'i odo-odo, 'inia 'ia God 'ai hiiri'amou na'i bahainai
ha'atora na 'unua dogai ta'ahiai nata nei 'onaai ta'ahigia
agaau haarigia. Naasi ha'atora na matai ha'adadara'aai
noni.
13 Ma na'i 'oha na 'ia God nai hiiriraaui noni, 'iia 'abwa'i
goro 'ini'o 'onaa i'oe 'o ai'a goro 'iniraaui nei narau awa ha-
ha'aroha'a. Mei 'onaa 'oi goro 'iniai nata nei, ai'a ta'isada
do'oi mamaa'usiai ha'a-mama'ai ana God.

Hinihini Mana Awaha

14 Arai do'ora mana asigu'i, 'a ai'a goro do'o 'unua do i'oe
'e noni hinihini ma 'ogu ai'a ha'ata'iniai hinihinimu 'anai
hau'i mareho goro. Na hinihini o'asi 'abwa'i haua tana'o 'i
tahi tarau!

---

* **2:8** 2:8 Levitikas 19:18 † **2:11** 2:11 Eksodas 20:14; Diutronomi 5:18 ‡ **2:11** 2:11 Eksodas 20:13; Diutronomi. 5:17

15 'Onaa 'e noni hinihini na 'irisiai hei'a'auhi 'iniai bwana
mana mahoingau,
16 ma'ogu o'ani moi 'inia, "'Io, 'oigu hano moe'ata, 'ia God
'ai ha'agorohi'o. 'Oi ha'abwarasi'o baaniai aruwai ma'oi
ngaungau goro." 'A 'ua? Mou 'adoma'inia doni ha'atee
pwaranga o'asi 'ai 'a'auhia 'onaa namou bwa'i haua tanaai
taha na 'irisia? 'A bwa'i!
17 Ni hinihini na'o haua beia Kraest 'a o'asi ro'u. 'Onaa
'o hinihinia, ma'ogu ai'a ha'ata'iniai hinihinimu 'anai hau'i
mareho goro, na hinihinisi 'e mareho haaria moi ma bwa'i
ha'atahi'o.
18 'Iatei na ai'a 'adoma'i aratara mai o'ani, "Ra ragoi tara
'anai dauai tahi tarau. Tara'i nei ra to'oraa moi hinihini,
ma tara'i nei ra to'oraa moi here goro adaa'i." Minau
'unua tana'amou, 'onaa 'o to'oraa moi hinihini ma'ogu ai'a
haa'i here nara goro, 'e taha nai ha'ata'iniai ha'a-momori
anai hinihinimu? Minau wai ha'ata'iniai ha'a-momori anai
hinihinigu 'ini'i here goro nau haa'i.
19 Mou hinihinia do 'e ta'i God moi na awa. Hinihinisi 'a
goro, ma'ata 'oi aidangisia doni adaro ra hinihini o'asi ro'u,
marau mamaa'usiai hihiiri ana God ha'i 'idi'idi.
20 Oru bweu! 'A 'ua? Mou rabasia dowai ha'ata'inia goro
tana'amou doni sae na hinihini moi ma ai'a haa'i mwani
mareho goro, na hinihini naasi 'e mareho haaria moi?
21 Ni 'uaana na 'ia God 'a 'unua 'inia doni wauwa agaaua
Ebraham 'e noni odo-odo? 'Ia God 'a 'unua o'asi suriai here
na haua Ebraham, na'i 'oha do 'ai ho'asi tanaa God 'iniai
garena 'ia Aisak.
22 Naasi mou 'omesiai 'ari goni anai hinihinina mana here
ana Ebraham. Ni here na haua 'a ha'ata'inia doni hinihinina
'a ha'a-momori.
23 Mana taha na Usu-usu Maea na 'unua 'agu ha'a-momori,
'oha na o'ani, "'Ia Ebraham 'a hinihinia God mia God 'a
'unua do 'ia Ebraham 'a odo-odo'a na'i maana," mara 'unua
do'ia Ebraham 'e sae goro ana God.
24 Naasi mou 'omesia doni noni 'a odo-odo na'i maana God
'ini'i here goro na haa'i, ma ai'a 'inia moi hinihinina.
25 'E ta'i heiha'auu ro'u naasi 'inia Rehab. 'Iia 'e urao
rebirebi, mia God 'a 'unua do'a odo-odo na'i maana 'iniai
waterarua ana i rua saeni Israel 'anai bainihu na'i ruma
ana, ma 'iniai 'a'auhirarua ana 'anai hano girugiru baani'i
maerongadaru'i suriai tara he'ete'i.
26 Naasi na nei na hinihini moi ma ai'a hau'i mareho goro,
na hinihinina 'a mae ma 'onaai noni na ai'a to'o aunga.

3

Ngooga

1 Arai do'ora mana asigu'i, 'a ai'a goro do 'ai rago i
nei 'ini'amou moi ha'i ha'ausuri na'i heisoi. 'Inia mou
'iraraa doni hihiiri na 'ia God 'ai haua tana'ameu i ha'ausuri
'ini'i ora-ora'a amee'i 'ai raha di'u baaniai hihiiri nai haua
tanaraaui nei narau ai'a ha'ausuri.
2 'Igaau hako gau matai ha'atari'a'i mareho 'ado dangi. Me
'onaa 'iatei na matai 'ome taranai hadahadangana, 'iia 'e
noni odo-odo, me 'iia 'a matai 'omesuria haaria ro'u baani'i
mwani mareho ta'a'i na'i marewana.
3 'E gere dorai 'aean moi 'anai ho'osia na'i ngoonai hoosi,
'anai rihota'inia 'ari na'i dora na'o 'irisia do'ai 'ari ei.
4 'E kae ro'a nai wetewete maigui ono i kae haka ha'aro'asi,
ma'ata 'ia mo'o na ta'e muri 'a rihota'inia 'anai waia 'ari dora
na 'irisia 'inia moi gere dorai baba.
5 'A o'asi ro'u i ngoogaa'i. 'E gere dora moi na'i abega,
maagu wetewete di'u. Mamoisui 'adoma'iniai gere mwa-
garahai 'eu kekerei ta'aa moi. 'Oha ra ha'ahodaria na'i
hasimou ma noro, 'a matai haa i kae 'eu.
6 Ma o'asi ro'u, na ngoogaa'i 'a 'onaai 'eu na 'ia Saetan na
suungia. Na ngoogaa'i 'a honu 'iniai ta'aa ma matai oge'i
mwani dora suri'i abega 'anai hauai ta'aa. Ha'amomori, 'a
matai ha'ata'aia hakoi tahingaga.
7 Ngarutani mwamwaa wawauru, mwani manu, mana
mwani ii'a, mana mwani maho 'onaai mwaa nara kakaro
'ini'i ahudi, gau matai ha'amanata'i.
8 Ma'ata 'a bwa'i noni 'ai ha'amanataa mwada'u i ngoo.
'Ado 'oha 'a ha'aagau 'anai ha'ahura'ahiai mareho na ta'aa
'anai ha'ata'aiai noni 'onaai mwaa mamaesia.
9 Na ngoo, tara'i 'oha gau ha'aasaa Araha God i Amaga
'inia, ma tara'i 'oha gau haua ro'u 'anai ha'atee murisiai noni
na 'ia God na ha'apwa'araa do'ai 'onaaia.
10 Arai do'ora mana asigu'i, na ha'atee nara goro mana
ha'atee ta'a'i ra ga'i bwa'i hura'a goni na'i ta'i ngoo!
11 Na wai mana asi raru bwa'i matai hura'a na'i ta'i
hurahura.
12 Mana kokoke i asi ra bwa'i matai taruhiai wai baania.
Na hasi'ei nara 'unua 'iniai fig 'a bwa'i matai hungu 'ini huai
'oliv mana hasi'ei grep 'abwa'i matai hungu 'ini huai fig.

Huunai Madoma

13 'Iatei 'ini'amou na'o 'adoma'inia do'o madoma ma'o
aidangisiai taha na odo-odo 'anai haua, ma'oi ha'ata'ini'i
hura'a i mareho goro na'o haa'i mamei 'ome 'iraraai
madoma na'o haa. 'Onaa 'o ai'a ha'aba'o 'ini'i mareho goro
na'o haa'i, naasi i'oe 'o madoma ha'a-momori.
14 Ma 'onaa na tahingamoo'i ra honu 'iniai hai'ubwani,
ma 'onaa mou 'adoma'ini'amou moi haarimoou, ma ai'a
ta'isada domoi ha'ata'e'amou domou madoma, 'inia mou
pwapwaari'i.

15 'Onaa na 'adoma'imu 'a o'asi, na madoma amua 'a ai'a
boi baania God, ma'ata 'e madoma ni marewana na boi
baanira i adaro, ai'a baaniai Hi'ona Maea.
16 'Inia 'onaa na tahinganai sae 'a honu 'iniai hai'ubwani
mana saesi 'a 'adoma'inia moi haaria, na mwani mareho ra
bwa'i hano goro, mana mwani mareho ta'a'i rai awa.
17 Mana nei na honu 'iniai madoma ana God, na tahingana
'a odo-odo goro. 'A raba awa goni goro beiraaui mwani noni,
'a awa 'abenga'i ma mwa'emwa'e 'anai bahurongoai nata
nei. 'Iia 'a 'a'auhiraaui nei nara 'irisiai hei'a'auhi ma hau'i
mwani here goro. 'A ai'a aba 'anai 'a'auhi'i moi tara'i noni,
ma ha'a-momori tarau na'i awangana.
18 Na nei na 'a'auhiraaui noni 'anai awa goni goro, 'ai
'a'auhiraau 'anai suriai awaha na odo-odo.

4

Abu Ta'ahi'i Mareho Ni Marewana

1 'A 'ua? 'E taha nara ha'ataarau 'ini'i heita'ia nara to'oto'o
tarau na'i ahoaamousi? Ni mareho 'isi ra to'o, suria na
mwani hei'irisi ta'a'i nara awa suri'i tahingamoo'i ra ura
bwarasi'i hei'irisi goro amoo'i.
2 Mou naga 'ini'i mareho anai sae he'ete'i maagu bwarai
domoi to'ora'i. 'Agu haa mamou heingahu'a. Mana'i 'oha
namou 'irisi'i mareho mamougu ai'a to'ora'i, mou heita'ia.
Ni 'uaana namou ai'a to'ora'i 'ini'i mareho namou 'irisi'i?
Mou ai'a to'ora'i suria mou ai'a ha'angonia God 'ini'i!
3 Ma rei'uaa namoi ha'angonia God, mia God 'abwa'i
wate'i tana'amou, 'inia na huudi 'adoma'imoo'i 'ada'i
mareho namou ha'angoni'i ra taritari'a. Mou ha'angoni'i
moi taha namoi goro 'ini'i moi haarimoou.
4 'I'amou mou 'onaai urao na taritari'a baaniai mwane
ana, suria mou murisia God 'anai ta'ahiai maho he'ete'i. 'A
'ua? 'I'amou ai'a 'iraraa dona nei na ta'ahi'i mareho ta'a'i
na'i marewanani, 'a ha'imae beia God? Mawai 'unu aho'isia
ro'u tana'amou, 'onaa mou raba hagu goro bei'i mwani
maho ta'a'i na'i marewana, ma 'i'amou ra'i maerongana
God.
5 'A 'ua? Mou 'adoma'inia dona Usu-usu Maea 'a to'o
hadahada moi 'oha na o'ani, "'Ia God 'a huunai 'irisia dogai
ta'ahia moi haaria, 'inia 'iia na ha'apwa'aragia."*
6 Ma rei'uaa na bwarai haua o'asi, 'iia 'a goro 'inigia ma
'a'auhigia. Na tarana naasi na Usu-usu Maea 'a 'unua ro'u
o'ani, "'Ia God 'a ura bwarasiraaui nei narau ha'ata'eraau
haariraau, ma goro 'iniraaui nei rau ha'a-auruhiraau."

---

* **4:5** 4:5 Tara'i Baebol ra o'ani, "Na Hi'ona Maea na'ia God 'a nugaa beigia 'a 'irisia do 'igaau 'iaana moi haaria."

7 Naasi moi wate'amou haari'amou tanaa God. Mamoi ura
wetewete bwarasia Saetan mai hora baani'amou.
8 Moi boi gaarangia God mia God 'ai gaarangi'amou.
'I'amoui noni ora-ora'a, moi nugasi'i baronga ta'a'i amoo'i.
Mi'amoui nei namou 'adoma'i heiruarua'a, moi ha'a-
wariwari'amou baaniai ta'aa na awa suri'i 'adoma'imoo'i!
9 Ai'a ta'isada domoi da'a ma ai'a ta'isada domoi wa'ewa'e.
Ma'ata, mou ga'i angi mamou ga'i ahutotou 'ini'i mareho
taritari'a namou haa'i.
10 Mana'i 'oha moi ha'a-auruhi'amou haarimoou na'i
maana Araha God, 'iia 'aigui ha'a-ororiu'amou.

Abu Hiiriai Nata Sae Hinihini

11 Arai do'ora mana asigu'i, mou abui hihiiri ma'ua ha'atee
ha'ata'aiai nata nei. 'Onaa namou hihiiri ma'ua mou ha'atee
ha'ata'aiai nata noni hinihini, 'i'amou mou hiiria mamou
ha'atee ha'ata'aiai ha'atora ana God tanagia 'anai ta'ahiai
nata nei. 'Onaa moi 'unua doni ha'atorasi 'a ai'a goro, 'a
ha'ata'inia domou ai'a araisuria'a.
12 'Ia moi 'etea God na matai haa'i ha'atora tanagia ma
ta'isada 'anai hiirigia. 'Iia 'etea na 'iraraa, 'ai ha'atahigia
ma'ua 'ai ha'amaesigia? Naasi ai'a tana'amou 'anai hiiria
ma'ua ha'atee ha'ata'aiai nata nei.

Ha'abasu 'Ini 'Unuai Taha Nai To'o Ho'oa

13 Moisu bahurongo, 'i'amoui nei namou o'ani, “Na'i
de'eni, ma'ua na'i ho'oa, gai hano magai 'ari awa na'i taon
suria ta ta'i harisi 'anai siba here nagai toto'ora 'inia.”
14 'I'amou mou bwa'i 'iraraai taha nai to'o ho'oa! 'Inia ni
awangagaau na'i marewana 'a 'onaaia moi waha na ha'ata'i
moi gere madoraa ma ai'aa aho'i.
15 Ni mareho namoi 'unua 'ai o'ani, “'Onaa 'ia Araha
God 'a 'irisia, naasi gai tahi mau magai hauai taha nagau
'adoma'ini'i.”
16 Mi'amou mou ha'apa'o mamou ha'ata'e'amou, 'inia mou
'adoma'inia domou bwani 'iraraai taha nai to'o ho'oa. Mou
taritari'a 'iniai heresi.
17 Hoita, moi aidangisia. 'Iatei na 'iraraai taha na odo-odo
'anai haua maagu ai'a haua, 'iia 'a bwane ora-ora'a.

5

Ha'abasu Tanaraaui Sae Toto'ora

1 Moisu bahurongo, 'i'amoui sae toto'ora. Mou ga'i angi
uru-uru 'iniai ahutotou 'ini'i mwani mareho ta'a'i namoi siri
suri'i.
2-3 Na'i marewanani mou boribori'i toto'ora amoo'i.
Ma'ata moi 'iraraa doni marewanani 'a bwa'i orea mai hako.
Na toto'ora amoo'i ra ta'a'i, mana 'adi ra ngaa'i hako i bwana
goro amoo'i. Na silva mana gol amoo'i ra he'a'a, mana he'a
'isi 'a ha'ata'inia hura'a tanaa God i kikipau amoou. Mana

kikipau namou haua 'ai ha'a-ta'ai'amou 'onaai 'eu na suu
gata'ini'i ha'aro'a.
4 Moi bahurongo, mamoi rongoraaui sae mou
ha'atau'aro'i suri'i mou amoo'i namou ha'a-
bweubweu'araau suri'i horihoridaa'i. 'Iraau rau ha'angonia
wetewete Araha God huunai mena 'anai hiiri'amou, mia
Araha God 'a rongoraau.
5 Na tahitahi amoou na'i marewanani 'a mwada'u di'u
'inia moi toto'ora amoou, mamou haa'i mwani mareho
namou arunga goro 'ini'i. Mou 'onaai boo ra hangani
ha'abwi'aa 'anai ngahuia, 'inia mou 'adoma'inia ro'u do 'a
bwa'i maho ta'aa nai to'i'amou ta 'oha.
6 'I'amou mou hiiriraaui sae goro na bwara tanaraaui ura
bwarasi'amou, mamou ha'amaesiraau.

'Abenga'i Mamasi Moi

7 Naasi arai do'ora mana asigu'i, tari 'oha nai boi aho'i
Araha, moi mamasi beiai ahumaratanoa 'oha nara here
ha'a-ta'ai'amou. Moi ahumaratanoa 'onaai nei na 'abenga'i
totoriai mou ana dorai hungu goro i mareho na 'odora'ini'i.
'Iia 'a 'abenga'i totoriai rangi 'anai rangi ha'atahiai mou ana
mai hua'a goro.
8 'I'amou ro'u mou ga'i ahumaratanoa mamoi abui mae-
mae'a, 'inia 'ia Araha 'a gaarangi mai boi'a.
9 Arai do'ora mana asigu'i, abui 'unu'unuai nata nei. 'Ia
God 'a gasi hiiri'amou, 'inia 'iia 'a ha'aagau'a 'anai hiiriraaui
noni hako.
10 Moi 'adoma'ini'i mamoi ha'isuri'i barongadaa'i rarabea
na'i 'oha bwani narau taroha'iniai ha'atee ana God. Rau
ahumaratanoa suri'i mwani rongomaata'i narau siri suri'i.
11 Magau 'iraraa, gau 'adoma'i ha'a-ororiuraaui nei narau
ura wetewete tari ha'ahakodi rongomaata'i o'asi. 'I'amou
mou bwane 'iraraai noni ra 'unua 'inia Job. Na'i tahitahi
ana, 'a siri suri'i mwani madoraa bwara mana rongo-
maata'i, ma'ata 'a ura wetewete na'i hinihinina. Ma 'onaai
'iraraa amoou, 'ia Araha God 'a ha'agorohia na'i ha'ahakonai
rongomaata'i na haa. 'Inia 'ia God 'e God na honu 'iniai
heita'ahi mana hei'a'auhi.
12 Ta'i maho na ororiu ro'u arai do'ora mana asigu'i, mou
abui tohe 'iniai aro mana ano, ma'ua namoiwou ta maho.
'Oha na ta'isadai 'unuai "'Io," 'oi haa 'io odo-odo, mana'i 'oha
na ta'isadai 'unuai "Ai'a," 'oi 'unua odo-odo moi "Ai'a," 'inia
God 'a gasi hiiri'amou.

Ha'arahesi Beiai Hinihini

13 'Onaa tanei 'ini'amou na rongomaata'i, ma 'ai
ha'arahesi. Ma 'onaa tei na awa wa'ewa'e, 'iia 'ai gana
ha'aasaa God.

14 Ma 'onaa tei nai daoha 'ini'amou, mamoi soiraaui
bwauodo anai heisoi marai ha'arahesi 'ana, marai rotohia
'iniai rumu na'i atana Araha.
15 'Onaa mou hinihini na'i madoraa namou ha'arahesi
'anai nei na daoha, 'ia Araha 'ai ha'atahia baaniai daoha
na sadoia. Ma 'onaa 'e daohani 'ino, 'ia Araha 'ai 'adoma'i
nugasiai 'inona.
16 Naasi, 'onaa ra'i ora-ora'a namou to'ora'i mamoi
ha'arangasi'i tana'amou hairiu, mamoi ha'arahesi
'a'auhi'amou hairiu ro'u. Moi haua o'asi, mia God 'ai
ha'agorohi'amou baani'i daoha. Na ha'arahesi adaa'i noni
odo-odo, ra to'oraai mena na wetewete 'anai 'a'auhiraaui
noni.
17 'Ia Elaija 'e noni 'onaaigia moi, mana'i 'oha na ha'arahesi
wetewete tanaa God do 'a bwa'i rangi nai to'o, 'e oru harisi
mana ono hura na ai'a rangi nai to'o na'i dorasi.
18 Na'i muri 'agu ha'angonia God do'ai rangi. Ma na'i 'ohasi
'agu rangi ha'atahi'i mwane mareho na'i ano.
19 Arai do'ora mana asigu'i, 'onaa tanei 'ini'amou nai teha
baaniai huunai ha'ausuringa'i, 'a goro domou ga'i 'a'auhia
'anai aho'i mai.
20 Moi 'iraraa do na'i 'oha namou waia aho'i mai nei na
teha na'i hinihinina, 'ia God 'ai ha'atahia baaniai mae tarau
ma'ai 'adoma'i nugasi'i mwani ora-ora'a ana'i.

Na 'Etanai Usu-usu Ana Pita

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Ra'i mwane here he'ete'i hairiu nagau matai raharaha ara'a suri'i. Gau raha ara'a na'i abegaa'i tari 'oha gau maua. Gau raha ara'a suri'i aidangigaa'i na'i 'oha nagau ha'ausuringa'ini'i mareho na'i skuru. Nata mareho na 'igaau gau matai raha ro'u ara'a na'iei, naasi suri'i tahitahi agaa'i beia Kraest.

Na'i usu-usu naanisi 'ia Pita 'a 'unua do 'anai raha ara'a suri'i tahitahi agaa'i beia Kraest 'e mareho nagai bonasia 'onaa gau raba ara'a mai wetewete na'iei. 'A 'onaai ha'ausuringa'i na'i skuru. 'Onaa 'o bwa'i bona, 'a bwara do'oi here goro na'iei. 'I awa maea mana ano-ano, naasi mareho narai 'a'auhiai sae 'anai raha ara'a na'i tahitahi ana beia Kraest. Na'i usu-usuni 'ia Pita 'a maani'i hura'ai tara'i herehere 'anai awa maea, ma 'anai ano-ano.

'Ia Pita 'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri ana'ia Jisas me 'iia 'e ta'i na'otara ororiu beiraaui noni hinihini na'i 'ohai na'o. 'Ia Pita 'a usuai usu-usuni tanaraaui noni hinihini 'anai ha'abasuraau 'iniraaui sae narai norata'airaau 'iniai suria adaaua Kraest. 'A 'unua tanaraau dorai ura wetewete na'i hinihinidaa'i neina 'ia God 'ai wa'ewa'e 'iniraau. 'Ia Pita 'a 'irisia do 'iraaui noni hinihini rai raha ara'a goro suri'i tahitahi adaa'i beia Kraest maraigui siri suri'i mareho ta'a'i na 'iraaui maerongadaa'i rai haa'i tanaraau. 'Igaau gau ga'i matai bonasiai haua ro'u moi heresi 'anai raha ara'a suri'i tahitahi agaa'i beia Kraest.

Na'i 'oha na'oi 'oha'i na'i 'etanai buka ana Pita 'oi matai sadoi'i here narai 'a'auhi'o 'anai raha ara'a na'i tahitahi amua beia Kraest.

1 'Inaua Pita, Ha'ataari ana Jisas Kraest, nau usu-usu tana'amou sae ana'ia God namou awa 'onaai mahuara 'adarara suriai Provens na'i Pontas, Galesia, Kapadosia, Eisia ma na'i Bitinia.
2 'Ia Godi Ama na 'ome sigihi'amou suria i hei'irisina. 'A ha'amaea'amou 'iniai Hi'ona Maea ana, neina moi araisuria Jisas Kraest mana tahingamoo'i rai wadiwadi 'iniai 'abuna. Mau ha'arahesi mia God 'ai huunai ha'agorohi'amou mai ha'a-awahi'amou goro.

'Adoma'i Heimamasi

3 Gaau ha'a-aneanea God Amana Araha aga Jisas Kraest. 'Iniai ahu ta'ahigia di'u ana, 'a haua tanagiai tahinga haoru 'iniai ha'a-suruta'ea ana Jisas Kraest baaniai mae. 'Iniai haua o'asi ana nagau to'oraa 'iniai 'adoma'i heimamasi

4 'anai daa'i mwani mareho goro na'ia God na nuga'i
tanaraaui sae ana'i. 'A nuga'i tana'amou na'i aro, dora ra
bwa'i matai ngabo ma'ua ta'a'i ma'ua ai'a'i.
5 Me 'iniai hinihinia amooua God, 'iia 'ai taatahi
bwarasi'amou 'iniai mena ana tari dangi hahako, 'oha nai
ha'atahi'amou.
6 Moi wa'ewa'e 'iniai mahosi, rei'uaa moi ahutotou ta gere
madoraa 'ini'i mwani rongomaata'i he'ete'i hairiu namou
siri suri'i na'i 'ohani.
7 Mareho 'isi ra'i maho moi 'anai ha'a-ohoohoai hini-
hinimoou beia Kraest, 'onaa namou hinihini ha'a-momori
ma'ua ai'a. 'A 'onaai 'oha 'iraau sae ra raangiai gol 'iniai
raoraohanai 'eu 'anai ha'agata'inia i do'o baania ma 'anai
sadoia ha'a-momori 'onaa 'e gol ha'a-momori ma'ua ai'a. Ma
rei'uaa ra haua o'asi, i gol 'a bwa'i matai awa tarau. Mea
God 'a 'adoma'inia dona hinihinimoou 'e maho na ororiu
di'ua i gol. Ma 'onaa rai sadoia domou hinihini ha'a-momori,
ma naasi, na'i 'oha nai aho'i maia Jisas Kraest, 'iia 'ai ha'a-
aneane'amou mai ha'ahou'amou.
8 Rei'uaa namou ai'a re'ia, 'i'amou mou ta'ahia mamou
hinihinia. Ma na'i 'ohani, na wa'ewa'e namou haua, 'e
wa'ewa'e na raha di'u na bwarai sadoia ta ha'atee goro 'anai
huunai ha'arangasia goro hura'a,
9 'iniai daua amoou i tahi tarau suriai hinihinia namou
haa.
10 Naia na tahi tarausi na 'iraaui Rarabea na'i 'oha bwani,
rau ha'atee rarabeanga'inia do'ia God 'ai banea tana'amou.
Ma rei'uaa na o'asi, rau ai'a aidangisia mora maraugu siba
suriai huunai 'ado'ado anai mahosi.
11 Mana Hi'ona Maea ana Kraest na awa beiraau 'a
ha'arangasia do'ia Kraest 'ai siri na'i rongomaata'i raha
maigu dauai mena mana raraha. Ma naasi ra bonasiai
sadoiai 'oha he'ua mai he'ua i to'o nai haua.
12 'Ia God 'a ha'ata'inia tanaraaui Rarabea do tau'aro
adaau ai'a do 'anai 'a'auhiraau haariraau, me 'anai
'a'auhi'amou. Ma na'i 'ohani, tara'i sae rau maaniai Taroha
Goro tana'amou 'iniai mena anai Hi'ona Maea na'ia God
'a ha'ataaria dio mai baaniai aro. Ma 'ohani na mamaani
narau haua, 'a ta'isada beiai mamaani ra haua Rarabea.
Maho 'isi, ra'i mareho na 'iraaui enjel rau raba aidangisi'i
ro'u.

Ha'ata'u'u 'Anai Awa Maea

13 Hoita naasi, moi ha'aagau suri'i tahingamoo'i 'anai suria
Araha mamoi 'omesuri'amou haarimoou ro'u baaniai ora-
ora'a. Moi 'adoma'i heimamasi 'iniai tahi tarau na'ia God 'ai
banea tana'amou na'i 'oha nai aho'i maia Jisas Kraest.
14 Moi araisuria God mamoigu abu haa'i'a i here ra ta'a'i
namou haa'i ga'u na'i na'o, 'oha mou ai'a aidangisia maua
God.

15 'Ia God na 'ome sigihi'amou, 'a maea. Ma naasi, 'i'amou
moi awa maea ro'u suri'i mwani maho moi haa'i.
16 Naia na Usu-usu Maea 'a ha'arangasia 'inia o'ani, “Moi
awa maea, 'inia 'inau 'au maea.”*
17 'Ia God, namou 'unua 'inia Ama na'i 'oha mou
ha'arahesi, 'a bwa'i 'adoma'i ha'a-ororiua ta noni 'oha nai
hiiriraau 'ini'i taha ra haa'i. Naasi moi ha'ahoua God na'i
madoraa mou awa mau na'i marewanani.
18 'Inia 'ia God 'a hori'amou 'anai ruhasi'amou baaniai
tahinga ta'aa namou ha'ausuringa'inia baaniraaui wauwa
amoo'i. Na tahingasi 'a bwarai 'a'auhi'amou. 'Ia God 'a ai'a
hori'amou 'iniai maho na matai ta'aa moi 'onaai silva ma'ua
gol,
19 ma'ata 'iniai huunai 'abuna Kraest na hauasa. 'Ia Kraest
'a 'onaai garei siip nara ha'aagaua 'anai suu ho'asi na ai'a ta
ta'i maho nai ta'aa beia.
20 Na'i na'o mia God 'agu ha'apwa'araai marewana, 'a
bwane 'ome sigihia Kraest do'ai ruhasi'amou. Mia Kraest
ai'a boi mau na'i marewana 'ohasi. 'Agu boi na'i 'ohani,
gaarangiai hahakonai dangi, neina 'ai 'a'auhi'amou.
21 'Iniai maho na haua Jisas, 'i'amou mou hinihinia God.
'Iia na ha'a-suruta'ea Jisas Kraest baaniai mae ma ha'a-
ororiua. Na tarana naasi, na hinihini mana 'u'uri amoou
'ai awa tarau beia God 'anai haua o'asi ro'u tana'amou.
22 'Iniai araisuria amooui huunai ha'ausuringa'i 'inia Jisas
Kraest, 'i'amou mou ha'a-wadiwadi'i haarimooui tahing-
amoo'i mamou ta'ahiraau ro'u i noni hinihini. Naasi, moi
ta'ahi'amou hairiu tarau 'ini'i tahingamoo'i hako.
23 Mou matai haua o'asi, 'inia mou to'oraai tahinga haoru.
Ma ai'a do mou to'oraai tahinga haorusi baanira i noni
nara matai mae moi, ma'ata baaniai ha'atee ana God. Na
ha'ateesi 'a tahitahi ma 'ai awa tarau.
24 'Inia na Usu-usu Maea 'a 'unua o'ani,
“'Iraau hakoi sae ra 'onaa moi raraaua,
mana mwani mareho goro ra hahaa'i ra 'onaai moi tagai
raraaua.
Raraaua na matai maria mana taga na matai anunu.
25 Ma'ata, ha'atee ana Araha God 'a awa tarau.”†
Mana ha'ateesi, naasi Taroha Goro nara bwane
taroha'inia tana'amou.

2

'Ia Kraest 'A 'Onaai Hau Na Ororiu

1 'Iniai o'asi ana, moi nugasi'i mwani maho ta'a'i. Moi abui
pwapwaari'i ma'ua here 'onaa domou goro. Abui kakawa
'ome ma'ua ha'atee ha'ata'aiai nata nei.

---

* **1:16** 1:16 Levitikas 11:45; 19:2; 20:7 † **1:25** 1:24-25 Aisaea 40:6-8

2-3 'I'amou mou aidangisiai gorohana Araha. Naasi, moi
hioronga'iniai ha'atee ana God neina moi raha ara'a mamoi
tahi 'inia. Moi 'onaai'i gare mweramwera'a ra hioronga'iniai
suuhiai wai susu haoru.
4 Moi boi beia Araha. 'Iia na haua tanagia i tahi tarau. 'A
'onaai hau na 'iraaui sae tatau'aro ruma rau 'itaa. Ma'ata,
'ia God 'a 'adoma'i ha'a-ororiua di'u ma 'ome sigihia.
5 'I'amou namou dauai tahi tarau, mou 'onaai'i hau na
'ia God na hau'i 'anai ha'a-urasiai ruma anai Hi'ona Maea,
naasi heisoi. Me 'iniai hei'a'auhi ana Jisas Kraest, moi
tau'aro 'onaai piriisi maea nara tau'aro beiai mena anai
Hi'ona Maea mara wate'i mareho tanaa God 'anai ha'a-
wa'ewa'ea.
6 Na Usu-usu Maea 'a o'ani,
"'Au 'ome sigihiai hau na ororiu di'u
mau ha'a-urasia na'i di'unai bani na'i 'omaa i Saeon.
'Iatei nai nugaa i 'u'uri ana beia, 'agu bwa'i ahutotou'a ta
'oha 'iniai 'u'uri na nugaa beiasi."*
7 'A ororiu di'u i hausi tana'amoui nei mou hinihini.
Mei tanaraaui nei ra ai'a hinihini,
"Na hau 'iraaui sae tatau'aro ruma narau 'itaa,
naia nagu 'onaai hau na ororiu di'u."†
8 Mana nata dora na'i Usu-usu Maea 'a o'ani ro'u,
"Naani hau ra matai tora'i ei
mara matai agusu 'inia."‡
Ra agusu, 'inia ra ai'a araisuriai ha'atee ana God. Ra agusu,
'inia 'ia God 'a bwane 'adoma'inia mau mai do 'ai to'o o'asi.
9 Ma'ata 'i'amou 'e ruruhai sae na'ia God na 'ome sigihia.
'I'amou ra'i Piriisi anai Mwaeraha God ma ra'i noni maea
ana'i. 'A wai'amou hura'a baaniai kuhi na'i dora marewa ma
'ome sigihi'amou domoi taroha'iniai mwani mareho goro na
haa'i.
10 Na'i na'o ga'u, 'i'amou ai'a noni ana'ia God, mia God ai'a
ahu ta'ahi'amou. Ma na'i 'ohani, 'i'amou ra'i noni ana'i na
'ia God 'a ahu ta'ahi'amou.

Awa 'Onaai Sae Tatau'aro Ana God

11 Arai do'ora mana asigu'i, 'i'amou mou awa moi 'onaai
mahuara na'i marewanani, suria ni marewanani 'a ai'a
huunai 'omaa amoou. Wai ha'atee wetewete tana'amou!
Moi abu suriai hei'irisi ta'aa anai abe hasi'o, 'iniai abe hasi'o
'a hei'oi bwarasiai tahinga haoru namou awa iei na'i 'ohani.
12 Moi haa'i here nara goro neina 'oha 'iraaui sae ahurodo
rai ha'ahuni'amou, rai re'i'i mareho goro mou haa'i marai
ha'atee ha'agorohia God na'i 'oha nai aho'i mai.

---

* **2:6** 2:6 Aisaea 28:16 † **2:7** 2:7 Psalm 118:22 ‡ **2:8** 2:8 Aisaea 8:14

13 'Anai ha'a-wa'ewa'ea Araha, moi araisuriraaui nei ra
marungi'amou, ororiu Mwaeraha ni Rom, 'inia 'iia na
bwauodo na ororiu di'u na'i marewana.
14 Moi araisuriraau ro'u Primia, 'inia neiraausi sae
tatau'aro anai mwaeraha 'anai ha'a-mama'ai'i sae ta'a'i
mana ha'atee ha'agorohi'i sae goro.
15 'Ia God 'a 'irisia domoi haa'i mwani here goro maai
ha'apapaku'i ha'atee bweubweu'a adaa'i sae bweu nara
ha'atee ha'a-ta'ai'amou.
16 Bwa'i ta sae nai matai ha'a-abu'amou 'inia ta
maho namoi raba haua, 'inia 'ia Kraest 'a bwane ha'a-
dadara'amou. Ma'ata rei'uaa na o'asi, me 'i'amou ra'i sae
tatau'aro mau ana'ia God. Mou gasi 'adoma'inia domou
dadara'a mamoigu haa'i here nara ai'a odo-odo.
17 Moi ha'ahouraau hakoi mwani sae mamoi ha'ata'iniai
huunai heita'ahi tanaraaui nei ra hinihini. Moi 'adoma'i
ha'ahoua God mamoi ha'ahouai Mwaeraha 'anai Rom.

Kraest 'A Ha'ata'iniai Huunai Herehere

'Iniai Rongomaata'i Ana

18 'I'amou slev, moi awa na'i bahaidi heimarungi adaa'i
na'otara amoo'i mamoi ha'ahouraau tarau. Moi haua o'asi,
rei'uaa tara'i nei 'iniraau ra goro 'ini'amou ma tara'i nei ra
here ha'a-ta'ai'amou.
19 'Inia 'onaa na 'oi siri na'i rongomaata'i na ai'a arari
dorai haua tana'o, ma 'o mwa'emwa'e 'iniai 'adoma'inia
amua tarau a God, 'ia God 'ai ha'agorohi'o.
20 'A 'ua? 'O 'adoma'inia do'oi dauai ha'agorohi 'onaa ra
ha'a-mama'ai'o 'iniai maho ta'aa na'o haa ma'o mwa'emwa'e
moi 'inia? 'Ia God 'ai matai ha'agorohi'o moi 'onaa ra ha'a-
mama'ai'o 'iniai maho goro na'o haua ma'o mwa'emwa'e
'inia.
21 Naia na 'ia God 'a soi'amou 'inia, 'inia 'ia Kraest 'a
rongomaata'i 'ini'amou ma ha'ata'inia tana'amoui huunai
herehere domoi suria.
22 'Ia Kraest 'a ai'a haua ta ora-ora'a ma ai'a ta pwari'i nai
hura'a na'i ngoona ta 'oha.
23 Na'i 'oha ra ha'atee ha'ata'aia, 'a ai'a heiarami 'inia ta
ha'atee ta'aa. 'Oha na rongomaata'i 'a ai'a 'unua do'ai su'ua
aho'i ta'aa. 'A 'u'uria moia God, 'ia mo'o na hihiiri odo-odo.
24 'Ia Kraest 'a waa'i ora-ora'a agaa'i na'i abena 'oha na
hano 'anai mae na'i dadaahoro, neina gai nugasiai ora-ora'a
magai awa odo-odo. 'Ini'i maara na'i abena nagaugu goro
aho'i 'inia.
25 Na'i na'o, 'i'amou mou 'onaaia ga'u i siip na teha ma
na'i 'ohani mou aho'i mai beia mo'o na 'omesuri'amou ma
taguma'ini'i tahingamoo'i.

3

'Iraaui Sae Ha'iwai

1 'A o'asi ro'u, 'i'amou urao ha'iwai moi awa bahaidi
heimarungi adaa'i mwane amoo'i. 'Inia 'onaa tara'i nei
'iniraau rau ai'a hinihiniai ha'atee ana God, marai matai
rihosi 'anai hinihini 'iniai re'ia adaa'i barongamoo'i nara
goro. 'A ai'a ororiu domoi hadahada,
2 'inia 'iraau rai re'i'i barongamoo'i ra goro mana ha'ahoua
amooua God.
3 'A ai'a taraa ororiu domoi haa'i here do rai 'ome goro
'iniai abemoo'i, 'onaai hiohio warihu mana nuga ringi
wadowado suri'i karingamoo'i mana ha'aha'abii mana ho'o
bwana 'ome goro.
4 Ma'ata 'a ororiu di'u doni barongamoo'i rai 'ome goro.
Moi awa manego, 'inia naasi maho na matai awa tarau
mana maho na'ia God 'a 'adoma'i ha'a-ororiua.
5 Na tahingadaa'i urao nara awa maea na'i 'oha bwani
ra 'ome goro o'asi. Rau 'u'uria God marau awa bahaidi
heimarungi adaa'i mwane adaa'i. Naasi maho nara haua
'anai ha'a-'omegororaau haariraau.
6 'Ia Sera 'a haua o'asi. 'A araisuri'i taha na 'unu'ia
Ebraham ma ha'abwauodoa. Ma naasi 'onaa moi abu
mamaa'u mamoi haa'i mwani mareho goro, mou ga'i 'onaai
huunai gare ana'i.
7 'I'amou ro'u i saemwane ha'iwai, 'oha mou awa bei'i
urao amoo'i moi aidangisia do 'iraaui urao ra ai'a wetewete
'onaaimou. Moi ha'ahouraau, 'inia 'i'amou hako moi daua
baania God i ta'i bane, naasi i tahi tarau. 'Onaa moi haua
o'asi, 'a bwa'i ta maho nai ha'abwarasi'i ha'arahesi amoo'i.

Rongomaata'i 'Iniai Hauai Mareho Na Goro

8 Maho hahako, 'au rabasia domoi to'oraai ta'i 'ado'ado
mamoi ahu ta'ahi'amou hairiu ro'u. Moi ta'ahi'amou hairiu
'onaai ha'ido'orada, moi hauai here na goro tanaraaui noni
hako, ma ro'u, moi ha'a-anoano'amou haari'amou.
9 Moi abu su'uai ta'aa 'iniai ta'aa ma'ua su'uai ha'atee
ta'aa 'iniai ha'atee ta'aa. Ma'ata, moi ha'angonia God maai
ha'agorohiraau. 'Inia 'oha na'ia God na soi'amou 'anai suria,
'a durua do'ai ha'agorohi'amou ro'u.
10 'A 'onaai ha'arangasia anai Usu-usu Maea o'ani,
"'Onaa 'o raba to'oraai tahinga goro
mana awa wa'ewa'e tarau,
'oi abu haa'i ha'atee ta'a'i
mana pwapwaari'i.
11 'Oi nugasi'i baronga ta'a'i
ma'oi haa'i mwani baronga goro.
'Oi bonasia do'oi awa goro beiraaui mwani noni hako.
12 'Inia 'ia Araha 'a wanasiraaui nei ra odo-odo

ma rongo'i ha'arahesi adaa'i,
ma ura bwarasiraaui nei ra ta'a'i.”*
13 'Iatei nai matai ha'a-ta'ai'amou 'onaa moi bonasiai haa'i
here goro? Bwa'i ta sae'a!
14 Ma'ata 'onaa moi rongomaata'i 'ini'i haa'i amoo'i maho
odo-odo mamou ga'i wa'ewa'e! Moi abu ta'aabemoou ma'ua
mamaa'usiraaui sae,
15 ma'ata moi ha'abwauodoa Kraest suri'i tahingamoo'i.
Moi awa ha'aagau 'anai arami'i heisonga'i adaa'i nei rai
songa'ini'amou 'iniai taranai taha namou hinihinia 'inia
Jisas.
16 Ma'ata moi haua beiai ahu manego mana ha'ahou. Moi
awasuri'i taha namou aidangisi'i do ra odo-odo neina 'oha
rai ha'atee ha'a-ta'ai'amou 'ini'i maho goro mou haa'i 'iniai
suria amooua Kraest, rai ninima 'ini'i maho rau 'unu'i.
17 'Onaa 'ia God 'a 'irisia dogai rongomaata'i 'ini'i mareho
goro gau haa'i, 'a goro baania rongomaata'i 'ini'i mareho
ta'a'i nagau haa'i.
18 Mou wai'ado'ado ga'u suria Kraest. 'Iia 'a odo-odo na'i
maana God maagu mae 'ini'i ora-ora'a agaa'i sae nagau ai'a
odo-odo. Rei'uaa na ai'a ora-ora'a, 'a mae 'inigiai noni ora-
ora'a 'anai wai'agaau 'ari beia God. 'A mae ha'atai moi,
ma 'agu bwa'i mae'a ro'u 'ini'i ora-ora'a agaa'i ta 'oha. Ra
ha'amaesiai abena, ma'ata ni aungana 'a tahi mau.
19 Mana aungana 'a 'ari heitaroha'i tanaraaui aunga na'i
rumaniho'o.
20 Aunga 'isi, naasi aungadaa'i nei ra hairaesi beia God na'i
'oha na mamasiraau dorai rihosi, na'i madoraa na'ia Noa 'a
tagoraai haka. Ma'e waira waru moi narau ta'e na'i haka
narau tahi 'iniai wai.
21 Mana waisi 'e heiha'auu 'iniai wai na'i bwareomaea
na matai ha'atahigaau baaniai ha'a-mama'ai. Mana bware-
omaea, 'a ai'a 'anai dori gaasinga'ini'i do'o ni abe, me'e
duruduru gau haua tanaa God 'anai awasuri'i taha nagau
aidangisi'i do ra odo-odo. Ma gau matai to'oraai tahi 'inia,
suriai suruta'e aho'i ana Jisas Kraest baaniai mae.
22 'Ia Jisas 'a ara'ai aro ma awa na'i aba odona Godi Ama
ma marungi'i enjel hako mana mwani maho ra heimarungi
mara mena na'i aro.

4

Tahinga Haoru Adaa'i Noni Hinihini

1 'Ia Kraest 'a rongomaata'i na'i madoraa na awa na'i
marewanani. Naasi 'i'amou ro'u moi ha'aagau 'anai ron-
gomaata'i 'onaai rongomaata'i na haua. 'Inia 'onaa moi

* **3:12** 3:10-12 Psalm 34:12-16

rongomaata'i, 'a ha'ata'inia do 'i'amou mou nugasiai ora-
ora'a.
2 Ma naasi, 'oha mou awa na'i marewanani, moi nugasi'i
hei'irisimoo'i mamoi suriai maho na'ia God na 'irisia.
3 Na tahingamoou na'i na'o mou awa 'onaai sae ahurodo.
Na'i 'ohasi, mou to'ora'i mwani hei'irisi ta'a'i, mou awa
'onaai mwamwaa, mamou hano hairiu 'anai gonogono
mana haa'i kae ngaugoni 'anai haa'i here wawaasua'a.
Mana mareho na ta'aa di'u na mou haua, mou ha'arahesi'i
araaranunu.
4 Na'i 'ohani 'iraaui nei namou ta'i haa'i ga'u i here o'asi,
'a kakui ahudaau 'iniai taranai taha namougu nugasi'i 'ini'i
here 'isi marau 'unu'unu'amou 'iniai haa amoou o'asi.
5 Ma'ata 'iraau rai ha'arangasi'i haariraau taha rau haa'i
tanaa God na ha'aagau 'anai hiiriraaui nei ra tahi mana nei
nara bwani mae.
6 'Inia naia nara taroha'inia ro'u 'iniai Taroha Goro
tanaraaui nei ra bwani mae,* neina rei'uaa abedaa'i ra mae
'onaai mae nai to'o beigaau hakoi noni, ni aungadaa'i rai
tahi marai awa beia God.
7 Na hahakodi mwani maho 'a gaarangi'a. Naasi
moi 'omesuri'amou haarimoou baaniai ora-ora'a mamoi
wai'ado'ado goro neina mou matai ha'arahesi goro.
8 Maho na ororiu di'u, moi ha'ata'iniai heita'ahi na raha
tana'amou hairiu, 'iniai heita'ahi 'a matai 'a'auhi'o 'anai
'adoma'i nugasiai ora-ora'a nara haua tana'o.
9 Moi ha'amaoto'amou hairiu suri'i ruma amoo'i mamoi
haua beiai wa'ewa'e mana ahu mwa'emwa'e.
10 'Adonai nei 'ini'amou 'ia God 'a banea tanaa 'e ta'i 'ini'i
bane ana'i. Naasi moi tau'aro goro 'ini'i bane 'isi 'anai
'a'auhiraaui noni mamoi haua suriai ringe na odo-odo.
11 'Iraaui nei ra to'oraai bane 'anai heitaroha'i, rai
heitaroha'i 'onaai nei na taroha'ini'i huudi ha'atee ana'ia
God. 'Iraaui nei nara to'oraai bane 'anai hei'a'auhi, rai
'a'auhiraaui noni 'iniai wetewete na haua God tanaraau.
Neina 'ado mareho namoi haa'i, rai ha'atee ha'agorohia God
'inia, na'i atana Jisas Kraest. Gau magai ha'a-aneanea God,
'ia mo'o na to'o mena tarau tarau. Amen.

Rongomaata'i 'Iniai Ha'i Sae Hinihini

12 Arai do'ora mana asigu'i beia Kraest, moi abu
heimwaota'i 'iniai siri amoou na'i rongomaata'i, 'onaa do'e
maho haoru tana'amou. Mahosi 'a boi 'ana moi ha'a-
ohooho'amou.
13 Ma'ata moi wa'ewa'e, 'inia mou rongomaata'i 'onaai
rongomaata'i ana Kraest, neina wa'ewa'e amoou 'ai honu

* **4:6** ***Nei ra bwane mae:*** 'Iraau noni hinihini nara rongoa i Taroha Goro ga'u maraugu mae, ma'ua 'iraau sae nara mae na'i ahe raha na'i madoraa anai Noa.

aharau na'i 'oha na 'ia Kraest 'ai boi aho'i beiai mena mana raraha.
14 Mou ga'i wa'ewa'e 'onaa ra here ha'a-ta'ai'amou 'iniai suria amooua Kraest, 'inia 'a ha'ata'i dona Hi'ona Maea ana God na mena di'u, 'a awa bei'amou.
15 'Inau 'au ai'a raba rongoa domou rongomaata'i 'iniai heingahu ma'ua beri, ma'ua raesiai ringe, ma'ua hadahada rago siri suri'i mareho na ai'a ta'isada do'oi 'a'au siriwou suri'i.
16 Ma 'onaa mou rongomaata'i 'inia 'i'amou ra'i sae ana'ia Kraest, ma ai'a ta'isada domoi ninima 'iniai mahosi. Mou ga'i ha'atee ha'agorohia God, 'inia 'i'amou ra'i sae ana'ia Kraest.
17 Na madoraa anai taraawa'a hihiiri 'a boi'a, miraaui sae tahamora na 'ia God nai hiiriraau, 'iraaui sae ana'ia God. Ma 'onaa 'ai taraawa'a beigaau, 'ai 'ome he'ua 'oha nai hako beiraaui nei ra ai'a hinihiniai Taroha Goro ana God?
18 Mana Usu-usu Maea 'a o'ani,
"'Onaa 'a ai'a mwada'u tanaraaui sae goro 'anai dauai tahi tarau,
ma'ai he'ua tanaraaui ahurodo narau ora-ora'a?"†
19 Naasi 'onaa namou rongomaata'i suriai hei'irisina God, mamoi abu agoheta'i haa'i maho ra goro. Moi 'u'uria taraua God na ha'a-pwa'ara'amou, 'iia 'a bwa'i kakua'amou mwada'u.

5

Tanaraaui Na'otara Na'i Heisoi

1 Tana'amou na'otara na'i heisoi, 'au raba ha'a-ta'u'u'amou. 'Inau 'e na'otara na'i heisoi ro'u, mau 'omesia 'iniai maagu i rongomaata'i ana Kraest. Ma na'i maadi mwani noni hako rai ha'ahouau ro'u bei'amou na'i 'oha na 'ia Kraest 'ai aho'i mai.
2 Naasi wai ha'a-ta'u'u'amou. 'Onaai 'omesuri siip na 'omesuriraaui siip ana'i, 'i'amou ro'u moi 'omesuriraaui nei na 'ia God na ha'a-'u'uri'amou 'iniraau. Moi haua ha'i mwa'emwa'e 'inia naasi hei'irisina God. Moi abu haua 'onaai nei nara ha'a-'usu'usua moi. 'A ai'a goro domoi hauai tau'arosi 'iniai 'irisia moi amoou i ha'a. Moi abui haua o'asi, ma'ata moi haua 'inia mou raba 'a'auhiraaui nei ra ha'a-'u'uri'amou 'iniraau.
3 Moi abu na'otara beiai ha'a-ta'eta'e, ma'ata na'otara 'anai ha'ata'iniai huunai herehere tanaraau 'anai suria.
4 Ma na'i 'oha nai aho'i mai 'i bwauododaaui 'omesuri siip, 'ai tahari'amou 'iniai heitahari na bwa'i ai'aa mwada'u. Moi awa tarau na'i rarahana ma na'i gorohana.

Tanaraaui Sae Mwane Haoru

† **4:18** 4:18 Proverbs 11:31

5 'I'amoui sae mwane haoru, moi awa bahaidi heimarungi
adaa'i sae wari amoo'i, mamoi ha'a-anoano'amou haari-
moou 'anai 'a'auhi'amou hairiu. 'Iniai Usu-usu Maea 'a
'unua o'ani, "'Ia God 'a 'itaai nei na ha'aba'o, ma 'a'auhiai
nei na ha'a-anoanoa haaria."*
6 Moi ha'a-anoano'amou haarimoou 'anai awa na'i rimana
God na mena di'u, neina 'ia God 'ai ha'a-hauasa'amou na'i
'oha nai tari madoraa 'ana.
7 Moi nuga'i hako tanaa God i taha ra torakoke
'ini'i 'adoma'imoo'i, 'inia 'iia na 'adoma'ini'amou ma
'omesuri'amou.
8 Moi awa ha'aagau tarau mamoi 'ome'ome goro. 'Iniai
maerongamoou, 'ia Saetan, 'a hano hairiu 'anai 'ome'ome
'inia tanei do'ai ha'ata'aia. 'A 'onaai laeon na ngurunguru
'anai raba haingau.
9 Moi ura baabau na'i hinihinimoou mamoi ura bwarasia.
'Inia 'onaai 'iraraa amoou, ai'a do 'i'amou moi, me'iraau
ro'u i sae hinihini hako na'i marewana narau siri ro'u na'i
raronai rongomaata'i o'asi.
10 'Ia God 'ai 'a'auhigaau tarau 'iniai heita'ahi ana na
raha di'u. Ma 'iniai hagu amoou beia Kraest, 'a soi'amou
'anai to'oraa beia Kraest i ha'ahou mana ha'aasaa na matai
awa tarau. Ma na'i 'oha naigui hakoi rongomaata'i namou
haua 'ohani suriai gere madoraa, 'ia God 'ai ha'a-haoru'i
tahingamoo'i, 'ai ha'ababauai hinihinimoou ma'ai ha'a-
wetewete'i 'adoma'imoo'i.
11 Gaau magai ha'aasaa God 'iniai mena ana na awa tarau
tarau. Amen.

Mareho Hahako

12 'Ia Saelas na 'a'auhiau 'anai usuai gere usu-usuni.
'Iia 'e do'oragaau na'i Kraest nau 'u'uria. Hoita, 'inau
'au hauai usu-usuni 'anai ha'a-wetewete'i hinihinimoo'i ma
'anai ha'arangasia tana'amou dona mwani mareho nau
usu'i na'i usu-usuni rai ha'ata'iniai huunai goro na haa God
'ini'amou. Naasi, moi ura baabau na'i gorohana God.
13 Ha'atee wa'ewa'e tana'amou baaniraaui sae hinihini
na'i Babilon na 'ia God 'a 'ome sigihiraau 'onaai 'ome
sigihi'amou ro'u ana. 'Ia Mak 'a haua ro'u i ha'atee wa'ewa'e
ana tana'amou. 'Iiasi 'a 'onaa do'e gare agua.
14 Moi ha'atee wa'ewa'e tana'amou hairiu beiai haingoni
ni heita'ahi ni heisoi.
'Io, mau ha'arahesi mia God 'ai ha'a-awahi'amou goro,
'i'amou hakoi nei ana'ia Kraest.

---

* **5:5** 5:5 Proverbs 3:34

Na Ruanai Usu-usu Ana Pita

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Tara'i 'oha 'a goro 'anai ha'a-'adoma'i aho'isi'o haari'o 'iniai taha na ororiu. 'A 'ua? Ha'asiha nara ha'a-'adoma'i aho'isi'o 'ini'i taha nara ororiu do'o ga'i haa'i?

'Ia Pita 'a hauai ruanai usu-usu ana 'anai ha'a-'adoma'i aho'isiraau inoni hinihini 'ini'i tara'i ha'ausuringa'i. 'Iraau noni hinihini narau daua i usu-usuni, rau bwane rongo'i ga'u'a i mwane ha'ausuringa'i 'isi na'i na'o. Ma'ata tara'i nei 'iniraau ra ai'a matai bahurongo goro ma 'ariwou mara hau'i aho'i ro'u moi taha na'ia God 'a ai'a wa'ewa'e 'ini'i.

Na'i usu-usuni 'ia Pita 'a ha'a-'adoma'i aho'isiraau wetewete inoni hinihini do 'a ororiu di'u tanaraau do rai abui agohe 'anai bonasiai aidangisia goroa God. Ma 'unua tanaraau do 'iia 'a bwa'i agoheta'i 'unua tanaraau. 'A ororiu di'u 'anai ha'ausuringa'inia tarau i Ha'atee ana God 'anai ha'ahaoru'i tarau i 'adoma'igaa'i 'inia tei naasia Jisas ma'ai he'ua nagai ha'a-wa'ewa'ea 'inia. Mana taha na ororiu di'u naasi, ai'a do'oi bahurongo moi; ma'ata 'oi bahurongo ma'oi ha'isuriai taha na'o rongoa na'i Ha'atee ana God.

'Oha na'oi 'oha'iniai ruanai usu-usu ana Pita, 'oi ha'a-'adoma'i aho'isi'o 'ini'i taha nara ha'a-momori 'inia Jisas.

1 'Inaua Saemon Pita, sae tatau'aro mana Ha'ataari ana
Jisas Kraest, nau hauai usu-usuni tana'amoui nei namou
dauai hinihini hauasa na ta'isada be'iniai hinihinimeeu. 'Ia
Jisas Kraest, i Ha'atahi mana God aga, na haua tanagiai
hinihinisi, 'inia 'iia 'a odo-odo tarau.
2 Mau ha'arahesi mia God 'ai ha'agorohi'amou ma'ai ha'a-
awahi'amou goro tarau 'iniai aidangisia amooua God mia
Araha aga Jisas.

Taha 'Ia God Na 'Irisia

3 Beiai mena ana God, 'ia Kraest 'a hau'i tanagiai mwani
mareho nagau ga'i to'ora'i 'anai awa 'inia na'i tahitahi na
matai ha'a-wa'ewa'ea God. Ni mwane mareho 'isi 'iaagaa'i
suria gau aidangisia goroa God na soigaau 'iniai goro ana
na hauasa.
4 'Iniai o'asi ana, ra'i kae duruduru raha na 'ia God na
hau'i tanagia neina 'i'amou moi to'oraa ro'u i barongana
mamoi matai awa dadara'a baani'i hei'irisi ta'a'i na'i mare-
wana nara ha'a-ta'airaaui noni.
5 Naasi 'iniai hau'i ana'i mwani maho goro 'isi tanagia,
moi tau'aro wetewete 'anai ha'a-weteweteai tahingamoou
beia Kraest. Beiai hinihini namou to'oraa, moi a'oia 'iniai

tahinga goro. Ma 'onaa moi to'oraai tahinga goro mamoi
bonasiai aidangisia God.
6 Ma 'onaa moi aidangisia God, mamoi bonasiai
'omesuri'amou haarimoou baaniai ora-ora'a. Ma 'onaa
moi 'omesuri'amou baaniai ora-ora'a mamoi bonasia domoi
ahumaratanoa 'oha ra nora ta'ai'amou. Ma 'onaa moi
ahumaratanoa, mamoi bonasiai hauai tahitahi na matai
ha'a-wa'ewa'ea God.
7 Ma 'onaa moi hauai tahitahi o'asi, mamoi bonasiai
'a'auhiraaui sae hinihini. Ma 'onaa moi 'a'auhiraaui sae
hinihini mamoi bonasiai ta'ahiraaui noni hako.
8 'Onaa ni baronga goro 'isi rai raha hanehane ara'a suri'i
tahingamoo'i, naasi 'a ha'ata'inia do taha mou aidangisia
'abaia Araha aga Jisas Kraest 'a 'a'auhi'amou 'anai haa'i
mwane mareho goro.
9 Mia tei na ai'a to'ora'i baronga goro o'asi na'i tahingana,
'iia 'a 'onaai nei na bwa'i wana ha'atau ma'ua nei na kuru,
ma kaku'aa do ora-ora'a ana'i ra bwani 'adoma'i nugasi'i.
10 Arai do'ora mana asigu'i beia Kraest, moi bonasia
to'ora'i baronga goro 'isi suri'i tahingamoo'i neina moi
ha'ata'inia goro do 'ia God na 'ome sigihi'amou 'anai ha'i
noni ana'i. 'Onaa moi haua o'asi, mou bwa'i matai ahoda
mwada'u na'i hinihinimoou.
11 Mia Araha mana Ha'atahi aga Jisas Kraest 'ai wa'ewa'e
'oha nai ha'amaoto'amou na'i hourana na awa tarau.
12 'I'amou mou bwani dau'i baabau i huudi ha'ausuringa'i
nara hau'i tana'amou. Rei'uaa na o'asi, 'inau wai ha'a-
'adoma'i aho'isi'amou tarau ro'u mau 'ini'i.
13 'Au 'adoma'inia do 'au ga'i ha'a-'adoma'i aho'isi'amou
'ini'i tarau tari 'oha wai mae.
14 'Ia Araha aga Jisas Kraest 'a ha'arangasia tanaau do ni
tahi nawai haa na'i marewanani 'a bwa'i orea.
15 Naia nau bonasia 'inia domoi 'adoma'i aho'isi'i tarau
'inia i mareho 'isi, neina mou bwa'i kaku'a'i na'i murinai
mae nawai haua.

Taha Rau Re'i'i Ha'ataari 'Ini'i Maadaa'i

16 Na'i 'oha meu maania tana'amou i aho'i mai nai haua
Araha aga Jisas Kraest beiai mena, meu ai'a suriai mamaani
adaa'i sae madoma nara taraa to'o mamaani moi. Ai'a! Meu
re'iai rarahana Jisas 'ini'i maamee'i.
17-18 'I'ameu meu awa beia Jisas na'i hungahunga maea
na'i 'oha na 'ia God 'a haua tanaai raraha ma ha'a-ororiua.
Ma na'i madoraasi, na ha'atee 'a ao mai baaniai aro. 'Ia Godi
Ama na hauasa 'a o'ani, “Naani gare agua nau ta'ahia mau
wa'ewa'e 'inia.”
19 Maho 'isi ragu ha'a-wetewete'i di'u ro'u wou i hinihin-
imee'i, do maho rau 'unu'i Rarabea ra ha'a-momori. Naasi
moi wanawana riariaa goro i ha'atee adaa'i Rarabea, 'inia ra
'onaai raita na marewa na'i dora kuhi. Na raitasi 'ai marewa

tari 'oha na 'ia Jisas Kraest 'ai aho'i mai. Na'i 'ohasi, 'ia
Kraest na 'onaai hee'u ni dangi, 'ai boi mana marewahana
'ai marewasi'i 'adoma'imoo'i.
20 'A ororiu di'u domoi aidangisia do mwani ha'atee
rarabea na'i Usu-usu Maea 'iraaui Rarabea rau ai'a 'unu'i
mareho 'isi suri'i moi 'adoma'idaa'i haraariraau.*
21 'Inia ai'a ta ha'atee rarabea nai hura'a mai baania
moi 'adoma'inai noni, ma'ata na Hi'ona Maea naasi na
na'otaradaau 'ini'i.

2

Ha'ausuri Pwapwaari'i

1 Na'i 'oha bwani ra'i Rarabea pwapwaari'i ra pwa'ara
ara'a beiraaui Israel. Na'i 'ohani ra'i ha'ausuri pwap-
waari'i rai pwa'ara ara'a ro'u bei'amou. Rai ha'a-sirimaihi'i
ha'ausuringa'i nara matai ha'ata'aiai hinihinimoou ma na'i
'oha narai haua o'asi 'i'amou mou bwa'i 'ome 'iraraa.
Rei'uaa na 'ia Araha 'a ruhasi'i 'inodaa'i, miraau rai
su'amuria Araha. 'Iniai haua adaau o'asi, 'a bwa'i orea mia
God 'ai ha'a-mama'airaau.
2 Rai ragoi sae hinihini narai suri'i herengadaa'i nara ta'a'i
di'u mara ha'aninimai abe, miraaui ahurodo rai taraawa'ai
ha'atee ha'ata'aiai ha'ausuringa'i agaa'i nara ha'a-momori.
3 'Iniai 'irisia di'u adaaui ha'a, 'iraau ha'ausuri 'isi rai
haa'i ha'ausuringa'i pwapwaari'i 'anai rahi ha'a baani'amou.
Here narau hauasi 'ia God 'a bwani hiiriraau mau mai orea
'inia, mana ha'a-mama'ai adaau 'ai boi mau ma'ata'a.
4 Mou 'iraraa do'ia God ai'a wana agoheta'iniraau moi
enjel narau ora-ora'a. 'A gaasiraau hura'a baaniai aro 'ari
dora ni rongomaata'i. 'A ho'osiraau 'ini'i arihau marai awa
na'i kuhi mamasiai madoraa ni hihiiri.
5 Ma na'i madoraa ana Noa, 'ia God 'a ai'a wana ago-
heta'iniraau ro'u moi sae ta'a'i. 'A ha'ataariai ahe raha 'anai
ngahu gata'iniraau. 'E wera biu moi beia Noa naraugu tahi,
'inia 'ia Noa naasi na 'unua tanaraaui noni dorai awa odo-
odo.
6 Mia God 'a suu ha'ata'aia ro'u i 'omaai Sodom mana
'omaai Gomora 'iniai 'eu, 'e ha'ara 'iniai ha'abasu tanaraaui
nei ra ora-ora'a.
7-8 Ma ha'atahia Lot, 'e sae goro na arunga ta'aa 'ini'i here
wawaasua'a narau haua i sae. 'Ado dangi 'a rongomaata'i
'iniai ahutotou 'ini rongo'i mana re'i'i ana'i here ta'a'i narau
haa'i sae na awa beiraau.
9 Hoita naasi, mareho 'isi ra ha'ata'inia do'ia God 'a matai
ha'atahiraaui nei ra araisuria baani'i maho bwara nara siri

* **1:20** 1:20 Nata here 'anai orisiai tatarani 'a o'ani, “'A ororiu di'u domoi aidangisia do 'a bwa'i sae nai 'iraraa haaria ta ha'atee rarabea ra awa na'i Usu-usu Maea.”

suri'i. Ma matai ha'a-mama'airaaui nei ra ora-ora'a tari
dangi ni hihiiri ma 'ari'a.
10 Na ha'a-mama'ai 'ai hihi'a di'u tanaraaui nei ra haa'i
hei'irisi ta'a'i anai abe hasi'o mana nei ra ai'a ha'ahouraaui
na'otara adaa'i.
'Iraau ha'ausuri pwapwaari'i rau wetewete 'anai haa'i
here ta'a'i, rau raba suri'i moi hei'irisidaa'i marau ai'a
mamaa'uta'i ha'atee ha'a-ta'airaaui nei hauasa na'i aro.
11 Rei'uaa 'iraaui enjel rau wetewete marau to'o mena
di'uraaui ha'ausuri pwapwaari'i 'isi, marau ai'a ha'atee ha'a-
ta'airaaui nei hauasa na'i maana Araha God.
12 'Iraaui ha'ausuri pwapwaari'i rau ha'atee ha'ata'ai'i
maho narau ai'a aidangisi'i. Rau ai'a he'ete'i baani'i
mwamwaa nara ai'a aidangi nara awasuria moi arunga. Ra
huta mai 'ana moi daa'i mara ngahui'i'a. Miraaui ha'ausuri
ta'a'i 'isi, rai mae ro'u 'onaai'i mwamwaa 'isi 'oha 'ia God 'ai
hiiriraau 'anai ha'amaesiraau.
13 'Iniai haa'i adaa'i here nara ha'a-ta'airaaui noni, 'ia God
'ai ha'ata'airaau o'asi ro'u. Rei'uaa na'i dangi, ma goro
adaau moi haa'i here wawaasua'a mana ngangaura'a na'i
maadaa'i noni. 'Oha rau boi 'anai ngaugoni bei'amou suri'i
ngaungau mou haa'i, rau ha'apa'o 'inia rau awa moi 'anai
pwari'i'amou. Ni awa adaau bei'amou 'e mareho na ha'a-
ta'ai'amou mana mareho namou ga'i ninima 'inia.
14 Ni 'adoma'idaa'i ra honu 'ini wawaasua'a na'i 'oha ra
wanasi'i urao mana here ta'a'i rau haa'i ra bwarai hako. Rau
ha'a-bweubweu'araau ro'u i nei ra maemae'a i 'adoma'idaau
dorai haa'i ro'u i here ta'a'i narau haa'i. 'Iraaui ha'ausuri
pwapwaari'i ra'i sae 'ada'i hairaurau. Ma'ata 'ia God 'ai ha'a-
mama'airaau 'ini'i here rau hau'isi.
15 Rau teha baaniai tara odo-odo marau suriai tara ta'aa
na suria Belam, gare ana Beo. 'Ia Belam 'a wa'ewa'e 'anai
dauai ha'a 'anai hauai mareho na ai'a odo-odo.
16 Ma na'i 'ohasi, na dongki ana 'a ha'atee tanaa 'onaai
inoni do'ai abui hauai here ta'aa na hauasi. Mia Belam 'a
araisuria maagu ai'a haua'ai here bweubweu'a na raba haua
ga'u.
17 'Iraaui ha'ausuri pwapwaari'i rau ai'a 'a'auhia tanei
'onaai hurahurai wai na mamata mana rorodo na ro'asia
hairiu ro'a na bwa'i wai nai hura'a baania. 'Ia God 'a
ha'aagauai dora na kuhi baabau tanaraau.
18 Rau ha'atee 'ege'ege'araau maagu mareho narau 'unu'i
ra ai'a 'onaa moi'a ta maho. Rau 'unua tanaraaui nei
narau bura'i rihosi baaniraaui ahurodo do rau matai
suri'i moi hei'irisi ta'a'i anai abe. 'Iniai heresi, rau ha'a-
bweubweu'araau 'anai haua aho'i ora-ora'a.
19 Rau durua do 'onaa 'e sae nai awasuri'i ha'ausuringa'i
adaa'i, 'ai awa dadara'a. Ma'ata 'iraau haariraaui ha'ausuri
pwapwaari'i rau ai'a dadara'a, 'inia rau awa mau bahainai

mena ni ora-ora'a nai ha'ata'airaau. 'A o'asi, suria 'i sae 'ai
suria ma'ata i maho na marungia.
20 Na'i 'oha rau nugasi'i here ta'a'i ni marewana 'iniai
aidangisia adaaua Jisas Kraest, na Araha mana Ha'atahi aga,
maraugu aho'isi'i ro'u i here ta'a'i 'isi marau ha'awate'i 'anai
marungiraau, na tahingadaa'i rai ta'aa di'u baaniai na'o.
21 Naasi 'a goro 'onaa rau ga'i bwa'i aidangisiai awaha na
odo-odo. 'A o'asi, suria na'i 'oha rau aidangisiai awahasi,
maraugu si'omuriai taha na 'ia God na 'unua tanaraau 'anai
haua, ni ha'a-mama'ai 'ai raha di'u tanaraau.
22 Maho rau hauasi 'a ha'ata'inia do maho nara 'unu'i
ha'atee 'ini ra ha'a-momori. "I misu na 'a'ana 'a ngaua aho'i
ro'u i 'a'anana mana boo na mwa'anu wadiwadi'a 'a aho'i
'ari 'anai idu-idu na'i su'usu'u."

3

'Ia Araha 'Ai Aho'i Mau Mai

1 Mwane sae goro agu'i, naani ruanai usu-usu agua
tana'amou. Na'i usu-usu agu'i 'au bonasia domoi 'adoma'i
aho'isi'i tara'i mareho narai 'a'auhi'amou 'anai to'ora'i
mwane 'ado'ado goro suri'i 'adoma'imoo'i.
2 'Au 'irisia domoi 'adoma'i aho'isi'i tarau i maho
rau maani'i Rarabea ana'ia God na'i 'oha bwani mana
heiatenga'i ana'ia Araha, na Ha'atahi aga, narau maani'i
Ha'ataari tana'amou.
3 'A ororiu domoi aidangisia do gaarangiai madoraa na 'ia
Kraest 'ai aho'i mai, ra'i sae rai suri'i moi hei'irisidaa'i nara
ta'a'i marai haikou 'ini'amou.
4 Rai o'ani, "'Ia Araha 'a durua do'ai aho'i ro'u mau mai.
Na'i hei na awa iei 'ohani? 'Iraau sae wari amee'i ra mae
hako'a ma ai'a mareho nai he'ete'i, taraawa'ana mau mai
pwa'ara na haai marewana."
5 Ma'ata 'a ai'a ha'a-momori do ai'a maho nai orisi, 'inia
rau raba 'adoma'i kaku'aa moi do ahoasara mana ano 'a
pwa'ara 'iniai ha'atee ana God. Na ano 'a pwa'ara na'i wai
ma pwa'ara 'iniai wai.
6 Ma na'i muri na ano na awa na'i 'ohasi 'a ai'aa 'iniai ahe
raha.
7 Mia God 'a bwane ha'ateenga'inia ro'u hura'a doni
ahoasara mana ano nararu awa na'i 'ohanisi, rarui awa tari
madoraa nai ha'a-ai'ararua 'iniai 'eu. Na'i 'ohasi 'ia God 'ai
hiiriraau ma 'ai ha'a-ai'araau i nei ra ai'a araisuria.
8 'E ta'i maho namoi abu kaku'aa sae goro agu'i. Na'i beia
Araha God 'e ta'i merui harisi 'a 'onaa moi ta'i dangi, mana
ta'i dangi 'a 'onaai ta'i merui harisi.
9 Naasi, 'ia God 'a ai'a poruporu'a 'anai ha'ato'oai
duruduru ana 'anai ha'ataaria aho'i maia Kraest 'onaai
'adoma'inia ada tara'i sae. 'Iia 'a 'abenga'i mamasi'amou,
'inia 'a ai'a 'irisia do tanei 'ai siri na'i mae tarau, ma'ata

'a 'irisia do mwane inoni hako rai rihosi baani'i ora-ora'a
adaa'i.
10 Dangina Araha 'ai boi 'onaai sae beriberi. Na'i dangisi
ahoasara 'ai ai'aa beiai aoha na rongo raha 'onaai 'eu na
nanara, mana mwani maho na'iei rai noro marai ta'a'i. I
ano mana mwani maho na'iei rai anoro.*
11 'Onaa mwani maho hako rai ha'a-ai'a'i o'asi, 'e taha
namou ga'i haa? Moi awa maea mamoi haa'i mareho na
'ia God nai wa'ewa'e 'ini'i
12 na'i 'oha mou mamasiai aho'i mai ana. Gai bona neina
dangisi 'ai to'o raurau. Na'i dangisi, na ahoasara 'ai noro
mai ai'aa mana mwani maho na'iei rai dorohu 'iniai raorao.
13 Me 'igaau gau mamasiai ahoasara na haoru mana ano
haoru na 'ia God na duruduru 'inia tanagia, na 'iraau moi
nei ra odo-odo narai awa iei.
14 Naasi mwani sae goro agu'i, 'iniai mamasia amoou i
dangisi, moi bonasiai awa ha'atau baaniai ora-ora'a neina
'ia God 'a bwa'i ha'ahuni'amou 'inia ta maho mamoi awa
goro beia.
15-16 Moi abui kaku'aa do'ia Araha 'a 'abenga'i mamasi,
'inia 'a raba nuga madoraa tanaraaui noni do neina rai
rihosi marai tahi. 'Ia Pol, 'i do'oragaau nagau ta'ahia, na
maani'i ro'u i mareho 'ini suri'i mwani usu-usu na haa'i.
'Oha na usu-usu tana'amou, 'a usu-usu beiai madoma na 'ia
God na haua tanaa. Tara'i dora suri'i maho na maani'i 'a
bwara dorai aidangisi'i. Tarana naasi na tara'i sae bweu
nara maemae'a i hinihinidaa'i, rau maani hiosi'i mareho
'isi marau maani hiosi'i ro'u tara'i dora na'i Usu-usu Maea.
Suriai haua adaau o'asi, 'ia God 'ai hiiri ha'a-mama'airaau.
17 Sae goro agu'i, mou aidangisia'a i here adaausi. Naasi,
moi 'ome'ome goro. Mou gasigu hinihini'i ha'ausuringa'i
pwapwaari'i adaa'i sae ta'a'i o'asi mamoigui su'a baaniai
hinihinimoou na baabau.
18 Moi raha hanehane ara'a na'i gorohana mana aidan-
gisia namou haa Araha Jisas Kraest, i Ha'atahi aga.
Gaau magai ha'aasaa tarau. Amen.

---

* **3:10** ***I ano mana mwani maho na'iei rai anoro:*** 'E nata here 'anai orisia 'a o'ani, “I ano mana mwani mareho na'iei rai noro” Ma 'e nata here ro'u 'a o'ani, “I ano mana mwani mareho na'iei rai sadoi'i.”

Na 'Etanai Usu-usu Ana St. Jon

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Ha'atora he'ua na bwara di'u tana'o 'anai ha'isuria? 'A 'ua? 'E 'oha nara ha'atora'o 'anai haua ta kae maho na rongo goro amu? Na'i 'etanai usu-usu ana Jon 'e kae maho na ororiu di'u nara ha'atoragaau 'anai haua. Ra ha'atoragaau 'anai ha'ata'inia hura'ai heita'ahi.

'Ia Jon 'a 'irisia do 'iraau 'adonai sae hinihini rai ha'ata'inia hura'ai heita'ahi ana Jisas tanaraau hakoi noni. Huunai 'ado'adona Jon naasi do 'iraaui nei narau ta'ahia Jisas rai ta'ahiraau ro'u i haru nei. 'Onaa nara ai'a ta'ahiai nata nei 'a ha'ata'iniai dorau ai'a huunai ta'ahia ro'ua Jisas. Na ha'atora 'anai heita'ahi naasi 'a boi baania Jisas haraaria, mia haaria 'a ha'isuria 'onaai ha'atoragia ana. Tara'i herehere na'ia Jisas 'a ha'ata'inia hura'ai heita'ahi ana suri'i, ra 'unu'i hura'a na'i raronai usu-usu nisi.

'Ia Jon na usuai usu-usu naanisi 'ia ro'u mau i ta'i Jon na usuai Taroha Goro ana St. Jon, Ruanai Usu-usu ana Jon, Orunai Usu-usu ana Jon, beia ro'u i Buka Ha'ata'i. 'Ia Jon 'e ta'i 'ini'i rongoiusuri ana'ia Jisas me 'iia haraaria 'a 'iraraa goro do 'ia Jisas 'a ta'ahia.

'Oha na'oi 'oha'iniai 'etanai usu-usu ana Jon, 'oi wai'ado'ado surisuriai taha na'o matai haua 'anai ha'ata'iniai heita'ahi tanaai nata nei.

'Ia Jisas Naasi Ha'atee Ni Tahi

1 Nau usu-usu tana'amou 'iniai Ha'atee ni Tahi. 'Iia 'a bwane awa maagu pwa'ara i marewana. 'I'ameu meu rongoa'a i hadahada ana tana'ameu mameu wanara'i maa'a ro'u 'inia. Ha'amomori, meu re'ia'a mameu karohia ro'u i abena.

2 Na nei na ha'ata'inia i huunai tahi, 'a ha'i noni. Meu re'ia mora'a mameu maaniai saesi tana'amou mameu ha'arangasia tana'amou dona saesi 'ai awa tarau. Taraawa'a mau mai, 'iia 'a bwane awa beia Amana. Ma na'i 'ohani 'ia Amana 'a ha'ata'inia'a mai tana'ameu.

3 Na maho nameu bwane re'i'i mameu rongo'i, naasi maho nameu 'unu ha'arangasi'i tana'amou neina moi hinihinia ro'u me 'igaau hako gaugui hagu goni beia Amaga mea Jisas Kraest i garena.

4 Ma naani 'au usu-usu 'abai'i mareho 'ini tana'amou mamoi hinihini goni bei'ameu magai honu 'iniai wa'ewa'e.

Gai Hagu Beia God

5 'Ia God naasi marewa ma na'i beia ai'a ta kuhi.* Naasi
mareho na 'ia Jisas 'a 'unua tana'ameu nameu ha'arangasia
ro'u tana'amou.
6 'Onaa 'igaau gau 'unua do gau hagu beia God, magaugu
awa mau na'i kuhi, na mareho na gau 'unuasi 'a pwap-
waari'i moi magau ai'a suri'i ha'atee ha'a-momori ana'i a
God.
7 Me 'onaa gai awa na'i marewa 'onaaia God na awa na'i
marewa, gai hagu goni goro. Mana 'abuna Jisas, naasi 'anai
ha'a-wadiwadigaau baaniai ora-ora'a, 'inia 'iia naasi garena
God.
8 'Onaa gau 'unua do gau ai'a ra'i sae ta'a'i, gau pwari'igaau
haarigaau. 'Onaa gau 'unua o'asi mana ha'a-momori ai'a
awa beigaau.
9 Ma'ata, 'onaa gai ha'arangasi'i tanaa God i ora-ora'a
agaa'i, 'iia 'ai 'adoma'i nugasi'i mai ha'a-wadiwadigaau
baani'i ta'aa agaa'i hako. 'Ai haua o'asi, 'inia 'ia God 'a
mangudi suri'i duruduru ana'i ma haua tarau i maho nara
odo-odo.
10 'Onaa gau 'unua do gau ai'a ora-ora'a, 'a ha'ata'inia
do gau 'adoma'inia do'ia God 'a pwapwaari'i magau ai'a
hinihini'i ha'atee ana'i. 'Inia 'a bwane 'unua dona i noni
hako ra to'o ora-ora'a.

2

'Ia Kraest Na 'A'auhigaau

1 Arai gare agu'i, 'au usuai usu-usuni tana'amou dona moi
abui haa'i maho ra ta'a'i. Ma'ata 'onaa 'e nei 'inigaau 'ai
hauai maho ta'aa, 'e sae na awa 'anai aba dingana mai
'a'auhia. 'Iia 'ai ha'angonia God 'anai 'adoma'i nugasia. Na
saesi, 'ia Jisas Kraest, na nei na odo-odo na'i maana God.
2 Mia moi a Kraest haaria na mae 'onaai ho'asi 'anai
ha'a-ai'a'i ora-ora'a agaa'i. Ma ai'a do 'anai ora-ora'a agaa'i
moi, me 'ada'i ro'u i ora-ora'a adaa'i mwani sae hako nai
marewana.
3 'Onaa gau suri'i maho na 'unu'i a God, ma naasi gaugui
'iraraa do gau aidangisia mora a God.
4 'Onaa ta sae nai 'unua do'a aidangisia God maagu ai'a
suri'i maho na 'unu'i, 'iia 'a pwari'i mana ha'a-momori 'a
ai'a awa beia.
5 'Onaa 'iatei sae nai araisuri'i ha'atee ana'ia God, 'iia 'a
ta'ahia mora a God. Mana maho na ha'ata'inia do gau hagu
beia God naanisi.
6 'Onaa 'iatei sae nai 'unua do'a hagu beia God, 'iia 'ai awa
suria ma'ata'a i barongana Jisas Kraest.

---

* **1:5** ***Ai'a ta kuhi:*** 'A minimua do ai'a ta ta'i ora-ora'a nai awa beia God.

Na Ha'atora Haoru

7 Mwani sae goro agu'i, 'au ai'a usua ta ha'atora haoru
tana'amou, me 'e ha'atora bwani moi namou bwane 'iraraa
mau mai 'oha na mou taraawa'a suria Jisas Kraest. Na
ha'atora bwanisi naasi hadahada namou bwane rongoa,
dona gai ta'ahigaau hairiu.
8 Ma rei'uaa na gau bwane rongoa'a, 'a 'onaaia ro'u moi i
ha'atora haoru. 'Inia na heita'ahi na haua Kraest tanagaau,
'a ha'ata'inia tanagaaui huunai herehere 'anai ta'ahiraaui
noni. Mana heita'ahi namou haua hairiu, 'a ha'ata'inia ro'u
i haoru anai ha'atorasi. Ma na'i 'oha gau ta'ahigaau hairiu,
na baronga nara ta'a'i ra taraawa'a ai'a'i mana baronga
goro ana Kraest 'a ha'ata'i hura'a 'onaai marewa suri'i
tahingagaa'i.
9 'Onaa 'e sae na 'unua do'a awa na'i marewa ma awa ta'aa
tanaai nata sae hinihini, na tahingana 'a awa mau na'i kuhi.
10 'Onaa 'iatei sae nai ta'ahi'i sae hinihini, saesi 'a awa na'i
marewa. Ma bwa'i ta mareho na'i tahingana 'ai ha'atehaa
'anai hauai ora-ora'a.
11 Ma wai 'unua ro'u, 'onaa 'e nei nai awa ta'aa tanaai nata
sae hinihini, 'iia 'a awa mau na'i kuhi. 'A kakui ahuna 'iniai
taha na goro mana taha na ta'aa. Ma ai'a 'iraraai taha na
haua. 'A kakui ahuna 'inia na ta'aa 'a ha'akuhiai tahingana.
12 'Io, 'inau 'au usu-usu tana'amoui mwane gare, 'inia God
'a bwane 'adoma'i nugasi'i 'inomoo'i 'iniai mae ana Jisas
taragaau.
13 Nau usu-usu tana'amoui nei wari, 'inia mou aidangisia'a
Kraest na bwane awa mau mai, maagu pwa'ara i marewana.
Nau usu-usu tana'amoui sae haoru, 'inia mou bwane
ha'ahehoa'a Saetan.
'Au usu-usu tana'amoui mwane gare, 'inia mou bwane
aidangisia'a i Ama.
14 'Au usu-usu tana'amoui nei wari, 'inia mou aidangisia'a
Kraest na bwane awa mau mai, maagu pwa'ara i marewana.
Nau usu-usu tana'amoui sae haoru, 'inia 'a wetewete i
hinihinimoou, mana ha'atee ana God 'a awa tarau suri'i
'adoma'imoo'i, mi'amou mou bwane ha'ahehoa'a Saetan.
15 Hoita, wai 'unua tana'amou hako, moi abui ta'ahi'i
maho ni marewana nara ta'a'i. 'Onaa 'o ta'ahi'i maho ni
marewana, 'o ai'a ta'ahiai Ama.
16 Na baronga ta'a'i na'i marewana ra ai'a boi baania God,
ra boi baaniraau moi noni. Maho 'onaai haa'i maho 'anai
ha'a-arungagoroai abe, naga 'ini'i maho na'o re'i'i, mana
ha'aba'o 'ini'i toto'ora amu'i.
17 Ma'ata na mwani maho ta'a'i 'isi rai ai'a'i madoraa na
marewana 'ai ai'aa. Mia tei sae nai suria i hei'irisina God
'ai tahi tarau.

Na Maerongana Kraest

18 Arai gare agu'i, na ha'ahakonai dangi 'a gaarangi'a. Na'i
na'o meu 'unua tana'amou do gaarangiai ha'ahakonai dangi
'e sae ta'aa nai boi, 'iia naasi maerongana Kraest.* Ma na'i
'ohani, mou bwane 'iraraa do'a rago i maerongana Kraest
nara bwane boi'a. 'A ha'ata'inia'a dona ha'ahakonai dangi 'a
gaarangi mai boi'a.
19 'Iraau sae 'isi, rau awa ga'u beigaau na'i ruruha ana
Kraest. Ma na'i 'ohani rau nugasigaau ma rau hura'a.
'Iraausi rau ai'a huunai ruruha ana Kraest. 'Onaa rau
huunai hinihini, rau ga'i awa mau beigaau. Ma naasi, gau
'iraraa do 'iraau rau ai'a huunai hinihinia Kraest.
20 Mei tana'amoui huudi sae hinihini, 'ia Kraest 'a bwane
haua'a tana'amoui Hi'ona Maea. Ma naasi mou 'irara'i hako
i mareho nara ha'a-momori.
21 Nau usuai usu-usuni tana'amou, ai'a do mou ai'a 'irara'i
maho nara ha'a-momori. Me 'au 'iraraa do mou bwane
'irara'i mamou 'iraraa ro'u dona pwari'i 'a bwa'i matai awa
beiai ha'a-momori.
22 Wai 'unua tana'amou, 'ia mo'o na 'unua do 'ia Jisas
ai'a naasi Ha'atahi, 'iia 'e sae pwapwaari'i mora ma'e
maerongana Kraest. Mea mo'osi 'a 'itaa God mana Garena.
23 'Iatei na 'itaai Garena God, 'a 'itaa ro'u a God. Mia tei na
ha'arangasia hura'a do 'a hinihiniai Garena God, Godi Ama
'a hagu ro'u beia.
24 Moi hinihini moe'a i ha'ausuringa'i namou rongo'i na'i
'oha namou taraawa'a suria Kraest. 'Onaa moi haua o'asi,
moi hagu goro tarau beia God mana Garena.
25 Ma naasi gai dauai tahi tarau, 'onaai bwane durua ana
God tanagaau.
26 'Inau 'au usuai usu-usuni tana'amou 'anai
ha'abasu'amou 'iniraaui sae narau raba pwari'i'amou
beiai ha'ausuringa'i pwapwaari'i 'iniai Taroha Goro.
27 Ma'ata 'ia Kraest 'a bwane haua'a tana'amoui Hi'ona
Maea. Mana Hi'ona Maeasi 'a awa hatara'i bei'amou. Ma
naasi ai'a ta'isada dona ta sae he'ete'i naigui haua ro'u
tana'amou ta ha'ausuringa'i. 'Inia na Hi'ona Maea 'ai
ha'ausuri'amou 'ini'i mwani maho hako. Mana mareho na
Hi'ona Maea 'a ha'ausuri'amou 'inia, 'e maho mora, ai'a
pwari'i. Naasi 'onaai 'unua ana Hi'ona Maea tana'amou, moi
hagu tarau beia Kraest.
28 Arai gare agu'i, moi hagu tarau beia Kraest neina
na'i madoraa nai aho'i mai na'i marewanani, mou bwa'i
mamaa'u mamou bwa'i ninima 'anai 'ari wou beia.
29 Mou 'iraraa dona barongana Kraest ra odo-odo hako.
Ma naasi, 'i'amou mou ga'i 'iraraa ro'u dona sae na
barongana ra odo-odo, 'iia 'e ta'i gare ana ro'u a God.

---

* **2:18** ***Maerongana Kraest:*** Na'i ha'atee ni haka ra 'unua 'iniai Antichrist.

3

'Iraau Gare Ana'ia God

1 Moisu wai'ado'ado suria mamoi 'omesiai heita'ahi ana
God tanagaau. 'A 'unugaau 'ini'i gare ana'i! Ma ha'a-
momori! Mara rago i sae nai marewanani narau ai'a
aidangisia do 'igaau ra'i gare ana'i, suria rau ai'a aidangisia
ro'u a God.
2 Mwani sae goro agu'i, na'i 'ohani gau 'iraraa do 'igaau
ra'i gare ana'i a God. Ma'ata gau ai'a 'iraraa goro mau 'e
taha nagai 'onaaia na'i 'oha nai boi mau. Ni mareho nagau
'iraraa, dona 'oha 'ia Araha 'ai aho'i mai na'i marewanani,
ma gaigui re'ia'a i huunai 'omehana, ma naasi gaigui
'onaaia.
3 Naasi 'adonai nei 'ini'amou namou hinihinia do i'oe 'oi
'onaaia Araha, 'oi awa odo-odo 'onaai awa odo-odo ana
Kraest.
4 'Onaa tanei nai ora-ora'a, 'a horosiai ha'atora ana God.
'Inia ni ora-ora'a, naasi horosiai ha'atora ana God.
5 Mou bwane aidangisia goro do 'ia Jisas Kraest 'a boi na'i
marewana 'anai ruhasigia baani'i ora-ora'a agaa'i. Mamou
'iraraa dona 'iia 'agu ai'a haua ta ta'i ora-ora'a.
6 Ma naasi, 'a ha'ata'inia goro dona 'onaa 'e sae na hagu
beia Kraest, 'ai abui awa moi 'anai ora-ora'a. Me 'onaa 'e
sae nagu ora-ora'a tarau, 'a ha'ata'inia goro dona 'iia 'a ai'a
aidangisia Kraest na'i tahingana.
7 Arai gare agu'i, moi 'ome'ome goro! Ra gasigu
pwari'i'amou 'inia i maho na wai 'unu'ini. 'Iatei na haa'i
maho ra odo-odo, 'iia 'a odo-odo na'i maana God 'onaaia
Kraest na odo-odo.
8 Mia tei sae na ora-ora'a tarau 'a ha'ata'inia haaria dona
'iia 'a aba beia Saetan. 'Inia 'iia 'a ta'isada 'onaaia Saetan na
ora-ora'a tarau taraawa'a mau mai na'i 'oha na marewana
ai'a awa mau. Mia Jisas Kraest, garena God, 'a boi na'i
marewanani 'anai ha'a-ai'a'i mwani tatau'aro ta'a'i ana'ia
Saetan.
9 'Iatei sae na ha'i gare ana God, 'a ga'i bwa'i ora-ora'a
tarau. 'Inia na barongana God, 'a awa beiai saesi. Magu
bwa'i ora-ora'a tarau'a ro'u, tarana 'iia 'e gare ana God.
10 Ni maho 'anai ha'ata'iniai sae do'iia 'e gare ana God
ma'ua gare ana Saetan naani. 'Onaa 'e sae na ai'a hauai
maho na odo-odo ma ai'a ta'ahiraaui sae hinihini, 'iia ai'a
gare ana God.

Gai Ta'ahigaau Hairiu

11 Taraawa'a mau mai 'oha mou bura'i suria Kraest tari
mau 'ohani, 'ia God 'a 'unua do gai ta'ahigaau hairiu.
12 Gai abu 'onaaia Kein na aba beia Saetan ma ngahu
ha'amaesiai do'orana 'ia Ebol. 'Iniai ni 'uaana na 'ia Kein
'a ngahuiai do'orana? 'A o'ani. Na maho 'ia Kein na hau'i

ra ta'a'i mea do'orana 'a hau'i maho nara odo-odo. Naasi 'ia
Kein 'a taesu'a ma ngahuiai do'orana.
13 Ma naasi arai do'ora mana asigu'i, moi abui
heimwaota'i 'oha na noni ta'a'i na'i marewana rai 'itamou.
'A ta'isada moi 'oha na'ia Kein na 'itaa do'orana 'ia Ebol.
14 'Onaa gau ta'ahiraaui sae hinihini, 'a ha'ata'inia do gau
dadara'a baaniai heimarungi anai mae magau daua nagaau
i tahi tarau. Mia tei na ai'a heita'ahi, 'iia 'a awa mau
bahainai heimarungi anai mae.
15 'Onaa 'i'amou sae hinihini mou 'utai'amou hairiu,
mou 'onaai abe na ha'amaesiai nata sae. Magau bwane
aidangisia dona 'e abe na ha'amaesiai nata sae, 'iia 'a ai'a
daua nana mau i tahi tarau.
16 'Oha 'ia Jisas 'a mae taragaau, 'a ha'ata'inia tanagaaui
herehere 'anai huunai ta'ahiraaui mwani noni. Ma naasi
'igaau ro'u gau ga'i mwa'emwa'e ro'u 'anai mae taradaaui
sae hinihini.
17 'A 'ua? 'Onaa 'e sae na to'o maho arari na ai'a
raba 'a'auhiai sae na ha-ha'aroha'a. Mou 'adoma'inia dona
heita'ahi ana God 'a awa beia?
18 Arai gare agu'i, 'igaau gai abui taraa 'u'unua moi do gau
ta'ahiraaui sae, ma gaugu ai'a 'a'auhiraau. Gai ha'ata'iniai
huunai heita'ahi 'anai 'a'auhiraau.
19 'Onaa gai huunai ta'ahiraaui noni 'etea o'asi, magau
'iraraa do gau suriai huunai tara. Ma na'i 'oha gai
ha'arahesi, na 'ado'adogaa'i rai arunga dadara'a.
20 Ma rei'uaa ni 'ado'adogaa'i ra ha'ahunigaau do 'igaau
ra'i sae ora-ora'a, gau 'iraraa doni 'ado'adona God ra di'u'i
ro'u wou i 'ado'adogaa'i mia God 'a aidangisi'i mwani maho
gau haa'i.
21 Naasi mwani sae goro agu'i, 'oha gau 'iraraa do gau
wadiwadi baaniai ora-ora'a, gai abui magugu 'anai boi beia
God na'i ha'arahesi.
22 Mia God 'ai haa'i tanagaau i mwani maho nagau
ha'angonia 'ini'i, 'inia gau araisuri'i ha'atora ana'i magau
hau'i maho na wa'ewa'e 'ini'i.
23 Na maho 'ia God na 'unua tanagaau do gai haua nara
'ini. Do gai hinihinia Jisas Kraest i garena, magai ta'ahigaau
hairiu 'onaai bwane 'unua ana Jisas tanagaau.
24 'Iatei sae na hauai taha na 'ia God na 'unua, 'iia 'a
hagu beia God mea God 'a hagu ro'u beia. Mea God 'a haa
tanagaaui Hi'ona Maea 'anai ha'ata'inia do 'ia God 'a hagu
tarau beigaau.

4

Herehere 'Anai 'Ome 'Irara'i

Sae Pwapwaari'i

1 Mwani sae goro agu'i, 'a rago'a i ha'ausuri pwapwaari'i
nara awa suri'i mwani dora. Naasi, moi abui hinihinia
'adonai nei na 'unua do'a to'oraai Hi'ona Maea beia. Ma'ata,
moi wai'ado'ado goro ga'u suri'i taha na saesi na 'unu'i 'anai
'iraraa 'onaa 'a to'oraa mora i Hi'ona Maea beia ma'ua ai'a.
2 Naani herehere 'anai aidangisia 'onaa 'e sae na huunai
daua mora i ha'ausuringa'i ana baaniai Hi'ona Maea ma'ua
ai'a. 'Iatei sae na 'unua do 'ia Jisas Kraest 'a ha'i noni, saesi
'a dauai ha'ausuringa'i ana baania God.
3 Me 'iatei sae na 'unua dona 'ia Jisas ai'a ha'i noni,
saesi ai'a dauai ha'ausuringa'i ana baania God me baaniai
maerongana Kraest. Mou bwane rongoa dona maerongana
Kraest 'ai boi na'i marewana. Ma naasi 'a boi'a, ma bwane
awa'a na'i 'ohani.
4 Mi'amou arai gare agu'i, 'i'amou ra'i noni ana'i a God.
Mamou ha'aheho'i hako'a i ha'ausuri pwapwaari'i 'isi suria
'i'amou mou ai'a hinihiniraau. Mou haua o'asi 'inia na
Hi'ona Maea 'iia bei'amou. Mana mena anai Hi'ona Maea
'a mena di'uai mena ana mo'o na marungiraaui ahurodo
na'i marewana.
5 'Iraau ha'ausuri pwapwaari'i 'isi, rau ai'a aidangisia God
marau ha'ausuriraaui sae 'ini'i moi maho ta'a'i ni mare-
wana. Naasi 'iraaui saenai marewana nara ai'a aidangisia
God, rau wa'ewa'e 'anai bahurongo'i ha'ausuringa'i adaa'i.
6 Mi'ameu Ha'ataari, meu ra'i noni ana'i a God. Ma
naasi 'iraaui sae narau aidangisia God, rau wa'ewa'e 'anai
bahurongo'i ha'ausuringa'i amee'i. Me 'iatei sae na ai'a ta'i
bei'i sae ana'i a God, 'a bwara 'anai bahurongo'i moe'a i
ha'ausuringa'i amee'i. Naasi, baani'i maho 'isi, gau matai
'ome 'iraraa 'onaa 'e sae na maani'i mareho ha'a-momori
nara boi baaniai Hi'ona Maea ma'ua 'a maani'i mareho nara
pwari'i nara boi baania Saetan.

Na Heita'ahi 'A Boi Baania God

7 Mwani sae goro agu'i, 'igaau hako gai ta'ahigaau hairiu.
'Au 'unua o'asi tana'amou, 'inia na heita'ahi 'a boi baania
God. Me 'iatei na ta'ahiraaui sae, 'iiasi 'e gare ana God ma
aidangisia God.
8 Mia tei na ai'a ta'ahiraaui sae, 'a ai'a aidangisia God. 'Inia
'ia God 'a honu 'iniai heita'ahi.
9 Gau 'iraraa ha'agorohia do 'ia God 'a ta'ahigaaui noni,
'inia tarana naasi 'a ha'ataaria mai gare otohuu ana 'ia Jisas
Kraest na'i marewana neina gai matai dauai tahi tarau.
10 Na huunai herehere 'anai ta'ahiraaui sae 'a boi baania
God. Ai'a i here na do'igaau nagau haua tanaa God ma'e
here na 'ia God na haua tanagaau. 'A ha'ataariai Garena
'anai mae 'inigaau 'onaai ho'asi 'anai ha'a-ai'a'i ora-ora'a
agaa'i.

11 Mwani sae goro agu'i, tarana 'ia God 'a ta'ahigaau o'asi,
'a goro do gai haua o'asi ro'u 'anai ta'ahigaau hairiu.
12 Ai'a sae mau nai 'omesia God. Ma'ata, 'oha gau
ta'ahigaau hairiu, 'ia God 'a hagu beigaau. Mana heita'ahi
ana 'aigui ha'ata'i goro suri'i tahingagaa'i.
13 'Ia God 'a banea tanagaaui Hi'ona Maea ana, ma naasi
gau aidangisia do 'igaau gau hagu beia God mia God 'a hagu
ro'u beigaau.
14 'I'ameu meu re'iai Garena God mameu taroha'inia
tanaraaui sae do'ia God na ha'ataaria mai 'anai ruhasiraaui
noni baaniai ora-ora'a.
15 'Iatei sae na ha'arangasia do'ia Jisas naasi Garena God,
'ia God 'a hagu beia, me 'iia 'a hagu ro'u beia God.
16 Ma naasi gau aidangisia do'ia God 'a ta'ahigaau magau
hinihinia do 'a ha'a-momori.
'Ia God 'a honu 'iniai heita'ahi. Ma naasi 'iatei sae na
ta'ahia tarau a God beiraaui noni 'etea, 'iiasi 'a hagu beia
God mia God 'a hagu ro'u beia.
17 'Oha gau hagu beia God, na heita'ahi ana 'ai ha'ata'i
goro hura'a suri'i tahingagaa'i. Ma na'i dangi ni heihiiri,
gaugu bwa'i mamaa'u'a. 'Inia na'i madoraa gau awa na'i
marewana, gau awa suriai barongana Kraest.
18 'Iatei na to'oraai huunai heita'ahi beia, 'a bwa'i ma-
maa'u. 'Inia na huunai heita'ahi 'a ha'a-ai'aai mamaa'u. Me
'iatei na ai'a to'oraai huunai heita'ahi beia, 'iia 'ai mamaa'u.
'Inia 'ai mamaa'usiai ha'a-mama'ai na 'ia God 'ai haa tanaa.
19 Gai ta'ahiraaui noni, 'inia 'ia God na ta'ahigaau na'i na'o.
20 'Onaa 'iatei na 'unua do 'a ta'ahia God ma awa ta'aa
tanaai nei na hinihini, 'iiasi 'a pwapwaari'i. 'Inia 'a bwa'i
ta'ahia mwada'u a God na ai'a re'ia mau, 'onaa 'a bwa'i
ta'ahiai sae na re'ia!
21 'Ia God 'a haua tanagaaui ha'atorani 'anai suria, 'a o'ani,
"'Iatei na ta'ahia God, 'ai ta'ahiraau ro'u i sae hinihini."

5

'Oi Hinihinia Jisas Ma'oi Ha'i Garena God

1 'Iraau atei rau hinihinia do'ia Jisas naasi Ha'atahi, 'iraau
ra'i gare ana'i a God. Miraau atei rau ta'ahia Ama, rai
ta'ahiraau ro'u i gare ana'i.
2 'Onaa gau ta'ahia God magau haa'i maho na 'unu'i
tanagaau, naasi gaigu 'iraraa do gau ta'ahiraau ororiu i gare
ana'i.
3 'Onaa gau ta'ahia God, gai ha'isuri'i maho na 'unu'i mana
maho na 'unu'i ra ai'a bwara 'anai suri'i,
4 'inia 'igaau gau nugasi'i baronga ta'a'i ni marewana. Gau
matai haua o'asi suria 'igaau ra'i gare ana'ia God magau
hinihinia Jisas.

5 'A 'ua? 'Iatei na matai nugasi'i baronga ta'a'i ni
marewana? 'Iraau moi i nei ra hinihinia do'ia Jisas naasi
Garena God.
6 Gau 'iraraa do 'ia Jisas Kraest naasi Garena God, 'inia 'iia
'a boi na'i marewana mea Jon 'a bwareomaeaa 'iniai wai.
Ma'ata 'a ai'a do'a bwareomaea moi, me 'a ahe ro'u i 'abuna
'oha na mae. Mana Hi'ona Maea 'a 'unua ro'u do 'ia Jisas
naasi Garena God, mana Hi'ona Maea 'a ha'a-momori tarau.
7 Naasi gau re'ia 'e oru maho na ha'ata'iniai taha na ha'a-
momori 'inia Jisas.
8 Na Hi'ona Maea, na bwareomaea ana Jisas 'iniai wai,
mana 'abuna Jisas na ahe baaniai abena. Ni oru mahosi, ra
ha'ata'inia moi tanagaaui ta'i maho, do 'ia Jisas Kraest naasi
Garena God.
9 Tara'i 'oha gau hinihini'i maho na 'iraau moi noni rau
maani'i. Ma'ata maho 'ia God na 'unu'i ra ororiu di'u ro'u
wou. Ma naasi gau ga'i hinihini'i maho na 'ia God na 'unu'i
'iniai Garena, 'inia 'iia naasi God.
10 'Onaa gau hinihiniai Garena God, 'a ha'ata'inia do gau
hinihini'i maho na 'ia God na 'unu'i 'iniai Garena. Me 'onaa
gau ai'a hinihini'i maho 'ia God na 'unu'i, 'a ha'ata'inia do
gau 'adoma'inia do'ia God 'a pwari'i.
11 Ma'e taha na 'ia God na 'unua? 'A 'unua do 'a bwane
haua tanagaaui tahi tarau. Mana Garena, naasi tara 'anai
dauai tahi tarausi.
12 Ma naasi, 'iatei na hagu beiai Garena, 'a to'oraa ro'u i
tahi tarau. Me 'iatei na ai'a hagu beiai Garena, 'a ai'a daua
mau i tahi tarau.

Ha'atee Ha'ahako

13 'Au usu'i hako i mwani mareho na'i usu-usuni
tana'amoui nei na mou hinihiniai garena God, neina moi
'iraraa ha'agorohia do mou to'oraa'a i tahi tarau.
14 Magau 'iraraa ha'agorohia ro'u do'ia God 'ai rongo'i
ha'arahesi agaa'i, 'oha gau ha'angoni'i maho nara suriai
hei'irisina.
15 Ma naasi 'inia gau 'iraraa do'a rongogaau, gau 'iraraa
dona 'iia 'a watea'a tanagaaui taha gau 'irisia.

16 'Io, 'onaa mou re'iai sae hinihini na ahoda na'i ora-ora'a,
mamou 'iraraa dona ora-ora'asi 'a bwa'i ha'asirihia na'i mae
tarau, moi ha'arahesi 'a'auhia mea God 'ai ruhasia baaniai
ora-ora'a ana. 'A he'ete'i baaniai sae na hauai ora-ora'a na
matai ha'asirihia na'i mae tarau. 'Inia 'e ta'i ora-ora'a na
awa na matai ha'asirihiai sae na'i dorasi. Mau ai'a 'unua do
moi ha'arahesi 'a'auhiai nei na hauai ora-ora'a o'asi.
17 Mwani maho ta'a'i na noni na haa'i, naasi ora-ora'a na'i
maana God. Ma'ata ai'a do mwane ora-ora'a hako ra matai
ha'asirihiai sae na'i mae tarau.

18 'Igaau 'iraraa do 'iatei na ha'i garena God, 'a ai'a awa
moi 'anai ora-ora'a. 'Inia Jisas Kraest 'a taatahi bwarasia
mia Saetan 'a bwa'i ha'ata'aia.
19 Gau 'iraraa ro'u do 'igaau ra'i gare ana'i a God, ma'ata
Saetan 'a marungiraaui noni nara ai'a 'u'uria God.
20 Gau 'iraraa ro'u dona Garena God 'a boi na'i marewana
ma ha'a-aidangisigaau 'iniai huunai God. Ma gau hagu
beiai huunai God, 'inia gau hagu ro'u beiai Garena, 'ia Jisas
Kraest. 'Ia naasi huunai God me'iia na haa tanagaaui tahi
tarau.
21 Arai gare agu'i, moi abui ha'arahesi'i araaranunu.

Na Ruanai Usu-usu Ana St. Jon

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Na'i madoraa adaaui Ha'ataari, 'iraaui ha'ausuri ra matai hano baaniai nata 'omaa 'anai 'ari 'anai nata 'omaa. Mana inoni suri'i 'omaa ra matai ha'amaotoraau, ra matai hanganiraau mara matai ha'amaururaau. 'Iraaui noni hinihini ra wa'ewa'e di'u 'ini'i sae ra boi baani'i dora he'ete'i 'anai ha'ausuriraau 'inia Jisas. Me tara'i nei nara 'unuraau haariraau dora'i ha'ausuri ra ai'a huudi ha'ausuri. 'Iraau ra'i sae nara 'agerosu nara ngau moi dora agau, ma na'i aba 'anai mono rau o'asi ro'u. Tara'i nei nara 'unuraau 'ini'i ha'ausuri rau ha'ausuriraaui noni 'ini'i taha nara ai'a ha'a-momori 'inia Jisas.

'Iraaui noni hinihini 'a kakui ahudaau 'ai he'uai ha'ata'inia narai haua i heita'ahi ana God tanaraaui ha'ausuri pwapwaari'i o'asi. 'Ia Jon 'a 'unua na'i usu-usu ana do 'a ai'a goro do 'iraaui noni hinihini rai 'a'auhiraaui ha'ausuri pwapwaari'i 'isi. Ma ai'a goro ro'u do 'iraaui ahurodo rai 'omesia do 'iraaui noni hinihini rau 'a'auhiraaui ha'ausuri nara haa'i mamaani nara ai'a odo-odo 'abaia Jisas. Naasi 'ia Jon 'a 'unua do 'anai 'a'auhiraau hakoi noni, 'a goro do rai abui 'a'auhiraaui ha'ausuri pwapwaari'i.

'Anai ha'ata'iniai heita'ahi ana Jisas, tara'i 'oha 'a gere bwara. 'Oi 'oha'iniai ruanai usu-usu ana Jon ma'oi wai'ado'ado surisuria goro he'ua na'oi ha'ata'inia 'inia i huunai heita'ahi ana God.

1 'Inau na'otara 'anai heisoi nau usua i usu-usuni tana'o i urao na 'ia God na 'ome sigihi'o, mau usua ro'u tanaraaui gare amu'i.* Nau huunai ta'ahi'amou di'u. Ai'a do 'inau moi, me 'iraau ro'u i nei rau 'iraraai taha na ha'a-momori 'inia Kraest.
2 Meu ta'ahi'amou suria 'igaau hako gau aidangisiai taha na ha'a-momori mana taha na ha'a-momori 'ai awa tarau beigaau.
3 Meu ha'arahesi mea God i Amaga mana Garena, 'ia Jisas Kraest, rarui ha'agorohigaau, ta'ahigaau, ma rarui ha'a-awahigaau goro, suria gau hinihiniai huunai ha'ausuringa'i magau ta'ahigaau hairiu.

Huunai Heita'ahi

---

* **1:1** 1:1 'Ia Jon 'a hauai usu-usuni tanaraaui sae hinihini na'i ta'i 'omaa. 'A ai'a raba 'unua goro hura'a do 'a usu-usu tanaraaui sae hinihini, ra gasi ngahuiraau i maerongadaa'i. Na tarana naasi nagu 'unua 'iniai urao mana gare ana'i.

4 'Au kae wa'ewa'e di'u 'ini rongo'i agu'i mamaani 'ini'i
tara'i gare amu'i do rau awa suriai huunai ha'ausuringa'i
'onaai ha'ausuringa'i ana God tanagia.
5 Mau ha'angoni'amou, gai ta'ahigaau hairiu! Na ha'atora
nau usua tana'amousi, ai'a do'e ha'atora haoru ma'e ha'atora
nagau bwane 'iraraa mau mai.
6 Mana 'ado'ado 'anai heita'ahi naasi, do gai araisuri'i
ha'atora ana'i a God. Mau na'i 'oha namou taraawa'ai suria
Kraest, 'ia God 'a bwane ha'atoragia do gai ta'ahigaau hairiu.

Ha'abasu 'Iniraaui Ha'ausuri Pwapwaari'i

7 'A rago'a i ha'ausuri pwapwaari'i ra hura'a na'i mare-
wana. Rau 'unua do'ia Jisas ai'a ha'i noni. 'Iraaui sae o'asi,
ra awa moi 'anai pwari'i, miraau ra'i maerongana Kraest.
8 Naasi moi 'omesuri'amou haari'amou baaniraaui sae
o'asi, rau gasi wai'amou baaniai huunai ha'ausuringa'i 'inia
Kraest. Ma 'a gasi 'ari pwaranga i tau'aro raha amoou tanaa
God. 'A ga'i goro di'u 'onaa 'i hinihini amoou 'ai 'ari daara'i,
mia God 'aigui tahari'amou 'iniai tau'aro goro amoou.
9 Wai 'unua tana'amou, 'iatei na a'oia wou i ha'ausuringa'i
ana'i a Kraest suriai 'adoma'ina moi, ma ai'a hinihini'i tarau
i ha'ausuringa'i ana'i a Kraest, 'iiasi ai'a hagu beia God. Me
'iatei na hinihini'i tarau i ha'ausuringa'i ana'i a Kraest, 'iia
'a hagu beia God i Amaga mana Garena.
10 'Onaa ta sae nai taha bei'amou 'anai ha'ausuri'amou,
mana ha'ausuringa'i ana'i ra ai'a ta'isada bei'i ha'ausuringa'i
ana'i a Kraest, moi abui ha'amaotoa ma'ua waia 'ari ruma
amoo'i.
11 'Iatei nai ha'amaotoai sae o'asi, 'iia 'a aba beia ma tatau
suri'i maho ta'a'i na haa'i.

Ha'atee Ha'ahako

12 'A rago di'u i maho nau raba maani'i tana'amou
maugu ai'a raba maani'i na'i usu-usu. Na maho nau
'adoma'inia naasi do wai gaariri wou 'anai ada bei'amou
magai mamaani neina gai wa'ewa'e goni.
13 'Iraau gare ana'i do'oramu† 'ini na 'ia God na 'ome
sigihiraau ro'u, rau ha'ataaria wou i hadahada wa'ewa'e
adaau tana'amou.

† **1:13** ***Gare ana'i do'oramu:*** 'Ia Jon 'a hadanga'iniraaui sae hinihini nara awa na'i nata 'omaa. Wanasiai koment na'i tatara 'e ta'i.

Na Orunai Usu-usu Ana St. Jon

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Na'i Baebol 'a ha'ausurigia do 'a goro 'anai 'a'auhiraaui noni hinihini narau 'irisiai hei'a'auhi, rei'uaa na 'iraaui nei nagau ai'a 'irararaau. Ha'asiha na'i tahingamu na'o sadoiai madoraa 'anai 'a'auhia ma 'anai tau'aro tanaai noni hinihini na rabasiai hei'a'auhi?

'I usu-usuni 'ia Jon 'a usua tanaai ta'i geresae ana nara 'unua 'inia Gaeas. 'A haua 'anai ha'a-ta'eta'ea 'iniai kaeni tau'aro goro na haa na'i 'a'auhiraau na haa i haru nei. 'Ia Gaeas 'e sae ni heisoi na awa ha'atau. Ma'ata na mamaani 'ini'i goro na haa na'i ha'amaoto, mana taguma'iniraau na hauai noni na'i ruma ana 'a taha beia Jon.

Suri'i 'oha na 'iraaui ha'ausuri mana inoni narau hura'a 'anai taroha'iniai Taroha Goro, ma tara'i inoni hinihini ra taha na'i 'omaa na awa ieia Gaeas, 'iia 'ai bonasia doni sae 'isi rai to'o dorani mauru, goni bei'i tara'i mareho ro'u narau 'irisi'i. 'Ia Gaeas 'a aidangisia do 'oha na 'a'auhiraau o'asi noni narau 'aariha, 'iia 'a 'a'au 'anai ha'a-'arihia ro'u i Taroha Goro 'inia Jisas Kraest.

'Iraau atei na'o ga'i taguma'iniraau na'i 'oha narai ataha na'i 'omaa amua? 'Oha na'oi 'oha'iniai orunai usu-usu ana Jon 'oi 'adoma'i suri'i herehere he'ua na'oi haa 'anai 'a'auhiraaui noni na'i heisoi, 'iraaui noni hinihini na'i 'omaa amua, mana'i gariai marewana hako.

1 'Inau i na'otara 'anai heisoi nau hauai usu-usuni tana'o
Gaeas, sae goro agua nau ta'ahi'o ha'a-momori.
2 Sae goro agua, 'au ha'arahesi doni abemu 'ai tahi
goro. 'Au 'iraraa doni tahingamu beia Kraest 'a goro, mau
ha'arahesi doni mwani mareho hako rai hano goro o'asi ro'u
tana'o.
3 'Au wa'ewa'e di'u 'iniai rongoa agua beiraau tara'i
do'oragaa'i beia Kraest narau ada mai, do i'oe 'o suria tarau
i taha na ha'a-momori.
4 Ai'a ta wa'ewa'e ro'u nai di'uai wa'ewa'e nau to'oraa na'i
'oha nau rongoa do 'iraaui nei nara 'onaai gare agu'i, rau
awa suriai taha na ha'a-momori.

Tau'aro Goro Na Haua Gaeas

5 Sae goro agua Gaeas, 'a goro di'u i hei'a'auhi na'o hahaa'i
'oha na'o 'a'auhiraaui do'oragaa'i beia Kraest narau hura'a
'anai taroha'iniai taroha goro, rei'uaa namou ai'a haimatai'i.
6 Ra'i nei 'iniraau nara boi bei'ameu, rau maania
tana'ameu i heita'ahi amua tanaraau. 'Au wa'ewa'e di'u
madoraa nau rongoa do'o haa'i tanaraaui maho rau 'irisi'i

na'i 'oha rau hano baani'amou. Mau rabasia do'oi haua o'asi
moe'a, 'inia 'ia God 'a wa'ewa'e 'inia.
7 'Iraausi, ra hura'a 'anai hauai tau'aro ana Kraest, miraau
ai'a rabasi'i hei'a'auhi baaniraaui sae ahurodo.
8 'Igaau nei hinihini naasi gai 'a'auhiraau 'ini'i maho narau
'irisi'i, nei nagai tau'aro goni beiraau 'anai taroha'iniai taha
na ha'a-momori tanaraaui noni.

Sae Ta'aa 'Ia Daeotrepis

9 'E usu-usu pwapwaku nau ha'ataaria ga'u wou
tana'amoui sae hinihini na'i 'omaasi. Mea Daeotrepis ai'a
raba araisuri'i maho nau usu'i 'isi. Suria 'a 'adoma'inia do
'iia'a naasi na'otara 'anai heisoi.
10 Hoita, ma na'i madoraa nawai taha wou na'i 'omaa
amoou, waigu maani'i hako tana'amoui maho 'ia Daeotrepis
na hau'i. 'Iia 'a ha'atee ha'ata'aiau 'ini'i maho ra ai'a ha'a-
momori. Mana maho na ta'aa di'u na haua, 'a ai'a raba
'a'auhiraaui sae narau hano 'ari suri'i mwani dora 'anai
heitaroha'i. Ma ha'a-bwarasiraau ro'u i nei narau raba
'a'auhiraau. Ma 'onaa rai 'a'auhiraau, 'a ai'a ha'awateraau
'anai ha'arahesi beiraaui sae hinihini.
11 Sae goro agua Gaeas, 'oi abui suri'i barongadaa'i sae
ta'a'i, ma 'oi suriraaui nei na barongadaa'i ra goro. 'Inia
'iatei na hau'i maho goro, 'iia 'e garena God. Me 'iatei na
hau'i maho ta'a'i, 'iia 'a ai'a aidangisia God.

Sae Goro 'Ia Demitrias

12 'Iraau hako i noni hinihini, rau 'unua do'ia Demitrias
'e sae goro. 'Iia 'a awa suriai taha na ha'a-momori, naasi
na ha'ata'inia 'inia do 'iia 'e sae goro. Minau 'unua ro'u
tana'amou do 'iia 'e sae goro, mamou 'iraraa do maho nawai
'unua, 'a bwa'i pwari'i.

Ha'atee Ha'ahako

13 Ra rago mau i maho nau raba maani'i tana'o, maugu
ai'a raba maani'i na'i usu-usu.
14 Na maho nau 'adoma'inia naasi, 'a bwa'i orea mawai
gaariri wou 'anai 'omesi'o. Ma garai awa goni 'anai
mamaani.
15 'Iraaui sae ni heisoi 'ini, rau 'unu'i wa'ewa'e adaa'i tana'o
ma'oi ha'atee wa'ewa'e ro'u tanaraau hako i sae ni heisoi na'i
'omaasi.
'Io, 'au ha'arahesi do'ia God 'ai ha'a-awahi'o goro.

Na Usu-usu Ana Jiud

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A ganu he'uai aidangisia na'o haa i taha na'o hinihinia? 'A 'ua? 'Onaa ta sae nai heitohetohe bei'o 'inia, 'o 'adoma'inia do 'o ga'i matai ura baabau na'i hinihinimu?

Na'i madoraa na 'ia Jiud 'a usuai usu-usu ana, 'a ragoi sae narau bwane ha'asirihi'i mai na'i heisoi ha'ausuringa'i 'abaia Kraest nara maani hiosi'i. 'Iraaui nei nara haa i heresi ra'i sae nara 'unua do 'iraau ra'i sae ni heisoi maraugu ai'a raba hinihinia hakoi Taroha Goro. Rau hinihini'i moi dora narau rongo ha'agorohi'i maraugu bonasia do 'iraau tara'i sae hinihini narai aba ro'u beiraau na'i hinihinidaau na ai'a odoodosi.

Rei'uaa na'i madoraanisi, ni marehosi 'a matai to'oto'o mau beigaau. 'Iraaui sae hinihini pwapwaari'i rai maani'i hura'ai mareho nara ai'a ha'a-momori 'inia Jisas. Naasi 'a ororiu di'u do gai aidangisia goroi taha nagau hinihinia nei nagai matai ura wetewete bwarasiai mahosi.

'Oha na'oi 'oha'iniai Jiud 'oi wai'ado'ado surisuriai taha na ororiu 'inia 'anai aidangisia goroi taha na'o hinihini'i.

1 'Inaua Jiud, sae tatau'aro ana Jisas Kraest ma'e do'orana
Jems nau hauai usu-usuni tana'amoui nei na 'ia God na 'ome
sigihi'amou. 'Ia Godi Amaga 'a ta'ahi'amou mia Jisas Kraest
'a 'omesuri'amou.
2 'Au ha'arahesi mia God 'ai huunai ahu ta'ahi'amou, mai
huunai ha'a-awa goro'amou, mana goro ana tana'amou 'a
bwa'i hako.

Ha'ausuri Pwapwaari'i Ra Siri Mai

3 Tana'amoui sae goro agu'i. Na'i na'o ga'u, 'inau 'au
'adoma'i wetewete 'anai usu-usu tana'amou 'abaiai tahinga
haoru na 'igaau hako nagau daua. Ma naani 'au 'adoma'inia
do 'e maho he'ete'i nawai usu-usu tana'amou 'inia. Na'i usu-
usuni 'au raba ha'a-ta'u'u'amou domoi taatahi bwarasiai
ha'ausuringa'i odo-odo na 'ia God na haua tanagia i noni
ana'i. 'Ia God na hauai ha'ausuringa'isi tanagia inoni ana'i
'ana'a i mwane 'oha maagu bwa'i orisi'a.
4 'Au ha'atee o'asi, suria ra'i sae narau ai'a 'adoma'i
ha'ahoua God rau to'o sirimai na'i ruruha amoou mamou
ai'a 'ome 'irararaau do ra'i sae pwapwaari'i. Rau hiosiai
ha'ausuringa'i 'iniai heita'ahi ana God tanagia. Rau 'unua
do 'ia God 'ai wa'ewa'e moi 'anai 'adoma'i nugasigaau
rei'uaa nagai awa moi 'anai hauai wawaasua'a. Marau ai'a
hinihinia do 'ia Jisas Kraest moi naasi ta'i bwauodo mana

Araha agaau. Na'i 'oha bwani, ra usua na'i Usu-usu Maea i
ha'a-mama'ai nai to'iraaui nei o'asi.
5 Rei'uaa mou bwane aidangisia, 'au rabasia domoi
'adoma'i aho'isiai taha na to'o tanaraaui noni nai Israel. 'Ia
Araha God 'a ha'atahiraau baaniraaui Ijip. Ma'ata na'i muri
'agu buna ha'amaesiraau ro'u mau i nei narau ai'a hinihinia.
6 Mamoi 'adoma'i suriraaui enjel narau hairaesi ani
beia God. 'Ia God 'a nugaa tanaraau i tau'aro 'anai haa.
Ma 'ariwou ma tara'i nei rau 'ita'i tau'aro adaa'i, marau
hano baaniai huunai 'omaa adaausi. 'Ia God 'a ho'o ha'a-
bwarasiraau na'i dora kuhi 'ini arihau na bwa'i 'ohai ta'aa
'anai awa 'isi totoriai dangi ni hihiiri.
7 Mamoi 'adoma'i surisuriai rua 'omaai Sodom mana
Gomora ma tara'i 'omaa ro'u gaarangirarua. 'Iraausi narau
here to'obweubweu'a ro'u 'onaai'i enjel 'isi. Rau ai'a
wawaasua'a moi beiai urao, marau hau'i ro'u here 'ini
abedaa'i nara ta'aa di'u ro'u wou beiai nata saemwane.
Na ha'a-mama'ai adaau, naasi 'eu nagau 'iraraa na bwane
suu gata'iniraau ani. Gai 'iraraa do naasi 'e ha'ara 'anai
ha'abasugia do 'irai nei narau haa'i mareho ta'a'i o'asi, rai
ha'a-mama'airaau na'i 'eu na bwa'i matai kuru ta'oha.
8 'Iraaui nei narau sirimai na'i ruruha amoousi 'anai
pwari'i'amou, rau o'asi ro'u. Rau haa'i here wawaasua'a
'ini abedaa'i marau 'unua do rau suri'i moi taha narau
mamauru'a'i. Rau ai'a raba awa na'i bahainai heimarungi
ana God, marau ai'a mamaa'uta'i ha'atee ha'a-ta'airaaui nei
hauasa na'i aro.
9 Rei'uaa 'ia Maekol, i na'ohadaaui enjel, ma ai'a ha'atee
ha'ata'aia Saetan, ma'ata 'a o'ani 'inia, "'Ia God nai raongi'o."
Ni mareho naasi 'a to'o na'i 'oha na 'ia Maekol 'a heiraeraesi
beia Saetan 'inia tei nai to'oraai abena Moses.
10 Hoita, 'iraaui ha'ausuri pwapwaari'i 'isi rau ha'atee
ha'ata'aia namoiwou ta maho narau ai'a aidangisia. 'Iraau
rau here 'onaai mwamwaa nara ai'a wai'ado'ado surisuri'i
maho. Ni mareho na abedaa'i ra 'irisi'i naasi mareho nara
ta'ahia, ma nara 'isi ro'u i mareho na 'ia God 'ai hiiri
ha'amaesiraau 'ini'i.
11 'Ai ta'aa di'u tanaraau! Rau suriai herengana Kein na
ngahu ha'amaesia Ebol, do'orana. Rau 'onaai rarabea nara
'unua 'inia Belam na awa moi 'anai ha'ateharaaui noni nai
Israel suriai 'adoma'i ororiu ana 'iniai ha'a. Rau 'onaaia
Kora na ura bwarasia God mia God 'ai hiiri ha'amaesiraau
'onaai hiiri ha'amaesia ana Kora.*
12 Suri'i madoraa namou boboi goni 'anai ngau 'onaai
ruruhai sae hinihini, 'iraau ha'ausuri pwapwaari'i 'isi rau
ai'a ninima 'anai siriwou bei'amou. Rau ngau 'ome ta'aa
'inia rau 'adoma'iniraau moi haraariraau. 'Iraau rau
matai ha'ata'ai'i hinihinimoo'i 'onaai mwaro na matai here

* **1:11** 11 Nambas 16:1-35; 26:9-10

ha'ata'aiai haka. Rau bwa'i 'a'auhia tanei 'onaai rorodo na
ro'asia hairiu moi ro'a na ai'a haua moe'a ta rangi. Rau
'onaai'i hasi'ei nara ai'a matai hungu na'i madoraa nara ga'i
hungu i hasi'ei, suria ra mae mara aihu ro'u.
13 'Iraau rau ha'a-sirimaihi'i mwane maho ha'aninimai
abe 'onaai'i huai naho nara ha'a-sirimaihi'i mwane agohu
'ome ta'a'i. Rau 'onaai'i hee'u nara su'a baani'i dora nara
ga'i awa suri'i. 'Iraau rai hano 'anai awa tarau na'i dora na
kuhi baabau na 'ia God 'a ha'aagaua tanaraau.
14 'Ia Inok, 'e ta'i 'iniraaui biunai ugui noni baaniai
burungana Adam na bwane ha'atee agau ro'u o'ani 'iniraaui
sae 'isi,
"'Ome, 'ia Araha 'ai boi beiai taringai merui enjel maea
ana'i.
15 'Iia 'ai boi 'anai hiiriraau hakoi noni,
ma 'ai ha'a-mama'airaaui nei narau ai'a ha'ahoua nara
hau'i mareho ta'a'i,
goni beiraaui nei ora-ora'a narau ha'atee ha'ata'aia."
16 'Iraau mwane 'isi ra'i sae moi 'ada'i mangurunguru
mana hei'unu'unu. Rau ha'isuri'i moi maho ta'a'i narau
'adoma'ini'i, marau awa moi 'anai ha'a-ta'eta'eraau. Rau
ha'a-gorogororaaui noni do neina baaniraaui noni rai dauai
taha 'anai goro adaau haariraau.

'E Ha'abasu 'Anai Ura Baabau

17 Sae goro agu'i, 'i'amou moi 'adoma'ini'i tarau i taha
'iraau na Ha'ataari ana'ia Araha aga Jisas Kraest narau
bwani ha'atee agau mau mai 'ini'i.
18 Rau o'ani, "Suri'i dangi ha'ahako maigu tano ai'aa
i marewanani, ra'i nei rai haikou 'ini'amou, miraau rai
ha'isuri'i moi 'adoma'idaa'i nara ai'a suriai hei'irisina God."
19 Hoita, neiraausi mwane narau ha'a-haihoa'amousi.
'Iraausi rau suria moi hei'irisi anai abe, mana Hi'ona Maea
'a ai'a awa beiraau.
20 Ma'ata tana'amoui sae goro agu'i, 'au raba
ha'a-ta'u'u'amou. Moi ha'a-'o'ori'amou hairiu 'iniai
ha'ausuringa'i nagau daua baania God neina moi ura
baabau. 'Oha namoi ha'arahesi, moi ha'awateai Hi'ona
Maea maai na'otaramoou.
21 Na'i madoraanisi, 'oha namou mamasia Araha aga
Jisas Kraest 'anai wai'amou na'i tahi tarau 'iniai heita'ahi
ana tana'amou, moi awa 'onaai sae na awa na'i bahainai
heita'ahi ana God.
22 Moi ahu ta'ahira mamoi 'a'auhira i nei na heiruarua'a i
'adoma'ida 'ini'i taha nara hinihini'i.
23 Moi 'a'auhiraaui nei nara suriai tara 'anai 'eu marai
suriai tara ni tahi. Mei tanaraaui haru nei ra awa 'anai haa'i
moi here ta'a'i, moi ha'ata'inia tanaraaui heita'ahi, mamoi
mamagugu ro'u. Mou gasigu ahoda ro'u suri'i ora-ora'a
narau siri suri'i.

Mareho Ha'ahako

24 Ha'a-aneanea God. 'Iia moi na matai 'omesuri
ha'agorohi'amou baani'i mareho namou matai ahoda suri'i.
'Iia 'ai wai'amou ara'a beia mamoi re'iai rarahana ma bwa'i
ta mareho nai sadoia 'anai ha'ahuni'amou 'inia, ma'ai haua
tana'amou i wa'ewa'e na raha di'u.
25 'Iia moi naasi ta'i God. 'Iia na ha'atahigia 'inia Jisas
Kraest i Araha aga. Taraawa'a mau mai tari 'ohani ma 'ari'a,
'iia na hauasa, 'iia na arari 'anai ha'aasaa, me 'iia na arari
'anai heimarungi beiai mena. Amen.

Buka Ha'ata'i

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A 'ua? 'O aidangisiai he'ete'i hairiu anai ha'atee ha'agorohi mana ha'a-aneane? Gau ha'atee ha'agorohia Jisas 'iniai here na haua tanagia mana mareho goro na bane'i tanagia. Magau ha'a-aneanea Jisas 'inia 'ia naasi Garena God, magau ha'a-aneanea 'iniai barongana.

Ni Buka Ha'ata'i 'e buka na honu 'iniai ha'a-aneane. 'A ha'a-aidangisigia goro 'inia tei naasia Jisas. 'A ha'a-aidangisigia 'iniai 'omesia nagai haa Jisas na'i ha'ahakonai dangi.

'Ia Jisas 'a ha'ata'inia tanaa Jon 'i mwani mareho nara awa na'i bukani. 'A 'onaa do'a 'omesi'i na'i mauru'aa, ma'ata 'a ai'a do 'a mauru. 'Ia Jon 'a re'i'i tara'i mareho ha'abu'oahu ma ra'i ha'ara 'ini'i mareho narai to'o na'i 'oha nai boi mau. Taha na'ia Jon 'a 'omesi'i na'i 'ohasi ra bwara di'u 'anai 'unu ha'agorohi'i hura'a. Naasi 'iia 'a 'unu'i moi hura'ai taha nara 'ome ta'isada bei'i taha na 'omesi'i.

'Oi abui ha'imaania do'oi aidangisi'i hako moe'a i mwane mareho na'i Buka Ha'ata'i, 'inia 'ia Jon ma ai'a aidangisi'i hako ro'u! Ma'ata 'oi ha'imaania do ni taha na'ia Jon 'a ha'ata'inia hura'a tanagia, 'ai ha'ata'inia tana'o do 'ia Jisas na hauasa ma ahaaha baani'i mwani mareho hako.

'Oha na'oi 'oha'iniai Buka Ha'ata'i 'oi wai'ado'ado surisuri'i taha na'o matai ha'a-aneanea 'ini'i a Jisas.

1 Naani taha 'ia God 'a ha'ata'inia tanaa Jisas Kraest 'anai ha'arangasia tanaraaui sae tatau'aro ana'i 'iniai taha na bwa'i orea maai to'o'a. Mia Kraest 'a ha'ataariai enjel tanaaua Jon i sae tatau'aro ana, 'anai ha'ata'inia tanaau.

2 Minau 'au maani'i mwane maho nau re'i'i. Naia naasi ha'atee ana'ia God na 'ia Jisas Kraest na ha'ata'ini'i tanaau.

3 'Ia God 'ai ha'agorohirai nei ra 'oha'inia hura'a i bukani tanaraaui sae ni heisoi, mai ha'agorohirai nei ra rongoa mara ha'isuria. Na madoraa 'a raumwadu'a mana mareho nau usu'i na'i usu-usuni rai to'o'a.

Usu-usu Na Haa'i a Jon

Tanaraaui Saeni Heisoi Na'i Eisia

4-5 'Inaua Jon nau usu'i usu-usu 'ini tana'amoui sae ni heisoi na'i biu 'omaa na'i Provensi Eisia. Mau ha'arahesi mia God mea Jisas Kraest mana biu Hi'ona nara awa na'i maanai dora ni mwaeraha ana God rai goro 'ini'amou marai

ha'a-awa goro'amou.* 'Ia God naasi na bwane awa mau
mai, ma na'i ro'u mau 'ohani, mai awa ro'u mau na'i 'oha
naigu boi. 'Ia Jisas Kraest 'a mangudi tarau 'anai taroha'ini'i
ha'atee ana'ia God. Me 'iia naasi nei tahamora na suruta'e
aho'i baaniai mae na bwa'i mae ro'u ta 'oha. 'Iia 'a marungi'i
hakoi mwani mwaeraha ni marewana. 'A ta'ahigia ma
ruhasigia baani'i ora-ora'a agaa'i 'iniai 'abuna.
6 Ma marungigia 'onaai mwaeraha, ma haugaau 'onaai
Piriisi neina gai tau'aro tanaa God i Amana. Gau magai
ha'a-aneanea magai ha'aasaa 'iniai mena ana tarau tarau.
Amen.
7 'Ado'adoa! 'Ia Jisas 'ai boi aho'i na'i hunganai rorodo.
'Iraau hakoi mwane sae rai 'omesia, rei'uaa 'iraaui nei rau
rubu'ia 'iniai oo'o rai 'omesia ro'u. Miraau hakoi sae rai angi
uru-uru na'i 'oha rai re'ia. Ni mahosi 'ai to'o o'asi. Amen.
8 'Ia God aga na mena ma bwane awa mau mai, ma awa
mau na'i 'ohani, mai awa ro'u mau na'i 'oha naigu boi, 'a
o'ani, "'Inau naasi Alfa mana Omega, na taraawa'a mana
hahakodi mwani mareho."†

'Ia Jon 'A Re'ia Jisas Kraest

9 'Inaua Jon 'e ta'i do'oramoou beia Jisas Kraest. 'Igaau gau
rongomaata'i suriai awa gau haa na'i bahainai heimarungi
ana, ma'ata 'iia 'ai ha'a-wetewetegaau 'anai ura baabau.
'Inau ra gaasiau na'i gere maraui Patmos suriai taroha'inia
aguai ha'atee ana'ia God mana ha'ausuringa'i ana'ia Jisas.
10 'E ta'i dangi sade na Hi'ona Maea 'a rabe beiau. Mau
rongoa na'i murigu i ringe na rongo raha mana aohana 'a
'onaai ahuri.
11 'A o'ani, "'Oi usu'i dio na'i buka i taha na'oi re'i'i. Ma'oi
ha'ataari'i 'ari tanaraaui sae ni heisoi na'i Efesas, Smana,
Pagamam, Taeataera, Sadis, Piladelfia mana Leodisia."
12 'Augu rihota'i aho'i do wai re'iai sae na ha'ateesi mau
re'iai biu raita gol nara ura-ura.
13 Ma'e maho 'ome 'onaai sae na ura na'i 'ubutadi raita 'isi
'a 'ome 'onaaiai Garei Inoni. 'A siri na'i to'oni tewa na dio
tari ano. Mana bwana ra tau'arona 'iniai gol 'a garia na'i
waiburuna.
14 Ni bwauna mana warihuna ra mamaahui 'onaai tagai
'abe, mana maana ra 'onaai ngarungarui 'eu.
15 Ni uwana ra 'ome 'onaai dorai bras na madoro 'iniai
'eu, mana ringena 'a rongo 'onaai aohanai wai na kae ahe.
16 Ma dauai biu hee'u na'i rima odona. Ma'e naihi na
mwamwakaru hairiu na hura'a na'i ngoona. Ni hauraena

---

* **1:4-5** ***Biu Hi'ona:*** Na'i Baebol, i naba biu 'e naba hauasa. Naasi, 'iraau sae madoma nara aidangisiai Baebol ra 'adoma'inia do ai'a huunai biu Hi'ona. Me ra hadanga'inia moi ta'i Hi'ona Maea na hauasa. † **1:8** ***Alfa mana Omega:*** Ni rua ha'ateesi naasi taraawa'anai leta mana leta ha'ahako na'i alfabet adaaui Grik.

tari auru na'i 'u'una 'a wadora'i 'onaai 'oha na rara wetewete
i sina na'i atoaa.
17 'Oha nau re'ia, 'au topira'i ruru mau abwa auru dioi ano
na'i maana 'onaai sae na mae. Mia dau mai beiau 'iniai rima
odona ma o'ani, "'Oi abu mamaa'u! 'Inau naasi taraawa'a
mana hahakonai mwani maho.
18 'Au mae mau tahi aho'i ro'u, mau bwa'i mae'a ro'u ta
'oha. 'Inau naasi maanai bara 'anai mae, minau to'o mena
ro'u 'ini'i aunga nara awa na'i dora adaa'i nei ra mae.
19 'Oi usu'i dioi taha na'o re'i'i nara bwane to'o'a, mana
taha na'o re'i'i nara to'o na'i 'ohani mana taha rai to'o ro'u
mau ta'oha.
20 Mawai mamaani ruhasia tana'o i 'ado'ado 'anai biu
hee'u na'o re'i'i na'i rima odogu mana biu raita gol. Na biu
hee'u, naasi biu enjel narau 'omesuriraaui sae ni heisoi na'i
biu 'omaa na'i Eisia, mana biu raita gol, naasi 'iraau sae ni
heisoi na'i biu 'omaasi."

2

Usu-usu Tanaraaui

Saeni Heisoi Na'i Efesas

1 Mia mo'osi 'a o'ani 'iniau, "Nara 'ini taha na'oi usu'i
tanaai enjel na 'omesuriraaui sae ni heisoi na'i Efesas maai
ha'a-aidangisiraau 'ini'i. 'Oi o'ani,

Baania mo'o na dauai biu hee'u na'i rima odona, ma
hahano na'i 'uruhanai biu raita gol, moisu bahurongoai
taha wai 'unua.

2 'Inau 'au aidangisi'i hakoi taha mou haa'i. 'Au
aidangisiai tau'aro raha namou haua mana ura baabau
namou haa suri'i mwani mareho bwara namou siri suri'i.
'Au aidangisia do mou ura bwarasi'i sae ra haa'i here
ta'a'i. Ma na'i 'oha tara'i sae ra haa'i here dorai 'unuraau
'inia do 'iraau ra'i ha'ataari agu'i, mou wana hegahegaraau
mamougu 'iraraa do rau pwari'i moi.
3 Na'i madoraa mou siri suri'i mwani maho ra
ha'abooboo abe 'iniai suriau amoou, 'i'amou mou ai'a here
nuga, mou ura baabau moi.
4 Ma'ata 'e ta'i maho namou haua na 'inau 'au ai'a
wa'ewa'e 'inia! Na'i 'ohani mougu ai'a huunai ta'ahiau'a
'onaa na'i na'o.
5 Moi wai'ado'ado suriai he'ua i raha na hauai heita'ahi
amoou tanaau na'i na'o ani. Moi rihosi mamoi haa'i aho'i
mwani here goro namou haa'i ga'u na'i na'o. 'Onaa mou
bwa'i rihosi, me 'inau wai boi bei'amou mawai rahiai raita
amoou baaniai dora ana.
6 Ma'ata 'e ta'i maho namou haua nau wa'ewa'e 'inia.
Mou 'ita'i mwane here ta'aa adaa'i ruruha nara suri'i
ha'ausuringa'i pwapwaari'i ana'i a Nikolas. 'Inau 'ita'i ro'u.

7 'Onaa mou to'o karinga ma moi rongoai taha na Hi'ona
Maea na 'unua tanaraaui sae ni heisoi. 'Iatei nai ura
baabau tari hahakona 'ai ngauai huanai hasi'ei ni tahi na'i
mou ana God.”

Usu-usu Tanaraaui

Saeni Heisoi Na'i Smana

8 Mia mo'osi 'a o'ani ro'u 'iniau. “Nara 'ini taha na'oi usu'i
tanaai enjel na 'omesuriraaui sae ni heisoi na'i Smana maai
ha'a-aidangisiraau 'ini'i. 'Oi o'ani,

Nara 'ini ha'atee agu'i. 'Inau naasi taraawa'anai mwani
maho. Minau ro'u naasi hahakonai mwani maho. 'Inau
'au mae ga'u ma na'i 'ohani 'au tahi aho'i ro'u. Moisu
rongoai taha wai maania.

9 'Inau 'au aidangisiai rongomaata'i amoou mana po-
hara amoou. Ma'ata 'i'amou mou ai'a pohara ro'u. Mau
aidangisia ro'u i hadahada ha'a-ta'ai'amou adaaui Jiu.
Rei'uaa narau 'unua do 'iraau ra'i Jiu, na'i 'ado'adogu 'iraau
ai'a huunai Jiu, 'inia 'iraau 'e ruruha ana moia Saetan.

10 Naasi moi abui mamaa'usi'i rongomaata'i namoi
siri suri'i. 'Ia Saetan 'ai nuga'i tara'i abe 'ini'amou na'i
rumaniho'o 'anai ohongi'amou mamoi rongomaata'i suria
ta tangahurui dangi. Me 'onaa moi ura baabau na'i
hinihinimoou, rei'uaa moi mae, 'inau wai taharimou 'iniai
tahi tarau.

11 'Onaa mou to'o karinga mamoi rongoai taha na Hi'ona
Maea 'a 'unua tanaraaui sae ni heisoi. 'Iatei nai ura
baabau tari hahakona 'a bwa'i rongomaata'i na'i ruanai
mae.”*

Usu-usu Tanaraaui

Saeni Heisoi Na'i Pagamam

12 Mia mo'o naasi 'a o'ani ro'u 'iniau. “Nara 'ini taha
na'oi usu'i tanaai enjel na 'omesuriraaui sae ni heisoi na'i
Pagamam mai ha'a-aidangisiraau 'ini'i. 'Oi o'ani,

Nara 'ini ha'atee agu'i. 'Inaua mo'o nau to'oraai naihi na
mwamwakaru hairiu! Moisu rongoai taha wai maania.

13 'Au aidangisia do 'i'amou mou awa na'i 'omaa na 'ia
Saetan 'a tau'aro wetewete na'iei. Rei'uaa na o'asi mi'amou
mou ura baabau suriai hinihiniau amoou. 'Au aidangisia
ro'u i taha na to'o tanaa Antipas, i sae tatau'aro goro agua
nara ngahu ha'amaesia 'iniai taroha'iniau ana na'i 'omaa
amoousi na tau'aro ieia Saetan. Rei'uaa na o'asi, mi'amou
ai'a agoheta'i hinihiniau.

14 Ma'ata tara'i maho 'au ai'a wa'ewa'e 'ini'amou
'ini'i. Mou ha'awate'i tara'i nei 'ini'amou 'anai suriai

* **2:11** 2:11 Na'i Buka Ha'ata'i 20:14 ra hadanga'iniai 'ado'ado 'anai ruanai mae.

ha'ausuringa'i ana Belam.† Na'i 'oha bwani 'ia Belam 'a
ha'ausuria Balak 'iniai here nai haua 'anai ha'a-sirihiraaui
noni nai Israel na'i ora-ora'a. Mia Balak 'a ha'ausuriraau
'anai ngaa'i mahoingau nara ho'asi 'ini'i tanaraaui araara-
nunu, ma 'anai haa'i mwani here wawaasua'a.
15 'I'amou mou o'asi ro'u. Mou ha'awateraau tara'i
nei 'ini'amou 'anai suri'i mwane ha'ausuringa'i ta'a'i ana'i
ruruha ana Nikolas.‡
16 Naasi moi rihosi! 'Onaa mou bwa'i, ma bwa'i orea
ma wai boi hei'oi bei'i sae 'isi 'iniai naihi na hura'a baaniai
ngoogu.
17 'Onaa mou to'o karinga mamoi rongoai taha na Hi'ona
Maea 'a 'unua tanaraaui sae ni heisoi. 'Ira tei narai ura
baabau tari hahakona, wai ha'angauraau 'iniai ‘mana’ na
awa mau na'i dora bainihu§ mawai haa'i tanaraau tara'i
hau mamaahui nara bwane usu'i ata haoru adaa'i suri'i.
'Abwa'i ta sae ro'u nai 'irara'i ata 'isi, 'iraau moi nei rau
to'ora'i hau narai 'irara'i.”

Usu-usu Tanaraaui

Saeni Heisoi Na'i Taetaera

18 Mia mo'osi 'a o'ani ro'u 'iniau. “Nara 'ini taha na'oi usu'i
tanaai enjel na 'omesuriraaui sae ni heisoi na'i Taeataera
maai ha'a-aidangisiraau 'ini'i. 'Oi o'ani,
'Inau garena God! Ni maagu ra 'onaai ngarungarui
'eu, mana uwagu'i ra wadowado 'onaai bras. Moisu
bahurongoai taha wai maania.
19 'Au aidangisi'i hakoi mwani maho 'ini'amou, ni
heita'ahi amoou, ni hinihini amoou, ni tau'aro namou haa
tanaau, mana here mou haua namou ura baabau 'inia.
'Au aidangisia ro'u doni mwane mareho namou haa'i na'i
'ohani, ra goro di'u baaniai na'o.
20 Ma'ata 'e ta'i maho nau ai'a wa'ewa'e 'ini'amou
'inia. Naasia Jesibel, ni urao na 'unua haaria do 'iia 'e
Rarabea magu ai'a, mi'amou ha'awatea 'anai ha'ausuri ma
ha'ateharaaui sae tatau'aro agu'i 'anai wawaasua'a mana
ngaa'i mahoingau nara ho'asi'i tana'i araaranunu.
21 'Au nugaa tanaa i madoraa 'anai orisi ma ai'a raba
agoheta'iniai awa wawaasua'a na hauasi.
22 'Inau wai ha'a-rongomaata'ia Jesibel mawai ha'a-
rongomaata'iraau ro'u i nei ra wawaasua'a beia 'onaa narau
bwa'i rihosi.
23 Wai ngahu gata'iniraau ro'u i nei ra suriai
ha'ausuringa'i ana. Ma naasi 'iraau hakoi mwane sae

† **2:14** 2:14 Nambas 22:5, 7; 31:16; Diutronomi 23:4; Nambas 25:1-3 ‡ **2:15** ***Ruruha ana Nikolas:*** Wanasiai 2:6 § **2:17** ***“Mana” na awa mau na'i dora bainihu:*** 'Iraaui Jiu ra 'adoma'inia do na'i gaarangia woui hahakonai dangi, rai sadoiai bakosi na awa iei mahoingau nara 'unua 'iniai ‘mana’ na 'ia Rarabea Jeremaea na girua.

ni heisoi raigu aidangisia do 'inau 'au 'irara'i hakoi
'adoma'idaa'i sae mana hei'irisidaa'i. Ni taharimou nawai
haua 'ai 'ari moi suriai mareho namou haa'i.
24 Tara'i nei 'ini'amou na'i Taeataera mou ai'a suriai
ha'ausuringa'i ta'aa ana Jesibel. Mou ai'a 'iraraa
ro'u i taha 'iraaui nei ra suria Jesibel ra 'unua 'iniai
ha'ausuringa'i ana'ia Saetan nara bainihu. Naasi 'au bwa'i
'unua tana'amou ta maho bwara do moi suria.
25 'E ta'i maho moi nawai 'unua. Moi ura baabau na'i
hinihinimoou tari 'oha wai boi aho'i.
26 'Iraaui nei ra ura baabau marau araisuriau tari ha-
hakona, 'inau wai hauai mena tanaraaui 'anai marungira
hakoi burungai noni na'i marewana.
27-28 Mawai haua tanaraaui mena na ta'isada beiai mena
na haua tanaau i Amagu. Ni heimarungi adaau 'ai wetewete
di'u maai ha'amaemae'aai 'adoma'idaa'i burungai sae narau
marungi'i. Rai here ha'ata'airaau 'onaai panikeni hau nara
roho kasakasaa. Mawai haua tanaraau ro'u i hee'u ni dangi.
29 'Onaa mou to'o karinga mamoi rongoai taha na Hi'ona
Maea 'a 'unua tanaraaui sae ni heisoi."

3

Usu-usu Tanaraaui

Saeni Heisoi Na'i Sadis

1 Mia mo'osi 'a o'ani ro'u 'iniau. "Nara 'ini taha na'oi usu'i
tanaai enjel na 'omesuriraaui sae ni heisoi na'i Sadis mai
ha'a-aidangisiraau 'ini'i. 'Oi o'ani,
Nara 'ini ha'atee agu'i. 'Inaua mo'o nau marungiai biu
Hi'ona ana'ia God mana biu hee'u.* Moisu bahurongoai
taha wai maania. 'Au aidangisiai taha namou haua.
Mwane sae ra 'adoma'inia do 'i'amou ra'i sae hinihini
namou dauai tahi tarau, me mou 'onaai sae na mae na
bwarai araisuria God.
2 Naasi moi rarai! Moi bonasia do moi ha'a-wetewetea
aho'i hinihinimoo'i. Na'i 'ohani, na gere hinihini na mou
to'oraa mau, 'a gaarangi mae ha'atai'a. 'Inia 'au sadoia doni
barongamoo'i ra ai'a taraa odo-odo na'i maana God.
3 Moi 'adoma'i aho'isi'i ha'ausuringa'i nara haa'i
tana'amou namou rongo'i. Moi dau'i baabaui ha'ausuringa'i
'isi mamoi rihosi. 'Onaa mou bwa'i rarai minau wai boi na'i
madoraa namou bwa'i 'iraraa 'onaai sae beriberi.
4 Tara'i nei 'ini'amou ra ai'a ha'ado'o'a'i tahingadaa'i 'ini
ora-ora'a 'onaai sae na ha'ado'o'aai bwana ana 'ini mwa-
giro. 'Iraausi wai ha'ato'oniraau 'ini'i to'oni mamaahui
marai tatariori beiau na'i hourana agua, suria 'iraausi rau
arari 'anai awa 'isi.

---

* **3:1** ***Biu Hi'ona:*** Wanasiai 1:4

5 'Irai nei ra ura baabau tari hahakona rai ho'osi'i
bwana mamaahui. Minau bwa'i kai'i atadaa'i baaniai
bukani tahi. 'Inau wai ha'arangasia tanaa Amagu miraaui
enjel ana'i do 'iraausi ra'i rongoiusuri agu'i.
6 'Onaa mou to'o karinga mamoi rongoai taha na Hi'ona
Maea 'a 'unua tanaraaui sae ni heisoi.”

Usu-usu Tanaraaui

Saeni Heisoi Na'i Piladelfia

7 Mia mo'osi 'a o'ani ro'u 'iniau. “Nara 'ini taha na'oi usu'i
tanaai enjel na 'omesuriraaui sae ni heisoi na'i Piladelfia
maai ha'a-aidangisiraau 'ini'i. 'Oi o'ani,
'Inaui nei nau maea mau ha'a-momori, 'au to'oraai kii
ana Mwaeraha Deved minau nau to'oraai mena 'anai
marungiai hourana ana God.† Na'i 'oha wai tahangiai
maraaruma anai hourana ana God, 'a bwa'i sae naigu
matai honosia, mana'i 'oha wai honosiai maraaruma,
'abwa'i ta sae naigui tahangia ro'u. Moisu rongoai mareho
wai 'unuani.
8 'Inau 'au aidangisi'i hakoi maho mou haa'i. Ruruha
amoou ai'a taraa wetewete di'u mamougu araisuri'i moi
ha'ausuringa'i agu'i, mamou ai'a tohe hunia do 'i'amou
ra'i rongoiusuri agu'i. Naasi 'a 'onaa do 'au tahangia
tana'amoui maraaruma na bwa'i ta sae ro'u nai matai
honosia baani'amou.
9 Moisu re'iai here wai haua tanaai ruruha ana Saetan.
Rau 'unua do 'iraau ra'i Jiu maraugu pwari'i. 'Inau wai ha'a-
auruhiraau marai topira'i ruru tana'amou marai aidangisia
do 'inau 'au ta'ahi'amou.
10 'Iniai araisuria amoou i ha'atora agua tana'amou
domoi ura baabau suri'i mwani mareho bwara, 'inau wai
taatahi bwarasi'amou baaniai madoraani rongomaata'i
raha nai ha'imaaniraau hakoi sae na'i marewana narai
siri na'iei.
11 'Inau 'abwa'i orea mawai boi'a aho'i. Naasi moi dau
baabau na'i hinihini namou to'oraa, neina ra bwa'i rahi'i
didimaa ni mwaeraha narai taharimou 'ini'i.
12 'Iraau hakoi nei ra ura baabau tari hahakona, rai
'onaai auu na'i Ruma Maea ana God agua, 'inia rai awa 'isi
tarau. Mawai usua na'i abedaa'i i atanai God agua mana
atanai 'omaa maea, i Jerusalem haoru na 'ia God agua 'ai
ha'ataaria dio baaniai aro. Mawai usua ro'u i ata haoru
agua na'i abedaa'i.
13 'Onaa mou to'o karinga mamoi rongoai taha na Hi'ona
Maea 'a 'unua tanaraaui sae ni heisoi.”

---

† **3:7** ***Kii ana Mwaeraha Deved: Wana na'i Aisaea 22:22. Kii 'e nunu 'iniai mena hauasa na to'oraa Deved na'i 'oha bwani. Na'i 'ohani, 'Ia Kraest na to'oraai kii ma'ua menasi 'anai marungiraaui noni na'i marewana hako.***

Usu-usu Tanaraaui

Saeni Heisoi Na'i Leodisia

14 Mia mo'osi 'a o'ani ro'u 'iniau, “Nara 'ini taha na'oi usu'i
tanaai enjel na 'omesuriraaui sae ni heisoi na'i Leodisia
maai ha'a-aidangisiraau 'ini'i. 'Oi o'ani,
Nara 'ini ha'atee agu'i. 'Inaua mo'o nara 'unuau 'iniai
‘Amen.’ 'Inau 'au mangudi 'anai taroha'ini'i ha'atee ana'ia
God mana mwani maho nau 'unu'i ra ha'a-momori. 'Ia
God 'a ha'atau'aroau 'anai ha'apwa'ara'i mwane maho na'i
marewana. Moisu bahurongoai taha wai 'unua.
15 'Inau 'au aidangisi'i hakoi maho mou haa'i. Mou ai'a
'adoma'i wanusi 'iniau ma mou ai'a 'adoma'i raorao 'iniau
ro'u. Mau rabasia do mou ga'i 'adoma'i wanusi ma'uasi
mou ga'i 'adoma'i raorao.
16 Me suriai gere 'adoma'i raorao moi mau amoou, 'inau
wai busura'ini'amou hura'a baaniai ngoogu.
17 Mou 'unua domou toto'ora, mamou to'ora'i hakoi
mwani maho mou rabasi'i, mamougu ai'a aidangisiai
ta'aa ha'atai amoou. 'A arari do 'iraaui sae rai arunga
ta'ahi'amou, 'inia mou pohara mamou wa'aroko mamou
kuru.
18 Naasi moi boi beiau mamoi hori'i gol nara bwani ha'a-
wadiwadi'i 'iniai 'eu. 'Onaa moi haua o'asi, moi toto'ora
ha'a-momori. Moi hori bwana mamaahui beiau ro'u mamoi
ho'osi'i, neina moi abui wa'aroko ha'aninimai inoni o'asi!
Mamoi hori merisini 'ada'i maamoo'i, neina moi wanawana
goro aho'i.
19 'Iraaui nei nau ta'ahiraau 'au matai hadahada
wetewete tanaraau na'i 'oha rau taritari'a mau matai ha'a-
mama'airaau ro'u. Naasi moi 'adoma'i raorao 'iniau mamoi
rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i.
20 Moi bahurongo, 'inau 'au ura na'i maraaruma mau
pwepwee. 'Iatei nai rongoai ringegu ma'ai tahangiai
maraaruma, 'inau wai siri beia mawai ngau beia.
21 'Ira tei ra ura baabau tari hahakona rai heinagu beiau
na'i dora ni mwaeraha agua, 'onaai ura baabau agua mau
heinagu beia Amagu na'i dora ni mwaeraha ana.
22 'Onaa mou to'o karinga mamoi rongoai taha na Hi'ona
Maea 'a 'unua tanaraaui sae ni heisoi.”

4

Ra Ha'arahesia God Na'i Aro

1 Na'i murinai re'i'i agu'i mwani maho 'isi, 'augu 'ome
mara tahangia'ai maraaruma na'i aro. Mana ringe nau
rongoa ga'u ani na rongo 'onaai ahuri 'a o'ani 'iniau, “Ta'eha
mai 'ini, mawai ha'ata'inia tana'o i taha naigu to'o ro'u.”

2 Na'i 'ohasi mana Hi'ona Maea 'a rabe beiau. Mau re'iai
dora heheinagu anai mwaeraha, 'e sae na heinagu na'iei.
3 Ni saesi, 'a wadora'i 'onaai hau 'ome goro ra 'unua 'iniai
Jespa mana Kanalian. Mana rau'aro na wadowado 'onaai
hau ra 'unua 'iniai Emarol 'a awa garigariai dora heheinagu
anai mwaeraha.
4 Mana rua tangahuru mana hai dora heheinagu ra awa
garigariai dora heheinagu anai mwaeraha na awa na'i
'ubuta. Ni rua tangahuru mana hai dora heheinagu 'isi, ra'i
saemaua nara heinagu suri'i. Ra ho'osi'i bwana mamaahui
marau nuga'i suri'i bwaudaa'i didimaa ni mwaeraha nara
tau'arodi 'iniai gol.
5 Ma na'i dora heheinagu anai mwaeraha na'i 'ubuta
'a hura'a mai ei mararea mana hita. Ma 'e biu raita
ngarungaru nara awa na'i maanai dorasi. Nara 'isi biu
Hi'ona ana'ia God.*
6 Mana'i ro'u i maanai dorasi 'e mareho na 'ome 'onaaiai
asi na ma'inora goro ma wadora'i goro 'onaai gilaasi na
awaiei.
Ma na'i garigariai dora heheinagu anai mwaeraha 'e hai
kae maho tahitahi na abedaa'i hako ra honura'i maa.
7 'E nei ma'e 'omehana. Maho tahitahi tahamora 'a 'ome
'onaai laeon. Nei haisuri 'a 'ome 'onaai kau mwane. Orunai
nei, ni hauraena tari auru na'i 'u'una 'a 'onaai sae, mana
haina 'a 'ome 'onaai hada na roho.
8 'Iraaui hai marehosi rau 'ado ono gahogaho mana abedi
ra honura'i maa tari auru suri'i bahaidi gahogahodi. 'Ado
rodo mana dangi rau ganariai
"Maea, Maea, Maea, Araha God 'o mena.
'O bwane awa mau mai ma na'i 'ohani
mei ta'oha nai boi mau ro'u."
9 Mana hai maho tahitahisi rau matai ha'aasaa marau
ha'ahoua marau ha'atee ha'agorohia mo'o na awa tarau na
heinagu na'i dora heheinagu anai mwaeraha.
10 'Ado 'oha narau ha'arahesia mo'osi, na rua tan-
gahuru mana hai saemaua rau topira'i ruru tanaa marau
ha'arahesia. Rau nuga'i didimaa ni mwaeraha adaa'i na'i
maanai dora heheinagu anai mwaeraha marau o'ani,
11 "I'oe naasi God mana Araha ameeu,
I'oe 'a arari dorai ha'aasa'o marai ha'ahou'o 'iniai mena
amua.
'Inia i'oe 'o ha'apwa'ara'i ma'o ha'atahi'i mwani maho
na'i marewana suriai hei'irisimu."

5

Na Buka Mana Siip

---

* **4:5** ***Biu Hi'ona ana'ia God:*** Wanasia koment na'i 1:4

1 Mia mo'o na heinagu na'i hunganai dora heheinagu anai
mwaeraha 'a dauai buka 'iniai rima odona na 'onaai rorokui
pepa nara usu-usu na'i rua aba hairiu. Ni bukasi ra bwani
honosia, mana bukasi 'e biu dora 'anai ha'ababaua na awa
iei.*
2 Mau re'iai enjel na mena na ha'atee raha o'ani, "'Iatei
na arari 'anai rahiai biu dora 'anai ha'ababauasi maai
tahangiai buka?"
3 Me 'a bwa'i sae na'i aro mana'i marewana mana'i dora
adaaui nei nara mae'a nai matai tahangia mwada'u i buka
'anai wana na'i rarona.
4 Mau angi uru-uru, 'inia 'a bwarai sadoia ta sae nai arari
'anai kehasiai bukasi 'anai wana na'i rarona.
5 Ma'e ta'i 'iniraaui rua tangahuru mana hai saemaua 'isi
'a o'ani 'iniau, "'Oi abu angi! 'Oisu 'ome. 'Ia Jisas nara 'unua
'iniai Laeon na huta na'i burungana Jiuda mea Deved, 'a
bwani ha'ahehoa Saetan. 'Iia nai matai rahiai biu dora ra
ha'ababaua na'i bukasi maai matai kehasia."
6 Mau re'iai Garei Siip na ura na'i na'onai dora heheinagu
anai mwaeraha, miraaui saemaua mana hai maho tahi-
tahisi rau awa garigaria. Na Garei Siip naasi 'a 'ome 'onaa
dora ngahu ha'amaesia ga'u. 'A to'oraai biu rangorango
mana biu maa. Na'isi biu Hi'ona ana'ia God na ha'ataari'i
hura'a 'ari suriai marewana.
7 Mana Garei Siip 'a 'ari wou ma rahiai buka baaniai
rima odona mo'o na heinagu na'i dora heheinagu anai
mwaeraha.
8 'Oha na rahia hako i bukasi, 'iraaui hai maho tahitahi
ani mana rua tangahuru mana hai saemaua rau topira'i
ruru bwarasia. Rau 'ado gitaa mana rabo'o gol nara honu
'ini'i insens. Ni insens 'isi 'e nunu 'ini'i ha'arahesi adaa'i sae
ana'ia God.
9 Ma rau suru'iai gana haoru o'ani,
"I'oe na'o arari 'anai rahiai buka
mana rahiai biu dora nara ha'ababaua 'inia.
'Inia i'oe nara ngahu ha'amaesi'o mana 'abumu na'o hori-
raau 'iniai sae na'i marewana tanaa God,
sae suri 'ado burunga mana 'ado ha'atee mana 'ado
marau.
10 'O marungiraau 'onaai mwaeraha ma'o ha'a-piriisiraau
neina rai tau'aro tana'o.
Ma ta dangi raigu marungiraaui sae na'i marewana."
11 'Augu wanawana ro'u wou mau rongoai ringenai kae
ruruhai enjel. 'A bwarai uduma'i tarihadi 'iniai rago di'u
adaau. Ma rau awa garigariraaui saemaua mana hai maho
tahitahisi mana dora heheinagu anai mwaeraha.

---

* **5:1** ***Biu dora 'anai ha'ababauai buka:*** Ni herehere nara haua, ra suungiai rumu ii'a (candle) mara ha'auduhia na'i hunganai buka 'anai ha'ahasigonia.

12 Rau ganagana raha o'ani,
“Na Garei Siip nara ngahu ha'amaesia ga'u, 'a arari dogai ha'aasaa,
'inia 'iia 'a mena ma toto'ora ma wetewete ma madoma.
Gai ha'ahoua magai ha'aasaa
magai ha'atee ha'agorohiai atana.”
13 Mau rongoai 'ado ngarutadi mareho na ha'apwa'ara'i
a God na'i aro mana'i marewana mana'i dora adaa'i nei ra
mae'a ma na'i asi rau o'ani,
“Gau magai ha'atee ha'agorohia tarau i Garei Siip
mea mo'o na heinagu na'i dora anai mwaeraha,
magai ha'aasararua magai ha'ahourarua 'inia 'irarua raru mena.”
14 Mana hai maho tahitahisi narau awa garigariai dora
heheinagu anai mwaeraha rau o'ani, “Amen.” Miraaui
saemaua raugu topira'i ruru marau ha'arahesirarua.

6

Garei Siip 'A Tahangiai Buka

1 Mana Garei Siip 'a rahiai dora tahamora nara
ha'ababaua 'inia i buka. Mau rongoai ringenai ta'i 'iniraaui
hai mareho tahitahisi, 'a rongo 'onaai kae huai hita na
maguru. 'A o'ani, “Hura'a mai!”
2 Mau re'iai hoosi mamaahui, mana nei na heinagu na'i
hungana 'a daai ba'e. Ra nugaai didimaa ni mwaeraha na'i
bwauna ma ta'e hura'a 'onaai sae hehei'oi na ha'aagau 'anai
hura'a wini'i tara'i hei'oi.
3 Mana Garei Siip 'a rahiai ruanai dora 'anai ha'ababauai
buka. Mau rongoai ruanai mareho tahitahi 'a o'ani, “Hura'a
mai!”
4 Ma hura'a mai ta'i hoosi ro'u na wangawanga. Na nei
na heinagu na'i hungana 'a daai naihi na mwamwakaru
hairiu ma to'oraai mena 'anai ha'a-haingahuiraaui sae na'i
marewana 'anai ngahu ha'amaesiraau hairiu.
5 Mana Garei Siip 'a rahiai orunai dora 'ana ha'ababauai
buka, mau rongoai orunai mareho tahitahi 'a o'ani, “Hura'a
mai!” Ma hura'a mai hoosi buruburu'a. Na sae na ta'e na'i
hungana, 'a daa i maho 'anai toho ha'ata'isada'i hihi'a adaa'i
mareho.
6 Mau rongoai ha'atee na hura'a mai na'i 'uruhanai
hai mareho tahitahisi 'a o'ani, “'Oi hano ma'oi ha'ata'ai'i
mahoingau na'i marewana neina ni horihori 'anai ta'i dangi
bubu 'ai araria moi ta'i gere rabo'oi flaoa, ma 'onaa flaoa 'a
ai'a taraa goro, ma'ai araria moi ta oru gere rabo'o. Ma'ata
'oi abu hereta'ai'i hasi'ei ngaungau 'onaai 'oliv mana grep.”

7 Mana Garei Siip 'a rahiai hainai dora 'anai ha'ababauai
buka. Mau rongoai ringenai hainai mareho tahitahi na
o'ani, “Hura'a mai!”
8 Mau re'iai hoosi na kala ana 'a 'ome 'onaai rawai hasi'ei
na gora, na 'ome 'onaa do 'e maho na bwani mae'a. 'Ia
mo'o na ta'e na'i hungana ra ha'a-atania 'iniai “Mae.” Mana
nata nei na haisuri ra 'unua 'iniai “Dora adaaui nei ra
mae.” 'Ia God 'a haua tanararuai mena 'anai ha'amaesiai
kae ruruhai sae na'i 'ado dora na'i marewana.* Rarui
matai ha'amaesiraau na'i 'oha rarui ha'ataari'i mwamwaa
wasi 'anai ngauraau mararui ha'ato'o'i kae heingahui, mana
hioro raha, mana daoha ta'a'i.
9 Mana Garei Siip 'a rahiai rimanai dora 'anai ha'ababauai
buka. Mau re'i'i aungadi mwani sae ra mae'a ra awa na'i
maanai dora ni ho'asi. Nara 'isi aungadi sae nara ngahui'i
'iniai hinihinia adaau mana taroha'inia adaau i ha'atee ana
God.
10 Miraaui aunga rau ha'atee raha o'ani, “Araha God, i'oe
'o mena di'u. 'O maea ma'o ha'a-momori. Na'i ngaita na'oi
hiiriraau ma'oi ha'a-mama'airaaui nei na'i marewana nara
ha'amaesi'ameu?”
11 Mara ha'a 'ado to'oni tewa mamahuiraau mia Araha
'a o'ani 'iniraau, “Moi mamasi ga'u tari 'oha narai
ha'amaesiraau ro'u i sae hinihini ra awa mau na'i mare-
wana nara tau'aro ro'u tanaa God.”
12 Mana 'oha na Garei Siip 'a rahiai ononai dora 'anai
ha'ababauai buka 'e nunu raha na to'o. Ni sina 'a
buruburu'a 'onaai bwana buruburu'a mana hura 'a rara
wangawanga 'onaai 'abu.
13 Ni hee'u ra ahoda dioi marewana 'onaai huai hasi'ei fig
nara ahoda 'oha na nunusi'i dioi ro'a raha.
14 Mana ahoasara 'a heihoa ma sara 'onaai hi'o ra
rokurokua. Ni hungahunga mana marau ra sara baani'i
dora adaa'i.
15 'Iraaui mwaeraha ni marewana mana na'otara, miraaui
na'otara adaa'i hehei'oi, miraaui nei toto'ora, miraaui nei
to'o mena, miraaui slev, miraaui nei nara ai'a slev, rau
bainihu suri'i wabwa marau ohi suri'i hau suri'i hun-
gahunga.
16 Rau awara tanara i hungahunga mana hau o'ani, “Moi
kukuhai'ameu mamei bainihu baania mo'o na heinagu na'i
dora heheinagu anai mwaeraha, mana taesu'a na haa i
Garei Siip.
17 'Iniai madoraa adarua 'anai ha'a-mama'ai'ameu
naani'a. 'Iatei nai matai wetewete 'anai ura bwarasia?”

7

'E Ta'i 'Arangi Hai Tangahuru Mana

* **6:8** 6:8 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do ta'i kota (1/4) 'iniraaui sae rai mae.

Hai Merui Saeni Israel Ra Ha'araraau

1 Na'i muri ro'u 'au re'iai hai enjel rau ura suri'i hai di'unai
marewana. Rau dau bwarasiai hai mamaai ro'a 'anai abu
aruwaisiai ano mana asi mana hasi'ei.
2 Rau to'oraa ro'u i mena 'anai here ha'ata'aiai ano mana
asi. Mau re'ia ro'u ta'i enjel na boi baaniai dora na ara'a
iei sina, 'a ha'aagau 'anai ha'araraaui noni 'iniai ha'ara ana
God na tahitahi. Ma ha'atee raha tanaraaui hai enjel o'ani,
3 "Moi abu ga'u here ha'ata'aiai ano, miraaui hasi'ei mana
asi! 'Ai tari madoraa nagai nugaai ha'ara ana God na'i
hauraedi sae tatau'aro ana'i."
4 Mau rongoai siha sae rai to'oraai ha'ara na'i hauraedi.
'E ta'i 'arangi hai tangahuru mana hai meru baaniai
burungadaa'i Israel.
5 'E ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana
Jiuda,
'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana
Ruben,
'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana
Gad,
6 'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana
'Asa,
'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana
Naftali,
'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana
Manase,
7 'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana
Simion,
'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana
Livae,
'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana
Isaka,
8 'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana
Sebiulan,
'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana
Josep
ma'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana
Benjamin.

Sae Baani'i 'Ado Marau

9 Na'i muri mau re'i'i mwani sae rago nau bwa'i matai
uduma'i tarihadi. Mwani sae abe 'ome he'ete'i hairiu baani'i
'ado burunga mana 'ado marau mana 'ado ha'atee hehe'ete'i
na'i marewana. Ra ura na'i na'onai dora heheinagu anai
mwaeraha ma ro'u na'i maanai Garei Siip. Ra siri suri'i
to'oni tewa mamaahui mara dau'i hahaai niu.

10 Ra ha'atee raha o'ani, “'Ia God aga na heinagu na'i
hunganai dora heheinagu anai mwaeraha mana Garei Siip,
raru to'oraai mena 'anai ha'atahigia.”
11 Miraaui enjel ra ura garigariai dora heheinagu anai
mwaeraha miraau ro'u i saemaua mana hai maho tahitahi
ani rau topira'i ruru marau mwaoro dio na'i ano na'i na'onai
dora heheinagu anai mwaeraha marau ha'arahesia God
o'ani,
12 “Ha'amomori, i'oe God ameeu,
meu ha'a-aneane'o mameu ha'aasaai atamu.
Meu ha'atee ha'agorohi'o mameu ha'ahou'o
'inia i'oe 'o madoma, ma'o mena ma'o wetewete tarau
na bwa'i hako'a ta'oha! Amen.”
13 Ma'e ta'i 'iniraaui saemaua 'a songa'iniau o'ani, “'Ira tei
sae to'oni mamaahui tewa 'isi? Mana'i hei ra boi ei?”
14 Minau aramia o'ani, “Saemaua, 'inau ai'a 'iraraa. I'oe
gasi.”
Mia o'ani, “Neiraausi nei narau tahisiai rongomaata'i raha
narau bwane siri na'i rarona. Rau wasi'i bwana adaa'i 'iniai
'abunai Garei Siip narau ha'amamahui'i 'ini'i.
15 Naia narau ura 'inia na'i maanai dora heheinagu
ana God marau ha'arahesia suri rodo mana dangi na'i
ruma maea ana. 'Ia mo'o na heinagu na'i hunganai dora
heheinagu anai mwaeraha 'ai awa beiraau mai 'omesuri-
raau.
16 Raugu bwa'i hioro'a, ma'ua maesiai gono, mana raorao-
hanai sina ma'ua ta maho ro'u 'agu bwa'i to'iraau'a.
17 'Inia na Garei Siip na awa na'i maanai dora heheinagu
anai mwaeraha 'a 'omesuriraau 'onaai sae na 'omesuri'i siip
ana'i. Ma'ai na'otaradaau 'anai 'ari gono na'i hurahurai wai
ni tahi. Mia God 'ai idu'i'i wai baani'i maadaa'i, raugu bwa'i
ahutotou'a ro'u ta'oha.”

8

Ra Rahiai Biunai Dora

'Anai Ha'ababauai Buka

1 Na'i 'oha na Garei Siip 'a rahiai biunai dora 'anai
ha'ababauai buka, na'i aro 'a papaku suriai abai 'aoa.
2 'Iraaui biu enjel narau ura na'i maana God, ra ha'a 'ado
ahuriraau.
3 Mana nata enjel na daai rabo'o gol ra awaiei insens, 'a
boi ma ura na'i bobonai dora ni ho'asi. Ra haa'i insens rago
tanaa 'anai nuga goni'i bei'i ha'arahesi adaa'i noni ana'ia
God. Ma hauai suu ho'asi 'ini'i na'i hunganai dora ni suu
ho'asi nara tagorahia 'iniai gol na awa na'i maanai dora
heheinagu anai mwaeraha.

4 Mana asuasunai insens mana ha'arahesi adaa'i noni
ana'ia God ra ara'a goni tanaa God baaniai rabo'o na daa
i enjel.
5 Na'i muri 'augu 'ome mana enjel 'a ha'ahonua'a i rabo'o
anai insens 'iniai 'eu baaniai dora ni suu ho'asi, ma gaasia
dio na'i marewana. Ma boi kae rongo raha ma mararea ma
hitahita ma kae nunu na 'ihara'iniai ano.

Ra Uuhi'i Ahuri

6 Mana biu enjel rau ha'aagau 'anai uuhi'i ahuri adaa'i.
7 Na'i madoraa na enjel tahamora 'a uuhiai ahuri ana, i
wai ra 'unua 'iniai 'aesi 'a haidorari beiai 'eu mana 'abu, ra
ahoda dioi marewana 'onaai rangi. Ma ragoi hasi'ei mana
ano ra noro.* Mana mwane hahaarisi mamarewa'a ra noro
hako.
8 Mana ruanai enjel 'a uuhiai ahuri ana, ma'e maho na
'ome 'onaai hungahunga na ngarungaru 'a ahoda dio na'i
asi. Ma'e kae dora 'iniai asi na aho'ita'i 'abu.†
9 Ma rago i mareho tahitahi na'i asi ra mae, ma ragoi haka
ra here ha'ata'ai'i.‡
10 Mana orunai enjel 'a uuhiai ahuri ana, ma'e kae hee'u
na ngarungaru 'onaai hahaaisina nara suungia na ahoda
dio baaniai aro marawa hunganai kae dora 'ini'i wai mana
hurahura.§
11 Na atanai hee'usi, ra 'unua 'iniai mahai, ma'e kae dora
'ini'i wai ra mahai. Ma ragoi sae ra mae 'ini'i gonohi'i wai
mahai.*
12 Mana hainai enjel 'a uuhiai ahuri ana, ma'e kae dora
'iniai sina mana hura ra kuhi, mana hee'u ra o'asi ro'u ma'e
hai 'aoa 'iniai dangi na ai'a marewa mana rodo 'a o'asi ro'u.†
13 'Augu 'ome ma'e hada na roho ahaaha 'ari aro marawa
'a ha'atee raha o'ani, "Ha'a-arohai'amou di'u i saenai
marewana. Na'i 'oha 'iraaui nata oru enjel raigu uuhi'i ro'u
i ahuri adaa'i, 'ai ta'aa di'u tana'amou."

9

1 Na'i 'oha rimanai enjel 'a uuhiai ahuri ana, 'au re'iai
hee'u na ahoda dio baaniai aro marawa na'i marewana.
Ra haua tanaai hee'u i kii 'anai tahangiai honohono anai
waumu na ai'a to'o hahakona.

---

* **8:7** 8:7 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do ta'i third (1/3) 'ini'i hasi'ei mana ano ra noro. Na'i ha'atee ni Arosi 'a bwarai 'unua ta'i third. † **8:8** 8:8 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do ta'i third (1/3) 'iniai asi na aho'ita'i abu. ‡ **8:9** 8:9 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do ta'i third (1/3) 'ini'i mareho tahitahi na'i asi ra mae ma 'e ta'i third 'ini'i haka ra here ha'ata'ai'i. § **8:10** 8:10 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do ni kae hee'usi 'a ahoda hunganai ta'i third (1/3) 'ini'i wai mana hurahura. * **8:11** 8:11 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do ta'i third (1/3) 'ini'i wai ra mahai. † **8:12** 8:12 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do 'e ta'i third (1/3) 'iniai sina mana hura mana hee'u ra kuhi.

2 'Oha na tahangia, asuasu ra hura'a na'iei 'a 'onaai
asuasunai kae 'eu. Ni asuasu 'a ha'abwarasiai rarahanai
sina, mana marewana 'a kuhi.
3 Mana ngabo ra roho hura'a baaniai asuasu mara
'adarara 'ari suriai marewana. Mana wetewete nara hau'i
tana'i ngabo 'isi ra wetewete 'onaai'i suhari.
4 Ra ha'a-aburaau 'iniai here ha'ata'ai'i hahaarisi mana
hasi'ei mana mwani taraani raraaua. Rai matai ha'a-
mama'airaau moi nei ra ai'a to'oraai ha'ara ana God na'i
hauraeda.
5 Rai ha'a-maata'iraau suria ta rima hura, ma'ata ra bwa'i
ha'amaesiraau. Ni ha'a-mama'ai rai haua tanaraau, 'ai
maata'i 'onaai su'i na haa i suhari.
6 Na'i madoraasi, 'iraaui sae rai bonasiai haa'i herehere
dorai mae 'inia, marau bwa'i mae. Rai 'irisia di'u i mae
magu bwara.
7 Ni ngabo 'isi ra 'ome 'onaai hoosi nara ha'aagau 'anai
hei'oi. Maho ra 'onaai didimaa gol adaa'i mwaeraha ra awa
suri'i bwaudi mana hauraedi tari auru suri'i 'u'udi ra 'ome
'onaai sae.
8 Ni warihudi ra tewa 'onaai warihui urao, mana rihodi
ra 'onaai rihoi laeon.
9 Ra ho'osi'i to'oni ni hei'oi na'i waiburudi nara tau'arodi
'iniai 'aean. Mana gahogahodi ra rongo raha 'onaai bwea
nara ogea 'iniai hoosi na 'eba 'iniai heingahui.
10 Ni kekeredi ra 'onaai kekerei suhari ra to'o maho ra
haisu'isu'i 'ini'i nara mwamwakaru 'anai ha'a-mama'airaaui
sae suriai rima hura.
11 I mwaeraha adaau, naasi enjel ta'aa na 'omesuriai
waumu. Atana na'i ha'atee adaau Jiu, ra 'unua 'inia Abadon,
miraaui Grik ra 'unua 'inia Apolion. Ni 'ado'ado 'anai rua
atasi, 'ia mo'o na matai here ha'ata'ai'i maho.
12 Naasi maho ta'aa tahamora na to'o. 'Abwa'i orea ma ta
rua maho ta'aa 'ai to'o'a ro'u.
13 Mana orunai enjel 'a uuhiai ahuri ana, mau rongoai
ha'atee na boi baaniai hai rangorango anai dora ni ho'asi
nara tagoraa 'iniai gol na ura na'i maana God.
14 'A o'ani 'iniai ononai enjel, "'Oi ruhasiraaui hai enjel
nara ho'osiraau na'i bobonai wai rahai Iufreitis."
15 'Iraau rau bwani ha'aagau mau mai, raugu mama-
sia moi madoraai dangi mana hura mana harisi 'anai
ha'amaesiai kae ruruhai sae na'i marewana.*
16 Mau rongoai 'unua ada i siha sae hehei'oi narau to'oraa
narai ta'e suri'i hoosi, 'a 'onaai rua 'arangi milion.
17 Mau re'i'i sae hehei'oi ra ta'e suri'i hoosi. Ni to'oni ni
hei'oi nara nuga'i suri'i waiburudi ra 'ome wangawanga
'onaai ngarungarui 'eu ma tara'i 'omehanai 'eusi ra gere

* **9:15** 9:15 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do 'e ta'i third (1/3) 'iniraaui sae na'i marewana rai mae.

raba 'ome borabora'a mana togatoga'a. Ni bwaudi hoosi
'isi, ra 'onaai bwau i laeon, ni 'eu mana asuasu mana hau
madoro ra hura'a baani'i ngoodi.
18 'E kae ruruha 'iniraaui sae na'i marewana nara maesiai
oru ha'a-mama'ai raha ra hura'a baani'i ngoodi hoosi, ni 'eu
mana asuasu mana hau madoro.†
19 Ni wetewete adaa'i hoosi 'isi ra awa suri'i ngoodi mana'i
kekeredi. Ni kekeredi ra 'onaai bwau i mwaa nara hahairete
nara matai here ha'ata'airaau 'ini'i sae.
20 Miraaui nei nara ai'a mae na'i ha'a-mama'ai raha nara
to'o 'ini, ra ai'a nugasi'i mau i herehere adaa'i nara ai'a goro.
Ra ha'arahesi'i moi mau i adaro mana araaranunu nara
ai'a matai wanawana ma'ua rongorongo ma'uasi hadahada,
narau tau'arodi 'ini'i gol, mana silva, mana bras, mana hau,
mana hasi'ei.
21 Marau ai'a nugasi'i ro'u tara'i baronga ta'a'i adaa'i 'onaai
heingahu, hai'uaasi, wawaasua'a, mana beri.

10

Enjel Mana Gere Buka

1 Mau re'ia ro'u i enjel na mena, 'a dio mai baaniai aro.
'A ho'owa'a 'iniai rorodo, ma'e rau'aro na awa na'i ahoranai
bwauna. Ni hauraena tari auru na'i 'u'una 'a 'onaai sina,
mana uwana'i ra 'onaai kae ngarungarui 'eu.
2 'A daa i gere buka na 'onaai rorokui pepa nara bwani
kehasia'a. Ma ura, na uwa odona na'i hunganai asi mana
nata uwa na'i dora mamata.
3 Ma awara hura'a 'iniai ringe raha na rongo 'onaai laeon
na ngurunguru. Na'i muri 'e biu huai hita nagu ha'atee ro'u.
4 'Au gaarangi usu'i taha rau 'unu'i ma'e ha'atee na boi
baaniai aro 'a o'ani, “'Oi abu rangasi'i ma'ua usu'i maho 'isi.”
5 Mana enjel na ura tahanga na'i asi mana dora mamata
'a taranga'iniai rima odona ara'ai aro.
6 Ma hauai duruduru na wetewete na'i atana God na awa
tarau na ha'apwa'araai ahoasara mana marewana mana asi
mana mwani mareho na'i rarodi. Ni enjel 'a o'ani, “'Ia God
'agu bwa'i mamasi'a ro'u.
7 Na'i 'oha na biunai enjel 'ai uuhiai ahuri ana, 'ai to'o i
taha na 'ia God na 'adoma'i nunuga 'inia mau mai. Naasi
'ado'ado na bwani ha'arangasiai tanaraaui sae tatau'aro
ana'i, 'iraaui Rarabea, magu ai'a ha'arangasia hura'a tanaa
namoiwou ta sae.”
8 Mana ha'atee na boi baaniai aro 'a o'ani ro'u 'iniau,
“'Oi 'ari ma'oi rahiai buka nara bwani kehasia baaniai
rimarimanai enjel na ura tahanga na'i asi mana dora
mamata.”

† **9:18** 9:18 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do 'e ta'i third (1/3) 'iniraaui sae rai mae.

9 'Oha nau 'ari mau ha'angoniai gere bukasi baaniai enjel,
'a o'ani 'iniau, “'Oi hauai buka ma'oi ngaa! Ni ahumu 'ai
mamasi 'inia, ma'ata na'i ngoomu 'ai mamagi 'onaai huai
modi'o.”
10 Mau rahiai gere buka baaniai enjel mau ngaa. Ni
ngauhana 'a mamagi 'onaai huai modi'o na'i ngoogu ma na'i
ahugu 'a mamasi.
11 Mana enjel 'a o'ani ro'u 'iniau, “'Oi taroha'inia waiori
taha nai to'o tanaraaui sae 'ado burunga, 'ado marau, mana
'ado ha'atee hehe'ete'i hairiu, mana mwani mwaeraha
he'ete'i hairiu ro'u.”

11

Rua Rarabea Ana God

1 Mara haua tanaaui gere bahoroi hasi'ei 'anai tohotoho,
mara o'ani 'iniau, “'Oi 'ari ma'oi tohongiai Ruma Maea ana
God. 'Oi tohongia ro'u i dora ni ho'asi ma'oi uduma'iniraaui
sae ra ha'arahesi.
2 'Oi abu tohongiai kae dora a'ora na'i abau 'omaa. 'Oi
nugaa moi, 'inia ra bwani nugasia'a tanaraaui nei ra ai'a
'iraraa God. 'Iraau rai marungiai Jerusalem suria ta hai
tangahuru mana rua hura.
3 Ma'ata wai ha'ataariai rua sae heheitaroha'i agua 'anai
taroha'iniai ha'atee agu'i suriai hai tangahuru mana rua
hura.* Rarui siri suri'i bwana ni ahutotou.
4 “Ni rua Rarabea naasi rua hasi'ei nara 'unua 'iniai 'Oliv
mana rua raita ra ura na'i maanai mwaeraha na marungiai
marewana.
5 I maeronga nai raba here ha'ata'airarua, ni 'eu 'ai hura'a
baani'i ngoodaru'i maai ha'amaesia. Naasi here nararui haa
'ana tanei nai ha'imaania here ha'ata'airarua.
6 Raru to'o mena 'anai ha'abwarasiai rangi na'i aro ma'ai
abu rangi na'i madoraa rarui heitaroha'i. Mararu to'o
mena 'anai ha'a-aho'ita'ini'i wai 'iniai 'abu, mararu matai
haa'i mwani ha'a-mama'ai 'onaai here ha'a-ta'airaaui sae
na'i marewana namoiwou ta 'oha nararui rabasia.
7 “Na'i 'oha na rua Rarabea raru heitaroha'i hako, ni kae
mwamwaa wasi 'ome ta'aa na awa na'i kae waumu na
ai'a to'o hahakona, 'ai hura'a mai ma'ai heingahui beirarua
ma'ai ngahu ha'amaesirarua.
8 Mana abedaru'i rai dadao na'i koranai tara na'i 'omaa
raha ra rabua na'i dadaahoro i Araha adarua. 'Iraau sae ni
'omaasi gau ga'i 'unua do ra 'onaairaaui sae ni Sodom mana
Ijip na'i 'oha bwani nara 'ageta'i araisuri'i ro'u i ha'atee
adaa'i rarabea.

---

* **11:3** ***Hai tangahuru mana rua hura:*** Na'i Ha'atee ni Grik ra 'unua 1,260 dangi, me 1,260 dangi 'a ta'isada beiai 42 hura.

9 'E oru dangi mana aba na sae suri'i 'ado marau
mana 'ado burunga mana 'ado ha'atee rai wana suri'i moi
abedaru'i rua Rarabeasi. Ra bwa'i watea ta sae 'anai
toringirarua.
10 Miraau hakoi sae na'i marewana rai haa'i kae ngaungau
marai wa'ewa'e. Rai ba'oba'oraau hairiu 'iniai mae adarua i
rua Rarabea raru ha'a-mama'airaau.
11 “Ma na'i moi murinai oru dangi mana aba, mia God 'ai
haa'i aho'i manawa tanararua. Rarui ura ara'a miraaui nei
rai re'irarua rai mamaa'u.
12 Mana rua Rarabea rarui rongoai ringe nai boi baaniai
aro nai ha'atee raha o'ani, ‘Ta'eha mai 'ini.’ 'Iraaui
maerongadaru'i rai wana riu na'i 'oha rai wairarua ara'ai
aro na'i rorodo.
13 “Na'i 'ohasi 'e kae nunu raha nai to'o. 'Ai 'ihara'iniai ano
maai here ha'ata'aiai tangahurudi ruma na'i 'omaasi. 'E biu
merui sae nai mae. 'Iraaui nei rai tahi mau, rai mamaa'u
marai ha'aasaa God na awa na'i aro.
14 Naani ruanai maho ta'aa nai to'o, ni oruna 'abwa'i orea
ma'ai to'o'a ro'u.”

Na Biunai Enjel 'A Uuhiai Ahuri Ana

15 Mana biunai enjel 'a uuhiai ahuri ana, mau rongo'i
ringe ra rongo raha ra boi baaniai aro. Ra o'ani, “Na'i
'ohani mwani maho hako na'i marewanani ra awa na'i
bahainai heimarungi ana Araha God mana nei na 'ome
sigihia 'anai ha'atahiraau. 'Ia God 'ai marungiraau tarau
ma bwa'i hako'a.”
16 Miraaui rua tangahuru mana hai saemaua narau
heinagu suri'i dorani mwaeraha na'i maana God, rau
topira'i ruru marau mwaoro dio na'i ano marau ha'arahesia.
17 Rau o'ani,
“Araha God, na mena amua 'a di'u'i hako i mwani maho.
I'oe 'o bwane awa mau mai ma'o awa mau ro'u na'i
'ohani.
Meu ha'atee ha'agorohi'o
'inia 'o ha'ata'inia'a i mena amua na'o taraawa'a marun-
giraau 'inia inoni.
18 'Iraaui nei ra ai'a hinihini'o ra taesu'a mumua,
ma'ata 'a tari'a ro'u i madoraa amua 'anai ha'ata'iniai
taesu'a amua.
Naani'a i madoraa 'anai hiiriraaui nei ra mae
mana tahariraaui sae tatau'aro amu'i.
'Oi tahariraaui nei amu'i, 'iraaui Rarabea miraaui nei ra
ha'ahou'o, rei'uaa ra'i sae ororiu ma'ua ai'a.
Naani'a i madoraa ro'u 'anai ha'a-ai'araaui nei ra here ha'a-
ta'airaaui sae na'i marewana.”
19 Hoita, na maraaruma anai Ruma Maea ana God na'i aro
'a wawaa'a mara matai re'ia moi bakosi ra awa iei Ha'atora
ana'ia God. Mau 'omesiai mararea mau rongoai maguru

anai huai hita ma'e nunu na 'ihara'iniai ano ma ra'i mwani dorai 'aesi rago ra ahoda dio baaniai aro marawa.

12

Urao Mana Draegon

1 Ma'e maho 'ome ha'abu'oahu na ha'ata'i mai na'i ahoasara. 'E urao na bwana ana naasi i sina, mana hura na'i bahainai uwana. 'A nugaai didimaa ni mwaeraha na'i bwauna na awa iei ta'i tangahuru mana rua hee'u.
2 'A angi awaawara 'iniai maata'i anai ahuna 'iniai raba ha'ahuta.
3 Ma'e ta'i maho 'ome ha'abu'oahu na ha'ata'i ro'u na'i ahoasara. 'E kae draegon wangawanga na to'oraai biu bwau mana tangahuru rangorango. 'Ado bwau ra to'o didimaa ni mwaeraha.
4 'A ragoi hee'u na'i ahoasara na taragoni'i 'iniai kekerena ma gaasi'i dio na'i marewana. Mana draegon 'a rihota'i tanaai urao, 'inia 'a raba ngaai gare ana 'oha nai huta.*
5 Ma ha'ahutaai gare mwane nai marungia hakoi mwani marau na'i marewana, mana heimarungi ana 'ai wetewete di'u. Ra tahunga'iniai garesi mara waia beira'i tanaa God na heinagu na'i dora ni mwaeraha ana.
6 Mana urao 'a hora 'ari dora mangasara na'i dora na 'ia God 'a ha'aagaua tanaa. Rai 'omesuria iei suria ta hai tangahuru mana rua hura.

'Ia Maekol 'A Hei'oi Beiai Draegon

7 'E heingahui raha na to'o na'i aro. 'Ia Maekol miraaui enjel ana'i rau heingahui beiai draegon mana enjel ta'a'i ana'i.
8 'Ia Maekol mana ruruha ana rau ha'ahehoai draegon mana ruruha ana. Rau tariha'iniraau hura'a baaniai aro
9 mara gaasiraau dio na'i marewana. Ha'amomori! Ni draegon naasi mana enjel ana'i, ra gaasiraau hura'a baaniai aro. Naia mau i mwaa ra 'unua 'inia Ha'ahuni ma'ua Saetan na pwari'iraau hakoi sae na'i marewana mau mai na'i taraawa'a.
10 Mau rongoai ringe na ha'atee raha, 'a boi baaniai aro ma o'ani,

> "Na'i 'ohani 'ia God agaau 'a ha'atahigaau'a ma ha'ata'inia do 'a to'o mena 'anai heimarungi 'onaai mwaeraha. Mana Ha'atahi na 'ia God 'a 'ome sigihia 'a ha'ata'inia haaria do 'a to'o mena 'anai marungi'i mwani maho hako. 'Inia 'ia Saetan na ha'ahuniraaui sae agaa'i na'i maana God 'ado 'oha, ra gaasia'a hura'a baaniai aro.

---

* **12:4** 12:4 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do 'ai gaasi'i dio ta'i third (1/3) 'ini'i hee'u.

11 'Iraaui sae agaa'i rau ha'ahehoa'a Saetan 'iniai mena
anai 'abunai Garei Siip mana mena anai Taroha Goro narau
taroha'ini'i. Rau mwa'emwa'e 'anai wate'i tahingadaa'i
tanaa God rei'uaa rai mae.
12 Naasi, mou ga'i wa'ewa'e 'i'amoui nei mou awa
na'i aro. Ma ha'a-arohai'amou di'u i nei mou awa na'i
marewana mana asi, 'inia ra gaasia'a dio a Ha'ahuni na'i
marewana. 'Iia 'a taesu'a di'u 'inia 'a 'iraraa do madoraa
ana 'a pwapwaku'a."
13 Na'i 'oha na draegon 'a aidangisia do ra gaasia'a dio na'i
marewana, 'a tariha'inia'ai urao na bura'i ha'ahutaai gare
mwane.
14 Mana urao, 'ia God 'a haua tanaai rua gahogaho
'onaai gahogahoi kae hada 'anai roho ha'atau 'ini'i 'ari dora
nara ha'aagaua tanaa na'i dora mangasara. Na'i 'isi narai
'omesuria iei marai taatahi bwarasia baaniai draegon suria
ta oru harisi mana aba.
15 Mana draegon 'a ngisuta'inia hura'a i wai na 'onaai kae
wai raha na'i ngoona do 'ai taresiai uraosi.
16 Mana ano 'a 'a'auhiai uraosi, 'a 'onaa do 'a ha'a-
mwangangaai ngoona ma gonohiai wai na hura'a baania
ngoonai draegon.
17 Mana draegon 'a taesu'a di'u 'anai uraosi ma hauai
heingahui raha bei'i gare ana'i. Neiraausi nei ra araisuri'i
taha na 'unu'ia God mana ha'ausuringa'i ana'ia Jisas.
18 Mana draegon 'a hura'a na ura na'i one.

13

Rua Kae Mwamwaa Wasi 'Ome Ta'aa

1 Mau re'iai kae mwamwaa wasi 'ome ta'aa na hura'a mai
baaniai asi. 'A to'oraai tangahuru rangorango mana biu
bwau. 'Ado rangorango ra to'o didimaa ni mwaeraha. Mana
'ado bwau ra awa iei ata ra ha'atee ha'ata'aia God.
2 Ni mwamwaasi 'a abe 'onaai leopad ma uwa 'on-
aai bea ma ngoo 'onaai laeon. Mana draegon 'a haua
tanaai mwamwaasi wetewete ana mana mena ana 'anai
heimarungi.
3 'E ta'i 'ini'i biu bwausi 'a 'ome 'onaa do 'a kae maara
ga'u na 'ome 'onaa do'a ga'i mae 'inia, ma'ata 'a goro'a aho'i.
'Iraau hako i sae na'i marewana ra heimwaota'i 'inia marau
araisuriai mwamwaasi.
4 Rau ha'arahesiai draegon na hauai mena tanaa marau
ha'arahesia ro'u i mwamwaasi, rau o'ani, "'Abwa'i ta sae nai
ta'isada 'onaai mwamwaasi! Ma bwa'i sae nai arari 'anai
heingahui beia."
5 Mia God 'a ha'awateai mwamwaasi 'anai ha'a-ta'eta'ea
haaria ma 'anai ha'atee ha'ata'aia God. Ma'ata 'e hai

tangahuru mana rua hura moi ra watea tanaa do 'ai
heimarungi suria.
6 Ni mwamwaasi 'a ha'atee ha'ata'aia God ma ha'atee
ha'ata'aiai atana God mana dora monomono ana miraaui
nei rau awa beia na'i aro.
7 Ra ha'awatea do 'ai heingahui beiraaui sae ana'ia God
maai ha'ahehoraau. Mara haua ro'u tanaa i mena 'anai
marungiraau 'ado burunga, 'ado marau, mana 'ado ha'atee.
8 'Iraau hakoi sae na'i marewana rai ha'arahesiai
mwamwaasi. 'Iraau moi nei ra awa i atadi na'i buka ni
tahi taraawa'a na'i 'oha 'ia God 'a ai'a ha'apwa'araa mau
i marewana naraugu bwa'i ha'arahesia. I bukasi 'iaanai
Garei Siip nara ngahu ha'amaesia.
9 'Onaa 'o to'o karinga ma'oi bahurongo ma'oi aidangi
tarihana!
10 'Onaa 'ia God nai raba dau'o 'anai gaasi'o na'i ru-
maniho'o, ma'oi 'ari rumaniho'o. Ma 'onaa 'ia God nai raba
ngahui'o 'iniai naihi na mwamwakaru hairiu, ma'oi mae
'iniai naihi na mwamwakaru hairiu. Naasi 'a ha'ata'inia
do 'i'amou sae ana'ia God moi ura baabau mamoi hinihinia
wetewete a God.

Ruanai Kae Mwamwaa Wasi 'Ome Ta'aa

Na Hura'a Mai Baaniai Ano

11 Mau re'iai ta'i kae mwamwaa ro'u na hura'a mai baaniai
ano. 'A to'oraai rua rangorango 'onaai Garei Siip ma ringe
'onaai draegon.
12 Ni 'etanai kae mwamwaa 'a hauai mena tanaai ruanai
mwamwaa maai tau'aro tanaa. Mana ruanai mwamwaa
'a ha'a-'usu'usuraaui inoni 'anai ha'arahesiai mwamwaa na
maara ga'usi ma goro aho'i.
13 'A haa'i kae ha'abu'oahu raha ma'e ta'i 'oha 'a ha'adiohiai
'eu baaniai aro marawa na'i maadaa'i sae rago.
14 Ni ruanai mwamwaa 'a ha'abweuraau'a i sae na'i
marewana 'iniai haa'i ana'i ha'abu'oahu 'iniai mena anai
mwamwaa tahamora. 'A ha'a-tau'aroraaui sae 'anai
aranununai mwamwaa na maara ga'usi 'iniai naihi na
mwamwakaru hairiu ma ai'a mae.
15 Mia God 'a ha'awatea do'ai hauai manawa tanaai
araaranunusi mai matai ha-ha'atee. 'Iraau hakoi nei rai
kakawata'i ha'arahesia, rai ha'amaesira.
16 Ni ruanai mwamwaa 'a ha'a-'usu'usura i mwani sae
hako 'anai nuga ha'ara na'i rima ododa ma'ua na'i hauraeda.
Rei'uaa i'oe 'e sae ororiu ma'ua ai'a, rei'uaa 'o toto'ora ma'ua
ai'a, rei'uaa i'oe 'e slev ma'ua ai'a,
17 'oi to'o ha'ara ma'ata'a. 'Iatei na bwa'i, 'a bwa'i matai
hori ma'ua raonga'inia ta maho. Ni ha'ara 'a ura 'iniai atanai
mwamwaa tahamora mana naba anai atana.
18 'Onaa 'o madoma ma'oi 'iraraai 'ado'ado anai naba anai
mwamwaa. 'A ura 'iniai ata i sae, mana nabasi naasi 666.

14

I Garei Siip Mana 144,000 Rongoiusuri Ana

1 'Augu 'ome ro'u mana Garei Siip 'a ura na'i hungahungai
Saeon beiraaui ta'i 'arangi hai tangahuru mana hai merui
sae ra usu'i atanai Garei Siip mana atana Amana na'i
hauraeda.
2 Mau rongoai maho na rongo raha na'i aro. 'A rongo raha
'onaai wai na ahe ma'ua guruguru 'anai hita, ma rongo ro'u
'onaa 'oha nara takiri'i mwani gitaa.
3 Ma'e gana haoru ra ganaria na'i maanai dora ni
mwaeraha ana God ma na'i maadaaui hai kae maho tahitahi
miraaui saemaua. Ai'a ta sae'a ro'u nai 'iraraai ganasi, 'iraau
moi ta'i 'arangi hai tangahuru mana hai merui sae na 'ia God
na rahiraau hura'a baaniai marewana.
4-5 'Iraaui sae 'isi ra ai'a 'ari beia ta urao marau suriai
Garei Siip na'i hei nai wairaau 'ariei. Rau ai'a pwapwaari'i
marau odo-odo na'i maana God. Ra rahiraau hura'a baaniai
marewana 'anai wateraau 'onaai bane na ororiu di'u tanaa
God mana Garei Siip.

Hadahada Adaaui Oru Enjel

6 Mau re'ia ro'u i enjel na roho aharau 'ari aro marawa.
'A waai Taroha Goro na bwa'i hako'a ro'u ta 'oha tanaraaui
sae suri'i 'ado burunga, sae 'ado ha-ha'atee mana sae suri'i
'ado marau na'i marewana.
7 Ni enjel 'a o'ani, “Moi ha'ahoua God mamoi ha'a-
aneanea. 'Iniai madoraa ana naani'a 'anai hiiriraaui sae.
Moi ha'arahesia mo'o na ha'apwa'araai ahoasara mana anoi
bahai mana asi mana mwani wai.”
8 Mana ruanai enjel 'a boi haisuri ma o'ani, “Ni kae 'omaa
raha i Babilon 'a kokohu'a. 'A 'onaai gere urao na ha'agono
waeniai saemwane 'anai ha'akarea maai wawaasua'a beia.
'Inia naasi 'omaa na ha'a-karekareraaui sae ni marewana
'anai ha'arahesi'i araaranunu.”
9 Mana orunai enjel 'a boi haisuri ro'u ma o'ani, “'Iatei sae
nai ha'arahesiai kae mwamwaa wasi ma'uasi ha'arahesiai
araaranunu ra aranununa 'iniai mwamwaasi, ma 'iatei sae
nai to'oraai ha'ara ana na'i rimana ma'ua hauraena,
10 'ia God 'ai taesu'a 'ana maai ha'a-mama'aia. Ni ha'a-
mama'ai 'ai haua tanaa 'ai raha di'u mia God 'a bwa'i ahu
ta'ahia 'inia. Na'i maadi enjel maea mana Garei Siip 'ia God
'ai ha'a-mama'aia 'iniai 'eu na raorao di'u na noro 'iniai hau
madoro.
11 'Iatei nai ha'arahesiai mwamwaa wasi ma'uasi
ha'arahesiai araaranunu ra aranununa 'iniai mwamwaa
wasi naasi, ma 'iatei nai rabasiai ha'ara anai atana, rai ha'a-
mama'aia 'ado rodo mana dangi. Na asuhanai 'eu na ha'a-
rongomaata'ia 'a bwa'i papaku mia mo'osi 'a bwa'i arunga
maarihu.”

12 Naasi, 'i'amou sae ana'ia God moi ura baabau mamoi
araisuri'i taha na 'unu'ia God mamoi hinihinia wetewete a
Jisas.
13 Mau rongoa ro'u i ha'atee na boi baaniai aro na o'ani,
"'Oi usu'i dioi maho wai 'unu'i. Na'i 'ohani ma 'ari'a 'ia
Araha God 'ai ha'agorohiraaui nei ra mae ha'i hinihini."
Mana Hi'ona Maea 'a heiarami o'ani, "Ha'amomori, 'iraau
rai mamaro baani'i tagora raha adaa'i marai tahariraau 'ini'i
tau'aro goro adaa'i."

Ha'amama'ai Ana God

'A Dioi Hungadaaui Sae Na'i Marewana

14 'Au 'ome ro'u mau re'iai rorodo mamaahui, ma'e sae na
'ome 'onaai Garei Inoni na heinagu na'i hungana. 'A awa i
didimaa ni mwaeraha ra tau'arona 'iniai gol na'i bwauna,
ma daai naihi mwamwakaru.
15 Ma'e enjel na hura'a mai baaniai Ruma Maea na'i aro, 'a
totoro o'ani, "'Oi taraawa'a tau'aro'a 'iniai naihi amua, 'inia
madoraa 'anai husi'i hua baani'i hasi'ei naani'a. Mwani hua
na'i marewana ra maua'a."
16 Mia mo'o na heinagu na'i hunganai rorodo 'a taraawa'a
tau'aro 'iniai naihi ana, ma ha'igoni'i hako i hua na'i
marewana.
17 Ma'e ta'i enjel na daai naihi mwamwakaru 'a hura'a mai
ro'u baaniai Ruma Maea na'i aro.
18 Mana nata enjel na 'omesuriai 'eu na'i dora ni ho'asi
'a hura'a mai ma o'ani 'iniai enjel na to'oraai naihisi, "Na
mwani grep na'i marewana ra mada'a. 'Oi husi'i 'iniai naihi
amua."
19 Ma tabari'i bubungudi mwane grep na'i marewana ma
gaasi'i dio na'i giru do raigu buuhara hungadi, naasi ha'ara
'iniai taesu'a ana God.
20 Ni giru 'a awa hura'ai murinai 'omaa. Na'i 'oha ra
buu roosi'i huadi grep 'anai ha'ahura'ahi'i waidi, ni 'abu 'a
ahe hura'a ma aho'ita'i kae wai raha. Ni tewa na haa 'a
'onaai oru 'arangi kilomita, mana dodo na haa 'a 'onaai ta'i
tahanga.

15

Ha'amama'ai Hahako

1 Na'i muri mau re'ia ro'u i kae maho na'i aro na 'ome
ha'abu'oahu. 'E biu enjel narau waa mai biu ha'a-mama'ai
hahako. Na'i muri mia God 'agu bwa'i taesu'a'a ro'u.
2 Mau re'iai maho na 'ome 'onaaiai asi na maremare
'onaai gilaasi nara doraria beiai 'eu. Miraaui nei narau
ha'ahehoai mwamwaa wasi mana araaranunu ra ara-
nununa 'iniai mwamwaasi mana naba anai atana, rau ura
na'i hunganai asi naasi. Mia God 'a haa'i gitaa tanaraau

3 marau ganariai gana na 'ia Moses, sae tatau'aro ana,
mana Garei Siip nararu ganaa. Rau gana o'ani,
“Araha God, 'o mena di'u'i mwane mareho hako
mana mareho na'o haa'i ra hauasa mara ha'abu'oahu.
'O marungi'i hakoi mwane marau,
mana mwane mareho na'o haa'i ra odo-odo mara goro tatarasi.
4 Araha, mwane sae hako ra ga'i ha'ahoua ma'ua ha'aasaai atamu.
'Inia i'oe 'ete'o na'o maea.
Miraau hakoi sae suri'i mwane marau rai ha'a-aneane'o,
'inia rau 'omesi'i mwane mareho odo-odo na'o haa'i.”
5 Na'i muri mau re'ia i Ruma Maea na'i aro nara tahangiai ahii na maea di'u na'i rarona.
6 Mana biu enjel 'anai waa'i ha'a-mama'ai tanaraaui noni ra hura'a mai baaniai Ruma Maea. Ra siri suri'i to'oni tewa mamaahui, ra nuga'i rorowa'a gol ruahoro auru suri'i waiburudaa'i.
7 'E ta'i 'iniraaui hai maho tahitahi 'ani 'a ha'a 'adoraaui biu enjel 'ini'i rabo'o nara tau'arodi 'iniai gol. Ni rabo'o 'isi ra honu 'iniai taesu'a ana God, God na awa tarau.
8 Mana raronai Ruma Maea 'a honu 'iniai asuasunai mena ana God, 'inia 'ia God na awa na'i dorasi. 'A bwa'i sae nai matai siri na'iei tari 'oha 'iraaui biu enjel rai ringisi'i hakoi ha'a-mama'ai hahako.

16

Biu Ha'amama'ai Hahako Ana God

1 Mau rongoai ringe na ha'atee na rongo raha na boi baaniai Ruma Maea. 'A o'ani 'iniraaui biu enjel, “Moi hura'a mamoi ringisi'i biu rabo'o ra honu 'iniai taesu'a ana God na'i marewana.”
2 Mana enjel tahamora 'a hura'a ma ringisiai rabo'o ana na'i marewana. Ai'a orea mana keo 'ome ha'amwagimwagi mara maata'i ra hura'a suri'i abedaa'i sae ra to'oraai ha'ara anai mwamwaa wasi mana nei ra ha'arahesiai araaranunu ra aranununa 'iniai mwamwaasi.
3 Mana ruanai enjel 'a ringisiai rabo'o ana na'i asi. Na'i mau 'ohasi mana asi 'a aho'ita'i 'abu 'onaai 'abunai sae na mae. Na mwane maho tahitahi na'i asi ra mae hako.
4 Mana orunai enjel 'a ringisiai rabo'o ana suri'i mwani wai mana hurahura mara aho'ita'i 'abu ro'u.
5 Mau rongoai enjel na to'o mena 'ini'i wai, 'a o'ani,
“God, i'oe 'o maea di'u,
'o bwane awa mau mai ma na'i ro'u mau 'ohani.
Ni ha'a-mama'ai na'o haua tanaraau 'a odo-odo,
6 'inia ra ha'a-ahesi'i 'abudi sae amu'i miraau ro'u i Rarabea.
Na'i 'ohani 'o ha'a-gonohiraau'a aho'i 'iniai 'abu,
'inia 'a arari do'oi haua o'asi tanaraau.”

7 Mau rongoai ha'atee na boi baaniai dora ni ho'asi, 'a o'ani,
“Ha'amomori, Araha God, i'oe 'o mena di'u
mana ha'a-mama'ai na'o haa'i ra odo-odo mara goro tatarasi.”
8 Mana hainai enjel 'a ringisiai rabo'o ana na'i sina, mana sina 'a ha'a-nororaaui sae 'iniai raoraohana na 'onaai 'eu.
9 'Iraau hakoi sae ra noro 'iniai raorao marau ha'atee ha'ata'aia God 'inia 'iia na hauai ha'a-mama'aisi. Rei'uaa na o'asi ma ai'a ta sae nai orisi 'adoma'i maai rihota'i tanaa God ma'ai ha'a-aneanea.
10 Mana rimanai enjel 'a ringisiai rabo'o ana na'i hunganai dora ni mwaeraha anai mwamwaa wasi. Na'i mau 'ohasi mana dora na marungi'i mwamwaa wasi, ra kuhi totobono'a mana sae ra taraawa'a 'ara ngingita 'iniai rongomaata'i ada.
11 Rau ha'atee ha'ata'aia God na awai aro 'iniai rongomaata'i ada 'ini'i keodaa'i. Ma'ata rau ai'a agoheta'i haa'i here ta'a'i.
12 Mana ononai enjel 'a ringisiai rabo'o ana na'i wai rahai Iufreitis mana wai raha naasi 'a mamata 'anai ha'aagauai tara tanarai mwaeraha mana sae hehei'oi adaa'i narai boi baaniai dora na ara'a iei sina.
13 Ma'e adaro na 'ome 'onaai warau na hura'a na'i ngoonai draegon. Ma'e nei na hura'a na'i ngoonai kae mwamwaa wasi ma 'e nei ro'u na hura'a na'i ngoonai rarabea pwapwaari'i.
14 Ni adaro 'isi ra to'o mena 'anai haa'i ha'abu'oahu. Ra hura'a suriai marewana 'anai taragoni'i mwani mwaeraha hako 'anai hei'oi beia God huunai mena na'i dangi nai hihiiri na'iei.
15-16 'Iraaui mwani mwaeraha rau goni na'i dora 'iraaui Jiu rau 'unua 'iniai Amagedon.
Naasi moi 'ado'adoai maho na 'unua Kraest na o'ani, “Moi ha'aagau, 'inia 'inau wai boi na'i madoraa namou bwa'i 'iraraa 'onaai sae beriberi. Wai ha'agorohiraaui nei narau awa ha'aagau tarau. Rau bwa'i ninima 'onaai sae hehei'oi na rahiai bwana ana 'anai mauru magu 'asu'a 'iniai hei'oi ma ninima'a 'iniai hahano ha'i wa'aroko ana.”
17 Na'i 'oha na biunai enjel 'a ringisiai rabo'o ana na'i 'ari ahoasara, 'e ringe na ha'atee na rongo raha na boi baaniai dora anai mwaeraha na'i Ruma Maea. 'A o'ani, “Agau'a!”
18 Ma mararea ma guruguru mara pusu i kae huai hita, ma to'o i kae nunu raha. Ai'a ta nunu o'asi nai to'o ga'u ta 'oha!
19 Na ano 'a kakahita mana 'omaa rahai Babilon 'a heihoa 'iniai oru dora. Ma tara'i 'omaa raha suri'i nata marau ra kokohu. 'Ia God 'a ha'agonohiai Babilon 'iniai panikeni waen na honu 'iniai taesu'a ana.

20 Na mwane gere marau mana hungahunga ra ai'a'i.
21 Mana buruburui 'aesi na hihi'a adaa'i 'e rima tangahurui kilo ra ahoda huniraaui sae baaniai aro marawa. Miraaui sae rau ha'atee ha'ata'aia God 'iniai ha'a-mama'airaau ana, 'iniai 'aesi 'a ha'ata'airaau di'u.

17

Urao Rebirebi

Mana Mwamwaa Wasi Wangawanga

1 'E ta'i 'iniraaui biu enjel na daa'i biu rabo'o 'isi 'a boi beiau ma o'ani, "'Oi boi mawai ha'ata'inia tana'o i 'omaa raha na awa na'i bobodi mwani wai. 'Ia God 'ai ha'a-mama'aiai 'omaasi, 'inia 'a here 'onaai urao rebirebi.
2 Babilon 'a 'onaai gere urao na ha'agono waeniai saemwane 'anai ha'akarea maai wawaasua'a beia. 'Inia naasi 'omaa na ha'a-karekareraaui sae na'i marewana 'anai ha'arahesi'i araaranunu. Mana 'ado mwaeraha na'i marewana ra bwani taritari'a beia."
3 'Iniai hei'a'auhi anai Hi'ona Maea, i enjel 'a waiau 'ari dora mangasara mau re'iai urao na heinagu na'i hunganai kae mwamwaa wasi wangawanga. Ni abenai mwamwaa wasi naasi 'a honura'i ata nara ha'atee ha'ata'aia God ma to'oraai biu bwau mana tangahuru rangorango.
4 Ni bwana anai uraosi 'a borabora'a ma wangawanga mana uraosi ra ha'araunia 'iniai gol mana pal mana hau 'ome goro. 'A daai panikeni gol na honu 'iniai maho ha'amwagimwagi nara 'ome ta'a'i na haa'i.
5 Ra usuai ata na'i hauraena na 'ado'ado 'ana 'a awa bainihu na o'ani, "'Inau kae 'omaa rahai Babilon naasi inadaau hakoi mwani rebirebi mana mwani maho ta'a'i na'i marewana."
6 Mana uraosi 'a 'ome 'onaa do 'a ru'uhia 'iniai gonohi'i anai 'abudaa'i sae ana'ia God na ha'amaesi'i 'iniai hinihinia adaaua Jisas. Na'i 'oha nau re'iai uraosi, 'au heimwaota'i di'u.
7 Mana enjel 'a o'ani 'iniau, "Ni 'uaana na'o heimwaota'i 'inia? Wai mamaani ruhasia tana'o i 'ado'ado 'anai urao mana kae mwamwaa wasi na heinagu na'i hungana na to'oraai biu bwau mana tangahuru rangorango.
8 Ni mwamwaa wasi na'o re'ia ani naasi mwamwaa na tahi ga'u ma na'i 'ohani 'agu mae. Ma bwa'i orea maai hura'a mai'a aho'i ro'u na'i kae waumu na ai'a to'o hahakona. Me ma'ata 'ai hura'a mai moi neina 'ia God 'ai ha'a-ai'aa daara'i'a. 'Iraau hakoi nei na'i marewana nara ai'a awai atadaa'i na'i buka ni tahi taraawa'a na'i 'oha 'ia God 'a ai'a ha'apwa'araa mau i marewana, rai heimwaota'i 'oha rai re'iai mwamwaasi. 'Inia 'a tahi ga'u ma mae magu tahi aho'i ro'u."

9 “'E sae madoma nai wai'ado'ado goro 'a ga'i matai
aidangisia moi 'ado'ado 'ada'i maho 'isi. Na biu bwau 'a
ura 'iniai biu hungahunga na uraosi 'a heinagu suri'i. Ma
ura ro'u 'iniai biu mwaeraha.
10 'E rima nei 'iniraaui mwaeraha 'isi na mae'a. Ma 'e ta'i
na heimarungi na'i 'ohani, mana nata nei naigu boi mau
ro'u. Na'i 'oha nai boi 'ai heimarungi moi suria ta gere
madoraa.
11 Mana kae mwamwaa wasi na tahi ga'u ma mae, naasi 'e
ta'i 'iniraaui biu mwaeraha maigu aho'i ro'u mau mai 'onaai
warunai mwaeraha. Ma'ata, aho'i mai nai haua, 'ai aho'i
mai neina 'ia God 'ai ha'a-ai'aa daara'i'a.
12 Na tangahuru rangorango na'o re'ia ani naasi nata
tangahuru mwaeraha narau ai'a heimarungi mau. Ma'ata
rai ta'i heimarungi mwamwaa wasi suria ta gere madoraa
moi.
13 Ni 'ado'adodaa'i ta'i tangahuru mwaeraha 'isi ra
ta'isada, rau haua tanaai mwamwaa wasi i mena mana
wetewete adaau 'anai heimarungi.
14 Rai hei'oi beiai Garei Siip. Ma'ata ni Garei Siip miraaui
nei na 'ome sigihiraau marau tau'aro mangudi tanaa, rai
ha'ahehoraaui mwaeraha 'isi. 'Inia 'iia naasi huunai Araha
mana huunai Mwaeraha.”
15 Mana enjel 'a o'ani ro'u 'iniau, “Ni wai na'o re'i'i na
urao rebirebi na heinagu bobodi, naasi ruruhai sae baani'i
mwani marau he'ete'i mana sae 'ado ha-ha'atee he'ete'i.
16 Ni tangahurui rangorango mana mwamwaa wasi wan-
gawanga rai taraawa'a 'itaai urao rebirebi. Rai rahi'i bori
ana'i baania marai nugasia maai awa ha'i ore-ore. Rai
ngauai uraosi, mana aba narai ngau tahia rai gaasia ara'ai
'eu.
17 'Ia God 'ai ha'a 'adoma'i aratararaaui tangahurui
mwaeraha dorai hauai mena adaau tanaai mwamwaa wasi
naasi. Rai haua o'asi tari madoraa nai to'o i maho na 'unua
God.
18 Ni urao na'o re'ia ani, naasi kae 'omaa raha na marungi'i
hakoi mwani mwaeraha na'i marewana.”

18

'Omaai Babilon 'A Kokohu

1 Na'i muri mau re'ia ro'u i enjel na mena na dio mai
baaniai aro. Ni marewana 'a marewa hako 'iniai rarahana.
2 'A totoro raha o'ani, “Kae 'omaa rahai Babilon na baabau
ani, 'a kokohu'a. 'A ai'a ura'a. 'A ha'i 'omaa ta'aa'a, 'iraau moi
adaro naraugu awa iei 'ohani. 'A aho'ita'i nu'i adaaui manu
ta'a'i mana mwamwaa ta'a'i.
3 Babilon 'a 'onaai gere urao na ha'agono waeniai
saemwane 'anai ha'akarea maai wawaasua'a beia. 'Inia
naasi 'omaa na ha'a-karekareraaui sae na'i marewana 'anai

ha'arahesi'i araaranunu. 'Iraaui mwani mwaeraha na'i marewana rau bwani taritari'a hako beia. Miraaui sae raoraonga'i bori na'i marewana rau toto'ora, 'inia 'iraau saeni Babilon rau hairaurau di'u.”

4 Mau rongoa ro'u i ha'atee na boi baaniai aro na o'ani, “'I'amou sae agu'i moi hura'a baaniai Babilon. 'A gasi to'i'amou i ora-ora'a ana'i maigu to'i'amou ro'u i kae ha'a-mama'ai raha nai to'ia.

5 'Inia ora-ora'a ana'i ra wadu taha'a ara'ai aro mia God 'a bwa'i kaku'a'i moi ora-ora'a 'isi.

6 Rai ha'a-mama'aiai Babilon suriai here na haua tana'amou, ma'ata na ha'a-mama'ai narai haua tanaa rai ha'adi'ua tanaa. Maho ta'aa na haa tana'amou, rai a'oia ara'a i wetewetehana maraigu haua aho'i tanaa 'anai ha'a-rongomaata'ia.

7 Na'i na'o 'a ha'a-ta'eta'ea haaria ma wa'ewa'e 'ini'i mwane mareho goro na to'ora'i. 'A o'ani, ‘'Inaunisi 'au heimarungi 'onaai mwaeraha. Mau bwa'i 'onaai nao nawai ahutotou mawai angi.’ Naasi 'ohani rai ha'ata'isadaai rongomaata'i mana ahutotou beiai siha arunga goro na to'oraa na'i na'o.

8 'Iniai 'unua ana o'asi, na mwane ha'a-mama'ai rai to'ia Babilon na'i rarona moi ta'i dangi. 'Iraaui saeni Babilon rai maesiraaui hioro, rai angi uru-uru ma 'ai rago i nei narai mae. Mana 'eu 'ai suungiai 'omaasi, 'inia Araha God na mena nai hiiria.”

9 'Iraau mwani mwaeraha na'i marewana narau taritari'a beia marau hasura'ini'i beiai maho goro na to'ora'i, rai ahutotou marai angi uru-uru na'i 'oha rai re'iai asuhanai 'eu 'oha nai noro.

10 Rai mamaa'usiai ha'a-mama'ai na auru na'i hungana. Rai ura ha'atau marai o'ani, “Ha'arohaiai kae 'omaa baabau ani, ha'arohaiai Babilon! 'Agu 'asu'a moi mana ha'a-mama'ai ana 'a to'ia'a.”

11 'Iraau hakoi sae raoraonga'i bori na'i marewana rai ahutotou marai angi 'inia 'a bwa'i sae naigu hori'i maho rai raonga'ini'i.

12 'A bwa'i sae nai hori'i gol mana silva mana hau 'ome goro mana pal mana bwana hori bwara 'onaai silika mana bwana 'ome goro mamaahui mana borabora'a mana wangawanga. Ra to'ora'i ro'u i hasi'ei sisi'ini goro mana maho 'ome goro ra tau'arodi 'ini'i rihoi elopant mana maho ra tau'arodi 'ini'i hasi'ei hori bwara, mana maho ra tau'arodi 'iniai 'aean mana bras mana hau 'ome goro.

13 Rau to'ora'i ro'u tara'i bori he'ete'i, maho 'onaai waen mana rumu mana insens, nei he'ete'i hairiu, mana maho ra ha'angaugoroi mahoingau mana flaoa mana wiit mana kau mana siip mana hoosi mana bwea ra oge'i hoosi. Rau to'ora'i ro'ui slev 'anai raonga'ini'i.

14 'Iraau sae raoraonga'i bori rai o'ani, “Ha'arohai'o
Babilon. Mwani maho goro na'o raba to'ora'i di'u ani ra
ai'a'i'a! Mana mwani maho nara ha'ata'iniai toto'ora amua
ra hako'a ma 'ogu bwa'i re'i'i ro'u ta 'oha.”
15 'Iraau sae raoraonga'i bori narau toto'ora 'iniai rao-
raonga'i adaau tanaai 'omaasi, rai mamaa'u 'oha rai re'iai
ha'a-mama'ai na to'ia. Rai ura ha'atau, rai ahutotou marai
angi.
16 Rai o'ani, “Ha'arohaiai kae 'omaai Babilon! 'A ho'osi'i
bwana 'ome goro ra mamaahui mana wangawanga mana
borabora'a, ma 'ome goro 'ini'i maho ra tau'arodi 'iniai gol
mana hau 'ome goro mana pal.
17 'Agu 'asu'a moi mana mwane toto'ora ana'i ra ai'a'i
hako'a!”
'Iraau mwani sae bwauodo suri'i haka mana sae tatau'aro
adaa'i mana nei ra ta'e suri'i haka mana sae raoraonga'i bori
nara dau ha'a 'ini'i haka rai ura goni ha'atau maraigu wana.
18 'Oha rai re'iai asuhanai 'eu 'oha nai noro i Babilon, rai
o'ani, “Ai'a ta 'omaa nai ta'isada bei'o Babilon.”
19 Naasi marai nuga kahua 'ada'i bwaudaa'i 'iniai ahuto-
tou adaau marai angi. Rai o'ani, “Ha'arohaiai Babilon!
'Iraaui nei ra hahano suriai asi suri'i haka rau toto'ora 'ini'i
maho goro na to'ora'i ma na'i moi gere madoraa ma ai'aa'a
i 'omaasi.”
20 'I'amou na'i aro, mou ga'i wa'ewa'e! Mi'amoui sae ana'ia
God miraaui Ha'ataari mana Rarabea mou ga'i wa'ewa'e ro'u
'iniai ha'a-mama'ai na haua God tanaai Babilon 'iniai here
na haua tana'amou.
21 Hoita, ma 'e ta'i enjel na mena di'u 'a rahiai kae hau ma
gaasia na'i asi ma o'ani, “'Ai 'onaai gaasia nau haa i hauni i
kaia rai haa i 'omaai Babilon. 'Agu bwa'i ura'a aho'i ro'u ta
'oha.
22 Na'i raronai 'omaasi ragu bwa'i rongoa'a ro'u i angiang-
inai gitaa mana uhi-uhi 'au mana ahuri mana gana. 'A bwa'i
'oha raigu ha'a-urasia ro'u ta dora ni tagora mana dora ni
tau'aro flaoa 'anai ha'atoto bred.
23 'Abwa'i raita naigu marewa ro'u na'i 'omaasi ma bwa'i
ta sae raigui ha'aha'iwaia ro'u na'i 'isi. Na'i na'o, 'iraaui sae
raoraonga'i bori amu'i narau ha'i saemaua na'i marewana.
Ma'o ha'abweubweu'i sae suri 'ado marau 'iniai 'uaasiraau
amua.
24 Ni ha'a-mama'ai 'a dio na'i hungamu 'iniai ha'a-ahe'i
amu'i 'abudaa'i sae ana'ia God miraaui Rarabea mana
mwani sae na'i marewana.”

19

Gana Wa'ewa'e Na'i Aro

1 Na'i muri mau rongoai maho na rongo 'onaai'i ringedi
mwane sae rago na'i aro. Ra totoro o'ani, “Ha'agorohia
Araha God aga na ha'atahigia. 'Iia 'a hauasa ma mena.
2 Ni hihiiri ana 'a odo-odo ma goro tatarasi. Ni urao
rebirebi na ha'a-oraora'araaui saeni marewana 'iniai here
ana na ai'a goro, 'ia God 'a hiiria ma ha'a-mama'aia 'iniai
ngahui'i ana'i sae tatau'aro ana'ia God.”
3 Miraau ha'atee raha o'ani ro'u, “Ha'agorohia God! Ni
'omaai Babilon 'a bwa'i agoheta'i asu 'iniai noro na haa.”
4 Miraaui rua tangahuru mana hai saemaua mana hai
maho tahitahi ani, rau topira'i ruru marau mwaoro dio
na'i ano marau ha'arahesia God na heinagu na'i dora ni
mwaeraha ana. Rau o'ani, “Amen! Ha'agorohia God.”

Ngau Goni Na'i Ha'iwai Anai Garei Siip

5 Ma'e ha'atee na hura'a mai baaniai dora ni mwaeraha, 'a
o'ani, “'I'amou nei na mou ha'ahoua God, moi ha'a-aneanea.
'I'amoui sae tatau'aro ana'i, rei'uaa na i'oe 'e sae raha ma'ua
'e taraani sae moi, moi ha'a-aneanea God!”
6 Mau rongoai maho na rongo raha 'onaa kae ruruhai sae
ma raba rongo 'onaai wai na ahe, ma guruguru ma pusu,
'a raba rongo 'onaai hita. Rau o'ani, “Ha'agorohia Araha
God aga! 'Inia 'iia 'a mena di'u'i mwane mareho hako ma
heimarungi 'onaai mwaeraha.
7 Gai wa'ewa'e magai ha'aasaa, 'inia naani'a i dangi
'anai ha'aha'iwaiai Garei Siip. Na urao rarui hagugoni 'a
ha'aagau'a.
8 Ra bwani haua tanaa i bwana ni ha'iwai ana. 'A
mamaahui wadowado ma wadiwadi. Ni bwana 'a ura 'iniai
maho goro rau haa'i sae ana'ia God.”
9 Mana enjel 'a o'ani 'iniau, “'Oi usu'i dio maho 'ini. 'Ia
God 'ai ha'agorohirai nei ra ari'ahuraau 'anai ngaugoni
na'i ha'iwai anai Garei Siip.” Mana enjel 'a o'ani ro'u,
“Hadahada nau haa'isi, ra'i ha'atee ana'ia God nara ha'a-
momori.”
10 Mau topira'i ruru mau abwa auru na'i ano tanaai enjel
'anai ha'arahesia. Mana enjel 'a o'ani 'iniau, “'Oi abu haua
o'asi tanaau. 'Inau 'e sae tatau'aro ro'u moi 'onaai'o ma
'onaairaau ro'u tara'i nei narau araisuri'i ha'ausuringa'i na
'ia Jisas 'a ha'ata'ini'i. 'Oi ha'arahesia moia God. Na nei
na ha'arangasi'i hura'a 'ado'adona'i a God, 'ai ha'arangasia
ma'ata i mareho na 'ia Jisas 'a ha'ata'ini'i.”

'Ia Mo'o Na Ta'e

Na'i Hunganai Hoosi Mamaahui

11 Mau re'iai aro 'a wawaa, mau re'ia ro'u i hoosi
mamaahui. 'Ia mo'o na ta'e na'i hungana, atana 'ia Mangudi

ma'ua Ha'amomori. 'A hihiiri odo-odo ma odo-odo na'i 'oha
na hura'a 'iniai hei'oi.
12 Ni maana ra 'ora'ora 'onaai ngarungarui 'eu mara rago
i didimaa ni mwaeraha na to'ora'i, 'inia 'iia naasi huunai
mwaeraha. 'E ata ra usua beia, me 'iia moi na 'iraraai
'ado'ado 'ana.
13 Mana bwana ana 'a buni 'iniai 'abu, mana atana mo'osi,
naasi Ha'atee ana God.
14 'Iraau mwane sae hehei'oi na'i aro rau ta'e suri'i
hoosi mamaahui marau suria mo'osi. Rau ho'osi'i bwana
mamaahui nara wadiwadi.
15 Ma'e naihi na mwamwakaru na hura'a na'i ngoona
'anai ha'ahehoraaui mwane marau. Na heimarungi ana 'ai
wetewete di'u. 'Ai ha'ata'iniai taesu'a ana God huunai mena
'oha nai rogairaaui maerongana'i 'onaai sae na buu roga'i
huadi grep 'anai ha'ahura'ahi'i waidi.
16 Na'i bwana ana ma na'i 'abina ra usuai ha'atee na o'ani,
“Huunai Araha mana huunai Mwaeraha.”
17 Mau re'iai enjel na ura na'i sina. 'A ari'ahuraaui mwani
manu na'i ahoasara, 'a o'ani, “Moi boi mamoi rurugoni na'i
ngaugoni na haua God.
18 'I'amou moi ngaa'i hasi'odi mwani mwaeraha, mana
hasi'odi na'ohadi sae hehei'oi miraaui sae hehei'oi, mana
hasi'odi hoosi mana nei ra ta'e suri'i, miraaui slev mana
nei ra ai'a slev, mana hasi'odi saemaua miraau taraani sae
ro'u.”
19 'Au re'ia ro'u i kae mwamwaa wasi 'ome ta'aa miraaui
mwani mwaeraha na'i marewana miraaui sae hehei'oi
adaa'i. Rau boi 'anai heingahui beia mo'o na ta'e na'i
hunganai hoosi mamaahui mana ruruha ana.
20 Marau daurarua i mwamwaa wasi mana Rarabea
pwapwaari'i. 'Iia mau Rarabea pwapwaari'i na haa'i
ha'abu'oahu 'anai tau'aro tanaai mwamwaa wasi 'anai
ha'abweuraaui nei ra to'oraai ha'ara anai mwamwaasi mara
ha'arahesiai araaranunu ra aranununa 'iniai mwamwaasi.
Rau gaasirarua ha'i tahitahi na'i bwerai 'eu na noro 'iniai
hau madoro ra 'unua 'iniai salfa.
21 Mana sae hehei'oi adaru'i, rau ngahuiraau 'iniai naihi
na mwamwakaru na hura'a na'i ngoona mo'o na ta'e na'i
hunganai hoosi. Mana mwani manu ra roho dio mara ngaa'i
abedaa'i narau masu riu 'ini'i.

20

'E Ta'i Merui Harisi

1 Mau re'iai enjel na dio mai baaniai aro beiai kii anai kae
waumu na ai'a to'o hahakona. 'A dadaa ro'u i kae arihau.
2 Ma tosiai draegon 'iniai arihau 'anai ha'abwarasia suria
ta ta'i merui harisi. Na draegonisi, naia mau i mwaa ani ra
'unua 'inia Ha'ahuni ma'ua Saetan.

3 Mana enjel 'a gaasia dioi draegon na'i waumu ma pwaru
bwarasia ma ha'ababaua. 'Ai awa 'isi suria ta ta'i merui
harisi maigu matai ha'abweuraau ro'u i saenai marewana.
Ma'ata na'i 'ohasi rai ha'ahura'ahia moi ta gere madoraa.
4 Mau re'i'i dora heheinagu adaa'i mwaeraha. 'Iraaui
nei ra heinagu suri'i, neiraausi nei ra sigihiraau 'anai
hihiiri. Mau re'i'i ro'u i aungadi nei ra horosi'i 'u'udi suriai
taroha'inia adaaui ha'atee ana'ia God mana ha'ausuringa'i
ana'ia Jisas. 'Iraau ro'usi rau ai'a ha'arahesiai mwamwaa
wasi mana araaranunu ra aranununa 'iniai mwamwaa
wasi naasi. Marau ai'a rabasia dorai nugaai ha'ara anai
mwamwaa wasi na'i rimada ma'ua hauraeda. 'Iraau rai tahi
aho'i ro'u marai heimarungi beia Kraest suria ta ta'i merui
harisi.
5-6 Neiraausi nei tahamora ra ha'a-suruta'eraau aho'i
baaniai mae. Rau maea mia God 'a ha'agorohiraau. Na
ruanai mae nara 'unua 'iniai bwerai 'eu 'agu bwa'i to'iraau'a.
Rai ha'i Piriisi tanaa God mia Kraest marai ta'i heimarungi
suria ta ta'i merui harisi.
'A bwa'i ta sae ro'u raigu ha'a-suruta'ea baaniai mae tari
murinai ta'i merui harisi.

'Ia Saetan 'A Heho'a

7 Na'i murinai ta'i merui harisi, 'ia Saetan rai ruhasia
baaniai rumaniho'o.
8 Ma'ai ha'abweuraaui sae suri'i mwani dora hako na'i
marewana nara 'unuraau ro'u 'iniai saeni Gog mana saeni
Magog. Rai rago 'onaai nunu'u na'i one. 'Ia Saetan 'ai
'unuraau mai 'anai hei'oi beiraaui sae ana'ia God.
9 Rai hahano mai marai awa gariai dora ra awa iei sae
ana'ia God mana 'omaa na 'ia God 'a ta'ahia. Rei'uaa nai
o'asi, ni 'eu 'ai dio mai baaniai aro 'anai ha'a-ai'araau.
10 Mia Saetan, mo'o na ha'abweuraau, rai gaasia na'i bw-
erai 'eu na noro 'iniai hau madoro ra 'unua 'iniai salfa. 'Ai
awa beiai kae mwamwaa wasi mana Rarabea pwapwaari'i
nara bwane gaasirarua na'iei ani. Rai rongomaata'i goni
suri'i rodo mana dangi na bwa'i hako.

'Ia God 'A Hiiriraaui Noni

11 Mau re'iai dora heheinagu anai mwaeraha 'a ma-
maahui ma'e nei na heinagu na'iei. Mana marewana mana
aro marawa raru hano baania mo'osi na ai'a ta sae naigu
re'irarua ro'u.
12-13 Mau re'iraaui sae ra mae'a, 'iraaui sae ororiu miraau
taraani sae ro'u, ra ura na'i maanai dora heheinagu anai
mwaeraha. 'Iraaui nei nara awa ga'u na'i dora adaaui nei
ra mae, ra awa ro'u 'isi goni beiraaui nei ra mae na'i asi.
Mia God 'a kehasi'i buka ra ha'arangasi'i taha ra haa'i sae
'oha ra tahi mau, ma kehasia ro'u i buka ni tahi. Mia God

'a hiiriraaui sae suriai mareho nara ha'arangasi'i nara awa
suri'i buka 'isi.
14 Na'i muri, na mae mana dora adaaui nei ra mae ra
gaasirarua na'i bwerai 'eu. Ni bwerai 'eu naasi ruanai mae.
15 'Iatei na ai'a awa i atana na'i buka ni tahi, rai gaasia
na'i bwerai 'eu.

21

Ahoasara Haoru Mana Marewana Haoru

1 Mau re'ia ro'u i marewana haoru mana ahoasara haoru.
Na marewana tahamora mana ahoasara raru ai'aa, mana
asi 'a o'asi ro'u.
2 Mau re'iai Jerusalem haoru, i 'omaa maea, 'ia God 'a
ha'ataaria dio mai baaniai aro. 'A 'onaai gere urao na
ha'aagau 'anai ha'iwai na siri suri'i bwana 'ome goro 'anai
heisadoi beiai mwane ana.
3 Mau rongoai ha'atee na boi baaniai dora heheinagu anai
mwaeraha. 'A o'ani, "'Omaa ana God 'a awa'a beiraaui
sae ana'i. 'Ia God 'ai awa beiraau miraau ra'i sae ana'i.
Ha'amomori, 'ia God haaria 'ai awa beiraau.
4 'Ia God 'ai idu'i'i wai baani'i maadaa'i. Raugu bwa'i
mae'a ro'u ta 'oha ma'ua ahutotou ma'ua angi ma'uasi
rongomaata'i. Mwani maho ta'a'i ra to'iraau ga'u, ragu
ai'a'i'a."
5 Mia mo'o na heinagu na'i dora heheinagu anai mwaer-
aha 'a o'ani, "'Au ha'ahaoru'i hakoi mwani maho!" Magu
o'ani ro'u 'iniau, "'Oi usu'i dioi taha nau 'unu'i. Ha'atee agu'i
ra ha'a-momori ma'o matai 'u'uri'i."
6 Ma o'ani ro'u, "Mwani maho ra agau'a. 'Inau naasi Alfa
mana Omega, i taraawa'ana mana hahakona. 'Inau wai hisu
dadara'a 'iniai wai na hura'a mai baaniai hurahurai wai ni
tahi tanaraaui nei ra raba gono.
7 'Iraaui nei ra ura baabau tari hahakona rai daa'i mareho
goro 'isi. Minau wai ha'i God adaau miraau rai ha'i sae agu'i.
8 Mawai 'unua tana'o i taha nai to'iraaui nei ra
mamaa'uta'i hinihiniau, ma'ua murisiau, ma'ua to'ora'i
baronga ta'a'i ma'ua heingahu ma'ua awa wawaasua'a
ma'ua hai'uaasi ma'ua ha'arahesi'i araaranunu ma'ua
pwapwaari'i. Rai siri na'i ruanai mae, rai gaasiraau na'i
bwera na noro 'iniai hau madoro ra 'unua 'iniai salfa."

Jerusalem Haoru

9 Mau re'iai ta'i 'iniraaui biu enjel nara daa'i rabo'o nara
honu 'iniai biu ha'a-mama'ai ani. 'A boi beiau ma o'ani, "'Oi
boi mawai ha'ata'inia tana'o i gere urao nai wainai Garei
Siip."
10 'Iniai hei'a'auhi anai Hi'ona Maea, i enjel 'a waiau ara'a
na'i hungahunga ahaaha. Ma ha'ata'inia tanaaui Jerusalem,
'omaa maea na dio mai baania God na'i aro.

11 Ni rarahana God 'a marewa hako 'ari suriai 'omaasi.
Mana 'omaasi 'a marewa wadowado 'onaai hau wadowado
ra 'unua 'iniai Jaspa ma ma'inora 'onaai gilaasi.
12 Ni 'omaasi ra bara garia 'iniai bani hau na ahaaha
ma bwabwanahora ma to'oraai ta'i tangahuru mana rua
maraaruma. 'Ado maraaruma ra 'ado enjel 'anai 'omesuria.
Mana 'ado maraaruma ra usu'i ei atadi 'ado ta'i tangahuru
mana rua burungadaa'i Israel.
13 'E oru maraaruma na awa na'i aba na ara'a iei sina, 'e
oru na awa na'i aba na suu iei sina, 'e oru na awa aba bo
hura'a, mana nata oru na'i aba bo siri.
14 Na'i wa'anai bani hau anai 'omaasi, 'e ta'i tangahuru
mana rua kae hau na awa 'anai dau 'o'oriai bani. 'Ado hau
ra usu'i ei atadi 'ado ta'i tangahuru mana rua Ha'ataari anai
Garei Siip.
15 Mana enjel na ha'atee tanaau 'a to'oraai mareho 'anai
tohotoho nara tagorahia 'iniai gol 'anai tohongiai 'omaa
mana bani hau 'anai 'omaa mana maraaruma 'anai bani
hausi.
16 'Omaasi 'ado hai aba 'inia, ra ta'isada, tewa ana mana
bwabwahora ana. Mana ahaaha na haa i hai aba ra ta'isada
ro'u, 'a 'ome 'onaai bakosi. 'Oha na enjel 'a tohongia, ni
tohotoho anai 'ado aba 'e rua meru hai 'arangi kilomita. Ni
tewa mana ahaaha mana bwabwahora na haua ra ta'isada
hako.
17 Mana enjel 'a tohongia ro'u i bani hau 'anai 'omaasi.
Ni ahaaha na haa, 'e oru tangahuru mana ono tahanga.
Tohotoho na hauai enjel 'a 'onaa ro'u moi herehere nara
hahaua ro'u moi sae.
18 Bani hau 'anai 'omaasi ra tau'arona 'iniai hau ra 'unua
'iniai Jaspa mana ano mana mwani maho nara tau'arona
'iniai 'omaasi ra tau'arodi 'iniai huunai gol na ma'inora
'onaai gilaasi.
19 Ni kae hau ra dau 'o'oriai bani 'anai 'omaa ra ha'arauni'i
'ini'i hau 'ome goro.

Hau tahamora na dau 'o'oriai bani ra ha'araunia 'iniai
hau 'ome goro ra 'unua 'iniai Jaspa,
ruana ra raunia 'iniai Safae,
oruna Agit,
haina Emarol,
20 rimana Oniks,
onona Kanalian,
biuna Krisolait,
waruna Beril,
siwana Topas,
tangahuruna Krisopeis,
tangahuru mana ta'ina Jasint,
mana tangahuru mana ruana Ametis.

21 Honohono 'ada'i ta'i tangahuru mana rua maraaruma
'anai bani ra tau'arodi 'iniai pal, 'e ta'i pal ma'e ta'i
honohono. Mana tara anai 'omaa ra tau'arodi 'iniai huunai
gol na ma'inora 'onaai gilaasi.

22 'Au ai'a re'ia ta ruma maea na'i 'omaasi. 'Inia 'ia Araha
God huunai mena mana Garei Siip raru awa tarau 'isi.
'Irarua nararu 'onaai ruma maea anai 'omaasi.
23 Mana 'omaasi 'agu ai'a 'irisia'ai hura mana sina 'anai
ha'amarewaa. Ni rarahana God mana Garei Siip raru
ha'amarewaa'a.
24 'Iraaui mwani sae suri'i 'ado marau, marewa na'i
'omaasi na haua tanaraaui marewa 'anai hahano suria.
Mana mwani mwaeraha rai wai'i mai toto'ora adaa'i na'i
'isi.
25 Ni maraaruma na'i bara 'anai 'omaasi ra ai'a matai
honosi'i, 'inia na'i 'isi 'a bwa'i rodo.
26 Na mwani toto'ora adaa'i mwani marau mana maho
goro ra to'ora'i rai waa'i mai na'i 'omaasi.
27 I mareho 'anai haa'i 'ini'i hereta'aa mana sae
hehereta'a'i miraaui sae pwapwaari'i rau bwa'i awa na'i
'omaasi. 'Iraau moi nei ra awa i atadaa'i na'i buka ni tahi
anai Garei Siip narai matai awa na'isi.

22

1 Mana enjel 'a ha'ata'inia tanaaui wai ni tahi na wadora'i
'onaai gilaasi. 'A ahe hura'a baaniai dora heheinagu ana
God mana Garei Siip.
2 Ma ahe dio na'i 'ubutanai tara raha na'i 'omaa. 'Ado bobo
i wai ra tahi ei hasi'ei ni tahi nara hungu 'ado hura suriai ta'i
harisi. Rawadi 'iraaui sae suri'i 'ado marau na'i marewana
ra ha'i merisini 'ini'i 'anai ha'agorohi'i daoha adaa'i.

3 Ni ha'a-mama'ai ana God 'a bwa'i dio'a i hungadaaui
sae na'i 'omaasi. 'Ia God mana Garei Siip rarui heinagu
suri'i dorani heimarungi adaru'i, miraaui sae na'i 'omaasi
rai ha'arahesia God.
4 Marai re'ia haaria God mana atana 'ai awa na'i hau-
raeda.
5 Na'i 'omaasi 'abwa'igui rodo'a ro'u ta 'oha, ma bwa'i
sae nai 'irisia ta raita 'anai ha'amarewa ma'ua 'ai 'irisiai
marewanai sina. 'Inia 'ia Araha God naasi raita adaau,
miraau rai heimarungi tarau beia 'onaai mwaeraha.

Na Aho'i Mai Ana Jisas

6 Mana enjel 'a o'ani ro'u 'iniau, “Ha'atee 'ini ra ha'a-
momori ma'o matai 'u'uri'i. 'Ia Araha God na ha'ataariai
Hi'ona Maea ana tanaraaui Rarabea, 'iia 'a ha'ataariai enjel
ana tanaraaui sae tatau'aro ana'i 'anai ha'ata'inia tanaraaui
taha na bwa'i orea mai to'o'a.”

7 'Ia Jisas 'a o'ani, “'Ado'adoa! 'Inau 'abwa'i orea mawai
aho'i'a mai. 'Ia God 'ai ha'agorohiraaui nei ra suriai taha na
ha'arangasia i bukani.”
8 'Inaua Jon nau rongo'i, mau re'i'i maho 'isi. 'Oha nau
rongo'i mau re'i'i hako, 'au topira'i ruru mau abwa aurui
ano 'anai ha'arahesiai enjel na ha'ata'ini'i tanaau.
9 Mana enjel 'a o'ani, “'Oi abu haua o'asi, 'inia 'inau 'e sae
tatau'aro ro'u moi 'onaai'o miraaui Rarabea, miraau ro'u i
nei ra araisuri'i taha ra usu'i dio na'i bukani. 'Oi ha'arahesia
moia God!”
10 “'Oi ha'arangasi'i hura'ai taha ra ha'ata'inia tana'o na'o
usua na'i bukani. 'Inia 'abwa'i orea marai to'o'a.
11 'Iraau sae ora-ora'a rai haa'i moe'a i here ora-ora'a,
miraaui sae hehere ta'aa rai haa'i moe'a i here ta'a'i, miraaui
sae goro rai haa'i moe'a i here goro, miraaui sae odo-odo rai
haa'i moe'a i here odo-odo.”
12 Mia Jisas 'a o'ani, “'Ado'adoa! 'Abwa'i orea mawai aho'i
mai. 'Oha wai aho'i mai wai tahariraaui sae suriai taha rau
haa'i.
13 'Inau naasi Alfa mana Omega, i taraawa'ana mana
hahakona.
14 'Ia God 'ai ha'agorohiraaui nei ra wasi ha'a-wariwari'i
bwana adaa'i. Miraau rai ngauai huanai hasi'ei ni tahi
marai ha'awateraau 'anai siri na'i maanai bara anai 'omaa.
15 Miraaui sae hehere ta'aa mana hahai'uaasi, mana
sae ra wawaasua'a, mana sae hahaingahu, mana sae ra
ha'arahesi'i araaranunu, mana sae ra pwapwaari'i, rai awa
na'i hura'ai murinai 'omaa.”
16 “'Inaua Jisas nau ha'ataariai enjel agua 'anai taroha'ini'i
maho 'ini tana'amou, 'i'amou sae ni heisoi namou awa suri'i
mwani dora. 'Inau 'au huta na'i burungana Mwaeraha
Deved minau naasi hee'u-ni-dangi na bewaa.”
17 I Hi'ona Maea miraaui sae hinihini nara 'onaai gere
urao nai wainai Garei Siip, raru o'ani 'inia Jisas, “'Oi boi!”
Mia tei na rongoai ha'ateesi 'a ga'i o'ani ro'u, “'Oi boi!” Mia
tei na raba gono, 'oi boi! 'Onaa 'o rabasiai wai ni tahi, 'oi
boi ma'oi haua, 'oi haua dadara'a moi.
18 Naani ha'atee ha'abasu agua tanaraaui nei ra rongoai
ha'atee rarabea nara awa na'i bukani. 'Ia tei nai a'oi'i taha
ra maani'i na'i bukani, 'ia God 'ai ha'a-mama'aia 'onaai ha'a-
mama'ai ra awa na'i bukani.
19 Ma 'iatei nai rahi'i tara'i ha'atee rarabea ra hadanga'ini'i
na'i bukani, 'ia God 'ai rahia ro'u baania i maho goro ra
hadanga'ini'i na'i bukani, ma bwa'i awa na'i 'omaa maea,
ma bwa'i haua ta hua baaniai hasi'ei ni tahi.
20 'Ia Jisas na 'unu'i maho 'ini 'a o'ani, “Ha'amomori!
'Abwa'i orea mawai aho'i mai!”
Naasi Araha Jisas, 'oi aho'i mai raurau.

21 'Au ha'arahesi mia Araha Jisas 'ai goro 'ini'amou hako.
Amen.